Creații

Tertulian diferă radical de alți apologeți: dacă aceștia din urmă au ales ca metodă principală predicarea Vestea Bunei sub forma filosofiei antice, atunci Tertulian a pus în contrast puternic credința biblică și gândirea antică: „Ce au în comun Atena și Ierusalimul? Academia și Biserica?” Credința, conform lui Tertulian, este în general recunoscută prin confruntarea sa cu adevărurile întregii lumi, faimoasa parafrază „Cred, pentru că este absurd” fiind formată din următoarele cuvinte: „Fiul lui Dumnezeu a fost răstignit; noi nu ne rușinăm, căci este potrivit să ne rușinăm. Și Fiul lui Dumnezeu a murit; acest lucru este destul de sigur, căci este incompatibil cu orice. Și după îngropare a înviat; «acest lucru este sigur, pentru că este imposibil»” (o frază pe care lui Lev Șestov îi plăcea să o citeze. Într-adevăr, este cea mai potrivită pentru îndrăzneala credinței biblice, pentru gândirea creștină în modul opoziției sale față de „discursul acestei lumi”. Aceasta, apropo, nu anulează celelalte moduri ale sale).

În opoziția sa față de rațiunea abstractă, Tertulian a dezvoltat un fel de „empirism mistic” — adevărul este dat nu prin raționament, ci prin experiență (Dumnezeu există pentru că este dat în experiența sfinților, dar, în general, orice adevăr este dat doar în acest fel). De aici și încrederea lui Tertulian în inconștient, pentru care Jung îl iubea: „dovada sufletului, cu cât este mai adevărată, cu atât mai simplă; cu cât este mai simplă, cu atât este mai obișnuită; cu cât este mai obișnuită, cu atât este mai universală; cu cât este mai universală, cu atât este mai naturală; cu cât este mai naturală, cu atât este mai divină” — în patristică există o mulțime de idei care nu sunt gândite, nu sunt folosite de gândirea bisericească.

Radicalismul lui Tertulian se exprima în sentimentul său escatologic acut: „dorințele noastre sunt îndreptate spre sfârșitul acestui veac, spre sfârșitul lumii și spre venirea zilei celei mari a Domnului, a zilei mâniei și a răzbunării” în sens pozitiv, iar în sens negativ - printr-un boicot radical al socialității romane: „Pentru noi nu există treburi mai străine decât treburile statului. Recunoaștem pentru toți un singur stat - lumea.” Chiar și din aceste citate fragmentare, este clar că criticii postmoderniști moderni ai culturii ar putea invidia radicalismul intransigent al lui Tertulian.

Colecția noastră de opere ale lui Tertulian include: „Către omoplat”, „Despre podoabele femeiești”, „Împotriva lui Hermogene”, „Apologetică”, „Către păgâni”, „Către soție”, „Despre botez”, „Despre rugăciune”, „Despre mantie”, „Despre trupul lui Hristos”, „Despre pocăință”, „Despre mărturia sufletului” sau pur și simplu „Despre suflet” (în două traduceri), „Despre răbdare”, „Despre castitate”, „Despre învierea trupului”, „Despre ochelari”, „Despre idolatrie”, „Despre

prescripția [împotriva] ereticilor”, „Împotriva lui Proxeas”, „Către martiri”, „Împotriva lui Marcion”.

Tradanie.ru este cea mai mare arhivă multimedia ortodoxă de pe RuNet: prelegeri, discursuri, filme, cărți audio și cărți pentru citire pe dispozitive electronice; disponibilă gratuit pentru toată lumea.

- Împotriva lui Marcion în cinci cărți
- Spre omoplat
- Despre bijuteriile pentru femei
- Împotriva lui Hermogenes
- Apologetician
- Către păgâni
- Către soție
- Despre Botez (De Baptismo)
- Despre rugăciune
- Despre mantie
- Despre trupul lui Hristos (De Carne Christi)
- Despre pocăință
- Despre răbdare
- Despre castitate
- Despre învierea trupului
- Despre ochelari
- Despre idolatrie
- Pe bază de rețetă [împotriva] ereticilor
- Împotriva lui Praxeas (Adversus Praxean)
- Către Martiri
- Despre mărturia sufletului [Despre suflet]
- Despre suflet [Despre mărturia sufletului]

Împotriva lui Marcion în cinci cărți

A. Yu. Bratukhin. Operele și zilele lui Tertulian

Către fiicele mele Elizaveta și Evdokia

Biografie. Quintus Septimius Florens Tertullian s-a născut între anii 150 și 170 d.Hr. la Cartagina și a murit după anul 220. În tinerețe, așa cum se poate deduce din descrierea destul de detaliată a misterelor mitraice *(Ter.* De praescr., 40, 3-4 și *Tert.* De cor., 15,3), a fost inițiat în al treilea grad al misterelor lui Mithra, un zeu foarte popular în Imperiul Roman. În orice caz, cunoștința strânsă a acestui scriitor creștin cu mitraismul este fără îndoială. [1] Quintus Septimius a fost puternic influențat de filosofia stoicilor [2] și chiar îl numește pe Seneca cel Tânăr „întotdeauna al nostru” *(Tert.* De an., 20,1). Tertulian a trăit o perioadă la Roma *(Tert.* De cult., I, 7, 2), unde probabil a practicat avocatura: Eusebiu în Istoria sa ecleziastică (II, 2,4) îl numește „unul care cunoștea perfect legile romane (τους 'Ρωμαίων νόμους ήκριβωκώς).” Dacă Quintus Septimius provenea din familia unui centurion proconsular și dacă a fost hirotonit preot după convertirea sa la creștinism, așa cum relatează Fericitul Ieronim în cartea sa Despre oamenii faimoși, este pus la îndoială de unii cercetători. [3] După ce a acceptat botezul, Tertulian s-a căsătorit cu o femeie creștină, cu care a trăit, potrivit acestuia, o perioadă destul de lungă (saecularibus satis agentes sumus) (*Tert.* Ad ix., I, 1-2). În a doua jumătate a primului deceniu al secolului al III-lea, nemulțumit de clerul roman, s-a convertit la montanism. Membrii acestei secte predicau ascetismul și interziceau, în special, a doua căsătorie. Totuși, Tertulian s-a despărțit de montaniști și și-a fondat propria sectă de tertulianiști. Este curios faptul că cei doi cei mai înfocați apărători ai creștinismului și luptători împotriva păgânismului - Tațian și Tertulian - au părăsit în cele din urmă Biserica Catolică, incapabili să-și împace ideile despre religia lui Hristos cu creștinismul istoric.

Creativitate. Având în vedere caracterul lui Tertulian, care l-a forțat să treacă în grabă de la mitraism la ortodoxie și de la ortodoxie la montanism, va fi ușor de înțeles diversitatea temelor operelor acestui autor cartaginez, care sunt împărțite în apologetice, dogmatic-polemice și practic-ascetice. 1) Quintus Septimius apără adevărul creștin de păgâni în „Către păgâni” (două cărți), în „Apologetică”, în lucrarea scurtă „Despre mărturia sufletului” și în scrisoarea „Către omoplat”; de evrei - în tratatul „Împotriva evreilor”. 2) Tertulian atacă ereticii, în primul rând gnosticii, în tratatele Despre prescripția <împotriva> ereticilor, Scorpiacus, Împotriva lui Hermogenes, Împotriva lui Valentinian, Cetăreața lui Hristos, Despre învierea cărnii, Împotriva lui Marcion (cinci cărți), Împotriva lui Praxeas; el polemizează cu filosofii în tratatul Despre suflet. Apologetul cartaginez luptă nu doar cu dușmanii externi și interni ai Bisericii. 3) El luptă pentru puritatea morală și perfecțiunea creștinilor în lucrările Către martiri, Despre ochelari, Către soție (două cărți), Despre îmbrăcămintea femeilor (două cărți), Despre coroană, Despre idolatrie, Despre încurajarea castității, Despre fuga în timpul persecuției,

Despre vălurile fecioarei, Despre monogamie. În cartea „Despre post” Tertulian apără postul montanist, eseul „Despre modestie” este îndreptat împotriva unui episcop care absolvea păcatele carnale. Următoarele lucrări sunt, de asemenea, considerate practico-ascetice: „Despre botez”, „Despre rugăciune”, „Despre pocăință”, „Despre răbdare”, „Despre mantie”. În ultimul eseu, Tertulian explică schimbarea togii sale în mantia unui filosof. După cum vedem, Tertulian, spre deosebire de așa-numiții „oameni apostolici” care se adresau coreligionarilor lor doar cu cuvinte de îndemn, spre deosebire de apologeții greci care apărau creștinismul doar de păgâni și spre deosebire de Sfântul Irineu de Lyon, care doar îi respingea pe gnostici, a dezvoltat toate aceste subiecte.

Pentru ca cititorul să dobândească o înțelegere mai completă a operei lui Quintus Septimius și a diversității intereselor sale, ne vom concentra asupra unora dintre lucrările sale care se încadrează în diferite grupuri tematice. Întrucât o analiză detaliată chiar și a uneia dintre ele ar ocupa mult spațiu, vom atinge doar câteva aspecte ale lor. Această abordare ne va permite să ne familiarizăm cu problemele cu care se confruntă cercetătorii operelor autorului cartaginez. Folosind ca exemplu lucrările apologetice, vom examina probleme individuale legate de sursele lui Tertulian și de genurile pe care le-a folosit. Tratatul dogmatic-polemic „Despre suflet” ne va introduce în metoda lui Tertulian de citare biblică și, astfel, ne va pregăti pentru perceperea pasajelor corespunzătoare din cărțile „Împotriva lui Marcion”. Lucrarea practico-ascetică „Despre coroană” ne va oferi material referitor la dificultățile care îi pândesc pe criticii textuali și comentatorii lui Quintus Septimius.

Lucrarea lui Tertulian **„Către neamuri”** (Ad nat.) a fost publicată în 197, cu puțin timp înainte de publicarea celui de-al doilea tratat al său, **„Apologetic”** (Apol.), adresat persecutorilor creștinilor. Există mai multe explicații în literatura de specialitate pentru caracterul incomplet al lucrării Ad nat. Faptul că aceasta nu se poate datora unei lacune în text este indicat, în special, de faptul că Ad nat., la fel ca aproape toate lucrările lui Tertulian din această perioadă, se încheie cu o aluzie la Judecata de Apoi. [4] Potrivit lui Paul Monceau, concluzia tratatului rezultă atât de natural din ceea ce s-a spus anterior „încât a fost superfluu să o exprimăm în cuvinte”. [5] Cu toate acestea, caracterul incomplet al lucrării Ad nat. se manifestă în absența nu atât a unei concluzii, cât a unei expuneri a fundamentelor doctrinei creștine. Karl Becker consideră că Tertulian, în procesul de scriere, a abandonat schița pe care Ad nat. o avea pentru el pentru a se dedica scrierii lucrării Apol. [6] Conform unei alte opinii, în Ad nat., Tertulian îi atacă pe păgâni și promite să ofere ulterior o expunere a învățăturii Bisericii. [7] Jean-Claude Freduille, nefiind de acord cu evaluarea lui Becker asupra Ad nat. ca schiță pentru Apol., apără originalitatea primei lucrări, care, potrivit lui, nu este suficient subliniată de A. Schneider, care vede în Ad nat. doar o „pamfletă”. [8] J.-C. Freduille scrie: „Relația dintre Apol. și Ad nat. este

comparabilă cu relația dintre Apol. și «Mărturia Sufletului» (De test.). În Ad nat., ca și în De test., Tertulian a ales aspectul privat: filosofic cu elemente morale și juridice în prima lucrare și exclusiv filosofic în a doua." Apol. include material din ambele lucrări. [9] Originalitatea lui Ad nat. Savantul francez vede adaptarea de către Tertulian a conceptului de origine filosofică pentru nevoile polemicii sale cu păgânii și admite posibilitatea ca adevăratul titlu al tratatului să fi fost De ignorantia nationum. [10] Rețineți că în Apol. se acordă multă atenție temei ignoranței păgânilor față de adevăr în general și față de creștinism în special.

Să comparăm două fragmente din aceste lucrări:

Ad nat., 1,1,1: Testimonium ignorantiae uestrae, quae iniquitatem dum defendit, reuincit, in promptu est, quod omnes qui uobiscum retro ignorabant et uobiscum oderant, simul eis contigit scire, desinunt odisse qui desinunt ignorare, immofiod oder et ipsid oderant fuerant.

Apol., 1,6: Testimonium ignorantiae est, quae iniquitatem

dum excusat, condemnat, cum omnes, qui retro oderant, quia ignorabant, quale sit quod oderant, simul desinunt ignorare, cessant et odisse. Ex his fiunt Christiani, utique de comperto, et incipiunt odisse quod fuerant et profited quod oderant.

La unsprezece ani de la publicarea monografiei lui J.-C. Freduillet, H. Hagendahl a numit Ad nat. o „versiune reelaborată" a lui Apol., „schița sa imperfectă". [11] Astfel, putem afirma existența unei întrebări nerezolvate cu privire la motivele atât ale caracterului incomplet al lui Ad nat., cât și ale publicării în același an a lui Apol., care s-a inspirat mult din această lucrare.

Conform lui J.-C. Fréduillet, „după ce a avansat mai mult decât și-ar fi dorit poate, Tertulian și-a abandonat tratatul fără să se mai obosească să-l îmbunătățească, să-i dea o concluzie adecvată, amintind unitatea concepției operei în ansamblu. A preferat să se dedice lui Apol., pentru care speranțele erau mai mari și al cărui gen literar i-a permis să echilibreze și să combine într-o sinteză armonioasă temele απολογία, έπίδειξις și σύγκρισις." [12] Nu este însă pe deplin clar de ce autorul, care își pusese în minte să scrie un nou tratat în timp ce lucra la cel vechi, a decis să publice atât pe cel timpuriu, care conținea erori, cât și pe cel ulterior, care a fost corectat. Dacă apologetul dorea să producă o lucrare de orientare filosofică alături de un tratat pe o gamă mai largă de subiecte, ar fi trebuit cel puțin să aibă grijă ca aceste două lucrări, create

practic în același timp, să nu conțină contradicții. Prin urmare, tratatul Ad nat. ar fi trebuit să vadă lumina zilei înaintea lucrărilor despre Apol.

Se pare că Tertulian a plănuit inițial să publice nu două, ci trei cărți de Ad nat. Cu toate acestea, după ce a publicat două și a descoperit în ele deficiențe pe care nu le putea accepta, a decis să creeze un nou tratat. În literatura romană, se pot găsi și alte exemple de cărți care constituie o singură operă, publicate în momente diferite. Astfel, Ovidiu a publicat (dintr-un motiv diferit, însă) nu douăsprezece, ci doar șase cărți de Fasti, iar două cărți de Satire ale lui Horațiu au fost publicate în momente diferite. Astfel, cuvintele „în viitor <sulciile calomniei> vor fi tocite de expunerea întregii noastre învățături (postmodum obtundentur expositione totius nostrae disciplinae)" (Ad nat., I, 10, 1), contrar opiniei citate de Freduille [13] , ar trebui atribuite nu lui Apol., ci celei de-a treia cărți de Ad nat, care nu a fost niciodată scrisă.

Tertulian își începe de obicei lucrările în care dezvoltă un subiect pe care l-a atins anterior cu o referire la lucrările sale anterioare. Astfel, tratatul Despre suflet începe cu cuvintele: „Am discutat cu Hermogenes despre ce este sufletul (aceasta se referă la lucrarea pierdută a lui Tertulian, De censu animae. - *A.B.),* care a sugerat că acesta a fost format, cel mai probabil, dintr-o acumulare de materie decât din suflarea lui Dumnezeu; acum, după ce am trecut la luarea în considerare a altor întrebări, se pare că va trebui să mă lupt în principal cu filosofii" (*Tert.* Dean., 1,1). Tratatul Împotriva lui Marcion începe astfel: „De acum înainte, tot ceea ce am întreprins împotriva lui Marcion își pierde semnificația. După ce am părăsit vechiul, începem o nouă afacere. Prima mică lucrare, scrisă în grabă, am tăiat-o ulterior cu o lucrare mai detaliată. „Am pierdut-o, când încă nu se făcuseră copii din ea, prin trădarea unui om care era atunci frate în Hristos, dar care mai târziu a devenit apostat." A copiat o parte din ea, cât de inexact a putut, și a publicat-o. A devenit necesar să corecteze modificările pe care le făcuse. Acest lucru m-a determinat să adaug câteva lucruri. Prin urmare, această lucrare - a treia după a doua și de acum înainte prima - trebuie să înceapă cu cuvinte despre anularea a ceea ce scrisesem înainte, pentru ca nimeni să nu fie derutat de modificările aduse textului anterior, care se găsesc ici și colo" *(Tert.* Adv. Marc., 1,1,1-2). La începutul tratatului „Împotriva lui Hermogene" *(Tert.* Adv. Herm., 1,1) există o aluzie la lucrarea „Despre prescripția <împotriva> ereticilor". Întrucât multe pasaje din Ad nat. au fost preluate aproape textual în Apol., la începutul acestei lucrări ne-am putea aștepta la o referire la precedentă, dar nicăieri în Apol. nu există măcar o aluzie la o lucrare anterioară. Tertulian pare rușinat să se refere la lucrarea sa publicată în grabă, neputând acuza pe nimeni de imperfecțiunea ei.

Ignorarea operei sale anterioare de către autorul cartaginez poate fi explicată, printre altele, prin erorile făcute în aceasta și corectate în Apol. sub influența

„Exortației către neamuri” a lui Clement din Alexandria (Protr.). Astfel, în Apol. nu mai există cuvinte despre răpirea preotesei lui Ceres (Ad nat., II7,15; cf.: Protr., 2,15, 1-3); nu există nicio poveste despre Psammetih și prunci (Ad nat., I, 8, 2-9; cf.: Protr., 1,6,4) și nu există nicio identificare a biblicului Iosif cu Serapis (Ad nat., II, 8,10-19; cf.: Protr., 4,48,4-6). Cu toate acestea, pare puțin probabil ca simpla prezență a erorilor să-l fi putut forța pe Tertulian, care nu era cunoscut pentru dorința sa de precizie, nu numai să-și revizuiască complet opera anterioară, ci și să o „șteargă” din opera sa. Să ne reamintim că în primul capitol al primei cărți a lui Adv. Marc, autorul își declară lucrarea mică, scrisă în grabă, pe care noua lucrare, cum s-ar spune, o anulează. Ad nat. nu este cu mult inferioară lui Apol. ca volum și nu poate fi considerată o „lucrare mică, scrisă în grabă”. Doar dezacordul său fundamental cu ceva ce a scris în ele, un dezacord de care și-a dat seama brusc în timp ce lucra la a treia carte, l-ar fi putut determina pe apologet să revină la subiectul la care lucrase anterior și chiar îl dezvoltase în două cărți publicate. Pentru a înțelege mai bine această problemă, să luăm în considerare structura Ad nat. și Apol. și să comparăm materialul folosit în ambele tratate.

În Apol. nu se menționează creștinii ca o a treia specie (această temă a fost dezvoltată în Ad nat. în capitolul despre Psammetih) și motivul „autoincriminării” nu este introdus (dacă nu luăm în considerare cuvintele rostite despre Jupiter Latiarus: „O, Jupiter, ești cu adevărat creștin și singurul fiu al tatălui tău în cruzime! (O Iovem Christianum et solum patris filium de crudelitate)” (Apol., 9,5). Majoritatea subiectelor abordate în Ad nat. sunt reflectate mai mult sau mai puțin detaliat în Apol., în timp ce multe puncte importante incluse în textul lui Apol. (în principal demonologia și povestea Sfintelor Scripturi și patimile lui Iisus Hristos) nu au fost acoperite în Ad nat. Trebuie menționat că în Protr. există și o identificare a zeilor cu demonii (§ 40-44).

Faptul că Apol. nu a inclus informații despre cele trei tipuri de zei conform lui Varro (*fizici* , despre care vorbesc filozofii, *mitici,* lăudați de poeți și *populari,* acceptați de un popor sau altul) ar trebui, la prima vedere, să indice că Ad nat. este dedicată, în primul rând, criticii zeilor păgâni, iar Apol. nu a fost conceput ca un înlocuitor pentru Ad nat. Cu toate acestea, Tertulian ar fi putut refuza să includă material din primul capitol al celei de-a doua cărți a Ad nat. în Apol., deoarece Protr. lui Clement i-a servit drept exemplu negativ. Autorul alexandrin, povestind despre cele șapte moduri în care a apărut idolatria (Protr., 26, 1-7), evidențiază, în primul rând, zeitățile diferitelor *popoare* (zeii-luminiști la hinduși și frigieni, zeii-fructe la atenieni și tebani); în al doilea rând, zeitățile *poeților* (Eriniile, Eumenidele, zeii lui Hesiod și Homer, „salvatorii” Dioscurilor, Hercule, Asclepius); în al treilea rând, zeitățile *filosofilor* (tipuri de pasiuni, concepte abstracte). Tertulian, descoperind o asemănare între clasificarea mai completă a zeilor contemporanului său (a cărui învățătură era

complet contrară propriei sale învățături) și a sa (adică „varroniană”), probabil a considerat că este mai bine să o abandoneze pe cea din urmă. De altfel, în pasajul numit Clement este menționată și etimologia cuvântului „zeu” din „a alerga”. [14] Acest punct, prezent în Ad nat. (II, 4,1), a dispărut și din Apol. În Apol. tema zeilor (sau elementelor) elementari nu este dezvoltată (capitolul 3,5-6II din cartea Ad nat.). Între timp, zeii elementari sunt discutați în detaliu în Protr. (§ 6465 și § 102,1 și 4). Analiza opiniilor diferiților filozofi despre Dumnezeu și natură (Ad nat. II, 4) nu apare în Apol. — Clement tratează acest subiect pe larg în § 66. Astfel, Tertulian pare să se grăbească să scape de tot ceea ce în prima sa lucrare semăna cu Protr. Să observăm, totuși, că parafraza din *Isaia* 6:9-10, conținută în Ad nat. (II, 1,3), a fost inclusă în cap. 21 din Apol., iar informațiile despre Cresus și Thales, despre Socrate poruncind sacrificarea unui cocoș, din Ad nat. (II, 2,11-12) sunt folosite în Apol. (46,8 și 5) — Tertulian nu dorește să abandoneze un material care îi este util și nu are nicio legătură directă cu învățătura conținută în Protr.

Dispariția din Apol. a poveștii zeităților romane propriu-zise (capitolele 9, 11 și 15 din a doua carte a Ad nat.) poate fi explicată prin dorința autorului de a nu-i tachina pe cititori batjocorind eroii romani. Este curios că în capitolul despre patimile lui Hristos, Tertulian încearcă în repetate rânduri să lege creștinismul de Roma (Apol., 21,18-19 și 23-25).

Însăși metoda de a critica zeii păgâni prin intermediul unei relatări detaliate a lor, pe care Clement a folosit-o fără măsură, i s-ar fi putut părea nepotrivită lui Tertulian după ce a citit Protr. Prin sacrificarea abundenței numelor zeilor și a funcțiilor lor în Apol. (de exemplu, în Apol. nu se menționează zeii stelelor și zeii care și-au primit numele de la acțiunile pe care le-au săvârșit sau de la locurile în care au trăit, cf. Ad nat., II, 11 și 15), Tertulian a făcut noua lucrare mai accesibilă cititorilor. Dacă în Ad nat. (II, 1,9; 9,2) zeii filosofilor, poeților și popoarelor erau într-un fel puși în contrast, atunci în Apol. filosofii și poeții sunt menționați împreună ca fiind împrumutați și distorsionați adevărul de la profeți (47, 11-12 și 14; 49, 1). În Apol. Tertulian scrie despre zei: „Ar trebui să-i enumăr unul câte unul, atâția și așa mai mulți, noi și vechi, barbari și greci, romani și străini, cuceriți și aleși, indigeni și obișnuiți, bărbați și femei, rurali și urbani, navali și militari? Ar fi o sarcină inutilă chiar și a le enumera numele” (10, 5-6).

Faptul că zeii mitici ai poeților sunt oameni morți este afirmat doar în Ad nat.: în Ad nat., I, 7 există cuvintele „deocamdată este necesar doar să atingem vag acest tip de zei, a căror analiză detaliată va fi dată la locul ei (delibanda enim nunc est species ista, cuius suo loco ratio reddetur)”. Într-adevăr, Tertulian revine la oamenii numărați printre zei în Ad nat., I, 14, vorbind despre Hercule, Esculap și Tezeu. În Apol. (14,5) este inclus doar pasajul despre Esculap.

Fragmente destul de mari din capitolele dedicate criticii teologiei păgâne au fost incluse în Apol. Mai mult, acestea au fost incluse într-un volum care nu ne permite să vorbim despre autocitare episodică sau despre utilizarea unor fragmente mici dintr-o altă lucrare într-o singură lucrare independentă. Mai degrabă, putem vorbi despre o „jefuire” a unei opere considerate de autor ca fiind destinată uitării (apropo, dintre toate lucrările lui Tertulian, Ad nat. conține cele mai multe lacune). Astfel, Ad nat., II, 2 vorbește despre zeii fizici ai filosofilor. Un pasaj din acest capitol despre ideile platonice și epicureene despre Dumnezeu (Ad nat., II, 2, 8) a fost inclus în Apol. (Apol., 47, 6). Ad nat., II, 8 vorbește despre zeii tribali ai popoarelor și orașelor; Sunt menționați Atargatis la sirieni, Celesta la africani, Barsutina la mauri, Obodus și Dusar la arabi, Belenus la Noricum, precum și Delventinus la casini, Visidianus la narni, Numiternus la atinaeni, Ancharia la ascolani și Nortia la volsini (Ad nat., II, 8,6). În Apol. sunt menționați: Atargatis, Dusars, Belenus, Celesta, regii maurilor, Delventinus, Visidianus, Ancharia, Nortia, Valentia, Hostia și Juno Curris (Apol., 24,8). În Ad nat., I, 10, este narată divinizarea desfrânatei Larentina; în acest caz, ea este comparată cu Ceres. Apol., 13,9 vorbește despre venerația păgână a femeii publice Larentina „împreună cu Junos, Ceres și Diane”. Ad nat., II, 16 vorbește și despre zeii „descoperitori”, care sunt comparați cu muritorii, în special cu Gnaeus Pompey, care a adus cireșul pontic în Italia (Ad nat., II, 16,5). În Apol., Lucullus apare în contextul corespunzător în locul lui Pompey (Apol., 11,8). Se știe că tratatul „Împotriva evreilor” îl reproduce și pe Adv. Marc. în multe privințe, dar aceste lucrări erau destinate a două publicuri complet diferite, spre deosebire de Ad nat. și Apol., care se adresau păgânilor.

În opinia noastră, Tertulian, după ce a făcut cunoștință cu Protr., a descoperit câteva puncte în opera sa care au apropiat-o de opera lui Clement, a cărui concepție despre creștinism și atitudine față de cultura păgână diferă mult de opiniile autorului cartaginez, care credea că Atena și Ierusalimul nu aveau nimic în comun.

Să fim atenți la cuvintele lui Tertulian din primul capitol al De test., unde se spune că o persoană care vrea să găsească dovezi ale adevărului creștin la poeți sau filosofi va avea nevoie de o mare curiozitate și de o memorie care să o întreacă. Potrivit lui Tertulian, un martor mult mai bun este sufletul omenesc. Aici, apologetul latin contestă metodologia unor apărători ai creștinismului precum Iustin Martirul și Clement din Alexandria, care au învățat despre acțiunea precreștină a Logosului printre păgâni. Refuzând să ia în considerare doctrina filosofică a zeilor din Apol., Tertulian își demonstrează dezacordul complet cu interpretarea lui Clement asupra Revelației creștine. O dispută particulară cu autorul alexandrin este utilizarea de către Tertulian a sintagmei „misterele bahice” în Apol., 37,2. Clement a comparat sacramentele creștine cu misterele bahice.

Pe scurt: Ad nat. este o lucrare neterminată, a cărei publicare a fost întreruptă de voința autorului. Nu este posibil să acceptăm punctul de vedere al lui J.-C. Freduille, deoarece este dificil să vorbim despre originalitatea unei lucrări al cărei aproape fiecare capitol a fost folosit într-o oarecare măsură în Apol. De test nu se află în aceeași relație cu Apol. ca Ad nat.

Epistola **către Scapula** (Scap.), ultima dintre lucrările lui Tertulian adresată unui public păgân, scrisă în 212, diferă semnificativ de Apologetica sa, compusă în vara sau toamna anului 197. Cele mai izbitoare diferențe din Scap., în afară de concizia sa (cinci capitole față de cincizeci în Apol.), sunt utilizarea numeroaselor exemple de pedepsire divină a persecutorilor creștinilor și abrevierea componentei apologetice. Dacă în Apol. Tertulian și-a propus sarcina de a se asigura că adevărul nu este condamnat fără a fi cunoscut (cf. Apol., 1,2), atunci în Scap. el vrea să-i avertizeze pe păgâni împotriva pericolului reprezentat de condamnarea creștinilor: „Am publicat această carte, nu temându-ne pentru noi înșine, ci pentru voi...” (Scap., 1,2). Scap. Astfel, se dovedește a fi *o scrisoare exhortatorie* cu trăsături apologetice, care amintește de Epistola Apostolului Pavel către Galateni [15] (cf.: „O, galateni nechibzuiți”, *Gal.* 3: 1 - „ne întristăm de neștiința voastră”, Scap., 1,3). La rândul său, „Apologetic”, conform lui Eberhard Heck, a fost conceput ca un discurs de apărare judiciară. În același timp, cercetătorul observă că, dintre toate lucrările apologetice care au supraviețuit, doar aceasta poate fi considerată un discurs, la fel ca „Discursul către eleni” „negativ-epidectic” al lui Tațian și „Cererea pentru creștini” al lui Atenagora. [16] Desigur, trebuie ținut cont de faptul că „apologia creștină ca tip de artă verbală avea diferențe semnificative față de discursul de apărare «clasic»”. [17] J. J. Swift notează că „natura judiciară a Apologeticii trebuie înțeleasă într-un sens <...> mai larg”. [18]

Conform lui E. Heck, autorul cartaginez din Apol. „nu găsește răspunsul corect” la învățătura romană despre religio ca și cauză a măreției Romei, iar lucrarea în care creează o tradiție creștină de exemple de pedeapsă pentru cei care îl disprețuiesc pe adevăratul Dumnezeu se dovedește a fi scrisoarea „Către Scapula” scrisă de el 15 ani mai târziu. [19] Savantul german consideră că Tertulian în Apol. nu oferă astfel de exemple care ar putea impresiona cititorii păgâni, deoarece în 197 pur și simplu nu le avea la dispoziție. Analizând cap. 3 Scap., [20] E. Heck subliniază că distrugerea cimitirelor creștine menționate acolo a avut loc în 203, ploile prelungite însoțite de inundații au avut loc în 211, furtuna în 211 (sau 212), eclipsa de soare de la Utica în 212. Saturninus a orbit după 180, dar pentru Tertulian acesta trebuie să fi rămas „un caz special nesemnificativ”. Cazul Germinianus „nu este datat” și ar fi putut fi încă necunoscut apologetului în 197. Atribuind povestea lui Caecilius Capella anilor 195 sau 196, [21] E. Heck notează că importanța sa nu a putut fi apreciată decât în 197 sau mai târziu. Cazul Mavilus, potrivit acestuia, a avut loc în 212. [22]

Nu este clar, însă, de ce Tertullian, care l-a menționat pe Niger în Apol., nu a acordat importanță evenimentelor din Bizanț, care i-au atras atenția abia 15 ani mai târziu. Același lucru este valabil și pentru raportul despre Saturninus. Se știe că Tertullian a reacționat viu la ceea ce se întâmpla în lume. El menționează în Apologetică persecuția continuă a complicilor lui Albinus și Niger (Apol., 35, II), [23] adică răspunde imediat, fiind „primul jurnalist politic”, [24] la evenimentele din timpul său. El se referă la „mauri, marcomani și parți înșiși”, pe care creștinii, care se răspândiseră în întreaga lume, îi depășeau numeric și, dacă ar fi vrut, puteau fi mai periculoși (Apol., 37, 4), din care putem concluziona că a lucrat la Apologetică înainte de războiul cu parții, care a început în toamna anului 197 și s-a dovedit a fi ușor. [25] Vedem că apologetul cartaginez scrie despre fapte care i-ar putea fi utile, fără a aștepta ca acestea să înceteze să mai fie „cazuri particulare lipsite de sens” sau, dimpotrivă, să devină învechite.

Mai mult, este ciudat să presupunem că în cei cincisprezece ani care au separat scrierea lui Apol. de scrierea lui Scap., Tertulian a avut la dispoziție o cantitate atât de mare de informații despre „pedepsele asupritorilor creștinilor” cât nu avusese în cei 133 de ani care trecuseră de la primele persecuții din vremea lui Nero (64). Trebuie ținut cont de faptul că autorul cartaginez nu a menționat niciun cuvânt despre moartea rea a lui Nero și Domițian ca pedeapsă pentru represiunile împotriva creștinilor. „Consultați-vă arhivele; din ele veți afla că Nero, înfuriat, a fost primul care a întors sabia lui Caesar împotriva acestei secte, care tocmai apăruse la Roma. Dar suntem chiar mândri că avem un astfel de vinovat al condamnării noastre. Căci cine îl cunoaște pe Nero va înțelege că el nu putea condamna decât un mare bine. Domițian, care nu era mult în urma lui Nero în cruzime, ne-a atacat și el; dar, fiind om la urma urmei, a oprit cu ușurință ceea ce începuse, aducând chiar înapoi pe cei pe care îi exilase. Așa sunt persecutorii noștri întotdeauna; nedrepți, impii, josnici, pe care voi înșivă îi condamnați și îi repuneți în drepturi pe cei condamnați de ei” (Apol., 5,3-4). Faptul că Scap. menționează evenimente din trecutul recent vorbește nu atât despre faptul că astfel de evenimente nu s-au întâmplat înainte, cât despre dorința autorului epistolei de a folosi exemple contemporane.

În Apol., Tertulian a apărat distribuția nediferențiată a pedepselor lui Dumnezeu: „Căci Cel care a rânduit odată o judecată veșnică după sfârșitul lumii, nu se grăbește să despartă binele de rău (această separare este condiția judecății) înainte de ea. Căci acum El este același față de orice fel de om, atât în indulgența Sa, cât și în mustrarea Sa. A voit ca fericirea să revină în mod egal profanilor, iar nenorocirea propriilor Săi slujitori, pentru ca noi toți să putem experimenta deopotrivă bunătatea și severitatea Sa” (Apol., 41,3). Dar a făcut acest lucru nu din lipsă de exemple contrare, ci pentru că, în conformitate cu cerințele genului apologiei, a dorit mai presus de toate să-i apere pe creștini și mai degrabă să-i acuze pe păgâni [26] decât să-i convertească la credința

sa. [27] Într-adevăr, în Apol. nu există un apel direct la acceptarea creștinismului. Pe fondul unor concluzii identice, contrastul dintre următoarele afirmații din ultimele capitole ale Apol. și Scap. este indicativ: „Răstigniți-ne, torturați-ne, condamnați-ne, exterminați-ne: căci nedreptatea voastră slujește drept dovadă a nevinovăției. De aceea Dumnezeu ne îngăduie să o suferim. <...> Și totuși cruzimea voastră, care devine din ce în ce mai rafinată din când în când, nu vă oferă nimic. Mai degrabă, joacă rolul de momeală, atrăgând oameni către secta noastră. Devenim mai numeroși după fiecare cosire pe care o efectuați: sângele creștinilor este sămânță" (Apol., 50,12-13). „Ai milă de tine însuți, dacă nu de noi. Ai milă de Cartagina, dacă nu de tine însuți. Ai milă de provincie, care, atunci când intențiile voastre au devenit evidente, s-a trezit lipsită de apărare împotriva extorcării soldaților și a dușmanilor personali ai fiecăruia. <...> Și totuși această sectă nu va dispărea, care, ca să știți, se construiește apoi mai mult când pare a fi distrusă" (Scap., 5, 3-4). Apelul către adversari din Apol., 50, 12 corespunde pe deplin genului unui discurs judiciar sau politic. [28] Apelurile la milă din Scap. dezvăluie că opera aparține unui gen complet diferit, persuasiv.

În ciuda faptului că Tertulian, potrivit lui A. Amman, „are o lipsă completă de gust și simț al proporției", [29] scriitorul cartaginez nu a uitat niciodată regulile retoricii. Faptul că operele lui Tertulian conțin puține citate directe care conțin versuri complete indică faptul că Tertulian a respectat cu strictețe regula stilului (die Stilregel), care nu permitea includerea versurilor în proză compusă cu măiestrie (in der kunstmassigen Prosa). [30] Astfel, Tertulian nu i-a amenințat pe păgâni în Apol., deoarece nu a vrut să încalce limitele genului, în ciuda tuturor inovațiilor sale. [31]

Mai mult, exemple de pedeapsă divină inevitabilă împotriva persecutorilor ar fi diminuat patosul tragic al cuvintelor „când ne condamnați, Dumnezeu ne îndreptățește" (Apol., 50,16). Dacă Dumnezeu îi pedepsește pe persecutori deja în acest secol, de ce mai avem nevoie de un discurs de apărare? Dacă creștinii au un astfel de Apărător, orice scuze devin superflue. Avocat experimentat, Tertulian nu a vrut să le ofere ipoteticilor săi adversari oportunitatea unei astfel de obiecții.

Prin urmare, motivul diferențelor dintre Scap. și Apol. nu este că apologetul deține informații noi, ci că a decis să se orienteze către un nou gen: să treacă de la „proză oratorică" la „epistolă". Motivele acestei decizii ne sunt necunoscute. Putem doar presupune că una dintre ele a fost o contradicție internă, o vulnerabilitate logică inerentă organic discursului apologetic. O vulnerabilitate pe care Tertulian a recunoscut-o încă din anul 197, când a pus întrebarea în numele păgânilor: „De ce atunci", spuneți voi, „vă plângeți că vă persecutăm, dacă voi înșivă vreți să suferiți, în timp ce ar trebui să-i iubiți pe cei care vă provoacă suferința pe care o doriți? Desigur, noi vrem suferința, dar așa cum un soldat

vrea războiul. Nimeni nu merge de bunăvoie la ea, deoarece aduce groază și pericol. Dar cel care s-a plâns de luptă luptă cu toată puterea, iar când o câștigă, se bucură, căci primește atât glorie, cât și pradă. Lupta noastră începe atunci când suntem chemați în fața tribunalului, pentru ca acolo, riscându-ne viața, să luptăm pentru adevăr. Victoria constă în obținerea a ceea ce ați luptat. Această victorie aduce atât gloria de a-I fi plăcut lui Dumnezeu, cât și răsplata vieții veșnice" (Apol., 50, 1-2). Cu toate acestea, obiecția adversarilor rămâne logic de necontestat: dacă martiriul este garanția vieții veșnice, atunci creștinii care doresc victoria ar trebui să tindă spre ea. În tratatul său „Despre suflet", Tertulian afirmă că atingerea paradisului imediat după moarte este privilegiul martirilor: „Cum se face că regiunea paradisului, care se află sub altar, care i-a fost revelată lui Ioan în spirit, nu a arătat niciun suflet în afară de sufletele martirilor? Dar de ce Perpetua, cea mai curajoasă femeie, în ziua martiriului său, a văzut acolo în revelație doar martiri, dacă nu pentru că sabia, paznica paradisului, nu este inferioară nimănui decât celor care au murit în Hristos și nu în Adam?" (*Tem.* De ap., 55, 4). Astfel, dorința lui Tertulian de a-i proteja pe creștini de persecuție s-a dovedit a fi nefondată. În Scap. accentul se pune pe altceva: autorul epistolei, călăuzit de porunca creștină a iubirii față de dușmani, vrea să-i salveze de mânia lui Dumnezeu. Această poziție este logic impecabilă.

Printre numeroasele lucrări dogmatice și polemice ale lui Tertulian, un loc special îl ocupă tratatul **„Despre suflet"** (De ap.), în care Tertulian polemizează nu cu o învățătură eretică specifică (cum ar fi în lucrările „Împotriva lui Hermogene", „Împotriva valentinienilor", „Împotriva lui Praxeas"), ci cu acele prevederi ale învățăturilor filozofilor antici pe care ereticii le folosesc în scopuri proprii. Acest tratat depășește alte texte tertuliene (cum ar fi „Scorpiacus", „Despre trupul lui Hristos", „Învierea trupului") prin importanța problemelor pe care le atinge, care examinează aspecte specifice. Acesta, la fel ca alte lucrări din grupul tematic menționat, conține un număr imens de referințe la Biblie, menite să susțină judecățile autorului sau să infirme opiniile adversarilor. Aceste referințe sunt: a) reminiscențe (de exemplu: „Comoara lui Saul era acolo unde era inima lui" (De Anc., 57:9); cf. *Matei* 6:21); b) aluzii (de exemplu: „sabia, paznicul paradisului" (De Anc., 55:4); aici Tertulian folosește același cuvânt ca și Septuaginta, romphaea, cf. *Gen.* 3:24); c) parafraze (de exemplu: „cel care era înainte la naștere [Esau] a fost ținut în urmă de cel care rămânea în urmă [Iacov], care nu era încă născut pe deplin, născut doar de mână" (De Anc., 26:3); cf. *Gen.* 25:24-26); d) citate (de exemplu: „Ce este cu fiul lui Chis? Este și Saul printre profeți?" (De ap., 11:5); cf.: 1 Regi *10:11*).

Să luăm în considerare modul în care Tertulian folosește citate biblice, care în unele cazuri sunt fragmente din traduceri latine ale Sfintelor Scripturi, finalizate cu mult înainte de crearea Vulgatei de către Fericitul Ieronim.

Tertulian cunoștea bine greaca: au existat mai multe lucrări ale sale scrise în această limbă, dar acestea nu au supraviețuit până în zilele noastre [32] . Prin urmare, el se putea baza nu numai pe traducerea latină a Bibliei (A. A. Stolyarov sugerează că traducerea folosită de Tertulian este identică cu așa-numita Itala [33]), ci și pe Septuaginta. [34] Cu toate acestea, a afla când s-a bazat Tertulian pe aceasta atunci când a citat și când pe una dintre traducerile latine care existau în vremea sa (traducerea latină veche a Bibliei nu era completă: „... cărțile au fost traduse de mai multe ori și nu există nicio versiune în care toate cele 27 de cărți să fi fost traduse de același traducător” [35]), este destul de complex și neimportant: versiunea latină veche (Vetus Latina) urmează foarte exact Septuaginta [36] , fiind realizată pe baza acesteia. [37] Când se compară citatele biblice din Tertulian cu textul grecesc și ebraic al Bibliei, devine evident că Tertulian a urmat versiunea prezentată de traducerea LXX: sursa sa ebraică antică diferă foarte mult de textul masoretic, de traducerile în aramaică (Targums), siriacă (Peshitta), latină (Vulgata) și de multe texte din Qumran. [38]

În capitolul 11, autorul tratatului „Despre suflet” îl citează pe profetul Isaia *(Isaia* 57:16): „Duhul a ieșit din Mine și **orice** suflare am creat-o (spiritus ex me prodiuit, et flatum omnem ego feci)” (De an., 11:3). Cuvântul evidențiat nu se afla în textul ebraic (unde cuvântul „suflet, suflare” este la plural), ci se află în traducerea greacă. În plus, originalul nu spune că duhul a ieșit din Dumnezeu (ca în Septuaginta), ci că va „slăbi” înaintea Lui. În capitolul 32, este citat versetul 21 din Psalmul 49/48: „Omul a ajuns ca fiarele nebunești de povară (assimilatus est, inquit, homo inrationalibus iumentis)” (De an., 32:8). Traducerea greacă spune: „<omul> a ajuns ca o fiară fără pricepere și a ajuns ca ea”. Aceleași cuvinte se găsesc mai sus (De anon., 48:13). Originalul spune: „<...> ca o fiară <care> piere” (*Ps* . 49/48:13,21). Verbul ebraic nom [dmh] folosit în versetele analizate, care în forma pasivă nif'al are înțelesurile de „a tăcea”, „a pieri”, are un omonim care înseamnă „a fi ca”. În capitolul 35, Tertulian îl citează pe profetul Maleahi: „Și iată, vă voi trimite pe Ilie Tesbitul (et ecce mittam uobis Helian Thesbiten)” (De anon., 35:5). Este evident că în acest loc autorul tratatului s-a bazat pe Septuaginta sau pe traducerea sa latină: textul grecesc este următorul: „Și iată, vă trimit pe Ilie Tesbitul” *(Mal.* 3:22). Dar textul ebraic vorbește despre „Ilie profetul” *(Mal.* 3:23 = 4:5). O dependență similară găsim și față de versiunea prezentată de Septuaginta în capitolul 38: „Iată, v-am dat toate ca hrană, ca verdele ierbii cosite (экce dedi uobis omnia in escam tamquam olera faeni)” (De an., 38,3). În Septuaginta, spre deosebire de textul ebraic, conform căruia Dumnezeu le dă oamenilor „toate ca verdele ierbii” ca hrană, se spune: „<...> ca hrană: ca iarba verde (cosită), v-am dat toate” *(Gen.* 9:3). În capitolul 45, Tertulian folosește un cuvânt care se găsește și în Septuaginta: „Și Dumnezeu a trimis extaz (эcstasin) peste Adam și acesta a adormit” (De ap., 45,3). În traducerea greacă, cuvântul este εκστασις (*Gen.* 2:21).

În locurile citate, citatele reproduc textul Septuagintei destul de fidel. Totuși, destul de des nu este cazul.

Aceeași sintagmă biblică în lucrarea analizată poate apărea diferit. În *Matei* 5:28 se spune: „Oricine se uită la o femeie ca s-o poftească, a și comis adulter cu ea în inima lui". Tertulian face referire la acest pasaj de trei ori în tratatul analizat. În capitolul 15, citatul din Evanghelie arată astfel: „oricine se uită la o femeie ca s-o poftească, a și comis adulter în inima lui" (qui uiderit feminam ad concupiscendum, iam adulterauit in corde) (De an., 15,4); în capitolele 40 și 58 cuvântul feminam „femeie" este omis, iar în capitolul 40 se folosește un substantiv (ad concupiscendum) cu prepoziția ad (De an., 40:4), în capitolul 58 un gerunziu (ad concupiscendum) (De an., 58:6). Tertulian citează de două ori *Gen.* 2:23-24: „hoc nunc os ex ossibus meis et caro ex came mea; « Aceasta este os din oasele mele și carne din **carnea mea** ; de aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de nevasta sa și cei doi vor fi un singur trup» (De An., 11:4) și „hoc os ex ossibus meis et caro ex came mea uocabitur mulier; „propterea relinquet homo patrem et matrem et agglutinabitur mulieres suae et erunt duo in camem unam" (Aceasta este acum os din oasele mele și carne din **carnea mea** ; **ea se** va numi femeie; de aceea, bărbatul își va lăsa tatăl și mama și se va lipi de soția sa și cei doi vor fi un singur trup)" (De An., 21:2). El transmite cuvintele Apostolului Pavel (*Efeseni* : „Odată eram din fire fii ai mâniei" (fuimus aliquandonatura filii irae) (De an., 16:7) și „și noi eram odată din fire fii ai mâniei" (fuimus et nos aliquando natura filii irae) (De an., 21:4). G. Rensch oferă următoarea explicație pentru astfel de discrepanțe: în primul rând, Tertulian a citat liber din memorie; în al doilea rând, în vremea sa existau diverse traduceri ale Bibliei pe care le putea folosi. [39] B. M. Metzger observă că autorii creștini, atunci când citau, se refereau la pasajul corespunzător din manuscris dacă citatul era lung; „citatele scurte erau mai des reproduse din memorie". [40] Trebuie menționat că în Evanghelie însăși găsim destul de multe citate inexacte din Vechiul Testament. De exemplu: *Marcu* 1:2 - *Malachi* 3:1, cf. *Exod* 23:20; *Marcu* 7:6 - *Isaia* 29:13; Ai/c. 14:27 - *Zaharia* 13:7 etc. Se știe că până la sfârșitul primului secol al erei creștine, manuscrisele Vechiului Testament diferă foarte mult unele de altele.

În inexactitățile pe care Tertulian le face atunci când citează, se pot găsi trăsături recurente. În primul rând, trebuie observată rearanjarea cuvintelor individuale sau combinațiile lor în sintagme biblice.

Traducerea textului grecesc al Bibliei (Septuaginta și Noul Testament)	Traducerea textului latin al tratatului „Despre suflet"
„ei amestecă vinul și **apa" *(Isaia*** 1:22).	„amestecând **apa** cu vinul" (3:2).
„Și i-a suflat în nări **suflare de viață" *(Geneza*** 2:7).	**„Și** Dumnezeu a suflat <...> **suflarea**

	viață în persoana omului” (3, 4); cf.: „<...> și a suflat în el **suflare de viață” (26,5).**
„și amândoi vor deveni **un singur trup”** ***(Gen.*** 2:24; ***Efes.*** 5:31)	„și amândoi vor fi un singur trup” (11:4); cf.: „<...> printr- **un singur trup” (21:2).**
„<...> și **observatorul inimii sale** adevărat” ***(Înțelepciunea*** 1:6).	„<...> citim despre Dumnezeu ca explorator și **observator** al inimii” (15, 4).
„De ce cugetați lucruri rele **în inimile voastre?”** (*Matei* 9:4)	„De ce cugetați răul **în inimile voastre** ?” (15:4)
„Voi sunteți de la tatăl vostru, **diavolul** ” (Ioan 8:44)	„Voi sunteți din tatăl **diavolului** ” (16:7).
„<...> ce am auzit, ce **am văzut <...>” (1** *Ioan* **1:1).**	„ceea ce am **văzut, <...>** ce am auzit <...>” (17,14).
„Mai înainte să te fi întocmit **în pântecele mamei tale,** te-am cunoscut” (*Ieremia* 1:5).	„Mai înainte să te fi întocmit **în pântecele mamei tale,** te-am cunoscut” (26:5).
„Dumnezeu nu este Dumnezeul morților, ci **al celor vii”** *(Matei* 22:32).	„Dumnezeu este Dumnezeul **celor vii,** nu al celor morți” (26:5).
„A ajuns ca o fiară **fără pricepere”** (Psalmul 48:13, 21).	„Omul a ajuns ca... **niște** animale (de haită) fără rațiune” (32:8).
„Și va merge înaintea Lui în duhul și **puterea** lui Ilie.” *(Luca* 1:17)	„Și el însuși <...> va merge înaintea poporului în **puterea** și duhul lui Ilie” (35:6).

Faptul rearanjării indică faptul că Tertulian a citat din memorie sau a schimbat intenționat ordinea cuvintelor; un traducător nu ar fi permis astfel de distorsiuni pur formale, chiar dacă ar fi fost autorul așa-numitului „text de tip occidental”, care se distingea prin înclinația sa spre parafrazare. [41] Traducătorii latini ai Bibliei au păstrat de obicei ordinea cuvintelor. [42] Faptul că Tertulian a citat din memorie este indicat și de faptul că el combină cuvinte care în textul biblic aparțin unor afirmații diferite. Astfel, în capitolul 2 al tratatului său, el notează: „Apostolul a interzis și **disputele nesfârșite** ” (De An., 2, 7). Aceasta se referă la 1 Timotei *1* :4: „<...> și să nu vă implicați în mituri și genealogii nesfârșite, care cauzează **dispute** ”. Mai jos (De ap., 35,2) găsim și o contaminare: „iubiți-vă

vrăjmașii <...> și rugați-vă pentru cei ce vă blestemă (lit.: vă calomniază)”. Atât Matei (5:44), cât și Luca (6:7) vorbesc despre dragostea față de vrăjmași, însă, conform ambilor evangheliști, cei care blestemă ar trebui să fie binecuvântați *(Matei* 5:44; *Luca* 6:28), iar rugăciunea ar trebui să fie pentru cei care greșesc *(Matei* 5:44, *Luca* 6:28) și pentru cei care prigonesc *(Matei* 5:44).

Se întâlnește și fenomenul opus, și anume hendiadis, adică o figură în care un concept este desemnat prin două cuvinte legate prin conjuncții: „adevăratul observator al inimii sale” *(Înțelepciunea* 1:6) — „citim despre Dumnezeu ca investigator și observator (scrutatorem et dispectorem) al inimii” (De an., 15,4). Tertulian folosește în mod repetat cuvinte cu aceeași rădăcină în sintagme în care textul grecesc conținea cuvinte cu rădăcini diferite.

Biblie	„Despre suflet”
„Dacă dorește cineva la slujba de episcop (ορέγεται), dorește o lucrare bună (επιθυμεί)” (/ Tim. 3:1).	„Dacă cineva dorește episcopat (concupiscit), o faptă bună (concupiscit) dorește” (16:6).
„<...> ce am auzit, ce am văzut (έωράκαμεν) cu ochii noștri, ce am privit (έθεασάμεθα) și ce au atins mâinile noastre din Cuvântul vieții” (/ ***Ioan*** 1:1).	„ceea ce am văzut (uidimus), <...> ce am auzit, ochii noștri au văzut (uidimus) și mâinile noastre au atins <ceea> din Cuvântul vieții” (17:14).
„<...> și i-a suflat (ένεφύσησεν) în nări suflare (πνοήν) de viață” (***Gen.*** 2:7).	„Și Dumnezeu l-a făcut pe om și a suflat (flauit) în el suflare (flatum) de viață” (26, 5).

În unele cazuri, Tertulian a înlocuit verbele cu sensuri abstracte cu verbe cu sensuri mai concrete.

Biblie	„Despre suflet”
„Și dacă voiți să primiți (δέξασθαι) <...>” (Matei 2:14).	„Și dacă vreți să auziți (audire), acesta este Ilie, care are să vină” (35:5).
„Altfel, copiii voștri sunt necurați (έσπν)” (1 Corinteni *7:14*)	„Altfel <...> s-ar naște necurați (nascerentur)” (39.4)

Printre abaterile de la textul biblic menționate mai sus ale lui Tertulian, unele pot fi explicate nu atât prin capriciul memoriei acestui autor, cât prin dorința sa de a subordona tot ceea ce lucrează conceptului său creativ. Astfel, în De ap. (15:4), el, spre deosebire de evanghelistul Matei, subliniază nu faptul că scribii au gândit răul, ci că l-au făcut în inimile lor (capitolul 15 este dedicat dovedirii faptului că sufletul are un principiu conducător care locuiește în inimă). În De ap. (17:14), Tertulian, după ce a vorbit mai întâi despre văz, auz, gust, atingere și având în vedere această ordine atunci când enumeră simțurile, a rearanjat cuvintele din pasajul din Epistola lui Ioan. În capitolul 26, autorul tratatului, încercând să demonstreze că bebelușii care sunt încă în pântecele mamei lor au suflet, pune

cuvântul care este mai important pentru el în acest context înaintea celui mai puțin important: nu „format în pântece”, ci „format în pântece”. În 16:6, propoziția cu sintagma din 1 Timotei ... 3:1 arată astfel: „Și apostolul vorbește despre poftă: Dacă cineva dorește o slujbă de episcop, poftește o faptă bună (dat et apostolus nobis concupiscentiam: si quis episcopatum concupiscit, bonum opus concupiscit). Cuvântul concupiscentia din discursul autorului predetermină apariția unui verb cu aceeași rădăcină în citat. În capitolul 39, Tertulian scrie despre superstiții asociate cu nașterea. Prin urmare, probabil înlocuiește cuvântul „este” din original cu cuvântul „se nasc”.

Astfel, Tertulian, care a folosit Septuaginta (sau traducerea sa latină), a permis, la fel ca mulți alți scriitori creștini, abateri de la textul original. În majoritatea cazurilor, motivul pentru aceasta este citarea din memorie. Uneori, textul este modificat în conformitate cu voința autorului tratatului. Tertulian este cunoscut pentru atitudinea sa critică față de traducerea latină a Bibliei, pe care a folosit-o în acele cazuri în care această traducere i-a complicat polemicile cu adversarii. [43] Pentru autorul tratatului, textele biblice nu erau „sacre”, formule care nu erau supuse niciunei schimbări, ci un instrument cu care să zdrobească adversarii. Este curios că dintre cele două echivalente latine ale cuvântului grecesc „Biblie” - instrumentum și testamentum (termeni folosiți în dreptul roman, primul însemnând un contract scris, iar al doilea - un testament) - Tertulian a preferat instrumentum. [44] Atitudinea sa creativă față de textele sacre este întru totul în concordanță cu convingerea sa „montanistă” că Apocalipsa nu s-a încheiat după Apostolul Ioan (De ap., 9:3). Principalul lucru pentru Tertulian este credința, nu erudiția în Scriptură (vezi: *Tert.* De praescr., 14:3).

Ca exemplu de eseu din grupul tematic practico-ascetic, vom lua lucrarea **„Despre Coroană”,** în care autorul demonstrează inadmisibilitatea creștinilor atât în acceptarea coroanelor în serviciul militar, cât și în servirea în armată în general. În această lucrare, așa cum s-a spus mai sus, Tertulian descrie în detaliu ritul inițierii în gradul al treilea al misterelor lui Mithra. Dând ca exemplu războinicilor creștini care ezită să refuze acordarea coroanei, „războinicul lui Mithra” spune: „În timpul inițierii în peșteră, adevărata tabără a întunericului, el (adeptul lui Mithra - *A. B)* este convins să îndepărteze cu mâna coroana pusă pe capul său, care îi fusese oferită anterior pe o sabie, ca și cum ar fi fost o imitație a martiriului, și cu cuvintele că coroana lui este Mithra, poate transferând <zeul> pe umărul său; și încep imediat să-l considere un războinic al lui Mithra, dacă aruncă cununa, dacă spune că aceasta se află pentru el în zeul său (coronam interposito gladio sibi oblatam, quasi mimum martyrii, dehinc capiti suo accommodatam monetur obvia manu a capite pellere et in humerum, si forte, transferre <dei> dicens Mithran esse coronam suam, statimque creditur Mithrae miles, si deiecerit coronam, si earn in” (Mithran este coronam suam, statimque creditur Mithrae miles, si deiecerit coronam, si earn in)”. „deo suo esse

dixit)” *{Tert.* De cor., 15.3). Această interpretare a manuscriselor, propusă de E. Kroymann pe baza cuvintelor *si earn in deo suo esse dixit conjectura dei* („a lui Dumnezeu”), precum și a comentariului din ediția bilingvă a lui Fabio Ruggiero (Mailand, 1992) nu l-a mulțumit pe Ekkehard Weber. Savantul german a propus înlocuirea cuvântului *humerum* „umăr” cu cuvântul *humum* „pământ” în acest loc nu tocmai clar. [45] Astfel, potrivit acestuia, o persoană inițiată în misterele lui Mithra trebuia să arunce pe pământ cununa care îi era oferită.

Totuși, verbul transferre, „a transfera”, împiedică această înțelegere a pasajului. În celelalte scrieri ale sale, Tertulian nu folosește niciodată acest cuvânt în sensul de deiicio, „a arunca jos”. [46] În cel mai bun caz, este vorba despre o coborâre în lumea de dincolo: quod ad inferna transfertur post diuortium corporis (De an., 7, 3). Ortografia humum nu apare în pasajul studiat în niciun codex. Codexul parizian (agobardian) nu conține deloc cuvintele et in humerum, si forte, transferre. Adăugarea unei silabe întregi, care ascunde și sensul sintagmei, pare puțin probabilă.

Astfel, schimbarea lui humerum în humum este împiedicată atât de verbul de control, cât și de tradiția manuscrisă. Cu același succes, humerum ar putea fi înlocuit cu Homerum „al lui Homer”. În acest caz, am vorbi despre unitatea frazeologică inventată din mers de Tertulian [47] „a trimite o cunună lui Homer” [48] cu sensul: „iată pentru tine, Doamne, ceea ce nu este bine pentru noi”.

Cuvintele *si forte* „poate” indică probabil că umărul nu era un obiect pe care se plasa în mod obișnuit cununa în cultul mitraic, ci era un obiect al cărui nume i-a venit întâmplător autorului. La urma urmei, nu se poate spune: „Preotul, când botează un prunc, îl scufundă, *poate,* în cristelniță”. Unde altundeva l-ar fi putut scufunda? Cu toate acestea, este puțin probabil ca vreun ritual arbitrar să fi fost permis în ritul de inițiere. În plus, acțiunea efectuată în legătură cu cununa este exprimată mai jos prin verbul *deiicio*, „a arunca” (Ekkehard Weber atrage și el atenția asupra acestui lucru în articolul său [49]). Verbul *transferre*, așa cum am văzut, nu are un astfel de sens. Astfel, toate cuvintele care lipsesc din Codexul Agobardin (*et in humerum*, *si forte*, *transferre*) se dovedesc a fi nepotrivite în acest context. Acest fapt ne obligă să presupunem că sunt fie o inserare ulterioară, fie un fragment corupt, a cărui reconstrucție este în prezent imposibilă. Traducerea întregului pasaj ar fi atunci următoarea: „La inițierea sa în peșteră, adevărata tabără a întunericului, adeptul lui Mithra este convins să-și îndepărteze coroana pusă pe cap, care îi fusese oferită anterior pe o sabie, ca și cum ar fi fost o imitație a martiriului, cu mâna, spunând că coroana lui este a lui Mithra; și este considerat imediat un războinic al lui Mithra dacă își aruncă coroana, dacă spune că aceasta se află pentru el în zeul său.”

„Împotriva lui Marcion”. După ce am examinat opera lui Tertulian prin prisma diverselor probleme care apar în fața cercetătorilor operelor sale și după ce ne-am cufundat, ca să spunem așa, în atmosfera studiului său, vom trece la întrebări mai specifice referitoare la tratatul „Împotriva lui Marcion” în sine (scris după 208).

Marcion, un reprezentant al Gnozei siriene, [50] s-a născut la sfârșitul secolului I d.Hr. în orașul Sinope din Asia Mică. Viața sa ascetică i-a adus hirotonirea preoțească. Cu toate acestea, tatăl său, episcopul de Sinope, l-a excomunicat ulterior din Biserică pentru învățătura sa neortodoxă. Marcion a încercat să obțină sprijinul creștinilor din Efes, Smirna și Roma, [51] dar după respingerea sa în capitala Imperiului în 144, și-a creat propria „biserică” în alianță cu ereticul Cerdon, care a existat în diferite părți ale Mediteranei până în secolul al XIX-lea. Marcion a murit între 177 și 190. „Moștenirea sa literară” include cele zece Epistole ale Apostolului Pavel, pe care le-a denaturat, și Evanghelia după Luca, din care a exclus tot ce contrazicea învățătura sa, declarând că este vorba de inserții ulterioare ale apostolilor iudaizanti. În plus, Marcion a scris „Antitezele”, în care a încercat să demonstreze contradicția dintre Vechiul și Noul Testament. [52] După moartea fondatorului său, secta sa s-a divizat. Mai târziu, marcionismul s-a făcut cunoscut prin bogomilism, catarism și albigensism. [53]

Sistemul lui Marcion este dualist. Există un zeu bun și o materie rea și eternă, condusă de Satana. Conform lui Marcion, lumea și omul, fără știrea zeului bun, au fost create de un Demiurg sau Creator sever, războinic și drept (o ființă cu o origine nu pe deplin clară) din materia eternă, asupra căreia domnea Satana. Materia a încercat să recâștige sufletul uman, lucru pe care în cele din urmă l-a reușit: omul a păcătuit și a apărut păgânismul. Singura soartă a Creatorului a fost poporul evreu, care a primit de la El Legea, conform căreia păcătoșii erau trimiși în Gheenă, iar cei drepți - în „sânul lui Avraam”. Pentru a face față răului crescând, Creatorul le-a promis evreilor pe Hristos, care va veni să-i învingă pe păgâni și să dea împărăția poporului ales și, în același timp, să îndeplinească o judecată plină de condamnare la chin pentru majoritatea umanității; acest Hristos, conform lui Marcion, este Anticristul. Pentru a-i mântui pe oamenii care erau păcătoși din punctul de vedere al Creatorului, Dumnezeu cel bun și-a trimis fiul în lume - pe adevăratul Hristos. El, luând trupul virtual al lui Isus, a apărut pe neașteptate în Capernaum în al cincisprezecelea an al domniei împăratului Tiberius și a pretins că este Hristosul Creatorului, pentru a-i atrage pe evrei la sine. Creatorul, un Dumnezeu gelos, l-a invidiat pe Isus, despre care nu știa nimic, și i-a îndemnat pe evrei să-l distrugă, iar Satana, la rândul său, i-a îndemnat pe păgâni să facă același lucru. Isus Hristos nu s-a născut și nu a murit cu adevărat: moartea sa pe cruce a fost doar aparentă. [54] După ce au învățat secretul celui mai înalt zeu și au dus o viață strict ascetică, marcioniții, așa cum credeau ei, și-au salvat sufletele; au negat învierea trupului. La botez au făcut un

jurământ de castitate și au refuzat să mănânce carne și vin. Pregătirea lor pentru martiriu s-a transformat în dorința de a muri pentru Hristos.

Opera lui Tertulian, Împotriva lui Marcion, în cinci cărți, este cea mai amplă dintre operele autorului cartaginez. Nu este doar un alt tratat împotriva vreunui eretic, ci este și un fel de „simfonie", de „concordanță" - unde Tertulian selectează corespondențe din Septuaginta pentru aproape fiecare pasaj din Evanghelia după Luca și Epistolele Apostolului Pavel - și o teodicee a Creatorului, o dovadă a legăturii organice dintre Vechiul și Noul Testament, o interpretare a unui număr imens de texte biblice și un comentariu la acestea. [55] Lucrarea Împotriva lui Marcion conține aproape toate principiile de bază ale creștinismului, servește ca un fel de manual despre studiile sectare și despre Sfintele Scripturi ale ambelor Testamente. Fiind scrisă în perioada montanistă a operei lui Quintus Septimius, această lucrare poartă amprenta fascinației lui Tertulian pentru „Noua Profeție", iar ideile chiliastice sunt prezente și aici. Totuși, chiar și prezența unor gânduri neortodoxe nu diminuează în niciun fel semnificația acestei lucrări, în care primul autor creștin latin apără, printre altele, adevărul întrupării, suferinței și morții Mântuitorului prezise de profeții Vechiului Testament și învierea morților. Deși unele dintre argumentele lui Tertulian pot părea neconvingătoare, majoritatea punctelor sale sunt destul de ingenioase. În fața noastră nu se află un document care să intereseze doar istoricii ereziilor, ci „o armă veche, dar formidabilă", după cum spunea V. V. Maiakovski. Limbajul lui Tertulian este destul de complex, propozițiile sale ocupă uneori o jumătate de pagină, gândirea sa este întortocheată. Pe cât am putut, am încercat să păstrăm stilul autorului fără a simplifica excesiv textul. Acest lucru face lectura oarecum dificilă, dar ajută la cunoașterea mai bună a omului Quintus Septimius Florence Tertullian, a cărui pasiune, convingere în propria sa dreptate și dorință de a îndepărta cititorii de erorile periculoase cu orice preț inspiră respect și ne fac să ne întrebăm dacă focul credinței vii a slăbit în oameni în ultimele 18 secole, dacă indiferența și conformismul, numite cu mândrie toleranță, ne-au cuprins. Informații mai detaliate despre probleme specifice referitoare la tratatul „Împotriva lui Marcion" se găsesc în notele la textul traducerii noastre.

Pentru a demonstra relevanța luptei împotriva gnosticismului, sau mai degrabă împotriva principiului său, conform căruia toți oamenii sunt împărțiți în pneumatici („spirituali", adică, în limbaj modern, supraoameni destinați mântuirii (Ubermenschen), psihici („mentali", care trebuie să se străduiască din greu pentru a fi mântuiți) și hilici („materiali", adică suboameni condamnați la pierire), vom cita un citat din jurnalismul modern. „Un învins se transformă într-un câștigător, un sclav într-un luptător, un laș într-un erou, o mulțime confuză într-o armată de eliberatori. Aceasta se numește «trecerea din tărâmul necesității în tărâmul libertății». În interiorul fiecărei persoane există ambele tărâmuri. Și el însuși se poate muta dintr-unul în altul. <...> «Poate»? Și dacă nu «poate»,

atunci care este rostul să vorbim despre liberul arbitru? Există un punct de vedere conform căruia cineva «poate» și cineva nu. Se spune că oamenii sunt antropologic, ontologic, chiar metafizic inegali unii față de alții. Și FUNDAMENTAL inegali. Există antropoze bestiale (hyliks). Există antropoze puțin mai complexe (psihici). Și există oameni autentici (pneumatici). Acest punct de vedere nu se reduce în niciun caz la erezia gnostică. Este mai vechi decât gnosticismul canonic și mult mai divers. Este foarte dificil să vorbim despre origini aici. Traseul se întinde în cea mai adâncă antichitate. Există un subteran secret care păstrează acest «foc negru». Și din când în când acest foc izbucnește" la suprafață. Ultima dată când a izbucnit a fost în 1933. Era vorba literalmente despre această inegalitate fundamentală. În niciun caz reductibilă la inegalitatea rasială. Fascismul de ordine a fost mult mai complex. „Acesta" a fost expulzat cu succes și „sigilat" cu ajutorul armatei sovietice și al proiecției alternative sovietice. Apoi, salvatorul a fost echivalat cu distrugătorul. Și „exclus din istorie". Și apoi a apărut problema „sfârșitului istoriei". Și „acesta" - într-o nouă înfățișare - a început să cocheteze cu umanitatea care își pierduse memoria și era cufundată într-o dulce fericire. De data aceasta, „acesta" a început să se numească „globalizare". <...> La urma urmei, se spune adesea și deschis că nu există „globalizare", ci „glocalizare" (adică combinarea integrărilor supranaționale cu divizarea națiunilor în grupuri etnice, subetnice și triburi). Dar „glocalizarea" nu este numele final. Ce se află sub aceste măști? Sub ele se află o cană foarte familiară și, ca să spunem blând, dezgustătoare a așa-numitei „umanități cu mai multe etaje". Și umanitatea nu ar trebui să fie doar cu mai multe etaje (cineva locuiește într-un apartament de lux la etajul cinci, iar cineva într-un subsol murdar). De data aceasta, accesul de la un etaj la altul ar trebui închis odată pentru totdeauna. Și într-un mod IREZISTIBIL. <...> „Ghiliki, psihici, pneumatici"... Și dacă apar și alte cuvinte, se vor dovedi a fi doar acoperiri semantice, adică măști. Și foarte curând măștile vor fi îndepărtate. Iar ceea ce este în spatele lor își va dezvălui propria esență – tocmai fundamental fascistă. Și ce alta? Fascismul a avut propriul său strămoș – care merge de secole în urmă – gnostic și pragnostic. Acum apare un descendent. Dar linia este una. <...> S-a spus de multe ori că „Maestrul și Margareta" de Bulgakov este cel mai mare roman gnostic al secolului XX. Trebuie să recunoașteți că negarea spiritului gnostic al acestui roman este, ca să spunem blând, incorectă. Dar dacă așa stau lucrurile, atunci este clar de unde provin „Ouăle fatale" și „Inimă de câine" <...>".[56] Astfel, Tertulian, luptând cu gnostici de diverse feluri, care își revendicau statutul de aleși și îi considerau pe alții, ca să spunem așa, „Untermenschen" sau „Sharikovskys", se dovedește, în ciuda întregii sale furii și intoleranțe, a fi un umanist mai mare decât contemporanii săi mai puțin înflăcărați, care căutau un compromis cu precursorii lui „Thule". [57] Tocmai respingerea oricărei forme de gnoză l-a forțat probabil pe Tertulian să „renunțe" la lucrarea sa Ad nat., care conține, așa cum s-a spus mai sus, unele prevederi apropiate de învățăturile lui Clement din Alexandria. La urma urmei, acesta din

urmă a apreciat foarte mult gnoza (vezi, de exemplu: Cl. Strom., II, 17, 76, 2-3) și în Stromata (scrisă la scurt timp după 192, ulterior Protr.) a încercat să dezvăluie „creștinilor perfecți” cunoașterea Divinului ascunsă mulțimii: „Dar, întrucât nu toată lumea are gnoză, scrierile noastre sunt pentru majoritate, cum spune proverbul, ceea ce lira este pentru măgar. Porcii preferă noroiul apei curate” (Cl. Strom., 1,1,1-2. Traducere de E. V. Afanasin). Clement a scris chiar că, dacă un înțelept (literalmente, un „gnostic”) ar trebui să aleagă între cunoașterea lui Dumnezeu și mântuirea veșnică (dacă ar fi diferite), atunci înțeleptul (gnosticul) ar prefera prima (Cl. Strom., IV, 22,136, 5).

Mai sus, examinând scrisoarea „KScapule”, s-a spus despre dorința lui Tertulian de a scrie despre problemele arzătoare ale zilei, de a atinge cele mai importante probleme ale momentului. Din aceasta putem concluziona că problema combaterii marcionismului în primul deceniu al secolului al III-lea al erei creștine a fost cea mai acută în Biserică. Dacă secta fondată de Marcion nu ar fi prins putere, Quintus Septimius, reelaborând opera pe care o crease anterior, nu ar fi transformat-o în cea mai mare operă a sa.

Zdrobind gnosticii cu puternice „lovituri tertuliene”, Quintus Septimius și-a adus propria contribuție la combaterea sectelor mizantrope. La urma urmei, dacă gnosticismul ar fi câștigat în secolele al II-lea și al III-lea, am trăi acum într-o lume complet diferită, o lume a apartheidului și a inegalității ontologice, închinându-ne fie lui Lucifer, fie lui Șarpe. Dar porțile iadului nu pot birui Biserica (cf. *Matei* 16:18).

Despre traducere. În Rusia, au existat diferite abordări ale traducerii operelor scriitorilor și poeților antici. În unele traduceri, gândurile anticilor erau îmbrăcate într-o formă caracteristică limbii ruse, în timp ce autorii altora căutau să păstreze forma originalului. Dorința de literalism este în mod firesc așteptată de la traducătorii care lucrează cu texte canonice. În literatura seculară, un astfel de literalism este nepotrivit. În același timp, înlocuirea unei traduceri cu o repovestire aproximativă pare un fel de profanare.

Când un scriitor sau poet grec sau roman antic crea un text, își exprima gândurile în cuvintele unei limbi clasice, care are un set mult mai bogat de sinonime decât limbile moderne. De exemplu, verbul rusesc *„a iubi”* corespunde cuvintelor grecești *„αγαπάν”, „έράν”, „στέργειν”, „φιλεϊν”.* Prezența în greacă a unui timp verbal precum aoristul, a unui mod verbal precum optativul, a unei voci precum medialul, utilizarea frecventă a particulelor intraductibile, ordinea liberă a cuvintelor etc. transformă orice traducere într-o copie palidă a originalului. O situație similară se observă și la traducerea din latină. Prin urmare, mai jos nu vom vorbi despre *o traducere ideală* (care reflectă toate nuanțele originalului) din limbile clasice - este imposibilă în principiu. Potrivit lui Platon, „esența ideală a

unui obiect este un lucru, iar interpretarea noastră a acestei esențe, fixată în numele corespunzător, este cu totul altceva. <...> toate interpretările noastre pot avea grade diferite de fiabilitate, pot fi fie mai apropiate de obiect, fie mai departe de acesta <...>". [58] Vom vorbi despre traducerea *optimă* - o traducere ipotetică care ar transmite cel mai complet și mai precis gândul autorului prin intermediul unei anumite limbi moderne; o traducere pe care autorul însuși ar face-o dacă ar cunoaște perfect limba acestei traduceri. Întrebarea este dacă este posibil să vorbim despre existența în principiu a mai multor traduceri optime, traduceri-sinonime, sau dacă traducerea optimă ar trebui considerată unică, în care precizia, măiestria artistică, stilul s-ar combina armonios, s-ar lua în considerare figurile de stil și gândurile originalului, metrica acestuia etc. O întrebare similară se poate pune și despre textul original; a existat o singură modalitate adecvată de exprimare a gândului autorului sau au existat mai multe, iar autorul s-a aflat constant în poziția de măgar al lui Buridan?

La prima vedere, nu există nicio problemă. Într-adevăr, existența sinonimelor complete în limbă (de exemplu: *grevă* și *grevă)* pare să implice posibilitatea existenței unor sintagme complet sinonime. Cu toate acestea, disputele pe această temă există de mult timp. Chiar și Prodicus a încercat să „descopere nuanțe în sensul cuvintelor chiar și în cazurile în care uzul lingvistic le percepe ca fiind complet sinonime. Această tendință este văzută ca o încercare de a respinge argumentul lui Democrit în favoarea unei legături arbitrare între cuvinte și lucruri, bazată pe existența unor cuvinte complet interschimbabile (ισόρροπα)." [59]

Trebuie menționat că două sinonime grecești sau latine obiectiv complete pot să nu fie deloc astfel pentru un anumit autor antic care s-a bazat pe o anumită tradiție literară, s-a ghidat după un predecesor sau altul. Sunt probabile și alte motive pentru pierderea „sinonimității" cuvintelor. Trebuie luate în considerare muzicalitatea unei fraze, modelul ritmic și sunetul acesteia. Prin urmare, trebuie recunoscut faptul că două expresii sinonime nu ar trebui să fie deloc evident identice pentru un autor sau altul. Limbile clasice sunt mult mai nuanțate decât cele moderne. Cu „sensibilitatea" lor mult mai mică la nuanțele de gândire decât textele clasice, traducerile moderne (care pot fi aceleași chiar dacă textele originale sunt diferite), fiind diferite, cu greu pot corespunde pe deplin unui original. Ele au o dimensionalitate diferită, ca să spunem așa, față de acesta din urmă: dacă limbile clasice „rotunjesc" un gând „la sutimi", atunci cele moderne în cel mai bun caz „la zecimi". Dacă notăm valoarea textului original A ca 1,11, iar traducerea sa optimă B ca 1,1, atunci traducerea B va fi ceva de genul 1,0 sau 1,2.

Ce determină gradul de apropiere a unei traduceri specifice de cea optimă? Din punctul nostru de vedere, este vorba de luarea în considerare (sau neluarea în

considerare) a „parametrilor ascunși”. Câteva cuvinte despre istoria acestui termen: în timpul experimentelor fizice, un electron lansat asupra unei ținte dintr-un dispozitiv special nu o lovește întotdeauna. A. Einstein a explicat acest lucru prin faptul că există „parametri ascunși” pe care experimentatorul nu îi cunoaște (de exemplu, o anumită influență externă asupra electronului). În cazul nostru, prin parametri ascunși înțelegem niște X, Y, Z etc. necunoscuți, unde X este înțeles, de exemplu, ca particularitățile limbajului și viziunii asupra lumii din epoca în care trăia autorul tradus (astfel, în antichitate, cuvintele care însemnau „nou” puteau evoca asociații de „rău”, „suspect”: oamenii antici și cei moderni aveau idei diferite despre bine și rău), Y reprezintă particularitățile mișcării literare, filosofice sau religioase căreia îi aparținea autorul (a doua sofistică, stoicismul, platonismul, creștinismul etc.), Z reprezintă particularitățile stilului propriu al autorului, complexitatea gramaticii sale. În plus, parametrii ascunși pot include consecințele lucrului cu manuscrisul de către numeroși copiști, diverse locuri obscure (așa-numitele „cruces interpretum”, „cruci ale traducătorilor”) și multe altele. Drept urmare, traducătorul nu se confruntă cu dilema dacă să prefere literalismul sau artisticitatea, ci cu o alegere: dacă să se străduiască pentru *o traducere optimă,* aprofundând cât mai mult posibil epoca relevantă, cunoscând personalitatea autorului antic și textul său (perfecționism), sau să se mulțumească cu o *traducere bună* mai mult sau mai puțin exactă și suficient de artistică (calitate). În orice caz, traducătorul ar trebui să se ghideze după principiul „feci quod potui, faciant meliora potentes” „a făcut ce a putut, cine poate, să facă mai bine”, deoarece căutarea unei traduceri optime este nesfârșită. Problema nu constă doar în limbajul traducerii în continuă schimbare și în informațiile tot mai numeroase despre momentul scrierii originalului, despre autorul său, ci și în natura asimptotică a traducerii optime, cu care traducerile specifice nu pot coincide.

Să luăm în considerare și faptul că printre oamenii care trăiesc astăzi nu există niciunul pentru care greaca veche și latina să fie limbi materne. Nu avem niciun vorbitor nativ cu care să ne putem consulta. În plus, un traducător din greaca veche și latina se află într-o poziție mai dificilă decât un traducător de texte create în limbi moderne, deoarece trebuie să aleagă atât una dintre mai multe interpretări posibile, la prima vedere, ale aceleiași interpretări, cât și una dintre mai multe interpretări posibile propuse de cercetători. Cert este că editorii și interpreții au muncit din greu în ultimii două mii de ani, înlocuind cuvintele din manuscrisele supraviețuitoare cu propriile conjecturi, al căror număr este uneori destul de mare. În efortul de a oferi o traducere optimă, este posibil să nu se ofere niciuna, deoarece o analiză textuală chiar și a unei singure propoziții cu toate variantele de interpretare, ținând cont de datele privind utilizarea cuvintelor „problematice” în alte lucrări ale autorului tradus, poate dura mai mult de o zi. Având în vedere cele de mai sus, îi sfătuim pe cititorii exigenți, cărora traducerea noastră a operei lui Tertulian li se pare departe de a fi optimă, nu atât să critice

traducătorul, amintindu-și cuvintele Mântuitorului din *Matei* 7:1, cât să își asume sarcina de a îmbunătăți textul rusesc al celor cinci cărți „Împotriva lui Marcion”.

În traducerea noastră, semnul [...] denotă interpolări, semnul <...> denotă cuvinte inserate de noi care facilitează înțelegerea textului (stilul extrem de obscur al lui Tertulian ne-a obligat să extindem oarecum propozițiile sale în timpul traducerii) sau fragmente care au fost omise din manuscris și restaurate de editori. De regulă, în acest caz este indicată doar paternitatea lui Kroymann, multe dintre conjecturile sale fiind considerate controversate. La traducerea pasajelor controversate, am luat în considerare traducerea în engleză din 1870 (P. Holmes), 1972 (E. Evans) și traducerea în germană din 1882 (H. Kellner). Au fost folosite și următoarele dicționare, concordanțe și ediții ale Bibliei:

Un lexicon greco-englez compilat de H. G. Liddell și R. Scott. O nouă ediție revizuită și completată de H. S. Jones. Vol. I. Oxford, 1948.

Un lexicon greco-englez al Septuagintei, compilat de J. Lust, E. Eynikel, K. Hauspie cu colaborarea lui G. Chamberlain. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1992-1996. P.I-II.

Lexiconul ebraic și englez Brown—Driver—Briggs. Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers, 1999.

Konkordanz zum hebraischen Alten Testament/Ausgearbeitet... von G. Lisowsky. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1993.

SchmollerA. Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament/ Neu bearbeitet von B. Koster. Stuttgart, 1989.

Biblia Hebraica Stuttgartensia/Edd. K. Elliger şi W. Rudolph. Stuttgart, 1997.

Biblia sacra iuxta vulgatam versionem/Rec. R. Weber. Stuttgart: Deutsch Bibelgesellschaft. 1994.

Novum Testamentum. Graece et Latine/Edd. K. Aland şi colab. Stuttgart, 1984.

Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes/ Ed. A. Rahlfs. Duo volumina in uno. Stuttgart: Deutsch Bibelgesellschaft. 1979.

Îi mulțumesc soției mele, Liudmila, care mi-a verificat cu răbdare traducerea și a corectat multe greșeli enervante.

Bibliografie

Albrecht M., von. Istoria literaturii romane / Traducere din germană.

A. I. Liubjina, M., 2005. T. 3.

Amman A. Calea Părinților. O scurtă introducere în patristică/Tradus din franceză. Moscova, 1994.

Auni D. Noul Testament și mediul său literar. Traducere din engleză.

A. V. Polosina editată de A. L. Hosroev. Sankt Petersburg, 2000.

Afonasin E. V. Gnosticismul antic. Fragmente și mărturii. Sankt Petersburg, 2002.

Balanovsky A. F. Tertullian, Apărătorul creștinismului // Revista Ortodoxă. August 1884. P. 585-604.

Bolșakov A. P. Apologiile creștinismului timpuriu: origine și conținut // Orientul antic și lumea clasică. Tranzacțiile Departamentului de Istorie a Lumii Antice, Facultatea de Istorie, Universitatea de Stat din Moscova. Numărul 5. Moscova, 2002. Pp. 151-165.

Bychkov V. V. Aesthetica patrum. Estetica Părinților Bisericii. I. Apologeții. Fericitul Augustin. Moscova, 1995.

Vdovichenko A.V. Discurs - text - cuvânt. Articole despre istorie, studii biblice, lingvistică, filosofia limbajului. M., 2002.

Vdovichenko A. V. Apologia creștină. Scurtă prezentare generală a tradiției //Apologeții creștini timpurii din secolele II-IV. Traduceri și cercetări. Moscova, 2000. P. 5-38.

Vipper R. Yu. Apariția literaturii creștine. Moscova, 1946.

Vipper R. Yu. Eseuri despre istoria Imperiului Roman (concluzie). Roma și creștinismul timpuriu // Opere alese. În 2 volume. Vol. 2. Rostov-pe-Don, 1995.

Vipper R. Yu. Originea creștinismului. Moscova, 1946.

Golubtsova, N. I. La originile Bisericii Creștine. Moscova, 1967.

Gatch E. Elenism și creștinism // Istoria generală a culturii europene. Sankt Petersburg, nr.

Drewe A. Originea creștinismului din gnosticism / Traducere din germană. Moscova, 1930.

Durov V. S. Literatura creștină latină a secolelor III-V. Sankt Petersburg, 2003.

Karsavin L. P. Sfinții Părinți și Învățători ai Bisericii. Moscova, 1994.

Kublanov M. M. Apariția creștinismului: Epocă. Idei. Căutări. M., 1974.

Losev A. F. Istoria esteticii antice. Rezultatele unei dezvoltări milenare. Cartea 1. Moscova, 1992.

Losev A. F. Observații critice asupra dialogului „Cratilus” / / Platon. Opere complete. În 4 volume. Moscova, 1990. Vol. 1.

Mayorov G. G. Formarea filozofiei medievale (patristică latină). Moscova, 1979.

Metzger B. M. Critică textuală a Noului Testament. Tradiția manuscriselor, apariția distorsiunilor și reconstrucția originalului / Traducere din engleză de K. Burmistrov, G. Yastrebov. Moscova, 1996. P. 87.

Metzger B. M. Traduceri timpurii ale Noului Testament. Sursele, transmiterea, limitele lor / Traducere din engleză de S. Babkina. Moscova, 2002.

Neretina S. S. Paradoxurile lui Tertullian//Chelovek. 1996.№ 1.

P. 68-81.

Popov K. Tertullian, teoria sa despre cunoașterea creștină și principiile de bază ale teologiei sale. Kiev, 1880.

Posnov M.E. Gnosticismul secolului al II-lea și victoria Bisericii Creștine asupra lui. Kiev, 1917.

Posnov, M. E. Istoria Bisericii Creștine (înainte de divizarea Bisericilor - 1054). Bruxelles, 1964.

Preobrajenski P. F. Tertullian și Roma //Preobrajenski P. F. În lumea ideilor și imaginilor antice. Moscova, 1965. P. 163-393.

Sventsitskaya I. S. Creștinismul timpuriu: pagini de istorie. Moscova, 1987.

Svetlov R. V. Neoplatonismul antic și exegeza alexandrinară. Sankt Petersburg, 1996.

Sidorov A. I. Problema gnosticismului și sincretismului culturii antice în istoriografie //Probleme actuale ale filologiei clasice. Moscova, 1982. Numărul 1. P. 91-148.

Stolyarov A. A. Tertullian. Epocă. Viață. Învățătură //Tertullian. Opere alese / Trad. din latină, ed. comună și comp. A. A. Stolyarova. M., 1994. P. 7-34.

Tov E. Textologia Vechiului Testament. Pe. din engleza K. Burmistrova, G. Yastrebova. M., 2001.

Trofimova M.K. Probleme istorice și filosofice ale gnosticismului. Moscova, 1979.

Șternov N. Tertullian, Prezbiter al Cartaginei. Eseu despre activitatea sa academică și literară. Kursk, 1889.

Shcheglov N. Apologeticianul lui Tertulian. Kiev, 1888.

Aland V. Gnosis und Philosophia // Lucrările Colocviului Internațional despre Gnosticism, Stockholm, 1973. Leiden, 1977. S. 34-73.

Alt K. Philosophie gegen Gnosis. Plotins Polemik în seiner Schrift II9. Stuttgart, 1990.

AlusA., de'. Tertullien helleniste//Revue des etudes grecques. 1937. T. 50. P. 329-362.

Andresen C. Die Kirchen der alten Christenheit. Stuttgart, 1971.

Angus S. Căutarea religioasă a lumii greco-romane: Un studiu asupra contextului istoric al creștinismului timpuriu. New York, 1929.

Armstrong A.H. Studii elene și creștine. Londra, 1990.

Ayers RH Limbajul, logica și rațiunea în Părinții Bisericii: un studiu al lui Tertulian, Augustin și Aquino // Altertumswissenschaftliche Texte und Studien. 1979. Bd. 6.

Bardy G. La vie spirituelle d'apres les Peres des trois premiers siecles. Paris, 1935.

Barnes TD Tertullian anticarul//Studia patristica. 1976. Vol. 14. P. 3-20.

Barnes T. D. Tertullian: un studiu istoric și literar. Ediția a 2-a. Oxford, 1985.

Barton IM, Africa în Imperiul Roman. Accra, 1972.

Baur F. Ch. Die christliche Gnosis oder die christliche Religionsphilosophie in ihrer geschichtlichen Entwicklung. Darmstadt, 1967.

Becker C. Tertullians Apologeticum. Werden und Leistung. Mtinchen, 1954.

Bianchi U. A propos de quelques recent discussionses sur la terminologie, la definition et la methode de l'etude du gnosticism // Proceedings of the International Coloquium on Gnosticism, Stockholm, 1973. Leiden, 1977. P. 16-26.

BohligA. Gnoză și sinkretism. Teil I-II. Tibingen, 1989.

BorleffsJ. W. Ph. De Tertulliano et Minucio Felice. Groningae, 1926.

Bousset W. Hauptprobleme der Gnosis. Göttingen, 1907.

Braun R. „Deus Christianorum". Recherches sur le vocabulaire doctrinal de Tertullien. Paris, 1962.

Broek R., van den. Starea actuală a studiilor gnostice//Vigiliae Christianae. 1983. Nr 37. P. 41-71.

Brox N. Offenbarung, Gnosis und gnostischer Mythos bei Irenaeus von Lyon. Salzburg, 1966.

Bulhart V. Tertullian-Studien//Osterreichische Akademie der Wissenschaften. Sitzungsberichte. Philosophisch-historische Klasse. 1957. Bd. 231. Abh. 5.

Bultmann R. Creștinismul primitiv în contextul său contemporan. Londra, New York, 1956.

Biserica și gnoza din Burkitt FC . Cambridge, 1932.

Campenhausen H. Aus der Friihzeit des Christentums: Studien zur Kirchengeschichte des ersten und zweiten Jahrhunderts. Tubinga, 1963.

Carcopino J. De Pythagore aux Apotres. Etudes sur la conversion du monde Romain. Paris, 1954.

Chadwick H. Die Kirche in der antiken Welt. Berlin, 1972.

Clauss M. Mithras und Christus//Historische Zeitschrift. 1986. Bd. 243,2. Ridicare.

Cochrane Ch. N. Creștinismul și cultura clasică. Un studiu al gândirii și acțiunii de la Augustus la Augustin. Londra, New York, Toronto, 1944.

Churton T. Gnosticii. Londra, 1987.

Daly C. Tertullian Puritanul și influența sa. Dublin, 1993.

Ωαηίέloιι J. Histoire des doctrines chretiennes avant Nicee. Les origines du christianisme latin. Paris, 1991.

Dantelou J. Message evangelique et culture hellenistique aux II et III siecles. Tournai, 1961.

Deutsch N. Imaginația gnostică. Gnosticism, mandeism și misticism Merkabah. Leiden, 1995.

Dodds ER , Păgân și creștin într-o epocă a anxietății. Cambridge, 1965.

Edwards MJ Texte neglijate în studiul gnosticismului // Journal of theological studies. 1990. Nr. 41. P. 27-50.

Comentariul lui Evans E. Tertullian asupra Evangheliei marcionite // Studia Evangelica. Berlin, 1959. P. 699-705.

Faye E., de. Gnostiques et Gnosticisme. Paris, 1925.

Filoramo G. O istorie a gnosticismului. Oxford, 1990.

Foerster W. Gnoza: O selecție de texte gnostice. I-II. Oxford, 1972.

Fredouille J.-C. Tertullien et la conversion de la culture antique. Paris, 1972.

Frend WH C. Martiriul și persecuția în Biserica primară. Oxford, 1965.

Grant RM După Noul Testament. Philadelphia, 1967.

Grant RM, Gnosticism și creștinism timpuriu. New York; Londra, 1966.

Green HA Gnoza și gnosticismul: Un studiu metodologic // Numen. 1977. Nr. 24. P. 95-134.

Groningen G., van. Gnosticismul secolului I. Originea și motivele sale. Leiden, 1967.

Haardt R. Gnoza: caracter și mărturie. Leiden, 1971.

Hagendahl H. Părinţii latini şi clasicii. Un studiu despre apologeți, Ieronim și alți scriitori creștini//Studia Graeca et Latina Gothoburgensia. 1958. Vol. 6.

Hagendahl H. Von Tertullian zu Cassiodor. Die profane literarische Tradition in dem lateinischen christlichen Schrifttum/ /Studia Graeca et Latina Gothoburgensia. 1983. Vol. 44.163 S.

HarnakA. Marcion: Das Evangelium vom fremden Gott. Leipzig, 1921.

Heck E. θεομαχείν oder: Die Bestrafung des Gottesverachters: Untersuchungen zu Bekampfung und Aneignung romischer religio bei Tertullian, Cyprian und Lactanz//Studien zur klassischen Philologie. Frankfurt pe Main; Berna; New York, 1987. Bd. 24.

Hengel M. Judentum und Hellenismus. Tubinga, 1969.

HilgenfeldA. Die Ketzergeschichte der christlichen Gnosis. Leipzig, 1884.

Hornus J.-M. Etude sur la pensee politique de Tertullien//Revue d'histoire et de philosophie religieuses. 1958. T. 38. Nr. 1. P. 1-38.

Jonas H. The Gnosis und spatantiker Geist. I-II. Göttingen, 1934—1954.

Jonas H. Religia gnostică. Boston, 1963.

JungJ. Zu Tertullians auswartigen Beziehungen//Wiener Studien. Zeitschrift fur classische Philologie. Vol. 13. Greutate. 2.1891. P. 231-244.

Kelly J. Lumea primilor creștini. Collegeville, 1997.

Knox J., Marcion și Noul Testament. Chicago, 1942.

Koester H. Evangheliile creștine antice. Philadelphia, 1990.

KoschorkeK. Die PolemikderGnostikergegen des kirchliche Christentum. Leiden, 1978.

LabriolleP., de. La physiologie dans l'oeuvrede Tertullien //Archives generates de medecine. 1906. Annee 83. Vol. 197. T. 1. P. 1317—1328.

Laistner, M. L.W. Creștinismul și cultura păgână în Imperiul Roman de mai târziu. Ithaca, New York, 1967.

Layton B. Scripturile gnostice. New York, 1987.

Leipoldt I. Griechische Philosophie und friihchristliche Askese. Berlin, 1961.

Leisegang H. Die Gnoza. Stuttgart, 1954.

Lietzmann H. Geschichte der alten Kirche. I-III. Berlin, 1932—1938.

Mans [eld J. Studii de filozofie greacă ulterioară și gnosticism. Londra, 1989.

May G. Marcion în perspectivă contemporană: rezultate și întrebări deschise / / Secolul al II-lea. 1987-1988. Nr. 6. P. 129-151.

Monceaux P. Histoire litteraire de l'Afrique chretienne. T. 1: Tertullien et les origines. Paris, 1901.

Moraldi L. Testi gnostici. Torino, 1982.

Morgan J. Importanța lui Tertulian în dezvoltarea dogmei creștine. Londra, 1928.

Nisters B. Tertullian. Seine Personlichkeit und seine Schicksal/ / Miinsterische Beitrage zur Theologie. 1950. Vol. 25.

Eseuri Nock AD despre religie și lumea antică. Cambridge, Mass., 1972. Vol. 2.

Noldechen E. Tertullians Erdkunde//Zeitschrift fur kirchliche Wissenschaft und kirchliches Leben. 1886,6. S. 310-325.

Orbe A. Cristologia gnostica. I-II. Madrid, 1976.

Osborn E. Tertullian, primul teolog al Occidentului. Cambridge, 1997.

Pagels E. Evangheliile gnostice. New York, 1979.

Pepin J. Mythe et Allegorie. Les origines grecques et les contestations judeo-chretiennes. Paris, 1958.

Perkins, Ph. Dialogul gnostic. Biserica primară și criza gnosticismului. Toronto, 1980.

Petitmengin MP Tertullien et la religion romaine//Revue des etudes latines. 1967. T. 45. P. 47-49.

PetrementS. LeDieusepare: les origines du gnosticisme. Paris, 1984.

Quispel G. Gnosis als Weltreligion. Zurich, 1951.

Quispel G. Studii gnostice. I-II. Istanbul, 1974-1975.

Quispel G. Marcion și textul Noului Testament //Vigiliae Christianae. 1998. Nr. 52. P. 349-360.

Rankin D. Tertullian și Biserica. Cambridge, 1995.

Rauch G. Der EinfluP der stoischen Philosophie auf die Lehrbildung Tertullians. Halle, 1890.

Ronsch H. Itala und Vulgata. Das Sprachidiom der urchristlichen Itala und der katholischen Vulgata unter Beriicksichtigung der romischen Volkssprache durch Beispiele erlautert. 2. Ausg. Marburg, 1875.

Rossi S. Minucio, Giustino e Tertulliano nel loro raporturi col culto di Mitra//Giornale italiano di filologia. 1963.16. Nr. 1.17-29 p. *Rudolf K.* Die Gnoza. Leipzig, 1977.

Rudolf K. Gnosis und Spatantike Religionsgeschichte. Gesammelte Aufsatze. Leiden, 1995.

Schelowsky G. Der Apologet Tertullianus in seinem Verhaltnis zu der griechisch-romischen Philosophie. Leipzig, 1901.

Schneider A. Le premier livre „Ad nations" de Tertullien. Neuchâtel, 1968.

Schenke H.-M. Problema Gnozei / /Secolul al II-lea. 1983. Nr. 3. P. 72-87.

Seliga S. De conviciis Tertullianeis//Eos. Kwartalnik klasyczny. Organ polskiego towarzystwa filologicznego. 1936. Vol. 37. Fasc. 3. P. 267-273.

Sider, R. D. Retorica antică și arta lui Tertulian. Oxford, 1971. *Sidwell, K.* Citirea latinei medievale. Cambridge, 1995.

Simon M-Benoit A. Le judaisme et le christianisme antique. Paris, 1968. *Stroumsa GA* O altă sămânță: studii în mitologia gnostică. Leiden, 1984.

Swift LJ Retorică forensică în Apologeticum//Latomus de Tertulian. Revue d'etudes latines.

Tertulian. Adversus Marcionem / Editat și tradus de E. Evans. I-II. Oxford, 1972.

Timothy N. Apologeții creștini timpurii și filosofia greacă. Assen, 1973.

Walker B. Gnosticismul. Istoria și influența sa. Wellingborough, 1983.

Waszink JH Principiile și metodele exegezei lui Tertulian // Literatura creștină timpurie și tradiția intelectuală clasică. Paris, 1979. P. 17-31.

Weber E. Zwei Gedanken zum Mithraskult/ / Hyperboreus. 2001. Vol. 7. Fasc. 1-2. P. 329-331.

Wellstein M. Nova verba în Tertullians Schriften gegen die Haretiker aus montanistischer Zeit. Stuttgart; Leipzig, 1999.

Williams, MA , Regândirea gnosticismului. Un argument pentru demontarea unei categorii dubioase. Princeton, 1994.

Wilson R. McL. Gnoza și Noul Testament. Oxford, 1968.

Wilson R. McL. Problema gnostică. Un studiu al relațiilor dintre iudaismul elenistic și erezia gnostică. Londra, 1958.

Wilson R. McL. Gnosticii și Vechiul Testament // Lucrările Colocviului Internațional despre Gnosticism. Stockholm, 1973. Leiden, 1977.

Yamauchi EM Gnosticismul precreștin: o analiză a dovezilor propuse. Londra, 1973.

Împotriva lui Marcion

Cartea I

1. De acum înainte, tot ceea ce am întreprins anterior împotriva lui Marcion își pierde semnificația. Lăsând vechiul, începem o lucrare nouă. Prima lucrare scurtă, scrisă în grabă, am tăiat-o ulterior cu o lucrare mai substanțială. Aceasta, când nu se făcuseră încă copii din ea, am pierdut-o prin trădarea unui om care era atunci frate în Hristos, dar mai târziu a devenit apostat. El a copiat o parte din ea, așa cum s-a întâmplat, în cel mai inexact mod și a publicat-o. **2.** A apărut nevoia de a corecta modificările pe care le făcuse. Acest lucru m-a determinat să adaug câteva lucruri. Prin urmare, această lucrare - a treia după a doua și de acum înainte prima - trebuie să înceapă cu cuvinte despre anularea a ceea ce scrisesem anterior, pentru ca nimeni să nu fie derutat de modificările aduse textului anterior, care se găsesc ici și colo. 3. În numele mării, pe care natura nu o permite să fie Pont-Euxin [60] , există batjocură. Nu veți considera însă Pontul

ospitalier din cauza poziției sale geografice: într-o asemenea măsură, parcă rușinat de barbaria sa, s-a separat de mările noastre mai umane. [61] Țărmurile sale sunt locuite de triburi absolut sălbatice, dacă se poate vorbi despre o locuință a celor care își petrec viața în care. Nu au o locuință fixă, viața lor este brutală, pofta lor este îndreptată către oricine și, în cea mai mare parte, nedisimulată. Chiar și atunci când încearcă să păstreze secretul, pentru ca nimeni să nu poată intra la momentul potrivit, îl indică agățând tolbe de jug. Prin urmare, nu le este rușine de armele lor. Mănâncă trupurile părinților lor, tocate împreună cu carnea vitelor lor, în timpul unei sărbători. Moartea celor găsiți nepotriviți pentru hrană este considerată blestemată printre ei. [62] Iar femeile de acolo sunt lipsite de blândețea proprie sexului lor, care este prescrisă de modestie: își lasă sânii descoperiți, torc cu topoare de luptă, preferă războiul căsătoriei. [63] Clima este și acolo severă: ziua nu este niciodată senină, soarele nu strălucește niciodată, în loc de aer este ceață, tot anul este iarnă, dintre vânturi se cunoaște doar aquilonul. Lichidele revin la starea lor anterioară datorită focului [64] , râurile încetează să mai fie râuri din cauza gheții, munții sunt acoperiți de zăpadă, [65] totul amorțește, totul devine amorțit. Nu este nimic fierbinte acolo în afară de sălbăticie, aceeași care a dat scenelor teatrale intrigile tragice ale sacrificiilor taurice [66] , pasiunile amoroase colchice [67] și răstignirile caucaziene. [68] 4. Totuși, dintre toate lucrurile barbare [69] și triste care sunt în Pont [70], nimic nu se poate compara cu faptul că Marcion s-a născut acolo. El este mai teribil decât un scit, mai nestatornic decât un căruțar, mai inuman decât un Masaget, mai nestăpânit decât o amazonă, mai impenetrabil decât o ceață, mai rece decât iarna, mai nesigur decât gheața, mai înșelător decât Istra [71] , mai prăpăstios decât Caucazul. Nu-i așa? Cu blasfemia sa îl chinuie pe adevăratul Prometeu - Dumnezeul Atotputernic. Și Marcion este mai rău decât fiarele acestei regiuni barbare. 5. Căci ce castor este un astfel de castrator de carne [72] ca cel care a abolit căsătoria? Ce șoarece pontic este la fel de vorace ca cel care a roadă Evangheliile? Cu adevărat, tu, Pontus Euxinus, ai produs o fiară mai acceptabilă filozofilor decât creștinilor. Căci faimosul adorator de câini Diogenes [73] , purtând o lampă aprinsă la amiază, dorea să găsească un om. [74] Însă Marcion, pe care îl găsise, L-a pierdut pe Dumnezeu stingând lampa credinței sale. **6** Discipolii săi nu vor nega că credința sa a fost odinioară în acord cu a noastră; propria sa lucrare dă mărturie în acest sens. Așa că numai pe acest temei poate fi condamnat ca eretic care, după ce a abandonat ceea ce era odinioară, a ales ulterior pentru sine ceea ce nu exista înainte. Căci ceea ce este introdus mai târziu va fi considerat o erezie în aceeași măsură în care ceea ce a fost transmis de la început este adevărat. 7 Însă acest atac la adresa ereticilor, care trebuie respinși chiar și fără a examina doctrina lor, căci sunt eretici pe motivul noutății lor, va fi făcut într-o altă carte. [75] Întrucât uneori este necesar să intru în dezbatere cu ei (pentru ca scurtimea respingerii lor, pe care o folosesc peste tot pe baza noutății lor, să nu fie atribuită incertitudinii mele), voi

expune acum mai întâi esența învățăturii adversarului, astfel încât despre ce va fi disputa principală să nu fie ascuns nimănui.

1. Ponticus introduce doi zei, asemenea celor două Simpligade [76] ale naufragiului său: Cel a cărui existență nu o putea nega, adică Creatorul, Dumnezeul nostru, și Cel a cărui existență nu o putea dovedi, adică zeul său. Nefericitul Marcion a căzut în ispită sub influența unei presupuneri <absurde> referitoare la un pasaj simplu din predica Domnului, în care pildele pomului bun și celui rău se referă la oameni, nu la zei, că un pom bun nu face roade rele și un pom rău nu face roade bune [77] , adică un suflet bun sau o credință bună nu face fapte rele, iar unul rău nu face bine. 2. Căci Marcion, nereușind, ca mulți dintre contemporanii noștri, în special eretici, să se ocupe de chestiunea originii răului, pierzându-și agerimea simțurilor din cauza curiozității excesive, a descoperit că Creatorul spune: ***Eu sunt Cel care creează dezastre*** . [78] Întrucât Marcion Îl considerase deja autorul răului pe baza altor argumente capabile să convingă orice om rău, interpretând pomul rău care produce fructe rele, și anume răul, ca fiind Creatorul, el a presupus că trebuie să existe un alt dumnezeu corespunzător pomului bun cu roade bune. 3. Prin urmare, găsind în Hristos o altă instituție, ca să spunem așa, a singurei și pure bunătăți, diferită de cea care aparține Creatorului, [79] a concluzionat cu ușurință că există o zeitate nouă și necunoscută revelată în Hristosul său și, cu o cantitate mică dintr-un astfel de drojdie, a transformat în mod pripit întreaga bucată de credință în acid eretic [80] . Autorul acestei ispite pentru el a fost un anume Cerdon [81] : era mai ușor pentru doi [82] orbi [83] să presupună că văd doi dumnezei, căci nu văd unul așa cum ar fi trebuit. Căci oamenii care suferă de inflamație a ochilor văd multe lămpi în loc de una singură. Astfel, Marcion l-a răsturnat pe singurul Dumnezeu, a cărui existență a fost forțat să o recunoască, acuzându-L că a creat răul; pe celălalt, pe care încercase să-l inventeze, l-a ridicat, arătând prezența binelui. Prin ce puncte a împărțit aceste două naturi, vom arăta chiar în obiecțiile noastre.

1. Principala noastră dispută, așadar, și prin urmare întreaga ei, este o dispută despre număr: dacă este permis să introducem doi zei prin dreptul poeților sau pictorilor, și acum prin dreptul ereticilor. Dar adevărul creștin a declarat în mod clar că, dacă Dumnezeu nu este unul, El nu există, căci noi susținem opinia mai demnă că nu există ceea ce nu există așa cum ar trebui să existe. 2. Și pentru a fi convinși că Dumnezeu trebuie să fie unul, cercetați ce este Dumnezeu și veți descoperi că acesta este exact cazul. În măsura în care puterea omenească permite, dau o astfel de definiție a lui Dumnezeu pe care o va admite conștiința tuturor oamenilor: Dumnezeu este ceva mai mare, existând în veșnicie [nenăscut, necreat, fără început, fără sfârșit], [84] căci această stare trebuie atribuită veșniciei, ceea ce îl arată pe Dumnezeu ca fiind cel mai mare, deoarece ea însăși este astfel în Dumnezeu. Și așa este și cu restul, astfel încât

Dumnezeu este cel mai mare în formă, și în rațiune, și în putere, și în autoritate. 3. Întrucât în această chestiune toți sunt de acord (căci nimeni nu va nega că Dumnezeu este cel mai mare, cu excepția poate a celui care ar putea proclama pe Dumnezeu ca fiind ceva extrem de nesemnificativ, pentru a-L nega pe Dumnezeu luându-I ceea ce este divin), care va fi condiția existenței celui mai mare? 4. Cu siguranță, această condiție este să nu existe nimic egal cu el, adică să nu existe niciun alt cel mai mare, căci dacă ar exista, ar fi egal, iar dacă ar fi egal, nu ar mai fi cel mai mare, deoarece se încalcă condiția și, ca să spunem așa, legea care nu permite ca nimic să fie egal cu cel mai mare. 5. Prin urmare, este necesar ca cel mai mare să fie unic, iar acest lucru va fi posibil fără nimic egal cu el, [85] astfel încât să rămână cel mai mare. Prin urmare, nu va exista decât în virtutea a ceea ce în virtutea căruia trebuie să existe, adică în virtutea unicității sale perfecte. Prin urmare, din moment ce Dumnezeu este cel mai mare, adevărul nostru a declarat pe bună dreptate: Dumnezeu, dacă nu este unul, nu există. Spunem: „Dacă El nu este unul, El nu există”, nu pentru că ne îndoim de existența Lui, ci pentru că, fiind convinși de acest lucru, Îl definim ca fiind Acela care, dacă nu ar fi, El nu ar fi Dumnezeu! și anume, cel mai mare. [86] Și <dacă> [87] cel mai mare este în mod necesar unic, atunci Dumnezeu va fi unic. El va fi Dumnezeu numai prin faptul că este cel mai mare; El va fi cel mai mare doar cu condiția de a nu avea niciun egal cu El; El nu va avea niciun egal numai dacă este unic. **6.** Într-adevăr, indiferent de ce alt zeu introduceți, nu veți putea dovedi că El este un zeu decât dacă îi atribuiți proprietăți divine: eternitate și superioritate asupra tuturor lucrurilor. Prin urmare, cum pot exista doi cei mai mari, când a fi așa înseamnă a nu avea niciun egal, iar lipsa unui egal poate fi doar la unul, dar nu la doi?

1. Dar la aceasta oricine va obiecta că pot exista două cele mai mari, separate și distincte în limitele lor proprii și va cita cu siguranță ca exemplu împărățiile pământului, care sunt foarte numeroase și totuși fiecare cea mai mare în propria regiune, și va susține că umanul este întotdeauna comparabil cu divinul. Dacă se ia în considerare această dovadă, ce va împiedica, nu să se vorbească despre un al treilea și al patrulea dumnezeu, ci să se introducă tot atâția dumnezei câți regi există printre diferite națiuni? 2. Vorbim despre Dumnezeu, a cărui proprietate specială este imposibilitatea comparației cu cineva. Acest lucru va fi declarat de natura însăși, dacă nu de un anumit [88] Isaia, sau mai degrabă de Dumnezeu Însuși, care spune prin Isaia: ***Cu cine Mă veți asemăna?*** [89] Umanul poate fi totuși comparat cu divinul, dar nu cu Dumnezeu: căci unul este Dumnezeu, iar altul este ceea ce Îi aparține. 3. Mai mult, după ce ați decis să folosiți exemplul regelui ca fiind cel mai mare, vedeți dacă îl puteți folosi. Căci regele, deși este înălțat pe tronul său înaintea lui Dumnezeu, este totuși inferior lui Dumnezeu; și când este comparat cu Dumnezeu, el încetează să mai fie cel mai mare, din moment ce Dumnezeu devine așa. Dacă acesta este cazul, cum poți folosi pentru comparație cu Dumnezeu exemplul a ceea ce

dispare chiar și pe calea comparației? 4. Ce se întâmplă atunci, dacă nici măcar printre regi cel mai mare nu poate părea a fi multiplu, ci unul și singur, adică aparținând Celui care, fiind Rege al regilor prin înălțimea maiestății Sale și subordonarea celorlalte ranguri, se ridică deasupra tuturor, ca o culme impunătoare? 5. Dar dacă regii [de alt tip], [90] care, fiind unici în felul lor și posedând putere deplină, stau în fruntea unor mici regate, ca să spunem așa, <pământești>, sunt comparați în mod similar [91] în orice mod, astfel încât devine clar care dintre ei excelează prin bogăție și forțe armate, atunci cea mai înaltă măreție va fi inevitabil filtrată către unul singur, când toate celelalte vor fi treptat, în procesul comparației, înlăturate și îndepărtate de pe vârful măreției. [92] **6.** Chiar dacă cel mai mare, aflându-se în locuri diferite, pare a fi diferit, în puterile, natura și poziția sa este unic. Prin urmare, atunci când doi zei sunt comparați, ca doi [regi și doi] [93] cei mai mari, posesia acestei calități revine inevitabil unuia dintre ei ca urmare a comparației, căci cel mai mare devine astfel prin victoria sa după înfrângerea rivalului său, care este mare, dar nu cel mai mare, și se dovedește a fi singurul, atingând, datorită slăbiciunii rivalului său, un fel de singurătate datorată singurătății cauzate de propria sa superioritate. Acest raționament duce inevitabil la următoarea concluzie: fie trebuie să negăm că Dumnezeu este cel mai mare, ceea ce nimeni în mințile sale nu își va permite să facă, fie nu trebuie să facem pe nimeni asemenea Lui.

1. Pe ce motive au fost introduși cei mai mari doi? În primul rând, întreb de ce nu mai mulți, dacă au fost introduși doi, căci esența divină ar trebui considerată mai bogată dacă numărul ei ar fi proporțional. Mai venerabil și mai nobil este Valentinus, [94] care, după ce a îndrăznit mai întâi să conceapă doi, Bytho și Sige [95] , a eliberat apoi o turmă de zeități, numărând până la treizeci de urmași zonali [96] , precum excrementele scroafei lui Aeneas. [97]

2. Orice raționament care nu admite existența mai multor zei cei mai mari, nu admite existența a doi, întrucât <și> [98] doi sunt mai numeroși <decât unul>; căci după unu urmează pluralitatea. Raționamentul care ar putea admite doi, ar putea admite mai mulți, căci și doi devin plurali, deoarece unicitatea se pierde. În general, nu ni se permite să credem în mai mulți zei prin forța acestui raționament, care stabilește limita după care o anumită regulă afirmă existența unui singur Dumnezeu și nu a doi. Din această regulă rezultă că Dumnezeu trebuie să fie un astfel de unul cu care, fiind cel mai mare, nimeni nu este egal; și Cel cu care nimeni nu este egal trebuie să fie unic. 3. Acum să ne întrebăm, prin ce cauză, prin ce beneficiu poate fi justificată existența a doi zei cei mai mari, identici? Ce semnificație are cantitatea, dacă doi, fiind identici, nu diferă de unul? Căci acela este unul care este identic în doi. Chiar dacă ar exista mai mulți de același fel, numărul lor total ar fi egal cu unu, deoarece nu diferă în niciun fel unul de celălalt, fiind aceiași. 4. Mai mult, dacă niciunul dintre cei doi nu diferă de celălalt, întrucât amândoi sunt cei mai mari, întrucât sunt zei, atunci niciunul nu

este superior celuilalt și nu există niciun sens în numărul lor, deoarece niciunul dintre ei nu are superioritate. Acum, pluralitatea divinităților ar trebui să aibă un motiv foarte bun, deoarece cultul lor ar fi pus la îndoială. Acum, ce ar trebui să fac, privind doi zei, la fel de egali pe cât sunt de mari? 5. Dacă i-aș cinsti pe amândoi, m-aș teme că excesul de cultur ar fi considerat mai degrabă superstiție decât religie; căci aș putea să-i îmbunătățesc pe zei care sunt exact la fel, astfel încât amândoi să locuiască în fiecare dintre cei doi, în unul, citând ca dovadă a egalității și unității lor chiar faptul că îl cinstesc pe unul în celălalt, deoarece într-unul sunt doi pentru mine. Dacă aș cinsti unul dintre cei doi, aș crede că nu aș părea că încerc să ridiculizez vanitatea unei pluralități care a devenit superfluă în absența distincției. Aceasta înseamnă că aș considera că este mai sigur să nu-l cinstesc nici pe unul, nici pe altul, decât să-l cinstesc pe unul cu îndoială sau pe amândoi fără motiv.

Prinzându-l cu mâna și ținându-l pe cel care nu neagă divinitatea Creatorului, voi prezenta pe bună dreptate ca o obiecție faptul că nu există loc pentru această distincție între cei pe care Marcion nu-i poate face diferiți recunoscându-i în mod egal ca zei, nu pentru că este imposibil ca oamenii să fie complet diferiți sub același nume de „oameni”, ci pentru că Dumnezeu nu ar trebui numit Dumnezeu și nu ar trebui crezut ca Dumnezeu, dacă nu ar fi cel mai mare. 3. Prin urmare, din moment ce Marcion este forțat să-L recunoască ca fiind cel mai mare pe Acela a cărui divinitate nu o poate nega, este imposibil ca el să atribuie celui mai mare vreo diminuare, prin care acest cel mai mare ar părea a fi subordonat unui alt cel mai mare. Căci cel mai mare încetează să fie așa dacă este subordonat. Nu se potrivește lui Dumnezeu să înceteze să fie Ceea ce este El prin poziția Sa, adică cel mai mare. Căci chiar și în cel mai bun zeu, cel mai mare poate fi pus în pericol dacă poate fi depreciat în Creator. Prin urmare, atunci când doi zei sunt proclamați a fi cei doi cei mai mari, este necesar ca niciunul să nu fie mai mare sau mai mic decât celălalt, ca niciunul să nu fie superior sau inferior celuilalt. Neagă că cel pe care îl numești cel mai rău este zeu; neagă că cel pe care îl consideri cel mai mic este cel mai mare. Dar admițându-i pe amândoi ca zei, ai admis existența a doi dintre cei mai mari. Nu vei lua nimic de la unul și nu vei atribui nimic celuilalt. Admițând divinitatea, ai respins diferența.

altor persoane, căci este scris: ***Dumnezeul zeilor S-a ridicat în adunarea zeilor, El va judeca printre zei*** [99] și ***am spus: Voi sunteți zei*** ; [100] dar, veți spune, pentru că sunt numiți zei, nu pot pretinde a fi cei mai mari, la fel cum nu poate nici Creatorul. 2. Sunt gata să răspund nebunului care nu consideră că acest lucru poate fi aplicat cu același succes zeului lui Marcion: faptul că este numit zeu nu dovedește, totuși, că este cel mai mare, la fel cum nu sunt îngerii sau oamenii Creatorului. [101] Dacă o comunitate de nume creează un prejudecat cu privire la statut, câți sclavi fără valoare - Alexandru, Darius și Olofern - dezonorează numele regale? Și totuși regii nu sunt lipsiți de ceea ce

sunt din această cauză. Căci chiar idolii păgânilor sunt zei pentru mulțime; dar nimeni nu este zeu pentru că este numit așa. 3. Prin urmare, în ceea ce-L privește pe Creator, atribui atributul de cel mai mare nu numelui rostit sau scris al lui Dumnezeu, ci esenței însăși la care se referă acest nume. Găsindu-l singur nenăscut, necreat, singurul creator etern al tuturor lucrurilor, atribui și atribui măreția absolută nu numelui său, ci poziției sale, nu numelui său, ci stării sale. 4. Dar, din moment ce numele lui Dumnezeu a fost deja dat acelei esențe căreia îi atribui măreția absolută, credeți că o atribui numelui, căci folosirea numelui este necesară pentru mine pentru a arăta cărei esențe o atribui, și anume, aceleia din care este alcătuit Cel ce este numit Dumnezeu. Dar [102] El este considerat cel mai mare prin esență, și nu prin nume. Și Marcion, afirmând acest atribut pentru zeul său, o face în conformitate cu poziția sa, și nu cu numele său. 5. Prin urmare, susținem că cel mai mare, pe care îl atribuim lui Dumnezeu prin legea esenței, și nu prin tragere la sorți a numelui, trebuie să fie prezent în mod egal în amândoi, care sunt compuși din acea esență care [103] se numește Dumnezeu; căci, din moment ce sunt numiți zei, adică cei mai mari, în virtutea esenței nenăscute și eterne, și în consecință puternice și celei mai mari, cel mai mare nu poate fi considerat mai mic sau inferior unui alt cel mai mare. **6.** Dacă fericirea, sublimitatea, impecabilitatea celui mai mare aparțin Dumnezeului lui Marcion, ele vor aparține în mod egal și Dumnezeului nostru; dacă toate acestea nu sunt în ale noastre, nu vor fi nici în ale lui Marcion. Prin urmare, doi cei mai mari nu vor fi egali, căci acest lucru este interzis de principiul deja stabilit al celui mai mare, care nu admite [104]comparație, nici inegală, căci aceasta contrazice un alt principiu al celui mai mare, care nu permite diminuarea sa. 7. Ești blocat, Marcion, printre valurile Pontului tău. Valurile adevărului se rostogolesc asupra ta din ambele părți. Nu poți dovedi existența nici a zeilor egali, nici a celor inegali. Căci nu există doi. Cât despre disputa în sine despre număr, deși tema ei despre cei doi zei nu este epuizată, o vom limita deocamdată [105] la aceste limite, între care vom ajunge la bătălii în ceea ce privește trăsăturile individuale ale zeului lui Marcion.

1. Mai întâi, marcioniții își construiesc prostia pe aroganță, căci inventează un nou zeu, ca și cum ne-ar fi rușine de cel vechi. Și copiii devin aroganți din cauza pantofilor noi, dar, încălțați de un profesor bătrân, sunt apoi bătuți pentru glorie deșartă. Și astfel, auzind de un nou zeu, care a rămas necunoscut și neauzit în lumea veche și în secolul vechi, sub puterea vechiului Dumnezeu, de un zeu care, fiind un nimeni atâtea secole și care este vechi doar datorită vechimii ignoranței despre el, abia acum a fost revelat oamenilor de un anume Iisus Hristos, care însuși [106] sub nume vechi s-a dovedit a fi nou, mulțumesc acestei ambiții a marcioniților, intenționând de acum înainte cu ajutorul ei neprețuit să demasc această erezie, care constă în proclamarea unei noi zeități. 2. Aceasta va fi aceeași dorință de inovație care a dat naștere zeilor printre păgâni, întotdeauna sub un nume nou la fiecare apoteoză. Ce este un zeu nou dacă nu

unul fals? Chiar și vechimea lui Saturn, care acum pare cea mai mare, nu va dovedi divinitatea sa, căci și el a fost odată scos din neexistență de dorința pentru nou, când a fost prima dată zeificat. Căci divinitatea vie și autentică nu este determinată nici de noutate, nici de vechime, ci de adevărul ei. 3. Eternitatea nu are timp, căci ea însăși este tot timpul. Ceea ce produce ceva nu este capabil să-i experimenteze acțiunea; ceea ce nu se poate naște este fără vârstă. Un zeu care este vechi nu va exista după aceea; dacă este nou, nu a existat înainte. Noutatea mărturisește despre început, vechimea amenință sfârșitul. Dumnezeu este la fel de străin de început și sfârșit pe cât este de timp, mediatorul și divizorul începutului și sfârșitului.

1. Știu în ce sens îl prezintă pe zeul lor ca fiind nou; în sensul, desigur, că a fost recent recunoscut. Dar vreau să resping atât însăși noutatea cunoașterii, care uimește sufletele rudimentare, cât și atracția naturală a noului, și apoi să încep o controversă despre zeul necunoscut. Căci pe cel pe care îl prezintă ca fiind nou în raport cu cunoașterea umană despre el, îl arată ca fiind necunoscut înainte de momentul recunoașterii. 2. Să ne ținem de limitele stabilite cu precizie! [107] Dovediți că Dumnezeu ar putea fi necunoscut. Cu siguranță găsesc altare ridicate [108] unor zei necunoscuți [109] , dar aceasta este idolatrie atică. Găsesc și altare unor zei nedefiniți [110] , dar aceasta este superstiție romană. Mai mult, zeii nedefiniți sunt puțin cunoscuți, deoarece există puține informații certe despre ei și, din cauza acestei incertitudini, pot fi considerați deloc necunoscuți. Care dintre cele două nume le vom grava pe altarul Dumnezeului lui Marcion? Cred că ambele: unul pentru cel acum incert și celălalt pentru cel odinioară necunoscut. Căci, așa cum Dumnezeul cunoscut, Creatorul, L-a făcut necunoscut [111] , tot așa Dumnezeul sigur L-a făcut nesigur. 3. Dar nu voi divaga spunând că, dacă Dumnezeu era necunoscut și ascuns, atunci El trebuie să fi fost ascuns de o regiune secretă, care ea însăși este cu siguranță nouă și necunoscută și, la fel ca El, este încă nesigură acum. Cu siguranță [112] este enormă și, fără îndoială, mai mare decât cel pe care îl ascunde. 4. Dar voi face o scurtă prefață și îmi voi expune gândul cât mai pe larg posibil, afirmând că Dumnezeu nu putea fi necunoscut datorită măreției Sale și nu ar trebui să fie așa datorită bunătății Sale, mai ales că El Îl depășește pe Creatorul nostru în ambele calități. Dar, întrucât observ că, în anumite privințe, dovedirea existenței fiecărui dumnezeu nou și anterior necunoscut trebuie efectuată în conformitate cu imaginea Creatorului, trebuie mai întâi să declar că facem acest lucru în mod justificat, astfel încât să mă pot referi la acest argument cu mai multă încredere. 5. Mai întâi, spune-mi, cum se face că tu, recunoscându-L pe Creator ca Dumnezeu și mărturisindu-L ca primul în cunoașterea oamenilor, nu înțelegi că al doilea dumnezeu trebuie investigat de tine în aceleași moduri prin care ai învățat deja să-L recunoști pe Dumnezeu în primul? Tot ce este anterior oferă criterii pentru ceea ce urmează. **6**... Avem acum în fața noastră doi zei, unul necunoscut și unul cunoscut. În ceea ce privește cunoscutul nu este

nevoie să ne întrebăm: este cert că El există, căci nu ar fi cunoscut dacă nu ar exista. În ceea ce privește necunoscutul există o dispută: căci s-ar putea să nu existe, căci dacă ar exista, ar fi cunoscut. Prin urmare, ceea ce este în discuție, atâta timp cât este necunoscut, este incert; și atâta timp cât este incert, nu există certitudinea existenței sale. Aveți un Dumnezeu care este sigur pentru că este cunoscut și unul incert pentru că este necunoscut. 7. Dacă este așa, nu vi se pare corect ca incertul să fie testat prin aceeași imagine, asemănare și principiu prin care este testat certul? Dar dacă, în această chestiune a voastră, care este încă incertă, aduceți și dovezi din incert, o serie de întrebări se vor împleti în luarea în considerare a acestor dovezi, la fel de incerte, pe care va fi periculos să ne bazăm din cauza incertitudinii lor, iar acest lucru va duce la acele dispute nesfârșite pe care apostolul nu le aprobă. [113] Și dacă aduceți dovezi din părțile certe, sigure și absolute ale regulii de credință, atunci folosindu-le vă puteți forma o opinie preliminară despre incert, îndoielnic și confuz. **8.** Cu siguranță, acel incert în care se dezvăluie o diferență de stare nu poate fi, după toate probabilitățile, comparat cu unul definit, ca fiind scutit de o comparație ulterioară, din cauza diferenței stării care îi formează esența. 9 Când, însă, doi zei sunt în fața noastră, starea care le formează esența le va fi comună. Căci amândoi sunt ceea ce este Dumnezeu: nenăscut, necreat, etern. Aceasta va fi starea care le formează esența. Restul să fie pe seama conștiinței lui Marcion, dacă a considerat acest lucru ca fiind diferit de proprietățile Creatorului. Căci, fiind secundar, <nu> [114] este luat în considerare în raționament și este în general de neconceput dacă starea care constituie esența este cunoscută. Mai mult, se știe că amândoi sunt zei: prin urmare, atunci când, în conformitate cu starea lor, care se știe că este aceeași în ei, ceva nedefinit într-unul dintre ei este supus examinării, **10** atunci acest nedefinit va trebui testat în același mod în care este testat lucrul definit cu care este legat prin starea care constituie esența, astfel încât chiar și în examinare stau unul lângă altul. După acest raționament, voi afirma cu încredere că cel care este nedefinit astăzi nu este un zeu, căci era anterior necunoscut, deoarece dovada că El există rezultă tocmai din faptul că El nu a fost niciodată necunoscut [și, prin urmare, nu nedefinit! [115]

1. Căci de la începutul lumii, Creatorul a fost cunoscut împreună cu lucrurile pe care le făcuse, întrucât acestea au fost făcute în scopul de a-L face cunoscut pe Dumnezeu. Căci, deși Moise, care a trăit destul de târziu, pare să fi fost primul care L-a cunoscut pe Dumnezeul universului în templul tablelor sale, totuși genealogia cunoașterii nu va fi, prin urmare, urmărită doar până la Pentateuh, deoarece tot ce a scris Moise nu introduce cunoașterea Creatorului, ci doar de la început le leagă în așa fel încât să fie referite la Paradis și Adam, și nu la Egipt și Moise. 2. În cele din urmă, cea mai mare parte a rasei umane, care nu are nicio idee nici măcar despre numele lui Moise, cu atât mai puțin despre Scriptură, îl cunosc totuși pe Dumnezeul lui Moise. Deși idolatria a întunecat lumea cu marea ei putere, păgânii, identificându-L, Îl numesc ca și cum ar fi după propriul Său

nume „Dumnezeu” și „Dumnezeul zeilor” și spun: „Dacă Dumnezeu vrea”, „cum Dumnezeu vrea” și „Îl îndemn lui Dumnezeu”. [116] Vedeți dacă nu-L cunosc pe Acela despre Care mărturisesc că El poate face toate lucrurile. Și nu datorează această cunoaștere vreunei cărți a lui Moise. 3. Sufletul a fost înainte de profeție. Căci conștiința sufletului este de la început un dar al lui Dumnezeu. Este una și aceeași, și nu diferită, la egipteni, sirieni și ponțieni. [117] [Căci Dumnezeul evreilor este numit Dumnezeul sufletului.] [118] O, eretice barbare, nu-l face pe Avraam mai bătrân decât lumea! Și dacă Dumnezeu ar fi Creatorul unei singure familii, El totuși nu ar fi mai târziu decât a ta, fiind cunoscut înaintea lui chiar și de ponțieni. 4. Așadar, să primească [119] de la Predecesorul său standardul: nedefinitul de la definit, necunoscutul de la cunoscut. Dumnezeu nu se va ascunde niciodată, nu va fi niciodată absent; El va fi întotdeauna perceptibil, audibil și chiar vizibil în orice mod dorește El. Dumnezeu are dovezi – tot ceea ce suntem și în ce trăim. Astfel, întrucât El nu rămâne necunoscut, atât existența Sa, cât și unicitatea Sa sunt dovedite, în timp ce existența altei persoane este încă dificil de confirmat.

1. „Și acest lucru este natural”, spun marcioniții. Căci cine este cunoscut de ai săi ca fiind diferit de străini? [120] Nimeni. Recunosc acest lucru. Dar cum poate fi ceva străin lui Dumnezeu, căruia nimic nu i-ar fi așa dacă ar exista, din moment ce este proprietatea lui Dumnezeu că totul Îi aparține și este înrudit cu El? Altfel, ar trebui să ne întrebăm imediat: ce treabă are El cu ceea ce este străin? Acest lucru va fi discutat mai pe larg la locul potrivit. 2. Deocamdată este suficient să observăm că el nu este nimeni căruia nimic nu i se găsește ca aparținând. Căci, așa cum Creatorul este Dumnezeu și un Dumnezeu indubitabil, pentru că totul este al Lui și nu există nimic străin Lui, tot așa altul nu este Dumnezeu pentru că totul nu este al Lui și, prin urmare, este **străin** Lui. **3.** În cele din urmă, dacă universul aparține Creatorului, atunci nu mai văd loc pentru un alt dumnezeu. Totul este plin și ocupat de Creatorul său. Dacă vreun spațiu în creație este liber pentru o zeitate [121] , atunci, desigur, va fi liber pentru o zeitate falsă. Adevărul devine evident printr-o minciună. De ce nu pot atâția idoli nicăieri să-l accepte pe zeul lui Marcion? 4. Cer, așadar, ca dumnezeul <său> [122] , asemenea Creatorului, să fie înțeles și din manifestările propriului său univers, om și epocă, întrucât chiar și eroarea acestei lumi a presupus zei, pe care oamenii îi recunosc uneori, deoarece acestea sau acele lucruri par să fi fost pregătite de fiecare dintre ei pentru beneficiul și comoditatea vieții. [123] 5. Deoarece Creatorul a făcut acest lucru, este considerat divin și să stabilească și să arate ceva convenabil și necesar pentru treburile umane. Falsa divinitate a dobândit autoritate chiar pentru motivul că cea adevărată o avea înainte: zeul lui Marcion a trebuit să producă cel puțin un mic rang [124] pentru a fi numit un nou Triptolemus. [125] **6.** Sau să ofere o explicație divină a motivului pentru care El nu a creat nimic, dacă există, căci ar fi creat dacă ar fi existat, pe baza acelei

poziții acceptate anterior, pe baza căreia existența Dumnezeului nostru nu devine evidentă în alt mod decât din faptul că El a fondat toate acestea.

Căci trebuie observat de la bun început că marcioniții nu-L pot recunoaște pe Creator ca Dumnezeu și nici nu pot dovedi existența celui pe care doresc să-l considere și Dumnezeu, decât prin exemplul Dumnezeului recunoscut [126] de ei înșiși și de toți ceilalți, 7. astfel încât, din moment ce nimeni nu se îndoiește de divinitatea Creatorului pentru că El a creat întreaga lume, nimănui nu i se poate permite să creadă în divinitatea celui care nu a creat nimic, decât dacă apare accidental o explicație a acestui fapt. Se va dovedi inevitabil dublă: fie nu a vrut să creeze, fie nu a putut. Nu există o a treia explicație. Dar a nu putea este nedemn de Dumnezeu; vreau să întreb dacă este vrednic să nu-ți dorești. **8.** Spune-mi, Marcion, Dumnezeul tău a dorit vreodată să fie cunoscut sau nu? A coborât și a predicat și a suferit și a înviat cu o altă intenție sau pentru a fi cunoscut? Dar, fără îndoială, dacă a fost cunoscut, înseamnă că a dorit acest lucru. Căci nimic nu i s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi vrut. Cel care [127] era atât de îngrijorat de propria sa faimă încât se găsea chiar dezvăluit în rușinea cărnii, o rușine cu atât mai mare dacă carnea era falsă (căci este mai dezgustător dacă simula o esență trupească <decât dacă locuia în cea adevărată>); <cel> care, fiind spânzurat pe un lemn, a luat asupra sa și blestemul Creatorului [128] - cu cât mai glorios ar fi putut să-și pregătească recunoașterea prin intermediul anumitor semne ale propriei sale creații! 9. Și mai ales ar fi trebuit să fie recunoscut în scopul de a se opune Aceluia în a cărui stăpânire nu fusese cunoscut de la început prin faptele sale. Cum se face că Creatorul, care, potrivit marcioniților, nu știa de existența unui alt zeu deasupra Sa, Creatorul care susținea că este singurul și chiar jurase pe aceasta [129] , Și-a asigurat faima prin atâtea fapte, de care nu ar fi putut să-l pese atât de mult din cauza presupunerii existente a unicității Sale și că cel mai înalt, care știa despre Dumnezeul „inferior” că era atât de înarmat, nu a furnizat niciun echipament pentru recunoașterea Sa? Când ar trebui să îndeplinească fapte și mai glorioase și maiestuoase pentru a fi recunoscut pe baza lor ca un zeu, asemenea Creatorului și - pentru că sunt mai glorioase - mai puternic și mai nobil decât Creatorul.

1. Totuși, chiar dacă am putea admite acest lucru, ar trebui să susținem că existența sa nu are niciun sens. Căci nu ar putea exista o cauză finală pentru cel care nu are nimic, întrucât fiecare operă este sensul existenței celui a căruia este. Mai mult, din moment ce rezultă că nimic nu poate exista fără sens [adică fără operă] [130] (căci dacă ceva există fără sens, există ca și cum nu ar exista|, neavând opera însăși, scopul existenței sale] [131]), este mai potrivit pentru mine să cred că Dumnezeu nu există decât să existe fără sens. Căci fără sens există cel care, neavând o operă, este lipsit de sensul existenței sale. Dar Dumnezeu fără sens, adică fără operă, nu trebuie să existe. 2. Prin urmare, de

câte ori arăt că există fără sens, ca și cum ar exista, tot atât de des susțin că nu există, căci dacă ar exista, nu s-ar găsi lipsit de o cauză finală în toate privințele. Așadar, spun că el caută credința fără niciun motiv de la un om obișnuit să creadă în Dumnezeu, a cărui idee s-a format sub influența faptelor Sale [132] , căci Dumnezeul lui Marcion nu a prevăzut nimic de genul acesta, datorită căruia omul ajunsese anterior să-L cunoască pe Dumnezeu. 3. Căci, chiar dacă mulți cred în el, ei nu cred strict conform rațiunii, neprimind mai întâi garanția lui Dumnezeu - faptele sale vrednice de Dumnezeu. Prin urmare, pe această bază a inacțiunii și a lipsei de fapte, se găsește implicat în nerușinare și răutate: nerușinare, căci caută o credință care nu i se cuvine, pentru dobândirea căreia nu a prevăzut nimic; răutate, căci i-a făcut pe mulți vinovați de necredință, fără să se ostenească să ofere o bază pentru credință.

1. Când îi deposedăm de acest titlu zeul <al lui Marcion>, în favoarea căruia nicio faptă atât de excepțională și demnă de Dumnezeu precum <faptele> Creatorului nu a oferit dovezi, marcioniții, distinși printr-o obraznicie extremă, strâmbând din nas <cu dispreț>, se îndreaptă spre respingerea a ceea ce a fost creat de Creator. 2. „Ce anume”, spun ei, „este universul o lucrare măreață și demnă de Dumnezeu!” Nu este Creatorul, atunci, Dumnezeu deloc? Desigur, El este Dumnezeu. Prin urmare, lumea este demnă de Dumnezeu, întrucât Dumnezeu nu ar fi creat nimic nedemn de Sine Însuși, chiar dacă ar fi creat lumea pentru om și nu pentru Sine Însuși, chiar dacă orice creație este inferioară Creatorului. 3. Și totuși, dacă a face ceva cumva este nedemn de Dumnezeu, cu cât mai nedemn de Dumnezeu este să nu faci nimic?!** [133] Chiar nedemn, datorită căruia s-ar putea aștepta ceva mai demn de la el ca și creator. Dacă ar fi să vorbim despre această „rușine” a universului, pe care grecii o numesc decorațiune și podoabă [134] , și nu murdărie, atunci chiar acei învățători ai înțelepciunii, din ale căror talente se inspiră fiecare erezie [135] , au proclamat substanțele „nedemne” ca fiind zei [136] , precum Thales [137] - apa, precum Heraclit [138] - focul, precum Anaximene [139] - aerul, precum Anaximandru [140] - tot ce este ceresc, precum Strato [141] - cerul și pământul, precum Zenon [142] - aerul și eterul, precum Platon - stelele [143] , pe care le numește zei de foc; când <discuția se îndreaptă> către lume, când se ia în considerare măreția, tăria, puterea, gloria și frumusețea ei, precum și bogăția, fiabilitatea, ordinea elementelor sale individuale, în concordanță cu tot ceea ce urmează să se nască, să fie hrănit, să fie distrus, să fie restaurat, <acești filozofi>, la fel ca mulți dintre specialiștii în științe naturale, se temeau (să stabilească începutul și sfârșitul lumii] [144] , ca nu cumva entitățile acestei lumi, fiind atât de semnificative, să-și piardă statutul divin, entități care sunt venerate de magii perșilor, de marii preoți ai egiptenilor și de gimnosofii [145] ai hindușilor. 4. De asemenea, superstiția foarte populară a idolatriei obișnuite, atunci când se rușinează printre idoli de numele și fabulele morților antici, recurge la explicații științifico-naturale și își ascunde rușinea cu ingeniozitate, transformându-l pe

Jupiter într-o entitate clocotită, pe Juno în aer [146] , în conformitate cu sunetul cuvintelor grecești, și, de asemenea, pe Vesta - în foc, pe Kamen - în apă și pe Marea Mamă - în pământul din care Recolta era secerată, arata manual și irigată cu abluțiuni. [147]5. Așadar, faptul că Osiris este mereu îngropat, ca și cum ar fi viu și găsit cu bucurie, este considerat o garanție a întoarcerii <de pe pământ> a fructelor, a renașterii elementelor, a reînnoirii ciclului anual, în timp ce despre leii lui Mithra filozofează ca despre misterele naturii uscate și în flăcări. Într-adevăr, ființele superioare ca loc și poziție pot părea mai degrabă zei decât nedemne de un zeu. Nu voi greși cu lucrurile inferioare? O floare, cred, dintr-un gard viu, ca să nu mai vorbim de pajiști, o scoică din orice mare, ca să nu mai vorbim de Marea Roșie, o pană de cocoș de munte negru, nu mai spun nimic despre un păun, vă va anunța despre Creator ca despre un meșteșugar neînsemnat?

1. Dar când ridiculizezi chiar și animalele mai mici, pe care cel mai mare maestru le-a înzestrat în mod intenționat cu diverse facultăți și puteri, învățând astfel lecția că măreția se găsește în mediocritate, așa cum puterea în slăbiciune, potrivit apostolului, [148] imită, dacă poți, construcția albinei, locuința furnicii, pânza păianjenului, firul viermelui de mătase; rezistă atacului, dacă poți, chiar acelor fiare ale patului și păturii tale, otrava muscii spaniole, înțepătura musculiței, pipei și suliței țânțarului. [149] 2. Ce vor fi cele mari, dacă chiar și astfel de neînsemnate te pot bucura sau te pot răni, astfel încât nici în neînsemnat să nu-L disprețuiești pe Creator? În cele din urmă, privește-te pe tine însuți, examinează omul pe dinăuntru și pe dinafară: nu-ți va plăcea cel puțin această creație a Dumnezeului nostru, pe care stăpânul tău, cel mai bun zeu al tău, a iubit-o, de dragul căreia s-a ostenelit să coboare până la aceste elemente jalnice din al treilea cer, [150] pentru care a fost chiar răstignit în această cămară a Creatorului? 3. Dar el (zeul lui Marcion) nu a respins încă nici apa Creatorului cu care își spală sfinții, [151] nici uleiul cu care îi unge, nici amestecul de miere și lapte cu care îi hrănește ca pe copii, nici pâinea cu care își reprezintă propriul trup, având nevoie chiar și în sacramentele sale de lucrurile sărăcăcioase ale Creatorului. Dar tu, un ucenic mai presus de un învățător și un sclav mai presus de un stăpân, [152] gândești mai arogant decât el, respingând ceea ce are nevoie. 4. Vreau să analizez dacă nu cumva te străduiești, de fapt, pentru ceea ce respingi. Te opui cerului și totuși te străduiești să ai o vedere asupra spațiului deschis din locuința ta; [153] disprețuiești pământul, mama dușmanului tău, carnea, dar îți smulgi pentru hrană toată hrana pe care o poate oferi; respingi marea, dar numai în ceea ce privește bogățiile ei, pe care le consideri o hrană superioară în sfințenie. Dacă îți ofer un trandafir, nu-L vei respinge cu dispreț pe Creator. 5. Ipocritule, chiar dacă dovedești prin moartea ta prin foame că ești un marcionit, adică un negator al Creatorului (căci acesta ar trebui să fie obiectul dorinței tale pasionale în loc de martiriul, din moment ce lumea îți este neplăcută), indiferent în ce materie te vei dezintegra, va trebui să te folosești de

substanța care aparține Creatorului. O, cât de mare este încăpățânarea inimii tale! Denigrezi ceea ce trăiești și mori.

1. După aceasta, sau înainte de aceasta, din moment ce ai spus că dumnezeul tău are propria sa creație și propria sa lume și propriul său rai (totuși, vom lua în considerare acest al treilea rai când vom ajunge să discutăm despre apostolul tău [154]), <trebuie menționat că> oricare ar fi substanța acestui dumnezeu, aceasta trebuie, desigur, să fi apărut împreună cu el. Cum se întâmplă însă că Domnul a fost revelat lumii în al cincisprezecelea an [155] al Cezarului Tiberius și până în al cincisprezecelea an [156] al împăratului Severus nu a fost descoperită nicio substanță a sa, care, depășind lucrările neînsemnate ale Creatorului, ar fi încetat cu siguranță să se ascundă, când stăpânul și dumnezeul său nu se mai ascunde?

2. Și prin urmare: dacă nu s-a putut manifesta în această lume, cum a apărut stăpânul său în această lume? Dacă această lume l-a primit pe stăpân, de ce nu a putut primi substanța, decât dacă, întâmplător, este mai mare decât stăpânul său? Acum se pune problema locului, o întrebare referitoare atât la acea lume superioară, cât și la zeul ei însuși. Căci dacă lumea sa este inferioară lui însuși, dar mai mare decât Creatorul, atunci, desigur, el a creat-o într-un loc care ocupă spațiul dintre picioarele sale și capul Creatorului. 3. Prin urmare, atât Dumnezeu însuși a fost într-un loc, cât și a creat lumea într-un loc, iar acest loc va fi deja superior atât lui Dumnezeu, cât și lumii. Căci ceea ce conține este în mod necesar mai mare decât ceea ce este conținut și trebuie să vedem dacă nu există încă zone neocupate după delimitare, în care un al treilea zeu s-ar putea târî odată cu lumea sa. Ei bine, începeți să numărați zeii! Căci locul în care Dumnezeu a fost întotdeauna va fi un zeu nu numai pentru că este mai mare decât Dumnezeu, ci și pentru că este nenăscut și necreat și, prin urmare, etern și egal cu Dumnezeu. [157] 4. Atunci, dacă Dumnezeul vostru a creat lumea dintr-o materie subiacentă, nenăscută și necreată și coeternă cu Dumnezeu, așa cum crede Marcion despre Creator, atunci prin această împrejurare înălțați și locul care conținea doi zei, atât Dumnezeu, cât și materie. Căci materia este și ea un zeu în conformitate cu cerințele impuse Divinului: adică este nenăscută, necreată și eternă. Sau dacă Dumnezeul lui Marcion a creat lumea din nimic, atunci Marcion va fi obligat să gândească același lucru despre Creator, căruia îi atribuie materia ca substanță a lumii. Dar zeul lui Marcion va trebui să-și creeze și el <lumea> din materie, întrucât el, care este și el un zeu, va trebui să se confrunte cu același principiu ca [Dumnezeu] [158] Creatorul. 5. Astfel, puteți deja număra pentru mine trei zei marcionieni: creatorul, locul și materia. Marcion îl așază și pe Creator într-un anumit loc, care, desigur, trebuie prețuit în același fel <ca locul zeului lui Marcion>, și îi supune materia ca Domn, desigur, nenăscută și necreată și, prin urmare, eternă. Mai mult, atribuind răul materiei, nenăscutul nenăscutului, necreatul necreatului și eternul eternului, el face deja un al patrulea zeu. **6.** Prin

urmare, aveți trei esențe divine în sferele superioare și patru în cele inferioare. Când li se adaugă Hristoșii lor - unul care a apărut sub Tiberius, celălalt pe care Creatorul îl promite - se constată că Marcion a suferit o pierdere clară din partea celor care presupun că introduce doi zei, întrucât, deși inconștient, numește nouă.

1. Întrucât, așadar, cealaltă lume, asemenea zeului său, nu este revelată, marcioniții sunt nevoiți să împartă două feluri de lucruri, vizibilul și invizibilul, între doi zei și astfel să afirme pentru zeul lor dreptul la invizibil. Cine, așadar, poate insufla în suflet ideea, dacă nu un spirit eretic, că invizibilul aparține mai degrabă celui care nu a revelat nimic vizibil dinainte, decât Celui care, după ce a creat vizibilul, a avut grijă și să asigure credința în invizibil, când ar fi mult mai drept să admitem <ceva> în prezența unor exemple decât în absența lor? 2. Vom vedea cărui maestru îi atribuie și <"apostolul vostru"> invizibilul, atunci când îl vom studia. Acum ne pregătim încrederea în mijlocirea viitoare a Sfintei Scripturi, mai ales cu ajutorul bunului simț și al raționamentului convingător, afirmând că această distincție între lucrurile vizibile și cele invizibile trebuie atribuită lui Dumnezeu Creatorul, în măsura în care toată creația Sa constă din esențe diferite: din trupesc și netrupal, din însuflețit și neînsuflețit, din vorbitor și mut, din mișcător și nemișcat, din dătător de viață și steril, din uscat și umed, din rece și cald. 3. Așadar, omul însuși, datorită diversității, este armonios atât în ceea ce privește trupul, cât și în ceea ce privește simțirea: unele mădulare sunt puternice, altele slabe, unele onorabile, altele rușinoase, unele duble, altele simple, unele egale, altele inegale. La fel și în simțire: uneori are bucurie, alteori tristețe, alteori dragoste, alteori ură, alteori mânie, alteori blândețe. Dar dacă este așa că în acest univers părțile care se luptă între ele sunt echilibrate, [159] atunci, în consecință, esențele invizibile trebuie să fie și ele cu cele vizibile și trebuie să fie raportate nu la un alt stăpân, ci la Acela la Care sunt și cei care se luptă cu ele. <Acei oameni> [160] care proclamă pe Creatorul Însuși ca fiind contrazis de Sine, poruncind ceea ce El a interzis și interzicând ceea ce El a poruncit, lovind și vindecând, de ce Îl acceptă în acest singur caz ca fiind consecvent, Creatorul doar al vizibilului, Care trebuie considerat și ca fiind creatorul vizibilului și invizibilului, cum ar fi viața și moartea, răul și pacea? Cu siguranță, dacă acele esențe invizibile sunt mai mari decât esențele vizibile ale Creatorului, [161] mari la locul lor, atunci rezultă că cele mari trebuie să aparțină aceluiași Celui Căruia îi aparțin cele mari, căci cele mici, ca să nu mai vorbim de cele mari, nu sunt potrivite pentru cineva care nu are nici măcar nesemnificativul.

1. Copleșiți de aceste argumente, <ereticii> sunt dornici să spună: „Pentru Dumnezeul nostru, această singură faptă este suficientă, aceea că El a eliberat omul prin marea și incomparabila Sa bunătate, care este de preferat tuturor lăcustelor.” O, Dumnezeule mai mare, a cărui faptă atât de mare nu putea fi revelată altfel decât în omul Dumnezeului „mai mic”! Căci mai întâi trebuie să dovedești că El există și să o dovedești prin ceea ce trebuie dovedită existența lui Dumnezeu, prin faptele Sale, și apoi prin beneficiile Sale. Căci mai întâi se întreabă dacă El există și apoi ce este. Un lucru se cunoaște din faptele Sale,

altul din beneficiile Sale. 2. Fie cum ar fi, pentru că se spune că El l-a eliberat pe om, existența Lui nu este cunoscută; dar dacă se știe că El este, atunci se va spune despre El că l-a eliberat pe om, astfel încât să fie clar dacă L-a eliberat, căci El putea atât să fie, cât și să nu-l elibereze. Cum poate, atunci, credința că El este să apară din cuvintele că El a eliberat, când putea atât să fie, cât și să nu elibereze? 3. Dacă [162] acum, în această secțiune, care face parte din investigarea zeului necunoscut, s-a clarificat atât faptul că el nu a creat nimic, cât și că a trebuit să creeze <ceva> pentru a fi cunoscut din fapte, căci dacă ar exista, ar trebui să fie cunoscut, și asta chiar de la începutul lumii (căci nu este potrivit ca Dumnezeu să se ascundă), - <dacă toate acestea sunt cunoscute, atunci> trebuie să mă întorc la începutul investigației zeului necunoscut, pentru a trata și ramurile rămase <ale gândirii eretice>. 4. Căci va fi mai întâi necesar să ne întrebăm de ce cel care s-a făcut cunoscut mai târziu a făcut-o mai târziu, și nu de la începutul lumii; fiind, desigur, necesar ca zeu pentru această lume, nu a avut nevoie să se ascundă, și acest lucru este cu atât mai necesar, cu cât este mai bun. Căci nu se poate spune că nu a existat niciun motiv sau cauză pentru cunoașterea zeului <bun>, întrucât de la bun început a existat în epocă atât omul, căruia acest zeu îi ajută acum, cât și răutatea Creatorului, împotriva căreia el, fiind bun, oferă sprijin. Așadar, fie nu știa despre existența unei cauze și a unui temei pentru revelația sa, care era necesară, fie se îndoia <dacă să se reveleze sau nu>, fie nu putea <să o facă>, fie nu voia. Toate acestea sunt nedemne de un zeu, cu atât mai puțin de cel mai bun zeu. Dar vom dezvălui acest subiect mai pe larg în alt loc cu ajutorul reproșului de revelație târzie, în timp ce acum vom doar sublinia <această împrejurare>.

1. Ei bine, el a venit când a vrut, când a putut, când sosise ceasul hotărât. Căci probabil a fost împiedicat de Înălțător [163] , sau de o vrajă malefică, sau de un Saturn pătrat, sau de un Marte triunghiular. Căci marcioniții sunt în cea mai mare parte astrologi și nu se rușinează să trăiască direct după stelele Creatorului. Trebuie să discutăm aici și calitatea revelației: dacă a fost cunoscută într-un mod demn, astfel încât să se știe dacă s-a întâmplat cu adevărat și astfel să fie posibil să se creadă în existența celui despre care se știe că s-a revelat în mod corespunzător lumii. Căci ceea ce este demn de Dumnezeu va dovedi existența Lui. 2. Spunem că Dumnezeu trebuie să fie cunoscut mai întâi prin natură și apoi cunoscut din doctrină: din natură prin lucrările Sale, din doctrină prin predicare. Dar cel care nu are natură nu are dovezi naturale. Prin urmare, trebuie să-și fi îndeplinit revelația cel puțin prin predicare; mai ales ar fi trebuit să fie revelat pentru a se opune Celui care, prin atâtea și atât de mari fapte în creație și predicare, putea cu greu să câștige credința oamenilor. 3. Atunci cum a fost el revelat? Dacă <spui> prin conjectură omenească, voi nega că Dumnezeu poate fi cunoscut altfel decât prin Sine Însuși. <Voi nega acest lucru> referindu-mă nu numai la exemplul Creatorului, ci și la caracterul atât al măreției divine, cât și al mediocrității umane, astfel încât un om care a târât cumva în fața publică un zeu care nu voia să fie cunoscut prin propriile eforturi nu putea părea mai mare decât un zeu; căci mediocritatea umană este mai capabilă să inventeze zei pentru ea însăși, așa cum mărturisesc toate epocile, decât să-L urmeze pe adevăratul

Dumnezeu, pe care oamenii îl cunosc prin natură. 4. În orice caz, dacă un om va inventa un zeu așa cum a făcut Romulus Consus [164] ,
Tatius [165] Cloacina [166] , Hostilius [167] Fear, Metellus Alburnus [168] și alții [169] nu cu mult înainte de vremea noastră Antinous [170] , atunci le va fi permis și altora. Îl cunoaștem pe Marcion ca armator, și nu ca rege sau împărat.

1. „Ei bine, așadar”, spun marcioniții, „Dumnezeul nostru, chiar dacă nu de la început, chiar dacă nu prin creație, totuși S-a revelat prin Hristos Isus”. <Noi> vom propune o carte [171] tot despre Hristos, în care va fi tratat tot ceea ce privește poziția Sa, căci este necesar ca subiectul <studiului nostru> să fie distribuit <în diferite părți ale lucrării> pentru o analiză mai completă și mai ordonată. Între timp, în stadiul actual al discuției, îmi va fi suficient să arăt că Hristos Isus este vestitorul nu al unui alt zeu, ci al Creatorului, și să fac acest lucru în câteva cuvinte. 2. În al cincisprezecelea an al domniei lui Tiberius, Hristos Isus, spiritul mântuitor al lui Marcion, a binevoit să fie turnat din cer. În ce an al domniei lui Antoninus cel Bătrân [172] a suflat vântul de vacanță [173] din Pontul său cel care afirmă astfel: <„Duhul a fost suflat din cer”>, nu m-am obosit să întreb. [174] Din aceasta, însă, este clar că cel care a apărut sub Antoninus a fost un eretic și nelegiuit sub Pius, „cel Pios”. [175] De la Tiberius la Antoninus sunt aproape o sută cincisprezece ani și jumătate și o lună și jumătate. [176] Se presupune că a trecut același timp între Hristos și Marcion. 3. Întrucât, așadar, Marcion a fost primul care a introdus acest zeu sub Antoninus, așa cum am arătat, problema este imediat clară pentru tine, cititor priceput: timpul își dă verdictul dinainte că ceea ce a apărut prima dată sub Antoninus nu a apărut sub Tiberius, adică, că zeul regatului Antonin nu a fost zeul regatului Tiberian și, în consecință, că cel despre care se știe că a fost predicat pentru prima dată de Marcion nu a fost revelat de Hristos. 4. Pentru a dovedi acum că acest lucru este cunoscut, voi lua ceea ce lipsește de la adversarii mei înșiși. Împărțirea Legii (Torei) și a Evangheliei este lucrarea proprie și principală a lui Marcion, iar discipolii săi nu pot nega că o consideră a fi cea mai importantă parte a doctrinei, prin care sunt inițiați în această erezie și întăriți în ea. Căci acestea sunt „Antiteze”, adică contra-contradicții, care încearcă să introducă discordie între Evanghelie și Lege, pentru a deduce din diferența ideilor fiecărei Scripturi și o diferență de zei. 5. Întrucât, așadar, această împărțire a Legii și a Evangheliei este tocmai ceea ce introduce un alt dumnezeu al Evangheliei împotriva Dumnezeului Legii, este evident că înainte de această împărțire nu exista niciun dumnezeu în cunoașterea <umană> care să devină cunoscut pe baza împărțirii și, prin urmare, este clar că el nu a fost revelat de Hristos, care exista înainte de împărțire, ci a fost inventat de Marcion, care a stabilit, contrar acordului dintre Evanghelie și Lege, o distincție între ele. Acest acord, neclintit și de neclintit de la arătarea lui Hristos până la îndrăzneala lui Marcion, a fost, desigur, păstrat de acel principiu care nu admitea un alt dumnezeu al Legii și al Evangheliei, în afară de Creator, împotriva căruia, după o perioadă atât lungă de timp, a fost emisă diviziunea <adică „Antitezele”> de către Pontius.

1. Această dovadă extrem de fericită necesită și apărarea noastră împotriva strigătelor adversarilor. Căci ei spun că Marcion nu a introdus o nouă regulă pentru împărțirea Legii și Evangheliei, ci mai degrabă a corectat ceea ce fusese schimbat anterior. O, Hristoase, o, Doamne prearăbdător, ai îngăduit ca predica ta să fie distorsionată atâția ani până când Marcion te-a ajutat! 2. Căci ereticii, în obiecția lor, indică spre Petru însuși și spre ceilalți, stâlpii apostoliei [177] , care au fost mustrați de Pavel pentru că se apropiau de adevărul Evangheliei cu piciorul greșit; [178] de același Pavel, care, fiind până atunci ignorant în ceea ce privește harul și chiar îngrijorat dacă nu cumva a trudit și a trudit în zadar, [179] atunci a intrat mai întâi în controversă cu predecesorii săi, apostolii. 3. Prin urmare, dacă el, ca convertit, a vorbit atât de aprig împotriva iudaismului, <spunând> că în conduita <apostolilor> era ceva de condamnat, și anume <cererea> [180] meselor comune, [181] deși mai târziu el însuși, spre folosul tuturor, urma să devină totul, [182] pentru a-i câștiga pe toți, evreilor ca evreu și celor de sub lege ca și cum ar fi sub lege, [183] atunci vreți să transformați această cenzură a unei conduite care mai târziu avea să-i placă acuzatorului său într-o expresie a suspiciunii sale de predicare necinstită <a lui Petru și a celorlalți> cu privire la Dumnezeu. 4. Dar în ceea ce privește unitatea <predicării lor>, așa cum citim mai sus, și-au dat mâna [184] și prin însăși distribuirea slujbei au confirmat existența comuniunii evanghelice <între ei>. După cum spune Pavel în alt loc: ***Fie eu, fie ei, așa propovăduim noi*** [185]. Și dacă scrie despre niște frați falși care s-au strecurat [186] și care au vrut să-i convingă pe galateni la o altă Evanghelie [187], el însuși arată că această denaturare a Evangheliei nu se reduce la convertirea <lor> la credința într-un alt Dumnezeu și Hristos, ci la păstrarea <lor> cerințelor Legii; arată acest lucru certându-i pe ei, care au cerut circumcizia și au respectat vremurile, zilele, lunile și anii [188] sacramentelor evreiești, pe care ar fi trebuit să le recunoască ca fiind deja desființate în conformitate cu rânduielile reînnoite ale Creatorului, care a vorbit despre aceasta mai înainte prin profeții Săi, ca, de exemplu, prin Isaia: ***Cele vechi au trecut*** - spune el - ***iată, eu creez acum ceva nou?*** Tot așa și prin Ieremia: [189] ***Voi face un legământ, dar nu ca acela pe care l-am făcut cu părinții voștri când i-am scos din țara Egiptului.*** [190] Și în alt loc: [191] ***Înnoiți-vă o fecioară nouă și fiți circumcișiDumnezeului vostru, circumcizați prepuțul inimii voastre*** . [192]5. Prin urmare, apostolul, afirmând această circumcizie și această reînnoire, încearcă să-i îndepărteze <pe galateni> de acele rituri sacre străvechi, despre a căror abolire iminentă același Întemeietor al lor a declarat odată prin Osea: ***Și voi îndepărta toate bucuriile ei și zilele ei de sărbătoare și lunile noi și Sabatele și toate riturile ei sacre*** [193] . Căci așa <spune> El și prin Isaia: ***Nu pot suporta lunile voastre noi și Sabatele și ziua cea mare: sărbătorile și postul și zilele voastre solemne le urăște sufletul meu.*** [194] 6. Și dacă Creatorul a respins toate acestea chiar mai devreme, iar apostolul a declarat că sunt supuse respingerii, atunci însăși afirmația apostolului, în acord cu decretele Creatorului, dovedește că apostolul nu a predicat un alt Dumnezeu, ci pe Acela, ale cărui decrete le dorea, însemnând falșii apostoli și frați pentru că au atribuit Evanghelia lui Hristos, trimisă de Creator, din reînnoirea prezisă de Creator, veacului vechi respins de Creator.

1. Dar dacă <Hristos>, ca predicator al unui nou dumnezeu, a vrut să desființeze legea vechiului Dumnezeu, de ce nu a prescris nimic cu privire la noul dumnezeu, ci doar cu privire la vechea lege, dacă nu pentru că, menținând credința în Creator, doar legea Lui urma să fie desființată? După cum proclamă și acel psalm: „ ***Să rupem legăturile lor de la noi și să lepădăm jugul lor de la noi”*** **,** [195] și anume, deoarece ***neamurile au fost tulburate și popoarele au cugetat lucruri deșarte; regii pământului s-au ridicat și conducătorii s-au unit împotriva Domnului și împotriva Hristosului Său.*** [196] **2.** În orice caz, dacă Pavel ar fi predicat un alt dumnezeu, nu ar fi existat nicio dispută cu privire la necesitatea sau nu de a respecta legea <Creatorului>, o lege care nu-l privește pe noul domn, care este dușmanul Legii. Căci însăși noutatea lui Dumnezeu și diferența [față de Creator] ar fi lipsit de sens chestiunea Legii vechi și ciudate și chiar orice menționare a acesteia. Însă întreaga întrebare consta tocmai în aceasta: de ce [197] atunci când în Hristos este proclamat unul și același Dumnezeu al Legii, este însăși această Lege devalorizată? 3. Prin urmare, credința în Creator și în Hristosul Său a fost întotdeauna păstrată, dar modul de viață și ritualul au fost supuse schimbării. Căci unii se certau despre mâncarea jertfită idolilor, [198] alții despre vălurile femeilor, [199] alții despre căsătorii și divorțuri, [200] unii despre speranța învierii [201] , dar nimeni despre Dumnezeu. Căci dacă această întrebare ar fi fost luată în considerare, ar fi putut fi găsită și la apostol, și ca principală. 4. Și dacă adevărul a fost denaturat în chestiunea legată de domnia <credinței în> Dumnezeu după vremurile apostolice, atunci, în consecință, tradiția apostolică nu se mai constată că a suferit nicio pierdere în această privință la vremea ei și nu ar trebui considerată diferită de cea care se declară astăzi că există printre Bisericile apostolice. Dar nu veți găsi o singură Biserică descendentă din apostoli [202] care să mărturisească creștinismul nu în Creator. Sau, dacă aceste Biserici sunt <considerate> ca fiind corupte, care vor fi nepătate? Fără îndoială, cele care sunt ostile Creatorului.

5. Ei bine, arătați-ne atunci una dintre bisericile voastre care este descendente din apostoli și ne veți face de rușine. Întrucât, așadar, din toate se poate vedea că de la Hristos până la Marcion în regula acelei taine (adică apostolice) <a credinței> nu a existat alt dumnezeu în afară de Creator, atunci dovada noastră este deja suficient de întărită, prin care demonstrăm că cunoașterea dumnezeului eretic a început cu separarea Evangheliei de Lege; și definiția dată mai devreme este confirmată, că nu se poate crede în dumnezeul pe care un om l-a ridicat, bazându-se pe simțurile sale, decât dacă acest om este profet, adică <a făcut asta> cu ajutorul simțurilor sale. **6.** Dacă cineva îl poate numi pe Marcion profet, atunci va fi necesar să se dovedească acest lucru; * * [203] nu va fi nevoie [204] să se analizeze altceva. Căci cu o astfel de pană de adevăr orice erezie este alungată, atunci când Hristos apare ca proclamând nu un alt dumnezeu, ci Creatorul.

1. Dar cum poate fi Anticristul învins în cele din urmă, [205] dacă nu se lasă loc respingerii celorlalte obiecții ale sale, în timp ce apărarea respingerii este

diminuată? [206] Să trecem acum la examinarea însăși a persoanei lui Dumnezeu, sau mai degrabă a umbrei și fantomei <sale>, care este Hristosul său. [207] 2. Să fie examinat <Dumnezeul lui Marcion> prin intermediul a ceea ce se arată a fi superior Creatorului. Și, bineînțeles, vor fi necesare criterii corecte pentru investigarea bunătății lui Dumnezeu. Dar mai întâi trebuie să o găsesc și să o înțeleg și abia apoi să o compar cu criteriile. Căci atunci când privesc înapoi în timp, <văd că această bunătate nu a fost și> nu se găsește nicăieri, începând cu originea materiei și apariția cauzelor, cu care această bunătate ar fi trebuit să fie revelată, manifestându-se din momentul din care ar fi trebuit să se manifeste. 3. Căci existau deja atât moartea, cât și înțepătura morții, păcatul [208] și însăși răutatea Creatorului, pentru a le rezista bunătatea celui de-al doilea Dumnezeu ar fi trebuit să vină în ajutor, corespunzând acestui prim criteriu al bunătății lui Dumnezeu, dacă și-ar fi putut dovedi naturalețea, grăbindu-se imediat în ajutor de îndată ce a apărut motivul pentru aceasta. Căci în Dumnezeu totul trebuie să fie natural și natural, astfel încât, în conformitate cu poziția Sa, să fie etern, ca să nu fie considerat accidental și străin și, prin urmare, trecător și străin de veșnicie. 4. Prin urmare, bunătatea în Dumnezeu trebuie să fie eternă și manifestată constant; ea, păstrată în comorile proprietăților Sale naturale și rămânând într-o stare de pregătire, ar trebui să preceadă cauzele și posibilitățile manifestării sale și, dacă ar preceda, ar trebui să răspundă primei care a apărut din ele, să nu o disprețuiască și să nu o lase fără atenție. Pe scurt, nici aici nu voi fi mai puțin nerăbdător să știu de ce bunătatea Sa nu a început imediat să acționeze decât atunci când am încercat să știm de ce El Însuși nu S-a revelat lumii de la început. Și cum ar putea fi altfel? El ar trebui să se reveleze prin bunătatea sa dacă ar exista. 5. Căci este inadmisibil ca Dumnezeu să nu poată face nimic, cu atât mai puțin să-și manifeste calitățile naturale. Căci calitățile care se mărginesc la a fi lente <în manifestare> nu vor fi naturale. Căci natura nu cunoaște odihnă față de ea însăși; ființa sa este urmărită până la începutul manifestării sale. Astfel, referindu-ne la natură, nu va fi posibil să presupunem că <dumnezeu> nu a dorit să manifeste bunătatea. **6**. Natura nu se poate nega pe sine; acționează în așa fel încât, dacă încetează să acționeze, încetează să existe. Dar bunătatea din Dumnezeul lui Marcion s-a ferit odată de lucrare: prin urmare, nu era bunătate naturală cea care odinioară putea fi evitată, cea care nu este permisă naturalului. Și dacă nu este naturală, atunci nu mai trebuie considerată nici eternă, nici egală cu Dumnezeu, căci nu este eternă, din moment ce nu este naturală, cea care nu-și stabilește nicio continuitate în trecut și nu promite nimic în viitor. 7. Așa cum [209] nu a fost de la început, așa cu siguranță nu va fi la sfârșit. Căci este posibil să nu fi fost niciodată, așa cum nu a existat odată. Prin urmare, din moment ce se știe că la început bunătatea acelui Dumnezeu a fost detașată - căci nu l-a eliberat pe om de la început - și a fost detașată mai degrabă prin propria voință decât prin slăbiciune, atunci voința îndreptată spre restrângerea bunătății se dovedește a fi limita răutății. 8 **.** Căci ce este atât de rău încât să nu ajute când cineva poate, precum chinuirea utilității, precum permiterea nedreptății? Pe scurt, toate acuzațiile îndreptate împotriva Creatorului vor fi îndreptate împotriva celui care a contribuit la cruzimea Sa prin reținerea manifestării bunătății Sale. Căci cel care poate împiedica ceva să se

întâmple este acuzat de asta dacă se întâmplă. Un om este condamnat la moarte pentru că a mâncat <fructul> unui singur pom, iar din acesta cresc păcatele cu pedepse, și pier toți cei care nu au gustat niciodată vreo pajiște din paradis. 9. Și toate acestea un zeu mai bun fie nu le cunoaște, fie le tolerează? Dacă face asta pentru a fi considerat mai bun prin aceste mijloace, cu cât Creatorul este mai rău, atunci el însuși se dovedește a fi suficient de rău pe baza acestui plan, deoarece a dorit să îngreuneze crimele Creatorului permițându-le și să prelungească <din acest motiv> chinul lumii. Ce veți crede despre un medic care susține boala amânând ameliorarea și prelungește pericolul amânând administrarea medicamentelor, astfel încât tratamentul său să fie mai scump și să-i aducă mai multă glorie? 10. Aceeași judecată trebuie făcută și despre zeul lui Marcion, care permite răul, care este patronul nedreptății, care seduce prin intermediul bunăvoinței, care pretinde că susține mila, pe care nu a arătat-o imediat când a apărut nevoia. Cu siguranță ar fi arătat-o dacă ar fi fost bun prin natură și nu datorită a ceva adăugat, cel mai bun prin natură și nu prin învățătură, dacă ar fi fost zeu din veșnicie și nu din Tiberius, sau mai degrabă din Cerdo și Marcion. 11. Dacă, însă, acel zeu a făcut ca bunătatea divină să fie proclamată pe pământ în timpul domniei lui Tiberius,

1. Îi voi aduce un alt criteriu: tot ce există în Dumnezeu trebuie să fie atât natural, cât și rațional. Cer ca bunătatea să fie rațională, căci nimic nu poate fi considerat bun decât ceea ce este bun din punct de vedere rațional; cu atât mai puțin bunătatea însăși poate fi irațională.

2. Este mai ușor să socotești răul, care are o oarecare rațiune, ca fiind bun, decât să nu socotești binele, care nu are rațiune, ca fiind rău. [211] Neg că bunătatea Dumnezeului lui Marcion este rațională, în primul rând, pentru că s-a manifestat pentru mântuirea unui străin. 3. Știu ce vor spune: „Aceasta este bunătatea cea dintâi și perfectă care, fără nicio obligație impusă de proximitate, se revarsă de bunăvoie și liber asupra străinilor; prin urmare, ni se poruncește să ne iubim dușmanii și, prin urmare, pe străini.” [212] De ce atunci nu a început de la bun început să aibă grijă de un om care îi era străin de la bun început? 4. Amânând mântuirea, a decis dinainte că nu-i pasă de ceea ce îi era străin. Totuși, învățătura despre iubirea față de un străin, chiar și față de un dușman, a fost precedată de porunca de a-ți iubi aproapele ca pe tine însuți. [213] Deși este din Legea Creatorului, trebuie să o accepți și ca nerăsturnată de Hristos, ci mai degrabă ridicată. [214] Căci ți se poruncește să iubești pe vrăjmașul tău și pe străinul tău, ca să-ți iubești și mai mult aproapele. 5. Exigența bunătății superioare este o creștere a exigenței bunătății cuvenite. Dar bunătatea superioare precede bunătatea superioare ca fiind lucrul principal, mai demn, mai important decât slujitorul și tovarășul ei [adică superioare]. [215] Așadar, din moment ce prima faptă rațională de bunătate trebuie arătată cu dreptate față de ale tale, iar a doua, depășind dreptatea cărturarilor și fariseilor, [216] trebuie arătată față de un străin, cum se face că a doua faptă rațională este atribuită acelei <bunătăți> care nu o are pe prima, care nu are propria sa persoană și, prin urmare, este neînsemnată? Mai mult, cum s-a revărsat ea, fiind neînsemnată și

neavând nimic al ei, asupra altcuiva? **6**Arătați prima faptă - și apoi cereți următoarea. Nimic nu poate pretinde a fi rezonabil decât dacă este ordonat; cu atât mai mult, este imposibil ca însăși fapta rezonabilă să piardă o oarecare ordine. Să presupunem acum că fapta rezonabilă de bunătate începe cu al doilea pas, adică <cu acordarea de beneficii> unui străin; dar nici al doilea pas nu va fi rezonabil, respins în alt mod. Căci în acest caz, chiar și o a doua manifestare de bunătate față de un străin va fi rezonabilă, dacă în acest caz nu se comite nicio nedreptate față de proprietarul legitim. Orice bunătate este făcută rezonabilă prin dreptate în primul rând. Așa cum în primul pas, atunci când bunătatea este îndreptată față de ai cuiva, va fi rezonabilă dacă este justă, tot așa în raport cu un străin poate părea rezonabilă dacă nu este nedreaptă. 7. Într-adevăr, ce bunătate este aceasta care este arătată prin nedreptate și, în plus, de dragul altcuiva? Poate că, de dragul unei persoane apropiate, bunătatea nedreaptă va fi într-o oarecare măsură considerată rezonabilă. Pe ce bază rațională se va stabili rațiunea unei astfel de bunătăți nedrepte, arătată de dragul altuia, pentru care nici măcar nu este obligat prin lege să fie cinstit? Căci ce este mai nedrept, ce este mai dăunător și mai josnic decât să faci bine sclavului altuia pentru a-l lua de la stăpânul său, pentru a-l însuși altuia, pentru a-l incita la un atentat asupra stăpânului său și ce este și mai nedemn, în timp ce el se află încă în casa stăpânului, încă trăind din hambarele sale, tremurând sub loviturile acestuia? Un astfel de „eliberator” este condamnat chiar și în acest secol, ca să nu mai vorbim de un răpitor. **8.** Nu este oare altfel** [217] zeul lui Marcion, care invadează o altă lume, smulgând omul de la Dumnezeu, fiul de la Tatăl, elevul de la Învățător, slujitorul de la Stăpân, pentru a-l face nelegiuit față de Dumnezeu, ireverențios față de Tatăl, nerecunoscător față de Învățător, nepotrivit pentru Stăpân. Ascultați, dacă bunătatea rezonabilă face așa ceva, ce ar face bunătatea nerezonabilă? 9. Nu voi considera pe nimeni mai nerușinat decât cel care este botezat în altă apă pentru un alt zeu, <invocând> un alt zeu, <ridicându-și mâinile> spre un alt cer, se prosternează înaintea unui alt zeu pe un alt pământ, mulțumește unui alt zeu pentru pâinea altuia, face milostenie și <fapte> de iubire din bunurile altuia de dragul unui alt zeu. [218] Cine este acest Dumnezeu care este atât de bun încât omul devine rău din cauza lui, atât de milostiv încât face un Dumnezeu străin și, mai mult, Stăpânul acestui om mânios pe el?

1. Dar Dumnezeu, întrucât este etern și rațional, tot așa presupun că este și perfect în toate lucrurile: căci <se spune:> ***Veți fi desăvârșiți, precum Tatăl vostru care este în ceruri.*** [219] Arată și perfecțiunea bunătății Sale, deși este deja clar că este imperfect ceea ce nu este natural și nu este rațional. Acum, acest lucru va fi arătat prezentând problema într-un alt mod: ceea ce nu mai este imperfect, ci defectuos, nesemnificativ și epuizat, ceea ce, fiind inferior ca număr obiectelor către care este îndreptat, nu se manifestă în toate. 2. Căci nu toți sunt mântuiți, ci un număr mai mic de oameni decât toți evreii și creștinii care aparțin Creatorului. Din moment ce majoritatea pier, cum se poate spune că bunătatea este perfectă, care în majoritatea cazurilor este lentă, pentru câțiva nu este nici asta, nici aia, pentru majoritate nu este nimic, cedând în fața distrugerii, participând la distrugere? Și dacă majoritatea nu sunt mântuite, atunci nu

bunătatea va fi mai perfectă, ci răutatea. Căci, așa cum lucrarea bunătății este de a mântui, tot așa lucrarea răutății nu este de a mântui. Refuzând mântuirea mai des (în timp ce salvezi pe câțiva), vei fi mai desăvârșit în a nu oferi ajutor decât în a-l oferi [220] . Nu vei putea atribui Creatorului o lipsă de bunătate pentru toți.

1. Căci Îl reprezentați pe Cel pe care Îl considerați Judecător ca fiind Cel care trebuie considerat un distribuitor, dacă vreți, de bunătate, și nu un risipitor, funcție pe care o atribuiți Dumnezeului vostru. Mai mult, Îl preferați Creatorului doar pe baza acestei bunătăți. Dacă <Marcion> o mărturisește ca fiind unica și întreagă, [221] atunci ea nu ar trebui să lipsească nimănui <dintre oameni>. Dar refuz să pot dovedi imperfecțiunea Dumnezeului lui Marcion în bunătate pe motiv că cea mai mare parte a omenirii piere. Este suficient ca cei pe care El îi mântuiește, fiind găsiți imperfect mântuiți, să arate imperfecțiunea bunătății Sale; adică, sunt mântuiți doar în suflet, pierind în trup, care în el nu învie. De unde vine această împărțire a mântuirii, dacă nu din lipsa bunătății? 4. Ce altceva ar fi lucrarea bunătății perfecte, dacă nu aducerea la mântuire a omului întreg, condamnat în întregime de Creator, ales în întregime de zeul mai bun? Din câte știu eu, în cazul lui carnea este stropită, iar carnea este ținută departe de căsătorie, iar în mărturisirea numelui lui Hristos mânia prigonitorilor se revarsă asupra ei. Și dacă păcatele sunt imputate cărnii, atunci <trebuie să se țină cont că> sufletul este mai întâi acuzat, iar începutul vinovăției ar trebui mai degrabă urmărit sufletului, căruia carnea îi slujește ca slujitoare. [222] Carnea păcătuiește până când este lipsită de suflet. Prin urmare, și în această privință, bunătatea <zeului lui Marcion> este nedreaptă și astfel și imperfectă, lăsând spre distrugere esența mai puțin vinovată, care păcătuiește din ascultare și nu din dorință. 5. Chiar dacă Hristos, așa cum ți-a imaginat erezia ta, nu s-a îmbrăcat în adevăratul trup, a fost vrednic să-i asume forma. Însuși faptul că s-a prefăcut că și-o asumă trebuie <să însemne> că îi datora ceva. Căci ce altceva este omul dacă nu trup, dacă chiar și numele de om a fost primit de la Creator printr-o substanță trupească și nu spirituală? ***Și Dumnezeu a creat omul*** , spune <Scriptură>, ***din noroi din pământ,*** nu din suflet; căci sufletul este din suflare. ***Și omul s-a făcut un suflet viu.*** Ce fel de om? Cu siguranță cel din noroi. ***Și Dumnezeu l-a așezat pe om în rai.*** [223] <A așezat> ceea ce a făcut El, nu ceea ce a suflat; pe cel care este acum carne, nu pe cel care este suflet. Dacă așa stau lucrurile, cu ce buze insistați să desemnați ca fiind perfectă acea bunătate care nu a reușit să elibereze nu o particularitate în om, ci atributul său principal **?**... Dacă plinătatea milei și integritatea compasiunii sunt salutare doar pentru suflet, atunci această viață de care ne bucurăm în întregime și siguranță este mai preferabilă. Totuși, o înviere parțială ar fi o pedeapsă, nu o eliberare. Ar fi, de asemenea, o lucrare a bunătății desăvârșite ca un om, eliberat sub protecția unui zeu mai bun, să fie imediat eliberat din locuința și stăpânirea unui Dumnezeu aprig. 7. Dar chiar și acum, o, marcionitule, trupul tău suferind suferă febre și îți aduce alți ciulini și spini. [224] Fiind supus nu numai fulgerelor sau războaielor, ciumelor și altor lovituri ale Creatorului, ci și scorpionilor Săi, în ce vezi eliberarea ta de puterea Celui ale cărui muște încă te calcă în picioare? Dacă ești eliberat pentru viitor, atunci de ce nu și pentru prezent, pentru ca <aceasta> să fie completă? Noi

ocupăm o poziție diferită față de Creator, față de Judecător, față de Domnul ofensat al rasei <noastre>. Îl distingi pe dumnezeul <al tău> doar ca fiind bun, dar nu poți arăta ca fiind complet bun pe cel prin care ești mântuit imperfect.

1. Cât despre chestiunea bunătății, am arătat prin aceste trairi că este cel mai puțin potrivită lui Dumnezeu, ca fiind nefirească, irațională și imperfectă, precum și nepotrivită, nedreaptă și nedemnă de însăși numele de bunătate, ceea ce este la fel de potrivit pentru Dumnezeu pe cât este de nepotrivit pentru el să fie Dumnezeu cel proclamat ca atare pe baza unei astfel de bunătăți lipsite de valoare, și nu numai atât de lipsită de valoare, ci și susținută de nimic altceva. 2. Căci acum trebuie să discutăm și dacă Dumnezeu ar trebui considerat zeu numai datorită bunătății. Întrucât se neagă că <el> are alte proprietăți, sentimente și dorințe suplimentare, pe care marcioniții le iau de la zeul lor în favoarea Creatorului, iar noi [225] le recunoaștem în Creator ca fiind demne de Dumnezeu, vom nega și pe această bază că el este un zeu în care nu este prezent tot ce este demn de Dumnezeu. 3. Căci dacă Marcion a vrut să numească cu numele lui Hristos vreun zeu al doctrinei epicureene, [226] ca fiind cel binecuvântat și incoruptibil și care nu-și cauzează necazuri nici sieși, nici altora, [227] - căci Marcion, repetând această zicere, l-a lipsit pe <zeul său> de severitate și de puterea de a administra dreptatea - atunci trebuie fie să fi conceput un zeu complet imobil și înghețat (și ce are atunci în comun cu Hristos, care este împovărător pentru evrei din cauza doctrinei <sale> și pentru sine însuși din cauza <adoptării trupului> lui Isus?), fie să-l recunoască ca fiind supus altor tulburări (și ce are atunci în comun cu Epicur, care nu este apropiat nici de el, nici de creștini?). 4. Nu rezultă oare din chiar faptul că, fiind anterior netulburat și fără niciun efort de a se face cunoscut, a dobândit după atât de mult timp facultatea de a simți mântuirea omului, a dobândit-o în mod voluntar, că în acel moment s-a supus unei noi dorințe și astfel s-a arătat supus altor tulburări? Căci ce dorință [228] există fără înțepătura dorinței? [Cine își dorește ceea ce nu își dorește?] [229] Dar dorința este însoțită de grijă. Cine va dori ceva și îl va dori, dar nu-i va păsa de el? 5. Așadar, când a început să dorească și să dorească mântuirea omului, își dăduse deja de lucru sieși și altora, la sfatul lui Marcion, deși Epicur obiectează. Căci și-a ridicat un adversar, împotriva căruia se îndreptau dorința, dorința și grija sa: fie că era păcatul, fie moartea; dar, mai întâi de toate, <și-a făcut dușmanul> pe Domnul și Stăpânul lor al omului - Creatorul. **6**... Mai mult, atunci când există un adversar, nimic nu poate scăpa de rivalitate. Pe scurt, dorind, tânjind și îngrijindu-se de eliberarea omului, Dumnezeul lui Marcion, prin acest fapt, intră deja în rivalitate atât cu Cel de Care eliberează (intenționând, desigur, să elibereze în ciuda Lui, în propriul său interes), cât și cu ceea ce eliberează (intenționând să elibereze pentru altul). În rivalitate [230] apar inevitabil camarazii săi de arme în lupta cu adversarul: mânia, discordia, ura, disprețul, indignarea, supărarea, prejudecata, resentimentul. 7. Dacă rivalitatea are toate acestea, iar rivalitatea servește cauzei eliberării, iar eliberarea omului este un act de bunătate, atunci această bunătate nu se poate lipsi de apendicele ei, adică de sentimentele și dorințele care o ajută în lupta cu Creatorul, astfel încât nu poate fi declarată nerezonabilă

nici pe motiv că nu are sentimentele și dorințele potrivite. Voi demonstra acest lucru mult mai amănunțit atunci când voi analiza cazul Creatorului, unde <aceste manifestări ale Sale> se dovedesc a fi obiectul reproșurilor <din partea marcioniților>.

1. Dar aici este suficient că Dumnezeul lui Marcion este arătat a fi cel mai vicios în însăși proclamarea bunătății ca fiind singura sa <proprietate>, întrucât <marcioniții> nu doresc să-i atribuie aceleași mișcări ale sufletului [231] pe care le învinovățesc în Creator. Căci dacă nu concurează, nu se mânie, nu condamnă, nu asuprește, din moment ce nu își asumă îndatoririle unui judecător, atunci nu văd cum poate oferi educație și, în plus, una mai perfectă.

1. Cum se face că stabilește porunci fără intenția de a le aplica, că interzice păcatele fără intenția de a pedepsi, căci nu intenționează să judece, fiind lipsit de toate sentimentele <care îndeamnă la manifestarea> severității și <să aplice> pedeapsa? De ce interzice să faci ceea ce nu urmărește pentru săvârșirea căruia nu poruncește, când ar fi mult mai corect să nu interzică ceea ce nu intenționa să urmărească pentru săvârșirea căruia nu intenționa să urmărească, decât să nu urmărească pentru săvârșirea a ceea ce a interzis? Mai mult, ar fi trebuit pur și simplu să ia și să permită ceea ce intenționa să interzică fără motiv, dacă nu intenționa să urmărească pentru încălcare. 3. Căci chiar și în viața noastră prezentă, în mod implicit, ceea ce este interzis fără amenințarea cu pedeapsa pentru neascultare este considerat permis. Desigur, ei interzic să nu faci nimic altceva decât ceea ce nu vor să permită să se săvârșească. Prin urmare, va fi complet prost cel care nu se ofensează când cineva face ceva ce nu-i place, deoarece ofensa este tovarășul unei voințe neîmplinite. Sau, dacă este ofensat, trebuie să fie mânios, iar dacă este mânios, trebuie să pedepsească. Căci pedeapsa este rodul mâniei, iar mânia este datoria vătămării, iar vătămarea, așa cum am spus, este tovarășul unei voințe neîmplinite. Dar el nu pedepsește și, prin urmare, nu este ofensat. Dacă [232] nu este ofensat, atunci voința sa nu este rănită când se întâmplă ceea ce nu a dorit, iar păcatul este deja săvârșit în conformitate cu voința sa, căci ceea ce nu rănește voința nu se întâmplă împotriva voinței. 4. Dar dacă este o proprietate a puterii sau bunătății divine să nu dorească să se întâmple ceva și să interzică acest lucru, dar să nu fie tulburat dacă se întâmplă, atunci spunem că cel care și-a exprimat nevoia a devenit deja tulburat și că în zadar nu reacționează la ceea ce s-a întâmplat cel care <prin exprimarea nevoiei sale> a reacționat la ceea ce nu ar trebui să se întâmple. Când nu a dorit să se întâmple; căci prin exprimarea nevoiei sale a interzis-o. [233] Nu a judecat el când a arătat nevoie ca ceva să se întâmple și, prin urmare, a interzis-o? Căci el a judecat că <ceva> nu trebuie să se întâmple și, interzicând acest lucru, [234] a dat o sentință. Prin urmare, și el este deja judecător. 5. Dacă nu este potrivit ca Dumnezeu să judece sau dacă este potrivit ca El să judece doar atâta timp cât își exprimă doar lipsa de voință și interzice, dar nu urmărește pentru ceea ce s-a făcut, atunci nu există nimic atât de nedemn de Dumnezeu decât să nu urmărească ceea ce nu a vrut și a interzis să se facă. În primul rând, pentru că trebuie să prevadă fiecare decizie și lege a sa cu

amenințarea pedepsei <pentru nerespectare> pentru a <le da> autoritate și <pentru a justifica> necesitatea ascultării. În al doilea rând, pentru că <spre bine> [235]inevitabil apare un rival, pe care nu a vrut să-l admită și, fără tragere de inimă, l-a interzis. Este mai nedemn de Dumnezeu să cruțe răul decât să-l pedepsească și, mai mult decât atât, de cel mai bun Dumnezeu, care se dovedește a fi foarte bun nu pentru alt motiv, ci ca un rival al răului, astfel încât arată iubire pentru bine în ura față de rău și îndeplinește protecția binelui prin supunerea răului.

1. Dar nedorind ca răul să existe, el îl judecă cu siguranță și, interzicând, îl condamnă; totuși iartă fără să pedepsească și eliberează fără să pedepsească. O, Dumnezeule, pretins campion al adevărului, care îți anulezi propria sentință! El se teme să condamne ceea ce condamnă, se teme să urască ceea ce nu iubește, permite ceea ce nu permite să se întâmple, preferă să arate ceea ce nu-i place, în loc să confirme. Aceasta va fi o bunătate imaginară, iar doctrina însăși o fantomă, poruncile sunt netemeinici, păcatele sunt nepedepsite. 2. Ascultați, păcătoșilor și tuturor celor care nu sunt încă păcătoși, ca să deveniți păcătoși! S-a descoperit un dumnezeu mai bun, unul care nu se ofensează, care nu se mânie, care nu pedepsește, care nu are foc arzător în Gheenă, [236] care nu are scrâșnire convulsivă a dinților în întunericul adânc: [237] acest dumnezeu este numai bun. El, este adevărat, interzice păcatul, dar numai în cuvinte. Stă în puterea ta – trebuie doar să dorești să-l asiguri de ascultarea ta – să pari că-L onorezi pe Dumnezeu: căci El nu vrea frică.

3. Marcioniții se laudă chiar că nu se tem deloc de zeul lor: „Căci cel rău ” , spun ei, „inspiră frică, iar cel bun, iubire”. Nebunule, negi că cel pe care îl numești stăpân ar trebui să inspire frică, deși acest cuvânt denotă putere, care este, de asemenea, de temut? Și cum îl vei iubi dacă nu te temi să nu iubești? Cu siguranță, el nu este tatăl tău, căruia i se cuvine iubirea prin dreptul evlaviei, iar frica prin puterea sa, și el nu este un stăpân legitim, astfel încât să-l iubești de dragul omenirii și să te temi de el din cauza pedepsei.

4. Așadar, <asemenea Dumnezeului lui Marcion>, chiar și răpitorii sunt iubiți, [239] dar nu temuți. Căci puterea nu va inspira frică dacă este nelegitimă și nu este conformă cu norma. Chiar și falsa [240] putere poate fi iubită, căci se bazează pe seducție, nu pe autoritate, pe servilism, nu pe putere. Și ce este mai servil decât abolirea pedepsei pentru păcate? 5. Ei bine, de ce nu vă grăbiți voi, netemindu-vă de Dumnezeu, din moment ce El este bun, să comiteți tot felul de fapte de poftă - cea mai mare plăcere în viață, din câte știu eu, pentru toți cei care nu se tem de Dumnezeu? De ce nu participați la spectacolele solemne ale circului frenetic, [241] la amfiteatrul dezlănțuit, [242] la scena nestăpânită? [243] De ce nu vă salvați viața în timpul persecuțiilor renunțând la <Hristos> imediat ce vi se oferă cădelnița? [244] „Să nu se întâmple așa ceva”, spui tu, „Doamne ferească!” Prin urmare, deja te temi de păcat și, temându-te de el, arăți că te temi de Cel care interzice păcatul. Nu este deloc același lucru

atunci când, în conformitate cu perversitatea zeului tău, venerezi ceea ce nu te temi, [245] așa cum El interzice ceea ce nu pedepsește.

6. La întrebarea ce se va întâmpla cu păcătosul în Ziua Judecății, ei răspund și mai lipsit de sens că va fi alungat. Unde? Dacă nu este vizibil, atunci nu se face acest lucru [246] de către instanță? Căci cel care trebuie alungat este supus instanței, desigur, printr-un verdict de vinovăție. Cu excepția cazului în care păcătosul este alungat pentru mântuire, astfel încât și acest lucru ar fi în conformitate cu Dumnezeul cel mai bun. Și ce va însemna să fii „alungat" dacă nu să pierzi ceea ce ar fi primit dacă nu ar fi fost alungat, adică mântuirea? Prin urmare, <păcătosul> este alungat în detrimentul mântuirii sale, iar aceasta nu poate fi acordată de nimeni altcineva decât de pedepsitorul mânios și insultat al păcatului, adică de judecător.

1. Care este sfârșitul acestui nelegiuit? „El va fi mistuit", spun ei, „de focul Creatorului". Nu are oare <zeul lui Marcion> vreun element pregătit în acest scop, unde să-și poată îndepărta păcătoșii fără cruzime excesivă, pentru a nu-i preda Creatorului? Și ce <va> face Creatorul cu ei atunci? Cred că le va pregăti lor, ca și blasfemiatorilor săi, o Gheenă mai sulfuroasă [247] ; cu excepția cazului în care un Dumnezeu gelos [248] îi cruță pe apostații adversarului său. O, zeu în sensul deplin al cuvântului, pervertit, nerezonabil în toate, zadarnic în toate și, prin urmare, nimic! 2. Văd că nu are nicio poziție justificată, nicio condiție, nicio natură, nicio ordine, nici măcar sacramentul credinței în el. Căci la ce are nevoie de botez? Dacă este vorba de iertarea păcatelor, cum va părea că iartă păcatele cine nu va părea că le iartă, căci dacă le-ar ierta, ar deveni judecător? [249] Dacă botezul este o eliberare de moarte, cum va elibera [250] de moarte pe cel care nu a supus niciodată pe nimeni morții? Căci l-ar fi condamnat <la moarte> dacă l-ar fi supus [251] de la început. Dacă botezul este regenerarea omului, cum regenerează cel care nu a zămislit? 3. Căci nu poate repeta nimic cel care nu a făcut-o o dată. Dacă botezul este primirea Duhului Sfânt, cum va împărtăși Duhul cel care nu a dat anterior un suflet? Căci Duhul este, într-un fel, umplutura sufletului. De aceea, el își pune pecetea pe un om [252] pe care nu l-a lipsit niciodată de pecetea sa; spală un om care nu a fost niciodată întinat de el; și în tot acest mister al mântuirii cufundă el trupul care nu este implicat în mântuire? 4. Și fermierul nu va iriga pământul care nu aduce rod, decât dacă este la fel de absurd ca zeul lui Marcion. Tot așa, când pune o povară atât de mare, sau o glorie atât de mare - sfințenia [253] - asupra trupului cel mai slab și lipsit de valoare, de ce fie îi împovărează pe cei slabi, fie îi împodobește pe cei nevrednici? De ce nu răsplătește cu mântuire ceea ce împovărează sau împodobește? De ce refuză pe nedrept trupului plata pentru munca sa, nelalocându-i mântuirea? De ce permite ca onoarea sfințeniei să moară în el?

1. Ce să spun despre deșertăciunea doctrinei care sfințește esența sfântă? [254] Nu cufundă <în apa baptismală> niciun trup în afară de cel virginal, văduv, necăsătorit sau botezat prin divorț, ca și cum nici măcar printre eunuci nu

s-ar fi născut în căsătorie. Fără îndoială, această instituție va apărea odată cu condamnarea căsătoriei. 2. Să ne gândim dacă această condamnare este dreaptă, să o considerăm nu ca aceia care intenționează să distrugă fericirea oferită de sfințenia <castității>, nu ca anumiți nicolaiți, [255] mărturisitori ai poftei și desfrânării, ci ca aceia care recunosc această sfințenie fără a condamna căsătoria, care se străduiesc pentru ea și o preferă, nu ca binele răului, ci ca cel mai bun binelui. [256] Căci noi nu respingem, ci amânăm căsătoria; Nu prescriem, ci recomandăm sfințenia, [257] păstrând atât binele, cât și ce e mai bun, după puterea fiecăruia, pentru urmărirea <unei sau alteia căi> și grăbindu-se energic la apărarea căsătoriei atunci când aceasta începe să fie acuzată cu răutate ca o urâciune pentru răsturnarea Creatorului, Care a binecuvântat și căsătoria după demnitatea ei pentru creșterea neamului omenesc, [258] precum <El a binecuvântat> întreaga creație pentru un folos curat și bun. 3. Căci nici mâncarea nu va fi acuzată pentru că, fiind pregătită cu excesivă delicatețe, duce la lăcomie; [atunci! [259] și îmbrăcămintea nu va fi acuzată pentru că, fiind prea bogat cusută, împinge spre ambiția umflată. Tot așa, nici treburile conjugale nu vor fi respinse pentru că, vărsate peste măsură, se aprind în focul desfrânării. Este o mare diferență între scop și ofensă, poziție și retragere.

4. Prin urmare, nu o instituție de acest fel, ci o abatere de la ea, este de blamat conform sentinței Însuși a Instituitorului, căruia îi aparțin cuvintele: ***Fiți roditori și înmulțiți-vă,*** [260] precum și: ***Nu comite adulter*** , [261] și ***Nu poftiți nevasta aproapelui vostru*** , [262] pedepsind cu moartea incestul, [263] nebunia sacrilegică și monstruoasă a poftei <a oamenilor> față de oameni [264] și față de animale. [265] Dar dacă în căsătorie se stabilește o măsură, care la noi [266] se bazează pe un principiu spiritual, la porunca Paracletului, prescriind o singură căsătorie în credință, atunci va fi lucrarea Aceluiași să stabilească măsura, Care a permis odată ca ea să fie depășită; Va aduna El cel care a împrăștiat; [267] Va tăia pădurea cel care a plantat; [268] Va secera El cel care a semănat; [269] El va spune: „ ***Este mai bine ca cei ce au soții să fie ca și cum n-ar avea,*** [270] cei care au zis mai înainte: „ ***Creșteți și înmulțiți-vă!”*** . Sfârșitul este al Celui ce a avut și începutul. [271] **5.** Dar pădurea nu este tăiată ca să fie vinovată și grâul nu este secerat pentru că sunt condamnați, ci pentru că le-a venit vremea. Așadar, relația de căsătorie este supusă securei și toporului [272] sfințeniei, nu ca ceva rău, ci ca fiind gata de desăvârșire, ca rezervată pentru însăși această sfințenie, astfel încât, după ce s-a dat, [273] să fie posibil ca ea să existe. [274] Pe această bază pot spune deja că zeul lui Marcion, atunci când condamnă căsătoria ca fiind rea și desfrânare, acționează împotriva însăși sfințeniei, pentru care, se pare, tinde. Căci îi dezrădăcinează materialul, căci dacă nu există căsătorii, nu va exista sfințenie. 6. Căci nu are niciun merit să dai dovadă de continent dacă permisiunea este luată, întrucât unele lucruri sunt testate prin contrariile lor. Așa cum ***puterea se desăvârșește în slăbiciune*** , [275] tot așa continenta față de căsătorie este cunoscută doar atunci când este permisă. Pe scurt, cine poate fi numit continent dacă se ia ceea de la care trebuie să te abții? Despre ce moderație în mâncare se poate vorbi în foame, ce renunțare la vanitate în nevoie, ce înfrânare a poftei în eunucism? 7.

Dar nu știu dacă se potrivește celui mai bun Dumnezeu să suprime complet sămânța rasei umane. Cum vrea el să-l mântuiască pe om, căruia îi interzice să se nască, luându-i ceea ce-l face să se nască? Cum va avea la dispoziție pe cineva căruia să-i întipărească bunătatea sa, a cărui existență nu o tolerează? Cum iubește pe cineva a cărui origine o urăște?**8.** Probabil că se teme de un exces de urmași, ca nu cumva să aibă dificultăți în a elibera mai mult decât este necesar, ca nu cumva să producă mulți eretici, ca nu cumva să obțină de la marcioniți marcioniți mai nobili. Nu ar fi oare cruzimea faraonului [276] mai umană în uciderea celor care s-au născut? Căci unul ia suflete, celălalt nu le dă; unul smulge din viață, celălalt nu le lasă să intre în viață. Faptele amândurora nu sunt diferite de crimă. Atât în unul, cât și în celălalt, persoana este ucisă; în unul, una deja născută, în celălalt, una care urmează să se nască. Ai fi recunoscător, o, zeul ereticilor, dacă ai exista, [277] instituției Creatorului, [278] pentru că el a unit bărbatul și femeia: la urma urmei, Marcion al tău s-a născut în căsătorie. 9. Ajunge despre zeul marcionit, a cărui imposibilitate completă a existenței este indicată atât de definiția divinității ca unică, cât și de natura proprietăților acestui <zeu>. Dar legăturile ulterioare ale întregii acestei mici lucrări vor fi trase tocmai către aceasta. Așadar, dacă i se pare cuiva că nu am făcut îndeajuns, să aștepte ceea ce a fost pus deoparte pentru timpul cuvenit acestei situații, precum și studiul Scripturii însăși, de care se folosește Marcion.

Cartea a II-a

1. Datorită întâmplării care a dus la transformarea acestei mici lucrări (cu relatarea a ceea ce s-a întâmplat cu ea am început prima carte), am putut, revizuind cazul împotriva lui Marcion cu privire la cei doi zei, să atribuim fiecăruia dintre ei un volum [279] dedicat acestuia , în conformitate cu împărțirea materialului, stabilind că un zeu nu există deloc și susținând că celălalt este pe bună dreptate Dumnezeu, deoarece i-a plăcut lui Pontius să-l introducă pe unul și să-l excludă pe celălalt. Căci nu putea crea o minciună fără a distruge adevărul. A considerat necesar să-l submineze pe unul pentru a construi ceea ce dorea. În mod similar, construiește cel care nu are propriul său material cu care să construiască.

2. A fost necesar, așadar, să se reducă întreaga discuție la teza că cel care este adăugat Creatorului nu este un zeu, astfel încât, după respingerea dumnezeului fals prin intermediul unor criterii sigure care stabilesc unicitatea și perfecțiunea naturii divine, orice investigație a adevăratului Dumnezeu să înceteze. În măsura în care existența Sa este evidentă (și aceasta în ciuda faptului că nu se știe nimic despre existența unui alt dumnezeu), este potrivit să-L acceptăm fără obiecții, oricare ar fi El - vrednic de închinare mai degrabă decât de condamnare, supus ispășirii mai degrabă decât analizei [sau provocând frică prin severitatea Sa]. [280] 3. Căci ce este mai necesar pentru un om decât închinarea adevăratului Dumnezeu, de care, ca să spunem așa, s-a împiedicat, din moment ce nu exista niciun alt dumnezeu?

1. Dar acum se aduce necaz Dumnezeului Atotputernic, Domnului și Creatorului Universului. Îl consider a fi așa pentru că este cunoscut de la început, pentru că nu S-a ascuns niciodată, pentru că a strălucit întotdeauna, chiar înainte de Romulus, ca să nu mai vorbim de Tiberius. Numai ereticilor le era necunoscut, care Îl tulbură presupunând existența unui alt zeu, întrucât pe Cel a cărui existență este bine cunoscută îl pot învinovăți mai degrabă decât să-L tăgăduiască, cântărindu-L pe Dumnezeu după verdictul simțurilor lor, așa cum un orb sau unul afectat de o boală de ochi este înclinat să presupună existența unui alt soare, mai blând și mai salutar, pentru că nu vede ceea ce privește. 2. Soarele, omule, este singurul care guvernează această lume. Și, deși tu nu crezi asta, este cel mai bun și mai util; și deși este prea strălucitor și aspru pentru tine, sau chiar impur și pătat, este potrivit scopului său. Dacă nu ești capabil să înțelegi acest destin, nu vei putea suporta razele niciunui alt soare, mai ales dacă ar fi razele unui soare mai mare. 3. Tu, care vezi prost pe Dumnezeul „inferior”, cum vei sta în fața celui superior? Nu este oare mai bine să-ți cruți slăbiciunea și să nu mai cauți pericol, din moment ce ai un Dumnezeu evident și neîndoielnic și, datorită acestei împrejurări, vizibil în măsura necesară? Căci ar trebui să observi mai întâi că El este Cel pe care nu-L cunoști, decât dacă <cunoști> doar parțial, așa cum a voit El. Dar nu-L negi pe Dumnezeu, ca unul care Îl cunoaște, ci ca unul care nu-L cunoaște, Îl analizezi; chiar Îl acuzi, ca și cum L-ai cunoaște, deși dacă L-ai cunoaște, nu L-ai acuza și nici măcar nu L-ai examina. Dându-I un nume, negi ceea ce stă în spatele acelui nume, adică măreția (care se numește Dumnezeu,] [281], nerecunoscând această măreție ca atare, care, dacă un om ar cunoaște-o în toate aspectele ei, nu ar fi măreție. 4. Însuși <Isaia>, deja [apostolul,] [282] cunoscând dinainte inimile ereticilor, spune: ***Cine a cunoscut gândul Domnului și cine a fost sfetnicul Lui? Sau cu cine S-a sfătuit El? Sau cine l-a arătat calea priceperii și a cunoașterii*** ? [283] Apostolul îi repetă: ***O, adâncul bogăției și al înțelepciunii lui Dumnezeu! Cât de nepătrunse sunt judecățile Lui,*** desigur, Dumnezeu Judecătorul, ***și cât de nepătrunse sunt căile Lui*** , [284] desigur, căile priceperii și cunoașterii, pe care nimeni nu I le-a arătat, poate cu excepția cenzorilor divinității, care spun: „Dumnezeu nu ar trebui să facă așa” și „mai degrabă ar trebui să facă așa”, ca și cum cineva ar ști ce este în Dumnezeu decât Duhul lui Dumnezeu. [285] 5. Având duhul ai acestei lumi și neînțelegându-L pe Dumnezeu în înțelepciunea lui Dumnezeu, [286] au început să se creadă mai înțelepți decât Dumnezeu. Căci, precum înțelepciunea lumii este nebunie la Dumnezeu, tot așa și înțelepciunea lui Dumnezeu este nebunie la lume. Dar noi știm că nebunia lui Dumnezeu este mai înțeleaptă decât oamenii, iar slăbiciunea lui Dumnezeu este mai puternică decât oamenii.[287] **6.** Astfel, Dumnezeu se arată a fi cel mai mare atunci când este nesemnificativ în ochii omului și atunci este deosebit de bun atunci când nu este bun din punct de vedere uman și atunci este excepțional de unic atunci când pentru om este dublu sau devine chiar mai numeros. Și dacă omul, fiind inițial înzestrat <doar> cu un suflet, [288] neacceptând ceea ce este spirit, a considerat legea lui Dumnezeu o nebunie, deoarece a neglijat să o împlinească și, prin urmare, din lipsă de credință, i s-a luat chiar și ceea ce părea că are, [289] harul paradisului și apropierea de Dumnezeu, prin Care putea

cunoaște totul despre Dumnezeu dacă rămânea în supunerea Lui, ce este de mirare dacă, fiind întors la substanța din care a fost luat și smuls în munca grea de a cultiva pământul, în cea mai îndoită și îndoită muncă față de pământ, duhul lumii, primit de la el, l-a transmis întregii sale rase, cel puțin celor înzestrați doar cu un suflet și eretici, neacceptând ceea ce aparține lui Dumnezeu? 7. Sau cine va ezita să declare chiar acest păcat adamic drept erezie, pe care Adam l-a comis preferându-și propria voință celei a lui Dumnezeu? Oare Adam nu i-a spus niciodată Creatorului său [290] : „Nu m-ai plăsmuit cu înțelepciune”? [291] El și-a mărturisit căderea și nu și-a ascuns ispititoarea. A rămas doar un eretic needucat. Cu toate acestea, nu a ascultat și nu l-a blasfemiat pe Creator și nu L-a mustrat pe Creator, pe care de la bun început l-a considerat atât bun, cât și cel mai bun și, poate, el însuși L-a făcut Judecător. [De la bun început.] [292]

1. Rezultă, așadar, că atunci când abordăm cercetarea cu privire la Dumnezeul cunoscut, când cercetăm circumstanțele în care El a devenit cunoscut, ar trebui să începem cu lucrările Sale, care sunt anterioare omului, astfel încât bunătatea Sa, care a devenit cunoscută în același timp cu El Însuși și care a fost apoi stabilită și determinată, să ne inspire un anumit sens al înțelegerii modului în care a avut loc distribuția ulterioară a lucrurilor. 2. Ucenicii lui Marcion, atunci când iau în considerare bunătatea Dumnezeului nostru, o pot recunoaște demnă pe aceleași motive pe care noi o arătăm a fi nedemnă în Dumnezeul lor. Căci însăși materia pentru cunoașterea Lui El nu a găsit-o în altul, ci Și-a făcut-o din a Lui. Primul lucru prin care se arată bunătatea Creatorului este că Dumnezeu nu a vrut să rămână ascuns pentru totdeauna, adică a dorit să existe ceva căruia El, ca Dumnezeu, să-i devină cunoscut. 3. Căci ce este atât de bun ca cunoașterea lui Dumnezeu și savurarea lui Dumnezeu? Căci, chiar dacă nu fusese încă revelat că era un bine, din moment ce nu exista nimeni căruia să-i fi fost revelat, Dumnezeu știa dinainte ce bine urma să fie revelat și, prin urmare, l-a lăsat în seama bunătății Sale supreme, executorului binelui viitor, care nu a fost revelat brusc, nici legat de o excitație accidentală sau indusă, ca și cum începutul său ar fi fost urmărit până la momentul în care a început să acționeze. 4. Căci, dacă ea însăși a stabilit momentul inițial în care a început să acționeze, atunci nu a avut niciun început când l-a creat. Și când începutul a fost pus de ea, [293] și calculul timpurilor a fost generat de ea, întrucât pentru distincția și desemnarea lor constelațiile și corpurile cerești au fost aranjate [pe cer]. Căci [Dumnezeu] spune: ***Vor fi timpuri, luni și ani*** . [294] Prin urmare, timpul nu a existat înainte de apariția timpului în cea care a creat timpul, așa cum începutul lipsea înainte de apariția sa în cea care l-a creat. 5. Astfel, fiind lipsită atât de stabilirea unui început, cât și de măsura timpului, bunătatea Creatorului va fi estimată ca infinită și nemărginită în veacuri și nu poate fi considerată ca fiind apărută brusc, accidentală sau cauzată de ceva, neavând în trecutul său acel moment de la care s-ar calcula vârsta sa, adică neavând nimic legat de conceptul de timp. Trebuie gândită ca eternă, inseparabilă de Dumnezeu și constantă și din acest motiv demnă de El, punând de rușine numai din acest motiv bunătatea Dumnezeului lui Marcion, care în antichitate era inferioară nu numai începuturilor

și timpurilor, ci și însăși răutății Creatorului, dacă numai răutatea s-ar putea realiza prin bunătate.

1. După ce bunătatea lui Dumnezeu Însuși a purtat de grijă omului, dându-i cunoașterea lui Dumnezeu, a adăugat la aceasta și slujba sa de vestitor, că a inventat mai întâi o locuință pentru om, o anumită masă [ulterior] [295] mare, [296] și apoi una și mai mare, [297] astfel încât în cea mare, ca și în cea mai mică, el să poată fi pregătit și să crească și astfel să avanseze de la binele lui Dumnezeu (adică de la cel mare) la binele Său cel mai înalt (adică la o locuință mai mare). A desemnat lucrării bune cel mai bun slujitor, Cuvântul său: Inima mea ***,*** spune ea, a turnat ***cel mai bun Cuvânt*** . [298] 2. Marcion să învețe din aceasta cel dintâi rod cel mai bun și acela din cel mai bun pom. [299] Un țăran complet ignorant, a altoit un pom rău pe unul bun. [300] Dar vlăstarul blasfemiei nu va prinde rădăcini, se va usca odată cu meșterul său și astfel natura pomului bun va fi confirmată. Gândiți-vă la lucrul principal: ce roade a adus Cuvântul: ***Și Dumnezeu a zis: „Să fie!”, și a fost. Și Dumnezeu a văzut că este bine*** [301] - nu ca cineva care nu cunoaște binele până nu-l vede, ci, văzându-l, pentru că ceea ce a făcut El a fost bine, a glorificat, a confirmat și a desăvârșit bunătatea lucrărilor, învrednicindu-Să le inspecteze. 3. De asemenea, a binecuvântat ceea ce făcuse bine, pentru ca Dumnezeul întreg să vă fie prezentat: binele atât în cuvinte, cât și în fapte. Cuvântul nu cunoștea încă blestemele, căci nu cunoștea faptele rele. Să luăm în considerare împrejurările care cereau și acest lucru de la Dumnezeu. Lumea până acum consta doar din bine, arătând suficient cât de mult bine era pregătit pentru cel pentru care toate acestea erau pregătite. Căci cine altcineva ar fi vrednic să trăiască printre lucrările lui Dumnezeu, dacă nu chipul și asemănarea lui Dumnezeu Însuși? [302] 4. Și acest chip l-a creat bunătatea, și mai activ, nu cu un cuvânt poruncitor, ci cu o mână prietenoasă, trimițând totuși înaintea ei un cuvânt blând: „ ***Să facem om după chipul și asemănarea Noastră”*** . [303] Bunătatea a vorbit; bunătatea l-a modelat pe om din lut într-o ființă corporală atât de maiestuoasă, ridicată dintr-o singură substanță, dar posedând atâtea proprietăți. Bunătatea a suflat <în fața omului suflarea vieții și el a devenit> un suflet, nu mort, ci viu; [304] bunătatea i-a dat puterea de a folosi totul, de a guverna totul și, de asemenea, de a da nume tuturor lucrurilor. [305] Bunătatea i-a oferit omului și mângâieri, astfel încât, deși poseda întreaga lume, să rămână într-o regiune mai plăcută a ei, fiind transferat în Grădina Edenului [306] - deja atunci din lume în Biserică. Și aceeași bunătate i-a oferit și un ajutor, astfel încât să nu aibă decât bine. **5.** ***Căci nu este bine,***— spune el, — ***omul trebuie să fie singur.*** [307] Ea știa că sexul Mariei și, ulterior, al Bisericii, îl va ajuta. [308] Dar chiar și acea lege pe care o acuzi, pe care o denaturezi în dispute, a dat-o bunătatea, grijulie față de om, astfel încât acesta, fiind devotat lui Dumnezeu, să pară liber mai degrabă decât abandonat, egal cu slujitorii săi, alte ființe vii, independent de Dumnezeu și liber de tutelă; astfel încât un singur om să poată fi mândru de faptul că numai el a fost considerat vrednic să primească legea de la Dumnezeu și astfel încât el, o ființă vie rațională, capabilă să înțeleagă și să cunoască, să fie reținut de libertatea rațională, supunându-se Celui care i-a supus totul.

6. Bunătatea a dat și motivul pentru respectarea acestei legi: ***În ziua în care veți mânca, veți muri negreșit*** . [309] A arătat cu multă amabilitate rezultatul la care ar duce încălcarea legii, ca nu cumva ignorarea pericolului să contribuie la neglijarea ascultării. | Mai mult, dacă a apărut mai întâi motivul pentru stabilirea legii, atunci a urmat motivul pentru respectarea ei, pentru ca o pedeapsă să poată fi aplicată pentru încălcare; totuși, Cel care a vorbit despre ea mai înainte nu a dorit ca aceasta să urmeze. [310] | Recunoașteți bunătatea Dumnezeului nostru, cel puțin până la acest punct, din faptele Sale bune, din binecuvântările Sale, din îngăduința Sa, din previziunea Sa, din legile și avertismentele Sale, bune și prietenoase.

1. Din acest moment <începem să analizăm> toate întrebările <voastre>, o, câini, [311] alungați afară de apostol, [312] lătrând la Dumnezeul adevărului. Iată oasele dovezilor pe care le roadi: „Dacă Dumnezeu este bun, prevede viitorul și capabil să evite răul, de ce a permis omului, care este și chipul și asemănarea Lui, ba chiar esența Lui (mulțumită sufletului care vine din El), fiind înșelat de diavol, să cadă din ascultarea de lege în moarte? 2. Căci dacă El, nevrând ca așa ceva să se întâmple, este bun și, nefiind ignorant în ceea ce privește evenimentele viitoare, prevede și, putând să le prevină, este puternic, atunci în niciun fel nu s-ar fi putut întâmpla ceea ce, în aceste trei condiții ale existenței măreției divine, nu se poate întâmpla. Dar dacă s-ar întâmpla acest lucru, opusul devine evident: Dumnezeu nu trebuie considerat nici bun, nici previzor, nici puternic; «Căci, așa cum este imposibil ca așa ceva să se fi întâmplat dacă Dumnezeu ar fi fost astfel, adică bun, previzor și puternic, tot așa este evident că un astfel de lucru s-a întâmplat pentru că Dumnezeu nu este astfel». 3. Pentru a răspunde la aceasta, este necesar mai întâi să dovedim existența acestor calități în Creator care sunt puse la îndoială; mă refer la bunătate, prestiință, și putere. Nu voi insista asupra acestui punct, urmând îndrumarea lui Hristos însuși de a face testul prin fapte. [313] Lucrările Creatorului confirmă ambele: atât bunătatea Lui, căci sunt bune, așa cum am arătat, cât și puterea Lui, căci sunt atât de impresionante și, în plus, create din nimic. Într-adevăr, dacă ar fi fost create dintr-o substanță oarecare, așa cum susțin unii, [314] tot ar fi fost create din nimic, întrucât nu erau ceea ce sunt. 4. Pe scurt, așa cum faptele sunt mărețe pentru că sunt bune, tot așa Dumnezeu este puternic pentru că totul Îi aparține, de unde rezultă că El este omnipotent. Ce să spun atunci despre prestiință, care are tot atâtea martori câți a făcut profeți? Dar de ce să declar prestiința Creatorului tuturor lucrurilor, Care [315] a creat universul [316]a prevăzut, cel puțin, aranjând-o și aranjând-o prin prevedere? Printre altele, El a prevăzut încălcarea legii, despre care, dacă nu ar fi știut dinainte, nu ar fi dat un avertisment, amenințând cu moartea. 5. Dacă, așadar, Dumnezeu poseda aceste facultăți, datorită cărora nimic rău nu i s-ar fi putut sau nu ar fi trebuit să i se întâmple omului, dar totuși s-a întâmplat, trebuie să luăm în considerare și starea omului: nu s-a întâmplat oare datorită lui ceea ce nu s-ar fi putut întâmpla datorită lui Dumnezeu? Îl găsesc pe om creat de Dumnezeu ca fiind liber, capabil să ia decizii independent și să dispună de sine însuși și nu descopăr în el nicio imagine și asemănare a lui Dumnezeu mai vizibilă decât imaginea acestui drept

al Său. Căci nici în față, nici în conturul corpului, atât de variat în rasa umană, omul nu-l copiază pe Dumnezeu uniform. Dar în această esență pe care a primit-o de la Dumnezeu Însuși, adică în suflet, el își imprimase imaginea lui Dumnezeu, garantându-i libertatea și posibilitatea [317] de alegere. Acest drept al său a fost confirmat și de legea stabilită atunci de Dumnezeu. 7. Căci legea nu este stabilită pentru cel care nu are putere asupra ascultării de lege, iar amenințarea cu moartea nu ar fi impusă pentru încălcare, dacă nesocotirea legii nu ar fi atribuită libertății de alegere. Așadar, în legile ulterioare ale Creatorului, care oferă omului binele și răul, viața și moartea, [318] veți găsi că întregul curs al instruirii prin porunci este predat de Dumnezeu chemând, amenințând și încurajând doar omul liber și voluntar să aleagă ascultarea sau rezistența.

1. Dar din acest punct este deja clar că afirmăm puterea deplină a omului asupra alegerii sale tocmai din acest motiv, că, dacă se întâmplă ceva, i se va imputa lui și nu lui Dumnezeu; și ca să nu obiectați de acum înainte că omul nu ar fi trebuit să fie astfel constituit, dacă libertatea și puterea sa de alegere i s-ar dovedi fatale, voi susține mai întâi că omul ar fi trebuit să fie constituit în acest fel, pentru a dovedi cu atât mai bine că a fost constituit în acest fel și constituit demn de Dumnezeu, întrucât motivul pentru care este constituit în acest fel este cel mai bun. Bunătatea lui Dumnezeu și raționalitatea Sa vor patrona, de asemenea, această constituție, concordând în toate aspectele Dumnezeului nostru între ele. 2. Căci raționalitatea fără bunătate nu este raționalitate, iar bunătatea fără raționalitate nu este bună. Poate că este altfel în cazul Dumnezeului irațional de bun al lui Marcion, așa cum am arătat. Era necesar ca Dumnezeu să fie cunoscut. Acest lucru este cu siguranță bun și rațional. Era necesar să existe ceva demn prin care să-L cunoaștem pe Dumnezeu. Ce ar putea fi găsit la fel de demn ca chipul și asemănarea lui Dumnezeu? 3. Și aceasta este, fără îndoială, bun și rezonabil. Era necesar, așadar, ca chipul și asemănarea lui Dumnezeu să fie astfel constituite încât să aibă libertatea de a decide și de a dispune de sine, astfel încât în ea însăși această libertate și posibilitatea de alegere să fie considerată drept chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Din acest motiv, omului i s-a dat o astfel de ființă care să posede această capacitate - suflarea lui Dumnezeu, desigur, liberă și dispunând de sine. Și cum se poate ca omul, care posedă întreaga lume, să nu domnească peste ea, în primul rând, prin puterea asupra sufletului său, să fie stăpânul altora, ci slujitorul său însuși? [319] 4. Puteți cunoaște atât bunătatea lui Dumnezeu din bunăvoința Sa, cât și raționalitatea din structura <universului>. Să fie considerată în acest moment numai bunătatea ca fiind ceea ce i-a dăruit omului un dar atât de mare, adică libertatea voinței; să mențină raționalitatea un alt curs de acțiune, un astfel de curs. Într-adevăr, numai Dumnezeu este bun prin natură. Căci în Cel care este orice <calitate> care nu are început în El, aceasta nu este prin instituție, ci prin natură. Dar omul, care își datorează existența în întregime ceea ce a fost instituit pentru el de Dumnezeu, având un început, a primit odată cu începutul forma în care există și, prin urmare, nu este înclinat prin natură spre bine, ci prin instituție, neavând capacitatea de a fi bun ca fiind al său, întrucât nu este înclinat prin natură spre bine, ci prin instituție, în conformitate cu Cel care instituie binele, adică în conformitate cu

Creatorul binelui. 5. Prin urmare, pentru ca o persoană să aibă binele dat de Dumnezeu să devină al său și să aibă dreptul de proprietate asupra binelui și, într-o oarecare măsură, natura sa, atunci când a fost stabilită, i-a fost determinată, ca un cântăritor [320] binele dat de Dumnezeu, libertatea și puterea de a dispune de sine, care îi permite omului să facă bine prin propria sa voință liberă ca fiind al său - căci acest lucru era cerut și de principiul binelui, care trebuie arătat de bunăvoie, adică prin exercitarea liberului arbitru, imparțial și neplăcut instituției - astfel încât, prin urmare, un om devine bun dacă se dovedește bun în conformitate cu instituția care i-a fost dată, dar din propria sa voință liberă, ca și cum ar fi printr-un drept natural de proprietate, astfel încât, în același fel, și împotriva răului (căci Dumnezeu, desigur, a prevăzut și acest lucru) omul rezistă ca cel mai puternic, adică, fiind liber și puternic asupra sa, căci dacă ar fi lipsit de acest drept și ar face binele nu de bunăvoie, ci din necesitate, ar deveni și el potrivit pentru rău din cauza slăbiciunii stării sale de rob, la fel de mult slujitor al răului ca și al binelui. 6. Prin urmare, omului i se acordă libertate deplină de alegere în ambele cazuri, astfel încât, fiind stăpân pe sine, să poată întâmpina cu încredere atât binele, slujindu-i de bunăvoie, cât și răul, evitându-l de bunăvoie, întrucât era necesar ca omul, aflându-se sub judecata lui Dumnezeu în alte situații, să-I arate dreptate în ceea ce privește ceea ce merita prin alegerea sa, desigur, liber. 7. Totuși, nici pentru bine, nici pentru rău nu i se atribuie o recompensă celui care s-a dovedit bun sau rău prin necesitate, și nu prin propria voință. Din acest motiv a fost stabilită legea, nu excluzând, ci testând libertatea în ascultarea de bunăvoie și în crima de bunăvoie: astfel, în ambele rezultate s-a revelat libertatea de alegere. Prin urmare, dacă atât bunătatea, cât și rațiunea lui Dumnezeu sunt revelate în legătură cu libertatea de alegere dată omului, atunci nu ar trebui, pierzând din vedere definiția fundamentală a bunătății și rațiunii, care trebuie dată chiar de la începutul discuției, să concluzionăm apoi, pe baza celor întâmplate, că Dumnezeu nu ar fi trebuit să-l orânduiască pe <omul> în acest fel pentru că rezultatul s-a dovedit diferit de ceea ce i se cuvenea lui Dumnezeu, ci, considerând că ar fi trebuit să-l orânduiască tocmai în acest fel și lăsând intacte cele considerate, trebuie examinat restul.

8. Totuși, oamenii care sunt brusc tulburați de căderea omului și care nu i-au examinat anterior starea, îl vor învinovăți cu ușurință pe Creator pentru cele întâmplate, întrucât nu l-au examinat intenția. În cele din urmă, bunătatea lui Dumnezeu, supusă examinării chiar de la începutul faptelor Sale, va convinge că nimic rău nu poate veni de la Dumnezeu, iar libertatea omului, după ce se gândește, se va dovedi vinovată de ceea ce a făcut.

1. Conform acestei definiții, totul este păstrat în Dumnezeu: atât natura bunătății, cât și rațiunea instituției și previziunea, și abundența puterii. Dar trebuie să ceri de la Dumnezeu cea mai mare statornicie și o fiabilitate excepțională în toate instituțiile Sale, astfel încât să încetezi să mai întrebi dacă se poate întâmpla ceva împotriva voinței lui Dumnezeu. Căci, apărând statornicia și credincioșia lui Dumnezeu, care trebuie să privească instituțiile Sale bune [321] și raționale, nu

vei fi surprins că Dumnezeu nu se opune la ceea ce nu a vrut să se întâmple, pentru a păstra ceea ce a dorit.

2. Căci dacă El i-a acordat odată omului libertatea de alegere și puterea și a făcut-o într-un mod demn de Sine, așa cum am arătat, atunci cu siguranță , prin însăși autoritatea instituției, i-a acordat posibilitatea de a le folosi, folosindu-le, în măsura în care stă în puterea Lui, în conformitate cu Sine, adică în conformitate cu Dumnezeu, adică spre bine - căci cine ar acorda ceva împotriva sa? - în măsura în care stă în puterea omului, în conformitate cu impulsurile libertății sale - căci cine nu-i acordă celui căruia i-a dat odată ceva spre utilizare, dreptul de a dispune de el conform naturii sale și după propria sa discreție? Consecința acestui fapt a fost că Dumnezeu a renunțat la libertatea de a acționa conform libertății pe care o dăduse odată omului, adică că a început să păstreze în Sine prestiința și puterea Sa, prin intermediul cărora ar fi putut împiedica omul , care începuse să-și folosească libertatea pentru a face rău, să cadă în necaz. 3. Căci dacă ar fi împiedicat acest lucru, i-ar fi luat <de la el> libertatea voinței pe care i-o acordase în conformitate cu rațiunea și bunătatea. Chiar dacă ar fi împiedicat, să presupunem că i-ar fi luat libertatea voinței, chemându-l înapoi de la pomul <cunoașterii binelui și răului>, nepermițându-i șarpelui-înșelător să aibă relații sexuale cu femeia: nu ar fi strigat Marcion: „O, Doamne nestatornic, necredincios, nesigur, care anulezi ceea ce El Însuși a stabilit! De ce a acordat libertatea de alegere, dacă apoi a împiedicat implementarea ei? De ce a împiedicat-o, dacă ar fi acordat-o? Să aleagă el unde să se învinovățească pentru eroare: în stabilire sau în anulare.” **4.** Nu ar fi părut atunci, când s-a împotrivit, mai înșelat <mai devreme> din cauza necunoașterii viitorului? Cine n-ar spune că a fost indulgent, ca și cum nu ar ști rezultatul? Dar dacă ar ști că omul va folosi decretul Său în detrimentul său, ce ar putea fi mai vrednic de Dumnezeu decât statornicia, decât fidelitatea față de oricare dintre decretele Sale? Fie conștiința omului dacă a folosit greșit ceea ce a primit în cel mai bun mod posibil. Fie ca omul însuși să fie vinovat de încălcarea legii pe care nu a vrut să o asculte, și nu Dumnezeu. Sau Însuși Legiuitorul a încălcat legea nepermițând ca porunca Sa să fie îndeplinită? [324] **5.** Această acuzație <tu> ai putea-o arunca pe bună dreptate Creatorului, dacă El s-ar fi opus, prin previziune și putere, așa cum ceri, liberului arbitru uman; acum mormăie <ceva> în sinea ta despre Creator, care a arătat în decretele Sale, ca fiind rezonabile și bune, atât statornicie [și răbdare], [325] cât și fidelitate.

1. Căci Dumnezeu l-a chemat mai întâi pe om doar la viață, [326] ca să nu-l <cheme imediat> la o viață dreaptă, adică dreaptă din punctul de vedere al lui Dumnezeu și al Legii Sale. Așadar, i-a dat puterea de a trăi, făcându-l un suflet viu și i-a încredințat să trăiască drept, îndemnându-l să asculte de Lege. Astfel, Dumnezeu, Care <și> acum dorește să-l întoarcă [327] pe om la viață, preferând pocăința păcătosului morții sale, [328] arată că omul nu era destinat [329] morții. **2.** Așadar, așa cum Dumnezeu i-a dat omului puterea de a trăi, tot așa omul s-a condamnat pe sine la moarte; și aceasta s-a întâmplat nu din cauza slăbiciunii sau ignoranței <Sale>, pentru ca nimic să nu i se impute

Creatorului. Căci chiar dacă ispititorul ar fi un înger, ispititul ar fi liber și capabil să dispună de sine însuși, iar chipul și asemănarea lui Dumnezeu sunt mai puternice decât un înger, iar suflarea lui Dumnezeu este mai nobilă decât duhul material din care sunt compuși îngerii: ***El face,*** spune <psalmistul>, ***duhuri îngeri și slujitori o flacără de foc,*** [330] căci Dumnezeu nu ar supune universul puterii unui om care nu este suficient de puternic pentru a domni și care nu este superior îngerilor, cărora nu le-a supus nimic de acest fel. 3. Tot așa și povara Legii, dacă Legea este grea, El nu ar fi pus-o asupra cuiva care nu era în stare să o suporte și nu ar fi pronunțat sentința de moarte asupra cuiva pe care El îl considera scuzabil din cauza slăbiciunii sale. În cele din urmă, nu pentru că a acordat libertate și putere asupra alegerii L-a creat pe om slab, ci mai degrabă din cauza absenței lor. Mai mult, același om, aceeași esență a sufletului, același statut al lui Adam, aceeași libertate de alegere și putere de a lua decizii îi fac învingători asupra aceluiași diavol, atunci când sunt duse la îndeplinire în ascultare de legile <lui Dumnezeu> [331] .

1. „Fie cum ar fi”, spui tu, „esența Creatorului este totuși susceptibilă păcatului, întrucât suflarea lui Dumnezeu, adică sufletul, a păcătuit în om, iar răutatea unei părți nu poate decât să se refere la întreaga sursă”. Pentru a răspunde la aceasta, va fi necesar să interpretăm natura sufletului. În primul rând, nu trebuie să pierdem din vedere ce vrea să spună Scriptura greacă atunci când vorbește despre suflare și nu despre spirit. [332] 2. Căci unii traducători din greacă, neobservând diferența dintre cuvinte și neacordând atenție sensurilor lor speciale, pun ***spirit*** în loc de ***suflare*** [333] și le dau ereticilor ocazia să-L defăimeze pe Duhul lui Dumnezeu, adică pe Dumnezeu Însuși, cu păcat. Și <această> întrebare a fost deja discutată de mai multe ori. Înțelegeți, așadar, că suflarea [334] este mai mică decât spiritul, [335] fiind suflarea sa, [336] și deși vine din spirit, nu este spirit. Căci suflarea este mai slabă decât vântul și, deși suflarea este din vânt, nu este vânt. [Respirație! [337] suflarea poate fi numită chiar și chipul duhului. 3. Căci de aceea omul este chipul lui Dumnezeu, adică al Duhului, căci Dumnezeu este Duh. [338] Prin urmare, suflarea este chipul Duhului. Mai mult, chipul nu va coincide complet cu originalul. Căci una este să corespundă cu originalul și alta este să fie originalul însuși. Așadar, suflarea, în măsura în care este chipul Duhului, nu poate aranja chipul lui Dumnezeu astfel încât, deoarece originalul, adică Duhul, adică Dumnezeu, este liber de păcat, la fel și chipul, adică suflarea, <adică omul> [339] să nu fie nevoit să admită păcatul. 4. În aceasta, chipul va fi mai prejos decât originalul, iar suflarea mai prejos decât spiritul, având, desigur, acele trăsături ale lui Dumnezeu, datorită cărora <chipul> are nemurirea, [sufletul -] [340] libertatea și puterea de a lua decizii, în cea mai mare parte - darul previziunii, rațiunii, capacitatea de a înțelege și cunoaște, dar în aceasta rămâne un chip și nu dobândește însăși puterea Dumnezeirii; nici nu dobândește puritatea față de păcat, căci aceasta este potrivită numai lui Dumnezeu, adică originalului, și numai aceasta nu este accesibilă chipului. 5. Căci, așa cum chipul, deși reflectă toate trăsăturile originalului, este totuși lipsit de însăși puterea sa, neavând mișcare, tot așa și sufletul, chipul Duhului, nu ar putea reflecta doar puterea Lui, adică fericirea fără

de păcat. Altfel nu ar fi un suflet, ci un Duh, și nu un om care a primit un suflet, ci Dumnezeu.

6. Și, în general, nu tot ce aparține lui Dumnezeu va fi considerat Dumnezeu, așa că nu poți cere ca, pentru că suflarea este a lui Dumnezeu, să fie Dumnezeu, adică liberă de păcat. Căci nici tu, dacă sufli într-un flaut, nu-l face om, deși sufli din sufletul tău, așa cum Dumnezeu face din Duhul Său. În cele din urmă, când Scriptura proclamă clar că Dumnezeu a suflat în fața omului și omul a devenit un suflet viu [341] și nu un duh dătător de viață, o separă de Creator.

7. Căci este inevitabil ca lucrarea să fie alta decât stăpânul, adică inferioară stăpânului. Căci nici măcar un ulcior făcut de un olar nu devine el însuși olar; deci suflarea produsă de Spirit nu devine prin aceasta Spirit. Vedeți, înșiși faptul că suflarea a fost numită suflet, nu *arată* oare că a trecut de la starea de suflare la o calitate inferioară? „De aceea”, spuneți voi, „ați dat sufletului slăbiciunea pe care i-ați negat-o anterior”. Desigur, când cereți să fie egal cu Dumnezeu, adică fără păcat, vorbesc despre slăbiciunea sa; dar când se opune unui înger *căzut*, susțin că stăpânul universului, căruia îi slujesc și îngerii, [342] care îi va judeca și pe ei, [343] dacă respectă legea lui Dumnezeu, lucru pe care nu l-a dorit chiar de la început, va fi în mod necesar mai puternic **.** Suflarea lui Dumnezeu, așadar, ar fi putut să comită această crimă; ar fi putut, dar nu ar fi trebuit. A avut puterea să o facă din cauza slăbiciunii esenței sale, fiind suflare și nu Spirit; dar nu avea nicio necesitate, pentru că avea puterea de a alege, ca om liber și nu ca sclav; și, în plus, era ajutată de porunca de a nu păcătui sub pedeapsa morții, care confirma slăbiciunea esenței și arăta calea către libertatea de alegere. Nu există, așadar, niciun motiv să credem că sufletul a păcătuit pentru că avea ceva în comun cu Dumnezeu, adică suflarea, și nu din cauza a ceea ce a fost adăugat esenței, adică libertatea de alegere, care a fost dată de Dumnezeu cu rațiune, dar exercitată de om după propria sa discreție. 9. Dacă acesta este cazul, atunci fiecare instituție divină este liberă de vină. Căci libertatea de alegere își transferă vina nu către Cel de care a fost dată, ci către Cel de care a fost folosită în mod necorespunzător. Ce rău îi veți atribui atunci Creatorului? Dacă este vorba despre păcatul omului, atunci ceea ce aparține omului nu va fi al lui Dumnezeu, iar Cel care se dovedește că o interzice și chiar o condamnă nu ar trebui considerat autorul păcatului. Dacă este vorba despre moarte, atunci chiar și prezența morții va inspira ură ca autor al ei, nu față de Cel care a amenințat-o, ci față de cel care a disprețuit amenințarea. Căci, disprețuind-o, l-a creat pe cel care, desigur, nu ar fi apărut dacă nu ar fi disprețuit-o.

1. Dar dacă în loc de om îl acuzi pe diavol de prezența răului ca instigator al păcatului, pentru a muta în acest fel vina și asupra Creatorului - ***Care creează*** , - <spune el>, [344] - ***îngeri ai duhurilor*** , [345] - ca creator al diavolului, atunci <se poate obiecta la aceasta că> ceea ce l-a creat Dumnezeu, adică un înger, va aparține Celui care a creat; ceea ce nu l-a creat Dumnezeu, adică diavolul, adică acuzatorul, [346] el va fi ca unul care s-a creat pe sine, aducând o acuzație împotriva lui Dumnezeu, și mai mult una falsă, în primul rând, că Dumnezeu le-a

interzis să mănânce din orice pom, [347] apoi că nu vor muri dacă vor mânca, [348] în al treilea rând, că Dumnezeu, din invidie, le-a negat divinitatea. [349] 2. De unde vine, așadar, răutatea care a dat naștere la minciuni și înșelăciune față de oameni și la răzbunări față de Creator? Cu siguranță nu de la Dumnezeu, Care, după modelul faptelor bune, l-a creat și pe <acest> [350] înger bun. Mai mult, el este declarat a fi cel mai înțelept înainte de transformarea sa în diavol, [351] dacă înțelepciunea nu este rea. Și dacă deschideți profeția lui Ezechiel, veți observa cu ușurință că acel înger era la fel de bun prin decret, pe cât era de rău prin propria sa voință. 3. Căci prin numele Prințului Sora (Tir) se înțelege diavolul: ***Și cuvântul Domnului a venit la mine, zicând: Fiu al omului, începe o plângere asupra Prințului Sora și spune: Așa vorbește Domnul: Tu ești acela în care asemănarea este desigilită,*** adică ai îndepărtat pecetea de la puritatea chipului și asemănării, ***coroana frumuseții*** - aceasta i s-a spus lui ca fiind cel mai remarcabil dintre îngeri, ca un arhanghel, ca fiind cel mai înțelept dintre toți; - ***te-ai născut în desfătările paradisului Dumnezeului tău*** - acolo, unde Dumnezeu i-a creat pe îngeri în al doilea act al creației [352] sub formă de animale [353] - ***ai fost îmbrăcat cu pietre prețioase: sardonix, topaz, smarald, carbunclu, safir, iaspis, lincuriu, agat, ametist, crisolit, beril, onix; și cu aur ți-ai umplut cămările și vistieriile. Din ziua în care ai fost creat, te-am așezat cu Heruvimii pe muntele sfânt al lui Dumnezeu; ai fost în mijlocul pietrelor aprinse. Ai fost fără prihană în zilele tale, din ziua în care ai fost creat, până când ți s-a făcut cunoscută nelegiuirea: prin imensitatea întreprinderii tale ți-ai umplut cămările și ai păcătuit*** ', și restul, care se referă evident la ocara îngerului și nu la acel prinț propriu-zis, căci niciun om nu s-a născut în paradisul lui Dumnezeu, nici măcar Adam însuși, care a fost mai degrabă mutat acolo; [354] și nimeni nu a fost așezat împreună cu Heruvimii pe muntele sfânt al lui Dumnezeu, adică pe vârful ceresc, spre căderea lui Satana, despre care Domnul mărturisește; [355]și nimeni nu era printre pietrele de foc, printre razele scânteietoare ale constelațiilor în flăcări, de unde și Satana a fost aruncat ca fulgerul. [356] 4. Dar în persoana omului păcătos este însemnat însuși autorul răului, odinioară fără prihană din ziua creației sale, creat de Dumnezeu spre bine, ca bun Creator al creaturilor fără prihană, [357] și împodobit cu toată slava îngerească și așezat lângă Dumnezeu ca bun cu Binele, dar ulterior, prin vina sa, a deviat spre rău. ***Până în acel moment,*** spune <Scriptură>, ***când răul de la tine s-a descoperit,*** [358] imputându-i-se ca vină dauna pe care i-a cauzat omului, smulgându-l de la ascultarea de Dumnezeu. **5.** Și a păcătuit din momentul în care a semănat păcat și, ca urmare a acestui fapt, de atunci încolo a început să se angajeze în extinderea antreprenoriatului, [359] adică, crescând gradul păcatelor răutății sale, fiind ca un spirit nu mai puțin înzestrat cu libertate de alegere <decât un om>.

Căci Dumnezeu n-ar fi așezat nimic atât de aproape de Sine care să fie lipsit de o astfel de libertate. Dar, după ce l-a condamnat dinainte, El a mărturisit că se abătuse de la modelul instituirii Sale prin propria sa înclinație către o răutate concepută în mod voluntar și a arătat rațiunea bunătății Sale permițând [360] ca

lucrarea lui să fie îndeplinită, cu aceeași intenție de a amâna distrugerea diavolului așa cum a făcut-o cu restaurarea omului. **6** Căci El a dat timp pentru luptă, pentru ca omul, prin intermediul aceluiași liber arbitru, să poată zdrobi dușmanul prin care i se cedase, confirmând propria sa vină și nu pe a lui Dumnezeu, și astfel să-și recapete în mod demn mântuirea prin victorie, iar diavolul, în cele din urmă învins de cel pe care îl zdrobise anterior, să fie pedepsit mai aspru și ca Dumnezeu să apară mai clar bun, așteptând întoarcerea omului, făcut mai glorios <decât înainte de alungarea sa> din viață în paradis, cu permisiunea de a culege roadele pomului vieții.

1. Așadar, înainte de căderea omului, Dumnezeu de la bun început a apărut doar ca bun; apoi ca un Judecător aspru [361] și, așa cum afirmă marcioniții, aprig. [362] Imediat <după cădere> femeia este condamnată la naștere în durere și la sclavie față de soțul ei; [363] dar mai devreme, la binecuvântare, ea a auzit doar cuvinte limpezi despre creșterea rasei umane: ***Fiți roditori şi înmulțiți-vă*** ; [364] și era destinată să-și ajute soțul, [365] și nu să-i fie sclavă. Imediat pământul este blestemat, [366] dar înainte de a fi binecuvântat; imediat apar spinii și mărăcinii, [367] dar înainte de a exista ierburi, cereale și pomi fructiferi; imediat - sudoare și muncă pentru obținerea pâinii, [368] dar înainte - din fiecare pom hrană fără efort [369] și hrană garantată. [370] **2.** Din acel moment omul era pentru pământ, dar mai înainte din pământ; de acum înainte pentru moarte, dar mai înainte pentru viață; de acum înainte este în piei, [371] dar înainte era gol și nu era jenat. Astfel, bunătatea lui Dumnezeu este primară conform naturii, severitatea Lui este secundară și are cauza ei. Prima este inalienabilă, a doua accidentală; prima este proprie, a doua este primită; prima este emanată, a doua este adăugată. Căci bunătatea naturală nu putea fi inactivă și, dacă ar exista o cauză pentru severitate, aceasta nu putea fi evitată și ascunsă. Primul Dumnezeu S-a revelat pe Sine, al doilea din cauza împrejurărilor. 3. Începeți acum să acuzați funcția de judecător ca fiind implicată în rău, căci ați inventat un alt dumnezeu, în întregime bun, pentru că nu vă puteți concepe un dumnezeu-judecător. Deși vă arătăm dumnezeul ca judecător, și dacă nu ca judecător, atunci fără îndoială ca un stabilitor vicios și gol al ordinii, a cărui păstrare nu este asigurată de nimic, adică nu este garantată de instanță. Aprobând un zeu care nu este judecător, nu-l înlături pe Dumnezeu Judecătorul: va trebui, fără îndoială, să dai vina pe însăși dreptatea, care numește judecători, dacă îndrăznești să o clasifici printre rele, adică să atribui nedreptatea binelui. 4. Căci atunci dreptatea devine rea, dacă nedreptatea este bună. Mai mult, dacă ești obligat să declari nedreptatea a fi ceva mai rău, ești astfel obligat să recunoști dreptatea ca fiind ceva mai bun. Căci tot ceea ce este ostil răului este bun, așa cum tot ceea ce este ostil binelui este rău. Prin urmare, în măsura în care nedreptatea este rea, tot așa este dreptatea bună. Și trebuie considerată nu numai ca un fel de bunătate, ci și ca apărarea ei, căci bunătatea, dacă nu este guvernată de dreptate pentru a fi dreaptă, nu va fi bunătate dacă este nedreaptă. [372] Căci nimic nu este bun din ceea ce este nedrept, ci tot ceea ce este drept este bun.

1. Dacă așadar comunitatea și concordia dintre bunătate și dreptate nu admite separarea lor, cum poți stabili o diferență între cei doi zei în separarea lor, separându-l pe Dumnezeul cel bun de Dumnezeul cel drept? Există bunătate acolo unde există dreptate. În general, de la bun început Creatorul a fost la fel de bun pe cât era de drept. Ambele calități ale Sale s-au manifestat simultan. Bunătatea lui Dumnezeu a creat lumea, dreptatea lui Dumnezeu a rânduit-o, care, atunci când a decis că trebuie creată din bunătate, a luat această decizie conform sfatului bunătății. 2. Este o chestiune de dreptate că a fost proclamată o separare între lumină și întuneric, [373] între zi și noapte, [374] între cer și pământ, între apele superioare și cele inferioare, [375] între adunarea mărilor și blocul de uscat, [376] între luminile mai mari și cele mai mici, ziua și noaptea, [377] între bărbat și femeie, între pomul cunoașterii [al morții] [378] și al vieții, [379] între lume și paradis, între animalele născute în apă și animalele născute pe uscat. Așa cum bunătatea a plănuit totul, așa și dreptatea le-a distribuit. 3. Totul, în ansamblu, a fost aranjat și ordonat prin acest decret. Fiecare poziție, aspect, acțiune, mișcare, stare, origine și distrugere a elementelor individuale sunt deciziile Creatorului, ca nu cumva să presupuneți că El trebuie considerat Judecător din momentul în care a apărut răul și, astfel, să dezonorați dreptatea conectând-o cu răul. Astfel, am arătat că a apărut odată cu creatorul a tot - bunătatea, că și ea, fiind revelată în Domnul ca judecător al faptelor Sale, trebuie considerată inerentă lui Dumnezeu, adică naturală și nu accidentală.

1. Dar când răul s-a dezlănțuit ulterior, iar bunătatea lui Dumnezeu a început din acel moment să-și întâmpine adversarul, aceeași dreptate a lui Dumnezeu a primit și o altă sarcină, aceea de a guverna bunătatea acum proporțional cu rezistența care i se opune, astfel încât această bunătate, limitându-și libertatea, datorită căreia Dumnezeu este din fire bun, să se distribuie după meritele fiecăruia, fiind vrednică, refuzând pe cei nevrednici, luând de la cei nerecunoscători și astfel răzbunându-se pe toți adversarii. 2. Astfel, întreaga această lucrare a dreptății constă în grija față de bunătate: că condamnă după judecată, că pedepsește după condamnare, că, așa cum spui tu, se înfurie - toate acestea promovează binele și nu răul. Pe scurt, frica de judecată promovează binele și nu răul. Căci binele, deja împiedicat de rivalul său, nu s-ar putea impune. Căci chiar dacă ar fi capabil să facă acest lucru, totuși, fiind lipsit de apărare împotriva dușmanului, nu ar putea fi păstrat decât sub protecția unei puteri de teroare, care i-ar obliga chiar și pe cei care nu doresc să caute și să păstreze binele. 3. Dar cu atâtea ispite ale răului care asaltează binele, cine s-ar strădui să obțină ceea ce poate fi neglijat cu nepedepsire? Cine ar păzi ceea ce poate fi pierdut fără risc? Citești <în Scriptură> că drumul răului este larg și că foarte mulți merg pe el: [380] nu ar trece toți la el dacă nu ar fi nimic de temut acolo? Ne temem de amenințările teribile ale Creatorului și totuși cu greu ne putem desprinde de rău. Și ce s-ar întâmpla dacă <noi> nu am fi amenințați? Numești dreptatea rea care nu favorizează răul? Refuzi să fii bun față de cel care are grijă de bine? Cum trebuie să fie Dumnezeu pentru a-ți fi pe plac? Ce fel de Dumnezeu ți-ar fi de folos să fii mulțumit? Unul sub a cărui putere păcatele s-ar

bucura? Unul de care diavolul și-ar bate joc? 4. Ai considera bun un zeu care ar putea face un om mai rău garantându-i nepedepsirea? Cine este autorul binelui, dacă nu cel care este și păzitorul său? Prin urmare, cine va fi străin de rău, dacă nu cel care este dușmanul său? Cine va fi un dușman, dacă nu un cuceritor? Cine va fi un cuceritor, dacă nu un pedepsitor? Dumnezeu, așadar, este în întregime bun, deoarece El este de partea binelui în toate. Astfel, El este omnipotent, căci El poate sprijini și învinge. O putere mai mică este doar pentru a ajuta, căci în acest caz posibilitatea de a face orice altceva este exclusă. Ce grad de siguranță voi avea că voi primi bine de la cineva care poate face doar bine? Cum voi căuta răsplata purității, dacă nu iau în considerare răsplata pentru răutate?

5. Mă voi îndoi în mod necesar dacă va da și celeilalte părți, care nu este în stare să dea niciuneia. Dreptatea în cel mai înalt grad va fi plinătatea naturii divine însăși, arătându-L pe Dumnezeu a fi perfect atât Tată, cât și Domn: Tată prin îngăduința Sa, Domn prin stabilirea ordinii; Tată prin puterea Sa blândă, Domn prin puterea Sa aspră; Tatăl să fie iubit cu respect, Domn să fie în mod necesar temut; iubit pentru că preferă mila jertfei, [381] temut pentru că nu dorește păcatul; iubit pentru că preferă pocăința păcătosului morții sale, [382] temut pentru că se opune păcătoșilor care nu s-au pocăit încă. De aceea Legea stabilește două precepte: ***Iubește-L pe Dumnezeu*** [383] și ***Teme-te de Dumnezeu.*** [384] Una se referă la cei ascultători, cealaltă la cei neascultători.

1. Întotdeauna și în orice lucru întâlnești unul și același Dumnezeu: Cel care lovește, dar și vindecă; Cel care ucide, dar și dă viață; Cel care umilește, dar și înalță; Cel care produce răul, dar creează și pace; așa că și aici va trebui să-i contrazic pe eretici. Căci ei spun: „El Însuși se declară autorul răului, zicând: ***Eu sunt Cel care produce răul*** [385] ”. 2. Căci ei, profitând de comuniunea numelui, prin care se confundă cele două feluri de rău, din moment ce atât păcatele, cât și pedepsele sunt numite rele, doresc ca El să fie considerat autorul răului fără discriminare, pentru a-L declara și autorul răutății. Noi însă, acordând atenție diferenței dintre cele două feluri, separând răul păcatului de răul pedepsei, răul vinovăției de răul pedepsei, stabilim că fiecare parte a răului își are autorul: diavolul pentru răul legat de păcat și vinovăție, dar Dumnezeu Creatorul pentru răul legat de pedeapsă și osândă, astfel încât acea parte să poată fi atribuită răutății, aceea dreptății, care produce răul judecății împotriva răului păcatului. 3. Prin urmare, Creatorul declară acel rău pe care este potrivit ca un judecător să-l facă. Este rău pentru cei cărora li se răsplătește, dar în sine este bine, deoarece este drept, protejează binele, este ostil păcatelor și, din acest motiv, este demn de Dumnezeu. <Fie recunoașteți acest lucru,> fie dovediți că acest rău este nedrept, pentru a dovedi că aparține răutății, adică că este răul nedreptății; căci dacă aparține dreptății, nu va mai fi rău, ci bine și rău numai pentru cei în care binele este condamnat direct în loc de rău. 4. Argumentați așadar că omul, disprețuind de bunăvoie legea divină, a suferit pe nedrept ceea ce nu dorea să fie lipsit; [386] că răutatea epocii anterioare a fost lovită pe nedrept de ploi, [387] și apoi de foc; [388] că Egiptul, cel mai

dezgustător, superstițios, ba chiar un persecutor al unui popor străin, a fost lovit pe nedrept cu zece plăgi! [389] Dumnezeu împietrește inima faraonului, [390] dar el merita să fie dat pieirii cel care deja Îl tăgăduise pe Dumnezeu, [391] care alungase cu aroganță ambasadorii de atâtea ori, [392] care sporise deja munca poporului; [393] în cele din urmă, fiind egiptean, faraonul fusese mult timp vinovat înaintea lui Dumnezeu de idolatrie păgână, închinându-se ibisului și crocodilului în locul Dumnezeului viu. Dumnezeu i-a distrus și pe oameni înșiși, dar pentru ingratitudinea lor. [394] A trimis urși asupra copiilor, dar pentru lipsa lor de respect față de profet. [395] Insolența unei generații care ar fi trebuit să fie modestă trebuia pedepsită.

1. Luați în considerare mai întâi, așadar, dreptatea Judecătorului; dacă rațiunea sa este confirmată, atunci atât severitatea, cât și modul în care se manifestă aceasta vor fi recunoscute ca fiind rezonabile și juste. Și pentru a nu fi întârziați în examinarea multor subiecte, aduceți și obiecții [specifice] [396] pentru a contesta sentințele; justificați păcatele, pentru a acuza instanțele! Nu-l învinovățiți pe Judecător, ci denunțați-L ca fiind un judecător rău! Căci, dacă El a cerut de la fii păcatele părinților, [397] aplicarea acestui remediu a fost necesară de împietrirea inimii oamenilor, astfel încât oamenii, cel puțin având grijă de urmașii lor, să respecte legea divină. Căci cine nu se preocupă mai mult de mântuirea fiilor săi decât de a sa? 2. Dar dacă binecuvântarea dată părinților a fost destinată și seminței lor, fără niciun merit anterior, de ce nu s-ar extinde vina părinților și la fii, [atât favoarea, cât și defavoarea], astfel încât atât favoarea, cât și defavoarea să treacă peste întreaga generație? [398] Nici ceea ce urma să fie instituit ulterior nu este anulat; că nu trebuie să se spună că tații au mâncat struguri acriși și copiii au fost strepeziți, [399] adică nici tatăl nu trebuie să primească păcatul fiului, nici fiul păcatul tatălui, ci fiecare să răspundă pentru păcatul său, astfel încât, atunci când împietrirea poporului va fi trecut, dreptatea, frânând severitatea legii, să nu mai judece generația, ci persoanele. 3. Deși, dacă primiți adevărata Evanghelie, veți înțelege cui se aplică sentința Celui care răsplătește păcatele taților către copii, și anume, celor care urmau să pronunțe această sentință asupra lor înșiși de bunăvoie: Sângele Lui ***să fie asupra capetelor noastre și asupra capetelor copiilor noștri?*** Așadar, providența lui Dumnezeu a hotărât pentru om [400] ceea ce s-a auzit mai înainte.

1. Prin urmare, severitatea Creatorului este bună, întrucât este dreaptă, dacă Judecătorul este bun, adică drept. La fel, restul, prin intermediul căruia se săvârșește lucrarea bună a bunei severități, este bun - fie că este vorba de mânie, gelozie sau ferocitate. Căci toate acestea sunt inseparabile de severitate, așa cum severitatea este inseparabilă de dreptate. [Insolența unei generații căreia i se datorează modestia trebuia pedepsită.] [401] Și atunci nu vor putea să-i reproșeze judecătorului ceea ce îi aparține, dacă este lipsit de vină, precum judecătorul însuși. Ce se va întâmpla dacă spui că un medic trebuie să existe, dar dai vina pe instrumentele sale metalice, care taie, cauterizează, taie și comprimă? 2. Căci fără uneltele meseriei sale, un medic nu poate exista. Învinovățiți-l pe cel care taie prost, care taie la momentul nepotrivit, care

cauterizează pripit și abia atunci învinovățiți instrumentele ca fiind slujitori răi. Căci același lucru se întâmplă atunci când admiți că Dumnezeu este Judecător, dar respingi mișcările și sentimentele prin care El judecă. Învățăm despre Dumnezeu de la profeți și de la Hristos, și nu de la filozofi și Epicur. 3. Noi, cei care credem că Dumnezeu a fost chiar și pe pământ și a acceptat umilința formei umane de dragul mântuirii omului, suntem departe de gândurile celor care neagă că Dumnezeu are vreo grijă de ceva. De aici, ereticii împrumută o poziție de acest fel: dacă Dumnezeu este mânios sau gelos, sau înălțat, sau întristat, atunci, în consecință, El va decădea și va muri. Din fericire, creștinii cred că Dumnezeu a murit și, cu toate acestea, trăiește în vecii vecilor. 4. Cei mai nebuni dintre oameni sunt cei care judecă divinul din faptele omenești, astfel încât, din moment ce la om pasiunile de acest fel sunt legate de natura sa decăzută, ei atribuie o stare similară lui Dumnezeu. Distingeți esențele și dați fiecăreia propriile simțuri, care diferă atât cât cer esențele, chiar dacă aceste simțuri par să aibă același nume - căci citim despre mâna dreaptă, [402] și ochii, [403] și picioarele lui Dumnezeu, [404] și totuși nu vor fi comparate cu cele umane din cauza numelui comun; cât de mare va fi diferența dintre trupul divin și cel uman [405]Cu același nume de membri, diferența dintre spiritele divine și umane va fi la fel de mare, chiar și cu același nume de simțuri, care sunt făcute la fel de defecte prin defectul esenței umane pe cât sunt făcute perfecte în Dumnezeu prin perfecțiunea esenței divine. Evident, îl recunoști pe Creator ca fiind Dumnezeu. 5. Cu siguranță, spui tu. Cum poți, așadar, să presupui că există ceva uman în Dumnezeu și nu numai ceva divin? Recunoști că Dumnezeul pe care nu-l negi nu este uman, din moment ce, recunoscându-L ca Dumnezeu, ai predeterminat prin aceasta că El este lipsit de toate proprietățile umane. Mai mult, dacă recunoști în egală măsură că omul a fost transformat prin suflarea lui Dumnezeu într-un suflet viu și nu că Dumnezeu a fost creat de om, atunci va fi foarte absurd să pui umanul în Dumnezeu mai degrabă decât divinul în om și să-L îmbraci pe Dumnezeu după chipul omului decât după omul după chipul lui Dumnezeu.

5. Și prin urmare, chipul divin trebuie considerat ca fiind manifestat în om în acest fel: spiritul uman are aceleași mișcări și sentimente ca și Dumnezeu, deși nu aceleași ca Dumnezeu; căci, după esența și starea lor, efectele diferă și ele. În cele din urmă, sentimentele opuse lor <în noi>, mă refer la blândețe, răbdare și milă, și însăși sursa lor, bunătatea, de ce le considerați divine? Totuși, nu le posedăm perfect, căci numai Dumnezeu este perfect. La fel și tipurile de tulburări mentale menționate anterior, mă refer la mânie și iritare, le experimentăm mai puțin fericit, căci numai Dumnezeu este fericit prin posedarea incoruptibilității. 7. Căci El se va mânia, dar nu, [406] va fi iritat, dar nu va fi pus la încercare, va fi mișcat, dar nu va fi răsturnat. El folosește inevitabil totul de dragul tuturor lucrurilor, <Are> tot atâtea sentimente câte motive există pentru ele: mânie din cauza criminalului și indignare din cauza nerecunoscătorului și gelozie din cauza celui arogant și tot ce-i împiedică pe cei răi. Tot așa și mila față de cei pierduți și răbdarea față de cei care nu se uită înapoi [407] si bunăvoința față de cei care o merită și tot ce este necesar pentru bine. Toate acestea El le îndură în modul

caracteristic Lui, în care I se cuvine să le îndure; datorită Lui omul îndură aceste lucruri, tot în modul caracteristic lui însuși.

1. Aceste lucruri, fiind astfel considerate, arată că toate manifestările lui Dumnezeu Judecătorul realizează și, ca să spunem mai corect, apără bunătatea Sa supremă universală, pe care marcioniții nu doresc să o recunoască în unul și același Dumnezeu, care trimite ploaie peste cei buni și cei răi și face soarele Său să răsară peste cei drepți și cei nedrepți, [409] ceea ce niciun alt zeu nu face. Căci chiar dacă Marcion ar îndrăzni să elimine din Evanghelie această mărturie a lui Hristos despre Creator, lumea însăși este acoperită de scrisori care o confirmă, iar conștiința fiecăruia citește despre ea. 2. Și chiar această răbdare a Creatorului va fi spre condamnarea lui Marcion, acea răbdare care așteaptă mai mult pocăința păcătosului decât moartea sa și preferă mila jertfei, [410] alungând distrugerea deja destinată ninivitenilor , [411] și prelungindu-i viața prin lacrimile lui Ezechia , [412] și restabilind puterea regală tiranului babilonian după pocăința sa. [413] Mă refer la acea milă care l-a redat poporului pe fiul lui Saul, care era sortit să moară conform unui jurământ, [414] și a îndepărtat vina de la David, care a mărturisit păcatul împotriva casei lui Urie, [415] și l-a redat pe Israel însuși de câte ori l-a condamnat, de câte ori l-a încurajat, de câte ori l-a certat. 3. Prin urmare, privind la El nu doar ca pe un Judecător, întoarce-te la acele exemple care Îl arată ca fiind cel mai bun. Observând când Se răzbună, ia în considerare când arată indulgență. Echilibrează severitatea Lui cu blândețea. Când găsești ambele în Creator, vei găsi în El și ceea ce te face să crezi într-un alt zeu. În cele din urmă, întoarce-te la luarea în considerare a învățăturilor, instrucțiunilor, poruncilor și sfaturilor Sale. Probabil vei spune că toate acestea sunt determinate de legile omenești. Dar Moise și Dumnezeu au fost înaintea tuturor Licurgului și Solonilor. Tot ceea ce urmează preia din original.

4. Dar nu de la Dumnezeul tău a învățat Creatorul meu să prescrie: ***Să nu ucizi, să nu comiți adulter, să nu furi, să nu mărturisești strâmb, să nu poftești, să cinstești pe tatăl tău şi pe mama ta*** [416] ***şi să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți?*** La aceste precepte fundamentale privind inocența și modestia, dreptatea și devotamentul filial se adaugă și preceptele umanității: când în al șaptelea an sclavii sunt eliberați, [417] când, în același timp, oamenii se abțin de la cultivarea câmpului, dând loc celor nevoiași, [418] < când > [419] chiar și boul care își treierează frâul gurii este dezlănțuit pentru răsplata muncii pe care o prestează, [420] pentru ca umanitatea experimentată la animale să poată fi mai ușor desăvârșită spre mângâierea omului.

1. Dar ce bine al legii aș prefera să apăr decât pe acela pe care erezia dorește să-l răstoarne? [421] Ca, de exemplu, prescripția pedepsei, care este egală ca

forță cu crima, cerând ochi pentru ochi, dinte pentru dinte [422] și vânătaie pentru vânătaie. [423] Căci acest precept nu înseamnă permisiunea de a comite nedreptate de ambele părți, ci se preocupă în întregime de a restrânge violența, astfel încât, între timp, întrucât părea mult timp sau chiar imposibil ca un popor foarte împietrit și necredincios față de Dumnezeu să aștepte protecția răzbunătoare a lui Dumnezeu, care avea să fie anunțată mai târziu prin profet: ***„Răzbunarea Mi-a fost dată, Eu voi răzbuna", spune Domnul*** , [424] săvârșirea nedreptății a fost restrânsă de teama pedepsei imediate, iar permisiunea represaliilor a devenit o interdicție a incitării, astfel încât să se pună capăt violenței care era ferită de ea însăși [425] , când, cu permisiunea celei de-a doua, prima se teme, iar cu prima se teme, a doua nu se comite, căci, în general, teama de represalii este mai ușor stârnită de anticiparea aceleiași suferințe. Căci nimic nu este mai amar decât să suferi același lucru pe care i l-ai făcut altuia. 2. Și dacă Legea exclude anumite alimente din dietă sau declară anumite animale necurate [426] care au fost anterior binecuvântate, [427] înțelegeți în aceasta sfatul de a practica abstinența și recunoașteți frâul impus acelei lăcomii care, atunci când a mâncat pâinea îngerilor, a poftit castraveții și dovlecii Egiptului. [428] Învățați, de asemenea, previziunea cu privire la tovarășii lăcomiei, adică pofta și luxul, care se răcesc [429] atunci când lăcomia este înfrânată - căci ***oamenii au mâncat şi au băut şi s-au ridicat să se joace.*** [430] În același fel, pentru a reduce parțial setea de bani acolo unde este justificată de nevoia de a avea mijloace de subzistență, <Legea> suprimă dorința ambițioasă de hrană scumpă. În cele din urmă, pentru ca un om să se poată pregăti mai ușor pentru postul în Dumnezeu, ar trebui să se obișnuiască cu o dietă modestă și nesofisticată, astfel încât să nu dorească nimic prea rafinat în viitor. [431] 3. Cu siguranță, Creatorul este de învinovățit pentru că a luat hrana de la propriul Său popor, și nu de la marcioniții mai nerecunoscători. De asemenea, nimeni să nu dea vina pe povara jertfelor și pe meticulozitatea supărătoare a riturilor și ofrandelor, ca și cum Dumnezeu ar fi dorit acest lucru pentru Sine, care exclamă atât de clar: ***Ce nevoie am de mulțimea jertfelor voastre?*** [432] și ***cine a cerut asta din mâinile βωμux-ului?*** [433]Dar să simtă omul vigilența lui Dumnezeu, cu care El a dorit să lege un popor înclinat spre idolatrie și încălcarea Legii de religia Sa prin ceremonii folosite pentru a duce la îndeplinire superstiția acestei epoci, pentru a-i smulge de acea superstiție, poruncind să se facă ceremonii pentru El, ca și cum Ar fi dorit ca oamenii să nu păcătuiască făcând idoli.

1. Dar în însăși treburile vieții și în relațiile umane de acasă și din străinătate, Legea a rânduit totul, chiar și îngrijirea ustensilelor, [434] astfel încât, peste tot întâlnind ordinea prescrisă de Lege, oamenii să nu-L uite pe Dumnezeu nici măcar o clipă. Căci ce poate face un om fericit, dacă ***voința lui nu este în Legea Domnului şi în*** [435] ***Legea Domnului va medita zi şi noapte?*** [436] Această lege nu a fost stabilită prin cruzimea Autorului ei, ci prin rațiunea celei mai înalte bunătăți, care mai degrabă îmblânzește asprimea oamenilor și tunde credința lipsită de experiență în ascultare cu ceremonii dificile: nu voi atinge nimic din semnificațiile secrete ale Legii, și anume Legea spirituală

și profetică și aproape toate elementele simbolicului. 2. Deocamdată este suficient că ea l-a legat pur și simplu pe om de Dumnezeu, astfel încât nimeni nu a putut să o învinovățească în afară de cei care nu doresc să-l placă lui Dumnezeu. Pentru a promova această lucrare bună a Legii, și nu povara ei, aceeași bunătate a lui Dumnezeu i-a îndrumat și pe profeți, care au învățat ce este vrednic de Dumnezeu: să îndepărteze răutatea din suflet, să învețe să facă binele, să caute judecata, să judece în favoarea orfanului și să se poarte cu dreptate cu văduva, [437] să iubească investigațiile, [438] să evite comunicarea cu cei răi, să lase pe cei nenorociți să plece nevătămați, [439] să respingă o mărturie nedreaptă, [440] să frângă pâinea pentru cei flămânzi și să aducă pe cei fără adăpost în casa ta, dacă vezi pe cel gol, să-i acoperi <goliciunea> și să nu disprețuiești casa seminței tale, [441] să-ți păzești limba și buzele de rău, ca să nu facă rău, să eviți răul și să faci binele, să cauți pacea și să o urmezi, [442] să te mânii - și să nu păcătuiești, [443] adică să nu persisti în mânie și să nu te mânii, să nu umbli în sfatul celor răi, să nu stai pe calea păcătoșilor și să nu stai pe scaunul celor batjocoritori. [444] Dar unde? 3. ***Gândiți-vă cât de bine și cât de plăcut este pentru frați să locuiască împreună în unitate*** , [445] ***meditând zi și noapte la legea Domnului,*** [446] căci este mai bine să se încreadă în Domnul decât în om și să-și pună nădejdea în Dumnezeu decât în om. [447] Căci care este răsplata omului de la Dumnezeu? ***El va fi ca un pom sădit lângă un izvor de apă, care își dă rodul la vremea lui și frunzele nu-i cade și tot ce face va izbuti*** , [448] dar cel nevinovat și curat cu inima, care nu ia Numele lui Dumnezeu în deșert și nu jură strâmb aproapelui său, acela va primi binecuvântare de la Domnul și îndurare de la Dumnezeu, Mântuitorul său. [449] 4. Căci ***ochii Domnului sunt peste cei ce se tem de El, care nădăjduiesc în mila Lui, ca să le izbăvească sufletele de moarte*** - desigur, veșnică - ***și să-i potolească de foame,*** [450] - desigur, <când tânjesc> după viața veșnică. ***Căci multe sunt poverile celor drepți, dar Domnul îi va izbăvi de toate.*** [451] ***Este oare moartea sfinților Săi glorioasă înaintea Domnului? Domnul le va păzi toate oasele și nu vor fi zdrobite. Domnul va izbăvi sufletele robilor Săi*** .' [452] Am citat aceste câteva citate dintr-un număr atât de mare de Scripturi ale Creatorului și cred că nu mai lipsește mărturia despre Dumnezeu ca fiind cel mai bun, ceea ce este suficient confirmat de poruncile bunătății și promisiunile.

1. Dar aceste sepie, [453] prin care Legea a interzis și consumul acestui fel de pește, [454] când simt că sunt expuse rușinii, încep să vomite întunericul blasfemiei și astfel împrăștie atenția deja concentrată a tuturor, [455] răspândind și afirmând ceea ce întunecă strălucitoarea bunătate a Creatorului. [456] Dar chiar și în acest întuneric vom urmări răutatea și vom scoate la lumină născocirile întunericului, care impută Creatorului, poate cel mai mult, deteriorarea și furtul de aur și argint, pe care El le-a încredințat evreilor în legătură cu egiptenii. [457] 2. Ei bine, atunci, o, eretice nefericit, te chem pe tine însuți ca arbitru, examinează mai întâi ambele popoare și numai atunci vei putea judeca Autorul poruncii. Egiptenii cer ca evreii să returneze vasele de aur și argint. Evreii, la rândul lor, aduc o cerere reconvențională, dovedind că, de dragul acelorași strămoși,

conform aceleiași mărturii a Scripturii, au dreptul la plată pentru acea muncă de sclavi: pentru fabricarea cărămizilor și pentru construirea orașelor și moșiilor. [458] 3. Ce hotărâți voi, care v-ați ales cel mai bun zeu? Ca evreilor să li se recunoască <pagubele pe care le-au cauzat> sau ca egiptenii <nevoia> de despăgubiri? Căci spun că așa au procedat trimișii ambelor părți: egiptenii cerând restituirea vaselor, iar evreii insistând asupra despăgubirilor pentru munca lor. Și totuși, aceștia din urmă, în detrimentul lor, au refuzat aceste munci de la egipteni: [459] astăzi, contrar marcioniților, evreii afirmă mai mult, negând că aurul și argintul sunt suficiente pentru compensație, <dacă> chiar și munca a șase sute de mii de oameni timp de atâția ani este evaluată la o monedă pe zi. 4. Care parte este mai numeroasă: cea care cere restituirea vaselor sau cea care trăiește în moșii și orașe? [460] Ce este mai semnificativ: plângerea egiptenilor sau slujirea evreilor? Dacă evreii, oameni liberi, ar fi fost puși la muncă forțată; dar dacă ar fi început doar un proces împotriva egiptenilor cu privire la rănile pe care le-au cauzat, dacă ar fi arătat doar spatele de pe bănci secretarului lor, desfigurat de cruzimea rușinoasă a biciurilor, <judecătorii> ar fi declarat [461] că nu cu puținele cești și boluri ale câtorva oameni bogați, ci cu toți <cei prezenți> de pretutindeni și cu averea lor, [462] și cu contribuțiile tuturor locuitorilor, ar trebui compensate daunele aduse evreilor. Așadar, dacă cauza evreilor este dreaptă, atunci și cauza este dreaptă, adică porunca Creatorului, Care i-a făcut pe egipteni recunoscători, care nu au bănuit acest lucru și le-a oferit poporului Său în timpul dificil al exodului o oarecare consolare a unei despăgubiri secrete. Desigur, El a poruncit să se ceară mai puțin <decât era necesar>. La urma urmei, egiptenii erau și ei obligați să-și returneze fiii evreilor.

1. Tot așa și în alte lucruri Îl mustrați ca fiind nestatornic și inconstant, pentru contradicțiile poruncilor Sale, interzicând lucrul în Sabat [463] și poruncind ca chivotul să fie purtat timp de opt zile, adică tot în Sabat, în timpul asediului orașului Ierihon. [464] Nu examinați cu atenție legea Sabatului, care interzice lucrările omenești, dar nu și cele divine. Căci El spune: ***Șase zile să lucrezi și să-ți faci toată lucrarea, dar ziua a șaptea este Sabatul Domnului Dumnezeului tău; în ea să nu faci nicio lucrare.*** [465] Ce lucrare? Cu siguranță a ta. De aici rezultă că El scoate din Sabat acele lucrări pe care le-a rânduit mai înainte pentru șase zile, și anume lucrările tale, adică cele omenești și de zi cu zi. 2. Dar purtarea chivotului <prin cetate> nu poate fi considerată o lucrare de zi cu zi sau umană, ci extraordinară, sacră și, în virtutea însăși poruncii lui Dumnezeu din acel moment, divină. Ceea ce semnifică aș relata, dacă nu ar fi prea lung să explic imaginile pe care poate voi [Marcion] nu le recunoașteți, ale tuturor manifestărilor Creatorului. Dar este mai mult decât suficient dacă voi [ereticii] sunteți respinși doar pe baza faptelor, prin simplitatea adevărului și nu prin încercări de a satisface curiozitatea; întrucât și în acest caz există o definiție clară a Sabatului, care interzice lucrările umane, și nu cele divine. Prin urmare, cel care în acel Sabat a adunat lemne [466] a fost condamnat la moarte. [467] Căci își făcea propria muncă, care era interzisă de Lege. Dar cei care au purtat arca în Sabat au făcut-o fără pedeapsă. Căci nu își făceau propria muncă, ci lucrarea lui Dumnezeu, prin porunca Lui.

1. În același fel, când El interzice realizarea asemănării a tot ceea ce este în cer, pe pământ și în apă, El explică și motivele care limitează mijloacele idolatriei. [468] Căci El adaugă: ***Nu te închina lor și nu le sluji.*** [469] Chipul șarpelui de aramă, pe care Domnul i-a poruncit ulterior lui Moise să-l facă, nu se referă la ceea ce intră sub definiția idolatriei, ci la vindecarea celor care erau afectați de șerpi. [470] Și nu spun nimic despre chipul acestui remediu. Așadar, Heruvimii și Serafimii de aur [471] <au servit> la a da simbolism chivotului, fiind, fără îndoială, un simplu ornament. 2. Aceștia, fiind destinați lucrurilor înalte, aveau cu totul alte motive decât cerințele idolatriei, din cauza cărora este interzisă realizarea unui chip; evident că nu se opun legii care interzice un chip, neavând acea proprietate a chipurilor din cauza căreia sunt interzise. Am vorbit despre instituirea jertfelor în conformitate cu rațiunea, [472] și anume, despre ceea ce smulge de la idoli, [redirecționând] către Dumnezeu, acele rituri pe care, dacă le-a respins din nou, spunând: ***De ce am nevoie de mulțimea jertfelor voastre?*** - <atunci le-a respins pentru că> a vrut să se înțeleagă că nu le cerea pentru Sine personal. ***Căci nu voi bea,*** - spune El, - ***sânge de tauri,*** [473] - căci în alt loc declară: ***Dumnezeul Veșnic nu simte nici foame, nici sete.*** [474]

3. Căci chiar dacă El s-a pogorât la jertfele lui Abel [475] și a inhalat de bunăvoie [mirosul] jertfei arse a lui Noe, [476] ce plăcere ar fi avut măruntaiele berbecilor sau fumul jertfelor arse? Dar sufletul simplu și temător de Dumnezeu al celor care I-au adus ca jertfă ceea ce au primit de la El, atât în mâncare, cât și în miros plăcut, a dobândit favoare înaintea lui Dumnezeu, care nu cere ceea ce s-a făcut, ci ceea ce s-a făcut pentru care s-a făcut, și anume, <ca să se întâmple> din cauza închinării la Dumnezeu. Dacă o persoană dependentă aduce un dar nesemnificativ unui om bogat sau unui rege care nu are nevoie de nimic, vor fi bogatul și regele supărați de cantitatea și calitatea jertfei sau vor fi încântați de exprimarea devoțiunii? **4.** Dar dacă un supus îi aduce daruri fie de bunăvoie, fie din ordin și ține o sărbătoare în cinstea regelui, dar o face cu nesinceritate, nu dintr-o inimă curată și nu cu supunere completă în alte privințe, [477] nu va fi consecința acestui fapt că regele sau bogatul va exclama: „La ce bun îmi este mulțimea darurilor tale?” [478] *** [479] Sunt ***plin*** , [480] ***și solemnitățile, și zilele de sărbătoare, și Sabatele tale <Sufletul meu urăște*** > [481] spunând <„tale tale"> [482] <înseamnă acelea> pe care oamenii, celebrând în conformitate cu propriile dorințe și nu în conformitate cu respectul lor față de Dumnezeu, le-au făcut deja ale lor, și nu ale lui Dumnezeu. Astfel, El a arătat că respingerea a ceea ce El a prescris a fi făcut este supusă anumitor condiții și este rezonabilă.

1. Și dacă vreți să-L considerați și în ceea ce privește persoanele, fie ca nestatornic, când îi condamnă pe cei pe care i-a aprobat anterior, fie ca lipsit de previziune, când îi aprobă pe cei care urmau să fie condamnați mai târziu, ca și cum fie i-ar fi condamnat deciziile Sale anterioare, fie le-ar fi ignorat pe cele viitoare; totuși, nimic nu este mai consecvent atât cu cel bun, cât și cu judecătorul, decât să respingă sau să aleagă <bărbații> după meritele lor din momentul respectiv. El îl alege pe Saul, [483] dar nu încă pe profetul

Samuel. [484] El îl respinge pe Solomon, dar deja căzut în dependența de femei străine și supus idolilor moabiților și sidonienilor. [485] 2. Ce ar fi trebuit să facă Creatorul pentru a nu fi obiectul atacurilor marcioniților? Să-i condamne dinainte pe cei care au făcut bine până acum pentru păcatele lor ulterioare? Dar nu era potrivit ca bunul Dumnezeu să-i condamne dinainte pe cei care încă nu meritaseră. Nu ar trebui să-i respingă și pe cei care păcătuiesc acum din cauza faptelor lor bune anterioare?

Dar nu se cuvenea ca un Judecător drept să ierte binele de odinioară, care își pierduse deja puterea, crimele săvârșite mai târziu. Sau care dintre oameni este atât de străin de păcat, încât Dumnezeu să-l aleagă întotdeauna pe acesta, pe care nu poate fi niciodată respins de El? 3. Sau care dintre oameni este atât de străin de faptele bune, încât Dumnezeu să-l respingă întotdeauna, pe care nu poate fi ales de El? Arată-i celui care rămâne întotdeauna bun, și un astfel de om nu va fi niciodată respins; arată-i celui care rămâne întotdeauna rău, și nu va fi niciodată ales. Dar dacă [486] un om <rămâne> același (adică neschimbător), fiind la un moment dat când bun, când rău, atunci este răsplătit în ambele calități de către Dumnezeu, care este atât Bun, cât și Judecător, neschimbând sentințele din cauza nestatorniciei sau improvizației Sale, ci distribuind pedeapsa pentru fiecare moment, pe baza unei examinări amănunțite și a uneia care are un ochi spre viitor.

1. Așadar, interpretați greșit pocăința Lui, ca și cum S-ar fi pocăit în același mod <așa cum Și-a schimbat atitudinea față de oameni> din cauza nestatorniciei Sale sau a incapacității de a prevedea, sau chiar din cauza amintirii păcatului pe care l-a săvârșit, din moment ce a spus: ***M-am pocăit că l-am făcut pe Saul rege,*** [487] credeți că pocăința implică a priori recunoașterea unei fapte rele sau a unei erori. Dar acest lucru nu este întotdeauna așa. Căci chiar și în faptele bune există o recunoaștere a pocăinței în scopul de a exprima reproș și mustrare față de cineva care, în schimbul unui beneficiu, s-a arătat nerecunoscător. 2. Așadar, în ceea ce privește acuzația [488] împotriva persoanei lui Saul de către Creator, care nu a greșit când l-a numit pe Saul în împărăție și l-a înălțat cu Duhul Sfânt; căci L-a ales pe cel care fusese până atunci cel mai bun și pe bună dreptate: ***un astfel de om,*** spune el, ***nu era printre fiii lui Israel*** . [489] Dar El nu era ignorant cu privire la ceea ce avea să se întâmple. Căci nimeni nu te va susține să atribui lipsa de prestiință acelui Dumnezeu pe care îl recunoști a fi Cel care prevede, fără a-l nega divinitatea. Căci El posedă această proprietate inseparabilă a divinității. Dar Creatorul, așa cum am spus, învinovățește fapta rea a lui Saul, declarând pocăința Sa, care, în absența păcatului <din partea Creatorului> în ceea ce privește alegerea lui Saul, ar trebui înțeleasă mai degrabă ca o reproș decât ca o autoacuzație. „Iată”, spui tu, „găsesc autoacuzație cu privire la niniviți în cuvintele cărții lui Iona: ***Și Domnul S-a pocăit de nenorocirile (malitia) pe care a spus că le va face și nu le-a făcut*** [490]. După cum însuși Iona îi spune lui Dumnezeu: ***Din acest motiv am fugit mai dinainte la Tarsis, căci știam că ești milostiv și plin de compasiune, răbdător și bogat în îndurare, căiindu-te de***

nenorociri ." [491] 3. Așadar, este bine că a început prin a-L defini pe Dumnezeu ca fiind cel mai bun, adică cel mai răbdător cu cei răi și plin de milă și compasiune pentru cei care își recunosc și își plâng păcatele, precum ninivitenii din acea vreme. Căci dacă cel mai bun este așa, atunci trebuie mai întâi să recunoști în ceea ce-L privește [492] că contactul cu răul (malitia) nu este potrivit cu un astfel de om, adică cu cel mai bun. Și din moment ce Marcion afirmă că nici un pom bun nu poate rodi roade rele, dar totuși *** [493] numește răul (malitia) pe care cel mai bun nu-l acceptă, nu există oare o interpretare a acestor rele (malitiae) care sunt capabile de contact cu cel mai bun? Există. **4.** Afirmăm că în acest caz nu vorbim despre acel rău (malitia) care aparține naturii Creatorului ca rău (malus), ci despre ceea ce aparține puterii Sale de Judecător, conform căreia El a declarat: ***Eu sunt Cel care face răul (mala),*** [494]și: ***„Iată, voi aduce răul asupra ta"*** [495] - nu păcătos, ci pedepsitor, a cărui reputație proastă am respins-o suficient, <arătând> că este potrivită Judecătorului. Așa cum răul, deși este numit rău, nu este învinovățit în judecător și prin acest nume nu îl arată pe judecător ca fiind rău, tot așa va fi necesar acum să înțelegem acest rău, care, fiind evaluat ca acel rău judiciar, împreună cu el se potrivește Judecătorului. **5.** Căci chiar și printre greci cuvântul „răutate" (malitia) este uneori folosit pentru a desemna șocuri și dureri, și nu răutate, [496] ca în acest pasaj. Și chiar dacă Creatorul, asemenea creaturii, [497] s-a pocăit de acele rele (malitia), și anume, cele care trebuie respinse și considerate de acum înainte ca o faptă rea, atunci nici atunci nimic criminal nu poate fi imputat Creatorului, care a condamnat cetatea, scufundată în nedreptate, la distrugere după merit și merit. 6. Prin urmare, din moment ce El a rânduit pe bună dreptate <pedeapsa>, acționând nu din răutate, El a rânduit-o din dreptate, și nu din răutate (malitia). Dar <Scriptura> numește pedeapsa însăși rea (malitia) din cauza răului, chiar dacă meritat, pe care îl aduce suferința în sine. „Prin urmare", veți spune, „dacă justificați răul (malitia) sub numele de dreptate, din moment ce El i-a condamnat pe bună dreptate pe niniviți la distrugere, atunci El este totuși pasibil de vină cel care s-a pocăit de o faptă dreaptă, pentru care, desigur, pocăința nu este datorată." Eu spun că Dumnezeu cu siguranță nu se pocăiește de o faptă dreaptă și încă trebuie să învățăm ce este pocăința lui Dumnezeu. Căci dacă un om se pocăiește mai ales la amintirea unui păcat și uneori din cauza ingratitudinii ca răspuns la o faptă bună, nu rezultă că Dumnezeu se pocăiește în același mod. 7. Căci, din moment ce Dumnezeu nu săvârșește răul și nu condamnă binele, nu există loc în El pentru pocăință în bine sau rău. Căci aceeași Scriptură ți-o întărește prin cuvintele lui Samuel către Saul: „ ***Domnul ți-a rupt astăzi împărăția lui Israel din mâini şi o va da aproapelui tău, unui om mai bun decât tine; şi Israel va fi sfâşiat în două; şi Domnul nu Se va întoarce şi nu Se va pocăi, pentru că nu este înclinat spre pocăință ca omul."***8. Această definiție, așadar, stabilește un alt tip de pocăință divină în toate privințele, care, spre deosebire de pocăința umană, nu poate fi explicată nici prin lipsă de previziune, nici prin frivolitate, nici prin vreo condamnare a faptei [anterioare] bune sau rele. Care va fi atunci caracterul pocăinței divine? Acest lucru este deja clar dacă nu îl raportați la circumstanțele umane. Căci nu poate fi înțeleasă altfel decât ca o simplă schimbare a unei decizii anterioare, care poate avea loc chiar

și fără condamnarea acestei decizii; poate avea loc chiar și la un om, ca să nu mai vorbim de Dumnezeu, a cărui decizie este lipsită de vină. Căci chiar și în limba greacă, cuvântul care denotă pocăință nu provine din recunoașterea păcatului, ci dintr-o schimbare a minții, [498] care, după cum arătăm, are loc la Dumnezeu în funcție de coliziunea diferitelor circumstanțe.

1. Acum, pentru a scăpa de toate acestea, voi continua să explic și să purific restul a ceea ce considerați a fi nimic, slăbiciune și incongruență <în Dumnezeu>. „Dumnezeu strigă: ***Adam, unde eşti?*** [499] S-ar crede, neștiind unde se află; și auzind ca scuză cuvintele despre rușinea dinaintea goliciunii, [500] îl întreabă dacă a mâncat din pom, [501] îndoindu-se de acest lucru, desigur." Desigur, El nu se îndoia dacă păcatul fusese comis și nu era ignorant cu privire la locul unde se afla Adam. Într-adevăr, era necesar ca el, care se ascunsese sub cunoașterea păcatului, fiind chemat afară, să iasă înaintea feței Domnului, nu numai pentru că era chemat pe nume, ci ca fiind deja mustrat pentru ceea ce făcuse. [502] 2. Căci nu în mod obișnuit, adică cu o intonație interogativă, trebuie să se citească: ***Adam, unde eşti?*** — ci insistent, cu accent, acuzator: ***Adam, unde eşti!*** Adică: „Ești pierdut"; adică: „Nu mai ești aici", astfel încât acest strigăt să poată fi înțeles ca o expresie a reproșului și a tristeții. Totuși, o parte din paradis, trebuie să presupunem, a putut să se ascundă de ochii Celui Ce îmbrățișează întreaga lume cu mâna Sa, ca un cuib, [503] al cărui tron este cerul și pământul este așternutul picioarelor Sale, [504] astfel încât Adam nu putea fi văzut de El, oriunde s-ar fi aflat, <și> [505] înainte ca Dumnezeu să i se adreseze, fie în momentul în care se ascundea, fie în momentul în care mânca din pomul oprit! 3. Iepurele [506] sau hoțul nu se vor ascunde de păzitorul viei sau grădinii tale și nimic din ce se află jos nu poate scăpa de Dumnezeu, care vede mai bine dintr-un loc mai înalt. Prostule, strâmbi din nas la o confirmare atât de importantă a măreției lui Dumnezeu și a învățăturii date oamenilor. Dumnezeu pune întrebări ca și cum s-ar îndoi, astfel încât, confirmând și aici că omul este liber să ia o decizie, să-i ofere oportunitatea, într-o situație în care poate nega vinovăția sau mărturisi, să mărturisească de bunăvoie păcatul - și astfel să-i ușureze lucrurile. La fel, l-a întrebat și pe Cain unde se afla fratele său, [507] ca și cum nu ar fi auzit încă sângele lui Abel strigând din pământ, [508] [dar] [509] pentru ca și Cain să aibă oportunitatea, prin aceeași putere de decizie, de a nega de bunăvoie păcatul și, prin urmare, de a-l agrava și pentru ca ni se să ni se ofere exemple că este mai bine să mărturisim păcatele decât să le tăgăduim, pentru ca de atunci încolo să înceapă învățătura evangheliei: ***Din gura ta vei fi îndreptățit şi din gura ta vei fi osândit*** , [510] 4. Căci chiar dacă Adam, conform legii stabilite, a fost dat puterii morții, speranța i-a fost păstrată, deoarece Domnul a zis: ***Iată, Adam a devenit ca unul dintre Noi,*** [511]— adică participarea viitoare a omului la divinitate. Ce urmează atunci? ***Şi acum, ca nu cumva să-şi întindă vreodată mâna şi să ia din pomul vieţii şi să trăiască veşnic*** / Prin inserarea ***„şi acum*** ", un cuvânt care mărturisește timpul prezent, El arată că a dat o prelungire temporară și prezentă a vieții. Și de aceea nu i-a blestemat <nici> [512] pe Adam, nici pe Eva înșiși, ca candidați la restaurare, ca fiind

ușurați de vina lor prin mărturisire, ci l-a blestemat pe Cain, [513] și i-a interzis celui care dorea să-și spele păcatul prin moarte să moară înainte de vreme [514] ca fiind agravat de negarea faptei sale. Aceasta va fi ignoranța Dumnezeului nostru, <ignoranță> a cărei apariție va fi creată, astfel încât omul păcătos <mulțumită întrebărilor lui Dumnezeu> să nu rămână în ignoranță cu privire la ceea ce ar trebui să facă. 6. Și coborând la Sodoma și Gomora, El spune: ***Voi vedea dacă vor face după strigătul care vine la Mine sau nu, ca să știu.*** [515] Și aici s-ar părea că El se îndoiește din ignoranță și dorește să știe. Nu este oare necesar să înțelegem aici intonația cu care cineva se adresează oamenilor, exprimând sub pretextul întrebării nu îndoiala, ci amenințarea? Și dacă râzi de coborârea lui Dumnezeu, ca și cum El nu ar putea altfel să îndeplinească judecata dacă nu S-ar fi coborât, ai grijă să nu-l lovești și pe zeul tău. Căci El a coborât și ca să îndeplinească ceea ce a vrut.

1. „Dar și Dumnezeu jură." Pe zeul lui Marcion? „Nu", spune el, „este mult mai lipsit de sens: pe Sine Însuși [516] ." Și ce ai vrea [517] să facă El dacă un alt zeu nu ar exista în conștiința Lui, jurând tocmai că nu există absolut niciun altul în afară de El? Îl condamni atunci că jură mincinos sau în zadar? Dar nu pare să jure mincinos El Cel care, după tine, nu știa de existența unui alt zeu. Căci, jurând cu adevărat că știe, nu a jurat mincinos. Dar jurământul Său că nu există alt zeu nu a fost gol. 2. Căci ar fi jurat în zadar dacă nu ar fi existat credincioși în alți zei: atunci închinătorii la idoli, acum ereticii. De aceea jură pe Sine Însuși, ca măcar să-L crezi pe Dumnezeul care jură că nu există niciun alt zeu. Și tu, Marcion, L-ai obligat pe Dumnezeu să facă asta, căci El te-a prevăzut chiar și atunci. Prin urmare, dacă El jură prin promisiuni sau amenințări, căutând o credință greu de insuflat chiar de la început, nu este nimic nedemn de Dumnezeu în evocarea credinței în Dumnezeu. 3. Dumnezeu <pare> a fi suficient de nesemnificativ în însăși sălbăticia Sa atunci când, mânios pe popor din cauza consacrării vițelului <de aur>, Îi cere slujitorului Său Moise: ***Permite-mi și, cuprins de mânie, îi voi nimici și te voi face o națiune mare.*** [518] ***Pe*** această bază, afirmați de obicei că Moise, care abate mânia și chiar o împiedică, este mai bun decât Dumnezeul său. Căci El spune: ***Nu face aceasta, ca să nu mă distrugi împreună cu ei*** , [519] 4. Voi, împreună cu poporul <evreu>, sunteți vrednici de milă, nerecunoscând că sub înfățișarea lui Moise este înfățișat Hristos, Mijlocitorul înaintea Tatălui și dându-Și viața pentru mântuirea poporului. Dar în momentul prezent este suficient că poporul a fost iertat personal de dragul lui Moise. Pentru ca slujitorul să poată cere aceasta de la Domnul, Domnul i-a cerut aceasta (adică distrugerea poporului). Căci de aceea i-a zis slujitorului: „ ***Permite-mi și îi voi distruge*** " – pentru ca el, cerând și oferindu-se ca jertfă, să nu îngăduie, și pentru ca prin aceasta să înveți cât este îngăduit de Dumnezeu unui credincios și unui profet.

1. Acum, ca să pot trata restul dintr-o dată, tot ceea ce încă ridicați pentru a-L răsturna pe Creator ca fiind nesemnificativ, slab și nedemn, voi explica simplu și clar: Dumnezeu nu ar fi putut intra în comunicare cu oamenii dacă nu ar fi acceptat sentimentele și afectele umane, prin care puterea măreției Sale, care,

desigur, nu tolerează mediocritatea umană, a moderat-o cu smerenie, nedemnă de El, dar necesară omului și, prin urmare, deja demnă de Dumnezeu, căci nu există nimic atât de demn de Dumnezeu precum mântuirea omului. 2. Aș avea multe de spus despre aceasta dacă aș vorbi cu păgâni, deși argumentul cu ereticii nu este foarte diferit, dar din moment ce voi înșivă aveți deja credința că Dumnezeu a fost în formă umană și a avut restul ceea ce este propriu condiției umane, cu siguranță nu veți insista asupra unor dovezi suplimentare că Dumnezeu S-a făcut ca un om și vă veți trezi condamnați de propria voastră credință. Căci dacă un zeu, și Cel Mai Înalt, printr-o umilință atât de mare a coborât culmea măreției Sale încât s-a supus morții și morții pe cruce, [520] de ce nu credeți că ceva neînsemnat, totuși mai tolerabil <în Dumnezeire> este potrivit Dumnezeului nostru decât insultele evreiești, bara crucii și îngroparea? 3. Nu este aceasta o astfel de nimicnicie, care de acum înainte trebuie să arate imediat că Hristos, supus pasiunilor omenești, aparține acelui Dumnezeu ale cărui manifestări umane le blamați? Căci mărturisim că Hristos a acționat întotdeauna în numele lui Dumnezeu Tatăl, fiind de la început în părtășie, în legătură cu patriarhii și profeții, [521] Fiul Creatorului, Cuvântul Său, pe care, deducându-L din Sine Însuși, L-a făcut un Fiu [522] și apoi l-a pus peste toată instituția și voința Sa, făcându-L puțin mai prejos decât îngerii, [523] după cum este scris în El. 4. Prin această coborâre, El a fost numit și de Tatăl pentru <împlinirea> a ceea ce blamați ca om, fiind deja studiind de la început [deja de atunci înainte omul!] [524] ceea ce avea să devină în cele din urmă. El este Cel care coboară, Cel care întreabă, Cel care cere, Cel care jură. Totuși, Evanghelia noastră comună va mărturisi că Tatăl este invizibil pentru oricine, în cuvintele lui Hristos: ***Nimeni nu L-a cunoscut pe Tatăl decât Fiul.*** [525] **5.** Căci El a fost Cel care a proclamat în Vechiul Testament: ***Nimeni nu-L va vedea pe Dumnezeu, ca să nu moară după aceea*** , [526] definind Tatăl ca fiind invizibil, în a cărui putere și nume El Însuși era Dumnezeu, care S-a arătat ca Fiul lui Dumnezeu. Dar chiar și în persoana lui Hristos, Hristos este acceptat de noi, [527]prin urmare și în acest fel El este al nostru. 6. Prin urmare, tot ceea ce cereți ca fiind demn de Dumnezeu este în Tatăl, invizibil, inaccesibil, pașnic și, ca să spunem așa, „Dumnezeul filozofilor”; dar tot ceea ce cenzurați ca fiind nedemn va fi atribuit Fiului, atât vizibil, cât și audibil și accesibil, mediatorul dintre Tatăl <și oameni> și slujitorul Său, care a unit în Sine omul și Dumnezeu, Dumnezeu în virtuți, omul în slăbiciuni, pentru a adăuga omului atât cât a luat de la Dumnezeu. 7. În general, tot ceea ce, în opinia voastră, este o necinste <pentru> Dumnezeul meu, este o taină a mântuirii umane. Dumnezeu a început să se comporte <ca un om> [528] pentru a-l învăța pe om să se comporte ca un zeu. Dumnezeu S-a dovedit nesemnificativ, pentru ca omul să devină cel mai mare. Tu, disprețuind un astfel de Dumnezeu, nu știu dacă crezi cu adevărat într-un Dumnezeu răstignit? Cum este, așadar, perversitatea ta incomensurabilă atunci când este confruntată cu ambele moduri de manifestare a Creatorului? 8. Îl arăți ca pe un Judecător, iar severitatea Judecătorului, <manifestată> în conformitate cu meritele faptelor, * [529] corespunzătoare, o mustri ca pe o cruzime; ceri ca Dumnezeu să fie cel mai bun, iar blândețea Lui, corespunzătoare bunătății, acționând cu umilință, în conformitate cu capacitățile mediocrității umane, o

blasfemiezi ca pe o nesemnificație. El nu ți se potrivește nici ca mare, nici ca mic, nici ca judecător, nici ca prieten. Și dacă același lucru se dovedește a fi și în zeul tău? Am arătat deja în cartea dedicată lui că este un judecător, și dacă este un judecător, atunci inevitabil aspru, iar dacă aspru, atunci și feroce, dacă numai <asprul poate fi numit> feroce.

1. Acum, în ceea ce privește nevrednicia, răutatea și alte infamii, eu însumi voi face antiteze rivale împotriva lui Marcion. Dacă Dumnezeul meu nu ar ști că există un alt zeu deasupra Lui, atunci al vostru ar fi complet ignorant de existența unui alt zeu sub El. Căci ce [530] spune faimosul Heraclit cel Întunecat? ***Același lucru în sus și în jos.*** [531] Mai mult, dacă nu L-ar fi ignorat, I s-ar fi opus de la bun început. Păcatul și moartea, și chiar autorul păcatului, diavolul, și tot răul pe care Dumnezeul meu l-a permis, l-a permis și al vostru, care l-a permis să-l permită. Dumnezeul nostru Își schimbă deciziile. La fel și ale voastre. Căci Cel care Și-a îndreptat atât de târziu privirea către rasa umană și-a schimbat decizia prin care nu o privise atât de mult timp. 2. Dumnezeul nostru se căiește de ceva. [532] Dar la fel și al vostru. Căci îndreptându-se în cele din urmă către mântuirea omului, El a săvârșit o pocăință pentru neglijența sa anterioară, o pocăință care urmează unei fapte rele. Mai mult, o neglijare a mântuirii omului, corectată doar prin pocăință din partea zeului tău, va fi considerată o faptă rea. Dumnezeul nostru a poruncit furtul, [533] dar furtul de aur și argint. Cu cât omul este mai prețios decât aurul și argintul, cu atât mai trădător este zeul tău, care îl smulge pe om de la Domnul și Creatorul său. Dumnezeul nostru cere ochi pentru ochi, [534] dar zeul tău, interzicând pedeapsa, face ca nedreptatea să se repete mai des. Căci cine nu va lovi din nou fără să primească o lovitură în schimb? Dumnezeul nostru nu i-a cunoscut pe cei pe care i-a ales. Prin urmare, și al tău. Căci nu l-ar fi ales pe Iuda trădătorul dacă ar fi știut dinainte <ce va face>. Dacă spui că Creatorul a mințit undeva, atunci există o minciună mult mai mare în Hristosul tău, al cărui trup nu era adevărat. Cruzimea Dumnezeului meu a distrus mulți. 3. La fel, zeul tău condamnă la distrugere pe cei pe care nu îi mântuiește. Dumnezeul meu a poruncit ca cineva să fie ucis. Al tău a vrut să fie ucis el însuși, nu mai puțin un ucigaș în raport cu sine însuși, ci mai degrabă în raport cu cel de care dorea să fie ucis. Îi voi dovedi lui Marcion că zeul său a ucis mulți. Căci i-a făcut pe oameni ucigași, [535] desigur, meniți pieirii, dacă numai [poporul] [536] nu ar fi păcătuit în niciun fel împotriva lui Hristos [al lui Marcion]. Dar puterea adevărului se arată de obicei chiar și în puține [cuvinte]. O minciună va necesita mulți.

1. Mai mult, aș distruge direct și Antitezele lui Marcion, dacă ar fi nevoie de o respingere mai temeinică pentru a-L apăra pe Creator ca fiind atât bun, cât și Judecător, în conformitate cu exemplele ambelor sfere, care, așa cum am arătat, sunt proprii lui Dumnezeu. Și dacă ambele sfere, sfera bunătății și sfera dreptății, formează o plenitudine demnă a Divinității, care este omnipotentă, pot, cu câteva cuvinte deocamdată, să resping Antitezele, care caută să separe și astfel să-L înstrăineze pe Hristos de Creator pe baza calităților de caracter sau a legilor sau a faptelor, ca cel mai bun de Judecător, ca blând de crud, ca mântuitor de

distructiv. **2.** Căci Antitezele, mai degrabă, le unesc, înzestrându-le cu acele diferențe care corespund lui Dumnezeu. Îndepărtați titlul lui Marcion, designul și scopul acestei lucrări în sine și * [537] că nu oferă nimic altceva decât imaginea unuia și aceluiași Dumnezeu, cel mai bun și Judecător, căci ambele converg într-un singur Dumnezeu. Într-adevăr, însăși dorința de a-l pune în contrast pe Hristos cu Creatorul în aceste exemple duce mai degrabă la unificarea lor.

3. Căci atât de contopită era esența divină, [538] bună și severă, încât [539] prin aceleași exemple și aproape aceleași manifestări în care anterior arătase severitate, a dorit să-și arate și bunătatea, [540] căci o schimbare în timp nu ar trebui să fie surprinzătoare dacă mai târziu Dumnezeu, care anterior fusese mai sever față de cei neîmblânziți, se dovedește a fi mai îngăduitor față de cei îmblânziți. Astfel, cu ajutorul Antitezelor, se poate demonstra mai ușor că ordinea Creatorului a fost mai degrabă transformată de Hristos decât respinsă și mai degrabă restaurată decât abolită, mai ales când îți desparți dumnezeul de orice agitație neplăcută și, prin urmare, de rivalitatea cu Creatorul. 4. Căci, dacă acesta este cazul, cum pot Antitezele să-L reprezinte ca rivalizând cu ideile individuale ale Creatorului? Prin urmare, cu ajutorul lor îl recunosc în El (adică Hristosul lui Marcion) pe Dumnezeul meu gelos, care pe bună dreptate a avut grijă chiar de la început să-Și întărească creaturile și să le aducă la perfecțiune, recurgând la rivalitatea bună, în măsura în care este rațional. Antitezele (adică opozițiile) Sale sunt recunoscute și de lumea Sa însăși, compusă armonios din elemente opuse, în conformitate, însă, cu cea mai înaltă raționalitate. Drept urmare, o, Marcion, distins prin nebunia ta, a trebuit să arăți unul - zeul luminii, iar celălalt - zeul întunericului, pentru a-ți fi mai ușor să-i convingi pe <cititori> de existența unuia - zeul bunătății și a celuilalt - zeul severității. Cu toate acestea, antitezele (opozițiile) vor aparține aceluiași în a Cărui lume se află.

Cartea a III-a

1. În conformitate cu planul lucrării anterioare, pe care, după pierderea ei, continuăm să o restaurăm, vom vorbi acum despre Hristos, deși acest lucru este superfluu după ce am apărat unicitatea Divinității. Căci este suficient de clar din cele spuse anterior că Hristos nu trebuie considerat ca aparținând niciunui alt dumnezeu decât Creatorului, deoarece s-a stabilit că nu trebuie crezut niciun alt Dumnezeu decât Creatorul, pe care Hristos L-a predicat astfel, iar apoi apostolii L-au proclamat pe Hristos ca aparținând nimănui altcuiva, ci acelui Dumnezeu pe care Hristos L-a predicat, adică Creatorului, că nicio mențiune despre un alt dumnezeu și, prin urmare, despre un alt Hristos nu a fost făcută înainte de ispita lui Marcion. **2.** Acest lucru este foarte ușor de demonstrat examinând bisericile apostolice și eretice, și anume că regula credinței trebuie declarată coruptă acolo unde se găsește o origine ulterioară. Am menționat deja acest lucru în prima carte. Dar chiar și acum această dispută, al cărei subiect va fi persoana separată a lui Hristos, va fi utilă pentru ca, în demonstrarea apartenenței lui Hristos la Creator, să fie alungat și dumnezeul lui Marcion. Se cuvine ca adevărul să-și folosească toate puterile, nu ca unul care întâmpină dificultăți - totuși, el câștigă

chiar și în respingerea pe scurt a cazului <ereticilor> - ci [s-a decis] [541] ca unul care se străduiește pretutindeni să contracareze adversarul, care este atât de nebun încât să presupună că a venit Hristosul care nu a fost niciodată anunțat, mai degrabă decât Cel care a fost întotdeauna prezis.

1. În acest punct intru într-o dispută cu privire la faptul dacă <Hristosul lui Marcion> ar fi trebuit să vină atât de neașteptat. În primul rând, pentru că el însuși este fiul zeului său; căci ordinea este astfel încât tatăl să declare mai întâi fiul, apoi fiul tatăl, iar tatăl să mărturisească mai întâi fiul, apoi fiul tatăl; în al doilea rând, pentru că, pe lângă numele de fiu, are și numele de mesager. În același fel, patronajul expeditorului ar trebui mai întâi dezvăluit, pentru a fi martor mesagerului; căci nimeni care vine prin autoritatea altuia nu și-o asumă declarând-o, ci mai degrabă se așteaptă să fie confirmat de aceasta, deoarece sprijinul celui care acordă autoritatea este mai întâi arătat. 2. Cu toate acestea, el nu va fi recunoscut ca fiu pe care tatăl nu l-a numit niciodată astfel, nici nu va fi considerat un mesager pe care cel care a dat însărcinarea nu l-a numit niciodată, tatăl care urma să fie numit și garantul care urma să fie numit, dacă <tatăl și garantul> ar fi existat. Orice se abate de la regula firii [542] va fi considerat suspect, ceea ce nu permite recunoașterea ulterioară a celor de rang superior: tatăl după fiu, iar expeditorul după mesager, iar Dumnezeu după Hristos. 3. Nimic nu este cunoscut înainte de sursa sa, căci acest lucru nu se întâmplă în instituire. „Fiul este neașteptat, cel trimis pe neașteptate, iar Hristos pe neașteptate”. Dar sunt înclinat să cred că nimic neașteptat nu vine de la Dumnezeu, căci nimic neintenționat nu vine de la Dumnezeu. Dacă acest lucru este stabilit, de ce nu a fost prefigurat, pentru ca ceea ce este stabilit să fie confirmat prin prefigurare, iar divinul prin instituire? 4. În orice caz, o lucrare atât de mare, despre care trebuie să presupunem că se pregătea pentru mântuirea omenirii, cu siguranță nu ar fi fost neașteptată până acum, din moment ce era destinată să aducă roade prin credință. Căci, întrucât avea nevoie de credință pentru a putea rodi, avea nevoie de pregătire pentru a deveni un obiect al credinței, fiind prevăzută [543] cu temeliile instituirii și prestiinței, prin intermediul cărora credința creată a fost pe bună dreptate atât prescrisă omului de către Dumnezeu, cât și manifestată de om în relație cu Dumnezeu; credință care trebuie să existe [544] prin cunoaștere, căci poate face acest lucru, după ce a învățat, desigur, prin prestiință.

1. „O astfel de poruncă nu era necesară”, spui tu, „căci El intenționa să confirme prin fapte deodată că El era atât Fiul, cât și Mesagerul și Hristosul lui Dumnezeu, prin dovada minunilor pe care le-a săvârșit”. Dar voi nega că acest fel de dovadă singură a fost suficientă pentru mărturia Sa, pe care El Însuși a lipsit-o ulterior de validitate. Căci declarând că mulți vor veni și vor face semne și minuni mari pentru a-i seduce chiar și pe aleși, [545] și totuși să nu fie primiți, El a arătat natura accidentală a credinței bazate pe semne și minuni, care pot fi foarte ușor săvârșite chiar și de Hristoși falși. 2. Sau cum se poate ca El să fi dorit să fie recunoscut, cunoscut și primit pe această bază (vorbesc despre minuni), pe care nu a dorit ca acest lucru să se întâmple și cu alții care erau, de asemenea,

destinați să vină pe neașteptate și fără nicio prezicere din partea vreunui autor al venirii lor? Dacă <spui că> pe motiv că a venit înaintea lor și a pecetluit mai întâi dovada minunilor, el, asemenea unui loc într-o baie, a preluat credința, interceptând-o de la toți cei care au urmat, vezi că el însuși nu se află în poziția acestor care urmează, fiind revelat mai târziu decât Creatorul, deja recunoscut mai devreme și, prin urmare, săvârșind minuni înainte, și nu altfel decât el, prezicând că ceilalți nu trebuie crezuți, adică cei care vor veni după El. 3. Prin urmare, dacă împrejurarea că el a venit primul și a fost primul care i-a anunțat pe cei care vor veni mai târziu ar duce la credință în el, [546] atunci el însuși va fi condamnat dinainte de Cel după Care a fost recunoscut, iar autoritatea de a confirma acest lucru cu privire la cei care urmează va fi numai la Creator, Care, neavând predecesor, nu a putut * [547] . Acum, din moment ce voi demonstra că tocmai minunile pe care le atribuiți Hristosului vostru ca fiind singurele necesare pentru credința în El, Creatorul le-a săvârșit anterior prin slujitorii Săi și apoi a intenționat să fie săvârșite prin Hristosul Său, pot, bazându-mă pe aceasta, cu deplină dreptate să declar că Hristosul <al vostru> [548] trebuie crezut doar pe seama minunilor, cu atât mai puțin, cu cât acestea pot confirma mai mult apartenența Lui la Creator și la nimeni altcineva, [549] ca fiind corespunzătoare minunilor Creatorului, ambele săvârșite prin slujitorii Săi și promise în Hristosul Său. 4. Dar chiar dacă s-ar descoperi alte dovezi în favoarea Hristosului vostru, adică altele noi, am crede mai ușor că cele noi aparțin aceluiași Căruia îi aparțin cele vechi, decât <am fi de acord> că aparțin Celui Căruia îi aparțin doar cele noi, lipsite de confirmările unei vechimi credibile. Așa că a trebuit să vină, fiind prezis atât prin predicții cu privire la el, asigurând credința în el, cât și prin miracole, mai ales ca venind împotriva lui Hristos, care aparține Creatorului, [550] susținut atât de semne, cât și de profeții cu privire la el,[551] astfel încât rivalul lui Hristos să strălucească prin tot felul de deosebiri <față de El>. Dar cum ar putea fi Hristosul său prefigurat de un dumnezeu care nu a fost niciodată prezis? De aceea, vă străduiți [552] ca să nu existe credință nici în dumnezeul <vostru>, nici în Hristosul vostru, căci nici Dumnezeu nu ar trebui să rămână necunoscut, nici Hristos nu ar trebui să fie recunoscut prin Dumnezeu.

1. Cred că <zeul tău> nu a binevoit să imite ordinea stabilită de Dumnezeul nostru ca fiind dezagreabilă pentru el și supusă celei mai rapide respingeri. Fiind nou, a vrut să vină într-un mod nou: fiul înainte ca tatăl să-l fi anunțat și mesagerul înainte de a primi autoritatea de la expeditor, pentru a introduce cea mai extraordinară credință, conform căreia ei cred că Hristos a venit înainte de a ști că există. Aici trebuie să examinez și de ce nu a venit după Hristosul <al meu>.

2. Căci atunci când constat că Dumnezeul său [553] s-a arătat foarte răbdător atât de mult timp cu cel mai feroce Creator, care uneori L-a anunțat oamenilor pe Hristosul Său, afirm că, indiferent de motivul pentru care a făcut aceasta, amânând atât revelația, cât și intervenția Sa, din același motiv ar fi trebuit să arate răbdare și cu Creatorul, care era pe cale să-Și împlinească și decretele în

Hristosul Său, astfel încât, atunci când întreaga lucrare a Dumnezeului vrăjmaș și a Hristosului vrăjmaș va fi realizată și împlinită, atunci el însuși să-și poată adăuga propriile decrete. 3. Totuși, [554] pocăința pentru o asemenea răbdare [555] a dus la aceasta, că nu a așteptat finalizarea lucrărilor Creatorului, apoi în zadar a îndurat prezicerile despre Hristosul Său, a cărui manifestare nu o putea aștepta. Fie a întrerupt fără motiv cursul timpului altcuiva, fie fără motiv nu s-a amestecat atât de mult timp în el. Ce l-a oprit și cine l-a îndemnat la acțiune? Dar, în orice caz, a făcut o greșeală, apărând atât de târziu după Creator, dar atât de repede înaintea Hristosului Său. **4.** [556] Ar fi trebuit să-l facă de rușine pe primul de mult, dar nu ar fi trebuit să se atingă de al doilea, ca nu cumva să-L fi tolerat pe Cel care a înfuriat atât de mult și să nu-L fi tulburat pe Acesta, care până atunci fusese inactiv, acționând în raport cu amândoi nu în conformitate cu numele celui mai bun Dumnezeu, fiind cu adevărat nestatornic și nesigur, și anume, tolerant [557] față de Creator și intolerant [558] față de Hristos și vanitos peste tot. Căci nu L-a înfrânat pe Creator mai mult decât s-a opus lui Hristos. Și Creatorul rămâne absolut așa cum este El, iar Hristos va veni, așa cum este scris despre El. De ce vine el după Creator, pe care nu-L putea corecta? De ce s-a revelat înaintea Hristosului Său, pe care nu-L putea înfrâna? 5. Sau dacă L-a corectat pe Creator, apărând după El, astfel încât ceea ce urma să fie corectat să-l precede, atunci, în consecință, cel care urma să-L corecteze pe Hristosul Său, trebuia să-L aștepte și pe El în același fel, pentru a deveni în același fel un corector ulterior al Lui, precum și al Creatorului. Cu totul altceva este dacă vine din nou după El, pentru a se opune Creatorului la prima venire, răsturnând Legea Sa și Profeții, iar la a doua pentru a se opune lui Hristos, denunțând Împărăția Sa. Atunci, așadar, dacă intenționează să-și îndeplinească planul, atunci poate că va fi necesar să creadă în el. Sau, dacă lucrarea sa este acum terminată, în zadar intenționează să se întoarcă, neplănuind să nu realizeze nimic.

1. Cu aceste cuvinte introductive am făcut, ca să zic așa, primul pas și, ca să zic așa, de departe. Dar, intenționând de acum înainte să lupt cu seriozitate, față în față, văd că este încă necesar să indice anumite linii de-a lungul cărora trebuie dusă lupta: întrebarea privește Scripturile Creatorului. Căci, intenționând să dovedesc că Hristos aparține Creatorului în conformitate cu ele, ca fiind împlinite ulterior de Hristos, trebuie să vorbesc și despre forma Scripturilor în sine și, ca să spunem așa, despre natura lor, astfel încât ele, atunci când sunt considerate împreună cu anumite propoziții, să nu devină subiect de dispută și să nu slăbească atenția cititorului confundând apărarea lor cu apărarea acestor propoziții. 2. Prin urmare, fac apel la două propoziții referitoare la discursul profetic, pe care adversarii noștri trebuie să le recunoască de acum înainte. Prima este că viitorul este relatat ca fiind deja petrecut. [559] Căci este potrivit ca Divinitatea să considere drept perfect tot ceea ce a hotărât, întrucât nu există nicio distincție de timp la Cel pentru care însăși veșnicia determină simpla calitate a timpului, și este mai potrivit ca inspirația profetică să arate ceea ce privește ca fiind deja văzut și astfel împlinit, adică ca ceea ce se va întâmpla în orice caz. După cum, de exemplu, se spune prin Isaia: ***Mi-am expus spatele la gene și obrajii la palme, dar nu mi-am întors fața de la scuipat.*** [560] 3. Căci,

fie că Hristos a proclamat atunci aceasta despre Sine, așa cum credem noi, fie că profetul despre Sine, așa cum cred evreii, totuși aceasta a fost spusă despre ceea ce nu se întâmplase încă ca și cum s-ar fi întâmplat. O altă particularitate <a discursului profetic> va fi că multe lucruri sunt anunțate în mod complex - prin intermediul ghicitorilor, alegoriilor și pildelor - astfel încât trebuie înțelese diferit de ceea ce este scris despre ele. Căci citim că munții vor izvora dulceață, [561] dar nu rezultă de aici că ar trebui să te aștepți ca suc de struguri să apară din pietre sau must din stânci; auzim că pământul curge cu lapte și miere [562] <dar nu rezultă de aici> că ar trebui să crezi că vei face vreodată prăjituri și produse de patiserie samiene din bulgări de pământ, iar Dumnezeu nu promite să devină tocmai administratorul rezervei de apă și fermierul, spunând: Voi pune râuri în pământul însetat și ***buxus şi cedru*** în ***deşert*** ; [563] așa cum prevestește și convertirea păgânilor: ***Fiarele câmpului să mă binecuvânteze, sirenele şi fiicele struților*** , [564] - Cu siguranță nu intenționa să primească semne fericite de la puii de rândunele, de la vulpile mici și de la acei cântăreți ciudați și fabuloși. 4. Și de ce să vorbesc mai departe despre acest mod de prezentare? Căci chiar apostolul ereticilor [565] interpretează însăși legea care lasă gura boilor care treierează liberă, [566] ca referindu-se nu la boi, ci la noi, [567]și declară că piatra care i-a însoțit pe evrei pentru a le oferi băutură [568] era Hristos, [569] învățându-i și pe galateni că cele două descrieri ale fiilor lui Avraam sunt date figurativ [570] și spunându-le efesenilor că ceea ce a fost prezis la început despre un om care își va părăsi tatăl și mama și amândoi vor deveni un singur trup, [571] el înțelege ca referindu-se la Hristos și la Biserică. [572]

1. Dacă acum se știe suficient despre aceste două particularități ale literaturii evreiești, amintește-ți, cititorule, acordul nostru de a discuta, ori de câte ori folosim ceva de acest fel, nu forma Scripturii, ci starea cazului. Așadar, din moment ce nebunia eretică a presupus că a venit acel Hristos care nu a fost niciodată anunțat, rezultă că ar trebui să susțină că acel Hristos care a fost întotdeauna prezis nu a venit încă. 2. Dar în acest caz, trebuie să se unească cu eroarea evreiască și să ridice o dovadă pentru ea însăși prin ea, ca și cum evreii, fiind siguri că Cel care venise era un străin, [573] nu numai că L-ar fi respins ca pe un străin, ci L-ar fi și ucis ca pe un dușman, deși, dacă El ar fi fost al lor, L-ar fi recunoscut fără îndoială și L-ar fi înconjurat cu tot felul de venerație religioasă. 3. Trebuie presupus că nu legea rodiană [574], ci cea pontică i-a garantat acestui armator [575] că evreii nu se puteau înșela în privința lui Hristos, deși, chiar dacă nimic de genul acesta nu fusese prezis despre ei și nu s-ar fi descoperit, numai condiția umană, care este predispusă la eroare, l-ar fi putut convinge pe <Marcion> că evreii erau capabili de eroare, întrucât erau oameni, și că nimic nu trebuia considerat imediat ca o concluzie de la bun început pe baza judecății celor care erau cel mai probabil să se înșele. 4. La rândul său, din moment ce s-a prezis că nu-L vor recunoaște pe Hristos și, prin urmare, Îl vor ucide, rezultă că Cel care, conform prezicerii, urma să fie ucis de ei, va fi recunoscut greșit și ucis. Dacă aveți nevoie de dovezi, nu voi detalia acele Scripturi care, deși declară că Hristos putea fi omorât, afirmă, desigur, că El nu ar fi recunoscut - căci dacă ar fi

fost recunoscut, cu siguranță nu ar fi putut suferi nimic <din partea evreilor> - ci, lăsându-le deoparte pentru disputa despre patimi, mă voi mulțumi [576] cu un apel la acele profeții care confirmă că Hristos nu va fi recunoscut o vreme. Ele relatează acest lucru pe scurt atunci când arată că toată puterea cunoașterii a fost luată de la oameni de către Creator. **5.** ***Voi lua,*** spune El, ***înțelepciunea înțelepților lor și voi ascunde priceperea oamenilor lor pricepuți*** [577] ***și: cu urechile voastre veți auzi, dar nu veți auzi și cu ochii voștri veți vedea, dar nu veți înțelege: căci inima acestui popor s-a îngrășat și abia au auzit cu urechile și și-au închis ochii, așa că nu vor mai auzi niciodată cu urechile, nici nu vor vedea cu ochii, nici nu vor ghici cu inima, nici nu se vor mai întoarce, ca să-i pot vindeca.*** [578] 6. Căci ei au meritat această monotonie a simțurilor care contribuie la mântuire, iubindu-L pe Dumnezeu doar în cuvinte, dar în inimile lor sunt departe de El. [579] Așadar, dacă Hristos a fost vestit de Creator, care formează tunetul, creează duhul [580] și vestește oamenilor pe Hristosul Său, după profetul Ioel, [581]Dacă întreaga speranță a evreilor, ca să nu mai vorbim de neamuri, era destinată să constea în revelația lui Hristos, atunci, fără îndoială, s-a arătat că, deoarece puterile cunoașterii și ale înțelegerii, înțelepciunea și înțelegerea lor, le-au fost luate, nu ar ști sau nu ar înțelege ceea ce a fost vestit, adică pe Hristos, întrucât înțelepții lor de căpetenie, adică cărturarii, și cei pricepuți ai lor, adică fariseii, erau destinați să greșească în ceea ce-L privește; tot așa, oamenii erau destinați să asculte cu urechile și să nu-L audă, desigur, pe Hristos învățând, și să privească cu ochii și să nu-L vadă, desigur, pe Hristos făcând semne, așa cum se spune în alt loc: ***Și cine este orb, dacă nu slujitorii Mei? Și cine este surd, dacă nu Cel ce domnește peste ei?*** [582] 7. Dar când El mustră prin același Isaia: ***Am născut și am crescut fii, dar ei M-au lepădat; boul își cunoaște stăpânul și măgarul*** ieslea stăpânului său ***, dar Israel nu Mă cunoaște și poporul nu Mă înțelege.*** [583] Noi însă, fiind siguri că Hristos a vorbit întotdeauna în profeți - și anume, Duhul Creatorului, așa cum mărturisește profetul: ***Persoana Duhului nostru este Hristos Domnul*** [584] care a fost atât auzit, cât și văzut de la început ca înlocuitor al Tatălui sub numele de Dumnezeu - știm că astfel de cuvinte Îi aparțineau tocmai Lui, deja atunci mustrând pe Israel pentru faptele pe care, așa cum s-a prezis, <evreii> urmau să le comită împotriva Lui: ***L-ați părăsit pe Domnul și L-ați mâniat pe Sfântul lui Israel*** , [585] 8. Dacă, însă, vreți să atribuiți nu lui Hristos, ci mai degrabă lui Dumnezeu Însuși ignoranța evreiască, care le-a fost imputată evreilor ca o vină chiar de la început, neadmițând gândul că Cuvântul și Duhul, adică Hristos, care aparține Creatorului, au fost anterior disprețuite și nerecunoscute de ei (evrei), atunci veți fi totuși respinși. Căci, fără a nega că Hristosul Său este Fiul, Duhul și esența Creatorului, veți fi nevoiți să admiteți că cei care nu L-au recunoscut pe Tatăl nu l-au putut recunoaște nici pe Fiul, întrucât Ei au una și aceeași esență, a cărei plenitudine, dacă nu este înțeleasă, este cu atât mai puțin înțeleasă, ca parte a ei, ca participând la plenitudine. 9. Din cele considerate este deja clar cum evreii L-au respins pe Hristos și L-au ucis: nu ca și cum L-ar fi primit ca pe un străin, ci ca și cum nu L-ar fi recunoscut pe al Său, căci nu L-au putut primi ca pe un străin, despre care nu se anunțase niciodată nimic, din moment ce L-au putut [586] primi ca pe Cel

despre care se prezisese dintotdeauna. Căci ceea ce, fiind prevăzut cu o predicție, primește material pentru recunoaștere sau eroare, poate fi acceptat sau nu acceptat. Ceea ce este lipsit de <acest> [587] material nu permite înțelegerii să se manifeste. **10.** L-au respins și L-au persecutat nu ca pe Hristosul unui alt zeu, ci doar ca pe un om pe care îl considerau un impostor [588].în semne și un rival în doctrină, astfel încât acest Om, ca unul de-al lor, adică ca un evreu, dar unul care se abătuse de la iudaism și îl distrugea, l-au adus în fața instanței și l-au pedepsit conform Legii lor, ceea ce nu ar fi făcut unui străin. Atât de departe par ei de a-L înțelege pe Hristos ca pe un străin, care nici măcar nu a judecat natura Sa umană ca fiind ciudată.

1. Acum ereticul, împreună cu evreul însuși, va putea afla pe deplin cauza erorilor acestuia din urmă, de la care a împrumutat direcția acestui argument, orb din orb, a căzut în aceeași groapă. [589] Spunem că cele două forme ale lui Hristos arătate de profeți au prevestit tot atâtea veniri ale Sale: una în smerenie - desigur, prima, când, ca o oaie, urma să fie dus la tăiere și, ca un miel înaintea celui care îl tunde, tace, așa nu Și-a deschis gura, [590] lipsit de o înfățișare respectabilă. **2.** ***Căci am spus*** despre El , spune el, ***ca un copil, ca o rădăcină în pământ însetat și Nu are nici formă impresionantă, nici slavă; Și L-am văzut, şi El nu avea nici formă, nici frumusețe, ci fața Lui era ruşinoasă şi disprețuită înaintea fiilor oamenilor, un om în suferință şi obişnuit cu purtarea neputinței*** , [591] deoarece a fost rânduit de Tatăl să fie o piatră de poticnire și o stâncă de poticnire, [592] făcut puțin mai prejos decât îngerii, [593] numindu-Se vierme și nu om, o ocară printre oameni și disprețuit de popor. [594] 3. Exemplele numite de ocară corespund primei veniri, așa cum exemplele de măreție corespund celei de-a doua, când El nu va mai fi o piatră de poticnire și o stâncă de poticnire, [595] ci piatra de temelie, acceptată după respingere [595] și încoronând templul, [596] adică Biserica și cu adevărat acea stâncă a lui Daniel, desprinsă din munte, care va sfărâma și va zdrobi chipul împărățiilor acestei lumi. [597] **4.** Referitor la această venire, același profet <proclamă>: ***Iată, unul ca Fiul omului, venind pe norii cerului, a venit la Cel Îmbătrânit de Zile. El a rămas înaintea feței Lui, iar cei ce stăteau lângă El L-au pogorât. Şi puterea împărătească I-a fost dată, şi toate neamurile pământului, după generațiile <lor>, şi toată slava în slujirea plină de râvnă. Şi puterea Lui este veşnică şi nu se va lua, şi Împărăția Lui, care nu va înceta*** [598] . Aceasta se referă la faptul că El va lua atunci o înfățișare glorioasă și o frumusețe neobosită, întrecând <frumusețea> fiilor oamenilor, căci se spune: ***Multă frumusețe printre fiii oamenilor, harul este turnat în gura Ta; de aceea Dumnezeu Te-a binecuvântat pentru totdeauna. Încinge-ți sabia la coapsă, o, puternic în slava şi în frumusețea Ta*** [599] când Tatăl, după ce L-a făcut puțin mai prejos decât îngerii, [600] Îl încununează cu glorie și onoare și pune toate lucrurile sub picioarele Lui. [601] 6. Atunci cei ce L-au străpuns Îl vor cunoaște și își vor bate pieptul, [602] seminție după seminție, [603] desigur, pentru că nu L-au cunoscut mai înainte în smerenia stării omenești: ***Şi este un om,*** spune Ieremia,***Cine Îl va cunoaşte?*** [604] Căci chiar și ***naşterea Lui,*** după cuvintele lui Isaia, ***cine o va mărturisi*** ? [605] Tot așa, în Zaharia, în chipul lui

Isus Navin și în însăși taina numelui, adevăratul Mare Preot al Tatălui, Isus Hristos, este prezentat într-o dublă înfățișare pentru două veniri: mai întâi îmbrăcat în zdrențe murdare, adică în necinstea trupului supus suferinței și morții, când diavolul, vinovatul trădării lui Iuda, I s-a împotrivit, ca să nu mai vorbim de ispititorul <al Lui> după botezul <al Lui>; apoi, dezbrăcat de murdăria de dinainte și îmbrăcat cu o haină până la pământ, o mitră și un turban curat, [606] adică în slava și cinstea celei de-a doua veniri. 7. Căci dacă încep să explic ce semnifică cei doi țapi care au fost jertfiți în timpul Postului Mare, [607] nu se va constata oare că și ei simbolizează ambele rânduieli ale lui Hristos? Egali ca vârstă și foarte asemănători, deoarece înfățișarea Domnului este aceeași, căci El nu va veni în altă înfățișare, pentru ca să poată fi recunoscut de cei de la care a suferit. Unul dintre ei (țapii), înfășurat în purpură, blestemat, scuipat, sfâșiat, străpuns, a fost izgonit din cetate de popor spre pierzare, fiind marcat cu semnele evidente ale patimilor Domnului; celălalt, jertfit pentru păcate și dat ca hrană preoților templului, a oferit semnele celei de-a doua arătări, în care, după ispășirea pentru toate păcatele, preoții templului spiritual, adică ai Bisericii, se vor bucura, ca să spunem așa, de un anumit ospăț al harului Domnului, în timp ce celorlalți li se va refuza mântuirea. 8. Întrucât, așadar, prima venire a fost anunțată în așa fel încât a fost în cea mai mare parte întunecată de alegorii și dezonorată de tot felul de necinste, iar a doua în așa fel încât s-a dovedit a fi evidentă și demnă de Dumnezeu, atunci, acordând atenție doar la ceea ce ei (evreii) puteau înțelege și accepta cu ușurință prin credință, adică la a doua, au fost înșelați, în mod previzibil, cu privire la ceea ce era mai de neînțeles și, într-adevăr, mai rușinos, adică cu privire la prima. Și astfel, până în ziua de azi, ei neagă că Hristosul lor a venit, căci El nu a venit în măreție, căci nu știu că El trebuia să vină și în smerenie.

1. Ereticul să înceteze de acum înainte să împrumute otravă de la evreu și vipera, cum se spune, de la viperă, ci să vomite în sfârșit mâzga otrăvitoare a propriei sale invenții, a cărei esență este că Hristos este o fantomă. Cu excepția cazului în care această propoziție aparține și altor autori, prematurilor și, într-un fel, prematurilor „marcioniți” pe care Apostolul Ioan i-a numit Antihriști, [608] care neagă că Hristos a venit în trup; dar care fac acest lucru, totuși, nu pentru a stabili drepturile unui alt zeu, deoarece <altfel> ar fi fost stigmatizați și pentru aceasta, ci pentru că li s-a părut incredibil că Dumnezeu <a luat> trup. 2. Cu cât mai Antihrist este Marcion, care și-a însușit această presupunere, mai bine pregătit să nege esența trupească a lui Hristos! Marcion, care și-a făcut propriul dumnezeu (Hristosul lui Marcion) nici creatorul, nici învietorul trupului și, în această privință, s-ar crede, cel mai bun și distinct de minciunile și înșelăciunea Creatorului. Și de aceea, Hristosul său, pentru a nu minți și a înșela și pentru a nu fi atribuit accidental Creatorului din acest motiv, nu a fost ceea ce părea și a mințit despre ceea ce era: <s-a prefăcut> că era carne, fără a fi carne, și că era om, fără a fi om. Prin urmare, <s-a prefăcut> că era zeu, presupun, [609] fără a fi zeu. 3. De ce nu a luat forma unei fantome a lui Dumnezeu? Îl voi crede în ceea ce privește esența sa interioară, dacă m-a indus în eroare în ceea ce privește esența sa externă? Cum va fi considerat sincer în ceea ce privește ascunsul, cel

care s-a dovedit a fi un astfel de mincinos în ceea ce privește manifestul? Cum a produs el, care a combinat în sine adevărul spiritului și înșelăciunea cărnii, o uniune pe care apostolul nu o admite: [610] a luminii, adică a adevărului, și a întunericului, adică a falsității? 4. Acum, că se dovedește că trupul lui Hristos este o înșelăciune, rezultă că tot ce se realizează prin trupul lui Hristos se realizează prin înșelăciune: conversațiile, atingerile, mesele comune și chiar minunile în sine. Căci dacă el, atingând pe cineva sau permițând cuiva să-l atingă, l-a eliberat de o suferință, atunci ceea ce este perfect în trup nu poate fi considerat cu adevărat perfect fără adevărul trupului însuși. Nimic solid nu poate fi creat de căscatul <cineva>, nimic umplut de gol. [611] O aparență imaginară are o acțiune imaginară, un agent imaginar are fapte imaginare. 5. Tot așa și patima lui Hristos (adică a lui Marcion) nu dobândește credință. Căci cel care a suferit neadevărat nu a suferit nimic; dar o fantomă nu putea suferi cu adevărat. Prin urmare, întreaga lucrare a lui Dumnezeu este distrusă. Tot ce este semnificativ și valoros în numele creștin este negat: moartea lui Hristos, pe care apostolul a apărat-o atât de insistent, desigur, cea adevărată, afirmând-o ca fundament principal al Evangheliei, al mântuirii noastre și al propriei sale propovăduiri. ***Căci v-am transmis,***— spune el, —***În primul rând, că Hristos a murit pentru păcatele noastre, că a fost îngropat și că a înviat a treia zi.*** [612] 6. Mai mult, dacă trupul Lui este negat, cum este afirmată moartea Lui, care este o încercare la care este supus doar trupul, întorcându-se prin moarte la pământul din care a fost luat conform legii Creatorului său? [613] Și dacă moartea este negată în timp ce trupul este negat, atunci vor exista îndoieli cu privire la înviere. Căci El nu a înviat din același motiv pentru care nu a murit, pentru că a fost lipsit de esența trupească, căreia îi aparțin atât moartea, cât și învierea. Prin urmare, dacă învierea lui Hristos nu este sigură, atunci și a noastră este anihilată. Căci învierea noastră, din cauza căreia a venit Hristos, va fi fără efect, dacă învierea lui Hristos însuși nu este validă. 7. Căci, așa cum cei care au spus că nu există înviere a morților sunt respinși de apostol pe baza învierii lui Hristos, [614] tot așa, dacă învierea lui Hristos nu există, și învierea morților este abolită. Și astfel credința noastră va fi zadarnică și propovăduirea apostolilor va fi zadarnică. [615] De asemenea, ei se dovedesc a fi martori mincinoși despre Dumnezeu, întrucât au mărturisit că El L-a înviat pe Hristos, pe care nu L-a înviat. [616] Și noi încă rămânem în păcate, iar cei care au adormit în Hristos sunt pierduți; [617] chiar dacă sunt sortiți să învie, dar poate într-un mod duhovnicesc, asemenea lui Hristos.

1. Voi, cei care vă imaginați că în această chestiune trebuie, contrazicându-ne, să apelați la îngerii Creatorului - că și ei, în forma fantomatică a unui trup imaginar, desigur, au conversat cu Avraam [618] și Lot [619] și, cu toate acestea, în realitate au conversat, au mâncat și au împlinit ceea ce le-a fost încredințat - în primul rând, nu puteți recurge la exemplele acelui Dumnezeu pe care Îl răsturnați. Căci, în măsura în care dumnezeul pe care îl introduceți este cel mai bun și mai perfect, cu atât exemplele acelui Dumnezeu nu-i corespund, mai bun și mai perfect decât Care nu va fi în toate, decât dacă se deosebește de El în toate. 2. Înțelegeți așadar că nu veți ajunge la recunoașterea faptului că îngerii

aveau un trup imaginar; era adevărata și autentica esență umană. Căci, dacă nu-I era greu să manifeste sentimente și acțiuni adevărate într-un trup imaginar, cu cât mai ușor I-a fost să dea sentimente și acțiuni adevărate esenței adevărate a trupului, ca propriul său Creator și Sculptor. 3. Căci zeul vostru, deoarece nu a produs deloc carne, a fost, așa cum era de așteptat, probabil capabil să aducă <doar> fantasma a ceea ce nu putea <aduce> adevărul; dar Dumnezeul meu, care a transformat în starea sa actuală această <carne> luată din noroi, care încă <procede> din sămânța căsătoriei, ci deja <fiind> carne, ar putea la fel de bine să creeze carne pentru îngeri din orice materie, fiind Cel care a înviat, și numai prin Cuvânt, din nimic chiar și lumea, constând din atâtea și atât de importante corpuri. 4. În orice caz, dacă zeul vostru promite <să le dea> oamenilor într-o zi adevărata esență a îngerilor - ***ei vor fi într-adevăr,*** - spune el, - ***ca îngerii*** , [620]— atunci de ce nu a putut Dumnezeul meu să le ofere îngerilor adevărata esență umană, oriunde ar fi fost luată? Căci tu însuți nu-mi vei spune de unde ai obține acea esență angelică. Îmi este suficient să stabilesc prin ce <carnea> corespunde <lucrărilor> lui Dumnezeu, și anume, adevărul ei, pe care El l-a dat la trei martori: văzul, atingerea, auzul. 5. Este mai greu pentru Dumnezeu să mintă decât să producă din ceva carne adevărată, chiar și nenăscută. Totuși, altor eretici care afirmă că această carne în îngeri ar trebui să se nască din carne dacă ar fi cu adevărat umană, noi, bazându-ne pe o bază sigură, răspundem cum ar putea fi atât cu adevărat umană, cât și nenăscută: este cu adevărat umană datorită adevărului lui Dumnezeu, care este străin de minciună și înșelăciune, și pentru că <îngerii> nu ar putea fi percepuți de oameni ca oameni dacă nu ar rămâne în esență umană; 6. Din acest motiv, El Însuși S-a arătat și El împreună cu îngerii lui Avraam în carne adevărată, dar încă nenăscută, pentru că nu era încă condamnat să moară, ci învăța să trăiască printre oameni. Cu atât mai puțin trebuie îngerii, care nu erau sortiți să moară pentru noi, să fie înzestrați cu trup pentru scurt timp prin naștere! Căci nu erau destinați să-l dea la moarte. 7. Dar indiferent de sursa din care a fost primit și în orice mod a fost dat deoparte, ei nu au pretins că îl au. Dacă Creatorul ***creează îngeri ca duhuri şi slujitorii Săi ca foc flăcător,*** [621] la fel de adevărate duhuri precum sunt ei foc, atunci El i-a creat și ei cu adevărat ca trup, astfel încât acum ne amintim și le declarăm ereticilor că promisiunea de a transforma oamenii în îngeri vine de la același Cel care a transformat odată îngerii în oameni.

1. Aș vrea, așadar, din moment ce nu ai putut folosi exemplele Creatorului ca fiind străine și având propriile lor motive, să descoperi planul zeului tău, conform căruia El L-a revelat pe Hristosul Său nu în adevăratul trup. Dacă l-a disprețuit ca fiind pământesc și, cum spui, plin de bălegar, de ce nu i-a disprețuit și imaginea? Căci imaginea oricărui lucru nedemn nu ar trebui considerată demnă: asemănarea urmează ceea ce este lucrul în sine. 2. „Dar cum ar comunica El cu oamenii, dacă nu prin imaginea esenței umane?” De ce, în acest caz, nu a preferat să folosească adevărata esență pentru a comunica cu adevărat, dacă era necesar să comunice? Cu cât mai demn ar favoriza necesitatea onestitatea decât viclenia! 3. Introduci un zeu destul de jalnic tocmai pentru că El L-a putut revela pe Hristosul Său doar sub forma unui lucru nedemn și, în plus, străin. Căci

într-o anumită măsură [622] va fi potrivit să folosim ceea ce este nedemn, dacă este al nostru, la fel cum nu va fi potrivit să folosim ceea ce este străin, chiar dacă este demn. De ce nu a venit îmbrăcat într-o altă esență mai vrednică, sau mai bine, în a Sa, ca să nu pară că are nevoie de ceva nevrednic și străin? **4.** Dacă Creatorul meu a intrat în comunicare cu omul prin intermediul unui tufiș [623] și al focului, [624] și mai târziu prin intermediul unui nor și al unui glob [625] , și a folosit corpuri făcute din primele elemente pentru a Se prezenta <oamenilor>, atunci aceste exemple de putere divină arată în mod suficient că Dumnezeu nu a avut nevoie de un echipament din carne falsă sau chiar autentică. Totuși, dacă tindem la precizie, nicio esență nu este vrednică ca Dumnezeu să fie îmbrăcat. **5.** Orice îmbracă El, El îl face vrednic, cu condiția să fie fără înșelăciune. Și așa cum ar putea el (zeul lui Marcion) să considere carnea adevărată o rușine mai mare decât cea falsă? Ci a glorificat-o atingându-o. [626] Cât de semnificativă va fi carnea a cărei fantomă era necesară zeului cel mai înalt!

1. Marcion a adoptat toate aceste ficțiuni despre corporalitatea imaginară a lui Hristos cu intenția ca mărturia esenței Sale umane să nu confirme și faptul nașterii Sale și astfel încât să fie imposibil să se apere atribuirea lui Hristos Creatorului, din moment ce El a fost proclamat născut și, prin urmare, trupesc. Și aici Ponticus acționează complet prostește: ca și cum nu ar fi mai ușor să crezi că în Dumnezeu trupul este nenăscut decât că este fals, mai ales dacă îngerii Creatorului au pregătit această credință dinainte, comunicând cu oamenii într-un trup adevărat, dar, totuși, nenăscut. 2. La urma urmei, a fost mai ușor pentru celebra Philumena să-l convingă pe Apelles [627] și pe alți dezertori din tabăra lui Marcion că Hristos a purtat cu adevărat trup, dar, totuși, nelegat de naștere, împrumutat din primele elemente. Și dacă Marcion se temea că credința în trup ar introduce și credința în naștere, atunci, fără îndoială, cel care părea a fi om era considerat născut. 3. Căci o femeie a strigat: „ ***Ferice de pântecele care te-a purtat și de sânii care te-au supt!”*** [628] Și cum se spunea despre mama și frații Lui că stăteau afară la uși? [629] Cu siguranță, când El Însuși s-a declarat Fiul Omului, El a mărturisit că S-a născut. [630] 4. Și vom examina aceste capitole la momentul potrivit. Acum, deși am amânat toate acestea până când voi examina textele Evangheliei, totuși, <insist> asupra a ceea ce am afirmat mai sus: dacă, în vreun caz, cel care părea a fi om trebuia considerat că s-a născut, în zadar <Marcion> a crezut că credința în naștere va fi eliminată de ideea unui trup imaginar. 5. La ce bun că ceea ce era considerat adevărat, atât trupul, cât și nașterea, nu existau cu adevărat? Sau dacă spui: „Părerea oamenilor să fie ce vrea”, atunci ești găsit că te închini zeului tău sub un nume fals, dacă știa că este altul decât ceea ce îi făcea pe oameni să creadă că este. Și tu [631] ai fi putut deja să-i atribui o naștere imaginară pentru a evita decizia acestei întrebări. 6. De fapt, unele fete par uneori însărcinate, fie din cauza [plății întârziate a] taxei pe sânge, fie din cauza unei boli care provoacă umflături. [632] În orice caz, [zeul lui Marcion] a trebuit să joace scena cu fantoma în așa fel încât să „danseze” pentru ea ceea ce este legat de originea cărnii, întrucât oricum juca rolul acestei esențe. Ai respins, desigur, minciuna nașterii: căci ai prezentat carnea însăși ca fiind

adevărată. [633]Chiar și adevărata naștere a lui Dumnezeu, trebuie să ne gândim, este ceva extrem de rușinos. 7. Haideți, atacați această lucrare sacră și onorabilă a naturii, atacați tot ceea ce sunteți; distrugeți sursa cărnii și a sufletului, numiți pântecele, atelierul pentru producerea unei ființe atât de mărețe, adică omul, o scurgere pentru murdărie; persecutați durerile necurate și rușinoase ale sarcinii și nașterii și apoi grija murdară, anxioasă, ridicolă [634] a nou-născutului în sine. Totuși, atunci când răsturnați toate acestea pentru a dovedi că sunt nedemne de Dumnezeu, nașterea nu va fi mai nedemnă de moarte, copilăria decât răstignirea, pedeapsa decât natura <umană> și carnea decât sentința. [635] 8. Dacă Hristos a suferit cu adevărat aceasta, nașterea <pentru el> a fost o <rușine> mai mică; Dacă el, fiind o fantomă, a recunoscut o minciună, s-ar fi putut, de asemenea, naște pe nedrept. Cred că am demonstrat suficient, afirmând că adevărul formei în care El L-a revelat pe Hristosul Său este mai în concordanță cu Dumnezeu decât falsitatea acesteia, că principalele argumente ale lui Marcion, prin care dovedește existența unui alt Hristos, sunt complet nesustenabile. 9. Dacă El a fost adevărat, El a fost trup; dacă El a fost trup, El S-a născut. Căci ceea ce atacă această erezie este confirmat atunci când ceea ce atacă este respins. Dacă, așadar, El este considerat carnal pentru că S-a născut și născut pentru că este carnal pentru că nu a fost o fantomă, trebuie recunoscut că El este tocmai Acela despre care profeții Creatorului au prezis că va veni în trup și se va naște, și anume, că El este Hristosul Creatorului.

1. Acum, așa cum obișnuiți să faceți, referiți-vă la această comparație a lui Hristos <cu un războinic> din Isaia, afirmând că aceasta nu corespunde în niciun fel <cu Hristosul vostru>. „Căci, în primul rând”, spuneți voi, „Hristosul din Isaia trebuie să fie numit Emanuel. [636] În al doilea rând, El <trebuie> să primească puterea Damascului și prada Samariei împotriva regelui asirienilor. [637] Dar Cel care a venit nu S-a arătat sub un astfel de nume și nu a săvârșit nicio faptă militară.”

2. Dar vă sfătuiesc să vă amintiți ce este legat imediat de ambele pasaje. Căci traducerea cuvântului ***Emanuel este adăugată și:*** „Dumnezeu cu noi”, [638] pentru a putea lua în considerare nu numai sunetul numelui, ci și semnificația sa. Căci combinația de sunete ebraice, care este ***Emanuel,*** este o combinație a sunetelor poporului său, dar semnificația lor, care este „Dumnezeu cu noi”, este comună tuturor datorită traducerii. Prin urmare, examinați dacă această expresie „Dumnezeu cu noi” (care este ***Emanuel)*** nu a fost aplicată lui Hristos de când Hristos a strălucit. 3. Și cred că nu veți nega acest lucru, din moment ce dumneavoastră înșivă Îl numiți „Dumnezeu cu noi”, [se spune] [639] adică Emanuel. Sau dacă ești atât de nefondat încât, pentru că spui „Dumnezeu este cu noi” și nu „Emanuel”, negi că a venit Cel al cărui nume propriu este să fie numit Emanuel, ca și cum acest cuvânt nu ar însemna „Dumnezeu este cu noi”, atunci vei descoperi că printre evrei creștinii și chiar marcioniții îl menționează pe Emanuel atunci când vor să spună „Dumnezeu este cu noi”, la fel cum orice alt popor, prin orice combinație de sunete spun

„Dumnezeu este cu noi”, îl proclamă pe Emanuel, raportând sensul cuvântului la sunetul său ebraic. 4. Și dacă ***Emanuel*** înseamnă „Dumnezeu este cu noi”, iar Dumnezeu care este cu noi este Hristos, care rămâne și în noi, ***căci toți cei care ați fost botezați în Hristos v-ați îmbrăcat cu Hristos,*** [640] atunci Hristos rămâne la fel de sigur în sensul numelui, care este „Dumnezeu este cu noi”, ca și în sunetul numelui, care este ***Emanuel.*** Și astfel se stabilește că El a venit deja, despre Care s-a vorbit mai dinainte ca Emanuel, căci sensul celui care a venit este Emanuel, adică „Dumnezeu este cu noi”.

1. În mod similar, luați în considerare doar sunetul numelor atunci când înțelegeți „tăria Damascului”, „prada Samariei” și „regele Asirienilor”, ca și cum l-ar fi prefigurat pe Hristos ca războinic aparținând Creatorului, fără a acorda atenție la ceea ce spune Scriptura mai sus [641] : ***Căci înainte ca <copilul> să învețe să-și numească tata și mamă, El va lua tăria Damascului, prada Samariei împotriva regelui Asirienilor*** . [642] 2. Trebuie mai întâi să vă uitați la indicația vârstei: putem vorbi aici despre Hristos ca despre un bărbat <adult>, ca să nu mai vorbim că El a fost un comandant. Căci oare un prunc va chema la arme prin țipătul său, va da semnalul începerii războiului nu cu o trâmbiță, ci cu o zornăitoare, va indica direcția atacului asupra inamicului nu de pe un cal, car sau zid de cetate, ci de pe gâtul sau spatele doicii sale și astfel va lua în stăpânire Damasc și Samaria în loc de sfârcurile <mamei>? 3. Un alt lucru dacă printre pontici pruncii <ai acestui> popor barbar se năpustesc în luptă, după ce, cred, au făcut mai întâi o baie de soare cu ungere, apoi sunt înarmați cu scutece și primesc plată în ulei, [643] prunci care învață să arunce sulițe înainte de a mesteca <hrana>. [644] Într-adevăr, dacă natura nu le permite nicăieri oamenilor să lupte înainte de a deveni bărbați, [645] să primească puterea Damascului înainte de a ști să-și numească tatăl și mama, atunci rezultă că această proclamație este înțeleasă ca alegorică. „Dar nici măcar unei fecioare”, spune <Marcion>, „nu-i este îngăduit de natură să nască și totuși îl cred pe profet”. Și pe bună dreptate o fac. 4. Căci a pregătit credința într-un lucru incredibil explicând că ar fi un semn: ***De aceea,*** spune el, ***Domnul vă va da un semn: iată, o fecioară va concepe în pântecele ei și va naște un fiu*** . [646] Acum, un semn de la Dumnezeu, dacă nu este un lucru miraculos și extraordinar, nu ar fi un semn. Și dacă evreii, pentru a ne încurca, îndrăznesc vreodată să mintă că Scriptura nu menționează o Fecioară, 5. ci o tânără femeie, [647] care urmează să conceapă și să nască, sunt copleșiți de argumentul că un lucru obișnuit, adică sarcina și nașterea unei tinere femei, nu poate părea a fi un semn. Prin urmare, ei vor crede pe deplin [648] în maternitatea Fecioarei, care este destinată să fie un semn; dar în natura războinică a pruncului - fără niciun motiv, întrucât aici nu există nicio explicație <a acestei minuni ca> semn. Dar <Scriptura>, după ce a înzestrat nașterea fără precedent cu funcția unui semn, [649] după aceste cuvinte despre semn, în alt loc declară deja cum hrănesc Pruncul, Care va mânca miere și unt [650] - 6. și aceasta, desigur, nu este spusă ca un semn [că El nu se va deda la rău], [651] căci aceasta este [652]există vârsta unui copil, - dar cuvintele sunt un semn că> El va primi puterea Damascului și prada Samariei împotriva regelui asirienilor. [653] Luați în considerare vârsta lui și

căutați sensul a ceea ce este prezis, dar, mai presus de toate, restituiți adevăratei Evanghelii ceea ce ați furat de la cea de mai târziu: [654] și profeția devine clară în măsura în care este anunțată împlinirea ei. Într-adevăr, acei magi din răsărit să aștepte primele zile ale copilăriei lui Hristos, [655] pentru a-i oferi aur și tămâie: [656] și Pruncul a primit puterea Damascului fără luptă sau arme. 7. Căci pe lângă ceea ce este cunoscut de toți, <și anume> că puterea Răsăritului, adică tăria și puterea sa, constă de obicei în aur și mirodenii, nu există nicio îndoială că Creatorul a numit și puterea altor națiuni aur, așa cum se spune prin Zaharia: ***Şi luda va tăbărî lângă Ierusalim şi va aduna toată puterea naţiunilor din jur, aur şi argint.*** [657] 8. Dar David vorbește și despre acea ofrandă de aur: ***Şi I se va da din aurul Arabiei*** [658] - și din nou: ***Regii Arabiei şi sabeenii Îi vor aduce daruri.*** [659] Căci Răsăritul era obișnuit să-i considere pe magi drept regi, iar Damascul era considerat anterior ca aparținând Arabiei, [660] înainte de a fi atribuit Siro-Feniciei după împărțirea Siriei; [661] puterea sa (Damascul) a acceptat-o apoi Hristos, după ce a acceptat semnele ei, adică aurul și mirodeniile. Și ca pradă a Samariei <El i-a primit> pe magii înșiși, care, după ce L-au prins, L-au onorat cu daruri și, plecându-și genunchii, L-au închinat ca Dumnezeu și Rege, folosind mărturia stelei arătătoare și călăuzitoare, s-au dovedit a fi „prada Samariei” - adică a idolatriei - crezând în Hristos. 9. Căci sub numele Samariei, fiind lipsită de glorie din cauza idolatriei, din cauza căreia s-a îndepărtat de Dumnezeu sub regele Ieroboam, [662] El a întipărit idolatria. Căci nu este neobișnuit ca Creatorul să înlocuiască metaforic un cuvânt cu altul pe baza unei comparații a crimelor asociate cu acestea. Căci El îi numește pe prinții Sodomei prinții Iudeii și îi numește pe poporul însuși poporul Gomorei; [663] Și El spune în alt loc: ***Tatăl vostru*** este ***amorit şi mama voastră este hitită*** , [664] din cauza răutății similare a celor pe care îi numea odată chiar fiii Săi: ***Am născut şi am crescut fii*** , [665] 10. Tot așa, prin Egipt El se referă uneori la întreaga lume atunci când o acuză de superstiție și calomnie. [666] Așadar, Babilonul, în Ioan al nostru, este o imagine a orașului roman, la fel de mare, mândră de împărăția sa și luptând cu sfinții lui Dumnezeu. [667]Folosind aceeași metodă, El i-a numit și pe magi cu numele de samariteni; magi de la care s-a luat ca pradă ceea ce posedau împreună, așa cum am spus, cu samaritenii - idolatrie. Iar prin cuvintele ***„împotriva regelui asirienilor*** ” înțelegeți: „împotriva lui Irod”, împotriva căruia, fără a-l informa atunci despre cel pe care îl căuta cu scopul de a-l ucide pe Hristos, magii au ieșit de fapt. [668]

1. Această interpretare a noastră va fi confirmată atunci când, în alt loc, voi, care îl considerați pe Hristos un războinic datorită numelor unora dintre armele care erau cu El și datorită unor cuvinte similare, veți fi infirmați printr-o examinare comparativă a gândurilor rămase <conținute în text>. ***Încinge-te,*** spune David, ***cu sabia*** [669] ***pe coapsa ta.*** Dar ce citești mai sus despre Hristos? ***Care a înflorit în frumusețe mai mult decât fiii oamenilor; harul s-a revărsat din buzele Tale.*** 2. Râd dacă <David> Îl lingușește pe Cel pe care L-a încins cu sabia pentru război <cu cuvinte> despre frumusețea Lui înfloritoare și harul buzelor Sale. Adăugând și: ***Împarte, prosperă şi domneşte,*** [670] adaugă el, ***de***

dragul adevărului, blândeții și dreptății. [671] Căci cine va face aceasta cu sabia și nu mai degrabă opusul acesteia: înșelăciunea, brutalitatea și nedreptatea, adică faptele inseparabile de bătălii? Să vedem, așadar, dacă sabia care are un efect diferit nu este altceva. 3. Căci și Apostolul Ioan în Apocalipsa descrie sabia [672] care iese din gura lui Dumnezeu, [673] o sabie cu două tăișuri, ascuțită, [674] prin care trebuie să înțelegem cuvântul divin, cu două tăișuri datorită celor două Testamente ale Legii și Evangheliei, ascuțită de înțelepciune, vrăjmașă diavolului, înarmendu-ne împotriva dușmanilor spirituali [675] <plini> de răutate și de orice poftă, despărțindu-ne de cei mai dragi <inimei noastre> pentru numele lui Dumnezeu. [676] **4.** Și dacă nu vreți să-l recunoașteți pe Ioan, aveți un învățător comun cu noi, pe Pavel, care ne încinge coapsele cu adevărul și cu pieptarul dreptății, care ne echipează cu pregătirea Evangheliei păcii, și nu a războiului, care ne poruncește să luăm scutul credinței, cu care putem stinge toate săgețile aprinse ale diavolului, coiful mântuirii și sabia Duhului [677] , ***care,*** spune el, ***este Cuvântul lui Dumnezeu*** [678] 5. Și Domnul Însuși a venit să trimită această sabie pe pământ [679] , și nu pacea. Dacă acesta este Hristosul vostru, atunci, prin urmare, și El este un războinic. Dacă nu este războinic, iar sabia pe care o oferă este alegorică, atunci lui Hristos Creatorul i se permite în psalm, fără nicio legătură cu treburile militare, să fie încins și cu o sabie simbolică a cuvântului, cu care se pot combina frumusețea înfloritoare și harul buzelor menționate mai sus, cu care S-a încins apoi peste coapsa Sa, după David, intenționând într-o zi să trimită această <sabie> pe pământ. 6. Căci aceasta este indicat de cuvintele <lui David>: ***Răspândește-te, prosperă și domnește***: răspândind cuvântul pe tot pământul pentru a chema toate neamurile, venind să le favorizeze prin înaintarea în credință, prin care El a fost acceptat și domnind de atunci, căci El a biruit moartea prin înviere. ***Și dreapta Ta Te va călăuzi*** , spune El, ***pe cale minunată}*** - adică puterea harului spiritual, care duce la cunoașterea lui Hristos.

7. Săgețile Tale sunt ascuțite, [680] porunci și amenințări zboară peste tot și mustrări ale inimii, străpungând și străpungând orice conștiință. ***Neamurile vor cădea înaintea Ta*** [681] - desigur, închinându-se Ție. Așa este Hristosul Creatorului, „puternic în luptă” și „înarmat până în dinți”, astfel El primește acum prada, și nu numai a Samariei, ci a tuturor neamurilor. Recunoaște ca alegorice prada Lui, ale cărei arme sunt alegorice. Prin urmare, întrucât într-un mod similar, adică figurativ, atât Domnul a vorbit, cât și Apostolul a scris, nu este întâmplător că folosim interpretările Sale, exemple <din care> chiar și adversarii <noștri> le recunosc și, în consecință, în acea măsură Hristosul care va veni va fi Hristosul lui Isaia, în măsura în care El nu va fi un războinic, căci acesta nu este cel prefigurat de Isaia.

1. În ceea ce privește întrebările legate de trupul <lui Hristos> și, din această cauză - de nașterea <Sală> și, deocamdată, doar de numele Emanuel, s-a spus deja destul. În ceea ce privește celelalte nume și, mai presus de toate, numele Hristos - ce va răspunde cealaltă parte? Dacă, după tine, numele lui Hristos este la fel de comun ca și numele lui Dumnezeu, astfel încât ar fi potrivit să numim fiul

fiecăruia dintre cei doi zei Hristos <așa cum> [682] fiecare zeu [683] este numit tată, atunci această dovadă va fi contracarată de un raționament convingător. 2. Căci numele lui Dumnezeu, ca nume natural al Divinității, poate fi extins la toți cei care pretind divinitate, inclusiv la idoli, conform cuvintelor apostolului: „ ***Căci sunt unii care sunt numiți zei, fie în cer, fie pe pământ*** [684], dar numele lui Hristos, care nu a venit din natură, ci din instituție divină, devine proprietatea Celui prin care este stabilit și nu va admite transferul la un alt zeu, mai ales la unul care este dușman și are propria sa instituție, pentru care va trebui să inventeze nume proprii”. 3. Căci cum se întâmplă ca ereticii, care au inventat instituții diferite pentru doi zei, să admită o comunitate de nume atunci când instituțiile sunt în dezacord, deși nu există o dovadă mai mare a existenței a doi zei dușmani decât descoperirea în instituția lor a unor nume, de asemenea, diferite? Căci existența diferențelor este confirmată doar de unicitatea numelor. 4. Dacă lipsește, dacă lipsește vreodată, catachreza greacă vine în ajutor, despre folosirea unui alt cuvânt în sensul său impropriu. Dumnezeu, cred eu, nu ar trebui să-i lipsească nimic, iar instituția Sa [685] nu ar trebui să fie ridicată din materiale străine.

Ce fel de zeu este acesta care cere nume de la Creator chiar și pentru propriul său fiu, nu doar unele ciudate, ci unele vechi și bine cunoscute, care, tocmai din acest motiv, nu sunt potrivite pentru un zeu nou și necunoscut? 5. Mai mult, cum poate el să învețe că o bucată nouă de pânză nu trebuie cusută pe o haină veche și vinul nou nu trebuie încredințat burdufurilor vechi, [686] fiind el însuși cusut pe nume vechi și turnat în ele? Cum poate el să rupă Evanghelia din Lege, fiind în întregime îmbrăcat în Lege, și anume, <fiind numit> cu numele lui Hristos? Cine i-a interzis lui, care a propovăduit altceva și a venit din alt loc, să fie numit cu altceva, deși nu a primit adevăratul trup tocmai pentru că nu părea a fi Hristosul Creatorului? 6. În zadar n-a vrut să se arate ca Cel pe care dorea să fie numit, din moment ce, chiar dacă ar fi fost trupesc, ar fi părut mai puțin Hristosul Creatorului dacă nu ar fi fost numit astfel. Însă el, după ce a acceptat numele Celui a cărui esență a respins-o, trebuie neapărat să fie găsit recunoscând esența și din nume. Căci dacă Hristos înseamnă „Uns”, iar a fi uns este o proprietate a trupului, atunci cel care nu avea trup nu putea fi deloc uns; cel care nu putea fi deloc uns nu putea fi numit în niciun fel Hristos. Este o altă chestiune dacă și-ar fi asumat înfățișarea și numele. 7. „Dar cum”, spune <ereticul>, „ar fi câștigat încrederea evreilor, dacă nu prin intermediul unui nume bine cunoscut și familiar lor?” Dumnezeul despre care vorbești se dovedește a fi ezitant sau viclean; realizarea oricărui lucru prin înșelăciune trădează un plan <plin> de incertitudine sau viclenie. Profeții falși au acționat mult mai nobil și mai direct, apărând împotriva Creatorului în numele zeului lor. Dar nu găsesc împlinirea acestui plan, întrucât era mai ușor pentru <evrei> să-l considere fie Hristosul lor, fie mai degrabă un fel de înșelător, [687] decât Hristosul unui alt dumnezeu, lucru pe care Evanghelia îl va confirma.

1. Ce se întâmplă atunci, dacă <zeul lui Marcion> a furat numele lui Hristos, așa cum un hoț mărunt fură un coș, de ce a dorit să fie numit și Isus, un nume de

care evreii nu aveau astfel de așteptări? Căci dacă noi, care prin harul lui Dumnezeu am dobândit o înțelegere a misterelor Sale, recunoaștem că și acest nume a fost destinat lui Hristos, evreii, cărora le-a fost luată înțelegerea, [688] nu vor ști acest lucru. Până în ziua de azi îl așteaptă pe Hristos, și nu pe Isus, și îl interpretează pe Ilie [689] ca fiind Hristos, mai degrabă decât Isus <Nun>. 2. De ce, așadar, a venit el în acel nume în care Hristos nu era așteptat? Ar fi putut veni în acel singur nume care era așteptat. Totuși, când le-a unit pe cele două, cel așteptat și cel neașteptat, ambele planuri ale sale s-au prăbușit. Căci dacă este numit Hristos din acest motiv, ca să câștige încredere pentru o vreme, ca și cum ar fi venit de la Creator, atunci <numele> Isus împiedică acest lucru, căci acest nume nu era așteptat în Hristos Creatorul; Dacă el <este numit Iisus din acest motiv> pentru a fi considerat ca aparținând unui alt zeu, atunci <numele> Hristos nu permite acest lucru, căci Hristos nu era așteptat de la nimeni altcineva decât de la Creator. 3. Care dintre aceste <nume> poate fi păstrat, nu știu. Ambele vor fi păstrate de Hristos, care aparține Creatorului, în care <numele> Isus este, de asemenea, revelat. „Cum?”, spui tu. Află asta acum împreună cu complicii tăi în eroare, evreii. [690] Când Moise a fost numit succesor [691] de Avzes, [692] fiul lui Naveh, [693] după cum se știe, numele său anterior a fost schimbat și a început să fie numit Iisus. [694]

4. „Cu siguranță”, spui tu. În primul rând, afirmăm că acesta a fost un tip al Celui care avea să vină. Căci, din moment ce Iisus Hristos era destinat să introducă al doilea popor, care suntem noi, născuți în pustie [695] ai acestei epoci, în Țara Făgăduinței în care curge lapte și miere [696] - adică <în > [697] posedarea vieții veșnice, decât care nu este nimic mai dulce - și aceasta trebuia să se întâmple nu prin Moise, adică nu prin învățătura Legii, ci prin Iisus, <adică> prin harul Evangheliei, după ce am fost circumcișii cu lama de piatră, [698] adică prin <poruncile> lui Iisus, **5.** căci piatra este Iisus, [699] - astfel încât omul care a fost pregătit ca un tip al acestei taine a fost inițiat în asemănarea numelui Domnului, fiind numit Iisus. [700] Însuși Iisus a mărturisit chiar și atunci că acest nume era al Lui, când i-a vorbit lui Moise. Căci cine a vorbit decât Duhul Creatorului, care este Iisus? Când El a vorbit deci poporului care primise porunca: ***Iată, trimit pe îngerul Meu înaintea feței voastre, ca să vă păzească pe cale și să vă ducă în țara pe care v-am pregătit-o; ascultați-l și ascultați-l, ca să nu-L ascultați, căci nu vă va ascunde, căci Numele Meu*** este peste el [701] - [702] El l-a numit (Iosua) înger datorită numeroaselor minuni pe care urma să le înfăptuiască și datorită slujbei sale profetice de a proclama voința divină, și Isus datorită misterului numelui Său viitor. 6. Căci acest [703] nume pe care El Însuși i l-a dat (Iosua) este numele Lui, El a confirmat-o poruncindu-i de acum înainte să nu se mai numească nici înger, nici Abses, ci Isus. Prin urmare, dacă ambele nume sunt potrivite pentru Hristos Creatorul, ele sunt la fel de nepotrivite pentru Hristos necreatorul, precum restul seriei de fapte este nepotrivită pentru El. În cele din urmă, trebuie de acum înainte și în viitor să ne ghidăm după acel ***principiu sigur și drept care ne permite să respingem argumentele adversarului fără a le lua în considerare*** , [704] necesar pentru ambele părți, pe baza căruia s-ar stabili că nu ar trebui să existe absolut nimic comun între Hristosul unui alt

dumnezeu și Hristosul Creatorului. 7. Căci trebuie să apărați distincția <dintre cei doi Hristosi>, așa cum nu trebuie să admitem distincția <dintre Hristosul care a fost prezis și Hristosul care a venit>, căci nu veți putea dovedi că Hristosul unui alt dumnezeu a venit decât dacă arătați că este complet diferit de Hristosul Creatorului și nu vom putea apăra apartenența sa la Creator decât dacă arătăm că este așa cum a fost determinat de Creator. Cât despre nume, le-am apărat deja: îmi însușesc pe Hristos, îl apăr pe Isus pentru mine.

1. Să comparăm restul faptelor Sale cu Scriptura. Isaia apare din nou: „ ***Am vestit înaintea Lui”*** , spune el : [705] „ ***ca un copil, ca o rădăcină într-un pământ însetat, și El nu avea nici formă, nici slavă, și L-am văzut, și El nu avea nici formă, nici frumusețe, ci forma Lui era jalnică, micșorată în comparație cu toți oamenii*** , [706] - așa cum mai sus <citim> glasul Tatălui către Fiul: ***Precum mulți se vor înspăimânta de Tine, așa și fără slavă va fi chipul Tău printre oameni.”*** [707] 2. Oricare ar fi fost acel trup nenorocit, cum era înfățișarea lui, cum era înfățișarea lui? Dacă era urât, dacă era lipsit de glorie, dacă era disprețuit, atunci Hristos va fi al meu. Căci exact așa a fost El înfățișat în profeții, în ceea ce privește înfățișarea și aspectul exterior. [708] Și dacă El este numit de David „ ***abundând în frumusețe înaintea fiilor oamenilor”,*** [709] El este numit astfel în acea stare alegorică de har spiritual în care Se încinge cu sabia [710] cuvântului, care este cu adevărat înfățișarea, frumusețea și slava Lui.

3. Totuși, în formă trupească [711], același profet <El apare> chiar ca ***un vierme și nu ca un om, o ocară printre oameni și un dispreț printre oameni.*** [712] Acest fel de proclamare [713] nu privește natura Lui interioară. Căci, dacă plinătatea Duhului rămâne în El, [714] recunosc o mlădiță din rădăcina lui Iese: [715] floarea ei [716] va fi Hristosul meu, pe care s-a odihnit, după Isaia, ***Duhul înțelepciunii și al priceperii, Duhul sfatului și al puterii, Duhul cunoașterii și al evlaviei, Duhul fricii de Dumnezeu.*** [717]

4. Căci nimănui nu i-au corespuns toate mărturiile spirituale luate la un loc , [718] în afară de Hristos, care a fost asemănat cu o floare prin harul Duhului și care este considerat a proveni din tulpina lui Iese prin Maria, care își trage originea din Iese. Cer un răspuns cu privire la ideea <ta> <despre Hristos>: dacă Îi atribui dorința de orice smerenie, răbdare și liniște, atunci, pornind de la aceasta, El va fi Hristosul lui Isaia, ***un Om al suferinței și care a învățat să îndure neputința,*** [719] ***Care, ca o oaie, a fost dusă la tăiere și, ca un miel înaintea celui care îl tunde, nu Și-a deschis gura,*** [720] Care nu s-a împotrivit, nu a strigat și glasul Lui nu s-a auzit din afară; [721] Care nu a zdrobit trestia frântă, adică credința frântă a evreilor; Care nu a stins fitilul de in aprins, adică arderea instantanee a neamurilor, [722] - El nu poate fi altul decât Cel Care a fost prezis. **5.** Rezultă că <și> [723] faptele Sale ar trebui investigate cu referire la Scriptură, împărțite, dacă nu mă înșel, în două acțiuni: predicarea și facerea de minuni. Dar voi aranja exemplele ambelor astfel încât (întrucât și Marcion a binevoit să supună Evanghelia însăși analizei) <investigarea> diferitelor aspecte

ale învățăturii și semnelor <lui Hristos> să fie amânată până în momentul <polemicii cu Marcion pe această temă>, ca și cum până când <întoarcerea va veni direct către> evenimentele <evanghelice> în sine [724] . Aici, însă, vom termina lucrarea pe care am început-o în termeni generali, afirmând deocamdată că Hristos a fost prezis de Isaia ca Predicator: ***Căci cine dintre voi,*** spune el, ***se teme de Dumnezeu, [și]*** [725] ***va asculta de glasul Fiului Său*** [726] ***?*** [727] ***Și,*** de asemenea, ca Medic: ***Căci El Însuşi,*** spune el, ***a luat neputințele noastre și a purtat bolile noastre.*** [728]

1. Din împrejurările morții Sale, cred, încercați să faceți o distincție, [729] negând că suferințele crucii au fost prefigurate pentru Hristos Creatorul și citând ca o dovadă suplimentară improbabilitatea ca Creatorul să-și condamne Fiul la o moarte pe care El Însuși a blestemat-o: ***Blestemat,*** spune El, este ***oricine atârnă pe lemn.*** [730] Totuși, separ pe bună dreptate sensul acestui blestem [731] de simpla prezicere a crucii, căreia îi este dedicată în primul rând prezenta investigație, căci și în alte locuri confirmarea stării reale a lucrurilor precede explicația ei. Mai întâi voi explica imaginile. 2. Într-adevăr, a fost foarte oportun să se reprezinte în anunț această taină alegorică, care era pe cât de incredibilă era, cu atât mai probabil să devină o ispită în viitor dacă s-ar fi vorbit deschis despre ea; cu atât mai maiestuos, cu atât mai supus ascunderii, astfel încât complexitatea înțelegerii sale necesită harul lui Dumnezeu. Să începem, așadar, cu Isaac, care, atunci când, fiind sortit de tatăl său pentru tăiere, [732] el însuși a purtat copacul pentru sine, [733] deja în acel moment arăta spre moartea lui Hristos, dat de Tatăl pentru a fi jertfit [734] și purtând copacul [735] suferinței Sale. 3. Iosif, menit și el să fie un tip al lui Hristos, chiar dacă numai [736] pentru motivul (ca să nu-mi întârzii expunerea <aducând în discuție alte argumente>) că a îndurat persecuția din partea fraților săi din cauza milei lui Dumnezeu, așa cum a îndurat Hristos din partea evreilor, <frații Săi> după trup, când a primit binecuvântarea tatălui său, exprimată în aceste cuvinte: ***Frumusețea Lui este <frumusețea> unui vițel, coarnele Lui sunt coarne de unicorn*** , [737] ***cu care va risipi de îndată neamurile până la marginile pământului,*** [738] - a fost, desigur, sortit să nu fie nici rinocer cu un corn, nici minotaur cu două coarne, ci în el a fost prefigurat Hristos, un vițel conform ambelor <sale> destin: pentru unii feroce ca un Judecător, pentru alții blând ca un Mântuitor, ale cărui coarne sunt marginile crucii. 4. Într-adevăr, capetele curții, care face parte din cruce, se numesc coarne, iar prăjina catargului central se numește unicorn. Prin această putere a crucii, El, îmbrăcat în acest fel cu coarne, împrăștie acum toate neamurile prin credință, transferându-le de pe pământ în cer, și apoi le va împrăștia prin judecată, aruncându-le din cer pe pământ. 5. El va fi numit și vițel în alt loc din aceeași Scriptură, când Iacov îi blestemă spiritual [739] pe Simeon și Levi, adică pe cărturari și farisei, căci aceștia din urmă sunt descendenți din cei dintâi: ***Simeon şi Levi au comis nedreptate din cauza ereziei lor*** [740] - și anume, cea din cauza căreia L-au persecutat pe Hristos.***Să nu intre sufletul meu în sfatul lor și să nu se mai găsească simțurile mele*** [741] în adunarea lor ***, căci în mânia lor au ucis oameni,*** adică pe profeți, și ***în pofta lor au tăiat tendoanele***

vițelului , [742] adică pe Hristos, Pe Care L-au răstignit după ce i-au ucis pe profeți, iar în frenezia lor I-au străpuns, desigur, tendoanele cu cuie. Altfel, [blestemul ar fi] fără sens, dacă după crime îi ceartă pentru că au chinuit vreun taur. 6. Cât despre Moise, de ce s-a rugat doar stând jos cu mâinile întinse când Iosua se lupta cu Amalec, deși în împrejurări atât de alarmante ar fi trebuit mai degrabă să se roage îngenuncheat, lovindu-și pieptul cu mâinile și căzând cu fața la pământ, dacă nu pentru că acolo unde lupta numele Domnului, Care odinioară trebuia să lupte împotriva diavolului, era nevoie și de chipul crucii, prin intermediul căruia Iosua urma să obțină victoria? [743] 7. Același Moise, după interdicția de a face o asemănare a vreunui lucru, [744] de ce a pus un șarpe de aramă, montat pe un stâlp [745] în formă de om spânzurat, ca spectacol salvator? [746] Nu a subliniat el aici și puterea crucii Domnului, datorită căreia șarpele-diavol a fost dezarmat și tuturor celor care sufereau din cauza șerpilor spirituali, dar care priveau la această <cruce> și credeau în ea li se promitea vindecarea de mușcăturile păcătoase și, în consecință, mântuirea?

1. Ei bine, atunci voi vedea acum cum înțelegeți următoarele cuvinte, dacă le-ați citit în David: ***Domnul a domnit din lemn*** [747] ***.*** Cu excepția cazului în care <credeți> [748] că <ele> desemnează un anumit vânzător de lemne drept regele evreilor, și nu pe Hristos, care a domnit din momentul patimilor Sale pe lemn, după ce a învins moartea. Căci dacă [749] moartea a domnit de la Adam până la Hristos, [750] atunci de ce nu se poate spune despre Hristos că El a domnit din lemn, din moment ce, murind pe lemnul crucii, El a pus capăt domniei morții? 2. Și Isaia spune, de asemenea: ***Căci ni s-a născut un copil*** - ce nou <conține aceste cuvinte>, dacă nu este vorba despre Fiul lui Dumnezeu? - ***Și El ne este dat, a cărui putere s-a găsit pe umărul Lui}*** Cine dintre regi poartă semnul puterii Sale pe umăr și nu pe cap, ca o diademă, sau în mână, ca un sceptru, sau <nu are> vreo haină distinctivă specială? 3. Dar numai noul Împărat al noilor veacuri - Hristos Iisus - al noii glorii [751] și puterii și măreția Sa a purtat pe umărul Său, și anume crucea, astfel încât, în conformitate cu profeția menționată mai sus, de acum înainte Domnul să domnească din copac. Ieremia vă face aluzie la acest copac [752] , prefigurând că evreii vor spune: ***Veniți, să punem copacul pe pâinea Lui*** [753] **- adică** pe trup. **4.** Căci aceasta este ceea ce Domnul a revelat [754] în Evanghelie, pe care și voi o acceptați, numind Trupul Său pâine [755] , pentru ca numai prin aceasta să înțelegeți că Cel al cărui Trup Profetul îl asemănase mai înainte cu pâinea a dat chipul [756] Trupului Său pâinii, întrucât Domnul Însuși urma să explice mai târziu această taină. 5. Dacă totuși cauți o prezicere a Crucii Domnului, s-ar putea să fii pe deplin mulțumit de Psalmul douăzeci și unu, care conține o descriere a tuturor patimilor lui Hristos, care deja atunci își proclamă slava: Mi ***-au străpuns*** , spune El, ***mâinile și picioarele,*** [757] ceea ce este un chin inseparabil de răstignire. Și din nou, când Se roagă pentru ajutor de la Tatăl, El spune: ***Salvează-mă de gura leului,*** desigur, de moarte, și ***de coarnele unicornului smerenia mea,*** [758]— adică de pe marginile crucii, așa cum am arătat mai sus. Nici David însuși, nici vreun rege al evreilor nu au suferit o astfel de răstignire, ca nu cumva să credeți că <suferința> altcuiva este prezisă, <și nu a Aceluia> care singur a fost răstignit

atât de notabil de către popor. Dacă chiar și acum încăpățânarea eretică va respinge și ridiculiza toate aceste interpretări, eu îi voi ceda, <admițând> că nicio răstignire a lui Hristos <aici> nu a fost prezisă de Creator: căci nici în acest caz nu va dovedi că Cel care a fost răstignit este un alt <Hristos al unui alt dumnezeu>. 7. Cu excepția cazului în care demonstrează că această moarte a lui a fost prezisă de dumnezeul său, astfel încât diferența de suferințe și, prin urmare, și diferența de persoane, să poată fi apărată pe baza diferenței de preziceri. Dar, din moment ce nici Hristosul său însuși, nici măcar răstignirea sa, nu au fost prezise, profeția morții este suficientă pentru a confirma că Hristosul care a venit este al meu. Căci din faptul că nu este menționată forma morții Sale, rezultă că s-ar fi putut întâmpla și prin răstignire; Ar trebui atunci atribuită altcuiva, dacă ar fi existat o prezicere a altcuiva. 8. Cu excepția cazului în care <încăpățânarea eretică> dorește ca nici moartea Hristosului meu să nu fi fost prezisă, ceea ce este cu atât mai rușinos, cu cât proclamă moartea Hristosului său, a cărui naștere o neagă, dar neagă mortalitatea Mea, a cărei naștere o recunoaște. Dar vreau să dovedesc atât moartea, cât și îngroparea și învierea Hristosului meu printr-o zicală a lui Isaia, care spune: ***Îngroparea Lui este luată din mijloc.*** [759] **9.** Căci El nu ar fi fost îngropat dacă nu ar fi murit și îngroparea Lui nu ar fi putut fi luată din mijloc decât prin înviere. În cele din urmă, <Isaia> adaugă: ***De aceea, El va primi pe mulți ca moștenire și va împărți prada multora*** [760] ***pentru că sufletul Lui a fost dat morții*** , [761]. Este arătat motivul acestui har, care urma să devină <El> compensație pentru nedreptatea morții; Se arată, de asemenea, că El va dobândi aceasta [venind să o dobândească prin moarte] [762] după moarte, desigur, prin înviere.

1. Secvența faptelor lui Hristos a fost prezentată în conformitate cu aceste <predicții> atât de complet încât El, prezentat clar ca atare, așa cum a fost anunțat, trebuie considerat nimeni altul decât Cel despre care a fost anunțat ca atare, astfel încât deja din această concordanță dintre faptele Sale și Scripturile Creatorului, datorită posibilității de a judeca în majoritatea cazurilor rezultatul, [763] credința să poată fi restaurată și în ceea ce partea opusă [764] fie pune la îndoială, fie neagă. Acum mai departe: vom prezenta și acele evenimente corespunzătoare <realității noastre> din Scripturile Creatorului, care au fost prezise ca venind după Hristos. 2. Căci <această> [765] instituție nu s-ar fi împlinit dacă nu ar fi venit El după Care urma să se realizeze. Priviți toate națiunile care au început de atunci să iasă din adâncurile erorii umane la Dumnezeu Creatorul, la Dumnezeu Hristosul [766] și, dacă îndrăzniți, negați că acest lucru a fost prezis.

3. Dar imediat veți întâlni în psalmi făgăduința Tatălui: ***Tu ești Fiul Meu, astăzi Te-am născut. Cere-Mă și-Ți voi da neamurile de moștenire și marginile pământului de stăpânire.*** [767] Și nu veți putea dovedi că David este Fiul Său mai degrabă decât Hristos, sau că marginile pământului sunt promise mai degrabă lui David, care a domnit în hotarele unui singur neam al evreilor, decât lui Hristos, care a luat deja în stăpânire întreaga lume prin credința în Evanghelia Sa. 4. Tot așa și prin Isaia <Dumnezeu spune>: ***Iată, Te-am dat ca o poruncă***

pentru popor, ca o lumină pentru neamuri, <să> deschizi ochii orbilor - desigur, a celor ce sunt în rătăcire - ***ca să izbăvești pe cei cuceriți din lanțuri*** - adică să-i eliberezi de păcate - ***și din închisoare*** - adică de moarte - pe cei ***ce stau în întuneric,*** [768] - desigur, din ignoranță. **5.** Dacă aceste lucruri se întâmplă prin Hristos, ele vor fi prefigurate cu privire la nimeni altcineva decât la Cel prin care se întâmplă. Și iarăși în alt loc: ***Iată, L-am făcut mărturie pentru neamuri, prinț și conducător al neamurilor; neamurile care nu Te cunosc Te vor chema și popoarele se vor întoarce la Tine*** . [769] Căci nu veți interpreta aceasta cu privire la David, căci s-a spus mai sus: ***Și voi stabili pentru voi o poruncă veșnică, evlavia și credincioșia lui David*** **.** [770] **6.** Dar din aceste cuvinte trebuie mai degrabă să înțelegeți că descendența lui Hristos după trup este urmărită până la David prin descendența Fecioarei Maria. Căci în psalm i se face un jurământ lui David cu privire la această promisiune: ***Din rodul pântecelui tău voi pune pe tronul tău*** . [771] Ce pântece este acesta? Pe David însuși? Evident că nu. Căci David nu era destinat să nască. **7.** Dar nici al soției sale. Căci El nu ar fi spus „ ***Din rodul pântecelui tău*** ”, ci mai degrabă „Din rodul pântecelui soției tale”. Rămâne că, vorbind despre pântecele său, El a indicat pe Cineva de felul său, rodul pântecelui căruia urma să devină trupul lui Hristos, care a strălucit din pântecele Mariei. De aceea L-a numit doar rodul pântecelui, ca al pântecelui în sensul său propriu, ca numai al pântecelui, și nu și al soțului, și a atribuit pântecele însuși lui David, strămoșul și tatăl familiei. 8. Căci, din moment ce nu putea atribui pântecele Fecioarei soțului, l-a atribuit strămoșului ei. Astfel, noua instituție care este acum revelată în Hristos va fi cea pe care Creatorul a promis-o atunci, numind-o evlavia și credincioșia lui David, care erau în Hristos, căci Hristos este din David. [Desigur, însăși trupul Său va fi evlavia și credincioșia lui David, care este atât de sfânt în evlavie și credincios în puterea învierii.] [772]

Căci profetul Natan, în a doua [773] carte a Regilor, face o promisiune lui David pentru sămânța lui: ***care va fi,*** spune el, ***din pântecele lui.*** Dacă, în simplitatea sufletului tău, interpretezi aceasta ca referindu-se la Solomon, mă vei face să râd. Căci se va părea că David l-a născut pe Solomon. Nu este oare Hristos prefigurat în acest loc, Sămânța lui David din pântecele care a fost din David, adică <din pântecele> Mariei? Căci palatul lui Dumnezeu urma să fie construit mai degrabă de Hristos, [774] adică de un om sfânt, pentru ca Duhul lui Dumnezeu să locuiască în acest templu cel mai bun; [775] iar Hristos urma să devină Fiul lui Dumnezeu [776] mai degrabă decât Solomon, fiul lui David. În cele din urmă, atât tronul veșnic, cât și împărăția veșnică [778] sunt mai potrivite pentru Hristos decât pentru Solomon, un rege trecător. Dar mila lui Dumnezeu nu s-a îndepărtat de Hristos, [779] în timp ce chiar și mânia lui Dumnezeu a căzut asupra lui Solomon după ce a căzut în desfrâu și idolatrie. [780] **10.** Căci Domnul l-a ridicat împotriva lui pe Satana, <adică> adversarul idumean. [781] Întrucât, așadar, niciunul dintre aceste lucruri nu corespunde lui Solomon, ci <toate corespund lui Hristos, principiul interpretărilor noastre va fi corect, în timp ce dovada este și rezultatul faptelor însele, care sunt prezise în legătură cu Hristos. Și astfel, în El va consta evlavia și credincioșia lui David; Dumnezeu l-a făcut

martor pentru neamuri, nu David, <Dumnezeu l-a făcut> prinț și conducător al neamurilor, nu David, care a domnit doar peste Israel. Hristos este chemat astăzi de neamuri care nu-L cunoșteau, iar națiunile se întorc astăzi la Hristos, despre care nu aveau nicio idee înainte. Ceea ce vedeți întâmplându-se nu poate fi numit viitor.

1. Așadar, nu poți folosi trucul tău binecunoscut pentru a distinge între cei doi Hristoși: ca și cum un anumit Hristos evreu ar fi fost intenționat de Creator să adune un singur popor din împrăștiere, în timp ce al tău ar fi fost dat de cel mai bun Dumnezeu pentru eliberarea întregii rase umane - <nu poți>, deoarece creștinii Creatorului se dovedesc, în cele din urmă, să fi apărut mai devreme decât <„creștinii”> lui Marcion, deoarece toate națiunile au fost chemate în împărăția Sa din vremea când Dumnezeu domnea din copac, când nu exista încă niciun Cerdon, ca să nu mai vorbim de Marcion. **2.** Dar, [și] [782] respins în întrebarea despre chemarea neamurilor, încerci deja să te referi la prozeliții care [783] trec la Creator din neamuri, [784] deși [785] prozeliții, oameni cu o poziție specială distinctă de alții, sunt chemați separat de profet: ***Iată*** , - spune Isaia, - ***prozeliții prin Mine vor veni la Tine}*** - arătând că și prozeliții înșiși trebuiau să vină la Dumnezeu. Și neamurile, dintre care suntem noi, au și ele propriul lor nume - „cei ce se încred în Hristos”: ***Și neamurile se vor încrede în numele Lui.*** [786] 3. Prozeliții, <numele> căruia îi înlocuiți în profeția despre neamuri, de obicei nu se încred în numele lui Hristos, ci în rânduiala lui Moise, din care a venit instituirea lor. Cu toate acestea, alegerea neamurilor a avut loc în zilele din urmă. <Folosind> tocmai aceste cuvinte, Isaia spune: ***Și în zilele din urmă se va descoperi muntele Domnului*** - desigur, măreția Domnului - ***<și> templul lui Dumnezeu deasupra vârfurilor munților*** , [787] - desigur, Hristos, Templul universal al lui Dumnezeu, [788] în Care Dumnezeu este venerat, Templul așezat deasupra a tot ceea ce iese în evidență prin puterea și tăria sa, [789] - ***și toate neamurile vor veni la El și mulți vor veni și vor zice: Veniți, să ne suim la muntele Domnului, la templul Dumnezeului lui Iacov și <El> ne va arăta calea Lui și vom intra în ea; Căci din Sion va veni lumina și Cuvântul Domnului din Ierusalim*** , [790] — aceasta este calea Legii Noi, a Evangheliei și a cuvântului nou, care este în Hristos, și nu mai este în Moise — ***și El va judeca printre neamuri*** , — adică, <va executa judecata> asupra rătăcirii lor, — ***și El va condamna numeroșii oameni,*** — ei înșiși, în primul rând, pe evrei și pe prozeliți, — ***și își vor făuri săbiile în fiare de plug și sulițele lor*** [791] ***în cosoare,*** — adică, își vor transforma abilitățile sufletelor lor criminale și ale limbilor rele și toată răutatea și blasfemia în exerciții de modestie și pace, — ***și națiunea nu va ridica sabia împotriva unei națiuni,*** — desigur, <sabia> discordiei, — ***și nu vor mai învăța să lupte*** , [792]— adică să arăți ostilitate, pentru ca din acest loc să înțelegi că Hristosul promis <de Creator> nu este puternic în luptă, ci un împăciuitor. 4. Fie neagă că acest lucru este prezis atunci când apare înaintea ochilor tăi, fie că se împlinește atunci când citesc despre el, sau, dacă nu negi ambele, se va împlini în Acela despre care a fost prezis. Privește, de asemenea, însăși pătrunderea și extinderea până în prezent a chemării <creștine> printre păgâni, care în zilele din urmă au început să vină la

Dumnezeu Creatorul, și nu printre prozeliți, a căror alegere a avut loc, mai degrabă, din cele mai vechi timpuri. Căci această credință a fost introdusă de apostoli. [793]

1. Vi s-a spus și despre lucrarea apostolilor: ***Cât de frumoase sunt picioarele celor ce vestesc vestea bună a păcii, care aduc veşti bune*** [794] <și> nu război, nici rău. Și psalmul răsună [795] : ***Cuvântul lor se întinde în toată țara şi glasul lor până la marginile pământului*** [796] - și anume, cei ce aduc Legea care a venit din Sion și cuvântul Domnului din Ierusalim, [797] pentru ca, după cum este scris: ***Toți cei ce sunt departe de dreptatea Mea s-au apropiat de dreptatea şi adevărul Meu.*** [798] 2. Când apostolii s-au pregătit pentru această lucrare, au rupt ei legăturile cu bătrânii, conducătorii și preoții evrei - sau nu? „Cu siguranță”, spune <Marcion>, „ca propovăduitori ai unui alt dumnezeu”. Dimpotrivă, același Acela, a cărui Scriptură o împlineau: ***Plecați, plecați,*** exclamă Isaia, ***plecați de aici şi nu vă atingeți de lucrul necurat,*** adică de hula împotriva lui Hristos, ***plecați din mijlocul lor,*** desigur, din sinagogi, ***despărțiți-vă, ca să purtați vasele Domnului*** [799] . Căci, precum este scris mai sus, Domnul deja L-a descoperit pe Cel Sfânt cu mâna Sa, [800] adică cu puterea Sa, <L-a descoperit> pe Hristos, înaintea neamurilor, pentru ca toate neamurile și marginile pământului să vadă mântuirea care venea de la Dumnezeu. Astfel <apostolii>, plecând de la iudaism înșuși, înlocuind obligațiile și poverile Legii cu libertatea Evangheliei, au dus la îndeplinire ceea ce se spunea în psalm: ***Să le rupem legăturile şi să le lepădăm jugul lor*** [801] - desigur, după ce ***semințiile s-au agitat şi popoarele au născocit lucruri deşarte; Împărații pământului s-au ridicat și domnitorii s-au adunat împotriva Domnului şi împotriva Hristosului Său*** . [802] 4. Ce au suferit atunci apostolii? „Tot felul de nedreptăți”, spui tu, „de persecuție, desigur, din partea oamenilor Creatorului ca adversar al celui pe care l-au propovăduit”. Și cum Creatorul, dacă a fost un adversar al lui Hristos, nu numai că a prezis ceea ce vor trebui să îndure apostolii Săi, ci și a condamnat <aceasta>? 5. Căci El nu putea prezice succesiunea faptelor unui alt zeu, despre care nu avea nicio idee, așa cum spui tu, și nu ar condamna ceea ce El Însuși avusese grijă: ***Vedeți cum piere Cel Drept - şi nimeni nu-l ia la inimă, şi oamenii drepți sunt dați la moarte - şi nimeni nu-i dă atenție; căci Cel Drept este înlăturat de fața <ne>dreptății,*** [803] - cine este acesta dacă nu Hristos? ***Veniți,*** spun ei, ***să-L omorâm pe Cel Drept, căci El ne este dăunător.*** [804] Așadar, după ce a spus la început și a adăugat la sfârșit că Hristos a îndurat suferințe, <Creatorul> a prezis că și drepții Săi vor pătimi în același fel, atât apostolii, cât și apoi toți credincioșii, marcați chiar de acel semn despre care <vorbește Ezechiel>:***Domnul îmi spune: Treci prin mijlocul porților*** [805] ***în centrul Ierusalimului şi pune semnul Tau pe frunțile oamenilor.*** [806] 6. Căci însăși litera greacă Tau, T-ul nostru, reprezintă crucea care, așa cum a prezis <Creatorul>, va fi pe frunțile noastre în adevăratul și universalul Ierusalim, în care frații lui Hristos, [807] adică fiii lui Dumnezeu, [808] vor aduce slavă lui Dumnezeu, așa cum proclamă psalmul douăzeci și unu în numele lui Hristos Însuși Tatălui: ***Voi vesti numele Tău fraților Mei, în mijlocul Bisericii Îți voi***

cânta un imn} - căci ceea ce urma să se împlinească astăzi în numele și spiritul Său, El a prezis pe bună dreptate ca venind de la El; și puțin mai departe: ***De la Tine este glorificarea Mea în marea Biserică*** , [809] - și în al șaizeci și șaptelea: ***În biserici binecuvântați pe Domnul Dumnezeu! **** La care profetul Mica face ecou: „ ***Nu este nicio har la Mine", zice Domnul, „și nu voi primi jertfele voastre; căci de la răsăritul soarelui până la apusul lui, Numele Meu este proslăvit printre neamuri și în orice loc se aduce o jertfă Numelui Meu și o jertfă curată*** [810] - și anume, glorificare, binecuvântare, laudă și imn. 7. Întrucât toate acestea se găsesc și la voi - atât semnul de pe frunte, cât și sacramentele bisericilor, și puritatea jertfei - atunci ar trebui să mergeți până acolo încât să afirmați că Duhul Creatorului a profețit pentru Hristosul vostru."

1. Acum, din moment ce voi, împreună cu evreii, negați că Hristosul lor a venit, aflați și despre propriul lor sfârșit, pe care s-a prezis că îl vor găsi după Hristos, din cauza impietății lor, din cauza căreia L-au disprețuit și L-au ucis. Mai întâi, din ziua în care, potrivit lui Isaia, omul și-a lepădat urâciunea de aur și argint, pe care o făcuse pentru închinarea la deșertăciune și rău, [811] adică de când neamul omenesc, când adevărul s-a manifestat prin Hristos, a respins idolii, vedeți dacă cele ce urmează nu au început să se împlinească. 2. Căci Domnul oștirilor a luat din Iudeea și din Ierusalim, printre altele, atât pe profet, cât și pe arhitectul înțelept, [812] adică pe Duhul Sfânt, care zidește Biserica, și anume templul, casa și cetatea lui Dumnezeu. Căci din acel moment harul lui Dumnezeu s-a epuizat de la ei și norilor li s-a poruncit să nu plouă peste via din Sorek, [813] adică <li s-a interzis> ca darurile cerești să coboare peste casa lui Israel. [814] 3. Căci a produs spini, [815] cu care L-a încoronat pe Domnul, [816] și nu a făcut dreptate, ci <a ridicat> un strigăt, [817] prin care a obținut răstignirea Sa. [818] Și, din moment ce roua [819] harului divin a fost astfel îndepărtată , Legea și Profeții au fost în vigoare doar până la Ioan. [820] Apoi, din cauza încăpățânării lor (a evreilor) în nebunie, numele Domnului a fost și el hulit din vina lor, după cum este scris: „ ***Din pricina voastră este hulit numele Meu printre neamuri*** " , [821] căci de la ei s-a răspândit o zvon rău, [822] și pentru că nu au considerat timpul dintre Tiberius [823] și Vespasian [824] ca un timp de pocăință, [825] pământul lor a fost pustiit, cetățile lor au fost arse, țara lor a fost jefuită de străini sub ochii lor, [826] fiica Sionului a fost părăsită, ca un turn de veghe într-o vie sau o gardă într-un câmp de castraveți, [827] și anume, deoarece Israel nu L-a înțeles pe Domnul și poporul nu L-a cunoscut, ci L-a părăsit și L-a adus la mânie pe Cel Sfânt al lui Israel. [828] **4.** Așadar, amenințarea condiționată a sabiei — ***Dacă Mă respingeți și nu Mă ascultați, sabia vă va mistui*** [829] — va confirma că Cel care, neascultându-L pe Care au pierit, a fost Hristos, Care în Psalmul cincizeci și opt cere Tatălui să-i împrăștie: ***Împrăștie-i în puterea Ta*** [830] Care din nou prin Isaia, rezumând cele spuse despre arderea lor, spune: ***Din cauza Mea vi s-a întâmplat aceasta, în îngrijorare*** [831] ***veți dormi.*** [832] **5.**Este destul de absurd ca evreii să fi suferit asta, nu din cauza Celui care a declarat că vor suferi asta din cauza Lui, ci din cauza lui Hristos, celălalt dumnezeu. Dar observ că Hristos, celălalt dumnezeu, după tine, a fost adus la cruce prin puterea și tăria

Creatorului ca fiind ostil Lui. Totuși, El este reprezentat ca Cel pe care Creatorul îl apără: ***Și cei răi au fost dați pentru mormântul Lui*** [833] , și anume, cei care au susținut că a fost jefuit [834], iar ***cei bogați pentru moartea Lui*** [835], și anume, cei care au cumpărat trădarea lui Iuda [836] și mărturia falsă a soldaților despre furtul trupului. [837] 6. Prin urmare, fie că acest lucru nu li s-a întâmplat evreilor din cauza Lui, dar <aici> veți fi infirmați atât de corespondența dintre sensul Scripturii și rezultatul problemei, cât și de succesiunea timpurilor, fie, dacă acest lucru li s-a întâmplat din cauza Lui, atunci Creatorul nu putea răzbuna pe nimeni altcineva decât pe Hristosul Său și ar fi mai degrabă răsplătit pe Iuda, [838] dacă <evreii> l-ar fi distrus pe adversarul Său. Într-adevăr, dacă Hristosul Creatorului, din cauza căruia <evreii> s-a prezis că vor suferi acest lucru, nu a venit încă, atunci ei vor suferi acest lucru când va veni El. Și unde ar trebui atunci părăsită fiica Sionului, care <deja> nu există astăzi? 7. Unde ar trebui arse orașele, care deja <astăzi> zac în ruine? Unde este împrăștierea oamenilor care au fost deja expulzați? Întoarceți-vă în Iudeea, starea <fostă>, pe care Hristos ar fi revelat-o ca fiind Creatorul - și <apoi> insistați că altul <și nu El> a venit. Cum se poate ca <Creatorul> să-l lase să treacă prin cerul Său pe cel pe care a trebuit să-l distrugă mai târziu pe pământul Său, după ce a profanat o regiune mai glorioasă și mai frumoasă a împărăției Sale, [839] după ce a călcat în picioare chiar și curtea și cetatea Sa? [840] Oare asta și-a dorit El mai mult? El, care, după cum se știe, este un Dumnezeu gelos! [841] În orice caz, El a biruit. Rușinați-vă, voi care credeți într-un zeu învins. Ce vă veți aștepta de la cel care nu a putut să se apere? La urma urmei, a fost zdrobit de forțele și oamenii Creatorului fie din slăbiciune, fie din răutate, pentru a, <invocând> răbdarea Sa, să le impute o crimă atât de mare.

1. „Cu siguranță”, spui tu, „aștept de la el ceea ce va fi în sine o dovadă a existenței unei diferențe <între cei doi zei> - împărăția lui Dumnezeu, posesiune cerească veșnică. Dar Hristosul tău le promite evreilor starea lor anterioară după întoarcerea pământului și, la sfârșitul vieții - consolare în lumea de dincolo, în sânul lui Avraam.” [842] O, zeu cel mai bun, dacă el, după ce s-a potolit, le-a returnat ceea ce a luat cu mânie! O, zeul tău, [843] care lovești și vindeci, [844] produce calamități și creează pace! [845] O, zeu, milostiv chiar și față de morți! **2.** Dar despre sânul lui Avraam <voi spune> la timpul potrivit. Cât privește întoarcerea Iudeii (pe care evreii înșiși, înșelați de numele locurilor și țărilor, o așteaptă în modul descris), cum interpretarea alegorică <a acesteia> corespunde spiritual în înfățișarea și rodul ei lui Hristos și Bisericii, și este un drum lung de investigat, iar <aceasta> este expusă într-o altă lucrare, pe care am numit-o „Despre nădejdea credincioșilor”, [846] și într-adevăr este superfluă acum, deoarece nu este vorba despre o făgăduință pământească, ci cerească, despre care se discută. 3. Căci mărturisim că o împărăție ne este promisă pe pământ, [847] dar <se va realiza> înainte de <urcarea noastră la> cer și va avea un caracter diferit <de cel pe care îl așteaptă evreii>, întrucât va fi în cetatea nefăcută de mâini, Ierusalimul, pe care apostolul o numește și mama noastră de sus, [848] după <învierea noastră>, transferată [850] din cer pentru o mie de ani [849] . [851] Și, declarând că statul nostru, adică cetățenia, este în

ceruri, [852] o referă, desigur, la o anumită cetate cerească. 4. Ezechiel a cunoscut-o [853] și apostolul Ioan a văzut-o [854] și cuvântul noii profeții, care rămâne cu credința noastră, [855] o confirmă, pentru a prevesti că imaginea cetății, <revelată> ochiului înainte de descoperirea ei, va deveni un semn. Destul de recent, aceasta s-a împlinit în timpul expediției orientale. Căci se știe și din mărturia păgânilor că în Iudeea, timp de patruzeci de zile dimineața, o grindină a plutit pe cer, întreaga înfățișare a zidurilor sale s-a topit odată cu venirea zilei, iar în alte cazuri a dispărut imediat. 5. Spunem că această cetate este pregătită de Dumnezeu pentru primirea sfinților după înviere și pentru întărirea lor cu o abundență de toate binecuvântările, spirituale, desigur, ca compensație pentru ceea ce am disprețuit sau abandonat în această epocă, întrucât este atât drept, cât și vrednic de Dumnezeu ca slujitorii Săi să se bucure acolo, unde au fost asupriți pentru numele Său. Aceasta este semnificația împărăției cerești . 6. După o mie de ani ai acestei împărății, în limitele cărora se va desăvârși învierea sfinților, care vor învia mai devreme sau mai târziu după meritele lor, apoi, când va avea loc și distrugerea lumii,și incendiul mondial[857] judecată, noi, fiind schimbați într-o clipă [858] într-o natură angelică, desigur, prin aceeași <descrisă de apostol> îmbrăcându-ne în nestricăciune, [859] vom fi transferați în Împărăția Cerurilor, care este acum reevaluată ca și cum nu ar fi fost prezisă de Creator și, ca urmare, ar dovedi că Hristos aparținea unui alt dumnezeu, prin care se presupune că a fost primul și singurul revelat. 7. Acum aflați că această <împărăție> a fost atât prezisă de Creator, cât și, fără o prezicere, trebuia considerată <ca fiind> cu Creatorul. Ce credeți: când sămânța lui Avraam, după prima făgăduință, conform căreia va deveni numeroasă ca nisipul, primește și destinul de a deveni ca stelele, [861] nu este acesta un semn atât al unei instituții pământești, cât și al uneia cerești? Când Isaac, binecuvântându-l pe fiul său Iacov, spune: „ ***Dumnezeu îți va da din roua cerului și din belșugul pământului”*** - nu sunt acestea exemple ale ambelor feluri de milă?

8. În cele din urmă, trebuie să acordăm atenție structurii binecuvântării în sine. Căci în ceea ce-l privește pe Iacov, care este un simbol al poporului mai târziu și mai bun, adică al nostru, prima făgăduință este o făgăduință a rouei cerești, a doua a abundenței pământești. Căci suntem invitați mai întâi la lucrurile cerești atunci când respingem lucrurile lumești și astfel, ulterior, ne aflăm destinați să moștenim și lucrurile pământești. Și Evanghelia voastră [862] spune, de asemenea: ***Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și aceste lucruri vi se vor da pe deasupra*** [863] . 9. Dar lui Esau îi dă mai întâi [864] o binecuvântare pământească și adaugă una cerească, zicând: ***Din abundența pământului îți va fi locuința și din roua cerului.*** [865] Căci instituirea în Esau pentru evrei, întâiul născut prin naștere, dar inferior celorlalți în dragoste, după săturarea <a evreilor> prin Lege, este îndreptată prin credință de la bunurile pământești la cele cerești. Dar când Iacov vede în vis o scară fixată de la pământ la cer, și niște îngeri urcând, alții coborând și pe Domnul stând pe ea, [866] ne pripim să o interpretăm ca indicând calea spre cer, [867] de-a lungul căreia unii urcă, alții coboară, *** [868] care este determinată de judecata Domnului? 10. De ce atunci, când s-a trezit [869] și a fost la început îngrozit de <acest> loc, se

întoarce apoi la interpretarea visului? Căci, după ce a spus: ***Cât de înfricoşător este acest loc! -*** spune: ***Acesta nu este altceva decât palatul lui Dumnezeu şi aceasta este poarta cerului*** . [870] Căci L-a văzut pe Hristos Domnul, care este Templul lui Dumnezeu [871] și poarta [872] <a Domnului> prin care se merge la cer. Și, desigur, nu ar fi menționat porțile cerului dacă ar fi fost imposibil pentru Creator să intre în cer. Dar există și o poartă care primește și un drum care duce acolo, [873] deja puse de Hristos, despre care vorbește Amos: ***Care își pregătește urcușul la cer.*** [874] Cu siguranță nu numai pentru Sine, ci și pentru ai Săi care vor fi cu El. 11. Căci El spune: ***Veți fi îmbrăcați în ele, ca cu podoaba unei mirese.*** [875] Astfel, Duhul se minunează de cei care s-au grăbit spre Împărăția Cerurilor prin acea urcuș, zicând: ***Zboară ca vulturii,*** [876] ***ca norii zboară şi ca nişte porumbei tineri spre Mine*** , [877] adică, pur și simplu ca niște porumbei. Căci ***vom fi răpiți în nori ca să-L întâmpinăm pe Domnul*** , [878] după apostol, adică acel Fiu al omului care umblă în nori, [879] despre care vorbește Daniel, și astfel vom fi neîncetat împreună cu Domnul [880] atâta timp cât <El rămâne> atât pe pământ, cât și în cer, chemând elementele însele ca martore din cauza nerecunoscătorilor ambelor legăminte [881] : ***Ascultă, cerule, şi pleacă-ți urechea, pământule.*** [882]

12. Și chiar dacă Scriptura nu mi-ar fi întins atât de des mâna speranței cerești, aș fi avut o anticipare deplină și a acestei promisiuni, căci am deja har pământesc; aș fi așteptat ceva din cer și de la Dumnezeu, care posedă cerul precum și pământul: astfel, aș crede că Hristos, care promite cele mai mari, aparține Celui care a promis cele mai mici, care a făcut dovezi ale celei mai mari din cele mici, care a lăsat această proclamare a Împărăției, dacă vreți, neauzite numai lui Hristos, pentru ca slava pământească să fie proclamată prin slujitori, cea cerească prin Însuși Domnul. [883] 13. Dar voi dovediți că Hristos este diferit, prin faptul că El proclamă o Împărăție nouă. Mai întâi, dați-mi un exemplu al milei <dumnezeului vostru>, ca să nu am niciun motiv să mă îndoiesc de veridicitatea unei promisiuni atât de mari în care mă încred, din moment ce am fost învățat <să fiu circumspect>; mai întâi de toate, desigur, trebuie să dovediți existența unui rai în cel care, așa cum spuneți, promite cele cerești. Dar acum mă inviți la cină, dar nu arăți casa, te referi la împărăție, dar nu arăți palatul regal. Cum [884] promite Hristosul tău o împărăție cerească, fără cer? Cum l-a prezentat chiar și pe om, fără trup? O, fantomă în toate! O, mare [885] înșelăciune, chiar și în ceea ce privește făgăduința!

Cartea a IV-a

1. Chemăm toate zicerile și toate pregătirile nelegiuitului și sacrilegului Marcion la o confruntare cu însăși Evanghelia sa, [886] pe care a denaturat-o și a făcut-o a sa. [887] Și pentru a-i da credibilitate, a compus pentru ea o anumită zestre - o lucrare numită „Antiteze” din cauza comparării contrariilor și care viza separarea Legii de Evanghelie - astfel încât, distingând cu ajutorul ei doi zei, diferiți și fiecare având propriul său document sau, cum se spune adesea, testament, să poată apăra pe această bază credința în „Evanghelia după Antiteze”. **2.** Dar chiar

și acestea, intrând în mod deliberat în luptă corp la corp, adică tratând pe rând fiecare dintre pozițiile lui Pontius, le-aș fi învins, dacă nu ar fi fost mai convenabil să le fac inofensive în însăși „Evanghelia” și împreună cu însăși „Evanghelia”, pe care o susțin. Totuși, este atât de ușor să le tratezi, ***respingând argumentele lor fără examinare*** , încât le voi prezenta cu adevărat (Antitezele) ca fiind acceptabile, le voi considera valide, voi declara că adaugă combustibil la moara noastră, astfel încât să le fie și mai rușine de orbirea autorului lor, devenind deja Antitezele noastre împotriva lui Marcion. 3. Și chiar admit că un plan a fost dus la îndeplinire în vechea instituție de către Creator, altul în noua de către Hristos. Nu neg că modelele de vorbire, poruncile virtuții, instrucțiunile din lege diferă, atâta timp cât, totuși, toate diferențele corespund numai lui Dumnezeu, prin care, după cum se știe, au fost stabilite și prezise. **4.** Isaia a afirmat odată că legea va veni din Sion și cuvântul Domnului din Ierusalim; [888] o altă lege, desigur, și un alt cuvânt. Mai departe spune: ***El va judeca printre neamuri și va mustra un popor foarte numeros*** , [889] - adică <un popor format> nu dintr-un singur trib iudeu, ci și din păgâni, care, după noua lege a Evangheliei și noul cuvânt al apostolilor, sunt supuși judecății și sunt mustrați înaintea lor înșiși pentru greșeala lor anterioară, de îndată ce au crezut, și apoi ***făuresc*** [890] ***săbii în fiare de plug*** 5. și ***sulițe,*** [891] care sunt un fel de sulițe de vânătoare, ***în secere*** [892] ***,*** adică transformă pasiunile odinioară sălbatice și aprige în sentimente bune care aduc roade bune. Și iarăși: ***Ascultați-Mă, ascultați, poporul Meu, și plecați-vă urechile, împărați*** , / ***spre Mine, căci legea va ieși de la Mine și judecata Mea pentru lumina neamurilor*** , [893] - <judecata> prin care am judecat și am hotărât ca și neamurile să fie luminate prin Evanghelie și cuvânt. Această lege va fi menționată și în David: ***fără prihană,*** căci este desăvârșită, ***îndreptând sufletul,*** [894] desigur, de la idoli la Dumnezeu; acesta va fi cuvântul despre care vorbește același Isaia:***Căci ce cuvânt scurt va face Domnul pe pământ?*** 6. Căci Noul Testament este prescurtat și eliberat de povara măruntă a Legii. Dar de ce să căutăm ceva mai mult, când Creatorul prevestește reînnoirea chiar mai clar și mai distinct decât lumina însăși prin același <profet>: ***Nu vă amintiți*** **de cele** trecute și nu vă gândiți la lucrurile de demult: [895] Cele vechi au trecut, cele noi încep? Iată, Eu fac un lucru nou, care va începe astăzi? De asemenea, prin Ieremia: Înnoiți pământ nou și nu semănați printre spini și nu vă tăiați împrejur prepuțul inimilor voastre? Și în alt loc: Iată, vine ziua, zice Domnul, când voi face pentru casa lui Iacov și pentru casa lui Iuda un legământ nou, nu după legământul pe care l-am făcut cu părinții lor în ziua în care am luat o hotărâre cu privire la ei, să-i scot din țara Egiptului? 7. Astfel, El desemnează vechiul Legământ ca fiind temporar, arătându-l a fi schimbător și promițând unul veșnic în viitor. Căci El <spune> [896] prin Isaia: Ascultați-Mă și veți trăi, și voi face cu voi un Legământ Veșnic, adăugând sfințenia și credincioșia [897] lui David, [898] pentru a arăta că acest Legământ se va împlini în Hristos, <descinzând> din linia lui David prin Maria. 8. Pe El (Hristos) [899] <Isaia> l-a prezis figurativ în mlădița care va ieși din rădăcina lui Iese. [900] Așadar, dacă El a spus că alte legi, alte cuvinte și noi stabiliri ale legămintelor vin de la Creator în scopul stabilirii altor rituri, mai bune, și ale jertfelor în sine, și mai mult printre păgâni prin gura lui Maleahi: ***Nu am nicio***

favoare față de voi, zice Domnul, şi nu voi primi jertfele voastre din mâna voastră, căci de la răsăritul soarelui până la apusul lui, Numele Meu este glorificat printre păgâni şi în fiecare loc se aduce o jertfă Numelui Meu şi o jertfă curată [901] (adică o rugăciune simplă dintr-o conștiință curată), - atunci se dovedește a fi inevitabil ca orice schimbare care are loc în timpul reînnoirii să înceapă să difere de ceea ce este o <schimbare> și să intre în contradicție cu aceasta în virtutea diferenței. **9.** Căci, așa cum nu există nimic schimbat care să nu fie diferit <de sursa originală>, tot așa nu există nimic diferit care să nu fie contrar <sursei originale>. Prin urmare, contradicția datorată diferenței va fi atribuită aceluiași căruia îi va aparține schimbarea datorată reînnoirii. Cel care a stabilit schimbarea, El a stabilit și diferența; Cel care a prezis schimbarea, El a prezis și contradicția. De ce explicați diferența dintre fapte prin diferența dintre forțe? **10.** De ce, întorcându-vă pe dos, întoarceți împotriva Creatorului antitezele exemplelor, pe care (antiteze) le puteți recunoaște și în însăși sentimentele și emoțiile Sale? ***Eu,*** spune el, ***voi lovi şi voi vindeca; eu,*** spune el, ***voi ucide şi voi învia*** , [902] ***producând,*** desigur,***dezastre şi crearea păcii.*** [903] Din această cauză, ai chiar obiceiul să-L învinovățești pe El - care interzice ceea ce poruncește și poruncește ceea ce interzice - pentru nestatornicia și inconstanța Sa. Așadar, de ce nu ai inclus antitezele printre <proprietățile> naturale ale Creatorului, care se contrazice întotdeauna pe Sine însuși, și nu ai putut să-ți amintești cel puțin că lumea este alcătuită, dacă nu mă înșel, chiar și la ponțieni din diferențele elementelor care concurează între ele? 11. Prin urmare, ar fi trebuit mai întâi să stabilești că există un zeu al luminii, altul al întunericului, astfel încât să poți afirma că unul este Dumnezeul Legii, celălalt zeul Evangheliei. Totuși, pe baza evidentului, este predeterminat ca <în El> ale cărui proprietăți și lucrări se manifestă prin antiteze, misterele se manifestă și ele în același mod.

1. Acesta a fost scurtul nostru răspuns la „Antitezele” dumneavoastră. Acum voi trece la o analiză a Evangheliei - nu a celei „evreiești”, [904] desigur, ci a celei pontice - falsificată pe alocuri, <trec> la modul în care a fost pregătită, la istoria ei, cu care începem. [905] Noi, în primul rând, afirmăm că autorii documentului evanghelic au fost Apostolii, cărora această datorie de a proclama Evanghelia le-a fost încredințată de Însuși Domnul. Dacă printre ei au existat oameni apostolici, [906] însă, nu numai ei, ci împreună cu Apostolii [și cei care au venit după Apostoli], [907] căci predicarea ucenicilor putea fi suspectată că tinde spre glorie, dacă nu ar fi fost susținută de autoritatea învățătorilor, da, de autoritatea lui Hristos; autoritatea care i-a făcut pe Apostoli învățători. 2. Într-adevăr, credința a fost sădită în noi de Ioan și Matei, dintre apostoli, și a fost reaprinsă de Luca și Marcu, dintre oamenii apostolici, care s-au bazat ***pe*** aceleași principii în ceea ce privește unicul Dumnezeu Creatorul și Hristosul Său, născut din Fecioară, împlinirea Legii și a profeților. Nu contează că <în Evanghelii> aranjamentul narațiunilor este diferit, atâta timp cât există un acord în esența credinței, în care <ele> nu sunt de acord cu Marcion. 3. Marcion, din partea sa, desigur, nu a atribuit niciun autor Evangheliei sale, ca și cum nu i-ar fi permis <ereticului> să inventeze un nume pentru care să nu fie rușinos să-i distorsioneze însăși esența.

Și m-aș putea opri aici, afirmând că nu trebuie să recunoști o lucrare care nu ridică sprâncenele, care nu arată fermitate și nu promite fiabilitate nici prin titlul complet, nici prin indicarea necesară a autorului. 4. Dar preferăm să intrăm în luptă din toate părțile și să nu neglijăm nimic din ceea ce ne poate fi considerat util. Căci chiar și dintre acei compilatori <ale Evangheliilor> pe care îi avem, Marcion pare să-l fi ales pe Luca pentru sacrificiu. Dar Luca nu este un apostol, ci un om apostolic, nu un învățător, ci un discipol, mai puțin, desigur, decât un învățător; [908] cel puțin la fel de târziu pe cât este <el> un urmaș al unui apostol ulterior - fără îndoială Pavel, astfel încât, chiar dacă Marcion și-ar fi publicat Evanghelia sub numele lui Pavel însuși, un singur document, lipsit de sprijinul predecesorilor <lui Pavel>, nu ar fi fost suficient pentru credință. 5. Ar fi fost necesară și Evanghelia pe care Pavel o primise, pe care o credea și cu care dorea să aibă în curând propria sa Evanghelie în concordanță; căci acesta a fost motivul pentru care a venit la Ierusalim pentru a se întâlni și a se consulta cu apostolii, pentru a nu se strădui accidental în zadar, [909] adică să creadă în conformitate cu ei și să predice în conformitate cu ei. În cele din urmă, după ce a intrat în comunicare cu experții și a ajuns la o înțelegere cu privire la regula credinței, și-au unit mâinile și apoi și-au împărțit îndatoririle predicării, astfel încât au mers la evrei,Pavel, însă, este atât pentru evrei, cât și pentru neamuri.[910] Dacă însuși El, care l-a luminat pe Luca, a cerut autoritatea predecesorilor săi pentru credința și predica sa, cu cât mai mult voi cere pentru Evanghelia după Luca autoritatea care era necesară pentru Evanghelia învățătorului său?

1. Cu totul altă problemă este dacă Marcion consideră misterul religiei creștine ca având originea în ucenicia lui Luca. Totuși, dacă se întoarce la o perioadă anterioară, atunci are cu siguranță o garanție autentică, datorită căreia a ajuns la Luca, astfel încât Luca a putut fi acceptat prin mărturia sa. **2.** Dar Marcion, după ce a dat peste Epistola lui Pavel către Galateni, care îi pedepsește chiar și pe apostoli ca fiind cei care nu se apropie corect de adevărul Evangheliei [911] și, în același timp, îi acuză pe anumiți apostoli falși [912] care denaturează Evanghelia lui Hristos, se străduiește să răstoarne acele Evanghelii care aparțin apostolilor înșiși și sunt publicate sub numele lor sau sub numele unor oameni apostolici, pentru a, trebuie să presupunem, să dea Evangheliei sale credibilitatea pe care o ia de la ele. 3. Ei bine, chiar dacă Petru, Ioan și Iacov, care erau considerați stâlpi, au fost acuzați [de Pavel], [913] motivul pentru aceasta era evident: părea că schimbau masa comună din ipocrizie. [914] Totuși, întrucât Pavel însuși s-a făcut totul pentru toți oamenii, pentru a-i câștiga pe toți, [915] și Petru ar fi putut avea un astfel de plan de a face ceva diferit de ceea ce propovăduia.

3. Mai mult, dacă s-au strecurat apostoli falși, și natura lor este numită, cerând circumcizia și <respectarea> sărbătorilor evreiești. [916] Mai mult, nu pentru predicarea lor, ci pentru modul lor de acțiune au fost înfierați de Pavel, care i-ar fi înfierat în mod egal dacă ar fi greșit în ceva cu privire la Dumnezeu Creatorul sau la Hristosul Său. Este necesar, așadar, să examinăm aceste fapte separat. Dacă Marcion se plânge că apostolii au fost suspectați de ipocrizie și pretenție până la

punctul de a denatura Evanghelia, atunci el îl acuză deja pe Hristos, acuzându-i pe cei pe care Hristos i-a ales. Dacă, însă, apostolii au compus o Evanghelie ireproșabilă, fiind învinovățiți doar pentru inconsecvența lor în mesele comune, iar apostolii falși au denaturat adevărul apostolic și din aceasta au provenit Scripturile noastre, [917] atunci care va fi documentul autentic, care <nu> [918] a fost reelaborat de falsificatori? Cel care l-a luminat pe Pavel, iar după el pe Luca? Dar dacă acest document a fost complet distrus, fiind șters din memorie atât de un anumit potop, cât și de un potop de falsificatori, atunci, prin urmare, Marcion nu îl are pe cel adevărat. 5. Sau, dacă acela este cel adevărat, adică cel apostolic, care se află numai în Marcion, cum se dovedește el (adică documentul) [919] a fi consonant cu al nostru, care este considerat a aparține nu apostolilor, ci lui Luca? Sau dacă cel folosit de Marcion nu trebuie atribuit lui Luca doar datorită consonanței sale cu al nostru, care, prin urmare, are și el un nume distorsionat, ci este apostolic, atunci și al nostru, care este consonant cu acesta, este apostolic. „Dar chiar și numele lui este distorsionat.” IV. 1. Prin urmare, trebuie să ne agățăm de firul disputei, [920]întrucât eforturile depuse de ambele părți, fiind egale, nu se pot contracara reciproc. Eu spun că <Evanghelia> mea este adevărată, cea a lui Marcion este a lui; susțin că <Evanghelia> lui Marcion este contrafăcută, cea a lui Marcion este a mea. Cine va judeca între noi dacă nu argumentul timpului, care dă autoritate celui care se dovedește a fi mai vechi și atribuie corupție celui care se dovedește a fi mai recent? Căci pe cât o minciună este o corupție a adevărului, pe atât este necesar ca adevărul să preceadă minciuna. 2. Lucrul va preceda ceea ce a suferit, iar materialul ceea ce îl contrazice; altfel <va fi> foarte absurd ca a noastră (dacă dovedim că a noastră este mai veche, iar a lui Marcion este mai recentă) să pară falsă înainte de a avea material <pentru denaturare> față de adevăr și ca Evanghelia lui Marcion să fie considerată ca intrând în contradicție cu a noastră înainte de a fi publicată și, în final, să evaluăm ceea ce este mai recent ca fiind mai adevărat, după ce atâtea și atât de mari lucrări și mărturii ale religiei creștine au fost deja publicate, care, desigur, nu ar fi putut fi publicate fără adevărul evanghelic, adică înainte de adevărul evanghelic. 3. Așadar, în ceea ce privește Evanghelia după Luca, din moment ce prezența ei la noi și la Marcion acționează ca mediator <în disputa noastră> cu privire la adevăr, <Evanghelia> noastră este cu atât mai veche decât cea a lui Marcion, încât chiar și Marcion însuși a crezut odată în ea, când a adus bani [921] Bisericii universale la începutul arderii <credinței sale>, care a fost curând lepădată împreună cu el însuși după ce a căzut de la adevărul nostru în erezia sa. Ce <vom face> acum, dacă marcioniții neagă, chiar în ciuda propriei sale scrisori, că a noastră a fost prima sa credință? Dacă nici ei nu recunosc litera? 4. Desigur, „Antitezele” nu numai că admit acest lucru, ci îl și arată. Confirmarea lor este suficientă pentru mine. Căci dacă Evanghelia pe care o numim „După Luca” - să vedem dacă nu este aceeași cu Marcion - este aceeași pe care Marcion, prin antiteze, o denunță ca fiind denaturată de apărătorii iudaismului pentru a o uni cu Legea și cu Profeții, astfel încât aceștia să poată deduce prin intermediul ei și pe Hristos de acolo [922] , atunci, desigur, el nu putea decât să denunțe ceea ce descoperise. 5. Nimeni nu mustră ceea ce va veni mai târziu, despre care nu știe că va veni. Corectarea nu

precede ofensa. Cu siguranță, Marcion s-a dovedit a fi primul și singurul corector al Evangheliei, care a rămas pustie din vremea lui Tiberius până în vremea Antoninilor, atât de mult așteptată de Hristos, care deja se pocăise de faptul că se grăbise să-i trimită pe Apostoli fără sprijinul lui Marcion! Fie cum ar fi, erezia este opera nebuniei omenești, nu a puterii divine, o erezie care corectează întotdeauna Evangheliile în acest fel - falsificându-le, întrucât, dacă Marcion este ucenic, el nu este, totuși, mai presus de învățător; [923] iar dacă Marcion este apostol, atunci Pavel spune: ***Sunt eu,fie că ei, noi predicăm așa***, [924] - și dacă Marcion este profet, atunci ***duhurile profeților vor fi supuse profeților, căci ei nu sunt profeți ai distrugerii, ci ai păcii,*** [925] chiar dacă Marcion este un înger, atunci cel care predică Evanghelia într-un mod diferit ar trebui numit mai degrabă anatemă, [926] decât predicator al Evangheliei. Așadar, corectând, el confirmă ambele: și că <Evanghelia> noastră este cea anterioară, căci corectează ceea ce a găsit că există; și că cea ulterioară este cea pe care el, după ce a compilat din corecturile noastre, a însușit-o și a reînnoit-o.

1. În concluzie, obținem: dacă este clar că ceea ce a fost întâi este mai adevărat, primul ceea ce <de la început>, <și> ceea ce [927] de la început, care este de la apostoli, va fi cu siguranță la fel de clar că ceea ce a fost transmis de la apostoli va fi inviolabil în Bisericile apostolice. Să vedem ce lapte au luat corintenii de la Pavel, [928] după ce normă au fost instruiți galatenii pe calea cea dreaptă, ce citesc filipenii, tesalonicenii, efesenii, ce proclamă și romanii acum, cărora Petru și Pavel le-au lăsat Evanghelia, pecetluită cu sângele lor. **2.** Avem și noi Biserici care sunt ucenicii lui Ioan. Căci chiar dacă Marcion respinge Revelația sa, totuși seria episcopilor, ridicați la începutul lor, va veni la Ioan ca fondator. Astfel, se recunoaște genealogia celorlalte Biserici. Declar, așadar, că printre ei, nu numai printre apostoli, ci și printre toți cei uniți cu ei prin comunitatea sacramentului, această Evanghelie a lui Luca, pe care o apărăm acum, a fost în uz încă de la publicarea ei, dar cea a lui Marcion este necunoscută majorității. Nu este cunoscută nimănui în așa fel încât să nu fie condamnată pe motiv că este necunoscută majorității. [929] 3. Marcion, desigur, are și „Biserici”, dar propria sa, tot atât de târzie pe cât s-a autoproclamat, despre originea cărora, dacă întrebați, veți descoperi mai ușor că este apostată și nu apostolică, [930] întrucât fondatorul lor este Marcion sau cineva din turma lui Marcion. Fagurii și viespile creează, iar marcioniții creează și ei „Biserici”. Aceeași autoritate a Bisericilor apostolice va apăra și celelalte Evanghelii pe care le avem datorită lor (Bisericilor) și în conformitate cu ele; Vorbesc despre Evangheliile lui Ioan și Matei, deși chiar și despre cea publicată de Marcu se spune cu certitudine că aparține lui Petru, al cărui interpret a fost Marcu. Căci și Evanghelia lui Luca este de obicei atribuită lui Pavel. **4.** Dar este permis să considerăm acele Evanghelii pe care le-au publicat ucenicii ca aparținând învățătorilor. Prin urmare, și Marcion ar trebui chemat în judecată din cauza acestora [931] , deoarece, trecându-le cu vederea, a preferat să se ocupe de Evanghelia lui Luca, ca și cum ele, la fel ca această Evanghelie, nu ar fi fost în Biserici de la început. Dar trebuie considerat probabil că au existat mai degrabă de la început, ca fiind mai vechi, deoarece erau apostolice, ca fiind consacrate împreună cu Bisericile însele. Totuși, dacă

apostolii nu au publicat nimic, cum se face că au publicat mai degrabă ucenicii, care nu ar fi putut fi ucenici fără o anumită instrucțiune din partea învățătorilor? 5. Dacă se știe atunci că și ele (adică celelalte Evanghelii) au fost în Biserici, de ce nu le atinge Marcion și pe ele, fie pentru a le corecta dacă sunt falsificate, fie pentru a le recunoaște dacă nu sunt corupte? Căci pentru oamenii care denaturează Evanghelia, [932]Este firesc să se străduiască mai mult să denatureze acele <Evanghelii> despre care cunosc autoritatea mai mare. Prin urmare, ei sunt apostoli falși, pentru că i-au portretizat în mod fals pe apostoli. Prin urmare, din moment ce i-ar fi corectat pe cei care aveau nevoie de corecție dacă erau corupți, în aceeași măsură a confirmat că nu erau corupți aceia pe care nu îi considera supuși corecției. 6. Ei bine, atunci a corectat-o pe cea pe care a considerat-o coruptă. Dar a făcut acest lucru fără un motiv întemeiat, căci nu era coruptă. Căci dacă cele apostolice au ajuns intacte, iar Evanghelia după Luca, care este în posesia noastră, este atât de de acord cu pozițiile expuse în ele încât rămâne în uz printre Biserici, atunci devine deja evident că Evanghelia după Luca era, de asemenea, intactă înainte de sacrilegiul lui Marcion. Căci atunci când Marcion și-a întins mâinile spre ea, atunci a devenit diferită de cele apostolice și contrară lor. 7. Prin urmare, îi voi sfătui pe ucenicii săi fie să o schimbe, chiar și târziu, după propria lor imagine, *** [933] astfel încât să pară că coincide [934] cu apostolii. Căci ei o transformă zilnic, conform mustrărilor noastre zilnice. Sau să le fie rușine de învățătorul lor [935] , care se trezește ridiculizat ici și colo, când adevărul evanghelic este uneori trecut cu tăcerea, împiedicat de conștiință să-l distorsioneze și alteori răsturnat fără rușine. Noi folosim aceste principii, expuse în puține cuvinte, care apără - atunci când intrăm cu ușurință în luptă cu ereticii în ceea ce privește credința evanghelică - atât succesiunea timpurilor, care indică originea ulterioară a falsificatorilor, cât și autoritatea Bisericilor, care protejează tradiția apostolică, căci adevărul precede inevitabil falsitatea și vine de la cei care l-au transmis.

1. Dar de aici trecem deja la o altă întrebare, chemând însăși Evanghelia lui Marcion, așa cum am promis, la judecată, intenționând să-i dovedească falsitatea în acest fel. Desigur, tot ceea ce a lucrat, inclusiv pregătirea „Antitezelor”, el adună pentru a, stabilind diferența dintre Vechiul și Noul Testament, să-l stabilească, în consecință, pe Hristosul său ca separat de Creator, ca aparținând unui alt dumnezeu, ca străin de Lege și de profeți. **2.** Desigur, din acest motiv a răzuit tot ce contrazicea opinia sa, fiind de acord cu Creatorul, ca și cum ar fi fost țesut de zeloții Săi, dar a păstrat ceea ce corespundea opiniei sale. Ne vom întoarce la ultimul (adică la cel păstrat) și vom apuca de ultimul: dacă este mai aproape de noi <decât de el>, dacă lovește la presupunerea lui Marcion, va fi clar că primul a fost răzuit din cauza aceluiași viciu de orbire eretică, din cauza căruia ultimul a fost păstrat. 3. Acesta va fi planul și forma micii noastre lucrări, păstrând în același timp, desigur, fără schimbare, cererea pe care o fac ambele părți. Marcion afirmă că un Hristos este cel care, pe vremea lui Tiberius, a fost revelat de un zeu necunoscut pentru mântuirea tuturor popoarelor, celălalt este Cel care a fost destinat de Dumnezeu Creatorul pentru restaurarea statului evreu, Cel care va veni într-o zi. Între ei,

Marcion stabilește o mare și completă diferență - cum ar fi cea care există între cel drept și cel bun, între Lege și Evanghelie, între iudaism și creștinism. **4.** Aici vom continua respingerea cazului fără a-l examina, [936] o respingere prin care afirmăm că Hristos, celălalt zeu, nu trebuie să aibă nimic în comun cu Creatorul; Totuși, Hristos trebuie declarat ca aparținând Creatorului dacă El a făcut ceea ce a fost stabilit de Creator, dacă Și-a împlinit profețiile, dacă Și-a susținut legile, dacă Și-a îndeplinit promisiunile, dacă Și-a remanifestat miracolele, dacă Și-a transformat deciziile, dacă Și-a revelat în Sine Însuși proprietățile și caracteristicile Sale. Te rog, cititorule, să-ți amintești constant de acest acord și de acest principiu și să continui să investighezi: Hristos aparține lui Marcion sau Creatorului.

1. <Marcion> declară că în al cincisprezecelea an al principatului lui Tiberius [937], Hristos a coborât [938] în orașul galileean Capernaum, desigur din cerul aparținând Creatorului, în care coborâse anterior din al său. A existat, așadar, o oarecare ordine <în prezentarea evenimentelor>, astfel încât să se descrie mai întâi cum a coborât din cerul său? Într-adevăr, de ce m-aș abține să cenzurez ceea ce nu corespunde unei narațiuni consecvente, logice, care întotdeauna <la Marcion> se termină într-o minciună? Să fie spus odată pentru totdeauna clar, datorită căreia în alt loc [939] am discutat deja acest lucru [940] : putea cel care a coborât prin Creator și, în plus, în ciuda Lui, să fie admis de El și apoi lăsat să treacă pe pământ, care, de asemenea, Îi aparține? **2.** Acum, însă, deși sunt de acord că a coborât, cer <să se arate> succesiunea ulterioară a evenimentelor din timpul coborârii. Să nu fim atenți la faptul că undeva <în loc de cuvântul ***a venit>*** a apărut cuvântul ***.*** Cuvântul „ ***a apărea”*** sugerează o privire întâmplătoare, neașteptată, în care ochii s-au îndreptat la un moment dat spre ceea ce a apărut brusc; cuvântul „ ***a veni”*** <indică acțiunea care, în timp ce se întâmplă, este privită și atrage privirea spre ceea ce se întâmplă. De asemenea, <cuvântul ***a venit>*** implică prezența unei succesiuni de evenimente și, astfel, ne face să ne întrebăm sub ce înfățișare, în ce împrejurimi, cu ce grabă sau îndemânare și, de asemenea, la ce oră din zi și din noapte a coborât; și cine l-a văzut coborând, cine a relatat <despre asta>, cine a certificat acest lucru, ceea ce, desigur, nu ar trebui acceptat cu ușurință pe bază de credință de către cel care certifică.

3. Într-adevăr, este scandalos că Romulus l-a avut pe Proculus ca martor al înălțării sale la cer, [941] dar Hristos nu a avut pe nimeni care să anunțe coborârea zeului său din cer, *** [942] ca și cum primul ar fi urcat pe aceeași scară a înșelăciunii într-un mod diferit față de cum coborâse cel de-al doilea. Ce avea, însă, Galileea de-a face cu el, dacă nu era Hristosul Creatorului, Hristosul pentru începutul căruia predica această regiune era destinată, conform cuvintelor lui Isaia: ***Beți mai întâi aceasta, faceți <asta> repede, regiunea lui Zabulon și țara lui Neftali și restul care <locuiesc> țărmul <țara> mării și <țara de dincolo> de Iordan, Galileea neamurilor. Voi,*** popor ***care stați în întuneric, priviți lumina cea mare; voi, care locuiți pământul, care stați în umbra morții; lumina a răsărit peste voi*** ? [943] 4. Este bine <pentru noi> că

Dumnezeul lui Marcion își revendică și titlul de luminator al neamurilor, pentru ca, având în vedere că a coborât din cer, să coboare mai potrivit în Pont, nu în Galileea. [944] Dar, întrucât atât locul, cât și împlinirea iluminării apar înaintea lui Hristos în conformitate cu ceea ce a fost prezis, începem deja să înțelegem că El este Cel care a fost prezis, arătând în prima Sa arătare că nu a venit să răstoarne Legea și profeții, ci mai degrabă să le împlinească. [945] Căci Marcion a șters cuvintele despre aceasta ca o inserare ulterioară. 5. Dar în zadar neagă el că Hristos a spus ceea ce a împlinit imediat și parțial. Căci El a împlinit profeția referitoare la locul respectiv: din cer direct la sinagogă, [946] așa cum se spune de obicei: „Faceți ceea ce am venit"; Marcion, scoate din Evanghelie și aceste cuvinte: ***Am fost trimis doar la oile pierdute ale casei lui Israel*** [947] și: ***Nu puteți lua pâinea fiilor și s-o dați câinilor*** [948] - ca să nu pară că Hristos aparține lui Israel. 6. Îmi este de ajuns să fi făcut în loc să fi spus. Scoateți cuvintele Hristosului meu - faptele Lui vor vorbi. Iată, a venit în sinagogă: cu siguranță, la oile pierdute ale casei lui Israel. Iată, El oferă mai întâi pâinea învățăturii Sale israeliților: cu siguranță, le arată preferință ca fii. Iată, El încă nu o dă altora: cu siguranță, îi trece pe lângă ei ca pe câini. Cui i-ar fi dat-o mai degrabă, dacă nu celor care sunt străini de Creator, dacă, mai întâi de toate, nu aparțineau Creatorului? **7.**Și totuși, cum a putut fi admis în sinagogă cineva venit atât de pe neașteptate, atât de necunoscut, despre a cărui semințe, despre a cui familie, în cele din urmă, despre <numele din> lista de impozite a lui Augustus, pe care arhivele romane o păstrează ca cea mai fidelă mărturie a Nașterii Domnului, nimeni nu știa nimic până acum? Desigur, ei (evreii) își aminteau că acela a cărui circumcizie nu o cunoșteau nu trebuia admis în Sfânta Sfintelor. Dar chiar dacă toată lumea intra în sinagogă fără discriminare, totuși nu pentru a învăța, decât dacă aceasta era o persoană binecunoscută, testată, dovedită chiar mai devreme pentru îndeplinirea acestei <fapte> sau autorizată din alt loc să îndeplinească această datorie <o persoană>. Și toți erau ***uimiți de învățătura Lui.*** Desigur. ***Pentru că,*** - spune el, - ***cuvântul Lui era puternic*** , [949] - nu pentru că învăța împotriva Legii și a Profeților. Cu siguranță, căci El arăta cuvânt, putere și har divin, mai degrabă ridicând decât distrugând esența Legii și a Profeților. 8. Altfel nu ar fi fost uimiți, ci îngroziți; Nu s-ar fi mirat, ci s-ar fi retras imediat de la cel care răstoarnă Legea și Profeții și, mai ales, de la predicatorul unui alt dumnezeu; căci El nu ar fi putut învăța împotriva Legii și a Profeților și, din acest motiv, împotriva Creatorului, fără a mărturisi mai întâi o zeitate opusă și dușmană. Prin urmare, din moment ce Scriptura nu relatează nimic de acest fel, cu excepția faptului că simpla putere și tărie a cuvântului a provocat uimire, ea (Scriptura) arată mai degrabă că El a învățat conform Creatorului, căci ea (Scriptura) nu a negat acest lucru, decât împotriva Creatorului, căci nu a indicat acest lucru.

8. Și astfel, el trebuie fie recunoscut ca aparținând Celui conform căruia a învățat, fie condamnat ca dublur, dacă a învățat conform Cel împotriva căruia a venit. Duhul demonului strigă acolo: Ce avem noi de-a face cu Tine, Isuse? Tu ai venit să ne distrugi: știu cine ești, Sfântul lui Dumnezeu. 10. Aici nu voi examina din nou dacă acest titlu era potrivit pentru cel care nu ar fi trebuit să fie numit Hristos, dacă nu aparținea Creatorului

(un protest a fost deja făcut cu privire la nume în alt loc); [950] dar acum iau în considerare cum a știut demonul că cel din față era numit așa, dat fiind că nicio prezicere nu fusese făcută vreodată despre el de către un zeu necunoscut și până atunci mut, al cărui sfânt demonul nu-l putea numi - <sfânt> al celui care era necunoscut chiar și Creatorului său (adică al demonului). Ce a produs atunci el (Hristosul lui Marcion) care a mărturisit despre noua zeitate, prin care putea fi considerat un sfânt al unui alt zeu? 11. Doar că a intrat în sinagogă și nici măcar verbal nu a comis nimic împotriva Creatorului. Prin urmare, așa cum demonul nu-L putea recunoaște în niciun fel pe Cel despre care nu avea nicio idee ca fiind Isus și Sfântul lui Dumnezeu, tot așa L-a recunoscut pe Cel pe care îl cunoștea. Căci demonul își amintea atât că profetul prezisese Sfântul lui Dumnezeu, [951] cât și că Isus este numele Domnului [952] în fiul lui Naveh. [953] Și aceasta a aflat de la înger, conform Evangheliei noastre: De aceea, și ceea ce se va naște în tine se va numi Sfânt, Fiul lui Dumnezeu, [954] și-I vei pune numele Isus? 12. Dar cu siguranță avea o oarecare idee despre instituția Domnului - deși era un demon - mai mult decât despre o instituție străină și încă insuficient cunoscută. De fapt, a început cu cuvintele: Ce avem noi de-a face cu tine, Isuse? Nu ca cu un străin, ci ca cu Cel căruia îi aparțin duhurile Creatorului. Căci nu a spus: „Ce avem noi de-a face cu voi?" ci: „Ce avem noi de-a face cu voi?", plângându-se și indignat de soarta sa, pe care o vedea deja, adaugă: Ai venit să ne distrugi. 13. Atât de clar a văzut în Isus pe Fiul lui Dumnezeu Judecătorul și Dumnezeu Răzbunătorul și, ca să spunem așa, un Dumnezeu aprig, și nu pe acel om bun care nu știe să distrugă și să pedepsească. De ce am început de la acest loc? Pentru a arăta că până și demonul L-a recunoscut pe Isus ca nefiind un străin și a confirmat că El nu este un străin, ci aparține Creatorului. „Dar", spui tu, „Isus l-a certat". [955] Desigur, ca unul plin de invidie și insolent în însăși mărturisirea, ca unul care lingușește pe nedrept: ca și cum cea mai mare glorie a lui Hristos, care a vrut ca ucenicii să se laude că nu se supun duhurilor,' [956]dar toga albă a mântuirii era că El a venit pentru distrugerea demonilor și nu mai degrabă pentru mântuirea oamenilor. 14. Sau pentru ce alt motiv L-a mustrat? Dacă pentru că a mințit în toate, atunci, prin urmare, El nu era nici Isus, nici deloc Sfântul lui Dumnezeu; dacă pentru că a mințit în parte, <și anume, în aceasta>, că L-a recunoscut ca Isus și Sfântul lui Dumnezeu, ci Dumnezeu Creatorul, atunci El l-ar fi mustrat pe nedrept pe cel care simțea ceea ce știa că ar trebui să simtă și nu presupunea ceea ce nu știa că ar trebui să presupună: un Isus străin și un sfânt al unui alt dumnezeu. 15. Dar dacă mustrarea nu are o explicație mai credibilă decât a noastră, atunci, prin urmare, demonul nu a mințit deloc și nu a fost mustrat pentru că a mințit; căci <Domnul> Însuși era acel Isus, în afară de Care demonul nu putea recunoaște pe nimeni altcineva; și, mustrând demonul pentru că nu a mințit, Isus a confirmat că El era Cel pe care demonul L-a recunoscut.

1. Conform profeției, Hristos Creatorul urma să fie numit Nazarinean. Din acest motiv, evreii ne numesc pe noi cu acest nume, după El (Hristos). Căci și noi suntem aceia despre care este scris: Nazarinenii sunt mai albi decât zăpada, [957] adică cei care odinioară eram galben-palizi din cauza petelor păcatului și negri din cauza întunericul ignoranței. Dar numele de Nazarinean trebuia să fie potrivit lui Hristos datorită refugiului în care a fost ascuns în copilăria Sa, <în> [958] care, <situat> lângă Nazaret, a coborât, [959] scăpând de Arhelau, fiul lui Irod. [960] 2. Nu am omis acest lucru pentru că Hristosul lui Marcion a trebuit să respingă tot ceea ce era legat și de pasajele referitoare la Hristos

Creatorul; căci Hristosul lui Marcion avea la dispoziție multe orașe din Iudeea care nu erau transmise atât de clar prin profeți lui Hristos Creatorul. Cu toate acestea, Hristos va fi Hristosul profeților oriunde Se va arăta El conform profeților. Totuși, se observă că nici în Nazaret [961] nu a predicat nimic nou, până când, dintr-un alt motiv [dintr-un proverb] [962] a fost, spun ei, respins. [963] Aici, observând pentru prima dată faptul că mâinile au fost puse peste El, trebuie să dau deja o explicație în avans cu privire la esența Sa trupească, că nu poate fi considerat o viziune care se lasă atins și, în plus, plin de brutalitate, fiind ținut, prins și târât spre repezișuri. [964] 3. Căci chiar dacă S-a îndepărtat, <trecând> prin mijloc, [965] <A făcut aceasta> după ce a experimentat deja constrângerea și a fost eliberat ulterior, și anume, după ce a calmat, așa cum era obișnuit, agitația mulțimii sau chiar după ce s-a desprins de ea, totuși fără a o înșela cu un întuneric care, dacă ar fi existat, nu ar fi fost accesibil niciunei atingeri. Căci a atinge, precum și a fi atins, numai trupul poate [966] - există o zicală potrivită chiar și a înțelepciunii seculare. 4. <Să trecem> la subiectul principal: și El Însuși i-a atins curând pe alții, punându-și peste ei mâinile, desigur, care nu puteau să nu fie atinse, El a săvârșit beneficiile vindecării, pe cât de adevărate, pe atât de inimaginabile, pe cât de <adevărate și inimaginabile> erau mâinile cu care le-a săvârșit. Prin urmare, El este Hristosul lui Isaia, care vindecă bolile: El, spune el, ne-a îndepărtat neputințele și a purtat bolile noastre , [967] dar grecii folosesc de obicei verbul a purta [968] în loc de verbul a lua. Îmi este suficient deocamdată să vorbesc despre promisiune în termeni generali. Orice vindecă Hristos, El este al meu. Să trecem acum la felurile de vindecare. 5.Totuși, eliberarea de demoni este și un leac pentru boală. Așadar, duhurile necurate, ca și cum ar fi urmat exemplul deja dat mai devreme, au ieșit <dintre cei posedați> cu mărturie, strigând: Tu ești Fiul lui Dumnezeu. [969] Care Dumnezeu, să fie măcar clar aici. „Dar El i-a certat exact în același fel și le-a poruncit să tacă.” Căci exact în același fel <ca în exemplul precedent> Hristos a vrut să fie recunoscut ca Fiul lui Dumnezeu de oameni, și nu de duhurile necurate, cel puțin de acel Hristos pentru care acest lucru era natural, căci îi trimisese înainte pe cei prin care putea fi recunoscut și care, desigur, erau predicatori mai vrednici <decât demonii>.

6. Se potrivea lui să respingă vestirea duhului necurat, Care avea din belșug [970] vestirea <a Duhului> Celui Sfânt. La rândul său, cel care nu fusese niciodată declarat, dacă totuși voia să fie recunoscut (în zadar venea dacă nu voia acest lucru), nu ar fi disprețuit mărturia vreunei esențe străine, căci [971] el, coborând într-o <esență> străină, nu avea <mărturia> sa proprie.

7. <Să adăugăm acum> că el, ca răsturnător al Creatorului, nu avea nimic mai mult de dorit decât să fie recunoscut de spiritele Sale și să devină cunoscut prin frica lor; doar Marcion neagă posibilitatea ca zeul său să inspire frică, dovedind că nu bunul <zeul> înspăimântă, ci <Dumnezeu-> Judecătorul, Care are mijloacele de intimidare: mânia, cruzimea, judecata, răzbunarea, condamnarea. Dar demonii, desigur, s-au retras din cauza fricii - prin urmare, L-au recunoscut ca Fiul Dumnezeului care inspiră frică: nu ar fi neglijat ocazia de a nu se retrage dacă El nu le-ar fi inspirat frică - iar El, alungându-i prin poruncă și abuz, și nu prin avertisment, ca cel bun, S-a arătat tocmai ca inspirând frică. 8. Sau a strigat la ei pentru că se temeau de El, care nu voia să inspire frică? Dar cum a vrut El să iasă afară, ceea ce nu ar fi făcut dacă nu le-ar fi fost frică? Așadar, el a cedat

necesității, întrucât s-a comportat diferit față de ceea ce cerea natura sa, deși ar fi putut, fiind bun, să-i cruțe imediat; și a permis o altă rușine <— rușinea> ipocriziei, când le-a permis demonilor să se teamă de el ca Fiu al Creatorului, astfel încât să nu mai alunge demonii prin propria sa putere, ci prin puterea Creatorului. 9. <Hristosul lui Marcion> merge în deșert. [972] Și acest loc este obișnuit pentru Creator. [973] Era necesar ca și Cuvântul să apară în trupul unde odinioară a acționat în nor. [974] Înfățișarea locului care era plăcut Legii era potrivită și pentru Evanghelie. Să se bucure, așadar, deșertul, [975] a promis Isaia. Reținut de mulțime, [976] El spune: Trebuie să vestesc și altor cetăți Împărăția lui Dumnezeu . [977] 10. L-a arătat deja pe dumnezeul său undeva? Cred că încă nu. A vorbit și celor care cunoșteau și un alt dumnezeu? Cred că nu. Prin urmare, dacă El nu a anunțat un alt dumnezeu și ei nu cunoșteau niciun alt dumnezeu în afară de Creator, atunci El a proclamat Împărăția aceluiași Dumnezeu pe care Îl știa singur cunoscut ascultătorilor.

1. De ce, dintre atâtea ocupații, Și-a îndreptat El atenția către pescuit, pentru a-i chema pe Simon și pe fiii lui Zebedei [978] la apostolat (căci evenimentul care urma să formeze baza narațiunii nu poate părea simplu), spunându-i lui Petru, îngrozit de enorma captură: Nu te teme, căci de acum încolo vei fi pescar de oameni? [979] 2. Căci spunând acestea, i-a făcut să înțeleagă împlinirea profeției, că El era Cel care a anunțat prin Ieremia: Iată, voi trimite mulți pescari și îi vor prinde, [980] adică oameni. Atunci ei (pescarii), lăsându-și corăbiile, [981] L-au urmat, înțelegând că El era Cel ce a început să facă lucrurile despre care vorbise. Ar fi fost o altă chestiune dacă ar fi vrut să aleagă <pe cineva> dintre armatori,' [982] intenționând să-l facă într-o zi pe armatorul Marcion apostol. 3. Am stabilit deja, sfidând „Antitezele”, că poziția fundamentală a lui Marcion nu este deloc ajutată de distincția pe care o presupune între Lege și Evanghelie, întrucât această distincție a fost stabilită și de Creator și chiar prezisă în promisiunea unei noi Legi, a unui nou Cuvânt și a unui Nou Testament. Însă, întrucât el (Marcion) se referă foarte hotărât la un anumit συνταλαίπωρος („co-suferitor”) și συν–μισούμενος („co-urător”) [983] al său [al lui Hristos] în timpul curățării [984] leprosului, [985] atunci nu m-ar deranja să mă întâlnesc cu el („co-suferitor și co-urător”) și să-i explic, în primul rând, sensul legii alegorice, care, folosind exemplul inadmisibilității atingerii unui lepros, mai mult, necesitatea îndepărtării lui de orice comunicare [986] , nu permitea contactul cu o persoană întinată de păcate, cu care apostolul interzice și mâncatul. [987]Căci cel care intră în contact cu un păcătos, primește rănile păcatelor, ca să zicem așa, atingându-le. 4. Și astfel, Domnul, dorind ca Legea să fie mai profund înțeleasă, care semnifică spiritualul prin trup, și pe această bază nu răsturnând, ci mai degrabă ridicând ceea ce dorea să facă mai imediat perceptibil, a atins leprosul, prin care Dumnezeu cu siguranță nu ar fi pângărit, fiind inaccesibil viciului, chiar dacă omul ar putea fi pângărit. Prin urmare, necesitatea respectării Legii și inadmisibilitatea atingerii celui necurat nu vor fi atribuite Celui pe care această atingere nu-l va pângări. 5. Că aceasta este mai potrivită cu Hristosul meu, afirm, arătând că nu este potrivită cu a ta. Căci dacă l-a atins pe lepros ca un adversar al Legii, reducând porunca Legii la nimic prin ignorarea necurăției, cum ar putea fi pângărit cel care nu avea un trup pângărit? Căci o fantomă nu putea fi pângărită. Prin urmare, cel care nu putea fi pângărit, fiind o fantomă, ar fi inaccesibil viciului, nu prin putere divină, ci prin nimicnicia unei fantome; iar cel care este lipsit de ceea ce este pângărit nu poate părea să disprețuiască necurăția; și astfel, cel care a scăpat de necurăție

prin starea sa fantomă, și nu printr-o putere manifestă, nu poate părea să răstoarne Legea. 6. Dacă Elisei, profetul Creatorului, a curățat doar un lepros, Naaman Sirianul [988] , dintre atâția leproși ai lui Israel, aceasta nu vorbește despre alteritatea lui Hristos, ca și cum El ar fi mai bun prin faptul că, fiind un străin, L-a curățat pe leprosul lui Israel, pe care propriul Său Domn nu l-a putut curăța: căci faptul că Sirianul a fost mai ușor curățat semnifică faptul că neamurile sunt mai înclinate! [989] spre curățire în Hristos - lumina celor [990] care sunt acoperiți cu cele șapte pete ale viciilor principale: idolatria, blasfemia, crima, adulterul, desfrânarea, mărturia mincinoasă, înșelăciunea. 7. De aceea l-a spălat de șapte ori, ca și cum ar fi fost o dată pentru fiecare nume, în Iordan: [991] atât pentru a prevesti purificarea întregii săptămâni, cât și pentru că puterea și plinătatea unei singure spălări au fost profețite doar pentru Hristos, care venea să stabilească în țări atât cuvântul scurt [992] , cât și spălarea. Într-adevăr, Marcion găsește un contrast și în aceasta: Elisei a avut nevoie de o substanță, a folosit apă și de șapte ori; dar Hristos a făcut-o cu un singur cuvânt și, rostindu-l o dată, a manifestat imediat un leac. Ca și cum n-aș îndrăzni să apăr cuvântul în sine ca aparținând Creatorului: cel care este primul ar trebui mai degrabă considerat autorul oricărui lucru. 8. Este cu siguranță incredibil că puterea Creatorului, care o dată prin Cuvânt a produs o masă atât de mare a lumii, ar putea printr-un cuvânt să creeze un remediu pentru un singur viciu! [993]Prin ce este recunoscut Hristos Creatorul mai degrabă decât prin puterea cuvântului? Dar „din acest motiv Hristos este diferit, pentru că El acționează diferit față de Elisei, pentru că stăpânul [994] este mai puternic decât slujitorul său”. [995] Ce spui tu, Marcion? Lucrarea este făcută de sclavi la fel ca de stăpânii înșiși? Nu te temi să te rușinezi, dacă negi că Hristos aparține Creatorului pentru că El este mai puternic decât slujitorul Creatorului, pentru că [996] El este mai mare în comparație cu neînsemnătatea lui Elisei, dacă într-adevăr este mai mare? Căci vindecarea este aceeași, deși efectul este diferit. Ce lucru mai mare a arătat Hristosul tău în comparație cu Elisei al meu? Mai mult: ce lucru mare a arătat cuvântul Hristosului tău, care a produs același efect ca râul [997] Creatorului? 9. În conformitate cu aceasta, se desfășoară și restul. Căci i-a interzis să divulge <ce se întâmplase> în măsura în care privea evitarea gloriei omenești și i-a poruncit să urmeze procedura stabilită în măsura în care privea respectarea Legii: Du-te, arată-te preotului și adu darul pe care l-a prescris Moise . [998] Căci El a păstrat prevederile alegorice ale Legii ca având înțelesul profeției în imaginile pe care le-a creat, care însemnau că un om care fusese odată păcătos, de îndată ce era curățit prin cuvântul lui Dumnezeu, trebuia să aducă un dar lui Dumnezeu în templu, adică să ofere rugăciune și mulțumire în biserică prin Hristos Isus, Preotul universal al Tatălui. 10. De aceea El a adăugat: Ca să vă fie o mărturie [999] - fără îndoială, prin aceasta a mărturisit că nu a încălcat Legea, ci a împlinit-o; [1000] Prin aceasta a mărturisit că El era Chiar Acela despre care fusese anunțat că va lua asupra Sa neputințele și bolile lor. [1001] Această explicație a mărturiei, atât de potrivită și necesară, Marcion, lingușitorul Hristosului său, încearcă să o prevină, referindu-se la blândețea și blândețea <a acestui Hristos>. Căci Marcion spune: „A poruncit aceasta ca un om bun și, de asemenea, ca unul care știa [1002] că oricine fusese eliberat de lepră va îndeplini ritualurile Legii.” 11. Prin urmare, în zadar a coborât ca unul care intenționa să răstoarne Legea, cedând executorilor ei. Dimpotrivă, ca unul care le cunoștea caracterul, ar fi trebuit mai degrabă să-i influențeze dinainte pe cei care urmau să fie îndepărtați de Lege, dacă ar fi venit în acest scop. [1003]Ce urmează? A persistat el în bunătate, adică în a permite respectarea Legii, sau nu? Dacă, fiind bun, a continuat să

facă acest lucru, nu va deveni niciodată un subminator al Legii și nici nu va fi considerat ca aparținând unui alt zeu, prin amânarea subminării Legii, prin care <subminare> cineva l-ar putea declara a fi Hristosul unui alt zeu. 12. Dacă nu a continuat să fie bun, când a început ulterior să submineze Legea, atunci mărturia pe care [ulterior] [1004] le-a dat-o la vindecarea leprosului va fi falsă; căci a abandonat bunătatea când a început să submineze Legea. El a devenit deja rău când a devenit un distrugător al Legii, dacă a fost bun când a fost indulgent față de ea. Dar permițând ascultarea de Lege, i-a confirmat bunătatea. Căci nimeni nu tolerează ascultarea de rău.

13. Prin urmare, El este rău atât prin faptul că permite ascultarea de o Lege proastă, cât și și mai rău prin faptul că vine ca un subminator al unei Legi bune. Mai mult, dacă, știind că toți cei care vor fi eliberați de lepră vor face acest lucru, ar fi prescris oferirea unui dar, s-ar putea să nu fi prescris ceea ce știa că se va face de bunăvoie. De ce nu a tăcut, astfel încât omul să asculte de Lege doar de bunăvoie? Căci atunci ar putea părea că a dat dovadă de o oarecare răbdare. 14. Dar își folosește chiar și autoritatea, susținută de greutatea mărturiei. Mărturie despre ce, dacă nu recunoașterea Legii? Desigur, nu contează cum confirmă Legea: fie ca fiind bună, fie ca fiind fără scop, fie ca fiind răbdătoare, fie ca fiind nestatornică, atâta timp cât te pot da jos, Marcion, de pe poziția ta. Aici prescrie împlinirea Legii. 15. Oricare ar fi fost El călăuzit în prescrierea acestui lucru, ar fi putut fi călăuzit de același lucru în rostirea zicalei: N-am venit să stric Legea, ci să o împlinesc . De ce a trebuit, așadar, să șterg din Evanghelie ceea ce se dovedește a fi intact? Căci L-ai recunoscut ca fiind din bunătate ceea ce negi că a spus. Așadar, se știe că El a spus asta, căci El a făcut-o și că tu mai degrabă ai șters cuvintele Domnului din Evanghelie decât creștinii noștri le-au introdus.

1. Și paraliticul este vindecat, și aceasta în adunare, sub ochii poporului. [1005] Căci poporul va vedea, spune Isaia, măreția Domnului și slava lui Dumnezeu. [1006] Ce măreție și ce slavă? Fiți tari, mâini slăbite și genunchi slăbiți (aceasta va însemna paralizie), fiți tari, nu vă temeți ; [1007] nu în zadar repetă profetul „fiți tari” și nici nu adaugă în zadar „nu vă temeți”, căci, odată cu restaurarea membrelor, promite și reînnoirea puterii: Scoală-te și ia-ți patul [1008] și, în același timp, tărie sufletească, ca să nu te temi de cei care vor zice: „ Cine poate ierta păcatele, decât numai Dumnezeu?” [1009] 2. Așadar, ați împlinit deja profeția atât despre vindecarea specială, cât și despre ceea ce urmează. Învățați, de asemenea, de la același profet că Hristos iartă păcatele: Căci, spune el, El va ierta păcatele foarte multora și El Însuși va lua [1010] păcatele noastre. Căci chiar mai sus, în persoana Domnului Însuși <se spune>: Chiar dacă vor fi păcatele voastre ca trandafirul, le voi albi ca zăpada; chiar dacă vor fi ca purpuriul, le voi albi ca lâna , [1011]. Prin trandafir <Isaia> se referă la sângele profeților, prin purpuriu (ca mai glorios) la sângele Domnului. De asemenea, despre iertarea păcatelor <spune> Mica: Cine este Dumnezeu ca Tine? Care îndepărtează nelegiuirea și nu socotește nicio greșeală rămășiței moștenirii Tale; și nu-Și ține mânia ca mărturie, căci El a dorit și mila; Se va întoarce și va avea milă de noi. 3. Dar chiar dacă nimic de genul acesta nu s-ar fi prezis cu privire la Hristos, aș avea exemple ale acestei favoări în Creator, promițându-mi și în Fiul dragostea Tatălui. Îi văd pe niniviteni care au obținut iertarea crimei <lor> de la Creator, [1013] ca să nu spun „la fel și de la Hristos”, care de la început a acționat în numele Tatălui. Am citit că profetul Natan i-a spus lui David, când și-a mărturisit păcatul

împotriva lui Urie: Și Domnul ți-a șters păcatul și nu vei muri ; [1014] așa cum <am citit> că regele Ahab, soțul Izabelei, vinovat de idolatrie [1015] și de sângele lui Nabot, [1016] a meritat iertarea prin pocăință; [1017] <și> [1018] că Ionatan, fiul lui Saul, a ispășit pentru vina ruperii postului printr-o rugăciune de iertare [1019] . [1020] 4.De ce să vorbesc despre oamenii înșiși, atât de des restaurați prin iertarea păcatelor? <Restaurați> desigur de acel Dumnezeu care preferă mila jertfei [1021] și pocăința păcătosului morții sale. [1022] Așadar, va trebui mai întâi să negați că Creatorul a iertat vreodată păcatele și apoi va trebui să demonstrați că El nu a prezis nimic de genul acesta în Hristosul Său: și astfel veți confirma noutatea acestei favoări a lui Hristos, nouă, desigur, dacă dovediți că nu corespunde Creatorului și nu a fost prezisă de Creator. 5. Dar, intrând deja într-o dispută în alt loc despre poziție - dacă poate ierta păcatele de la cine este refuzată puterea de iertare și dacă poate ierta cine este incapabil să condamne; și dacă este potrivit ca cel să scuze împotriva căruia nu s-a făcut nimic - preferăm să reamintim acest lucru aici decât să-l discutăm din nou. 6. În ceea ce privește Fiul Omului, obiecția noastră va fi dublă: nici Hristos nu poate minți că este Fiul Omului, dacă nu este, nici Cel care nu a fost născut dintr-un om, fie din tată, fie din mamă, nu poate fi numit Fiul Omului. Și astfel trebuie considerat ca fiind Fiul omului căruia, tatăl sau mama, trebuie considerat. Dacă Tatăl Său este Dumnezeu, atunci cu siguranță tatăl nu este om; dacă <tatăl> Său [1023] nu este om, rămâne că Mama Sa trebuie să fie om; dacă <mama> Sa [1024] este bărbat, atunci este evident că este Fecioară. Căci Mama Celui Căruia nu i se dă omul ca tată va fi recunoscută ca neavând soț. Mai mult, Cea care va fi recunoscută ca neavând soț este Fecioară. 7. Dar va fi vorba de doi tați, Dumnezeu și om, dacă mama nu este Fecioară. Căci ea va avea un soț, dacă nu este fecioară, și, având un soț, va face doi, Dumnezeu și om, tații celui care va fi fiul atât al lui Dumnezeu, cât și al omului. O astfel de naștere este probabil atribuită în mit lui Castor sau lui Hercule. [1025] Dacă distribuția are loc în acest fel, adică dacă El este Fiul Omului din Mamă, pentru că nu din Tată, și din Mama Fecioarei, pentru că nu dintr-un tată uman, atunci acesta va fi Hristosul lui Isaia, despre care el prezice că va fi conceput de o Fecioară. [1026] 8. Așadar, Marcion, nu pot înțelege din ce motiv admiți că El este Fiul Omului. Dacă <crezi că> El are un tată uman, negi că El este Fiul lui Dumnezeu; dacă El este și Fiul lui Dumnezeu, atunci îl faci pe Hristos Herculele mitului; dacă <crezi că> El are doar o mamă umană, atunci Îl cedezi mie; Dacă <crezi că> nici <Mama, nici> [1027] Tatăl nu sunt oameni, atunci el nu este deloc Fiul Omului, iar cel care a spus că este ceea ce nu este se dovedește inevitabil că a rostit o minciună. 9.Un lucru te poate ajuta în greutățile tale: dacă îndrăznești fie să-l numești om pe zeul tău, pe tatăl tău Hristos, așa cum a făcut Valentinus cu Aeon, [1028], fie să negi că o fecioară este bărbat, ceea ce Valentinus nu a făcut. Cum ar trebui să acționezi acum, din moment ce în Daniel Hristos este definit chiar prin acest titlu de Fiu al Omului? [1029] Nu este aceasta o dovadă suficientă că Hristos a fost prezis de profeți? 10. Căci numindu-Se pe Sine însuși cu acel titlu care a fost prezis pentru Hristos, care aparține Creatorului, El face cu siguranță cunoscut că El este Cel despre care a fost prezis. Aceasta poate părea o simplă comunitate de nume - și totuși noi, apărând poziția despre diferența <celor doi zei>, afirmăm că <el> [1030] nu ar fi trebuit să fie numit nici Hristos, nici Iisus - dar titlul „Fiul Omului”, întrucât apare din întâmplare, este dificil să fie același <în subiecte diferite> împreună cu numele comun - la urma urmei, el (titlul) apare din pură întâmplare - mai ales când nu există niciun motiv, [același,] [1031] datorită căruia să apară comunitatea. 11. Și prin urmare, [dacă se spune că Hristosul lui

Marcion s-a născut și el din om, atunci i se va potrivi și titlul comun <cu Hristos Creatorul>. Și vor fi doi fii ai oamenilor, așa cum vor fi doi Hristoși și doi Iisusi. Prin urmare,] [1032] dacă un nume de familie propriu, pe care cineva îl are în care poate fi explicat, este atribuit și altuia care are un nume comun <cu el> [dar nu un nume de familie], [1033] numele comun va fi suspect și la cel căruia i se atribuie numele de familie comun fără motiv, și rezultă că unul [și același] [1034] ar trebui considerat Cel care este găsit mai potrivit să primească atât numele, cât și numele de familie, în timp ce celălalt este exclus care nu are numele de familie comun, fiind lipsit de motivul <pentru aceasta>. Și nimeni altul nu va fi mai potrivit să le primească pe amândouă decât Cel care a fost înzestrat mai întâi atât cu numele lui Hristos, cât și cu numele de familie al Fiului Omului, adică Iisus Creatorul. 12. El va fi văzut de regele Babilonului în cuptor - al patrulea împreună cu martorii Săi martirizați - ca Fiul Omului; [1035] El va fi descoperit direct lui Daniel însuși ca Fiul Omului, venind cu norii cerului [1036] Judecător, așa cum arată și Scriptura. 13. Am spus, [1037]că <și> aceasta poate fi suficientă în ceea ce privește menționarea profetică despre Fiul Omului. Dar un argument și mai important îmi este oferit de Scriptură prin interpretarea Domnului Însuși. Căci atunci când evreii, care Îl considerau doar ca pe un om și nu știau încă că El era Dumnezeu, care era și Fiul lui Dumnezeu, credeau pe bună dreptate că un om nu poate ierta păcatele, ci numai Dumnezeu, de ce nu le-a răspuns El conform gândurilor lor despre un om, că El avea puterea de a ierta păcatele, arătând spre un om prin cuvintele despre Fiul Omului, dacă nu pentru că a vrut să-i lovească cu chiar numele Fiului Omului din cartea lui Daniel, pentru a arăta că Cel ce iartă păcatele este și om? 14. — Acela, desigur, singurul Fiu al Omului din profeția lui Daniel, care primește puterea [1038] de a judeca și, prin aceasta, desigur, puterea de a ierta păcatele (căci cel ce judecă este și cel ce îndreptățește), astfel încât, după ce acea ofensă ar fi fost înlăturată prin amintirea Scripturii, să poată recunoaște mai ușor, prin iertarea păcatelor, că El Însuși este Fiul Omului. Căci nicăieri până acum El nu Se declarase Fiul Omului, ci pentru prima dată în acest loc, unde a iertat mai întâi păcatele, adică unde a judecat mai întâi, când a îndreptățit. 15. Luați în considerare cu atenție la ce se referă toate acestea partea adversă în respingerea celor spuse. Căci este forțată la nebunia de a apăra <pentru Hristosul său> titlul de Fiu al Omului, pentru a nu-L face mincinos, și de a nega nașterea Lui din om, pentru a nu-L recunoaște ca fiu al unei fecioare. Și dacă autoritatea divină, natura lucrurilor și bunul simț nu admit nebunia eretică, atunci și aici se prezintă o ocazie convenabilă de a vorbi foarte pe scurt despre esența trupului <lui Hristos> împotriva lui Marcion și a fantomelor sale. 16. Dacă <Hristos> se naște - întrucât <este numit> Fiul Omului - dintr-un om, atunci trupul <Său> provine dintr-un trup. Desigur, îți va fi mai ușor să găsești un om născut fără inimă sau creier, precum însuși Marcion, decât fără trup, precum Hristosul lui Marcion. Ei bine, atunci, examinează inima sau creierul lui Pontius.

1. <Marcion> se referă la vameșul ales de Domnul, [1039] ca și cum ar fi un om ales de dușmanul Legii, străin de Lege și neinițiat în iudaism. El uită chiar și de Petru, un om al Legii, și totuși nu numai ales, ci și dobândind mărturia cunoașterii <lui Hristos> dată <lui> de Tatăl. Marcion <probabil> nu citise nicăieri înainte că Hristos a fost prezis ca lumina, [1040] speranța [1041] și așteptarea neamurilor. Cu toate acestea, <Hristos> a arătat clar superioritatea evreilor spunând că este nevoie de medic nu pentru cei sănătoși, ci pentru cei bolnavi. [1042] 2. Căci dacă El a vrut ca neamurile și vameșii, pe care i-a

ales, să fie considerați bolnavi, atunci El a confirmat că evreii, cărora le-a negat nevoia de medic, erau sănătoși. Dacă este așa, atunci <Hristosul lui Marcion> a coborât <din cer> la momentul nepotrivit pentru a răsturna Legea, ca și cum ar fi vindecat o boală, întrucât cei care trăiau după Lege erau sănătoși, care nu aveau nevoie de doctor. 3. Cum se face că a propus parabola doctorului, dar nu a dus-o la îndeplinire? Căci nimeni nu numește doctor pe cei sănătoși sau pe străini, la fel cum omul este <străin> de Dumnezeul lui Marcion, care își are Creatorul și Protectorul și doctorul <trimis> tocmai prin El - Hristos. Din această parabolă rezultă inevitabil că medicul este mai degrabă prevăzut de Cel căruia îi aparțin suferințele. 4. Și de unde vine Ioan? [1043] Deodată - Hristos, deodată - Ioan. Astfel, în Marcion <se întâmplă> tot ce în Creator are propria sa rânduială perfectă. Dar restul despre Ioan este în alt loc. Căci fiecare întrebare care se ridică în fața noastră trebuie să primească un răspuns pe rând. Acum voi trece la dovada că Ioan este de acord cu Hristos, și Hristos este de acord cu Ioan, ca profet al Creatorului [1044] - Hristos Creatorul, și prin urmare, să se rușineze ereticul, făcând în zadar zadarnică numirea lui Ioan. 5. Căci dacă Ioan nu ar fi realizat absolut nimic, fiind, după Isaia, glasul celui ce strigă în pustie și pregătitorul căilor Domnului [1045] prin predicarea și glorificarea pocăinței, [1046] dacă nu L-ar fi botezat pe Domnul Însuși împreună cu alții, [1047] nimeni nu i-ar fi mustrat pe ucenicii lui Hristos care mănâncă și beau, comparându-i cu ucenicii lui Ioan care postesc și se roagă neîncetat, [1048] deoarece, dacă nu ar fi existat nimic comun între Hristos și Ioan și urmașii amândurora, nu ar exista nicio posibilitate de a-i compara și nu ar exista niciun motiv de mustrare. 6. Căci nimeni nu ar fi surprins și nimeni nu ar fi tulburat dacă predicile diferitelor zeități nu ar fi de acord între ele și în ceea ce privește practicile, după ce anterior au divergit în ceea ce privește chestiunea garanților acestor practici. Prin urmare, Hristos a fost al lui Ioan, iar Ioan al lui Hristos,amândoi sunt Creatori și amândoi sunt predicatori și învățători ai Legii și profeților. Dacă[1049] Hristos a respins practica lui Ioan ca aparținând unui alt Dumnezeu și i-ar fi apărat pe ucenicii [Săi] ca având motive întemeiate să se comporte diferit, și anume, ca fiind devotați unei alte zeități ostile, [1050] dar în realitate El, explicând cu umilință că fiii Mirelui nu pot posti cât timp Mirele este cu ei, dar promițând că vor posti după aceea, când Mirele va fi luat de la ei, [1051] nu i-a apărat pe ucenici, ci mai degrabă a încercat să-i justifice, ca și cum ar fi fost mustrați nu fără motiv și nu ar fi respins practica lui Ioan, ci ar fi recunoscut-o [rezervând-o pentru timpul lui Ioan] [1052] ca fiind destinată timpului Său; cu toate acestea, El ar fi respins-o și i-ar fi apărat pe adversarii ei, dacă această practică, care exista deja, nu ar fi fost propria Lui practică. 7. Îl recunosc și pe Hristosul meu după numele Mirelui, despre care psalmul spune: El iese ca un mire din camera nunții, înfățișarea Lui este de la marginea cerurilor și înaintarea Lui până la capătul ei, [1053] - care, bucurându-se în Tatăl, zice: Să se bucure sufletul meu în Domnul, căci M-a îmbrăcat cu haina mântuirii și cu veșmântul bucuriei, ca pe un mire și M-a încununat cu mitră, ca pe o mireasă . ** [1054] Căci El numără printre Sine și Biserica, despre care același Duh Îi spune: Vei fi îmbrăcat cu toate acestea, ca o haină de mireasă. [1055] 8. Hristos o invită și pe această mireasă la Sine prin gura lui Solomon, pe baza chemării neamurilor, dacă ați citit aceasta: Vino, mireasă, din Liban , [1056] menționând pe bună dreptate Libanul, muntele al cărui nume îl folosesc grecii pentru a desemna tămâia, [1057] căci El ia Biserica ca mireasă pentru Sine de la <popoarele care erau în captivitate> idolatriei. Neagă acum, Marcion, că ai înnebunit complet. Iată, tu ataci și legea Dumnezeului tău. El nu contractează căsătorii, nu permite existența

căsătoriilor contractate, nu botează pe nimeni decât pe cei necăsătoriți și eunuci, amână botezul până la moarte sau divorț. De ce atunci Îl faci pe El, Hristos, mire? Acest nume aparține Celui care a unit bărbatul și femeia, și nu Celui care i-a despărțit. 9. Ați căzut și voi în eroare cu privire la acea zicere a Domnului, în care El pare să distingă noul de vechi. [1058] V-ați umflat cu burdufuri vechi și v-ați îmbătat cu vin nou și astfel ați cusut peste cea veche, adică Evanghelia originală, o cârpă de inovație eretică. Aș vrea să știu ce se deosebește aici de acțiunile obișnuite ale Creatorului. Când El poruncește [1059] prin Ieremia: Înnoiți pentru voi un lucru nou, [1060] nu se îndepărtează El de cele vechi? Când prin Isaia declară: Cele vechi au trecut , [1061] Iată lucrul nou pe care îl creez? Nu îndrumă El spre cel nou? Am afirmat anterior că acest scop al celui de dinainte, promis tocmai de Creator, a fost împlinit de Hristos sub autoritatea unuia și aceluiași Dumnezeu, Căruia îi aparțin atât cel vechi, cât și cel nou. 10. Căci cine n-a avut burdufuri vechi nu toarnă vin nou în burdufuri vechi (adică, în principiu, nu-l poate turna), și nimeni nu pune un petic nou la o haină veche, decât cel care are și haina veche; nu face (adică, în principiu, nu poate face) nimic dacă nu trebuie făcut, cine *nu* are ce să facă cu el, dacă ar fi necesar să o facă. Prin urmare, dacă *Hristos* a citat parabola pentru a arăta că El separă inovația Evangheliei de vechimea Legii, atunci prin aceasta El a arătat că ceea ce El a separat Îi aparține și Lui. I. Nu este nevoie să vorbim în mod special despre separarea [1062] a ceea ce este străin, căci nimeni nu-și unește propriul la ceea ce este străin, pentru a putea separa <al său> de ceea ce este străin. Separarea este posibilă datorită existenței unei legături, la dizolvarea căreia are loc. Astfel, El a arătat că acele lucruri pe care le-a separat erau anterior una, așa cum ar fi rămas dacă nu le-ar fi separat. Și totuși [1063] dacă recunoaștem această separare, atunci <o recunoaștem ca fiind realizată> prin transformare, creștere, perfecțiune. Așa cum rodul este separat de sământă, deși rodul provine din sământă, tot așa Evanghelia este separată de Lege, purcezând din Lege, ceva diferit de ea, dar nu străin, distinct, dar nu opus. 12. Și modul în care vorbește Hristos nu este nou. Când oferă comparații, când răspunde la întrebări, respingându-i pe cei care le pun, El purcede din psalmul șaptezeci și șapte: Îmi voi deschide gura , spune El,adică într-o comparație; Voi expune dificultățile, [1064] adică voi interpreta întrebările. Dacă El ar fi vrut să Se arate ca un om dintr-un alt popor, ar fi arătat, desigur, acest lucru prin originalitatea vorbirii Sale.

1. < Revenind la problema > Sabatului, [1065] voi sugera, de asemenea, următoarele: Această problemă nu ar fi putut apărea dacă Hristos nu ar fi predicat despre Dumnezeul Sabatului. Căci nu ar fi existat nicio discuție despre motivul pentru care El a abolit Sabatul, dacă a trebuit să-l aboliască. Mai mult, El ar fi trebuit să-l aboliască dacă ar fi aparținut unui alt dumnezeu și nimeni nu s-ar fi mirat că a făcut ceea ce trebuia să facă. Prin urmare, oamenii s-au mirat pentru că nu era potrivit ca El să-L predice pe Dumnezeul Creatorului și să atace Sabatul Său. 2. Pentru a clarifica fiecare punct fundamental, astfel încât să nu se revină constant la același lucru cu fiecare argument al adversarului, bazat pe o nouă instituție a lui Hristos, se va exprima următoarea propoziție: prin urmare, noutatea fiecărei instituții a fost discutată, deoarece până acum nu s-a raportat nimic despre noutatea divinității și nici nu a fost supusă discuției ***, [1066] și însăși noutatea fiecărei instituții <a lui Hristos> nu poate fi folosită <de adversarii noștri> pentru a dovedi că o altă divinitate a fost demonstrată suficient de Hristos, întrucât este evident că însăși noutatea, care a fost anunțată de Creator, nu ar trebui să provoace

surpriză în Hristos, mai mult, rezultă că mai întâi ar trebui prezentat un alt zeu, iar apoi ar trebui introdusă învățătura lui, căci Dumnezeu dă semnificație învățăturii, și nu învățăturii lui Dumnezeu; cu excepția cazului în care Marcion nu a primit o astfel de scriptură pervertită de la un învățător, ci dintr-o scriptură de la un învățător. 3. Restul Sabatului îl explic astfel: dacă Hristos a desființat Sabatul, atunci El a acționat conform exemplului Creatorului, dacă într-adevăr [1067] în timpul asediului orașului Ierihon, Arca Legământului, purtată în jurul zidurilor timp de șapte zile, [1068] inclusiv Sabatul, prin ordinul Creatorului, prin acțiune a răsturnat Sabatul, așa cum cred și cei care gândesc la fel despre Hristos, neștiind că nici Hristos nu a răsturnat Sabatul, nici Creatorul, așa cum vom arăta în curând. Și totuși, Sabatul a fost încălcat și de Isus atunci, astfel încât și acest lucru ar indica spre Hristos. 4. Chiar dacă El a atacat cu ură cea mai solemnă zi a evreilor ca fiind Hristosul neevreilor, atunci, în ură față de Sabat, El, recunoscându-L pe Creator ca Hristosul Său, L-a urmat pe Cel care a exclamat prin gura lui Isaia: Sufletul meu urăște lunile voastre noi și Sabatele voastre. [1069] Dar știm și în ce sens au fost rostite aceste cuvinte. Dar chiar și în această situație trebuie să începem o apărare viguroasă ca răspuns la o provocare viguroasă. [1070] 5. Acum voi analiza povestea în sine, în care practica lui Hristos părea să distrugă Sabatul. Ucenicilor le era foame în ziua aceea, au frecat în mâini spicele de porumb rupte și au tulburat pacea sărbătorii pregătind mâncare. Hristos îi justifică și devine pârât în cazul insultării Sabatului; [1071] fariseii îi acuză. [1072] Marcion interpretează poziția controversată [1073]ca (îl voi tachina puțin pe <Marcion> cu adevărul Domnului meu) < referitor la > „scris și implicit”. [1074] Căci pretextul <de a afirma o astfel de dispută> este tras din Scriptura Creatorului și din intenția lui Hristos, [1075] ca și cum *** [1076] din exemplul lui David, care a intrat în Templu în ziua de Sabat și a pregătit mâncarea, frângând cu îndrăzneală pâinea punerii înainte. [1077] 6. Căci el și-a amintit, de asemenea, că acest privilegiu (vorbesc despre scutirea de post) a fost dat Sabatului de la început, când însăși această zi a fost revelată <evreilor>. Căci Creatorul, interzicând strângerea manei timp de două zile, a permis <să se facă acest lucru> doar vinerea, [1078] astfel încât, pregătind mâncarea seara, să nu permită foamea la sărbătoarea Sabatului următor. 7. Este în favoarea noastră, așadar, că Domnul a avut același motiv <ca și Creatorul> pentru încălcarea Sabatului, dacă marcioniții doresc acest lucru; Este în favoarea noastră că El, onorând Sabatul prin interzicerea postului, [1079] a împlinit dorința Creatorului. Mai mult, El ar fi încălcat Sabatul, precum și <voința> Creatorului, numai dacă le-ar fi poruncit ucenicilor să postească în Sabat, contrar regulamentului „scris și implicit” de Creator. 8. Și pentru că El nu apără cu fermitate interesele [1080] ucenicilor, ci încearcă să le justifice [1081] , pentru că pune în față nevoia umană ca apărător, pentru că El rezervă Sabatului - în care este mai potrivit să nu te întristezi decât să nu lucrezi - o onoare mai mare, pentru că Îl face pe David și pe tovarășii săi egali în vină și iertare cu ucenicii Săi, pentru că indulgența Creatorului Îi este plăcută, pentru că, urmând exemplul Său, El Însuși apare la fel de bun, <-- pe baza tuturor acestora> se arată a fi străin Creatorului? 9. Atunci fariseii încep să urmărească dacă El va vindeca în ziua de Sabat, pentru a-L acuza, [1082] desigur, ca pe un încălcător al Sabatului și nu ca pe un mărturisitor al noului dumnezeu. Căci peste tot, poate, voi apăra prezența doar a acestei singure circumstanțe, că celălalt [1083] Hristos nu a fost nicăieri predicat. Fariseii, însă, neacordând atenție faptului că Dumnezeu [1084] a prescris condiționat o secțiune de odihnă, o secțiune de un anumit fel, au căzut în eroare completă în ceea ce privește legea Sabatului. Căci atunci când spune despre ziua de Sabat: Să nu

faci toată lucrarea ta în ea, [1085] - spunând „a ta”, El indică lucrarea umană pe care fiecare o face conform meseriei sau ocupației sale și nu cea divină. 10. Lucrarea de mântuire și păstrare nu este omenească, ci propriu-zisă a lui Dumnezeu, așa cum se spune din nou în Lege: Să nu faci, - spune El, -Nicio lucrare în acea <zi> decât ceea ce trebuie făcut pentru fiecare suflet? - adică, pentru eliberarea sufletului, întrucât lucrarea lui Dumnezeu pentru mântuirea sufletului se poate face și prin om, dar de către Dumnezeu. Și Hristos a intenționat să facă acest lucru, fiind Om precum și Dumnezeu. Prin urmare, dorind să-i conducă la această înțelegere a Legii prin vindecarea mâinii uscate, El întreabă: Este permis să faci bine în Sabat sau nu? Să eliberezi sufletul sau să-l distrugi ? [1086] 11. Pentru ca, permițând lucrarea pe care intenționa să o facă pentru suflet, să le amintească de ce lucrări interzicea legea Sabatului - și anume, omenești - și ce lucrări poruncea - și anume, divine, care trebuiau făcute pentru fiecare suflet - El S-a numit Domnul Sabatului, [1087] pentru că păzea Sabatul ca pe proprietatea Sa. Chiar dacă l-ar fi încălcat, ar fi făcut-o pe deplin ca Domn al acestuia <și> cu și mai multă înțelepciune ca Cel care l-a instituit. 12. Dar, ca Domn, El nu l-a încălcat complet, astfel încât din aceasta se poate vedea deja că nici atunci, când arca a fost purtată în jurul Ierihonului, [1088] Sabatul nu a fost încălcat de Creator. Căci acea lucrare pe care El Însuși o prescrisese și pe care a instituit-o pentru sufletele poporului Său, suflete expuse pericolelor războiului, era tot a lui Dumnezeu. 13. Și dacă undeva El Și-a declarat ura față de Sabate, spunând „Sabatele voastre”, [1089] considerând ca fiind umane și nu ca fiind ale Sale pe cele pe care oamenii, plini de păcate, cinstindu-L pe Dumnezeu cu buzele, dar nu cu inima, [1090] le celebrau fără frică de Dumnezeu, atunci El a dat un alt statut Sabatelor Sale, adică celor care ar fi celebrate conform învățăturii Sale: prin același profet, El le declară ulterior ca fiind adevărate și plăcute și nesupuse profanării. [1091] 14. Tot așa și Hristos, Sabatul, a cărui lege a păstrat-o, nu a desființat-o complet, și mai devreme în lucrarea ucenicilor pentru sufletele <lor>, după ce a muncit, căci a îngăduit ca cei flămânzi să fie mângâiați cu mâncare, iar acum vindecând mâna uscată, adăugând mereu la fapte cuvintele: N-am venit să stric Legea, ci să o împlinesc , [1092] chiar dacă Marcion prin această zicere*** [1093] I-a astupat gura. Căci și aici El a împlinit Legea, interpretând condiția sub care aceasta operează, lămurind diferența faptelor, făcând ceea ce legea odihnei Sabatului face excepție, prin binefacerea Sa făcând chiar ziua Sabatului - sfințită de la început prin binecuvântarea Tatălui [1094] - mai sfântă; adică ziua în care El a acordat ajutor divin, ceea ce adversarul ar fi făcut în alte zile, pentru a nu preaslăvi Sabatul Creatorului și a nu săvârși în el faptele cuvenite lui. 15. Dacă în această zi [1095] profetul Elisei l-a înviat pe fiul mort al femeii sunamite, [1096]atunci tu, fariseule, și tu, Marcion, vedeți că <și> mai înainte lucrarea Creatorului era să arate faptele bune în ziua de Sabat, să elibereze sufletul și nu să distrugă, <și> că Hristos n-a introdus nimic nou care în aparență, în blândețe, în milă, în prefigurare să nu aparțină și Creatorului. Căci și aici <Hristos> împlinește profeția unei vindecări speciale: mâinile slăbite se întăresc, precum genunchii slăbiți ai paraliticului. [1097]

1. Cu siguranță, El aduce vești bune de pace și tot felul de lucruri bune Sionului și Ierusalimului; cu siguranță, El se suie pe munte și petrece noaptea acolo în rugăciune [1098] și cu siguranță Tatăl Îl ascultă. Apoi, desfășoară-i pe profeți și găsește acolo întreaga succesiune de evenimente: Suie-te pe muntele înalt, spune Isaia, tu, care aduci vești bune Sionului; înalță-ți glasul cu putere, tu, care aduci vești bune Ierusalimului.

[1099] Până acum au fost foarte uimiți de învățătura Lui, căci El învăța ca unul care are autoritate. [1100] Și iarăși: De aceea, poporul va cunoaște numele Meu în ziua aceea (ce nume, dacă nu numele lui Hristos?), pentru că Eu sunt Cel ce vorbește , [1101] căci El era Cel ce vorbea atunci în profeți, Cuvântul, Fiul Creatorului. 2. Locuiesc aici , atâta timp cât este timp , pe munți, ca unul care aduce vești bune de pace, ca unul care aduce vești bune; De asemenea, Naum, unul dintre cei doisprezece <profeți minori, spune>: Iată, picioarele Celui ce aduce vești bune de pace sunt rapide pe munte. [1102] Psalmul <vorbește> clar despre glasul rugăciunii nopții către Tatăl: Dumnezeul meu, strig ziua și Tu <nu> asculți; și noaptea , și nu va fi în zadar pentru Mine . [1103] Și într-un alt pasaj, psalmul <vorbește> despre locul și despre același glas: Cu glasul Meu am strigat către Domnul și El M-a auzit din muntele Său cel sfânt. [1104] 3. Numele Lui îți este prezentat, înaintea ta este acțiunea Evanghelistului, înaintea ta este o indicație a locului muntelui, a timpului nopții, a sunetului vocii și a atenției Tatălui, înaintea ta este Hristosul profeților. De ce atunci i-a ales pe cei doisprezece apostoli, [1105] și nu un alt număr? Așa că, pe această bază, Îl pot interpreta ca fiind Hristosul meu, prezis nu numai de cuvintele profeților, ci și de semnele faptelor. [1106] 4. Căci găsesc imaginile acestui număr în Creator: cele douăsprezece izvoare ale Elimului, [1107] cele douăsprezece pietre prețioase de pe haina preoțească a lui Aaron, [1108] cele douăsprezece pietre alese de Isus <Nun> din Iordan și așezate în Arca Legământului. [1109] Căci a fost prezis că apostolii, tocmai în astfel de numere, ca izvoarele și pâraiele, vor uda lumea anterior uscată și pustie a păgânilor, fără știrea lui Dumnezeu - așa cum <El spune> și prin Isaia: Voi pune râuri în pământul fără apă [1110] - ca niște pietre prețioase, ele vor lumina veșmântul sacru al Bisericii, pe care Hristos, Marele Preot al Tatălui, l-a pus, - ca niște pietre pe care adevăratul Isus le-a ales din scăldacul Iordanului și le-a luat în sanctuarul Legământului Său, vor fi tari în credință. 5.Ce argument similar în apărarea numărului <„doisprezece”> există pentru Hristosul lui Marcion? Nu se poate părea că a fost făcut de el din întâmplare, așa cum Hristosul meu pare că nu a făcut-o din întâmplare. Cazul va aparține celui în care se revelează pregătirea pentru această faptă. <Domnul> schimbă numele Simon în numele Petru} , așa cum Creatorul a transformat numele lui Avraam, [1111] Sara [1112] și Abses, [1113] numindu-l pe acesta din urmă Iisus și adăugând silabe primelor două nume. Și de ce <l-a numit> Petru? 6. Dacă datorită puterii credinței, atunci multe substanțe, chiar și solide, ar putea oferi <nume> din <numele> lor. Sau pentru că Hristos este Stânca și Piatra? Căci citim că El a fost pus ca o piatră de poticnire și o stâncă de cădere. [1114] Omit cuvintele rămase. Așadar, El a dorit să-i dea ucenicului Său cel mai iubit un nume din denumirile Sale simbolice ca fiind al său, mai apropiat, cred, decât <orice altul pe care L-a luat> din alte <denumiri>. O mulțime de oameni vin din Tir și din alte regiuni, chiar și de peste mări. [1115] Acest lucru a fost luat în considerare în psalmul: Și iată, străinii și Tirul, și poporul Etiopienilor, erau acolo. Mama Sion, va zice un om, și un om s-a născut în ea, căci Dumnezeu S-a născut om și a ridicat - o, [1116] prin voia Tatălui, ca să știți că atunci Neamurile au venit la El ca la Cel care, fiind Dumnezeu, S-a născut om, pentru a ridica și Biserica din străini prin voia Tatălui. 7. Astfel Isaia: Iată, aceștia vin de departe, și aceștia vin de la miazănoapte și de la mare, și alții din țara Perșilor , [1117] Despre ei iarăși: Ridicați-vă ochii și priviți în jur: toți sunt adunați , [1118] Despre ei jos, privind la necunoscuți și străini: Și veți zice în inima voastră: Cine mi-a născut aceștia? Mai departe: Cine mi-a crescut aceștia? Și unde au fost

aceștia cu mine? [1119] Nu este acesta Hristosul profeților?! Și cine va fi Hristosul marcioniților? Dacă le place perversiunea, cel care nu este Hristosul profeților. [1120]

1. Trec acum la spusele Sale obișnuite, prin care El introduce învățătura Sa specială, la edictul, ca să spunem așa, al lui Hristos: Fericiți cei săraci - căci aceasta va fi inevitabil traducerea cuvântului găsit în textul grecesc - căci a lor este împărăția lui Dumnezeu. [1121] Însuși faptul că El începe cu binecuvântări este propriu Creatorului, Care a sfințit tot ce a creat tocmai prin binecuvântare. [1122] Inima mea a revărsat, spune El, cel mai bun Cuvânt . [1123] 2. Cel mai bun Cuvânt, și anume Cuvântul binecuvântării, va fi cel care este recunoscut ca Începător al Noului Testament pe baza a ceea ce se află în Vechiul. Ce mirare, așadar, dacă <Domnul> a început conversația cu cuvinte de acest fel, în conformitate cu sentimentele Creatorului, care întotdeauna i-a onorat, i-a consolat, i-a apărat pe săraci, pe cei nevoiași, pe cei umiliți, precum și pe văduve și orfani și i-a răzbunat, astfel încât să poți considera această milostivire, ca și cum ar fi privată, a lui Hristos ca un izvoare din izvoarele Mântuitorului? [1124] 3. Într-adevăr, nu știu încotro să mă îndrept cu atâta frecvență a unor astfel de cuvinte, ca și cum <aș fi> într-o pădure sau într-o pajiște sau într-o livadă. Oriunde ar cădea, trebuie să iau fapte. Psalmul exclamă: Faceți dreptate orfanului și nevoiașului, faceți dreptate celui smerit și nevoiaș, izbăviți pe sărac și nevoiaș din mâna păcătosului. [1125] 4. De asemenea, psalmul șaptezeci și unu: El va judeca cu dreptate pe săracii poporului și va mântui pe fiii săracilor ; [1126] Și în pasajul următor, despre Hristos: Toate neamurile Îi vor sluji , [1127] - căci David era conducător peste o semințe iudaică, ca nimeni să nu creadă că s-a spus aceasta despre David, deoarece și el a mijlocit pentru cei smeriți și suferinzi de nevoie, - căci a izbăvit, - spune El, pe cerșetor de la conducător; El va cruța pe cei săraci și nevoiași și va mântui sufletele săracilor, le va răscumpăra sufletele de camătă și nedreptate și numele lor va fi onorat înaintea Lui) 5. De asemenea: Să fie predați păcătoșii în iad, toți neamurile care uită pe Dumnezeu, căci cerșetorul nu va fi complet uitat; răbdarea săracilor nu va pieri complet. [1128] De asemenea: Cine este ca Dumnezeul nostru, care locuiește în locurile preaînalte și privește spre cer și spre pământ; Care ridică pe sărac din țărâna pământului și ridică pe nevoiaș din gunoi, ca să-l așeze cu conducătorii poporului - desigur, în Împărăția Sa? 6. Și mai devreme, în cartea Regilor, Ana, mama lui Samuel, dând slavă lui Dumnezeu în duh, spune: Cine ridică pe sărac din țărâna pământului și <ridică> pe nevoiaș din gunoi, ca să-l așeze cu conducătorii poporului și pe tronuri de slavă}, desigur, regi. Și prin Isaia, cum atacă El asupritorii celor nevoiași! De ce ați ars via Mea și prada săracului este în casele voastre? De ce faceți rău poporului Meu și rușinați fețele săracilor? [1129] Și iarăși: Vai de cei ce scriu rău! Căci cei ce scriu rău scriu lucruri nepotrivite, evitând dreptatea pentru săraci și furând drepturile săracilor poporului Meu. 7. El cere această dreptate și pentru orfani și văduve, care au în egală măsură nevoie de mângâiere: Faceți dreptate orfanului și faceți dreptate văduvei și veniți să ne împăcăm, zice Domnul. Cel în care este o dragoste atât de mare pentru orice stare de umilință [a Creatorului], [1130] va avea și Împărăția promisă de Hristos. 8. Dragostea Lui a fost extinsă de mult timp către cei cărora le este promisă. Căci, chiar dacă credeți că promisiunile Creatorului se refereau la lucruri pământești, iar promisiunile lui Hristos la lucruri cerești, este în favoarea noastră că cerul nu s-a arătat încă a aparține altcuiva decât Aceluia căruia îi aparține pământul; Este în favoarea noastră că Creatorul a promis și mai puțin, astfel încât să pot crede mai ușor în El în mai

mult decât cel care nu și-a construit niciodată credința în propria generozitate pe mai puțin. 9. Fericiți cei flămânzi, căci ei vor fi săturați. [1131] Aș fi putut referi acest lucru la afirmația precedentă, întrucât săracii și nevoiașii sunt cei care sunt flămânzi, dacă Creatorul nu ar fi dat anterior această promisiune într-un mod special, și anume, ca o pregătire pentru Evanghelia Sa; Căci El spune prin Isaia despre cei pe care intenționa să-i cheme de la marginile pământului, desigur, neamurile: Iată, ei vor veni repede și ușor , [1132] repede: ca cei care se grăbesc la sfârșitul timpurilor, ușor: ca cei care nu sunt împovărați de Legea veche, nu vor flămânzi, nici nu vor înseta , [1133] 10. Prin urmare, ei vor fi săturați; și o astfel de <promisiune>, desigur, este dată numai celor care sunt flămânzi și însetați. Și iarăși: Iată, - spune El, - cei care Îmi slujesc Mie vor fi săturați, dar voi veți flămânzi; Iată, cei ce-Mi slujesc Îmi vor bea, dar voi veți înseta [1134]. Să luăm în considerare și această antiteză: nu-I va fi ea de ajutor lui Hristos? Fie ce-o fi, faptul că El promite satisfacție celor flămânzi vine din <Scriptura> Creatorului. Fericiți sunt cei ce plâng, căci ei vor râde. [1135] 11. Luați în considerare zicala lui Isaia: Iată, cei ce-Mi slujesc Îmi se vor bucura, dar voi vă veți rușina; iată, cei ce-Mi slujesc Îmi se vor bucura de bucurie, dar voi veți striga cu întristare în inimă . [1136] Să luăm în considerare și [1137] această antiteză în cuvintele lui Hristos. Desigur, plăcerea și exaltarea în bucurie sunt promise celor care se află în starea opusă: întristare, jale, anxietate. 12. Într-adevăr, psalmul o sută douăzeci și cinci spune:Cei ce seamănă cu lacrimi vor secera cu bucurie. [1138] Mai mult, râsul este la fel de potrivit pentru cei ce se bucură și se bucură, precum plânsul este pentru cei ce sunt triști și întristați. Așadar, Creatorul, prefigurând motivele râsului și ale plânsului, a spus mai întâi că cei ce plâng vor râde. 13. De aceea, Cel ce a început cu mângâierea săracilor, a celor smeriți, a celor flămânzi și a celor care plâng, a vrut să Se descopere imediat Celor cărora le-a arătat prin Isaia: Duhul Domnului este peste Mine, pentru că M-a uns să vestesc săracilor Evanghelia [1139] - fericiți cei săraci, căci a lor este Împărăția cerurilor ; [1140] M-a trimis să vindec pe cei cu inima zdrobită [1141] - fericiți cei ce flămânzesc, căci ei se vor sătura [1142] să mângâi pe cei asupriți [1143] - fericiți cei ce plâng, căci ei vor râde ; [1144] să dea slavă celor ce jelesc în Sion și bucuria ungerii pentru cenușă și haina slavei pentru duhul greutății , [1145] 14. Dacă Hristos, venind, a împlinit imediat aceasta, [1146] atunci fie El este Cel care a prezis că va veni pentru aceasta, fie, dacă Cel care a prezis nu a venit încă - este ridicol, dar trebuie spus - probabil că i-a încredințat <acest lucru> lui Hristosul lui Marcion. Fericiți veți fi când oamenii vă vor urî și vă vor ocărî și vă vor respinge numele ca fiind lipsit de valoare din cauza Fiului Omului . [1147] 15. Prin aceste cuvinte, El îndeamnă, fără îndoială, la răbdare. Oare Creatorul <îndeamnă acest lucru> mai puțin prin Isaia? Nu vă temeți de ocara oamenilor și nu vă smeriți de disprețul lor. [1148] Ce ocară și ce dispreț? Care va fi pentru Fiul Omului. Cine este acesta? Cel care este de la Creator. Pe ce bază vom dovedi aceasta? 16. Pe baza urii prefigurate și în legătură cu El, [1149] așa cum <se spune> prin Isaia autorilor urii - evreii: Din cauza voastră, numele Meu este hulit printre neamuri , [1150] și în alt loc: Sfințiți pe Cel ce-și osândește sufletul, Cel ce este disprețuit de neamuri, de slujitori și de conducători . [1151] Căci dacă ura a fost prezisă împotriva acelui Fiu al Omului care este de la Creator, iar Evanghelia mărturisește că numele creștinilor, derivat, desigur, din Hristos, va fi urât din cauza Fiului Omului care este Hristos, atunci (Evanghelia) îl face cauza urii pe acel Fiu al Omului care este de la Creator, <acele Fiu al Omului> împotriva căruia a fost prezisă ura. 17. Într-adevăr, dacă El nu ar fi venit încă, ura numelui care se manifestă astăzi nu ar fi putut apărea,

[1152]precede persoana care poartă acest nume. Într-adevăr, El este sfințit de noi și Își condamnă sufletul, dându-l pentru noi, fiind disprețuit de păgâni. Prin urmare, [1153] El, care S-a născut, va fi Fiul Omului, din cauza căruia numele nostru este respins.

1. Așa, spune el, s-au purtat părinții lor cu profeții. [1154] Cât de schimbător este Hristos, când răsturnătorul, când apărătorul profeților! El răstoarnă ca un adversar, câștigându-i pe ucenicii lor la Sine; El apără ca un prieten, mustrându-i pe persecutorii lor. Mai mult, pe cât nu ar fi fost potrivit ca Hristosul lui Marcion să-i apere pe profeți, pentru a căror răsturnare a venit, pe atât se potrivea lui Hristos Creatorul să-i mustreze pe persecutorii profeților, ale căror <prezeții> le-a împlinit în toate; chiar pentru că <era potrivit ca Hristos Creatorul> să facă acest lucru, întrucât a mustra fiii pentru păcatele părinților lor este lucrarea Creatorului mai degrabă decât a cuiva care nu mustră pe nimeni nici măcar pentru propriile sale păcate. 2. „Dar", spui tu, „El nu i-a apărat direct pe profeți, dacă voia să dovedească nedreptatea evreilor: ei, spun ei, au acționat nelegiuit chiar și cu profeții lor." Însă aici nu ar trebui să existe nicio reproș pentru nedreptatea evreilor, care ar trebui mai degrabă lăudați și aprobați dacă i-au ucis [1155] pe cei pentru a căror răsturnare s-a mișcat cel mai bun zeu după atâtea secole. Dar cred că el nu mai este cel mai bun, având deja unele puncte de contact cu Creatorul și nu mai este în întregime zeul lui Epicur. 3. Căci iată, el se întoarce la blesteme și se arată celor care sunt capabili să fie ofensați și mânioși. Căci spune: „Vai!" [1156] Dar se pune întrebarea în fața noastră cu privire la sensul acestui cuvânt, ca și cum s-ar referi nu atât la un blestem, cât la un avertisment. Și ce diferență face acest lucru, când nici măcar un avertisment nu este lipsit de usturimea unei amenințări, mai ales dacă este agravat de cuvântul „Vai"? Atât avertismentul, cât și amenințarea vor aparține celui care este capabil să se mânie. Căci nimeni nu va avertiza sau amenința că va face ceva, decât cel care va pedepsi pentru ceea ce s-a făcut; nimeni nu va pedepsi, decât cel care este capabil de mânie. 4. Alții admit că acest cuvânt implică un blestem, dar susțin că Hristos a pronunțat astfel „Vai!" ca și cum (această exclamație) nu ar veni din propria Sa judecată, ci de la Creator și ar fi vrut să arate severitatea Creatorului pentru a glorifica în acest fel răbdarea Sa, exprimată mai sus în binecuvântări. Ca și cum nu ar fi potrivit cu Creatorul, care Se arată a fi atât unul, cât și celălalt: atât Dumnezeul cel bun, cât și Judecătorul, ca El, după ce a arătat mai întâi bunătate în binecuvântări, să adauge și severitate la aceasta în blesteme în construirea masei ambelor sisteme de educație: [1157] atât pentru dobândirea binecuvântărilor, cât și pentru alungarea blestemelor. 5. Într-adevăr, El a declarat dinainte astfel: Iată, am pus înaintea voastră binecuvântarea și blestemul , [1158]El a prefigurat acest lucru și în ceea ce privește instituția Evangheliei pe care o luăm în considerare. Dar ce fel de om este cel care, pentru a-și sugera propria bunătate, o contrastează cu cruzimea Creatorului? Glorificarea nu este durabilă dacă este susținută de răsturnarea altuia. 6. Dar, arătând cruzimea Creatorului, <Hristos> a confirmat că El este de temut. Dacă cineva este de temut, atunci trebuie să-L asculte mai degrabă decât să-L disprețuiască, iar Hristos începe deja să-l învețe pe Marcion în favoarea Creatorului. Atunci, dacă „Vai!"-ul adresat bogaților aparține Creatorului, atunci nu Hristos este cel iritat de bogați, ci Creatorul, iar Hristos aprobă faptele bogaților, mă refer la mândrie, vanitate, aspirații lumești și neglijarea lui Dumnezeu, din cauza cărora merită „Vai!" de la Creator. 7. Dar cum poate mustrarea bogaților să nu vină de la același Cel care anterior i-a aprobat pe săraci? Fiecare cenzurează opusul a ceea ce aprobă. Dacă, așadar, blestemul bogatului este

atribuit Creatorului, atunci binecuvântarea săracului Îi va fi atribuită Lui, iar întreaga lucrare a lui Hristos va aparține deja Creatorului. Dar dacă binecuvântarea săracului este atribuită zeului lui Marcion, atunci și blestemul bogatului îi va fi dat lui [1159] , și el va deveni deja egal cu Creatorul, pe cât este de bun judecător, și nu va mai fi loc pentru distincția prin care se obțin doi dumnezei, iar odată cu abolirea distincției rămâne de declarat un singur Dumnezeu - Creatorul. 8. Prin urmare, dacă „Vai!" este o expresie a unui blestem sau o expresie mai dură și este adresată de Hristos bogaților, atunci trebuie să dovedesc că și Creatorul îi respinge pe bogați, așa cum am dovedit că El este Avocatul săracilor, astfel încât în această judecată și eu să-L pot arăta pe Hristos ca aparținând Creatorului. El îl îmbogățește [1160] pe Solomon, dar o face pentru că, atunci când i s-a dat de ales, a dorit să ceară ceea ce știa că este plăcut lui Dumnezeu - înțelepciunea și <priceperea> [1161] - și a meritat, de asemenea, să dobândească bogății, pe care nu le-a preferat <înțelepciunii>. [1162] Deși nu este împotriva firii lui Dumnezeu să acorde bogății, prin care bogații primesc mângâiere (solatium): Căci , spune el, ți-ai primit mângâierea (advocatio), [1163] - cu siguranță din bogății, din slava lor și din veniturile acestei lumi [1164] - și cu ajutorul lor săvârșesc multe lucrări de dreptate și iubire. 9. Dar acel „Vai!" În Evanghelie, el presupune că bogații au viciile care însoțesc bogăția, [1165] așa cum [1166] în Deuteronomul lui Moise <Creatorul> spune: Să nu se întâmple, când mănânci și te vei sătura și când îți vei zidi case mari, când ți se vor înmulți turmele și cirezile, argintul și aurul, să nu ți se îngâmfe inima și să nu uiți pe Domnul Dumnezeul tău ; [1167]Așa cum a făcut cu regele Ezechia, care se lăuda cu comorile sale și se lăuda cu ele mai mult decât cu Dumnezeu înaintea celor veniți din Persia, El atacă prin Isaia: Iată, vin zile când tot ce este în casa ta va fi luat și ce au strâns părinții tăi va fi dus în Babilon. [1168] 10. Tot așa, prin Ieremia, El declară: Bogatul să nu se laude cu bogățiile sale și cine se laudă, să se laude cu Dumnezeu , [1169]. Astfel, El atacă prin Isaia pe fiicele Sionului, care se laudă cu podoabele lor din belșugul bogățiilor, [1170] și în alt loc îi amenință pe nobili și pe cei mândri: Orcus [1171] și-a lărgit sufletul și și-a deschis gura și vor coborî cei faimoși, cei mari și cei bogați , [1172] - acesta va fi „Vai!". rostit de Hristos către bogat - și omul va fi smerit , [1173] - desigur, cel înălțat prin bogății - și omul va fi necinstit , [1174] - desigur, cel care a fost onorat pentru averea sa. 11. Despre aceștia vorbește din nou: Iată, Domnul oștirilor va aduce în rușine pe cei ce se laudă cu puterea lor, iar cei mândri vor fi zdrobiți, iar cei trufași vor cădea de sabie . [1175] Cine sunt aceștia dacă nu bogații? Căci ei și-au primit mângâierea (advocatio) [1176] - slava și măreția onorurilor - din bogăție. Îndepărtându-ne de la toate acestea, El spune și în psalmul patruzeci și opt: Nu te teme când omul se îmbogățește și când slava lui se înmulțește, căci atunci când moare, nu va lua nimic cu el și nici slava lui nu va merge cu el? De asemenea, în psalmul șaizeci și unu: Nu pofti bogățiile și, dacă strălucesc, nu vă puneți inima în ele . [1177] 12. În cele din urmă, chiar acest cuvânt „Vai!", anterior, prin profetul Amos, era adresat celor bogați, cufundați în plăceri: Vai, - spune el, - de cei ce dorm pe paturi de fildeș și se topesc în plăceri în paturile lor, care mănâncă iezi din turmele de capre și viței luați din pieptul turmelor de vaci, bătând din palme în sunetul instrumentelor muzicale: ei considerau <toate acestea> ca fiind durabile și nu trecătoare; care beau vin purificat și se ung cu cele mai bune mirodeniiPrin urmare, chiar dacă L-aș fi arătat pe Creator doar ca îndepărtând oamenii de bogății și nu ca condamnându-i pe bogați în avans și cu același cuvânt ca și Hristos, nimeni nu s-ar fi îndoit că amenințarea la adresa bogaților a fost adăugată de El cu ajutorul „Vai!" al lui Hristos, care încercase

să-i îndepărteze pe oameni de ei înainte de povestea <evanghelică> despre ei, adică despre bogății. Căci o amenințare este o anexă la o descurajare. El rostește, de asemenea, „Vai!” celor care s-au săturat, căci vor flămânzi, și celor care râd acum, căci se vor întrista. [1178] Aceasta va corespunde cu ceea ce a fost contrastat mai sus de Creator cu binecuvântările: Iată, cei ce-Mi slujesc Mie se vor sătura, dar voi veți flămânzi , [1179] - desigur, cei ce erau sătui, și: Iată, cei ce-Mi slujesc Mie se vor bucura, dar voi vă veți rușina , [1180] - desigur, cei ce sunt condamnați să plângă, care râd acum. Căci, precum în psalm: Cei ce seamănă cu lacrimi vor secera cu bucurie , [1181] - tot așa în Evanghelie cei ce seamănă cu râs, adică <râs> din bucurie, vor secera cu lacrimi. [1182] Anterior, Creatorul i-a pus pe aceștia unul lângă altul, Hristos, doar împărțind, dar nu schimbând, reînnoindu-i. 14. Vai când oamenii te binecuvântează! Așa au făcut părinții lor cu falșii profeți. [1183] De asemenea, Creatorul îi acuză prin Isaia pe cei care caută binecuvântarea și lauda omenească: Poporul Meu, cei ce te numesc binecuvântat, te rătăcesc și îți strică calea picioarelor}. De asemenea, El interzice cu alte cuvinte să te bazezi deloc pe om, precum și pe slava omenească, de exemplu, prin Ieremia: Blestemat este omul care se încrede în om , [1184] 15. Într-adevăr, în psalmul al o sută șaptesprezecelea El spune: Mai bine este să te încrezi în Dumnezeu decât să te încrezi în om și mai bine să te încrezi în Dumnezeu decât să te încrezi în domni . Astfel, tot ce se poate primi de la om, Creatorul respinge, ca să nu mai vorbim de binecuvântarea <umană>. A-i mustra pe părinții lor (evreii) pentru că glorifică sau binecuvântează profeții falși este la fel de caracteristic Lui ca și a-i mustra pentru că îi chinuie și îi resping pe profeți: [1185] așa cum insulta adusă profeților îl privea doar pe Dumnezeul lor (al profeților), [1186] tot așa favoarea adusă profeților falși nu-I era pe plac doar Dumnezeului profeților.

1. Dar Eu vă spun vouă, declară El, celor care ascultați , [1187] arătând că acest lucru i-a fost încredințat anterior <Îi> de către Creator: Un cuvânt în urechile celor care aud. [1188] Iubiți-vă vrăjmașii și binecuvântați-i pe cei ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă defăimează, [1189] — Creatorul a inclus acest gând într-o singură zicere, <spunând> prin Isaia: Celor ce vă urăsc, spuneți: «Voi sunteți frații noștri». [1190] Căci dacă cei ce sunt vrăjmașii <noștri>, urăsc, blestemă și defăimează, ar trebui numiți frați, atunci, desigur, Cel care a poruncit să-i considerăm frați a poruncit atât să-i binecuvântăm pe cei ce urăsc, cât și să ne rugăm pentru cei ce defăimează. 2. „Hristos ne învață o răbdare complet nouă, interzicând chiar și răsplătirea unei insulte, ceea ce a fost permis de Creator, care cere ochi pentru ochi și dinte pentru dinte; [1191] Dimpotrivă, Hristos ne poruncește să întoarcem și celălalt obraz și, pe lângă haină, să dăm și cămașa.” [1192] Desigur, cu excepția cazului în care Hristos a adăugat [1193] aceasta ca o inserție în concordanță cu învățătura Creatorului. Trebuie afirmat imediat următoarele: a fost învățătura despre răbdare prefigurată de Creator? 3. Dacă prin Zaharia El a prescris: Nimeni să nu poarte pică împotriva fratelui său , [1194] ci nici împotriva aproapelui său; căci El spune din nou: Nimeni să nu-și amintească de răul aproapelui său , [1195] atunci Cel care a introdus uitarea acesteia a introdus o răbdare mult mai mare în ceea ce privește ofensa. Dar când spune: Răzbunarea este a Mea și Eu voi răsplăti , [1196] El ne învață și răbdarea - așteptarea răzbunării. 4. Prin urmare, întrucât este puțin probabil ca Același Cel care interzice nu doar violența de represalii, ci chiar răzbunarea, chiar și amintirea și reflectarea violenței aplicate, [1198] ni se dezvăluie în ce fel a rânduit El ochi pentru

ochi și dinte pentru dinte: nu pentru a permite o a doua violență de represalii, [1199] pe care a interzis-o interzicând răzbunarea, ci pentru a se abține de la prima [pe care a interzis-o!, [1200] arătând despre represalii, astfel încât toți, având în vedere permisiunea celei de-a doua violențe, s-au abținut de la prima. 5. Căci El știa că este mai ușor să prevină manifestarea forței prin represalii imediate decât prin promisiunea răzbunării. Dar ambele trebuiau rânduite în conformitate cu firea și credința oamenilor, astfel încât cel care credea în Dumnezeu să aștepte răzbunare de la Dumnezeu, iar cel a cărui credință în Dumnezeu era slabă să se teamă de pedeapsă [1201].Despre Lege. Acest înțeles al Legii, greu de înțeles, Hristos, Domnul Sabatului și al Legii și al tuturor rânduielilor Tatălui, a revelat și lămurit, poruncindu-ne să întoarcem și celălalt obraz, pentru ca să putem aboli mai sigur violența de răzbunare, pe care Legea însăși a căutat să o prevină prin stabilirea represaliilor; căci violența de răzbunare a fost cu siguranță, de asemenea, restricționată în mod expres de profeții, care interziceau amintirea unei vătămări și lăsau răzbunarea în seama lui Dumnezeu. 6. Prin urmare, dacă Hristos a adăugat ceva, El nu a distrus principiile Creatorului, deoarece porunca Lui nu a fost ostilă, ci cooperantă față de ele. Atunci, dacă luăm în considerare chiar motivul prescripției răbdării și că este atât de completă și perfectă, aceasta nu va fi sănătoasă, decât dacă este legată de Creator, care promite răzbunare, care apare ca Judecător. Dar dacă o povară atât de grea a răbdării - <care constă> nu numai în a nu respinge lovitura, ci și în a întoarce celălalt obraz; nu numai în a nu blestema ca răspuns, ci în binecuvântare; nu numai neținându-mă de cămașă, ci cedând pelerinei - îmi impune cine nu are de gând să mă apere, în zadar îmi prescrie răbdare, fără să-mi arate răsplata pentru <împlinirea> poruncii, vorbesc despre rodul răbdării, care este răzbunarea pe care ar fi trebuit să mi-o acorde, dacă nu o îndeplinește el însuși, sau, dacă nu mi-o acordă, să o îndeplinească el însuși, căci este important pentru educație ca violența să fie răzbunată.

7. Căci prin frica răzbunării este înfrânată orice fărădelege; ba chiar, ea va domni în absența îngrădirilor libertății, gata să scoată amândoi ochii și să smulgă toți dinții, bucurându-se de deplină nepedepsire. Dar aceasta este calitatea celui mai bun și mai bun Dumnezeu: să insulte răbdarea, să deschidă ușa violenței, să nu-i protejeze pe cei cinstiți, să nu-i înfrâneze pe cei necinstiți. 8. Dă oricui îți cere, [1202] - desigur, celui aflat în nevoie, sau celui aflat în nevoie mai mare, dacă este și bogat. Pentru ca nimeni să nu aibă nevoie de un dătător, vi se oferă chipul Creatorului în Deuteronom: [1203] Nu va fi, [1204] spune el, nimeni în nevoie printre voi, pentru ca, binecuvântând, Domnul Dumnezeul vostru să vă binecuvânteze [1205] - adică, <pe voi> dătătorule, care nu îngăduiți apariția celui nevoiaș. 9. Și aici vorbirea este despre mai mult. Căci <Creatorul> poruncește să nu se dea celui ce cere, ci spune: Să nu fie [1206] nimeni în nevoie între voi, - adică „vedeți să nu fie așa ceva”. Cu atât mai puternic poruncește El să se dea celui ce cere, <ceea ce este evident> și din următoarele cuvinte: Dar dacă este cineva în nevoie între frații voștri, nu vă întoarceți inima și nu vă opriți mâna de la fratele vostru în nevoie, ci, deschizându-vă mâna, împrumutați-i cât voiește , [1207] 10. Căci este obiceiul să se dea cu împrumut numai celui ce cere. Dar despre împrumut - mai târziu. Acum, dacă cineva intenționează să afirme că Creatorul a poruncit să se dea fraților, dar Hristos - tuturor celor ce cer, pentru ca aceasta <de la El> să fie nouă și diferită, atunci, desigur, această <poruncă a Lui> va fi una dintre cele prin care Legea Creatorului va fi [1208] în Hristos. Căci Hristos nu a poruncit altfel cu privire la toate decât ceea ce a poruncit

Creatorul cu privire la frații săi. Căci chiar dacă bunătatea arătată față de străini ar fi mai mare, ea nu ar preceda pe cea care se cuvenea anterior vecinilor. 11. Căci cine poate iubi străinii ? [1209] Dar dacă al doilea grad de bunătate este bunătatea față de străini, iar primul față de vecini, atunci Cel care îl are pe primul va avea al doilea grad; <acest lucru> este mai ușor <de admis> decât ca cel care nu îl are pe primul să îl aibă pe al doilea. Astfel, Creatorul, atât în conformitate cu ordinea naturală, a învățat mai întâi bunătatea față de vecini, intenționând ulterior să o îndrepte și către străini, cât și în conformitate cu principiul instituirii Sale mai întâi către evrei, apoi către întreaga omenire. 12. Și de aceea, în timp ce taina a rămas în interiorul granițelor lui Israel, <Creatorul> cu deplină îndreptățire a poruncit mila doar în raport cu frații, dar când L-a dat pe Hristos neamurilor ca moștenire și ca posesiune - granițele pământului [1210] și când ceea ce s-a spus prin Osea a început să se realizeze:Nu poporul Meu - poporul Meu, și cea care nu găsește milă - cea care găsește milă , [1211] - adică semințiа păgână, de acum înainte Hristos a extins legea bunăvoinței paterne la toți, nelipsind pe nimeni nici de compasiune, nici de chemare. Astfel, dacă El a învățat ceva mai mult, a primit și aceasta ca moștenire pentru păgâni. 13. Și precum voiți să vă facă oamenii, faceți-le și voi lor. [1212] Desigur, această poruncă implică și cealaltă parte a sa: „Și precum nu voiți să vă facă oamenii, să nu le faceți și voi la fel”. Dacă aceasta a fost prescrisă de un zeu nou, necunoscut anterior și încă nepropovăduit pe deplin, care nu mă educase încă cu nicio instrucțiune - din care să știu dinainte ce ar trebui să vreau pentru mine și ce nu vreau și, prin urmare, să fac altora ceea ce vreau pentru mine și să nu fac ceea ce nu vreau pentru mine - atunci mi-a lăsat părerea să încline constant când într-o parte, când în cealaltă și nu m-a legat de acordul dintre voință și faptă, astfel încât să fac altora ceea ce aș vrea pentru mine și să nu fac altora ceea ce nu aș vrea pentru mine. 14. Căci el nu a stabilit ce ar trebui să vreau sau să nu vreau pentru mine și pentru alții, astfel încât să pot reglementa problema conform legii voinței și nu pot <deja> [1213] să dau altuia ceea ce aș vrea să primesc de la altul: dragoste, ascultare, mângâiere, protecție și beneficii de acest fel - așa cum pot face altuia ceea ce nu aș vrea să experimentez: violență, nedreptate, insultă, înșelăciune și rău de acest fel. [1214] Tocmai cu această discrepanță dintre voință și faptă acționează păgânii, care nu au fost încă instruiți de Dumnezeu. 15. Căci chiar dacă binele și răul sunt cunoscute prin fire, [1215] aceasta nu privește porunca lui Dumnezeu; numai atunci când este cunoscută, acordul dintre voință și faptă începe să se realizeze prin credință și frica de Dumnezeu. Așadar, Dumnezeul lui Marcion, acum revelat, dacă într-adevăr a fost revelat, [1216] nu ar fi putut publica atât de concis, atât de obscur, atât de neînțeles și mult mai ușor de interpretat după discernământul meu < decât după o anumită normă > un compendiu al acestei porunci - despre care vorbim - un compendiu, a cărui descifrare nu a pregătit-o. 16. Dar Creatorul meu a poruncit deja și pretutindeni celor aflați în nevoie - săracilor, orfanilor și văduvelor - să-i ocrotească, să-i ajute și să le ușureze viața, așa cum și prin Isaia <zice>: Împarte-ți pâinea săracilor și pe cel ce n-are acoperiș adu-l în casa ta și, dacă vezi pe cel gol, acoperă-i <goliciunea>; [1217] și prin Ezechiel despre omul drept: El va da pâinea Lui celor flămânzi și va acoperi pe cei goi [1218] De aceea, chiar și atunci El m-a învățat suficient de bine să fac pentru alții ceea ce aș fi vrut să fac pentru mine.17. În același fel, prescriind: Să nu ucizi, să nu comiți adulter, să nu furi, să nu mărturisești strâmb [1219] - <Creatorul> m-a învățat să nu fac altora ceea ce nu aș vrea pentru mine. Și de aceea porunca din Evanghelie va aparține Celui care a pregătit-o mai dinainte, a descifrat-o, a aranjat-o

conform discernământului Său și a prescurtat-o pe bună dreptate deja în compendiu, căci în alt loc s-a prezis că Domnul, adică Hristos, va face un cuvânt scurt pe pământ. [1220]

1. Din acest punct încolo, conversația se îndreaptă spre împrumuturi, când Domnul întreabă: Și dacă dați cu împrumut celor de la care nădăjduiți să primiți înapoi, ce mulțumire aveți ? [1221] Uitați-vă la ce spune Ezechiel în continuare despre același om drept: El nu-și va împrumuta banii cu dobândă [1222] și nici nu va lua profit [1223] - și anume , venitul dintr-un împrumut , adică dobândă. Așadar, primul lucru <al Creatorului> a fost să elimine primirea de dobândă dintr-un împrumut, astfel încât să-I fie mai ușor să pregătească omul pentru posibila pierdere a capitalului împrumutat în sine, dobânda pentru care El învățase deja să ierte.

2. Căci spunem că aceasta a fost lucrarea Legii, care se ocupa de Evanghelie: apoi a format treptat credința unora în conformitate cu splendoarea desăvârșită a doctrinei creștine, cu ajutorul fiecărei porunci de o bunătate încă nearticulată. Într-adevăr, și mai sus: Și zălogul, spune el, îl va returna [1224] „ debitorului, [1225] - desigur, dacă acesta nu este solvabil, căci oare ar fi scris cineva că celui ce este solvabil [, desigur,] [1226] zălogul ar trebui returnat? 3. Mult mai clar în Deuteronom: Nu dormi pe zălogul lui; [1227] Și mai clar mai sus: Iartă orice datorie pe care ți-o datorează aproapelui tău și nu o cere înapoi fratelui tău, căci iertarea Domnului Dumnezeului tău a fost declarată , [1228] 4. Mai mult, atunci când El poruncește să fie iertată o datorie, cu siguranță nu cuiva care nu o va plăti - căci ar fi mai semnificativ dacă <Ar porunci iertarea> cuiva care urma să plătească - când El interzice să fie cerută înapoi, [1229] ce altceva ne învață El - care introduce o pierdere atât de semnificativă în profit - dacă nu că împrumutăm chiar și cuiva care nu intenționează să plătească? Și veți fi fiii lui Dumnezeu. [1230] Nimic nu este mai nerușinat dacă ne face fiii Săi, care, după ce a abolit căsătoria, nu ne-au permis să avem fii. Cum intenționează să-și dea propriul nume pe care l-a distrus? 5. Nu pot fi fiul unui eunuc, cu atât mai puțin să am același Tată ca toți ceilalți. Căci Creatorul universului este la fel de mult Tatăl tuturor, pe cât este un eunuc care nu a creat nicio creatură. Chiar dacă Creatorul nu ar fi unit bărbatul și femeia și nu ar fi dat fii tot felul de animale, I-aș fi aparținut ca fiu înainte de Paradis, [1231] înainte de Cădere, înainte de Exil, înainte ca cei doi să devină din nou unul: [1232] am devenit [1233] fiu de îndată ce m-a zămislit cu mâinile Sale, de îndată ce m-a pus în mișcare cu suflarea Sa. 6. Acum mă numește din nou fiu, zămislindu-mă să nu mai fiu un suflet <viu>, [1234] ci un spirit. Căci El Însuși , spune El, este bun [1235] față de cei nerecunoscători și răi . [1236] Excelent, Marcion! L-ai lipsit cu abilitate de ploaie și soare, [1237] ca să nu pară a fi Creatorul. Dar cine este acest Cel bun care nu a fost încă recunoscut? 7. Cum este bun acela de la care nu au coborât daruri de o asemenea bunătate precum soarele și ploile; care <nu> [1238]El a dat cu împrumut fără intenția de a primi înapoi de la neamul omenesc, asemenea Creatorului, care încă îi tolerează pe oameni - care plătesc o datorie de recunoștință pentru o asemenea generozitate în elementele <oferite de El> mai degrabă idolilor decât Lui - fiind cu adevărat bun și în furnizarea de bunuri spirituale: căci judecățile Domnului sunt mai dulci [1239] decât mierea și fagurele de miere? [1240] Așadar, El îi mustră și pe cei nerecunoscători [1241] El, Care pe bună dreptate aștepta recunoștință de la ei, a căror lumină și ploi te-ai bucurat și tu, Marcion, nerecunoscător. Totuși, <dumnezeul> tău nu se putea plânge de cei nerecunoscători, nemeritând încă

recunoștința. 8. Prescriind și milă, El spune: Fii milostiv, așa cum și Tatăl vostru a avut milă de tine. [1242] Aceasta va însemna: Frânge pâinea celui flămând și adu în casa ta pe cel ce n-are acoperiș și, dacă vezi pe cel gol, acoperă-i <goliciunea> ; [1243] și: Faceți dreptate orfanului și fiți drepți cu văduva , [1244] Recunosc învățătura străveche a Celui care preferă mila jertfei. [1245] Dar dacă altul a poruncit acum mila, din moment ce el însuși este milostiv, atunci de ce nu a fost milostiv cu mine atât de mult timp? 9. Nu judecați, ca să nu fiți judecați; nu condamnați, ca să nu fiți osândiți; iertați și vi se va ierta; dați și vi se va da. O măsură bună, apăsată și care dă pe dinafară, vi se va da în sân. Cu aceeași măsură cu care măsurați, vi se va măsura. [1246] Aceste cuvinte mi se par să indice o recompensă condiționată de merit. De la cine vine, așadar, recompensa? 10. Dacă numai de la oameni, atunci <Hristos> ne învață despre regulile și recompensele omenești și vom asculta pe deplin de oameni; Dacă vine de la Creator ca Judecător și Verificator al meritelor, atunci El ne îndeamnă să-L ascultăm pe Cel de la care, așa cum afirmă <Hristos>, trebuie căutată răsplata și de la care trebuie să ne temem - după cum fiecare a judecat sau a condamnat, sau a iertat, sau a dat pedeapsa; dacă vine de la <zeul Marcion> însuși, atunci și El judecă deja, ceea ce Marcion neagă. 11. Prin urmare, să aleagă marcioniții dacă apostazia de la principiul învățătorului <lor> îi va costa la fel de mult ca recunoașterea lui Hristos ca învățătură în favoarea oamenilor sau a Creatorului. Dar orbul duce pe orb în șanț, [1247] <astfel> unii îl corectează pe Marcion. [1248] Dar ucenicul nu este mai presus de învățător , [1249] Apelles, care din ucenicul a devenit corectorul lui Marcion, ar fi trebuit să-și amintească acest lucru. Ereticul să-și scoată bârna din ochi - și atunci va da vina pe pai, [1250] dacă crede că există unul în ochiul unui creștin. Așadar, așa cum un pom bun nu poate rodi roade rele - întrucât adevărul nu poate rodi erezie,— și un pom rău nu poate aduce roade bune[1251] - întrucât erezia nu poate aduce adevărul, așa că Marcion nu a scos nimic bun din comoara rea [1252] a lui Cerdon, nici Apelles din comoara rea a lui Marcion. 12 Căci aceste cuvinte, pe care Hristos le-a rostit figurativ despre oameni, le vom interpreta cu mai multă dreptate în ceea ce privește persoanele numite decât în ceea ce privește cei doi zei, ca rezultând din ispita produsă de Marcion. Cred că nu am fost pripit insistând asupra acestui [1253] punct până acum și continui să insist asupra lui, conform căruia determin că Hristos nu a revelat nicăieri lumii un alt dumnezeu - sunt surprins că mâinile lui Marcion s-au abținut de la falsificare doar în acest unic [1254] punct , cu excepția cazului în care [a făcut-o pentru că] chiar și tâlharii se tem; Nicio faptă rea nu există fără frică, deoarece este întotdeauna conștientă de ea însăși ca atare și, prin urmare, atât de mult timp evreii nu au cunoscut alt dumnezeu decât Cel în afară de care până atunci nu cunoscuseră pe nimeni și nu numeau alt Domn, [1255] în afară de Cel pe care îl cunoșteau ca fiind singurul. Dacă așa stau lucrurile, pe cine să considerăm ca fiind cel care a spus: De ce Îmi spuneți „Doamne, Doamne ”? [1256] 13. Cel care nu a fost niciodată numit astfel, căci nu a fost predicat nicăieri până acum, sau cel care a fost întotdeauna considerat Domn, căci era cunoscut de la început, adică Dumnezeul iudeilor? Cine ar putea adăuga și: Și nu faceți ce spun Eu ? [1257] Cel care abia acum a început să încerce să-i învețe, sau cel care de la început le-a dat cuvintele Legii și ale Profeților? Cum ar putea să-i certe și pentru neascultare, dacă nu i-ar fi certat niciodată în altă parte? Mai mult, Cel care înainte de Hristos a spus: „ Acest popor Mă onorează cu buzele, dar inima lui este departe de Mine” [1258] - cu siguranță i-a acuzat <acum> de încăpățânarea lor de odinioară. Totuși, cât de absurd este că noul zeu,

noul Hristos, dătătorul de lumină unei noi religii, tocmai <apariție>, îi declară încăpățânați și neascultători pe aceia pe care nu i-a putut supune <anterior> la încercare!

1. În același fel, după glorificarea credinței centurionului, este incredibil că el, care nu a fost atins de credința lui Israel, a recunoscut că nu a găsit o astfel de credință în Israel. [1259] Dar nici după aceea nu l-a putut atinge, fiind încă imatur, să fie recunoscut sau comparat, ca să nu spunem: încă nu vreunul. „Dar de ce nu a putut folosi exemplul credinței altuia?" Pentru că, dacă ar fi fost așa, [Hristosul lui Marcion] ar fi spus că o astfel de credință nu a existat niciodată în Israel. Totuși, spunând că El trebuie să fi găsit o astfel de credință în Israel, *** [1260] și Care a venit să o găsească, adică că El este Dumnezeul și Hristosul lui Israel. 2. Nu ar fi învinovățit-o dacă nu ar fi fost Testerul și Zelotul ei; dar adversarul ar fi preferat ca acela pentru slăbirea și distrugerea căreia, și nu pentru aprobarea căruia a venit, să se fi dovedit a fi așa cum s-a dovedit a fi. El l-a înviat din morți pe fiul văduvei. [1261] Mărturia nu este nouă. Profeții Creatorului au făcut acest lucru, cu atât mai mult <era potrivit ca Fiul Său> să facă acest lucru? 3. Într-o asemenea măsură <era evident că> până în acest moment Hristos nu introdusese niciun alt zeu [1262] încât acolo <unde a avut loc învierea> toată lumea L-a glorificat pe Creator, spunând: Un mare profet s-a arătat printre noi și Dumnezeu a privit asupra poporului Său . [1263] Care Dumnezeu? Cu siguranță Cel al Cărui popor este și din Care vin profeții. Dar dacă ei L-au glorificat pe Creator - și Hristos, auzind și știind <acest lucru>, nu i-a corectat, întorcându-se chiar în rugăciune către Creator cu o mărturie atât de mare despre morții înviați - atunci, fără îndoială, fie că nu a predicat niciun alt Dumnezeu decât Cel pe care L-a lăsat să fie glorificat în beneficiile și minunile Sale, fie se pune întrebarea, de ce le-a permis să greșească atât de mult timp, venind pentru a le vindeca greșeala? 4. Dar „Ioan este ispitit, [1264] auzind despre minunile lui Hristos ca aparținând unui alt <dumnezeu>". Dar voi explica mai întâi motivul ispitei <lui Ioan>, ca să-mi fie mai ușor să demasc ispita ereticului. Când Domnul Oștirilor, Cuvântul și Duhul Tatălui, lucra deja pe pământ și predica, era necesar ca acea parte a Duhului Sfânt, care, după chipul măsurii prezente în profeți, pregătea căile Domnului, [1265]se îndepărtase deja de Ioan, adică se întorsese la Domnul ca la temelia sa atotcuprinzătoare. 5. Astfel, Ioan, devenind deja un om obișnuit și unul dintre mulțime, a fost ispitit, dar <a fost ispitit> ca om, și nu ca unul care aștepta un alt Hristos sau care Îl recunoștea; Ioan nu avea nimic care să provoace această așteptare, întrucât Hristos nu a învățat nimic <fundamental> nou și nu a făcut nimic <fundamental> nou. Nimeni nu se îndoiește de cineva a cărui existență nu o cunoaște, nu o așteaptă și nu o înțelege; dar Ioan era sigur că nu există alt Dumnezeu în afară de Creator, chiar și ca evreu, <ca să nu mai vorbim că el> [1266] era și profet. Evident, este mai ușor să admitem că cineva se va îndoi [1267] de cineva a cărui existență o cunoaște, dar nu știe dacă este El. Așadar, de teama necunoscutului, Ioan spune: Tu ești cel care vine sau să așteptăm pe altul? [1268] Întrebând pur și simplu dacă Cel pe care Îl aștepta a venit. 6. (Tu ești Cel ce vii? Adică, Cel ce urmează să vină; sau să așteptăm pe altul? Adică, există oare pe altul pe care îl așteptăm, dacă Tu nu ești Cel a cărui venire o așteptăm?] [1269] Căci el aștepta, așa cum presupunea toată lumea, din cauza asemănării mărturiilor, [1270] ca un profet să fie trimis, de la care El să fie distins, adică mai mare, a cărui venire o așteptau, și anume, Domnul Însuși. [1271] Și ispita lui Ioan consta tocmai în îndoiala sa: era El Cel ce venise, Pe care Îl așteptau, Pe care urma să-L [1272] recunoască din faptele prezise. [1273]

<Altfel,> [1274] i-ar fi anunțat Domnul lui Ioan că El urma să fie recunoscut chiar prin aceste fapte? [1275] 7. Întrucât este bine cunoscut că acestea sunt predicțiile referitoare la Hristosul care aparține Creatorului - așa cum am arătat pentru fiecare predicție separat, - atunci este destul de absurd că el (Hristosul lui Marcion) a anunțat necesitatea recunoașterii unui Hristos care face nu aparțin Creatorului, pe baza căruia, mai degrabă, a îndemnat la recunoașterea unui Hristos care aparține Creatorului. Mult mai absurd dacă și Hristos dă mărturie despre Ioan nu de la Ioan, confirmând că este profet și chiar mai mult [1276] - un înger, citând ceea ce este scris despre el: Iată, trimit pe îngerul Meu înaintea feței Tale, care îți va pregăti calea [1277] - amintind în mod potrivit <în abordarea> modului anterior de gândire al ispititului <ulterior> Ioan despre profeție, astfel încât, după ce au confirmat că Ioan Botezătorul a venit deja, să înlăture îndoiala acelei întrebări: Tu ești cel ce vine sau să așteptăm pe altul? [1278]Căci atunci când Înaintemergătorul și-a îndeplinit sarcina, când calea Domnului a fost pregătită, [1279] a devenit necesar să-L cunoaștem pe Cel Căruia I-a slujit Înaintemergătorul.

7. El este mai mare [1280] decât toți cei născuți din femei, dar nu pentru că este subordonat celui mai mic în Împărăția lui Dumnezeu, ci este ca și cum se vorbește despre Împărăția unui singur dumnezeu, în care (împărăție) cel mai mic va fi mai mare decât Ioan, și despre Ioan, care aparține unui alt <dumnezeu>, care este mai mare decât toți cei născuți din femei. Căci vorbește El despre cineva mai mic sau despre Sine din cauza smereniei [1281] - căci El a fost considerat mai mic decât Ioan, deoarece toți s-au grăbit în pustiu mai degrabă la Ioan decât la Hristos: Ce ați ieșit să vedeți în pustiu? [1282] - nu este nicio diferență: este în conformitate cu Creatorul [1283] ca Ioan să fie al Lui - cel mai mare dintre cei născuți din femei, și Hristos sau orice mic care va fi mai mare decât Ioan în Împărăția <lui Dumnezeu> [1284] - de asemenea, Creatorul - și care (cel mic) este acum mai mare decât un profet atât de mare, căci nu s-a ofensat din cauza lui Hristos, ceea ce l-a micșorat atunci pe Ioan. 9. Am vorbit deja despre iertarea păcatelor. Și aici va fi inclus exemplul acelei păcătoase, care mărturisește că ea, stropind picioarele Domnului cu sărutări, udându-le cu lacrimi, ștergându-le cu părul ei, ungându-le cu parfumuri, [1285] a atins adevărul trupului real și nu o fantomă goală și că pocăința păcătosului merita iertare în conformitate cu Creatorul, care este obișnuit să prefere <mila> [1286] jertfei. [1287] Totuși, dacă credința a îndemnat-o la pocăință, atunci, îndreptățită prin pocăința care izvorăște din credință, a auzit de la El: Credința ta te-a mântuit , [1288] - Care a vestit prin Habacuc: Cel drept va trăi din credința lui [1289] .

1. Faptul că Hristos a fost însoțit de femei bogate care Îl slujeau cu averea lor, printre care se afla și soția administratorului regelui, [1290] se găsește în profeție. Căci <Dumnezeu> le cheamă prin Isaia: Femei bogate, ridicați-vă și ascultați glasul Meu , [1291] prezentându-le mai întâi ca ucenici, apoi ca lucrători și slujitori: Fiice <ale speranței, ascultați cuvintele <Mele>. Aduceți-vă aminte de ziua anului [1292] în mijlocul chinurilor, în speranță , căci ele au urmat cu chinuri și pentru speranță au slujit. 2. La fel și în ceea ce privește pildele: [1293] să acceptăm odată pentru totdeauna ca dovedit că această modalitate de explicație a fost promisă de Creator. [1294] Dar să mergem mai departe; Cuvântarea Sa (a Creatorului) către oameni: Cu urechile voastre veți auzi și nu veți auzi , [1295] - i-a dat lui Hristos motiv să insereze adesea în discursul Său: Cine are urechi, să audă , [1296] - nu pentru că Hristos, ca și cum datorită diferenței

Sale <față de Creator> ar fi oferit oportunitatea de a auzi, lucru pe care Creatorul l-a luat, ci pentru că avertismentul a urmat amenințării. [Mai întâi: Cu urechile voastre veți auzi și nu veți auzi; apoi: Cine are urechi, să audă ,] [1297] Căci cei care au avut urechi nu au auzit de bunăvoie, ci au arătat [1298] că au nevoie de urechile inimii, de posibilitatea de a auzi cu care Creatorul le-a negat în viitor și, de aceea, El adaugă prin Hristos: Luați aminte cum ascultați , [1299] adică nu ascultați cu urechile voastre, [1300] <altfel> nu veți auzi, adică <nu veți auzi,> ascultând nu cu inima, ci cu urechile. Dacă pui în <aceste> cuvinte sensul corect, în conformitate cu gândul Celui care a îndemnat la ascultare, [1301] <atunci se va dovedi că,> spunând și: Luați aminte cum ascultați, El i-a amenințat pe cei care nu intenționau să asculte. Desigur, cel mai blând Dumnezeu nu amenință, [1302] deoarece nu judecă și nu se mânie.

4. Aceasta (prezența unei amenințări în cuvintele lui Hristos) este confirmată de următorul gând: Celui ce are i se va da, iar celui ce nu are i se va lua chiar și ce crede că are. [1303] Ce i se va da? O creștere în credință, sau în înțelegere, sau însuși mântuirea. Ce i se va lua? Desigur, ce i se va da. De cine i se va da și de cine i se va lua? Dacă este luat de Creator, atunci va fi dat de El; dacă este dat de Dumnezeul lui Marcion, atunci va fi luat de ei. 5. Totuși, indiferent pe ce bază <Hristos> a amenințat că va lua, aceasta nu va fi o trăsătură a acelui dumnezeu care nu este capabil să amenințe, care nu știe să se mânie. Dar sunt surprins când neagă că este obișnuit să se ascundă lampa, [1304] care s-a ascuns atât de mult timp, fiind o lumină mai mare și <mai> necesară; când promite că toate lucrurile secrete vor fi făcute evidente, [1305] care până acum și-a ascuns zeul, așteptând, cred, nașterea lui Marcion. 6. Să trecem la dovada folosită constant de toți cei care contestă nașterea Domnului. „El Însuși", spun ei, „mărturisește că nu s-a născut, zicând: Cine este mama Mea și cine sunt frații Mei ?" [1306] Astfel, ereticii transformă întotdeauna afirmațiile simple și directe cu ajutorul conjecturilor <lor> acolo unde doresc, sau invers: ceea ce este spus sub o anumită condiție și cu un anumit scop este lipsit de sensul său, condiționându-l de simplitatea înțelegerii literale a textului, ca în acest loc. 7. Dimpotrivă, spunem, mai întâi, că nu I s-ar fi putut anunța că Mama și frații Lui stăteau afară la ușă, [1307] dorind să-L vadă, dacă nu ar fi existat Mama sau frați, pe care, desigur, cel care i-a anunțat îi cunoștea, fie ca fiind deja cunoscuți, fie ca fiind cunoscuți acolo în momentul în care doreau să-L vadă, fie când ei înșiși s-au făcut să fie anunțați. La această primă presupunere a noastră, răspunsul este dat de obicei din partea opusă: „Dar dacă I s-a anunțat acest lucru ca să-L ispitească?" Dar Scriptura nu spune acest lucru; deoarece indică de obicei ce s-a făcut pentru ispită: Iată, un învățător al legii s-a ridicat, ispitindu-L, [1308] și despre întrebarea referitoare la taxă: Și fariseii au venit la El, ispitindu-L , [1309] astfel încât acolo unde nu menționează ispita, nu admite o interpretare despre ispită. 8. Și totuși, ca o completare deja superfluă la aceasta, cer <să se indice> motivele ispitei: în ce scop L-au ispitit, pomenindu-i pe Mama și frații Lui? Dacă pentru a afla dacă S-a născut sau nu, atunci <trebuie să ne întrebăm> când s-a ridicat întrebarea cu privire la aceasta, la care ar fi răspuns cu ajutorul acelei ispite? Cine s-ar putea îndoi de nașterea Aceluia pe care L-a considerat om? Despre care a auzit că S-a mărturisit Fiul Omului? 9.Pe Care, din cauza tuturor proprietăților <Sale> omenești, nu a îndrăznit să-L considere pe Dumnezeu sau pe Fiul Omului, considerându -L [1310] mai degrabă ca pe un profet, [1311] chiar vreunul mare, dar, desigur, născut? Chiar dacă ar trebui să-L ispitească pentru a investiga nașterea <Sală>, atunci pentru ispită [1312] orice

alt test ar fi <mai> potrivit decât menționarea acelor persoane care s-ar putea să nici nu se fi născut. 10. Spuneți-mi, toți cei născuți au o mamă încă în viață? Toți cei născuți au fost născuți frați? Poate cineva să aibă mai degrabă tați și surori sau să nu aibă pe nimeni? Dar se știe că atunci, sub Augustus, a fost făcut un recensământ în Iudeea de către Sentius Saturninus [1313] , [1314] din documentele căruia i-au putut găsi genealogia. Așadar, temeiul acelei ispite nu este nicidecum solid [1315] , și într-adevăr Mama și frații Lui stăteau afară la ușă, și rămâne de văzut ce sens a dat El cuvintelor Sale, nu fără o aluzie ascunsă: „ Cine este Mama Mea și frații Mei?” - ca și cum ar nega originea și nașterea Lui, dar [și] [1316] <de fapt> din cauza necesității care apărea în această situație și în așteptarea unei înțelegeri condiționate a celor spuse. 11. Căci pe bună dreptate S-a indignat că, în timp ce străinii din casă îi ascultau fiecare cuvânt, cei atât de apropiați <de El> stăteau afară, încercând să-L smulgă de la chestiunea solemnă [1317] 1, El nu a negat atât de mult <nașterea Sa>, cât a renunțat [1318] <la ea>. [1319] Într-adevăr, din moment ce a spus la început: Cine este Mama Mea și cine sunt frații Mei? — adăugând apoi: Numai cei ce ascultă cuvintele Mele și le împlinesc, [1320] — El a transferat denumirile de rudenie de sânge altora pe care i-a considerat mai apropiați datorită credinței <lor>. 12. Dar nimeni nu îndură nimic, afară de cel care are ceea ce îndură el. Prin urmare, dacă îi face mamă și frați pe cei care nu erau așa, cum ar putea nega existența celor care erau? Totuși, faptul că a recunoscut existența Mamei și a fraților <Sali> rezultă din faptul că nu a vrut să-i cunoască, [1321] adică, <nu a vrut să știe> ținând cont de meritele <lor>, <și> nenegând existența aproapelui, învățând prin propriul Său exemplu că cel care preferă tatăl, mama sau frații cuvântului lui Dumnezeu nu este un ucenic vrednic. [1322] 13.Alegând pe alții, El a confirmat existența celor a căror existență a negat-o din cauza nemulțumirii Sale față de ei, pe care i-a înlocuit nu cu alții mai adevărați, ci cu alții mai vrednici. În cele din urmă, nu este nimic măreț în faptul că cel care, *conform lui Marcion*, nu a avut-o, a preferat credința sângelui.

1. Dar cine este cel care poruncește vânturilor și mării? [1323] „Cu siguranță noul conducător și posesor al elementelor, care aparținea Creatorului, care era deja subordonat și înlăturat.” Nu este așa. Dar elementele, care se obișnuiseră în trecut să asculte de slujitorii Săi, l-au recunoscut pe Creatorul lor. Uită-te, Marcion, în cartea Exodului, vezi cum toiagul lui Moise a poruncit Mării Roșii - mai mare decât toate apele Iudeii - ca, despărțindu-se până la fund și întărindu-se într-o stupoare egală de separare de ambele părți, să lase oamenii să treacă pe uscat prin interior, [1324] și ca din nou, la valul aceleiași toiege, când starea naturală se va întoarce, armonia valurilor să înece armata egipteană; [1325] vânturile de sud au servit și ele acestui scop. [1326] 2. Citește și despre cum a apărut o sabie <ca și cum> ar fi împărțit <mai târziu> rasa <evreilor> prin tragere la sorți [1327] când aceasta (poporul evreu) a trecut Iordanul, [1328] al cărei atac și fugă s-au stins în imobilitate când au trecut profeții, așa cum a învățat cu siguranță Isus <Nav>. Ce spui la aceasta? Dacă Hristos este al tău, El nu va fi mai puternic decât slujitorii Creatorului. Dar aș putea folosi doar aceste exemple, dacă Hristos nu ar fi fost precedat de prezicerea acelei <călătorii a Lui> pe mare [1329] . 3. Într-adevăr, când a traversat <marea>, s-a împlinit psalmul, care spune: Domnul este peste multe ape ; [1330] când El risipește valurile mării, se împlinește Habacuc, care spune: Cel ce risipește apele <prin> trecerea Lui ; [1331] Când marea este oprită de amenințările Sale, Naum încheie și el, spunând: Cel ce amenință marea și o usucă , [1332] - desigur, de

vânturile care au agitat-o. Pe ce bază vreți să-L apăr pe Hristos ca fiind al meu? Pe baza exemplelor <din Vechiul Testament> sau a profeților Creatorului? 4. Ei bine, ce credeți voi, cei care credeți că <profeții> au prezis un războinic războinic și înarmat - <prezit> nu figurativ, nu alegoric, <nu ca El să fie Cel> Care urma să poarte război spiritual în duh împotriva dușmanilor spirituali cu o armată spirituală și arme spirituale - când descoperiți că într-un singur om o mulțime de demoni s-a declarat legiune, [1333] desigur, una spirituală, înțelegeți că și Hristos trebuie gândit ca un cuceritor al dușmanilor spirituali, înarmat spiritual și războinic spiritual și, astfel, El este Cel Care urma să lupte cu o legiune, inclusiv cu demoni, astfel încât să poată deveni evident că psalmul declara și despre acest război: Domnul este puternic, viteaz în război} 5. Într-adevăr, El, Care era sortit să lupte cu ultimul dușman - moartea,[1334]a devenit triumfător datorită trofeului crucii. Legiunea a mărturisit despre Isus ca Fiul cărui Dumnezeu? Fără îndoială, despre Cel ale cărui chinuri și abis [1335] le cunoșteau și de care se temeau [1336] . Căci nu se poate presupune că până acum nu cunoșteau acțiunea pe pământ a puterii unui zeu nou și necunoscut, căci este improbabil ca Creatorul să nu știe despre acest lucru. Căci, dacă odată nu a cunoscut alt zeu în afară de Sine Însuși, cu siguranță era conștient de cel care lucra deja sub cerul Său. 6. Și ceea ce Domnul este conștient, toți slujitorii <trebuie> să știe deja ** [1337] în aceeași lume și în limitele firmamentului, unde divinitatea străină <a apărut> să locuiască. Prin urmare, din moment ce Creatorul ar fi știut despre asta - dacă ar fi existat - și ființele supuse Lui, ea nu există, din moment ce demonii nu cunoșteau pe nimeni altcineva decât pe Hristos Dumnezeul lor. [1338] Căci nu ar fi cerut ceea ce își aminteau că ar trebui să ceară altuia, Creatorului, [1339] și anume eliberarea din abisul Creatorului. Mai mult, au primit aceasta. [1340] 7. Pentru ce merit? Pentru că au mințit, făcându-L Fiul Dumnezeului celui aprig? Și ce va fi cel care a cooperat cu mincinoșii, care i-a tolerat pe cei care l-au necinstit <pe el>? <Nu,> ci pentru că nu au mințit, pentru că L-au recunoscut pe Dumnezeul abisului și <Dumnezeul> lor; Astfel, <permițându-le ceea ce au cerut>, El Însuși a confirmat că El este Cel pe care demonii L-au recunoscut, Isus, Fiul lui Dumnezeu Judecătorul [1341] și Dumnezeu Răzbunătorul. Iată câteva dintre trăsăturile „nesemnificației” și „slăbiciunii” Creatorului <prezent> în Hristos - căci și eu vreau <temporar> să-I atribui ignoranța; „Permiteți-mi să fac asta de dragul ereticului: o femeie care suferea de o scurgere de sânge L-a atins, [1342] și El nu știe cine este. 8. Cine, spune el, M-a atins? [1343] Chiar și în ciuda scuzelor oferite de ucenici, [1344] El continuă cu încăpățânare să vorbească despre ignoranța Sa: Căci am simțit puterea care a ieșit din Mine.” [1345] Ce spune ereticul? Știa Hristos cine L-a atins? Și de ce a vorbit ca și cum nu ar fi știut? Desigur, pentru a evoca recunoașterea femeii, pentru a condamna frica ei. Astfel, Adam a fost odată căutat de Creator, [1347] ca și cum nu ar fi știut unde se afla: Adam, unde ești? [1348] Îl aveți atât pe Creator îndreptățit împreună cu Hristos, cât și pe Hristos egalat cu Creatorul. 9. „Dar chiar și aceasta <a făcut-o> ca adversar al Legii, și întrucât Legea interzice cuiva să atingă o femeie care are o scurgere de sânge, [1349],„într-atât încât a fost dispus nu numai să-i permită să fie atinsă, ci chiar să-i dea vindecare.” O, Dumnezeule, binefăcător nu din fire, ci din cauza rivalității! Dar dacă descoperim că credința femeii merita o astfel de răsplată când El a spus: Credința ta te-a mântuit, [1350] atunci cine ești tu să vezi rivalitate în acea faptă pe care Domnul Însuși o arată a fi făcută ca răsplată pentru credință? 10. Dar vrei să reprezinți această credință ca fiind credința care a determinat-o pe <femeie> să neglijeze Legea. Și cine va crede că o femeie care până acum nu cunoștea niciun <nou>

[1351] dumnezeu, neinițiată încă în nicio lege nouă, a încălcat Legea la care aderase până atunci? Mai mult, din cauza cărei credințe a încălcat-o? Crezând în ce dumnezeu? Disprețuindu-L pe Creator, de dragul cui? Căci, desigur, s-a atins de <Hristos> din cauza credinței. Dacă din cauza credinței în Creator, atunci cum a încălcat Legea Lui, care nu cunoștea niciun alt dumnezeu? Căci a încălcat-o (Legea) - dacă a încălcat-o - în măsura în care aceasta> din cauza credinței în Creator. 11. Cum vor fi atunci [1352] consecvente cele două: că ea a încălcat atât <legea>, cât și a încălcat-o din cauza acelei credințe pentru care nu ar fi trebuit să o încalce? Vă voi spune. Mai presus de toate, a fost acea credință prin care a avut încredere că Dumnezeul ei a preferat mila decât jertfa însăși, [1353] prin care a fost convinsă că acest Dumnezeu era activ în Hristos, prin care, dacă L-a [1354] atins, nu L-a atins ca pe un om sfânt sau ca pe un profet, pe care l-ar fi știut ca fiind supus întinarii conform naturii umane, ci ca pe Dumnezeu Însuși, care, așa cum a prevăzut ea, nu putea fi pătat de nicio murdărie. 12. Prin urmare, ea nu a interpretat în mod nechibzuit pentru ea însăși Legea, care însemna că ceea ce era întinat era întinat, <dar> nu Dumnezeul pe care îl aștepta în Hristos. Dar și-a amintit, de asemenea, că Legea vorbea despre fluxul de sânge lunar sau legat de naștere [1355] natural și obișnuit , care are loc în conformitate cu proprietățile naturale și nu din cauza bolii; [1356] dar curgerea ei - pentru a cărei <încetare>, după cum știa ea, nu era necesară o anumită perioadă de timp, ci ajutorul milei divine - era legată de boală [1357] . 13. Și astfel, ea poate părea că nu încalcă Legea, ci că o abordează diferit. Aceasta va fi acea credință care a adus și înțelegere: Dacă nu credeți, spune el, nu veți înțelege , [1358]Hristos, aprobând credința acelei femei, care credea numai în Creator, a răspuns că El era Dumnezeul credinței ei, aprobat de El. Nu voi trece cu vederea faptul că atunci când femeia a atins veșmântul Lui, [1359] care cu siguranță îmbrăca un trup și nu o fantomă, existența unui trup a fost confirmată în El; <nu voi trece cu vederea> nu pentru că am continua deja să luăm în considerare această întrebare, ci pentru că are legătură cu problema în discuție. 14. Căci dacă trupul nu ar fi adevărat, o fantomă, desigur, nu ar putea fi pângărită, fiind un vid. Prin urmare, cel care, prin <esența sa> necorporală, nu putea fi pângărit, cum a vrut <să pară> a fi un adversar al Legii? A mințit cel care s-a pângărit pe sine necredincios.

1. El trimite ucenici să predice Împărăția lui Dumnezeu. [1360] Oare a spus El chiar aici ce Dumnezeu? El le interzice să ia mâncare sau îmbrăcăminte pe drum. [1361] Cine ar fi putut porunci aceasta dacă nu Cel care hrănește corbii, [1362] și îmbracă florile câmpului, [1363] care prescrisese anterior ca nici măcar gura boului care treierează să nu fie înăbușită, [1364] dându-i posibilitatea de a scoate hrană din munca sa, căci lucrătorul este vrednic de răsplata sa. [1365] Fie ca Marcion să răstoarne aceste <poziții biblice>, dacă ar putea fi înțelese. Dar când Hristos poruncește ca praful de pe picioarele celor de care <ucenicii> nu au fost acceptați, El poruncește ca acest lucru să se facă ca o mărturie. [1366] 2. Nimeni nu mărturisește despre ceea ce nu este destinat judecății: Cel care poruncește ca lipsa de bunătate umană să fie văzută, îl amenință pe Judecător. Faptul că Hristos nu a introdus niciun zeu nou a fost demonstrat de opinia generală, conform căreia unii îl asigurau pe Irod că Hristos Iisus era Ioan, alții că Ilie, alții că unul dintre vechii profeți. [1367] Oricare ar fi fost El, cu siguranță nu ar fi înviat [1368] pentru a predica un alt zeu după înviere. El hrănește oamenii în deșert, [1369] adică, după vechiul Său obicei. 3. Sau, dacă nu a fost aceeași măreție care a săvârșit această minune, atunci, în consecință, <Hristosul lui Marcion> este deja inferior Creatorului, Care nu o zi, ci

patruzeci de ani, [1370] nu cu materia mai mică a pâinii și peștelui, ci cu mană din cer, nu aproximativ cinci mii, [1371] ci șase sute de mii de oameni [1372] a mântuit. 4. Dar pentru că a fost aceeași măreție, El a dorit ca hrana săracă nu numai să fie suficientă, ci chiar să fie din belșug, în conformitate cu exemplul antic. Căci tot așa, în timpul foametei din timpul lui Ilie, ultimele resturi din hrana modestă a văduvei din Sarepta [1373] , prin binecuvântarea profetului, au fost suficiente pentru tot timpul foametei. Aveți a treia carte a Regilor. 5. Și dacă o descoperiți pe a patra, veți găsi întreaga secvență a acțiunilor lui Hristos în legătură cu acel om al lui Dumnezeu care a poruncit să i se aducă cele zece pâini de orz ca să fie distribuite poporului, [1374] iar slujitorul său, comparând în același fel mulțimea oamenilor și nesemnificația hranei, a răspuns: Ce anume? Să dau eu aceasta în fața a o sută /miiR de oameni? Dați, spune el, și vor mânca, căci așa vorbește Domnul: Vor mânca și vor lăsa resturi, după cuvântul Domnului. [1375] O, Hristoase, <arătându-te> celor bătrâni în fapte noi! [1376]6. Când Petru, așadar, a văzut aceste lucruri și le-a comparat cu cele anterioare și le-a înțeles nu doar ca petrecute înainte, ci și ca prefigurand deja viitorul și I-a răspuns Domnului pentru toți: „ Tu ești Hristosul ” , [1377] el L-a putut percepe doar ca Hristosul, pe care Îl cunoștea din Scripturi, pe care Îl văzuse deja în fapte. Domnul Însuși confirmă acest lucru, nefiind spus niciun cuvânt contrar până în acest moment; [El îl confirmă] chiar poruncind tăcerea. [1378] Căci dacă Petru nu-L putea mărturisi ca altul decât Creatorul, iar Domnul a poruncit ca ei (apostolii) să nu spună nimănui, atunci, desigur, El nu a vrut ca ceea ce simțea Petru să fie făcut public. 7. „Desigur”, spui tu, „căci sentimentele lui erau greșite și Domnul nu a vrut să se răspândească o minciună”. Dar El a dat un alt motiv pentru tăcere, pentru că Fiul Omului trebuie să sufere multe, să fie respins de bătrâni, cărturari și preoți, să fie ucis și să învie a treia zi. [1379] Întrucât același lucru a fost prezis cu privire la Hristos Creatorul, așa cum vom demonstra în cele din urmă la locul său, El arată că El este Cel cu privire la care a fost prezis acest lucru. 8. Cu siguranță, chiar dacă acest lucru nu ar fi fost prezis, El ar fi dat acel motiv pentru tăcerea prescrisă de El, care nu indică eroarea lui Petru: necesitatea îndurării suferinței. Domnul spune: Cine vrea să-și mântuiască viața o va pierde, dar cine o pierde pentru Mine o va mântui . [1380] Cu siguranță Fiul Omului a rostit această judecată. Priviți, așadar, împreună cu regele Babilonului în cuptorul său aprins și veți găsi acolo ca și cum l-ar fi Fiul Omului [1381] - căci El nu exista încă cu adevărat, adică nu era încă născut din om - care deja plănuia atunci această finalizare a lucrurilor. El mântuiește sufletele a trei frați care plănuiau să-i distrugă de dragul lui Dumnezeu, dar a distrus sufletele caldeenilor - suflete pe care aceștia au preferat să le mântuiască prin idolatrie. Ce fel de învățătură nouă este aceasta, ale cărei mărturii sunt străvechi? 9. Mai mult, ni se înfățișează înaintea prezicerile martiriilor - despre cele care vor veni în viitor și destinate să primească răsplată de la Dumnezeu: Iată, zice Isaia, cum piere cel drept - și nimeni nu răspunde cu inima lui, iar oamenii drepți sunt luați - și nimeni nu ia aminte. [1382] Când se întâmplă acest lucru într-o măsură mai mare decât în persecuții? *** [1383] Sfinții Săi , [1384]— desigur, nu simplu, nu comun <pentru toți> conform legii firii, ci acela semnificativ și militant pentru credință, în care cel ce își distruge sufletul pentru Dumnezeu îl mântuiește. 10. Dar pentru ca și aici să-L recunoașteți pe Judecător, Care va răsplăti dobândirea nedreaptă a sufletului <adică a vieții> cu distrugerea lui și pierderea bună a sufletului cu mântuirea lui, [1385] El îmi arată un Dumnezeu Gelos, care răsplătește răul cu rău: El, - spune El, - pe cine se va rușina de Mine, și Eu voi fi rușinat , [1386] * * * [1387] întrucât numai Hristosul meu dă motiv de rușine, a cărui cale

a vieții este foarte rușinoasă, încât este deschisă chiar și ridicolului ereticilor, care denunță [1388] cu atâta răutate de cât sunt capabili, toată urâciunea nașterii și a hrănirii și nevrednicia trupului <Salu> însăși. Totuși, cum se poate rușina cineva de cineva care nu dă niciun motiv pentru aceasta? 11. Nu condensat ***' în pântecele unei Fecioare, ci al unei ființe feminine și, deși nu din sământă, totuși, conform legii esenței trupești - din sânge și umezeală; nefiind apărut > în aparență ca carne înainte de formarea formei, nefiind numit făt după dobândirea contururilor, nefiind <în final> eliberat de chinul de zece luni, nefiind aruncat pe pământ prin contracții dureroase bruște împreună cu impuritățile acumulate de-a lungul unei perioade atât de lungi de timp, prin cloaca corpului și nefiind întâmpinat imediat lumina cu lacrimi din cauza [1389] primei răni în timpul <tăierii> cordonului său ombilical și nefiind spălat cu grijă și nefiind supus unui tratament cu sare și miere și nefiind deja dedicat în scutece în giulgiuri funerare și nefiind apoi apăsat pe faldurile murdare <ale hainelor> mamei, împovărătoare pentru sfârcuri, un bebeluș de mult timp, devenind cu greu tânăr, transformându-se încet într-un bărbat, dar aruncat din cer, imediat adult, imediat gata, imediat Hristos, spirit, putere și numai dumnezeu. Totuși, <așa cum> nu este adevărat cel ce nu este văzut, tot așa nu este capabil să provoace un sentiment de rușine pentru blestemul crucii, [1390] de adevărul de care a fost lipsit de trup. 12. De aceea nu putea spune: Cine se va rușina de Mine? [1391] <Hristosul> nostru a trebuit să rostească aceste cuvinte: Puțin mai prejos decât îngerii de către Tatăl , [1392] un vierme și nu un om, ocara omului și disprețul poporului , [1393] întrucât El a dorit atât de mult ca noi să fim vindecați prin loviturile aplicate Lui, [1394] pentru ca mântuirea noastră să fie confirmată prin rușinea Lui. Și pe bună dreptate S-a oferit pe Sine însuși ca jertfă pentru omul Său, pentru chipul și asemănarea Sa, [1395] și nu pentru alții, astfel încât omul, din moment ce nu se simțea rușinat să se închine la o piatră și la o bârnă, [1396]cu aceeași statornicie, fără să-ți fie rușine de Hristos, căci nerușinarea idolatriei a adus satisfacție lui Dumnezeu prin nerușinarea credinței. Ce dintre cele de mai sus corespunde Hristosului tău, Marcion, care ar putea fi considerat pe bună dreptate vrednic de rușine? Desigur, ție însuți ar trebui să-ți fie rușine, născocind un astfel de <Hristos și Dumnezeu>.

1. [1397] Ar fi trebuit să-ți fie rușine mai mult decât orice altceva, că recunoști că el, retrăgându-se pe munte, li s-a arătat ochilor [lui Petru, Ioan și Iacov] împreună cu Moise și Ilie, [1398] pentru a căror răsturnare s-a arătat. Trebuie să presupunem că aceasta a însemnat glasul din ceruri: Acesta este Fiul Meu iubit, ascultați-l [1399] - adică nu Moise și nu Ilie. În acest caz, un singur glas ar fi fost suficient, fără apariția lui Moise și a lui Ilie. Căci, în a stabili pe cine să asculte cineva, El ar fi interzis astfel să asculte pe oricine altcineva. 2. Sau a permis ca Isaia, Ieremia și ceilalți, pe care nu i-a arătat, să fie auziți, dacă a interzis <ascultarea celor> pe care i-a arătat? Acum, chiar dacă prezența lor ar fi necesară, cu siguranță nu s-ar arăta în conversație, ceea ce este un indiciu al relațiilor de prietenie, și într-o comunitate de strălucire, [1400] ceea ce este un exemplu de manifestare a respectului și milei <față de ei>, ci într-o anumită impuritate, care ar servi drept dovadă <a respingerii> lor, mai mult, <s-ar arăta> în întunericul Creatorului, pentru a cărui risipire a fost trimis <Hristosul lui Marcion>, foarte departe de strălucirea <acestului> Hristos, care urma să le separe cuvintele și chiar scrierile de Evanghelia sa. 3. Așa [1401] îi arată El ca fiind străini de Sine - comunicând cu ei? Așa învață El că este necesar să-i abandonăm pe cei pe care îi apropie de Sine? Așa îi coboară El pe cei pe care

îi ridică cu razele Sale? Ce ar face Hristosul lor? Presupun că, întorcând totul cu susul în jos, El le-ar fi arătat așa cum ar fi trebuit Hristosul lui Marcion <să le arate>, sau <să le arate> [1402] cu Sine însuși, cu altcineva, și nu cu profeții Săi. Dar ce este atât de potrivit lui Hristos Creatorul, încât să nu-Și arate vestitorii alături de El? Să fie vizibil cu cei de care a fost văzut în revelație? Să vorbească cu cei care au vorbit despre El? Să împărtășească slava Sa cu cei de care a fost numit Domnul slavei? Cu începătorii Săi, [1403] dintre care unul a fost cândva educatorul poporului, altul altădată reformatorul lui; unul întemeietorul Vechiului Testament, altul desăvârșitorul Noului. [1404] 4. Și astfel Petru, recunoscându-i pe deplin pe tovarășii Hristosului său, dă sfaturi <cu privire la> inseparabilitatea de El [1405] : Este bine pentru noi să fim aici - este bine, desigur, unde sunt Moise și Ilie. - Și să facem aici trei corturi: unul pentru Tine, unul pentru Moise și unul pentru Ilie. [1406] „Dar: necunoscând ce a spus” [1407] . În ce fel necunoscând ? Pur și simplu din greșeală sau din cauza a ceea ce apărăm în chestiunea noii profeții unirea extazului, adică a freneziei, cu harul? 5.Căci un om care este în duh, mai ales când contemplă slava lui Dumnezeu sau când Dumnezeu vorbește prin el, este în mod necesar lipsit de simțuri, și anume, este întunecat de puterea divină. Deși avem o dispută despre aceasta cu cei care înțeleg mintea, [1408] este ușor, totuși, să dovedim extazul lui Petru. Căci cum ar fi putut el să-i recunoască pe Moise și pe Ilie [dacă nu era în duh?] [1409] - din moment ce poporul <evreu> nu avea nici imagini cu ei, nici statui, nici asemănări, din moment ce Legea interzicea acest lucru - dacă nu i-a văzut în duh? Și, prin urmare, ceea ce a spus, când, trebuie să presupunem, [1410] era în duh și nu în simț, nu ar fi putut ști. 6. Totuși, dacă nu știa [1411] ca unul care s-a înșelat, pentru că l-a considerat pe Hristos ca aparținând lor <adică Moise și Ilie>, atunci devine evident că Petru de mai sus, când a fost întrebat de Hristos cine Îl considerau a fi, a spus despre ceea ce aparține Creatorului: Tu ești Hristosul , [1412] deoarece, dacă L-ar fi recunoscut atunci ca aparținând unui alt zeu, nici aici nu s-ar fi înșelat. Dar dacă s-a înșelat aici pentru că s-a înșelat mai sus, atunci, în consecință, trebuie să admiteți că nicio zeitate nouă nu fusese revelată de Hristos până în acea zi și că Petru nu s-a înșelat la momentul respectiv, deoarece Hristos nu revelase nimic asemănător până în acel moment și El nu ar trebui încă considerat ca aparținând niciunui alt zeu decât Creatorului, a cărui întreagă cartă a exprimat-o și aici. 7. El ia trei dintre ucenici ca martori ai viziunilor și vocii viitoare. [1413] Și aceasta aparține Creatorului: În prezența a trei , spune el, fiecare cuvânt va rămâne în picioare. [1414] Se retrage pe munte. Recunosc aspectul locului. Căci Creatorul i-a inițiat și pe foștii oameni printr-o viziune și prin vocea Sa la munte. [1415] Era necesar ca la acea înălțare să fie confirmat și Noul Testament, unde a fost alcătuit Vechiul, sub același nor care înconjura <muntele>, [1416] despre care nimeni nu se îndoia că a fost cules din aerul aparținând Creatorului - cu excepția cazului în care <Hristosul lui Marcion> și-a coborât norii, [1417] căci el însuși și-a croit o cale prin cerul Creatorului. 8. Sau a folosit el în același fel nebulozitatea Creatorului, luând-o cu împrumut? Acum, deci, nici norul nu a tăcut, ci s-a auzit glasul obișnuit din cer și i s-a dat Noul Testament al Tatălui despre Fiu, căruia [1418] în psalmul al doilea <Tatăl spune>: Tu ești Fiul Meu, astăzi Te-am născut [1419] - despre Care și prin Isaia <se spune>: Cine se teme de Dumnezeu? Să audă glasul Fiului Său. [1420] 9. Așadar, prezentându-L deja, - Este acesta Fiul Meu? — Cu siguranță vrea să spună [1421],„Pe Care L-am făgăduit.” Căci dacă El a făgăduit odată și mai târziu spune: Aceasta este, atunci dreptul de a folosi vocea prezentatorului în indicarea a ceea ce a fost făgăduit aparține Celui care a făgăduit odată și nu aceluia căruia i s-ar putea

răspunde: „Și cine ești tu însuți, care zici: Acesta este Fiul Meu, despre care nu L-ai făcut cunoscut mai înainte, nici nu ai dezvăluit despre tine însuți cine erai mai înainte?” Așadar, ascultați-L. [1422] 10. Pe cine , dacă nu Acela despre care [1423] a declarat de la bun început că trebuie ascultat, numindu-L profet, căci oamenii trebuiau să-L considere și ei profet? Un profet, spune Moise, vă va ridica Dumnezeu dintre fiii voștri (vorbește despre originea <Salu> după trup); ca mine, ascultați-L. [1424] Și oricine nu-L ascultă, sufletul lui va fi smuls din poporul Său [1425] Tot așa și Isaia: Cine dintre voi se teme <de Dumnezeu>? [1426] Să asculte de glasul Fiului Său [1427] - glasul pe care Însuși Tatăl se pregătea să-l recomande: căci El confirmă, - spune <despre El Isaia>, - cuvintele Fiului Său , [1428] - și anume, cu zicerea: Acesta este Fiul Meu iubit, ascultați-L. [1429] 11. Dacă deci dreptul de a fi ascultat a trecut de la Moise și Ilie la Hristos, nu a trecut ca de la un Dumnezeu la un alt Hristos, ci de la Creator la Hristosul Său, în conformitate cu apostazia Vechiului Testament și venirea Noului Testament: Nu un ambasador, spune Isaia, nu un mesager, ci Domnul Însuși îi va mântui [1430] - deja predicând și împlinind personal Legea și profeții. [1431] 12. Așadar, Tatăl i-a predat Fiului noi ucenici, arătându- i mai întâi pe Moise și Ilie lângă El într-o strălucire semnificativă și, astfel, condonându-i pe amândoi, ca și cum ar fi ajuns deja la limita slujirii și glorificării, pentru ca, de dragul lui Marcion, să se poată confirma faptul că Hristos avea o comunitate de strălucire cu Moise și Ilie. Și întreaga formă a acestei viziuni o găsim și în Habacuc, unde Duhul uneori <vorbește> în numele apostolilor: Doamne, am auzit sunetul Tău și m-am înspăimântat , - ce altceva decât din acel glas ceresc: Acesta este Fiul Meu iubit, ascultați-L ? [1432] Am privit cu atenție lucrările Tale <și> m-am uimit , [1433] - în ce moment mai mult decât atunci când Petru, văzând strălucirea Lui, nu a știut ce spune? - Între două făpturi vii vei fi recunoscut [1434] - printre Moise și Ilie, pe care Zaharia i-a văzut și el sub forma a două măsline și a două ramuri de măslin. [1435] 13. Căci ei sunt aceia despre care i s-a spus: Doi fii ai belșugului stau înaintea Domnului întregului pământ. [1436] Și din nou același Habacuc: Puterea a acoperit cerurile [1437] - cu siguranță cu acel nor, [1438] și: Strălucirea Lui va fi ca lumina, [1439] - cu siguranță aceea cu care au strălucit chiar și hainele Lui. [1440] Și dacă ne amintim de promisiunea dată lui Moise, ea se va împlini <exact> aici. 14. Căci atunci când Moise a dorit să vadă forma Domnului, zicând: Dacă am găsit har la Tine, arată-Te mie, ca să Te pot vedea clar, [1441] dorind să vadă acea formă în care El urma să ducă viața de om, pe care Moise o cunoștea, fiind profet; totuși, fața lui Dumnezeu, așa cum auzise deja Moise, nimeni nu o va vedea viu. [1442] - Și acest cuvânt, spune <Dumnezeu>, pe care l-ai rostit, îl voi face pentru tine. [1443] 15. Și din nou Moise: Arată-mi slava Ta. [1444] Și Domnul, ca și mai înainte, <spune> despre ceea ce va veni: Să ies Eu cu slava Mea? - și ce urmează. Și chiar la sfârșit: Și atunci vei vedea viitorul Meu? nu coapsele, nu gambele, ci acea slavă pe care <Moise> a dorit să o vadă, destinată revelației în vremurile ulterioare, în care Dumnezeu I-a promis că Se va descoperi față în față, spunându-i și lui Aaron: Și dacă va fi printre voi un profet, Îmi voi fi cunoscut de el într-o vedenie și îi voi vorbi într-o vedenie, nu ca lui Moise; gură în gură îi voi vorbi într-o formă clară - desigur, <într-o formă clară> a unui om care intenționa să-Și ia asupra Sa - nu într-o ghicitoare? 16. Căci chiar dacă Marcion ar fi dorit ca Moise să fie revelat nu ca vorbind cu Domnul, [1445] ci stând <lângă El>, totuși, chiar stând gură în gură, el (Moise) a stat față în față - cu El [1446] - spune el, - nu „separat de El”, [1447] - în slava Lui [1448] , cu atât mai puțin în vedere. Luminat de această slavă, s-a îndepărtat de Hristos în niciun alt

fel decât se îndepărta de obicei de Creator, așa cum a lovit ochii fiilor lui Israel, [1449] așa cum acum a lovit <ochii> lui Marcion cel orbit, care nu a văzut că și el ridicase acest argument împotriva sa.

1. Îmi iau rolul lui Israel. Hristosul lui Marcion să stea și să strige: O, urmași necredincioși, până când voi fi cu voi? Până când vă voi suporta? [1450] Va trebui să audă imediat de la mine: „Oricine ai fi, o, administratorule, spune-ne mai întâi cine ești și de unde [1451] vii, [1452] și ce drept ai împotriva noastră? Până acum tot ce ai avut este de la Creator. Evident, dacă vii de la El și acționezi pentru El, acceptăm ocara <tă>. 2. Dar dacă vine de la altul, aș vrea să spui că ne-ai încredințat vreodată din ceea ce îți aparține, în care ar trebui să credem, astfel încât să poți ocroti necredința, fiind <în realitate> unul care nu ni s-a revelat niciodată? De cât timp ai început să acționezi printre noi, astfel încât să te poți plânge de timp? În ce <împrejurări> ne-ai îndurat, astfel încât să-ți poți atribui răbdare? De îndată ce apari, precum măgarul din fântâna lui Esop, deja ragi.” [1453] [Și eu iau rolul ucenicilor, asupra cărora <Hristosul lui Marcion> se năpustește: O, oameni necredincioși, până când voi fi cu voi? Până când vă voi suporta?] [1454] Aș avea, desigur, tot dreptul să resping acest atac al său în felul următor: „Oricine ai fi, o, administratorule, [1455] spune-ne mai întâi cine ești și de unde vii și ce drept ai împotriva noastră? 3. Până acum, mi se pare, ai aparținut Creatorului, de aceea te-am urmat, recunoscând totul din El în tine. Și dacă vii de la El, acceptăm ocara ta. Dar dacă acționezi pentru altul, te rog să-mi spui ce ne-ai încredințat vreodată din ceea ce îți aparține numai ție, în care ar trebui să credem, astfel încât să poți mustra necredința, fiind <în realitate> cel care încă nu a raportat nici măcar despre propriul său cap? De cât timp ai început să acționezi printre noi, astfel încât să te poți referi la timp? În ce <împrejurări> ne-ai tolerat, astfel încât să te poți lăuda cu răbdarea ta? De îndată ce ai apărut aici, ca măgarul din fântâna lui Esop, și deja rage.”] [1456] 4. Cine nu ar face astfel să respingă nedreptatea ocării, dacă l-ar fi considerat pe <Hristos> ca fiind al lui, care nu ar fi trebuit încă să se plângă? Nu i-ar fi atacat, dacă, vizitându-i mai devreme în Lege, în profeți, în minuni și beneficii, nu ar fi fost convins constant de infidelitatea lor. Dar <spui:> „Iată, Hristos îi iubește pe <copiii> mici, învățând că astfel de copii ar trebui să fie cei care își doresc întotdeauna să fie mari; [1457] Creatorul a trimis urși asupra băieților, răzbunându-l pe profetul Elisei, care a suferit ocări din partea lor (a băieților).” [1458]5. O antiteză foarte nerușinată, care compară lucruri atât de diferite: copiii mici și băieții - o vârstă încă nevinovată și <o vârstă> deja supusă judecății, capabilă să insulte, ca să nu mai vorbim de blasfemie. De aceea, ca un Dumnezeu drept, nu i-a cruțat nici măcar pe băieții răi, cerând onoare pentru vârsta mai înaintată, cu atât mai mult de la cea mai tânără; și ca un Dumnezeu bun, iubește atât de mult copiii mici, încât în Egipt a făcut bine moașelor [1459] care au ascuns nașterile evreilor, [1460] expuși pericolului din cauza decretului faraonului. [1461] 6. Deci această favoare a lui Hristos <față de copii> este în acord cu <favoarea> Creatorului. Dar acum <în fața noastră este zeul lui Marcion, care respinge căsătoria: cum poate părea că iubește <copiii> mici, a cărui cauză este în întregime și complet căsătoria? Cine urăște sămânța va blestema inevitabil rodul. Acest <dumnezeu> trebuie cu siguranță considerat mai feroce decât regele egiptean. 7. Într-adevăr, Faraon nu a permis <doar> ca pruncii să fie alăptați, acesta nu <le permite> să se nască>, luându-le chiar și zece luni de viață în pântecele <mamei> lor. Dar cât de ușor este să considerăm dragostea pentru copiii mici ca aparținând Celui Care, după ce a

binecuvântat căsătoria pentru propagarea neamului uman, [1462] a promis să binecuvânteze <prin Hristos> și rodul căsătoriei însăși, [1463] care începe în copilărie! 8. <Declari:> „Creatorul, la cererea lui Ilie, arată o lovitură de foc asupra acelui profet fals.” [1464] Recunoaște severitatea Judecătorului și, dimpotrivă, <blândețea> lui Hristos, <mustrându-i> pe ucenicii care au condamnat acel sat samaritean la aceeași pedeapsă. [1465] Să admită și ereticul că această blândețe a lui Hristos a fost promisă de același Judecător foarte sever: El nu se va certa, spune el, nici nu va striga, nici glasul Lui [1466] nu se va auzi pe străzi: o trestie frântă nu va frânge, nici inul care fumegă nu va stinge . [1467] 9. Despre un astfel de om, cel puțin, se poate afirma cu mult mai mare certitudine că El nu a intenționat să ardă oamenii. Căci chiar și atunci Ilie spune: Domnul nu este în foc, ci într-o suflare blândă. [1468] Dar de ce îl respinge Domnul cel mai milostiv [1469] pe cel care se oferă ca un astfel de tovarăș de nedespărțit cu El? [1470] Dacă pentru că a spus cu aroganță sau cu ipocritate: Te voi urma oriunde vei merge, [1471]— apoi, după ce a condamnat aroganța sau ipocrizia ca fiind supuse respingerii, <Hristos> S-a arătat a fi Judecător. 10. Și, în orice caz, El l-a condamnat pe cel pe care l-a respins, adică pe cel care nu va atinge mântuirea. Căci, așa cum El cheamă la mântuire pe cel pe care nu-l respinge sau pe cel pe care El Însuși îl cheamă din proprie inițiativă, tot așa îl condamnă la distrugere pe cel pe care îl respinge. Când răspunde <omului> care se referă la înmormântarea tatălui său, [1472] spune: Lasă morții să-și îngroape morții, dar du-te și propovăduiește Împărăția lui Dumnezeu [1473] - atunci El confirmă clar ambele legi ale Creatorului: și <legea> despre preoție din cartea Leviticului, care interzice preoților să ia parte la înmormântarea chiar și a părinților: Niciun preot <să> intre în vreun suflet decedat, - spune El, < și să nu se pângărească cu tatăl său <și cu mama sa > [1474] - [1475] - și <legea> despre dedicarea <nazireilor> din cartea Numeri; până la urmă, chiar și celui [1476] care s-a dedicat lui Dumnezeu, <Creatorul>, printre altele, poruncește să nu intre în niciun suflet decedat, nici măcar într-un tată, mamă sau frate. [1477] 11. Cred însă că l-a destinat pentru hirotonire și pentru preoție, [1478] pe care l-a instruit să predice Împărăția lui Dumnezeu. Sau, dacă nu este așa, trebuie declarat extrem de nelegiuit cel care, fără niciun motiv din Lege, le-a poruncit fiilor săi să neglijeze înmormântarea părinților lor. Și când îi interzice celui de-al treilea, care era pe cale să-și ia rămas bun primul de la cei dragi, să privească înapoi, [1479] urmează învățătura Creatorului: și nu a vrut ca cei pe care i-a eliberat din Sodoma să acționeze în acest fel. [1480]

1. El alege și alți șaptezeci de apostoli, [1481] pe lângă cei doisprezece. De ce doisprezece, după același număr de izvoare din Elim, dacă nu șaptezeci, după același număr de palmieri? [1482] Antitezele sunt produse în mare parte de o diferență de scop, nu de putere. Dar cel care nu a ținut cont de diferența de scop, a judecat cu ușurință această diferență ca fiind o diferență de putere. „Creatorul face ca plecarea fiilor lui Israel să fie împovărată, pe lângă povara aluatului, și cu acele vase și haine de aur și argint jefuite; [1483] Hristos, însă, le-a poruncit ucenicilor să nu ia nici măcar un toiag pe drum.” [1484] 2. Căci aceia au mers în deșert, dar aceștia au fost trimiși în cetăți. [1485] Luați în considerare scopurile propuse - și veți înțelege că este una și aceeași putere care, după lipsă și abundență, a ordonat echiparea <slujitorilor> Săi, așa cum a limitat-o din cauza abundenței care venea în cetăți, așa cum anterior o sporise din cauza nevoii care venea în deșert. Le-a interzis chiar să poarte încălțăminte cu ei, [1486] căci el era același

sub a cărui conducere oamenii din deșert nu au purtat încălțăminte atâția ani. [1487] „Nu saluta pe nimeni pe drum ”, spune el . [1488] 3. O, Hristoase <al lui Marcion>, răsturnătorul profeților, de la care ai preluat și aceasta! Elisei, când l-a trimis pe slujitorul său Ghezin într-o călătorie ca să învie pe fiul mort al șunamitei, după cum ne amintim, i-a poruncit astfel: Încinge-ți mijlocul și ia toiagul meu în mână și du-te: pe oricine întâlnești pe drum, nu-l binecuvânta - adică nu-l saluta - și celui ce te binecuvântează, nu-i răspunde , [1489] - adică nu răspunde la salut. Căci ce este o binecuvântare într-o călătorie, dacă nu un salut reciproc la întâlnire? 4. Așa și acele cuvinte ale Domnului, [1490] <poruncindu-le ucenicilor> în orice casă intrau, să spună „pace lui”, [1491] - din același exemplu. Căci și Elisei a poruncit aceasta: când <slujitorul său> intră la sunamita, să-i spună: Pace soțului tău, pace fiului tău. [1492] Acestea vor fi mai degrabă antitezele noastre, unindu-L pe Hristos <cu Creatorul> și nu despărțindu-L. Lucrătorul este vrednic de plata sa, [1493] - cine a spus aceasta cu mai multă dreptate decât Dumnezeu Judecătorul? Căci și aceasta este lucrarea judecătorului - să-l onoreze pe lucrător cu plata sa. Fiecare recompensă se bazează pe judecată. Acum și aici este confirmată Legea Creatorului, Care hotărăște că și boii care lucrează sunt vrednici de plată: Nu pune botniță gurii bouului când treierează . [1494] 5. Cine arată o asemenea <bunătate> față de oameni, dacă nu Cel care <o arată> și față de vite? Și dacă Hristos declară că lucrătorii sunt vrednici de salariu, atunci El justifică porunca Creatorului menționată mai sus despre confiscarea vaselor de aur și argint de la egipteni. [1495] Căci cei care au muncit la construirea de case de țară și orașe pentru egipteni, [1496] lucrătorii vrednici de salariu, desigur, nu au fost instruiți să comită o crimă, ci să ramburseze salariile pe care altfel nu le-ar fi putut cere de la conducători. Astfel, El a confirmat și că Împărăția Cerurilor nu este nici nouă, nici neauzită, poruncind ca apropierea ei să fie vestită. Căci se poate spune despre ceea ce a fost odată departe că s-a apropiat. 6. Dar dacă nu ar fi fost niciodată înainte, înainte de a se apropia, atunci nu s-ar putea spune despre ceea ce nu a existat niciodată departe că s-a apropiat. Tot ceea ce este nou și necunoscut este neașteptat. Tot ceea ce este neașteptat, atunci când este anunțat, pentru prima dată în acel moment, cunoaște timpul pentru prima dată. Totuși, chiar și înainte de aceasta, nu putea nici să întârzie până când nu a fost anunțat, nici să se apropie din momentul în care a început să fie anunțat. 7. El adaugă, de asemenea, că ar trebui să le spună celor care nu le-au primit: Să știți însă că Împărăția lui Dumnezeu este aproape. Dacă El nu poruncește aceasta ca o amenințare, atunci o poruncește în zadar. Ce contează pentru ei că Împărăția este aproape, dacă nu este aproape cu judecata? Adică, <că este aproape> pentru mântuirea celor care au acceptat anunțul ei, ***. [1497] Din această cauză - dacă o amenințare nu poate <fi> fără împlinirea ei - îl primiți pe Dumnezeu executorul în Cel care amenință și pe Dumnezeu Judecătorul în ambele. Așadar, El poruncește ca praful să fie scuturat de pe cei <care nu le vor primi> ca o mărturie a țării lor respinse [1498] , [1499] ca să nu mai vorbim de comunicarea ulterioară cu ei. 8 Căci dacă El nu va răzbuna în niciun fel lipsa relațiilor umane și a ospitalității, de ce prefață aceasta cu cuvinte despre o mărturie care, în orice caz, prefigurează o amenințare? Mai mult, din moment ce Creatorul în Deuteronom interzice și primirea în tovărășie a amoniților și a moabiților, pentru că aceștia au refuzat în mod inuman și neospitalier provizii poporului <evreu> care a ieșit din Egipt, [1500] va deveni evident că interdicția de tovărășie vine la Hristos de acolo, unde <pentru prima dată> prinde contur. Cine vă respinge pe voi, Mă respinge pe Mine . Așa îi spune și Creatorul lui Moise: Nu pe voi v-au disprețuit, ci pe Mine. [1501] Căci

Moise este tot atât de apostol, pe cât sunt apostolii profeți. 9. Autoritatea ambelor slujbe, <venind> de la același Domn al apostolilor și profeților, trebuie să fie egală.Cine va da acum puterea să calce peste șerpi și scorpioni? [1502]Este El Domnul tuturor făpturilor vii sau un Dumnezeu care nu a <creat> nici măcar o șopârlă? Dar <este deosebit de bine pentru noi> că Creatorul a promis această putere prin Isaia și copiilor mici: să-și întindă mâna în vizuina aspidelor și în bârlogul urmașilor lor și să nu sufere niciun rău. [1503] 10. Și noi, desigur, știm - de fapt, dacă păstrăm sensul literal al Scripturii, nici măcar fiarele nu vor putea face rău acolo unde există credință - că scorpionii și șerpii sunt numiți alegoric duhuri ale răului, al căror prinț însuși, sub numele de șarpe, [1504] un dragon și oricare dintre cele mai evidente fiare, figurează în Creator, care a dat această putere <de a călca în picioare șerpi> mai întâi Hristosului Său, așa cum psalmul nouăzeci <spune> Lui: Vei călca peste aspidă și peste bazilică și vei călca în picioare leul și dragonul ; [1505] precum Isaia: În ziua aceea, Domnul Dumnezeu va întinde o sabie sfântă, mare și puternică - și anume, Hristosul Său, - peste acel dragon, peste acel șarpe mare și zvârcolitor, și-l va nimici în ziua aceea [1506] 11. Dar când același <profet spune>: Se va numi o cale curată și o cale sfântă și nimic necurat nu va trece pe ea și nicio cale necurată nu va fi acolo; ci cei împrăștiați vor merge pe ea și nu se vor pierde; și nu va mai fi leu acolo și niciuna dintre cele mai periculoase fiare nu se va urca pe ea și nici nu va apărea acolo [1507] - atunci, din moment ce prin „cale” se referă la credința, prin care vom ajunge la Dumnezeu, El promite deja atunci chiar această cale, adică credința, această îmblânzire a fiarelor și supunerea lor. 12. În cele din urmă, puteți constata că vremurile făgăduinței se apropie, dacă citiți ce precede: Întăriți-vă, mâini slăbănoage și genunchi slăbănogiți : [1508] atunci se vor deschide ochii orbilor și urechile surzilor vor auzi; atunci șchiopul va sări ca un cerb și limba muților va fi înțeleasă. [1509] Prin urmare, când a declarat beneficiile vindecării, atunci a supus sfinților Săi scorpioni și șerpi; [1510] Acesta este El care a primit mai întâi această putere de la Tatăl, pentru a o împărtăși altora și <acum> a manifestat-o conform ordinii indicate în profeție.

1. Cum poate fi numit Domn al cerurilor cel care nu este mai întâi arătat a fi Creatorul <său>? Căci <Hristos> spune: Te mulțumesc și Te preaslăvesc <Te> Doamne al cerurilor, că ai descoperit celor mici lucrurile ascunse de cei înțelepți și pricepuți. Ce este aceasta? Și a cui? Și de cine sunt ascunse? Și de cine sunt revelate? Dacă cele ascunse și revelate sunt de la Dumnezeul lui Marcion, atunci de ce nu a trimis El nimic <în lume> mai înainte în care să poată fi ceva ascuns: nici profeți, nici pilde, nici viziuni, nici dovezi ale faptelor, cuvintelor sau numelor, care (dovezile) erau ascunse de alegorii și imagini sau de ceața ghicitorilor? 2. Ci „și-a ascuns însăși măreția, pe care o revela chiar atunci prin Hristos”. Acest lucru este foarte nedrept. Căci ce păcat au comis cei înțelepți și pricepuți pentru ca un dumnezeu să fie ascuns de ei, pentru a cărui cunoaștere înțelepciunea și priceperea lor nu erau suficiente? Nu le-a indicat acest dumnezeu calea printr-o anunțare a faptelor <său> sau urme după care cei înțelepți și pricepuți să poată fi călăuziți? Deși, chiar dacă ar fi păcătuit în vreun fel față de dumnezeul necunoscut anterior - acum cunoscut, [1511] - totuși, nu ar fi trebuit să vadă în el un zelot care pare diferit de Creator. 3. Prin urmare, dacă nu a trimis dinainte materia în care ar ascunde ceva și nu ar fi existat persoane care să păcătuiască împotriva lui de care să ascundă <aceasta>, și nu ar fi trebuit să ascundă, chiar dacă ar fi existat, atunci nu va mai fi

revelatorul care nu a fost ascunzitorul - astfel, nu va fi Domnul cerurilor, nici Tatăl lui Hristos - ci <El va fi> Cel căruia i se potrivesc toate <aceasta>. Căci El a ascuns-o, trimițând dinainte Scriptura cu obscuritate profetică, pentru ca credința să merite o înțelegere a acestei Scripturi - căci dacă nu crezi, nu vei înțelege; [1512] El a avut, de asemenea, oameni înțelepți și pricepuți care au fost vinovați înaintea Lui, care nu L-au căutat pe Dumnezeu, care puteau fi înțeleși din propriile Sale fapte multe și mari, [1513] sau care au filosofat în mod pripit despre El și și-au lăsat invențiile ereticilor; [1514] și, în final, El este un zelot. [1515] 4. Căci ceea ce Hristos mulțumește a fost anunțat anterior prin Isaia: Voi nimici înțelepciunea înțelepților și voi ascunde priceperea celor pricepuți ; [1516] după cum în alt loc El indică faptul că El a ascuns și va descoperi: Și le voi da comori ascunse, le voi descoperi comori nevăzute; [1517] și din nou: Cine altcineva va risipi semnele ventrilocilor și profețiile din inimă, întorcându-i pe înțelepți și răsturnându-le gândurile ? [1518] 5. Și dacă El L-a definit pe Hristosul Său ca Luminător al neamurilor: Te-am făcut lumină pentru neamuri , [1519]— pe care îi interpretăm ca fiind copilași, adică cei care odinioară erau copii în mintea lor și prunci din cauza ignoranței, dar acum au devenit mici din cauza insignifianței credinței, — atunci, desigur, ne este mai ușor să credem că același Dumnezeu a revelat prin Hristos celor mici, care anterior ascunsese și promisese revelație prin Hristos. 6. Sau, dacă Dumnezeul lui Marcion a făcut manifest ceea ce anterior fusese ascuns de Creator, atunci, în consecință, a lucrat pentru Creator, explicând lucrările Sale. Dar „pentru răsturnare”, spui tu, „pentru a-i expune”. Prin urmare, a trebuit să-i expună celor de care Creatorul îi ascunsese — de cei înțelepți și inteligenți. Căci dacă ar fi acționat din bunătate, cunoașterea ar fi trebuit să fie dobândită de cei cărora le-a fost refuzată, și nu de copiii mici, pe care Creatorul nu i-a lipsit de nimic. 7. Și totuși, cred că am dovedit până acum că în Hristos se găsește ridicarea Legii și a Profeților, mai degrabă decât distrugerea. El spune că toate lucrurile I-au fost predate de către Tatăl. [1520] Poate veți crede <asta> dacă Hristos aparține Creatorului, Căruia îi aparțin toate lucrurile, căci Creatorul i-a dat Fiului, ca nefiind inferior Lui, tot ce a creat prin El, adică prin Cuvântul Său. Dar dacă <Hristos este> acel administrator, [1521] ce este „totul” care I-a fost dat de Tatăl? Ceea ce aparține Creatorului? 8. Prin urmare, ceea ce tatăl i-a dat fiului este bun, iar Creatorul este deja arătat a fi bun, Căruia îi aparține „tot” binele, și nu mai este bun cel care s-a strecurat în binele altuia pentru a-l da fiului său, învățând <în același timp> să se abțină de la ceea ce este al altuia. Desigur, este complet sărac cel care nici măcar nu a putut da un dar fiului său decât din <proprietatea> altuia. Sau dacă nimic din proprietatea Creatorului nu i-a fost dat de Tatăl, [și cum își însușește El omul, care aparține Creatorului? Sau dacă i-a fost dat un singur om, atunci omul nu este „totul”. Însă Scriptura afirmă că „totul” a fost predat Fiului. 9. Dar chiar dacă interpretați „totul” ca <toate> rasele umane, adică ca toate neamurile, atunci predarea lor către Fiu este opera Creatorului: Îți voi da neamurile ca moștenire și marginile pământului ca stăpânire a Ta . Sau dacă el însuși ar fi avut [1522] un „tot” al său, pe care [1523] l-ar fi predat fiului său împreună cu omul, care aparține Creatorului, arată-mi ca exemplu ceva din „totul” în confirmarea acestui lucru, astfel încât să cred cu același motiv că „totul” aparține Aceluia, căruia nu văd nimic aparținând, așa cum cred că chiar și ceea ce nu văd aparține Aceluia căruia îi aparține universul pe care îl văd. 10. Dar <voi spuneți:> „ Nimeni nu știe cine este Tatăl decât Fiul și cine este Fiul decât Tatăl [căci nimeni nu-L cunoaște pe Tatăl decât Fiul și pe Fiul decât Tatăl [1524]], [1525] și cel căruia Fiul îi descoperă , [1526]— și astfel Hristos a propovăduit

un Dumnezeu necunoscut.” Căci și alți eretici găsesc sprijin în această zicere, afirmând în dispută că Creatorul este cunoscut tuturor: atât de Israel prin relații de prietenie, cât și de păgâni prin fire. [1527] Dar cum mărturisește El Însuși că nu este cunoscut nici de Israel — căci Israel nu M-a cunoscut și poporul Meu nu M-a înțeles — [1528] — nici de păgâni? 11. Căci El spune: Iată, nu mai este niciunul dintre păgâni. [1529] De aceea i-a considerat ca picături dintr-o găleată, [1530] iar Sionul ca un turn de veghe lăsat într-o vie. [1531] Ei bine, vedeți dacă sunt confirmate cuvintele profetice, care mustră ignoranța oamenilor cu privire la Dumnezeu, care a existat până la <venire> Fiului. Căci de aceea a adăugat că Tatăl va fi cunoscut celui căruia Fiul Îl descoperă, pentru că El Însuși a fost Cel despre care s-a anunțat că a fost pus de Tatăl ca o lumină [1532] pentru neamuri, [1533] care ar fi, desigur, luminați cu privire la Dumnezeu și, de asemenea, pentru Israel, printr-o cunoaștere mai completă a lui Dumnezeu. 12. Prin urmare, mărturiile potrivite pentru Creator nu vor fi de niciun folos în dovedirea existenței unui alt dumnezeu, deoarece numai cele care nu sunt potrivite pentru Creator vor putea fi de folos în dovedirea existenței unui alt dumnezeu. Și dacă acordați atenție următoarelor cuvinte: Fericiți sunt ochii care văd ceea ce vedeți voi: căci vă spun că profeții n-au văzut ceea ce vedeți voi [1534], atunci <veți descoperi că> sunt legate în sens de ceea ce s-a spus mai sus: Nimeni nu L-a cunoscut pe Dumnezeu așa cum ar fi trebuit, pentru că nici măcar profeții n-au văzut ceea ce a devenit vizibil în Hristos. 13. Într-adevăr, dacă Hristos nu ar fi fost al meu, El nu ar fi pus în acest loc menționarea profeților. Căci ce este de mirare dacă nu au văzut lucrările unui dumnezeu necunoscut revelate după atâtea secole, dacă nu au fost considerați vrednici să vadă ceea ce nu preziseseră niciodată? [1535] Care ar fi atunci fericirea celor care au văzut atunci [ceea ce alții pe bună dreptate nu ar putea vedea], [1536] decât dacă ar fi doar cei care ar putea vedea lucrările Dumnezeului lor, chiar și pe cele pe care le-au prezis, dar nu le-au văzut? [1537] Căci aceasta ar fi fericirea lor, deoarece ar vedea ceea ce alții doar au prezis. 14. Într-un cuvânt, vom arăta și am arătat deja că ceea ce a fost revelat în Hristos a fost prezis și totuși ascuns de profeții înșiși, astfel încât să fie ascuns de cei înțelepți și pricepuți [1538] ai acestui veac. În adevărata Evanghelie, învățătorul Legii, apropiindu-se de Domnul, spune: Ce să fac ca să dobândesc viața veșnică? [1539]În Evanghelia eretică există doar cuvântul „viață”, fără a se menționa „veșnică”, astfel încât s-ar părea că învățătorul întreba despre acea viață pe care Creatorul promite <să o facă> lungă, [1540] și, prin urmare, Domnul îi dă un răspuns conform Legii: „ Iubește-l pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toată puterea ta ” , [1541] căci <el> întreba despre viața Legii. [1542] 15. Dar învățătorul Legii știa cu siguranță cum putea dobândi viața despre care se vorbește în Lege, astfel încât să nu întrebe despre acel ale cărui reguli chiar le-a învățat. Dar, întrucât morții fuseseră deja înviați de Hristos, el, înviat la nădejdea vieții veșnice prin exemplele <vieții> care este reînnoită, ** [1543] dacă o nădejde mai înaltă nu necesită ceva mai mult de respectat, a întrebat din acest motiv despre moștenirea vieții veșnice. Așadar, Domnul, care nu este nici El însuși altul, nici nu introduce vreo poruncă nouă în afară de cea care este potrivită în mod special pentru tot felul de mântuire, viață lungă și veșnică, îi oferă însăși esența Legii: să-L iubească pe Domnul nostru Dumnezeu cât mai mult posibil. 16. În cele din urmă, chiar dacă ar fi întrebat și Hristos ar fi răspuns despre viața lungă pe care o dăruiește Creatorul, și nu despre viața veșnică pe care o dăruiește Dumnezeul lui Marcion, cum va ajunge <învățătorul Legii> la cea veșnică? În orice caz, într-un alt mod decât cea lungă. Căci, în conformitate cu diferența de

recompense, trebuie presupusă și o diferență între fapte. Prin urmare, nu prin dragostea pentru zeul lor [1545] vor ajunge marcioniții la viața veșnică, așa cum închinătorul Creatorului <va ajunge> la viață lungă. 17. Dar cum se poate ca cel care promite viață veșnică să nu fie mai iubit, dacă Cel care promite viață lungă ar trebui să fie iubit? Prin urmare, atât viața, cât și cealaltă se află sub puterea aceluiași <Dumnezeu>, întrucât există aceleași cerințe pentru dobândirea atât a uneia, cât și a celeilalte vieți, [1546] este necesar ca Hristos să acorde același [1547] lucru pe care Creatorul îl învață: să-L iubim, întrucât și aici funcționează poziția conform căreia este mai necesar să credem că mai marele este în Cel care a dobândit mai întâi mai micul decât în cel căruia nimic mai puțin nu i-a dobândit mai înainte vreo încredere în raport cu mai marele.

18. Chiar dacă cuvântul „veșnic” ar fi fost adăugat de poporul nostru, [1548] îmi este de ajuns că Hristos [al lui Marcion] - cel care cheamă la viața veșnică, nu la una lungă - fiind întrebat despre cea lungă, pe care o distrugea, nu l-a îndemnat mai degrabă pe om la cea veșnică, pe care o introducea. Ce, vă întreb, i-ar fi făcut Hristos Creatorului, dacă cel care l-a îndemnat pe om să-L iubească pe Creator nu ar fi aparținut Creatorului? El, cred, ar fi negat că Creatorul ar trebui iubit.

1. Când într-un anumit loc el (Hristosul lui Marcion) se ruga acelui tată suprem, [1549] privind cu mare nerușinare și frivolitate cerul Creatorului, Care, atât de crud și feroce, ar fi putut să-l lovească cu grindină și fulgere, așa cum a putut să-l răstignească în Ierusalim, unul dintre ucenici, venind la el, i-a spus: Doamne, învață-ne să ne rugăm așa cum Ioan i-a învățat pe ucenicii săi , [1550] - și anume, <conform opiniei lui Marcion> „pentru că <ucenicul> credea că trebuie să se roage altfel unui alt dumnezeu”. Cel care presupune aceasta să dovedească mai întâi că Hristos propovăduiește un alt dumnezeu.

2. Căci nimeni nu a vrut să învețe cum să se roage înainte de a ști cui să se roage. Așadar, dacă <ucenicul> a învățat deja acest lucru, dovedește-l. Dacă nu poți dovedi până aici, să știi că a cerut un model de rugăciune către Creator, Căruia i s-au rugat și ucenicii lui Ioan. Dar, întrucât Ioan a introdus și el o anumită nouă ordine de rugăciune, ucenicul lui Hristos, nu fără motiv, a presupus că este necesar să-L întrebe despre acest lucru, astfel încât ei (ucenicii lui Hristos), în conformitate cu instituția Învățătorului lor, să se roage nu la un alt dumnezeu, ci altfel. 3. Prin urmare, Hristos nu i-a dat ucenicului cunoașterea rugăciunii înainte de cunoașterea lui Dumnezeu Însuși. Astfel, Hristos l-a învățat pe ucenicul să se roage Aceluia pe care Îl cunoștea deja. Gândește-te, în cele din urmă, ce Dumnezeu este indicat prin conținutul rugăciunii. Cui îi voi spune: „Tată”? [1551] Celui care nu a făcut nimic pentru a mă crea, de la care nu am început, sau Celui care, creând și instruind, m-a adus la ființă? De la cine îl voi cere pe Duhul Sfânt? [1552] 4. De la Cel care nu dăruiește nici măcar duhul păcii [1553] , sau de la Cel în mâna căruia îngerii devin duhuri, [1554] al cărui Duh la început se mișca pe fața apelor? [1555] Să doresc eu venirea Împărăției [1556] Aceluia despre care n-am auzit niciodată ca Rege al slavei, [1557] sau a Acelui în mâna căruia sunt chiar și inimile împăraților? [1558] Cine îmi va da pâine zilnică? [1559] Cel care nici măcar nu mi-a creat mei, sau Cel care a dat zilnic pâinea îngerilor din ceruri poporului Său? [1560] Cine îmi va ierta păcatele? [1561] Cel care, fără să judece, nu le reține, sau Cel care, dacă nu le va lăsa să plece, le va reține pentru a judeca? 5. Cine nu ne va lăsa să fim duși în ispită? [1562] Cel de care ispititorul

nu se poate teme sau Cel care de la început l-a condamnat pe îngerul ispititor? [1563] Cel care imploră astfel un alt dumnezeu și nu Creatorul, nu se roagă la El, ci Îl dezonorează. Prin urmare, de la cine voi cere ca să primesc? De la cine voi căuta ca să găsesc? La cine voi bate ca să mi se deschidă? [1564] Cine poate da celui ce cere, [1565] decât Cel căruia îi aparțin toate lucrurile, al căruia îi aparțin eu însumi, cel care cer? Ce am pierdut atunci de la acel dumnezeu, ca să caut și să găsesc de la El? 6. Dacă înțelepciunea și priceperea, atunci Creatorul le-a ascuns. [1566]Prin urmare, voi căuta de la El. Dacă mântuirea și viața, atunci le voi căuta și de la Creator. Nu cauți nimic dacă vrei să-l găsești într-un alt loc decât acela unde este ascuns și poate fi descoperit. Așadar, nu voi bate într-un alt loc decât acela din care am fost expulzat. În cele din urmă, dacă a primi, a găsi și a fi admis sunt rodul muncii și al hărniciei pentru cel care a cerut, a căutat și a bătut, să înțelegi că Creatorul prescrie și promite acest lucru. 7. Căci acel zeu cel mai bun, venind de bunăvoie să ajute un om care nu-i aparține, nu i-a prescris nicio muncă și sârguință. Căci el nu mai este cel mai bun dacă nu dă de la sine celui care nu cere, nu-l ajută pe cel care nu caută să găsească și nu deschide celui care nu bate. Creatorul putea porunci acest lucru prin Hristos, astfel încât omul, din moment ce păcătuise și L-a jignit pe Dumnezeul său, prin munca și sârguința sa, când cere, primește, când caută, găsește și când bate, intră. 8 Așadar, parabola dinainte îl face pe cerșetorul de pâine din timpul nopții un prieten, și nu un străin, iar pe cel care bate <-- și anume > la un prieten, [1567] și nu la un străin. Omul este mai degrabă prieten al Creatorului (chiar dacă L-a jignit) decât al zeului Marcion. Așadar, el (omul) bate la Cel <să bată> la Care avea dreptul, A cărui ușă o știa, despre a cărui pâine a fost informat, care dormea cu copiii, [1568] a cărui naștere I-a plăcut. Chiar și faptul că bate târziu [1569] aparține Creatorului: ora târzie aparține Celui Ceea ce deține veacul și apusul veacului; dar nimeni nu putea bate târziu la un zeu nou, care tocmai răsărise. Și ușa aparține Creatorului, [1570] Care - la care nu bătuseră înainte [1571] - o încuiase anterior în fața păgânilor. 9. O, acest zeu! [1572]

Se ridică <din pat> și dă <pâine>, chiar dacă nu încă ca un prieten, dar, totuși, nu ca un străin. „Ci ca un insistent”, spune el. Dar zeul nou apărut nu putea experimenta atât de repede insistenta cuiva. Recunoaște, așadar, și pe tatăl pe care îl pomenești și tu [1573] ca Creator. El este Cel care știe de ce au nevoie fiii. Într-adevăr, celor care au cerut pâine le-a dat mană din cer [1574] , iar celor care au vrut carne le-a trimis prepelițe, [1575] și nu șarpe în loc de pește [1576] , nici scorpion în loc de ou. [1577] A Lui îi va fi refuzul de a da răul în loc de bine, Căruia îi aparțin amândouă. Totuși, Dumnezeul lui Marcion, neavând scorpion, nu poate spune că nu va da ceea ce nu are, dar El <va putea spune> Cine, având scorpion, nu-l dă. 10. Tot așa va da și El Duhul Sfânt, [1578] Cine are chiar și un nesfânt. După ce <Hristos> a scos demonul mut, [1579] pentru a corespunde cu Isaia în această metodă de tratament, [1580] au spus și despre El că scoate demonii cu ajutorul lui Beelzebul, [1581] El spune: Dacă Eu scot demonii cu ajutorul lui Beelzebul , cu ajutorul cui îi scot fiii voștri ? [1582] Prin aceste cuvinte, ce altceva indică El dacă nu că scoate cu ajutorul Aceluia cu al cărui ajutor și fiii lor, adică prin puterea Creatorului? Căci dacă crezi că cuvintele „Dacă Eu prin Beelzebul — prin cine fiii voștri?” — trebuie înțelese ca și cum i-ar certa pe cei care scot prin Beelzebul, atunci propoziția precedentă, că Satana nu poate fi dezbinat împotriva lui însuși, te contrazice. [1583] Așa că nu au scos afară prin Beelzebul, ci, așa cum am spus, prin puterea Creatorului; pentru a clarifica acest lucru, El adaugă: Dar dacă Eu scot dracii cu degetul lui Dumnezeu, nu este

Împărăția lui Dumnezeu aproape de voi? [1584] Căci acei vrăjitori ai lui Faraon care au fost chemați împotriva lui Moise [1585] au numit puterea Creatorului degetul lui Dumnezeu: Acesta este degetul lui Dumnezeu, [1586] ceea ce trebuia să însemne că și cel mic este totuși excepțional de puternic. [1587] Și Hristos, arătând acest lucru, fiind o amintire și nu unul care șterge din memorie trecutul (vorbește despre <faptele Sale anterioare>), a numit puterea lui Dumnezeu degetul lui Dumnezeu, o putere care trebuie înțeleasă ca aparținând nu altuia, ci Aceluia prin care <în Scriptură> a fost numită așa. Prin urmare, Împărăția Celui era aproape, a cărui putere era numită degetul. 12. Așadar, pe bună dreptate, El a apelat la parabola omului puternic cu arma, pe care un alt om mai puternic l-a biruit [1588], despre prințul demonilor, numit mai sus Belzebul și Satana, arătând că a fost învins de degetul lui Dumnezeu, și nu de Creator, care a fost supus de un alt zeu. Totuși, cum ar putea Împărăția Celui ce - chiar dacă păstrează lumea intactă - zeul mai puternic al lui Marcion ar putea părea chiar și în acest fel că l-a cucerit, să stea totuși în limitele sale, cu legile și proprietățile sale, dacă marcioniții, dispărând în pământ, [1589] nu ar muri conform legii Sale (a Creatorului), adesea învățată chiar și de scorpion că Creatorul nu este învins? 13. O femeie din mulțime strigă că binecuvântat este pântecele care L-a purtat și sânii care L-au supt; [1590] iar Domnul: Dimpotrivă, binecuvântați sunt cei ce aud cuvântul lui Dumnezeu și îl împlinesc . [1591] Ce se întâmplă atunci? [1592] El își respinsese anterior atât Mama, cât și frații Săi, [1593] preferându-i pe cei care ascultau de Dumnezeu și se supuneau lui; [1594] într-adevăr, nici Mama Sa nu L-a ajutat aici. Nu-Și negase anterior nașterea, întrucât, aflându-se din nou într-o situație similară, le-a atribuit ucenicilor fericirea atribuită pântecelui și sânilor Mamei Sale, ceea ce nu ar fi făcut dacă Ea nu ar fi existat.

1. Prefer să justific în altă parte ceea ce marcioniții condamnă la Creator. Aici este suficient dacă se găsește și în Hristos < Marcion >. Aici este arătat a fi nestatornic, inconstant, frivol, învățând una și făcând alta: poruncește ca oricui cere să i se dea, [1595] dar el însuși nu dă semn celor care cer; [1596] și-a ascuns lumina de oameni atât de mult timp - și neagă că lampa ar trebui ascunsă, ci susține că ar trebui așezată pe un sfeșnic, pentru ca ea să poată da lumină tuturor; [1597] interzice blestemul ca răspuns [1598] - cu atât mai mult, desigur, <aceasta privește primul> blestem - și rostește „Vai!” fariseilor și învățătorilor Legii. [1599] Cine <este> [1600] Hristos, care este atât de asemănător cu Dumnezeul meu, dacă nu Însuși Hristosul acestui Dumnezeu? 2. Am stabilit deja de mai multe ori că El nu putea fi în niciun fel etichetat drept un distrugător al Legii dacă proclama un alt dumnezeu. Prin urmare, fariseul care L-a invitat la masă și s-a gândit în sinea lui de ce Cel care propovăduia Dumnezeul Legii nu Și-a spălat mâinile înainte de a Se așeza, conform Legii. [1601] Dar Isus i-a explicat Legea, spunând că ei (fariseii) curăță exteriorul paharului și al farfuriei, dar interiorul lor este plin de jaf și nedreptate; <a explicat> pentru a arăta că la Dumnezeu prin puritatea vaselor trebuie înțeleasă puritatea oamenilor; <și> [1602] întrucât fariseul s-a gândit și la om - nu la paharul nespălat - <Hristos> spune și: Voi spălați exteriorul paharului - adică carnea - dar nu vă curățați interiorul - adică sufletul, adăugând: Nu a creat Cel ce a creat exteriorul - adică carnea - și interiorul - adică sufletul? [1603] 3. Acestea fiind spuse, El a arătat clar că puritatea originii externe și interne a omului se întoarce la același Dumnezeu, Căruia îi aparțin ambele, preferând mila nu numai spălării omului, ci chiar jertfei. [1604] Căci El adaugă: „Dați de pomană ce aveți și toate vor fi curate între voi”. Și dacă un alt

dumnezeu poate încredința <să îndeplinească> milă, atunci, totuși, <poate face acest lucru> nu înainte de a fi recunoscut. Mai mult, aici devine evident și faptul că mustrarea adusă lor (fariseilor) privește <ideile lor> nu despre Dumnezeu, ci despre rânduielile Celui care le-a prescris atât figurativ - curățirea vaselor, cât și explicit - faptele de milă. 4. Astfel, El îi ceartă pe cei care iau legume ca zeciuială, dar neglijează chemarea <la judecată> și dragostea lui Dumnezeu. [1605]Chemarea și iubirea către ce dumnezeu, dacă nu către Cel a cărui rudenie și mentă o aduc, conform monedelor Legii, ca zeciuială? Căci întregul scop al reproșului era că se ocupau de lucruri neînsemnate, <slujind,> desigur, Celui pentru Care, care spune: Iubește-L pe Domnul Dumnezeul tău, care te-a chemat din Egipt, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toată puterea ta , [1606] - nu au îndeplinit o slujbă mai semnificativă. Totuși, timpul nu ar fi permis ca Hristos să ceară o iubire atât de pripită, ba chiar atât de imatură, în raport cu un dumnezeu nou și recent apărut, ca să nu spun - încă nemanifestat. 5. De asemenea, când îi acuză pe cei care caută primul loc și saluturi onorabile, [1607] El împlinește învățătura Creatorului, care îi numește pe astfel de prinți conducători sodomiți, [1608] care interzice chiar și încrederea în conducători, [1609] mai mult, El declară cel mai nefericit în toate pe omul care își pune nădejdea în om. [1610] Și dacă cineva caută întâietatea pentru a se lăuda că este mulțumit de alții, atunci Același Care a interzis astfel de favoruri < nepermițând > [1611] să aibă încredere și să se bazeze pe om, i-a certat și pe cei care caută întâietatea. 6. <Hristos> îi atacă și pe învățătorii Legii înșiși, pentru că ei îi împovărează pe alții cu poveri greu de purtat, pe care ei înșiși nu vor să le atingă cu degetul, [1612] < El atacă > fără, însă, să cadă < asupra > poverilor Legii, așa cum < ar face cineva care o urăște >. Căci cum poate fi un urător El, Care i-a acuzat aici pe cei care au neglijat lucrurile principale ale Legii, milostenia, chemarea și dragostea față de Dumnezeu? Cine nici măcar nu a urât aceste poveri grele, ca să nu mai vorbim de zeciuiala din rută și curățirea paharelor? Într-adevăr, El ar fi considerat mai degrabă necesar să-i scuze dacă nu ar fi putut purta ceea ce era greu de purtat. Dar ce poveri învinovățește El? 7. Pe care ei înșiși, de bunăvoie, le-au sporit, învățând învățături, poruncile oamenilor [1613] pentru propriul lor câștig, unind casă cu casă, ca să ia ce era al aproapelui lor, [1614] călcând în picioare poporul, [1615] iubind darurile, căutând o recompensă, jefuind pe săraci de partea lor cuvenită, pentru ca văduva să le devină prada și orfanul prada lor. [1616] Despre ei același Isaia: Vai de voi, cei puternici în Ierusalim , [1617] - și iarăși - care vă cer și vă stăpânesc. [1618]Cine face aceasta mai mult decât învățătorii Legii? Dacă nu-I plăceau lui Hristos, nu-I plăceau Lui ca fiind ai Săi. Căci El nu i-ar învinovăți deloc pe învățătorii Legii altuia. 8. De ce au auzit atunci „Vai!” chiar și pentru că au zidit morminte pentru profeții uciși de părinții lor, [1619] - vrednici mai degrabă de laudă, dovedind prin această faptă de evlavie dezacordul lor cu faptele părinților, [1620] - dacă <Hristos> nu a fost un zelot, pe care marcioniții îl hulesc pentru că El ia după sine păcatele părinților de la fii până la a patra generație? [1621]

9. Și ce cheie posedă învățătorii Legii, [1622] dacă nu interpretarea Legii? La înțelegerea căreia ei înșiși nu au ajuns, și anume, nu au crezut - căci dacă nu crezi, nu vei înțelege , [1623] - și nu i-au lăsat pe alții să intre, întrucât învățau mai degrabă poruncile și doctrinele oamenilor. [1624] Ce anume ar trebui considerat El, Care i-a mustrat atât pe cei care nu au intrat, cât și pe cei care nu le-au permis altora accesul, un adversar al Legii sau un apărător al ei? Dacă un adversar, trebuie să fi fost mulțumit de cei care au blocat

accesul la Lege; dacă un apărător, atunci El nu mai este un dușman al Legii. 10. Dar „a spus toate acestea pentru a-L defăima pe Creator ca fiind feroce, împotriva căruia se cuvine «Vai!» celor care au păcătuit”. Și cine nu s-ar teme mai mult să-l irite pe cel feroce prin apostazia sa? Cu atât mai mult, prin urmare, a învățat <Hristos> să obțină favoarea Celui pe care L-a arătat a fi de temut. Astfel, Hristos Creatorul trebuia să acționeze.

1. Este de așteptat, așadar, ca Lui să nu-I placă ipocrizia fariseilor, care Îl iubesc pe Dumnezeu cu buzele lor, dar nu cu inima lor. [1625] Feriți-vă , le spune El ucenicilor Săi, de aluatul fariseilor, care este ipocrizia, [1626] și nu de predicarea <lor> despre Creator. Fiul îi urăște pe cei care se împotrivesc Tatălui și nu dorește ca <urmașii> Săi să se comporte astfel față de El și nu față de altul, față de care s-a arătat ipocrizie, [1627] de a cărui pildă (ipocrizie) ucenicii ar fi trebuit să se teamă. 2. Astfel, <când> [1628] El interzice să se urmeze exemplul fariseilor, El interzice să se urmeze și față de El față de care fariseii erau ipocriți. Întrucât, așadar, El a mustrat ipocrizia lor - care, desigur, ascundea necredința secretă ascunsă în inimă și întunecată de ceremonii superficiale; <ipocrizie> care, deținând cheia cunoașterii, nici nu intră în sine și nici nu permite altora să intre, [1629] — El adaugă: Nu este nimic ascuns care să nu se arate și nimic secret care să nu se cunoască , [1630] pentru ca nimeni să nu creadă că le dă o revelație și o cunoaștere a unui Dumnezeu necunoscut și ascuns anterior, când le amintește că până și ceea ce șopteau și vorbeau între ei — de exemplu, când spuneau despre El: El scoate dracii numai cu ajutorul lui Beelzebul, [1631] — se va manifesta și va fi pe buzele oamenilor datorită propovăduirii Evangheliei. [1632] 3. Apoi, întorcându-se către ucenici, <Hristos> spune: Vă spun vouă, prieteni, nu vă temeți de cei ce vă pot ucide și după aceea nu vor avea nicio putere asupra voastră , [1633] - dar Isaia le va spune mai devreme: Vedeți cum este răpit cel drept - și nimeni nu-i ia aminte ; [1634] - Vă voi arăta de cine ar trebui să vă temeți: temeți-vă de Cel care, după ce ucide, are puterea să trimită în iad - adică, desigur, de Creator; - Așadar, vă spun, temeți-vă de El . [1635] Și aici mi-ar fi de ajuns: Pe Cel căruia poruncește să fie temut, El îi interzice să jignească, iar pe Cel căruia îi interzice să jignească, El îi poruncește să ispășească; iar Cel care prescrie acest lucru Îi aparține Lui, să stârnească frică față de Cel ce este, să prevină ofensa și să ispășească pe Cel ce Îi pasă. 4. Dar mă pot adresa următoarelor: Căci vă spun că, pe oricine Mă mărturisește înaintea oamenilor, îl voi mărturisi și Eu înaintea lui Dumnezeu? - cei care Îl mărturisesc pe Hristos înaintea oamenilor trebuie uciși, [1636] cu siguranță neputând suferi nimic mai mult din partea lor după ce sunt uciși. [1637]Aceștia sunt, așadar, cei pe care El i-a avertizat mai sus să nu se teamă doar de a fi uciși; căci vorbește mai întâi despre inadmisibilitatea fricii de crimă, pentru ca apoi să adauge cuvinte despre necesitatea mărturisirii: Și oricine Mă tăgăduiește înaintea oamenilor va fi tăgăduit înaintea lui Dumnezeu, [1638] de El, desigur, care l-ar mărturisi pe cel ce a mărturisit. 5. Căci dacă El mărturisește <înaintea lui Dumnezeu> pe mărturisitor, atunci El este Cel care îl va tăgădui chiar și pe cel care tăgăduiește. Mai mult, dacă mărturisitorul este cel care nu are nimic de temut după crimă, atunci cel care tăgăduiește va fi cel care are ceva de temut chiar și după moarte. Prin urmare, din moment ce ceea ce provoacă frică după moarte aparține Creatorului, și anume pedeapsa Gheenei, rezultă că cel care tăgăduiește este sub puterea Creatorului. Dar dacă el este cel care tăgăduiește, atunci mărturisitorul, care după crimă nu va suferi nimic din partea omului, ar suferi evident din partea lui

Dumnezeu dacă tăgăduiește. Și astfel, Hristos, arătând că cei care L-au tăgăduit trebuie să se teamă de Gheena Creatorului, Se arată a fi al Creatorului. 6. După amenințarea privind negarea, urmează o reamintire a ororii blasfemiei: Oricui vorbește împotriva Fiului omului, i se va ierta; dar oricui vorbește împotriva Duhului Sfânt, nu i se va ierta? Și dacă atât iertarea, cât și iertarea păcatelor Îl implică pe Dumnezeu Judecătorul, atunci Aceluia, care nu iartă blasfemia, îi va aparține <și> [1639] Duhul Sfânt, pe Care este cu neputință să-L blasfemiezi și <a Celui> care ucide chiar și în Gheenă, <Hristos> pe Care este cu neputință să-L tăgăduiești. 7. Dar dacă Hristos înlătură și blasfemia de la Creator, atunci nu știu cum ar putea veni El ca adversar al Său. Sau dacă prin aceasta expune severitatea Creatorului, care nu iartă blasfemia și ucide chiar și în Gheenă, rezultă că duhul acelui alt dumnezeu poate fi blasfemiat, iar Hristosul Său respins și că închinarea Sa nu este diferită de neglijență: așa cum nu se așteaptă nicio pedeapsă pentru neglijență, tot așa nici răsplată pentru închinare. <Urmașilor Săi> aduși în fața autorităților pentru a fi interogați, <Hristos> le interzice să reflecteze asupra răspunsului. [1640] Căci Duhul Sfânt, spune el, vă va învăța în ceasul acela ce trebuie să spuneți. [1641] 8. Dacă o astfel de mărturie este disponibilă de la Creator, atunci porunca Îi va aparține Lui, al cărei exemplu a precedat-o. În cartea Numeri, profetul Balaam, care a fost chemat de regele Balak să rostească un blestem asupra lui Israel, cu care regele acesta urma să se angajeze în luptă, [1642] fiind imediat umplut de Duh, a rostit nu blestemul pe care venise să-l rostească, ci binecuvântarea cu care Duhul i-a inspirat-o chiar în acel ceas, [1643] după ce declarase mai întâi în fața mesagerilor regelui și, curând, și în fața regelui însuși, că va rosti orice îi va pune Dumnezeu în gură. [1644]Acestea sunt învățăturile „noi” ale „noului” Hristos, pe care slujitorii Creatorului le-au inițiat odată! 9. Iată <un alt> exemplu care arată clar diferența dintre Moise și Hristos: Moise, când frații se certau, a acționat de bunăvoie ca mediator și l-a certat pe cel vinovat: De ce îți lovești aproapele? Și acesta primește o respingere: Cine te-a pus pe tine învățător sau judecător peste noi? [1645] Hristos, însă, când cineva I-a cerut să rezolve o dispută despre împărțirea unei moșteniri între el și fratele său, a refuzat ajutorul Său chiar și într-o chestiune atât de nobilă. [1646] Prin urmare, Moise al meu, luptând pentru pacea între frați și rezistând nedreptății, se dovedește a fi mai bun decât Hristosul tău. 10. „Dar Hristos este al celui mai bun dumnezeu, care nu este judecător: Cine ”, spune El, „ M-a pus pe Mine judecător peste voi? [1647] .” Nu a putut găsi nicio altă scuză pentru a nu folosi acele cuvinte prin care un om necinstit și un frate rău l-au alungat pe apărătorul integrității și evlaviei? [1648] Pe scurt, <Hristosul lui Marcion> a aprobat cuvintele rele prin folosirea lor și o faptă rea prin refuzul de a stabili pacea între frați. Nu a fost El indignat că Moise a fost forțat să fugă din cauza acelor cuvinte și, prin urmare, în același caz al fraților care se certau, a vrut să-i facă de rușine amintindu-și chiar acele cuvinte? Evident că așa este. Căci El Însuși, adică Duhul Creatorului, era atunci în Moise, care a auzit un astfel de lucru. 11. Cred că în alt loc am arătat deja suficient că Dumnezeul nostru condamnă mândria bogăților, detronându-i pe conducători înșiși și ridicându-i pe săraci din grămada de bălegar. [1649] De la El va veni și parabola bogatului care se distrează cu roadele câmpurilor sale, [1650] căruia Dumnezeu îi spune: Nebunule, în noaptea aceasta îți vor cere sufletul; și ce ai pregătit, al cui va fi? [1651] Tot așa și regele <Ezechia>, [1652] lăudându-se înaintea perșilor cu comorile și cămările plăcerilor sale, a auzit <vorbit> prin Isaia blestemul. [1653]

1. Cine nu ar vrea să avem grijă de hrana sufletului și de îmbrăcămintea trupului, [1654] dacă nu El, care a pregătit mai dinainte aceste lucruri pentru om și apoi, oferindu-le, barează pe bună dreptate calea de a le îngriji, ca și cum ar fi un adversar al generozității Sale; care a destinat substanța sufletului însăși să fie superioară hranei și a dat substanței trupului însăși o formă mai bună decât o tunică; [1655] ai cărui corbi nu seamănă, nu seceră, nu adună, și totuși sunt hrăniți de El; [1656] ai cărui crini și ierburi nu țes și nu torc, și totuși sunt îmbrăcați de El; al căruia aparține și Solomon, întrecându-i pe toți în glorie și totuși nemaipomenit decât orice floare? [1657] 2. Totuși, nu este nimic mai pripit decât ca cineva să prescrie cu indiferență ceea ce a oferit altul, chiar dacă primul este un blasfemiator al celui de-al doilea. În general, dacă el, ca un blasfemiator al Creatorului, nu vrea să ne gândim la astfel de fleacuri despre care nici corbii, nici crinii nu se deranjează, adică la ceea ce, din cauza nesemnificației sale, este accesibil fără efort, atunci acest lucru va deveni clar puțin mai târziu. Între timp, de ce îi acuză El (pe ucenici) că au puțină credință, [1658] - credință în cine? 3. Acea credință pe care încă nu o puteau arăta perfectă în raport cu Dumnezeul nou revelat, abia acum recunoscându-L, sau acea credință pe care, chiar pe această bază, ar fi trebuit să o arate în raport cu Creatorul, astfel încât să creadă că El Însuși va da <tot ce este necesar> neamului uman, și să nu se gândească la asta? Într-adevăr, când adaugă: Căci aceasta caută păgânii acestei lumi, [1659] - adică cei care nu cred în Dumnezeu Creatorul și Dătătorul a toate, El i-a mustrat pe cei pe care nu a vrut să-i vadă egali cu păgânii pentru mica lor credință în același Dumnezeu în care i-a numit pe păgâni necredincioși. Mai departe, când adaugă: Dar Tatăl știe că aveți nevoie de aceste lucruri [1660] — voi întreba mai întâi pe care Tată l-a avut în minte Hristos? 4. Dacă Tatăl lor, atunci Hristosul lui Marcion indică spre Creator [1661] și afirmă că El este bun cel care știe de ce au nevoie fiii Săi; [1662] celălalt dumnezeu al său, atunci cum știe El că omul are nevoie de hrană și îmbrăcăminte, din care El nu a prevăzut nimic? Căci dacă ar fi știut, le-ar fi prevăzut. Totuși, dacă ar fi știut [1663] ce era necesar pentru om și totuși nu le-a prevăzut, atunci nu le-a prevăzut nici din răutate, nici din slăbiciune. Recunoscând că acest lucru este necesar pentru om, <Hristos> a confirmat, desigur, că acest lucru este bine - căci nimic rău nu este necesar - și El nu va mai fi unul care devalorizează lucrările și condescendența Creatorului, astfel încât Eu să pot desăvârși ceea ce sunt mai presus de mine [1664].5. Mai mult, dacă altul (adică Creatorul) a pregătit și <acum> oferă lucruri pe care le știe a fi necesare omului, atunci cum poate însuși <Hristosul lui Marcion> să le promită? Este el cu adevărat bun în detrimentul altora? Căci spune: Căutați Împărăția lui Dumnezeu și vi se va da pe deasupra [1665] - trebuie să presupunem, prin ei (adică Hristosul lui Marcion). Și dacă prin ei, atunci ce fel de persoană este cea care va oferi ceea ce este al altuia? Dacă prin Creator, căruia îi aparțin toate lucrurile, atunci cine este cel care promite lucrurile altuia? Dacă acestea (hrana și îmbrăcămintea) sunt adăugate la împărăție, supuse întoarcerii pe locul al doilea, atunci locul al doilea va aparține Celui căruia îi aparțin primele; Ale Lui sunt hrana și îmbrăcămintea, cărora îi aparține împărăția. Astfel, întreaga promisiune aparține Creatorului. 6. Dacă esența pildelor [1666] și dezvăluirea deplină a asemănării [1667] nu indică un alt <dumnezeu>, ci doar Acela cu Care sunt înrudite în toate, atunci suntem robi - căci Dumnezeu este Stăpânul nostru [1668] - și trebuie să ne încingem mijlocul, [1669] adică să ne eliberăm de lanțurile unei vieți meschine și deșarte și să avem și lămpi aprinse, adică gânduri aprinse de credință și strălucitoare cu faptele adevărului, și astfel să-L așteptăm pe Stăpân, adică pe Hristos. De unde se întoarce El?

Dacă din căsătorie, [1670] atunci El aparține Creatorului, Căruia îi aparține căsătoria; dacă Hristos nu aparține Creatorului, atunci Marcion însuși, fiind invitat, nu ar fi mers la nuntă, privind la dumnezeul său, care blestemă căsătoria. Pilda nu ar fi avut nicio legătură cu Domnul, dacă El nu ar fi fost Cel Cu care căsătoria nu contrazice. 7. De asemenea, în ceea ce privește următoarea parabolă, cel care compară cu Creatorul pe acel hoț, a cărui oră, dacă ar fi știut tatăl familiei, nu ar fi permis ca casa lui să fie subminată, se înșală amarnic. [1671] Căci cum poate Creatorul, Domnul fiecărui om, să pară a fi un hoț? Nimeni nu-și fură și nu-și subminează propria casă, ci mai degrabă fură cel care se coboară în casa altuia și înstrăinează un om de Domnul său. Mai mult, când ni-l arată pe diavol ca pe un hoț, a cărui oră, dacă un om ar fi știut-o de la bun început, nu s-ar fi permis niciodată să fie subminat, El ne poruncește, prin urmare, să fim pregătiți, pentru că Fiul Omului va veni la ora la care nu ne gândim [1672] - nu ca și cum ar fi un hoț, ci ca Judecător tocmai al celor care nu au fost pregătiți și nu s-au ferit de hoț. 8. Prin urmare, dacă El este Fiul Omului, Îi rezerv statutul de Judecător și, în Judecător, Îl apăr ca <Fiu> al Creatorului. [1673]Dacă, însă, <Hristosul lui Marcion> în acest loc, sub numele de Fiul Omului, îl desemnează pe Hristos, care aparține Creatorului, pentru a-L declara hoț, a cărui venire nu o cunoaștem, atunci aveți ceea ce a fost scris mai sus, că nimeni nu este hoț al bunurilor sale, păstrând în același timp prevederea că, în măsura în care El îl declară pe Creator vrednic de frică, în acea proporție, acționând în interesele Sale, El aparține Creatorului. 9. Prin urmare, când Petru a întrebat dacă a spus parabola numai lor sau tuturor - adică pentru ei și pentru toți cei care vor deveni capetele Bisericilor - Hristos oferă o comparație cu administratorii: acela dintre ei care își va trata bine tovarășii de slugă în absența stăpânului, la întoarcerea sa va fi pus peste toate bunurile; și cel care va acționa altfel, la întoarcerea stăpânului în ziua în care nu a gândit, în ceasul în care nu a știut, adică la întoarcerea Fiului Omului, care aparține Creatorului, Hristos, nu un hoț, ci un Judecător, va fi separat, iar partea lui i se va atribui împreună cu necredincioșii. [1674] 10. Prin urmare, prin urmare, El fie ni-L prezintă aici pe Domnul-Judecător, <pentru> [1675] și acolo (adică mai înalt) să învețe <asta>, fie, dacă <îl prezintă> pe cel mai bun zeu, El confirmă deja că și El este un judecător, chiar împotriva voinței ereticului. Căci ei (adică ereticii) încearcă să îndulcească [1676] sensul celor spuse, referindu-l la zeul lui Marcion, ca și cum ar fi doar o chestiune de echilibru și blândețe să desparți <pe cineva> și să-i atribui o parte cu necredincioșii și ca și cum acesta, fiind <doar> întors la propria stare, nu ar fi tras la răspundere. Ca și cum acest lucru în sine nu li s-ar întâmpla celor condamnați! Ce prostie! Care va fi sfârșitul celor despărțiți? Nu este oare pierderea mântuirii? Căci ei sunt despărțiți de cei care vor găsi mântuirea. Care este, de asemenea, starea necredincioșilor? Nu este oare condamnare? 11. Sau dacă cei despărțiți și necredincioșii nu suferă nimic, atunci la fel și cei abandonați și credincioșii nu vor primi nimic. Dar dacă cei abandonați și credincioșii primesc mântuirea, atunci cei despărțiți și necredincioșii o vor pierde inevitabil. Aceasta va fi o judecată, iar Cel care o stabilește aparține Creatorului. Pe cine altcineva, în afară de cel care Îl răsplătește pe Dumnezeu după meritele Sale, recunosc eu în cel care își bate sclavii cu puține sau cu multe lovituri și le cere după ceea ce le-a încredințat? [1677] Pe cine mă învață <Hristos> să ascult, dacă nu pe Cel care răsplătește? 12. Hristosul vostru exclamă: Am venit să trimit foc pe pământ} - acel cel mai bun, care nu posedă niciun iad, care puțin mai devreme i-a împiedicat pe ucenici să ceară foc asupra unui sat renumit pentru neospitaliera sa. [1678] Când a ars el (Hristosul lui Marcion) Sodoma și Gomora

cu o ploaie de foc? [1679] Când <despre el> [1680] se cânta:Un foc va merge înaintea Lui și va mistui pe dușmanii Lui, [1681] când a amenințat prin Osea: Voi trimite un foc peste cetățile lui Iuda , [1682] sau prin Isaia: S-a aprins oare un foc în mânia Mea? [1683] Poate că El [nu] [1684] minte, decât dacă El este Cel care Și-a scos glasul din rugul de mărăcini, care ardea și el. 13. Nu contează pe ce înțelegere a focului insisti. [1685] Chiar dacă este o imagine, atunci tocmai pentru motivul că El ia elementul meu (adică focul Creatorului) pentru a-Și exprima gândul, El este al meu cel care îl folosește pe al meu. Lui îi va aparține imaginea focului, Căruia îi aparține adevăratul foc. El Însuși va explica mai bine calitatea acestui foc, adăugând: Credeți că am venit să aduc pace pe pământ? Nu, vă spun, ci dezbinare . [1686] A fost scris „sabie”, [1687] dar Marcion îl corectează. 14. Ca și cum dezbinarea n-ar fi lucrarea sabiei! De aceea, Cel ce neagă pacea insistă și asupra focului distrugerii. Cum este bătălia, așa este și conflagrația, cum este sabia, așa este și flacăra; nici una, nici alta nu sunt potrivite Domnului <tău> [1688] . În cele din urmă, <Hristos> spune: Tatăl va dezbina împotriva fiului, și fiul împotriva tatălui, și mama împotriva fiicei, și fiica împotriva mamei, și nora împotriva soacrei, și soacra împotriva norei . [1689] Dacă această bătălie între rude a fost prezisă de trâmbița profetului chiar în aceste cuvinte, [1690] mă tem că Mica nu l-a prezis pe Hristosul lui Marcion? 15. Și de aceea El îi declară ipocriți pe acei care judecă fața cerului și a pământului, dar nu cunosc acel timp; [1691] Aceasta se referă la timpul în care El, după ce a împlinit tot ce a fost prezis cu privire la El [1692] și nu a învățat în alt mod decât era așteptat, urma să fie recunoscut. Dar cine ar putea cunoaște vremurile celui care nu avea mijloace să le recunoască ca fiind ale sale? Pe bună dreptate îi mustră El pentru că refuză să judece singuri ce este drept. [1693] El prescrie anterior acest lucru prin Ezechiel: Faceți dreptate și pace ; [1694] prin Ieremia: Faceți dreptate și echitate ; [1695] prin Isaia: Judecați pentru orfan, faceți dreptate cu văduva , [1696] imputând și viei din Sorec vina de a nu fi făcut dreptate, ci de a fi strigat. [1697]16. Prin urmare, Cel care i-a învățat să facă <asta> prin poruncă, le-a cerut să facă <asta> și prin libertatea acordată lor. Cel care a semănat porunca insistă asupra rodirii ei. Și ce poate fi mai absurd decât porunca de a judeca cu dreptate, venind de la unul care L-a răsturnat pe Dumnezeu Judecătorul? Căci chiar și judecătorul care trimite la închisoare și nu-l scoate afară până când nu este plătit ultimul cadran, [1698] ei (ereticii) îl interpretează ca fiind Creatorul, din invidie și rea-voință. La care trebuie să răspund, adoptând aceeași poziție. De câte ori este subliniată severitatea Creatorului, tot atât de des se constată că Hristos aparține Aceluia, Căruia Îi obligă la ascultare prin intermediul terorii.

1. Cum răspunde El din nou la întrebarea despre vindecarea în ziua de Sabat? Nu își dezleagă fiecare dintre voi măgarul sau boul din iesle, în ziua de Sabat, și-l duce să bea? [1699] De aceea, acționând conform prevederilor Legii, El a confirmat și nu a încălcat Legea, care poruncește să nu se lucreze decât ceea ce se face pentru fiecare suflet, [1700] cu atât mai mult pentru sufletul omului. Este clar că insist peste tot asupra caracterului adecvat al pildelor. <Hristos> spune: Împărăția cerurilor este asemenea unui grăunte de muștar , [1701] pe care un om l-a primit și l-a sădit în grădina sa} 2. Cine trebuie înțeles prin <acest> om? Cu siguranță, Hristos, Care, [1702] chiar dacă este Hristosul lui Marcion, a fost numit Fiul Omului, Care a primit de la Tatăl sămânța Împărăției, adică cuvântul Evangheliei, și l-a sădit într-o grădină, desigur, în această lume. Luați în considerare, dacă vreți, în om, dar din moment ce El a spus: „în grădina sa”, și nici

lumea, nici omul nu aparțin acelui <dumnezeu>, ci aparțin Creatorului, atunci, în consecință, cel care a plantat în ale sale este arătat ca aparținând Creatorului. [1703] Sau dacă <ereticii>, pentru a evita această capcană, înțeleg prin om <din parabolă> nu mai pe Hristos, ci omul care primește sămânța Împărăției și o plantează în grădina inimii sale, atunci <această> chestiune în sine nu este potrivită pentru nimeni altcineva decât Creatorul. 3. În ceea ce privește următoarea parabolă, mă tem cu adevărat că nu cumva se va dovedi a semnifica împărăția unui alt dumnezeu. [1704] Căci <Hristos> o compară (împărăția) cu aluatul, [1705] și nu cu pâinea nedospită, care este mai aproape de Creator. [1706] Această presupunere este potrivită și pentru cei care sunt săraci în dovezi. Prin urmare, voi respinge această vorbă goală cu ceva similar, spunând că și drojdia corespunde împărăției Creatorului, întrucât după ea vine cuptorul brutarului [1707] sau braziera Gheenei. Căci cum se poate ca Dumnezeu cel mai blând să aibă această împărăție, după care vine și căldura judecății cu astringența ei acră, care provoacă lacrimi? [1708] 4. De câte ori S-a arătat El deja ca Judecător, iar în Judecător, Creator? De câte ori respinge [1709] și, respingând, condamnă? Ca aici: Când se va scula tatăl familiei [1710] , cu ce scop, dacă nu pentru ceea ce a spus Isaia: Când se va scula El să cutremure pământul? — și va închide ușile [1711] — desigur, pentru a nu-i lăsa să intre pe cei răi, cărora, când vor bate, El le va răspunde: Nu știu de unde sunteți [1712] și din nou, enumerând ce au mâncat și ce au băut înaintea Lui și pe ulițele lor i-a învățat [1713].[adăugă:] [1714] Depărtați-vă de la Mine, toți cei care lucrați fărădelege ; [1715] — acolo va fi plânsul și scrâșnirea dinților [1716] — unde? 5. Trebuie să presupunem că, afară, după ce ușa este închisă, vor fi cei care nu vor fi admiși; în consecință, pedeapsa va fi aplicată de Cel Care nu i-a admis ca pedeapsă — „când îi vor vedea pe drepți intrând în Împărăția Cerurilor, dar ei înșiși sunt ținuți înapoi la uși”. [1717] De cine? Dacă de Creator, atunci cine îi va primi pe drepți în Împărăția dinăuntru? Bunul Dumnezeu? De ce are nevoie atunci Creatorul acolo [1718] ? Să-i păstreze pentru pedeapsă pe cei pe care adversarul Său nu i-a admis? Ar trebui mai degrabă să fie primiți de El, dacă se ajunge la asta, în ciuda adversarului. 6. Dar chiar și acel <dumnezeu bun>, intenționând să nu-i admită pe cei răi, trebuie, desigur, fie să știe, fie să nu știe că Creatorul îi va reține pentru pedeapsă. Prin urmare, fie el, dacă sunt reținuți împotriva voinței sale, se dovedește a fi mai puțin decât Cel care se reține, cedându-I împotriva voinței sale; fie el, dacă dorește să fie așa, a pronunțat el însuși sentința că așa trebuie să fie și nu va fi mai bun decât Creatorul, fiind el însuși autorul necinstirii Creatorului. Dacă nu se întâmplă în vreun fel ca un <Hristos> să fie considerat a pedepsi, iar celălalt a elibera, atunci atât judecata, cât și Împărăția vor aparține unuia și, atâta timp cât ambele aparțin unuia, Cel care dă sentința aparține și Creatorului.

1. Pe cine poruncește El să invite la cină sau la masă? [1719] Pe cei pe care i-a indicat anterior prin Isaia: Frânge-ți pâinea celui flămând și adu-i în casa ta pe cei săraci care n-au acoperiș, [1720] – adică pe cei care nu pot răsplăti pentru dragostea de omenire arătată. Dacă Hristos interzice căutarea răsplății, promițând-o la înviere, [1721] atunci El acționează în acest fel după exemplul Creatorului, Care nu este mulțumit de oamenii cărora le place să primească daruri și se străduiesc să obțină răsplată. [1722] Gândiți-vă și la ce parte se potrivește cel mai bine parabola omului care invită <la cină>. [1723] Un om a făcut o cină și a invitat pe mulți , [1724]

2. Desigur, ceea ce este pregătit pentru cină semnifică belșugul vieții veșnice. Afirm, în primul rând, că străinii și cei care nu sunt legați de niciun drept nu sunt de obicei invitați la cină; desigur, această <invitație> se referă mai degrabă la membrii casei și la rude. Prin urmare, a invita este lucrarea Creatorului, căruia îi aparțin cei invitați atât prin Adam, în măsura în care sunt oameni, cât și prin părinți, în măsura în care sunt evrei, și nu lucrarea celui căruia nu îi aparțineau nici prin natură, nici prin drept preferențial. 3. Apoi, dacă cel care a pregătit cina trimite după oaspeți, [1725] atunci și cina aparține Creatorului. Care a trimis să-i amintească pe oaspeți, care fuseseră invitați anterior prin părinți, și să-i amintească prin profeți, și nu celui care nu a trimis pe nimeni să-i amintească și care nu făcuse nimic înainte pentru a-i chema, ci El însuși a coborât brusc, invitându-i imediat ce a devenit cunoscut, adunându-i imediat ce i-a invitat, făcând aceeași oră ora cinei și ora invitației la cină. Cei invitați încep să găsească scuze <, refuzând> [1726] 4. Dacă <sunt invitați> de un alt zeu, atunci o fac pe bună dreptate, căci au fost invitați pe neașteptate; dacă fără un motiv întemeiat, atunci nu pe neașteptate; și dacă nu au fost invitați pe neașteptate, atunci de Creator, de care <au fost invitați> înainte. Invitația Lui a fost cea pe care au respins-o atunci, mai întâi spunându-i lui Aaron: Fă-ne zei care să meargă înaintea noastră [1727] și apoi ascultând cu urechea și nu auzind, [1728] și anume, invitația lui Dumnezeu, care vorbește prin Ieremia în strânsă legătură cu această parabolă: Ascultă glasul Meu și Eu voi fi Dumnezeul tău [1729] și tu vei fi poporul Meu și vei umbla pe toate căile Mele pe care ți le poruncesc, [1730] aceasta este invitația lui Dumnezeu și ei nu au ascultat, spune El, și nu și-au întors urechea, acesta este refuzul poporului, ci s-au dus la ceea ce și-au dorit cu inimile lor rele : [1731] „Am cumpărat un ogor” și „am dobândit boi” și „mi-am luat o soție”. [1732] 5. Și El adaugă: Și v-am trimis pe robii Mei, profeții (acesta va fi Duhul Sfânt, amintindu-le oaspeților) ziua și înainte de ivirea zorilor, și poporul Meu n-a ascultat, nici nu și-a întors urechile, ci și-a împietrit gâtul. [1733] De îndată ce i s-a spus acest lucru tatălui familiei, el, indignat - bine <pentru noi> că s-a indignat, căci Marcion neagă că zeul său se poate indigna; astfel, și datorită acestui <Hristos> - al meu - poruncește ca înlocuitorii pentru cei invitați să fie luați de pe străzile și aleile orașului. [1734] Să vedem dacă este cu același sentiment cu care din nou prin Ieremia: Am devenit Eu o pustietate pentru casa lui Israel sau o țară pustie?— adică, nu am oare pe cine să aleg sau din care să aleg? — Căci poporul Meu a zis: «Nu venim la voi». [1735] 6. Așadar, <tatăl familiei> a trimis să cheme și pe alții din același oraș, încă. Apoi, fiindcă era mult loc, le-a poruncit să se adune de-a lungul drumurilor și al gardurilor, [1736] adică deja pe noi, din neamuri străine, cu acea zel, desigur, cu care <spune> în Deuteronom: Îmi voi întoarce fața de la ei și voi arăta ce li se va întâmpla în zilele de pe urmă — adică, că alții le vor lua locul în stăpânire — căci sunt o generație perversă, fii în care nu este credință. M-au făcut gelos pentru ceea ce nu este Dumnezeu și M-au provocat la mânie cu idolii lor, iar Eu îi voi face geloși pentru ceea ce nu este popor, ci cu un popor nebun îi voi provoca la mânie [1737] – adică, cu noi, de a căror nădejde se plâng evreii, [1738] de care, după cuvântul Domnului, nu vor avea parte, [1739] de vreme ce Sionul a fost părăsit ca un turn de veghe într-o vie și o gardă într-un câmp de castraveți, [1740] după ce și el a respins noua invitație în Hristos. 7. Ce, în enumerarea acestor evenimente, corespunzătoare rânduielilor și prezicerilor Creatorului, poate corespunde cu aceluia, a cărui ordine acțiuni și rânduieli, după ce au îndeplinit totul deodată, nu sunt de acord cu parabola? [1741] Sau care va fi prima sa invitație și care va fi avertismentul ulterior? Mai întâi unii trebuie <după ce au refuzat> să-și ceară scuze,

apoi alții trebuie să vină. Acum vine să-i invite pe amândoi în mod egal, din cetate și de dincolo de garduri, contrar a ceea ce este expus în parabolă. 8 Și nu-i mai poate judeca ca disprețuindu-i pe cei pe care nu i-a invitat niciodată înainte, cărora li se adresează abia acum. Sau dacă îi judecă pentru viitor, pentru faptul că ei vor disprețui invitația sa, atunci, prin urmare, el prezice și adunarea păgânilor în locul celor invitați anterior în viitor. Evident, va veni din nou [1742] a doua oară: [să predice păgânilor. Și dacă] [1743] vine, cred, nu ca unul care intenționează încă doar să invite oaspeți, ci deja ca unul care se pregătește să-i găzduiască. Totuși, voi, care interpretați invitația la acea cină ca o *invitație la* o sărbătoare cerească de satisfacție și bucurie spirituală, amintiți-vă că promisiunile pământești de vin, ulei, pâine și orașul în sine simbolizează și *beneficii* spirituale cu Creatorul.

1. Cine caută oaia și moneda pierdută? [1744] Nu este el cel care le-a pierdut? Și cine le-a pierdut? Nu este el cel care le-a deținut? Cine le-a deținut atunci? Nu este el cel căruia îi aparținea? Dacă deci omul nu aparține nimănui decât Creatorului, atunci El l-a deținut; pe cel căruia îi aparținea, l-a pierdut; pe cel care l-a deținut, l-a căutat; pe cel care a pierdut, l-a găsit; pe cel care a căutat, s-a bucurat, [1745] l-a găsit. Prin urmare, mărturia ambelor pilde nu este de niciun folos celui căruia nu-i aparțin nici oaia, nici moneda, adică omului. Căci <zeul lui Marcion> n-a pierdut, pentru că nu le deținea; n-a căutat, pentru că n-a pierdut; n-a găsit, pentru că n-a căutat; și n-a bucurat, pentru că n-a găsit. Și a te bucura de pocăința unui păcătos, adică de găsirea a ceea ce s-a pierdut, este propriu Celui care a declarat mai înainte că El preferă pocăința unui păcătos morții sale. [1746]

1. El Însuși explică căror doi stăpâni le neagă posibilitatea de a le sluji, căci este inevitabil ca unul să fie insultat, celălalt să primească protecție, [1747] atunci când vorbește despre Dumnezeu și mamona. [1748] Tot așa, dacă nu aveți pe nimeni care să vă interpreteze pe cine a vrut El să înțeleagă prin mamona, puteți învăța <asta> de la El Însuși. Căci, sfătuindu-ne să dobândim o dispoziție prietenoasă față de noi înșine cu ajutorul lucrurilor lumești, după exemplul acelui sclav care, fiind scos din afaceri, îi ajută pe debitorii stăpânului reducându-i datoriile pentru a-și asigura propria protecție, [1749] <Hristos> spune: Și Eu vă spun: Faceți-vă prieteni cu mamona nedreptății , [1750] adică cu bani, ca acel sclav. 2. Căci știm cu toții că banii sunt autorul nedreptății și conducătorul întregii lumi. Văzând că lăcomia îi făcea pe farisei robi ai banilor, El le-a aruncat <le> aceste cuvinte: Nu puteți sluji lui Dumnezeu și mamonei} Aici fariseii, lacomi de bani, au început să râdă, [1751] pentru că au înțeles că banii se numesc mamona, ca nimeni să nu creadă că prin mamona ar trebui să înțeleagă Creatorul și că Hristos îi eliberează de robia Creatorului. Acum ce? Mai bine să înțelegeți din aceasta că Hristos a arătat unicitatea lui Dumnezeu. La urma urmei, El a numit doi stăpâni: Dumnezeu și mamona, Creatorul și banii. Deci, nu puteți sluji lui Dumnezeu - desigur, Celui Căruia păreau să-i slujească - și mamonai [1752] - căreia îi aparținea într-o măsură mai mare. 3. Dar dacă S-ar fi revelat ca un alt <dumnezeu>, S-ar fi arătat nu doi, ci trei domni, căci Creatorul este și Domn, întrucât El este Dumnezeu și, desigur, mai Domn decât mamona și ar trebui venerat de om [1753] mai mult, întrucât El este mai Domn. Căci cum se întâmplă că Cel care L-a numit pe Mamona Domn și a legat-o în vorbirea Sa cu Domnul [1754] a tăcut despre Domnul Însuși, [1755] adică despre Dumnezeu Creatorul? [1756] Sau, poate, tăcând despre El, <Hristos> a recunoscut necesitatea de a-I

sluji Lui (adică Creatorului), dacă a negat posibilitatea de a-L sluji doar Lui Însuși și lui Mamona? Astfel, atunci când a revelat un singur Dumnezeu (L-ar fi numit pe Creator dacă El Însuși S-ar fi revelat ca altul), [1757] L-a numit pe Creator, pe care [nu L-a] revelat [ca Domn], fără a menționa un alt [dumnezeu]. [1758]

4. Și astfel se va lămuri ce se înțelege prin cuvintele: <Dacă> [1759] în mamona nedreaptă nu ați fost credincioși, cine vă va încredința ceea ce este adevărat? [1760] - adică în bani nedrepți și nu Creatorului, pe care chiar și Marcion Îl consideră drept - și: Dacă nu ați fost credincioși în ceea ce este străin, cine vă va da ce este al meu? [1761] Căci ceea ce este nedrept trebuie să fie străin slujitorilor lui Dumnezeu. Dar cum ar putea Creatorul, Dumnezeul propriu al rasei evreiești, să fie străin fariseilor? Dacă, așadar, nu în legătură cu Creatorul, ci în legătură cu mamona se rostesc următoarele cuvinte: „Cine vă va încredința ceea ce este mai adevărat?" [1762] și „Cine vă va da ce este al Meu?" [1763] - atunci cel care este, ca să zicem așa, un străin [1764] < de Creator>, <așa> vorbește despre <acordarea> milei unui alt Dumnezeu. 5. Căci în acest caz s-ar putea părea că El a spus așa, dacă, mustrându-i pentru infidelitatea lor față de Creator, și nu față de mamona, prin menționarea Creatorului, S-a făcut <prin această> distincție aparținând unui alt dumnezeu, [1765] care nu intenționează să acorde adevărul său celor infideli Creatorului, întrucât El poate părea că aparține altuia în cazul în care nu este prezentat ca fiind complet lipsă de legătură cu ceea ce se discută. [1766] 6.. Dacă fariseii, justificându-se în fața oamenilor, au pus în om speranța unei recompense, [1767] atunci El i-a certat, având în minte același lucru ca profetul Ieremia: Nenorocit este omul care se încrede în om. Și dacă El adaugă: Dar Dumnezeu vă cunoaște inimile [1768] - El ne amintește de puterea acelui Dumnezeu Care S-a numit pe Sine o lampă, [1769] testând rinichii și inimile. [1770] Dacă El atinge subiectul mândriei: Ceea ce este preaslăvit printre oameni este urât lui Dumnezeu [1771] — atunci El pune înaintea ochilor lui Isaia: Căci ziua Domnului oștirilor este împotriva oricărui om mândru și arogant, împotriva oricărui om înălțat și înalt, și ei vor fi smeriți [1772] 7. Pot deja concluziona de ce dumnezeul lui Marcion s-a ascuns atâtea secole. Presupun că a așteptat până a aflat toate acestea de la Creator. Așadar, știa <acest lucru> pe vremea lui Ioan - și abia atunci a apărut ca să proclame Împărăția lui Dumnezeu, zicând: Legea și Prorocii sunt până la Ioan, din care vreme este proclamă Împărăția lui Dumnezeu [1773] 8. Ca și cum nu l-am recunoaște pe Ioan ca o anumită graniță trasată între vechi și nou, la care iudaismul se termină și de unde începe creștinismul, fără a presupune în același timp că o altă putere a realizat desăvârșirea Legii și a Profeților și a pus temelia Evangheliei, în care se află „Împărăția lui Dumnezeu" [adică Hristos Însuși]. [1774] Într-adevăr, dacă am dovedit că [1775] dispariția vechiului și venirea noului în locul său au fost prezise de Creator, [1776] și dacă Ioan este revelat ca Înaintemergător și pregătitor al căilor Domnului, [1777] care vine să prezică Evanghelia și să facă cunoscută Împărăția lui Dumnezeu, și din faptul că Ioan a venit este evident că acest <Hristos din Evanghelia lui Marcion> va fi tocmai Cel care l-a urmat [1778] pe Ioan ca Înaintemergător, și dacă vechiul s-a sfârșit și noul a început prin Ioan, atunci nu va fi surprinzător că <acest lucru> se întâmplă în conformitate cu instituirea Creatorului, astfel încât ** [1779] ar fi mai ușor de confirmat prin orice alt fapt decât sfârșitul Legii și al Profeților în Ioan și nașterea din el a Împărăției lui Dumnezeu. [1780] 9. De aceea, să treacă cerul și pământul , precum și Legea și Profeții, mai repede decât o singură lovitură din cuvintele Domnului; Căci

cuvântul lui Dumnezeu, spune Isaia, rămâne în veac; întrucât în Isaia deja atunci Hristos, adică Cuvântul și Duhul Creatorului, l-a prevestit pe Ioan, glasul celui care strigă în pustie: Pregătiți calea Domnului , [1781] <Ioan> care vine, pentru ca istoria Legii și a Profeților să fie de acum înainte completă prin împlinirea <lor> și nu prin răsturnare, și ca Împărăția lui Dumnezeu să fie proclamată de Hristos, în această măsură El a adăugat că elementele vor trece mai devreme decât cuvintele Sale, confirmând și că ceea ce a spus despre Ioan nu va trece.

1. „Dar Hristos interzice divorțul, zicând: Oricine își divorțează soția și ia pe alta comite adulter, <și> [1782] cine se căsătorește cu o femeie divorțată este și el adulter, [1783] — pentru a interzice divorțul în acest fel, El face ilegală căsătoria cu o femeie divorțată, — Moise în Deuteronom a permis divorțul: Dacă un bărbat ia o soție și locuiește cu ea, și se întâmplă ca ea să nu găsească milă la el, pentru că se găsește în ea ceva indecent, el scrie o carte de divorț și o pune în mâna ei și o trimite afară din casa lui , [1784] Vedeți diferența dintre Lege și Evanghelie, Moise și Hristos?” 2. Desigur. Căci nu ați acceptat acea Evanghelie, <Evanghelia> aceluiași adevăr și același Hristos, în care El, interzicând divorțul, răspunde la o anumită întrebare despre acesta: Moise, din cauza împietririi inimilor voastre, a prescris o carte de divorț; dar de la început nu a fost așa , [1785] - întrucât, după cum se știe, Cel care a creat bărbatul și femeia a spus: vor fi doi într-un singur trup; ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă , [1786] 3. Căci, răspunzând astfel, El a apărat atât porunca lui Moise ca fiind a Lui, cât și a restaurat învățătura Creatorului ca Hristos aparținându-I. Dar, din moment ce trebuie să fii respins pe baza a ceea ce recunoști, mă voi lupta cu tine ca și cum Hristosul <al tău> [1787] ar fi și al meu: nu ar justifica El, interzicând căsătoria și în același timp arătându-se a fi un adversar al Celui [1788] care a unit bărbatul și femeia, [1789] mai degrabă decât să anuleze porunca lui Moise <despre divorț>? Ei bine, atunci, lasă acest Hristos, care învață lucruri contrare lui Moise și Creatorului, să fie al tău pe cât va fi al meu, dacă arăt că <nu învață> lucruri contrare. 4. Căci spun că El a interzis aici divorțul condiționat: dacă cineva își lasă soția pentru a se căsători cu alta: Oricine, spune el, își lasă soția și se căsătorește cu alta a comis adulter, și oricine se căsătorește cu o femeie divorțată este, de asemenea, adulter ; [1790] <a te căsători> cu o femeie divorțată <este interzis> din același motiv, desigur, pentru care nu este permis să divorțezi pentru a lua pe alta; căci cel care se căsătorește cu o femeie divorțată ilegal ca și cum nu ar fi divorțată este adulter.

4. Căci o căsătorie care a fost desfăcută ilegal este păstrată; <a> [1791] în timp ce căsătoria este păstrată, căsătoria este adulter. Prin urmare, El a interzis condiționat divorțul de soție, dar nu a interzis-o în mod absolut; și ceea ce nu a interzis în mod absolut, a permis în alte cazuri, când lipsește motivul pentru care a interzis-o; și <iată> [1792] El nu mai învață lucruri contrare lui Moise, a cărui preceptă o păstrează într-un anumit sens, nu spun încă că o confirmă. Sau dacă negi că Hristos permite divorțul deloc, cum poți desface o căsătorie fără a uni un bărbat și o femeie și fără a-i admite la sacramentele Botezului și Euharistiei pe cei care au fost uniți în altă parte, decât dacă aceștia conspiră între ei împotriva bucuriei de roadele căsătoriei ca împotriva Creatorului Însuși? În orice caz, ce va face soțul tău dacă soția lui comite adulter? Va trăi cu ea? Dar <știi> că apostolul „tu” nu permite membrilor lui Hristos să se unească cu o desfrânată. [1793] 6. Astfel, Hristos se prezintă și ca apărător al dreptății divorțului. Pe această bază,

și Moise primește sprijinul Său, recunoscând [1794] divorțul din același motiv ca și Hristos: Dacă se găsește ceva indecent la o femeie. [1795] Într-adevăr, în Evanghelia după Matei <Hristos> spune: Oricine își divorțează soția, afară de cazul de adulter, o face să comită adulter. [1796] De asemenea , este declarat adulter cel care se căsătorește cu o femeie divorțată. Totuși, dacă nu există niciun motiv de adulter, atunci Creatorul nu desparte ceea ce El Însuși a unit, întrucât același Moise, în alt loc, afirmă că cel care se căsătorește [1797] din cauza violenței comise <de el> nu va putea niciodată divorța de soția sa. [1798] 7. Și dacă o căsătorie contractată prin violență este păstrată, cu cât mai mult ar trebui păstrată una contractată de bunăvoie, prin consimțământ reciproc? Ceea ce este confirmat și de autoritatea profetică: Nu divorța de soția tinereții tale. [1799] Așadar, îl aveți pe Hristos, care, din proprie voință, calcă pe urmele Creatorului, permițând și interzicând divorțul. Ți se pare, din orice perspectivă ai privi-o, că este și Providența căsătoriei, pe care nu dorește să o distrugă interzicând divorțul și nici, permițând dizolvarea, să o păstreze cu necinste în acest caz. Rușinați-vă, voi care nu-i uniți pe cei pe care chiar și Hristosul „al vostru" i-a unit; rușinați-vă, voi care îi separați fără vina pentru care Hristosul „al vostru" a vrut și el să-i separe. 8. Trebuie să arăt acum și de unde a tras Domnul această zicere și în ce scop a folosit-o. Căci astfel va deveni mai clar că El nu a căutat să-l răstoarne pe Moise inserând brusc în text referința la divorț, căci aceasta nu a apărut brusc, fiind înrădăcinată în aceeași referință a lui Ioan. [1800]Căci Ioan, mustrându-l pe Irod pentru că se căsătorise, împotriva Legii, cu soția fratelui său decedat, [1801] care avusese o fiică cu ea - deși Legea permitea această <căsătorie cu sora fratelui>, ba mai mult, o prevedea - doar în cazul în care fratele murea fără copii - pentru ca să i se adauge sămânță de către fratele său și din coasta sa <adică soția sa> - [1802] - a fost aruncat în închisoare de același Irod, [1803] și ulterior ucis. [1804] 9. După ce l-a pomenit, așadar, pe Ioan, Domnul, fiind, desigur, înflăcărat [1805] <de mânie> din cauza morții sale, a întors imaginile căsătoriei interzise de Lege și ale adulterului împotriva lui Irod, declarând adulter chiar și pe cel care s-a căsătorit cu femeia părăsită de soțul ei, [1806] pentru a face și mai gravă răutatea lui Irod, care s-a căsătorit cu femeia părăsită de soțul ei - nu mai puțin prin desfacerea căsătoriei, ci și prin moarte, [1807] - și din moment ce acest frate a avut o fiică cu ea, atunci cel puțin pe această bază <Irod a acționat> ilegal - <s-a căsătorit> conform poruncii poftei, și nu a Legii, și de aceea l-a ucis și pe profet, apărătorul Legii. 10. Ceea ce am discutat despre aceasta va fi util pentru următoarea poveste despre bogatul care suferă în iad și despre săracul care se odihnește în sânul lui Avraam. [1808] Într-adevăr, această poveste, în ceea ce privește forma exterioară a Scripturii, este dezvăluită pe neașteptate, dar în ceea ce privește direcția gândirii, ea este strâns legată de menționarea lui Ioan, care a fost supus unor rele tratamente, și de mustrarea usturătoare la adresa lui Irod, care se căsătorise bolnav; <povestea> descrie sfârșitul amândurora: chinul lui Irod și mângâierea lui Ioan, astfel încât Irod însuși să audă: Moise și profeții sunt acolo, să-i asculte . [1809]

11. Însă Marcion se întoarce în cealaltă direcție, și anume, el plasează în iad atât răsplata Creatorului, constând în chinuri sau în mângâiere, stabilită pentru cei care au fost ascultători de Lege și de profeți, dar face sânul și limanul Hristosului și Dumnezeului său ceresc. Vom răspunde și la aceasta [1810] , întrucât însăși Sfânta Scriptură convinge ochii celui care recunoaște în iad sânul lui Avraam [destinat] omului sărac. Căci unul, după cum mi se pare, este iadul, celălalt este sânul lui Avraam. Într-adevăr, <Scriptura>

spune că un mare abis separă aceste regiuni și împiedică trecerea de ambele părți. [1811] 12. Însă bogatul nu și-ar fi ridicat ochii, și asta de departe, [1812] dacă nu ar fi vorbit despre un <loc> mai înalt și despre o adâncime îndepărtată, <privind> peste acea distanță enormă dintre înălțime și abis. Din aceasta devine clar pentru orice persoană inteligentă care a auzit vreodată de Elicia [1813] că există o anumită limită într-un anumit loc, care se numește sânul lui Avraam, pentru primirea sufletelor fiilor săi chiar și din neamurile <păgâne> - tatăl, după cum se știe, al multor neamuri, [1814] să fie numărat printre neamul lui Avraam [și] [1815] în conformitate cu aceeași credință, datorită căreia Avraam a crezut în Dumnezeu, [1816] nu sub jugul Legii [1817] și fără semnul circumciziei. [1818] 13. Prin urmare, * [1819] această regiune, să o numim sânul lui Avraam, încă nu cerească, ci mai înaltă decât iadul, deocamdată oferă mângâiere sufletelor celor drepți, până când distrugerea universului va aduce, desăvârșind pedeapsa, învierea tuturor, căci atunci se va descoperi făgăduința cerească [1820] - pe care Marcion o revendică în numele <zeului> său, [1821] ca și cum nu ar fi fost anunțată de Creator - <făgăduința> pentru care Hristos se înalță la cer, potrivit lui Osea, [1822] desigur, pentru ai Săi, unde există și un loc veșnic, despre care Isaia <vorbește>: Cine vă va vesti despre locul veșnic? [1823] 14. Desigur, acesta nu poate fi decât Hristos, umblând în adevăr, vorbind despre calea cea dreaptă, urând nedreptatea și fărădelegia . [1824] Și dacă făgăduința unui loc veșnic este dată și înălțarea la cer este creată de Creator, care a făgăduit și că sămânța lui Avraam va fi „ca stelele cerului”, [1825] desigur, ca o consecință a făgăduinței cerești, atunci de ce, păstrând această făgăduință, nu poate fi numit sânul lui Avraam un anumit receptacul temporar al sufletelor credincioșilor, în care s-ar contura deja imaginea viitorului și s-ar pregăti un anumit veșmânt alb al ambelor judecăți? 15. De asemenea, vă îndemn pe voi, ereticilor, cât timp sunteți încă în viață, *[1826] Moise și profeții, [1827] propovăduind un singur Dumnezeu, Creatorul, propovăduind și un singur Hristos care Îi aparține, și atât judecățile, pedepsele, cât și mântuirea veșnică, sunt în singurul Dumnezeu, care ucide și dă viață. [1828] „Cu siguranță”, spune <Marcion>, „aducerea aminte a Dumnezeului nostru a poruncit din cer să nu ascultăm de Moise și de profeți, ci de Hristos: ascultați-L pe El .” [1829] <Și a făcut-o> pe bună dreptate. Căci atunci apostolii ascultaseră deja suficient de Moise și de profeți, urmându-L pe Hristos pentru că au crezut în Moise și în profeți. 16. Și Petru nu ar fi putut spune: Tu ești Hristosul , [1830] dacă nu i-ar fi auzit mai întâi pe Moise și pe profeți și nu i-ar fi crezut, singurii care până atunci L-au vestit pe Hristos. Așadar, această credință a lor a meritat să fie confirmată chiar și de un glas din ceruri, poruncindu-le să-L asculte pe Acela despre Care învățaseră mai înainte ca evanghelist al păcii, evanghelist al lucrurilor bune, [1831] anunțând locul veșnic, [1832] creându-le înălțarea Sa la cer. [1833] 17. În lumea de dincolo se spune: Moise și profeții sunt acolo, să-i asculte , [1834] - despre cei care nu au crezut deloc sau au crezut greșit [1835] <că> Moise și profeții au anunțat pedepsele postume pentru lăudăroșenia cu bogății și pentru lăudarea cu lux, dar ei au fost numiți de acel Dumnezeu Care îi doboară pe conducători de pe tronuri [1836] și îi ridică pe săraci din gunoi. [1837] Așadar, din moment ce deosebirea dintre una și cealaltă [1838] sentință corespunde Creatorului, este necesar să se stabilească o distincție nu între zeități, ci între obiectele luate în considerare.

1. Întorcându-se acolo către ucenici, El spune: „Vai!” către autorul ispitelor: ar fi fost mai bine pentru el dacă nu s-ar fi născut sau dacă ar fi fost aruncat în abis cu o piatră de

moară legată de gât, decât dacă ar fi ispitit pe unul dintre acești micuți, [1839] desigur, dintre ucenicii Săi. Vedeți ce pedeapsă amenință. La urma urmei, nimeni altcineva nu se va răzbuna pentru ispita ucenicilor Săi. 2. Recunoașteți-L, așadar, atât ca Judecător, cât și ca Cel care își proclamă grija pentru ai Săi cu aceeași emoție cu care a făcut-o Creatorul mai devreme: Cine te atinge pe tine, se va atinge ca și cum ar fi lumina ochilor Mei? Unul și același sentiment al Unul și același <vorbitor>. El poruncește să-l certe pe fratele păcătos; [1840] Cine nu a făcut aceasta a păcătuit cu siguranță, fie din ură dorind ca fratele său să rămână în păcat, fie din părtinire cruțându-l: aveți [1841] cartea Leviticului: Să nu-ți urăști fratele în sufletul tău, ci să-ți mustre aproapele cu o mustrare - desigur, chiar și pe fratele tău - și nu vei primi păcatul pentru el. [1842] 3. Și nu este de mirare dacă El învață așa, Care îți interzice, de asemenea, să disprețuiești vitele fratelui tău, când le găsești rătăcind pe drum, și să nu le aduci înapoi fratelui tău, [1843] ca să nu mai vorbim de a-l aduce în fire. Ci îți poruncește să-ți ierți fratele care a păcătuit împotriva ta chiar și de șapte ori. [1844] Nu este suficient, desigur. La urma urmei, despre mai mult <se spune> de către Creator, Care nici măcar nu stabilește o măsură, atribuind <iertarea> ad infinitum: Nu-ți aduce aminte de răul fratelui tău? — și ne poruncește să nu-l acordăm celui care cere <doar>, ci și celui care nu cere. Căci El nu vrea să ierți greșeala, ci să o uiți. 4. Va fi treaba noastră să aflăm cât de extinsă poate fi interpretată legea referitoare la leproși în ceea ce privește tipurile acestei boli și examinarea de către marele preot [1845] , dar este treaba lui Marcion să contrasteze acest lucru cu meschinăria Legii, pentru a confirma și aici că Hristos este adversarul ei, lăsând în urmă toate prescripțiile Legii și în tratamentul a zece leproși, pe care, după ce le-a poruncit pur și simplu să meargă să se arate preoților, i-a curățit pe drum fără să-i atingă și fără un cuvânt, prin putere tăcută și numai prin voința sa. [1846]5. Ca și cum ar fi necesar, după ce s-a declarat odată că Hristos vindecă boli și infirmități și acest lucru ar fi fost confirmat prin fapte, să se raționeze despre proprietățile vindecării sau să se invoce Creatorul în Hristos înainte de Lege, dacă El ar fi făcut ceva diferit față de ceea ce prescrisese prin Lege; întrucât, desigur, Domnul face lucrurile prin Sine Însuși sau prin Fiul Său diferit decât prin slujitorii Săi profeții, în special mărturiile puterii și autorității, care, fiind mai glorioase și mai eficiente ca aparținându-I personal, pot diferi de cele făcute de asistenții Săi. Dar lucruri de acest fel au fost deja spuse în altă parte, în dovada dată anterior. 6. Mai mult, chiar dacă El ar fi afirmat anterior că erau mulți leproși în Israel în zilele profetului Elisei și niciunul dintre ei nu a fost curățit în afară de Naaman Sirianul, [1847] cu siguranță numărul nu vorbește despre o diferență de zei în scopul de a-L răsturna pe Creatorul care vindecă pe unul și de a-L prefera pe Cel care a curățit zece. Căci cine se va îndoi că mai mulți pot fi vindecați de Cel care a vindecat pe unul decât zece de Cel care nu a vindecat niciodată pe niciunul înainte? 7. Dar prin această afirmație El acuză, mai presus de toate, necredința sau mândria lui Israel, deoarece, deși erau mulți leproși acolo și nu era nevoie de profeți, când mărturia a fost proclamată, nimeni nu s-a grăbit la Dumnezeu acționând prin profet. Întrucât El Însuși era adevăratul Pontif al lui Dumnezeu Tatăl, El i-a supravegheat conform a ceea ce era secret în Lege, care îl indică pe Hristos ca adevăratul Judecător și Curățitor al oamenilor de întinăciune. Dar chiar și ceea ce era manifest în Lege, El le poruncește: Duceți-vă, arătați-vă preoților . De ce le-a poruncit astfel, dacă intenționa să-i curățe mai înainte? A făcut-o El, ca un batjocoritor al Legii, pentru a le arăta celor care erau vindecați pe drum că Legea, împreună cu preoții înșiși, nu aveau nicio importanță? 8. Cel căruia Hristos i se va părea atât de plin de prejudecăți [1848] să

creadă ce vrea. Cu siguranță trebuie găsită o interpretare mai demnă și mai potrivită pentru credință: ei au fost vindecați pentru că au ascultat, primind porunca de a merge, conform Legii, la preoți. Căci este incredibil ca împlinitorii Legii să merite să fie vindecați de distrugătorul Legii. Dar de ce nu i-a poruncit El nimic de genul acesta fostului lepros? [1849] Pentru că Elisei nu i-a <prescris nimic> sirianului Naman; [1850] și totuși nu rezultă din aceasta că <Elisei> nu aparținea Creatorului. Am răspuns suficient, dar cel care crede înțelege și ceva mai profund. 9. Ei bine, atunci, aflați și motivele <pentru această metodă de purificare>. Chestiunea a avut loc în Samaria, [1851] de unde, apropo, era unul dintre leproși. [1852] Samaria se despărțise de Israel, primind această schismă din cele nouă seminții, care, fiind smulse de profetul Ahia,au fost colonizate de Ieroboam în Samaria. [1853]Și, în general, samaritenii au fost întotdeauna mândri de munții lor și de fântânile părinților lor, așa cum în Evanghelia după Ioan, femeia samariteancă, în conversație cu Domnul la fântână, <spune>: Ești Tu mai mare? [1854] - 10. și ce urmează după aceste cuvinte; și din nou: Părinții noștri s-au închinat pe acest munte, iar voi ziceți că noi trebuie să ne închinăm în Ierusalim , [1855] Așadar, Cel ce prin Isaia a spus „Ghebre!” Celor care își pun nădejdea în muntele Samariei , [1856] fiind deja considerat vrednic să-l restaureze, cu o intenție anume le poruncește preoților să se arate - desigur, cei care sunt doar acolo unde este Templul, subordonându-se - căci de la evrei vine mântuirea [1857] - Samaria către Iudeea: deși samaritenii sunt israeliți, <dar> la urma urmei, întreaga făgăduință dată seminției lui Iuda [1858] a fost [Hristos!, [1859] - pentru ca <leproșii> să știe că în Ierusalim sunt atât preoți, cât și un Templu, și rădăcina religiei, și sursa, și nu fântâna, mântuirii. 11. Din acest motiv, când i-a văzut recunoscând nevoia de a împlini Legea în Ierusalim, deja supuși îndreptățirii prin credință, i-a vindecat nu după rânduiala stabilită de Lege. Prin urmare, fiind surprins că acest om, un samaritean, unul dintre cei zece, și-a amintit, fiind eliberat <de boală>, de necesitatea de a-I mulțumi lui Dumnezeu, El nu-i poruncește să aducă un dar conform Legii, [1860] întrucât adusese deja destule, dându-I laudă lui Dumnezeu, întrucât tocmai această înțelegere a Legii dorea Domnul. Dar cărui dumnezeu i-a mulțumit samariteanul, când nici măcar israelitul încă nu are nicio idee despre un alt dumnezeu? Cui altcineva, dacă nu Aceluia căruia toți cei vindecați de Hristos înainte? Și a auzit: Credința ta te-a mântuit? - întrucât a înțeles că trebuie să aducă o adevărată ofrandă Dumnezeului Atotputernic, și anume, mulțumire, la adevăratul Templu și la adevăratul Său Pontif - Hristos. 12. Dar fariseii par să nu-L poată întreba pe Domnul despre împărăția unui alt dumnezeu: când va veni? Până când un alt dumnezeu nu a fost anunțat de Hristos, iar El <par să nu fi răspuns despre împărăția unui alt dumnezeu și nu despre Cel despre care a fost întrebat. Împărăția lui Dumnezeu nu vine, spune el, odată cu viziunea ei și nu zic: Iată, aici, iată, acolo; căci iată, Împărăția lui Dumnezeu este în voi [1861] . Cine va interpreta cuvintele „este în voi” altfel decât în sensul că este aproape, în puterea voastră, dacă ascultați, dacă împliniți porunca lui Dumnezeu? 13. Și dacă Împărăția lui Dumnezeu este în poruncă, puneți-l pe Moise lângă ea, conform antitezelor noastre, și obțineți o singură afirmație. Porunca, spune el,Nu este în înălțime și nici departe de tine. Nu este în cer, ca să poți zice: Cine se va sui în cer și ni-l va trimite, ca noi, când îl vom auzi, să-l facem? Nici dincolo de mare, ca să poți zice: Cine va naviga peste mare și ni-l va aduce, ca noi, când îl vom auzi, să-l facem? Cuvântul este aproape de tine, în gura ta, în inima ta și în mâinile tale, ca să-l poți face? Aceasta ar însemna: „Nu aici, nici acolo, căci iată, Împărăția lui Dumnezeu este în tine.” 14. Următoarele cuvinte împiedică îndrăzneala

eretică de a dovedi că Domnul le-a răspuns despre Împărăția Creatorului, despre care a fost întrebat, și nu despre ai Săi. Căci spunând că Fiul trebuie mai întâi să sufere multe și să fie respins înainte de venirea Sa, [1862] în timpul căreia Împărăția va fi descoperită așa cum este, <Hristos> arată și Împărăția, despre care a răspuns, ai Săi care așteptau patima și respingerea Lui. Și fiind Cel care era destinat să fie respins, iar după aceea să fie recunoscut, acceptat și înălțat, El a luat chiar și cuvântul respins de acolo, unde în alegoria lui David despre piatră au fost prezise ambele Sale revelații: prima - respinsă, a doua - glorificată. 15. Piatra - spune El - pe care au respins-o zidarii a ajuns să fie pusă în capul unghiului: a făcut aceasta Domnul? Căci este o nebunie dacă credem [1863] că Dumnezeu a prezis ocara sau slava unei anumite pietre solide [1864] , să nu-L vestim sub forma unei pietre, pe care Îl vestise anterior atât sub forma unei stânci [1865] , cât și sub forma unui munte. [1866] Dar dacă <Hristosul lui Marcion> vorbește despre propria Sa venire, de ce Îl compară Dumnezeul cel blând și blând cu zilele cumplite și înfricoșătoare ale lui Noe și Lot? [1867] De ce ne îndeamnă El să ne amintim de soția lui Lot [1868] - care nu a disprețuit porunca Creatorului fără pedeapsă - dacă El nu vine cu judecata răzbunării pentru poruncile Sale? 16. Chiar dacă El (Dumnezeul lui Marcion) se răzbună, asemenea Lui (Creatorului), dacă judecă, atunci nu ar fi trebuit să mă instruiască prin mărturiile Celui pe care Îl răstoarnă, ca să nu se creeze impresia că mă instruiește. Dacă și aici nu vorbește despre propria sa venire, ci despre venirea lui Hristos cel evreu, să așteptăm acum să vedem dacă nu o va prezice pe a Sa, considerând deocamdată că El aparține Celui pe care Îl prezice pretutindeni. [1869]

1. Într-adevăr, îndemnând la perseverență și stăruință în rugăciune, El oferă parabola judecătorului, care a fost forțat de insistența și încăpățânarea cererilor insistente ale văduvei să o asculte. [1870] Prin urmare, El arată că trebuie să-L implorăm pe Dumnezeu Judecătorul, și nu pe El, dacă El <în opinia ta> nu este judecător. Dar El <și> [1871] a adăugat că Dumnezeu [1872] îi va răzbuna pe aleșii Săi. [1873] Prin urmare, dacă Răzbunătorul este Cel care este și Judecătorul, [1874] atunci, prin urmare, <Hristos> L-a recunoscut pe Creator ca fiind cel mai bun Dumnezeu, reprezentându-L ca Răzbunătorul pentru aleșii Săi, care strigă către El zi și noapte. În orice caz, când El introduce în narațiune Templul Creatorului și descrie două persoane care se roagă cu atitudini spirituale diferite, un fariseu în mândrie și un vameș în smerenie, <spunând> că unul a plecat respins din cauza aceasta, celălalt îndreptățit, [1875] învățând în acest fel, desigur, cum ar trebui să se roage, El afirmă aici și că trebuie să se roage Aceluia de la Care urma să primească învățătura despre rugăciune, respingând mândria și justificând smerenia. 2. Nu găsesc în Hristos nici un templu, nici pe cei care se roagă, nici o curte care să aparțină unui alt dumnezeu și nu Creatorului: El ne poruncește să ne rugăm Lui în smerenie ca Cel care înalță pe cei smeriți, [1876] nu în mândrie, ca Cel care doboară pe cei mândri. [1877] Pe cine altcineva îmi arată El cui ar trebui să se roage? Cum să mă rog? Cu ce nădejde? Cred că nimeni. Într-adevăr, am arătat că rugăciunea pe care El a învățat-o este potrivită Creatorului. Cu totul altceva este dacă El, ca Dumnezeu cel mai bun și bun în Sine Însuși, nu vrea să i se roage. 3. „Dar cine este cel mai bun”, spune El, „ dacă nu există un singur Dumnezeu?” [1878] Nu este vorba că El a arătat că unul dintre doi zei este cel mai bun; ci <El afirmă> că există „un singur” Dumnezeu cel mai bun, Care este astfel cel mai bun, fiind singurul Dumnezeu. Și cu siguranță cel mai bun este Cel care trimite ploaie peste cei drepți și cei nedrepți și face soarele Său să răsară peste cei buni și

cei răi, [1879] tolerând, hrănind și sprijinind chiar și pe marcioniți. 4. Mai mult, când a fost întrebat de un anumit om: Învățător bun, ce să fac ca să pot dobândi viața veșnică? [1880] - El a cerut un răspuns cu privire la poruncile Creatorului - dacă le cunoaște, [1881] adică dacă le îndeplinește - pentru a mărturisi că viața veșnică se realizează prin poruncile Creatorului; și după ce a confirmat că a păzit toate poruncile principale încă din tinerețe, [1882] <Hristos> spune: Un lucru îți lipsește: vinde tot ce ai și dă săracilor și vei avea comoară în cer; apoi vino și urmează-Mie. [1883]5. Haide, Marcion, și toți „tovarășii de suferință" și „împreună cu el" [1884] , eretici, ce veți îndrăzni să spuneți? Oare Hristos a desființat poruncile de dinainte: să nu ucizi, să nu comiți adulter, să nu furi, să nu mărturisești strâmb, să iubești pe tată și pe mamă [1885] - sau le-a păzit și a adăugat ce lipsea - deși această poruncă a distribuirii generoase către cei nevoiași este împrăștiată peste tot în Lege și în Profeți - pentru a demasca pe acel păzitor deșert al poruncilor, ca fiind gata să considere banii mult mai valoroși <decât poruncile>? 6. De aceea, și aici în Evanghelie, <zicerea> rămâne neatinsă: N-am venit să stric Legea și Profeții, ci să împlinesc [1886]. În același timp, El a înlăturat îndoielile cu privire la restul, arătând clar că atât numele de „Dumnezeu" [1887] , cât și „cel mai bun" [1888] , „viața veșnică" [1889] și „comoară în ceruri" [1890] , cât și El Însuși aparțin Aceluia, ale cărui porunci le-a desăvârșit, le-a păstrat și le-a extins, fiind totodată supuse recunoașterii, în conformitate cu cuvintele lui Mica, care spune în acest loc: Ți-a spus oare omul ce este bine? Sau ce cere Domnul de la tine, decât să faci dreptate, să iubești mila și să fii gata să-L urmezi pe Domnul Dumnezeul tău? [1891] 7. Căci „omul" este Hristos, care proclamă ceea ce este bine, <și anume> cunoașterea Legii: Poruncile, spune el, le știți, „să faceți dreptate": Vindeți, spune el, ce aveți, [1892] „iubiți mila": și dați, spune el, celor nevoiași, „fiți gata să mergeți cu Domnul": și veniți , spune el, „ urmați-Mă") 8. Atât de clar împărțit în semințiі, popoare, familii și case a fost semința evreiască de la bun început, încât nimeni nu putea rămâne cu ușurință necunoscut prin origine, fie și numai datorită existenței listelor recent întocmite ale recensământului augustan, probabil încă atârnate la vedere, pentru ca toți să le vadă. Acum, Isus al lui Marcion - <deși> [1893] și nu exista nicio îndoială cu privire la nașterea celui care părea a fi om - desigur, ca persoană nenăscută, nu putea exista pedigree în societate, dar trebuia considerat unul dintre cei care erau considerați necunoscuți într-un fel sau altul. 9. Așadar, când orbul a auzit că El trece de ce a exclamat: Iisuse, Fiul lui David, miluiește-mă [1894] - dacă nu pentru că era considerat Fiul lui David, adică provenind din familia lui David, nu întâmplător: prin Mamă și frați, [1895]care, desigur, datorită faimei <lor>, i-au fost raportate odată (orbului)? „Dar cei care mergeau înainte l-au certat pe orb să tacă." [1896] Pe bună dreptate, căci a făcut zgomot, și nu pentru că a mințit despre Fiul lui David. Sau <dacă nu sunteți de acord> dovediți că cei care l-au certat știau că Isus nu era Fiul lui David, astfel încât să se considere că, prin urmare, i-au prescris tăcerea orbului. 10. Dar chiar dacă ați dovedi <acest lucru>, v-ar fi mai ușor să presupuneți [1897] că nu știau, decât că Domnul ar putea tolera un anunț fals despre Sine. „Dar Domnul este răbdător." Dar, totuși, el nu este un apărător al erorii. Dimpotrivă, cum ar fi putut el, demascatul Creatorului, să nu înlăture mai înainte această orbire a acestui om, astfel încât să nu-l mai considere pe Isus Fiul lui David? Dar ca să nu-I necinstiți răbdarea și să nu-I atribuiți nicio pretenție [să negați că El este Fiul lui David], [1898] El a confirmat foarte clar proclamația orbului, atât prin răsplata în sine, care consta în vindecare, [1899] , cât și prin siguranța credinței: Te-a mântuit credința ta, zice el ? 11.

Ce credeți că a crezut orbul? Că Iisus a venit de la un alt dumnezeu ca să-L demaste pe Creator, să răstoarne Legea și Profeții? Că El nu era Cel predestinat din rădăcina lui Iese [1900] și din rodul coapselor lui David, [1901] care răsplătește și pe orbi? [1902] Dar cred că pe atunci nu existau încă orbi ca Marcion, că o astfel de credință era cea a acelui orb cu care era îmbogățit când a strigat: Iisuse, Fiul lui David. 12. El știa că El este el (Fiul lui David) și voia ca toți să cunoască credința <acest> om și i-a dat-o, să vadă mai bine și să se împărtășească de lumina adevărată, de asemenea, vederea exterioară, [1903] pentru ca și noi să putem învăța regula credinței și, în același timp, să aflăm despre răsplata pentru ea: cine vrea să vadă, să creadă că Iisus este Fiul lui David din neamul Fecioarei; cine nu crede așa, nu va auzi de la El: Credința ta te-a mântuit și, astfel, vei rămâne orb, căzând în antiteză, care ea însăși cade în antiteză. Căci așa îl călăuzește de obicei orbul pe orb. 13. Într-adevăr, dacă, <după părerea ta> Hristos, dintr-un sentiment de contradicție, l-a ajutat pe orb - dorind să arate prin aceasta că El nu este Fiul lui David, fiind excelent în spirit și bun cu orbul, pe care David a ordonat să fie ucis - <că> odată David, când s-a întors <la puterea sa> în Sion, a fost insultat de orbii care se opuneau intrării sale, [1904] - <care erau în general> o imagine a oamenilor, tot orbi, care într-o zi nu vor vrea să-i dea lui Hristos, Fiul lui David, ocazia de a intra - atunci de ce a spus că dă aceasta credinței, [1905]și, în plus, fals? Dar chiar și această <mențiune> a „Fiului lui David” <oferă> [1906] o antiteză care trebuie tocită de ceea ce este conținut în ea. 14. Într-adevăr, din moment ce [1907] David a fost insultat de orb, iar acum un om cu aceeași f [1908] carne se arată pentru a-L implora pe Fiul lui David, atunci lui, cerându-i cumva iertare, Fiul lui David, având milă, i-a redat vederea, dând confirmarea credinței, cu care a înțeles exact ce trebuia să-I ceară Fiului lui David. Dar, cred, David a fost insultat de insolența oamenilor și nu de starea sănătății lor.

1. Și casa lui Zacheu dobândește mântuirea. [1909] Pentru ce merite? Oare credea el și el că Hristos a venit de la <dumnezeul> [1910] Marcion? Dar în urechile tuturor se auzea încă glasul orbului: Miluiește-mă, Iisuse, Fiul lui David [1911] - și: tot poporul L-a lăudat pe Dumnezeu [1912] - <Dumnezeul> nu al lui Marcion, ci al lui David. Într-adevăr, Zacheu, deși străin, [1913] totuși, inspirat aparent de o oarecare cunoaștere a Scripturilor grație comunicării sale cu evreii - chiar mai <semnificativ> dacă nu-l cunoștea pe Isaia - a îndeplinit poruncile sale: Frânge- ți pâinea , spune el, celui flămând și adu-l în casa ta pe cel ce n-are acoperiș deasupra capului [1914] - aceasta a făcut-o tocmai când L-a găzduit pe Domnul, primindu-L în casa sa, [1915] - și dacă vezi pe cel gol, acoperă-l [1916] - aceasta a promis-o tocmai când a donat jumătate din averea sa pentru toate lucrările de milostenie, [1917] a rupt lanțurile contractelor încheiate cu forța, [1918] a acordat ajutor celor asupriți [1919] și a anulat toate înregistrările nedrepte, zicând: Și dacă am luat ceva de la cineva, recurgând la acuzația mincinoasă, voi da înapoi împătrit. [1920] De aceea spune Domnul: Astăzi este mântuirea acestei case. [1921] 2. El a mărturisit despre puterea mântuitoare a ceea ce prescrisese profetul Creatorului. Dar când spune: Căci Fiul Omului a venit să mântuiască ce era pierdut, [1922] nu mai insist că El a venit să mântuiască ce era pierdut, cu Care era și de la Care ceea ce a venit să mântuiască s-a pierdut, ci trec la o altă întrebare. Nu există nicio îndoială că vorbim despre om. 3. Întrucât el este alcătuit din două esențe, trup și suflet, trebuie să examinăm din cauza căreia dintre ele pare să fie pierdut. Dacă din cauza trupului, atunci trupul a pierit, sufletul nu. Ceea ce s-a pierdut este mântuit de Fiul Omului, prin urmare și trupul își găsește

mântuirea. Dacă din cauza sufletului a pierit, atunci distrugerea sufletului este destinată să se transforme în mântuire: carnea, care nu a pierit, este mântuită. Dacă omul întreg piere prin ambele entități, este necesar ca omul întreg să fie mântuit; și opinia ereticilor care neagă mântuirea cărnii este respinsă. Și apartenența lui Hristos la Creator este deja confirmată, Care, în acord cu Creatorul, a făgăduit mântuirea întregului om. 4. De asemenea, parabola sclavilor care sunt judecați conform relatării despre banii împrumutați de la stăpân, [1923] Îl arată <pe tine> [1924] pe Dumnezeu ca judecător și în partea sentințelor severe, nu numai a acuzatorilor, [1925]dar și luarea a ceea ce cineva consideră proprietatea sa. [1926] Și dacă în ea (parabola) este vorba despre Creator, „crud, luând ce n-a pus și secerând ce n-a semănat", [1927] atunci și aici sunt instruit de Cel ai cărui bani <parabola> învață să dau cu dobândă.

1. Hristos știa de unde venea botezul lui Ioan. Dar de ce a întrebat El ca și cum nu ar fi știut? Știa că fariseii nu-I vor răspunde. [1928] Dar de ce a întrebat El în zadar? Nu era oare pentru a avea ocazia să-i judece după ceea ce era pe buzele sau în inimile lor? Considerați, așadar, și aceasta ca o justificare a Creatorului și o echivalare a lui Hristos <al vostru> cu El și considerați ce ar fi urmat mai departe dacă fariseii ar fi răspuns la întrebare. Să presupunem că ar fi răspuns că botezul lui Ioan era uman și ar fi fost uciși cu pietre imediat. [1929] Un anumit Marcion s-ar fi ridicat împotriva lui Marcion, care ar fi spus: „O, «cel mai bun» dumnezeu, o, dumnezeu «dușman» față de tot ceea ce se poate găsi în Creator! Știind că oamenii se îndreaptă spre margine, El Însuși i-a îndrumat spre abis." 2. Așa vorbesc <ereticii> despre Creator, vorbind despre legea referitoare la copac. „Dar botezul lui Ioan a venit din cer." [1930] Și de ce, spune Hristos, nu L-ați crezut? [1931] Prin urmare, Cel care dorea ca ei să-l creadă pe Ioan, Cel care îi mustra pentru necredința lor, aparținea Aceluia ale cărui mistere le-a săvârșit Ioan. În orice caz, atunci când le dă, nevrând să răspundă la ceea ce ei <despre această chestiune>, un răspuns potrivit: Și nu vă voi spune cu ce putere fac aceasta ; El a întors rău pentru rău. 3. Dați Cezarului lucrurile care sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu lucrurile care sunt ale lui Dumnezeu. [1932] Ce va fi al lui Dumnezeu, care să fie ca denarul Cezarului? Cu siguranță chipul și asemănarea Lui. Așadar, El poruncește ca omul să fie returnat Creatorului, după chipul, asemănarea, cu numele și din materialul A Cărui monedă a fost bătut. Dumnezeul lui Marcion să-și caute moneda: Hristos poruncește ca „dinarul" unui om să fie returnat „Cezarului" său. Nu unui străin; decât dacă există o necesitate, *** [1933] care nu are propriul său denar. 4. Este o cerință justă și potrivită ca, în orice întrebare, conținutul răspunsului să se refere la subiectul întrebării. Dar este treaba unui nebun să răspundă un lucru celui care întreabă altul: cu atât mai puțin ar trebui să fie potrivit lui Hristos ceea ce nu se potrivește nici măcar unui om <obișnuit>. Saducheii, negatorii învierii, intenționând să întrebe despre aceasta, I-au oferit Domnului o poveste din Lege despre o femeie care, conform prescripției Legii [1934], s-a căsătorit cu șapte frați care au murit în ordine: soția cui soț ar trebui considerată după înviere? [1935] 5. Acesta era subiectul întrebării, aceasta era esența întrebării; Hristos trebuia să răspundă la ea. Nu se temea de nimeni, astfel încât să pară fie că evită întrebările, fie că arată în treacăt prin ele ceea ce altfel nu învăța deschis. Așa că a răspuns că fiii acestui veac se căsătoresc, [1936] - vedeți cât de relevant este acest lucru, căci întrebarea era despre veacul viitor; intenționând să spună că în el nimeni nu se căsătorește,[1937] El a declarat mai dinainte că ei se vor căsători aici, unde vor și muri, dar cei pe care Dumnezeu i-a

socotit vrednici de stăpânirea veacului acesta și de învierea din morți nu se însoară și nu se mărită, fiindcă nu vor mai muri, fiindcă se dovedesc a fi ca îngerii lui Dumnezeu, fiind făcuți fii ai învierii. [1938]

6. Întrucât, așadar, conținutul răspunsului nu trebuie adresat nimic altceva decât subiectului întrebării - dacă subiectul întrebării este epuizat de acest conținut al răspunsului - atunci răspunsul Domnului nu implică nimic altceva decât ceea ce rezolvă întrebarea: aveți momente cu căsătorie admisă și refuzată, care nu izvorăsc din întrebarea despre ele însele, ci din întrebarea despre înviere, aveți și confirmarea învierii în sine și tot ceea ce au încercat să afle saducheii, care nu au întrebat despre un alt zeu și nu au încercat să afle despre propria lege maritală. 7. Dar dacă îl obligați pe Hristos să răspundă la ceea ce nu a fost întrebat, negați că El ar putea răspunde la ceea ce a fost întrebat, prins, trebuie să presupunem, de înțelepciunea saducheilor. Pe lângă ceea ce trebuie spus acum și după obiecția fundamentală [1939], voi prelua invențiile însoțitoare <ale ereticilor>. Căci atunci când dau peste textul Scripturii: pe cine Dumnezeu l-a socotit vrednic de veacul acela, [1940] — când citesc, ei îl aleargă [1941] <în așa fel [1942] <încât să lege cuvintele „al veacului acela”> cu „Dumnezeu”, astfel încât, datorită acestui fapt, obțin „dumnezeul veacului acela”, în timp ce ar trebui citit astfel: „și pe care Dumnezeu l-a socotit vrednic”, astfel încât, atunci când se împarte <propoziția> în acest loc după „Dumnezeu”, <cuvintele> „al veacului acela” se referă la următoarele, adică: pe care Dumnezeu l-a socotit vrednic de posedarea veacului acela și a învierii. 8. Căci întrebarea nu era despre Dumnezeu, ci despre împrejurările veacului acela: a cui soție să devină după învierea în veacul acela. Tot așa și în ceea ce privește căsătoria însăși, <ereticii> distorsionează răspunsul, astfel încât cuvintele „copiii acestui veac se însoară și sunt dați în măritare ” [1943] se dovedesc a fi spuse despre poporul Creatorului, care permite căsătoria, și ei înșiși (ereticii), pe care dumnezeul acelui veac, adică altul, i-a considerat vrednici de înviere, nu se mai căsătoresc aici, căci nu sunt copii ai acestui veac. ***, [1944] întrucât, fiind întrebat despre căsătoria acelui veac, și nu despre aceasta, El a negat căsătoria despre care a fost întrebat. 9. Astfel, cei care <corect> au înțeles însăși semnificația cuvântului, zicerea și împărțirea <dintre cuvinte>, nu au învățat nimic altceva decât ceea ce ținea de subiectul întrebării, și chiar scribii spun: Învățătorule, bine ai vorbit. [1945] Căci El a confirmat învierea, <în care au crezut scribii>, arătând chipul ei, contrar opiniei saducheilor. În cele din urmă, El nu a contrazis mărturia celor care credeau că a răspuns având în vedere acest lucru. 10. Acum, dacă scribii L-au considerat pe Hristos Fiul lui David, iar David însuși Îl numește Domn, [1946] ce înseamnă aceasta pentru Hristos altceva decât David? Corecta El eroarea scribilor? <Nu.> Dar David L-a onorat pe Hristos, pe care L-a declarat Domn mai degrabă decât Fiul lui David, [1947]ceea ce nu ar fi potrivit pentru un disprețuitor al Creatorului. Și cât de potrivită este interpretarea din partea noastră! Căci El, pe care orbul îl numise anterior „Fiul lui David”, [1948] ceea ce trecuse cu tăcere când cărturarii nu erau prezenți, li se dezvăluie acum cu intenția ca El, pe care orbul, conform învățăturii cărturarilor, îl proclamase a fi singurul Fiu al lui David, să-l arate și pe el (pe David) ca Domn, răsplătind credința orbului, prin care îl considera Fiul lui David, dând în același timp o lovitură tradiției cărturarilor, conform căreia nu-L recunoșteau ca Domn. Tot ceea ce ținea de slava lui Hristos, care aparține Creatorului, nu putea fi păzit cu atâta zel decât de Hristos Creatorul.

1. Dreptul de proprietate asupra numelor a fost stabilit anterior de <noi>: că acesta aparține Celui care L-a anunțat mai întâi pe Hristosul Său oamenilor și L-a redenumit Isus. De aici și obrăznicia celui care declară că mulți vor veni sub numele său, [1949] care nu-i aparține, decât dacă este Hristosul și Isus al Creatorului, care are dreptul de proprietate asupra numelor; a celui care interzice, de asemenea, acceptarea lor, [1950] cu care el însuși este egal, venind și el sub un nume fals: dacă <acest lucru> nu este așa, atunci a fost lucrarea Lui [1951] să-i avertizeze pe ucenici să nu cedeze înșelăciunii legate de nume, Care, prin dreptul de proprietate asupra numelui, deținea autenticitatea acestuia. 2. Mai departe, vor veni cei care vor spune: Eu sunt Hristosul ; [1952] voi, care ați primit un astfel de nume, îl veți primi; căci acesta nu a venit [1953] sub propriul său nume. Ce se întâmplă acum? Când va veni Însuși Domnul numelor, Hristosul și Isus al Creatorului, Îl veți respinge? Dar cât de greșit, cât de nedrept, cât de nevrednic de cel mai bun Dumnezeu, că nu-L primiți pe Cel ce vine sub numele Său, voi care ați primit pe Altul sub numele Său! 3. Să vedem ce semne desemnează El pentru vremuri: războaie, cred, și împărăție <care se ridică> împotriva unei împărății, și neam împotriva unui neam, și ciumă, și foamete, și cutremure, și teroare, și minuni din cer, [1954] toate câte se potrivesc unui Dumnezeu aspru și crud. Când adaugă că acest lucru trebuie să se întâmple, [1955] cine Se arată El a fi? Unul care Îl răstoarnă sau Îl aprobă pe Creator? El confirmă necesitatea îndeplinirii ale cărui decrete, <deși> sunt la fel de teribile pe cât sunt de crude, El, fiind cel mai bun, ar fi trebuit să le înlăture mai degrabă decât să le pună, dacă nu-I aparțineau Lui. 4. Dar înainte de aceste evenimente, așa cum le prezice El, vor începe persecuțiile și suferințele, desigur, de dragul martiriului [1956] și pentru mântuire. Aveți profeția lui Zaharia: Domnul, zice el, Cel Atotputernic îi va păzi și îi vor nimici și îi vor ucide cu pietre cu praștii și le vor bea sângele ca vinul și vor umple cupe <cu el>, ca la altar, și Domnul îi va mântui în ziua aceea, ca pe oi, poporul Său, căci pietrele sfinte se rostogolesc. [1957] 5. Și ca să nu credeți că acest lucru este prezis cu privire la suferințele pe care urmau să le îndure din partea străinilor din cauza atâtor războaie, luați în considerare tipurile <de suferință>. Nimeni în prezicerile despre purtarea războaielor cu arme potrivite nu menționează lapidarea, care este mai potrivită pentru adunări populare și pentru rebeliune neînarmată; [1958]Nimeni nu măsoară râurile de sânge care curg atât de mult în război după capacitatea paharelor și nici nu le compară cu stropirea unui altar cu sânge; nimeni nu numește acele oi care pier complet înarmate în război, luptând ele însele cu aceeași sălbăticie; ci <îi numesc> pe cei care sunt uciși fiecare la locul său, plini de răbdare, mai degrabă dându-se <chinurilor> decât răzbunându-se. 6. În cele din urmă, spune: căci pietrele sfinte se rostogolesc, și nu „căci ostașii luptă”. Căci <cele menționate de Zaharia> sunt pietrele și temeliile pe care suntem ridicați, fiind stabiliți, după Pavel, pe temeliile apostolilor [1959] care - pietrele sfinte, expuse disprețului universal - se rostogolesc <în întreaga lume>. Aici, așadar, El ne interzice și să ne gândim la ceea ce trebuie să răspundem în fața tribunalelor, [1960] fiind Cel care i-a inspirat lui Balaam ceea ce nu a gândit, ba chiar opusul a ceea ce a gândit; [1961] și i-a promis lui Moise, care și-a invocat tăcerea, buze <care vorbesc curat>. [1962] Și El a revelat chiar înțelepciunea căreia nimeni nu i se poate împotrivi prin Isaia: Acesta va zice: Eu sunt al lui Dumnezeu - și <acesta> [1963] va striga: În numele lui Iacov - și altul va fi înscris în numele lui Israel . [1964] 7. Căci ce este mai înțelept și mai de netăgăduit decât o mărturisire simplă și deschisă în numele martirului, [1965] „devenind mai

puternic cu Dumnezeu” [1966] (așa se traduce numele Israel)? Și nu este surprinzător dacă Cel care primise de la Tatăl darul predicării la momentul potrivit a fost împiedicat să preînțeleagă: Domnul Îmi dă limbajul învățăturii, ** [1967] când trebuie să rostesc un cuvânt , [1968] - decât dacă Marcion Îl prezintă pe Hristos, care nu este supus Tatălui. 8. Nu am nevoie să arăt din nou persecuția din partea rudelor și blasfemia prezisă pentru nume, desigur, din cauza urii [1969] <față de El>. „Dar prin răbdare, spune el, vă veți mântui pe voi înșivă, [1970] — despre care <răbdare>, trebuie să ne gândim, <vorbește> psalmul: Răbdarea celor drepți nu va pieri până la sfârșit? căci și în alt loc: Glorioasă este moartea celor drepți, [1971] — fără îndoială din cauza răbdării; căci și Zaharia: Cununa va fi pentru cei ce răbd. [1972] 9. Dar ca să nu îndrăzniți să dovediți că apostolii au fost chinuiți de evrei ca vestitori ai unui alt dumnezeu, amintiți-vă că profeții, care au suferit același lucru din partea evreilor, au fost totuși apostoli nu ai unui alt dumnezeu, ci ai Creatorului. Dar, după ce au arătat după aceasta timpul pustiirii, când Ierusalimul va începe să fie înconjurat de armate, [1973]”El enumeră deja semnele sfârșitului final: minunile lunii, soarelui și stelelor și pe pământ nenorocirile neamurilor, [1974] lovite ca de vuietul unei mări înfuriate, în așteptarea nenorocirilor care planează asupra lumii. [1975] Că puterile cerești însele trebuie să fie zdruncinate, [1976] uitați-vă la Ioel: Și voi da minuni în cer și pe pământ, sânge și foc și un stâlp de fum: soarele se va preface în întuneric și luna în sânge, înainte ca ziua Domnului, cea mare și slăvită . [1977] Îl aveți și pe Habacuc: Pământul se va sfâșia de râuri, neamurile Te vor vedea și vor suferi în naștere: adâncul, stropind cu ape în timp ce se mișcă, și-a scos sunetul, o frică sublimă de El s-a ivit: soarele și luna s-au oprit la locul lor, strălucirea Ta va ieși la lumină, fulgerul va fulgera - scutul Tău - în furtuna Ta vei despica pământul și în indignarea Ta vei răsturna neamurile. [1978] 10. Cred că ceea ce a proclamat Domnul este în acord cu ceea ce a fost proclamat de profeți cu privire la răsturnările lumii și ale globului, la elemente și la națiuni. Ce spune Domnul după aceasta? Și atunci vor vedea pe Fiul Omului venind din cer cu cea mai mare putere. Când se va întâmpla aceasta, vă veți ridica și vă veți ridica capetele, căci răscumpărarea voastră [1979] este aproape, desigur, în timpul Împărăției, a cărei pildă va fi adăugată mai jos. [1980] 11. Tot așa și voi, când veți vedea toate aceste lucruri întâmplându-se, să știți că Împărăția lui Dumnezeu este aproape. Aceasta va fi ziua cea mare și glorioasă a Domnului, [1981] venind din cer ca Fiul Omului, după Daniel: Iată, El vine pe norii cerului ca Fiul Omului! [1982] — și așa mai departe — și I s-a dat putere împărătească , [1983] — pentru a cere, pentru care <, așa cum se spune> în parabolă, S-a dus, lăsând banii robilor pentru a face profit, [1984] — și toate neamurile — pe care Tatăl I le-a făgăduit în psalm: Cere-Mi și-Ți voi da neamurile de moștenire [1985] — și toată slava care-I slujește și puterea Lui veșnică, care nu se va lua, și Împărăția Lui, care nu se va nimici , [1986] — căci nu vor muri, nici nu se vor căsători în ea, ci vor fi ca îngerii. [1987] 12. Despre aceeași venire a Fiului Omului și consecințele ei <se spune> în Habacuc: Ai ieșit pentru mântuirea poporului Tău, ca să mântuiești pe unsul Tău [1988]— cu siguranță cei care se vor ridica și își vor ridica capetele, fiind mântuiți în timpul Împărăției. Prin urmare, când aceste poziții referitoare la promisiuni vor fi de acord între ele, așa cum sunt și cele referitoare la zguduiri, datorită acordului dintre cele spuse de profeți și de Domnul, atunci nu veți putea stabili aici nicio distincție pentru a atribui Creatorului, adică lui Dumnezeu, sălbăticia, zguduirile — pe care cel mai bun zeu nici nu ar fi trebuit să le permită, cu atât mai puțin să le aștepte — ci celui mai bun zeu pentru a imputa promisiuni pe care Creatorul, necunoscându-l, nu le-ar

fi putut face dinainte. Sau, dacă El a dat promisiunile Sale, care nu diferă de promisiunile lui <al vostru> [1989] Hristos, El va fi egal în milă [1990] cu cel mai bun zeu și se va părea că Hristosul vostru nu a promis mai mult decât Fiul meu al Omului. 13. Însuși cursul narațiunii evanghelice, de la întrebarea ucenicilor [1991] până la parabola smochinului [1992], îl veți găsi atât de profund > datorită legăturii semantice referitoare atât ici, cât și colo la Fiul Omului, încât atât tristețea, cât și bucuria, atât șocurile, cât și promisiunile se vor raporta la El și nu veți putea separa de El partea <din aceste manifestări> care este opusă <Lui>. 14. Căci, din moment ce venirea Fiului Omului a fost rânduită între cele două rezultate, rezultatul tulburării și rezultatul făgăduințelor, este necesar ca atât nenorocirile neamurilor, cât și speranțele sfinților să fie atribuite numai Fiului Omului, căci El este plasat la mijloc în așa fel încât este [1993] comun ambelor rezultate, venind să completeze prin venirea Sa una, adică nenorocirile neamurilor, și să înceapă cealaltă, adică speranțele sfinților, astfel încât, dacă recunoști venirea Fiului Omului ca aparținând Hristosului meu - pentru a-I atribui astfel necazurile viitoare care preced venirea Lui - ai fost nevoit să-I atribui și binecuvântările care încep odată cu venirea Lui, ** * [1994] ai fost nevoit să-I atribui și necazurile 15. care preced venirea Lui. Căci venirea Fiului Omului este la fel de legată de venirea Sa prin precederea Sa, pe cât este legată venirea binecuvântărilor Sale de succesiunea Sa. Așadar, căruia dintre cei doi Hristoși îi atribuiți unicului Fiu al Omului, cărui rol i-ar aparține atât distribuirea binecuvântărilor, cât și a necazurilor? L-ați făcut fie pe Creator cel mai bun, fie pe Dumnezeul vostru crud din fire. 16. În cele din urmă, gândiți-vă la conținutul pildei în sine: Uitați-vă [1995] la smochin și la toți pomii: când dau rod, oamenii știu că vara este aproape; tot așa și voi, când vedeți aceste lucruri întâmplându-se, să știți că Împărăția lui Dumnezeu este aproape.Căci, așa cum rodirea pomilor vestește venirea verii, precedând-o, tot așa conflictele de pe glob prevestesc Împărăția, anticipând-o. Acum, fiecare semn este proprietatea celui al cărui semn este și un semn este pus pe fiecare proprietate de către cel căruia îi aparține. 17. Prin urmare, dacă conflictele sunt semne ale Împărăției, așa cum rodirea este un semn al verii, atunci, în consecință, Împărăția aparține și Creatorului, Căruia îi sunt atribuite conflictele, care sunt semne ale Împărăției. <La aceste cuvinte> „preabunul Dumnezeu” a prefațat afirmația că acest lucru trebuie să se întâmple, [1996] atât de teribil, atât de înfricoșător, fără îndoială prefigurat de profeți și de Lege: astfel, El nu a răsturnat Legea și profeții, confirmând necesitatea împlinirii a ceea ce au prezis ei. 18. El adaugă, de asemenea, că cerul și pământul nu vor trece decât dacă totul se va împlini. [1997] Despre ce vorbim? Dacă este vorba despre ceea ce a fost prezis de Creator, [1998] atunci este firesc ca elementele să se angajeze să pună în aplicare planul Domnului lor; dacă este vorba despre ceea ce <vine> de la cel mai bun zeu, atunci nu știu dacă cerul și pământul vor tolera împlinirea a ceea ce a fost stabilit de un rival. Dacă Creatorul permite acest lucru, atunci El nu este un Dumnezeu gelos. Ei bine, atunci să treacă cerul și pământul acum [1999] - căci așa le-a rânduit Domnul, [2000] - dacă numai cuvântul Lui poate rămâne pentru totdeauna - căci așa a prezis și Isaia, [2001] - să fie avertizați și ucenicii: Ca nu cumva inimile lor să fie vreodată împovărate de lăcomie, beție și grijile acestei vieți și ca ziua aceea să nu vină peste ei pe neașteptate ca o cursă [2002] - desigur, pe cei care L-au uitat pe Dumnezeu din cauza abundenței și a gândurilor despre lucrurile lumești - acesta va fi avertismentul lui Moise [2003] - astfel, Cel care a rostit anterior acest avertisment va elibera din cursa acestei zile. 19. Existau și alte locuri în Ierusalim potrivite pentru învățătură și existau locuri în afara Ierusalimului potrivite

pentru singurătate. Dar El învăța în Templu în timpul zilei, [2004] fiind Cel care a profețit prin Osea: În Templul Meu M-au găsit și a existat o înțelegere cu ei [2005] , dar noaptea Se retrăgea pe Muntele Măslinilor; [2006] căci așa a declarat Zaharia: Și picioarele Lui vor sta pe Muntele Măslinilor [2007]. Existau și ore potrivite pentru ascultare: trebuiau să se adune în zori, [2008] căci El, după ce a spus: Domnul îmi dă limba învățăturii , adaugă: El a atras la Mine urechea dimineața ca să asculte , [2009] Dacă aceasta este răsturnarea profețiilor, care va fi împlinirea lor?

1. El știa și [2010] când va pătimi, [2011] a cărui pătimire Legea o reprezenta simbolic [2012] . Într-adevăr, dintre atâtea sărbători evreiești, El a ales ziua Paștelui. Căci, în legătură cu această taină, Moise a spus: Acesta este Paștele Domnului [2013]. De aceea, El își declară intenția: Am dorit să mănânc Paștele cu voi înainte de a pătimi. [2014] O, nimicitorul Legii, care ai vrut să păstrezi chiar și Paștele! Trebuie să fi fost plăcerea berbecului evreiesc [2015] . Sau era El același care, menit să fie jertfit ca o oaie și ca o oaie înaintea celui ce-l tunde, nu a intenționat să-Și deschidă gura, [2016] a vrut să umple cu realitate imaginea Sângelui Său mântuitor? 2. Ar fi putut fi trădat de orice străin, așa că nu trebuie să spun că și în aceasta s-a împlinit psalmul: Cel ce a mâncat pâine cu Mine și-a ridicat călcâiul împotriva Mea [2017]. Ar fi putut fi trădat fără răsplată. Căci ce nevoie era de un trădător al Celui care, arătându-se înaintea ochilor întregului popor, ar fi putut mai degrabă să fie prins decât trădat. Dar aceasta i-ar fi convenit unui alt Hristos, și nu Celui care a împlinit profețiile. Căci este scris: pentru că au vândut pe cel drept [2018]. Într-adevăr, atât mărimea, cât și soarta ulterioară a răsplatei s-au întors după pocăința lui Iuda și au fost date pentru a cumpăra țarina olarului, așa cum se spune în Evanghelia după Matei [2019] , au fost prefigurate de Ieremia: Și au primit treizeci de arginți, prețul a ceea ce a fost evaluat - sau onorat - și i-au dat pentru țarina olarului. [2020]

3. După ce a declarat, așadar, că dorește să mănânce Paștele ca fiind al Său - căci este nedemn de Dumnezeu să dorească ceva ce nu-I aparține - El a făcut pâinea pe care a primit-o și a împărțit-o ucenicilor Trupul Său, zicând: Acesta este Trupul Meu, [2021] adică „chipul Trupului Meu”. [2022] Căci nu ar exista nicio imagine dacă nu ar exista un Trup propriu-zis. Totuși, o esență goală, care este o fantomă, nu ar putea avea o imagine. Sau, dacă El a transformat pâinea într-un trup pentru Sine, deoarece a fost lipsit de adevărul trupului, atunci trebuie să fi renunțat la pâine pentru noi. Răstignirea pâinii ar corespunde absurdității lui Marcion. De ce atunci numește pâinea trupului său și nu o dovleac, care era în locul inimii lui Marcion, care nu înțelege vechimea acestei imagini a Trupului lui Hristos, vorbind prin Ieremia: Au urzit un complot împotriva Mea, zicând: Veniți, să punem lemne pe pâinea Lui [2023] - și anume crucea - pe Trupul Său. 4. Așadar, El, interpretul antichității, a arătat suficient de clar ce voia atunci să desemneze drept pâine, numind Trupul Său pâine. Tot așa, menționând paharul la încheierea Legământului pecetluit cu Sângele Său [2024], El a confirmat realitatea Trupului <Său>. Căci sângele nu poate fi decât într-un trup de carne. Într-adevăr, chiar dacă <ereticii> ne prezintă un trup lipsit de proprietățile cărnii, în el, dacă nu este de carne, cu siguranță nu va fi sânge. 5. Astfel, dovada corporalității se va baza pe mărturia cărnii, dovada cărnii - pe mărturia sângelui. Și să recunoști în vin imaginea antică a Sângelui, Isaia te va ajuta: Cine, spune el, este Cel ce vine din Edom, culoarea roșie a hainelor Sale din Bosor? Atât

de frumos în haină - în severitate cu tărie? De ce sunt hainele și veșmintele Tale roșii - ca dintr-un teasc plin de struguri călcați în picioare ? [2025] Căci Duhul profetic - ca și cum L-ar contempla deja pe Domnul mergând la suferință, îmbrăcat, desigur, în trup ca și cum ar fi suferit în el - denotă prin culoarea roșie a veșmintelor veșmintele însângerate ale trupului, călcate în picioare și stoarse de puterea suferinței, ca pe un teasc, întrucât și de acolo coboară oamenii, ca și cum ar fi pătați cu sânge din cauza culorii roșii a vinului. Mult mai clar, cartea Genezei, în binecuvântarea lui Iuda - din această semințe urma să vină neamul lui Hristos după trup [2026] - îl înfățișa deja atunci pe Hristos în Iuda: Își va spăla , spune el, haina în vin și învelișul în sângele strugurilor, [2027] - arătând trupul prin haină și înveliș, iar sângele prin vin. Astfel, acum Cel care atunci a desemnat sângele prin vin și-a sfințit Sângele în vin.

1. Vai, spune el, de acel <om> prin care Fiul Omului este trădat , [2028] Deci se știe deja că cuvântul vai trebuie înțeles ca un strigăt de blestem sau amenințare și considerat ca aparținând <cuiva> mânios și insultat, cu excepția cazului în care Iuda era destinat să comită o crimă atât de mare fără pedeapsă. Dar [2029] dacă este fără pedeapsă, atunci cuvântul vai este lipsit de sens; dacă nu este fără pedeapsă, atunci, desigur, <Iuda> trebuia pedepsit de Cel pe care l-a trădat. Mai mult, dacă <Hristosul vostru>, știind <despre viitor>, i-a permis omului pe care îl acceptase ca tovarăș al său să hotărască asupra unei astfel de crime, atunci nu ar trebui să mai spuneți despre Creator cu privire la Adam ceea ce se va întoarce și împotriva zeului vostru: că fie nu a știut, nefiind împiedicat pe cel care intenționa cu prudență să păcătuiască, fie nu l-a putut împiedica dacă ar fi știut, [2030] fie nu a vrut, dacă ar fi știut și ar fi putut, și prin urmare trebuie condamnat ca rău cel care a permis omului său să piară din cauza păcatului. 2. Prin urmare, vă sfătuiesc să-L recunoașteți (pe Hristos) ca Creator, mai degrabă decât, contrar propriei voastre învățături, să-L faceți egal pe cel mai bun dumnezeu. Căci El vă arată un Dumnezeu gelos, [2031] când îl condamnă mai degrabă pe Petru, care a spus ceva cu îndrăzneală, [2032] la renunțare [2033] <decât să-l salveze de la cădere>. De asemenea, El urma să fie trădat cu o sărutare; [2034] aceasta, desigur, se referă la Hristosul profeților, care este, fără îndoială, Fiul Celui pe care poporul L-a onorat cu buzele sale. [2035] Când a fost adus la judecată, l-au întrebat dacă El este Hristosul. [2036] Despre ce Hristos puteau cere evreii, dacă nu pe al lor? De ce atunci nici măcar atunci nu le-a prezentat pe altul? „Ca să sufere”, spuneți voi, adică ca El, cel mai bun, să-i incite la crimă pe cei care până atunci rămăseseră în ignoranță. Totuși, El ar fi suferit chiar dacă ar fi vorbit. 3. Căci dacă vă spun , spune el, nu veți crede , [2037]. Și ei, neputând să creadă, ar fi insistat să ceară execuția lui. Și de ce n-ar fi suferit mai degrabă, dacă s-ar fi arătat a aparține unui alt dumnezeu și, prin urmare, un adversar al Creatorului? Nu, așadar, pentru a suferi, S-a abținut atunci să Se arate altora; ci pentru că ei doreau să obțină o mărturisire de pe buzele Lui, neintenționând, totuși, să-L creadă pe Cel care mărturisea, fiind cei care urmau să-L recunoască pe baza lucrărilor Sale care împlineau Scripturile. Prin urmare, a se ascunde era lucrarea Celui pe care ei urmau să-L cunoască singuri. 4. Și totuși, El, întinzându-Și mâna către ei, spune: De acum înainte Fiul omului va ședea la dreapta puterii lui Dumnezeu [2038].Căci El Se arată a fi „Fiul Omului” [2039] din [2040] profeția lui Daniel și „șezând la dreapta lui Dumnezeu” [2041] din Psalmul lui David. Așadar, fiind luminați de aceste cuvinte și de o comparație a Scripturilor cu privire la Cine dorea să fie considerat, ei spun: De aceea Tu ești Fiul lui Dumnezeu. [2042] Ce

dumnezeu, dacă nu Cel pe care Îl cunoșteau ca fiind singurul? Ce dumnezeu, dacă nu Cel care, așa cum își aminteau, i-a spus în Psalm Fiului Său: Șezi la dreapta Mea ? [2043] „Dar <voi spuneți> El răspunde: Voi spuneți , [2044] ca și cum <ar fi vrut să spună>: nu Eu.” 5. Dimpotrivă, când au început să întrebe din nou, [2045] El a confirmat că El era Cel despre care spuneau. Cum veți dovedi că ei, întrebând și nu <ca Hristos> [2046] afirmând, au spus: De aceea Tu ești Fiul lui Dumnezeu ? Căci ei - din moment ce El arătase indirect, prin Scripturi, că trebuia considerat Fiul lui Dumnezeu - a înțeles-o astfel: De aceea Tu ești Fiul lui Dumnezeu, ceea ce nu vrei să te declari deschis. Așadar, El „voi spuneți ” a răspuns afirmativ, și proclamația Lui a fost atât de afirmativă încât ei s-au încăpățânat să țină la ceea ce implica. XLII. 1. Căci când a fost adus înaintea lui Pilat, au început să-L acuze că se declară a fi Hristos Regele, [2047] fără îndoială „Fiul lui Dumnezeu, care va veni să șadă la dreapta lui Dumnezeu”. Dar ei, neștiind cu siguranță dacă El se numea Fiul lui Dumnezeu, L-ar fi acuzat pe baza unui alt nume, dacă nu ar fi decurs din cuvintele Sale „Voi spuneți ” că El era Cel despre Care vorbeau. Și când Pilat a întrebat: „ Ești Tu Hristosul? ”, El a răspuns exact în același fel: „ Voi spuneți ” [2048] ca să nu pară că a răspuns mai pe larg din frica autorităților. 2. Așadar, Domnul S-a înfățișat înaintea curții și Și-a adus poporul înaintea curții; Domnul Însuși a venit la curte cu bătrânii și prinții poporului , [2049] conform lui Isaia, și din acel moment a început să împlinească tot ce era scris despre suferința Sa: îndată semințiile s-au stârnit și poporul a plănuit un lucru deșert; regii pământului s-au ridicat și conducătorii s-au adunat împotriva Domnului și împotriva Hristosului Său . [2050] „Semințiile” sunt romanii care erau cu Pilat; „națiunile” sunt semințiile lui Israel; „regii” <au fost reprezentați> de Irod; [2051] „prinții” de marii preoți. 3. Într-adevăr, El, trimis ca dar lui Irod, [2052]a confirmat autenticitatea cuvintelor lui Osea. Căci el profețise despre Hristos: Și-L vor duce legat ca o jertfă [2053] la împărat? Irod s-a bucurat când L-a văzut pe Isus, dar n-a auzit niciun cuvânt de la El. [2054] Căci , ca un miel înaintea celui ce-l tunde, n-a deschis gura, [2055] fiindcă Domnul îi dăduse limba învățăturii, [2056] ca să știe când [2057] trebuie să vorbească; acea limbă, desigur, pe care apoi a confirmat-o prin tăcerea sa ca fiind lipită, conform cuvintelor psalmului, de gâtul său. [2058] 4. Și lui Baraba, care i-a întrecut pe toți în răutate, i se dă viață ca un om bun, dar pentru Hristos, care i-a întrecut pe toți în dreptate, cer moartea ca pentru un ucigaș. [2059] Dar răstignesc doi răufăcători lângă el, [2060] ca să fie numărat printre criminali. [2061] Hainele Sale [2062] , <parțial> [2063] împărțite între soldați și parțial date <unuia dintre ei> prin tragere la sorți, [2064] Marcion, desigur, a îndepărtat având în vedere profeția psalmului: Au împărțit hainele Mele între ei și pentru veșmântul Meu au aruncat sorți . [2065] Îndepărtați în acest caz și crucea însăși. Căci același psalm nu tace despre asta: Mi-au străpuns mâinile și picioarele. [2066] Acolo citim despre tot ce privește sfârșitul: Câinii m-au înconjurat, adunarea [2067] de răufăcători m-a asediat . [2068] Toți cei ce priveau la Mine își bateau joc de Mine; ziceau cu buzele și clătinau din cap: S-a încrezut în Dumnezeu, să-L scape El.} [2069] La ce <acum> mai este mărturia hainelor? Obține un câștig din minciuna ta: haina lui Hristos este întregul psalm. 5. Și iată, stihiile se clatină. [2070] Căci Domnul lor a suferit. Totuși, dacă inamicul ar fi fost învins, cerul ar fi fost luminat de lumină, soarele ar fi dansat în razele sale mai devreme, ziua s-ar fi oprit mai devreme, privind cu plăcere la Hristos Marcion atârnat pe cruce. Aceste dovezi mi-ar fi fost de folos, chiar dacă nu ar fi fost prezise: Cerurile, spune Isaia, le voi acoperi cu întuneric , [2071] - aceasta va fi ziua despre care vorbește și Amos: Și se va întâmpla în

ziua aceea, zice Domnul, că soarele va apune la amiază , [2072] - aveți și o indicație a ceasului al șaselea, [2073] - și se va face întuneric pe pământ. [2074] Și perdeaua Templului s-a rupt, [2075]când îngerul a năvălit, lăsând-o pe fiica Sionului ca pe un turn de veghe în vie și ca pe o colibă în câmpul de castraveți. [2076] 6.0, Cât de stăruitor continuă Hristos să Se descopere [2077] și în psalmul treizeci! El a strigat către Tatăl: *** [2078] ca, chiar și murind, să împlinească profețiile din cuvântul Său care a murit. [2079] Acestea zicând, Și-a dat duhul} [2080] Cine? Duhul însuși sau trupul duhul? Dar duhul nu se putea da pe sine însuși. Unul este Cel care se dă, altul este cel care se dă. Dacă duhul este dat, trebuie neapărat să fie dat de altcineva. Și dacă El ar fi doar un duh, s-ar spune mai degrabă că a plecat decât că și-a dat duhul. Cine și-a dat atunci duhul dacă nu trupul, care respiră atunci când o are și, în consecință, o dă atunci când este lipsit de ea? 7. În cele din urmă, dacă nu era carnea, ci o fantomă a cărnii, și exista și o fantomă a duhului, iar duhul s-a dat pe sine și, dându-și drumul, a plecat, atunci, fără îndoială, fantoma a plecat când duhul, care era o fantomă, a plecat, iar fantoma cu duhul <nu> a fost nicăieri de găsit. Și prin urmare nimic nu a rămas pe cruce, nimic nu a atârnat după ce fantoma a fost dată, nimic nu i s-a cerut lui Pilat, nimic nu a fost dat jos de pe cruce, nimic nu a fost înfășurat într-un giulgiu, nimic nu a fost pus într-un mormânt nou? [2081] Dar nu este așa. Ce a fost? Dacă o fantomă, atunci, prin urmare, duhul era încă în ea. Dacă duhul a plecat, [2082] prin urmare, fantoma l-a luat <cu ea>. 8. Rămâne o obrăznicie eretică să spunem că a rămas o fantomă a unei fantome, dar, desigur, [2083] Iosif știa că era un trup cu care acționase foarte pios, acel Iosif care nu era de acord cu evreii în chestiunea privind crima lor, [2084] un om binecuvântat care nu a venit la sfatul celor răi și nu a stat pe calea păcătoșilor și nu a șezut pe scaunul infecției. [2085]

1. Era necesar, desigur, ca profeția să fi fost profețită despre omul care a săvârșit îngroparea Domnului și care era deja pe bună dreptate binecuvântat, dacă profeția nu trecea sub tăcere slujba acelor femei care au venit la mormânt înainte de zori cu mirodeniile pregătite. [2086] Căci așa spune Osea: Și vor căuta fața Mea; înainte de zori se vor scula pentru Mine, zicând: Veniți, să ne întoarcem la Domnul, căci El ne-a lovit și ne va îngriji; El ne-a lovit și va avea milă de noi; El ne va vindeca în două zile și a treia zi vom învia. [2087] 2. Căci cine nu va crede că aceste cuvinte au revenit iar și iar în mintea acelor femei în mijlocul durerii abandonului lor prezent - din cauza căruia păreau ele însele lovite de Domnul - și a speranței învierii Sale - din cauza căreia credeau [2088] că vor fi înviate? Așadar, trupul Lui nu a fost găsit, mormântul Lui a fost luat din mijloc, potrivit lui Isaia. [2089] Dar în același loc au apărut doi îngeri. [2090] Aceștia erau apărătorii obișnuiți ai Cuvântului lui Dumnezeu, confirmați de doi martori. [2091] Isaia a prevăzut și întoarcerea femeilor din mormânt [2092] și din acea viziune a îngerilor: Femei, spune el, [veniți,] [2093] care veniți din viziune, veniți , [2094] - să vestiți, desigur, învierea Domnului. 3. Totuși, este bine <pentru noi> că ucenicii au persistat în necredință, pentru ca până la sfârșit apărarea noastră să poată continua, afirmând că Isus S-a declarat ucenicilor a fi nimeni altul decât Hristosul profeților. Căci când doi dintre ei plecau pe drumul lor, iar Domnul li s-a alăturat, fără să arate cine este și chiar ascunzându-Și cunoștința despre ceea ce se întâmplase, [2095] au spus: Noi credeam că El este Mântuitorul lui Israel, [2096] - desigur, Hristosul lor, adică <Hristosul> Creatorului. 4. Până la urmă, El nu S-a declarat pe Sine însuși a fi altceva. Cu toate acestea, ei nu L-ar fi considerat ca aparținând Creatorului, iar El, fiind considerat ca

aparținând Creatorului, nu ar fi tolerat o astfel de opinie despre El, dacă nu ar fi fost Cel care era considerat. Sau El Însuși va fi găsit a fi autorul erorii și un pretins apărător al adevărului, ceea ce este contrar titlului de cel mai bun zeu. Dar chiar și după înviere, El li S-a arătat ca nimeni altul decât Cel care, după ei, Îl considerau ei a fi. <El> a coborât asupra lor într-un mod clar: O, nebunilor și înceti cu inima în necredința <voastră> în tot ceea ce [2097] - „v-a spus". [2098] Ce a spus El? Că aparține unui alt zeu? Dovediți-o și mă predau. 5. Nu au spus îngerii același lucru [2099] femeilor:Vă amintiți ce v-a spus în Galileea, spunând că Fiul Omului trebuie să fie trădat și răstignit și să învie a treia zi ? [2100] De ce ar trebui, dacă nu pentru că nu a fost scris de Dumnezeu Creatorul? Așadar, i-a atacat ca fiind ofensați doar de Patimi și ca având îndoieli cu privire la credința în înviere anunțată de femei; și din cauza tuturor acestora, nu credeau că El era cine credeau ei că este. Prin urmare, vrând ca ei să creadă că El era cine credeau ei că este, El a confirmat că El era cine credeau ei că este, și anume, Hristosul Creatorului, Mântuitorul lui Israel. 6. Acum, în ceea ce privește adevărul trupului, ce ar putea fi mai clar? Când erau confuzi dacă nu cumva era o fantomă, ba chiar când credeau că este așa, <El spune>: De ce sunteți tulburați? Și de ce vi se strecoară gânduri în inimile voastre? Uitați-vă la mâinile și la picioarele mele, căci eu însumi sunt, întrucât duhul nu are oase, așa cum vedeți în mine [2101] 7. Marcion, cred, nu a vrut să elimine din Evanghelia sa unele dintre lucrurile care îl contrazic, cu intenția ca, pe baza a ceea ce ar fi putut elimina și nu a eliminat, să poată nega că a eliminat ceea ce a eliminat <de fapt> sau să spună că a eliminat-o pe bună dreptate; [2102] și nu a cruțat nimic în afară de ceea ce a răsturnat printr-o interpretare perversă nu mai puțin decât prin distrugere. De aceea insistă să spună aceasta: „Duhul nu are oase, așa cum vedeți în mine ", ca și cum cuvintele „așa cum vedeți în mine" s-ar referi la duh, [2103] adică „<așa cum vedeți> Eu nu am oase", așa cum duhul nu are oase. Dar care este sensul acestei tortuozități, când El ar fi putut pur și simplu să declare: „Căci un duh nu are oase, așa cum nici voi nu le vedeți în Mine"? 8. De ce îi îndeamnă atunci să se uite la mâinile și picioarele Sale, [2104] care părți ale corpului sunt alcătuite din oase, dacă El nu avea oase? De ce adaugă: și să știți că Eu sunt, [2105] El, desigur, pe Care Îl cunoșteau mai înainte ca fiind trupesc? Sau, dacă El era în sensul deplin al cuvântului o fantomă, de ce le-a mustrat că Îl considerau o fantomă? Totuși, din moment ce ei încă nu credeau, El a cerut mâncare, [2106] pentru a arăta că și El avea dinți. 9. Se pare că noi am împlinit promisiunea. L-am arătat pe Iisus Hristos profeților în învățăturile, zicerile, experiențele, sentimentele, minunile, patimile <Sale>, chiar și în înviere, <L-am arătat> ca nimeni altul decât <Hristos> Creatorul, deoarece, trimițând apostolii să predice la toate neamurile, [2107] El, împlinind psalmul, a poruncit ca glasul lor să ajungă în fiecare țară și cuvintele lor până la marginile pământului. [2108]Mi-e milă de tine, Marcion; în zadar ai trudit. Căci Hristos Iisus, în Evanghelia ta, este al meu.

Cartea a V-a

1. Nu există nimic fără început, în afară de Dumnezeu singur. Întrucât acesta, ca fiind principalul, determină starea tuturor lucrurilor, este necesar ca el să fie și principalul în considerarea lor, astfel încât să se poată obține informații despre starea lor; căci nu poți înțelege cum este ceva dacă nu ești sigur de existența sa, după ce i-ai aflat mai întâi sursa. Și de aceea, ajungând la acest subiect în lucrarea mea, eu, ca un nou discipol și urmaș al

lui (Marcion), și nu al altcuiva, îi cer lui Marcion să-mi arate și sursa Apostolului Pavel; totuși, nu voi crede nimic în afară de aceasta, că nimic nu trebuie crezut cu priză (între timp, a crede în orice va fi considerat cu priză fără a-i cunoaște sursa); și voi insista pe bună dreptate asupra necesității de a avea grijă să se desfășoare această investigație, deoarece sunt informat ca apostol despre cineva pe care nu-l găsesc în lista apostolilor din Evanghelie. [2109] 2. Mai mult, când aud că a fost ales ulterior de Domnul, [2110] deja odihnindu-se în ceruri, cred că se poate spune despre neprevedere, dacă Hristos nu știa [2111] mai înainte că Pavel va fi nevoie de El, ci a decis - când îndatoririle apostolilor fuseseră deja distribuite și aceștia fuseseră trimiși să facă lucrarea care le-a fost încredințată - că el ar trebui inclus printre ei, acționând conform situației și nu conform prevederii, conform necesității, ca să spunem așa, și nu conform voinței. Prin urmare, armatorule pontic, dacă nu ai primit niciodată bunuri furate sau de contrabandă la bordul navelor tale, dacă nu ai furat sau contrafăcut niciodată marfă, aș vrea ca tu, care ești mai precaut și mai de încredere în treburile divine, să ne spui prin ce semn îl accepți pe Pavel ca apostol, cine i-a pecetluit semnul <acest> titlu, cine ți l-a încredințat, cine ți-a încărcat <nava>, astfel încât să ni-l poți oferi cu încredere. 3. Ca să nu dovedească faptul că aparține Celui care a furnizat toate dovezile apostoliei sale, [2112] „el însuși”, spune <Marcion>, „s-a declarat apostol, și nu de la oameni și nu prin om, ci prin Iisus Hristos”. [2113] Desigur, oricine se poate declara <cineva>, dar afirmația sa este confirmată de autoritatea altuia. Unul scrie, altul semnează, al treilea pune o pecete, al patrulea înregistrează. Nimeni nu este în același timp declarant și martor pentru sine. În plus, ați citit cu siguranță că vor veni mulți care vor zice: Eu sunt Hristosul . [2114]Dacă există cineva care se numește în mod fals Hristos, cu cât mai curând va exista unul care se declară apostol al lui Hristos? Până acum am fost sub masca unui ucenic sau a unui cercetător, pentru ca de acum înainte să încep să vă zdrobesc credința, pe care nu o puteți dovedi, și să vă jenez nerușinarea: faceți afirmații și nu acceptați ceea ce ați putea face afirmații. Hristos și apostolul să aparțină acum [2115] unui alt <dumnezeu>, în timp ce ei primesc confirmare doar din Scriptura Creatorului. 5. Într-adevăr, chiar și cartea Genezei mi-a promis odată pe Pavel. Căci Iacov, printre acele imagini și binecuvântări profetice către fiii săi, spune, întorcându-se către Beniamin: Beniamin, un lup răpitor, va mânca dimineața și va da mâncare seara? Căci el a prevăzut dinainte că din semințiа lui Beniamin va veni Pavel, [2116] lupul răpitor care mănâncă dimineața, adică cel care în tinerețea sa va asupri oile Domnului ca un prigonitor al Bisericilor, iar apoi seara va da hrană, adică la bătrânețe va hrăni oile Domnului ca un învățător al neamurilor. [2117] 6. Într-adevăr, atât cruzimea inițială a lui Saul în prigonirea lui David, [2118] cât și apoi primirea binelui pentru rău, pocăința și satisfacția, [2119] nu au prefigurat nimic altceva decât pe Pavel în Saul, conform descendenței dintr-o singură semințiе, [2120] și pe Iisus în David, conform descendenței Fecioarei. [2121] Dacă nu vă plac aceste mistere ale imaginilor, atunci această istorie a lui Pavel, pe care nu trebuie să o negați, mi-a fost cu siguranță relatată de „Faptele Apostolilor”. [2122] Prin ele îl arăt pe prigonitorul care a devenit apostol nu din oameni și nu prin om; [2123]Prin ele încep să-l cred, prin ele nu te las să-l aperi și nu mă dau în lături de la a spune: „Atunci îl tăgăduiești pe Apostolul Pavel?” Nu-l blasfemiez pe cel pe care îl apăr. 7. Neg pentru a te obliga să aduci argumente; neg pentru a dovedi că este al meu. Sau, dacă te uiți la credința noastră, acceptă ceea ce o confirmă; dacă mă chemi pe mine să o accept pe a ta, arată ceea ce o pregătește. Sau dovedește că ceea ce crezi există, sau dacă nu dovedești, cum crezi? Sau

cine ești tu, care crezi împotriva Aceluia prin care numai ceea ce crezi poate fi dovedit? 8. Primește acum și un apostol pe baza mărturiei mele, așa cum <l-ai primit deja> pe Hristos; apostolul meu, precum și pe Hristos. Și aici vom lupta pe aceleași linii și vom contesta chiar din punctul de vedere al obiecției deja pregătite, a cărei esență este că apostolul, a cărui apartenență la Creator este negată și a cărui ostilitate față de Creator este chiar proclamată, nu trebuie să învețe nimic în conformitate cu Creatorul, nici să accepte nimic de genul acesta, nici să dorească ceva de genul acesta, ci trebuie să predice de la bun început un alt dumnezeu cu aceeași constanță cu care a smuls <oamenii> de Legea Creatorului. Căci este incredibil ca, în timp ce îi îndepărtează pe oameni de iudaism, să nu arate și credinței cărui dumnezeu îi îndepărtează, căci nimeni nu poate trece de la Creator fără să știe la cine trebuie să treacă. 9. Căci fie, dacă Hristos ar fi revelat deja un alt dumnezeu, <această revelație ar fi trebuit să fie> urmată de mărturia apostolului, astfel încât acesta să poată fi considerat ca aparținând tocmai acelui dumnezeu pe care Hristos îl revelase, deoarece apostolul nu l-a putut ascunde pe cel care fusese deja revelat de Hristos; [2124] Sau, dacă Hristos nu a revelat nimic de genul acesta despre un zeu <nou>, cu atât mai mult apostolul trebuie să-l fi revelat pe unul pe care altul nu-l putea <revela>, în care, fără îndoială, nu ar trebui să crezi, dacă nu ar fi fost revelat de apostol. Acest argument a fost pregătit de noi dinainte, astfel încât de acum înainte să putem deja declara că vom dovedi în același mod că niciun alt zeu nu a fost propovăduit de apostol, așa cum am dovedit că el nu a fost propovăduit de Hristos. Voi face aceasta pe baza Epistolelor lui Pavel însele, desigur, a căror reducere, chiar și în raport cu numărul lor, poate fi judecată dinainte după forma Evangheliei, care a deja <devenit> eretică. [2125]

1. Recunoaștem, de asemenea, că principala Epistolă împotriva iudaismului este cea în care Apostolul îi instruiește pe galateni. Căci salutăm această întreagă abolire a Legii vechi ca provenind din instituirea Creatorului: deja în această expunere <noastră> am vorbit adesea despre reînnoirea prezisă de profeții Dumnezeului nostru. Dar dacă Creatorul a promis că cele vechi vor trece - și anume, la venirea celor noi, [2126] - și Hristos a desemnat timpul acestei îndepărtări [2127] - Legea și profeții până la Ioan , [2128] - stabilind o marcă de hotar în Ioan între una și cealaltă ordine: încetarea celei vechi și începutul cel nou, atunci este necesar ca Apostolul, de asemenea, în Hristos, revelat după Ioan, să desființeze cele vechi și să stabilească cele noi - și astfel să promoveze credința nu într-un alt dumnezeu, ci în Creator, în care a fost prezisă și dispariția celor vechi. [2129] 2. Atât răsturnarea Legii, cât și ridicarea Evangheliei sunt, așadar, în avantajul meu în această Epistolă, în ceea ce privește presupunerea galatenilor că Hristos, care trebuie presupus a fi Creatorul, trebuie crezut, în timp ce Legea Creatorului este păstrată; căci până atunci li se păruse incredibil ca Legea să fie abolită de Creatorul ei. Mai mult, dacă ar fi învățat anterior de la Apostol despre un Dumnezeu complet diferit, ei înșiși ar fi ghicit că trebuie să renunțe la Legea acelui Dumnezeu pe care l-ar fi abandonat urmând pe altul. Căci cine s-ar aștepta ca cel care a acceptat un nou Dumnezeu să continue să fie învățat despre necesitatea de a urma noi reguli? 3. Căci, din moment ce aceeași divinitate a fost predicată în Evanghelie care fusese întotdeauna cunoscută în Lege, iar regulile nu erau aceleași, esența întrebării era aceasta: Ar trebui Legea Creatorului abolită în Hristos, Autorul Evangheliei? Excludeți această poziție, și întrebarea devine inutilă. Dacă, însă, problema ar deveni inutilă, când toți ar recunoaște

că trebuie să se îndepărteze de ordinea stabilită de Creator prin credința într-un alt dumnezeu, atunci apostolul nu ar avea niciun motiv să propovăduiască atât de insistent ceea ce credința însăși ar fi prescris. 4. Întreaga Epistolă, așadar, nu a fost destinată altui scop decât să propovăduiască faptul că abolirea Legii este în conformitate cu instituirea Creatorului, despre care vom oferi acum dovezi. Mai mult, dacă <Pavel> nu menționează niciun dumnezeu nou - pe care nicăieri nu l-ar fi menționat mai probabil decât în acest caz, și anume, justificând abolirea Legii prin această singură și suficientă afirmație a unei noi divinități - atunci este clar ce vrea să spună atunci când scrie: Mă minunez că v-ați îndepărtat atât de repede de Cel ce v-a chemat prin har, la o altă evanghelie, [2130]— altuia în felul vieții — nu în religie; în reguli — nu în divinitate; căci Evanghelia lui Hristos urma să cheme din Lege — la har, și nu de la Creator — la un alt dumnezeu. 5. Căci nimeni nu i-a îndepărtat de la Creator, astfel încât s-ar părea că trec la o altă Evanghelie atunci când se presupune că trec la Creator. Într-adevăr, adăugând că o altă Evanghelie nu există deloc, [2131] <apostolul> afirmă apartenența la Creator a ceea a cărui existență o apără. Căci dacă Creatorul promite și Evanghelia — vorbind prin Isaia: Cel ce aduce vești bune Sionului, suie-te pe muntele înalt; Cel ce aduce vești bune Ierusalimului, înalță-Și glasul în puterea Lui?, de asemenea — apostolilor: Cât de potrivite sunt picioarele celor ce aduc vești bune de pace, celor ce aduc vești bune și neamurilor, căci El spune și: În Numele Lui se vor încrede neamurile? — adică, în numele lui Hristos, căruia <Creatorul> îi spune: Te-am numit lumină pentru neamuri? — și există și Evanghelia noului dumnezeu, pe care, după cum afirmi, apostolul a apărat-o atunci, atunci, prin urmare, există deja două Evanghelii ale doi dumnezei, iar apostolul va minți, spunând că cealaltă <Evanghelie> nu există deloc, [2132] deși există o alta, și ar putea să-și apere Evanghelia, dovedindu-i superioritatea și nedefinind-o ca fiind singura. Dar, poate, pentru a ieși din ea, vei spune: „De aceea a adăugat: Chiar dacă un înger din cer propovăduiește o altă evanghelie, să fie anatema?” — întrucât știa că și Creatorul va predica evanghelia. 6. Ei bine, atunci cazi din nou în propria ta capcană. Căci în asta ești prins: la urma urmei, afirmația existenței a două Evanghelii nu poate aparține cuiva care neagă existența celeilalte <Evanghelii>. Totuși, gândul lui Pavel este clar, începând propoziția cu sine însuși: Dar dacă noi sau un înger din cer va propovădui o evanghelie altfel, să fie anatema. [2133] Căci aceasta este spusă ca exemplu. Totuși, dacă el însuși nu a intenționat să propovăduiască o evanghelie altfel, atunci, desigur, acest lucru se aplică și îngerului. Prin urmare, a menționat îngerul pentru a <arăta> cât de puțin ar trebui oamenii să creadă atunci când <nu ar trebui să creadă> nici un înger [nici un apostol], [2134] și nu pentru a atribui îngerul Evangheliei Creatorului. 7. Apoi, relatând pe scurt istoria transformării sale dintr-un persecutor într-un apostol, [2135] el confirmă ceea ce este scris în Faptele Apostolilor, unde se găsește ceea ce este relatat în această Epistolă, <și anume> că unii au intervenit, [2136] vorbind despre necesitatea circumciziei și a respectării Legii lui Moise, [2137] și că apoi apostolii, cărora li s-a adresat această întrebare, prin voia Duhului au anunțat inutilitatea punerii de poveri asupra oamenilor, [2138]ceea ce nici părinții înșiși nu puteau suporta. Și dacă și în această privință Faptele Apostolilor sunt de acord cu Pavel, devine clar de ce le respingeți, și anume pentru că nu predică alt dumnezeu decât Creatorul și un Hristos care nu aparține altuia decât Creatorului, când împlinirea făgăduinței Duhului Sfânt nu este confirmată de nimic altceva decât mărturia Faptelor Apostolilor; [2139] desigur, este incredibil că ei au făcut ecou parțial apostolului, - prezentându-i istoria în conformitate cu propria sa mărturie - și

parțial l-au contrazis, proclamând în Hristos divinitatea Creatorului în așa fel încât Pavel, primind de la apostoli ideea de a abandona Legea, nu le-a urmat predica.

1. Mai departe, Pavel scrie că după paisprezece ani a venit la Ierusalim <pentru a recurge> la protecția lui Petru și a restului apostolilor, pentru a discuta cu ei principiul evangheliei sale: dacă nu trudise sau nu trudise în zadar atâția ani, adică dacă nu predica ceva diferit de ei. [2140] Atât de mult își dorea să primească aprobare sau sprijin de la cei pe care, dacă vreți, intenționați să-i considerați foarte apropiați de iudaism. 2. Dar când spune că nici Tit nu a fost circumcis, [2141] el începe deja să arate că problema circumciziei, din cauza apărării continue a Legii, a fost ridicată de cei pe care îi numește din acest motiv frați falși și contrafăcuți, [2142] care nu încetează niciodată să insiste asupra a altceva decât continuarea Legii datorită credinței pe care, fără îndoială, o păstrează în Creator și astfel pervertesc Evanghelia, nu prin coruperea Scripturilor, prin care ar putea inventa un Hristos care aparține Creatorului, ci prin păstrarea vechilor reguli, astfel încât să nu abandoneze Legea Creatorului. 3. De aceea, spune el, din cauza fraților falși, prefăcuți, care s-au strecurat ca să ne spioneze libertatea pe care o avem în Hristos, ca să ne înrobească, noi [2143] nu am cedat nici măcar o oră să ne supunem . [2144] Căci trebuie să fim atenți la ce înseamnă aceasta și de ce se vorbește despre asta aici, iar denaturarea Scripturii va deveni clară. Când <apostolul> spune mai întâi: „ Dar nici măcar Tit, care era cu mine, deși era grec, n-a fost silit să se circumcidă ”, apoi adaugă: „ din cauza fraților falși ” [2145] și așa mai departe, începe să expună motivul care l-a determinat să acționeze diferit, [2146] arătând de ce a făcut ceea ce nu ar fi făcut [și nu ar fi arătat], [2147] dacă ceea ce a făcut nu s-ar fi întâmplat din cauza a ceea ce a făcut. 4. Căci aș vrea să spuneți: dacă acei frați falși nu s-ar fi strecurat ca să-și păstreze libertatea, oare s-ar fi supus pentru a se supune? Nu cred. Prin urmare, au cedat, întrucât existau unii pentru care trebuiau să cedeze. Căci aceasta era potrivit unei credințe noi și încă îndoielnice în ceea ce privește respectarea Legii, întrucât chiar și apostolul însuși se îndoia dacă nu alergase sau alerga în zadar. 5. Prin urmare, frații falși care vegheau asupra libertății creștine trebuiau induși în rătăcire, ca să nu o amăgească în sclavia iudaismului, înainte ca Pavel să știe că nu alergase în zadar, înainte ca predecesorii săi să-i fi dat mâna dreaptă, înainte ca el să fi acceptat cu consimțământul lor [2148] slujba de a predica neamurilor. [2149]Prin urmare, el a cedat pentru o vreme necesității și astfel are motiv să-l circumcidă pe Timotei [2150] și să-i aducă pe cei tunși în Templu, [2151] lucru relatat [2152] în „Faptele Apostolilor”; fapte care sunt atât de adevărate încât par a fi în armonie cu apostolul, care mărturisește că a devenit evreu pentru evrei, pentru a câștiga evrei și trăind sub Lege de dragul celor care erau sub Lege [2153] - și de dragul acelor <frați falși> care se strecuraseră - și pentru toți, în vremurile din urmă, a devenit totul, pentru a câștiga pe toți. [2154] 6. Dacă această înțelegere trebuie să provină din cele spuse, atunci nimeni nu se va îndoi că Pavel este un predicator al acelui Dumnezeu și Hristos căruia îi aparține Legea; deși <Pavel> a exclus <această Lege>, uneori, totuși, în funcție de împrejurări, a permis <o>, ceea ce ar fi imediat supus anulării dacă <apostolul> ar proclama un nou dumnezeu. Ei bine, <pentru noi> este bine că Petru, Iacov și Ioan i-au dat lui Pavel mâna dreaptă și au decis asupra distribuirii slujirii, astfel încât Pavel <a predicat> neamurilor, la fel și celor circumcișii, doar ca aceștia să-și amintească de săraci: [2155] și aceasta este în conformitate cu Legea Creatorului, prețuind pe săraci și nevoiași, așa cum s-a dovedit în <examinarea mea> a Evangheliei

voastre. 7. Este destul de evident că întrebarea privea doar Legea, în timp ce devenea clar ce din Lege trebuia păstrat. „Dar el îl mustră pe Petru, care calcă adevărul evangheliei cu un pas nesigur.” [2156] Cu siguranță o face, dar nimic altceva decât inconstanța hranei sale, pe care <Petru> o varia în funcție de numărul celor prezenți, temându-se de cei circumciși, [2157] și nu din cauza vreunei diferențe [2158] de divinitate, din cauza căreia <Pavel>, care nu l-a cruțat pe Petru nici măcar în chestiunea mai puțin importantă a dublei conduite, ar fi ieșit față în față și împotriva celorlalți, dacă ar fi crezut așa cum doresc marcioniții. [2159] 8. Cât despre restul: să continue apostolul, afirmând că omul este îndreptățit nu prin faptele Legii, ci prin credință; [2160] <credința> însă în același Dumnezeu, căruia îi aparține și Legea. Căci <Pavel> nu s-ar fi străduit atât de mult să separe credința de Lege, pe care însăși diferența de divinitate, dacă ar fi existat, ar fi separat-o fără ajutorul său. Avea toate motivele să nu reconstruiască ceea ce distrusese. [2161] Și Legea trebuia distrusă din momentul în care glasul lui Ioan s-a auzit în pustie: Pregătiți căile Domnului , [2162] ca pâraiele, dealurile și munții să fie plini și jos, cei strâmbi și aspri, drepți și nivelați, [2163] adică dificultățile Legii, ușurința Evangheliei. Și-a amintit că sosise deja timpul pentru psalm:Să le rupem legăturile și să le lepădăm jugul lor; din acel moment neamurile s-au stârnit și oamenii au cugetat lucruri deșarte ; [2164] regii pământului s-au ridicat și conducătorii s-au adunat împotriva Domnului și împotriva Hristosului Său, [2165] - pentru ca omul să fie îndreptățit prin libertatea credinței și nu prin robia Legii, [2166] - căci cei drepți trăiesc prin credință. [2167] 9. Dacă profetul Habacuc a declarat aceasta, adică aveți și voi un apostol care îi întărește pe profeți, precum și pe Hristos <îi întărește>. Prin urmare, credința în care va trăi cel drept va fi în acel Dumnezeu, căruia îi aparține și Legea, în care cel ce lucrează nu va fi îndreptățit. În același fel, dacă Legea conține un blestem, [2168] și credința o binecuvântare, [2169] atunci le aveți pe amândouă, oferite de Creator: Iată, am pus înaintea voastră , spune El, un blestem și o binecuvântare? Nu poți menține distincția - chiar dacă există una între lucrări, nu există nicio distincție între autorii <lor> - care este stabilită de unicul Autor. Este evident cât de mult ne ajută explicația dată de însuși Apostolul, de ce Hristos a devenit blestem pentru noi, [2170] adică corespunde credinței în Creator. 10. Căci, pentru că Creatorul a declarat: Blestemat este oricine atârnă pe lemn , [2171] Hristos nu va părea a aparține unui alt dumnezeu și, prin urmare - chiar și atunci - blestemat de Creator în Lege. Sau [2172] cum ar putea Creatorul să-l blesteme dinainte pe cel a cărui existență nu o cunoștea? De ce atunci nu este mai potrivit Creatorului să-Și condamne propriul Fiu la propriul Său blestem decât cu dumnezeul tău să-și condamne <fiul> la un blestem, și asta pentru un străin? În cele din urmă, dacă această acțiune față de Fiul Său pare sălbatică la Creator, atunci pare la fel și la dumnezeul tău; dar dacă este rațională la al tău, atunci este mai mult la al Meu și la al Meu. 11. Căci este mai ușor să crezi că El a prevăzut o binecuvântare pentru om prin blestemul lui Hristos, care a pus odată înaintea omului atât blestemul, cât și binecuvântarea, decât cel care nu ți-a declarat niciodată niciunul dintre ele. „Primim, deci, binecuvântare duhovnicească prin credință”, [2173] spune <Marcion>; cu siguranță prin aceea prin care cei drepți vor trăi, [2174] potrivit Creatorului.

Iată, așadar, ce spun: credința aparține acelui Dumnezeu căruia îi aparține credința după modelul harului. [2175] Și când adaugă: Căci voi toți sunteți fii ai credinței, [2176] apare ceea ce a răzuit mai sus diligența eretică, și anume menționarea lui Avraam, unde

apostolul afirmă că suntem fii ai lui Avraam prin credință; [2177] în conformitate cu această mențiune, el a vorbit și aici despre „fii ai credinței”. Dar cum sunt ei fii ai credinței? Și a cui credință, dacă nu a lui Avraam? 12. Căci, dacă Avraam a crezut și aceasta i s-a socotit <lui> [2178] ca dreptate, [2179] și de atunci a meritat dreptul de a fi numit tatăl multor neamuri, [2180] și suntem mai îndreptățiți prin credința în Dumnezeu *** [2181] așa cum a fost Avraam și moștenim viața așa cum omul drept trăiește prin credință, atunci rezultă că atât mai sus <Pavel> ne-a declarat fii ai lui Avraam ca părinte al credinței, cât și aici - fii ai credinței prin care Avraam a primit făgăduința de a deveni părinte al neamurilor. Însuși faptul că <Pavel> separă credința de circumcizie, nu intenționează oare să ne declare fii ai lui Avraam, care am crezut, rămânând în trupul nestricăcios? [2182] În cele din urmă, credința unui zeu nu se poate apropia de modelul stabilit de un alt Dumnezeu, astfel încât să atribuie dreptatea celor care cred, astfel încât să permită celor drepți să trăiască <prin credință>, [2183] astfel încât să-i numească pe păgâni fii ai credinței. Toate acestea aparțin Celui care le știa mai dinainte.

1. După aceeași mențiune <omisă de Marcion> despre Avraam, [2184] deși este [2185] infirmată de însăși gândul <din Epistolă>, el spune: Până acum am vorbit după chipul omului: când eram copii, eram oare supuși elementelor lumii ca să le slujim? Dar aceasta nu este spusă conform obiceiului omenesc. Căci acesta nu este un exemplu, [2186] ci adevărul însuși. Căci care copil - cu siguranță un copil în rațiune, precum păgânii - nu este supus elementelor lumii, pe care le consideră Dumnezeu? Și ceea ce <Pavel> a spus după chipul omului a fost acesta: Dar totuși nimeni nu disprețuiește testamentul omenesc și nu adaugă la el? 2. Căci referindu-se la exemplul testamentului uman păstrat constant, el a păzit divinul. Dar făgăduințele au fost date lui Avraam și seminței sale. El nu a spus „urmași”, ca și cum ar fi fost din mulți, ci „sământă”, ca de unul singur, care este Hristos? Să se rușineze buretele [2187] al lui Marcion! Poate că examinez pasajele pe care le-a exclus fără o nevoie specială, deoarece este mai puternic respins de ceea ce a reținut. Dar când a venit împlinirea timpului, Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său , El, desigur, care este Dumnezeul chiar și al timpurilor însele, din care constă epoca; El care a stabilit și semnele timpurilor: soarele, luna, [2188] constelațiile și stelele; El, în cele din urmă, care a rânduit și a prezis revelarea Fiului Său la sfârșitul timpului: În zilele de pe urmă se va descoperi muntele Domnului [2189] și: În zilele de pe urmă voi turna Duhul Meu peste orice făptură?, conform lui Ioel. El a amânat împlinirea timpului, Căruia îi aparținea atât începutul, cât și sfârșitul timpului. 3. Dar ce a făcut acel dumnezeu inactiv, dumnezeul absenței oricărei fapte și preziceri și, prin urmare, un dumnezeu nepreocupat de niciun timp, care să aducă împlinirea timpului și amânarea a ceea ce era deja destinat să se împlinească? Dacă nimic, atunci este suficient de absurd ca El să amâne vremurile Creatorului, în timp ce Îl slujește <astfel> pe Creator. În ce scop L-a trimis El pe Fiul Său? Să-i răscumpere pe cei care erau sub Lege , [2190] adică să facă din ce e strâmb o cale dreaptă și din ce e aspru o cărare netedă , [2191] după Isaia, pentru ca cele vechi să treacă și să înceapă cele noi: [2192] O lege nouă din Sion și cuvântul Domnului din Ierusalim? — și ca noi să putem primi înfierea , [2193] desigur, neamurile, care nu erau fii. 4. Căci El Însuși va fi o lumină pentru neamuri , [2194] și în Numele Lui neamurile se vor încrede. [2195]Așadar, ca să arate că suntem fii ai lui Dumnezeu, El a trimis Duhul Său în inimile noastre, strigând: Avva, Tată. [2196] Căci în zilele de pe urmă , zice El, voi turna Duhul Meu peste orice făptură. [2197] Prin a cui milă, dacă nu prin Acela

căruia îi este făgăduința milei? Cine este Tatăl, dacă nu Creatorul? 5. Așadar, după aceste bogății, nu a fost nevoie să ne întoarcem la elementele slabe și sărace. [2198] Romanii numesc de obicei și elementele rudimentelor alfabetizării. Prin urmare, <Pavel> nu a vrut să-i îndepărteze <pe galateni> de Dumnezeul acestor elemente prin minimizarea elementelor universului - chiar dacă, spunând mai sus: „dacă slujiți celor ce sunt prin fire dumnezei”, [2199] pedepsește eroarea superstiției fizice, adică naturale, care considera elementele a fi Dumnezeu, el, totuși, nu-L învinovățește pe Dumnezeul elementelor - el însuși arată ce înțelege prin elemente, și anume, temeliile Legii: păziți zilele și lunile, anotimpurile și anii. [2200] 6. Și Sabatele, cum presupun, și „cinele curate”, [2201] și posturile și zilele mari. Căci era necesar să le refuze, precum și circumcizia, în conformitate cu porunca Creatorului, Care <spune> și prin Isaia: Nu voi suporta lunile voastre noi, Sabatele și ziua mare; posturile și sărbătorile voastre și ritualurile sacre le urăște sufletul Meu ; [2202] Și prin Amos: Urăsc, am respins ritualurile voastre sacre și nu simt mirosul <jertfei> adunărilor voastre solemne. [2203] Și, de asemenea, prin Osea: Voi îndepărta toată veselia ei și ritualurile ei sacre, Sabatele ei, lunile ei noi și toate sărbătorile ei . [2204] 7. „El a desființat”, spuneți voi, „ceea ce El Însuși a instituit”. Mai bun El decât altul; sau dacă altul, atunci, în consecință, el a susținut decizia Creatorului, înlăturând ceea ce El a condamnat și El. Dar întrebarea de ce Creatorul a abolit legile Sale nu este pentru discuția noastră prezentă. Întrucât însăși abolirea Legii vine de la Creator, atunci pentru a confirma că apostolul nu a instituit nimic împotriva Creatorului, a fost suficient pentru noi să dovedim intenția Lui de a le desființa. 8. Dar, așa cum hoții scapă uneori ceva din prada lor care devine o dovadă, tot așa cred că Marcion a lăsat ultima mențiune a lui Avraam, deși nu există nimic altceva ce <el> ar fi trebuit să șteargă mai întâi, chiar dacă a schimbat parțial această mențiune. Căci, dacă Avraam a avut doi copii, unul din roabă și altul din femeia liberă, dar cel din roabă s-a născut trupește, iar cel din femeia liberă, prin făgăduință - ceea ce este o alegorie (adică, vorbește despre altceva), întrucât acestea sunt două legăminte (sau „două arătări”, așa cum le găsim interpretate <la Marcion>):unul de pe Muntele Sinai pentru sinagoga evreilor, după Lege zămislind în robie, celălalt zămislind mai presus de orice putere, tărie, stăpânire și orice nume care se numește, nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor; în această sfântă Biserică, care este mama noastră, am făcut un jurământ , [2205] - și <dacă> apostolul> pe această bază adaugă: Așadar, fraților, nu suntem fii ai roabei, ci ai femeii libere, [2206] - apoi, desigur, a arătat că nobila origine a creștinismului are o alegorie misterioasă în fiul lui Avraam născut din femeia liberă, așa cum robia legală a iudaismului <o are> în fiul roabei și astfel acelui Dumnezeu îi vor aparține ambele instituții, în Care găsim schița ambelor instituții. 9. Nu cumva chiar faptul că spune: În conformitate cu această libertate Hristos ne-a eliberat [2207] - nu confirmă că eliberatorul [2208] este același care este stăpânul? Căci nici măcar Galba nu i-a eliberat [2209] pe sclavii altora, hotărând mai degrabă să-i elibereze pe cei care erau liberi. [2210] Prin urmare, El acordă libertatea celui care avea robia Legii. Și, într-adevăr, nu era potrivit ca cei care fuseseră eliberați să fie împinși înapoi sub jugul robiei, adică al Legii, când psalmul se împlinise deja: Să rupem legăturile lor și să lepădăm jugul lor de la noi [2211] după ce conducătorii [2212] s-au adunat împotriva Domnului și împotriva Hristosului Său [2213] 10. Și astfel, <apostolul> a insistat ca însăși semnul robiei [2214] - circumcizia - să fie îndepărtat de la cei care au fost eliberați din robie, [2215] îndepărtat, desigur, prin puterea predicării

profetice; <a insistat,> amintindu-și de ceea ce s-a spus prin Ieremia: Și circumcideți prepuțul inimii voastre [2216] căci și Moise <zice>:

Circumcideți împietrirea inimilor voastre, [2217] adică nu firea. În cele din urmă, dacă <Pavel> a respins circumcizia <ca> venind de la un alt dumnezeu, atunci de ce neagă că în Hristos necircumcizia, la fel ca circumcizia, are vreo putere? [2218] 11. Căci ar fi trebuit să prefere opusul a ceea ce lupta, dacă ar fi venit de la un dumnezeu ostil circumciziei. Mai mult, întrucât atât circumcizia, cât și necircumcizia proveneau de la același Dumnezeu, ambele au devenit inutile în Hristos din cauza preferinței credinței; acea credință despre care este scris: Și neamurile vor crede în Numele Lui ; [2219] acea credință pe care, vorbind despre ea ca fiind împlinită prin dragoste, [2220] o arată și ca aparținând Creatorului. Căci dacă vorbește despre dragostea față de Dumnezeu, atunci iată <porunca> Creatorului: Iubește-L pe Dumnezeu cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toată puterea ta ; [2221] dacă este vorba despre iubirea aproapelui tău, atunci atât cuvintele, cât și aproapele tău ca pe tine însuți [2222] aparțin Creatorului. 12. Și cel ce te tulbură va purta condamnarea [2223] De la care dumnezeu? De la cel mai bun? Dar el nu judecă. De la Creator? „Dar nici El nu-l va condamna pe apărătorul circumciziei.” Și dacă nu există nimeni altcineva în afară de Creator care ar putea judeca, atunci, prin urmare, El îi va condamna pe apărătorii Legii doar pentru că El Însuși a decretat că Legea și-a pierdut puterea. [2224] Ce se întâmplă atunci, dacă <Pavel> o confirmă (Legea) în măsura în care ar trebui? Căci el spune: Toată Legea se împlinește în voi: iubește-ți aproapele ca pe tine însuți [2225] 13. Sau dacă vrea ca cuvântul împlinit să fie înțeles ca și cum <Legea> nu s-ar mai împlini, atunci, în consecință, nu vrea ca eu să-mi iubesc aproapele ca pe mine însumi, astfel încât această <poruncă> și-ar pierde și ea puterea odată cu Legea. Dar această poruncă trebuie respectată întotdeauna. Prin urmare, Legea Creatorului a fost aprobată chiar și de adversarul <Său> și nu a suferit nicio pierdere din cauza acesteia, ci a primit o reducere, [2226] când întreaga sa esență (a Legii) era deja redusă la o singură poruncă. Dar nici măcar acest lucru nu este potrivit pentru nimeni altcineva să facă într-o măsură mai mare decât autorul. Și, mai mult, când <apostolul> spune: Purtați poverile unii altora și astfel împliniți legea lui Hristos, [2227] atunci, din moment ce acest lucru nu poate fi fără dragostea aproapelui ca față de sine, devine clar că cuvintele Iubiți-vă aproapele ca pe voi înșivă, prin care se proclamă: Purtați poverile unii altora, sunt legea lui Hristos, care aparține Creatorului și, astfel, Hristos aparține Creatorului, din moment ce legea Creatorului este a lui Hristos. 14. Vă înșelați, Dumnezeu nu este batjocorit?Însă cineva poate ridiculiza Dumnezeul lui Marcion, care nu știe nici să se mânie, nici să se răzbune. Căci ce seamănă omul, aceea va și secera? Prin urmare, <aceasta> este amenințată de Dumnezeul pedepsei și al judecății. Făcând bine ochiului, să nu obosim? - și: Cât timp avem, să facem bine? Negați faptul că Creatorul a poruncit să facem bine și lăsați zeitatea opusă să aibă învățătura opusă. Mai mult, dacă <apostolul> prezice pedeapsa, atunci de la același Dumnezeu va veni atât recolta stricăciunii, cât și a vieții. [2228] 15. La vremea potrivită vom secera? - căci și Eclesiastul spune: Un timp pentru fiecare lucru? Dar chiar și pentru mine, slujitorul Creatorului, lumea este răstignită - dar nu Dumnezeul lumii - și eu pentru lume - dar nu pentru Dumnezeul lumii. Căci <cuvântul> pace <apostolul> l-a folosit în legătură cu modul de viață al lumii, prin renunțarea la care noi împreună cu ea (lumea) suntem răstigniți și murim unii față de alții. [El numește persecutorii lui Hristos.] [2229] Când

<apostolul> adaugă că poartă rănile lui Hristos pe trupul său [2230] - desigur, răni trupești de la lanțuri, [2231] - el declară deja deschis că trupul lui Hristos, ale cărui răni le arată ca fiind trupești, nu este imaginar, ci adevărat și autentic.

1. Introducerea <mea> la Epistola precedentă a îndrumat <studiul> astfel încât nu am luat în considerare introducerea <lui Pavel>, fiind încrezător că o pot examina și în alt loc, ceea ce este obișnuit, desigur, <pentru Pavel> și același lucru în toate Epistolele. Nu spun că se adresează celor cărora le scrie nu cu cuvinte de salut, ci cu cuvintele: Har și pace : [2232] ce are el, răsturnătorul iudaismului, de-a face cu obiceiul iudaic încă păstrat? Într-adevăr, chiar și astăzi evreii se adresează <unul altuia>, dorind pace, iar în trecut se salutau unii pe alții în acest fel în Scriptură - dar înțeleg că el a confirmat prin slujba sa ceea ce fusese prezis de Creator: Cât de potrivite sunt picioarele celor ce aduc vești bune, care aduc vești bune ale păcii. [2233] 2. Căci el propovăduiește pacea cea bună, adică harul lui Dumnezeu, [2234] și știa de necesitatea de a prefera această pace [2235] . Întrucât el, proclamând aceasta (har și pace) de la Dumnezeu Tatăl nostru și de la Domnul Isus, [2236] folosește expresiile obișnuite, care corespund și misterului nostru <de credință>, atunci cred că se poate înțelege despre care Dumnezeu Tatăl și Domnul Isus se vorbește doar din particularitățile <harului și păcii>: cărui <zeu> îi corespund mai mult. 3. În primul rând, declar că Tatăl și Dumnezeu [2237] trebuie recunoscuți ca nimeni altul decât Creatorul și Organizatorul atât al omului, cât și al universului; apoi, că Tatăl, datorită autorității <Sale>, este dat și numele de Domn, pe care prin Tatăl îl primește și Fiul; în cele din urmă, că harul și pacea nu aparțin numai Celui de care au fost prezise, ci <și> Celui care a fost ofensat. Căci iertarea [2238] are loc numai în prezența unei ofense, iar pacea are loc numai în prezența războiului. 4. Însă atât poporul <evreu> - din cauza încălcării poruncilor - cât și întreaga omenire - din cauza nesocotirii naturii [2239] - au păcătuit și s-au răzvrătit împotriva Creatorului. Însă Dumnezeul lui Marcion nu putea fi ofensat atât pentru că este necunoscut, cât și pentru că nu știe să se mânie. Prin urmare, ce iertare <poate veni> de la cineva care nu a fost ofensat? Ce pace - de la cineva împotriva căruia nu a existat nicio răzvrătire? 5. <Apostolul> spune că crucea lui Hristos este o nebunie pentru cei sortiți pieririi, dar puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu pentru cei care moștenesc mântuirea, [2240] și, pentru a arăta din ceea ce urmează, adaugă: Căci este scris:

Voi nimici înțelepciunea celor înțelepți și voi nimici priceperea celor chibzuiți. [2241] Dacă aceste cuvinte aparțin Creatorului și se referă la lucrarea crucii, care este considerată nebunie, [2242] atunci crucea, și prin cruce, de asemenea, Hristos, se va referi la Creator, prin care a fost prezis ceea ce se referă la cruce. 6. Sau dacă Creatorul, ca o persoană invidioasă, a luat înțelepciunea pentru ca crucea lui Hristos, adică adversarul Său, să fie considerată nebunie, atunci cum poate Creatorul să proclame ceva despre crucea lui Hristos, care nu-I aparținea, pe care nu-l știa când a prezis? Și de ce, într-adevăr, primesc unii mântuirea de la Dumnezeul cel mai bun, [2243] care este plin de milă, crezând că crucea este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu, în timp ce alții, pentru care crucea lui Hristos este considerată nebunie, sunt distruși? Dacă nu este așa, atunci <lucrarea> Creatorului [2244] va fi pedeapsa pierderii înțelepciunii și a priceperii pentru o insultă <adusă Lui> și de către poporul <evreu> și de către rasa umană. 7. Acest lucru va fi confirmat de următoarele cuvinte, când <apostolul> spune: N-a făcut

Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii? [2245] Și, de asemenea, când adaugă aici pentru ce motiv <A făcut aceasta>: Întrucât, în înțelepciunea lui Dumnezeu, lumea nu L-a cunoscut pe Dumnezeu prin înțelepciune, a binevoit Dumnezeu prin nebunia [2246] predicării să mântuiască pe credincioși [2247]. Dar mai întâi voi raționa despre lume , întrucât cei mai ingenioși eretici de aici mai mult decât în orice alt loc interpretează lumea ca fiind stăpâna lumii , dar noi înțelegem <prin lume> un om care este în lume, ținând cont de modul simplu de exprimare verbală a gândirii umane, când ceea ce conține, folosim mai des în loc de ceea ce este conținut: „circul a strigat", „forul a vorbit" și „basilica a făcut zgomot", adică acei <oameni> care se aflau în aceste locuri au strigat, au vorbit și au făcut zgomot. Așadar, întrucât omul, și nu Dumnezeul lumii, nu L-a cunoscut pe Dumnezeu în înțelepciunea în care [2248] ar fi trebuit să-L cunoască, și evreii în înțelepciunea Scripturilor și întregul neam <uman> în înțelepciunea faptelor, atunci același Dumnezeu, Care nu a fost recunoscut prin înțelepciunea Sa <în înțelepciune>, a hotărât să zdrobească înțelepciunea omenească cu prostie, mântuind pe toți cei care credeau în propovăduirea cea nebună a crucii. [2249] 8. Căci evreii vor semne, <evreii> care ar fi trebuit deja să creadă în Dumnezeu, iar grecii caută înțelepciunea , [2250]<Greci> care își ridică propria înțelepciune, și nu a lui Dumnezeu. Totuși, dacă s-ar predica un nou dumnezeu, unde ar păcătui evreii, dorind semne pe care să le dea credință, sau grecii, căutând înțelepciunea, pe care s-ar baza mai mult? Astfel, însuși faptul pedepsei atât asupra evreilor, cât și asupra grecilor, Îl arată clar pe Dumnezeu ca zeloți și judecători, care, prin pedeapsa inerentă unui zeloți și judecători, a înnebunit înțelepciunea lumii. Și dacă disputa apare de la Cel ale cărui Scripturi sunt folosite, atunci, prin urmare, apostolul, raționând despre Creatorul greșit înțeles, învață, desigur, necesitatea înțelegerii Creatorului. [2251] 9. Chiar și faptul că îl proclamă pe Hristos ca fiind o piatră de poticnire pentru evrei, [2252] confirmă profeția Creatorului despre El, vorbind prin Isaia: Iată, am pus în Sion o piatră de poticnire și o stâncă de cădere , [2253] „Și Stânca era Hristos", [2254] chiar și Marcion păstrează <aceste cuvinte>. Ce este atunci acea nebunie a lui Dumnezeu care este mai înțeleaptă decât oamenii, dacă nu crucea și moartea lui Dumnezeu? Ce este acea slăbiciune a lui Dumnezeu care este mai puternică decât oamenii, [2255] dacă nu nașterea și trupul lui Dumnezeu? Dar dacă Hristos nu S-a născut din Fecioară și nu a fost format din trup și, prin urmare, nu a suferit cu adevărat nici răstignirea, nici moartea, atunci nu a fost nimic nebun sau slab în El și Dumnezeu nu a ales lucrurile nebunești ale lumii pentru a-i rușina pe cei înțelepți, nici Dumnezeu nu a ales lucrurile slabe ale lumii pentru a-i rușina pe cei puternici, nici lucrurile josnice, neînsemnate și disprețuite, care nu există , [2256] adică ceea ce nu există cu adevărat, pentru a rușina ceea ce există?!, adică ceea ce există cu adevărat. Căci din ceea ce a instituit Dumnezeu nu este nimic cu adevărat mic, josnic și disprețuit, [2257] ci acestea sunt ceea ce a instituit omul. Dar la Creator chiar și faptele antice pot fi considerate nebunie, slăbiciune, josnicie, neînsemnătate și disprețuire. 10. Ce este mai nechibzuit, ce este mai slab decât cerința lui Dumnezeu pentru jertfe sângeroase și arderi de tot fumegânde? [2258] Ce este mai slab decât curățirea paharelor [2259] și a paturilor? [2260] Ce este mai rușinos decât adăugarea de și mai multă necinste [2261] unei firi deja rușinate? [2262] Ce este la fel de josnic ca numirea unei răzbunări egale în severitate cu crima? [2263] Ce este la fel de disprețuitor ca abținerea de la mâncare? [2264] Din câte știu eu, fiecare eretic ridiculizează întregul Vechi Testament. Căci Dumnezeu a ales lucrurile nebune ale lumii ca să-i facă de rușine pe cei înțelepți, [2265] -

Dumnezeul lui Marcion <n-a făcut> nimic de genul acesta, căci nu caută să expună contrariul cu contrariul -ca nimeni să nu se laude, ca nu cumva, după cum este scris: „Cine se laudă, să se laude în Dumnezeu” . [2266] În cine? Desigur, în Cel care a rânduit aceasta. Cu excepția cazului în care Creatorul ne-a rânduit să ne lăudăm în Dumnezeul lui Marcion.

1. Prin toate acestea, așadar, arată despre ce fel de înțelepciune a lui Dumnezeu vorbește printre cei desăvârșiți, [2267] și anume, înțelepciunea Celui care a luat înțelepciunea de la înțelepți și a făcut priceperea celor inteligenți zadarnică, [2268] care a făcut nebună înțelepciunea lumii, [2269] alegând nebunia ei și destinand-o mântuirii. El spune că acea înțelepciune era ascunsă [2270] care locuia în ceea ce este nebunesc, neînsemnat și josnic, care era ascunsă sub chipuri, alegorii și ghicitori, care urma să fie revelată mai târziu în Hristos, care a fost pus ca o lumină pentru neamuri [2271] de către Creator, care a promis prin glasul lui Isaia că va descoperi comori nevăzute și ascunse. [2272] 2. Căci este greu de imaginat că un zeu ar ascunde ceva care nu a făcut absolut nimic în care ceva să poată fi considerat ascuns. El Însuși, dacă ar exista, nu s-ar fi putut ascunde, ca să nu mai vorbim de vreuna dintre tainele Sale. Însă Însuși Creatorul este la fel de bine cunoscut ca misterele Sale, care erau practicate în mod deschis în Israel, dar erau obscure în sensul lor, în care era ascunsă înțelepciunea lui Dumnezeu, destinată să fie explicată la timpul potrivit printre oamenii perfecți, dar stabilită în planul [2273] lui Dumnezeu înainte de veacuri. [2274] 3. Cui aparțin atunci veacurile, dacă nu Creatorului? Căci dacă veacurile sunt compuse din vremuri, iar vremurile sunt alcătuite din zile, luni și ani, iar zilele, lunile și anii sunt semnificați de sorii, lunile și constelațiile aparținând Creatorului, pe care El le-a stabilit în acest scop - căci El spune: Și vor fi luni și ani pentru semne , [2275] atunci este clar că și veacurile aparțin Creatorului și tot ceea ce se spune că a fost stabilit înainte de veacuri nu aparține nimănui altcuiva decât Aceluia căruia îi aparțin veacurile. 4. Sau <dacă Marcion nu este de acord cu aceasta> să dovedească faptul că zeul său are veacuri, să arate lumea însăși în care acestea sunt considerate <trecătoare>, un vas al vremurilor și unele dintre semnele sau instrumentele lor. [2276] Dacă nu arată nimic, revin la întrebarea mea: de ce <zeul lui Marcion> a stabilit slava noastră înainte de veacuri [2277]Creatorul? S-ar putea părea că a stabilit înainte de veacuri acea <slavă> care ar fi fost revelată <de ei> la începutul veacului. Dar, din moment ce face aceasta când toate veacurile Creatorului aproape au expirat, se dovedește că a stabilit în zadar înainte de veacuri, și nu în limitele lor, ceea ce urma să reveleze aproape după <sfârșitul> veacurilor. 5. Căci graba în stabilire nu se potrivește cuiva căruia îi aparține încetineala în revelație. Dar ambele sunt potrivite pentru Creator: atât să stabilească înainte de veacuri, cât și să reveleze la sfârșitul veacurilor, căci ceea ce El a stabilit și a revelat a dat la mijlocul veacurilor în imagini, ghicitori și alegorii. Dar, din moment ce <apostolul> adaugă referitor la slava noastră că niciunul dintre prinții acestui veac nu a cunoscut-o - totuși, dacă ar fi știut-o, nu L-ar fi răstignit niciodată pe Domnul slavei, [2278] - ereticul dovedește că prinții acestui veac L-au răstignit pe Domnul ***, [2279] adică pe Hristos, un alt dumnezeu, [2280] pentru a întoarce și aceasta împotriva Creatorului. 6. Ei bine, celui căruia i-am arătat mai sus de ce slava noastră ar trebui considerată [2281] ca venind de la Creator, trebuie să i se pară o chestiune stabilită faptul că slava care era secretă la Creator se găsește în mod natural ca fiind necunoscută tuturor puterilor și autorităților Creatorului - întrucât nici măcar slujitorilor nu li se permite să cunoască planurile

stăpânilor lor, ca să nu mai vorbim de acei îngeri apostați și de chiar conducătorul apostaziei, diavolul - astfel încât pot insista că, ca urmare a vinovăției, ei au fost și mai îndepărtați de orice cunoaștere a decretelor Creatorului. [2282] 7. Dar nu mai este potrivit pentru mine să interpretez „prinții acestui veac" ca puteri și autorități ale Creatorului, căci apostolul atribuie acesteia din urmă ignoranța <a Domnului slavei>, [2283] La urma urmei [2284] conform Evangheliei noastre, însuși diavolul L-a recunoscut pe Isus în timpul ispitei, [2285] și, conform Scripturii comune <cu ereticii>, duhul necurat știa că El era Sfântul lui Dumnezeu, că Se numea Isus și că a venit spre nimicirea lor (a demonilor). [2286] De asemenea, parabola omului puternic înarmat, pe care un altul, mai puternic, l-a biruit și i-a pus stăpânire pe echipament, [2287] * * * , [2288] dacă este înțeleasă de Marcion ca o parabolă despre Creator, atunci Creatorul nu a mai putut nici să rămână în ignoranță cu privire la Domnul [2289] slavei, fiind învins de El, nici să-L răstignească pe cruce pe Acela cu care nu a putut să se descurce; și rămâne <să presupunem> că - după părerea mea, acest lucru este plauzibil - puterile și autoritățile Creatorului L-au răstignit pe Domnul [2290] slavei, Hristosul lor, cunoscându-L, cu acea disperare și exces de răutate cu care sclavii cufundați în crime nu ezită să-și omoare stăpânii; căci este scris în mine [2291] că Satana a intrat în Iuda. [2292] 8. Potrivit lui Marcion, apostolul, tot în acest loc [2293]nu permite ca necunoașterea Domnului slavei să fie atribuită puterilor Creatorului; căci el (apostolul) nu dorește ca acestea să fie înțelese de „prinții acestui veac". [2294] Și dacă, după cum se pare, nu a vorbit despre principii spirituale, atunci a vorbit despre puteri pământești: despre primul popor, desigur, neinclus printre neamuri, despre conducătorii săi înșiși, despre regele Irod, precum și despre Pilat și despre cel prin care puterea mai puternică a acestui veac, măreția romană, își exercită conducerea. 9. Astfel, când dovezile părții opuse se prăbușesc, [2295] explicațiile noastre sunt ridicate. [2296] Dar voi încă insistați că slava noastră aparține dumnezeului vostru și este ținută secretă de el. Și de ce atât dumnezeul <vostru>, cât și apostolul <vostru> se bazează încă pe aceeași Scriptură? Ce îl face (adică pe apostol) să apeleze peste tot la cuvintele profeților? Căci cine a cunoscut gândul Domnului și cine au fost sfetnicii Lui? Acestea sunt <cuvintele> lui Isaia. [2297] Ce legătură are el (adică apostolul dumnezeului vostru) cu referirile la cuvintele Dumnezeului nostru? 10. Într-adevăr, <citind> afirmația <apostolului>, vorbind despre sine ca despre un arhitect înțelept, [2298] descoperim că întemeietorul învățăturii divine este astfel numit Creatorul prin Isaia. Căci el spune: Voi lua din Iudeea, - printre altele, - pe arhitectul înțelept! [2299] Nu a primit atunci însuși Pavel [2300] destinul de a fi luat din Iudeea, adică din iudaism, pentru construirea creștinismului, cel care vine să pună singura temelie, care este Hristos? Căci Creatorul vorbește despre aceasta și prin același profet: Iată, pun ca temelie a Sionului o piatră prețioasă, glorioasă, și cine crede în ea nu se va rușina. [2301] 11. Dacă Dumnezeu nu s-ar fi proclamat <aici> constructorul unei structuri pământești, astfel încât <din aceste cuvinte ale Sale> să nu se poată trage concluzia că El indică spre Hristosul Său, Care urma să devină temelia pentru cei care cred în El. Dacă, în funcție de modul în care fiecare va construi pe această temelie - vorbim despre crearea unei doctrine demne sau nedemne - lucrarea sa va fi încercată prin foc, dacă răsplata sa îi va fi plătită prin foc, [2302] atunci <un astfel de curs de acțiune> aparține Creatorului, întrucât prin intermediul focului se îndeplinește judecata [2303] asupra structurii noastre [2304] , desigur, ridicată pe temelia Sa, adică pe Hristosul Său. Nu știți voi că sunteți templul lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi? [2305] Dacă omul este un

accesoriu, un produs, o imagine și o asemănare [2306] - și carne prin pământ, iar suflet prin suflare [2307]— Creatorul, așadar, Dumnezeul lui Marcion locuiește în întregime în ceea ce nu-i aparține; dar dacă nu este așa, atunci noi suntem templul Creatorului. [2308] 12. Și oricine distruge templul lui Dumnezeu, <el însuși> va fi distrus, [2309] — desigur, de Dumnezeul templului. Amenințând cu răzbunătorul, <apostolul> l-a amenințat pe Creator. Fiți nebuni, ca să fiți înțelepți} [2310] De ce? Căci înțelepciunea lumii acesteia este nebunie la Dumnezeu. [2311] „ Cu care Dumnezeu?" Dacă cele spuse mai înainte nu ne conduc la înțelegerea acestui lucru, atunci este bine <pentru noi> că aici <apostolul> a adăugat: Căci este scris: Cel ce prinde pe înțelepți în răutatea lor [2312] și iarăși: Domnul cunoaște gândurile înțelepților, că ele (gândurile) sunt deșarte [2313] 13. Căci prin noi se va stabili în toate cazurile că el (adică apostolul) nu putea folosi nicio zicere a acelui Dumnezeu pe care trebuia să-L răstoarne [2314] , dacă <în același timp> nu învăța în interesul Său. Prin urmare, - spune el, - nimeni să nu se laude în om , [2315] Și aceasta corespunde învățăturii Creatorului: Nenorocit este omul care se încrede în om , [2316] și: Mai bine este să te încrezi în Dumnezeu decât să te încrezi în om ; [2317] astfel, și să te lauzi <mai bine în Dumnezeu decât în om>.

1. Și El va aduce la lumină lucrurile ascunse în întuneric [2318] - cu siguranță prin Hristos - El care a promis că Hristos va deveni o lumină pentru neamuri, [2319] și care [2320] S-a numit pe Sine o lampă care cercetează rinichii și inimile. [2321] De la El va veni laudă pentru fiecare, [2322] de la Care vine opusul laudei, ca de la Judecător. „Desigur", spui tu, „el (apostolul) cel puțin aici înțelege prin «lume» pe Dumnezeul lumii, declarând: Am devenit un spectacol pentru lume, și pentru îngeri, și pentru oameni, [2323] - căci dacă prin cuvântul lume i-ar fi desemnat pe oamenii lumii, nu i-ar fi menționat pe oameni după aceea." Dimpotrivă, ca să nu raționați astfel, providența Duhului Sfânt a arătat ce sens a dat apostolul cuvintelor: Am devenit un spectacol pentru lume: pentru îngerii care slujesc lumii și pentru oamenii cărora le slujesc. 2. Căci omul cu o asemenea fermitate, trebuie presupus, se temea să nu spună, Duhul Sfânt, adresându-se în special în Epistola către fiii pe care <acest om> i-a zămislit în Evanghelie, [2324] să numească deschis pe Dumnezeul lumii, împotriva <Caruia> părea că predică doar făcând-o deschis. Nu spun că <apostolul în mod specific>, în conformitate cu Legea Creatorului [2325], a fost nemulțumit de un bărbat care avea soția tatălui său [2326] - chiar dacă urma regula religiei populare sau <sau> de stat, [2327] - dar atunci când îl condamnă să fie predat Satanei, [2328] se dovedește a fi vestitorul Dumnezeului care condamnă. Nu contează ce înțeles a dat <apostolul> cuvintelor: Căci distrugerea trupului, pentru ca duhul să fie mântuit în ziua Domnului , [2329] atâta timp cât a rostit o sentință atât despre distrugerea trupului, cât și despre mântuirea duhului și, poruncind „să îndepărtăm răul din mijlocul celor ce sunt", [2330] ne-a amintit de sentința foarte des auzită a Creatorului. [2331] 3. Curățați aluatul vechi, ca să vă faceți o plămădeală nouă, fiindcă sunteți azimi. [2332] Prin urmare, azimile erau chipurile noastre cu Creatorul. Tot așa și: Hristos, Paștele nostru, a fost junghiat [2333] De ce este Hristos Paștele, dacă Paștele nu a fost un chip al lui Hristos prin asemănarea sângelui mântuitor al mielului și [2334] Hristos? De ce ne-a aplicat nouă și lui Hristos comparații cu triumfurile [2335] Creatorului, dacă nu au fost ale noastre? 4. Îndepărtându-ne de la depravare, <apostolul> face evidentă învierea firii pământești. Trupul , spune el, nu este pentru depravare, ci pentru Domnul, iar Domnul pentru trup [2336] - „așa cum templul este pentru Dumnezeu

și Dumnezeu pentru templul.” [2337]Atunci va pieri templul pentru Dumnezeu și Dumnezeu pentru templu? Dar vedeți: *Pe Cel* pe care Dumnezeu [2338] L-a înviat și *Care> ne va învia pe noi, [2339] *L-a înviat și în trup, căci trupul este pentru Domnul și Domnul este pentru trup. Și este bine că adaugă: Nu știți că trupurile voastre sunt mădulare ale lui Hristos? [2340] Ce va spune ereticul? Mădularele lui Hristos, care nu ne mai aparțin, [2341] nu vor învia? Căci am fost cumpărați cu un preț mare. [2342] 5. Este clar că nu exista niciun preț, dacă Hristos era o fantomă și nu poseda nicio proprietate trupească cu care să poată plăti pentru trupurile noastre. Prin urmare, și Hristos a avut ceea ce ne face capabili să fim răscumpărați, și dacă El a răscumpărat aceste trupuri pentru ceva mare, în privința căruia [2343] desfrâul nu este permis, ca în privința mădularelor lui Hristos, și nu a noastre, El va păstra cu siguranță pentru Sine întreg ceea ce a cumpărat cu un preț mare. Și cum Îl vom slăvi acum pe Dumnezeu, cum Îl vom purta într-un trup [2344] care este sortit să piară? 6. A venit timpul să înceapă controversa despre căsătorie, pe care Marcion o interzice cu mai multă încăpățânare decât Apostolul. Căci Apostolul, chiar dacă acordă preferință binelui abstinenței, totuși permite încheierea căsătoriei și bucuria roadelor ei și sfătuiește mai degrabă să rămânem în căsătorie decât să divorțăm. [2345] Hristos într-adevăr interzice divorțul, [2346] dar Moise îl permite: [2347] Marcion, lipsindu-și credincioșii de toate formele de concubinaj - căci nu contează cum stau lucrurile cu noii săi convertiți - prescriind divorțul înainte de căsătorie, a cui voință o urmează: pe a lui Moise sau a lui Hristos? 7. Însă Apostolul, [2348] prescriind unei femei să nu-și părăsească soțul sau, dacă l-a părăsit, să rămână necăsătorită sau să se împace cu soțul ei, [2349] a permis atât divorțul, fără a-l exclude complet, cât și a aprobat căsătoria, interzicând mai întâi desfacerea lui și dorind să restabilească ceea ce a fost desfăcut accidental. Și ce temeiuri dă <Apostolul> pentru abstinența? 8. Căci timpul este scurtat , [2350] dar m-am gândit: „Căci în Hristos este un alt dumnezeu”. Și totuși de la El vine scurtarea timpului, de la Care va veni și ceea ce corespunde scurtării. Nimeni nu acționează după timpul altuia. Îți faci dumnezeu din nimic, Marcion, care este într-un fel limitat de timpul Creatorului. Desigur, prescriind că cineva trebuie să se căsătorească numai în Domnul / astfel încât niciunul dintre credincioși să nu se căsătorească cu un păgân, <apostolul> susține Legea Creatorului, care interzice căsătoria cu străini. [2351] 9. Dar, deși există cei numiți zei, fie în cer, fie pe pământ, [2352]— este clar ce vrea să spună: nu că ar fi presupuse a fi cu adevărat <zei>, ci <a spus asta> pentru că există unii care sunt numiți așa, deși nu sunt <zei>. Căci a început cu idolii, intenționând să raționeze despre lucrurile jertfite idolilor: Știm că un idol nu este nimic. [2353] Dar nici măcar Marcion nu neagă că Creatorul este Dumnezeu. Prin urmare, nu se poate părea că apostolul L-a plasat pe Creator printre cei care sunt numiți zei, dar totuși nu sunt ei, deoarece, chiar dacă ar fi, am avea un singur Dumnezeu Tatăl, de la care sunt toate lucrurile , [2354] <De la care avem toate lucrurile>, dacă nu de la Acela căruia îi aparțin toate lucrurile? Ce este aceasta? Despre aceasta vi s-a spus mai sus: Toate lucrurile sunt ale voastre, fie Pavel, fie Apolo, fie Chifa, fie lumea, fie viața, fie moartea, fie prezentul, fie viitorul . [2355] 10. Cu atât mai mult îl face pe Creatorul tuturor lucrurilor Dumnezeu, de la care vine pacea, viața și moartea, care nu pot aparține unui alt zeu. De la El, așadar, printre altele, vine Hristos. Învățând că fiecare ar trebui să trăiască din belșug prin propria muncă, [2356] a prefațat exemplele [2357] de războinici, păstori, țărani, dar nu a existat nicio putere de convingere divină în ele [2358] . Apoi, involuntar, se referă la Legea

Creatorului, pe care a răsturnat -o [2359] - căci nu avea nimic asemănător de la zeul său - și spune: Nu lega gura boului care treierează, [2360] și adaugă:

Sunt boii o considerație pentru Domnul? [2361] Cine este milostiv [2362] față de oameni, chiar și față de boi? Căci aceste lucruri sunt scrise , spune el, pentru noi? 11. Prin urmare, când spune: Căci aceste lucruri sunt scrise pentru noi , el confirmă, după cum credem, alegoria Legii și patronajul ei asupra celor care trăiesc conform Evangheliei și, în consecință, apartenența predicatorilor Evangheliei la nimeni altul decât Cel căruia îi aparține Legea, care i-a prevăzut. Dar Apostolul nu a vrut să se folosească de puterea Legii, deoarece a preferat să lucreze degeaba. [2363] El a atribuit acest lucru propriei glorii, negând că cineva ar distruge-o, [2364] și nu răsturnării Legii, a cărei utilizare ulterioară a aprobat-o de către altcineva. 12. Dar iată, orbul Marcion s-a împiedicat de stânca [2365] din care au băut părinții noștri în pustiu [2366]. Căci dacă acea stâncă era Hristos [2367] - cu siguranță aparținând Creatorului, căruia îi aparținea și poporul - atunci de ce a trebuit <apostolul> să interpreteze imaginea unui mister străin? Nu era oare pentru a afirma că <faptele> antice simbolizau originea lui Hristos din acest popor? Într-adevăr, pregătindu-se să expună soarta ulterioară a poporului, <apostolul> prefațează: Dar aceste lucruri au devenit exemple pentru noi [2368] . 13. Spuneți-mi, au fost date oamenilor ca exemple ale unui alt zeu și, în plus, necunoscut de către Creator, sau un alt zeu a împrumutat exemple de la un Dumnezeu străin și, în plus, ostil? Mă sperie <zeul lui Marcion> în propriile sale interese, [2369] lipsindu-mă de credință, <sau> [2370] <Adversarul său> (adică Creatorul) mă va apropia de el? Dacă acum păcătuiesc în același fel ca poporul <evreu>, [2371] voi suferi la fel sau nu? Dar dacă nu este același lucru, atunci în zadar mă poruncește să mă tem de ceea ce nu voi experimenta. De la cine voi suferi? Dacă de la Creator, atunci <voi suferi ceea ce> [2372] pedepsește El de obicei? Și cum se poate ca El să pedepsească pe cineva care a păcătuit împotriva rivalului Său și, dimpotrivă, să nu-l susțină, fiind un Dumnezeu gelos? Dacă de la acel dumnezeu, - dar El nu știe cum să pedepsească. Astfel, întreaga propunere a apostolului se dovedește a fi lipsită de orice sens, dacă nu este pentru * [2373] învățătura Creatorului. 14. În cele din urmă, concluzia apostolului corespunde introducerii sale: Cum li s-au întâmplat aceste lucruri a fost scris pentru avertizarea noastră, sub care a venit sfârșitul veacurilor. [2374]

O, Creator, care deja îi vezi pe creștinii străini de Tine și îi mustri! Voi trece acum peste lucrurile care au fost deja spuse; dar voi analiza pe scurt unele. O mare dovadă în favoarea unui alt zeu este permisiunea de a mânca toate alimentele contrare Legii! [2375] Ca și cum noi înșine nu am recunoaște că poverile Legii au fost îndepărtate, ci <îndepărtate> de Cel Care le-a impus, Care a promis reînnoirea. Așadar, Cel Care a retras <anumite> alimente, a restaurat ceea ce oferise inițial. [2376] Totuși, dacă ar exista un alt zeu, răsturnătorul Dumnezeului nostru, atunci mai întâi le-ar interzice <următorilor> Săi să mănânce din proviziile <Adversarului> Său.

1. Capul soțului este Hristos. [2377] Care Hristos? Cel care nu este creatorul suveran al soțului? Căci cuvântul „cap” <apostolul> l-a folosit, însemnând autoritate; [2378] și autoritatea nu va aparține nimănui altcuiva decât creatorului suveran. Mai mult, capul cărui soț? Desigur, cel despre care <apostolul> adaugă: Căci bărbatul nu trebuie să-și acopere capul, fiindcă este chipul lui Dumnezeu , [2379] Prin urmare, dacă el este chipul

Creatorului - căci El, adică Hristos, Cuvântul Său, care trebuie să devină Om, spune: Să facem om după chipul și asemănarea Noastră , [2380] - atunci cum pot avea ca cap pe altul decât Cel a cărui chip sunt?

2. Căci, din moment ce sunt chipul Creatorului, nu este loc în mine pentru un alt cap. Și de ce ar avea o femeie autoritate asupra unui cap? [2381] Dacă pentru că a fost creată din bărbat și de dragul bărbatului, conform instituției Creatorului, atunci și în acest caz apostolul nu a ignorat nici domnia Lui, pe baza a cărui instituție interpretează fundamentele <aceste> reguli. <Apostolul> adaugă și: De dragul îngerilor . Care dintre ei? Adică, ale cui? Dacă apostații Creatorului, atunci <adaugă aceasta> pe bună dreptate, astfel încât persoana [2382] care i-a sedus, [2383] să poarte vreun semn prin veșmântul smereniei și întunecarea frumuseții. Dar dacă de dragul îngerilor unui alt zeu, atunci de ce se teme, dacă nici măcar marcioniții înșiși nu poftesc femei? 3. Am arătat deja adesea că ereziile sunt reprezentate de Apostol ca ceva rău printre lucruri rele [2384] și că cei care evită ereziile ca fiind rele trebuie considerați vrednici. În același fel, vorbind despre Evanghelie, am demonstrat deja prin intermediul misterului pâinii și al sângelui în sine adevărul Trupului și Sângelui Domnului, [2385] respingând natura lor iluzorie, conform lui Marcion; dar și faptul că fiecare mențiune a judecății [2386] indică Creatorul ca Dumnezeu Judecătorul, a fost discutat pe aproape fiecare pagină a acestei lucrări. 4. Acum despre darurile spirituale. [2387] Declar că și acestea sunt promise *** [2388] de Creator în raport cu Hristos, <declar aceasta,> bazându-mă pe acea poziție stabilită anterior, foarte dreaptă, cred, conform căreia prevederea trebuie considerată lucrarea nimănui altul decât a Celui a cărui promisiune este recunoscută. Isaia a declarat: „Va ieși oare o mlădiță din rădăcina lui Iese și o floare [din rădăcină] [2389] va ieși din mlădiță și se va odihni oare Duhul lui Dumnezeu peste El?” Apoi enumeră speciile Sale: Îl va umple oare duhul înțelepciunii și al priceperii, duhul sfatului și al puterii, duhul cunoașterii și al evlaviei, duhul fricii de Dumnezeu? Căci, folosind figura unei flori, el indică spre Hristos, care urma să iasă dintr-o mlădiță perfectă din rădăcina lui Iese, adică dintr-o Fecioară [2390] din linia lui David, fiul lui Iese; în acest Hristos întreaga esență a Duhului trebuia să rămână, nu ca și cum ar fi fost dată ulterior Celui care <de fapt și așa> a fost întotdeauna Duhul lui Dumnezeu, chiar înainte de întrupare - ca nu cumva pe acest temei să dovediți că profeția se referă la acel Hristos, [2391]”care era destinat să primească Duhul Dumnezeului său doar ca om, <descinzând> exclusiv din linia lui David, - ci pentru că din momentul în care El a strălucit în trup, a primit din rădăcina lui David, toată acțiunea harului spiritual a început inevitabil să se odihnească asupra Lui, iar printre evrei a încetat și s-a sfârșit, 5. ceea ce mărturisește însăși starea lucrurilor, întrucât de atunci nu mai este suflare a Duhului Creatorului printre ei (evrei), arhitectul înțelept și inteligent [2392] și consilierul și profetul [2393] a fost luat din Iudeea, pentru ca așa să fie: Legea și Profeții până la Ioan [2394] Aflați acum cum <apostolul> a proclamat că darurile vor coborî de la Hristos înălțat la cer: [2395] S-a înălțat în sus, - adică la cer; A dus robia la captivi, - adică moartea sau robia umană; a dat un dar [2396] fiilor oamenilor [2397] - adică daruri [2398] pe care le numim daruri. El vorbește elegant despre „fiii oamenilor” și nu pur și simplu despre „oameni”, arătându-ne a fi fiii oamenilor, adică cu adevărat umani, apostolici. 6. Căci <Pavel> spune: În Evanghelie v-am născut [2399] — și: Fiii Mei, pe care îi voi zămisli din nou în durere [2400] . Așadar, acum s-a împlinit făgăduința Duhului, dată [2401] prin Ioel: În vremurile din urmă [2402] voi turna Duhul

Meu peste orice făptură} și fiii și fiicele lor vor prooroci} și peste slujitorii și roabele Mele [2403] voi turna Duhul Meu. [2404] 7. Și, desigur, dacă Creatorul a promis harul Duhului până în zilele din urmă, iar Hristos în zilele din urmă a apărut ca Dătător de daruri spirituale, conform cuvântului apostolului: Dar când s-a împlinit vremea, Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său , [2405] - și din nou: Căci vremea este acum scurtată , [2406] - atunci este evident și din profeția vremurilor din urmă că acest har al Duhului se referă la Hristos, Cel care le-a vestit mai dinainte. Comparați, în cele din urmă, ideile apostolului și Isaia. 8. Unuia, - spune <apostolul>, - prin Duh i se dă cuvântul înțelepciunii. Găsim imediat duhul înțelepciunii la Isaia. Altuia - cuvântul cunoașterii. Acesta va fi un cuvânt de înțelegere și sfat. Altuia - credința în același Duh [2407]. Acesta va fi duhul evlaviei și al fricii de Dumnezeu. Altuia - darul vindecărilor, altuia - minunile. Acesta va fi duhul puterii. Alteori, proorocia, altuia, deosebirea duhurilor, altuia, felurile limbilor, altuia, tălmăcirea limbilor; acesta va fi duhul cunoașterii. [2408]9. Vedeți cum apostolul este de acord cu profetul în prezentarea distribuirii aceluiași Duh și în interpretarea particularităților <manifestărilor Sale>. Pot spune: însuși faptul că <apostolul> [2409] a comparat unitatea trupului nostru, care există (unitate) > prin multe și diferite mădulare, cu totalitatea diferitelor daruri, [2410] indică faptul că Domnul atât al trupului omenesc, cât și al Duhului Sfânt este Unul și același; <Domnul> Care n-a voit ca virtuțile darurilor să fie în trupul <unui> duh, pe care (adică virtuțile) <ale mădularelor> [2411] nu le-a pus într-un <singur> trup omenesc; Care l-a învățat și pe apostol să prefere dragostea tuturor darurilor [2412] în porunca principală, pe care și Hristos a confirmat-o: 10. Să iubești pe Domnul cu tot sufletul tău, cu toată puterea ta și cu tot sufletul tău și pe aproapele tău ca pe tine însuți. [2413] Și dacă [2414] <apostolul> menționează că era scris în Lege că Creatorul va vorbi în alte limbi și cu alte buze, [2415] atunci, din moment ce prin această mențiune confirmă darul limbilor, nu poate părea aici să confirme un alt dar [2416] prin intermediul preștiinței date de Creator. 11. În mod similar, <apostolul>, poruncind femeilor [2417] tăcerea în biserică, astfel încât să nu spună nimic, cel puțin în scopul învățării [2418] - însă, el arată deja, prin impunerea unui văl chiar și femeii care proorocește [2419] , [2420] că și ele au dreptul să prorocească - primește puterea de a domni asupra femeilor [2421] de la Lege, [2422] pe care, așa cum am mai spus-o odată, nu ar fi trebuit să o considere altfel decât pentru răsturnarea ei. 12. Dar pentru a termina subiectul darurilor spirituale, însăși starea de fapt existentă va trebui să arate care dintre noi este pripit în a atribui aceste daruri Dumnezeului nostru și dacă poziția noastră poate fi opusă următoarelor: și dacă Creatorul le-a promis și el [2423] - destinate a fi realizate la timpul potrivit, în Hristosul său și în poporul său - pentru Hristosul său care nu a fost încă revelat, destinat doar evreilor. Așadar, să aducă Marcion darurile [2424] dumnezeului său: niște profeți, care, însă, nu ar vorbi conform simțului omenesc, ci conform Duhului lui Dumnezeu, care ar prezice atât viitorul, cât și ar face manifest ceea ce este ascuns în inimă; [2425] să aducă un psalm, [2426]o viziune, o rugăciune, dar numai spirituală, în extaz, adică în nebunie, dacă <la aceasta> s-a adăugat și interpretarea limbii; să-mi dovedească că o femeie proorocește și ea cu el [2427] dintre faimoasele sale soții mari, distinse prin sfințenie; [2428] voi spune: dacă toate acestea sunt prezentate de mine cu mai multă ușurință în acord, desigur, cu regulile, regulamentele și instrucțiunile Creatorului, atunci, fără îndoială, atât Hristos, cât și Duhul, și apostolul vor aparține Dumnezeului meu. Cel care dorește să ceară declarația mea oficială <despre aceasta> o primește.

1. Însă marcionitul nu va face o astfel de afirmație, <un marcionit> căruia [2429] nici atunci <va fi necesar> să i se explice, [2430] al cărui Hristos nu este încă revelat în primul rând: așa cum trebuie să-L așteptăm pe al meu - Cel care a fost prezis inițial, tot așa nu trebuie să fim așteptați și noi (adică pe Hristosul lui Marcion), căci el nu a fost <prezis> inițial. Prin urmare, este mai bine [2431] pentru noi să credem în Hristosul care va veni, decât pentru un eretic să creadă în oricare altul. [2432] 2. Mai întâi trebuie să luăm în considerare în ce sens unii atunci (adică pe vremea lui Pavel) negau învierea morților. Desigur, în același sens ca și acum: pentru că învierea trupului este întotdeauna negată. Cu toate acestea, mulți dintre înțelepții, apărând divinitatea sufletului, îi promit mântuirea, iar oamenii de rând înșiși îi onorează pe morți pe baza presupunerii pe baza căreia speră că sufletele lor sunt păstrate; Totuși, este evident că trupurile sunt fie distruse imediat de foc, fie de animale, sau chiar și cele îngropate cu cea mai mare grijă sunt totuși distruse de timp. [2433] Prin urmare, dacă apostolul îi atacă pe cei care neagă învierea [cărnii], [2434] atunci, desigur, el apără împotriva lor ceea ce ei au negat, și anume, învierea cărnii. Acesta este răspunsul tău pe scurt.

3. Restul este o povară. Într-adevăr, însuși faptul că vorbim despre învierea morților impune apărarea sensurilor corecte ale cuvintelor „mort” <și „înviere">. [Astfel, cuvântul] [2435] „mort” este doar ceea ce a pierdut sufletul prin care a trăit; trupul este ceea ce pierde sufletul și, pierzându-l, devine mort, deci cuvântul „mort” corespunde trupului. Mai mult, dacă învierea este <învierea> morților, iar mortul nu este altceva decât trupul, atunci învierea va fi <învierea> trupului. 4. Astfel, cuvântul „înviere” nu revendică nimic altceva decât ceea ce a căzut. Căci se poate spune că ceea ce nu a căzut niciodată, care a stat mereu jos, s-a ridicat. Dar numai ceea ce a căzut se poate ridica; căci prin virtutea ridicării sale repetate - pentru că a căzut - se spune că se ridică (se ridică). Căci silaba război [2436] indică întotdeauna o acțiune repetată. Spunem, așadar, că trupul cade în pământ prin moarte, așa cum mărturisește însăși starea existentă a lucrurilor conform Legii Creatorului. Căci trupului i s-a spus: Tu ești pământ și în pământ vei merge [2437] . Astfel, ceea ce este din pământ se va întoarce în pământ; ceea ce se va întoarce în pământ cade; ceea ce cade se ridică (este înviat). 5. Căci prin om este moartea și prin om este învierea [2438] . Aici, sub numele de om, care este alcătuit din trup, așa cum am afirmat deja adesea, mi se arată trupul lui Hristos. Și dacă suntem cu toții însuflețiți în Hristos așa cum suntem mortificați în Adam, [2439] atunci, din moment ce în Adam suntem mortificați în trup, suntem inevitabil și însuflețiți în Hristos [2440] . Totuși, asemănarea nu se menține dacă însuflețirea în Hristos nu este unită cu mortificarea în Adam într-una și aceeași esență. Dar <apostolul> introduce o altă remarcă despre Hristos, care nu poate fi omisă de dragul argumentului de față. 6. Căci <va fi mai ușor> să dovedim învierea trupului, cu cât mai bine arăt apartenența lui Hristos la acel Dumnezeu în Care ei cred în învierea trupului. Când <apostolul> spune: Căci El trebuie să domnească până când Își va face pe vrăjmașii Săi așternut pentru picioarele Sale [2441] - deja prin aceasta Îl arată pe Dumnezeu ca Răzbunător și pe această bază pe Cel care L-a făgăduit pe Hristos următoarele: Șezi la dreapta Mea, până când Îți voi face pe vrăjmașii Tăi așternut pentru picioarele Tale. Domnul va trimite un toiag tăriei din Sion și El va domni în mijlocul vrăjmașilor tăi împreună cu tine [2442] 7. Dar trebuie să dovedesc că aceste Scripturi, de care și evreii încearcă să ne priveze, vorbesc în favoarea

mea. <Evreii> susțin că acest psalm a profețit despre <regele> Ezechia, căci el a șezut la dreapta Templului și Dumnezeu i-a respins și i-a nimicit pe vrăjmașii Săi; [2443] de aceea, din acest motiv, restul cuvintelor:„Înainte de luceafărul dimineții, din pântece Te-am născut” [2444] este adresată lui Ezechia și se referă la nașterea sa. Publicăm Evanghelii, a căror credibilitate trebuie să le dovedim acestor <oameni> în această mare lucrare, care declară nașterea Domnului ca fiind noaptea, astfel încât ar fi fost „înainte de luceafărul dimineții”, <despre o naștere nocturnă> mai ușor de înțeles atât prin stea, [2445] cât și prin mărturia îngerului care a anunțat păstorilor noaptea că Hristos s-a născut chiar în acel moment, [2446] și prin locul nașterii; căci ei vin la han [2447] noaptea. 8. Poate că există un mister în faptul că Hristos s-a născut noaptea, care trebuie să devină lumina adevărului pentru întunericul ignoranței. Și Dumnezeu nu ar fi spus: Te-am născut, dacă nu <s-ar fi adresat> adevăratului Fiu. Căci chiar dacă <Creatorul> spune despre întregul popor: Am născut fii , [2448] El nu adaugă: din pântece. De ce adaugă atunci: din pântece, complet în zadar, ca și cum ar exista vreo îndoială că vreunul din popor s-a născut din pântece, dacă nu pentru că dorea să existe o înțelegere mai precisă a ceea ce îl privește pe Hristos: Din pântece Te-am născut, adică numai din pântece, fără sămânță de om, atribuind trupului <ceea ce> [2449] este din pântece, Duhului - ceea ce este din <Duhul> Însuși? La aceste cuvinte adaugă: [2450] Tu ești preot pe vecie. Dar Ezechia nu a fost preot și, chiar dacă ar fi fost, <n-ar fi fost> pe vecie. După rânduiala, spune el, a lui Melhisedec. [2451] 9. Ce legătură are Ezechia cu Melhisedec, preotul Celui Preaînalt și necircumcis, care l-a binecuvântat pe Avraam cel circumcis [2452] , după ce primise deja zeciuiala? [2453] Dar rânduiala lui Melhisedec va fi potrivită lui Hristos, căci Hristos, Marele Preot special și legitim al lui Dumnezeu, numit atunci pontif al preoției necircumcise printre neamuri, care erau destinate să-L primească cu mai multă ușurință [2454] , când va veni în sfârșit, va binevoi să accepte și să binecuvânteze circumcizia și neamul lui Avraam, care este destinat într-o zi să-L recunoască. [2455] Există un alt psalm care începe astfel: Dumnezeule, dă judecata Ta împăratului, adică lui Hristos care va domni, și dreptatea Ta fiului împăratului, [2456] adică poporului lui Hristos. 10. Căci fiii Lui sunt cei care sunt născuți din nou în El. Dar se mai spune că acest psalm profețește lui Solomon. Dar ceea ce este potrivit numai lui Hristos nu va dovedi că și restul nu se referă la Solomon, ci la Hristos? Va fi bine , [2457] spune el,ca ploaia pe lână [2458] și ca picăturile care curg pe pământ [2459] - descriind coborârea sa calmă și imperceptibilă din cer în trup. Solomon, însă, chiar dacă a coborât de undeva, <a coborât> totuși, nu ca ploaia, căci nu din cer. Dar voi sugera tot ceea ce este și mai evident. 11. El va domni, spune el, de la mare la mare și de la râu până la marginile pământului [2460] - aceasta este dată doar lui Hristos; apropo, Solomon a domnit doar o mică Iudee. Toți împărații se vor închina Lui - căruia toți, dacă nu lui Hristos? Și toate neamurile Îi vor sluji [2461] - căruia toți, dacă nu lui Hristos? Numele Lui să fie în veci - al cui nume, dacă nu lui Hristos? Înaintea soarelui va dăinui numele Lui - căci înaintea soarelui - Cuvântul lui Dumnezeu, adică Hristos. 12. Și toate neamurile vor fi binecuvântate în El - niciun neam nu este binecuvântat în Solomon, ci fiecare în Hristos. Și ce dacă acest psalm Îl descoperă ca Dumnezeu? Și Îl vor numi binecuvântat [2462] căci binecuvântat este Domnul Dumnezeul lui Israel, care singur face minuni. Binecuvântat este numele slavei Lui și tot pământul va fi plin de slava Lui [2463] 13. Solomon, dimpotrivă, îndrăznesc să spun, și-a pierdut chiar și slava pe care o avea în Dumnezeu, fiind condus de o femeie la idolatrie. [2464] Așadar, când în mijlocul

psalmului există și sintagma: Vrăjmașii Lui vor linge țărâna [2465] - cu siguranță, aruncată sub picioarele Lui, [2466] - se va referi la ceea ce am citat acest psalm și l-am apărat ca vorbind în favoarea mea, pentru a confirma că atât slava împărăției, cât și supunerea vrăjmașilor, conform instituirii Creatorului, nu vor fi primite de nimeni altul decât de Cel care trebuie considerat ca aparținând Creatorului.

1. Să ne întoarcem acum la înviere, pentru a cărei demonstrație am vorbit suficient în alt loc, în cartea dedicată ei [2467] , în opoziție cu ereticii; dar nici aici nu lăsăm această chestiune fără atenție, de dragul celor care nu sunt familiarizați cu acea scurtă lucrare. Ce vor face , spune el, cei care sunt botezați pentru morți, dacă morții nu înviază? [2468] Nu contează care este obiceiul: calendele februarie vor corespunde probabil cu acesta în ceea ce privește rugăciunile pentru morți. [2469] Așadar, nu începeți imediat să-l stigmatizați pe apostol, ca și cum ar fi devenit un nou inventator <al acestui obicei> sau un garant al lui, cu scopul de a stabili învierea trupului cu atât mai sigur pe cât o fac cei care sunt botezați pentru morți fără beneficiu datorită credinței lor în înviere. 2. Căci într-un alt loc <apostolul> apare înaintea noastră ca stabilind doar botezul. [2470] Prin urmare, a fi botezat pentru „morți" înseamnă și a fi botezat pentru „trupuri" – căci am arătat că mortul este trupul – *** [2471] ce vor face cei care sunt botezați pentru trupuri, dacă trupurile nu înviază? Și luăm această poziție cu atât mai corect, cu cât apostolul a dedicat și al doilea raționament trupului: Dar unii vor zice: Cum înviază morții? În ce trup vor veni? [2472] 3. Căci după ce a fost demonstrată învierea, a cărei posibilitate fusese negată, a fost necesar să se ia în considerare proprietatea trupului, <o proprietate> care nu este accesibilă vederii. Dar este potrivit să se argumenteze despre aceasta cu alți <eretici>. Căci Marcion, respingând complet învierea cărnii și promițând mântuirea doar sufletului, ridică întrebarea nu despre proprietate, ci despre esență. Mai mult, <Marcion> este, de asemenea, destul de clar mustrat pe motiv că apostolul raționează despre proprietatea trupului de dragul celor care spun: Cum înviază morții? În ce trup vor veni? Căci a declarat deja că trupul va învia, dacă a început să raționeze despre proprietatea trupului. 4. În cele din urmă, dacă dă exemple de bob de grâu sau ceva similar, cărora <boabe> Dumnezeu le dă trupul pe care îl dorește, dacă <apostolul> spune că fiecare dintre semințe are propriul său trup, astfel încât există un trup pentru oameni, altul pentru vite și păsări și astfel că există trupuri cerești și pământești și o slavă pentru soare, alta pentru lună și alta pentru stele, [2473] nu prezice el o înviere trupească și trupească, pe care o afirmă prin intermediul unor exemple trupești și trupești? Nu o promite el și în persoana Celui Dumnezeu, de la care ia exemple? Tot așa și învierea , [2474] spune el. 5. În ce fel? Asemenea bobului, trupul este semănat, trupul este înviat. În cele din urmă, dizolvarea trupului în pământ a numit-o semănat, căci este semănat în stricăciune.*** [2475] în onoare, în putere? Ceea ce este propriu ceea ce se întâmplă în dizolvare, aceluia i se potrivește și ceea ce se întâmplă în înviere, adică trupului. [Așa și cu grâul. I [2476] Dar dacă îndepărtezi de la înviere trupul pe care l-ai dat dizolvării, în ce va consta diferența rezultatului? Prin urmare, dacă trupul sufletesc este semănat , [2477] cel spiritual se ridică, [2478] atunci - deși sufletul sau duhul are un anumit corp al său, astfel încât s-ar putea părea că trupul sufletesc semnifică sufletul și trupul spiritual duhul - el nu spune din acest motiv că sufletul va deveni spirit la înviere, ci că trupul, care, născându-se cu sufletul și trăind datorită sufletului, poate fi numit sufletesc, va fi spiritual atunci când datorită spiritului se va ridica în veșnicie. 6. Într-un cuvânt, dacă nu sufletul, ci trupul este

semănat în stricăciune, atunci când este putrezit în pământ, atunci nu va mai fi sufletul cel care este trupul însuflețit, ci carnea, care era trupul însuflețit, dacă spiritualul se ridică din cel însuflețit, așa cum spune și el mai jos: Nu este spiritualul primul? ***. [2479] Pentru a justifica aceasta, el vorbește puțin mai sus și despre Hristos Însuși: Primul om Adam a devenit un suflet viu, cel de pe urmă Adam un duh dătător de viață , [2480] chiar dacă cel mai nechibzuit eretic nu a vrut să fie așa; căci l-a înlocuit <în textul Epistolei> pe ultimul „Adam" cu ultimul „Domn", temându-se că noi, dacă l-ar fi lăsat și pe [Domnul ca] [2481] pe ultimul „Adam" <ca primul>, am afirma că Hristos în cel de pe urmă Adam aparține aceluiași căruia îi aparține și primul. 8. Dar înșelăciunea este evidentă. Căci de ce <se spune despre> primul Adam, dacă nu pentru că există și un cel de pe urmă Adam? Există succesiune doar între egali și cei care au același nume, sau esență, sau creator. Căci, deși printre diferite <obiecte> ceva poate fi primul și ceva ultimul, <aceasta poate fi doar între obiecte> aparținând unui singur creator. Totuși, dacă creatorul este diferit, deși el însuși poate fi numit ultimul, totuși ceea ce a introdus este primul și ultimul <va fi> dacă este egal cu primul. Dar nu este egal cu primul, căci nu aparține aceluiași creator. În același fel, el va fi respins în numele omului. 9. Primul, spune el , este omul din pământ , [2482] pământesc, al doilea este Domnul din cer . [2483] Cum este al doilea, dacă El nu este om, așa cum a fost primul? Sau este și primul Domn, dacă al doilea? Dar - este suficient: dacă în Evanghelie <Marcion> folosește numele Fiului Omului pentru Hristos, nu poate nega că El este Om, iar în om - Adam. 10. Următoarele cuvinte îl pun și pe El (Marcion) la încercare . Căci atunci când apostolul spune:Cum este cel de pe pământ, adică omul, așa sunt și cei de pe pământ, adică oamenii; și prin urmare: Cum este omul de pe cer, așa sunt și oamenii de pe cer. [2484] Căci nu putea să-i pună în contrast pe oamenii cerești, care nu sunt oameni, cu oamenii pământești, străduindu-se mai atent să distingă, sub același nume, starea și speranța lor <prezentă>. Căci îi numește pământești și cerești după starea și speranța lor, dar în egală măsură oameni care, după scopul lor, sunt atribuiți lui Adam sau lui Hristos. Și de aceea, deja pentru a induce speranța în cel ceresc, <apostolul> spune: Precum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm și noi chipul celui ceresc , [2485] referindu-se nu la acea [2486] substanță a învierii, ci la sistemul de reguli al timpului prezent. 11. Căci spune: „Să îndurăm", nu „Vom îndura", ca o poruncă și nu ca o promisiune, dorind să umblăm așa cum a umblat el și să ne îndepărtăm de forma pământească, adică de omul vechi; forma care este lucrarea trupului. Ce adaugă, în cele din urmă? Căci spun aceasta, fraților, pentru că trupul și sângele nu vor dobândi Împărăția lui Dumnezeu , [2487] adică lucrările trupului și ale sângelui, de care a lipsit Împărăția lui Dumnezeu în Epistola către Galateni, [2488] fiind obișnuit și în alte locuri să numească ființa în loc de lucrările ființei, ca atunci când spune că cei ce sunt în trup nu pot fi plăcuți lui Dumnezeu. [2489] Căci când putem fi plăcuți lui Dumnezeu, dacă nu cât timp rămânem în acest trup? 12. Căci presupun că nu există alt timp pentru acțiune. Dar dacă, deși suntem așezați în trup, ne ferim de faptele trupului, nu vom fi în trup, depășind nu substanța trupului, ci vina lui. Și dacă sub numele trupului ni se poruncește să lepădăm faptele, și nu substanța trupului, atunci faptele trupului, și nu substanța trupului, sunt cele cărora li se refuză împărăția lui Dumnezeu sub numele trupului. 13. Căci nu ceea în care se săvârșește răul este condamnat, ci ceea ce se săvârșește. A da otravă este o crimă, dar paharul în care se dă nu este vinovat. [2490] Astfel, trupul este vasul faptelor trupului, iar sufletul este cel care pregătește în el otrava unei fapte rele. Dar dacă sufletul, vinovat de faptele trupului, merită împărăția lui

Dumnezeu purificându-se de ceea ce a făcut în trup, cum poate trupul, fiind doar un slujitor, să rămână condamnat? Ar trebui paharul pedepsit, iar otrăvitorul îndreptățit? Și totuși, desigur, noi apărăm pentru trup nu Împărăția lui Dumnezeu, ci învierea substanței sale, ca o ușă către Împărăție, prin care ei intră. 14.Însă învierea este una, împărăția alta. Căci mai întâi învierea, apoi împărăția. Spunem, așadar, că trupul învie, dar moștenește împărăția schimbată. Căci morții vor învia nestricăcioși, adică cei care erau stricăcioși când trupurile lor s-au destrămat în țărână, iar noi vom fi schimbați într-o clipă, într-o clipă din ochi ; [2491] căci este necesar ca acest stricăcios, spune apostolul, arătând, desigur, spre trupul său , să se îmbrace în nestricăciune, iar acest muritor, în nemurire , [2492] pentru ca, desigur, substanța să devină potrivită pentru împărăția lui Dumnezeu; căci vom fi ca îngerii, [2493] va fi o schimbare a cărnii, dar a cărnii înviate. Sau, dacă trupul nu este, cum se va îmbrăca în nestricăciune și nemurire? 15. Prin urmare, fiind diferită prin schimbare, ea moștenește apoi împărăția lui Dumnezeu, nemaidevenind carne și sânge, ci trupul pe care i-l va da Dumnezeu. Și de aceea, pe bună dreptate apostolul <spune> Carnea și sângele nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu , [2494] atribuind aceasta schimbării care urmează învierii. 16. Dar dacă atunci se împlinește cuvântul scris de Creator: unde este, moartea, [victoria, unde] [2495] efortul tău ? Unde este, moartea, boldul tău [2496] - și acest cuvânt, <rostit> prin profetul <Osea>, [2497] aparține Creatorului - atunci lucrarea, adică Împărăția, va aparține Celui al cărui cuvânt se împlinește în Împărăție. Și nu mulțumește niciunui alt dumnezeu pentru că ne-a dat ocazia să obținem victoria, [2498] desigur, asupra morții, decât Aceluia de la Care a primit cuvântul care batjocorește moartea, cuvântul care triumfă.

1/ Chiar dacă cuvântul Dumnezeu a devenit un nume comun prin eroare omenească, întrucât mulți sunt numiți dumnezei în lume și se crede în ei, totuși prin binecuvântatul Dumnezeu al Domnului nostru Iisus Hristos [2499] nu se va înțelege nimeni altul decât Creatorul, Care a binecuvântat totul - aveți cartea Genezei [2500] - și este binecuvântat de toate - aveți cartea profetului Daniel; [2501] în același fel, dacă chiar și un dumnezeu steril [2502] poate fi numit tată , [un nume mai potrivit nimănui decât Creatorul] [2503] Tatăl, însă, al milei [2504] va fi același Care a fost adesea numit milostiv, plin de compasiune, bogat în milă. 2. Aveți în cartea lui Iona un exemplu al milei Sale, [2505] pe care a arătat-o ninivitenilor care L-au implorat, [2506] gata să se încline în fața plânsului lui Ezechia [2507] și să-l ierte pe Ahab, soțul Izabelei, care L-a implorat, sângele lui Nabot, [2508] și arătându-i imediat clemență [2509] față de David care și-a recunoscut păcatul, [2510] preferând, desigur, pocăința morții păcătosului, [2511] s-ar crede, din cauza înclinației [Sale] spre milă. Dacă zeul lui Marcion a făcut sau a rostit așa ceva, îl recunosc drept „părintele milei”. 3. Dar dacă <Marcion> îi atribuie acest titlu din momentul în care a fost revelat, ca și cum ar fi devenit „părintele milei” din momentul în care a început să elibereze rasa umană, totuși negăm că el <este părintele milei> [2512] și [2513] <pare a fi așa> din momentul în care este numit revelat. Căci dacă faptul că el există ar fi fost cunoscut dinainte, atunci ar fi fost posibil [2514] să i se atribuie <acest titlu>. Căci ceea ce este atribuit este un accident, iar ceea ce este incidental este precedat de manifestarea lucrului însuși cu care se produce accidentul. Prin urmare, <Marcion> nu poate atribui ceva celui pe care îl revelează <doar> atunci când îi atribuie ceva; [2515] mai ales când ceea ce este atribuit celui care nu a fost revelat anterior aparține deja altuia. <Căci> [2516] se va nega că el este <cineva> în măsura în care ceea ce dovedește acest

lucru aparține Celui care a fost deja revelat. 4. Tot așa și Noul Testament [2517] nu va aparține nimănui altcuiva decât Celui care l-a făgăduit; [2518] și dacă [2519] <Noul Testament> nu este din literă, ci din Duhul său [2520]— în aceasta va fi <noutatea sa>, — atunci <El> [2521] tocmai Cel ce [2522] a sculptat litera pe tablele de piatră, a spus și despre Duh: Voi turna din Duhul Meu peste orice făptură; [2523] și dacă litera ucide, iar Duhul dă viață, [2524] prin urmare, ambele aparțin Celui ce spune: Voi ucide și voi da viață, voi lovi și voi vindeca} [2525] Anterior am apărat dubla putere a Creatorului - și Judecătorului și Binelui - ucigând cu litera prin Lege și dând viață prin Duh prin Evanghelie. <Aceste fapte> nu pot crea doi dumnezei, care, fiind opuși, erau atribuite anterior unui singur <Dumnezeu>. 5. <Pavel> menționează și vălul lui Moise, cu care acesta și-a acoperit fața, la care fiii lui Israel nu puteau privi. [2526] Dacă <menționează aceasta> pentru a confirma strălucirea mai mare a Noului Testament, care rămâne în glorie, în comparație cu Vechiul, care urma să fie desființat, atunci aceasta este în conformitate cu credința mea, care preferă Evanghelia Legii. Și vedeți dacă nu este mai degrabă a mea <decât a voastră>: căci va fi posibil să așezi ceva mai jos acolo unde există și ceva care este așezat mai sus. Și când <apostolul> spune: Dar capacitatea lumii de a percepe este estompată , [2527] - cu siguranță nu în Creator, ci în oamenii care sunt în lume, căci <Pavel> spune despre Israel: Până în ziua de azi, același văl este pe inima lor, [2528] - atunci arată că vălul de pe fața lui Moise era un tip al vălului de pe inima oamenilor, [2529] căci nici acum Moise nu este perceput prin inima lor, ca în acele vremuri - prin față. 6. Ce anume, așadar, în ceea ce-l privește pe Pavel, a fost ascuns până acum în Moise, dacă Hristosul Creatorului, prezis de Moise, nu a venit încă? Din ce motiv, <spun eu> mai clar, [2530] sunt inimile evreilor numite acoperite până acum, dacă <conform lui Marcion> prezicerile lui Moise nu s-au împlinit încă, adică <prezerile> despre Hristos, în Care evreii trebuiau să-L înțeleagă (adică pe Moise)? Ce treabă ar fi avut pentru apostolul unui alt Hristos faptul că evreii nu au înțeles taina Dumnezeului lor, dacă vălul de pe inimile lor nu avea nicio legătură cu orbirea, din cauza căreia nu l-au deslușit pe Hristosul prezis de Moise? 7. În cele din urmă, ce urmează: Când se va întoarce la Dumnezeu, vălul va fi luat, [2531] - el vorbește, de fapt, pentru evreul, care are vălul lui Moise, <pentru evreul> care, atunci când se va întoarce la credința lui Hristos, va înțelege, [2532]pe care Moise a prezis-o despre Hristos. Dar cum va fi luată vălul Creatorului în Hristos de un alt dumnezeu, ale cărui taine Creatorul nu le-a putut ascunde, <taine> desigur, necunoscute, ale unui <dumnezeu> necunoscut? 8. Așadar, spune el că noi, deja cu o față descoperită - desigur, <fața> inimii, care este acoperită printre evrei - contemplându-L pe Hristos, suntem transformați în același chip din slavă (și anume, în cel în care Moise a fost transformat din slava Domnului) - în slavă. [2533] Astfel, <apostolul>, după ce a înfățișat strălucirea trupească a lui Moise din comuniunea cu Domnul și vălul trupesc din cauza slăbiciunii oamenilor și după ce a adăugat la aceasta revelația spirituală și strălucirea spirituală în Hristos - ca și cum ar veni de la Domnul, - spune el, - a duhurilor , [2534] - mărturisind că întreaga istorie a lui Moise a fost un tip al lui Hristos, necunoscut printre evrei, dar recunoscut printre noi. 9. Știm că unele judecăți pot părea ambigue din cauza pronunției sau din cauza modului de împărțire a propoziției, atunci când există ocazia de a pronunța sau de a împărți sintagma într-un fel sau altul. Tocmai de asta a profitat Marcion, citind-o astfel: în care dumnezeul acestui veac, [2535] - pentru ca, după ce L-a arătat pe Creator ca fiind dumnezeul acestui veac, să poată introduce un alt dumnezeu al altei epoci. Noi, dimpotrivă, spunem că sintagma trebuie

împărțită astfel: în care dumnezeul acestui veac a orbit mințile necredincioșilor (= a orbit mințile necredincioșilor acestui veac). În care: în evreii necredincioși, în unii dintre care Evanghelia rămâne acoperită de vălul mozaic până în ziua de azi. Căci pe cei care L-au iubit cu buzele lor, dar cu inima lor departe de El, [2536] Dumnezeu le-a amenințat: Cu urechile voastre veți auzi , dar nu veți auzi, cu ochii voștri veți vedea , dar nu veți vedea și: Dacă nu credeți și nu înțelegeți ; [2537] și: Voi lua înțelepciunea înțelepților și voi nimici priceperea celor chibzuiți? 10. Desigur, aceste amenințări ale Sale nu se refereau la ascunderea Evangheliei dumnezeului necunoscut. Astfel, chiar dacă <ar trebui să scrie:> Dumnezeul acestui veac, El a orbit inima necredincioșilor acestui veac, care a refuzat să-L cunoască pe Hristosul Său, pe Care era necesar să-L înțeleagă pe baza Scripturilor. Și după ce m-am mulțumit în acest punct cu analiza a ceea ce admite o dublă citire într-una sau alta diviziune a sintagmei, astfel încât această citire să nu ajute dușmanul, astfel încât acesta să nu ** [2538] obțină victorii de bunăvoie , pot, în general, să sar peste această dispută. 11. Ca răspuns [2539] la varianta mai simplă [2540], va fi mai convenabil să interpretăm dumnezeul [2541] acestui veac ca fiind diavolul, care a rostit, după cuvintele profetului: Voi fi ca Cel Preaînalt, Îmi voi pune scaunul de domnie în nori?— întrucât toată superstiția acestei epoci este a ei înșiși, orbind inimile necredincioșilor și, mai presus de toate, <inima> apostatului Marcion. El nici măcar nu a observat concluzia contradictorie a perioadei: Căci Dumnezeu, care a zis: „Să strălucească lumina din întuneric”, a strălucit în inimile noastre ca să dea lumină cunoașterii <slavei> Sale [2542] în fața lui Hristos} [2543] 12. Cine a zis: „Să fie lumină”} [2544] „ Și în ceea ce privește iluminarea lumii, Cine îi spune lui Hristos: „ Te-am făcut lumină pentru neamuri” [2545] — adică pentru cei ce stau în întuneric și în umbra morții? [2546] Cel căruia duhurile, în prestiința viitorului, îi răspund în psalm: Lumina feței Tale, Doamne , este pecetluită peste noi [2547], [2548] dar fața lui Dumnezeu este Hristos Domnul, din care apostolul spune și mai sus: Cine este chipul lui Dumnezeu? Prin urmare, dacă Hristos este fața Creatorului, care spune: Să fie lumină , atunci Hristos [și] [2549] apostolul, și Evanghelia, și vălul, și Moise, și întreaga <această> serie, conform mărturiei încheierii perioadei în Pavel>, aparține Creatorului, Dumnezeului acestui veac, și cu siguranță nu celui care nu a spus niciodată: Să fie lumină. (Aici trec peste analiza unei alte Epistole, pe care o numim Epistola către Efeseni, dar ereticii o numesc Epistola către Laodiceeni. 13. Căci <apostolul> spune că păgânii își amintesc cum în acea vreme - când erau fără Hristos, înstrăinați de Israel, fără părtășie, legăminte și nădejde a făgăduinței - erau și ei în lume fără Dumnezeu, [2550] deși, desigur, <acea lume venea> de la Creator. Prin urmare, dacă <apostolul> a spus că păgânii erau fără Dumnezeu, iar dumnezeul lor este diavolul, și nu Creatorul, atunci este clar că prin dumnezeul [2551] acestui veac trebuie să-l înțelegem pe cel pe care păgânii l-au acceptat în locul lui Dumnezeu, și nu pe Creatorul, pe care nu-L cunosc.) 14. Cum se întâmplă atunci că comoara din vasele de lut [2552] <adică din trupurile> [2553] ale noastre este considerată a nu aparține aceluiași, A căruia sunt și vasele? Dacă este „slava” [2554] lui Dumnezeu că o comoară atât de mare este conținută în vase de lut, iar vasele de lut aparțin Creatorului, atunci Creatorului, ale cărui vase semnifică perfecțiunea puterii lui Dumnezeu, îi aparțin atât slava, cât și puterea însăși, căci a fost încredințată [2556] vaselor de lut în acest scop, pentru ca perfecțiunea ei să fie confirmată. 15. Totuși, nu va exista nicio slavă și, prin urmare, nicio putere - ci mai degrabă necinste și slăbiciune - cu un alt dumnezeu, a cărui perfecțiune a fost asumată de vase de lut și de cele ale altora. Și

dacă vasele de lut sunt acelea în care, potrivit <apostolului>, suferim atât de mult, în care purtăm chiar și umilirea Domnului,[2557] atunci dumnezeul <al lui Marcion> este foarte nerecunoscător și nedrept dacă nu intenționează să învie și acea substanță în care, pentru credința în el, se îndură atât de mult, în care și moartea lui Hristos este purtată, în care și desăvârșirea puterii este sfințită. Dar <apostolul> declară: ca și viața lui Hristos să se descopere în trupul nostru [2558] - desigur, așa cum moartea Lui este purtată în trup. Deci, despre ce viață a lui Hristos vorbește el? Despre cea pe care o trăim acum în El? 16. Dar cum în următoarele cuvinte îndeamnă el nu la cele vizibile și temporale, ci la cele nevăzute și veșnice, adică nu la prezent, ci la viitor? [2559] Și dacă vorbește despre viața viitoare a lui Hristos, afirmând că aceasta se va arăta în trup, [2560] el proclamă limpede învierea trupului, afirmând că omul nostru din afară se strică, [2561] dar [2562] nu prin pierzarea veșnică după moarte, ci prin osteneli și greutăți, despre care a vorbit mai înainte, adăugând: Și nu vom obosi. [2563] Într-adevăr, afirmând că și omul nostru dinăuntru se înnoiește zi de zi, el arată aici ambele: atât stricăciunea trupului din cauza chinurilor ispitelor, cât și înnoirea sufletului din contemplarea celor făgăduite.

1. Că, *** [2564] locuința noastră pământească, vom avea o casă veșnică, nefăcută de mâini omenești, în ceruri, [2565] <apostolul> nu spune în sensul că casa făcută de mâini omenești, <casa> Creatorului, va pieri complet, fiind distrusă după <moartea noastră>. Căci pare să discute acest lucru de dragul <a calma> frica de moarte și pentru a potoli tristețea despre însăși putrezirea și prin următoarele cuvinte, [2566] când adaugă că gemem din cauza acestui cort al trupului pământesc, dorind să ne îmbrăcăm cu ceea ce este din cer: [2567] Dacă, chiar dacă suntem dezbrăcați [2568], nu vom fi găsiți goi , [2569] adică: vom primi înapoi ceea ce am pierdut, și anume trupul; și din nou: Căci noi, cei ce suntem în acest cort al trupului , gemem, pentru că suntem împovărați, dorind nu să ne dezbrăcăm, ci să ne îmbrăcăm. [2570]

2. Căci aici a exprimat clar ceea ce afirmase pe scurt în Prima Epistolă: Și morții vor învia nestricăcioși, cei care au murit deja, iar noi vom fi schimbați , [2571] cei care vor fi prinși în trup de Dumnezeu aici. Căci și ei vor învia nestricăcioși, și anume, după ce au primit înapoi trupul și acel întreg, astfel încât din acel moment vor fi nestricăcioși, iar aceștia, având în vedere ultimul moment al timpului și având în vedere meritele <dobândite de ei în timpul> asupririlor Anticristului, [2572] vor primi, dar fiind schimbați, o reducere a morții, [2573] mai degrabă îmbrăcați în acel <trup> care este din cer, decât după ce s-au lepădat de trup. 3. Așadar, dacă aceștia îmbracă în trupul lor ceea ce este ceresc, atunci, desigur, și morții vor primi înapoi trupul, pentru ca și ei să îmbrace în el nestricăciunea din cer, căci și despre ei spune apostolul: Este necesar ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune, iar acest trup muritor, în nemurire . [2574] Cei sunt îmbrăcați când primesc înapoi trupul, aceștia îl îmbracă peste el, căci nu au pierdut trupul și de aceea apostolul nu a spus întâmplător: nu voind să se dezbrace de trup, ci să fie îmbrăcați , [2575] adică, nu voind să experimenteze moartea, ci să fie preveniți de viață, pentru ca acest trup muritor să fie absorbit de viață, fiind smuls din moarte prin schimbarea care i se pune peste cap. 4. Așadar, întrucât a arătat că este mai bine să nu ne întristăm de faptul că moartea ar putea veni mai devreme, spune că avem de la Dumnezeu arvuna [2576] Duhului, [2577] ca și cum am fi primit o garanție a aceleiași nădejdi a veșmântului exterior și că suntem departe de Domnul atâta timp cât rămânem în trup,

[2578] și, prin urmare, ar trebui să considerăm că este bine să plecăm din trup și să fim cu Domnul, [2579] pentru a putea și noi accepta moartea de bunăvoie. Și mai spune că trebuie să ne înfățișăm înaintea scaunului de judecată al lui Hristos, pentru ca fiecare să primească ceea ce a făcut prin trup, fie bine, fie rău. [2580] 5. Căci dacă răsplata pentru merite este atunci, cum pot fi unii chiar acum considerați ca fiind cu Domnul? [2581] Și după ce a menționat tribunalul și examinarea faptelor bune și rele, a arătat spre Judecătorul care pronunță o sentință de achitare sau condamnare și a confirmat prezența trupească [2582] a tuturor. Căci ceea ce se face prin trup nu poate fi judecat fără trup. Căci Dumnezeu este nedrept dacă cineva este pedepsit sau sprijinit nu prin ceea ce a acționat. 6. Deci, dacă o făptură nouă a fost făcută în Hristos, cele vechi au trecut, iată, toate lucrurile s-au făcut noi? atunci s-a împlinit profeția lui Isaia. [2583] Dacă El poruncește și să ne curățim de necurăția cărnii și a sângelui,[2584] atunci nu esența *** [2585] va primi Împărăția lui Dumnezeu. [2586] Dacă <apostolul> intenționează să predea Biserica ca o fecioară sfântă lui Hristos, [2587] desigur, ca o mireasă Mirelui, atunci imaginea nu poate fi unită cu dușmanul < realității în sine care stă în spatele acestei imagini. Dacă <apostolul> îi numește pe apostolii falși lucrătorii trădători care își schimbă înfățișarea, [2588] desigur, din cauza ipocriziei, atunci îi mustră ca fiind vinovați de un curs de acțiune incorect și nu de o predică incorectă. Așadar, disputa era despre regulile de conduită și nu despre divinitate. 7. Dacă <se spune:> Satana este transformat într-un înger de lumină , [2589] atunci aceste cuvinte nu pot fi atribuite Creatorului. Căci s-ar spune despre Creator, care este Dumnezeu și nu un înger, că El este transformat în Dumnezeul luminii și nu într-un înger, dacă <aici> nu s-ar referi la Satan, pe care atât noi, cât și Marcion îl cunoaștem ca înger. 8. <Eu> am o carte separată „Despre Paradis”, [2590] care abordează orice întrebare care ar putea apărea pe acest subiect. Aici, poate, mă voi minuna de faptul că un zeu care nu are nicio instituție pământească ar putea avea propriul său paradis [2591] ; cu excepția cazului în care ar fi folosit și el paradisul Creatorului prin harul Său, așa cum <a folosit> lumea Sa. Dar, cu toate acestea, înălțarea omului la cer este un exemplu <al faptelor> Creatorului cu Ilie. [2592] Mă voi minuna și mai mult că Dumnezeul cel mai bun, [2593] care evită pedepsele și cruzimea, nu a trimis nici măcar propriul său înger, Satan, ci pe al Creatorului, să-l lovească [2594] pe apostolul său și nu a cedat, fiind rugat de trei ori de acesta. [2595] Așadar, Dumnezeul lui Marcion s-a ocupat și el de îmbunătățirea oamenilor după exemplul Creatorului, care privește cu neplăcere la cei aroganți și [2596] îi detronează pe conducători. [2597] Sau El este cel care i-a dat lui Satan putere asupra trupului lui Iov, [2598] pentru ca puterea să se arate în slăbiciune? [2599] 9. De ce criticul galatenilor încă respectă forma Legii, poruncind ca fiecare cuvânt să fie confirmat de trei martori? [2600] De ce predicatorul celui prea blând Dumnezeu amenință că nu-i va cruța pe păcătoși, [2601] și chiar mai mult, afirmă că însăși puterea de a acționa, atunci când este prezent, îi este dată de Dumnezeu mai sever? [2602] Neagă acum, eretice, că frica este inspirată de Dumnezeul tău, al cărui apostol o inspiră.

1. Întrucât mica mea lucrare este aproape terminată, ceea ce întâlnim în mod repetat trebuie acum considerat doar pe scurt, iar unele lucruri care s-au întâmplat mai frecvent trebuie omise cu totul. Căci este păcat pentru mine, care am dovedit atât de des că denigrarea Legii nu oferă dovada existenței unui alt Dumnezeu în Hristos, să intru încă o dată într-o dispută cu privire la Lege (vorbim despre acea denigrare care a fost prezisă și

promisă de Creator în legătură cu Hristos), <dar trebuie făcut>, deoarece însăși această Epistolă [2603] pare, în cea mai mare parte, să desființeze Legea. 2. Dar am arătat adesea că Apostolul a predicat pe Dumnezeu Judecătorul, iar în Judecător Răzbunătorul, iar în Răzbunător Creatorul. De aceea, și aici, când spune: Căci nu mi-e rușine de Evanghelie; Căci este puterea lui Dumnezeu pentru mântuirea fiecărui credincios, atât evreu, cât și grec , întrucât dreptatea lui Dumnezeu în ea este descoperită din credință în credință} - fără îndoială, el atribuie atât Evanghelia, cât și mântuirea unui Dumnezeu drept, și nu unui Dumnezeu bun - spun aceasta în conformitate cu diviziunea ereticului - care transferă de la credința Legii la credința Evangheliei, a Lui, desigur, și Evanghelia Lui, căci spune că mânia <lui Dumnezeu> este descoperită din cer împotriva răutății și nedreptății oamenilor care ascund adevărul <în> nedreptate. [2604] 3. Mânia cărui dumnezeu? Desigur, Creatorului. Prin urmare, adevărul va aparține și Aceluia, a Căruia este și mânia, care trebuie descoperită pentru răzbunarea adevărului. El a adăugat, de asemenea: Știm că judecata lui Dumnezeu este conformă cu adevărul , și El Însuși a aprobat mânia din care vine judecata în apărarea adevărului și, pe de altă parte, a confirmat apartenența adevărului la același Dumnezeu, a cărui mânie a aprobat-o, după ce a aprobat judecata. Cu totul altceva este dacă Creatorul mânios se răzbună pentru adevărul unui alt zeu, care este reținut în nedreptate. 4. Câte gropi a săpat Marcion, în primul rând, în această Epistolă, înlăturând ceea ce el (Marcion) dorea, va fi clar datorită integrității Scripturii noastre. Îmi este suficient să iau ceea ce nu a observat ca fiind supus distrugerii în același fel, ca <confirmare> a neglijenței și orbirii sale. Căci ce dacă Dumnezeu judecă secretele oamenilor? atât pe cei care au păcătuit sub Lege, cât și pe cei care sunt fără Lege [2605] - căci chiar și aceștia din urmă <deși> [2606] nu cunosc Legea, ci prin fire fac faptele Legii, [2607] - atunci, desigur, El Îl va judeca pe Dumnezeu, căruia îi aparțin atât Legea, cât și natura însăși, care este înlocuitorul Legii pentru cei care nu cunosc Legea. Cum va judeca atunci? 5. Conform Evangheliei , spune el, prin Hristos? Prin urmare, atât Evanghelia, cât și Hristos aparțin Celui căruia îi aparțin Legea și natura, care prin Evanghelie și Hristos va primi protecție de la Dumnezeu la acea judecată,despre care [2608]mai sus <s-a spus>: în conformitate cu adevărul? Prin urmare, așa cum <căci> [2609] apărarea lor [2610] mânia din cer poate fi revelată [2611] numai de Dumnezeul mâniei, tot așa aici [2612] ideea, fiind legată de perioada precedentă, [2613] în care s-a vorbit despre judecata Creatorului, nu poate fi atribuită unui alt dumnezeu care nu judecă și nu este mânios, ci Celui căruia îi aparțin aceste lucruri, vorbesc despre judecată și mânie; și Lui îi va aparține inevitabil și ceea ce trebuie să fie împlinită judecata și mânia; Evanghelia și Hristos. 6. Și de aceea <apostolul> îi atacă pe încălcătorii Legii, care învață să nu fure - și să fure, [2614] ca un om aparținând Dumnezeului Legii, și nu ca arătând, astfel, către Creatorul Însuși, Care, interzicând furtul, [2615] a ordonat prin înșelăciune să fure aur și argint de la egipteni: [2616] <ereticii> atribuie astfel și alte <acuzații> relatării Sale. Adică, <după Marcion,> apostolul se temea să-L blesteme pe față pe Dumnezeu, pe care nu se temea să-L abandoneze. 7. Deloc, el a vorbit împotriva evreilor în acest fel pentru a rosti [2617] apoi o mustrare profetică: Din cauza voastră este blasfemiat numele lui Dumnezeu [2618] Cât de absurd se dovedește în acest caz că el însuși Îl blasfemiază pe Cel care Îl blasfemiază <printre păgâni> pe cei răi! <Apostolul> preferă tăierea împrejur a inimii față de tăierea împrejur a prepuțului. Însă cu [2619] Dumnezeul Legii, circumcizia inimii s-a realizat - nu prin fire, ci prin Duh - nu prin literă} [2620] Și dacă aceasta este circumcizia după

Ieremia: Și circumcideți-vă prepuțul inimii , [2621] - precum și după Moise: [2622] Și circumcideți-vă împietrirea inimilor voastre, [2623] - atunci al Lui este Duhul care circumcide inima, Căruia și litera, care taie firea, al Lui este și iudeul care este în ascuns, [2624] al Căruia și iudeul care este pe dinafară , [2625] căci Apostolul nu ar vrea să numească un iudeu rob care nu aparține Dumnezeului iudeilor. 8. Atunci Legea, acum dreptatea lui Dumnezeu prin credința în Hristos , [2626] Care este această diferență? Dumnezeul tău slujește instituției Creatorului ca un rob, dedicându-I timp Lui și Legii Sale? Sau toate acestea Îi aparțineau atunci Lui, A cui este acum? A Lui este Legea, A cui este credința în Hristos? Există o distincție între instituții, nu între zei. 9. <Apostolul> îndeamnă ca <noi> cei îndreptățiți prin credința în Hristos, și nu prin Lege, să avem pace cu Dumnezeu. [2627]Cu care? Cu Cel ai cărui dușmani nu am fost niciodată sau cu Cel a cărui lege și natură ne-am răzvrătit? Căci dacă pacea se cuvine Celui cu care a fost război, vom fi îndreptățiți pentru El, iar Hristos, prin credința în care vom fi îndreptățiți, va aparține Celui cu care se cuvine într-o zi să-i aducem pe dușmanii Săi la pace. 10. Dar Legea, spune <apostolul>, a venit mai târziu, pentru ca fărădelegea să se înmulțească. De ce? Pentru ca harul să se înmulțească și mai mult . [2628] Harul cărui Dumnezeu, dacă nu al Celui a cărui Lege? Cu excepția cazului în care Creatorul a introdus Legea pentru a oferi ocupație harului unui alt dumnezeu și, în plus, unui rival, ca să nu spunem necunoscut, pentru ca, așa cum păcatul a domnit împreună cu El până la moarte, tot așa harul să domnească spre dreptate și viață prin Isus Hristos [2629] <la> [2630] adversarul Său. 11. De aceea, Legea Creatorului a închis totul sub păcat și a adus întreaga lume la judecată și a închis toate gurile, ca nimeni să nu se laude cu ea (cu Legea), pentru ca harul să fie păstrat spre glorificarea lui Hristos, care nu a aparținut Creatorului, ci lui Marcion! 12. Având în vedere analiza problemei în discuție, pot spune în avans următoarele cu privire la esența lui Hristos. Căci <apostolul> spune că am murit față de Lege <prin trupul lui Hristos>. [2631] „Prin urmare, există trupul lui Hristos. «Se poate spune că <Hristos are> un trup, dar nu neapărat carne». [2632] Dar oricare ar fi esența <trupului>, atunci când <apostolul> vorbește despre trupul Celui despre care adaugă că a înviat din morți, [2633] nu se poate vedea aici alt trup decât trupul cărnii, în raport cu care a fost proclamată legea morții. 13. Dar iată, <apostolul> mărturisește în favoarea Legii și o îndreptățește prin păcat: Ce vom zice atunci? Că Legea este păcat? Doamne ferește! [2634] Rușinează-te, Marcion, [Doamne ferește] [2635] de apostolul, care vrea să avertizeze împotriva acuzației Legii: dar eu nu cunosc niciun păcat decât prin Lege? 14.0, cea mai mare glorificare a Legii care rezultă din aceste cuvinte, prin care <nu> [2636] păcatul a fost lăsat să rămână ascuns! Prin urmare, nu Legea a fost cea care a corupt, ci păcatul, prin ocazia oferită de poruncă. [2637] De ce îi atribui Dumnezeului Legii vina pe care apostolul nu îndrăznește să o atribuie Legii? Dar adaugă: Legea este sfântă și porunca ei este dreaptă și bună?15. Dacă onorează astfel Legea Creatorului, nu știu cum se poate răsturna pe Sine Însuși? Cine face distincția între doi dumnezei, unul drept, celălalt bun, deși El trebuie considerat amândoi, a cărui poruncă este atât bună, cât și dreaptă? Dacă <apostolul> afirmă și că Legea este spirituală, [2638] desigur, atât că este profetică, cât și că este figurativă. Căci trebuie să afirm și pe această bază că Hristos a fost prefigurat figurativ în Lege și, prin urmare [2639] putea fi recunoscut de toți evreii.

1. Dacă Tatăl L-a trimis în asemănarea cărnii păcatului, [2640] atunci din acest motiv carnea care era vizibilă în El nu va fi numită fantomă. Căci mai sus

<apostolul> a atribuit păcatul cărnii și l-a declarat a fi legea păcatului, locuind în propriile sale mădulare și rezistând legii minții. [2641] Din acest motiv, așadar, <conform cuvintelor apostolului> Fiul a fost trimis în asemănarea cărnii păcatului, pentru a răscumpăra carnea păcatului printr-o esență similară, adică printr-o carne care ar fi asemenea cărnii păcătoase, deși ea însăși nu este păcătoasă. [2642] Într-adevăr, puterea lui Dumnezeu va consta și în a aduce mântuirea <cărnii> într-o esență egală <cu ea>. 2. Căci nu ar fi nimic mare dacă Duhul lui Dumnezeu ar răscumpăra carnea, dar ar fi dacă carnea ar face acest lucru, fiind asemenea cărnii păcătoase, deoarece este carne, dar nu carne a păcatului. Astfel, asemănarea va fi legată de numele păcatului și nu de esența înșelătoare. Căci apostolul nu ar fi adăugat „păcat" dacă ar fi vrut să sugereze noțiunea de asemănare cu esența pentru a-i nega adevărul; căci nu ar fi putut scrie decât „în asemănarea cărnii", nu „în asemănarea cărnii păcatului". Dar, din moment ce a spus apoi astfel: „carnea păcatului", el a confirmat atât esența, adică carnea, cât și a atribuit asemănarea viciului esenței, adică păcatului. 3. Să admitem acum că întrebarea era despre asemănarea cu esența: chiar și din acest motiv nu va fi negată adevărul. „De ce este atunci similar, <dacă> [2643] este adevărat?" Pentru că este <adevărat>, dar nu din sămânță: prin poziție este similar și adevărat, prin origine - nu, nu este similar. Totuși, în lucruri opuse nu există asemănare. Spiritul nu ar fi numit asemănarea cărnii - deoarece carnea nu este capabilă să fie ca spiritul - ci ar fi numit fantomă dacă ar părea a fi ceea ce nu este. Dar este numită asemănare pentru că este ceea ce pare. Este atunci când există ceva egal cu altul. Dar o fantomă, în măsura în care este doar o fantomă, nu este o asemănare. 4. Și aici, însă, <apostolul>, explicând în ce sens nu vrea să rămânem în trup [2644] — deși suntem în trup — și anume, să nu rămânem în faptele trupului, arată că cu acest gând a scris: Carnea și sângele nu vor dobândi Împărăția lui Dumnezeu , [2645] — condamnând nu substanța, ci faptele ei; <întrucât> noi, cât suntem încă în trup, nu putem să le facem, ele vor fi atribuite vinovăției nu a substanței, ci a modului de a trăi. În același fel, dacă trupul este mort prin păcat — de unde rezultă că există moarte, nu a sufletului, ci a trupului, [2646] — dar duhul este viață prin dreptate [2647] *** [2648] căreia i se datorează moartea prin păcat, adică trupului. [2649] 5.Căci nu pentru altul este ceva [2650]este restaurată decât cea a celui care a pierdut-o și, în consecință, va exista o înviere a trupurilor dacă există o înviere a morților. [2651] Căci <apostolul> adaugă: Cel ce a înviat pe Hristos din morți, va învia și trupurile voastre muritoare? Astfel, <apostolul> a confirmat atât învierea trupului - fără de care nimic [2652] nu poate fi numit trup [2653] sau înțeles ca muritor - cât și a dovedit că Hristos a avut o substanță trupească, deoarece exact în același mod vor fi înviate și trupurile noastre muritoare, așa cum El a înviat; „exact în același mod" <înseamnă> în niciun alt mod decât în trup. 6. Și aici sar peste prăpastia enormă creată de partea ruptă a Scripturii, dar îl prind pe apostol, care dă mărturie lui Israel că ei (evreii) au râvnă pentru Dumnezeu - pentru a lor, desigur - dar nu datorită priceperii. [2654] Căci el spune: Necunoscându-L pe Dumnezeu și căutând să-și întărească propria dreptate, nu s-au supus dreptății lui Dumnezeu; Căci Hristos este scopul Legii, spre dreptatea oricui crede. [2655] 7. Pe aceasta se va construi argumentul ereticului, ca și cum Dumnezeul cel Mai Înalt nu ar fi

cunoscut de evrei, care au ridicat dreptatea lor împotriva Lui, adică dreptatea Legii lor, fără a-L accepta pe Hristos, scopul Legii. De ce atunci <apostolul> își dă propria mărturie despre râvna lor pentru Dumnezeul lor, dacă nu le mustră necunoașterea aceluiași Dumnezeu, că sunt mișcați de râvnă pentru Dumnezeu, dar nu de înțelegere, adică necunoașterea Lui, din moment ce nu cunosc rânduielile Sale în Hristos, care trebuia să stabilească împlinirea Legii și, astfel, să aibă grijă de propria lor dreptate în ciuda Lui? 8. Și chiar Însuși Creatorul confirmă ignoranța lor cu privire la El: Israel nu M-a cunoscut și poporul nu M - a înțeles [2656] - și că își afirmă mai mult propria dreptate: Învățând ca doctrine poruncile oamenilor [2657] - și că s-au adunat împotriva Domnului și împotriva Hristosului Său [2658] , desigur, din cauza ignoranței. Așadar, nimic care corespunde Creatorului nu poate fi prezentat în favoarea unui alt dumnezeu, căci <altfel> în alte locuri apostolul i-ar fi mustrat pe nedrept pe evrei pentru ignoranța dumnezeului necunoscut. 9. Căci în ce au păcătuit ei, dacă au afirmat dreptatea Dumnezeului lor împotriva Aceluia pe care nu-L cunoșteau? Dar <apostolul în Marcion> exclamă:

O, adâncul bogăţiilor şi înţelepciunii lui Dumnezeu… Şi căile Lui sunt de nepătruns? De unde vine acest strigăt? Din amintirea, desigur, a Scripturilor pe care le recitise anterior, din contemplarea misterelor pe care le discutase mai sus [2659] în legătură cu credința în Hristos, care izvorăște din Lege. [2660] Dacă Marcion a îndepărtat în mod deliberat aceste <Scripturi și mistere>, de ce exclamă apostolul său brusc, neavând înaintea lui nicio bogăție a lui Dumnezeu, atât de sărac și nevoiaș cum <trebuie să fie> cel care nu a creat nimic, nu a prezis nimic și, în cele din urmă, nu a deținut nimic, ca unul care s-a coborât în ceea ce nu era al său? Dar atât apostolul, cât și bogățiile aparțin Creatorului, <bogății> ascunse anterior, acum dezvăluite. Căci El a promis astfel: ***Şi le voi da comori ascunse, le voi descoperi nevăzutul.*** [2661] **10.** De aici vine, așadar, exclamația: ***O, adâncul bogăţiilor şi înţelepciunii lui Dumnezeu!*** Acel Dumnezeu ale cărui comori sunt deja dezvăluite. Aceasta este din Isaia, iar ceea ce urmează este luat din cartea aceluiași profet: ***Căci cine a cunoscut gândul Domnului sau cine a fost sfetnicul Lui? Cine l-a oferit un dar şi îl va primi înapoi*** ? [2662] Voi, care ați luat atât de mult din Scripturi, de ce ați păstrat aceasta, ca și cum aceasta nu ar aparține Creatorului? **11.** Să ne uităm la poruncile, <pretențioase> care aparțin în mod clar noului dumnezeu: ***Urăşti,*** - spune el, - ***răul şi ţineţi-vă de bine*** [2663] - căci Creatorul a spus cu totul altceva: [2664] ***Îndepărtaţi răul de la voi înşivă*** [2665] - și: ***Depărtaţi-vă de rău şi faceţi binele*** [2666] ***Plini de dragoste frăţească unii pentru alţii*** [2667] - căci acestea nu sunt același lucru: ***Iubiţi-vă aproapele ca pe voi înşivă*** [2668] ***Bucuraţi-vă în nădejde*** [2669] - desigur, în Dumnezeu, căci - ***este mai bine să nădăjduiţi în Domnul decât să nădăjduiţi în conducători*** [2670] ***Îndurați greutăți*** ? [2671] - căci - ***Domnul te va asculta în ziua necazului*** [2672] [ai un psalm]. [2673] ***Binecuvântează şi nu blestema*** , [2674] - cine te va învăța aceasta <mai bine> decât Cel care a

întemeiat toate lucrurile cu binecuvântări? [2675] **12.** ***Nu fiți trufaşi, ci urmați pe cei smeriți, nu vă fiți înțelepți?*** [2676] - căci ei aud de la Isaia: „Vai!” [2677]

Nu răsplătiți nimănui răul pentru rău [2678] ***şi nu vă aduceți aminte de nelegiuirea fratelui vostru.*** [2679] ***Nu vă răzbunați singuri,*** [2680] ***căci răzbunarea este a Mea şi Eu o voi răzbuna, zice Domnul*** . [2681] ***Fiți în pace cu toți <oamenii>*** . [2682] 13. De aceea, Legea taliei nu a permis pedeapsa pentru nedreptate, ci a înfrânat planul cu frica de pedeapsă. De aceea, cu deplină îndreptățire, <apostolul> a încheiat toate preceptele Creatorului în porunca Sa principală: ***Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți.*** [2683] Dacă această adăugare la Lege vine chiar din Lege, atunci nu mai știu cine este Dumnezeul Legii; mă tem, poate, de dumnezeul lui Marcion. Dacă Evanghelia lui Hristos este împlinită datorită acestei porunci, însă, ceea ce aparține lui Hristos nu aparține Creatorului, atunci de ce ne mai certăm? 14. Fie că Hristos a spus sau nu: ***Am venit <n-am> venit să desființez Legea, ci să împlinesc*** , [2684] — în zadar a încercat Marcion să elimine această afirmație: dacă Evanghelia nu împlinește Legea — iată, Legea a împlinit Evanghelia. Este bine, totuși, că în concluzie <apostolul> amenință cu judecata lui Hristos, [2685] cu siguranță Judecătorul și Răzbunătorul, cu siguranță aparținând Creatorului, <amenință el,> afirmând fără îndoială că este necesar să cerem milă de la Acela pe care Îl arată a fi înfricoșător, chiar dacă ar predica <pe altcineva>.

1. Nu voi fi împovărat cu luarea în considerare a epistolelor mai scurte. Există gust în lucrurile mărunte. Evreii și-au ucis profeții. [2686] Pot spune: „Ce treabă are aceasta cu apostolul unui alt zeu, și unul mai bun pe deasupra, despre care se spune că nu condamnă păcatele nici măcar ale propriilor săi închinători și care el însuși, răsturnându-i, îi distruge într-un fel pe aceiași profeți?” Ce rău a comis Israel împotriva lui, dacă i-a ucis pe cei pe care el însuși i-a respins, dacă înaintea <Israel> a confirmat o sentință ostilă împotriva lor? „Dar <Israel> a păcătuit împotriva propriului său Dumnezeu”: cel care era înrudit cu victima a dat vina pe crimă; cu siguranță oricine altcineva l-ar putea învinovăți, dar nu dușmanul victimei. Dar el (apostolul lui Marcion) nu i-ar fi mustrat, imputându-le și vina execuției Domnului, spunând: ***care L-au ucis atât pe Domnul, cât şi pe profeții lor,*** [2687] - deși „ai lor” este o inserare a ereticului. 2. Căci ce este special dacă Hristos, propovăduind un alt dumnezeu, a fost distrus de cei care i-au ucis pe profeții Dumnezeului lor? <Există> [2688] o figură de stil care „întărește” <afirmația? - că l-au ucis atât pe Domnul, cât și pe slujitorii Săi. Mai mult, dacă L-au ucis pe Hristosul unui dumnezeu și pe profeții unui alt Dumnezeu, atunci <apostolul> compară impietatea [2689] și nu subliniază creșterea acesteia. Dar nu ar putea fi vorba de o comparație a impietății: prin urmare, <avem în fața noastră o creștere a impietății> și o creștere a impietății ar putea exista numai dacă ar fi realizată în raport cu Unul și același Dumnezeu [2690] sub ambele nume. Prin urmare, Hristos și profeții aparțin Unul și aceluiași Dumnezeu. 3. Ce este sfințenia noastră, pe care <apostolul> o numește voia lui Dumnezeu, poate fi învățată [2691] din contrariul, pe care îl interzice, căci spune: ***Abțineți-vă de la curvie*** [2692] - nu de la căsătorie -

fiecare trebuie să ştie să-şi păstreze vasul în cinste? În ce fel? ***Nu în poftă, ca păgânii.*** Pofta, însă, nu este atribuită căsătoriei printre păgâni, ci unei desfrânări speciale, nefirești și monstruoase [2693] - <sfințenia> este întotdeauna [2694] opusul urâțeniei și impurității, excluzând nu căsătoria, ci pofta, păstrând vasul nostru în cinste căsătorie. Dar trebuie să analizez acest loc, fără a uita că este necesar să preferăm o alta, adică o sfințenie mai completă, punând abstinența și fecioria mai presus de căsătorie, dar nu interzicând-o. Căci mă gândesc la cei care îl răstoarnă pe Dumnezeul căsătoriei, și nu la susținătorii castității. 4. <Apostolul> spune despre cei care rămân până la venirea lui Hristos, că ei, împreună cu cei care, murind în Hristos, vor învia mai întâi, vor fi luați pe nori în văzduh ca să-L întâmpine pe Domnul, [2695] Îmi amintesc că, văzându-i chiar atunci, ființele cerești s-au minunat de acest Ierusalim cel mai înalt [2696]și prin Isaia au proclamat: ***Cine este acesta care zboară spre Mine ca norii şi ca porumbeii cu puii lor?*** [2697] Dacă Hristos pregătește această înălțare pentru noi, Hristos va fi Cel despre care Osea <vorbea>: ***Care Îşi zideşte înălţarea spre ceruri*** , [2698] - desigur, pentru Sine și pentru ai Săi. Atunci, de la cine să aștept acum <asta>, dacă nu de la Cel de la care am auzit? 5. Ce duh <apostolul> nu poruncește să fie stins și ce profeții interzice El să fie neglijate? [2699]

Desigur, conform lui Marcion, nu spiritul Creatorului și nu profeția Creatorului. Căci ceea ce <apostolul> distruge, el însuși a stins deja și a disprețuit și nu poate interzice ceea ce el însuși [2700] a făcut. Prin urmare, lui Marcion trebuie să i se arate astăzi în „Biserica” sa spiritul lui Dumnezeu, care nu poate fi stins, și profețiile care nu pot fi disprețuite. Și dacă a prezentat ceea ce consideră el <acest spirit>, să știe: orice ar fi, îl vom judeca după exemplul darului și puterii spirituale și profetice, astfel încât să poată prezice viitorul și să dezvăluie secretele inimii [2701] și să explice misterele. [2702] **6** Când nu va arăta sau dovedi nimic de genul acesta, noi, din partea noastră, vom prezenta atât spiritul, cât și profețiile Creatorului, proclamând voia Lui. Și astfel se va ști despre ce vorbea apostolul, și anume, ce trebuia să se împlinească în Biserica acelui Dumnezeu, prin a cărui existență lucrează atât Duhul Său, [2703] cât și promisiunea este extinsă. **7.** Ei bine, acum voi, care tăgăduiți mântuirea firii și - dacă vreodată ceva de acest fel primește numele de trup - o interpretați ca orice altceva decât o substanță carnală, vedeți cum apostolul a împărțit toate substanțele prezente în noi, dându-le anumite nume și le-a pus pe toate într-o singură rugăciune pentru mântuire, dorind ca duhul, trupul și sufletul nostru să fie păstrate fără prihană la venirea Domnului și Mântuitorului nostru Hristos! [2704] 8. Într-adevăr, <apostolul> a vorbit atât despre suflet, cât și despre trup - entități distincte, deoarece sunt două. Căci, deși sufletul [și] [2705] este un anumit corp de o natură specială, așa cum este și spiritul, când, totuși, atât trupul, cât și sufletul sunt numite separat, [2706] sufletul, care nu are nevoie de numele general „trup”, are un nume propriu, <atunci> primul rămâne firii, care, nefiind numit printr-un <nume> propriu, folosește în mod necesar unul comun. Căci nu văd în om nicio altă substanță, în afară de spirit și suflet, căreia i s-ar aplica numele de trup, cu excepția cărnii, recunoscând-o sub

numele de trup ori de câte ori nu este menționată; mai ales <aceasta se va întâmpla> în acest loc, când ea, numită trup, este numită pe propriul său nume.

1. Suntem forțați să repetăm anumite lucruri încontinuu, pentru a întări ceea ce este legat de ele. Spunem că și aici Domnul este proclamat de apostol ca răsplătitor al ambelor feluri de merite, fie Creatorul, fie, așa cum susține Marcion, egal cu Creatorul, în Care este drept să-i răsplătim pe cei vinovați cu necaz, iar pe noi, cei care suntem ofensați, cu odihnă în descoperirea Domnului Isus, venind din cer cu îngerii puterii Sale și într-o flacără de foc. [2707] Dar ereticul a stins flacăra și focul, eliminându-le din text, pentru a nu-L face, desigur, Dumnezeul nostru. Totuși, inutilitatea eliminării lor este evidentă. **2.** Căci atunci când apostolul scrie că Domnul va veni să se răzbune pe cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu și nu ascultă de Evanghelie, despre care <apostolul> spune că vor suferi pedeapsa pierzării veșnice [2708] ***de la fața Domnului și de la slava puterii Sale,*** [2709] rezultă de aici că El aduce flacăra focului, venind, desigur, să pedepsească. Astfel, atât prin aceasta, contrar dorinței lui Marcion, Hristos pare a aparține Dumnezeului cel aprins, cât și prin faptul că îi pedepsește și pe cei care nu-L cunosc pe Domnul, adică pe păgâni, Creatorului. 3. Căci <apostolul> i-a plasat separat *** [2710] pe cei care nu ascultă de Evanghelie: fie că sunt creștini păcătoși sau evrei. Mai mult, a-i pedepsi pe păgâni, care probabil nu cunosc Evanghelia, nu este potrivit pentru acel Dumnezeu care este prin natura sa necunoscut și nu este revelat nicăieri decât în Evanghelie, fiind necunoscut tuturor. Creatorul trebuie cunoscut în mod natural, învățând din lucrările Sale și apoi examinându-L pentru a obține o idee mai completă despre El. Prin urmare, se cuvine ca Acela, pe care este imposibil să nu-L cunoști, să-i pedepsească pe cei ce nu-L cunosc pe Dumnezeu. Însuși faptul că spune: ***din prezența Domnului și din slava puterii Sale*** - folosind cuvintele lui Isaia din același motiv, îl presupune pe același [2711] Domn care se ridică să distrugă pământul. [2712] **4.** Cine este atunci ***omul păcatului, fiul pierzării*** , [2713] care trebuie să fie descoperit înainte de venirea Domnului, înălțându-se mai presus de tot ce se numește Dumnezeu și de orice sfințenie, pregătindu-se să stea în templul lui Dumnezeu și să se dea drept Dumnezeu? [2714] După noi, acesta este Anticristul, așa cum ne învață profețiile vechi și noi, de exemplu, Apostolul Ioan, care spune că Anticriștii, premergătorii duhului Anticristului, au intrat deja în lume, negând că Hristos a venit în trup [2715] și reducându-L pe Isus la nimic, desigur, în Dumnezeu Creatorul; dar după Marcion, nu știu dacă acesta nu este Hristosul Creatorului. Căci El, potrivit lui Marcion, nu a venit încă. Oricare dintre cei doi ar fi, mă întreb de ce va veni cu toată puterea, semnele și minunile mincinoase. [2716] **5.** ***Pentru că***, - spune <apostolul>, - ei nu au primit dragostea adevărului, pentru a fi mântuiți; și din această cauză, vor fi <inspirați de> rătăcire, astfel încât <vor crede minciuna, astfel încât> [2717] toți cei ce n-au crezut adevărul, ci au fost de acord cu neadevărul, [2718] vor fi condamnați. Prin urmare, dacă vorbim despre Anticristul prezis de Creator, atunci Creatorul va fi același Dumnezeu care îl trimite (pe Anticrist) să-i împingă în rătăcire pe cei ce n-au crezut adevărul, <necesar> pentru a fi mântuiți; adevărul și mântuirea vor aparține aceluiași Celui care îi răzbună, îngăduind rătăcirea, adică Creatorului,

Căruia îi este potrivită însăși zelul, care se manifestă prin faptul că îi captivează cu înșelăciune pe cei pe care nu i-a captivat cu adevărul. [2719] Dacă, însă, nu este vorba despre Anticrist, conform învățăturii noastre, atunci este vorba despre Hristosul Creatorului, conform învățăturii lui Marcion. **6.** Dar cum se face că <zeul lui Marcion> L-a trimis pe Hristos, care aparține Creatorului, pentru a-și răzbuna adevărul? Și dacă <Marcion> este de acord cu privire la Anticrist, voi spune exact în același fel: cum se face că Satana, îngerul Creatorului, este găsit necesar pentru el (zeul lui Marcion) și apoi ucis de el, [2720] destinat să îndeplinească funcția de a induce în eroare în interesul Creatorului? Pe scurt, dacă este fără îndoială că atât îngerul, cât și adevărul și mântuirea aparțin Celui căruia îi aparțin mânia, gelozia și trimiterea erorii împotriva celor care disprețuiesc și trădează, precum și împotriva celor ignoranți - astfel încât Marcion însuși s-a retras din poziția sa, recunoscând că și zeul său este unul gelos - față de cine este mai potrivit să te mânii? 7. Cred că Aceluia care de la început a dat naturii (adică creației) lucrări, beneficii, dezastre și profeții care mărturiseau <despre El>, pentru a da cunoștință despre El, dar cu toate acestea nu a fost cunoscut, <și> nu [2721] Aceluia care a fost introdus doar prin textul Evangheliei, care, nefiind susținută de nimic, propovăduiește un alt dumnezeu într-un mod obscur. Prin urmare, Acelui căruia îi aparține executarea răzbunării, Aceea îi va aparține și cauza acesteia; mă refer la Evanghelie, adevăr și mântuire. Dar porunca de a lucra pentru cel ce vrea să mănânce [2722] aparține învățăturii Celui care a poruncit să nu se oprească gura boului care treierează. [2723]

1. Considerăm că această epistolă este adresată efesenilor, și nu laodiceenilor, pe baza autorității adevărului care este în Biserică; dar Marcion, fiind un cercetător foarte zelos în această chestiune, încearcă să denatureze și titlul. Însă titlul epistolei nu are nicio importanță, deoarece apostolul a scris tuturor, adresându-se unora, predicând, desigur, acel Dumnezeu în Hristos căruia îi corespunde ceea ce se predică. Cui va fi atunci potrivit, ***conform bunei plăceri pe care El a decretat-o mai înainte în taina voinței Sale, distribuirea împlinirii timpurilor*** - vorbind în conformitate cu ceea ce semnifică acest cuvânt la greci - ***recapitularea*** [2724] - adică o întoarcere la început sau o povestire de la început - ***în Hristos a tuturor lucrurilor care sunt în cer și pe pământ*** [2725] dacă nu Aceluia căruia îi vor aparține toate lucrurile de la început, și, de asemenea, începutul însuși, de la care sunt atât timpurile, cât și împlinirea timpurilor și distribuirea împlinirii, prin care toate lucrurile în Hristos sunt povestite până la început? 2. Dar cu un alt dumnezeu, căruia nu-i aparține nicio lucrare, ce început poate exista, adică din care vin toate lucrurile? Ce vremuri fără început? Ce împlinire fără vremuri? Ce distribuire fără împlinire? Și, în general, ce a făcut El deja pe pământ, încât să se poată vorbi despre o distribuire continuă a împlinirii vremurilor pentru povestirea tuturor lucrurilor în Hristos, chiar și a ceea ce este în cer?

3. Dar nici măcar în cer nu putem concepe lucruri, oricare ar fi ele, făcute de altcineva decât de Cel prin care tot ce a fost făcut pe pământ este cunoscut tuturor. Și dacă este imposibil să atribuim acest „tot” de la început altcuiva decât

Creatorului, cine va crede că este recalculat de un alt <dumnezeu> într-un alt Hristos, și nu de Creatorul său și nu în Hristosul său? Dacă aparține Creatorului, va fi inevitabil diferit de dumnezeul neobișnuit. Dacă este diferit, atunci este contrar. Atunci cum poate fi recalculat contrariul în cel prin care este răsturnat în general? Căci ce fel de Hristos proclamă următoarele cuvinte când <apostolul> spune: ***Ca noi, care am nădăjduit mai întâi în Hristos, să fim spre lauda slavei <Sale>*** ? [2726] Căci cine s-ar putea „încrede mai întâi", adică să se încreadă în Dumnezeu înainte de a veni, dacă nu evreii, cărora Hristos le-a fost prezis de la început? 4. Cel care, așadar, a fost prezis, a fost și prezis mai întâi. Într-adevăr, <apostolul> aplică aceasta la sine însuși, adică la evrei, pentru a face o distincție atunci când se adresează neamurilor: ***În care şi voi, după ce aţi auzit cuvântul adevărului, Evanghelia, în care aţi crezut şi aţi fost pecetluiţi cu Duhul Sfânt al făgăduinţei Lui,*** [2727] Ce făgăduință? Aceea făcută prin Ioel: ***În zilele de pe urmă voi turna Duhul Meu peste orice făptură,*** [2728] adică și peste neamuri. Astfel, atât Duhul, cât și Evanghelia vor fi în acel Hristos, în care își puseseră nădejdea mai dinainte, când El a fost prezis. 5. Dar ***Tatăl slavei*** [2729] este Acela al cărui Hristos este cântat în psalm ca Împăratul slavei care se ridică: ***Cine este acest Împărat al slavei? Domnul oştirilor este acest Împărat al slavei*** [2730] de la El se cere ***duhul înţelepciunii*** , [2731] de la Care și acest fel de <daruri> spirituale sunt enumerate printre cele șapte duhuri de către Isaia; [2732] *El va da* ***ochi luminaţi inimii*** [2733] *Care a dat lumină și ochilor din afară, Cui nu-i place orbirea oamenilor:* ***Şi cine este orb, dacă nu robii Mei? Şi robii lui Dumnezeu şi-au pierdut vederea;*** [2734] ***6.*** *cu El rămân* ***bogăţiile moştenirii în sfinţi*** [2735] *Care a făgăduit această moștenire când a chemat neamurile:* ***Cereţi-Mi şi vă voi da neamurile moştenire*** [2736] *Și-a* ***realizat puterea în Hristos, înviindu-L din morți și așezându-L la dreapta Lui, supunându-l totul,*** [2737] *Care a mai zis:* ***Şezi la dreapta Mea, până voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut al picioarelor Tale*** [2738] *căci în alt loc Duhul <zice> Tatălui despre Fiul:* ***Ai pus toate lucrurile sub picioarele Lui*** [2739] *Dacă dintre acestea*După ce am dedus citate din Epistolă> care se referă la Creator, un alt dumnezeu și un alt Hristos, să-L căutăm acum pe Creator. 7. Cred că Îl găsim clar <Pe El> atunci când <apostolul> vorbește despre cei morți în păcate, [2740] în care au umblat, ***după vârsta acestei lumi, după prinţul văzduhului, care lucrează în fiii necredinţei.*** [2741] Dar nici aici Marcion nu poate interpreta lumea ca fiind dumnezeul lumii. Căci ceea ce este creat nu seamănă cu Creatorul, ceea ce este făcut nu seamănă cu cel care l-a făcut, lumea nu seamănă cu Dumnezeu. Dar Prințul care domnește peste veacuri nu va fi numit prințul văzduhului. 8. Căci cel care domnește peste ceva superior nu este niciodată desemnat prin intermediul a ceva inferior. Chiar dacă <acest> lucru inferior i se atribuie. Dar <Creatorul> nu pare să producă necredință, de care atât evreii, cât și păgânii se pot plânge mai degrabă de Sine Însuși. Așadar, este suficient că ceea ce se spune nu-l convine Creatorului. Și dacă există cineva căruia i se potrivește mai mult, atunci cu siguranță apostolul a știut-o mai bine <decât tine>. Cine este acesta? Fără îndoială, cel care i-a înălțat pe fiii necredinței către Însuși Creatorul, posedând acest aer, așa cum relatează

profetul cuvintele sale: ***Îmi voi pune tronul în nori, mă voi face asemenea Celui Preaînalt*** [2742] 9. Acesta va fi diavolul, pe care în alt loc - dacă <ereticii> admit că apostolul ar trebui citit în acest fel - îl recunoaștem ca dumnezeul acestui veac. Căci el a umplut întreaga lume cu o divinitate falsă. Dacă una astfel de divinitate nu ar exista în mod clar, atunci ceea ce s-a spus s-ar putea referi totuși la Creator. Dar dacă apostolul fusese anterior în iudaism, nu a introdus păcatele în ***care ne aflam cu toții,*** [2744] pentru că dădea de înțeles că Creatorul era stăpânul păcatelor și prințul acestui văzduh, ci pentru că în iudaism era unul dintre fiii necredinței, avându-l pe diavol la lucru când prigonea Biserica [2745] și pe Hristos, care aparținea Creatorului, [2746] din această cauză spune: ***Am fost noi fii ai mâniei?*** 10. Dar <spune: > ***după fire,*** - astfel încât, din moment ce Creatorul i-a numit pe evrei fii, ereticul nu ar dovedi că Creatorul este stăpânul mâniei. Căci atunci când <apostolul> a spus: ***eram după fire fii ai mâniei,*** - iar evreii erau fii ai Creatorului nu după fire, ci prin alegerea părinților, - el a atribuit fiii mâniei firii, nu Creatorului. Adăugând în final: ***asemenea celorlalți,*** [2747] - desigur, cei care nu sunt fii ai lui Dumnezeu - el atribuie firii comune a tuturor oamenilor păcatele, poftele trupești, necredința și mânia, în timp ce diavolul prinde totuși firea pe care a infectat-o deja, aruncând sămânța păcatului. [2748] **11.** ***Noi,*** - spune **<apostolul>** , - ***suntem lucrările Lui,întemeiată în Hristos.***[2749] Căci una este să faci, alta să întemeiezi. Dar ambele <apostolul> le-a dat unuia. Dar omul este opera Creatorului: prin urmare, același lucru întemeiat în Hristos este cel care a și făcut. Căci în ceea ce privește esența <se poate spune că> El ne-a <făcut>, în ceea ce privește harul, El a creat. **12.** Luați în considerare următoarele cuvinte: ***Aducând aminte că odinioară erați neamuri în trup, pe care ei îi numeau necircumcișii, cei ce se numesc circumcișii în trup, făcute de mână, căci erați pe atunci fără Hristos, înstrăinați de cetățenia lui Israel și nepărtași la legăminte și la făgăduința lor, fără nădejde și fără Dumnezeu în lume.*** [2750] Dar fără care Dumnezeu erau neamurile și fără care Hristos? Cu siguranță, Acela căruia îi aparținea cetățenia lui Israel, legămintele și făgăduința. ***Dar acum,*** spune el, ***voi <sunteți> în Hristos, care odinioară erați departe, v-ați apropiat în sângele Lui.*** [2751] De cine erau ei odinioară departe? De la cei despre care vorbește mai sus: de la Hristos, care aparține Creatorului, de la comunitatea lui Israel, de la legăminte, de la nădejdea făgăduinței, de la Dumnezeu Însuși. **13.** Dacă este așa, atunci neamurile în Hristos se apropie acum de cei de care erau atunci departe. Dar dacă noi ne-am apropiat în Hristos de comunitatea lui Israel, care face parte din religia lui Dumnezeu Creatorul, și de legăminte, și de făgăduință, și de Dumnezeul lor Însuși, atunci este destul de ridicol dacă Hristos, al unui alt dumnezeu, ne-a îndrumat pe noi, care eram departe, către Creator. **14.** Apostolul și-a amintit că aceasta a fost profețită despre chemarea neamurilor, care urmau să fie chemate de departe: ***Cei ce erau departe de Mine s-au apropiat de dreptatea Mea.*** [2752] Căci este la fel de adevărat ca pacea Creatorului a fost proclamată în Hristos, așa cum am arătat adesea. ***El Însuși,*** așadar, spune El, ***pacea noastră, făcând din doi unul,*** și anume, evreiesc și păgân, [2753] care este aproape și care este departe, ***dărâmând zidul urii care era la mijloc în trupul Său*** . [2754] Dar Marcion a îndepărtat

<cuvântul> ***propriu,*** pentru a atribui <cuvântul> ***trupului*** [2755] urii, ca și cum răutatea trupească [nu] [2756] urii vrăjmașe față de Hristos. Și dacă am spus <așa> în altă parte, <voi spune> și aici: O, nu un marrucian, [2757] ci un pontic, negi aici trupul Celui al cărui sânge l-ai recunoscut mai sus? 15. Dacă ***El a abolit*** (literalmente: a golit) ***Legea poruncilor prin cuvintele Sale*** , [2758] atunci, desigur, prin împlinirea Legii; [2759] căci este deja abolit ***„Să nu comiți adulter*** ” [2760] când se spune: „și să nu privești cu poftă”; [2761]***„Să nu ucizi”*** [2762] este desființat atunci când se spune „și să nu vorbești de rău”; [2763] nu poți face din cel care cooperează cu Legea dușmanul ei. ***Ca să găsească în Sine doi*** [2764] — același Cel care a întemeiat, care a și făcut, după cum s-a spus mai sus: ***căci suntem lucrările Lui, întemeiați în Hristos,*** [2765] — într- ***un om nou, făcând pace*** , [2766] — dacă este cu adevărat nou, atunci cu adevărat un om, și nu o fantomă, ci nou, întrucât [2767] într-un mod nou născut din Fecioară prin Duhul lui Dumnezeu — pentru a ***-i împăca pe amândoi cu Dumnezeu,*** [2768] — Dumnezeu, pe care atât unul, cât și celălalt popor, atât evreu, cât și păgân, l-au jignit, ***într-un singur trup,*** spune el, ***când a ucis ura din el prin cruce*** : [2769] astfel, și aici, trupul în Hristos, care putea îndura crucea, este descoperit a fi carne. 16. De vreme ce El vestește pacea celor de aproape și celor de departe, noi, primind împreună cu ei acces la Tatăl, [2770] ***nu mai*** suntem ***străini şi oaspeți, ci conaționali cu sfinții şi membri ai casei lui Dumnezeu*** [2771] - ai Aceluia, desigur, de care, așa cum am arătat mai sus, eram înstrăinați și departe - ***zidiți pe temelia apostolilor.*** Ereticul i-a ***îndepărtat şi pe proroci*** , [2772] uitând că Domnul a pus în Biserică atât apostoli, cât și proroci, dacă nu cumva s-a temut [2773] ca zidirea noastră în Hristos să fie găsită a sta pe vechea temelie a profeților, deși apostolul însuși nu a încetat niciodată să ne învețe, adresându-se profeților. Căci de unde a primit numele lui Hristos ca piatră de temelie, [2774] dacă nu din cuvintele psalmului: ***Piatra pe care au lepădat-o zidarii a ajuns să fie pusă în capul unghiului*** ? [2775]

1. Nu mă mir de nebunia abrevierii eretice a textului, <mă întreb> dacă elimină silabe, când în majoritatea cazurilor ocupă pagini întregi. [2776] Apostolul spune că aceluia, ***care a venit ultimul dintre toți,*** i s-a dat harul ***de a-i lumina pe toți. Referitor la aceasta> care este distribuția tainei, ascunsă din veșnicie în Dumnezeu, care a întemeiat toate lucrurile?*** Ereticul a înlăturat prepoziția „ ***în”*** și a făcut textul astfel: „din veșnicie ascunsă de Dumnezeu, care a întemeiat toate lucrurile”. Dar înșelăciunea este evidentă. 2. Căci apostolul adaugă: ***ca principiile și puterile din regiunile supraceresti să devină cunoscute prin Biserică înțelepciunea mult felurită a lui Dumnezeu?*** Despre ale cui principii și puteri vorbește? Dacă despre cele care aparțin Creatorului, atunci cum se face că acest Dumnezeu a vrut să-și arate înțelepciunea principiilor și puterilor Sale, dar nu a vrut-o Sieși, când nici puterile fără capul lor nu ar putea ști nimic? Sau, dacă nu l-ar fi numit pe Dumnezeu aici ca și cum însuși capul le-ar aparține lor (principatelor și puterilor), atunci ar fi declarat că „taina este ascunsă de principatele și puterile Celui care a întemeiat toate lucrurile”, referindu-se la ele în același mod. 3. Dar dacă <apostolul> spune că era ascunsă de El [2777], atunci

ar fi trebuit să spună că l-a fost făcută cunoscută [2778] . Prin urmare, nu „de la Dumnezeu” era ascunsă, ci „în Dumnezeu”, Întemeietorul a toate, era ascunsă de principatele și puterile Sale. Căci ***cine a cunoscut mintea Domnului și cine a fost sfetnicul Lui?*** [2779] Prins aici, ereticul va merge probabil pe altă cale, pentru a putea spune că dumnezeul său a dorit să facă cunoscută principatelor și puterilor sale distribuirea tainei sale, pe care Dumnezeu, Întemeietorul a toate, nu o cunoștea. Și de ce ar trebui să invoce cineva ignoranța unui Creator străin, îndepărtat la mare distanță, când chiar și casa celui mai înalt zeu era în ignoranță? 4. Dar Creatorul cunoștea și viitorul. Oare chiar nu-l era cunoscut <El> că sub cerul Său mina <Pământului Său> urma să fie dezvăluită? Prin urmare, <și> [2780] aceasta confirmă ceea ce am afirmat mai sus. Căci dacă Creatorul urma să cunoască vreodată acel mister ascuns al celui mai înalt zeu și <dacă> Scriptura includea cuvintele: „ascuns de Dumnezeu, care a întemeiat toate lucrurile”, atunci <apostolul> ar fi trebuit să adauge astfel: „pentru ca înțelepciunea cea felurită a lui Dumnezeu să-l fie cunoscută”, și după aceasta: „și autorităților și stăpânirilor” oricărui zeu, împreună cu care Creatorul urma să o cunoască. Astfel, omisiunea este evidentă, care chiar și în acest fel este readusă la adevărul său. 5. Acum vreau să încep o dispută cu tine despre alegoriile apostolice, care, potrivit tău, nu aveau modele profetice: [2781] ***„A luat captivi*** ”, spune <apostolul>, „ ***captivi*** ” . [2782]Cu ce arme? În ce bătălii? În devastarea cărui popor? În distrugerea cărei cetăți? Ce femei, ce copii sau ce regi mărunți a pus cuceritorul în lanțuri? Într-adevăr, când David cântă despre Hristos ca fiind „încins cu o sabie la coapsă” [2783] sau despre Isaia ca „primind prada Samariei și puterea Damascului” [2784], Îl faceți un războinic vizibil. 4. Prin urmare, recunoașteți atât armamentul Său, cât și campania Sa militară ca fiind spirituale, dacă ați înțeles deja că vorbim despre captivitate spirituală, astfel încât să recunoașteți și această captivitate ca aparținându-l, fie și numai pentru motivul că Apostolul a luat această mențiune a captivității de la profeți, de la care a primit poruncile: ***Lăsând la o parte minciuna, fiecare dintre voi să spună adevărul aproapelui său*** [2785] - și: ***mâniați-vă și nu păcătuiți*** - pentru ca [2786] în aceleași cuvinte ca și psalmul [2787] să-Și poată exprima gândul ***: - să nu apună soarele peste mânia voastră*** ; [2788] ***să nu aveți părtășie cu lucrările întunericului,*** [2789] — căci cu ***cei drepți veți fi drept și cu cei răi veți deveni răi,*** [2790] — și: ***Îndepărtați răul din mijlocul vostru*** [2791] — și: ***ieșiți din mijlocul lor și nu vă atingeți de lucru necurat*** ; [2792] ***separați-vă, voi, care purtați vasele Domnului*** [2793] 7. Așadar, expresia „a fi îmbătat cu vin rușinos” [2794] vine de unde sunt mustrați cei care îi îmbată pe sfinți: ***Și le-au dat sfinților Mei vin să bea,*** [2795] — pe care lui Aaron și fiilor lui le era interzis să-l bea când se apropiau de lucrurile sfinte. [2796] Și a învăța să cânte lui Dumnezeu în psalmi și imnuri [2797] aparține celui care știa că cei care beau vin cu tamburine și psalterii sunt mai mult condamnați de Dumnezeu. [2798] Prin urmare, căruia îi găsesc poruncile, temeliile poruncilor sau adăugirile <la acestea>, Lui îl recunosc pe apostol ca aparținând. 8. Dar pe ce temei afirmă <apostolul> că soțiile ar trebui să fie supuse soților? [2799] ***Căci soțul,*** spune el, ***este capul soției*** , [2800] Spune-mi, Marcion, dă dumnezeul tău autoritate legii sale referindu-se la lucrarea Creatorului? Și mai rău, desigur, când

împrumută o definiție de acolo (din Lege) atât pentru Hristosul său, cât și pentru „Biserica” sa: ***După cum Hristos este capul Bisericii*** . [2801] De asemenea, când <apostolul> spune: ***Cine își iubește soția își iubește trupul, așa cum Hristos iubește Biserica*** , [2802]— vezi că Hristosul tău și „Biserica” ta sunt comparate cu lucrarea Creatorului. Ce onoare i se arată trupului sub numele de Biserică! 9. ***Nimeni,*** — spune <apostolul>, — nu- ***și urăște propriul trup*** — cu excepția, desigur, numai Marcion — ***ci îl hrănește și îl prețuiește, așa cum Hristos face cu Biserica*** , [2803] Dar <din moment ce> [2804] numai tu l-ai urât (adică trupul), după ce i-ai luat învierea, va trebui să urăști și Biserica, deoarece este la fel de iubită de Hristos. Dar Hristos a iubit trupul ca și Biserica. Oricine va experimenta sentimente tandre chiar și pentru imaginea miresei, mai mult, o va prețui și o va onora și o va împodobi cu o cunună. Asemănarea are o comunitate de onoare cu originalul. Ar trebui să mă obosesc acum să dovedesc că bărbatul și Hristos, femeia și Biserica, trupul și duhul au unul și același Dumnezeu, când apostolul însuși citează cuvintele Creatorului și, în plus, le analizează? ***De aceea, omul își va părăsi tatăl și amândoi vor fi într-un singur trup. Această taină este mare.*** [2805] **10.** Este suficient, însă, dacă aceste <cuvinte> ale Creatorului sunt pentru apostol mari taine, <care> pentru eretici sunt <taine> neînsemnate. [2806]

Dar eu zic , declară el, ***cu privire la Hristos și la Biserică*** [2807]: Aveți o interpretare, nu o respingere a sacramentului. El arată că imaginea sacramentului a fost prefațată de Cel căruia îi aparținea, desigur, sacramentul. Ce părere are Marcion despre asta? Creatorul nu putea pregăti imagini pentru un zeu necunoscut, iar dacă pentru unul cunoscut, atunci pentru unul dușman; și cel mai înalt zeu nu ar trebui să împrumute nimic de la cel inferior și mai degrabă supus răsturnării. [2808] **11.** ***Fiii să asculte de părinții lor*** , [2809] într-adevăr, deși Marcion i-a înlăturat; ***Căci aceasta este prima poruncă din făgăduință*** , [2810] - Legea spune: ***Cinstește pe tatăl tău și pe mama*** ta [2811] ***și pe părinții tăi, crește-ți copiii în învățătura și învățătura Domnului*** , [2812] - căci ați auzit ce li s-a spus celor de demult: ***Spune aceste lucruri în urechile fiilor tăi și pe fiii tăi în urechile fiilor lor!*** Ce nevoie am de doi dumnezei, dacă există o singură învățătură? Și dacă sunt doi, îl voi urma pe Cel care a învățat primul. **12.** Dar dacă avem o luptă împotriva conducătorilor lumii, [2813] o, câți zei creatori există deja! Într-adevăr, de ce nu aș insista că ar fi trebuit să fie numit un conducător al lumii, dacă acesta denota Creatorul, căruia îi aparțineau puterile despre care <apostolul> a vorbit mai devreme? Mai mult, din moment ce mai sus ne îndeamnă să ne îmbrăcăm cu arme cu care să putem rezista uneltirilor diavolului, [2814] el (apostolul) arată deja că diavolului îi aparține ceea ce adaugă la diavol: puterile și conducătorii acestui întuneric, [2815] pe care îi atribuim și diavolului. Sau, dacă prin diavol se înțelege Creatorul, cine va fi diavolul Creatorului? Sau, așa cum există doi zei, tot așa există și doi diavoli și <de aici —> puteri și conducători ai lumii la plural? 13. Dar cum este Creatorul în același timp atât diavolul, cât și Dumnezeu, când diavolul nu este în același timp atât zeu, cât și diavol? Căci fie amândoi sunt zei, dacă amândoi sunt diavoli, fie Cel care este Dumnezeu nu este diavolul, așa cum

diavolul nu este un zeu. Mă întreb: din cauza cărei calomnii [2816] este aplicat Creatorului chiar cuvântul „diavol”? Poate că El a adus împotriva celui mai înalt zeu o anumită acuzație, la care El Însuși a fost supus de un arhanghel și unul care a mințit. Căci El le-a interzis <oamenilor> să mănânce din acel pom, nu pentru că nu vor deveni zei, [2817] ci pentru că nu vor muri din cauza încălcării <poruncii>. [2818] Și ***duhurile răului*** nu-L vor desemna pe Creator pentru motivul pentru care <apostolul> adaugă: ***în ceruri*** . [2819]14. Căci știa că în ceruri sunt duhuri ale răului, <duhuri> îngeri care erau seducători în ceea ce privește fiicele oamenilor. [2820] Și cum se putea ca, cu expresii ambigue și Dumnezeu știe ce enigme, să-L ocărască pe Creator, care, deja închis pentru libertatea predicării, a arătat, fără îndoială, Bisericii fermitate în proclamarea sacramentului cu buzele deschise, <fermitate> pe care le-a încredințat <efesenilor> să o ceară pentru ei înșiși [2821] de la Dumnezeu. [2822]

1. Obișnuiesc, atunci când declar că cazul este retras în respingerea tuturor ereziilor, să vorbesc pe scurt despre mărturia vremurilor, apărând primatul domniei noastre [a credinței] asupra fiecărei erezii ulterioare. Apostolul va aproba acum acest lucru, vorbind despre speranța pusă în ceruri: ***despre care ați auzit în cuvântul adevărului Evangheliei, care a venit la voi, precum și în întreaga lume*** . [2823] Căci dacă tradiția Evangheliei s-a răspândit deja pretutindeni, cu cât mai mult acum? **2.** Mai mult, dacă ceea ce s-a răspândit pretutindeni este al nostru, <și a făcut-o> mai mult decât orice eretic, ca să nu mai vorbim de tradiția lui Marcion, care a trăit sub Antoninus, atunci a noastră va fi apostolică. Dar dacă tradiția lui Marcion ar umple întreaga lume, nu ar putea să-și dovedească originea apostolică. Căci și din aceasta va fi clar că apostolicul este ceea ce a umplut mai întâi lumea, și anume Evanghelia acelui Dumnezeu, Care a proclamat și aceasta cu privire la predicarea sa (a Evangheliei): ***Glasul lor va merge în orice țară şi cuvintele lor până la marginile lumii.*** [2824] **3.** <Apostolul> spune că Hristos este chipul Dumnezeului nevăzut. [2825] Noi spunem însă că Tatăl lui Hristos este nevăzut, știind că în trecut Fiul a fost întotdeauna vizibil ca chip al Său sub numele de Dumnezeu, dacă era vizibil cuiva; ca nu cumva aici <Marcion> să facă această distincție între Dumnezeul vizibil și cel nevăzut, deoarece în vremurile străvechi Dumnezeul nostru era definit în felul următor: ***Nimeni nu poate vedea pe Domnul şi să rămână viu.*** **4.** Dacă Hristos nu este născut înainte de creație [2826] ca Cuvântul Tatălui, prin Care toate lucrurile au fost făcute [2827] și fără Care nimic nu a fost făcut; [2828] Dacă toate lucrurile [2829] din cer și de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie principate, fie puteri [2830] , nu ar fi fost întemeiate în El; dacă toate lucrurile [2831] în ansamblu nu ar fi fost întemeiate prin El și în El, [2832] - căci aceste poziții nu trebuie să-i placă lui Marcion - atunci cu siguranță apostolul nu ar fi scris atât de simplu: ***Şi El Însuşi înaintea tuturor*** [2833]. Căci cum este El înaintea tuturor, dacă nu înaintea tuturor? Cum înaintea tuturor, dacă nu este născut înainte de creație, dacă nu este Cuvântul Tatălui? Pe ce temeiuri se va dovedi că El a fost înaintea tuturor, Cel ce a venit în existență după toate? Cine poate ști că El a fost primul, de a cărui existență nu știa? 5. Și cum a considerat El că este bine ca toată plinătatea

să locuiască în El? [2834] În primul rând, ce este această plinătate, dacă nu <plinătatea> a tot ceea ce Marcion a minimalizat, întemeiat în Hristos în cer și pe pământ, îngeri și oameni, dacă nu <plinătatea> acelor tronuri, domnii, principate și puteri nevăzute și vizibile?[2835] Sau, dacă „pseudo-apostolii" noștri și predicatorii iudaizanti ai Evangheliei au introdus aceasta de bunăvoie, să prezinte Marcion plinătatea Dumnezeului său, [2836] care nu a întemeiat nimic. Totuși, cum se face că rivalul și răsturnătorul Creatorului a dorit ca plinătatea Lui să locuiască în Hristosul său? Mai mult, pentru cine împăcă El toate lucrurile din nou în Sine, creând pace prin sângele crucii Sale, [2837] dacă nu pentru El, pe care toate lucrurile în totalitatea lor l-au ofensat, împotriva căruia s-au răzvrătit încălcând <porunca>, căruia, în cele din urmă, îi aparțineau? Căci se putea împăca cu ceea ce era străin și se putea împăca din nou - cu nimeni altcineva decât cu al său. **6.** Tot așa și nouă, odată înstrăinați și vrăjmași prin înrădăcinarea în fapte rele, [2838] El întoarce mila Creatorului, pe care L-am ofensat cinstind creatura în locul Lui. [2839] Dar dacă <apostolul> spune că Biserica este Trupul lui Hristos - întrucât aici spune că împlinește în <trupul său> ceea ce rămâne din poverile lui Hristos pentru Trupul Său, care este Biserica, [2840] - nu separă prin aceasta complet menționarea trupului de substanța trupului. Într-adevăr, el spune și mai sus că suntem împăcați în Trupul Său prin moarte, [2841] desigur în acel Trup în care El, care a murit prin trup și nu prin Biserică, a putut muri, [2842] de dragul Bisericii, desigur, înlocuind trupul cu trupul, cel trupesc cu cel spiritual. 7. Dar dacă ne îndeamnă să ne ferim de discursurile elegante și de filosofia ca de o înșelăciune deșartă, care este în conformitate cu elementele lumii [2843] - vorbind nu despre corespondența cu cerul și pământul, ci despre corespondența cu științele și învățătura lumească, și anume, tradiția oamenilor [2844] care vorbesc elegant și filozofează - va fi o sarcină lungă și aparține unei alte lucrări să demonstrăm că prin această zicere sunt condamnate toate ereziile, care constau în puterea discursurilor elegante și a regulilor filosofiei. Dar să admitem că Marcion, care Îl prostește pe Dumnezeul său, [2845] pentru a nu-l declara de temut, principiul fundamental al credinței sale ca provenind de la școala lui Epicur; <Marcion>, care plasează chiar și propozițiile din pridvorul stoicilor lângă Dumnezeu Creatorul, neagă învierea trupului, pe care, la fel ca el, nicio filosofie nu o recunoaște. 8. Adevărul nostru este atât de departe de invențiile ei încât se teme să provoace mânia lui Dumnezeu și crede cu tărie că El a creat totul din nimic și promite că va restaura același trup și nu se rușinează că Hristos s-a născut din pântecele Fecioarei, deși filozofii și ereticii și păgânii înșiși râd de asta. ***Căci Dumnezeu a ales nebunia lumii ca să-i încurce pe cei înțelepți,*** [2846] El, fără îndoială, Care, având în vedere această instituție a Sa, a amenințat dinainte că va distruge înțelepciunea înțelepților. [2847]Prin această simplitate a adevărului, opusă discursurilor elegante și filosofiei, nu putem raționa pervers. 9. În cele din urmă, dacă Dumnezeu ne va învioara cu Hristos, iertându-ne păcatele noastre, [2848] atunci nu putem crede că păcatele sunt iertate cuiva față de care nu au fost comise, din moment ce nu era cunoscut înainte. Ei bine, atunci, când <apostolul> spune: ***Nimeni să nu vă judece în mâncare şi băutură şi în ceea ce priveşte ziua sfântă, luna nouă şi Sabatul, care sunt o umbră a anului***

viitor, dar trupul este Hristos , [2849] ce ți se pare, Marcion? Nu mai discutăm despre Lege, decât dacă luăm în considerare faptul că aici <apostolul> învață cum <Legea> a fost desființată, și anume, în trecerea de la umbră la trup, adică de la imagini la adevăr, iar acesta este Hristos. Prin urmare, umbra aparține și Aceluia căruia îi aparține trupul, adică Legea aparține și Aceluia <căruia> [2850] îi aparține Hristos. Atribuie Legea unui Dumnezeu, iar pe Hristos unui alt Dumnezeu, dacă poți separa o anumită umbră de corpul căruia îi aparține umbra. Hristos aparține evident Legii, dacă El este corpul umbrei. 10. Dacă <apostolul> îi mustră pe unii care, pe baza viziunilor îngerilor [2851] , spun că trebuie să ne abținem de la mâncare - ***să nu atingem, să nu gustăm*** [2852] - dorind să acționăm cu smerenie, neținându-ne de Cap [2853], atunci nu lovește prin aceasta Legea și pe Moise, ca și cum, pe baza superstiției angelice, ar fi declarat interzicerea anumitor alimente. 11. Căci se știe că Moise a primit Legea de la Dumnezeu <și nu de la îngeri>. În cele din urmă, aceste reguli - ***conform poruncilor*** - spune el - ***și învățăturii oamenilor*** [2854] - le-a atribuit celor care nu se țin de Cap, adică de El Însuși, în Care totul este rezumat [2855] [în Hristos], [2856] fiind întoarse la început, inclusiv distincția [2857] alimentelor. Cât despre restul poruncilor, care sunt exact aceleași, atunci trebuie să ne mulțumim cu explicația <noastră> dată în alt loc despre cum au venit de la Creator, Care, intenționând să creeze totul nou, [2858] când a prezis că cele vechi vor trece și a prescris: înnoiți pentru voi o nouă ***noutate*** [2859] - deja învățat atunci să se dezbrace de omul vechi și să se îmbrace cu cel nou [2860] .

1. Când <apostolul> vorbește despre diversitatea predicării — că unii oameni, datorită încrederii lor în legăturile Sale, predică cuvântul cu mai multă îndrăzneală, alții din cauza invidiei și a certurii, unii chiar din cauza gloriei cuvântului, mulți din cauza iubirii, unii din cauza geloziei și alții chiar din cauza rivalității, îl predică pe Hristos, [2861] — <rezultă că> aici, fără îndoială, a existat un motiv de cenzură a predicării în sine pentru diferența de opinii, care produce o atât de mare diversitate de aspirații. Dar, declarând doar motivele pentru care aspirațiile sunt diferite, și nu regulile sacramentelor, el afirmă că, cu toate acestea, au fost predicați un singur Hristos și un singur Dumnezeu al Său, deși intenția <predicatorilor> ar putea fi orice s-ar dori, și de aceea spune: ***Nu mă interesează dacă Hristos este predicat pentru aparență sau cu adevărat*** , [2862] — căci un singur <Hristos> a fost predicat, <indiferent dacă a fost> pentru aparență sau din credință adevărată. 2. Căci el a menționat adevărul în legătură cu credința predicării [2863] și nu în legătură cu credința regulii în sine, [2864] întrucât regula era una singură, iar credința unora dintre cei care predicau era adevărată, adică simplă, în timp ce a altora era prea învățată. Și din moment ce acesta este cazul, este evident că Hristosul care a fost întotdeauna predicat era același. Căci dacă apostolul ar fi introdus un Hristos cu totul diferit, noutatea problemei ar fi făcut o diferență. Căci nu ar fi lipsit cei care ar fi interpretat predicarea Evangheliei în orice caz cu privire la Hristosul care aparține Creatorului, întrucât chiar și astăzi în fiecare loc sunt mai mulți oameni care aderă la opiniile noastre decât la cele eretice. Prin urmare, nici aici apostolul

nu ar fi păstrat tăcerea cu privire la existența diferenței și la critica <a sa> a acesteia. Astfel, atunci când nu există nicio critică a diferenței, noutatea nu este confirmată. 3. Desigur, marcioniții cred și ei aici că apostolul îi susține în ceea ce privește esența lui Hristos, că a existat, spun ei, o fantomă a trupului în Hristos, atunci când spune că ***<el>, fiind în chipul lui Dumnezeu, nu a considerat o răpire să fie egal cu Dumnezeu, ci S-a golit pe Sine Însuși, luând chip de rob,*** nu ființă adevărată, ***şi în asemănarea omului,*** nu în om, ***şi descoperit prin om în înfățișare,*** [2865] nu în esență, adică nu prin trup. **4.** Ca și cum înfățișarea, și asemănarea, și chipul [2866] nu ar însoți și esența. Este bine, totuși, că în alt loc <apostolul> îl numește pe Hristos chipul [2867] Dumnezeului nevăzut. [2868] Este oare posibil, așadar, ca aici, unde Îl plasează în chipul [2869] lui Dumnezeu, Hristos să nu fie în egală măsură Dumnezeu cu adevărat, dacă nu a fost și om cu adevărat, fiind în chip de om? Căci ici și colo adevărul va fi inevitabil exclus dacă chipul, asemănarea și forma [2870] sunt atribuite unei fantome. Și dacă în chip [2871]și în asemănarea [2872] lui <Dumnezeu> [2873] ca Fiu al Tatălui El este cu adevărat Dumnezeu, atunci este predeterminat că Cel ce este revelat și după chipul și asemănarea omului ca Fiu al Omului este cu adevărat om. 5. Căci ***<apostolul> a scris „revelat*** ” cu intenție: adică cu adevărat ***om.*** Căci ceea ce este revelat este cunoscut a exista. Așa cum [2874] S-a revelat ca Dumnezeu prin minuni, tot așa [2875] și ca Om prin trup, întrucât <apostolul> nu ar fi declarat „supus morții” pe cineva care nu rămâne în substanță muritoare. Și mai mare este ceea ce a adăugat: ***şi moartea pe cruce*** [2876] Căci nu ar fi creat o atmosferă de cruzime preamărind puterea agoniei, [2877] pe care ar fi cunoscut-o ca o fantomă aparentă [2878] , care a înșelat-o mai degrabă decât a testat-o și care s-a arătat în suferință nu prin forță, ci prin joc. **6.** Ce considera el anterior câștig? [2879] Ceea ce a enumerat mai sus: slava trupului în semnul circumciziei, descendența din rasa iudaică dintr-un evreu, onoarea seminției lui Beniamin, demnitatea veșmântului fariseic. [2880] Acum el consideră aceasta ca fiind o pierdere pentru sine: nu Dumnezeu, ci inerția evreilor. Dacă judecă aceasta a fi gunoi, [2881] este din cauza comparației cu cunoașterea lui Hristos și nu din cauza respingerii lui Dumnezeu Creatorul, nemaiavând propria sa dreptate, care vine din Lege, ci cea care este prin El Însuși, adică prin Hristos, de la Dumnezeu. [2882] „Deci”, spui tu, „din această distincție rezultă că Legea nu este de la acel dumnezeu căruia îi aparține Hristos.” Destul de ingenios. Ei bine, atunci, acceptă ceva mai ingenios. Căci atunci când spune: ***nu ceea ce este din Lege, ci ceea ce este prin El Însuși*** , [2883] nu ar fi spus „prin El Însuși” despre unul diferit de Cel căruia îi aparținea Legea. 7. „ ***A noastră*** ”, spune <apostolul>, „este ***cetățenia în ceruri*** , [2884] Recunosc vechea promisiune a Creatorului către Avraam: ***Și voi face sămânța ta ca stelele cerului.*** [2885] De aceea ***o stea se deosebește de alta în slavă.*** [2886] Și dacă Hristos, venind din cer, preface trupul umilinței noastre într-unul asemănător cu trupul slavei Sale, [2887] atunci, prin urmare, acest trup al nostru, care este umilit în suferință, aruncat în pământ prin însăși legea morții, va învia. Căci cum se va transforma dacă nu există? Sau dacă <aceasta> se spune despre cei care, prinși în trup în momentul venirii Domnului [2888] , vor trebui să fie schimbați, [2889] ce vor face cei „care vor

învia primii”? [2890]Nu vor avea ei din ce să fie schimbați? Dar ***împreună cu ei,*** spune el, ***vom fi răpiți în nori ca să-L întâmpinăm pe Domnul*** [2891]. Dacă cei ce sunt înviați împreună cu ei, atunci, desigur, și cei ce sunt schimbați împreună cu ei.

1. Numai această epistolă, prin scurtimea ei, a scăpat de falsificarea lui Marcion. Dar sunt surprins că acesta, după ce a acceptat scrisoarea scrisă unui singur om, le-a respins pe cele două către Timotei și una către Tit, dedicate ordinii ecleziastice. Cred că a dorit chiar să falsifice numărul epistolelor.

Amintește-ți, cititorule, că cele discutate anterior am dovedit <în această carte> pe baza <epistolelor> apostolului și, dacă am făcut ceea ce a fost amânat pentru această carte, nu considera [2892] superfluă repetiția de aici, prin care am confirmat poziția inițială, și nu considera suspectă amânarea de acolo, prin care am înlăturat-o la momentul respectiv. [2893] Dacă te uiți prin întreaga lucrare și nu mă condamna <pe mine> aici pentru> redundanță și acolo pentru> incertitudine.

Lista abrevierilor

Aes. Prom. — ***Eschil.*** Prometeu legat

Apul. Flor. — ***Apuleius.*** din Florida

Confesiunea ***lui Augustin***

Aug. De civ. — ***Augustin.*** Cetatea lui Dumnezeu

Aul. Gell. — ***Aulus Gellius.*** Nopți la mansardă

Cic. Cat. I — ***Cicero.*** Primul discurs împotriva lui Catilina

Cic. Or. — ***Cicero.*** Orator

Cic. R. R. — ***Cicero.*** Despre stat

Cl. Paed. — ***Clement din Alexandria.*** Educator

Cl. Protr. — ***Clement din Alexandria.*** Îndemn către neamuri

Cl. Strom. — ***Clement din Alexandria.*** Stromata

Diog. — ***Diogenes Laërtius.*** Despre viața, învățăturile și spusele unor filozofi celebri

EURO. Iph. Taur. - ***Euripide.*** Ifigenia în Tauris

Eur. Med. - ***Euripide.*** Medeea

Eus. — ***Eusebiu.*** Istoria Bisericii

Instituția ***Gaius*** — Instituții ***Gaius***

Nog. Er. - ***Horațiu.*** Epistole

Nog. Od. — ***Horațiu.*** Ode

Nog. Sat. — ***Horațiu.*** Satire

Hrd. — ***Herodot.*** Istorie

Hig. - ***Gigin.*** Mituri I. - Iliada.

Iren. — ***Irineu din Lyon.*** Împotriva ereziilor

poftă. Apol. — ***Justin Filosoful.*** Apologie

poftă. Dial. — ***Justin Filosoful.*** Dialog cu Trifon Evreul.

Iuv. - Juvenal. Satire.

Lact. Div. Inst. — ***Lactantius.*** Instituții divine.

Liv. — ***Liviu.*** Istoria de la întemeierea orașului.

Lucr. — ***Lucrețiu.*** Despre natura lucrurilor.

Mart. — ***Marțial.*** Epigrame.

Min. - Minucius Felix. Pleacă.

Mit. — Primul mitograf al Vaticanului.

Od. — Odiseea.

Orig. Cels. — ***Origen.*** Împotriva lui Celsus.

Ovid. Ars — ***Ovid.*** Știința iubirii.

O. Rapid. — ***Ovid.*** Fasti.

Ou. Met. — ***Ovidiu.*** Metamorfoze.

Pers. — **Persană.** Satire.

Paus. — ***Pausanias.*** Descrierea Eladei.

Platon şi Tim. — ***Platon.*** Timeu.

Plaut. Sige. — ***Plaut.*** Curculion.

Plaut. Trin. - ***Plautus.*** Om cu trei monede.

Plin. — ***Pliniu cel Bătrân.*** Istorie naturală.

Plin. Iun. — **Pliniu cel Tânăr.** Scrisori.

Plot. Επη. — ***Plotin.*** Enneade.

Plut. Alex. — ***Plutarh.*** Alexandru.

Plut. Rom. — ***Plutarh.*** Romulus.

Plut. Simp. — ***Plutarh.*** Discuții la masă.

Ps. — Apoll. — ***Pseudo-Apolodor.*** Biblioteca mitologică.

Sen. Dial. — **Seneca cel Tânăr.** Dialoguri.

Sen. Nat. quaest. — ***Seneca cel Tânăr.*** Întrebări despre natură.

Sen. Epist. — ***Seneca cel Tânăr.*** Scrisori morale către Lucilius.

Sil. — ***Silius Italicus.*** Războiul punic.

Strab. — **Strabon.** Geografie.

Seu. Galba — ***Suetonius.*** Galba.

Seu. Nero - ***Suetonius.*** Nero.

Tas. Ann. - ***Tacitus.*** Anale.

Tat. - ***Tațian.*** Discurs împotriva grecilor.

Ter. Eun. — ***Terence.*** Eunuc.

Tert. - Tertulian.

Ad mart. — Către martiri.

Ad nat. — Către păgâni.

Adaugă-le. - Soției.

Av. Marc. - Împotriva lui Marcion.

Adv. Herm. - Împotriva lui Hermogenes.

Adv. Iud. — Împotriva evreilor.

Adv. Rtah. - Împotriva lui Praxeus.

Adv. Val. - Împotriva Valentinienilor.

Apol. — Apologetic.

De an. — Despre suflet.

De bapt. — Despre botez.

De earn. — Despre trupul lui Hristos.

De cor. — Despre cunună.

De cult. - Despre îmbrăcămintea femeilor.

De ex. — Despre încurajarea castității.

De fuga - Despre fugă în timpul persecuției.

De idol. — Despre idolatrie.

De ieiun. — Despre post.

De top. - Despre monogamie.

De or. — Despre rugăciune.

De prieten. — Despre pelerină.

De praescr. — Despre prescripție < împotriva > ereticilor

De pud. — Despre modestie

De res. — Despre învierea trupului

De spect. — Despre ochelari

De test. — Despre mărturia sufletului

De virg. vel. — Despre vălurile fetelor

Scorp. — Scorpiak

Theoph. — ***Teofil din Antiohia.*** Epistola către Autolycus

Verg. Aep. — ***Virgil.*** Eneida

Verg. Georg. — ***Virgil.*** Georgice.

Spre omoplat

Traducere de N.N. Şceglova

Traducere de N.N. Şceglova

Eu

Noi, într-adevăr, nici nu ne temem, nici nu suntem îngroziți de ceea ce suferim din partea celor ignoranți; căci noi, dorind să dobândim ceea ce Dumnezeu promite și temându-ne să îndurăm ceea ce El amenință să ne corupă viața, am intrat în această sectă, acceptând, desigur, condiția acordului ei - de a duce această luptă prin jertfirea vieților noastre. De aceea luptăm împotriva întregii voastre cruzimi, chiar opunându-ne de bunăvoie ei, și ne bucurăm mai mult când suntem condamnați decât atunci când suntem achitați. De aceea vă trimitem această carte, temându-ne nu pentru noi înșine, ci pentru voi și pentru toți dușmanii noștri, ca să nu mai vorbim de prieteni. Căci învățătura noastră ne poruncește să ne iubim chiar și dușmanii și să ne rugăm pentru cei care ne persecută, pentru ca bunătatea noastră să fie desăvârșită și să fie a noastră, și să nu aparțină tuturor. Căci a iubi prietenii este caracteristic tuturor, dar a iubi dușmanii este caracteristic numai creștinilor. De aceea, noi, atât întristându-ne de ignoranța voastră, cât și regretând greșeala voastră, și prevăzând viitorul și văzând că semnele ei amenință zilnic, trebuie să decidem cel puțin în acest fel să vă declarăm ceea ce nu vreți să auziți deschis.

II.

Noi ne închinăm unui singur Dumnezeu, pe care Îl cunoașteți cu toții din fire, de ale cărui fulgere și tunete tremurați, de ale cărui beneficii vă bucurați. Dar voi înșivă credeți că există alți zei, despre care știm că sunt demoni. Totuși, prin

dreptul uman și puterea naturală, fiecare se poate închina la ceea ce dorește, iar închinarea la unul nu face nici rău, nici folos altuia. Prin urmare, nu este potrivit ca religia să impună închinarea, deoarece aceasta trebuie acceptată de bunăvoie, și nu cu forța, deoarece jertfele sunt cerute de un spirit binevoitor. Prin urmare, deși ne-ați obliga să jertfim, tot nu le-ați da nimic zeilor voștri, căci ei nu cer jertfe de la cei care nu vor să le ofere, decât dacă sunt ambițioși. Dar Dumnezeu nu este ambițios. Mai mult, El, care este adevăratul Dumnezeu, dă tot ce-I aparține în mod egal închinătorilor Săi și celor care nu le plac și, prin urmare, El a rânduit o judecată veșnică pentru cei care Îi plac și pentru cei care nu Îi plac. Dar voi nu ne-ați prins niciodată pe noi, pe care îi considerați sacrilegi, nici măcar într-un simplu furt, cu atât mai puțin în jefuirea unui templu. Însă toți jefuitorii de temple jură pe zei și se închină zeilor, și nu sunt creștini, și totuși sunt condamnați de sacrilegiu. Ar dura mult timp să descriu în ce alte moduri toți zeii voștri sunt batjocoriți și disprețuiți de propriii lor închinători, dacă aș vrea să fac acest lucru. Suntem, de asemenea, acuzați că insultăm măreția împăratului; totuși, creștinii nu au fost niciodată găsiți printre albinieni, nici printre nigrieni, nici printre cassinieni. Dar aceiași care chiar cu o zi înainte jurau pe geniile împăraților, care adesea îi condamnau pe creștini, s-au dovedit a fi dușmanii lor. Un creștin nu este dușmanul niciunui om, cu atât mai puțin al împăratului, despre care știe că a fost numit de Dumnezeul său, pe care trebuie să-l iubească, să se teamă, să-l onoreze și să-i dorească bunăstarea împreună cu bunăstarea întregului Imperiu Roman, atâta timp cât va dăinui lumea, căci până atunci va dăinui. De aceea îl cinstim pe împărat așa cum ne este îngăduit și așa cum îi este de folos, ca pe un om care este mai presus de toți după Dumnezeu, care a primit de la Dumnezeu tot ce este, care este mai prejos decât Dumnezeu. Aceasta trebuie să-l dorească el însuși. Căci El este mai mare decât toți, pentru că este mai prejos decât numai adevăratul Dumnezeu. El este mai mare decât zeii înșiși, pentru că zeii înșiși sunt în puterea lui. De aceea aducem jertfe pentru sănătatea împăratului, dar Dumnezeului nostru și sub forma unei rugăciuni curate adresate Lui, așa cum El Însuși poruncește. Căci Dumnezeu, creatorul universului, nu are nevoie de tămâie sau de sânge. Aceasta, desigur, este hrana demonilor. Nu numai că disprețuim demonii, dar îi și îmblânzim și îi descoperim zilnic și îi alungăm din oameni, așa cum este cunoscut de mulți. Așadar, ne rugăm mai mult pentru sănătatea împăratului, cerând-o de la Cel ce poate să o acorde. Și, în general, ceea ce facem, urmând doctrina răbdării divine, acest lucru vă poate fi suficient de clar, atunci când noi, constituind o astfel de mulțime de oameni, aproape cea mai mare parte a fiecărui oraș, trăim liniștit și modest, când suntem mai faimoși individual decât în masă,când suntem cunoscuți doar pentru că ne abandonăm vechile vicii. Să nu îndurăm cu supărare ceea ce vrem să îndurăm sau să nu ne gândim la vreo răzbunare: o așteptăm de la Dumnezeu.

al III-lea

Totuși, așa cum am spus mai sus, trebuie să jelim, pentru că nicio cetate nu ne va vărsa sângele fără pedeapsă. Așa a fost pe vremea domniei lui Hilarian, când se striga despre locurile (de areis) înmormântărilor noastre: areae non sint, să nu

existe cimitire, areae ipsorum non fuerunt, și ei înșiși nu aveau arii de treierat, din moment ce nu făcuseră recolte. Dar ploile de anul trecut le-au amintit oamenilor și de ceea ce este clar. Ele au amintit, desigur, că avusese loc și înainte un potop din cauza necredinței și nedreptății rasei umane. Și ce amenințau incendiile, care foarte recent atârnau deasupra zidurilor Cartaginei în timpul nopții, cei care le-au văzut știu. Și ce indicau tunetele de altădată, cei care au fost surzi la ele știu. Toate acestea sunt semne ale mâniei cumplite a lui Dumnezeu. Trebuie, pe cât putem, să o proclamăm și să o prezicem și să ne rugăm ca acum să fie locală. Cu siguranță, cei care interpretează semnele ei diferit vor cunoaște mânia generală și finală la vremea lor. Cu siguranță, încetarea luminii soarelui în districtul Utican a fost un fenomen neobișnuit, deoarece soarele, stând la înălțimea și la locul său, nu ar fi putut face acest lucru prin eclipsa sa obișnuită. Dar aveți astrologi. Vă putem povesti și despre moartea unor conducători care, înainte de moartea lor, au mărturisit că au păcătuit chinuindu-i pe creștini. Vigelius Saturninus, care a fost primul care a ridicat sabia împotriva noastră aici, și-a pierdut vederea. Claudius Lucius Germinianus, când, indignat că soția sa a trecut la această sectă, i-a tratat cu cruzime pe creștinii din Cappadocia și când, singur, bolnav în palatul său, a fost mâncat de viu de viermi, a spus: nimeni să nu știe despre aceasta, ca nu cumva creștinii să se bucure și femeile creștine să aibă speranță. Apoi, dându-și seama de greșeala sa, din moment ce făcuse ceea ce unii oameni au căzut de la credința lor prin tortură, a murit aproape creștin. Caecilius Capella, în timpul faimoasei distrugeri a Bizanțului, a exclamat: Bucurați-vă, creștini! Dar chiar și cei care nu au suferit nicio pedeapsă vor veni la pedeapsă în ziua judecății divine. Și îți dorim ca lovitura la care ai fost supus imediat după ce l-ai condamnat pe Mavilus din Adrumet la fiare să-ți servească drept singura amintire, iar acum din acest motiv sângele a fost deteriorat. Dar ține minte asta pentru viitor.

IV.

Nu ne inspirați frică, întrucât noi nu ne temem de voi. Dar aș vrea să vă putem salva pe toți, îndemnându-vă să nu luptați împotriva lui Dumnezeu. Puteți atât să vă îndepliniți datoria puterii voastre judecătorești, cât și să vă amintiți de umanitate, chiar dacă și voi sunteți sub sabie. Ce vi se poruncește mai mult decât să-i condamnați pe criminalii care mărturisesc și să-i supuneți torturii pe cei care neagă? De aceea vedeți cum voi înșivă acționați împotriva legilor, forțându-i pe cei care mărturisesc să se retragă. De aceea ne recunoașteți ca nevinovați, nevrând să ne condamnați imediat după mărturisirea noastră. Dacă căutați să ne ucideți, atunci distrugeți nevinovăția. Și câți conducători, atât foarte severi, cât și foarte cruzi, au ignorat aceste lucruri. Așa a fost Cincius Severus, care însuși în Tisdra a dat sfaturi despre cum să le răspundă creștinilor, astfel încât să poată fi eliberați. Așa a fost Vespronius Candidus, care, pentru a calma cetățenii, a eliberat un creștin, ca un om care putea provoca o revoltă. Așa a fost Asperus, care nu a forțat un om care se revoltase imediat după câteva torturi să ofere sacrificii și a declarat în prezența avocaților și judecătorilor că regretă că a fost implicat în această chestiune. Pudentus a eliberat și un creștin trimis la el, aflând

din acuzație că denunțul era egoist. După ce a rupt acuzația, a spus că, conform legii, nu va asculta pe nimeni fără un acuzator. Toate acestea vă pot fi comunicate atât de către oficiali, cât și de către acei avocați care se bucură ei înșiși de beneficiile lor, deși spun ce vor. Căci scribul cuiva, fiind posedat de un demon, a fost eliberat de el, iar ruda și sclavul cuiva au fost, de asemenea, eliberați de el. Și câți nobili (nu vorbesc de oamenii de rând) au fost vindecați fie de demoni, fie de boli? Chiar și Severus însuși, tatăl lui Antoninus, își amintea de creștini. Căci l-a găsit pe Proculus creștinul, numit Torpacio, procurator al Euchodiei, care îl vindecase odată cu untdelemn și l-a ținut în palatul său până la moarte. Antoninus, care fusese crescut cu lapte creștin, îl cunoștea foarte bine. Mai mult, Severus, știind că cele mai nobile femei și cei mai nobili bărbați aparțineau acestei secte, nu numai că nu le-a persecutat, dar chiar le-a dat mărturie și i-a apărat deschis de oamenii care îi atacau. Iar Marcus Aurelius, în timpul campaniei germane, a primit ploaie prin rugăciunile soldaților creștini adresate lui Dumnezeu, când era o sete mare. Când secetele nu erau vindecate și de îngenuncherea noastră și de poeții? Atunci oamenii, invocându-L pe Dumnezeul zeilor, care singur poate, au mulțumit Dumnezeului nostru sub numele lui Jupiter. Pe lângă aceasta, nu refuzăm ceea ce ne este dat ca zălog, nu pângărim căsătoria nimănui, tratăm orfanii cu dragoste, îi ajutăm pe cei aflați în nevoie, nu răsplătim pe nimeni cu rău pentru rău. Să vadă acest lucru cei care înșală secta și pe care noi înșine îi lepădăm. Cine aduce în cele din urmă o plângere împotriva noastră sub alt nume? Pentru ce altă cauză suferă un creștin„cu excepția cauzei sectei ei? Și totuși, de atâta timp nimeni nu a dovedit că este o criminală, că este crudă. Pentru o asemenea inocență, pentru o atâta onestitate, pentru dreptate, pentru castitate, pentru credință, pentru adevăr, pentru Dumnezeul cel viu, suntem arși, ceea ce de obicei nu este supus nici oamenilor sacrilegi, nici dușmanilor publici reali, nici criminalilor împotriva împăratului. Căci chiar și acum conducătorul Legiunii și conducătorul Mauritaniei sunt torturați pentru acest nume, dar numai cu sabia, așa cum la început s-a rânduit să se pedepsească pentru fapte de acest fel. Dar bătălii mari, recompense mari.”

V.

Cruzimea voastră este gloria noastră. Numai să aveți grijă ca, îndurând aceasta, să nu căutăm decât să dovedim că nu ne temem de ea, ci că o invităm de bunăvoie. Când Arrius Antoninus persecuta aspru în Asia, toți creștinii din acea țară au venit la tribunalul său, formând o forță imensă. Apoi, după ce a ordonat ca câțiva să fie duși, le-a spus celorlalți: oameni nenorociți! dacă vreți să muriți, atunci aveți pietre și frânghii. Dacă ne-ar plăcea să facem asta aici, ce ați face cu atâtea mii de oameni, cu atâția bărbați și femei, oameni de orice sex, de orice vârstă, de orice condiție, dacă ar veni la voi? Câte focuri ar fi necesare, câte săbii? Ce ar suferi însăși Cartagina, unde ar trebui să-l pedepsiți pe al zecelea, când fiecare și-ar recunoaște rudele, camarazii, când poate toată lumea ar vedea acolo bărbați și femei din clasa voastră și tot felul de persoane nobiliare și fie rudele, fie prietenii voștri? Așadar, cruță-te pe tine însuți, dacă nu ne cruțăm pe

noi. Cruță Cartagina, dacă nu te cruțăm pe tine însuți. Cruță provincia, în care fiecare a devenit pradă soldaților și dușmanilor săi, când au aflat de hotărârea ta. Nu avem alt învățător decât singurul Dumnezeu; El este înaintea ta și nu se poate ascunde; dar tu nu poți face nimic împotriva Lui. Dar cei pe care îi consideri învățătorii tăi sunt oameni și ei înșiși vor muri într-o zi. Totuși, această sectă nu va fi distrusă. Să știi că ea crește cu atât mai mult cu cât pare a fi exterminată. Căci în oricine vede o astfel de răbdare, se stârnește nedumerirea și fiecare este aprins de dorința de a ști ce se întâmplă aici, iar când va afla adevărul, el însuși îl va urma imediat.

Despre bijuteriile pentru femei

Cartea întâi

Dacă ar exista mai multă credință pe pământ decât există pentru a fi răsplătită în cer, sunt sigură, iubitele mele surori, că niciuna dintre voi, după ce L-ați cunoscut pe Dumnezeu și ați reflectat asupra propriei voastre nenorociri, nu ar dori să pară veselă, cu atât mai puțin mândră, în îmbrăcămintea voastră; ci, dimpotrivă, v-ați strădui cu credință să purtați cele mai grosolane și mai simple haine. Într-o astfel de îmbrăcăminte, toată lumea ar recunoaște în voi o Evă îndurerată și pocăită și ați putea, prin modestia voastră, să ștergeți, pe de o parte, rușinea primei crime aduse asupra voastră de către strămoașa voastră și, pe de altă parte, oprobriul adus sexului vostru pentru că a fost cauza distrugerii întregii rase umane. Fiecare soție nu poate să nu recunoască în persoana sa pe prima crimă, Eva, pentru că ea, la fel ca ea, naște copii în boli, suferă aceleași chinuri și este în același ton de dependență. Pedeapsa primei soții nu încetează să se așeze asupra întregului ei sex, care, prin urmare, ca să zic așa, nu poate decât să participe la crima ei. Ce ușă, femeie nefericită! Ai fost, ca să zic așa, pentru diavol, ai primit de la el fructul oprit spre pierzarea noastră, ai fost primul care s-a răzvrătit împotriva Creatorului tău, l-ai ispitit pe Cel pe care diavolul nu a îndrăznit să-l atace, ai șters cele mai bune trăsături ale dumnezeirii în om, în cele din urmă, îndreptarea vinovăției tale l-a costat pe Însuși viața Fiului lui Dumnezeu; și după toate acestea visezi, îndrăznești să împodobești în orice fel acea piele care ți-a fost dată numai pentru a-ți acoperi rușinea (Gen. 3, 21).

Dacă de la începutul lumii s-ar fi folosit cea mai fină lână milesiană și bumbacul cules din copaci de către sciți, dacă luxul ar fi stabilit de atunci o valoare pentru purpura din Tir, broderia din Frigia și țesătura din Babilon, dacă oamenii ar fi început de atunci să adauge strălucire veșmintelor lor prin albul perlelor și splendoarea orbitoare a pietrelor prețioase, dacă lăcomia omenească ar fi scos aurul din inima pământului, dacă curiozitatea femeilor ar fi inventat folosirea oglinzii pentru cea mai ușoară amăgire a ochiului prin plăceri împrumutate, dacă tot acest amestec de mândrie și vanitate ar fi fost comun în lume de la începutul ei: atunci credeți voi, dragi surori, că strămoaica voastră Eva, împovărată de povara păcatului ei, izgonită din paradisul dulcеții, din lăcașul fericirii, pe jumătate moartă atât de pocăință, cât și de presimțirea morții pe care o merita, credeți voi,

spun eu, că în această stare i-ar plăcea atâtea podoabe deșarte și magnifice pentru a-și acoperi bietul corp și a evita rușinea pricinuită de păcat? Și astfel, dacă vrei să o reînvii în tine pe strămoșa ta Eva, epuizată și pocăită: atunci nu trebuie să cauți și să ceri ceea ce ea n-a avut și n-a cerut în timpul vieții sale. Toate aceste podoabe deșarte nu duc decât la confuzie pentru o femeie îndepărtată de har și aproape deja condamnată: par să nu servească la nimic altceva decât la ceremonia ei funerară.

Inventatorii acestor ornamente, adică presupușii fii ai lui Dumnezeu, care L-au lăsat pe Dumnezeu să stăpânească peste fiicele oamenilor (Geneza 6:2), au fost condamnați la moarte pentru aceasta, iar acest lucru a servit și la dezonoarea femeii. Ei, sau urmașii lor, au inventat sau au descoperit multe lucruri ascunse cu grijă de natură și au învățat multe arte pe care ar fi fost mai bine să nu le cunoască; ei, zic eu, le-au arătat oamenilor cum să caute metale în interiorul pământului, au descoperit puterea și calitatea plantelor; au fost primii care au produs talismane și au visat să găsească un păianjen pentru a cunoaște viitorul în aranjamentul stelelor. Principala lor strădanie a fost să le ofere femeilor toate acele instrumente ale vanității cu care se împodobesc cu atâta meticulozitate: din mâinile lor curgea strălucirea diamantelor cu care strălucesc colierele, tot aurul de pe încheieturile lor, varietatea plăcută de culori ale materialelor, într-un cuvânt, toate substanțele variate pe care femeile le folosesc pentru a se împodobi și a-și ascunde fețele. Calitatea tuturor acestor lucruri poate fi judecată după calitățile inventatorilor lor: trebuie să fie complet orb cel care nu vede că păcătoșii nu vor conduce niciodată la inocență, că îndrăgostiții seducători nu vor învăța niciodată castitatea, că aceste spirite, ca să spunem așa, revoltătoare sau slugile lor nu vor insufla niciodată în noi frica acelui Dumnezeu pe care l-au abandonat. Dacă invențiile lor ar fi adevărate științe, atunci astfel de profesori fără valoare nu le pot instrui decent; Dacă aceste daruri nu sunt altceva decât o garanție a desfrânării, atunci ce ar putea fi mai rușinos?

Există o tradiție conform căreia seducătorii fiicelor oamenilor, menționați în cartea Genezei, au fost îngeri căzuți și respinși și că aceștia, invidioși pe destinul promis femeii de a zdrobi capul șarpelui, adică al lui Satan, au decis nu numai să strice acest destin seducându-le pe respectivele fiice, ci au inventat și cele mai bune mijloace pentru aceasta, care au constat în a le orbi cu decorațiuni magnifice, care le-au stârnit atât de puternic curiozitatea înnăscută. Dar oricine ar fi fost seducătorii sexului feminin, oricine ar fi inventatorii acelor arte și țesături care generează vanitate, mai ales în inimile femeilor, să încercăm să investigăm însăși natura și esența acestor lucruri, pentru a ști exact ce motive ne îndeamnă să le căutăm cu atâta zel. Prin cuvântul îmbrăcăminte feminină înțeleg, în primul rând, îmbrăcămintea lor propriu-zisă, aur, argint, pietre prețioase și alte ornamente care o însoțesc; în al doilea rând, grija lor extremă de a-și aranja părul în diferite moduri, de a-și menține plinuța, de a păstra prospețimea și culoarea tenului și de a aplica modului de viață secular alte părți ale corpului care sunt expuse privirii oamenilor. Cred că primul dintre aceste capricii vine din vanitate, iar al doilea este o adevărată desfrâu. Las femeilor creștine, slujitoare

ale lui Dumnezeu, să judece dacă pot găsi aici ceva care să semene cu smerenia, ceva potrivit cu castitatea, pe care și-au făcut prima lor datorie să o respecte inviolabil.

Ce este acest aur și argint, care sunt substanța principală a splendorii oamenilor lumești? De ce este această substanță, care este același pământ, mai prețioasă pentru ei decât pământul pe care îl calcă în picioare? Nu se întâmplă oare pentru că extragerea ei din peșterile adânci unde a fost creată costă adesea viața acelor nefericiți care sunt condamnați să o extragă de acolo? Sau pentru că, după ce și-a schimbat forma prin foc, ia numele de metal, pentru a servi la o astfel de utilizare la care ambiția omului ar dori să o transforme? Nu găsesc în toate acestea nimic altceva decât același lucru care se întâmplă cu fierul, cuprul și alte produse ale pământului și metalele comune; și, prin urmare, este nerezonabil să presupunem că aceste substanțe prețioase sunt înzestrate de natură cu o valoare superioară altor metale; ci, dimpotrivă, nu este nimic mai înțelept decât să le preferăm fierul și cuprul, deoarece din acesta din urmă dobândim mult mai multe beneficii și servicii decât din aur și argint, care sunt uneori pe bună dreptate folosite în aceeași utilizare ca și ele.

Nu s-au găsit adesea inele de fier și alte ustensile din acest metal printre ornamentele triumfale? Nu se mai păstrează oare vasele de cupru, care au devenit o raritate prețioasă din antichitate? Și nu servesc oare verighetele, care sunt încă făcute din fier, ca dovadă că acest metal este potrivit pentru podoabă, în timp ce mărturisesc și despre cumpătarea părinților noștri? Cei care sunt atașați de aur și argint să-mi arate ce întrebuințare utilă și necesară se poate face din ele, precum folosirea fierului și a cuprului. Pământul nu a fost niciodată cultivat cu aur, iar navele nu au fost niciodată construite din argint. Niciodată o sabie de aur nu a protejat viața nimănui, iar zidurile de argint nu au servit drept bastion pentru oameni nici împotriva intemperiilor, nici împotriva atacurilor inamice. În cele din urmă, aurul și argintul nu au fost niciodată folosite pentru a extrage și prelucra fierul, în timp ce ele însele nu sunt bune la nimic fără ajutorul fierului. Din toate acestea, nu văd că aurul și argintul au primit de la natură vreun avantaj față de alte metale.

Se poate spune ceva mai bun în favoarea pietrelor prețioase, care sunt considerate mai prețioase decât aurul și argintul? Nu sunt ele din aceeași substanță ca și silexul și cartilajul steril, care nu sunt altceva decât erupții ale pământului? Despre aceste pietre prețioase se poate spune cu hotărâre că nu au nicio utilitate directă. Nu pot fi folosite nici pentru fundațiile caselor, nici pentru construirea zidurilor cetății, nici pentru acoperirea clădirilor, nici pentru amenajarea teraselor. Ele servesc doar la satisfacerea ambiției femeilor și la sporirea mândriei lor; și pentru această utilizare elegantă, sunt lustruite cu atâta grijă minuțioasă pentru a le da mai multă strălucire, lucrate atât de iscusit, încât să frapeze privirea prin combinația și varietatea excelentă a culorilor, străpunse atât de atent, încât să fie atârnate la urechi, montate atât de măiestrit cu aur, încât să le dea o nouă frumusețe prin amestecul acestui metal.

Dar ambiția nu se mulțumește cu aceste lucruri extrase din pământ. Ea cere oamenilor să se scufunde în adâncurile mării și acolo să caute și să extragă hrană nouă pentru ea din cele mai mici scoici; și ceea ce este cel mai uimitor dintre toate, așa-numitele perle nu sunt altceva decât un defect al acestor scoici, o excrescență bolnavă formată în aceste animale. În general, nu există nimic în lume de care vanitatea să nu profite pentru propria sa satisfacție: ea pătrunde chiar și în capul dragonului, pentru a găsi acolo o piatră presupus prețioasă pentru podoaba sa, ca și cum nu ar fi de ajuns pentru o femeie creștină că strămoșa ei a învățat de la șarpe să nu asculte de Dumnezeu și ca și cum ar fi avut nevoie să împrumute de la animalul care a servit drept instrument ispititorului nostru o substanță pentru a aprinde în continuare în ea însăși focul ambiției în mândrie. Nu credeți voi, dragi surori, că cea mai bună modalitate de a zdrobi capul șarpelui este să prețuiți atât de mult ejectările sale? Nu este oare un semn clar că vă supuneți în tăcere lui atunci când purtați aceste pietre pe cap, când faceți o chestiune de glorie din a vă împodobi fruntea cu ele?

Dacă valoarea atâtor lucruri pe care le respectați ar fi măcar recunoscută de consimțământul și aprobarea generală a tuturor națiunilor, aș putea crede că v-ați lăsat duși de forța puternică a opiniei publice. Dar aceste substanțe, pe care le considerați prețioase, sunt disprețuite în țările de unde provin și sunt foarte apreciate doar acolo unde sunt străine, adică acolo unde adevărata lor valoare este necunoscută. Abundența acestor lucruri naște indiferență față de ele; iar printre parți, mezi și alte națiuni, care abundă în mine de aur, lanțurile pentru sclavi și criminali sunt adesea făurite din aur, astfel încât aceștia din urmă, împovărați de ceea ce numim bogăție, sunt cu atât mai nefericiți cu cât sunt mai bogați și astfel dovedesc adevărul că aurul poate fi uneori un obiect de dispreț.

Aceste națiuni nu mai respectă pietrele prețioase. Am văzut recent la Roma cu ce dispreț le tratează. Cele mai nobile doamne ale noastre se rușinau să vadă cum le foloseau aceste națiuni barbare cele mai frumoase podoabe. Smaraldele care decorau curbele brâurilor lor și diamantele care erau încrustate în teaca săbiilor lor erau ascunse cu neglijență sub cele mai simple haine; iar perlele care le acopereau pantofii erau adesea acoperite de murdărie. Poartă bijuterii doar în locuri unde nu pot fi văzute, ca și cum ar vrea să le învețe pe doamnele romane că este rușinos pentru ele să se laude cu ele. Nu se mulțumesc să-și îmbrace sclavii în materiale colorate și scumpe, ci obișnuiesc să-și acopere pereții caselor cu ele, considerându-le nedemne de a fi folosite de un bărbat. Preferă hainele de o culoare naturală simplă în locul purpurii.

Nu cred că un asemenea dispreț general pentru aceste lucruri poate fi blamat și considerat barbar. Ce altă concluzie se poate trage din acest amestec supranatural de culori și varietate de țesături, dacă nu că Dumnezeu nu a fost capabil să creeze astfel de oi, pe care lâna să fie violetă sau orice altă culoare strălucitoare, așa cum este vopsită acum? Dar, din moment ce se știe că El ar fi putut face acest lucru, trebuie admis că nu l-a fost plăcut, pentru că nu a făcut-o; prin urmare, a-Și schimba voința nu este altceva decât insolență. Prin urmare,

aceste lucruri, care nu vin de la Dumnezeu, nu sunt bune, ci sunt născocirea adversarului Său, adică a diavolului, care pervertește tot ce este natural. Ceea ce nu este de la Dumnezeu vine de la rivalul slavei Sale; iar acest rival nu este altul decât diavolul cu îngerii săi.

Dar, veți obiecta, toate aceste țesături nu sunt făcute de mâinile lui Dumnezeu. - Așa să fie. Totuși, nu le folosiți în conformitate cu voia lui Dumnezeu. Este ca și cum ați vrea să mă convingeți că spectacolele păgâne, împotriva cărora am scris mai devreme, și idolatria însăși, sunt în conformitate cu voia lui Dumnezeu, deoarece Dumnezeu a creat lucrurile folosite de oameni pentru aceste urâciuni. Prin urmare, dacă unui creștin nu i se permite să fie prezent la spectacole păgâne, atunci la fel de mult nu ar trebui să-și însușească dreptul de a folosi în propriul său folos aurul și pietrele prețioase create de Dumnezeu numai pentru slava Lui.

Dar cât de departe este această epocă criminală și deșartă de împlinirea voinței lui Dumnezeu! În timp ce Dumnezeu a distribuit toate lucrurile în mod diferit între diferite țări, astfel încât acestea sunt reciproc rare și străine acolo unde nu cresc, noi, în loc să ne mulțumim cu produsele pe care Dumnezeu ni le-a dat în mod special, suntem copleșiți de o poftă oarbă de noutate și, spre nenorocirea noastră, ne străduim din toată inima și din tot sufletul să posedăm acele lucruri pe care Dumnezeu le-a hotărât spre folosul altor popoare.

Această pasiune blestemată nu cunoaște limite odată ce i-am cedat, iar dorința neobosită de a poseda lucruri rare, stârnită de ambiție, ne umple inimile de vanitate într-o asemenea măsură încât devine aproape imposibil pentru noi să o stăpânim; iar atracția către vanitate, nefondată pe fapte bune, este susținută numai de poftă, cea mai periculoasă boală a minții omenești, care este cu atât mai gravă cu cât este mai aprinsă. Pofta devine cu atât mai insațiabilă, cu cât posesia de lucruri este mai extinsă. Vedem ruina celor mai nobile familii din dobândirea unor cufere și casete; vedem văluri în valoare de până la douăzeci și cinci de mii de monede de aur; vedem valoarea unor păduri și insule întregi împodobind un cap delicat; vedem nenumărate venituri atârnând de urechile unei frumuseți ambițioase; vedem valoarea mai multor saci de aur pe degetele noastre. Se poate spune după aceasta că ambiția nu triumfă, când se cheltuiesc cheltuieli atât de incredibile pe femei?

Cartea a doua

I. Slujitori renumiți ai Dumnezeului viu, preaiubitele mele surori în Hristos! Permiteți-mi, ca frate al vostru, deși mă consider nevrednic de acest nume laudăros, să vă prezint această scurtă instrucțiune, mișcat nu de un sentiment de vanitate, ci de unicul impuls al iubirii pentru lucrarea mântuirii voastre; iar această lucrare, de care trebuie să ne preocupăm cu toții în mod egal, constă în principal în dovezile ireproșabile ale purității noastre. Întrucât cu toții constituim templul lui Dumnezeu prin sfințirea noastră prin Duhul Sfânt la botez, atunci această

puritate trebuie să fie, ca să spunem așa, portarul și păzitorul acestui templu, ca să nu intre nimic necurat, nimic lumesc în el și ca nu cumva Domnul, care locuiește în el, văzându-Și locuința pângărită, să nu plece de el indignat. Dar nu am acum intenția să vă arăt necesitatea purității: poruncile divine sunt destul de clare în această privință. Mă voi limita la a vă explica o singură datorie importantă pe care trebuie să o respectați în ceea ce privește înfățișarea voastră. Mulți dintre voi (permiteți-mi să vă reproșez asta, deși nimeni nu este vrednic de atâtea reproșuri ca mine), mulți dintre voi, sub masca ignoranței imaginare sau a prefăcătoriei îndrăznețe, vă comportați în aparență destul de nestăpânit, ca și cum puritatea ar consta doar în a vă ține departe de plăcerile carnale grosolane și ca și cum aparența, adică ținuta și podoaba trupului, nu ar însemna absolut nimic.

Aceste persoane nu neglijează nimic pentru a-și menține frumusețea și presupusa lor decență, astfel încât nu există aproape nicio diferență între ele și femeile păgâne, cărora adevărata castitate le este, din păcate, necunoscută. Spun că aceste necredincioase nu cunosc adevărata castitate, pentru că cel care nu-L cunoaște pe adevăratul Dumnezeu, autorul și păzitorul întregului adevăr, nu poate urma altă cale decât calea erorii și a falsității. Într-adevăr, chiar dacă s-ar putea crede că există castitate printre femeile păgâne, această virtute a lor este atât de imperfectă și insuficientă încât, oricât de caste ar fi în suflet, luxul îmbrăcămintei lor dezvăluie în ele o tendință spre desfrâu. Vanitatea lor este de așa natură încât, dacă nu pot avea plăcere deplină, sunt bucuroase să profite de o parte din ea. Câte dintre ele sunt cele care, prefăcându-se că vor să le facă pe plac doar soților lor, își fac eforturi deosebite pentru a-și împodobi și a-și îmbrăca trupurile pentru a atrage privirile bărbaților străini, oricât de mult ar părea în exterior că nu au nicio intenție rea aici? Să spunem și mai mult. Se întâmplă de obicei cu ei, păgânii casti, că, chiar dacă nu îndrăznesc să comită o crimă, au dorința de a o face, sau dacă acum nu o doresc, cel puțin nu au grijă să smulgă din rădăcini o astfel de dorință din ei înșiși. Să fie oare surprinzător acest lucru? Tot ce nu vine de la Dumnezeu nu poate decât să fie imoral. Acești păgâni, neavând capacitatea de a realiza binele desăvârșit, strică chiar și puținul bine pe care îl au, amestecând răul cu el.

II. Voi, dragi surori, trebuie să vă deosebiți de ele în îmbrăcăminte, pe cât vă deosebiți de ele în toate celelalte, ca să fiți desăvârșite, precum Tatăl vostru care este în ceruri este desăvârșit (Matei 5:48). Această desăvârșire, adică puritatea creștină, nu numai că trebuie să vă îndepărteze dorința de a fi iubite, ci să vă facă să urîți și să respingeți tot ceea ce poate aprinde o iubire periculoasă în alții. În primul rând, dorința de a fi pe plac prin intermediul podoabelor artificiale nu poate veni decât dintr-o inimă coruptă și depravată. Se știe ce momeală servesc aceste podoabe pentru a atrage oamenii în plăceri interzise. De ce să aprinzi o flacără criminală? De ce să atragi spre o astfel de plăcere, pe care datoria ta îți poruncește să o consideri nelegiuită? În al doilea rând, nu trebuie în niciun caz să deschidem calea ispitelor, care adesea triumfă oricum, atacându-ne constant sau cel puțin tulburând foarte mult pacea sufletească. O, Dumnezeule!

mântuiește-ne de această piatră de poticnire vătămătoare. Trebuie să avem o înfățișare creștină atât de modestă, calmă, încât conștiința noastră să nu ne poată reproșa nimic. Dorind să rămânem mereu în această poziție fericită, nu trebuie să ne bazăm prea mult pe noi înșine; căci bazându-ne pe propriile noastre forțe, vom fi mai puțin precauți, vom deveni mai curajoși.

Frica este temelia mântuirii: aroganța este opusul fricii. Este mult mai bine să nu ne încredem în propria virtute: neîncrederea ne va insufla frică, frica ne va face mai precauți, prudența ne va pune într-o stare de evitare a pericolului. Dimpotrivă, dacă ne bazăm pe noi înșine: atunci, netezându-ne de nimic și nerespectând suficient pericolele, cu greu putem evita să fim supuși fricii. Cel care umblă în siguranță și nu se ferește de nimic nu va sta niciodată pe o bază solidă. Dar cel care este atent la toate, se teme de toate, va dobândi pace și încredere în sine. De-ar Dumnezeu ca slujitorii Săi să fie în fiecare caz vrednici de ocrotirea Sa și să se poată lăuda întotdeauna cu îndurările revărsate de El!

De ce să căutăm să-i distrugem pe frații noștri? De ce să le stârnim pofta în inimile lor cu podoabe false? Dacă noua lege a Domnului impune pedepse egale pentru dorințe și pentru fapte necinstite: credeți că cel care a cauzat distrugerea altuia va rămâne nepedepsit? Să știi așadar că îți distrugi cu adevărat fratele atunci când, prezentându-i frumusețea ta, stârnești în el dorințe pofticioase. El a săvârșit deja în sufletul său ceea ce a dorit criminal, iar tu devii pentru el, ca să spunem așa, o sabie care îl ucide. Aici, chiar dacă nu a existat nicio vină pozitivă din partea ta, nu ești mai puțin de neiertat. La fel, când are loc o crimă într-o casă: atunci stăpânul casei, deși nu a participat la crimă, este supus severității justiției pentru neglijența sa.

Și așa, împodobiți-vă, dacă vreți, îngrijiți-vă cu grijă trupul, pentru ca frații voștri, privind la voi, să piară. Dar ce urmează atunci cu porunca divină: să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți (Matei 22:39)? Vai! dacă puțin vă pasă de mântuirea voastră: atunci măcar să nu distrugeți mântuirea altora. Să nu credeți că Duhul Sfânt s-a explicat astfel doar în legătură cu împlinirea anumitor fapte de milostenie. Nu! El vorbește aici despre toate cazurile în general, în care numai noi putem fi de folos aproapelui nostru. Și, întrucât este incontestabil că propriul nostru bine duhovnicesc, precum și binele altora, este expus primejdiei atunci când farmecele, deja prea periculoase în sine, sunt înmulțite cu grijă: atunci fiți siguri că datoria voastră nu este numai să respingeți orice fel de podoabă care ne înflăcărează patimile, ci chiar să diminuați sau să neteziți strălucirea frumuseții voastre naturale printr-un fel de neglijență, a cărei izvor ar fi Dumnezeu. În acest fel veți opri efectele periculoase produse de obicei de ochi. Deși cu siguranță nu constituie un avantaj pentru trup și fiind o podoabă a lucrării mâinilor lui Dumnezeu, ea slujește, ca să spunem așa, ca un văl onorabil pentru sufletul nostru; dar răul pe care îl putem provoca celor care ne privesc ar trebui să trezească în noi aceleași temeri pe care le-a suferit Avraam din cauza frumuseții Sarei (Gen. 12:15; 20:2). Acest tată al credincioșilor a trebuit să-și dea

soția surorii sale pentru a o elibera de abuzurile egiptenilor și ale regelui Gherarului.

III. Totuși, frumusețea să nu fie periculoasă pentru cei care o folosesc și să nu fie dăunătoare pentru cei care trăiesc cu noi, să nu expună pe nimeni ispitei și să nu dea pricină de ispită și cădere, dar nu este oare de ajuns că nu este necesară mireselor lui Hristos? De îndată ce cineva este cast în mod creștin, nu are nimic de-a face cu frumusețea trecătoare, pentru că nu se poate aștepta de la ea alt folos și rod decât pofta. Nu găsesc că se poate judeca altfel. Prin urmare, trebuie să abandonăm grija pentru sporirea acelor plăceri pe care le avem sau pentru dobândirea celor pe care nu le avem. Să lăsăm această grijă femeilor nechibzuite care, ocupându-se cu frumusețea lor, cred că se îngrijesc de ele însele, în timp ce se îngrijesc de alții. Ce! va spune cineva. Este oare cel care își păstrează frumusețea un criminal chiar și atunci când își păzește castitatea? Nu ne este îngăduit să folosim podoabele trupului și să ne bucurăm de plăcerea de a fi bine zidiți? Supun această împrejurare judecății celui care își pune toată valoarea în avantajele trupului. Noi, însă, trebuie să disprețuim acest avantaj prostesc, care este calitatea unui suflet vanitos; iar vanitatea nu se potrivește deloc oamenilor care consideră că este datoria chemării lor să păstreze filantropia creștină. Dacă toată gloria este zadarnică și inutilă, atunci ce dispreț este vrednic de acea glorie care provine din podoabele slabe ale trupului? Ucenici credincioși ai lui Hristos! Vouă mă adresez discursul meu. Dacă este permis să ne lăudăm cu ceva, atunci este necesar să ne lăudăm doar cu binecuvântările spirituale. Calitățile frumoase ale trupului nu ar trebui să ne ocupe prea mult, deoarece datoria noastră este să ne împodobim doar sufletul. Ar trebui să ne bucurăm doar de ceea ce putem arăta succes direct. Gloria noastră constă în meritele faptelor bune.

Este îngăduit creștinului să se laude cu trupul său, dar trupul trebuie să fie epuizat prin pocăință și, cum s-ar spune, împietrit prin isprăvi sfinte, astfel încât trupul, epuizat în acest fel, să dea triumf minții și nu să o umilească, atrăgând privirile și suspinele vreunui tânăr nebun. După ce v-ați convins prin argumente, dragi surori, că frumusețea vă este de folos, nu vă faceți griji dacă o aveți, iar dacă o aveți, atunci disprețuiți-o cu smerenie. O femeie creștină, în mod firesc, poate fi bine zidită, dar frumusețea ei nu trebuie să fie un obiect de ispită. Ea nu numai că nu trebuie să atragă privirile bărbaților cu felurite podoabe, ci trebuie să fie și remarcată de aceștia.

IV. Vrei să-ți vorbesc, ca să zic așa, într-un mod necreștinesc și să-ți dau sfaturi pe care le-aș putea da femeilor păgâne? Asigură-te că nu trebuie să încerci să nu placi nimănui altcuiva decât soților tăi; și îi poți plăcea doar în măsura în care încetezi să-ți pese să le faci pe plac altora. Nu te teme; o soție nu poate părea dezgustătoare soțului ei. Ea l-a plăcut suficient atunci când calitățile trupului și sufletului ei l-au obligat să o aleagă ca soție. Nu crede că, disprețuind podoaba și împodobirea, poți atrage ura sau răceala soților tăi. Un soț, oricine ar fi el, cere de la soția sa mai presus de toate castitate neîntreruptă. Un creștin nu ar trebui

să acorde atenție frumuseții, deoarece avantajele care flatează păgânii nu pot fi prea apreciate de noi. Și chiar și necredincioșii înșiși consideră frumusețea un lucru suspect și periculos. Pentru cine, atunci, vrei să-ți împodobești fața? Un creștin nu o cere, un necredincios nu are încredere în ea. De ce să te mai deranjezi cu haine care stârnesc dispreț la unul și suspiciune la altul? Nu-ți pierzi timpul cu asta în zadar?

V. Tot ce am spus până acum nu tinde să vă convertească la un mod de viață, ca să spunem așa, grosolan și dezgustător, sau să vă sfătuiască să nu respectați curățenia în persoana voastră. Intenția mea este doar să vă arăt în ce măsură și până la ce limite se poate extinde grija voastră pentru corpul vostru, astfel încât castitatea să fie inviolabilă. Nu trebuie să depășească limitele decenței modeste și ale curățeniei decente. Este necesar să începem prin a-l fi plăcut lui Dumnezeu. Ceea ce Îl jignește cel mai mult pe El este înclinația imoderată a multor femei de a folosi tot felul de poțiuni pentru a-și face pielea albă și netedă, de a-și vopsi fețele și obrajii cu fard, de a-și înnegri sprâncenele cu funingine. Este evident că simpla creație a lui Dumnezeu nu le place atunci când găsesc defecte în ea. Ele condamnă înțelepciunea Creatorului Suprem al tuturor lucrurilor, căci a corecta sau a reface ceea ce Dumnezeu a creat înseamnă tocmai a-L condamna. Dar cine îi învață să facă asta? Nimeni altul decât dușmanul lui Dumnezeu, diavolul. Căci cine este capabil să învețe diformitatea trupului, dacă nu cel a cărui răutate a schimbat deja mintea omului? Să încetăm să ne mai îndoim: el, tocmai el, este inventatorul tuturor acestor trucuri criminale, pentru a purta într-un anumit fel război în noi înșine împotriva lui Dumnezeu. Ceea ce primim de la naștere este lucrarea mâinilor lui Dumnezeu; dar ceea ce adăugăm la ea nu vine de la altul decât Satana. Ce îndrăzneală, ce îndrăzneală să-l folosești pe Satana ca ajutor în îndeplinirea lucrării mâinilor lui Dumnezeu! Sclavii noștri nu îndrăznesc să împrumute nimic de la dușmanii noștri. Soldații nu cer nimic de la conducătorii taberei adverse: consideră că este o crimă să recurgă la dușmanul stăpânului lor. Ar trebui creștinii să recurgă la cel mai mare dușman al lor, adică la spiritul rău? Dar ce spun eu: creștinii? Se pot numi creștini după o asemenea infidelitate? Ar trebui mai degrabă să fie numiți discipoli ai celui a cărui învățătură o urmează.

Din aceste precepte învățați, dragi surori, cât de nedemn este de numele de creștini și contrar religiei pe care o mărturisiți, să vă îmbrăcați artificial, când vi se poruncește să respectați simplitatea sacră în toată conduita voastră; să vă ascundeți fața, când vi se interzice să ascundeți vreunul dintre sentimentele voastre; să doriți ceea ce Providența nu v-a dat, când vi se poruncește să nu doriți nimic din ceea ce aparține altuia; să vă străduiți să vă sporiți farmecele, când vi se cere o castitate strictă. Spuneți-mi, așadar, cum puteți observa ceea ce este dificil în lege, când nu păstrați ceea ce este ușor și deloc împovărător în ea?

VI. Unii dintre voi vă ocupați încontinuu să vă ungeți părul pentru a-i da o culoare frumoasă. Par să le fie rușine de țara lor și sunt supărați că nu s-au

născut în Galia sau Germania. Încearcă să-și transmită cu forța părului ceea ce natura a înzestrat aceste popoare. Acest păr strălucitor este un semn trist: frumusețea sa deșartă și imaginară duce la urâțenie. Într-adevăr, ca să nu mai vorbim de alte inconveniente, nu este oare adevărat că prin utilizarea acestor parfumuri părul se pierde pe nesimțite? Nu este oare adevărat că însuși creierul slăbește din cauza acestor umezeli străine și a căldurii nemăsurate a soarelui, în care vă place să vă pârjoliți și să vă uscați capetele? Este posibil să iubești podoabele care produc consecințe atât de dezastruoase? Ar trebui numit bun ceea ce este compus din astfel de lucruri indecente?

O femeie creștină își face din cap, ca să zicem așa, un altar, pe care toarnă multă tămâie. Nu este aceasta o asemănare a unei jertfe aduse unui duh necurat? Nu ar fi mai bine să transformi substanțele într-un folos pios, util și necesar, pentru care au fost create de Dumnezeu? Pe de altă parte, ce a poruncit Iisus Hristos? Nu poți, spune El, să faci un fir de păr alb sau negru (Matei 5:36). Și femeile îndrăznesc să-L contrazică pe Dumnezeu? Iată, zic ele, cât de iscusit facem păr blond din păr blond închis sau negru și de aceea devenim frumoase. Dar va veni vremea când nu vor neglija nimic, astfel încât părul alb se va înnegri din nou și când bătrânețea le va vesti că s-au bucurat de viață prea mult. Ce incongruență! Oamenii se rușinează de vârsta la care au dorit cu ardoare să ajungă; se plâng de o pierdere pe care ar fi trebuit să o aștepte de mult; suspină după tinerețe, pe care au cheltuit-o cu nelegiuire; ar vrea să reînnoiască prilejurile pentru plăceri nelegiuite. Doamne ferește ca o astfel de nebunie să intre în mintea unui creștin sincer. Cu cât cineva încearcă mai mult să-și ascundă bătrânețea, cu atât ea este mai mult dezvăluită. Dacă vrei să nu îmbătrânești niciodată: atunci păstrează-ți inocența dobândită prin botez. Această frumusețe nepieritoare trebuie să ne străduim să o păstrăm până când ne vom muta în rai, unde inocența noastră va primi pedeapsa. Crezi că te apropii de rai și că ești nerăbdător să părăsești această lume necurată cât mai curând posibil, când consideri sfârșitul zilelor tale o povară insuportabilă și o rușine pentru tine?

VII. La ce folosește podoaba capului tău pentru mântuirea ta? Nu poți să-ți lași părul în pace? Uneori îl ondulezi, alteori îl lași; alteori îl ridici, alteori îl lași să cadă; astăzi îl împletești și mâine îl lași să se onduleze nepăsător; alteori îl încarci cu o mulțime de păr al altora, făcând din el fie un fel de bonetă cu care îți acoperi capul, fie un fel de piramidă, astfel încât gâtul tău să fie descoperit. Ce ciudat este să vrei să încalci neîncetat porunca lui Dumnezeu! Cine, având grijă de tine, spune Mântuitorul, poate adăuga un cot la vârsta ta (Matei 6, 27). Dar tu vrei să adaugi ceva la ea îngrămădind pe cap smocuri de păr cu o grămadă de podoabe, cu care îți încarci creștetul capului, ca și cum ar fi centrul unei căști. Dacă nu ți-e rușine să porți o astfel de povară, atunci măcar să-ți fie rușine de nevrednicia ei. Nu puneți pe capul sfințit prin botez rămășițele pământești ale vreunui sărac care a murit din desfrâu sau ale vreunui ticălos condamnat la moarte pe eșafod. Un cap liber trebuie să se elibereze de sclavia tuturor acestor podoabe împovărătoare. Totuși, în zadar încercați să arătați îmbrăcați magnific;

în zadar angajați cei mai iscusiți meșteri pentru a vă aranja părul; Dumnezeu vrea să fiți sub un văl. Și pentru ce? Probabil ca nimeni să nu vadă capetele femeilor care se dezonorează cu un cap descoperit (1 Corinteni 11:5).

De-ar fi Dumnezeu ca în marea zi a triumfului creștinilor să mi se permită mie, un biet păcătos, să-mi ridic capul spre înălțimile voastre mândre, pentru a fi martor dacă veți învia din nou cu rujul și văruitul vostru, cu parfumurile și părul vostru luxuriant și dacă Îngerii vă vor prezenta lui Isus Hristos cu aceste haine și podoabe lumești. Credeți că, dacă Dumnezeu nu aprobă acest lux aici, îl veți găsi poate în ziua cumplitei judecăți, iar trupurile voastre vor străluci atunci cu aceleași haine cu care le împodobiți în această lume? Dar, spre nenorocirea noastră, trupurile și sufletele trebuie să învie din nou, lipsite de orice amestec străin. Ceea ce nu învie odată cu trupul și sufletul trebuie respins, pentru că nu vine de la Dumnezeu. Respingeți acum ceea ce trebuie respins atunci, pentru ca Domnul să vă vadă acum așa cum vă va vedea în ziua de apoi.

VIII. Este ușor, veți spune, pentru un bărbat, și mai ales pentru unul care este puțin indulgent față de sexul feminin, să condamne la femei tot ceea ce le poate face plăcute. Dar aprob anumite vanități din sexul nostru, care nu sunt în concordanță cu importanța Religiei? Bărbații sunt stăpâniți de aceeași pasiune de a le plăcea femeilor, așa cum sunt femeile de a le plăcea bărbaților. În ambele cazuri, acest viciu a fost insuflat de o natură coruptă. Bărbații au propriile lor remedii pentru a-și împodobi artificial persoana. Le place să se radă, să-și smulgă părul din barbă, să-și onduleze părul, să-și lege capul, să-și ascundă semnele bătrâneții, să-și ascundă firele de păr gri, să-și dea corpului aspectul tinereții, chiar să se înroșească ca femeile, să-și netezească pielea cu o pudră specială, să se privească continuu în oglindă, în ciuda faptului că aceasta le arată prea precis. Toate acestea se fac ca și cum cunoașterea lui Dumnezeu, care ne interzice orice dorință de a le plăcea și orice impuritate, nu ar fi suficientă pentru a respinge aceste lucruri, recunoscându-le ca fiind inutile și contrare castității. Se știe că acolo unde este Dumnezeu, acolo este și castitatea, împreună cu gravitatea sacră care o însoțește. Cum poate atunci puritatea să triumfe fără aceste arme, adică fără modestie și gravitate? Dar, în egală măsură, cum să folosim această gravitate în beneficiul castității, când chipul, îmbrăcămintea și întreaga noastră alcătuire nu dezvăluie severitatea cuvenită a moravurilor?

IX. Așadar, în ceea ce privește îmbrăcămintea noastră și multitudinea podoabelor și podoabelor voastre, trebuie să îndepărtați, să respingeți și să lepădați în orice fel acest lux excesiv. Ce folos vă este dacă oamenii vor observa pe fața voastră semnele unui creștin pios, smerit, simplu, modest și conform regulilor Evangheliei, în timp ce în toate celelalte părți ale înfățișării voastre veți afișa o pompă deșartă și o efeminare indecentă? Este ușor de înțeles cum acest lux este contrar purității creștine și ce cale deschide spre cea mai mare dezordine. Cum se întâmplă asta? Numai prin dezonorarea, ca să spunem așa, a plăcerii frumuseții prin delicatețea îmbrăcămintei. Cum este corect ca, fără

ajutorul acestui lux, o față bine formată să fie considerată de obicei o frumusețe mediocră, neplăcută, lipsită de farmecele sale, o astfel de frumusețe care este, cum ar spune, separată de haruri. Dimpotrivă, atunci când lipsește frumusețea naturală, oamenii o adaugă cu ruj, văruire și alte ajutoare. Este de observat că până și persoanele care au ajuns la vârsta calmului și au intrat în limanul modestiei sunt adesea uimite de strălucirea și splendoarea bijuteriilor și sunt copleșite de dorințe puternice, stârnite de splendoarea hainelor, în ciuda răcelii vârstei lor.

Respingeți, slujitori credincioși ai lui Isus Hristos, respingeți cu curaj toate aceste podoabe și podoabe, ca și cum i-ați respinge pe acei oameni rușinoși care fac comerț cu puritatea virginală. Dacă sunteți obligați să aveți respect pentru rasa, calitatea și demnitatea voastră, atunci arătați-vă cu o splendoare atât de modestă, care nu ar fi reprobabilă pentru adevărata înțelepciune inspirată vouă de Evanghelie. Cel puțin, fiți atenți ca nu cumva, sub pretextul necesității, să încălcați limitele prescrise de religie. Cum putem arăta cu adevărat smerenie, care este datoria noastră directă, când nu reducem folosirea excesivă a bogățiilor și podoabelor, care hrănesc singura vanitate care ni se potrivește?

Nu ni se permite, veți obiecta, să ne bucurăm de proprietatea noastră? Dar Apostolul ne declară că ar trebui „... să ne folosim de lumea aceasta ca și cum n-am folosi-o; căci chipul acestei lumi trece” (1 Corinteni 7:31); și acolo spune că ar trebui „... să cumpărăm ca și cum n-am avea nimic”. Dacă Apostolul poruncește apoi: „... cei ce au soții să fie ca și cum n-ar avea”, din cauza scurtimei de timp, de ce să ne gândim după aceasta la podoabele deșarte despre care vorbim aici? Tocmai din acest motiv, multe persoane sunt obligate să-și păstreze virginitatea neîntreruptă și, pentru a dobândi Împărăția lui Dumnezeu, se privează de plăcerile care altfel le-ar fi permise. Alții se abțin de la folosirea lucrurilor pe care Dumnezeu Însuși le-a considerat necesare, cum ar fi carnea și vinul, a căror folosire nu poate cauza nici pericol, nici remușcări: preferă în acest caz să-și supună și să-și sacrifice sufletele Domnului printr-o astfel de mortificare a cărnii. Până acum v-ați bucurat îndeajuns de bogățiile și plăcerile voastre, v-ați bucurat îndeajuns de roadele calităților voastre naturale. Este timpul să urmăm cele mai salutare reguli. Noi suntem acel popor iubit pe care Dumnezeu l-a creat la sfârșitul veacurilor. El ne-a destinat din veșnicie să judecăm cu dreptate valoarea timpului, astfel încât, fiind instruiți în această învățătură divină, să respingem toate excesele acestui veac. Suntem circumcișii spiritual de toate lucrurile în duh și trup și trebuie să schimbăm spiritual și trupește regulile acestei lumi.

X. Credeți că Dumnezeu însuși i-a învățat pe oameni arta vopsirii lânii cu sucul anumitor plante sau cu părțile uleioase ale anumitor pești? Probabil că la începutul lumii a uitat să creeze oi roșii sau albastre și, prin urmare, a dezvăluit mai târziu secretul de a da diferite culori țesăturilor, pentru a le face finețea și ușurința mai valoroase. Probabil că a făcut și aceste jucării de aur, strălucind cu o mulțime de pietre prețioase, și a străpuns marginile urechilor pentru a agăța de ele perle magnifice. Nu a considerat el pe deplin necesar să-și chinuie creația și

să-i obosească pe copiii nemulțumiți de soarta lor, astfel încât din tăieturile din corp destinate muncii atârnă niște boabe, cu care parții, un popor barbar, acoperă întregul corp sub formă de colier? Între timp, același aur care te aduce admirație este folosit de alte popoare pentru a face lanțuri și cătușe; așa cum spun propriii lor istorici. Este adevărat că aceste lucruri sunt prețuite nu pentru că sunt bune în sine, ci pentru că sunt rare. Dar cine le-a descoperit? Nimeni altul decât îngerii răzvrătiți sau slujitorii lor: ei le-au arătat inițial oamenilor aceste produse pământești. Apoi, munca și hărnicia, împreună cu raritatea lor, le-au făcut și mai prețioase dintr-un zel nebun pentru satisfacerea luxului femeilor. Trebuie să presupunem că Dumnezeu va arunca aceste duhuri rele în întuneric desăvârșit, printre altele, pentru că le-au arătat oamenilor aceste substanțe periculoase, cum ar fi aurul, argintul și lucrurile făcute din ele, și mai ales pentru că au învățat arta vopsirii țesăturilor și a feței însăși. Cum putem fi mulțumiți lui Dumnezeu când iubim produsele celor pe care dreptatea Lui i-a predat pedepsei veșnice? Dar să presupunem că Dumnezeu Însuși a dat toate aceste lucruri și că a permis ca ele să fie folosite? Să presupunem că profetul Isaia (Isaia 3:16-25) nu a strigat în numele Domnului împotriva hainelor purpurii femeilor, că nu a defăimat împletiturile, inelele, colierele și brățările lor de aur, că nu a spus nimic despre mulțimea celorlalte podoabe deșarte ale lor. Nu ar trebui atunci să ne deosebim de păgâni și să avem un avantaj față de ei în ceea ce este prețios pentru ei? Să ne amintim că nu avem alt Domn și învățător decât adevăratul Dumnezeu și că El este gelos când cineva calcă învățătura Sa divină. Să fim convinși, așa cum se cuvine, că acest Ziditor divin de la începutul lumii a așezat totul în mod preaînțelept și, pentru a testa virtutea ucenicilor Săi credincioși, a aranjat metalele și mineralele în așa fel încât libertatea dată lor de a le folosi să le sporească meritele în măsura în care încep să se priveze de ele. Nu se întâmplă oare uneori ca un tată de familie înțelept să expună în mod deliberat unele lucruri de preț pentru a testa credincioșia slujitorilor săi? Fericiți sunt ei dacă dau semne de cinste și abținere. Dar cu cât mai vrednic de laudă este slujitorul care refuză chiar și ceea ce i se dă și care se teme chiar și de excesul de indulgență al stăpânului său! Aceasta este părerea Apostolului: toate lucrurile sunt bune, spune el, dar nu toate sunt ziditoare (1 Corinteni 10:23). Cu cât mai mult ar trebui să ne temem să folosim lucrurile oprite,Când vom învăța să ne fie frică să folosim lucruri permise?

XI. Spune-mi: ce motiv ai să apari în haine magnifice, când ești separată de alte femei care au nevoie de ele din motive care nu ne privesc? Nu vizitezi temple păgâne, nu participi la spectacolele lor, nu participi la festivalurile zeilor. Motivele obișnuite pentru a risipi o astfel de splendoare în îmbrăcăminte sunt tocmai pentru a fi în adunări, pentru a-i vedea pe alții și a te etala, pentru a-ți pune castitatea la vânzare. Dar ai și alte motive salutare pentru a ieși din casă: trebuie fie să vizitezi bolnavii, fie să fii prezentă la slujba divină, fie să vii să auzi cuvântul lui Dumnezeu. Toate acestea sunt exerciții pioase, cumpătate și modeste. Pentru aceasta, nu sunt necesare nici haine extraordinare, nici magnifice, cu cozi lungi. Dacă decența, prietenia sau datoria te obligă să vizitezi doamne păgâne, de ce nu li te-ai arăta în felul tău simplu, mai ales că dorești să urmezi calea credinței?

Prin aceasta vei arăta diferența esențială dintre slujitorii adevăratului Dumnezeu și slujitorii diavolului. Le vei servi drept exemplu ziditor. „Slăviți-L, așadar, pe Dumnezeu în trupurile voastre”, spune Apostolul, „în trupurile voastre” (1 Corinteni 6:20). Dacă Dumnezeu este slăvit prin păstrarea curăției, atunci El este slăvit și prin îmbrăcăminte decentă și purtare decentă. Cunosc și alte obiecții din partea unor femei. Ne temem, spun ele, că numele lui Dumnezeu va fi hulit atunci când ne părăsim veșmântul de odinioară. Călăuziți de această regulă, nu trebuie, așadar, să ne părăsim viciile de odinioară; trebuie, așadar, să păstrăm aceeași morală, pentru că dorim să păstrăm aceeași înfățișare; și atunci poate că neamurile nu vor huli numele lui Dumnezeu. Cu adevărat este o mare hulă când cineva spune despre oricare dintre voi: această femeie a devenit mai modestă, fiind creștină! Ce! Nu vă este teamă să fiți cunoscuți ca fiind mai săraci, să fi devenit mai bogați sau să păreți mai nepăsători, fiind devenit mai respectabili? Ar trebui un creștin să urmeze regulile păgâne sau regulile lui Dumnezeu?

XII. Trebuie să fim atenți să nu dăm un pretext îndreptățit pentru blasfemie. Căci ce poate fi mai tentant decât să vezi femei creștine, care, purtând titlul de gardiene sacre ale purității, apărând în public îmbrăcate și pictate ca niște prostituate? Ce diferență va fi atunci între voi și aceste victime nefericite ale impurității? Severitatea legilor le separa odinioară de femeile căsătorite și le interzicea să poarte îmbrăcămintea persoanelor nobile; dar acum încăpățânarea acestui veac, crescând pe zi ce trece, îi pune pe acești ticăloși la egalitate cu cele mai ilustre doamne, astfel încât nu mai este posibil să se facă distincția între ei. Sfânta Scriptură ne învață că îmbrăcămintea și pictura feței semnifică desfrânarea trupească. Domnul, după ce a numit-o pe marea prostituată care șade pe multe ape, îi dă și o haină corespunzătoare numelui ei: și femeia, se spune, era îmbrăcată în purpură și stacojiu (Apocalipsa 17:24): o haină cu adevărat blestemată; fără de care nu ar fi fost numită o prostituată abominabilă. Iuda, fiul lui Iacov, văzând-o pe Tamara șezând înaintea porții lui Enani, îmbrăcată într-o haină de in pătat și împodobită (Gen. 28:14), în ciuda faptului că fața ei era sub un văl, a ghicit imediat că era o desfrânată: după calitatea hainelor ei a recunoscut care era ocupația ei. Experiența i-a arătat curând că nu se înșela. Toate acestea ne conving că trebuie să încercăm în orice fel să nu dăm pricină de o concluzie rea despre virtutea noastră prin înfățișarea noastră. La ce bun va servi puritatea sufletului, bănuită de alții? De ce să le oferim altora pretexte pentru criminalitatea a ceea ce noi înșine disprețuim? De ce nu ar trebui îmbrăcămintea noastră să fie o mărturie a moravurilor noastre, astfel încât să lipsim nerușinarea de orice pretext pentru a denigra sufletul? Este permis să pari cast, dar este interzis să pari lipsit de rușine.

XIII. Poate că unul dintre voi îmi va spune: Nu am nevoie de aprobarea oamenilor, mărturia lor mă îngrijorează puțin, Dumnezeu îmi vede inima, El singur este Judecătorul meu. Să fie așa; dar să ne amintim ce spune Apostolul în această privință: Blândețea voastră să fie înțeleaptă față de toți oamenii (Filipeni 4:5). În ce scop? Nu cumva răutatea nu poate servi de ocară oamenilor răi? Care este și sensul acestor cuvinte: Să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor,

ca să vadă faptele voastre bune (Matei 5:16). De ce ne numește Iisus Hristos lumina lumii? De ce ne compară cu o cetate care nu poate fi ascunsă pe vârful unui munte? Nu cumva noi luminezăm pe oamenii care sunt în întuneric și ne ridicăm deasupra oamenilor cufundați în vicii? Și într-adevăr, când pui o lampă sub obroc, toată lumea va avea dreptul să te acuze de neglijență criminală, pentru că tu, ca să zic așa, stingeți această lampă. Devenim lămpi ale lumii prin faptele noastre bune, iar aceste fapte, când sunt cu adevărat bune, nu agreează întunericul: trebuie să fie dezvăluite, iar buna cuviință cere ca și alții să le cunoască și să le vadă. Prin urmare, nu este suficient ca un creștin să fie cast: trebuie să și pară așa. Această puritate, dacă îmi permiteți să spun cu îndrăzneală, trebuie să fie atât de abundentă încât din inimă să se onduleze pe haină, iar din interior să irige întreaga persoană. Astfel, va proteja cetatea interiorului cu fortificații sigure ale exteriorului și va păstra cu mai multă siguranță fidelitatea cuvenită lui Dumnezeu. Este necesar să renunțăm complet la orice moliciune, care slăbește virtutea strictă. Totuși, nu știu dacă mâinile obișnuite cu încheieturile sunt capabile să ridice greutatea cătușelor. Mă îndoiesc că picioarele, care au purtat atât de des jartiere de mătase, ar putea suporta durerea de a le lega cu frânghii. Mă tem ca nu cumva capul, acoperit cu smaralde și diamante, să dea drumul în mod josnic sabiei cu care suntem amenințați în fiecare oră. Așadar, slujitori credincioși ai lui Isus Hristos, obișnuiți-vă cu cele mai dificile lucruri și nu le veți simți la ocazie. Renunțați la plăceri și la podoabe și nu le veți regreta niciodată. Fiți întotdeauna gata să îndurați cele mai crude lovituri și nu aveți nimic de care să vă fie greu să vă despărțiți. Toate binecuvântările acestei lumi nu sunt decât lanțuri care întârzie zborul speranței noastre. Să respingem toate lanțurile care întârzie zborul speranței noastre. Să respingem toate aceste podoabe pământești dacă vrem să strălucim în cer. Feriți-vă să iubiți aurul vătămător, cu care este pecetluită principala crimă a israeliților (Exod 32:26). Trebuie să urîți ceea ce i-a distrus pe evrei, forțându-i să-L părăsească pe Dumnezeu pentru a se închina lucrului propriilor mâini. Totuși, timpul creștinilor este întotdeauna, și mai ales acum, o epocă de fier, Îngerii par deja să ne îmbrace în ele. Apareți înaintea lor, distinși prin frumusețea și harurile Apostolilor. Simplitatea și castitatea să fie singura voastră podoabă. Atrageți asupra ochilor voștri o modestie smerită, venită dintr-un interior bine ordonat. Leagă Cuvântul lui Dumnezeu de urechile tale și jugul lui Hristos de gâtul tău. Supune-te soților tăi.Aceasta este suficientă pentru podoaba voastră. Țineți-vă mâinile ocupate cu torsul și țineți-vă picioarele în cercul caselor voastre: picioarele voastre vor fi mai frumoase prin aceasta decât prin prea mult aur. Umpleți-vă de bucuria înțelepciunii, a sfințeniei și a purității. Dacă vă împodobiți astfel: Dumnezeu însuși vă va iubi cu credință și pentru totdeauna.

Împotriva lui Hermogenes

1. De obicei, îi respingem pe eretici, de dragul conciziei, referindu-ne la originea lor târzie. Căci, întrucât doctrina adevărului, care a demascat chiar și ereziile viitoare, a apărut mai devreme decât altele, toate doctrinele ulterioare vor fi considerate erezii, deoarece au fost prezise de doctrina adevărului mai veche.

Doctrina lui Hermogene este cu totul nouă. Și el însuși este până în ziua de azi un om al lumii, un eretic din fire și chiar un inveterat; el consideră vorbăria drept darul vorbirii, obraznicia drept hotărâre și calomnia împotriva tuturor drept datoria unei conștiințe curate. În plus, pictează imagini indecente, își schimbă constant soțiile, păzește poruncile lui Dumnezeu privind satisfacerea dorințelor, dar uită de artă. De două ori necinstit, atât cu pensula, cât și cu condeiul, el trădează complet legile lui Dumnezeu și ale lumii. Un semn rău poate fi văzut și în coincidența numelor: la urma urmei, acel foarte faimos Hermogene din timpurile apostolice nu era foarte zelos în îndeplinirea prescripțiilor învățăturii.

Dar să lăsăm la o parte personalitatea lui Hermogene, întrucât suntem interesați în principal de învățătura sa. La prima vedere, el îl recunoaște pe Hristos ca Dumnezeu, dar Îl portretizează în așa fel încât apare îndoiala dacă El este Dumnezeul creștinilor. Mai mult, Hermogene nu recunoaște deloc lucrarea principală a lui Dumnezeu, negând că El a creat universul din nimic. Trecând de la creștini la filosofi, de la Biserică la Academie și Portic, Hermogene a împrumutat de la stoici ideea de a echivala materia cu Dumnezeu, care, prin urmare, a existat dintotdeauna, nenăscută și necreată, neavând nici început, nici sfârșit, din care Dumnezeu a creat ulterior totul.

2. Și astfel, începându-și tabloul cu o astfel de umbră, și chiar una destul de întunecată, acest pictor a colorat-o cu cele mai proaste argumente. El presupunea că Dumnezeu a creat totul fie din Sine Însuși, fie din nimic, fie din ceva, astfel încât, după ce ar fi arătat că Dumnezeu nu poate crea nici din Sine Însuși, nici din nimic, ar fi concluzionat că Dumnezeu a creat din ceva și că acest ceva este aceeași materie. Așadar, Hermogenes neagă că Dumnezeu ar putea crea din Sine Însuși, deoarece orice ar crea Dumnezeu din Sine Însuși ar fi o parte din Sine Însuși. Pe de altă parte, El nu este disecat în părți, deoarece este Indivizibil, Neschimbător și întotdeauna Unul și Același, deoarece El este Dumnezeu. Mai mult, dacă El ar crea ceva din Sine Însuși, acesta i-ar aparține Sie Însuși. Acum, fiecare lucru, atât ceea ce a venit în existență, cât și ceea ce a creat El, trebuie considerat imperfect, deoarece a venit în existență dintr-o parte și El a creat dintr-o parte. Dar dacă, fiind totul, El a creat totul, atunci ar urma că El a fost și nu a fost totul, deoarece ar urma că El a fost totul pentru a Se crea pe Sine însuși și că El nu a fost totul pentru a veni la ființă din Sine însuși. Dar acest lucru este prea dificil. Căci dacă El ar fi fost, El nu ar fi devenit, din moment ce El a fost. Și dacă El nu ar fi existat, El nu ar fi creat, din moment ce El nu ar fi fost nimic. Dar El, Care va rămâne mereu, nu a venit la ființă, ci există în vecii vecilor. Prin urmare, El nu a creat din Sine însuși, Care nu avea condițiile și posibilitatea de a crea din Sine însuși.

Apoi, Hermogenes raționează în același mod despre incapacitatea lui Dumnezeu de a crea din nimic. Pentru aceasta, Hermogenes îl definește pe Dumnezeu ca fiind Bun și Atotbun, Care dorește să creeze ceea ce este bine și atotbun în măsura în care El Însuși este astfel. Și El nu dorește și nu face nimic care nu este bine și atotbun. Prin urmare, rezultă că numai ceea ce este bine și atotbun

ar trebui să vină de la El conform propriului Său caracter. Există însă și răul creat de El, deși nu prin discreția și voința Sa - întrucât prin discreția și dorința Sa nu ar face nimic nepotrivit și nedemn de Sine. Prin urmare, ceea ce nu a făcut prin voința Sa, trebuie să presupunem, a fost în întregime rezultatul efectului dăunător al unei alte cauze, fără îndoială, al materiei.

3. La această dovadă, Hermogenes adaugă o alta. Dumnezeu a fost întotdeauna Dumnezeu, și chiar Domn, și niciodată Domn. Dar în niciun fel nu putea fi întotdeauna Domn, așa cum a fost întotdeauna Dumnezeu, decât dacă ar fi existat anterior și întotdeauna ceva despre care El a fost întotdeauna Domn. Din aceasta rezultă că materia a fost întotdeauna coexistentă cu Dumnezeu Domnul.

Mă voi grăbi să resping imediat acest argument al său, pentru a-l învăța să înțeleagă și să depășească celelalte argumente ale sale, deoarece a făcut această adăugare bazându-se pe cei care nu înțeleg. Prin urmare, susținem că numele lui Dumnezeu a fost întotdeauna cu Sine și în Sine, dar nu întotdeauna numele Domnului. Dar fiecare dintre aceste nume presupune o stare diferită a ceea ce este semnificat. „Dumnezeu” este numele substanței în sine, adică al divinității (divinitas), în timp ce „Domnul” nu este numele substanței, ci al puterii sau autorității divine (potestas). Substanța a fost întotdeauna cu numele său, care este „Dumnezeu”. Abia ulterior intră în discuție Domnul, și anume, ca ceva incidental. Căci de îndată ce a apărut ceea ce asupra căruia puterea divină a Domnului începe să acționeze, tocmai în virtutea manifestării puterii divine, El din acel moment a devenit și a început să fie numit Domnul. În același fel, Dumnezeu este Tatăl și, de asemenea, Judecătorul. Cu toate acestea, El nu este întotdeauna Tatăl și Judecătorul, pentru că El este întotdeauna Dumnezeu. Căci El nu putea deveni Tată înainte ca Fiul să apară, nici Judecător înainte de crearea păcatului. A fost o vreme când nu exista nici păcat, nici Fiu, ceea ce L-a făcut pe Dumnezeu Judecător și Tată. Așadar, El nu putea deveni Domn înainte de ceea ce a făcut ca El să devină Domn. Inițial, El putea fi doar Dumnezeu, intenționând totuși doar să devină Domn într-o zi prin ceea ce avea să creeze pentru slujba Sa, la timpul potrivit. El va deveni atât Tată prin Fiul, cât și Judecător prin păcat.

Poate, Hermogenes, crezi că mă dedau la vorbe deșarte? Dar suntem foarte susținuți de Sfânta Scriptură, care distinge ambele nume și le introduce pe fiecare la timpul său. Pentru numele „Dumnezeu”, care a existat dintotdeauna, ea îl folosește imediat: La început Dumnezeu a făcut cerul și pământul (Gen. 1:1). Și apoi, până când a creat ceea ce avea să fie Domn, Scriptura folosește doar numele „Dumnezeu”: Și Dumnezeu a vorbit, și Dumnezeu a creat, și Dumnezeu a văzut **(3)** , și nicăieri până atunci „Domn”. Dar când a terminat de creat totul și, cel mai important, desigur, omul însuși, care, de fapt, trebuia să-L înțeleagă pe Domnul și să-I dea doar un nume, atunci Scriptura a adăugat numele de Domn; Și Domnul Dumnezeu a luat pe omul pe care-l crease și Domnul Dumnezeu i-a poruncit lui Adam (2:15). Astfel, Cel ce până atunci era numai Dumnezeu a

devenit Domn din momentul în care a avut pe cineva al cărui Domn era. Căci El era Dumnezeu în Sine și a devenit Dumnezeu pentru creaturi în același timp în care a devenit Domn. Prin urmare, dacă Hermogene presupune că materia a existat dintotdeauna pentru că Domnul a existat dintotdeauna, va rezulta că nimic nu a existat, din moment ce se știe că Domnul a existat dintotdeauna. Poate că, de dragul celor care nu înțeleg - și printre ei Hermogene este cel mai de neînțeles - voi adăuga altceva și voi folosi și propriile sale arme împotriva lui.

Întrucât Hermogenes neagă că materia este zămislită sau creată, cred că numele Domnului nu poate fi aplicat lui Dumnezeu în legătură cu materia, căci este necesar ca ceea ce, nefiind zămislit, să fie liber și, prin urmare, să nu fie îndatorat nimănui și, prin urmare, să nu fie supus nimănui. Astfel, de îndată ce Dumnezeu Și-a arătat puterea asupra materiei creând din ea, din acel moment materia, primindu-L pe Domnul Dumnezeu, dovedește că El nu era El până când nu a făcut-o.

4. Voi începe din nou să raționez despre materie tocmai pornind de la faptul că a fost creată de Dumnezeu, deși este concepută ca nenăscută, necreată, veșnică, fără început sau sfârșit. Căci ce altceva poate fi cea mai înaltă proprietate a lui Dumnezeu dacă nu veșnicia? Are veșnicia vreo altă proprietate decât să fie mereu în trecut și viitor, pentru că nu are nici început, nici sfârșit? Dacă aceasta este proprietatea lui Dumnezeu, trebuie să aparțină numai lui Dumnezeu, a cărui proprietate este. Dar, din moment ce veșnicia este atribuită altuia, ea nu mai este proprietatea inalienabilă a lui Dumnezeu, ci este împărțită între El și ceea ce este atribuită. Căci, deși există cei care sunt numiți dumnezei, atât în cer, cât și pe pământ, totuși pentru noi există un singur Dumnezeu Tatăl, de la care sunt toate lucrurile (1 Corinteni 8:5-6). Cu atât mai mult este necesar ca și pentru noi ceea ce este proprietatea inalienabilă a lui Dumnezeu să aparțină numai lui Dumnezeu. Și, așa cum am spus, veșnicia nu ar fi o proprietate esențială a lui Dumnezeu dacă ar aparține altuia. Căci dacă Dumnezeu există, este necesar să existe ceva unic și ca acesta să-I aparțină numai [Lui]. Ce este atunci unic, dacă nu ceea ce nu poate fi comparat cu nimic? Ce este primar, dacă nu ceea ce este mai presus de toate, înainte de toate și din care sunt toate lucrurile? Deoarece numai Dumnezeu posedă veșnicia, El este Dumnezeu. Și din moment ce numai El o posedă, numai El există. Dacă altcineva ar avea-o, câți zei ar fi, câți ar avea ceea ce îi permite să fie zei! De aceea, Hermogenes introduce doi zei, deoarece consideră materia egală cu Dumnezeu. Dar Dumnezeu trebuie să fie unul, deoarece numai cel mai înalt este Dumnezeu. Nimic nu poate fi înalt decât unic în felul său. Și ceea ce este comparat cu ceva nu poate fi unic în felul său. Dacă veșnicia este atribuită materiei, aceasta este recunoscută ca fiind egală cu Dumnezeu.

5. Dar Dumnezeu este Dumnezeu, iar materia este materie. Și totuși, poate simpla diferență de nume să împiedice comparația, dacă aceeași proprietate este atribuită lucrurilor pe care le desemnează? Fie ca natura lor să fie diferită, fie ca forma lor să fie diferită. Atâta timp cât au aceeași proprietate, au același

înțeles. Dumnezeu nu este generat. Este atunci materia generată? Dumnezeu este etern. Nu este materia eternă? Amândouă sunt fără început, amândouă fără sfârșit. Amândouă sunt în egală măsură creatoare ale universului: atât Cel care a creat, cât și ceea ce a creat. Căci materia nu poate fi considerată decât creatoarea a tot ceea ce alcătuiește universul. Ce va răspunde atunci Hermogenes la aceasta? Că materia nu trebuie comparată în grabă cu Dumnezeu, chiar dacă există în ea ceva care aparține lui Dumnezeu, din moment ce materia însăși, neposedând totul, nu pretinde egalitate completă? Cum a reușit Hermogenes să lase mai mult lui Dumnezeu, astfel încât să nu pară că a dat materiei tot ce aparținea lui Dumnezeu? „Cel puțin”, va spune Hermogenes, „în ciuda unor astfel de proprietăți ale materiei, Dumnezeu să păstreze atât puterea, cât și substanța, datorită cărora este considerat atât Unicul și Singurul, cât și Primul, Creatorul și Domnul a toate.”

Adevărul, apărând monoteismul, cere ca tot ce-I aparține lui Dumnezeu să-I aparțină numai Lui. Prin urmare, dacă totul aparține numai unuia, Îi va aparține Lui Însuși, întrucât pe această bază nu este permisă existența oricărui alt dumnezeu, întrucât nimeni nu poate avea nimic din ceea ce-I aparține lui Dumnezeu. „Atunci”, veți spune, „nici noi nu avem nimic de la Dumnezeu?” Dimpotrivă, avem și vom avea, dar prin voia Lui, nu prin a noastră. Putem chiar deveni dumnezei dacă suntem considerați vrednici să fim cei despre care El a proclamat: Am zis: „Sunteți dumnezei!” Și Dumnezeu a stat în adunarea dumnezeilor (Psalmul 8:1,6). Dar acest lucru se poate întâmpla numai prin harul Său, nu prin abilitățile noastre. Căci numai El are capacitatea de a crea dumnezei. De asemenea, El face din materie o proprietate care o face să se unească cu Dumnezeu. Și dacă ea a primit de la Dumnezeu ceea ce-I aparține, adică proprietatea veșniciei, atunci se poate crede că, deși are ceva în comun cu Dumnezeu, ea nu este Dumnezeu? Și cum se poate înțelege acest lucru când Hermogenes spune că materia are ceva în comun cu Dumnezeu și, în același timp, insistă că acest lucru comun, nenegat de el ca proprietate a materiei, aparține numai lui Dumnezeu?

6. Hermogene spune că numai Dumnezeu are puterea de a fi Unul, Singurul, Primul, Creatorul a toate, Domnul a toate și incomparabil cu nimeni. Dar el atribuie și materiei cauza tuturor acestora. Și totuși, același Dumnezeu i-a chemat odată pe zei la martori și a jurat pe Sine Însuși că nimeni altcineva nu va fi ca El. Dar Hermogene Îl va face mincinos. Căci și materia va fi ca Dumnezeu: necreată, nenăscută, neavând nici început, nici sfârșit. Dumnezeu va spune: Eu sunt Cel dintâi (Isaia 41:4; 44:6). Dar cum poate fi El Cel dintâi, cu Care materia este coeternă? La urma urmei, nu poate exista nicio inegalitate între coeterni și coeterni. Sau este și materia cea dintâi? Dumnezeu spune: Eu singur am întins cerurile (44:24). Dar nu, nu singur: s-a întins și el, din care S-a întins El. Când Hermogene afirmă că materia există fără a încălca proprietatea lui Dumnezeu, nu putem la fel de bine obiecta că Dumnezeu există fără a încălca proprietatea materiei? La urma urmei, ele au aceeași proprietate. Prin urmare, va fi adevărat și pentru materie că există singură, dar împreună cu Dumnezeu, cu Dumnezeu

este prima, deoarece Dumnezeu este Primul împreună cu ea. Și este incomparabilă cu Dumnezeu, deoarece Dumnezeu este incomparabil cu ea. Și împreună cu Dumnezeu este creatorul și împreună cu Dumnezeu este stăpâna. Astfel, Dumnezeu nu are toate, ci doar unele dintre proprietățile materiei. Dar Hermogenes nu i-a lăsat nimic lui Dumnezeu ce să nu fi atribuit materiei. Deci nu materia este egală cu Dumnezeu, ci Dumnezeu este egal cu materia. Și acum, când ceea ce recunoaștem ca fiind proprietățile lui Dumnezeu - că El a existat dintotdeauna, fără început, fără sfârșit și a fost Primul și Singurul și Creatorul a toate - este atribuit și materiei, întreb: ce este diferit și străin de Dumnezeu și, prin urmare, specific numai ei, pe care îl posedă materia, din cauza căruia nu poate fi comparată cu Dumnezeu? Dacă toate proprietățile lui Dumnezeu sunt în ea, aceasta este o bază suficientă pentru o comparație ulterioară.

7. Dacă Hermogenes afirmă că materia este mai mică și mai joasă decât Dumnezeu și, prin urmare, distinctă de El și incomparabilă cu El ca fiind mai mare și mai înaltă, obiectez, căci ceea ce este etern și nenăscut nu admite nicio diminuare sau degradare, întrucât eternitatea și nenăscutul sunt cele care îl fac pe Dumnezeu ceea ce este El și în niciun fel mai mic sau inferior, ci, dimpotrivă, mai mare și superior tuturor. Căci, așa cum orice altceva (care se naște și moare și, prin urmare, nu este etern, fiind ostatic atât al sfârșitului, cât și al începutului) admite ceea ce Dumnezeu nu admite, și anume diminuarea și subordonarea, deoarece aceste alte lucruri sunt născute și create, tot așa Dumnezeu nu admite acest lucru pentru că El nu este nici născut, nici creat deloc. Aceasta este poziția materiei. Afirmăm, așadar, că dintre cele două esențe eterne, nenăscută și necreată, Dumnezeu și materia, care au pe o bază comună ceea ce nu admite nici diminuare, nici subordonare, și anume eternitatea, niciuna nu poate fi mai mică, nici mai mare, nici inferioară, nici superioară, ci ambele sunt la fel de mari, la fel de exaltate, posedând în mod egal acea fericire imuabilă și perfectă, al cărei nume este eternitatea. Și să nu ne apropiem de opinia păgânilor, care, dacă sunt vreodată forțați să-L recunoască pe Dumnezeu, doresc imediat să-l supună alți zei. Căci divinitatea nu are niciun grad, deoarece este unică în felul ei. Dacă ar fi și în materie, care este la fel de nenăscută, necreată și eternă, ar fi pe deplin prezentă în ambele, deoarece nu poate fi în niciun fel inferioară sieși. Cum poate atunci Hermogenes să îndrăznească să facă o distincție și, de asemenea, să supună materia lui Dumnezeu, eternul Veșnicului, nenăscut Nenăscutului, creatorul Creatorului, având dreptul să spună: „Și eu sunt primul și eu sunt înaintea tuturor lucrurilor și eu sunt cea de la care sunt toate lucrurile. Suntem egali. Am fost în același timp, amândoi fără început și sfârșit, amândoi fără creator și stăpân. Cine m-a supus mie co-temporalului și Dumnezeului co-etern? Dacă pentru că El este numit Dumnezeu, atunci și eu am numele meu. Dar eu sunt Dumnezeu și El este și materie, din moment ce amândoi suntem ceea ce fiecare dintre noi este”?

8. Și astfel, Hermogenes, presupunând că materia nu este egală cu Dumnezeu și, prin aceasta, subordonând-o Lui, o plasează de fapt deasupra lui Dumnezeu și, mai degrabă, îl subordonează pe Dumnezeu materiei, atunci când crede că

Dumnezeu a creat totul din materie. Căci, dacă El a folosit o parte din ea pentru a crea lumea, atunci materia care l-a furnizat mijloacele de creație pare a fi superioară Lui, iar Dumnezeu pare a fi subordonat materiei de a cărei substanță avea nevoie. Căci nimeni nu poate să nu aibă nevoie de cel a cărui proprietate o folosește; nimeni nu poate să nu fie subordonat celui a cărui proprietate o are nevoie pentru a o folosi; astfel încât nimeni nu poate să nu fie inferior celui a cărui proprietate o folosește și nimeni, permițându-și să fie folosită propria sa proprietate, nu poate să nu fie superior celui căruia îi permite utilizarea. Așadar, materia însăși nu a avut nevoie de Dumnezeu, ci s-a dat pe sine, bogată, abundentă, nobilă, lui Dumnezeu, Care avea nevoie de ea, celui mai rău, evident și slab și incapabil să facă din nimic ceea ce El vrea. De fapt, l-a făcut lui Dumnezeu o mare favoare, încât acum are pe cineva care Îl recunoaște ca Dumnezeu și Îl numește Atotputernic. Deși cum poate fi El Atotputernic dacă nu este capabil să creeze totul din nimic. Desigur, și materia a câștigat ceva pentru ea însăși. Așa că și ea poate fi acum recunoscută împreună cu Dumnezeu, egală cu Dumnezeu și, mai mult, un ajutor. Dacă ar fi fost cunoscută nu numai de Hermogene, ci și de patriarhii și filozofii eretici. Dar este ascunsă profeților și apostolilor până în ziua de azi. Totuși, cred că și de Hristos.

9. Hermogenes nu poate afirma că Dumnezeu a folosit materia ca Domn pentru a crea lumea. Căci El nu poate fi Domn al unei substanțe coeterne cu El. Mai degrabă, folosirea a fost reciprocă (și nu a provenit din puterea Lui) tocmai pentru că, văzând răul în materie, a fost totuși forțat să o folosească. A fost forțat să facă acest lucru de propria Sa mediocritate, care L-a împiedicat să creeze din nimic, și de slăbiciunea Sa. Căci dacă ar fi tratat materia (în care vedea răul) cu toată puterea unui Domn, atunci, fiind un Dumnezeu Bun, ar fi făcut-o mai întâi bună, astfel încât, dacă ar fi folosit-o, ar fi făcut-o cu bine și nu cu rău. Totuși, deși este bun, nu este Domn; prin urmare, după ce a folosit materia pe care o avea, Și-a arătat dependența și a fost de acord cu condițiile materiei, pe care le-ar fi corectat dacă ar fi fost Domn. Așa trebuie să-i răspundem lui Hermogenes când afirmă că Dumnezeu, tocmai datorită stăpânirii Sale, a folosit materia - un lucru care, în plus, nu-I aparține și, prin urmare, nu a fost creat de El.

Prin urmare, răul vine de la Sine Însuși; și dacă El nu a sporit răul, nefiind Creatorul lui, atunci cu siguranță l-a tolerat ca Domn. Dar dacă materia nu-i aparține lui Dumnezeu (căci răul nu este al Lui), atunci Dumnezeu a folosit ceea ce nu era al Lui: fie prin împrumut, dacă este mai slab decât materia, fie prin jaf, dacă este mai puternic. Căci există doar trei moduri în care ceea ce nu este al Lui este dobândit: prin drept, prin bunătate și prin jaf, adică prin drept de proprietate, prin împrumut și prin forță. Întrucât dreptul de proprietate nu-i aparține lui Dumnezeu, Hermogenes poate alege doar cea mai potrivită dintre ultimele două moduri: să creeze universul prin împrumut sau prin forță. Dar nu este oare mai bine ca Dumnezeu să decidă să nu creeze nimic, decât să creeze prin împrumut sau prin forță și, mai mult, din rău? Ar considera El cu adevărat demn să se creeze pe Sine Însuși din proprietatea altora, chiar dacă ar fi bună, chiar dacă materia ar fi cea mai bună? Nu ar fi foarte rezonabil din partea Lui să

creeze lumea spre slava Sa și, în același timp, să Se arate ca datornic unei substanțe străine și, în plus, nebunești.

10. „Ce a trebuit atunci”, spune Hermogenes, „să fi creat Dumnezeu din nimic, ca să se atribuie și răul voinței Sale?” Cu adevărat, mare este orbirea ereticilor care aplică acest raționament, atunci când fie vor să creadă într-un alt Dumnezeu, bun și atotbun, deoarece îl consideră pe Creator a fi producătorul răului, fie pun materia lângă Creator, pentru a deriva răul din materie și nu de la Creator. Căci niciun Dumnezeu nu ar trebui să fie scutit de întrebarea de ce, nefiind autorul răului, poate fi considerat ca fiind cel care, deși nu a creat El Însuși răul, a permis totuși ca acesta să provină de la cineva și de undeva. Prin urmare, să ne asculte Hermogenes în timp ce ne gândim la sensul răului într-un alt sens și, în același timp, la faptul că nu a reușit în această obiecție a sa.

Aici, deși nu este vinovatul, totuși este complicele răului, ei îl consideră pe Dumnezeu, Care a tolerat răul materiei cu un secol înainte de crearea lumii, pe care, ca un bun rival al răului, ar fi trebuit să-l corecteze. Căci fie ar fi putut să-l corecteze, dar nu a vrut, fie a vrut, dar de fapt nu a putut, fiind slab. Dacă a putut, dar nu a vrut, atunci El Însuși este rău, deoarece a patronat răul. Și prin urmare, Dumnezeu este deja considerat vinovatul răului, deși El Însuși nu l-a creat. Căci dacă Dumnezeu nu ar fi vrut ca răul să existe, acesta nu ar fi existat. Dar Dumnezeu Însuși a acționat ca și cum nu ar fi vrut ca răul să nu existe. Ce ar putea fi mai rușinos? Dacă a vrut existența a ceea ce El Însuși nu a vrut să creeze, atunci a acționat împotriva Sa. Căci, pe de o parte, a vrut existența a ceea ce El Însuși nu a vrut să creeze, pe de altă parte, nu a vrut să creeze ceea ce a vrut să existe. Este ca și cum ar fi vrut existența lui ca fiind bună și ca și cum nu ar fi vrut crearea lui ca fiind rea. Fără a-l crea, El l-a declarat rău, iar permițându-l, L-a proclamat bun. Permițând răul în loc de bine și nedezrădăcinându-l cu hotărâre, Dumnezeu este protectorul său. Răul prin liber arbitru este mai rău decât răul prin necesitate. Dumnezeu va deveni fie slujitorul răului, fie prietenul său dacă va conversa doar cu răul materiei, ca să nu mai vorbim de crearea a ceva din răul ei.

11. Dar cum ne convinge Hermogenes că materia este rea? Cu siguranță, el nu se poate abține să nu numească rău ceea ce atribuie răului. Dar am stabilit deja că eternul nu poate admite a fi diminuat și subordonat, ca nu cumva să fie considerat inferior altuia coetern cu el. Din aceasta afirmăm acum că răul nu poate fi o proprietate a materiei, deoarece materia nu poate fi subordonată acesteia, deoarece nu poate fi subordonată nimănui, deoarece este etern. Dar, din moment ce s-a stabilit în altă parte că cel mai înalt bine este cel care este etern (cum ar fi Dumnezeu; datorită căruia El este singurul de felul Său în timp ce este etern și, în consecință, bun în timp ce este Dumnezeu), atunci cum poate fi răul inerent materiei, dacă aceasta, ca eternă, trebuie considerată cel mai înalt bine? Sau dacă ceea ce este etern poate conține răul în sine, atunci răul poate fi conceput în Dumnezeu. Și fără motiv se laudă Hermogenes că l-a eliberat pe Dumnezeu de rău, dacă, atribuindu-l materiei, îl admite prin aceasta ca o

proprietate a eternității. Și cu siguranță, din moment ce eternul poate fi considerat rău, răul va fi atunci invincibil și irezistibil la fel ca eternul. Și oare, la urma urmei, trudim în zadar pentru a îndepărta răul de la noi înșine? Atunci, de asemenea, Dumnezeu prescrie și poruncește acest lucru în zadar. Nu, Dumnezeu a instituit și judecata în zadar, în orice caz, intenționând pe nedrept să-i pedepsească pe cei pentru care, spre deosebire de rău, sfârșitul este inevitabil - când vicarul răului, diavolul, înainte de a fi aruncat în abisul abisului, va fi condamnat focului pe care Dumnezeu l-a pregătit pentru el și îngerii săi; când Revelația Fiilor lui Dumnezeu va elibera creația de rău, care este pretutindeni supusă deșertăciunii; când, prin restaurarea inocenței și integrității creației, animalele domestice vor face pace cu cele sălbatice, iar copiii se vor juca cu șerpii; când Tatăl îi va arunca la picioarele Fiului pe dușmani, în special pe creatorii răului. Astfel, dacă răul are un sfârșit, este necesar să aibă și un început. Materia va avea și ea un început, deoarece răul are un sfârșit. Căci ceea ce este atribuit răului aparține și celeilalte forme ale sale - materia.

12. Ei bine, atunci! Să credem că materia este rea, și chiar foarte rea, cel puțin prin fire. Credem că Dumnezeu este bun, și extrem de bun, tot prin fire. Mai mult, natura trebuie considerată constantă și imuabilă, de nezdruncinat atât în răul materiei, cât și în binele lui Dumnezeu și, desigur, incapabilă de transformare și neschimbătoare. Căci dacă natura în materie s-a schimbat din rău în bine, atunci s-ar putea schimba și în Dumnezeu din bine în rău. În acest punct, cineva ar putea spune: „De aceea, din pietre nu vor ieși fiii lui Avraam, iar urmașii șerpilor nu vor aduce roade ale pocăinței, iar fiii mâniei nu vor deveni fiii păcii, dacă natura nu se poate schimba?” Arăți spre aceste exemple fără să te gândești, omule. Căci odată cu materia, care nu are început, tot ce are un astfel de început este incomparabil: pietre, șerpi, oameni. Desigur, natura acestora din urmă, având un început, poate avea și un sfârșit. Materia, nu uita, este odată pentru totdeauna definită ca eternă, necreată și nenăscută. Și prin urmare trebuie presupus că are o natură neschimbătoare și netransformabilă, chiar și conform opiniei lui Hermogenes, pe care o opune opiniei noastre, atunci când neagă că Dumnezeu ar putea crea din Sine Însuși, deoarece ceea ce există etern nu se schimbă. Care, desigur, se va pierde dacă, în urma schimbării, ia ființă ceva ce nu exista, și astfel eternitatea dispare.

Prin urmare, Dumnezeul cel veșnic nu poate deveni altul decât a fost dintotdeauna. Cu această definiție, îi voi da lui Hermogene o contra-lovitură binemeritată. Condamn și materia atunci când Dumnezeu, care este rău, și chiar foarte rău, creează din ea lucruri bune și chiar foarte bune: Și Dumnezeu a văzut că lucrurile pe care le făcuse erau bune și le-a binecuvântat (Gen. 1:21-22) - desigur, pentru că sunt foarte bune, și nu pentru că sunt rele și foarte rele. Prin urmare, materia a permis schimbări și, dacă este așa, a pierdut starea de veșnicie, adică a murit în forma sa anterioară. Dar veșnicia nu poate fi pierdută; dacă acest lucru ar fi posibil, nu ar fi veșnicie. Prin urmare, nu poate permite schimbări, întrucât, fiind veșnicie, nu se poate schimba în niciun fel.

13. Acum se pune întrebarea: dacă numai binele a fost creat din materie, care nu ar putea fi rezultatul schimbării sale, atunci de unde provine sămânța binelui și a celui mai bun în rău și în cel mai rău? Cu siguranță, nici un pom bun nu produce fructe rele (așa cum nu există alt Dumnezeu decât cel bun), nici un pom rău nu produce fructe bune (așa cum nu există materie decât cea rea). Și dacă îi atribuim ceva asemănător germenului binelui, atunci nu va mai fi de natură uniformă, adică rău în general și în ansamblu, ci dual, adică de natură atât rea, cât și bună. Și atunci se pune din nou întrebarea: poate exista ceva comun în bine și rău, lumină și întuneric, dulce și amar? Căci dacă opoziția ambelor, bine și rău, ar putea coincide, iar natura materiei ar deveni dual, abundând în ambele fructe, atunci binele însuși nu i-ar fi atribuit lui Dumnezeu, astfel încât răul nu ar fi conceput din El, ci ambele feluri, împrumutate din proprietatea materiei, i s-ar atribui. Într-o astfel de condiție, nu-I datorăm lui Dumnezeu nici recunoștință pentru bine, nici ură pentru rău, căci El nu a făcut nimic conform proprietăților Sale naturale, iar aceasta dovedește clar că a apostaziat în favoarea materiei.

14. Deși spun că Dumnezeu, având o dispoziție favorabilă a materiei și, în același timp, din propria Sa voință liberă, ar putea produce binele, ca și cum ar împrumuta accidental binele din materie, acest lucru este, desigur, și rușinos, deoarece din acesta creează și răul. Fiindcă a creat răul, evident nu din propria Sa voință liberă, Dumnezeu s-a dovedit a fi sclavul materiei, neputând face altceva decât să creeze din rău. Desigur, a creat fără voie, deoarece este bun. Și din necesitate, deoarece fără voie. Și în virtutea datoriei sclavești, deoarece din necesitate. Care este mai vrednic, să creezi răul din necesitate sau din liberă voință? Desigur, a creat din necesitate, dacă din materie; și dacă din nimic (ex nihilo), atunci din propria Sa voință liberă. Și este în zadar că încercați să-L reprezentați pe Dumnezeu ca fiind nevinovat de rău. Căci dacă El a creat din materie, atunci răul este atribuit celui care a creat, deoarece El a fost cel care a creat. Dimpotrivă, dacă Ar crea din nimic, nu ar conta din ce. Important este, așadar, cum a creat El, astfel încât să fi creat în modul care I se potrivește cel mai mult. Și I se potrivește cel mai mult să creeze prin propria Sa voință decât prin necesitate, adică din nimic decât din materie. De asemenea, este mai potrivit să-L considerăm pe Dumnezeu ca un creator liber al răului decât ca unul dependent. Orice putere Îi este mai potrivită decât nimicul. Dacă, așadar, suntem de acord că materia nu are nimic bun și că Dumnezeu, dacă a creat ceva bun, l-a creat prin propria Sa putere, atunci vor apărea alte întrebări. În primul rând, dacă bunătatea nu era deloc inerentă materiei, atunci nu a fost creată din ea, deoarece materia era complet lipsită de ea. Apoi, dacă nu din materie, atunci, prin urmare, a fost creată de Dumnezeu. Dacă nu de la Dumnezeu, atunci, prin urmare, a fost creată din nimic. Aceasta este singura cale de ieșire pentru raționamentul lui Hermogenes.

15. Dar dacă binele nu a fost creat nici din materie (căci nu se afla în el, fiind rău), nici de la Dumnezeu (căci nimic nu ar fi putut lua ființă de la Dumnezeu, așa cum a definit Hermogenes), atunci se dovedește că binele, neavând originea în

nimeni, a fost creat din nimic și, prin urmare, nici din materie, nici de la Dumnezeu. Și dacă binele este din nimic, atunci de ce nu și răul? Mai mult, de ce nu totul din nimic, dacă ceva din nimic? Cu excepția cazului în care puterea divină, care a produs ceva din nimic, a fost insuficientă pentru a produce totul. Și dacă binele a venit din materia rea (dacă nu din nimic și nu de la Dumnezeu), atunci a apărut ca urmare a transformării materiei, contrar schimbării respinse categoric a veșnicului. Astfel, indiferent din ce este alcătuit binele, Hermogenes este gata să nege complet că acesta poate consta din ceva. Dar este necesar ca acesta să provină din ceva din care, așa cum credea el, nu ar putea proveni. Dar dacă răul nu a apărut din nimic, astfel încât să nu-i aparțină lui Dumnezeu (căci s-ar părea că a fost creat prin voința Lui), ci din materie, astfel încât să aparțină aceleia din a cărei substanță a fost creat, atunci și aici, așa cum am spus, Dumnezeu va fi considerat autorul răului. Căci, deși ar fi trebuit să producă din materie tot binele, sau numai binele, prin aceeași putere și voință, totuși nu a făcut totul bun, ci chiar și unele lucruri rele. În orice caz, fie a voit ca răul să existe, dacă ar fi putut împiedica existența răului, fie nu a fost capabil să facă totul bun, dacă ar fi vrut și nu ar fi făcut-o.

Acum nu contează dacă Dumnezeu a devenit creatorul răului prin slăbiciune sau prin propria Sa voință. Sau a existat vreun motiv pentru care El, deși putea crea binele, fiind Bun, să creeze totuși răul, ca și cum nu ar fi bun? De ce nu a creat doar în conformitate cu propria Sa esență? Ce nevoie a fost ca El, după finalizarea lucrărilor Sale, să aibă grijă de materie și să creeze răul? Astfel încât El singur și numai să fie recunoscut ca bun datorită bunătății, iar materia să nu fie considerată rea din cauza răului? Binele ar înflori mai mult fără influența răului. Căci Hermogenes contestă și argumentele unora care susțin că răul a fost necesar pentru a da strălucire binelui, înțeles ca opusul răului. Prin urmare, fie nu exista niciun motiv pentru a crea răul, fie, dacă un alt motiv ar impune introducerea răului, de ce nu putea fi creat din nimic? Din același motiv L-ar scuza pe Domnul, astfel încât El să nu fie considerat autorul răului, care acum scuză răul atunci când îl creează din materie - dacă există vreo scuză. Și astfel, oriunde te uiți, dai peste această întrebare, la care cei care Îi reproșează lui Dumnezeu răul nu vor să răspundă, trăgând multe concluzii nedemne, dar neexaminând esența răului și neavând în vedere dacă să atribuie răul lui Dumnezeu sau să-l despartă de El.

16. După ce am definit preliminar acest subiect (la care poate va fi necesar să revenim în alt loc), stabilesc că binele și răul trebuie atribuite fie lui Dumnezeu (dacă le-a creat din materie), fie materiei însăși (din care a creat), fie ambelor (dacă Cel care a creat și cea din care a creat sunt legați unul de celălalt), fie unuia și celuilalt celuilalt. Căci nu există un al treilea, în afară de materie și Dumnezeu. Din nou, dacă amândoi aparțin lui Dumnezeu, El va fi considerat autorul răului. Dar Dumnezeu, fiind bun, nu poate fi autorul răului. Dar dacă amândoi aparțin materiei, atunci materia va părea chiar a fi mama binelui. Dar fiind complet rea, materia nu poate fi sursa binelui. Dacă amândoi aparțin amândurora, atunci materia va fi astfel echivalată cu Dumnezeu și amândoi vor

deveni egali, participând în mod egal la rău și bine. Dar materia nu trebuie echivalată cu Dumnezeu, ca nu cumva să existe doi dumnezei. Și dacă unul este către Unul și celălalt către celălalt, atunci, desigur, binele este către Dumnezeu și răul este către materie. Căci este imposibil să atribuim răul lui Dumnezeu, nici binele materiei. Dar, creând binele și răul din materie, Dumnezeu creează împreună cu ea. Dacă este așa, atunci nu știu cum ar fi putut ieși din asta Hermogenes, care nu-L consideră pe Dumnezeu, indiferent cum a creat răul din materie, fie prin voința Sa, fie prin necesitate, fie prin rațiune, ca fiind creatorul răului. Mai mult, dacă creatorul răului este Chiar Cel care a creat creația, desigur, în uniune cu materia, care I-a furnizat substanța, atunci nu mai există niciun motiv să introducem materia ca sursă a răului. Căci, în ciuda acestui fapt, Dumnezeu se dovedește a fi creatorul răului prin materie, deși a fost permis pentru ca El să nu fie considerat autorul răului. Astfel, după eliminarea materiei (să recunoaștem că nu este nevoie de ea), devine clar că Dumnezeu a creat totul din nimic. Și nu contează dacă considerăm tot răul din momentul apariției sale (fie că este rău sau nu), - și dacă, apropo, ceea ce considerați voi este rău. Căci este mai vrednic de El să producă prin propria Sa voință, creând răul din nimic, decât prin porunca altuia, dacă ar crea din materie. Libertatea, nu necesitatea, se potrivește lui Dumnezeu. Prefer ca El Însuși să vrea să creeze răul, decât să nu se poată abține să nu-l creeze.

17. Monoteismul necesită recunoașterea următoarelor prevederi. Dumnezeu este unul doar cu condiția ca El să fie Unicul și Unicul. El este Unicul și Unicul doar pentru că nu există nimic cu El. Și El va fi Primul pentru că totul este după El. Deci, totul este după El, pentru că totul este de la El. Și de la El, pentru că din nimic. Este important ca toate acestea să nu contrazică sensul Scripturii: Cine a cunoscut gândul Domnului? Sau cine a fost consilierul Lui? Sau de la cine a cerut El sfatul? Poate cine I-a arătat calea înțelegerii și a cunoașterii? Există cineva căruia să-i fie dator pentru favoarea făcută? (Romani 11:34-35). Desigur, nu există astfel de lucruri. Întrucât nu exista nicio forță, nicio materie, nicio ființă de altă substanță lângă El. Și dacă El ar fi creat din ceva, ar fi trebuit să primească din acel lucru atât planul, cât și explicația pentru acesta, ca și cale a înțelegerii și a cunoașterii. Și atunci El ar fi trebuit să creeze conform calității lucrului și caracteristicilor naturale ale materiei, și nu conform voinței Sale. Așadar, El ar crea și răul nu după voința Sa, ci în conformitate cu natura substanței.

18. Dacă, așa cum credea Hermogenes, Dumnezeu avea nevoie de materie pentru a crea lumea, atunci Dumnezeu are o materie mult mai vrednică și mai convenabilă, informații despre care ar trebui căutate nu de la filosofi, ci de la profeți, adică Înțelepciunea (sophia) Lui. În cele din urmă, numai ea a cunoscut gândul Domnului. Cine cunoaște lucrurile lui Dumnezeu și ce este în El, afară de Duhul care este în El? (1 Corinteni 2:11). Și Înțelepciunea este Duh. Ea a fost consiliera lui Dumnezeu. Ea este calea înțelegerii și a cunoașterii. Din ea Dumnezeu a creat, creând prin ea și cu ea. Când a întărit cerurile, zice ea: „Eu eram cu El”. Când a așezat norii înalți pe vânturi și când a întemeiat izvoarele ce

sunt sub ceruri, eu eram cu El și L-am ajutat. Eu eram cel de care Se bucura El. Dar eu mă bucuram în fiecare zi de prezența Lui, când Se bucura de rânduirea lumii și Se desfăta în fiii oamenilor (Proverbe 8:27-31). Cine nu l-ar recunoaște mai degrabă ca izvor și început al tuturor lucrurilor, adevărata materie a tuturor lucrurilor: necuprinsă de corupție, necuprinsă de starea sa, necuprinsă de vanitate, necuprinsă de urâtă la înfățișare, ci nativă, potrivită, ordonată și potrivită, de care Dumnezeu ar putea avea nevoie, având totuși nevoie de al Său, și nu de al altcuiva? De îndată ce simte că este necesară pentru crearea lumii, El îndată o zămislește și o aduce la iveală în Sine Însuși. Domnul, spune ea, m-a făcut începutul căilor Sale pentru lucrările Sale. Înainte de veacuri m-a întemeiat, înainte de a face pământul, înainte de a întemeia munții, înainte de toate dealurile m-a născut, înainte de adâncuri m-am născut (22-25).

Prin urmare, Hermogenes trebuie să admită că afirmația generării și creării chiar a Înțelepciunii lui Dumnezeu este făcută pentru a putea crede că nu există nimic negenerat și necreat în afară de Dumnezeu singur. Căci, dacă ceea ce a venit în ființă în Dumnezeu din Sine și în Sine nu a fost fără început, în special Înțelepciunea Lui, care a fost generată și creată în momentul în care a început să acționeze în mintea lui Dumnezeu pentru crearea lumii, atunci cu atât mai puțin ar putea fi fără început ceva în afara lui Dumnezeu. Dacă într-adevăr această Înțelepciune este gândul, este Cuvântul lui Dumnezeu, fără de care nimic nu a fost creat, așa cum fără Înțelepciune nimic nu este pus în ordine, ce ar putea fi atunci mai vechi decât Tatăl și, prin urmare, mai nobil decât Fiul lui Dumnezeu, Cuvântul Unul-Născut și Întâi-Născut, ca să nu mai vorbim de faptul că negeneratul este mai puternic și necreatul este mai puternic? Căci ceea ce nu a avut nevoie de niciun creator pentru a exista, va fi mult superior celui care a avut nevoie de vreun creator pentru a exista. Așadar, dacă răul nu este născut [și din bine], adică din Cuvântul lui Dumnezeu, se spune: Căci El a vărsat Cuvântul cel preafericit (Ps. 46:2), nu știu dacă răul poate fi produs din bine, cel puternic din cel slab, adică cel nenăscut din cel născut? Prin urmare, Hermogenes preferă materia lui Dumnezeu, preferând-o Fiului. Căci Fiul este Cuvântul, iar Dumnezeu este Cuvântul (cf. Ioan 1:1): Eu și Tatăl suntem una (10:30). Cu excepția cazului în care Fiul consimte cu indiferență ca cea care este egală cu Tatăl să-I fie preferată Lui.

19. Dar voi apela și la cărțile autentice ale lui Moise, cu care, într-adevăr, cealaltă parte încearcă în zadar să-și susțină premisele, ca nu cumva să pară că se bazează pe principii greșite. A stabilit sensul anumitor cuvinte într-un mod obișnuit de eretici, pentru a confunda cele mai simple lucruri. Căci ei vor ca însăși începutul în care Dumnezeu a creat cerul și pământul să fie ceva substanțial și corporal și să fie interpretat în materie. Noi însă insistăm să folosim fiecare cuvânt în sensul său propriu și susținem că „începutul” (principium) nu este altceva decât „începutul acțiunii” (initium), iar acest cuvânt este potrivit pentru tot ceea ce începe să existe. Căci nimic din ceea ce urmează să existe nu este fără început, căci începutul însuși vine la el atunci când ceva începe să existe. Astfel, principium sau initium sunt cuvinte pentru „începutul” (inceptio) și

nu nume de vreo substanță. Și dacă primele lucrări ale lui Dumnezeu sunt cerul și pământul (pe care Dumnezeu le-a făcut mai întâi, pentru a da un adevărat început lucrărilor Sale), întrucât au fost făcute mai întâi, atunci pe bună dreptate Scriptura începe cu cuvintele: La început Dumnezeu a făcut cerul și pământul (Gen. 1, 1). Tot așa s-ar fi spus: „La sfârșit a făcut Dumnezeu cerul și pământul", dacă le-ar fi creat la urmă. Și dacă începutul ar fi fost o substanță, atunci sfârșitul ar fi fost o materie.

Dar, desigur, un anumit început poate fi substanțial (substantivum) pentru un alt lucru care urmează să ia ființă din el. Astfel, de exemplu, lutul este începutul ceramicii, iar o sămânță este începutul unei plante. Dar dacă folosim cuvântul „început" în sensul unei substanțe și nu al unei secvențe temporale, atunci adăugăm în mod special numele lucrului pe care îl luăm ca început al unui alt lucru. Dacă spunem, de exemplu, „La început olarul a făcut un lighean sau o urnă", „început" aici nu va denota în niciun fel materia. Căci în această propoziție am numit „început" nu lutul, ci secvența acțiunilor, căci olarul a făcut mai întâi un lighean și o urnă, intenționând după aceasta să facă restul. Deci, cuvântul „început" se va referi la ordinea acțiunilor și nu la originea substanțelor. De asemenea, pot interpreta „început" diferit, nu de obiectul desemnat, în cele din urmă. Astfel, în greacă, cuvântul „început", adică <…>, denotă primatul nu doar în secvență, ci și în putere, de unde atât autoritățile, cât și puterile sunt numite „arhonte". Prin urmare, în conformitate cu acest sens, „început" poate fi folosit pentru a desemna primatul, precum și puterea. La urma urmei, tocmai în virtutea primatului și a puterii Dumnezeu a creat cerul și pământul.

20. Dar pentru ca cuvântul grecesc să nu primească alt înțeles decât început și ca începutul să nu admită nimic altceva decât acțiunea de „început", trebuie să recunoaștem ca început și ceea ce spune: Dumnezeu m-a creat, începutul căilor Sale, pentru lucrările Sale (Prov. 8:22). Căci dacă toate lucrurile au fost create prin Înțelepciunea lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu, după ce a creat cerul și pământul „la început", adică începându-Și activitatea, le-a creat în Înțelepciunea Sa. În cele din urmă, dacă începutul ar însemna materie, atunci Scriptura nu ar spune „la început Dumnezeu a creat", ci „de la început", întrucât Dumnezeu ar crea atunci nu în materie, ci din materie. Dar despre Înțelepciune s-ar putea spune „la început". Căci El a început mai întâi să creeze în Înțelepciune, în care a creat, gândind și aranjând. Și chiar dacă ar fi să creeze din materie, ar trebui mai întâi să creeze în Înțelepciune, prin reflecție și aranjare. Căci dacă a fost începutul căilor, este tocmai pentru că reflecția și aranjarea sunt prima lucrare a Înțelepciunii, care deschide calea către acțiune prin reflecție. Această mărturie o trag pe bună dreptate din Scriptură, care, după ce L-a arătat pe Dumnezeu Creatorul și ce a creat El, nu spune nimic despre din ce a creat El.

În fiecare activitate sunt esențiale trei puncte fundamentale: cine o face, ce se naște și din ce se naște. Prin urmare, într-o descriere corectă a unei activități trebuie indicate trei nume, care desemnează persoana (persona) Creatorului, creatul și materia creatului. Dacă nu se indică materia, dar se indică lucrarea și

Creatorul lucrării, atunci este clar că El a produs din nimic. Altfel, dacă Ar fi produs din ceva, s-ar indica din ce anume. În cele din urmă, adaug Evanghelia la Vechiul Testament. Din ea ar trebui să fie și mai evident că Dumnezeu a creat totul dintr-o anumită materie, căci tocmai acolo se explică cu ajutorul Cui a creat toate. La început era Cuvântul, tocmai în acel început în care Dumnezeu a făcut cerul și pământul. Și Cuvântul era cu Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu. Toate lucrurile s-au făcut și prin El și nimic nu s-a făcut fără El (Ioan 1:1-3). Prin urmare, dacă atât Creatorul, adică Dumnezeu, cât și creatul, adică totul, sunt arătați aici și prin Care, adică prin Cuvânt, nu ar cere oare ordinea ca ceea ce, cu ajutorul Cuvântului, a fost creat de Dumnezeu totul, dacă a fost creat din ceva, să fie declarat? Astfel, ceea ce nu a fost, Scriptura nu putea declara. Și chiar această tăcere spune suficient că nimic nu a fost, deoarece dacă ar fi fost ceva, Scriptura ar fi spus-o.

21. Vei obiecta, cu siguranță, că cel care crede că universul a fost creat din nimic, deoarece nu se afirmă în mod expres că toate lucrurile sunt făcute din materie, trebuie să se ferească de afirmația celeilalte părți că universul a fost creat din materie, deoarece la fel de clar nu se afirmă că toate lucrurile au fost făcute din nimic. Este, desigur, ușor să întorci unele dintre argumentele adversarului împotriva sa; dar acest lucru nu se poate face rapid și corect acolo unde există o diferență în subiectul în sine. Prin urmare, spun că, deși Scriptura nu a declarat deschis că toate lucrurile au fost făcute din nimic sau, dimpotrivă, din materie, totuși nu a existat o asemenea necesitate de a indica deschis că toate lucrurile au fost făcute din nimic, așa cum ar fi apărut dacă universul ar fi fost făcut din materie. Căci ceea ce este făcut din nimic este considerat a fi fost făcut din nimic, până când nu se arată din ce este făcut; și astfel nu este în pericol de a fi considerat a fi fost făcut din ceva, atunci când nu se arată din ce este făcut. Însă ceea ce ia ființă din altceva, dacă se spune clar că provine din altceva, dar nu se declară deschis din ce anume, este expus la două pericole. În primul rând, poate părea făcut din nimic, deoarece nu se spune din ce a fost făcut. În al doilea rând, chiar dacă are o astfel de proprietate încât nu poate decât să pară făcut din ceva, există totuși pericolul ca (până când nu se spune clar din ce a fost făcut) să pară făcut din altceva decât ceea ce este în realitate. Prin urmare, dacă Dumnezeu a creat toate lucrurile din nimic, Scriptura nu poate face mai mult decât să adauge că El a creat din nimic. Dar dacă El a creat din materie, ar fi necesar să se indice prin orice mijloace că El a creat din materie. Căci prima ar putea fi ușor înțeleasă, chiar dacă nu s-ar spune nimic despre ea, dar a doua ar fi îndoielnică dacă nu ar fi specificată.

22. Și de aceea Duhul Sfânt a stabilit această regulă pentru Scriptura Sa, ca atunci când ceva ia ființă din ceva, El să spună atât ce ia ființă, cât și din ce ia ființă. „Să dea pământul”, spune El, „ierbătură care să facă sământă după soiul ei și pom roditor care să facă rod cu sământa lui și după asemănarea lui.” Și așa a fost. Pământul a dat iarbă care să facă sământă după soiul ei și pom roditor care să facă rod din belșug și cu sământa lui și după asemănarea lui (Geneza 1:11-12). Și iarăși: „Așa a zis Dumnezeu: «Să scoată apele viețuitoare și păsări care

zboară pe pământ, sub întinderea cerului.»” Și așa a fost. Dumnezeu a creat pești mari și tot felul de viețuitoare care se mișcă și pe care le-au scos apele după soiul lor (20-21). Și apoi: „Așa a zis Dumnezeu: «Să scoată pământul suflet viu după soiul lui: vite, târâtoare și fiare sălbatice după soiul lor»” **(24)** .

Dacă deci Dumnezeu, producând alte lucruri din lucruri create, declară prin profet și ne spune ce și din ce a creat (deși am putea presupune că toate acestea au fost create din ceva și nu din nimic, căci ceva fusese deja creat din care restul putea veni), dacă Duhul Sfânt și-ar fi asumat grija de a ne instrui, ca să știm de unde a venit ce anume, nu ne-ar fi spus și despre ceruri și pământ, din ce au fost făcute, dacă își datorează originea unei materii? Atunci nu s-ar părea că le-a creat din nimic, deoarece până atunci nu fusese creat ceea ce, s-ar părea, a creat. Prin urmare, indicând originea a ceea ce a fost creat din ceva, El sugerează prin aceasta că ceea ce a fost creat din nimic a fost creat, a cărui origine nu o indică.

Așadar: La început Dumnezeu a creat cerul și pământul. Mă închin în fața plinătății Scripturii, căci ea îmi arată atât Creatorul, cât și creația. Și în Evanghelie găsesc destul de multe despre asistentul și mijlocitorul Creatorului - Cuvântul. Cât despre faptul că totul a fost creat dintr-o substanță materială, nu am citit nicăieri. Școala lui Hermegen să susțină că acest lucru este scris undeva. Și dacă nu este scris, atunci să se ferească de acele necazuri care sunt sortite iubitorilor de ficțiune și calomnie.

23. Dar Hermogene își susține raționamentul și cu următoarele cuvinte din Scriptură: Acum pământul era invizibil și fără formă (Gen. 1:2). Din acest motiv, el atribuie numele de pământ materiei, pe motiv că, în opinia sa, pământul a fost creat din materie. Și vizează același lucru prin „a fost”, ca și cum pământul-materia ar fi existat dintotdeauna înainte, nenăscută și necreată, invizibilă și fără formă, deoarece vrea ca materia să fie fără formă, dezordonată și discordantă. Voi respinge aceste idei ale sale pe rând. Dar deocamdată vreau să-i răspund astfel. Să presupunem că existența materiei este dovedită de aceste propoziții. Dar spune Scriptura că, dacă a existat înainte de toate lucrurile și avea proprietățile indicate, că ceva a fost creat din ea? Nu, nu se spune nimic de genul acesta. Prin urmare, dacă materia a existat, a fost doar pentru că ea însăși, sau mai degrabă Hermogene, a vrut-o. Ar fi putut exista și totuși Dumnezeu nu a creat nimic din ea. Poate pentru că este nepotrivit ca Dumnezeu să aibă nevoie de ceva. Probabil de aceea nu se arată că El a creat ceva din materie. „În acest caz”, veți obiecta, „materia nu ar fi fost necesară”. Nu, este foarte necesară! Chiar dacă lumea nu ar fi fost creată din ea, erezia a fost creată! Și poate că ceea ce este mult mai rău este că nu erezia a fost creată din materie, ci materia însăși a fost creată de ea.

24. Acum revin la cazurile particulare pe care Hermogenes le consideră a indica existența materiei. Și mai întâi vreau să examinez numele. Căci unul dintre nume („pământ”) îl întâlnim în Scriptură, dar pe celălalt („materie”) nu. Prin urmare, se

pune întrebarea: dacă numele de materie nu este în Scriptură, pe ce temei i se atribuie numele de pământ, care denotă o substanță de un cu totul alt fel? Numele de materie, care însoțește numele de pământ, trebuie să fie cumva distinct în mod special, astfel încât să știu că numele de pământ este în același timp un nume pentru materie, astfel încât să nu-l aplic doar acelei substanțe al cărei nume propriu este și, în final, astfel încât să nu-l pot conecta (chiar dacă aș vrea) cu niciun alt fel de materie și, cu siguranță, nu cu materia în general. Căci un lucru căruia i se atribuie un nume comun [pentru mulți] nu are un nume propriu, deoarece nu dă nimic acelui lucru și poate fi atribuit oricărui altul. Prin urmare, deși Hermogenes a declarat că materia are un nume, el trebuie totuși să demonstreze că materia are același nume ca și pământul, astfel încât cele două nume ale materiei să nu se contrazică.

25. Hermogenes spune, așadar, că în pasajul din Scriptură menționat există două pământuri, unul pe care Dumnezeu l-a creat la început, iar celălalt este materia din care El a creat, despre care se spune: „Pământul era invizibil și nelucrat”. Și dacă întreb care dintre cele două ar trebui numit pământ, mi se va da răspunsul că cel care a fost creat își ia numele de la ceea ce a fost creat. Căci este mai potrivit ca urmașii să fie numiți cu numele strămoșilor lor decât ca strămoșii să fie numiți cu numele urmașilor lor. Dacă este așa, atunci ni se pune o altă întrebare: este oare permis să cerem ca pământul pe care Dumnezeu l-a creat să își ia numele de gen de la ceea ce l-a creat? Căci aud că la Hermogenes și la alți eretici, care sunt adepți ai materiei, pământul este fără formă, invizibil și neorganizat. Dar pe acesta al nostru îl văd eu însumi: a moștenit de la Dumnezeu atât frumusețe, cât și splendoare și îngrijire. Prin urmare, a fost creat într-un mod complet diferit de cel din care a apărut. Și fiind creată într-un mod diferit, nu putea fi unită prin nume cu ceea ce se deosebea prin starea sa.

Dacă denumirea propriu-zisă a materiei notorii ar fi „pământ”, atunci pământul nostru, care nu este materie, fiind creat într-un mod complet diferit, nu poate accepta în niciun fel denumirea de pământ, străin și inacceptabil în proprietățile sale. Pe de altă parte, materia creată, adică pământul nostru, părea să aibă o comunitate atât de origine, cât și de nume cu sursa sa, materia. Dar nu neapărat. La urma urmei, vasele, deși sunt făcute din lut, nu le voi numi lut, ci vase. Iar electrumul, deși este un aliaj de aur și argint, tot nu le voi numi nici argint, nici aur, ci electrum. Dacă ceva își schimbă proprietățile, își pierde și numele anterior, căci numele și proprietatea sunt strâns legate. Și cât de mult diferă pământul nostru în proprietățile sale de presupusul pământ, adică materia, reiese clar din faptul că Cartea Genezei mărturisește că este bun: Și Dumnezeu a văzut că era bun (1:31). Pământul lui Hermogene pare a fi sursa și cauza răului. În cele din urmă, dacă pământul nostru și-a împrumutat numele de la Hermogene, de ce nu a moștenit și numele de „materie”? Mai mult, cerul și tot ce există, dacă este alcătuit din materie, trebuie să poarte și numele „pământ” și „materie”. Dar destul despre numele pământului, sub care Hermogenes a încercat să introducă materia, deși toată lumea știe că „pământ” este numele unuia dintre elemente,

așa cum ne învață mai întâi natura, iar apoi Scriptura. Altfel, trebuie să-l credem pe Silenus, care, potrivit lui Theopomp, l-a convins pe regele Midas de existența Lumii Cealalte. De altfel, el a asigurat și de existența multor zei.

26. Dar pentru noi există un singur Dumnezeu și un singur pământ, pe care El l-a creat la început. Începând să prezinte ordinea creării sale, Scriptura ne spune mai întâi că a fost creat și apoi vorbește despre proprietățile sale. Tot așa, și despre cer spune mai întâi că a fost creat: La început Dumnezeu a creat cerul (Geneza 1:1), și apoi adaugă despre structura lui: Și a despărțit apele care erau sub întindere și apele care erau deasupra întinderii. Și Dumnezeu a numit întinderea cer (7-8). Anume, despre structura aceluiași lucru pe care L-a creat la început. Exact în același fel și cu omul: Dumnezeu l-a creat pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a creat **(27)** . Apoi Scriptura adaugă cum l-a creat Dumnezeu: Dumnezeu l-a făcut pe om din pământ, i-a suflat în nări suflare de viață și omul s-a făcut un suflet viu (2:7). Așa ar trebui să începem o narațiune: mai întâi facem o prefață, apoi descriem obiectul; mai întâi numim-l și apoi descriem-l. Ar fi, așadar, ciudat dacă Scriptura ar raporta brusc forma și proprietățile unui lucru pe care nu l-a menționat deloc, nici măcar nu i-a indicat numele, adică materia; ar fi spus cum era înainte de a arăta dacă exista; i-ar fi desenat imaginea, dar i-ar fi ascuns numele. Dar ni se pare mai probabil că Scriptura a plasat aici o descriere a acelui lucru a cărui creație și nume le-a menționat anterior. Este posibil să înțelegem în vreun alt mod cuvintele: La început, Dumnezeu a creat cerul și pământul, dar pământul era invizibil și fără formă? Nu este acesta pământul pe care l-a creat Dumnezeu și despre care Scriptura a oferit suficiente informații? Căci aici este folosită în mod special partea de legătură „zhe”, ca un element de fixare, unind șirul gândurilor într-un singur întreg: „zhe”. Cu ajutorul acestui cuvânt, Scriptura revine la pământul despre care tocmai a vorbit și leagă gândul. Dacă „zhe” este îndepărtat de aici, legătura este ruptă. Și atunci, desigur, poate părea că cuvintele: Pământul era invizibil și fără structură - au fost de fapt spuse despre un alt pământ.

27. Dar voi, cu ochii indignați și mâinile ridicate în sus, despicați aerul cu mâna voastră și declarați: „A fost!” - ca și cum ar fi existat dintotdeauna (desigur, nenăscut și necreat). Și de aceea, desigur, trebuie să credem că acest pământ este materie. Dar voi răspunde simplu și fără nicio înfrumusețare: despre tot se poate spune „a fost”, chiar și despre ceea ce a fost creat, care s-a născut, care odată nu a existat și care nu este materie. Căci despre tot ceea ce are ființă (oriunde o are - fie printr-un început, fie fără început), din moment ce „este”, se poate spune și „a fost”. Căci oricare ar fi forma originală a verbului potrivită pentru definiție, forma modificată a verbului se va potrivi pentru narațiune. „Este” este forma originală pentru definiție, iar „a fost” este pentru narațiune. Dar în cazul de față, toate acestea sunt subtilitățile și trucurile ereticilor. Ei creează o problemă din cuvinte simple și comune. Desigur, este o întrebare foarte importantă dacă pământul care a fost creat „a fost”? Și cu siguranță trebuie discutat dacă este potrivit ca pământul care a fost creat, sau ca ceea ce a fost

creat, să fie invizibil și nestructurat, astfel încât „a fost” să poată fi atribuit la ceea ce a fost de fapt.

28. Dar vom demonstra nu numai că proprietățile indicate erau potrivite pentru pământul nostru, ci și că nu erau potrivite și pentru celălalt. Căci dacă materia goală s-ar afla în fața lui Dumnezeu, fără a fi, desigur, separată de El prin vreun element (din moment ce nu exista încă nimic în afară de ea și de Dumnezeu), atunci, fără îndoială, nu ar putea fi invizibilă. Căci, deși Hermogenes afirmă că întunericul era inerent substanței materiei (vom răspunde la această afirmație la locul ei), totuși întunericul este vizibil chiar și pentru om - adică, el vede că este întuneric - ca să nu mai vorbim de Dumnezeu. În orice caz, dacă ar fi invizibil, proprietatea sa nu ar putea fi cunoscută în niciun fel. Cum, atunci, știa Hermogenes că era fără formă, dezordonat și neliniștit, dacă era ascuns pentru că invizibil? Și dacă acest lucru a fost revelat de Dumnezeu, atunci Hermogenes trebuie să-l dovedească. Întreb din nou, ar putea fi numit dezordonat? Căci, desigur, ceea ce este imperfect este dezordonat. Și, desigur, numai ceea ce este creat poate fi imperfect. Și ceea ce nu este complet creat este imperfect. „Desigur”, sunteți de acord. „Prin urmare, materia, care nu a fost creată deloc, nu ar putea fi imperfectă. Și dacă nu ar putea fi imperfectă, atunci nu ar putea fi dezordonată. Întrucât nu a avut un început, întrucât nu a fost creată, a fost lipsită de imperfecțiunea primară. Căci imperfecțiunea primară este inerentă începutului acțiunii. Prin urmare, numai pământul care a fost creat a meritat numele de «neordonat». Căci de îndată ce a fost creat, a primit temeiul imperfecțiunii înainte de a deveni perfect.”

29. Căci Dumnezeu a făcut toate lucrările Sale într-o anumită ordine: mai întâi a creat lumea din elementele brute și apoi, cum ar spune, a sfințit-o cu ornamente. Astfel, Dumnezeu nu a umplut imediat lumina cu splendoarea soarelui, nici nu a îmblânzit imediat întunericul cu încântarea lunii, nici nu a împodobit imediat cerul cu stele și constelații, nici nu a populat imediat mările cu animale și nici nu a înzestrat imediat pământul însuși cu puterea de a rodi. Ci mai întâi i-a dat existență și apoi l-a umplut, ca să nu rămână gol. Cel puțin așa spune Isaia: Dumnezeu l-a creat nu ca să fie gol, ci ca să fie locuit în el (45:18). Prin urmare, a trebuit să atingă perfecțiunea după ce a fost pur și simplu creat la început. Și totuși era invizibil și neorganizat. Neorganizat pentru că este invizibil. Și din moment ce este de neatins prin vedere, este și neorganizat în alte privințe. Ea era invizibilă pentru că era încă înconjurată de ape, ca un văl de fluid al nașterii.

În același fel ia ființă trupul nostru rudă. De aceea, David cântă astfel: „Al Domnului este pământul și toată belșugul lui, cercul pământului și toți cei ce locuiesc pe el. El l-a întemeiat pe mări și l-a așezat pe râuri” (Ps. 24:1-2). După ce apele s-au despărțit și au umplut golurile pământului, uscatul, care până atunci fusese acoperit de ape, a fost descoperit. Din acel moment a devenit vizibil, după cuvântul lui Dumnezeu: „Să se strângă apele la un loc și uscatul să fie văzut” (Gen. 1:9). „Să fie văzut”, a spus El, și nu „Să fie”. Căci fusese deja creat, dar, fiind invizibil, aștepta ocazia să devină vizibil. Uscatul, deoarece urma

să apară după despărțirea lichidului, este pământ. Și Dumnezeu a numit uscatul pământ **(10)** , și nu materie. Și astfel, atingând această perfecțiune, pământul încetează să mai fie considerat neliniștit din momentul în care Dumnezeu a spus: „Să dea pământul iarbă verde, care să semene cu sământă după soiul ei și după asemănarea ei, și pomi roditori, care să facă rod cu sământa lor în ei și după asemănarea lor” **(11)** . Și, de asemenea: „Să dea pământul suflet viu după soiul lui, vite, târâtoare și fiare după soiul lor” **(24)** .

Astfel, Scriptura divină și-a împlinit scopul. Căci ceea ce a reprezentat inițial ca fiind invizibil și dezordonat, i-a dat vizibilitate și perfecțiune. Căci nu materia era invizibilă și dezordonată, întrucât în acest caz ar trebui să devină vizibilă și perfectă. De aceea, vreau să văd materia, dacă a devenit vizibilă. Vreau să mă familiarizez cu ea, fiind perfectă, pentru a obține din ea atât iarba, cât și pomul roditor și pentru a folosi animalele pentru propriul meu folos și slujbă.

Dar în realitate nu există materie nicăieri. Însă pământul – iată-l înaintea noastră. Îl văd, mă bucur de el, după ce a încetat să mai fie invizibil și neorganizat. Isaia vorbește despre el foarte clar: Așa vorbește Domnul, care a făcut cerurile, Dumnezeul, care a descoperit pământul și l-a făcut (45:18). Desigur, El l-a descoperit pe același pe care îl crease. Cum l-a arătat? Desigur, prin cuvântul Său: Să fie uscatul vizibil (Gen. 1:9). De ce îi poruncește El să devină vizibil, dacă nu pentru că nu era vizibil înainte? Și pentru a nu-l lăsa gol, după ce l-a făcut vizibil, l-a făcut locuibil. Deci toate acestea dovedesc că pământul pe care îl locuim a fost creat de Dumnezeu și arătat de El și că nu exista niciun alt pământ într-o stare neorganizată și invizibilă, în afară de cel care a fost atât creat, cât și arătat. Prin urmare, expresia: Pământul era invizibil și neorganizat – se referă la ceea ce Dumnezeu a creat împreună cu cerurile.

30. Opinia lui Hermogene pare a fi susținută de următoarele cuvinte: Și întunericul era peste fața adâncului și Duhul lui Dumnezeu se mișca peste fața apelor (Gen. 1:2), ca și cum aceste substanțe amestecate ar fi o dovadă a existenței masei haotice a lui Hermogene. Dar o astfel de separare clară a elementelor definite și distincte, distingând separat întunericul, adâncul, Duhul lui Dumnezeu și apa, ne permite să decidem că nimic nu este nici amestecat, nici nedefinit din cauza amestecului. Cu atât mai mult când fiecăruia dintre ele i se atribuie o poziție specială: întunericului de pe fața adâncului, Duhului de pe ape, atunci amestecul substanțelor este negat, iar aranjamentul lor special indică diferența dintre ele. Prin urmare, ar fi extrem de nerezonabil să vorbim serios despre materie, care este reprezentată ca fiind fără formă, că este fără formă în virtutea multitudinii de nume de forme, fără a indica ce constituie, de fapt, esența amestecului. Căci materia fără formă trebuie în orice caz reprezentată ca unică. Căci tot ce este fără formă este, desigur, uniform. Și fără formă este tot ceea ce este amestecat din diferite lucruri, iar singura sa formă, fiind o combinație a mai multor forme, constă prin aceasta în absența formei. Dar materia fie avea în sine acele forme (specii) sub numele cărora poate fi cunoscută (mă refer la întuneric,

abis, Spiritul și apa), fie nu avea. Dacă ar fi avut, atunci cum poate fi considerată fără formă? Dacă nu ar avea, atunci cum poate fi cunoscută?

31. Totuși, putem totuși să reținem faptul că, potrivit Scripturii, Dumnezeu a creat la început doar cerul și pământul și nimic de genul acesta nu se spune despre formele menționate mai sus. Și, din moment ce crearea lor nu este menționată, ele aparțin materiei necreate. Să răspundem și la acest raționament capricios. Scriptura divină ar fi spus destul dacă ne-ar fi familiarizat doar cu cele mai înalte creații ale lui Dumnezeu, cerul și pământul, care, desigur, au și ele propriile lor aranjamente (suggestus). Pentru cer și pământ acestea erau, în primul rând, întunericul și abisul, Duhul și apa. Desigur, abisul și întunericul aparțin pământului. Căci dacă abisul este sub pământ, iar întunericul este deasupra abisului, atunci, fără îndoială, atât întunericul, cât și abisul sunt sub pământ. Și sub cer erau Duhul și apa. Căci dacă apa este deasupra pământului, pe care îl acoperă, și Duhul este deasupra apei, atunci atât Duhul, cât și apa sunt în egală măsură deasupra pământului. Și ceea ce era deasupra pământului era, în orice caz, sub cer. Și precum pământul este peste abis și întuneric, așa și cerul s-a așezat peste Duh și apă și le-a îmbrățișat.

Nu este nimic nou în ceea ce se numește doar conținutul (ca sumă a tuturor lucrurilor), iar prin aceasta se înțelege și conținutul (ca parte a acestuia). Astfel, dacă spun: „Cetatea a construit un teatru și un circ; scena, spun ei, era cutare și cutare, și statui deasupra canalului, iar un obelisc se înălța deasupra tuturor lucrurilor”, atunci dacă nu aș fi spus că aceste părți au fost construite și de oraș, nu ar fi fost construite odată cu circul și teatrul? Nu din acest motiv nu am adăugat că și aceste părți au fost construite, pentru că se aflau în acele obiecte construite despre care am vorbit mai sus și puteau fi înțelese din acele obiecte în care se aflau? Dar să lăsăm acest exemplu ca fiind uman. Voi lua un altul, mai semnificativ, din însăși Scriptura. „Dumnezeu l-a format pe om”, spune ea, „din pământ și i-a suflat în nări suflare de viață și omul s-a făcut un suflet viu” (Gen. 2:7). Aici Scriptura numește fața omului, dar nu spune că a fost creată de Dumnezeu. După aceasta, Scriptura vorbește despre piele, oase, carne, ochi, sudoare și sânge, fără a indica faptul că toate acestea au fost create de Dumnezeu. Ce va spune Hermogenes la aceasta? Poate că și mădularele omului sunt înrudite cu mama, întrucât, fiind create de Dumnezeu, nu sunt enumerate pe nume? Sau au fost create și ele în momentul creării omului? În mod similar, părțile cerului și ale pământului erau abisul și întunericul, Duhul și apa. Dacă părțile unui corp sunt create, ele sunt subînțelese atunci când este menționat numele corpului. Niciun element nu poate să nu facă parte din elementul în care este conținut. Și în cer sau în pământ sunt conținute toate elementele.

32. Până acum am dat răspunsuri în conformitate cu Scriptura însăși, întrucât la prima vedere aceasta dovedește aici crearea trupurilor cerului și pământului doar. Cu siguranță știa că există oameni care le pot cunoaște părțile doar din trupuri și, de aceea, a vorbit pe scurt chiar de la început. Dar Scriptura a

prevăzut și oameni proști și vicleni, care, disprețuind înțelegerea tacită, au cerut cuvinte speciale pentru crearea părților. Din cauza unor astfel de oameni, Scriptura învață și în alte locuri crearea părților separate. De exemplu, avem Înțelepciunea, care spune: Am fost născut înaintea adâncului (Prov. 8:24), ca să știm că și adâncul este născut, adică produs, căci și noi naștem copii prin zămislirea lor. Nu contează dacă adâncul este născut sau născut, deoarece în ambele cazuri i se atribuie un început al ființei, care nu i s-ar atribui dacă prin el s-ar înțelege materia. Despre întuneric, Domnul Însuși vorbește prin gura lui Isaia: Eu am făcut lumina și am creat întunericul (45:7). Despre Duh, Amos vorbește în același fel: El face tunete și creează vântul și Îl vestește oamenilor pe Unsul Său (4:13), arătând că Dumnezeu a creat un duh care a fost destinat pământului creat, care se mișca pe fața apelor - conducătorul, inspiratorul și înviorătorul universului. Dumnezeu este Duh; dar aici duh nu înseamnă, așa cum cred unii, Dumnezeu Însuși, căci apa nu ar putea să-L susțină pe Dumnezeu. Aici se înțelege același duh din care sunt compuse vânturile, așa cum se spune în Isaia: Căci duhul a ieșit din Mine și am creat orice suflare (57:16). Aceeași Înțelepciune vorbește despre apă astfel: Când a întărit izvoarele de sub ceruri, eu eram cu El ca meșter (cf. Prov. 8:29-30).

Așadar, când dovedim că părțile menționate au fost create tot de Dumnezeu (deși în Cartea Genezei sunt doar numite fără a menționa creația), cealaltă parte ne va răspunde, cel mai probabil: „Cu siguranță au fost create, dar din materie. Astfel încât cuvintele lui Moise: «Și întunericul era peste fața adâncului și Duhul lui Dumnezeu se mișca peste fața apelor» cântă despre materie. Dar în alte locuri din Scriptură sunt arătate separat acele părți care au fost create din materie.” Atunci, așa cum pământul a fost creat din pământ, tot așa adâncul din adânc, și întunericul din întuneric, și duhul și apa din Duh și apă? Dar, așa cum am spus deja mai sus [capitolul 30], materia nu ar putea fi fără formă dacă ar conține forme în sine, astfel încât alte forme să poată fi create din ele. Cu excepția cazului în care nu ar fi diferite, ci ar fi apărut din ele însele, dacă într-adevăr ceea ce are aceleași nume nu ar putea fi diferit. Dar atunci creația lui Dumnezeu ar fi putut fi inutilă, pentru că ar fi creat ceva ce exista deja. Dar era mai potrivit ca Dumnezeu să creeze ceva ce nu exista încă. Așadar, concluzionez. Dacă Moise a scris: Și întuneric era peste fața adâncului și Duhul lui Dumnezeu se mișca peste fața apelor, adică materie, atunci (când în alte locuri se spunea că aceste forme au fost create de Dumnezeu) ar fi trebuit să se menționeze că ele au fost create din aceeași materie despre care vorbise deja Moise. Dar dacă avea în minte tocmai aceste forme și nu se referea la materie prin ele, atunci, întreb, unde se spune despre materie?

33. Însă, deși Hermogenes a găsit materie printre culorile sale, nu a putut să o găsească în Sfintele Scripturi, este suficient că crearea tuturor lucrurilor de către Dumnezeu este ferm stabilită, iar crearea tuturor lucrurilor din materie nu este deloc stabilită. Chiar dacă ar exista, am crede că și ea a fost creată de Dumnezeu. Căci susținem cu tărie că nu există nimic negenerat în afară de Dumnezeu. Această afirmație poate fi întotdeauna pusă la îndoială până când

Scripturile, chemate la încercare, vor înceta să încerce să stabilească materia. Ca să vorbesc pe scurt și la obiect: nu găsesc nimic creat decât ceea ce a fost creat din nimic. Și dacă ceva este creat din altceva, atunci provine din ceea ce a fost creat. Astfel, de exemplu, din pământ - plante, fructe, vitele și chiar corpul omului; din apă - animalele care înoată și zboară. Astfel de „principii” ale lucrurilor produse din aceste principii le pot numi „materie”. Dar ele însele sunt create de Dumnezeu.

34. Totuși, faptul că totul a venit din nimic poate fi dovedit în cele din urmă prin planul divin, conform căruia totul se va întoarce din nou în nimic. Căci cerurile se vor suli ca o sul (Isaia 34:4) și nu vor mai fi niciodată împreună cu pământul, cu care au fost create la începutul universului. Cerul și pământul vor trece, zice Domnul (Matei 24:35). Cerul dintâi și pământul dintâi au trecut și nu s-a mai găsit loc pentru ele (Apocalipsa 21:1). Căci ceea ce are un sfârșit, desigur, își pierde locul. Așa spune David: Cerurile sunt lucrarea mâinilor Tale și ele vor pieri și ele (cf. Ps. 101:26-27). Dar dacă le schimbă ca pe o haină și se vor schimba **(27)** , atunci schimbarea va fi distrugerea stării anterioare, pe care o vor pierde atunci când se vor schimba. Și stelele vor cădea din cer, cum își leapădă smochinul fructele necoapte când este clătinat de un vânt puternic (Apocalipsa 6:13). Munții se vor topi ca ceara înaintea Domnului (Ps. 97:5), când Se va scula El să răstoarne pământul. De asemenea, El spune: „Voi seca mlaștinile; vor căuta apă și nu o vor găsi; și nu va mai fi mare” (cf. Isaia 2:19; 42:15; 41:17). Dacă cineva crede că aceste cuvinte trebuie înțelese într-un alt mod, spiritual, tot nu va putea elimina adevărul viitorului: totul va fi așa cum este scris. Căci dacă acestea sunt tipuri (figurae), ele trebuie să se refere în mod necesar la ceea ce există, și nu la ceea ce nu există. Căci numai ceea ce este potrivit pentru comparație este ceea ce are însuși proprietatea de a fi aplicat unei astfel de comparații.

Acum revin la afirmația că totul a fost creat din nimic, pentru a se întoarce la nimic. Din veșnic, adică din materie, Dumnezeu n-ar fi creat nimic muritor. Din mare, n-ar fi creat mic, El, Care este mai potrivit să producă marele din mic, adică din trecător - veșnicul, pe care îl promite trupului nostru. Și a hotărât să pună această arvună a puterii și a tăriei Sale în noi, pentru ca noi să credem că El a înviat chiar și universul din nimic, ca și cum ar fi mort, și l-a făcut să existe din neexistent.

35. Deși ar fi inutil să discutăm despre celelalte stări ale materiei, întrucât ar fi bine să stabilim mai întâi că ea există în realitate, vom pleca totuși de la faptul că se presupune că există, pentru a deveni cu atât mai clar că nu există, deoarece celelalte stări ale sale nu există, și astfel încât Hermogenes să-și recunoască astfel contradicțiile. „La prima vedere”, spune el, „materia ni se pare a fi corporală. Dar când este examinată prin «rațiunea corectă», se constată că nu este nici corporală, nici incorporeală”. Care este această «rațiune corectă» care nu raportează nimic corect, adică nimic dincolo de orice îndoială? Căci, dacă nu mă înșel, fiecare lucru trebuie să fie fie corporal, fie incorporeal (căci pot admite că ceva poate fi incorporeal, dar numai în raport cu substanțele, în timp ce

substanța însăși este corpul fiecărui lucru). Și dincolo de corporal și incorporeal, nu există, fără îndoială, nimic al treilea. Dar acum să existe un al treilea, care a fost descoperit de această „rațiune corectă” a lui Hermogenes, care își imaginează că materia nu este nici corporală, nici incorporeală. Dar unde este ea? Ce este? Cum se numește? Cum este descris? Cum este înțeles? Este oare doar ceea ce a declarat „rațiunea”, și anume că materia nu este nici corporală, nici incorporeală?

36. Dar aici spune ceva contrar. Sau poate Hermogenes a dat peste o „rațiune” complet diferită, care declară că materia este parțial corporală și parțial incorporeală? Așadar, pentru ca materia să nu fie nici una, nici alta, trebuie considerată ambele? Acum va fi atât corporală, cât și incorporeală, contrar vocii „rațiunii corecte” menționate mai sus, care este complet inconștientă de cuvintele sale, așa cum, întâmplător, este și cealaltă „rațiune” nou-născută. Căci el vrea ca în materie să fie corporal ceea ce este format din corpuri, iar ceea ce este incorporeal este mișcarea necreată. „Căci dacă”, spune el, „ar exista doar corpul, atunci nimic incorporeal, adică mișcare, nu ar putea apărea în el. Și dacă materia ar fi complet incorporeală, atunci niciun corp nu ar apărea din ea.” Cu cât mai corectă este această „rațiune”! Dar dacă tu, Hermogenes, îți trasezi liniile la fel de corect pe cât raționezi, cu greu există un pictor mai nechibzuit decât tine. Căci cine va fi de acord cu tine în a considera mișcarea ca a doua parte a substanței? Căci nu este substanțială, deoarece nu este corporală. Este mai degrabă o proprietate (accident) a substanței și corpului; la fel ca acțiunea și impactul, la fel ca alunecarea și căderea, așa este și mișcarea. Căci dacă ceva este mișcat de altceva sau de sine însuși, acțiunea sa este mișcarea și cu siguranță nu este o parte a substanței, așa cum încerci să afirmi, transformând mișcarea necorporală în substanță necorporală? materie. La urma urmei, totul se mișcă fie de la sine, precum ființa vie, fie datorită altuia, precum neînsuflețitul. Dar nu numim un om sau o piatră atât corporale, cât și incorporeale, deși au atât corp, cât și mișcare, ci atribuim oricărui lucru o singură formă a unei singure corporalități, care este proprie substanței. Și dacă au incorporealitate, sau acțiunile lor, sau susceptibilitatea lor la acțiuni, sau activitatea lor, sau tendințele lor, nu considerăm acestea ca fiind părțile lor constitutive. La ce folosește, atunci, să concepem mișcarea ca parte constitutivă a materiei, dacă aceasta nu se referă la substanța materiei, ci doar la proprietățile sale? Și dacă ai vrea să concepi materia ca fiind nemișcată, imobilitatea ar fi a doua sa parte? Prin urmare, mișcarea nu este o parte a materiei. Dar poate vom vorbi despre mișcare în altă parte.

37. Căci văd că te întorci din nou la acea „rațiune” a ta care nu ți-a oferit niciodată nimic sigur. Căci, așa cum introduci „nici materie trupească, nici netrupală”, acum adaugi că nu este nici bună, nici rea, și demonstrezi acest lucru în același fel. „Căci dacă”, spui tu, „ar fi bună, atunci, fiind întotdeauna așa, nu ar necesita aranjamentul divin. Și dacă ar fi rea prin natura ei, nu ar accepta trecerea la mai bine. Și Dumnezeu nu i-ar putea aplica niciunul dintre aranjamentele Sale, deoarece aceasta este natura ei și ar munci în zadar.”

Acestea sunt toate cuvintele tale. Ar trebui să ți le amintești în alt loc și să nu încerci să introduci nimic contrar lor. Dar, din moment ce am discutat deja mai sus despre ambiguitatea binelui și răului în raport cu materia, voi răspunde acum doar la această singură afirmație și dovadă a ta. Nu vreau să spun că și aici trebuie să afirmi ceva definitiv: că materia este fie bună, fie rea, fie altceva! Dar aș dori să observ că nici aici nu ții cont de ceea ce ai proclamat mai devreme, adică că materia nu este nici bună, nici rea. Renunți la această afirmație a ta când spui: „Dacă ar fi bună, nu ar avea nevoie de aranjarea ei de către Dumnezeu". Astfel, o declari rea. Și când adaugi: „Dacă ar fi rea prin natura ei, nu ar permite trecerea la mai bine", o prezinți ca fiind bună. Astfel, ai stabilit că materia se află în limitele binelui și răului atunci când ai declarat că nu este nici bună, nici rea. Dar pentru a respinge dovezile cu care încerci să-ți confirmi opinia, voi aduce și următoarele împotriva ta: dacă materia ar fi întotdeauna bună, atunci de ce nu ar dori să devină și mai bună? Ceea ce nu se străduiește să devină mai bună din bine nu dorește cu adevărat binele. În același fel, dacă materia ar fi prin natura ei rea, de ce nu ar putea fi transformată de Dumnezeu, ca fiind mai puternică? Ca de Cel care este capabil să transforme chiar și natura pietrelor în fiii lui Avraam (cf. Matei 3:9)? Prin urmare, nu numai că Îl echivalezi pe Dumnezeu cu materia, ci chiar îi subordonezi acesteia pe Cel prin care natura materiei a putut fi cucerită și transformată în mai bună. Dar nici aici nu vrei ca materia să fie rea prin natura ei și vei nega că ai recunoscut acest lucru și în alte locuri.

38. Voi vorbi și despre poziția materiei, precum și despre măsura mișcării sale, pentru a-ți arăta eroarea. Tu supui materia lui Dumnezeu și, în orice caz, îi atribui un loc pe care îl pui sub Dumnezeu. Prin urmare, materia se află într-un loc. Și dacă se află într-un loc, atunci în interiorul unui loc. Dacă se află într-un loc, atunci locul în care este limitată o limitează. Dacă este limitată, atunci are o linie de delimitare, pe care tu, fiind artist, trebuie să o recunoști ca fiind limita fiecărui lucru a cărui linie de delimitare se află. Prin urmare, materia nu va fi nelimitată, care, în timp ce se află într-un anumit loc, este limitată de acesta și, în timp ce este limitată, îl suferă ca limită. Ci tu vrei ca ea să fie nelimitată și spui: „Și este nelimitată pentru că există întotdeauna". Și dacă vreunul dintre studenții tăi ar cere o explicație, cu siguranță ai vrea să considere materia nelimitată în timp și nu în extensie corporală. Dar, în opinia ta, este de fapt corporală prin faptul că este nemărginită, corporală prin faptul că este incomensurabilă și indescriptibilă; Acest lucru reiese clar din următoarele cuvinte: „Prin urmare", spui tu, „nu este creat în întregime, ci doar părți din el". Prin urmare, este nemărginit în spațiu, nu în timp. Și te convingi de greșeală, făcându-l nemărginit în spațiu, dar în același timp atribuindu-i un loc și limitându-l într-un loc și linia de delimitare a unui loc. Nu știu de ce Dumnezeu nu l-a creat totul deodată, fie din neputință, fie din invidie. De aceea caut acea jumătate din el care nu a fost creată deodată, pentru a ști cum este în întregime. Căci Dumnezeu a trebuit să-l reveleze ca model al antichității pentru slava creației.

39. Dar dacă admitem că materia este limitată (așa cum îți imaginezi pe bună dreptate) de schimbările și transformările sale, atunci va fi atât inteligibilă, „întrucât”, spui tu, „a fost creată de Dumnezeu”, cât și divizibilă, întrucât este instabilă și schimbătoare. „Căci schimbările sale”, spui tu, „arată divizibilitatea ei”. Dar aici depășești propriile tale afirmații, pe care le-ai aplicat Persoanei lui Dumnezeu (Persona Dei), afirmând că Dumnezeu nu a creat-o din Sine Însuși. Căci El nu poate fi împărțit în părți care este etern, care rămâne pentru totdeauna și, prin urmare, este neschimbător și indivizibil. Dacă materia este considerată la fel de eternă, neavând nici început, nici sfârșit, atunci nu poate suferi diviziune sau schimbare din același motiv ca Dumnezeu. Plasată împreună cu El în eternitate, trebuie în mod necesar să împărtășească cu El proprietățile, legile și stările eternității. De asemenea, când spui: „Fiecare parte a ei are tot ceea ce este caracteristic fiecărei alte părți a ei, astfel încât întregul este cunoscut prin părți”, cu siguranță te referi la acele părți care au provenit din ea, care ne sunt vizibile astăzi. Acum, cum au ele proprietățile tuturor celorlalte părți (și, prin urmare, anterioare), dacă cele pe care le vedem astăzi sunt diferite de cele anterioare?

40. În plus, afirmi că materia a fost transformată în bine, desigur din rău, și presupui că mai binele conține în sine un model al răului. Era dezordonată, dar acum este bine ordonată, și vrei să-ți faci o idee despre dezordonat din bine ordonat? Un lucru nu poate fi imaginea în oglindă a altuia dacă nu există nicio asemănare între ele. Nimeni care stă la frizer nu a văzut un măgar în oglindă în loc de sine însuși, decât dacă poate crede că materia bine ordonată și decorată din universul nostru corespunde cu ceea ce este fără formă și neîngrijit. Ce este fără formă în lumea de astăzi și ce, dimpotrivă, este modelat în materie, astfel încât lumea devine o imagine în oglindă a materiei? Grecii numesc lumea un ornament; cum poate fi o imagine a materiei neîmpodobite și cum poți afirma că lumea (ca întreg) este cunoscută din părțile sale? Căci în acest întreg va exista cu siguranță ceea ce nu a suferit o transformare. Prin urmare, acest neorganizat, amestecat și dezordonat nu poate fi cunoscut în delimitatul, bine organizatul și ordonatul, care nu merită să fie numit părți ale materiei, întrucât, în urma schimbării care s-a produs, și-a pierdut înfățișarea anterioară.

41. Revin la mișcare pentru a arăta cât de nesigur ești în toate. Spui: „Mișcarea materiei era dezordonată, amestecată și furtunoasă”. Pentru comparație, oferi o oală clocotitoare, care stropește în toate direcțiile. Dar cum poți afirma altfel în alt loc? Când vrei să reprezinți materia nici ca fiind bună, nici rea, spui: „Prin urmare, materia, fiind jos și posedând o mișcare uniformă, nu este prea înclinată nici spre bine, nici spre rău”. Dacă mișcarea este uniformă, atunci nu este furtunoasă, nu clocotește, ca într-o oală clocotitoare, ci se desfășoară într-un mod ordonat și moderat: se menține între bine și rău, neînclinându-se nici spre o parte, nici spre alta, și oscilând, cum se spune, „în punctul de mijloc”. Aceasta nu este neliniște, aceasta nu este confuzie și dezordine, ci moderație, reținere și uniformitate a mișcării, care nu deviază nici spre o parte, nici spre alta. Este clar că dacă s-ar întoarce înainte și înapoi, sau mai mult spre o parte, ar merita

reprosul de dezordine, neuniformitate și turbulență. Mai mult, dacă mișcarea nu era înclinată nici spre bine, nici spre rău, cu siguranță se petrecea între bine și rău. Și din aceasta devine clar că materia este înclinată spre limitare. Prin urmare, mișcarea ei, care nu era înclinată nici spre bine, nici spre rău (căci nu se îndrepta spre niciunul dintre ele), era limitată de ambele. Dar când spui că mișcarea materiei nu era înclinată spre niciunul dintre ele, pui binele și răul într-un anumit loc. Căci materia, care se afla într-un anumit loc, fără a se abate nici aici, nici acolo, nu a deviat spre locurile în care se aflau binele și răul. Dar dacă afirmi că binele și răul sunt într-un anumit loc, adică le faci spațiale, atunci le faci corporale. Căci ceea ce este într-un anumit loc trebuie mai întâi să aibă corporalitate. Dar ceea ce este necorporal nu are un loc propriu, decât dacă, fiind într-un corp, coincide cu corpul însuși. Și din moment ce materia nu este înclinată nici spre bine, nici spre rău, nu este înclinată spre ele ca fiind corporale sau spațiale. Prin urmare, te înșeli dacă crezi că binele și răul nu sunt substanțe. Căci tot ceea ce îi atribui un loc, îl transformi în substanțe. Și atribui un loc făcând ca mișcarea materiei să depindă de ambele regiuni, bine și rău.

42. Ai împrăștiat totul destul de mult, altfel ar fi evident la o examinare mai atentă cât de contradictoriu este totul. Dar eu adun și compar ceea ce a fost împrăștiat. Afirmi că mișcarea materiei era dezordonată și adaugi că tinde spre lipsa de formă; și apoi, în alt loc, că dorește să fie ordonată de Dumnezeu. Ceea ce tinde spre lipsa de formă dorește să primească formă? Sau ceea ce dorește să primească formă tinde spre lipsa de formă? Nu vrei să pari că îl compari pe Dumnezeu cu materia și totuși admiți că are o comunitate cu Dumnezeu. Spui: „Nu se poate să nu aibă ceva în comun cu Dumnezeu, din moment ce El o împodobește”. Dar dacă ar avea ceva în comun cu Dumnezeu, fiind prin comunitate o parte a lui Dumnezeu, nu ar avea nevoie să fie împodobită de El, decât dacă Dumnezeu Însuși ar putea primi o podoabă din materie, având ceva în comun cu ea. Dar dacă crezi că există ceva în materie, prin care Dumnezeu a trebuit să o împodobească, prin aceasta îl supui pe Dumnezeu necesității. Și faci comun între ele acest lucru, că se mișcă de la sine și se mișcă mereu. De ce crezi atunci că materia este mai puțin importantă decât Dumnezeu? Pentru o divinitate completă este nevoie de: libertate și eternitate a mișcării. Dar Dumnezeu se mișcă proporțional, iar materia disproporționat. Totuși, ambele sunt divine prin mișcarea liberă și eternă. Cu toate acestea, permiți materiei mai mult: ea se poate mișca într-un mod în care Dumnezeu nu are voie.

43. Mai mult, voi observa următoarele despre mișcare. Comparând materia cu conținutul unui vas, spui: „Mișcarea materiei înainte de a fi pusă în ordine era aceasta: amestecată, neliniștită, imperceptibilă ochiului din cauza turbulenței excesive”. Apoi adaugi: „Mișcarea materiei s-a oprit pentru ca Dumnezeu să o poată pune în ordine, iar mișcarea dezordonată a devenit perceptibilă din cauza lentoarea ei”. Mai sus atribui turbulența mișcării, aici - lentoarea. Observă cât de des îți schimbi opinia despre natura materiei. Mai sus spui: „Dacă materia ar fi prin natura ei rea, nu s-ar lăsa transformată în bine, Dumnezeu nu ar putea să o pună în ordine și, prin urmare, ar munci în zadar”. Prin urmare, ai exprimat aici

două gânduri: materia nu este prin natura ei rea, iar natura ei nu poate fi schimbată de Dumnezeu. Totuși, uitând complet de acest lucru, spui dintr-un anumit motiv: „Dar de îndată ce a primit de la Dumnezeu o aranjare și a fost împodobită, s-a lepădat de natura ei”. Dar dacă a fost transformată în bine, atunci, desigur, a fost transformată din rău. Și dacă, ca urmare a aranjamentului ei făcut de Dumnezeu, ea a renunțat la natura sa, atunci ea a renunțat la natura răului. Prin urmare, înainte de aranjamentul ei, ea era rea prin natura sa, iar după transformarea ei, a putut să-și părăsească natura.

44. Dar acum trebuie să arăt cum, în opinia ta, Dumnezeu a creat. Aici te îndepărtezi complet de filosofi, dar și de profeți. Căci stoicii învață că Dumnezeu pătrunde materia așa cum mierea pătrunde un fagure de miere. Dar tu spui: „Dumnezeu nu a creat lumea pătrunzând materia, ci numai prin apariția și apropierea Sa de ea. În același fel, tot ce este frumos acționează doar prin apariția sa, iar un magnet prin simpla sa apropiere.” Dar ce are Dumnezeu, care creează lumea, în comun cu frumusețea, care rănește inima, sau cu un magnet, care atrage fierul? Căci, deși Dumnezeu i s-a părut materiei, El nu a rănit-o, așa cum frumusețea face cu inima; deși S-a apropiat, El nu S-a unit cu ea, așa cum face un magnet cu fierul. Totuși, consideră că exemplele tale sunt potrivite. Cu siguranță, dacă Dumnezeu a creat lumea din materie apărând și apropiindu-se de ea, atunci, desigur, El a creat-o din momentul în care S-a arătat și din momentul în care S-a apropiat. Prin urmare, dacă El nu a creat înainte de acest moment, El nu i s-a părut și nu S-a apropiat de ea. Dar cine va crede că Dumnezeu nu i s-a părut materiei, nici măcar ca fiind consubstanțial cu El în veșnicie? Și cine va crede că Dumnezeu este departe de ea, Care, conform învățăturii noastre, este peste tot și apare peste tot, Căruia, conform lui Daniel, chiar și ființele neînsuflețite și netrupești Îl laudă? Cât de mare este spațiul care Îl despărțea pe Dumnezeu de materie atât de mult încât El nu putea nici să apară, nici să se apropie de ea înainte de crearea lumii? Probabil, El a venit la ea din ținuturi îndepărtate când a decis prima dată să apară și să se apropie de ea.

45. Pe de altă parte, profeții și apostolii nu învață că lumea a fost creată de Dumnezeu doar prin apariția și apropierea Sa de materie, căci nu menționează deloc numele materiei. Ei spun că la început a fost creată Înțelepciunea, începutul căilor lucrărilor Sale. Apoi a venit Cuvântul, prin Care s-au făcut toate lucrurile și fără Care nimic nu s-a făcut. În cele din urmă, prin Cuvântul Său au fost întemeiate cerurile și prin Duhul Său toate oștirile lor (Ps. 33:6). Aceasta este mâna dreaptă a lui Dumnezeu, acestea sunt cele două mâini ale Sale, cu care El a lucrat și a ridicat. Cerurile sunt lucrarea mâinilor Tale, spune Scriptura, cu care El a măsurat. El a măsurat cerurile cu mâinile Sale și pământul cu palma Sa (Ps. 101:26; Isa. 40:12). De aceea, nu-L flatați pe Dumnezeu, ca și cum El ar fi produs substanțe atât de numeroase și considerabile printr-o singură privire și o singură apropiere a Sa și nu le-ar fi creat prin propriile Sale puteri. Căci Ieremia spune așa: Dumnezeu a făcut pământul prin puterea Sa, a rânduit lumea prin înțelepciunea Sa și a întins cerurile prin priceperea Sa (51:15). Acestea sunt puterile Sale; bazându-se pe ele, a creat toate acestea. Căci slava Lui este mai

mare, dacă a trudit. În cele din urmă, în ziua a șaptea S-a odihnit de ostenelile Sale (cf. Gen. 2:2). Amândouă le-a făcut din proprie voință. Dacă a creat această lume doar prin arătarea și apropierea Sa, atunci, după ce a creat, a încetat El să se arate și să se apropie? Dimpotrivă, de îndată ce lumea a fost creată, Dumnezeu a început să se arate și să fie prezent pretutindeni și mai des.

Vedeți, așadar, cum universul a luat ființă prin lucrarea lui Dumnezeu, care a creat pământul prin puterea Sa, care a orânduit universul prin înțelepciunea Sa și care a întins cerurile prin priceperea Sa; El nu S-a arătat și S-a apropiat doar, ci Și-a folosit marile Sale facultăți: Înțelepciunea, Puterea, Rațiunea, Cuvântul, Duhul, Tăria. Nu ar fi avut nevoie de toate acestea dacă ar fi creat lumea doar prin arătarea și apropierea Sa. Toate acestea Îi aparțin Lui Însuși, și nu vreunei materii sensibile. Ceea ce Îi aparține Lui este nevăzut și, potrivit Apostolului, este cunoscut din lucrările Sale de la facerea lumii. Căci cine a cunoscut Mintea Domnului, despre care Apostolul exclamă: O, adâncul bogăției și al înțelepciunii! Cât de nepătrunse sunt judecățile Lui și nepătrunse căile Lui! (Romani 11:33)? Ce altceva poate însemna aceasta, dacă nu că totul a fost creat din nimic? Toate acestea nu pot fi înțelese sau investigate decât numai prin Dumnezeu. Nu pot fi înțelese în niciun alt mod, adică dacă sunt înțelese și investigate din materie.

Așadar, așa cum este fără îndoială că nu a existat materie (chiar și numai pentru că nu este potrivit să fie așa cum este prezentată), tot așa este la fel de evident că totul a fost creat de Dumnezeu din nimic. Poate că Hermogenes, descriind starea materiei așa cum a găsit-o el însuși - neliniștită, amestecată, furtunoasă, cu o mișcare periculoasă, rapidă și clocotitoare, a prezentat un model al artei sale - s-a înfățișat pe sine.

Apologetician

Traducere: N. Șceglov

Traducere: N. Șceglov

1

(1) Dacă vouă, reprezentanții puterii romane, prezidând într-un loc deschis și înalt, aproape în vârful statului, pentru a conduce un proces, nu vi se permite să examinați deschis și personal care este de fapt cazul creștinilor; dacă, numai în această chestiune, puterea voastră fie se teme, fie se rușinează să conducă anchete publice conform regulilor stricte ale justiției; dacă, în cele din urmă, așa cum s-a întâmplat foarte recent, ura față de această secta, excesiv de activă în instanțele interne, blochează calea către o apărare: atunci permiteți adevărului să ajungă la urechile voastre cel puțin pe calea secretă a scrisorilor tăcute.

(2) Nu cere nimic pentru cauza ei, pentru că nu este surprinsă de situația ei. Știe că trăiește pe pământ ca o străină, că printre străini își poate găsi cu ușurință

dușmani; dar, în același timp, știe că are propria ei origine, casă, speranță, dragoste pentru sine, onoare în ceruri. Acum nu vrea decât un singur lucru, să nu o condamne fără să o cunoască.

(3) Ce vor pierde legile care domnesc în împărăția lor dacă o vor auzi? Nu va fi puterea lor cu atât mai glorificată dacă o vor condamna chiar după ce o vor auzi? Dar dacă o condamnă fără să o audă, atunci, pe lângă reproșul nedreptății, vor merita suspiciuni într-un anumit sens, și anume: nu vor să o audă pentru că nu sunt în stare să o condamne după ce o vor auzi.

(4) Așadar, vă prezentăm acesta ca primul motiv pentru ura nedreaptă față de numele creștinilor. Această nedreptate este chiar motivul care aparent o scuză, dar în realitate este motivul care o acuză și o condamnă, și anume ignoranța. Căci ce este mai nedrept decât ca oamenii să urăască ceea ce nu cunosc, deși merită ură? Căci merită ură doar atunci când află dacă o merită.

(5) Dar dacă lipsește cunoașterea vinovăției, cum se apără dreptatea urii, care trebuie justificată nu prin ceea ce este, ci prin cunoaștere? Din moment ce ei urăsc pentru că nu știu ce este ceea ce urăsc, de ce nu poate fi ceea ce nu ar trebui să urască?

Așadar, dovedim un lucru celuilalt: atât că nu știu pentru că urăsc, cât și că urăsc pe nedrept pentru că nu știu.

(6) Dovada ignoranței, care condamnă nedreptatea în timp ce o apără, este următoarea: toți cei care odinioară urau pentru că nu știau ce era ceea ce urau, încetează să mai urască de îndată ce încetează să știe. Dintre aceștia, desigur, se formează creștinii, prin dobândirea unor cunoștințe exacte, și încep să urască ceea ce erau înainte și să predice ceea ce urau odinioară, și acum sunt tot atât de mulți câți suntem noi cei acuzați.

(7) Ei strigă că statul este plin de creștini, că creștinii se găsesc în sate, orașe, pe insule; deplâng faptul că oameni de toate sexele, de toate vârstele, de toate rangurile și de toate demnitățile acceptă creștinismul, ca și cum ar fi un mare dezastru.

(8) Totuși, tocmai acest lucru îi îndeamnă să presupună că aici se ascunde ceva bun. Nu li se permite să facă anumite presupuneri, nu vor să cunoască mai bine problema. Aici doar curiozitatea umană devine amorțită.

(9) Lor le place să nu știe, în timp ce alții se bucură că au învățat. Cu cât mai mult i-ar condamna Anacharsis pe acești ignoranți, care totuși îi judecă pe cei care știu, decât pe acei needucați, care totuși îi judecă pe cei care au învățat? Ei preferă să nu știe, pentru că deja urăsc. De aceea, ei hotărăsc dinainte că ceea ce nu știu este de așa natură încât nu pot să nu urască dacă află despre el. Căci dacă nu se poate găsi niciun temei rezonabil pentru ură, atunci este cu siguranță

cel mai bine să se abandoneze ura nedreaptă. Dar dacă criminalitatea este stabilită, atunci nu numai că nu se va lua nimic din ură, ci dimpotrivă, aceasta va dobândi o forță de nezdruncinat chiar și prin autoritatea însăși a justiției.

(10) Dar, spun ei, creștinismul nu ar trebui considerat un bine doar pentru că îi convertește pe mulți de partea sa, căci câți sunt cei care se dedau cu totul răului, care trec de partea corupției. Cine neagă acest lucru? Totuși, ceea ce este cu adevărat rău, nici măcar cei care sunt înrobiți de el nu îndrăznesc să apere ca fiind bine. Natura a acoperit orice rău cu veșmântul fricii sau al rușinii.

(11) Așadar, răufăcătorii sunt foarte dornici să se ascundă; încearcă să nu se arate; tremură dacă sunt prinși; neagă dacă sunt acuzați; nu mărturisesc ușor și nu mărturisesc întotdeauna, chiar dacă sunt torturați; se plâng dacă sunt condamnați pe bună dreptate; consideră în ei înșiși manifestări ale voinței rele, le atribuie soartei sau stelelor. Căci nu vor ca ceea ce recunosc ca fiind rău să le aparțină.

(12) Face un creștin așa ceva? Nimănui nu-i este rușine; nimeni nu se pocăiește, decât dacă se pocăiește că nu a fost creștin înainte.

Dacă cineva este învinovățit, este glorificat prin aceasta; dacă este acuzat, nu se apără; dacă este întrebat, mărturisește chiar și de bunăvoie; dacă este condamnat, mulțumește.

(13) Ce este acest rău care nu are proprietăți naturale ale răului: frica, rușinea, evitarea, remușcarea, plânsul? Ce este acest rău pentru care inculpatul se bucură, a cărui acuzație este dorința, iar pedeapsa pentru care este fericirea? Nu poți numi-l nebunie, din moment ce ești condamnat de ignoranță.

2

(1) Dar dacă este sigur că suntem criminali, și cei mai mari dintre ei, atunci de ce ne tratați voi înșivă diferit față de cei ca noi, adică față de ceilalți criminali, deși aceeași atitudine ar trebui adoptată față de aceeași crimă?

(2) Când alții sunt acuzați de tot ceea ce suntem acuzați noi, ei se apără și apelează la avocați angajați pentru a-și dovedi nevinovăția. Au posibilitatea de a răspunde și de a obiecta, deoarece, în general, nu este permis să-i condamnăm pe cei care nu s-au apărat și nu au fost ascultați.

(3) Însă creștinii singuri nu au voie să spună nimic care să le justifice cazul, care să apere adevărul, care să-l protejeze pe judecător de nedreptate. Ei așteaptă doar ceea ce este necesar pentru ura publică, și anume o mărturisire pe nume, și nu o anchetă a crimei.

(4) Când conduci o anchetă în cazul unui criminal, nu pronunți sentința imediat după ce acesta se declară criminal, blasfemator, incestuos sau dușman public (eu le numesc elogii), ci după ce afli natura crimei, data, locul, modul, timpul, martorii, complicii.

(5) Nu ne fac nimic de genul acesta, deși ar trebui să investigheze tot ceea ce ne acuză pe nedrept, și anume: câți copii uciși a devorat fiecare dintre noi? câte acte incestuoase am comis deja cu lumânările stinse? ce bucătari au fost acolo, ce câini? 0: ce onoare ar fi pentru judecător dacă l-ar descoperi pe cel care devorase deja o sută de bebeluși! citește corespondența dintre Pliniu și Troian ›››

(6) Dimpotrivă, știm că este chiar interzis să ne caute. Când Pliniu cel Tânăr guverna provincia, i-a condamnat pe unii creștini și i-a deposedat pe alții de funcțiile lor și i-a cerut permisiunea împăratului de atunci Traian ce ar trebui să facă în viitor, întrucât era tulburat de însăși mulțimea lor. La aceasta, Pliniu cel Tânăr a adăugat că, pe lângă refuzul lor categoric de a oferi jertfe, aflase despre ei doar atât: că se întâlneau înainte de zori pentru a-L slăvi pe Hristos ca Dumnezeu și pentru a răspândi doctrina în societatea lor și că interziceau crima, adulterul, înșelăciunea, trădarea și alte crime.

(7) Atunci Traian i-a răspuns: deși acești oameni nu trebuie căutați, trebuie pedepsiți dacă sunt prezentați.

(8) O, decizie neapărat mixtă! El afirmă că acești oameni nu ar trebui căutați ca nevinovați și, în același timp, poruncește ca ei să fie pedepsiți ca vinovați. El cruță și este crud; ascunde și dezvăluie. De ce te conduci singur printr-o astfel de decizie? Dacă condamni, de ce nu-i cauți? Dacă nu-i cauți, de ce nu-i eliberezi? În scopul căutării tâlharilor, o gardă militară este aleasă prin tragere la sorți în toate provinciile.

În raport cu cei vinovați de insultarea maiestății imperiale și în raport cu dușmanii publici, fiecare persoană este un războinic. Căutarea se extinde la complici și martori.

(9) Numai un creștin nu are voie să fie căutat, dar este permis să fie prezentat, ca și cum căutarea ar trebui să facă altceva decât să-l prezinte. Așadar, îl condamnați pe cel prezentat, pe care nimeni nu a vrut să-l caute, care, mi se pare, a meritat pedeapsa nu pentru că era vinovat, ci pentru că a fost găsit cine nu trebuia să fie găsit.

(10) Nu ne tratați conform legii procedurilor penale și, de asemenea, în sensul că, dacă ei neagă, îi supuneți torturii pentru ca ei să mărturisească, iar pe noi ne supuneți torturii pentru ca noi să negăm. Dar dacă ar fi într-adevăr un rău pe care îl recunoaștem deschis, atunci, desigur, am începe să negăm, iar voi ați fi forțați să ne forțați să mărturisim prin tortură. Nu aveți dreptul să presupuneți că infracțiunile nu ar trebui descoperite prin intermediul investigațiilor, deoarece știți

despre comiterea lor din mărturisirea unui nume; din moment ce voi, știind ce este omorul, totuși, atunci când criminalul o mărturisește, încercați să aflați modul în care a fost comisă această infracțiune.

(11) Întrucât presupuneți crimele noastre din recunoașterea numelui, este cu atât mai criminal din partea dumneavoastră să ne obligați să renunțăm la această recunoaștere, astfel încât, renunțând la ea, renunțăm în același timp la acele crime pe care vi le asumați din recunoașterea numelui.

(12) Dar presupun că nu vrei ca noi, pe care îi consideri criminali notorii, să pierim. De aceea, desigur, obișnuiești să-i spui unui criminal: „Retrage-te”, iar dacă persistă în mărturisirea sa, atunci obișnuiești să poruncești să fie torturat ca ateu. Dacă nu ne tratezi ca vinovați, atunci ne consideri nevinovați. Prin urmare, ca și cum nu vrei ca noi, nevinovații, să rămânem la mărturisirea noastră, pe care știi că trebuie condamnată de necesitate și nu de dreptate.

(13) Un om spune cu voce tare: Sunt creștin. El spune ceea ce este; dar voi vreți să auziți ceea ce nu este. Voi, cei preocupați de descoperirea adevărului, încercați să auziți o minciună numai de la noi. El spune: Sunt ceea ce întrebați dacă sunt. De ce mă împingeți să mint? Mărturisesc și mă supuneți torturii. Ce ați face dacă aș nega? Desigur, nu îi credeți ușor pe alții dacă ei neagă; dar dacă noi negăm, ne credeți imediat.

(14) O astfel de denaturare ar fi trebuit să te conducă la gândul că nu există aici o forță secretă ascunsă care să te oblige să acționezi contrar formei, contrar obiceiului procedurilor legale și contrar legilor înseși.

Căci, dacă nu mă înșel, legile poruncesc ca criminalii să fie descoperiți, nu ascuși; prescriu ca mărturisitorii să fie condamnați, nu eliberați. Așa sunt decretele senatului, așa sunt mandatele împăraților, așa este puterea ai cărei miniștri sunteți. Guvernul vostru este civil, nu despotic.

(15) Printre despoți tortura este folosită și ca pedeapsă, dar la voi este permisă doar pentru investigarea unui caz. Cu ei, voi respectați legea până la conștiință, iar dacă conștiința le precede, atunci devin inutile. Atunci este necesară o decizie; atunci criminalul trebuie să își achite datoria pedepsei și nu trebuie eliberat, prin urmare nimeni nu vrea să-l elibereze;

(16) Nu este permis să dorești asta; de aceea nimeni nu este obligat să renunțe. Îl consideri pe un creștin vinovat de orice fel de crimă, un dușman al zeilor, al împăraților, al legilor, al obiceiurilor, al întregii naturi și totuși îl obligi să renunțe pentru a-l elibera pe cel pe care nu-l poți elibera decât dacă el renunță.

(17) Acționezi împotriva legilor, căci vrei ca el să susțină că este nevinovat, astfel încât să-l poți declara nevinovat chiar și împotriva voinței sale și astfel încât să nu fie tras la răspundere pentru ceea ce s-a întâmplat. De unde vine un astfel de

întuneric încât nu consideri că ar trebui să fie mai de încredere cineva care mărturisește de bunăvoie decât cineva care neagă sub constrângere? Va renunța oare cel forțat să renunțe sincer și din convingere? Și nu poate cel eliberat să râdă chiar acolo, în fața tribunalului, de ura ta, fiind redevenit creștin?

(18) Așadar, din moment ce ne tratați în toate altfel decât pe ceilalți criminali, căutând doar să ne lepădăm de numele nostru (noi, desigur, lepădăm dacă facem ceea ce creștinii nu fac), atunci din aceasta puteți înțelege cu ușurință că în cazul nostru nu există nicio crimă, ci doar un nume pe care îl urmărește un spirit al puterii dușmane, încercând mai întâi să se asigure că oamenii nu vor să numească exact ceea ce știu perfect că nu știu.

(19) De aceea, ei cred în ceea ce nu este dovedit despre noi și nu vor să efectueze o anchetă, ca nu cumva să se dovedească că nu este, ceea ce vor cu tărie să creadă, astfel încât numele, urât de acel spirit ostil, este condamnat pentru crime presupuse și nedovedite, pe baza unei singure mărturisiri. Suntem torturați când mărturisim; suntem executați când rămânem neclintiți; și suntem eliberați când negăm, pentru că lupta este despre un nume.

(20) În cele din urmă, de ce citești cu voce tare de pe tablă că este creștin?

De ce nu citești că este un criminal? Dacă un creștin este un criminal, de ce nu este și o persoană incestuoasă sau de ce nu este el toate celelalte lucruri a căror existență o recunoști în tine? Doar crimele noastre sunt cele pe care ți-e rușine sau ți-e neplăcut să le numești pe nume. Dacă un creștin nu este vinovat de nicio crimă, atunci numele său este o crimă. Dacă o crimă aparține doar unui nume, atunci este foarte periculoasă.

3

(1) Ce înseamnă că atâția oameni, închizând ochii, urăsc atât de mult acest nume încât, dând o bună reputație despre cineva, îl învinovățesc doar pentru numele său. Unul spune: Gaius Seius este un om bun, doar că este creștin. Iar altul spune: Mă mir că Lucius Titius, un om înțelept, a devenit dintr-o dată creștin. Nimeni nu va considera dacă Gaius este bun și Lucius înțelept pentru că sunt creștini? Sau dacă sunt creștini pentru că unul dintre ei este bun și celălalt înțelept?

(2) Ei laudă ceea ce știu, învinovățesc ceea ce nu știu și atacă ceea ce știu cu ceea ce nu știu. Dar ar fi mai corect să judece necunoscutul după ceea ce este cunoscut decât să condamne cunoscutul după ceea ce este necunoscut.

(3) Alții, înainte de a accepta creștinismul, îi învinovățesc pe cei pe care îi știau a fi oameni frivoli, goi și necinstiți, pentru ceea ce laudă. Își ridică vocile în întunericul urii. Ce femeie! Ce jucăușă!

Ce lacom de plăceri! Ce tânăr! Ce jucăuș! Ce înclinat spre aventuri amoroase! Și astfel de oameni au devenit creștini. Așa că consideră numele drept motiv de corecție.

(4) Unii încheie un pact cu această ură din cauza propriilor avantaje și acceptă cu bucurie nedreptatea, chiar dacă numai pentru a nu avea în casă ceea ce urăsc. Un soț, nemaifiind gelos, își alungă soția, deja credincioasă. Un tată, odinioară indulgent cu fiul său, acum îl respinge, deja ascultător. Un stăpân, odinioară blând, acum alungă din vedere un sclav, deja credincios. De îndată ce cineva devine mai bun, datorită acestui nume, stârnește imediat o ură puternică. Binele nu este atât de mare, pe cât este mare ura față de creștini.

(5) Așadar, dacă urăsc doar numele, atunci se pune întrebarea, de ce sunt acuzate de obicei numele sau cuvintele? De nimic altceva, decât că sună barbar, sau prevestesc nenorociri, sau conțin calomnie și nerușinare. Creștin, așa cum arată etimologia acestui cuvânt, vine de la ungere. Iar numele creștin, pe care îl pronunțați greșit (căci nici măcar nu ne știți exact numele), semnifică plăcere sau bunătate. Așadar, urăsc chiar și numele nevinovat la oamenii nevinovați.

(6) Dar secta este urâtă, desigur, pentru numele Fondatorului său. Dar ce este nou în asta, dacă vreo sectă își ia numele adepților săi de la numele fondatorului său?

Nu sunt oare filosofii numiți platonicieni, epicurieni, pitagoreici, de la întemeietorii lor? Nu sunt ei numiți și stoici și academicieni, de la locurile lor de întâlnire și școli? În mod similar, nu și-au primit medicii numele de la Erasistratus, gramaticienii de la Aristarh și bucătarii de la Apicius?

(7) Totuși, nimeni nu este urât pentru numele care a fost transmis discipolilor odată cu învățătura învățătorului. Desigur, dacă cineva ar dovedi că Fondatorul este rău și secta este rea, ar dovedi că și numele este rău, demn de ură din cauza vinovăției sectei și a Fondatorului. Prin urmare, înainte de a urî numele, ar trebui să recunoaștem secta după Fondator sau Fondatorul după sectă.

(8) Dar, din moment ce ați neglijat investigarea și cunoașterea amândurora, v-a rămas un singur nume, împotriva căruia se poartă război, și un singur simplu sunet condamnă atât secta necunoscută, cât și Fondatorul necunoscut, deoarece aceștia din urmă sunt doar numiți, nu expuși.

4

(1) Așadar, după ce am făcut un fel de prefață pentru a cenzura nedreptatea urii publice față de noi, voi începe să apăr o cauză nevinovată și nu numai să resping ceea ce ne acuză ei, ci să o întorc și împotriva acuzatorilor înșiși, astfel încât oamenii să știe din aceasta că creștinii nu au ceea ce știu că au ei înșiși și

astfel să le fie rușine, acuzându-i, nu spun, pe cei mai răi - pe cei mai buni, ci cel puțin pe egalii lor - pe egalii lor.

(2) Vom răspunde separat pentru tot ceea ce, după cum se spune, facem în secret, dar care, după cum știm, este făcut pe față chiar de acei oameni care ne consideră ticăloși, mincinoși, oameni vrednici de condamnare și ridiculizare. Când adevărul nostru refuză totul, atunci autoritatea legilor este în cele din urmă adusă împotriva lui.

(3) Ei spun: după legi nu ar trebui să existe rațiune; fie că vă place, fie că nu, ascultarea de ele ar trebui să fie preferată adevărului însuși. Prin urmare, voi intra într-o dezbatere cu voi, ca gardieni ai legilor, despre legi.

(4) În primul rând, ce decret crud pronunți când spui: Nu ai voie să fii. Și prescrii acest lucru fără niciun raționament uman; declari violența și tirania nedreaptă dacă afirmi că nu avem voie să fii pentru că îți place, și nu pentru că datoria o cere.

(5) Dacă nu vrei să permiți ceva pentru că nu ar trebui să fie permis, atunci, fără îndoială, ceea ce este rău nu ar trebui să fie permis, și, bineînțeles, aceasta presupune că ceea ce este bine ar trebui să fie permis. Dacă găsesc ceva bun pe care legea ta l-a interzis, poate ea, pe baza acestei considerații anterioare, să-mi interzică ceea ce ar avea dreptul să interzică dacă ar fi rău? Dacă legea ta a căzut în eroare, atunci presupun că a fost primită de la om și, desigur, nu a venit de la Dumnezeu.

(6) Te miri fie că un om a putut greși atunci când a făcut legi, fie că și-a corectat greșeala respingându-le? Căci nu i-au adus oare legile lui Lycurg însuși, corectate de lacedemonieni, atâta durere editorului lor, încât acesta s-a condamnat la moarte prin foame în singurătate?

(7) Și voi, datorită experienței, care luminează întunericul antichității, nu schimbați și nu desființați zilnic legi străvechi și fără valoare cu noi rescripte și edicte ale împăraților?

(8) Nu a schimbat oare Severus, cel mai conservator împărat, recent cele mai goale legi papiane, care porunceau nașterea înainte ca legile iuliene să poruncească căsătoria, în ciuda vechimii acestor legi?

(9) Au existat odată legi prin care debitorii condamnați erau tăiați în bucăți de către creditorii lor. Dar astfel de legi crude au fost abolite prin consimțământul comun, iar pedeapsa cu moartea a fost înlocuită cu o pedeapsă rușinoasă.

Reclama folosită pentru vânzarea la licitație a proprietăților avea scopul de a adăuga sânge unui om, mai degrabă decât de a-l scurge de pe el.

(10) Câte dintre aceste legi aveți care trebuie corectate? Nu numărul anilor face legile inviolabile, nici autoritatea emitenților lor, ci numai dreptatea. Prin urmare, atunci când nedreptatea lor devine cunoscută, ele sunt condamnate pe bună dreptate, deși ele însele condamnă. Cum numim legile nedrepte?

(11) Dacă pedepsesc doar pentru un nume, îi numim nu doar nedrepți, ci chiar proști. Dar dacă pedepsesc pentru fapte, de ce pedepsesc pentru fapte doar pe baza unui nume? La alții, faptele sunt pedepsite după ce vinovăția lor a fost dovedită și nu doar pe baza unui nume? Sunt o persoană incestuoasă; de ce nu investighează cazul meu? Sunt un ucigaș de copii; de ce nu mă torturează? Recunosc ceva împotriva zeilor, împotriva împăraților; de ce nu mă ascultă pe mine, care am cu ce să mă apăr?

(12) Nicio lege nu interzice investigarea a ceea ce interzice; căci un judecător nu poate pedepsi cu dreptate dacă nu știe că s-a făcut ceea ce nu este permis, și nici un cetățean nu poate respecta cu fidelitate legea dacă nu știe ce pedepsește legea.

(13) Nicio lege nu-și datorează sieși conștiința propriei dreptăți, ci o datorează și celor de la care așteaptă ascultare. Însă legea care nu dorește să fie criticată este suspectă. Dacă legea domnește fără critică, atunci este arbitrară.

5

(1) Ca să spunem ceva despre originea unor astfel de legi, exista un decret antic, conform căruia niciun împărat nu putea include pe nimeni în oastea zeilor fără consimțământul senatului. M. Aemilius știe acest lucru din cazul zeului său Alburnus. În favoarea noastră este și faptul că la voi Divinitatea depinde de arbitrariul uman.

Dacă Dumnezeu nu este plăcut omului, atunci El nu va fi Dumnezeu. Omul trebuie să-I arate milă lui Dumnezeu.

(2) Prin urmare, Tiberius, în timpul căruia numele creștin a apărut în lume, a raportat senatului ceea ce i se spusese din Palestina siriană, și anume că adevăratul Dumnezeu fusese descoperit acolo, exprimându-și opinia. Dar senatul nu i-a acceptat opinia, întrucât nu examinase el însuși problema în prealabil. Împăratul, însă, a rămas la opinia sa și a amenințat cu pedeapsa pentru acuzatorii creștinilor.

(3) Deschide-ți comentariile și acolo vei găsi că Nero a fost primul care a izbucnit cu sabia sa imperială împotriva acestei secte, care se răspândea mai ales în Roma. Dar un astfel de autor al persecuției noastre ne aduce chiar și glorie; căci oricine îl cunoaște poate înțelege că nu a urmărit nimic altceva decât marele bine.

(4) Și Domițian ne-a persecutat, la fel ca Nero în cruzimea sa. Dar, întrucât în Domițian mai exista ceva omenesc, a oprit repede ceea ce începuse, chiar și întorcându-i înapoi pe cei pe care îi trimisese în exil. Așa sunt întotdeauna persecutorii noștri, oameni nedrepți, impii, rușinați, pe care voi înșivă îi condamnați de obicei și prin care îi îndreptățiți pe cei condamnați.

(5) Dar dintre atâția împărați care i-au urmat până în prezent inclusiv, care cunoșteau chestiuni divine și umane, să menționăm chiar și unul care i-a persecutat pe creștini.

(6) Și noi, dimpotrivă, îl declarăm pe Marcus Aurelius, cel mai serios împărat, protector al lor, dacă se găsește acea scrisoare a sa în care mărturisește că setea armatei sale germane a fost potolită de ploaie, cerută de rugăciunile soldaților creștini. Deși nu a abolit în mod direct pedepsele creștinilor, de fapt, într-un fel le-a înlăturat, determinând pentru acuzatorii lor o condamnare și mai severă.

(7) Care sunt atunci legile pe care doar oamenii impii, nedrepți, corupți, cruzi, josnici și nebuni le folosesc împotriva noastră?

Aceste legi au fost parțial ocolite de Traian, care a interzis căutarea creștinilor. Nici Hadrian, deși a încercat să învețe toate misterele, nici Vespasian, deși i-a cucerit pe evrei, nici Pius, nici Verus, nu au folosit aceste legi.

(8) Desigur, trebuie să se presupună că cei mai răi oameni ar trebui exterminați mai degrabă de cei mai buni oameni, ca adversari ai lor, decât de complicii lor, adică de cei mai răi.

6

(1) Acum aș dori ca cei mai respectuoși apărători și păzitori ai legilor și obiceiurilor părinților noștri să-mi vorbească despre loialitatea, respectul și ascultarea lor față de decretele strămoșilor lor, dacă nu s-au îndepărtat de niciuna dintre ele, dacă nu au făcut schimbări în niciuna dintre ele, dacă nu au distrus tot ce este necesar și mai bun pentru disciplină.

(2) Unde au dispărut acele legi care interziceau luxul și vanitatea, care porunceau să nu se cheltuiască mai mult de o sută de măgari pentru o cină și să nu se servească pe masă mai mult de un pui, și acesta neîngrășat, care excludeau un patrician din senat ca om vanitos pentru că avea zece livre de argint, care distrugeau teatrele imediat după apariția lor, întrucât corupeau moravurile, care nu permiteau ca însemnele onorifice ale funcției și familiei să fie folosite fără motiv și cu impunitate?

(3) Căci văd atât cine de o sută de dolari, care trebuie numite așa pentru că sute de mii de sesterți sunt deja cheltuiți pe ele, cât și lingouri de argint transformate

în farfurii, și aceasta din urmă nu numai printre senatori, ci nici măcar printre eliberați sau printre cei care încă mai lovesc cu biciul.

Văd teatre care nu sunt complet solitare și nu sunt goale. Căci, pentru ca plăcerea nerușinată să nu înghețe iarna, lacedemonienii au fost primii care au inventat urâta penulă pentru spectacole. Văd că între matroane și femeile publice nu există nicio distincție în ceea ce privește îmbrăcămintea.

(4) Au dispărut și acele instituții ancestrale care protejau cumpătarea și abstinența femeilor, când nicio femeie nu purta aur, cu excepția unui deget pentru verighetă, pe care mirele o dădea ca gaj de dragoste, când femeile se abțineau atât de mult de la vin încât o matroană a fost pedepsită de rudele ei cu înfometarea pentru că a sigilat dulapurile pivniței de vinuri, iar o alta, pe vremea lui Romulus, a fost ucisă fără pedeapsă de soțul ei, Metennius, pentru că a atins vin.

(5) Femeile erau obligate să-și sărute rudele pentru ca acestea din urmă să le poată judeca pe primele după respirația lor.

(6) Unde este fericirea căsătoriilor care depindea, desigur, de bunele moravuri și datorită cărora, timp de aproape 600 de ani de la întemeierea Romei, nicio căsătorie nu a fost desfăcută? Dar acum fiecare membru al femeilor este împovărat cu aur, nicio femeie nu are buzele lipsite de vin, iar divorțul a devenit un obiect al dorinței și, ca să spunem așa, un rezultat necesar al căsătoriei.

(7) Chiar și ceea ce părinții voștri au decretat cu înțelepciune cu privire la zeii voștri, voi, cei mai ascultători copii ai lor, ați desființat. Părintele Liber și misterele sale au fost expulzați de consuli, prin decret al senatului, nu numai din Roma, ci chiar din toată Italia.

(8) Serapis, Isis și Arpocrate cu Capul său de Câine au fost expulzați din Capitoliu, adică din Curia Zeilor, de către consulii Piso și Gabinius, care cu siguranță nu erau creștini, și chiar și altarele lor au fost distruse, pentru a pune capăt cultului lor, plin de superstiții și imoralitate. Dar voi, după ce i-ați întors, le-ați arătat cea mai mare onoare.

(9) Unde este religiozitatea ta aici? Unde este respectul cuvenit pentru strămoșii tăi? Le-ai părăsit hainele, mâncarea, mediul de acasă, modul de gândire și, în cele din urmă, vorbirea însăși.

Laudați neîncetat vechile obiceiuri și totuși trăiți zilnic conform noilor obiceiuri. Întrucât v-ați îndepărtat de bunele instituții ale strămoșilor voștri, este clar de aici că păstrați și păziți doar ceea ce nu ar trebui păstrat și păzit, în timp ce nu păziți ceea ce ar trebui păzit.

(10) La locul potrivit voi arăta că chiar și ceea ce v-a fost transmis de părinții voștri, pe care se pare că îl păstrați cu mare fidelitate, pentru a cărui încălcare îi considerați pe creștini în mod special vinovați - mă refer la zelul vostru în venerarea zeilor, în legătură cu care antichitatea s-a înșelat în mod special - de asemenea, îl disprețuiți, îl neglijați și îl distrugeți complet, sfidând autoritatea strămoșilor voștri, deși ați construit altare lui Serapis, deja roman, deși comiteți frenezie în cinstea lui Bacchus, deja italian.

(11) Deocamdată voi răspunde acuzației împotriva noastră de crime secrete pentru a-mi deschide calea pentru a critica crimele publice.

7

(1) Suntem numiți cei mai mari criminali pentru sacramentul uciderii copiilor, pentru că îi mâncăm după aceea și pentru incestul de după ospăț, de care se ocupă câinii, răsturnând lămpile și creând astfel un întuneric lingușitor pentru modestia cauzată de cele mai criminale pofte.

(2) Totuși, suntem mereu acuzați de aceste crime, dar voi nu încercați să descoperiți de ce suntem acuzați atât de mult timp. Așa că fie descoperiți dacă credeți, fie nu credeți dacă nu ați descoperit. Ascunderea voastră vă mărturisește că nu există nimic ce voi înșivă să nu îndrăzniți să descoperiți. Îi impuneți călăului o cu totul altă datorie, și anume, nu să spună ceea ce spun, ci să nege ceea ce sunt.

(3) Începuturile învățăturii noastre datează, așa cum am mai spus, din vremea lui Tiberius. Adevărul și-a început existența simultan cu ura de sine: de îndată ce apărea, devenea imediat plin de ură. Are tot atâtea dușmani câți străini are și, bineînțeles, din motive speciale. Astfel, evreii îi sunt ostili din concurență, soldații din extorcare, sclavii din obicei.

(4) Suntem asediați în fiecare zi, suntem descoperiți în fiecare zi, suntem foarte adesea prinși chiar în întâlnirile și adunările noastre. Dar cine a dat vreodată peste un copil care plânge?

(5) Cine a păstrat pentru judecător gurile însângerate ale Ciclopilor și Sirenelor așa cum le-a găsit? Sau cine a observat vreo urmă de infidelitate la soții? Cine, în cele din urmă, descoperind astfel de crime, le-ar ascunde? Sau cine le-ar vinde, aducând cu el pe criminali? Dacă ne ascundem mereu, atunci când a devenit cunoscut ceea ce facem? Sau, mai degrabă, de către cine ar putea fi descoperit?

(6) În orice caz, acest lucru nu putea fi dezvăluit chiar de criminali, deoarece, conform legii tuturor misterelor, jurământul de tăcere este obligatoriu. Prin urmare, misterele samotrace și eleusine sunt ascunse cu grijă. Nu ar trebui să fie

mult mai ascunse acele mistere care, fiind dezvăluite, acum cauzează pedepse umane, deși sunt păstrate de Dumnezeu însuși?

(7) Așadar, dacă noi înșine nu ne dezvăluim misterele, atunci, desigur, cei din afară le dezvăluie. Și de unde știu ei despre ele, când nici măcar misterele permise nu-i admit pe cei neinițiați și se feresc de tot felul de martori, cu excepția cazului în care numai cei neautorizați nu se tem?

Natura zvonului este cunoscută de toată lumea. Ești autorul următoarei zicale: zvonul este un rău mai rapid decât orice altceva.

De ce este zvonul rău? Pentru că este rapid? Pentru că informează? Sau pentru că este adesea fals? Chiar și atunci când relatează un adevăr, nu se descurcă fără minciuni: elimină ceva din adevăr, adaugă ceva la el și, în general, îl schimbă.

(9) Ce? Minciuna este o condiție necesară pentru existența zvonului: acesta continuă să existe doar atunci când transmite un neadevăr și trăiește până când îl dovedește. De îndată ce îl dovedește, încetează să existe și, ca și cum și-ar fi îndeplinit datoria de a relata, transmite faptul, iar de atunci încolo faptul este păstrat și faptul este numit.

(10) Nimeni, de exemplu, nu spune atunci: se spune că acest lucru s-a întâmplat la Roma sau există zvonul că a primit provincia prin tragere la sorți, ci se spune: a primit provincia prin tragere la sorți și: acest lucru s-a întâmplat la Roma.

(11) Zvonul, ca denumire pentru cei nedemni de încredere, nu își are locul acolo unde există credibilitate. Căci cine crede în zvonuri în afară de un prost? Căci înțelepții nu cred în cei nedemni de încredere. Toată lumea ar trebui să ia în considerare cum își are originea zvonul. Indiferent cât de răspândit ar fi, indiferent cât de solidă ar părea baza sa, trebuie totuși să fi provenit de la o singură persoană.

(12) Apoi se răspândește puțin câte puțin, trece prin felurite limbi și urechi și, în decursul timpului, nimeni nu se mai gândește dacă primele buze nu au semănat minciuna. Și aceasta se întâmplă adesea fie prin ingeniozitatea invidiei, fie prin capriciul suspiciunii, fie prin înclinația înnăscută a unora de a minți.

(13) Dar este bine că timpul dezvăluie totul, așa cum mărturisesc proverbele și zicătoarele tale înțelepte, prin voința naturii însăși, care a rânduit astfel încât nimic nu este ascuns mult timp, chiar și ceea ce zvonul nu a relatat.

(14) Nu este fără motiv, așadar, că simplul zvon a mărturisit atât de mult timp despre răutatea creștinilor. Aduceți împotriva noastră un martor care nu a putut încă să dovedească ceea ce a relatat odată și ceea ce a adus în atenția opiniei publice într-o perioadă atât de lungă de timp.

8

(1) Pentru a face apel la mărturia naturii însăși împotriva celor care presupun că acest lucru trebuie crezut, iată, declarăm răsplata pentru aceste crime: ele promit viața veșnică. Credeți acest lucru acum. Căci vreau să vă întreb aceasta: și voi, cei care credeți, veți avea suficientă putere să obțineți această răsplată, știind acest lucru:

(2) Vino, înfige cuțitul în copilul care nu este dușman nimănui, care este nevinovat, care este fiul tuturor. Dacă toate acestea sunt datoria altuia, atunci fii prezent doar la omul care moare înainte de a fi început să trăiască; așteaptă plecarea tânărului suflet; prinde sânge nevinovat; udă-ți pâinea cu el, mănâncă-l cu plăcere.

(3) Între timp, când te așezi la masă, numără locurile unde se află mama și sora ta; notează aceste locuri cu atenție, ca să nu greșești când vine întunericul câinelui, căci vei comite nelegiuire dacă nu comiți incest.

(4) Primind o astfel de dedicație și o astfel de pecete, vei trăi veșnic. Vreau să-mi răspunzi: are eternitatea o astfel de valoare sau nu? Dacă nu are, atunci nu ar trebui să credem în ea. Dar să presupunem că ai crede în ea, atunci voi nega că ți-ai dorit-o. Presupunând că ți-ai dorit-o, atunci voi nega că poți. Așadar, de ce pot alții dacă tu nu poți? De ce nu poți tu dacă alții pot?

(5) Cred că suntem de o natură diferită, suntem cinopenici sau sciapodici; avem o structură diferită a dinților, avem alți nervi pentru pasiunea desfrânată. Tu, care admiți asta la un om, poți să o faci singur; căci tu însuți ești același fel de om ca și creștinul. Tu, care nu poți face asta, nu trebuie să crezi: căci un creștin este același fel de om ca și tine.

(6) Creștinii însă sunt supuși la toate acestea din ignoranță. Nu știau nimic de acest fel despre misterele creștine, deși, desigur, știau că aceste mistere trebuie săvârșite cu exactitate și căutate cu toată sârguința.

(7) Dar, cred eu, cei care doresc să se inițieze în anumite mistere se adresează de obicei mai întâi marelui lor preot, pentru ca acesta să le spună ce li se cere.

Apoi spunea: ai nevoie de un copil, și încă unul tânăr, care să nu știe ce e moartea, care să râdă la vederea cuțitului tău; ai nevoie și de pâine ca să aduni lichidul însângerat; în plus, ai nevoie de sfeșnice și lămpi, și câini și piese care să te facă să răstorni lămpile și, cel mai important, va trebui să vii cu mama și sora ta.

(8) Ce se întâmplă dacă nu vor sau dacă nu există niciunul? Câți creștini sunt cu adevărat celibatari? Nu cred că ești un creștin legitim decât dacă ești frate sau fiu.

(9) Cei care doresc să accepte creștinismul să nu știe despre toate acestea înainte de a-l accepta, ci îl vor afla mai târziu, îl vor recunoaște ca fiind al lor și îl vor împlini. Cei care ar merita protecție dacă l-ar declara se tem de pedeapsă, care ar dori chiar să piară de bunăvoie decât să trăiască într-o astfel de condiție. Să presupunem că se tem, dar de ce continuă să fie creștini? Căci, desigur, nu ați mai dori să fiți ceea ce nu ați fi dacă ați ști dinainte.

9

(1) Ca să vă protejați și mai mult de aceste crime, vă voi arăta că voi înșivă le comiteți, parțial în mod deschis, parțial în secret, motiv pentru care probabil credeți în existența lor printre noi.

(2) În Africa, copiii erau în mod clar sacrificați lui Serapis înaintea proconsulatului lui Tiberius.

I-a spânzurat pe preoți chiar pe copacii templului său, pe ascunzitorii de crime, pe crucile dedicate lui. Așa mărturisesc soldații patriei noastre, care au comis chiar această faptă sub acel proconsul.

(3) Dar chiar și acum această lucrare sacră se face în secret. Nu numai creștinii vă disprețuiesc; nicio crimă nu este eradicată pentru totdeauna și niciun zeu nu-și schimbă caracterul.

(4) Dacă Saturn nu și-a cruțat propriii fii, cu atât mai mult nu i-a cruțat pe copiii altora, pe care părinții înșiși i-au adus, i-au promis de bunăvoie și i-au mângâiat, astfel încât să fie sacrificați fără lacrimi.

(5) Galii sacrificau adulți lui Mercur. Las dramele taurice pentru teatrele lor. În faimosul și cel mai religios oraș al descendenților lui Enea există un anume Jupiter, în onoarea căruia se varsă sânge uman în timpul jocurilor. Dar voi spuneți: acesta este sângele unui gladiator. Dar nu este el un om?

Nu devine oare sacrificiul mai josnic pentru că obiectul său este o persoană rea?

Dar sângele se varsă într-adevăr ca urmare a crimei. O, Jupiter, creștin și singurul fiu al tatălui său, din cauza cruzimii sale!

(6) Însă, întrucât nu există nicio diferență între pruncuciderea religioasă și cea voluntară, deși există o diferență între omorul din culpă și uciderea propriilor copii, fac apel la oameni.

Dintre cei care stau cu gurile căscate pentru sângele creștinilor, chiar și dintre voi înșivă, cei mai drepți și foarte severi față de noi, câți vor dori să-mi permită să le împing conștiința cu întrebarea cine le ucide propriii copii?

(7) Într-adevăr, există o diferență în metoda de ucidere. În orice caz, este mai crud să privezi pe cineva de respirație cu apă, să-l arunci în frig, să-l înfometezi și câinilor, căci chiar și un adult ar vrea să moară de un cuțit.

(8) Întrucât ne este interzis o dată pentru totdeauna să ucidem un om, nu este permis să distrugem nici măcar embrionul, atunci când sângele este încă în curs de formare în om. A împiedica nașterea unui om înseamnă a-l ucide prematur și nu există nicio diferență între a smulge din trup sufletul deja născut sau a-l distruge în timp ce se naște. Un om este deja cel care urmează să devină om; iar întregul fruct este deja conținut în sămânță.

(9) Despre folosirea sângelui în mâncare și în mâncăruri tragice similare, citiți ce se spune undeva (cred la Herodot) că unele popoare, când încheiau un tratat, își lăsau sângele să curgă din mâini și și-l dădeau unii altora să bea. Ceva similar se bea, se pare, sub Catilina. Se spune că unii sciți își mănâncă fiecare rudă după moartea acesteia.

(10) De ce să mergem prea departe? Până acum, semnul inițierii în misterul Bellonei este acela că se ia sânge dintr-o coapsă tăiată, se pune în palmă și se bea.

(11) Unde sunt cei care, dorind să fie scăpați de boala îmbolnăvirii, beau cu nerăbdare sângele proaspăt al criminalilor măcelăriți în arenă în timpul jocurilor gladiatorilor? Unde sunt cei care mănâncă carnea animalelor sălbatice luate din arenă, care încearcă să-și procure un mistreț, un cerb? Mistrețul acela, în timpul luptei, l-a șters pe cel pe care îl însângerase, dar cerbul acesta s-a întins pe sângele gladiatorului. Voi doriți cu nerăbdare carnea unor astfel de urși, care nu au avut încă timp să digere în stomacul lor oamenii pe care i-au sfâșiat. De aceea, un om care a mâncat o astfel de carne vomită un om.

(12) Cât de departe ai trecut de la sărbătorile creștinilor, care mănâncă asta?

Oare cei care cu o pasiune sălbatică își deschid gura pentru mădulare omenești fac mai puțin, pentru că devorează cele vii? Nu sunt ei pângăriți de sânge omenesc, pentru că ling sânge viitor? Este adevărat că nu mănâncă copii, dar mănâncă adulți.

(13) Toate acestea îi fac pe creștini să roșească, care nici măcar nu gustă sângele animalelor, care se abțin de la orice carne strangulată și moartă de teamă să nu fie pângăriți de sângele ascuns înăuntru.

(14) În cele din urmă, printre torturile pe care le folosiți împotriva creștinilor se numără și botulinele umplute cu sânge. Știți foarte bine că creștinilor nu le este permis să facă ce vreți pentru a-i îndepărta de creștinism. Cum credeți că cei pe care credeți că îi îngroziți cu sânge de animale își deschid gura pentru sânge de om, dacă nu ați învățat că acesta din urmă este mai plăcut decât primul?

(15) Ar fi trebuit să folosești sânge uman pentru a-i testa pe creștini, așa cum folosești altarul și sicriul, căci creștinii ar fi recunoscuți prin consumul de sânge uman, așa cum sunt recunoscuți prin refuzul de a oferi jertfe. Dacă ar mânca sânge, ar însemna același lucru ca și cum nu ar fi adus jertfe. Și cu siguranță nu ai duce lipsă de sânge uman atunci când interoghezi prizonierii și îi condamni.

(16) De asemenea, cine este mai vinovat de incest decât cei pe care Jupiter însuși i-a învățat despre asta? Ctesias spune că perșii au relații sexuale cu mamele lor. Iar macedonenii, se pare, nu sunt nevinovați de acest lucru, căci de îndată ce au auzit tragedia lui Oedip, au râs de durerea bărbatului incestuos și au spus: h9laune ei0j th\ n mhte/ra.

(17) Gândește-te acum câte ocazii de incest există pentru poftă nestăvilită. Mai întâi, îți arunci copiii în speranța că mâna plină de compasiune a vreunui trecător îi va crește. Apoi îi abandonezi în favoarea unor părinți mai buni care îi iau prin adopție. Se întâmplă inevitabil ca, în decursul timpului, amintirea rasei străine să dispară și, dacă incestul a avut loc o singură dată, atunci se răspândește cu succes.

(18) Atunci pofta devine tovarăș în orice loc: acasă, în afara casei, peste hotare. Nestăpânirea ei poate ușor să nască copii din rude de sânge, fără să știe.

(19) Suntem feriți de acestea și de lucruri similare printr-o castitate extraordinară.

Pe cât suntem departe de adulter și infidelitate conjugală, pe atât suntem departe și de cazurile de incest. Unii elimină mult mai sigur orice posibilitate a acestei infracțiuni ducând o viață de fecioară. Aceștia sunt bătrânii, copiii.

(20) Dacă ai fi considerat că ai aceasta, ai fi știut că și creștinii nu o au. Aceiași ochi ți-ar fi spus amândurora. Dar cele două feluri de orbire se combină atât de ușor, încât cei care nu văd ceea ce este, cred că văd ceea ce nu este. Astfel voi dovedi tot ceea ce suntem acuzați. Acum voi vorbi despre crime evidente.

10

(1) Tu spui: nu cinstesti zeii și nu aduci jertfe pentru împărați.

Desigur, nu ne sacrificăm pentru alții, pentru că nu ne sacrificăm pentru noi înșine. Am respins odată pentru totdeauna închinarea la zeii voștri. De aceea suntem acuzați că insultăm religia și măreția imperială. Aceasta este cea mai mare vină a noastră, chiar întreaga noastră vină și, prin urmare, trebuie să o examinăm cu atenție, pentru a vedea dacă nu suntem condamnați în aceasta de prejudecăți sau nedreptate, dintre care primii disprețuiesc adevărul, iar cei din urmă îl neagă.

(2) Încetăm să ne mai venerăm zeii voștri din momentul în care aflăm că nu sunt zei. Prin urmare, trebuie să ne cereți să dovedim că ei nu sunt cu adevărat zei și, prin urmare, nu ar trebui venerați, deoarece ar trebui venerați doar dacă ar fi cu adevărat zei. Iar creștinii ar trebui pedepsiți numai dacă ar fi sigur că cei pe care nu îi venerează pentru că se cred nezei sunt de fapt zei.

(3) Dar voi spuneți: pentru noi ei sunt zei. De aceea facem apel la conștiința voastră și facem apel la ea. Să fie ea judecătorul nostru, să ne acuze, dacă poate nega că toți zeii voștri au fost oameni.

(4) Dacă ea însăși persistă în propria opinie, va fi demascată în minciunile sale de monumentele antice pe care le cunoaște, care mărturisesc până în ziua de azi despre orașele în care s-au născut și despre țările în care au rămas urme ale activităților lor și în care sunt arătate locurile lor de veci.

(5) Ar trebui să vorbesc acum despre fiecare zeu în parte, atât de mulți și atât de mari: cel nou, cel antic, cel barbar, cel grec, cel roman, cel străin, cel captiv, cel adoptat, cel privat, cel comun, cel masculin, cel feminin, cel rural, cel urban, cel naval, cel militar?

(6) Este inutil să ne imaginăm măcar genurile lor.

Vreau să vorbesc pe scurt și în general, nu ca să vă învăț, ci ca să vă reamintesc, căci vă imaginați că ați uitat originea zeilor voștri.

Înainte de Saturn nu ați avut niciun zeu: de la el provin toți zeii voștri, chiar și cei mai buni și mai faimoși. Prin urmare, ceea ce este stabilit despre strămoș va ajunge și la urmașii săi.

(7) Însă Saturn, conform mărturiilor monumentelor scrise, este recunoscut de toți ca om, și anume: Diodor Grecul, Phallus, Cassius Severus, Cornelius Nepos și toți studenții antichităților religioase. Același lucru este mărturisit despre el de monumentele materiale. Cele mai fiabile monumente de acest fel se află, în opinia mea, în Italia. Acolo, Saturn, după o lungă călătorie și după ce a vizitat Atica, s-a stabilit, fiind primit de Janus sau Ianus, cum cred salii.

(8) Muntele pe care s-a așezat se numea Saturnian. Orașul pe care l-a fondat se numește și astăzi Saturnia. În cele din urmă, întreaga Italie, care purta odinioară numele de Oenotria, se numea tot Saturnia. De la el a venit începutul scrisului și al monedei și, prin urmare, el păzește trezoreria publică.

(9) Și dacă Saturn este om, atunci, desigur, a provenit dintr-un om. Și dacă a provenit dintr-un om, atunci, prin urmare, nu din cer și pământ. Dar, întrucât părinții săi erau necunoscuți, era ușor să-l numim fiul celor ai căror copii îi putem considera cu toții, căci cine nu poate numi cerul și pământul părinții săi din respect și evlavie pentru ei?

(10) Sau a fost numit fiul cerului din cauza obiceiului omenesc de a vorbi despre persoane necunoscute și neașteptate ca venind din cer. Mulțimea îi numește fii ai pământului a căror origine îi este necunoscută. Tac despre faptul că pe atunci oamenii erau încă atât de nedezvoltați încât apariția fiecărei persoane noi îi confunda cu o apariție divină, pentru că și acum oamenii care sunt deja dezvoltați îi includ în visele zeilor pe cei care cu câteva zile înainte erau considerați morți prin jale publică.

(11) Destul despre Saturn și aceste câteva cuvinte. De aici rezultă că Jupiter este și el om, întrucât a provenit dintr-un om, iar toți urmașii săi sunt oameni, întrucât au provenit din oameni.

11

(1) Întrucât voi, fără a îndrăzni să negați că zeii voștri au fost oameni, afirmați că aceștia au devenit zei după moarte, vom examina motivele care au impus acest lucru.

(2) În primul rând, trebuie să recunoști că există un Dumnezeu suprem și un mancipus al divinității care au făcut zei din oameni. Căci ei înșiși nu și-ar putea da o divinitate, din moment ce nu aveau una, și nimeni altcineva nu le-ar putea da-o dacă nu o avea, decât cel care o posedă de fapt.

(3) Și dacă nu ar exista nimeni care să fi creat zei, atunci presupunerea voastră că zeii au fost creați nu ar avea niciun sens din cauza distrugerii creatorului lor.

Desigur, dacă oamenii înșiși s-ar putea face zei, atunci nu ar fi niciodată oameni tocmai pentru că ei înșiși ar avea puterea de a fi mai buni.

(4) Așadar, dacă există o ființă care face zei din oameni, atunci mă întorc să analizez motivele care l-au determinat pe acesta să facă zei din oameni și nu găsesc nimic altceva decât că el, marele Dumnezeu, a avut nevoie de servicii și ajutor pentru lucrările sale divine. Dar, mai întâi de toate, este nedemn de el să aibă nevoie de ajutorul cuiva, și mai ales de ajutorul unui om mort. Pentru marele Dumnezeu, dacă ar fi avut cu adevărat nevoie de ajutorul unui om mort, ar fi fost mult mai demn să facă pe cineva zeu chiar de la început.

(5) Dar nu văd niciun loc pentru ajutor. Căci întregul sistem al lumii, fie că îl considerăm etern și necreat, conform lui Pitagora, fie temporar și creat, precum Platon, a fost cu siguranță chiar de la început aranjat și aranjat, pe cât posibil, rațional. Aceea nu putea fi imperfectă, ceea ce a realizat totul.

(6) Nimic nu-i aștepta pe Saturn și pe urmașii lui Saturn. Nebunii ar fi oameni dacă n-ar ști că de la bun început ploaia a curs din cer, și stelele au trimis raze, și fulgerele au strălucit, și tunetele au răsunat, și însuși Jupiter s-a temut de fulgerele pe care i le-ai pus în mână. Nebunii ar fi, de asemenea, oameni dacă n-

ar ști că fiecare rod era din abundență înainte de Liber, și Ceres, și Minerva, chiar înainte de primul om creat din pământ, pentru că nimic care să asigure susținerea și conservarea omului nu putea apărea după om.

(7) Se mai spune că zeii nu au creat mijloacele de trai, ci cel puțin le-au găsit. Dar ceea ce se găsește exista deja. Și ceea ce exista, căci nu cel care l-a găsit trebuie prețuit, ci cel care l-a produs, căci el a fost înaintea celui care l-a găsit.

(8) Dar dacă Liber a devenit zeu pentru că a introdus strugurii, atunci i-au făcut o nedreptate lui Lucullus, care a fost primul care a făcut cunoscută cireșa pontică în Italia, pentru că nu a fost zeificat ca autor al noului fruct pe care l-a descoperit.

(9) Prin urmare, dacă universul a fost de la bun început orânduit și guvernat de anumite legi, conform cărora trebuia să-și îndeplinească îndatoririle, atunci nu există niciun motiv din partea sa să-i facă pe oameni zei.

Ceea ce ați atribuit zeilor voștri a fost acolo de la început și ar fi continuat să existe chiar dacă nu v-ați fi făcut zeii.

(10) Dar să trecem la un alt motiv. Afirmi că motivul pentru care oamenii au fost considerați divini a fost meritele lor. Cred că și aici trebuie să admiți că Dumnezeu, care creează zei, îi întrece pe toți și totul în dreptate și că, prin urmare, nu din întâmplare și nu fără un merit special a acordat divinității o răsplată atât de mare.

(11) De aceea vreau să le iau în considerare meritele, dacă sunt de așa natură încât i-au ridicat la cer sau de așa natură încât i-au aruncat mai degrabă în abisul iadului, pe care voi, când vă place, îl considerați un loc de pedepse subterane.

(12) Căci acolo se ascund de obicei cei nelegiuiți, cei care nu-și cinstesc părinții, cei care comit incest cu surorile lor, cei care încalcă fidelitatea conjugală, cei care răpesc fecioare, cei care pângăresc copiii, cei care tiranizează, cei care ucid, cei care fură, cei care înșală și pe oricine este asemenea vreunui dintre zeii voștri.

Nu poți proteja fiecare dintre zeii tăi de crimă sau viciu dacă nu poți nega că a fost un om.

(13) Dar dacă nu puteți nega că zeii voștri au fost oameni, atunci le aparține lor faptul că nu ne permite să credem că au devenit zei mai târziu. Căci dacă voi prezidați pedepsirea criminalilor menționați mai sus, dacă voi, ca oameni onești, vă retrageți din relațiile cu ei în comerț, în conversație, în ospățuri, iar acel mare Dumnezeu i-a chemat pe cei ca ei să participe la măreția sa: atunci de ce îi condamnați pe cei ai căror colegi îi zeificați?

(14) Dreptatea voastră este o batjocură a cerului. Pentru a fi pe placul zeilor, faceți zei din toți criminalii. A-i zeifica pe cei asemenea lor este onoarea lor.

(15) Dar să nu mai vorbim despre astfel de zei. Să presupunem că zeii voștri sunt oameni onești, nevinovați și buni, de ce atunci i-ați lăsat în iad pe cei mai buni oameni: pe Socrate în înțelepciune, pe Aristide în dreptate, pe Temistocle în pricepere militară, pe Alexandru în generozitate, pe Policrate în fericire, pe Cresus în bogăție, pe Demostene în elocvență?

(16) Care dintre zeii voștri este mai serios și mai înțelept decât Cato, mai drept și mai victorios decât Scipio? Cine este mai nobil decât Pompey, mai bogat decât Crassus, mai elocvent decât Tullius? Cu cât mai vrednic ar fi fost ca acel Dumnezeu să-i fi așteptat pentru a-i primi printre zei, din moment ce, desigur, îi știa dinainte a fi cei mai buni oameni? El, presupun, s-a grăbit și a închis raiul odată pentru totdeauna, iar acum, desigur, îi este rușine când cei mai buni oameni bombănesc în iad.

12

(1) Destul cu toate acestea. Știu că voi dovedi în numele adevărului însuși că zeii voștri nu mănâncă, atunci când voi arăta că există. Oricât de mult i-aș studia pe zeii voștri, nu văd decât numele unor morți din vechime, nu aud decât fabule și descopăr ritualuri religioase bazate pe fabule.

(2) Cât despre imaginile în sine, nu văd nimic în ele decât că sunt surori ca material cu vasele și ustensilele obișnuite de uz casnic sau că, fiind anterior vase și ustensile obișnuite de uz casnic, își schimbă soarta prin consacrare, după ce artistul, la propria sa discreție, le dă o nouă formă, tratându-le în timpul lucrării însăși cu cel mai mare dispreț și sacrilegiu. Prin urmare, pentru noi, care suntem pedepsiți în special pentru zeii voștri, aceasta poate fi o consolare în pedepsele noastre, faptul că zeii înșiși suferă același lucru atunci când sunt realizate.

(3) Voi pironiți creștini pe cruci și stâlpi; dar ce chip nu este mai întâi modelat de lutul care este pus pe cruce și stâlp? Trupul zeului vostru apare mai întâi pe raft.

Zgâriiți coastele creștinilor cu gheare de fier; dar prin toate mădularele zeilor voștri trec și mai puternic topoarele, rindele și fierăstraiele tâmplarului. Ne îndoim gâturile; dar zeii voștri, înainte de folosirea plumbului, lipiciului și cuielor, sunt fără cap. Suntem aruncați fiarelor, dar, oh, celor pe care le folosiți pentru Bacchus, Cebele și Celeste.

(5) Suntem arși de foc; dar zeii voștri în forma lor inițială suferă și ei. Suntem condamnați la mine; dar zeii voștri vin și ei de acolo. Suntem exilați pe insule; dar, de obicei, un zeu de-al vostru fie se naște, fie moare pe o insulă. Dacă divinitatea zeilor voștri este astfel dobândită, atunci cei pedepsiți sunt zeificați, iar pedepsele în sine trebuie considerate zeificări.

(6) Dar, desigur, zeii voștri nu simt insultele și abuzurile pe care le îndură în timpul născocirii lor, așa cum nu simt ascultarea care li se arată. O, cuvinte nelegiuite, o, abuz blasfemic! Rânjiți!

Spumă! Ești același care l-ai blasfemiat pe un anume Seneca, care a vorbit despre superstițiile tale și mai mult, chiar... (mai aspru?). Așadar, dacă nu onorăm statuile și imaginile, care sunt reci, precum acei morți pe care îi reprezintă și despre care au o idee vulturii, șoarecii și păianjenii, nu merităm oare mai degrabă laudă decât pedeapsă pentru că am recunoscut eroarea și am respins-o? Căci putem să-i insultăm pe cei despre care suntem convinși că nu există deloc? Ceea ce nu este nu poate tolera nimic de la nimeni, pentru că nu există.

13

(1) Dar voi spuneți: pentru noi ei sunt zei. Dar de ce vă comportați voi în mod impiu, sacrilegiu și nelegiuit față de zeii voștri? De ce îi disprețuiți pe cei pe care îi credeți că există? De ce îi distrugeți pe cei de care vă temeți? De ce râdeți de cei pe care îi apărați?

(2) Gândiți-vă: mint? În primul rând, din moment ce unii dintre voi veneranți anumiți zei, alții pe alții; atunci cu siguranță îi insultați pe cei pe care nu îi veneranți. Preferința pentru unul nu poate exista fără a-l insulta pe altul, pentru că nu poate exista alegere fără dezaprobare.

(3) Prin urmare, îi disprețuiești pe cei pe care nu îi aprobi și pe care nu te temi să-i jignești neaprobând. Căci, așa cum am spus mai sus, poziția fiecărui zeu depinde de voința senatului. El nu era un zeu pe care senatul nu-l dorea și pe care, prin urmare, îl respingea.

(4) Cu zeii casnici, pe care îi numiți Lari, acționați conform legilor casnice: uneori îi amanetați, îi vindeți, îi refăceți. Saturn, de exemplu, într-o oală de noapte, Minerva într-un lighean. Fiecare zeu este supus acestei legi atunci când, din cauza unei îndelungate veneranții, se uzează sau se strică, sau când proprietarul are o nevoie mai sacră, casnică.

(5) Dezonorați zeii publici prin drept public: îi vindeți la licitație publică. Oamenii merg la Capitoliu din același motiv, ca și la piața de legume. Zeii, declarați spre vânzare la licitație, sunt luați în arendă cu cuvintele obișnuite ale heraldului, cu sulița obișnuită, cu grija obișnuită a chestorului.

(6) Dar câmpurile impozitate cu taxe sunt mai ieftine; oamenii care plătesc un impozit pe cap sunt considerați mai puțin nobili, căci acesta este un semn de sclavie; iar zeii, cu cât sunt mai mult impozitate cu taxe, cu atât sunt mai sacri sau, dimpotrivă, cu cât sunt mai sacri, cu atât sunt mai mult impozitate cu taxe.

Măreția devine cămătăr. Religia umblă pe străzi cerșind pomană. Ceri plată pentru amplasamentul unui templu, pentru intrarea în sanctuar.

Este imposibil să cunoști zeii gratuit: sunt de vânzare.

(7) Ce faceți voi în cinstea lor și nu faceți în cinstea morților voștri? Construiți temple și altare deopotrivă pentru amândoi. Statuile lor au aceleași haine și aceleași semne onorifice. Oricare ar fi vârsta, ce pricepere, ce ocupație ar fi avut defunctul, zeul are aceeași vârstă, aceeași pricepere și aceeași ocupație. Care este diferența dintre o cină funerară și banchetul lui Jupiter, ambele dintr-o lingură de sacrificiu, un pollinctor dintr-un haruepik? Căci haruspexul li se arată și morților.

(8) Dar pe bună dreptate voi acordați cinste divină împăraților care au murit, întrucât le-ați acordat aceeași cinste în timpul vieții lor. Zeii voștri îi vor primi cu bucurie și chiar le vor mulțumi, pentru că ei, conducătorii lor, au devenit egali cu ei.

(9) Dar când voi, împreună cu Junos, Ceres și Diane, o veneraţi pe Larentina, o femeie publică, ca pe o zeiță (chiar și pe Lais sau Phryne); când ridicați o statuie lui Simon Magul cu inscripția: zeu sfânt; când îl includeți pe pajul regelui printre zei: atunci zeii voștri antici, deși ei înșiși nu sunt mai buni, au dreptul să vă considere insultătorii lor, din moment ce atribuiți altora ceea ce antichitatea le-a atribuit numai lor.

14

(1) Vreau să examinez și eu riturile voastre religioase. Nu vă învinovățesc pentru felul în care sunteți la sacrificii, când sacrificați animale slabe, bolnave și râioase, iar din cele bine hrănite și sănătoase le dați doar ceea ce nu este bun de nimic: resturi și copite, pe care le-ați da sclavilor sau câinilor de acasă, când din zeciuiala lui Hercule nu puneți nici măcar o treime pe altarul său. Dimpotrivă, vă voi lăuda mai degrabă pentru aceasta, pentru că salvați ceva de la distrugere.

(2) Dar când mă întorc la monumentele voastre scrise, care vă învață înțelepciunea și vă pregătesc pentru căutări nobile, ce insulte găsesc în ele! În aceste monumente se spune că zeii s-au luptat între ei ca gladiatorii din cauza troienilor și grecilor, că Venus a fost rănită de o săgeată omenească pentru că a vrut să-și salveze fiul, Aeneas, care aproape a fost ucis de Diomede,

(3) că Marte aproape a pierit după ce a fost în lanțuri timp de treisprezece luni, că Jupiter, pentru a nu suferi o violență similară din partea celorlalte ființe cerești, a fost eliberat printr-un miracol și că acum jelește moartea lui Sarpedon, acum o poftește josnic pe sora sa, asigurând-o că nu și-a iubit atât de mult foștii prieteni.

(4) Care poet după acesta, din respect pentru conducătorul său, nu i-a dezonorat pe zei? Acesta îl condamnă pe Apollo să pască vitele pentru regele Admet, iar celălalt încheie un contract pentru Neptun cu Laomedon pentru construcție.

(5) Și printre poeții lirici există unul (mă refer la Pindar) care spune că Esculap a fost pedepsit de fulgere pentru lăcomia sa, care l-a făcut să abuzeze de medicină. Jupiter este rău dacă fulgerul este în puterea sa; este crud cu nepotul său, invidios pe omul de artă.

(6) Cei mai religioși oameni n-ar fi trebuit să declare nimic din toate acestea dacă ar fi fost adevărat și n-ar fi trebuit să inventeze nimic de genul acesta dacă nu ar fi fost adevărat. Nici tragedienii și comedianții nu-i cruță pe zei: în prologurile lor vorbesc despre nenorocirile sau greșelile familiei unui zeu.

(7) Nu vorbesc despre filosofi; mă mulțumesc doar cu Socrate, care, profanând zeii, a jurat pe un stejar, o capră și un câine. Dar Socrate a fost condamnat la moarte pentru că i-a respins pe zei. Adevărul, este clar, a fost urât înainte, adică întotdeauna.

(8) Totuși, întrucât atenienii, căindu-se de sentința lor, i-au condamnat ulterior pe acuzatorii lui Socrate și întrucât au așezat o imagine de aur a lui în templu, ei și-au exprimat astfel clar opinia despre el.

(9) Și Diogene a râs odată de Hercule, iar cinicul roman Varro prezintă trei sute de Jupiter, sau Eve, care ar trebui numiți fără cap.

15

(1) Unele invenții amuzante sunt făcute cu prețul necinstei zeilor voștri chiar și pentru plăcerea voastră. Luați în considerare farsele Lentulilor și Hostiliilor. În glumele și umorul lor, îi ridiculizați pe mimici sau pe zeii voștri? În aceste farse, Anubis cel adulter, Luna masculină, Diana biciuită, citirea testamentului mortului Jupiter și cei trei Hercule flămânzi sunt ridiculizați.

(2) Și histrionii vă dezvăluie toată josnicia lor.

Soarele plânge pentru plăcerea ta, pentru fiul său, doborât din cer. Cibela oftează pentru păstorul cel mândru, de dragul tău, care nu roșești deloc. Îți plac cântecele elocvenților și scandalurile lui Jupiter, precum și judecata păstorică a Junonei, a Venusului și a Minervei.

(3) Deja prin faptul că masca zeului tău acoperă cel mai rușinos și dezonorant cap și, de asemenea, prin faptul că trupul, necurat și adus la arta teatrală prin intermediul relaxării, reprezintă o Minervă sau un Hercule, nu este măreția lor insultată și nu este divinitatea dezonorată în timp ce aplaudi.

(4) Probabil că ești mai religios în amfiteatru, unde zeii tăi dansează pe sânge omenesc, precum și pe murdăria celor uciși, pentru a oferi condamnaților noi drame și noi intrigi, unde criminalii poartă adesea măștile zeilor tăi înșiși.

(5) Am văzut odată că cel care îl juca pe Atys, faimosul zeu din Pessinus, a fost de fapt castrat, iar cel care l-a jucat pe Hercule a fost ars de viu. Am râs de cum, în jocurile crude ale gladiatorilor de la amiază, cel care îl juca pe Mercur încerca morții cu o tijă de fier înroșit. Am văzut cum cel care îl juca pe fratele lui Jupiter, Pluto, lua cadavrele gladiatorilor cu un ciocan.

(6) Cine a putut vreodată să examineze separat tot ceea ce jignește onoarea zeilor, care le șterg trăsăturile măreției? Cu siguranță, toate acestea se întâmplă pentru că zeii sunt disprețuiți atât de cei care îi joacă, cât și de cei care le urmăresc jocurile.

(7) Dar poate că acestea sunt doar glume. Totuși, dacă vă arăt ceea ce conștiința fiecăruia dintre voi știe bine, și anume că în templele voastre se încheie contracte de adulter, că între altare se fac proxenetism, că foarte des în locuințele preoților și slujitorilor templelor se dedau pasiunilor cu panglici sacre, bonete și robe de purpură în timp ce tămâia încă arde; atunci nu știu dacă zeii voștri nu ar trebui să se plângă de voi mai mult decât de creștini? Cel puțin există întotdeauna hoți de lucruri sacre printre voi. Căci creștinii nu vizitează templele nici măcar ziua. Probabil că le-ar jefui și ei dacă s-ar ruga ei înșiși în ele.

(8) Ce venerează cei care nu venerează nimic de acest fel? Este cu siguranță clar că ei venerează adevărul, întrucât nu venerează falsitatea și nu se mai înșeală în ceea ce nu au încetat să greșească, după ce au aflat că se înșelau. Observați acest lucru dinainte și din acesta extrageți întreaga voastră părere despre învățătura noastră, îndepărtând mai întâi, însă, opiniile false.

16

(1) Căci și tu, ca și alții, îți imaginezi că un cap de măgar este Dumnezeul nostru. Motivul acestei opinii a fost dat de Cornelius Tacitus.

(2) În a cincea carte a istoriei sale, după ce a început să povestească despre războiul iudaic de la originea, numele și religia poporului evreu, după cum a vrut, spune printre altele că evreii, scoși din Egipt sau, după cum crede el, expulzați de acolo, chinuiți de sete în deșertul Arabiei, au fost conduși la un izvor de măgari care se întâmpla să meargă acolo de la pășune și că, în semn de recunoștință pentru aceasta, au început să zeifice capul unui astfel de animal.

(3) Din aceasta, presupun, s-a ajuns la concluzia că și noi, ca rude ale evreilor în materie religioasă, venerăm aceeași imagine. Însă același Cornelius Tacitus, care este cu adevărat prolific în invenții, relatează în aceeași istorie că Gnaeus

Pompey nu a găsit nicio imagine în templul din Ierusalim, pe care a examinat-o cu atenție pentru a descoperi acolo secretele religiei iudaice.

(4) În orice caz, dacă evreii ar fi venerat vreo imagine, aceasta nu ar fi trebuit să fie păstrată în alt loc decât în sanctuarul lor, mai ales că venerația, deși zadarnică, nu putea teme spectatorii din afară, întrucât numai preoții aveau voie să intre în acest sanctuar. Cât despre ceilalți, aceștia erau lipsiți de posibilitatea de a privi acolo chiar și pe lângă perdeaua trasă.

(5) Totuși, nu veți nega că voi înșivă veneraţi tot felul de animale de muncă și cai în întregime împreună cu zeița voastră Oenone. Poate că ne condamnați pentru că noi, trăind printre închinătorii la tot felul de vite și animale, ne închinăm doar măgari.

(6) Dar cel care crede că crucea este Dumnezeul nostru, ne va fi tovarăș în divinizarea ei. Când oamenii se închină unui copac cu scopul de a cere milă de la Dumnezeu, nu contează care este aspectul său exterior, deoarece natura substanței este întotdeauna aceeași; nici forma nu contează, deoarece aceeași (substanță) este trupul lui Dumnezeu. Și ce diferență există între stâlpul crucii, pe de o parte, și Pallas atenianul și Cirene-ul farisean, pe de altă parte? Ambele sunt oferite spre vânzare fără chip, sub forma unui bloc brut și a unui copac neformat.

(7) Fiecare copac care stă în picioare face parte din cruce; prin urmare, Îl venerăm pe Dumnezeu în întregime și în forma sa neatinsă. Am spus mai sus că sculpturile încep formarea zeilor voștri cu crucea; dar voi aduceți onoare divină și Victoriilor, deși în trofee interiorul trofeelor formează cruci.

(8) Întreaga religie a castrului roman onorează steagurile, jură pe steaguri și așază steagurile deasupra tuturor zeilor.

Toate scuturile mici cunoscute de pe steaguri nu sunt altceva decât decorațiuni ale crucilor. Perdelele cunoscute ale steagurilor comandanților și împăraților sunt veșmintele crucilor.

Laud sârguința: nu vrei să idolatrezi cruci neîmpodobite și goale.

(9) Unii gândesc mult mai rezonabil și plauzibil, și anume: soarele este Dumnezeul nostru.

Prin urmare, ne vom considera perși, deși venerăm soarele, care nu este reprezentat pe pânză; întrucât îl avem peste tot pe firmamentul nostru.

(10) Fără a intra în detalii, vom spune că această opinie a izvorât din faptul că au aflat că ne rugăm cu fața spre răsărit. Însă mulți dintre voi, când vă place să vă rugați zeilor cerești, vă îndreptați și fețele acolo.

(11) La fel, dacă sărbătorim ziua soarelui, este dintr-un cu totul alt motiv și nu pentru că divinizăm soarele. Ocupăm locul doi față de cei care dedică ziua lui Saturn trândăviei și ospățurilor și ei înșiși se îndepărtează de obiceiul iudaic, pe care nu-l cunosc.

(12) Dar recent o imagine complet nouă a Dumnezeului nostru a apărut în acest oraș.

Un gladiator angajat a expus o imagine cu următoarea inscripție: Deus christianorum Onocoetes. Acest zeu avea urechi de măgar, o copită la un picior, o carte în mână și era îmbrăcat într-o togă. Am râs atât de nume, cât și de imagine.

(13) Dar cetățenii acestui oraș ar fi trebuit să se închine imediat acestui zeu cu două fețe, căci i-au primit printre zeii lor pe cei care aveau capete de câini și lei, care aveau coarne de capră și berbec, care erau capre din coapse, târâtoare din picioare și păsări pe tălpi sau pe spate.

(14) Acest lucru este mai mult decât suficient pentru a ne asigura că nu lăsăm nimic din ceea ce se spune despre noi ca și cum ar fi în mod deliberat necontradictat. Trecând acum la expunerea religiei noastre, vom respinge din nou toate acestea.

17 ani

(1) Ceea ce ne închinăm este un singur Dumnezeu. El a creat întregul univers cu toată bogăția elementelor, trupurilor și spiritelor din nimic prin cuvântul pe care l-a poruncit, prin mintea prin care a aranjat ordinea, prin puterea prin care putea face totul, spre podoaba măreției Sale.

De aceea grecii numeau lumea ko/smov, adică decorațiune.

(2) El este invizibil, deși este văzut; El nu este tangibil, deși prin harul Său apare; El este de neînțeles, deși mintea omenească Îl cuprinde; prin urmare, El este adevărat și măreț. Căci ceea ce poate fi de obicei văzut, atins, cuprins, este mai puțin pentru ochii care văd, și mâinile care îmbrățișează, și mintea care cuprinde. Iar ceea ce este de neînțeles este cunoscut numai de sine însuși.

(3) Ceea ce este face ca Dumnezeu să fie înțeles, deși El nu acceptă înțelegerea.

Așadar, măreția Îl face cunoscut și necunoscut oamenilor. Aceasta este principala greșeală a celor care nu vor să-L cunoască pe Cel pe care nu pot să nu-L cunoască.

(4) Vreți să-L arătăm din creațiile Sale, atât de numeroase și atât de mărețe, care ne înconjoară, ne susțin, ne amuză și ne îngrozesc, sau din mărturia sufletului însuși?

(5) Deși sufletul este închis în trup ca într-o închisoare, deși este întunecat de învățături pervertite, deși este lipsit de vigoare prin patimi și pofte, deși slujește cu robie unor zei falși; totuși, când vine în sine, eliberat ca și cum ar fi de beție sau de somn sau de vreo boală, și devine din nou sănătos, atunci rostește numele Dumnezeu și numai acest nume, întrucât adevăratul Dumnezeu este cu adevărat unul. Toți spun: mare este Dumnezeu, bun este Dumnezeu și ce va da Dumnezeu?

(6) Sufletul Îl mărturisește ca Judecător, când spune: Dumnezeu vede, mă încredințez lui Dumnezeu, Dumnezeu îmi va răsplăti. O, mărturie a sufletului, creștin din fire! Și, rostind aceasta, își îndreaptă privirea nu spre Capitoliu, ci spre cer. Cu siguranță cunoaște locuința Dumnezeului celui viu: de la El și de acolo a coborât.

18 ani

(1) Dar, pentru ca noi să-L putem cunoaște mai pe deplin și mai exact atât pe Dumnezeu Însuși, cât și firile și dorințele Sale, El a dat cărți sacre tuturor celor care doresc să-L caute pe Dumnezeul adevărat, să-L găsească pe Cel căutat, să creadă în Cel găsit și să-I slujească celui ce crede.

(2) El a trimis în lume oameni vrednici să-L cunoască pe Dumnezeu și să-L descopere prin dreptatea și nevinovăția lor, dându-le Duhul divin, ca să propovăduiască că există un singur Dumnezeu, care a creat toate lucrurile, care a format omul din pământ (căci El este adevăratul Prometeu),

(3) Care a adus lumea în ordine, stabilind anumite perioade și alternanțe, care a dat semne ale măreției Sale pedepsitoare prin ploi și focuri, care a dat învățături pentru a obține milă de la Sine, care a hotărât pedeapsa atât pentru necunoașterea și disprețuirea Lui, cât și pentru ascultarea Lui, care, prin urmare, la sfârșitul veacului prezent îi va judeca atât pe închinătorii Săi pentru a-i răsplăti cu viața veșnică, cât și pe disprețuitorii Săi pentru a-i arunca în focul veșnic, când toți cei care au murit de la început vor fi înviați, transformați și supuși judecății pentru a determina o răsplată sau alta.

(4) Am râs odată de asta. Suntem unii de-ai voștri. Creștinii se fac, nu se nasc.

(5) Cei pe care i-am numit predicatori sunt numiți profeți, deoarece erau obligați să prezică viitorul. Cuvintele și minunile lor, pe care le-au săvârșit de dragul credinței în adevăratul Dumnezeu, se află în comoara scripturilor și nu sunt ascunse.

Ptolemeu, numit Filadelf, un rege foarte învățat și foarte sensibil la tot felul de opere literare, concurând, după cum cred, cu Pisistratus în îngrijirea bibliotecilor, a cerut, la sfatul celui mai faimos gramatician al vremii, Demetrius din Phalerium, bibliotecarul său, împreună cu alte cărți care atrăgeau atenția fie prin vechimea lor, fie prin conținutul lor, iar de la evrei cărțile lor scrise în limba lor maternă, care, prin urmare, se găseau doar în posesia lor.

(6) Căci profeții erau numai dintre iudei și vorbeau întotdeauna numai lor, ca poporului lui Dumnezeu, ales de dragul părinților.

Cei care sunt numiți acum evrei erau numiți odinioară evrei.

(7) Prin urmare, cărțile lor sunt ebraice și limba lor este ebraica. Pentru ca Ptolemeu să poată cunoaște conținutul acestor cărți, evreii i-au numit 72 de traducători, pe care Menedem, filosoful și apărătorul Providenței, i-a respectat pentru asemănarea gândirii lor. Acest lucru ți-a confirmat și Aristeas.

(8) Așadar, cărțile traduse în greacă sunt încă dovedite la templul lui Serapis din biblioteca lui Ptolemeu, unde se află cele mai multe cărți evreiești.

(9) Dar evreii le citesc și public. Acest drept este dobândit printr-o taxă. Peste tot, în fiecare Sabat, se întâlnesc. Cine aude, îl va găsi pe Dumnezeu. Cine încearcă să-L înțeleagă, va fi obligat să creadă.

19

(1) Cea mai mare autoritate pentru aceste cărți este vechimea lor extremă. Și aveți obiceiul de a dovedi autenticitatea religiei prin vechimea ei.

(2) Toate bunurile voastre, mobile și imobile, strămoșii voștri, clasele voastre, sursele tuturor stilurilor voastre antice, numeroasele popoare, cele mai remarcabile orașe, vechimea profundă a istoriilor și monumentelor voastre, în sfârșit însăși imaginile literelor, indicatorii și păstrătorii lucrurilor și (cred că am spus puțin până acum) zeii voștri înșiși, însăși templele, oracolele și riturile sacre depășesc în secole scrierile unui singur profet, în care este conținută comoara întregii religii iudaice și, prin urmare, și a noastră.

(3) Dacă ați auzit vreodată de vreun Moise, acesta a fost contemporan cu Inachos din Argos. A trăit înaintea lui Danaus, cea mai bătrână persoană dintre voi, cu aproape 400 de ani (lipsesc doar șapte ani din 400 de ani). A trăit cu aproape 1000 de ani înainte de înfrângerea lui Priam. Aș putea spune că l-a precedat pe Homer cu 500 de ani, dacă i-aș urma pe alții.

(4) Deși alți profeți au trăit după Moise, cei mai recenți dintre ei nu au fost mai târziu decât primii voștri înțelepți, legislatori și istorici.

(5) Nu este dificil de demonstrat acest lucru, dar s-ar abate de la scopul principal și ar necesita mult timp. Ar trebui să stăm mult timp deasupra multor monumente scrise cu mișcări aritmetice ale degetelor. Pentru aceasta ar trebui să deschidem arhivele celor mai vechi popoare - egiptenii, caldeenii, fenicienii;

(6) Pentru aceasta ar fi necesar să se facă apel la cetățenii lor care au scris despre acest lucru, și anume: la Manetho Egipteanul, Berosus Caldeeanul, Hierom Fenicianul, regele Tirului, și la propriii lor adepți: Ptolemeu din Mendes, Menander din Efes, Demetrius din Phaleria, regele Juba, Appion, Phallus și la cel care fie îi confirmă, fie îi infirmă pe acești scriitori, și anume: la Josephus Evreul, apărătorul băștinaș al antichităților iudaice.

(7) Pentru a prezenta cea mai exactă cronologie, trebuie comparate și recensămintele grecești. Trebuie să parcurgem istoriile și literaturile întregii lumi. Totuși, am oferit deja o parte din această dovadă, indicând autorii și sursele din care poate fi extrasă.

(8) Dar mă limitez la aceasta, temându-mă că în graba mea aș putea spune prea puțin sau că, dus de această dovadă, aș putea deveni prea atras.

20

(1) Dacă nu dovedim divinitatea cărților noastre prin vechimea lor, dacă vechimea însăși este îndoielnică, atunci în loc de aceasta vă vom prezenta o dovadă mai puternică, și anume: măreția, autoritatea acestor cărți. Nu este nevoie să învățăm aceasta încet și de la alții. Înaintea noastră se află ceea ce ne va învăța: lumea, timpul și rezultatul.

(2) Tot ce se întâmplă a fost prezis în ei; tot ce se vede a fost auzit, Că pământurile devorează orașe, Că mările distrug insulele, Că războaiele interne și externe se înfurie, Că împărățiile se ciocnesc cu împărățiile, Că foametea, ciuma, tot felul de boli locale mortale și diverse tipuri de decese provoacă devastare, Că locurile joase se ridică și locurile înalte se prăbușesc,

(3) Că dreptatea devine rară și nedreptatea devine mai frecventă, că grija pentru o bună educație încetează, că anotimpurile și elementele își eschivează îndatoririle, că formele naturale sunt tulburate de forme minunate și urâte - toate acestea au fost prevăzute și scrise dinainte în aceste cărți. Când le primim, atunci sunt citite. Când le experimentăm, atunci sunt dovedite. Adevărul profeției este, cred, o mărturie sigură a divinității.

(4) Prin urmare, certitudinea profețiilor care nu s-au împlinit încă ne este asigurată prin faptul că au fost rostite împreună cu cele care se împlinesc zilnic.

Aceleași buze au rostit ambele profeții, aceleași cărți le proclamă, același Duh le descoperă, același timp aparține profeției care prezice viitorul.

(5) Desigur, oamenii au momente diferite când o profeție se împlinește, când devine prezent din viitor și trecut din prezent. Vă întreb: ce păcat săvârșim atunci când credem în profeții neîmplinite, după ce am învățat să le credem prin două etape?

21 de ani

(1) Dar, din moment ce am spus că această sectă, pe care mulți o consideră o sectă nouă, contemporană cu Tiberius ca înfățișare, așa cum spunem și noi deschis, se bazează pe cărțile sacre ale evreilor, cărora le aparține cea mai adâncă vechime; atunci poate cineva, ținând cont de poziția sa actuală, va crede că sub acest nume, ca și cum ar fi la umbra unei religii foarte faimoase sau cel puțin permise, vrem să ne ascundem propriile prejudecăți.

(2) Acest lucru poate fi gândit cu atât mai ușor cu cât nu avem nimic în comun cu evreii, nici în ceea ce privește timpul, nici alegerea hranei, nici sărbătorile, nici circumcizia în sine, nici numele, ceea ce, desigur, ar fi trebuit să fie cazul dacă ne-am închina aceluiași Dumnezeu.

(3) Dar oamenii știu deja că Hristos este un om pe care evreii l-au condamnat, astfel încât să putem fi considerați mai ușor drept închinători ai oamenilor. Dar nu ne este rușine de numele lui Hristos; dimpotrivă, este plăcut pentru noi să purtăm numele Lui și să fim condamnați pentru El și nu ne gândim la Dumnezeu în niciun alt fel. Așadar, este necesar să spunem puțin despre Hristos ca Dumnezeu.

(4) Evreii, cărora le aparținea dreptatea și credința extraordinare ale patriarhilor, se bucurau de o favoare specială înaintea lui Dumnezeu. Datorită acestor virtuți, acest popor era mare, iar împărăția lui era glorioasă și era atât de fericit încât Dumnezeu însuși l-a învățat cum să câștige favoarea Lui și cum, dimpotrivă, să provoace mânia Lui.

(5) Dar cât de mult au păcătuit, devenind mândri de credința părinților lor până la nebunie, îndepărtându-se de adevărata învățătură spre ateism, aceasta ar dovedi situația lor dezastruoasă prezentă, dacă ei înșiși nu ar recunoaște. Împrăștiați, fără adăpost și lipsiți de patria și templul lor, rătăcesc prin lume, neavând nici om, nici Dumnezeu ca rege al lor. Nu li se permite să-și viziteze patria nici măcar ca străini.

(6) În timp ce profeții îi amenințau cu aceasta, le-au prezis și că la sfârșitul acestei epoci Dumnezeu va alege pentru Sine închinători mult mai credincioși din fiecare trib, popor și loc, cărora le va transfera mila Sa și chiar mai mare datorită capacității lor de a percepe cea mai desăvârșită învățătură.

(7) De aceea, Cel care a fost vestit ca venind de la Dumnezeu pentru reformarea și îmbunătățirea doctrinei a venit. El este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu. De aceea,

El a fost vestit ca Învățător și Învățător al acestei doctrine și al acestui har, ca Luminător și Călăuzitor al rasei umane, ca Fiu al lui Dumnezeu. El nu S-a născut pentru a-i fi rușine de numele de fiu sau de sămânța tatălui.

(8) Dumnezeu nu a devenit Tatăl Său prin incest cu o soră, sau prin pângărirea unei fiice, sau prin adulter cu soția altui bărbat. Tatăl Său nu a fost un iubit solzos, sau cu coarne, sau cu pene. Nu a fost iubitul Danei, fiind transformat în aur. Aceasta este ceea ce au suferit zeii voștri de la Jupiter.

(9) Dar Fiul lui Dumnezeu nu S-a născut din adulter, iar mama Lui n-a avut soț.

Dar mai întâi voi vorbi despre natura Lui, și din aceasta se va înțelege natura nașterii Sale.

(10) Am spus deja că Dumnezeu a creat întreaga lume prin cuvânt, rațiune și putere.

Se știe că printre filozofii voștri Logosul, adică Cuvântul și Rațiunea, este considerat artistul universului. Căci Zenon îl recunoaște ca un astfel de agent care a aranjat totul în ordine. El îl numește, de asemenea, soartă, zeu, sufletul lui Jupiter și necesitatea tuturor lucrurilor. Cleanthes atribuie toate acestea Spiritului, care, în opinia sa, pătrunde universul.

(11) Și atribuim Cuvântului, Rațiunii și Puterii, prin care, așa cum am spus, Dumnezeu a creat toate lucrurile, Duhul ca fiind propria sa natură, în care se găsește cuvântul când proclamă, și rațiunea când trasează planuri, și puterea când duce la îndeplinire planuri. Am învățat că El (Logosul) a purces din Dumnezeu și s-a născut prin procesiune și, prin urmare, este Fiul lui Dumnezeu și este numit Dumnezeu datorită unității naturii, căci Dumnezeu este Duh.

(12) Și deși raza este separată de soare, o parte din întreg, totuși soarele este în rază, iar substanța nu este separată, ci se răspândește. Astfel, din Spirit este Spiritul, și din Dumnezeu este Dumnezeu, precum lumina aprinsă din lumină. Materia, sursa, rămâne întreagă și nediminuată, chiar dacă împrumuți din ea foarte multe ramuri.

(13) Așadar, ceea ce a venit de la Dumnezeu este Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu și amândoi sunt una. Deci Duh din Duh, Dumnezeu din Dumnezeu, deosebindu-se în ordine, nu în număr, în grad, nu în calitate. Dumnezeu nu este separat de sursă, ci este răspândit.

(14) Așadar, această Rază a lui Dumnezeu, coborând într-o anumită Fecioară și trupul formându-se în pântecele ei, se naște ca om unit cu Dumnezeu, așa cum s-a prezis întotdeauna înainte. Trupul, animat de Spirit, este hrănit, crește, vorbește, învață, acționează și este Hristos.

Acceptați deocamdată această narațiune ca fiind similară cu narațiunile voastre, până când vă voi arăta cum se dovedește Hristos și cine dintre voi a născocit o astfel de fabulă pentru a răsturna acest adevăr. Și evreii știau că Hristos va veni, pentru că profeții le-au spus despre asta.

(15) Evreii chiar acum așteaptă venirea Lui, iar necredința lor în venirea care a avut deja loc este punctul principal al disputei noastre cu ei. Căci, întrucât sunt indicate două veniri ale Lui, prima, care a avut deja loc în umilință umană, și a doua, care va avea loc la sfârșitul lumii în evidentă măreție divină; atunci, neînțelegând-o pe prima, au considerat-o pe a doua ca fiind doar una, așa cum a fost prezisă mai clar, și o așteaptă.

(16) Întrucât nu au înțeles prima venire (dacă ar fi înțeles, ar fi crezut; dacă ar fi crezut, ar fi primit mântuirea); atunci vina lor merită pedeapsa. Ei înșiși citesc în cărțile lor că vor avea doar înțelepciune și pricepere și că nu își vor folosi ochii și urechile.

(17) Pe Cel pe care îl consideraseră un simplu om din cauza umilinței Sale, au fost siliți să-L considere un magician din cauza puterii Sale extraordinare; căci El a scos demonii din oameni printr-un cuvânt, a redat vederea orbilor, a curățit leproșii, a întărit paraliticii, a înviat morții, a stăpânit chiar și elementele, potolind furtunile și umblând pe valuri. Prin astfel de lucrări, El a arătat clar că El era Cuvântul lui Dumnezeu, adică Logosul, Cuvântul original, întâiul născut, având puterea și rațiunea ca însoțitori și întărit de spirit, același Care a creat și a făcut toate lucrurile prin Cuvânt.

(18) Deoarece i-a mustrat pe cărturari și pe conducătorii iudeilor prin învățătura Sa și mai ales pentru că atât de mulți au devenit urmașii Lui, acești cărturari și conducători s-au împietrit atât de tare împotriva Lui încât, în cele din urmă, aducându-L înaintea lui Pontius Pilat, care atunci guverna Siria de partea Romei, i-au cerut cu forța consimțământul de a li-L preda pe Isus pentru a fi răstignit. El Însuși prezisese că Îi vor face asta, și nu numai El, ci și profeții din vechime cu mult înaintea Lui.

(19) El, chiar și atunci când a fost pironit pe cruce, a arătat multe semne ale morții sale. Căci și-a dat duhul de bunăvoie cu un cuvânt, înainte ca călăul să-și fi terminat lucrarea. În același timp, a avut loc o eclipsă de soare la mijlocul zilei. Această eclipsă a fost considerată obișnuită de către cei care nu știau că a fost prezisă despre Hristos. Și totuși, relatarea acestui eveniment mondial se află în arhivele voastre.

(20) După ce a fost dat jos de pe cruce și pus în mormânt, iudeii au pus o pază militară asupra Lui, cu o vigilență deosebită, pentru ca ucenicii Săi, după ce I-au luat trupul, să nu-i poată înșela pe oamenii creduli. Se temeau de acest lucru, deoarece El Însuși spusese mai înainte că va învia a treia zi.

(21) Dar în a treia zi, după ce s-a cutremurat pământul brusc, piatra a fost rostogolită de la mormânt, iar gărzile au căzut îngrozite. Nu s-a găsit nimic în mormânt decât hainele celui îngropat, deși niciunul dintre ucenicii Lui nu era vizibil.

(22) Cu toate acestea, conducătorii, pentru care era de cea mai mare importanță să declare acest fapt drept lucrarea criminală a ucenicilor, pentru a-i ține pe oameni într-o atitudine servilă față de ei înșiși și pentru a-i îndepărta de la credința în El, au răspândit zvonul că El fusese răpit de ucenici. Căci El nu S-a arătat oamenilor, pe de o parte, ca să nu-i elibereze pe cei necredincioși de rătăcire, iar pe de altă parte, pentru ca credința, căreia îi este sortită o mare răsplată, să aibă ocazia să se dovedească.

(23) Și cu unii dintre ucenici a petrecut patruzeci de zile în Galileea, țara evreilor, învățându-i ceea ce aveau să-i învețe mai târziu pe alții. Apoi, după ce le-a încredințat sarcina de a predica în întreaga lume, a fost luat la cer de un nor care l-a înconjurat din toate părțile. Acest lucru este mult mai probabil decât ceea ce tu, Proclus, afirmi de obicei despre Romulus.

(24) Pilat, el însuși deja creștin prin propria convingere, i-a raportat toate acestea despre Hristos împăratului de atunci, Tiberius. Iar împărații înșiși ar fi recunoscut deschis ceea ce li s-a spus despre Hristos, dacă nu ar fi fost necesari lumii sau dacă creștinii ar fi putut fi împărați.

(25) Ucenicii, conform poruncii Învățătorului lor divin, s-au răspândit în tot universul. Și ei înșiși, după ce au suferit de bunăvoie mult din partea persecutorilor evreilor, desigur, pentru statornicia lor în adevăr, în cele din urmă au vărsat sânge creștin la Roma prin cruzimea lui Nero.

(26) Vă vom aduce însă martori ai lui Hristos mai vrednici, aceiași pe care îi veneraţi. Dacă vă aduc astfel de martori, pentru care nu-i credeți pe creștini, ca să-i credeți și pe ei, atunci o astfel de mărturie este de mare importanță.

(27) Dar aceasta este esența doctrinei noastre, aceasta este originea sectei noastre și a doctrinei noastre împreună cu Fondatorul ei, așa cum am învățat. Poate că acum nimeni nu va mai inventa nimic care să ne dezonoreze. Poate că acum nimeni nu va mai crede nimic altceva în legătură cu noi, pentru că nu este permis nimănui să mintă în ceea ce privește religia sa. Căci oricine declară că altceva decât ceea ce venerează de fapt este un obiect al cultului său, neagă ceea ce venerează și își transferă cultul către altceva și, prin urmare, nu mai venerează ceea ce a renunțat.

(28) Declarăm și declarăm public, răniți și însângerați, spunem în auzul tuturor celor care ne chinuiți: Ne închinăm lui Dumnezeu prin Hristos.

Consideră-L ca pe un om, dar Dumnezeu vrea să fie cunoscut și onorat prin El și în El.

(29) Evreilor le răspund că ei înșiși au învățat să se închine lui Dumnezeu prin omul Moise. Grecilor le obiectez că Orfeu în Pieria, Museum în Atena, Melampus în Argos, Trofonius în Beoția i-au obligat pe oameni să se inițieze într-o anumită sectă. Dacă ne îndreptăm atenția și către voi, conducătorii națiunilor, Numa Pompilius, care a stabilit superstiții foarte dificile la romani, a fost un om.

(30) Să i se îngăduie și lui Hristos să reveleze divinitatea ca fiind propria sa natură. El nu ar fi trebuit să facă ceea ce a făcut Numa, și anume să-i sperie pe oamenii grosolani și sălbatici cu mulțimea de zei pe care ar trebui să-i slujească și, prin aceasta, să-i aducă la umanitate. Dimpotrivă, El ar fi trebuit să deschidă ochii oamenilor deja educați și înșelați de educația lor către cunoașterea adevărului.

(31) Așadar, aflați dacă divinitatea lui Hristos este adevărată. Dacă este de așa natură încât cei care au ajuns să o cunoască devin buni, atunci rezultă că ei renunță la toți zeii falși, mai ales la cei care, ascunzându-se sub numele și imaginile morților, încearcă să câștige credința oamenilor în ei înșiși ca zei prin intermediul anumitor semne, minuni și profeții.

22

Și astfel spunem că există unele ființe spirituale. Numele lor nu este nou: filosofii știu despre demoni. Socrate însuși se aștepta la părerea demonului. Cum să nu o aștepte? Se spune că era în el din copilărie, îndepărtându-l, desigur, de bine.

Toți poeții le cunosc, iar mulțimea needucată le folosește foarte des în blestemele lor; căci Satana, conducătorul acestei rase malefice, este și el declarat instinctiv de oameni în aceleași blesteme. Și Platon nu i-a negat nici pe îngeri.

Chiar și magicienii există pentru a fi martori ai ambelor nume. Dar cum din anumiți îngeri, care au devenit răi de bunăvoie, a apărut o rasă de demoni și mai rea, condamnați de Dumnezeu împreună cu strămoșii lor și cu acel cap despre care am vorbit, acest lucru este relatat în Sfintele Scripturi. Acum este necesar să spunem destul despre activitatea lor. Activitatea lor constă în răsturnarea omului. Astfel, din timpuri imemoriale, răutatea acestor spirite a fost îndreptată spre distrugerea omului. De aceea, ele provoacă boli și lovituri grave trupului său, iar în suflet produc manifestări bruște și nefirești prin violență. Și acționează cu ușurință asupra ambelor părți ale ființei umane datorită perspicacității și subtilității naturii lor. Puterile spirituale pot face multe. Deoarece sunt invizibile și intangibile, ele se dezvăluie mai degrabă în rezultatele lor decât în acțiunile în sine.

Acest lucru se întâmplă atunci când o otravă ascunsă a vântului distruge fructele pomilor și cerealele înflorite, le privează de viață în muguri, le dăunează în timpul coacerii sau când aerul, adus pe ascuns, răspândește infecția.

În exact același mod secret, demonii și îngerii dăunează sufletului, stârnind în el furie, sau nebunie josnică, sau patimi crude cu felurite erori. Printre aceste erori, principalul lucru este că, după ce au captivat și înșelat sufletele oamenilor, le recomandă idolatriei

pentru a-și obține hrana preferată prin tămâie și jertfe sângeroase idolilor. Și ce hrană este mai bună pentru ei, dacă nu aceea, să-i îndepărteze pe oameni de la gândul la adevăratul Dumnezeu prin intermediul unor farmece false? Voi explica și ce înșelăciuni fac și cum. Fiecare duh este rapid: așa sunt îngerii și demonii. Prin urmare, într-o clipă sunt peste tot. Întregul univers este un singur loc pentru ei. Orice se face oriunde, ei știu despre asta atât de ușor, deoarece o vestesc cu ușurință. Desigur, ei sunt întotdeauna autorii răului, dar niciodată nu sunt autorii binelui. Apoi au învățat rânduielile lui Dumnezeu Însuși din discursurile profetice și acum le învață din lecturile Sfintelor Scripturi.

După ce au aflat astfel ceva despre viitor de aici, ei rivalizează cu Zeitatea atunci când fură profeții. Și cu ce viclenie prezintă rezultate ambigue în spusele oracolelor, Cresus știe, Pyrrhus știe. Totuși, oracolul pythian a declarat că o broască țestoasă a fost fiartă cu carne de oaie. El a făcut acest lucru așa cum am spus mai sus, și anume: el a fost în Lidia la un moment dat. Întrucât trăiesc în aer, sunt în vecinătatea stelelor și se mișcă printre nori, ei știu ce se pregătește pe cer și, prin urmare, anunță ploi pe care le simt deja. Ei sunt adevărații vindecători ai bolilor. Căci ei mai întâi provoacă boli, apoi prescriu remedii noi sau opuse de dragul unei minuni, apoi încetează să mai provoace boli, iar oamenii cred că i-au vindecat de bolile lor.

De ce să vorbesc, așadar, despre celelalte acțiuni false ale demonilor: despre aparițiile Castorilor, despre apa pe care Vestala o căra într-o sită, despre corabia care era trasă de o curea, despre barba care se înroșea în urma atingerii? Toate acestea erau făcute de ei pentru ca pietrele să fie considerate zei, pentru ca adevăratul Dumnezeu să nu fie căutat.

23 de ani

Mai mult, dacă magicienii produc și ei aparițiișinecinstesc sufletele celor deja morți; dacă ucid copii de dragul profețiilor; dacă săvârșesc multe lucruri minunate cu ajutorul trucurilor șarlatanice; dacă induc vise, având la dispoziție puterea ajutătoare a îngerilor și demonilor invitați de ei o dată pentru totdeauna, prin care, de regulă, caprele și mesele profețesc, atunci cu cât mai mult această putere, de bunăvoie și de dragul ei, se va strădui în orice fel să facă ceea ce face pentru alții? Sau, dacă atât îngerii, cât și demonii fac același lucru ca zeii voștri, atunci unde este superioritatea Divinității, despre Care, desigur, trebuie să se creadă că este mai puternică, mai înaltă decât toate?

Nu este oare mai bine, așadar, să presupunem că cei care pretind a fi zei, pentru că fac ceea ce te face să recunoști zei, sunt ei înșiși zei, decât să-i socotim zei pe cei care sunt la fel ca îngerii și demonii? Presupun că diferența de locuri este cea care vă face să-i considerați zei în temple pe cei pe care nu-i recunoașteți ca zei în alte locuri; că credeți că cel care aleargă peste acoperișurile sacre nu este la fel de nebun ca cel care sare peste acoperișurile vecine; și că o putere se găsește în cel care își taie organele genitale sau mâinile și alta în cel care își taie gâtul.

Rezultatele nebuniei sunt aceleași, iar cauza care o induce este una singură. Dar până acum am oferit dovezi verbale, iar acum vom oferi dovezi materiale, din care va fi evident că aceeași natură aparține ambelor nume.

Să fie adus aici, în fața tribunalului vostru, un om despre care se știe că este posedat de un demon. De îndată ce vreun creștin va porunci acestui spirit să vorbească, va mărturisi că este la fel de adevărat un demon precum Dumnezeu este în mod fals în altă parte. Să fie adus oricare dintre cei despre care se crede că acționează sub influența imediată a lui Dumnezeu, care, suflând peste altar, primesc divinitatea din fum, care se vindecă singuri prin vărsături, care profețesc respirând puternic. Dacă însăși Fecioara voastră a Cerului, făgăduitoarea ploii; dacă însăși Esculap al vostru, profesorul de medicină, care a salvat viețile lui Socordius, Tenatius și Asclepiodot, care urmau să moară a doua zi, nu va mărturisi unui creștin că sunt demoni, neîndrăznind să-l înșele: atunci vărsați sângele acestui creștin cel mai obraznic pe loc. Ce este mai evident decât atât?

Ce este mai convingător decât această dovadă? Simplitatea adevărului este palpabilă, puterea sa este cu ea, nimic nu poate stârni suspiciuni. Veți spune că acest lucru se face prin magie sau printr-o înșelăciune similară, dacă vă permit ochii și urechile. Ce se poate atunci opune celui care este arătat cu un adevăr evident? Pe de o parte, dacă sunt cu adevărat zei, de ce se înșală ei înșiși numindu-se demoni? Sau poate pentru a ne asculta? În acest caz, zeii voștri sunt supuși creștinilor. Dar nu ar trebui considerați zei cei care sunt supuși omului, dușmanul lor, deși acesta face ceva pentru a-i dezonora. Pe de altă parte, dacă sunt demoni sau îngeri, de ce se declară în alte părți zei? Așa cum cei care sunt considerați zei nu ar vrea să se numească demoni, dacă ar fi cu adevărat zei, ca să nu se priveze de măreția lor; tot așa cei pe care îi numiți în mod deschis demoni nu ar îndrăzni să se dea drept zei în alte locuri, dacă cei ale căror nume le folosesc ar fi cu adevărat zei, căci s-ar teme să abuzeze de măreția care aparține ființelor care sunt, fără îndoială, cele mai înalte și de care ar trebui să ne temem. Prin urmare, acei zei pe care îi recunoașteți nu există. Dacă ar exista, nu s-ar declara demoni și nu ar nega că sunt zei. Prin urmare, atunci când ambele părți neagă existența zeilor, să știți că în ambele locuri aceleași ființe sunt demoni. Acum trebuie să căutați zei. Căci vedeți că aceia sunt demoni pe care îi considerați odinioară zei. Datorită nouă, veți afla de la propriii voștri zei nu numai că nici ei înșiși, nici cei asemenea lor nu sunt zei, ci și cine este Dumnezeu;

El este oare pe Cel pe care îl predicăm noi, creștinii, și este El singurul? Trebuie să fie crezut în El și venerat așa cum cer religia și cultul creștinilor? Ei vor spune atunci: cine este acest Hristos cu fabula Lui? Este El un om obișnuit sau un magician? A fost furat din mormânt după moarte de către discipolii Săi?

Este El acum în iad? Nu este El mai degrabă în rai, de unde va veni în mijlocul cutremurării întregii lumi, al tremurului universului, al gemetelor tuturor oamenilor, cu excepția creștinilor, ca Putere a lui Dumnezeu, Duhul lui Dumnezeu, ca Cuvânt, Înțelepciune, Rațiune și Fiu al lui Dumnezeu. Și să râdă împreună cu tine de tot ceea ce râzi tu.

Să nege că Hristos va judeca fiecare suflet din veacuri, după învierea trupului său. Să spună că această judecată a căzut asupra lui Minos și Radomantis, așa cum cred Platon și poeții. Să îndepărteze măcar semnele rușinii și ale oprobiului lor.

Să nege că sunt duhuri necurate, lucru care se poate vedea totuși din mâncarea, sângele, fumul lor, duhoarea animalelor arse și din cele mai josnice discursuri ale profeților lor.

Să nege că ei, împreună cu închinătorii lor și faptele lor, sunt sortiți aceleiași zile a judecății. Dar toată puterea și tăria noastră asupra lor depinde de pronunțarea numelui lui Hristos și de aducere aminte că îi așteaptă mari pedepse de la Dumnezeu prin Judecătorul Hristos. Ei, temându-se de Hristos în Dumnezeu și de Dumnezeu în Hristos, se supun robilor lui Dumnezeu și ai lui Hristos. Astfel, la porunca noastră, își părăsesc trupurile printr-o simplă atingere a mâinilor noastre și o suflare a buzelor noastre, fiind îngroziți de gândul focului veșnic, împotriva propriei lor voințe, cu tristețe și rușine, în prezența voastră. Voi, cei care îi credeți când mint, credeți-i când spun adevărul despre ei înșiși. Nimeni nu minte pentru propria umilință; dimpotrivă, fiecare minte mai degrabă pentru propria înălțare. De aceea, trebuie să-i credem mai mult când mărturisesc spre propriul lor detriment decât când neagă spre propriul lor avantaj.

Da, aceste mărturii ale zeilor voștri sporesc de obicei numărul creștinilor. Cât de des credem noi, crezându-le, prin Hristos în Dumnezeu? Ei înșiși aprind credința în Scripturile noastre; ei înșiși creează îndrăzneala nădejdii noastre. Voi îi onorați, după cum știu, chiar și cu sângele creștinilor. De aceea, nu ar vrea să vă piardă pe voi, slujitori atât de utili și atât de ascultători, și nu ar vrea ca creștinii să-i alunge vreodată din voi, dacă ar fi posibil ca ei să mintă înaintea unui creștin care vrea să vă dovedească adevărul.

24

Toată această mărturisire a lor, prin care neagă că sunt zei și afirmă că nu există alt Dumnezeu decât Cel căruia ne-am dăruit, respinge îndeajuns acuzația de insultă adusă religiei păgâne în general și celei romane în special. Căci dacă nu există zei în realitate, atunci nu există religie în realitate.

Dacă nu există religie pentru că nu există zei adevărați, atunci, desigur, nu suntem vinovați de insultarea religiei. Dimpotrivă, acuzația trece asupra voastră: voi veniți o minciună, dar nu numai că disprețuiți adevărata religie a adevăratului Dumnezeu, ci chiar o persecutați și, prin urmare, voi sunteți cei care comiteți crima de ireligiozitate reală. Dar să presupunem că este adevărat că zeii voștri sunt de fapt zei și, în acest caz, nu ar trebui să fiți de acord cu opinia generală că există o Ființă cea mai înaltă și cea mai puternică, Capul lumii, posedând cea mai perfectă măreție? Căci, conform ideii generale despre Divinitate, puterea celei mai înalte stăpâniri este în mâinile unei singure Ființe, dar funcțiile Sale aparțin multora. Astfel, de exemplu, Platon spune că marele Jupiter este însoțit în cer de o mulțime de zei și demoni. Prin urmare, alături de acest zeu, trebuie să-i onorăm și pe procuratorii, prefecții și viceregii săi. Dacă ar fi așa, ce crimă comite cel care, pentru a obține o favoare mai mare de la împărat, face ce poate, își pune încrederea în el și nu atribuie nimănui altcuiva numele de împărat ca nume de Dumnezeu, din moment ce este considerat o crimă capitală să numești sau să permiți altcuiva decât împăratului să fie numit împărat? Unul să se închine lui Dumnezeu, iar altul lui Jupiter; unul să-și întindă mâinile rugătoare spre cer, iar altul spre altarul Fideiei; unul să numere norii în rugăciune, dacă crezi asta, iar altul lacunarii; unul să-și dedice sufletul

Dumnezeului său, iar altul sufletul unei capre. Vedeți dacă privarea de libertatea religioasă și interzicerea alegerii unei zeități nu merită numele de ireligiozitate, când nu mi se permite să mă închin Acelui pe care vreau, ci sunt obligat să mă închin Acelui pe care nu-l vreau. Niciun Dumnezeu, nici măcar niciun om, nu va dori venerarea cuiva care este obligat. De aceea, egiptenilor li s-a permis cea mai nesăbuită religie a lor, care cerea divinizarea păsărilor și a animalelor și condamna la moarte pe oricine ucidea vreunul dintre acești zei. Și fiecare provincie și fiecare oraș are propriul său zeu, de exemplu: Siria are Atargata, Arabia Dusar, Norica Belenus, Africa Celeste, Mauritania prinții săi. Am numit, cred, provinciile romane și totuși zeii lor nu sunt romani, deoarece la Roma sunt venerați doar acei zei care sunt venerați în toată Italia prin legea municipală, și anume: Delventinus din Casinienna, Visidianus din Narnia, Ancharia din Anscumania, Norcia din Volsivienia, Valentia din Ocricula, Hostia din Sutrina și Juno din Falis, care a primit numele de familie Curis de la tatăl ei. Dar numai nouă ne este interzisă propria religie. Îi insultăm pe romani și nu suntem considerați romani, pentru că nu ne închinăm unui zeu roman. Este bine că Dumnezeul căruia îi aparținem cu toții, fie că vrem, fie că nu, este Dumnezeul tuturor oamenilor. Dar dreptul tău îți permite să te închini oricui în afară de adevăratul Dumnezeu, ca și cum Cel căruia îi aparținem cu toții nu ar fi, prin urmare, Dumnezeul tuturor oamenilor.

25

Cred că am rezolvat suficient chestiunea Zeității false și adevărate, aducând dovezi solide, nu numai din considerațiile rațiunii, ci și din mărturia acelor oameni pe care îi considerați zei, astfel încât nu este nevoie să discutăm mai departe despre această chestiune. Dar, din moment ce autoritatea numelui roman însuși protestează, nu voi lăsa fără răspuns obiecția ridicată de prejudecățile celor care spun că romanii, prin religiozitatea lor cea mai atentă, au fost ridicați la o asemenea înălțime încât au stăpânit universul și că zeii lor există cu adevărat, deoarece cei care le slujesc cel mai mult prosperă cel mai mult. Desigur, această recompensă este acordată romanilor de către zeii lor ca o prerogativă. Sterculus, Mutun și Larentina le-au sporit puterea. Căci nu-mi pot imagina că zeii străini ar fi mai dispuși să ajute o națiune străină decât pe a lor și că ar da popoarelor de dincolo de mări țara lor natală, unde ei înșiși s-au născut, au crescut, au fost celebrați și îngropați. Probabil că Cibela a prevăzut acest lucru, dacă a iubit Roma în memoria poporului troian, propriii ei nativi, pe care i-a protejat în timpul războiului cu grecii; dacă a încercat să treacă de partea răzbunătorilor, despre care știa că vor supune Grecia, cuceritoarea Frigiei. Prin urmare, chiar și în vremea noastră, ea a dat o dovadă tangibilă a măreției sale îndreptată către Roma: după deposedarea lui Marcus Aurelius de stat, preasfântul arhiepiscop, în a noua zi a acelorași calende, în care a sacrificat sânge impur tăindu-i mâinile, a emis ordinele obișnuite pentru sănătatea împăratului Marcus, care era deja mort. O, mesageri lenți, o, vești întârziate, prin care Cibela nu a aflat mai devreme de moartea împăratului! Într-adevăr, creștinii ar fi trebuit să râdă de o astfel de zeiță. Dar chiar și Jupiter, uitând de faimoasa peșteră Idaeană, de plăcile de cupru ale Coribanților și de mirosul cel mai plăcut al doicii sale, nu ar fi permis imediat ca Creta sa să fie supusă puterii romane. Nu ar fi preferat el mormântul său binecunoscut oricărui Capitoliu, pentru ca țara care i-a ascuns cenușa să stăpânească mai repede lumea? Și-ar fi dorit Juno ca iubitul ei oraș punic, pe care îl prefera chiar Samosului, să fie distrus de un

popor străin și unul descendent din Aeneas? Știu asta: aici erau armele ei, aici este carul ei alb, chiar și atunci zeița s-a străduit și a contribuit la faptul că el, Cartagina, să fie conducătorul popoarelor, dacă soarta i-ar permite cumva. Această nefericită soție și soră a lui Jupiter nu avea puterea să reziste sorții. Totuși, Jupiter însuși o ascultă. Și totuși, romanii nu au arătat atâta onoare soartei, care le predase Cartagina împotriva voinței și dorinței Junonei, cât au făcut-o celei mai venale desfrânate Larentina. Se știe că foarte mulți dintre zeii voștri au fost regi. Dacă au puterea de a transmite puterea regală pentru că ei înșiși au fost regi, atunci de la cine au primit-o ei înșiși? Pe cine venerau Saturn și Jupiter? Presupun, pe un oarecare Sterculus. Dar romanii cu indigitamentele lor sunt mai târziu decât ei.Deși unii dintre zeii voștri nu au domnit, au domnit alții care nu i-au venerat, pentru că nu erau încă considerați zei. Prin urmare, puterea de a da regate aparține altora, deoarece existau regate cu mult înainte ca acești zei să apară. Dar cât de nerezonabil este să atribuim măreția romanilor meritelor religiei, când religia a început să progreseze după putere sau regat! Deși Numa inventase deja superstițiile religioase, se știe că cultul romanilor nu avea încă nici imagini, nici temple. Religia era economică, riturile erau sărace și nu exista un Capitoliu care să se ridice la cer. Atunci existau doar altare ocazionale de pământ, doar vase de sacrificiu samiene care emanau o duhoare, iar zeul însuși nu se găsea nicăieri, căci artele grecilor și etruscilor nu umpluseră încă Roma cu imagini sculptate. Așadar, romanii nu erau religioși înainte de a deveni mari și, prin urmare, nu sunt mari pentru că sunt religioși. Și cum ar putea deveni mari prin religie, a căror măreție provenea din ireligiune? Căci, dacă nu mă înșel, orice fel de stăpânire sau putere este căutată prin război și extinsă prin victorie. Însă războaiele și victoriile constau în cucerirea orașelor și foarte adesea în distrugerea lor. Aceasta nu se întâmplă fără insulte la adresa zeilor. Căci atunci, odată cu cetățile, templele sunt distruse, odată cu cetățenii, preoții sunt uciși, odată cu proprietățile seculare, proprietățile ecleziastice sunt furate. Atâtea sacrilegii ale romanilor, atâtea trofee; atâtea triumfuri asupra zeilor, atâtea triumfuri asupra popoarelor; atâtea prăzi, tot atâtea imagini ale zeilor captivi au rămas până în ziua de azi. Și acești zei primesc rugăciunile dușmanilor lor, iar celor cărora ar trebui să le răsplătească mai degrabă insultele decât onoarele, le dau putere fără sfârșit. Totuși, din moment ce sunt lipsiți de orice sentiment, sunt insultați cu nepedepsire și sunt venerați în mod inutil. Desigur, nu se poate conveni că cei care, așa cum am spus, au devenit mari în măsura în care au insultat religia sau care au insultat-o în măsura în care au devenit mari, au devenit mari datorită religiei. Și cei ale căror regate au căzut sub puterea Romei nu au fost lipsiți de religii atunci când și-au pierdut regatele.prin care au devenit mari și, prin urmare, nu sunt mari pentru că sunt religioși. Și cum ar putea deveni mari prin religie, a căror măreție provenea din ireligie? Căci, dacă nu mă înșel, orice fel de stăpânire sau putere este căutată prin război și extinsă prin victorie. Dar războaiele și victoriile constau în cucerirea orașelor și foarte adesea în distrugerea lor. Acest lucru nu se întâmplă fără o insultă la adresa zeilor. Căci atunci, odată cu cetățile, templele sunt distruse, odată cu cetățenii, preoții sunt uciși, odată cu proprietatea seculară, proprietatea ecleziastică este furată. Atâtea sacrilegii ale romanilor, atâtea trofee; atâtea triumfuri asupra zeilor, atâtea triumfuri asupra popoarelor; atâtea prăzi, tot atâtea imagini ale zeilor captivi au rămas până în ziua de azi. Și acești zei primesc rugăciunile dușmanilor lor și dau putere nesfârșită celor cărora ar trebui să le răsplătească mai degrabă insultă decât respect. Totuși, din moment ce sunt lipsiți de orice sentiment, sunt insultați fără pedeapsă și sunt venerați în zadar. Desigur, nu se poate conveni că cei care, așa cum am spus, au

devenit mari în măsura în care au insultat religia sau care au insultat-o în măsura în care au devenit mari, au devenit mari datorită religiei. Iar cei ale căror regate au căzut sub puterea Romei nu au fost lipsiți de religii atunci când și-au pierdut regatele.prin care au devenit mari și, prin urmare, nu sunt mari pentru că sunt religioși. Și cum ar putea deveni mari prin religie, a căror măreție provenea din ireligie? Căci, dacă nu mă înșel, orice fel de stăpânire sau putere este căutată prin război și extinsă prin victorie. Dar războaiele și victoriile constau în cucerirea orașelor și foarte adesea în distrugerea lor. Acest lucru nu se întâmplă fără o insultă la adresa zeilor. Căci atunci, odată cu cetățile, templele sunt distruse, odată cu cetățenii, preoții sunt uciși, odată cu proprietatea seculară, proprietatea ecleziastică este furată. Atâtea sacrilegii ale romanilor, atâtea trofee; atâtea triumfuri asupra zeilor, atâtea triumfuri asupra popoarelor; atâtea prăzi, tot atâtea imagini ale zeilor captivi au rămas până în ziua de azi. Și acești zei primesc rugăciunile dușmanilor lor și dau putere nesfârșită celor cărora ar trebui să le răsplătească mai degrabă insultă decât respect. Totuși, din moment ce sunt lipsiți de orice sentiment, sunt insultați fără pedeapsă și sunt venerați în zadar. Desigur, nu se poate conveni că cei care, așa cum am spus, au devenit mari în măsura în care au insultat religia sau care au insultat-o în măsura în care au devenit mari, au devenit mari datorită religiei. Iar cei ale căror regate au căzut sub puterea Romei nu au fost lipsiți de religii atunci când și-au pierdut regatele.

26

Vedeți deci, nu este El Cel care distribuie regatele, Căruia îi aparține nu numai lumea care este guvernată, ci și omul care guvernează? Nu este El Cel care a aranjat succesiunea regatelor în lume în anumite perioade, Cel care a fost înainte de toate timpurile și a creat timpul însuși? Nu este El, sub Care rasa umană a existat odinioară fără stat, Cel care ridică și răstoarnă regatele? De ce vă amăgiți? Pădurea Roma era înainte de unii dintre zeii ei. A domnit înainte de o asemenea mândrie precum cea a Capitoliului? Babilonienii au domnit înainte de Pontifi, iar lidienii înainte de Quindecimviri, iar egiptenii înainte de Salii, iar asirienii înainte de Luperci, iar amazoanele înainte de Vestale. În cele din urmă, dacă zeii romani dau regate, atunci Iudeea, ca o disprețuitoare a tuturor zeilor păgâni, nu ar fi domnit niciodată.

Voi, romanii, ați onorat odinioară Dumnezeul ei cu jertfe, templul ei cu daruri, poporul ei cu alianțe. Nu ați fi domnit niciodată peste ea dacă nu ar fi păcătuit împotriva lui Hristos.

27

Aceasta este suficientă pentru a respinge acuzația de insultă la adresa zeilor. Ca să nu părem că îi insultăm, am arătat că ei nu există. De aceea, atunci când suntem chemați de voi să jertfim, o refuzăm în onestitatea conștiinței noastre, din care știm cui se duc aceste jertfe, destinate idolilor și dedicate numelor omenești. Dar unii consideră o nebunie că preferăm încăpățânarea în locul mântuirii, din moment ce am putea atât să jertfim public, cât și să plecăm nevinovați, păstrându-ne credința în sufletele noastre. Da, ne dați sfaturi despre cum să vă înșelăm; dar noi știm de unde vine aceasta, cine face toate acestea și cum uneori cruzimea aprigă, alteori îndemnul viclean, este aranjat pentru a ne răsturna statornicia. Cu siguranță, duhul demonilor și al îngerilor răi, care, fiind dușmanul nostru

prin căderea lor și invidiindu-ne pentru mila lui Dumnezeu față de noi, poartă război împotriva noastră prin sufletele voastre, îndrumați și dispuși prin sugestie secretă la orice perversiune a judecății, la orice nedreptate crudă, despre care am spus la început. Căci, deși toată puterea demonilor și a spiritelor de acest fel ne este supusă, totuși, asemenea unor sclavi răi, combină insolența cu frica și doresc să-i insulte pe cei de care se tem în alte momente. Cu siguranță, frica stârnește și ura. Mai mult, starea lor disperată din cauza condamnării anterioare (ex praedamnatione) consideră o consolare pentru ei înșiși să se bucure de răutate acum, în timp ce pedeapsa este amânată. Și totuși, când sunt prinși, se supun și se supun poziției lor și îi imploră pe cei din apropiere împotriva cărora se înarmează de departe. Așadar, când se ridică împotriva noastră, în a căror putere se află, precum casele de corecție rebele, sau închisorile, sau minele, sau casele penale de acest fel, realizând că nu sunt egali și că vor suferi și mai mult, atunci ne împotrivim involuntar ca egali și luptăm, persistând în ceea ce atacă și nu triumfăm niciodată mai mult decât atunci când suntem condamnați pentru fermitatea credinței noastre.

28 de ani

Întrucât este ușor de înțeles că este nedrept să-i obligi pe oamenii liberi să sacrifice atunci când nu doresc să o facă (căci în alte cazuri, desigur, este necesar liberul arbitru pentru a îndeplini o lucrare divină), trebuie cu siguranță considerat absurd dacă cineva ar obliga pe altul să se închine la acei zei pe care el însuși ar trebui să-i îmbuneze pentru propriul său bine. Nu ar putea atunci acesta din urmă să-i spună primului, prin dreptul libertății: Nu vreau ca Jupiter să fie milostiv cu mine; cine ești tu? Lasă-l pe mâniosul Janus să vină la mine cu orice frunte dorește. Care este neînțelegerea ta cu mine? Cu siguranță ai fost învățat de aceleași spirite să ne obligi să ne sacrificăm pentru sănătatea împăratului. Așa cum ți se impune necesitatea de a constrânge, tot așa și datoria de a rezista revine și nouă. Și astfel am ajuns la a doua acuzație, acuzația de a insulta o maiestate și mai sacră, din moment ce arăți o mai mare respect împăratului și te temi de el cu mai mult calcul decât îl temi pe însuși pe Jupiter Olimpianul. Și acest lucru este corect, dacă ai înțelege. Căci nu este fiecare persoană vie mai puternică decât orice persoană moartă? Dar nu faci asta din reflecție, ci din teama puterii care acționează imediat. De aceea, și aici te dovedești nereligios față de zeii tăi, căci te temi mai mult de puterea umană.

În cele din urmă, este mai probabil să încalci un jurământ pe toți zeii decât doar pe geniul împăratului.

29

Dacă cei cărora li se aduc sacrificii pot acorda sănătate împăratului sau oricărui om în general; dacă îngerii sau demonii, spirite cele mai rele în natura lor, aduc vreun beneficiu; dacă cei pierduți păstrează; dacă cei condamnați eliberează; în cele din urmă, dacă morții păzesc pe cei vii, ceea ce recunoașteți: atunci toate acestea să fie stabilite dinainte și apoi condamnați-ne pentru insultarea maiestății imperiale. Căci cu siguranță zeii voștri ar păzi mai întâi statuile, imaginile și templele lor, pe care, după cum presupun, le păzesc cu grijă soldații imperiali. Chiar și materialul din care le fac provine, cred, din minele imperiale, iar toate templele depind în întregime de voința împăratului. În cele din urmă,

mulți zei au experimentat deja mânia împăratului. Numai datorită obiceiului stabilit li se aduc daruri și li se acordă privilegii.

Cum pot, așadar, cei care sunt în puterea împăratului și care sunt supuși lui să aibă sănătatea împăratului în puterea lor? Se pare că ei pot da împăratului ceea ce ei înșiși primesc mai degrabă de la el. Așadar, comitem o crimă împotriva măreției împăraților, pentru că nu-i supunem lucrurilor lor, pentru că nu stârnim râsul îndeplinind datoria (de jofficio) pentru sănătatea lor, crezând că aceasta nu este în mâini de plumb. Dar voi sunteți religioși, care o căutați (sănătatea) acolo unde nu este, cerând-o de la cei de la care nu poate fi dată, disprețuindu-L pe Cel în a cărui putere se află. Și, în plus, vă răzvrătiți împotriva celor care știu să o ceară, care pot și să o cerșească, din moment ce știu să o ceară.

30

Căci cerem sănătate pentru împărați de la Dumnezeul cel veșnic, de la Dumnezeul cel viu, de la acel Dumnezeu a cărui favoare împărații înșiși o doresc mai presus de orice. Ei știu cine le-a dat puterea. Ei, ca oameni, știu și cine le-a dat suflete. Simt că El singur este Dumnezeu în a cărui putere se află, în raport cu care sunt al doilea, după care sunt primul, care este înaintea tuturor zeilor și mai presus de toți zeii. De ce nu, când El este mai presus de toți oamenii vii și îi întrece pe morți? Ei consideră cât de departe se întinde puterea lor și, prin urmare, Îl recunosc pe Dumnezeu. Își dau seama că sunt puternici prin Acela împotriva căruia nu pot fi puternici. Dar să cucerească în cele din urmă împăratul cerul, să ducă cerul captiv în triumful său, să trimită o gardă în cer, să impună un impozit pe cer. Nu poate face asta. De aceea este El mare, pentru că este mai mic decât cerul. Căci el însuși aparține Aceluia căruia îi aparțin cerul și toată creația. De unde el și împăratul, de unde omul, înainte de a deveni împărat. De acolo are atât puterea, cât și spiritul. Creștinii se îndreaptă acolo cu mâinile întinse, pentru că sunt nevinovați, - cu capul descoperit, pentru că nouă nu ne este rușine, - fără un îndemn (sine monitore), pentru că ne rugăm din inimă. Ne rugăm întotdeauna pentru toți împărații, ca viața lor să fie lungă, ca puterea lor să fie netulburată, ca familia lor să fie în siguranță, ca trupele să fie curajoase, ca senatul să fie credincios, ca poporul să fie cinstit, ca statul să fie calm și pentru tot ceea ce își dorește un om și un împărat. Toate acestea nu le pot cere nimănui altcuiva decât Aceluia de la care știu că le voi primi, întrucât El Însuși este singurul care dăruiește, iar eu sunt singurul căruia El trebuie să-i dea: eu sunt sclavul Lui, singurul care Îl onorează, care nu-și cruță viața pentru învățătura Lui, care Îi aduc cea mai bună și mai grasă jertfă, pe care El Însuși a poruncit-o - o rugăciune care vine dintr-un trup cast, dintr-un suflet nevinovat, de la Duhul Sfânt și nu boabe de tămâie de mărimea unei asine, nu suc de copac arab, picături de vin la fund, nu sângele unui taur fără valoare, supraviețuit, și nu o conștiință pervertită după toate aceste urâciuni.

Când victimele sunt examinate de cei mai ticăloși preoți, mă întreb de ce sunt examinate măruntaiele animalelor jertfite, și nu măruntaiele jertfitorilor înșiși? Așa că noi, cu mâinile întinse spre cer, putem fi zgâriați cu gheare, putem fi răstigniți pe cruci, putem fi supuși focului, ni se poate tăia gâtul cu săbii, putem fi aruncați la fiare sălbatice: însăși poziția unui creștin care se roagă este convenabilă pentru tot felul de execuții. Așadar,

voi, buni conducători, faceți asta, chinuiți sufletul care se roagă lui Dumnezeu pentru împărat. Există crimă acolo unde există adevăr și devotament față de Dumnezeu.

31 de ani

Acum l-am lingușit pe împărat și am inventat acele dorințe despre care am vorbit, desigur, pentru a evita violența. Fără îndoială, o astfel de invenție este utilă. Căci ne permiteți să dovedim tot ceea ce apărăm. Așadar, voi, care credeți că nu ne pasă deloc de bunăstarea împăraților, priviți Cuvântul lui Dumnezeu din Scriptura noastră, pe care noi înșine nu-l ascundem și pe care foarte multe întâmplări îl aduc străinilor, celor din afară. Învățați din ea că ni se poruncește să exprimăm multă bunăvoință pentru a ne ruga lui Dumnezeu chiar și pentru vrăjmașii noștri și să-I cerem binele prigonitorilor noștri. Cine sunt vrăjmașii cei mai mari, prigonitorii creștinilor, dacă nu cei pentru aroganța la a căror măreție suntem condamnați? Totuși, ea (Scriptura) spune direct și clar: rugați-vă pentru împărați, pentru dregători și pentru stăpâniri, ca toate să vă fie liniște (1 Timotei 2:2). Căci atunci când capul este lipsit de pace, atunci toate mădularele lui sunt lipsite de ea și, deși ne socotim străini de dezordine, și noi suntem undeva supuși dezastrului.

32

Avem o altă nevoie, și mai mare, să ne rugăm pentru împărați, precum și pentru orice fel de putere și pentru statul roman. Știm că cea mai mare catastrofă care vine peste întregul glob și chiar sfârșitul lumii, amenințând cu dezastre teribile, este amânată de puterea romană. Nu vrem să experimentăm această catastrofă și acest sfârșit și, prin urmare, atunci când ne rugăm pentru o amânare a acesteia, contribuim astfel la continuarea statului roman. Dar jurăm nu doar pe geniile împăraților, ci pe bunăstarea lor (per salutem), care este mai importantă decât orice genii. Nu știți că demonii sunt numiți genii, de unde și diminutivul demonia (daemonia)?

Îi vedem în împărați pe judecătorii lui Dumnezeu, care i-a făcut conducători peste națiuni.

Știm că ele conțin ceea ce a voit Dumnezeu și, prin urmare, vrem ca jurământul să fie bun. Dar de obicei conjurăm demoni, adică genii, pentru a-i alunga din oameni și nu jurăm pentru a le arăta onoare divină.

33 de ani

Dar ce pot spune mai mult despre respectul și reverența creștinilor față de împărat, pe care trebuie să-l privim ca pe o persoană aleasă de Dumnezeul nostru? Da, pot spune cu adevărat: împăratul este mai mult al nostru decât al vostru, întrucât a fost numit de Dumnezeul nostru. De aceea sunt mai preocupat de binele împăratului, ca fiind al meu, decât oricine altcineva, nu numai pentru că o cer De la Cel care mi-l poate acorda și nu numai pentru că o cer, unul care merită să mi se împlinească cererea, ci și pentru că, punând măreția regelui sub măreția lui Dumnezeu, îl încredințez lui Dumnezeu, Căruia singur îl supun. Îl supun Celui cu Care nu mă compar. Căci nu-l voi numi pe împărat

Dumnezeu, fie pentru că nu știu să mint, fie pentru că nu îndrăznesc să râd de el. Dacă este om, atunci se potrivește unui om să se supună lui Dumnezeu. Este suficient ca el să poarte numele de împărat. Mare este acest nume, dat lui de Dumnezeu. Cine-l numește Dumnezeu, spune că nu este împărat: dacă nu este om, atunci nu este împărat. Chiar și în triumful său, când se află pe cel mai înalt car, i se amintește că este om. Căci un sclav este legat de el în spate, care spune: Uite cine este în spatele tău; amintește-ți că ești om.

Și, bineînțeles, ceea ce Îl încântă în mod special este faptul că strălucește cu atâta glorie încât are nevoie să i se reamintească faptul că este om. Ar fi mai puțin important. Dacă ar fi numit Dumnezeu atunci, pentru că ar fi numit pe nedrept. El devine mai mare pentru că este chemat să nu se mai numească Dumnezeu.

34

Augustus, fondatorul imperiului, nici măcar nu a vrut să fie numit conducător (dominus), căci și acesta este un nume de familie al lui Dumnezeu. Desigur, îl pot numi pe împărat dominus, conducător, dar în sensul comun, atunci când nu sunt obligat să pronunț cuvântul dominus, conducător, în loc de Deus, Dumnezeu. Totuși, sunt liber în raport cu el, căci am un singur Conducător - Dumnezeu, Cel Atotputernic, Cel veșnic, același care este propriul său Conducător. Cum este conducător cel care este tatăl patriei? Și numele iubirii este mai plăcut decât numele puterii, iar capii de familie sunt mai des numiți tați decât conducători, domini. Cu atât mai mult împăratul nu ar trebui numit Dumnezeu, deoarece aceasta este nu numai cea mai josnică, ci și cea mai periculoasă lingușire. Dacă tu, având un împărat, l-ai numi pe altul cu acest nume, nu i-ai provoca prin aceasta cea mai mare și mai neiertată insultă celui pe care îl ai și nu l-ai pune în pericol pe cel pe care îl numești? Tu, dorind ca Dumnezeu să fie milostiv față de împărat, fii respectuos față de Dumnezeu. Încetați să mai credeți că există un alt Dumnezeu și să mai spuneți că El este Dumnezeul care are nevoie de Dumnezeu. Dacă lingușirea nu se rușinează de minciună, numindu-l pe împărat Dumnezeu, atunci să se teamă măcar de nenorocire. Este o crimă să-l numești pe împărat Dumnezeu înainte de apoteoza sa.

35 de ani

Așadar, creștinii sunt dușmani publici, deoarece nu le aduc împăraților onoruri deșarte, false sau nerezonabile, deoarece ei, ca oameni ai adevăratei religii, își sărbătoresc sărbătorile mai degrabă conștiincios decât desfrânat.

Desigur, este un lucru măreț să aduci cădelnițe, vetre și paturi în locuri publice, să faci petreceri pe străzi, să dai orașului înfățișarea urâtă a unei cârciumi, să faci țărână cu vin, să alergi în cete pentru insulte, pentru nerușinare, pentru stârnirea poftelor carnale.

Se exprimă bucuria publică prin rușinea publică? Este potrivit pentru zilele imperiale solemne ceea ce este nepotrivit pentru alte zile? Cei care respectă ordinea din respect pentru împărat o încalcă de dragul împăratului? Poate fi desfrânarea unor moravuri rele evlavie, iar ocaziile de lux pot fi considerate respect? O, suntem pe bună dreptate vrednici de condamnare!

Căci de ce petrecem zilele imperiale cast, sobru și cinstit? De ce nu agățăm, în ziua solemnă, cununi de lauri la ușile noastre și nu aprindem lămpi în lumina clară a zilei? Este un lucru onorabil să-ți îmbraci casa, în timpul celebrării unei solemnități publice, în hainele unui bordel nou.

Însă în această privință a ta pentru a doua măreție (imperială), pentru care noi, creștinii, suntem acuzați de o a doua impietate, deoarece nu celebrăm ceremoniile imperiale în același mod ca tine, așa cum nici modestia, nici respectul, nici castitatea nu ne permit să facem și la care ne îndeamnă dorința propriei noastre plăceri mai degrabă decât prudența, aș vrea să arăt fidelitatea și onestitatea ta, pentru ca din aceasta să se vadă că sunt mai răi decât noi, creștinii, aceia care nu vor să ne considere romani, ci vor să recunoască în noi dușmanii împăraților romani. Quiriților înșiși, celui mai băștinaș popor al celor șapte coline, le adresez întrebarea: a cruțat vreodată limba romană vreunul dintre împărații săi? Tibrul și școlile de animale sunt martori ai acestui lucru. Da, dacă natura acoperea inimile oamenilor cu un material transparent pentru a lăsa să intre lumina, atunci ale cui inimi nu s-ar găsi punctate cu imaginile unui împărat din ce în ce mai mare, preocupat de împărțirea darurilor? Acest lucru se putea vedea chiar și în momentul în care ei strigă: „Fie ca Jupiter să-ți înmulțească anii din anii noștri”. Un creștin nu știe cum să pronunțe aceste cuvinte, nici cum să-și dorească un nou împărat. Dar voi spuneți: așa este gloata. Deși gloata, însă, este romană și nimeni nu-i chinuie pe creștini la fel de mult ca gloata. Celelalte clase, datorită poziției lor, sunt supuse în conștiință. Din senat însuși, din cavaleri, din tabără, din palat însuși, nu bate nimic dușmănos. Dar de unde vin Cassii, Nigrii și Albinii?

Unde sunt cei care l-au urmărit pe împărat între cei doi lauri? Unde sunt cei care practicau gimnastica când îl strangulau? Unde sunt cei care, înarmați, invadează palatul, fiind mai îndrăzneți decât Sigerii și Parthenii? Dintre romani, dacă nu mă înșel, și nu dintre creștini. Și toți aceștia, în ajunul rebeliunii, au făcut sacrificii pentru bunăstarea împăratului și au jurat pe geniul său, având un nume pe buze și altul în inimă, și i-au numit pe creștini, desigur, dușmani publici. Dar cei care acum sunt dezvăluiți zilnic ca complici sau aprobatori ai partidului ticălos, supraviețuitorii înfrângerii criminalilor de stat, cu ce lauri proaspeți și frunziți și-au împodobit ușile, cu ce lămpi înalte și strălucitoare au luminat vestibulurile, cu ce perne grațioase și luxoase au umplut forumul, nu pentru a sărbători bucurii publice, ci pentru a îmbrăca dorințele propriilor inimi într-o solemnitate străină propriilor inimi și pentru a inaugura imaginea propriei speranțe, în timp ce schimbau numele împăratului în inimile lor? Aceleași servicii sunt aduse de cei care întreabă despre viața împăraților de la astrologi, ghicitori, auguri și magicieni, la a căror cunoaștere, ca venind de la îngeri căzuți și interzisă de Dumnezeu, creștinii nu recurg nici măcar în propriile lor treburi. Cine trebuie atunci să se intereseze despre continuarea vieții unui împărat, decât cel care face ceva împotriva lui sau dorește, sau speră și așteaptă ceva după el? Căci continuarea vieții rudelor nu se întreabă cu aceeași intenție ca continuarea vieții stăpânilor. Curiozitatea rudelor are un caracter, iar curiozitatea sclavilor altul.

36

Dacă este adevărat că cei numiți romani sunt arătați ca dușmani, de ce suntem noi, cei considerați dușmani, excluși din numărul romanilor? Nu putem fi și noi romani și să fim dușmani, din moment ce cei considerați romani sunt arătați ca dușmani? Prin urmare, respectul, onoarea și loialitatea cuvenite împăraților nu constă în fapte pe care dușmanii le pot face pentru o mai mare deghizare a lor, ci în acelea în care Dumnezeu este la fel de adevărat revelat împăratului, așa cum trebuie să fie revelat tuturor oamenilor. Desigur, suntem obligați să facem aceste fapte ale unui suflet bun nu numai pentru împărați. Nu facem niciun bine sub condiția persoanelor, pentru că așteptăm laudă sau răsplată nu de la om, ci de la Dumnezeu, Cerătorul și Răsplătitorul de beneficii indiferente (în raport cu persoanele). Prin urmare, suntem la fel față de împărați ca și față de vecinii noștri. Căci o dorință rea, o faptă rea, un cuvânt rău, un gând rău față de oricine ne sunt în mod egal interzise. Orice nu este permis față de împărat nu este permis față de nicio altă persoană. Ceea ce nu este îngăduit tuturor, cu atât mai puțin este îngăduit celui care este atât de mare prin harul lui Dumnezeu.

37

Dacă ni se poruncește, așa cum am spus mai sus, să ne iubim dușmanii, pe cine să urîm? De asemenea, dacă ni se interzice să răsplătim rău pentru rău, ca să nu fim noi înșine vinovați, pe cine să jignim? Acest lucru îl puteți ști voi înșivă. Căci de câte ori v-ați înfuriat împotriva creștinilor, fie de bunăvoie, fie în ascultare de legi? De câte ori gloata dușmană nouă, chiar și după ce a trecut pe lângă voi, ne-a atacat cu pietre și foc de bunăvoie? În cea mai violentă frenezie bahică, nici măcar creștinii morți nu sunt cruțați, deoarece sunt scoși din sicriele lor, un fel de refugiu al morții, deja schimbați, nemaiîntregi, deoarece sunt tăiați și sfâșiați. Dar ați auzit vreodată de noi, pe care îi considerați o mulțime de conspiratori, hotărâți să moară pentru cauza lor, pentru a vă putea răzbuna pentru toate acestea? Căci o noapte cu câteva torțe v-ar fi putut răzbuna cu generozitate, dacă ne-ar fi permis să răsplătim răul cu rău. Dar să nu se întâmple ca secta divină să se apere cu foc omenesc sau să se întristeze de suferința care o testează. Dar dacă am vrea să ne punem dușmani fățiși, nu doar răzbunători secreți, ne-ar lipsi oare numărul și puterea lor? Sunt maurii, marcomanii, parții înșiși și popoarele învecinate cu ei mai numeroase decât cele care s-au răspândit în întreaga lume? Noi existăm de ieri și am umplut toate locurile voastre: orașe, insule, cetăți, municipii, locuri de întâlnire, chiar taberele, triburile, decuriile, palatul, senatul, forumul. V-am lăsat doar templele voastre. Pentru ce război deschis nu am fi capabili, pentru ce război nu am fi pregătiți, chiar dacă am fi inferiori vouă în putere, noi care ne lăsăm atât de bine uciși, dacă doctrina noastră nu ne-ar porunci să fim uciși noi înșine decât să ucidem pe alții? Am putea lupta împotriva voastră fără arme și fără revoltă, separându-ne de voi ca nemulțumiți de voi. Căci dacă noi, un număr imens de oameni, ne-am retrage de la voi într-un colț îndepărtat al pământului, atunci, desigur, pierderea atâtor cetățeni, oricare ar fi ei, nu ar fi doar o rușine pentru domnia voastră, ci și o pedeapsă. Fără îndoială că ați fi îngroziți la vederea singurătății voastre, a încetării ocupațiilor voastre, a imobilității universului, ca și cum ați fi morți. Ați încerca să găsiți pe cei pe care i-ați putea guverna. Ați avea mai mulți dușmani decât cetățeni. Dar acum aveți foarte puțini dușmani, datorită numărului mare de creștini, aproape toți cetățenii. Ați vrea să considerați aproape toți cetățenii, creștinii,

drept dușmani și să-i numiți dușmani ai rasei umane mai degrabă decât ai erorii umane. Cine v-ar elibera de acei dușmani secreți care vă supără mereu sufletele și sănătatea? Vorbesc despre atacurile demonilor, pe care îi alungăm din voi fără recompensă, fără plată. Ar fi suficient pentru răzbunarea noastră să vă lase în voia domniei libere a duhurilor necurate. Dar voi, negândindu-vă să ne răsplătiți pentru un astfel de ajutor,vreți să ne considerați nu doar o rasă de oameni dificilă, ci chiar dușmani. Da, suntem dușmani, dar nu ai rasei umane, ci mai degrabă ai erorii umane.

38 de ani

Prin urmare, fără nicio teamă, trebuie să considerăm secta noastră printre facțiunile permise, întrucât nu face nimic de genul care îi face de obicei pe oameni să se teamă de facțiunile ilicite. Căci, dacă nu mă înșel, motivul interzicerii facțiunilor este grija pentru pacea publică, astfel încât statul să nu se împartă în partide care pot tulbura cu ușurință comițiile, senatul, curiae, adunările populare și spectacolele prin concurență în ocupații, mai ales acum că oamenii au început să considere munca venală și plătită a violenței lor ca pe un meșteșug. Dar noi, complet indiferenți față de glorie și onoruri, nu avem nevoie de adunări și nimic nu ne este atât de străin ca viața politică. Recunoaștem o stare universală - pacea. De asemenea, renunțăm la spectacolele voastre la fel de mult cum renunț și eu la sursele lor, care, după cum știm, sunt împrumutate din superstiție, întrucât ceea din care sunt compuse ne este și nouă străin. Vorba noastră, vederea noastră, auzul nostru nu au nimic în comun cu nebunia circului, cu imoralitatea teatrului, cu cruzimea arenei, cu golul din xiste. Cum vă facem rău dacă visăm la alte plăceri? Dacă, în cele din urmă, nu dorim plăceri, atunci aceasta este, desigur, pierderea noastră, nu a ta. Dar refuzăm ceea ce îți place. Și tu nu te bucuri de plăcerile noastre. Epicurienii au avut voie să creadă că esența plăcerii este liniștea sufletească.

39

Acum voi deschide eu însumi treburile facțiunii creștine, astfel încât, după ce am lepădat răul, să pot arăta binele. Suntem un trup (corpus) prin cunoașterea religiei, unitatea doctrinei și unirea speranței. Ne adunăm și ne adunăm pentru a-L înconjura pe Dumnezeu cu rugăciuni comune, ca și cum o armată ar fi fost adunată într-un singur loc. Această putere este plăcută lui Dumnezeu. Ne rugăm și pentru împărați, slujitorii și autoritățile lor, pentru existența neamului omenesc, pentru liniștea statului și pentru o amânare a sfârșitului lumii. Ne adunăm pentru a citi Dumnezeieștile Scripturi, dacă împrejurările vremii cer o avertizare împotriva a ceva sau o amintire a ceva. Prin Sfintele Scripturi, desigur, hrănim credința, întărim speranța, întărim îndrăzneala și întărim disciplina cu reguli. Au loc și avertismente, pedepse și judecăți divine. Și judecata se desfășoară, desigur, cu mare grijă, întrucât judecătorii, creștinii, știu că Dumnezeu o vede și că ea (judecata) este cea mai importantă pre-hotărâre a viitoarei judecăți pentru cel care păcătuiește atât de mult încât se retrage de la părtășia în rugăciune, în adunare și în orice lucrare sfântă. Poporul care prezidează este cinstit și bătrân, care au dobândit această onoare nu cu bani, ci cu aprobarea generală, căci nicio lucrare a lui Dumnezeu nu se bazează pe bani.

Dacă avem vreo urmă de pușculiță, aceasta nu se strânge din sume onorifice, ca și cum ar fi din sumele unei religii luate în arendă. În pușculița noastră, fiecare, în prima zi a lunii sau oricând dorește, dacă dorește și dacă poate, face o mică donație. Căci nimeni nu este obligat să facă asta, ci fiecare o aduce de bunăvoie. Aceasta este, ca să spunem așa, o promisiune de iubire. Căci banii strânși în această pușculiță nu se cheltuiesc pe ospețe, nu pe beții și nu pe cârciumi nerecunoscătoare, ci pe hrănirea și îngroparea săracilor, pe băieți și fete lipsiți de proprietăți și de părinți, pe bătrâni deja acasă, precum și pe naufragiați, iar dacă cineva se află fie în mine, fie pe insule, fie sub pază, atunci și el devine un ucenic al confesiunii sale. Dar pentru astfel de fapte, și mai ales pentru fapte de iubire, unii ne batjocoresc. Vedeți, spun ei, cum se iubesc unii pe alții, căci se urăsc unii pe alții, cum sunt gata chiar să moară unii pentru alții, căci sunt gata să se omoare unii pe alții. Dar chiar și faptul că ne numim unii pe alții frați ni se reproșează, presupun, doar pentru că în propriul lor caz orice nume de rudenie este suspectat de pasiune. Dar noi suntem frați cu voi prin dreptul firii, unica mamă a tuturor, deși există puțină umanitate în voi, pentru că sunteți frați răi. Dar cu cât mai pe bună dreptate sunt numiți și considerați frați cei care au ajuns să-L cunoască pe unicul Tată Dumnezeu, care au primit un singur Duh Sfânt, care dintr-un singur pântece al ignoranței au ajuns cu groază la o singură lumină a adevărului. Dar poate că nu suntem considerați frați legitimi pentru că nicio tragedie nu vorbește despre frăția noastră sau pentru că suntem frați prin proprietate, ceea ce printre voi pune aproape capăt frăției.

Noi, uniți spiritual, avem o proprietate comună. Totul este inseparabil pentru noi, cu excepția soțiilor.

Numai în aceasta nu permitem comunicarea, singura în care alții au comunicare.

Nu numai că ei înșiși se folosesc de soțiile prietenilor lor, dar le oferă și propriile lor soții cu cea mai mare indiferență. Presupun că fac acest lucru urmând exemplul celui mai înțelept și mai bătrân, grecul Socrate și romanul Cato, care împărțeau cu prietenii lor soțiile lor, luate în căsătorie în scopul nașterii unor copii și de către alte persoane. Nu știu sigur dacă au făcut acest lucru împotriva voinței lor. Totuși, de ce ar trebui să le pese de castitatea lor, când soții lor înșiși le-au dat atât de frivol? O, exemplu de înțelepciune ateniană și severitate romană: filosoful și cenzorul sunt proxeneți! Ce e de mirare, așadar, dacă astfel de ospățuri de dragoste? De aceea, și voi ne mustrați cinele (cenulele), acuzându-le de mari crime și, de asemenea, de extravaganță. Da, zicala lui Diogene se aplică și nouă: megarienii organizează astfel de banchete ca și cum ar intenționa să moară mâine și ridică astfel de clădiri ca și cum nu ar intenționa niciodată să moară. Dar fiecare vede mai ușor o paiură în ochiul altuia decât o bârnă în al său. Aerul este contaminat de râgâielile atâtor triburi, curii și decurii. Salii, intenționând să dea o cină, au nevoie de un creditor. Tabularia calculează cheltuielile zeciuielilor lui Hercule și ale cinelor sale. Pentru apaturia, Dionysia, misterele ateniene, se anunță o alegere de bucătari? Fumul care iese din pregătirile pentru cina lui Serapis alarmează pompierii. Doar sufrageria creștinilor este criticată. Cina noastră (fânul) mărturisește despre sine prin chiar numele ei: este numită cu același nume pe care grecii îl numesc iubire. Oricare ar fi costul cinei noastre, există un folos în a face cheltuieli în numele iubirii, întrucât la această cină îi ajutăm pe toți săracii, nu pentru că printre voi, paraziții se străduiesc să obțină glorie

pentru a-și sacrifica libertatea cu condiția de a-și umple burțile în mijlocul reproșurilor, ci pentru că Dumnezeu are grijă în mod special de săraci. Dacă motivul cinei este onorabil, atunci judecați restul după motivul său. Cât despre datoria religioasă, aceasta nu permite nimic josnic, nimic imoderat. Nu se așază la masă înainte de a fi auzit rugăciunea lui Dumnezeu. Mănâncă atât cât este necesar pentru a-și potoli foamea. Beau atât cât este necesar oamenilor abstinenți. Sunt atât de sătui încât își amintesc că trebuie să se roage lui Dumnezeu noaptea. Vorbesc în așa fel încât știu că Dumnezeu Însuși îi aude. După ce își spală mâinile și aprind lămpile, fiecare strigă la mijloc să-I cânte lui Dumnezeu ce poate, din Sfânta Scriptură sau din inima sa. Din aceasta este deja evident cât a băut fiecare. Cina se încheie și ea cu rugăciune. De la cină se împrăștie nu în bande de ucigași, nu în mulțimi de vagabonzi, nu pentru a comite desfrâu, ci din aceeași grijă pentru modestie și moderație, ca astfel de oameni care nu au mâncat atât de mult, cât au studiat. O astfel de întâlnire este, desigur, în dreptate nepermisă dacă este aceeași cu întâlnirile nepermise. Ar trebui condamnată în dreptate dacă se aduc plângeri împotriva ei din același motiv pentru care se aduc plângeri împotriva facțiunilor.

Ne adunăm vreodată pentru distrugerea cuiva? Noi și cei adunați suntem la fel ca cei separați; noi și toți suntem la fel ca fiecare în parte: nu insultăm pe nimeni, nu supărăm pe nimeni. Când se adună oameni onești și buni, când se adună oameni pioși și casti, atunci o astfel de adunare nu ar trebui numită facțiune (mulțime), ci curie.

40

Dimpotrivă, numele de facțiune ar trebui dat celor care conspiră pentru a urî oamenii buni și onești, care cer în unanimitate sângele oamenilor nevinovați, ascunzând în spatele justificării urii lor falsa opinie că ei, creștinii, sunt cauza fiecărei calamități publice, a fiecărei nenorociri naționale. Dacă Tibrul a intrat în ziduri, dacă Nilul nu a inundat câmpurile, dacă cerul nu a dat ploaie, dacă a avut loc un cutremur, dacă a avut loc o foamete sau o epidemie; atunci imediat strigă: Creștinii la leu. Atâția la unul? Vă întreb: înainte de Tiberius, adică înainte de venirea lui Hristos, câte mari calamități s-au abătut asupra pământului și a orașelor? Am citit că insulele Hiera, Anatha, Delos, Rodos și Cos au pierit împreună cu multe mii de oameni. Și Platon relatează că un ținut mai mare decât Asia și Africa a fost scufundat de Oceanul Atlantic. Dar Marea Corint a fost formată și ea de un cutremur, iar forța valurilor a dat numele Siciliei, separând-o de Lucania. Desigur, toate acestea nu se puteau întâmpla fără a face rău locuitorilor. Și unde erau atunci, nu zic, disprețuitorii zeilor voștri, creștini, ci zeii voștri înșiși, când potopul a devastat întregul pământ sau, așa cum crede Platon, doar zonele joase? Însăși orașele în care s-au născut și au murit, precum și cele pe care le-au întemeiat, mărturisesc că ei (zeii) au apărut după potop.

Dacă aceste orașe nu ar fi apărut după acest dezastru, nu ar fi existat până în ziua de azi. Palestina nu primise încă mulțimea evreiască din Egipt, iar fondatorul sectei creștine nu se stabilise încă acolo, când orașele învecinate Sodoma și Gomora au fost arse de focul ceresc. Până în ziua de azi, acea țară miroase a foc, și dacă, cumva, fructele copacilor apar acolo, doar ochii le pot folosi, dar nu și buzele, pentru că ele (fructele) se transformă în cenușă la atingere. Nici Etruria, nici Campania nu s-au plâns de creștini când orașul

Volsinii a fost pârjolit de fulger, iar orașul Pompei a fost distrus de un munte care scuipa foc.

Nimeni nu se închina încă adevăratului Dumnezeu în Roma când Hannibal și-a măsurat victoria la Cannae cu inelele romane. Toți zeii voștri erau veneraţi de toți când senonii au pus stăpânire pe Capitoliu. Și este bine că, atunci când orice dezastru se abătea asupra orașelor, templele erau supuse aceleiași devastări ca și zidurile, căci am dreptul să concluzionez din aceasta că nu au venit de la zei, deoarece ei înșiși le-au atins. Rasa umană a meritat întotdeauna pedeapsa de la Dumnezeu, în primul rând pentru că nu și-a îndeplinit datoria față de El, întrucât, înțelegându-L parțial, nu numai că nu L-a căutat, ci chiar a inventat alți zei pentru a-i venera; în al doilea rând, pentru că, necăutând Învățătorul inocenței, Judecătorul și Răsplătitorul vinovăției, era plină de toate viciile și crimele. Dar dacă L-ar fi găsit, L-ar fi cunoscut. Și dacă ar fi știut, L-ar fi onorat și atunci El ar fi fost mai milostiv cu el decât mânios. Așadar, trebuie să presupunem că și acum este mânios Cel care a fost mânios întotdeauna, înainte ca numele creștinilor să apară. Din moment ce rasa umană s-a bucurat de binecuvântările care au apărut înainte de a-și inventa zei, atunci de ce nu ar presupune că nenorocirile vin și de la Cel ale cărui binecuvântări nu le-a simțit? Este vinovată înaintea Celui față de care este nerecunoscătoare. Dar dacă am compara nenorocirile anterioare cu cele prezente, s-ar părea că, de când lumea i-a primit pe creștini de la Dumnezeu, acestea au devenit mai ușoare. Căci de atunci inocența a diminuat nelegiuirile veacului și au apărut mijlocitori pentru Dumnezeu. De exemplu, când nu plouă și, ca urmare, există o amenințare de foamete, atunci voi, zilnic bine hrăniți și mereu gata de mâncare, după ce v-ați trudit în băi, taverne și bordeluri, săvârșiți aquilicia în cinstea lui Jupiter, anunțați nudipedalia oamenilor, căutați raiul la Capitoliu, așteptați nori de la tavane, întorcându-vă de Dumnezeu însuși și de cerul însuși. Dar noi, secați de post, slăbiți de abstinența, după ce ne-am retras de la orice plăcere a vieții, îmbrăcați în sac și acoperiți cu cenușă, batem la cer, atingem pe Dumnezeu; și când am cerut milă, atunci îl cinstim pe Jupiter.

41

Prin urmare, vătămați treburile omenești, aduceți întotdeauna calamități publice, deoarece îl disprețuiți pe Dumnezeu și vă închinați la statui. Căci trebuie considerat mai probabil că Cel disprețuit este mânios, și nu cei care sunt veneraţi. Sau, într-adevăr, sunt foarte nedrepți dacă, din cauza creștinilor, aduc calamități asupra închinătorilor lor, de la care ar fi trebuit să ia ceea ce merită creștinii. Aceasta, spuneți voi, se poate aplica și Dumnezeului vostru, deoarece El Însuși le permite închinătorilor Săi să sufere din cauza păgânilor. Învățați dinainte ființele Lui și atunci nu veți obiecta la aceasta. Căci Cel care a rânduit o dată pentru totdeauna o judecată veșnică după sfârșitul veacurilor, nu-i separă pe închinătorii Săi de cei care nu I se închină înainte de sfârșitul veacurilor, care este condiția judecății. Acum El este la fel de milostiv și sever față de întreaga omenire. El vrea ca atât binele, cât și răul să fie comune atât închinătorilor Săi, cât și neînchinătorilor Săi, astfel încât toți să experimenteze în mod egal mila și severitatea Lui. Întrucât am fost învățați acest lucru de El Însuși, iubim mila Lui și ne temem de severitatea Lui, în timp ce voi, dimpotrivă, le disprețuiți pe amândouă.

De aceea, toate loviturile acestei lumi ne servesc nouă ca învățătură și vouă ca pedeapsă. Dar noi nu suntem deloc împovărați de ele, în primul rând pentru că nu avem nevoie de nimic în lumea aceasta, decât de cum să ieșim din ea cât mai curând posibil; în al doilea rând, pentru că, dacă se întâmplă vreo nenorocire, aceasta este atribuită păcatelor voastre. Deși ne privește oarecum, întrucât trăim împreună cu voi; totuși, ne bucurăm mai degrabă de aceasta, întrucât cunoaștem prezicerile divine, care confirmă fidelitatea și adevărul nădejdii noastre. Dacă cei pe care îi cinstiți trimit toate nenorocirile voastre asupra voastră din cauza noastră, atunci de ce continuați să-i cinstiți, atât de nerecunoscători și atât de nedrepți? Ar trebui mai degrabă să vă ajute și să vă protejeze în timpul nenorocirilor creștinilor.

42

Dar suntem acuzați și de un alt fel de crimă. Ei spun că suntem inutili pentru afacerile comerciale. Cum sunt inutili pentru aceste afaceri acei oameni care trăiesc cu voi, care folosesc aceeași mâncare, aceleași haine, care au aceeași gospodărie și aceleași necesități ale vieții? Căci nu suntem brahmani sau gimnosofi ai indienilor, care trăiesc în păduri și renunță la viață. Ne amintim că suntem datori să-I mulțumim lui Dumnezeu, Domnului, Creatorului. Nu disprețuim nimic din ceea ce El a creat. Ne abținem doar de la a-l folosi excesiv și pentru rău. De aceea, nu trăim în această lume fără forum, fără bazar, fără băi publice, fără magazine, fără fabrici, fără taverne, fără nundinele voastre și nu fără celelalte comerțuri ale voastre. Voi și eu navigăm, facem serviciul militar, agricultura și comerțul, publicând artele noastre și lucrând pentru uzul vostru. Nu înțeleg cum părem inutili pentru comerțul cu care și din care trăim. Dar dacă nu iau parte la ceremoniile voastre religioase, sunt totuși un om în această zi. Nu mă scald în zori în timpul Saturnaliilor, ca să nu pierd și ziua și noaptea; ci mă scald la momentul potrivit și sănătos, pentru că îmi păstrează culoarea și sângele. Pot deveni rigid și palid după baie chiar și după moarte. Nu mă așez la masă în public în timpul Liberaliilor, așa cum fac de obicei cei condamnați să lupte cu animale sălbatice când iau masa pentru ultima dată; totuși, acolo unde mă așez la masă în această zi, iau masa din proviziile voastre. Nu cumpăr o coroană pentru cap. Vă pasă cum folosesc florile, care, la urma urmei, sunt cumpărate. Cred că este mai plăcut când sunt libere, nu legate și înclinate în toate direcțiile. Dar chiar și atunci când sunt țesute într-o coroană, mirosim coroana cu nasul. Să știe asta cei care miros a păr. Nu mergem la spectacole, dar ceea ce se vinde acolo, aș prefera să cumpăr în propriile mele locuri. Desigur, noi nu cumpărăm tămâie, dar dacă arabii se plâng de asta, atunci sabeenii ar trebui să știe că se cumpără de la ei mărfuri tot mai scumpe pentru înmormântarea creștinilor decât pentru tămâie adusă zeilor. Cel puțin, spuneți voi, veniturile templelor se diminuează zilnic: câți donează acum templelor?

Cu siguranță nu suntem în măsură să-i ajutăm atât pe oameni, cât și pe zeii voștri săraci. Nu credem că ajutorul ar trebui dat nimănui altcuiva decât celui care îl cere. Să-și întindă, așadar, Jupiter mâna și și el îl va primi, căci caritatea noastră cheltuiește uneori mai mult pe străzi decât religiozitatea voastră în temple. Cât despre celelalte taxe, trebuie să le mulțumim creștinilor pentru ele, deoarece le plătesc cu bună-credință. Nu ne însușim nimic din ceea ce aparține altora mințind. Dacă calculăm cât pierde vistieria prin

minciuni și prin înșelăciunea mărturiei voastre, va fi ușor de văzut că taxele în beneficiul templelor sunt compensate din partea noastră prin alte taxe.

43

Totuși, recunosc cine se poate plânge cu adevărat de inutilitatea creștinilor. Aceștia sunt în primul rând proprietarii de bordeluri, proxeneții, adulterinii, apoi ucigașii, producătorii de otrăvuri, magicienii, apoi haruspiciile, vrăjitorii și astrologii. Dar a nu le aduce niciun beneficiu înseamnă a le aduce un mare beneficiu. Și totuși, orice pierdere ați putea suferi din cauza acestei secte, aceasta poate fi compensată cu o oarecare dobândă. Câți dintre voi aveți, nu voi spune, pe cei care scot demoni din voi, nu voi spune pe cei care se roagă pentru voi la adevăratul Dumnezeu, ci pe cei de care nu vă puteți teme deloc.

44

Dar când atâția dintre noi, oameni drepți, suntem uciși, când atâția dintre noi, oameni nevinovați, suntem omorâți, nimeni nu vede o pierdere atât de mare și reală pentru stat, nimeni nu acordă atenție unei astfel de insulte aduse drepturilor publice. Ca dovadă în acest sens, fac apel la faptele dumneavoastră, întrucât prezidați zilnic procesul criminalilor, deoarece pronunțați sentințe împotriva lor, numărați atâția criminali conform diferitelor tabele de acuzare. Cine este numit tâlhar, cine hoț de buzunare, cine sacrileg sau vânzător ilegal sau tâlhar de persoane care fac scăldărit, cine și creștin?

Când creștinii apar sub propriul lor nume, care dintre ei este așa cum sunt atâția criminali? Ai tăi umplu întotdeauna temnițele, ai tăi gem în mine, ai tăi hrănesc întotdeauna animalele, ai tăi formează întotdeauna turmele acelor criminali pe care munerarii îi îngrășă. Nu este niciun creștin acolo; și dacă există, este doar pentru că este creștin; sau dacă mănâncă acolo din alt motiv, nu mai este creștin.

45 de ani

Așadar, numai noi suntem nevinovați. Ce e de mirare dacă este necesar? Da, este într-adevăr necesar. Dumnezeu ne-a învățat inocența și o cunoaștem perfect, deoarece a fost revelată de Învățătorul perfect și o păstrăm cu credință, deoarece ne-a fost poruncită de o astfel de Ființă Care este Judecătorul care nu trebuie disprețuit.

Mintea omenească te-a învățat inocența, iar puterea omenească ți-a poruncit-o.

Prin urmare, nu aveți o doctrină perfectă și inspiratoare de respect, care să vă poată instrui în adevărata inocență. Înțelepciunea omenească este la fel de puternică în a arăta ce este binele, precum autoritatea este în a-l face să se întâmple. Așa cum prima poate greși ușor, tot așa cea de-a doua poate fi ușor disprețuită. Și într-adevăr, ce este mai bine să spui: „Să nu ucizi” sau să înveți: „Nici măcar să nu te mânii”? Care este mai perfect, să interzici adulterul trupesc sau să poruncești abținerea chiar și de la adulterul spiritual? Care este mai sublim, să interzici să faci rău sau să interzici să spui rău? Care este mai demn de laudă, să nu provoci vătămări sau chiar să nu răspunzi la vătămări cu vătămări?

Dar trebuie să știți că însăși legile voastre, care aparent învață inocența, sunt împrumutate din legea divină, ca fiind cele mai vechi. Am vorbit deja despre vremea lui Moise. Dar ce autoritate aparține legilor omenești, pe care se întâmplă foarte des ca un om să le evite, deoarece majoritatea crimelor sale sunt necunoscute și uneori să le disprețuiască, deoarece le încalcă de bunăvoie și în funcție de împrejurări?

Gândiți-vă și la scurtimea fiecărei pedepse, cel puțin nicio pedeapsă nu se întinde dincolo de moarte. De aceea și Epicur prețuiește puțin orice chin și orice boală, spunând că ambele merită dispreț, căci chinurile și bolile prelungite nu sunt mari (moderate), iar cele mari nu sunt lungi. Dimpotrivă, noi, știind că Dumnezeu vede totul și că pedepsele Lui sunt veșnice, singurii ne străduim să fim nevinovați. Știm pe deplin în ce constă nevinovăția și că este imposibil să ne ascundem de ochii lui Dumnezeu și că chinurile nu vor fi trecătoare, ci veșnice. Ne temem de Cel de care El însuși trebuie să se teamă, care îi judecă pe cei ce se tem; ne temem de Dumnezeu, nu de proconsul.

46

Am rezistat, după cum cred, tuturor acuzațiilor care cer sânge creștin. Am arătat ce suntem și, de asemenea, ce putem dovedi că suntem cu adevărat așa cum suntem. Acest lucru, așa cum s-a spus mai sus, poate fi dovedit de religia noastră, de vechimea Sfintelor Scripturi și, de asemenea, de conștiința duhurilor rele. Cine va îndrăzni să ne convingă de falsitate, folosind nu mijloace sofistice, ci aceleași pe care le folosim noi? Dar când adevărul nostru devine evident pentru toată lumea, atunci necredința, expusă de binecunoscuta bunătate a sectei noastre, afirmă că nu a fost instituit de Dumnezeu, ci mai degrabă că este un fel special de școli filozofice. Ei spun: filozofii predau aceleași lucruri și predică aceleași lucruri pe care creștinii le predau și le predică, și anume: inocența, dreptatea, răbdarea, sobrietatea, modestia. De ce atunci cei a căror învățătură este considerată identică cu a noastră nu sunt egali cu noi în alte privințe?

De ce au ei dreptul să predice doctrina lor fără pedeapsă, în timp ce noi nu avem acest drept? Sau de ce nu sunt ei forțați, fiind ca noi, să facă același lucru pe care suntem și noi forțați să-l facem și pentru care suntem torturați? Căci cine îl obligă pe un filosof să ofere sacrificii, să jure sau să poarte lumânări aprinse în plină zi de dragul grandorii deșarte? Dimpotrivă, ei răstoarnă în mod deschis zeii voștri și cenzurează credințele publice din scrierile lor, în timp ce voi îi lăudați.

Mulți dintre ei latră chiar și la împărați, iar tu tolerezi asta, și este mai probabil să primească statui și salarii pentru asta decât să fie condamnați să fie devorați de fiare sălbatice. Dar acest lucru este drept, căci filosofii nu sunt numiți creștini. Numele de filosof nu pune demonii pe fugă. De ce ar trebui, când filosofii consideră demonii ca fiind primii după zei? Iată cuvintele lui Socrate: dacă demonul permite. Deși Socrate știa o parte din adevăr, căci nega zeii; cu toate acestea, înainte de moartea sa, a ordonat să se sacrifice un cocoș lui Esculap, probabil pentru a-și onora tatăl, deoarece Apollo îl declara pe Socrate cel mai înțelept dintre toți oamenii. O, nechibzuitul Apollo! l-ai numit cel mai înțelept pe cel care nega existența zeilor. În măsura în care adevărul stârnește ură împotriva sa, cu atât mai mult tolerează pe cel care îl susține (adevărul) și îl păzește

conștiincios. Cine îl denaturează și îl susține doar aparent, câștigă favoarea persecutorilor săi. Dacă filosofii imită adevărul precum imitatorii și îl distorsionează pentru a-și atinge propria glorie, atunci creștinii îl caută ca fiind necesar și îl păstrează cu precizie, deoarece sunt preocupați de mântuirea lor. Prin urmare, nu avem nicio asemănare cu filosofii nici în sens teoretic, nici în sens practic. Căci ce i-a spus Thales, primul filosof al școlii fizice, adevărul despre Dumnezeu lui Cresus, care l-a întrebat în mod repetat?

În zadar a cerut Thales o amânare pentru o discuție mai matură. Orice meșteșugar creștin Îl găsește pe Dumnezeu, Îl arată și, de fapt, exprimă ceea ce se cere în legătură cu El, deși Platon afirmă că creatorul universului este greu de găsit și, după ce L-ai găsit, este greu să-L comunici tuturor.

Dacă îi comparăm pe filosofi cu creștinii în ceea ce privește castitatea, ce se va întâmpla?

Am citit o parte din propoziție despre Socrate: este recunoscut ca un corupător de tineri. Dar un creștin nu trădează sexul feminin. Știu că și Frine a poftit de dragul pasiunii criminale a lui Diogene. Am auzit că un anume Speusippus, un adept al lui Platon, a pierit comițând adulter. Un creștin se naște bărbat doar pentru singura sa soție. Democrit, care s-a orbit pentru că nu putea privi femeile fără poftă și chin, dacă nu-și satisfacea pasiunea, și-a dovedit clar necumpătarea prin această orbire. Un creștin nu vede femeile ca femei, nici măcar cu ochi sănătoși: sufletul său este orb la pasiune. Dacă aș apăra creștinii în ceea ce privește smerenia, atunci Diogene cu picioare murdare calcă în picioare paturile de pene mândre ale lui Platon - o mândrie - alta. Dar un creștin nu este mândru nici măcar în raport cu săracii. Dacă aș argumenta despre moderație, atunci Pitagora caută tirania printre thurieni, iar Zenon printre prieni. Dar creștinul nu caută nici măcar un edilst.

Dacă aș fi vrut să mă cert despre răbdare, Lycurg s-a condamnat singur la moarte prin înfometare, pentru că lacedemonienii i-au modificat legile. Dar un creștin, chiar și atunci când este condamnat, mulțumește. Dacă aș compara un creștin cu un filosof în ceea ce privește fidelitatea, Anaxagoras a refuzat să-și dea oaspeții o gajă. Dar un creștin este numit credincios chiar și de străini. Ar trebui să mă cert despre umanitate? Aristotel l-a deposedat pe prietenul său Hermias de funcția sa într-un mod josnic, dar un creștin nu-și face rău nici măcar dușmanului. Aristotel însuși l-a flatat josnic pe Alexandru, pe care ar fi trebuit să-l conducă, iar Platon s-a vândut lui Dionysius de dragul stomacului său. Aristippus, în purpură și sub o mască de mare importanță, s-a dedat luxului; Hippias a fost ucis în timp ce complota împotriva orașului său. Dar un creștin nu încearcă niciodată să-și flateze concetățenii, deși aceștia îl tratează cu toată cruzimea. Poate cineva ne va obiecta că și unii dintre ai noștri se îndepărtează de învățătura corectă.

Prin urmare, încetăm să-i mai considerăm creștini, iar filozofii menționați mai sus, în ciuda unor astfel de fapte ale lor, continuă să poarte același nume și să fie onorați pentru înțelepciunea lor. Așadar, ce este comun între un filosof și un creștin, un student al Greciei și un student al raiului, între cel care caută gloria și cel care caută mântuirea, între un înțelept în cuvinte și un înțelept în fapte, între un constructor și un distrugător, între un

prieten al erorii și dușmanul ei, între un falsificator al adevărului și interpretul ei credincios, între hoțul ei și păzitorul ei?

47

Adevărul este cel mai vechi dintre toate, dacă nu mă înșel. Vechimea demonstrată mai sus a Sfintelor Scripturi contribuie la asigurarea că acestea au fost o comoară pentru toată înțelepciunea ulterioară. Dacă nu mi-ar fi rușine de amploarea lucrării, aș dovedi și acest lucru. Cine dintre poeți, cine dintre filozofi este cel care să nu fi extras ceva din scrierile profeților? Și acolo filozofii au găsit satisfacție pentru spiritul lor însetat.

Prin urmare, numai prin ceea ce au învățat de la noi ne putem compara cu ei.

Din acest motiv, mi se pare, unii au interzis filosofia. Mă refer la locuitorii din Teba, Sparta și Argos. Deși filozofii au consultat scrierile noastre, totuși, fiind oameni dornici de glorie, așa cum s-a spus mai sus, și de elocvență, au schimbat după bunul plac tot ce au găsit acolo, căci nu credeau atât de mult în divinitatea acestor scrieri încât să nu permită schimbarea lor și nu le-au înțeles cum trebuie, întrucât erau atunci acoperite de un nor și erau întunecate chiar pentru evreii cărora le aparțineau. Înainte și acolo, unde adevărul era în haine simple, mintea omenească, disprețuind credința, a făcut și mai multe schimbări.

Prin urmare, chiar și ceea ce filozofii au găsit ca fiind sigur, l-au făcut incert. Căci de îndată ce L-au găsit pe Dumnezeu, au început să raționeze despre El diferit de cum L-au găsit, au început să argumenteze despre proprietățile Sale, despre esența Sa și despre locul Său de reședință. Unii susțin că El este icorporal, iar alții că El este corporal: primii sunt platonicienii, iar alții stoicii. Unii învățau că El este alcătuit din atomi, precum Epicur, iar alții că El este alcătuit din numere, precum Pitagora, iar alții că El este alcătuit din foc, precum Heraclit. Potrivit platonicienilor, El guvernează lumea, dar potrivit epicurienilor, El este inactiv și leneș și, în ceea ce privește treburile umane, cum ar spune, nu există. Stoicii cred că Od este în afara lumii și mișcă lumea din exterior, precum un olar cu roata sa, dar platonicienii, dimpotrivă, cred că El există în interiorul lumii, precum un cârmaci care se află pe corabia pe care o conduce. În același fel, există opinii diferite despre această lume: după unii, ea a apărut, iar după alții nu; unii cred că va pieri, iar alții susțin că va exista pentru totdeauna. Nu au mai puține dispute despre suflet: unii îl consideră divin și etern, iar alții cred că există un sfârșit al existenței sale. Fiecare a făcut schimbările pe care le-a dorit. Și nu este surprinzător dacă Vechiul Testament a fost denaturat de mințile filosofilor. Chiar și Noul Testament, urmașii filosofilor, ereticii, au denaturat cu opiniile lor de dragul doctrinei filozofice și, dintr-un drum drept, au făcut multe cărări strâmbe și de netrecut. Vreau să notez acest lucru dinainte, ca nu cumva cineva care cunoaște diferența în secta creștină să creadă că creștinii pot fi comparați în acest sens cu filosofii și să condamne adevărul pentru diversitatea înțelegerilor sale. Le obiectăm fără nicio dificultate celor care ne denaturează, spunând că aceasta este regula adevărului care a venit de la Hristos și a fost transmisă de tovarășii Săi, care, evident, au trăit ceva mai devreme decât acești diverși comentatori. Tot ceea ce este contrar adevărului a venit din adevărul însuși, prin eforturile spiritelor erorii de a-l imita. Ei sunt

autorii denaturărilor învățăturii creștine mântuitoare; au răspândit anumite fabule pentru a distruge credința în adevăr prin asemănare sau pentru a o obține (credința) pentru ei înșiși. Căci sunt unii care cred că nu trebuie să credem creștinii pentru că nu trebuie să credem poeții și filozofii, sau că trebuie să credem poeții și filozofii pentru că nu trebuie să credem creștinii. Prin urmare, dacă predicăm că Dumnezeu va judeca într-o zi, atunci suntem râși de noi, căci spun ei, iar poeții și filozofii vestesc judecata în lumea de dincolo. Și dacă amenințăm Gheena, care este receptaculul focului secret pentru pedeapsa subterană, atunci suntem râși și mai mult, căci acesta este ca râul Piriflegeton din împărăția morților. Și dacă vorbim despre paradis ca despre un loc al fericirii, destinat primirii sufletelor sfinților și separat de globul nostru printr-un anumit zid al unei centuri de foc, atunci Câmpiile Elizee au pus deja stăpânire pe o astfel de credință.

Dar de unde, vă întreb, a venit această asemănare între filozofi și poeți, dacă nu din cărțile noastre sacre, ca fiind cele mai vechi? Dar dacă este așa, atunci învățătura noastră are cu atât mai mult dreptul să fie crezută, atunci când se crede copii ale ei. Dar dacă învățăturile filozofilor și poeților provin din propriile lor suflete, atunci cărțile noastre sacre trebuie considerate copii ale lor, ceea ce, însă, contrazice însăși esența problemei, căci umbra nu precede niciodată corpul, nici copia originalul.

48 de ani

Destul cu asta. Dacă vreun filosof ar afirma că omul, așa cum spune Laberius, conform învățăturilor lui Pitagora, este făcut dintr-un catâr, iar șarpele dintr-o femeie, și pentru a demonstra acest lucru ar folosi toate artele dialecticii și elocvenței, nu ar stârni el acordul cu sine și o hotărâre fermă de a se abține de la carnea animalelor de teamă ca carnea vreunui strămoș de-al său să nu se așeze în acea carne? Dar dacă un creștin ar învăța că omul va deveni din nou om și că Gaius va deveni Gaius, oamenii ar striga că un astfel de învățător nu numai că nu ar trebui ascultat, ci ar trebui chiar ucis cu pietre sau cel puțin nu ar trebui vizitat. Dacă există vreun motiv pentru întoarcerea sufletelor umane în trupurile lor, de ce nu s-ar întoarce ele în aceleași trupuri în care erau înainte, căci aceasta înseamnă de fapt să învie din nou (restitui), să devină din nou ceea ce erau înainte. Ei înșiși nu sunt ceea ce erau înainte, pentru că nu pot fi ceea ce nu erau decât dacă încetează să fie ceea ce erau.

Dacă ar fi să discutăm cine va fi transformat în ce fiară, ar fi nevoie de multă glumă și mult timp de lenevire. Dar să vorbim mai mult despre ceea ce privește apărarea noastră. Noi predicăm că este cu siguranță mult mai rezonabil să credem că omul va veni din om, orice om - din orice om, atâta timp cât omul din om, astfel încât aceeași natură a sufletului trece în aceeași natură a trupului, deși nu în același chip. Desigur, întrucât motivul învierii este numirea judecății, este necesar ca același om care a fost să apară, pentru a primi de la Dumnezeu hotărârea recompensei sau a pedepsei. Și trupurile trebuie să învie din nou, pentru că sufletul singur nu poate suferi fără materie solidă, adică carne, și pentru că ceea ce sufletele trebuie să îndure în general conform judecății lui Dumnezeu, nu au meritat fără trupurile în care au făcut totul. Dar cum, întrebi tu, poate materia descompusă să apară pentru judecată? Gândește-te la tine însuți, omule, și vei crede. Amintește-ți că ai fost înainte de a veni la ființă. Desigur, nimic; căci dacă ai fi

ceva, ți-ai aminti de asta. Așadar, tu, care nu erai nimic înainte de a veni la ființă, fiind devenit același, adică nimic, atunci când încetezi să exiști, de ce, prin voința aceluiași Autor, Care a voit să fii din nimic, nu poți veni din nou la ființă din nimic? Ce lucru nou ți se va întâmpla?

Cândva nu erai, dar ai apărut; ai apărut și când nu vei mai fi.

Explică, dacă poți, cum ai ajuns să fii și apoi întreabă cum vei ajunge să fii. Dar, în orice caz, îți este mai ușor să devii ceea ce ai fost odată, pentru că ai devenit odată fără efort ceea ce nu ai fost niciodată. Cred că poate există o îndoială cu privire la puterea lui Dumnezeu, care a creat o astfel de lume din ceea ce nu exista, ca să spunem așa, dintr-un abis de gol și nimic, care a animat-o cu spiritul care animă toate sufletele și care ți-a revelat chiar exemplul învierii umane ca mărturie. Lumina, care dispare zilnic, apare din nou; în același fel, întunericul, după dispariția sa, se întoarce din nou. Stelele stinse emit din nou raze. Timpurile încep acolo unde se termină. Fructele se coc și cresc din nou. Numai acele semințe produc o creștere abundentă care au putrezit. Toate lucrurile se păstrează prin pierire și toate lucrurile se restaurează prin distrugere. Tu, omule - ce nume măreț, dacă te-ai înțelege chiar și prin zicala Pitiei - stăpânul a tot ceea ce moare și prind viață, vei muri pentru a nu învia din nou? Oriunde încetezi să trăiești, orice putere te distruge, te înghite sau te anihilează, te va restaura. Chiar nimic nu-i aparține Celui căruia îi aparține totul (totum). De aceea, spui tu, este necesar să mori mereu și să învii mereu. Dacă Domnul universului ar fi făcut o astfel de hotărâre, atunci, din necesitate, contrar apei, ar trebui să-L ascultăm. Dar acum El a hotărât așa cum a anunțat. Acea minte care a format universul din substanțe opuse - din gol și dens, din însuflețit și neînsuflețit, din tangibil și intangibil, din lumină și întuneric, din viață și moarte, a distribuit și a aranjat astfel încât prima perioadă a existenței lumii în care trăim este temporară, dar a doua, pe care o așteptăm, este eternă.

Prin urmare, când va veni sfârșitul veacurilor și când forma temporară a acestei lumi, întinsă înaintea veșniciei ca o cortină, va fi schimbată; atunci întreaga rasă umană va învia pentru a primi ceea ce a meritat în această epocă - binele sau răul, și pentru a hotărî ambele pentru o veșnicie fără sfârșit.

Prin urmare, nu va fi nici o moarte nouă, nici o înviere nouă, ci vom fi aceiași care suntem acum și nu vom fi diferiți de acum înainte, și anume: închinătorii lui Dumnezeu, îmbrăcați în trupuri veșnice, vor fi mereu înaintea feței Sale, dar cei care Îl dezonorează vor fi pedepsiți cu focul veșnic, care, prin însăși natura sa divină, va fi nearzător. Și filosofii cunosc diferența dintre focul secret și cel evident sau obișnuit. Din cele mai vechi timpuri, oamenii au folosit un foc, iar celălalt servește ca instrument al judecății divine. Acest din urmă foc fie aduce fulgere din cer, fie aruncă flăcări din pământ prin cratere. Nu distruge ceea ce arde, ci în măsura în care distruge, creează. Prin urmare, munții sunt mereu în flăcări, iar cel lovit de fulgerul ceresc rămâne nevătămat, astfel încât niciun foc nu-l poate preface în cenușă. Și aceasta poate mărturisi despre focul veșnic și poate fi un exemplu de judecată neîncetată, care îndeplinește pedeapsa: munții ard și rămân întregi. Dar ce se întâmplă atunci cu criminalii și dușmanii lui Dumnezeu?

49

O astfel de doctrină, atunci când o predicăm, este considerată o prejudecată, dar atunci când filosofii și poeții o predică, este cea mai înaltă cunoaștere și pecetea geniului. Ei sunt înțelepți, iar noi suntem proști; ei merită onoare, iar noi meritǎm ridiculizare, și chiar mai mult, pedeapsă. Să recunoaștem că doctrina pe care o apărăm acum este de fapt o prejudecată; dar este necesară. Să recunoaștem că este o prostie; dar este utilă, deoarece cei care cred în ea sunt forțați să devină mai buni, temându-se de focul veșnic și sperând la fericirea veșnică. Prin urmare, nu trebuie să numim fals și să considerăm prost ceea ce ajută la prevederea adevărului. Sub niciun pretext nu este permis să condamnăm ceea ce este util. Prin urmare, meritați acuzația de prejudecată, deoarece condamnați ceea ce este util. Prin urmare, doctrina noastră nu poate fi prostească. Dar dacă este falsă și prostească, totuși nu face rău nimănui. Ar trebui, desigur, să fie pusă la egalitate cu multe alte învățături pentru care nu supuneți pe nimeni vreunei pedepse, deoarece sunt goale și legendare și pentru care nu acuzați și nu pedepsiți, deoarece sunt inofensive. Dar chiar și în acest caz ar trebui supus (dacă trebuie) batjocurii, și nu săbiilor, focurilor, crucilor și fiarelor. Ca urmare a acestei cruzimi nedrepte, nu numai mulțimea ignorantă, ci și unii dintre voi ajung la fanatism, și anume cei care câștigă favoarea gloatei prin nedreptate și se laudă cu ea. Și ca și cum tot ceea ce puteți face împotriva noastră nu ar depinde de voința noastră. Desigur, sunt creștin, dacă vreau.

Prin urmare, mă poți condamna doar atunci când vreau să fiu condamnat. Dar dacă ceea ce poți face împotriva mea nu poți face decât dacă vreau eu, atunci ceea ce poți face depinde de voința mea și nu de puterea ta. De aceea, gloata consideră în zadar chinurile noastre drept triumful ei. Acest triumf pe care și-l atribuie sieși ne aparține mai degrabă nouă, care vrem să fim condamnați decât să ne îndepărtăm de Dumnezeu. Dimpotrivă, cei care ne urăsc ar trebui mai degrabă să fie triști decât să se bucure, deoarece atingem ceea ce am ales.

50

„De aceea, spui tu, de ce te plângi că te prigonim, dacă vrei să suferi? Dimpotrivă, ar trebui să le mulțumești celor pentru care suferi ceea ce îți dorești. Da, vrem să suferim; dar în același fel în care un soldat își dorește războiul. El nu-l îndură cu plăcere, deoarece frica și pericolul sunt legate de el. Totuși, luptă cu toată puterea și, câștigând, se bucură în luptă, pentru că câștigă glorie și pradă, deși s-a plâns de luptă. Lupta noastră constă în aceasta: suntem chemați la judecată, să luptăm pentru adevăr sub amenințarea pierderii vieții. Dar a păstra toga pentru care luptăm este victoria noastră. Această victorie are atât slava de a fi plăcută lui Dumnezeu, cât și prada de a trăi veșnic. Dar suntem conduși la moarte, desigur, atunci când păstrăm ceea ce luptăm. De aceea, câștigăm când suntem uciși; în cele din urmă, părăsim lumea când suntem conduși la judecată.”

Acum ne puteți numi Sarmentii și Semaxii, pentru că suntem arși, legați de un copac împărțit în două și înconjurați de crengi. Aceasta este înfățișarea victoriei noastre; aceasta este haina noastră onorabilă; într-un astfel de car triumfăm. Nu fără motiv suntem antipatizați de cei învinși; din acest motiv suntem considerați disperați și pierduți. Dar

această disperare și această distrugere ridică printre voi steagul curajului pentru o cauză glorioasă și onorabilă. Mucius și-a lăsat de bunăvoie mâna dreaptă pe brazier: O, tărie de spirit! Empedocle s-a predat cu totul focului Etnei: O, tărie de voință! Celebrul fondator al Cartaginei s-a căsătorit a doua oară cu rugul: O, miracol al castității! Regulus, pentru a nu trăi singur în folosul multor dușmani, a primit răni pe tot corpul: O, om curajos și cuceritor în captivitate!

Anaxarh, când era bătut până la moarte în mortar, a spus: Bate, bate blana lui Anaxarh, căci nu-l vei bate pe Anaxarh: O, curajul filosofului, care a glumit chiar și pe seama unei astfel de morți. Și îi omit pe cei care, dorind să-și facă un nume, s-au sinucis singuri cu sabia sau cu alții într-un mod mai ușor, deși lauzi chiar și pentru acest fel de suferință. Curtezana ateniană, după ce l-a epuizat pe călău, în cele din urmă și-a scuipat limba mușcată în fața tiranului, pentru a nu-i putea descoperi pe conspiratori, dacă, forțată de tortură, s-a hotărât să facă acest lucru. Când Zenon din Elea, fiind întrebat de Dionisie ce aduce filosofia unui om, a răspuns: dispreț în moarte, iar când acel tiran a ordonat să fie biciuit, el, fiind insensibil, și-a dovedit cuvintele prin chiar faptele sale până la moartea sa. Biciuirile crude ale lacedemonienilor, efectuate sub ochii rudelor lor, care chiar i-au încurajat, au adus tot atâta onoare casei suferinde pe cât au vărsat ei sânge.

O, glorie îngăduită, pentru că e omenească! Nu i se atribuie nici prejudecată fatală, nici încăpățânare disperată, când disprețuiește moartea și orice fel de chin. Îi este permis să sufere atât de mult pentru patrie, pentru proprietate, pentru putere, pentru prietenie, cât nu-i este permis să sufere pentru Dumnezeu. Și, în plus, ridicați statui ale tuturor acestora, faceți imagini cu inscripții și sculptați cuvinte de laudă pe scânduri pentru amintire veșnică. Da, prin monumente asigurați într-un fel învierea morților, pe cât puteți. Dar cel care așteaptă de la Dumnezeu o înviere adevărată atunci când suferă este nebun. Dar, buni guvernatori, mult mai buni în ochii poporului, dacă le sacrificați creștini, faceți-o, răstigniți-ne pe cruci, supuneți-ne torturii, condamnați-ne, exterminați-ne. Nedreptatea voastră dovedește nevinovăția noastră. De aceea Dumnezeu ne permite să îndurăm toate acestea. Ați mărturisit recent deschis că printre noi încălcarea castității este considerată mai severă decât orice altă pedeapsă și orice fel de moarte, căci ați condamnat o femeie creștină să fie livrată la un bordel și să nu fie sfâșiată de un leu. Însă nicio cruzime rafinată de-a ta nu-ți aduce succes; mai degrabă, ea dispune secta noastră. Cu cât ne distrugi mai mult, cu atât ne înmulțim mai mult; sângele creștinilor este sămânță. Mulți dintre ai tăi ne conving să îndurăm cu răbdare durerea și moartea, cum ar fi, de exemplu, Cicero la Tusculani, Seneca la Fortuitani, Diogene, Pyrrho, Callinicus; dar ei nu găsesc tot atât de mulți discipoli ca și creștinii, căci primii învață prin vorbe, iar cei din urmă prin fapte. Însăși încăpățânarea pentru care o condamni este un învățător. Căci cine, văzând-o, nu va încerca să ia în considerare ce este în neregulă aici?

Cine nu vine la noi doar ca să reflecteze? Cine nu va dori să sufere, ci doar să vină ca să primească mila deplină a lui Dumnezeu, ca să obțină prin sângele Său iertarea păcatelor sale? Căci toate păcatele sunt iertate pentru aceasta. De aceea, noi vă mulțumim aici pentru judecățile Tale. Întrucât legea umană și cea divină se află într-o relație neprietenoasă, Dumnezeu ne iartă chiar în momentul în care Tu condamni.

Către păgâni

De la ereziarh:

Quintus Septimius Florentus Tertullianus, 155(65?) – 220(40?), unul dintre cei mai remarcabili scriitori și teologi creștini timpurii, a lăsat în urmă aproximativ 40 de tratate, dintre care 31 au supraviețuit. A trăit o viață turbulentă: născut la Cartagina, din părinții unui centurion proconsular, s-a mutat la Roma, unde a dus viața ușoară a unui leneș bogat, studiind retorica și filosofia. Tertullian s-a orientat apoi spre drept și a devenit avocat – și probabil unul faimos; un anumit avocat Tertullian este menționat chiar și în Digestul lui Justinian, un cod clasic de drept roman compilat în secolul al VI-lea. Probabil atunci s-a format stilul care a migrat ulterior în tratatele sale. Convertit la creștinism la vârsta de aproximativ 35 de ani, Tertullian a devenit preot și și-a apărat noua credință în același mod în care își apărase odinioară clienții în instanță – temeinic, cu putere și cu certăreală. Un deceniu mai târziu, Tertullian s-a alăturat sectei montaniste din Asia Mică, care semăna cu carismaticii moderni – asceți și mistici care disprețuiau firea pământească, așteptau sfârșitul lumii, își venerau „profeții" și căutau posedarea directă a Duhului Sfânt pentru a „vorbi în limbi" (în practică, aceasta însemna glosalalie nearticulată), a vindeca și a dobândi alte puteri supranaturale. Dar acest lucru nu a fost suficient pentru Tertullian – el i-a părăsit și pe montaniști și și-a fondat propria sectă, care a dăinuit cel puțin o sută de ani după moartea sa.

Fericitul Ieronim, care i-a scris biografia, l-a numit „ardens vir" - „un om furios", iar acest foc interior, care l-a mânat pe Tertulian toată viața de la credință la credință și de la grup la grup, se simte clar în scrierile sale. Tertulian este un luptător, scrierile sale sunt agresive. Nu este academic. În tratatele sale, se aude întotdeauna cum autorul se adresează interlocutorului - imaginar sau real, îi parează argumentele și construiește un contrasistem de opinii împotriva atacurilor așteptate. El nu caută întotdeauna o victorie pe puncte, ci capitularea inamicului - și puține argumente pot rezista atacului său.

Tertulian nu a fost inclus printre Părinții Bisericii din cauza apostaziei sale, dar serviciile sale aduse Bisericii sunt incomensurabile. Scrierile din perioada în care era încă în Biserică constituie și astăzi fondul său de aur.

Tertulian a intrat în istorie cu celebra sa frază „credo quia absurdim est" – „Cred pentru că este absurd". Strict vorbind, acesta nu este un citat complet corect din tratatul său „Despre trupul lui Hristos", unde polemizează cu gnosticul Marcion, dar surprinde perfect însăși esența credinței. Credința există nu datorită, ci în ciuda dovezilor. Dacă ceva poate fi dovedit, nu mai este un obiect al credinței. Credința necesită un efort de a crede cu precizie în Imposibil, Neconceput și Incomprehensibil – fără această descoperire dincolo de mintea și conștiința obișnuite, Dumnezeu nu poate fi înțeles. „Și eu, disprețuind rușinea, sunt fericit nerușinat și salutar prost", scrie Tertulian (De Carne Christi, 5). „Fiul lui Dumnezeu a fost răstignit – acest lucru nu este rușinos, căci este vrednic de rușine; și Fiul lui Dumnezeu a murit – acest lucru este absolut sigur, căci este absurd; și, după ce a fost îngropat, a înviat – acest lucru este sigur, căci este imposibil." Aceasta nu este o fervoare polemică - este o poziție, o piatră de temelie a convingerilor

creștine. A crede în ceea ce a fost dovedit și demonstrat nu este onorabil. Adevărata credință începe exact acolo unde se termină experiența și dovezile. Credința este întotdeauna - nu DACĂ ați văzut, ci ÎN CIUDA LUI. „Ați crezut în Mine pentru că ați văzut - Fericiți sunt cei ce n-au văzut și totuși au crezut" (Ioan 20:29).

Vă oferim aici unul dintre cele mai remarcabile tratate ale lui Tertulian, Ad Nationes, scris de Tertulian în apogeul carierei sale de predicator, în 197. Tratatul examinează în detaliu (și distruge) mai întâi noțiunile păgâne despre creștinism, apoi propriile concepții ale păgânilor despre zeii lor. Din acest motiv, îl recomand cu căldură atât creștinilor, cât și păgânilor, inclusiv ateilor.

Quintus Septimius Florens Tertullianus

Cartea întâi - Partea 1

Ignoranța ta vorbește de la sine, căci cu ea încerci să aperi nedreptatea și, prin urmare, să o demastezi. Căci toți cei care înainte nu știau și urau împreună cu tine, de îndată ce au învățat, încetează să mai urască, pentru că încetează să mai știe. Dimpotrivă, ei înșiși devin ceea ce urau și încep să urască ceea ce erau. Gemi că numărul creștinilor crește constant, strigi că statul este asediat, că creștinii sunt peste tot - pe câmpuri, în cetăți, în case. Jelești ca și cum ar fi o pierdere tangibilă faptul că bărbați și femei de toate vârstele și de toate condițiile vin la noi. Dar nu-ți trece prin minte că s-ar putea ascunde ceva bun aici. Cum poți ghici ce este, din moment ce nu vrei să ne cunoști mai bine. Însăși curiozitatea umană a murit în tine. Te bucuri enorm să nu știi ce ar face o altă plăcere să știi. Preferi să nu știi, pentru că deja urăști, ca și cum ai ști sigur că nu ai urî dacă ai ști. Dar dacă nu există niciun motiv pentru ură, atunci se pare că ar fi mai bine pentru tine, desigur, să renunți la nedreptatea ta anterioară. Dacă acuzația este confirmată, ura nu va pierde nimic prin aceasta. Dimpotrivă, va crește și mai mult datorită conștiinței propriei dreptăți. Căci atunci nu va mai exista rușine pentru că este necesar să corectăm și nu va mai fi supărătoare pentru că este necesar să ne cerem scuze. Știu bine cu ce obiecții întâmpinați de obicei dovezile numerelor noastre. Spuneți că nu trebuie să considerăm ceva bun doar pentru că îi seduce și îi atrage pe mulți. Da, știu că și spiritul deviază de partea răului. Câți sunt cei care se retrag de la o viață demnă! Câți sunt cei care trec de partea răului! Mulți de bunăvoie, majoritatea din cauza exigențelor împrejurărilor. Dar aceasta este o comparație a deosebirilor. Căci ideea de rău este atât de asemănătoare printre toți, încât chiar și criminalii înșiși, atunci când trec de partea răului și părăsesc binele și intră pe calea viciului, nu îndrăznesc să apere răul ca și cum ar fi bine. Se tem de rușinos și le este rușine de cei nelegiuiți. În general, acționează pe furiș și evită să atragă atenția asupra lor, iar când sunt prinși, tremură. Când sunt acuzați, ei neagă, ba chiar sub tortură mărturisesc cu greu și nu întotdeauna, iar când sunt condamnați, se lamentează. Nu ezită chiar să-și reproșeze natura și atribuie trecerea lor de la inocență la voință rea fie stelelor, fie sorții. Ar vrea să se disocieze de toate acestea, din moment ce nu pot nega că este rău. Dar oare creștinii fac așa ceva? Niciunui dintre ei nu-i este rușine: niciunul dintre ei nu se căiește de nimic, decât în trecut. Dacă un creștin este reproșat, este glorificat. Dacă este adus în instanță, nu se opune. Dacă este acuzat, nu se apără. Dacă

este interogat, mărturisește. Dacă este condamnat, devine faimos. Ce este acest rău căruia îi lipsește însăși natura răului?

Voi înșivă nu judecați creștinii deloc așa cum judecați criminalii. Căci îi forțați pe criminalii pe care i-ați capturat să mărturisească prin tortură dacă își neagă crimele; și îi supuneți torturii pe creștinii care au mărturisit de bunăvoie pentru a se retrage. Ce perversitate este să te opunem unei mărturisiri, să mergi împotriva scopului însuși al torturii, să-i forțezi pe vinovați să rămână nepedepsiți, să se retrage împotriva voinței lor! Voi, care sunteți campionii dobândirii adevărului cu orice preț, ne cereți doar minciuni, forțându-ne să spunem că nu suntem ceea ce suntem cu adevărat! Cred că voi nu vreți să fim criminali și, prin urmare, faceți totul pentru a ne elibera de numele de creștini. Într-adevăr, îi întindeți pe alții pe tortură și îi torturați când neagă ceea ce îi acuzați. Dar nu-i credeți dacă se retrage; dar ne credeți pe noi imediat dacă ne retragem. Dacă sunteți convinși că suntem cei mai mari criminali, de ce ne tratați diferit față de ceilalți criminali în această privință? Nu vreau să spun că nu permiteți nici acuzația, nici apărarea (căci nu fără motiv ne condamnați fără acuzație sau apărare), ci, de exemplu, dacă un criminal este judecat, cazul nu se încheie sau ancheta se consideră terminată imediat după ce acesta mărturisește crima. Căci nu-l credeți imediat pe cel care mărturisește, ci încercați să aflați, în plus, ce rezultă din aceasta: câte crime a comis? Cu ce instrumente? Unde? În ce folos? Cu ce complici și ascunzitori? Și toate acestea pentru ca nimic din faptele omului rău să nu rămână secret și pentru ca nimic să nu fie omis pentru venirea unei hotărâri juste.

Însă împotriva noastră, pe care îi acuzați de cele mai mari și nenumărate crime, formulați cele mai scurte și superficiale sentințe. Se pare că fie nu doriți să aduceți acuzații conform regulilor împotriva celor pe care doriți să-i distrugeți cu orice preț, fie că nu credeți că este necesar să investigați ceea ce știți. Dar ceea ce este și mai monstruos este că îi obligați pe cei despre care aveți informații sigure să se retragă. Mai mult, cât de util ar fi pentru ura voastră dacă ați încerca, urmând forma procesului pe care ați respins-o, să obțineți nu o retragere, nu eliberarea celor pe care îi urăști, ci mărturisirile lor despre diverse crime! Vrăjmășia voastră va primi pe deplin satisfacție din creșterea pedepselor, când se va stabili câte sărbători notorii a celebrat fiecare, câte adultere s-au comis în întuneric. Prin urmare, este necesar să se intensifice căutarea acestui tip de oameni, care merită pe deplin să fie distruși; ancheta ar trebui să se extindă și la complici și implicați. Să-i aducă pe ucigașii de copii, pe bucătari și pe câinii de procuror înșiși, și atunci problema va fi pe deplin explicată. Și cum ar crește plăcerea spectacolelor! Cu ce nerăbdare ar merge oamenii la circ, dacă ar exista o luptă cu fiare întreprinsă de un om care a devorat o sută de copii! Căci dacă se spun lucruri atât de cumplite și monstruoase despre noi, atunci este necesar să se facă lumină asupra lor, pentru ca să nu pară incredibile și pentru ca ura publică față de noi să nu se răcească. Totuși, mulți își pierd încrederea în acest lucru, din respect pentru natură, care le-a interzis oamenilor atât să mănânce pe cei de-ai lor semeni, cât și să se împerecheze cu animale.

Voi, care sunteți cei mai harnici și neobosiți anchetatori ai altor crime mult mai puțin grave, uitați diligența voastră în ceea ce privește crime atât de cumplite și crime care depășesc orice impietate și nu acceptați mărturisiri, care sunt întotdeauna atât de lipsite de

judecători, așa cum nu efectuați o anchetă reală, de care acuzatorii ar trebui să țină cont întotdeauna. De aici rezultă că acuzația împotriva noastră nu este de vreo crimă, ci chiar de numele nostru. Desigur, dacă ar fi cunoscute crimele reale, numele lor ar însoți condamnarea. Atunci s-ar anunța despre noi astfel: acest criminal, sau persoană incestuoasă, sau vinovat de orice altceva de care suntem acuzați, este hotărât să fie aruncat în închisoare, răstignit, aruncat la fiare. Dar în sentințele voastre se menționează doar că o mărturisire a fost obținută de la un creștin. Deci nicio crimă nu este menționată aici, decât dacă este vorba de a considera numele în sine o crimă. Și într-adevăr, numele este adevăratul motiv al urii voastre față de noi. Așadar, numele este acuzat, iar o putere secretă îl atacă, profitând de ignoranța voastră. Prin urmare, nu vrei să știi ceea ce ești convins că cu siguranță nu știi, și din moment ce nu crezi ceea ce nu este dovedit, astfel încât nu poate fi ușor infirmat, nu vrei să investighezi nimic, pentru a pedepsi numele care îți este potrivnic, referindu-se la crime. Așa că ne obligă să ne retragă, pentru a ne priva de numele nostru. Dar când ne retragem, toate acuzațiile sunt retrase de la noi fără nicio pedeapsă pentru ceea ce am făcut. Și acum nu mai suntem sugători de sânge și desfrânați doar pentru că ne-am abandonat numele. Dar din moment ce motivul pe care te bazezi pentru a ne acuza de aceste crime este luat în considerare în locul său, acum spune-mi, care este vina numelui, care este defectul și prejudiciul său? Căci acuzația ta este respinsă: este imposibil să acuzi de astfel de crime care nu sunt definite de lege, nu sunt confirmate de dovezi și nu sunt indicate în hotărârea instanței. Consider o persoană criminală dacă cazul său a fost adus în fața unui judecător și a avut loc un proces, iar procesul a fost însoțit de o confruntare a părților, în care se stabilește intenția răuvoitoare.

Cred, așadar, că dacă numele și cuvintele pot fi blamate, este doar pentru că jignesc auzul prin cacofonia lor, sau prevestesc nenorociri, sau jignesc prin nerușinarea lor, sau exprimă ceva altfel decât este propriu vorbitorului sau plăcut ascultătorului. Acestea sunt defectele cuvintelor sau ale numelor, așa cum barbarismele, solecismele și întorsăturile stângace ale expresiilor constituie un defect al vorbirii. Numele creștin, așa cum arată sensul său, provine din „ungere”. Dar, din moment ce ne numiți în mod incorect „creștini” (căci nu sunteți nicidecum siguri nici măcar de pronunția numelui nostru), acesta provine și din plăcere sau bunătate. Condamnați în oamenii nevinovați și numele nostru nevinovat, care nu este dificil pentru limbă, nu este aspru pentru ureche, nu este de rău augur pentru o persoană, nu este ostil patriei, ci este grecesc, ca multe altele, și eufonic și plăcut în sensul său. Și numele ar trebui pedepsite, desigur, nu cu sabia, nu cu crucea, nu cu animalele.

Dar spui și că o sectă este pedepsită pentru numele fondatorului ei. Într-adevăr, există un obicei bun și comun de a numi o sectă după fondatorul ei. Astfel, din numele fondatorilor lor, filosofii sunt numiți pitagoreici și platonicieni, doctori, erasistrații, gramaticieni, aristarhieni. Așadar, dacă o sectă este rea pentru că fondatorul ei este rău, este pedepsită ca urmaș al unui nume rău. Dar o astfel de presupunere este nefondată. Pentru a cunoaște o sectă, trebuie să-l cunoști pe fondator înainte de a-l judeca pe fondator după sectă. Dar acum tu, necunoscând secta pentru că nu-l cunoști pe fondator sau necondamnând fondatorul pentru că nu condamni secta, insisti doar asupra numelui, ca și cum ar conține o sectă și un fondator, pe care nu-i cunoști deloc. Cu toate acestea, filosofilor le este permis să te părăsească liber și să se alăture sectelor, acceptând liber numele fondatorilor

lor, și nimeni nu-i urăște, deși își varsă deschis și public toată fierea elocvenței lor împotriva moravurilor, obiceiurilor, îmbrăcămintei și întregului tău mod de viață. În același timp, ei disprețuiesc legile și nu acordă atenție persoanelor, iar unii dintre ei își folosesc libertatea cu impunitate împotriva împăraților înșiși. Dar, desigur, filosofii nu aspiră decât la adevăr, care este deosebit de inaccesibil în acest secol, în timp ce creștinii îl posedă. Și astfel, cel care posedă adevărul stârnește o ostilitate mai mare, deoarece cel care încă nu aspiră decât la el este capabil doar de batjocură, iar cel care îl posedă îl apără. Astfel, Socrate a fost condamnat pentru că s-a apropiat de adevăr răsturnând zeii voștri. Deși numele de creștin nu exista încă pe pământ, totuși adevărul a fost întotdeauna condamnat. Și totuși nu îi veți nega înțelepciunea, deoarece chiar și oracolul vostru pitic a mărturisit acest lucru. „Socrate este cel mai înțelept dintre oameni", a spus el. Adevărul l-a învins pe Apollo, iar acum el însuși s-a declarat împotriva lui însuși. Căci el însuși a mărturisit că nu este Dumnezeu, recunoscându-l ca fiind cel mai înțelept pe cel care i-a negat pe zei. Dar voi nu-l credeți înțelept pentru că i-a negat pe zei, în timp ce este înțelept pentru că i-a negat pe zei. De asemenea, spuneți uneori despre noi: „Lucius Titius este un om bun, dar este creștin"; sau: „Mă mir că Gaius Seius, un om serios, a devenit creștin". În orbirea prostiei, lăudăm ceea ce știm, învinovățim ceea ce nu știm și defăimăm ceea ce știm cu ceea ce nu știm. Vă trece vreodată prin minte vreunuia dintre voi să vă întrebați dacă cineva este bun sau înțelept pentru că este creștin sau dacă este creștin pentru că este înțelept și bun, deși este mai înțelept să judeci necunoscutul din ceea ce este cunoscut decât cunoscutul din ceea ce este necunoscut. Unii sunt surprinși că cei pe care îi știau înainte a fi goi, josnici și necinstiți se reformează brusc; și totuși sunt înclinați să se mire mai degrabă decât să imite. Alții sunt atât de persistenti în opoziția lor față de creștini încât chiar sacrifică avantajele pe care le-ar fi putut obține din compania lor. Cunosc doi soți care înainte erau extrem de preocupați de conduita soțiilor lor și ascultau cu alarmă chiar și zgâriat de șoareci în dormitoarele lor. Acum, acești soți,Aflând motivul noului zel și al captivității neobișnuite a soțiilor lor, le-au acordat libertate deplină - au încetat să mai fie geloși pe ele, preferând să fie soți de prostituate decât de creștini. Și-au permis să se schimbe spre rău, dar nu le-au permis soțiilor lor să se îmbunătățească. Un tată își dezmoștenește fiul, deși acum nu mai are nimic de reproșat. Un stăpân își întemnițează sclavul, pe care anterior îl considera necesar pentru sine. O persoană trebuie doar să cunoască un creștin, deoarece vede imediat în el un criminal. Totuși, învățătura noastră este numai bună și nu ne dezvăluim în alt mod decât prin bunătatea noastră. Dar nu se manifestă răul în același fel - în ticăloși? Sau suntem singurii, contrar legilor naturii, numiți ticăloși pentru bunătatea noastră? Căci ce steag purtăm înaintea noastră, decât cea mai înaltă înțelepciune, prin care nu ne închinăm lucrărilor fragile ale mâinilor omenești, decât cumpătarea, prin care ne abținem de la ceea ce este străin, decât modestia, pe care nu o dezonorăm nici măcar cu ochii noștri, decât compasiunea, prin care luăm parte la săraci, decât adevărul însuși, pentru care suferim, decât libertatea însăși, pentru care știm să murim? Cine vrea să știe ce fel de oameni sunt creștinii, trebuie să recurgă la acești martori.

Cât despre afirmațiile voastre că creștinii sunt cei mai josnici și mai josnici oameni din cauza lăcomiei, luxului și necinstei lor, nu vom nega că există astfel de oameni printre noi. Dar ar fi suficient pentru a ne apăra numele că nu suntem toți astfel de oameni, că nu majoritatea dintre noi suntem astfel. Pe fiecare corp, oricât de nevinovat și pur ar fi, va

apărea cu siguranță un semn din naștere, va crește un neg, vor apărea pistrui. Cea mai senină vreme nu limpedește cerul astfel încât să nu rămână niciun nor pe el. Chiar dacă apare o mică pată pe frunte, cea mai evidentă parte a corpului, totul în ansamblu rămâne pur. Și puțin rău este o dovadă a bunătății celorlalți. Prin urmare, afirmând că unii dintre noi suntem răi, demonstrați prin aceasta că nu toți creștinii sunt așa. Investigați cu atenție secta noastră, căreia îi sunt atribuite diverse vicii. Când se constată că unul dintre noi greșește, voi înșivă spuneți: De ce nu-și plătește datoria, când creștinii sunt altruiști? De ce este crud, când creștinii sunt blânzi? Desigur, prin aceasta mărturisești că creștinii nu sunt așa, pentru că le reproșezi acestor oameni tocmai faptul că ei, fiind creștini, sunt așa.

Există o mare diferență între o crimă și un nume, între o opinie și adevăr. În însăși natura unui nume există o diferență între numele unui lucru și existența sa (dici et esse). Câți oameni poartă, așadar, numele de filosofi, deși nu îndeplinesc legea filosofiei? Toți oamenii sunt numiți după numele ocupațiilor lor, dar cel care nu-i justifică prin fapte defăimează adevărul prin aparență verbală. Un nume nu poate da imediat existență la ceea ce este numit, iar când nu există existență, numele este fals, înșelându-i pe cei care îi atribuie obiectul în sine, în timp ce depinde de obiect. Totuși, astfel de oameni nu vin la noi și nu au nicio comunicare cu noi, ci prin viciile lor devin din nou ai voștri, pentru că nu intrăm în comunicare nici măcar cu cei pe care violența sau cruzimea voastră i-a împins la renunțare. Și totuși, trădătorii involuntari ai doctrinei ar fi mai probabil să fie admiși la noi decât cei voluntari. Dar între timp, voi numiți creștini fără motiv oameni de care creștinii înșiși se leapădă, care nu știu cum să se lepede.

Ori de câte ori conștiința voastră, martora secretă a ignoranței voastre, este tulburată și apăsată de aceste dovezi ale noastre și de obiecțiile pe care adevărul însăși le ridică, fugiți cu toată puterea la refugiul vostru, și anume, sub protecția legilor. Desigur, nu ați persecuta secta noastră dacă legiuitorii nu ar cere acest lucru! Ce i-a împiedicat pe executorii legilor înșiși să respecte cu fermitate regulile procedurilor legale? Căci pentru toate infracțiunile urmărite penal și pedepsite de legi, cu excepția noastră, pedeapsa nu se aplică până când nu s-a efectuat o anchetă. De exemplu, chiar dacă cazul privește un criminal sau un adulter, natura faptei este totuși investigată, deși toată lumea știe ce fel de infracțiuni sunt acestea. Creștinii sunt pedepsiți de legi. Dacă vreo infracțiune este comisă de un creștin, aceasta trebuie descoperită: nicio lege nu interzice o anchetă, care este chiar în beneficiul legilor. Căci cum veți respecta legea, ferindu-vă de ceea ce interzice, când, din ignoranță, sunteți lipsiți de o idee clară despre ceea ce trebuie să respectați? Fiecare lege este recunoscută ca fiind dreaptă nu în sine, ci prin cei de la care cere ascultare. Însă legea care se sustrage examinării este suspectă. Prin urmare, veți considera legile împotriva creștinilor drepte, demne de respect și execuție, până când veți afla ce persecută ei. Când veți afla aceasta, se vor dovedi extrem de nedrepte și vor fi pe bună dreptate respinse împreună cu săbiile, crucile și leii lor; căci o lege nedreaptă nu poate fi respectată. Dar cred că dreptatea unora dintre legile voastre este îndoielnică, deoarece le moderați zilnic severitatea și le limitați incompetența cu noi amendamente și decrete.

Dar de unde, spui tu, a putut să apară un astfel de zvon despre tine, care, după toate aparențele, era suficient pentru legislatori? Dar, te întreb, ce garanție există fie pentru ei atunci, fie pentru tine acum, cu privire la veridicitatea lui? Da, zvonul există. Dar nu este

acest zvon „un rău decât care nimic nu este mai rapid”? Dar de ce este un rău, dacă ar fi întotdeauna adevărat? Nu este o minciună? Cel mai adesea nu își abandonează tendința de a minți nici măcar atunci când comunică adevărul. Deși în acest ultim caz, zvonul nu adaugă o minciună la adevăr, totuși exagerează, minimalizează și transformă capricios acest adevăr. De ce? Pentru că este nevoie. Există doar atâta timp cât inventează. Trăiește până când anunță ceva. După aceea piere și, ca și cum și-ar fi îndeplinit datoria de mesager, dispare. Prin urmare, zvonul indică întotdeauna totul definitiv și precis. Căci nimeni nu spune, de exemplu, „Se spune că s-a întâmplat asta la Roma” sau „Se zvonește că a primit o provincie”. Dar ei spun întotdeauna: „A primit o provincie” și „Asta s-a întâmplat la Roma”. Cu excepția celui care se îndoiește de propriile sale cuvinte, nimeni nu se referă la zvon, pentru că toată lumea este sigură că știe și nu-și imaginează. Nimeni nu crede zvonul decât un prost, pentru că un om înțelept nu crede un necredincios. Un zvon, oricât de răspândit ar fi, vine întotdeauna cu siguranță dintr-o singură gură și apoi, încetul cu încetul, se răspândește prin alte limbi și urechi, iar sursa sa originală, nesemnificativă, este înecată de zgomotul continuu al vorbirii comune, astfel încât nimeni nu se oprește să se gândească dacă o minciună nu a fost semănată de acele prime buze. Și acest lucru se întâmplă adesea - fie dintr-o tendință înnăscută spre invidie, fie dintr-o suspiciune nefondată, fie pur și simplu dintr-o pasiune pentru inventare. Dar este bine că timpul dezvăluie totul, așa cum mărturisesc zicătorile, proverbele și natura însăși, care este astfel rânduită încât nimic nu este ascuns, nici măcar ceea ce zvonul nu a anunțat.

Vedeți ce lege ciudată ați adus împotriva noastră. Odată ce această lege ne-a acuzat, timpul considerabil care a trecut de atunci a întărit acuzația și i-a adus credibilitate, dar nu a fost posibil să se dovedească acuzațiile. Sub împăratul August a apărut numele lui Hristos, sub Tiberius a strălucit învățătura Sa, sub Nero s-a răspândit persecuția creștinilor, așa că ar trebui să vă gândiți la caracterul persecutorului. Dacă acest împărat este pios, atunci creștinii sunt nelegiuiți. Dacă este drept și nevinovat, atunci creștinii sunt nedrepți și vinovați. Dacă nu este un dușman al societății, atunci noi suntem dușmanii societății. Ceea ce suntem, a arătat însuși persecutorul nostru, care a pedepsit, desigur, ceea ce i se opunea. Și deși toate legile lui Nero au fost distruse, aceasta singură a rămas - evident pentru că este dreaptă și diferită de autorul ei.

Așadar, existăm de mai puțin de 250 de ani. În acest timp au fost atâția răufăcători, atâtea cruci vrednice de veșnicie, atâția copii uciși, atâtea pâini îmbibate în sânge, atâtea lămpi răsturnate, atâtea adultere și totuși, până în ziua de azi, despre creștini nu se aude decât zvonuri. Desigur, acest zvon are o bază solidă în perversitatea minții umane: funcționează cu mai mult succes la oamenii nepoliticoși și cruzi. Căci, cu cât sunt mai înclinați spre rău, cu atât sunt mai capabili să-l creadă. În general, cred mai ușor în răul imaginar decât în binele real. Totuși, dacă nedreptatea ar lăsa loc prudenței în tine, atunci, desigur, dreptatea în investigarea credibilității zvonului ar cere să fii atent la cine ar fi putut fi sursa răspândirii sale printre oameni și apoi în întreaga lume. Cred că o astfel de sursă nu ar putea fi creștinii înșiși, deoarece atât în litera, cât și în spiritul tuturor sacramentelor din ele, un jurământ de tăcere este obligatoriu. Dar cu atât mai mult acele mistere care, dacă ar fi divulgate, nu ar scăpa de pedeapsa rapidă într-o instanță umană necesită un astfel de jurământ de tăcere. Așadar, dacă nu creștinii înșiși declară acest lucru despre ei înșiși, atunci străinii îl fac. Vă întreb: de unde știu străinii acest lucru, când chiar și

misterele legitime și permise se tem de orice martor din afară? Nu admit misterele ilegale astfel de martori? Dar străinii sunt mai predispuși să fie ignoranți și să se hotărască. Sau a fost curiozitatea membrilor casei, care trădau prin crăpături și găuri, cea care a ajutat la descoperirea secretelor? Dar când ți-au trădat membrii casei stăpânii? Nu ne-ar denunța ei cu ușurință, dacă cruzimea faptelor noastre ar fi de așa natură încât indignarea justă împotriva noastră ar rupe cu ușurință legăturile prieteniei? Și ceea ce face mintea să tremure și viziunea să devină încețoșată nu ar putea fi ascuns.

Este uimitor faptul că unul, în nerăbdarea sa, s-a grăbit să raporteze și nu a vrut să dovedească, în timp ce altul, după ce a auzit, nu s-a obosit să vadă. Căci meritul informatorului ar fi egal în a dovedi ceea ce a raportat și al ascultătorului, dacă ar vedea ceea ce a auzit. Tu spui: atunci, chiar de la început, au raportat și au dovedit, au auzit și au văzut, apoi au încredințat totul zvonului; dar ar fi demn de toată mirarea dacă ceea ce se face constant ar fi descoperit o singură dată, cu excepția cazului în care poate am înceta să o facem. Dar purtăm același nume și suntem acuzați de același lucru și din zi în zi creștem la număr. Și cu cât suntem mai mulți, cu atât suntem mai urâți. Pe măsură ce obiectul urii crește, ura crește tot mai mult. Dar de ce numărul informatorilor împotriva lor nu crește odată cu creșterea numărului criminalilor? Știu că relațiile tale cu noi au devenit mai frecvente. Știi zilele întâlnirilor noastre, de ce suntem asediați și asupriți și prinși în cele mai secrete întâlniri ale noastre. Dar a dat cineva vreodată peste un cadavru pe jumătate mâncat? A observat cineva urme de dinți pe pâinea îmbibată în sânge? A văzut cineva vreo ultraj, ca să nu spunem incest, care să risipească întunericul cu o lumină bruscă? Dacă realizăm acest lucru prin bani, astfel încât să nu fim aduși la judecată în această calitate, atunci de ce suntem în continuare persecutați? Nu am putea fi supuși judecății deloc. La urma urmei, cine poate apăra sau condamna vreo crimă doar pe nume, fără crima în sine? Dar de ce să elimin spionii și martorii din afară, când ne acuzați de ceea ce noi înșine am anunțat cu voce tare, ceea ce fie ați auzit imediat de voi, dacă a fost raportat dinainte, fie a fost dezvăluit ulterior, dacă a fost ascuns temporar? Căci există cu siguranță un obicei prin care cei care doresc inițierea vin mai întâi la capul sau tatăl misterelor. Apoi el va spune: „Aveți nevoie de un copil sugar pentru a-l sacrifica; multă pâine pentru a o înmuia în sânge; în plus, sunt necesare sfeșnice pe care câinii legați de ele le vor răsturna și momeală care îi va face pe câini să se grăbească. Dar ceea ce este cel mai necesar este mama sau sora ta.” Și dacă nu ai niciuna dintre ele? Atunci, evident, nu poți fi un creștin adevărat. Vă întreb: se poate ascunde acest lucru, dacă acesta este modul în care se desfășoară inițierea? Ar fi mai corect dacă vor rămâne în ignoranță. Mai întâi, se va pregăti un rit pentru a distrage atenția. Neinițiaților li se vor oferi cine somptuoase și o nuntă, căci nu au mai auzit niciodată nimic despre misterele creștine. Cu toate acestea, în timp, inevitabil vor învăța totul, chiar și numai din modul în care îi inițiază pe alții. Dar cum este posibil ca neinițiații să știe ceea ce preotul însuși nu știe? De aceea, ei tac, nu dezvăluie nimic de genul acesta și nu divulgă oamenilor tragediile lui Thyestes și Oedip. Nu pot obține adevărul de la slujitori, profesori și de la cei inițiați în mistere prin cele mai crude torturi. Dar dacă toate acestea nu sunt dovedite, atunci nu știu,cât de mare trebuie să fie răsplata pentru că ar merita să înduri un asemenea chin.

Păgâni săraci și demni de milă! Aici vă oferim ceea ce ne promite religia noastră. Și promite adepții și păzitorii săi viața veșnică, dar îi amenință pe neinițiați și pe dușmanii

săi cu pedeapsa veșnică, cu focul veșnic. Pentru ambele, ea prezice învierea morților. Despre certitudinea acestui lucru vom afla, deoarece este considerat la locul lui. Dar acum credeți așa cum credem noi. Căci vreau să știu dacă ați îndrăzni să realizați acest lucru prin crime precum ale noastre? Vino, oricine ai fi, și înfige cuțitul în copil sau, dacă această datorie revine altcuiva, atunci privește doar sufletul care moare înainte de a fi început să trăiască. Puneți ușor pâinea sub sângele cald, astfel încât să fie bine îmbibat și înghițiți-o cu plăcere. Când vă duceți la masă, marcați locul unde s-a întins mama sau sora voastră și faceți acest lucru cu atenție, ca nu cumva să greșiți și să cădeți peste o femeie străină atunci când vine întunericul, care este destinat să pună la încercare zelul tuturor: veți comite un mare păcat dacă incestul eșuează. Dacă faceți toate acestea, veți trăi veșnic. Răspunde-mi: prețuiești atât de mult veșnicia? Dimpotrivă, nu ai crede. Și dacă ai crede, îți spun că nu ai vrea să o faci. Și dacă ai vrea, îți spun că nu ai putea. Dar dacă tu nu poți face asta, de ce pot alții? Și dacă alții pot, de ce nu poți tu? Cât crezi că valorează îndreptățirea și veșnicia? Tânjim noi pentru ele cu orice preț? Sau creștinii au dinți diferiți, guri diferite și vene diferite înclinate spre desfrânare incestuoasă? Nu cred, căci ne este de ajuns să ne deosebim de tine doar în adevăr.

Într-adevăr, suntem numiți a treia rasă. Dar suntem noi un fel de Cynopenni sau Skiapodi sau un fel de antipozi din lumea de dincolo? Dacă aveți măcar o bază pentru o astfel de afirmație, aș vrea să ne spuneți despre prima și a doua rasă, astfel încât în acest fel să poată fi cunoscută și a treia rasă. Psammetih chiar credea că a descoperit ce este prima rasă de oameni. După cum se spune, a îndepărtat copiii de orice comunicare cu oamenii și i-a dat să fie crescuți de o doică, căreia îi tăiase în prealabil limba, astfel încât, fiind complet lipsiți de sunetul vorbirii umane, ei înșiși să-și inventeze o limbă și să indice astfel prima rasă pe care natura însăși i-a învățat să o vorbească. Primul cuvânt rostit a fost beccos. Aceasta este ceea ce frigienii numesc pâine și, prin urmare, frigienii sunt considerați prima rasă. Numai acest lucru ne permite să vorbim cu încredere despre goliciunea poveștilor dumneavoastră, motiv pentru care am dori să vă arătăm că credeți mai mult în ficțiuni decât în fapte. Este posibil să credem că acea doică a continuat să trăiască după ce limba ei, acel organ al sufletului însuși, a fost smulsă din rădăcini și gâtul ei a fost emasculat, care, pe lângă asta, a primit o rană periculoasă, și din această cauză sângele corupt s-a repezit la inimă și, în cele din urmă, hrana ei a încetat pentru o vreme? Dar să presupunem că viața ei a fost continuată de medicamentele Filomelei, despre care oamenii înțelepți spun că a devenit mută nu pentru că i-a fost tăiată limba, ci pentru că era foarte timidă. Așadar, dacă acea doică a rămas în viață, ar fi putut mormăi ceva neclar, căci gâtul poate emite sunete nearticulate cu gura deschisă și buzele și limba nemișcate. Și este posibil ca și copiii, din moment ce nu auzeau nimic altceva și aveau limbă, să fi putut repeta acest lucru fără dificultate și mai proporțional și astfel au ajuns accidental la inventarea unor cuvinte semnificative. Dar să fim frigienii primii oameni, și totuși creștinii nu vor fi al treilea, căci unde sunt atunci al doilea? Gândiți-vă dacă nu ar trebui să acordăm întâietate celor pe care îi numiți al treilea popor, din moment ce nu există niciun popor care să nu fie creștin. Prin urmare, oricare ar fi primul popor, cu siguranță va fi creștin. În obscuritatea voastră jalnică ne numiți cea mai nouă semințe, ne numiți a treia rasă după credință, și nu după naționalitate, astfel încât, în opinia voastră, rezultă că primii vin romanii și evreii, iar apoi creștinii. Dar ce se întâmplă cu grecii? Sau, dacă sunt numărați printre romani într-un sens religios, din moment ce Roma i-a atras la sine pe zeii

Greciei, unde ar trebui să-i plasăm atunci pe egipteni și pe acele popoare care mărturisesc credințe speciale și neobișnuite? Și dacă cei care ocupă locul al treilea sunt atât de monstruoși, cine sunt cei care ocupă primul și al doilea?

Dar de ce mă minunez de nebunia ta? Căci răul și prostia, unite în mod natural și formând un întreg, sunt sub puterea aceleiași erori. Și astfel, din moment ce eu însumi nu mă mai mir de ea, trebuie să-ți arăt eroarea, pentru ca și tu, când o vei afla, să fii uimit de nebunia în care ai căzut, presupunând că noi suntem cauza oricărei calamități și nenorociri publice. Dacă Tibrul își revarsă malurile și Nilul nu revarsă, dacă nu plouă, dacă este cutremur, dacă țara este devastată, dacă este foamete, toată lumea strigă imediat: opera creștinilor! Ca și cum creștinii ar fi protejați de toate acestea sau dacă se tem de altceva, cei care Dumnezeu […] S-ar putea crede că noi, din moment ce disprețuim zeii voștri, ne aducem pedeapsa lor asupra noastră. Noi, așa cum am spus deja, nu avem încă trei sute de ani și câte calamități s-au abătut asupra universului chiar și înainte de aceasta, calamități care au cuprins orașe și provincii individuale! Câte războaie au fost cu dușmani străini și interni! Câte epidemii a suferit lumea, de câte ori a suferit foamete, de câte ori a îndurat incendii, alunecări de teren și cutremure! Unde erau creștinii când statul roman a suferit atâtea dezastre? Unde erau creștinii când insulele Hiera, Anatha, Delos, Rhodos și Ceos au pierit împreună cu mii de oameni sau când, așa cum ne spune Platon, un ținut mai mare decât Asia sau Africa s-a scufundat în Oceanul Atlantic? Sau când Volsinii a fost arsă de foc din cer, iar Pompeii de foc de pe un munte apropiat, când Marea Corint și-a revărsat malurile în urma unui cutremur, când o inundație a distrus întreaga lume? Unde erau atunci nu numai creștinii care vă disprețuiesc zeii, ci zeii voștri înșiși? Faptul că zeii voștri au apărut după potop este dovedit de satele și orașele în care s-au născut, au trăit și au fost îngropați, precum și de orașele pe care le-au fondat. Căci dacă toate acestea ar fi apărut înainte de potop, cu siguranță nu ar fi existat până acum. Dar dacă nu acordați atenție informațiilor cronologice, puteți aborda această întrebare dintr-o altă perspectivă. Și anume, nu vreți să-i declarați pe zeii voștri foarte nedrepți, din moment ce își pedepsesc propriii închinători din cauza celor care îi disprețuiesc? Nu greșiți recunoscând astfel de zei care nu disting meritele voastre de păcatele necredincioșilor? Dacă sunt supărați pe voi, așa cum spun unii oameni neînsemnați, pentru că nu vă pasă de exterminarea noastră decisivă, atunci aceasta arată clar neputința zeilor voștri și mediocritatea lor. Căci nu s-ar supăra pe voi pentru că amânați pedeapsa dacă ei înșiși ar avea vreo putere. Totuși, voi înșivă recunoașteți uneori acest lucru, când vedem cum îi răzbunați pedepsindu-ne. Dar cel mai puternic este cel care îi protejează pe cei mai slabi, așa că zeilor ar trebui să le fie rușine să folosească protecția oamenilor.

Cartea întâi - Partea a 2-a

Așadar, vărsați toate otrăvurile voastre, trageți asupra creștinilor săgeți ale tot felul de calomnii, nu voi înceta să le resping. Mai târziu, aceste săgeți vor fi rupte prin expunerea întregii noastre învățături, dar acum le voi întoarce împotriva voastră, smulgându-le din trupul meu. Făcând aceasta, voi arăta că în voi se găsesc aceleași răni ale păcatelor pe care vă străduiți să le provocați cu săbiile și sulițele voastre. În primul rând și în primul rând, ne acuzați că am uitat rânduielile strămoșilor noștri. Dar gândiți-vă bine, nu sunteți voi vinovați împreună cu noi de această crimă? Este evident că nu numai că ați schimbat

viața anterioară și cultele antice în toate, ci ați abandonat complet antichitatea. S-a spus deja despre legi că le distrugeți constant cu noi amendamente și decrete. Din întreaga structură a vieții voastre este evident cât de mult v-ați îndepărtat de strămoșii voștri în modul vostru de viață, în îmbrăcămintea voastră, în ustensilele voastre, în mâncarea voastră și în vorbirea voastră, căci vă debarasați de tot ce a fost anterior, ca și cum ar fi ceva împuțit. Antichitatea este peste tot respinsă în materie de comerț și servicii. Propria voastră autoritate a alungat peste tot autoritatea strămoșilor voștri. Ceea ce este deosebit de reprobabil la voi este că lăudați constant antichitatea și totuși o respingeți. Ce perversitate este să încurajați și să aprobați instituțiile strămoșilor voștri, când, de fapt, respingeți ceea ce lăudați! Dar vă voi arăta că distrugeți și disprețuiți tocmai ceea ce v-a fost transmis de la strămoșii voștri, în timp ce pretindeți că îl păstrați în perfectă inviolabilitate și îl protejați. Mă refer la cultul zeilor, de care ne acuzați în mod special de o crimă și din care provine toată ura creștinilor. Căci nu există niciun motiv rezonabil să credem că îi disprețuim pe zei, căci nimeni nu disprețuiește ceea ce știe că nu există. În general, ceea ce există poate fi disprețuit, dar ceea ce nu există nu poate fi disprețuit. Disprețul, așadar, poate apărea doar din partea celor pentru care există ceva. Dar atunci sunteți cu atât mai vinovați, cu cât credeți și disprețuiți, veniați și disprețuiți, onorați și insultați. Acest lucru se poate vedea și din următoarele: din moment ce unii dintre voi onorați unii zei, iar alții pe alții, rezultă că îi disprețuiți pe acei zei pe care nu îi onorați. Preferința pentru unul este imposibilă fără a-l insulta pe altul și nicio alegere nu are loc fără respingere. Cel care dintre mulți l-a preferat pe unul, i-a disprețuit pe cei pe care i-a respins. Dar atâția zei și atât de mari nu pot fi onorați de toți. De aceea, de la bun început, i-ați disprețuit pe zeii voștri, fără să vă temeți să aranjați lucrurile în așa fel încât să fie imposibil să-i onorați pe toți. Dar chiar și acei strămoși cei mai înțelepți și mai prevăzători, ale căror instituții, fără să vă dați seama, le respingeți, în special pe cele care se referă la zeii voștri, sunt ei înșiși nelegiuiți. Veți spune că vă calomniez? Dar nu a fost decretat ca niciun general să nu construiască un templu promis lui în timp de război până când senatul nu l-ar fi aprobat, așa cum a făcut M. Aemilius când a promis că va ridica un templu zeului Alburnus? Desigur, este extrem de impiu,Este chiar foarte rușinos să supui onoarea unei zeități capriciului și toanei omului, astfel încât zeul a cărui existență senatul nu a permis-o să nu existe. Adesea, cenzorii, fără a consulta poporul, au distrus temple. În orice caz, consulii, prin voința senatului, i-au expulzat pe tatăl lui Liber și pe soacra sa nu numai din Roma, ci din toată Italia. Varro, însă, povestește că Serapis, Isis, Harpocrate și Anubis au fost expulzați din Capitoliu și că altarele lor, răsturnate de senat, au fost restaurate doar prin forța poporului. Cu toate acestea, consulul Gabinius, în calendele lui ianuarie, când abia dacă consimțise la un sacrificiu în fața adunării partidului popular, pentru că el însuși nu decretase nimic despre Serapis și Isis, a preferat decretul senatului presiunii poporului și a interzis ridicarea de altare acestor zei. Prin urmare, în strămoșii voștri aveți, deși nu prin nume, ci prin caracter, exact o sectă creștină care disprețuia zeii.

Dacă ați avea o venerație perfectă față de zeii voștri, nu ați fi vinovați de insultarea religiei; dar știu că voi toți avansați atât în superstiție, cât și în impietate. Există oameni mai nelegiuiți decât voi? Căci chiar și zeii voștri casnici, pe care îi numiți Lari și Penați după consacrarea familiei lor, îi necinstiți prin propriul vostru capriciu familial: îi vindeți și îi amanetați când aveți nevoie și doriți. Astfel de insulte obraznice la adresa religiei ar fi mai tolerabile dacă nu ar fi atât de rușinoase din cauza meschinăriei lor. Dar o oarecare

consolare pentru insultarea adusă zeilor privați și casnici poate fi găsită în faptul că îi tratați pe zeii publici și mai josnic și rușinos. Mai presus de toate, cu acei zei pe care îi puneți pe lista licitației, supuneți-i vameșilor și, timp de cinci ani, includeți-i în veniturile publice. Astfel, templul lui Serapis și Capitoliul sunt achiziționate; zeii sunt agrați, arendați ca un câmp, cu aceleași strigăte de herald, cu aceeași taxă de chestor. Dar câmpurile împovărate cu taxe sunt mai ieftine; Oamenii care plătesc impozite nu sunt nobili, căci acesta este un semn de dependență și o pedeapsă. Dar zeii voștri, cu cât plătesc mai multe impozite, cu atât sunt mai sacri, sau invers: cu cât sunt mai sacri, cu atât plătesc mai multe impozite. Există o vânzare nerușinată a măreției, religia este pe listele de vânzare, sfințenia cerșește bani. Cereți plată pentru un loc în templu, pentru intrarea în sanctuar, pentru pomană, pentru sacrificii. Vindeți însăși divinitatea. Nu permiteți să fie onorata degeaba. Vameșii câștigă mai mult decât preoții. Nu v-a fost de ajuns să insultați zeii, care sunt impozitați, ceea ce, desigur, vine din disprețul față de ei; nu vă este de ajuns că zeii nu sunt onorati și că onoarea pe care le-o arătați este denigrată de acțiunile voastre nedemne. Faceți ceva în scopul de a venera zeii ce nu faceți și pentru morții voștri? Construiți temple pentru zei, precum și pentru morți. Și construiți altare în același mod pentru amândoi. Și în inscripțiile voastre îi glorificați în același fel și faceți statui ale amândurora după aceleași modele, după dispoziția sufletului, ocupația și vârsta fiecăruia. Saturn este înfățișat ca un bătrân, Apollo ca imberb, Diana ca o fecioară, Marte ca un războinic. Vulcan ca un fierar. Prin urmare, nu este de mirare că oferiți aceleași jertfe morților ca și zeilor și ardeți aceeași tămâie amândurora. Poate fi iertată această insultă, care constă în a onora morții și zeii în același mod? Regii au și ei preoți cu echipamentul lor respectiv: tense, care, saline, lectisternii și jocuri sacre. Întrucât raiul le este accesibil, este clar că zeii sunt ofensați de aceasta. În primul rând, pentru că străinii nu ar trebui numărați printre ei, ca și cum le-ar fi dat să devină zei după moarte. În al doilea rând, pentru că cel care ar vedea un om dus la cer nu ar jura un jurământ fals atât de liber și atât de deschis în fața poporului, dacă el însuși nu i-ar disprețui atât pe cei pe care a jurat, cât și pe cei care îi tolerează jurământul.Rezultă că sunteți de acord că nu există nimic care să poată fi confirmat printr-un jurământ și chiar aprobați faptul că martorii jurământului - zeii - au fost distruși în mod deschis. Totuși, există mulți dintre voi care sunt nevinovați de sperjur? Da, frica de a jura pe zei a dispărut, deși există o mare venerație pentru un jurământ al împăratului, care vorbește și despre insignifianța zeilor voștri. Căci cei care jură pe împărat sunt mai predispuși la pedeapsă decât cei care jură pe un Jupiter oarecare. Dar disprețul, care vine dintr-un simț al propriei demnități, are cel puțin pecetea nobilimii, deoarece se naște fie din încredere, fie din puritatea conștiinței, fie din înalta natură a spiritului. Cu cât batjocura este mai veselă, cu atât este mai ofensatoare și mai dezonorantă. Prin urmare, amintiți-vă cum vă ridiculizați zeii. Nu voi vorbi despre felul în care vă prezentați la sacrificii, când sacrificați doar animalul care deja tânjește și piere, iar din ceea ce este hrănitor și de bună calitate sacrificați doar ceea ce este nepotrivit pentru hrană: capete, copite, pene și lână smulsă dinainte, adică ceea ce ați arunca acasă. Nu vorbesc despre faptul că poate cultul vostru a fost inventat pentru a mulțumi burțile nesățioase, gâturile lacome, pentru care nimic nu este sacru. Voi păstra tăcerea, de asemenea, despre faptul că credința strămoșilor noștri, după cum se pare, este mai în concordanță cu viziunea unui om needucat asupra zeității, deoarece oamenii cei mai învățați și serioși, întrucât seriozitatea și prudența, pe cât se poate judeca, cresc odată cu erudiția, au fost întotdeauna foarte ireverențioși față de zeii voștri, iar în scrierile lor

sunt raportate constant tot felul de informații rușinoase, goale sau false despre zei.mai potrivită cu punctul de vedere al zeității unui om needucat, deoarece oamenii cei mai învățați și serioși, întrucât seriozitatea și prudența, pe cât se poate judeca, cresc odată cu învățătura, au fost întotdeauna foarte lipsiți de respect față de zeii voștri, iar în scrierile lor sunt raportate constant tot felul de informații rușinoase, goale sau false despre zei.mai potrivită cu punctul de vedere al zeității unui om needucat, deoarece oamenii cei mai învățați și serioși, întrucât seriozitatea și prudența, pe cât se poate judeca, cresc odată cu învățătura, au fost întotdeauna foarte lipsiți de respect față de zeii voștri, iar în scrierile lor sunt raportate constant tot felul de informații rușinoase, goale sau false despre zei.

Voi începe cu cel mai important poet al vostru, de la care vine tot dreptul și justiția și pe care cu cât îl onorați mai mult, cu atât le luați mai mult onoarea zeilor voștri, deoarece îl preamăriți pe cel care și-a bătut joc de ei. Noi încă păstrăm memoria lui Homer. El este, cred, cel care reduce măreția divină la circumstanțele umane, supunând zeii vicisitudinilor și pasiunilor umane. Căci Homer este cel care, din zei, deosebindu-se prin caracter, formează un fel de perechi de gladiatori și o străpunge pe Venus cu o săgeată trasă de o mână omenească și îl ține pe Marte în lanțuri timp de treisprezece luni și aproape îi provoacă moartea. În același fel, el relatează despre Jupiter că a fost aproape învins de ceilalți zei, îl face să-l jelească pe Sarpedon și îl dezonorează în timp ce o mângâie pe Junona, stârnind pofta senzualității prin amintirea amantelor sale și enumerarea lor. Care dintre poeții care au trăit ulterior, urmând autoritatea învățătorului său, nu a fost obraznic față de zei, divulgând adevărul despre ei sau inventând minciuni? Și i-au cruțat tragedienii și comedianții, vorbind despre nenorocirile și pedepsele lor? Nu spun nimic despre filosofi. Ei, eliberați de frică prin severitatea arogantă și statornicia doctrinei lor, sunt întorși împotriva zeilor printr-o anumită presimțire a adevărului. Astfel, Socrate, pentru a-i insulta pe zei, jură pe un stejar, pe un câine și pe o capră. Deși Socrate a fost condamnat pentru aceasta, totuși, din moment ce atenienii s-au pocăit de condamnarea sa și chiar i-au pedepsit pe acuzatorii săi, rezultă că doctrina sa a fost restaurată și pot spune că ceea ce este acum dezaprobat la noi a fost aprobat în ea. Și Diogene, în orice fel, îl ridiculizează pe Hercule, iar Diogene în gens romană, Varro, povestește despre trei sute de Jupiter fără cap. Alte invenții amuzante care îi dezonorează pe zei vă fac și ele plăcere. Luați în considerare și eleganța sacrilegică a lui Lentuli și Hostia, de ale căror mime sau de zeii voștri râdeți în strofe și glume? De asemenea, percepeți cu mare plăcere literatura actorilor, care înfățișează fiecare urâciune a zeilor. Înaintea ochilor tăi, măreția zeilor este dezonorată, reprezentată în trupuri necurate. Masca oricărui zeu îți place acoperă capul unui om dezonorat și limitat în drepturi. Soarele își jelește fiul ucis de fulger, iar tu te bucuri; Cibela oftează pentru păstorul arogant, iar tu nu-ți este rușine și tolerezi faptul că pe scenă cântă rechizitoriul împotriva lui Jupiter.

Cât de mult mai pioși sunteți voi la jocurile gladiatorilor! Acolo, îmbibați cu sânge omenesc, în mijlocul urâțeniei torturilor, apar zeii voștri, reprezentând sub această înfățișare împrejurările vieții criminalilor, astfel încât criminalii sunt adesea pedepsiți sub forma zeilor înșiși. Astfel, am văzut cum omul care l-a jucat pe Attis, zeul din Pessinus, a fost castrat, iar omul care l-a reprezentat pe Hercule a fost ars de viu. Am râs de inventarea jocurilor de la amiază, la care părintele Ditus, fratele lui Jupiter, cu un ciocan

escortează trupurile gladiatorilor, iar Mercur, cu aripi pe capul său chel, cu lumini pe caduceu, testează cu o tijă încinsă trupurile celor deja uciși sau care se prefac a fi așa. Cine s-ar angaja să determine în ce măsură acest lucru tulbură gloria divină și le subminează măreția? Zeii sunt ținuți cu atâta dispreț, desigur, atât pentru că există oameni care sunt capabili să facă acest lucru, cât și pentru că cei din jurul lor o permit. Chiar nu știu dacă zeii voștri au mai multe motive să se plângă de voi decât de noi? […] Pe de altă parte, îi lingușiți și îi cumpărați dacă păcătuiți împotriva lor în vreun fel: rezultă că aveți voie să păcătuiți împotriva zeilor a căror existență o recunoașteți. Dar noi îi renunțăm complet.

Din cauza numelui creștin suntem acuzați nu numai că am abandonat religia comună, ci și că am introdus o superstiție monstruoasă. Căci unii dintre voi au visat că Dumnezeul nostru este capul unui măgar. Această conjectură a fost făcută de Tacit către Cornelius. În a patra carte a Istoriei sale, care tratează Războiul Iudeuesc, începând cu originea poporului evreu și exprimându-și gândurile despre nașterea religiei și numele acesteia, Tacit relatează că evreii, în timp ce călătoreau prin deșert, epuizați de sete, au fost salvați de măgari sălbatici, care, după cum au ghicit, mergeau de la pășune la adăpătoare și astfel le-au arătat sursa. Din acest beneficiu, evreii cinstesc capul acestui animal. De aici, presupun, a apărut opinia că noi, fiind apropiați de evrei în religie, ne închinăm aceleiași imagini. Dar același Cornelius Tacit, care este într-adevăr foarte iscusit la a inventa lucruri, uitând această poveste a sa, relatează mai jos că Pompei cel Mare, după ce a cucerit Iudeea și a luat Ierusalimul, a intrat în templu și, după ce l-a examinat cu atenție, nu a găsit nicio imagine acolo. Unde ar putea fi acel zeu? Desigur, cel mai probabil într-un templu atât de remarcabil și, în plus, închis tuturor, cu excepția preoților, astfel încât să nu se poată teme de nimeni din afară. Dar de ce mă mai apăr, din moment ce s-a hotărât ca, după ce am mărturisit totul, să vă aduc imediat toate acuzațiile? Dumnezeul nostru să fie chipul unui măgar, dar veți nega că în aceasta suntem ca voi? De fapt, voi înșivă veniți măgarii cu Epona lor și zeificați toate vitele mari și mici, precum și fiarele sălbatice cu bârlogurile lor. Și probabil ne acuzați de faptul că printre voi, care veniți toate animalele, singurii noi suntem doar adoratori de măgari.

Dar cei care spun că suntem închinători ai crucii sunt și preoți ai crucii. Căci crucea este un semn de lemn, dar voi veniți aceeași substanță împreună cu imaginile făcute din ea. Și atât voi, cât și noi suntem obișnuiți să înfățișăm figuri umane, fiecare în felul său. Totuși, detaliile sunt lipsite de importanță atunci când esența este aceeași, forma este lipsită de importanță când în ambele locuri este trupul lui Dumnezeu. Dar dacă apare aici o oarecare deosebire, atunci spuneți-mi, cum se deosebesc Pallas Atticus și Ceres din Pharos de trunchiul crucii, primul dintre ele fiind un stâlp brut lipsit de imagine, iar al doilea un idol de lemn fără formă? Da, fiecare stâlp vertical este o parte din cruce și chiar o mare parte a ei. Este adevărat, suntem acuzați de o cruce întreagă, adică cu o traversă și o proeminență pentru a sta jos. Dar aici sunteți și mai pasibili de vină, deoarece dedicați zeilor un copac tăiat și desfigurat, în timp ce alții îl dedică întreg și împodobit. Căci, ca să spun adevărul, și o voi dovedi, voi veniți și voi întreaga cruce. Căci nu vă dați seama că și zeii voștri își au originea în chiar acest instrument de execuție. Căci fiecare statuie, indiferent din ce material este făcută, fie sculptată în lemn sau cioplită în piatră, turnată în bronz sau din ceva și mai prețios, este inevitabil precedată de atingerea mâinii

creatorului. Sculptorul așează mai întâi o cruce de lemn, deoarece în însăși forma corpului nostru sunt ascunse contururile secrete ale crucii. Imaginați-vă un cap de om proiectat în sus, o coloană vertebrală dreaptă și, în final, brațe atârnând în lateral, care, dacă o persoană este forțată să le întindă, formează împreună cu restul un fel de cruce. Și pe acest semifabricat, ca pe un schelet, se lipește lutul, umplând treptat membrele, astfel încât forma pe care o va purta lutul trebuie să aibă o cruce în interior. Apoi, cu ajutorul unui compas și a unor forme făcute din plumb, crucea este transferată în marmură, teracotă, bronz, argint - în orice s-a dorit să se facă un zeu. Din cruce - în lut, din lut - în zeu; astfel, crucea prin lut trece în zeu. Așadar, venerezi crucea, din care provine dumnezeul pe care îl venerezi.

Sau, să zicem, dacă plantezi în pământ un sâmbure de măslin sau de piersică, sau un bob de piper, din toate acestea va crește un pom întreg, de un fel sau altul, cu ramuri și frunze. Acum, dacă transplantezi acest pom sau altoi vlăstarul său pe un alt pom, cui ar trebui să i se atribuie ceea ce provine din butaș? Nu oare acelui sâmbure sau acelei semințe? Întrucât al treilea grad al oricărui lucru este ridicat la al doilea, iar al doilea la primul, al treilea poate fi ridicat la primul prin al doilea. Și nu este nevoie să discutăm mai mult despre acest lucru, deoarece este stabilit prin ordinea naturală a lucrurilor că fiecare generație este ridicată la începutul său și, pe cât generația poate fi judecată după început, tot așa începutul poate fi judecat după ceea ce a generat. Așadar, în generațiile voastre divine, voi onorați începutul încrucișat. Aceasta este sămânța sau grăuntele primordial din care au crescut pentru voi păduri întregi de statui.

Să trecem la cele mai evidente. Considerați Victoriile drept zei și, cu cât sunt mai venerabile, cu atât victoria obținută cu ele este mai glorioasă. Și pentru a le face mai vizibile ochiului, sunt ridicate în formă de cruci, ca și cum ar fi scheletul unor trofee. Astfel, și religia militarilor venerează cruci, căci militarii zeifică steagurile, jură pe steaguri și le preferă lui Jupiter însuși. Dar toate aceste imagini înalte, toate ornamentele de aur, sunt doar mărgele pe cruci. În același fel, în steaguri și steaguri, care nu sunt mai puțin venerate de militari, pânza cusută este de fapt veșmântul crucii. Presupun că vă este pur și simplu rușine să veneați cruci neîmpodobite, goale.

Unii oameni sunt mai prietenoși cu noi și cred că Dumnezeul creștin este soarele, deoarece suntem cunoscuți pentru că ne rugăm spre est și pentru că sărbătorim ziua soarelui. Dar nu faceți și voi la fel? Nu șoptiți mulți dintre voi, mișcați de extazul venerării cerești, cuvintele rugăciunii în direcția răsăritului soarelui? Și printre cele șapte zile, nu ați introdus voi ziua soarelui și nu ați ales-o ca prima zi, în care vă abțineți de la abluțiuni sau le amânați până seara sau vă odihniți și ospătați? La fel faceți și când treceți de la religia voastră la alta. Căci evreii cinstesc Sabatul și masa sacră ca sărbători, iar ritualurile lor includ aprinderea lumânărilor și postul cu pâine nedospită, precum și rostirea rugăciunilor pe țărm - ceea ce, desigur, este străin zeilor voștri. Din acest motiv, revenind la punctul de plecare, voi, cei care ne acuzați de cultul soarelui și de venerarea zilei soarelui, trebuie să recunoașteți apropierea noastră de voi: nu suntem departe de Saturnul și Sâmbăta voastră.

Un alt zvon se răspândește deja despre Dumnezeul nostru. Și anume, destul de recent, un anume ticălos notoriu de-al tău și, de asemenea, un trădător al propriei religii, evreu doar pentru că nu are prepuț și, de asemenea, cum s-ar putea presupune, mușcat de animalele pe care este angajat să le îngrijească și, din acest motiv, jupuit și circumcis peste tot; ei bine, acest evreu a prezentat împotriva noastră o imagine cu următoarea inscripție: onocoetes. Bărbatul înfățișat în ea este îmbrăcat într-o togă, are urechi de cal, ține un sul în mână și are o copită la un picior. Și gloata l-a crezut pe evreul disprețuit! Ce este aceasta dacă nu o nouă modalitate de a răspândi tot felul de urâciuni despre noi? Și acum se vorbește peste tot despre onocoetes. Dar chiar și această acuzație, deși a pălit deja din cauza timpului îndelungat și mai ales din cauza josniciei sursei sale, nu voi refuza să o examinez și să o resping. Să vedem dacă nu ești supus acestei acuzații împreună cu noi. Căci dacă toți ne închinăm la ceva urât, nu contează ce este acest lucru urât. Aveți zei cu cap de câine, unii cu cap de leu și unii cu coarne de taur, de berbec sau de țap. Există zei care se trage din capre sau șerpi și unii care se trage din păsări, care pot fi determinați după tălpile picioarelor, pieptul sau spatele lor. De ce sunteți cu toții indignați doar din cauza Dumnezeului nostru? Voi înșivă aveți câți onokoiți doriți!

Dacă tu și cu mine suntem de acord în privința zeilor, rezultă că nu există nicio diferență între noi în ceea ce privește sacrificiile și sacramentele, așa că și în această privință suntem asemănători. Noi comitem pruncucidere sub pretextul cultului sau al inițierii în sacramente. Dar dacă memoria ta a uitat vărsarea de sânge și pruncuciderea pe care a trebuit să le înduri, ți le vom reaminti la locul potrivit. Căci acum vom omite o mare parte din ele, ca să nu pară că folosim cu toții aceleași exemple. După cum am spus deja, nu lipsesc alte materiale. Căci voi sunteți pruncucideri, deși nu exact ca noi. Căci vi se interzice prin lege să ucideți nou-născuți, dar nu aveți nicio altă lege de care criminalii să se sustragă atât de nepedepsiți, atât de nerușinat, deși toată lumea este conștientă de ea! Căci ce contează dacă ucideți nu în legătură cu un rit sacru, ci cu scopul de a-I plăcea lui Dumnezeu? Dar, și mai rău, ucideți copii cu frig și foame, îi aruncați la animale sălbatice sau îi supuneți unei morți mai lente prin înec. Și dacă aceste crime sunt comise printre voi dintr-un alt motiv, mai scuzabil, adăugați la acesta faptul că vă ucideți propriii urmași, și cruzimea voastră nu numai că va fi egală cu aceasta, dar o va depăși de multe ori.

Ei spun, într-adevăr, că noi luăm parte la acest sacrificiu nelegiuit. Dar, din moment ce acest punct al acuzației va fi adus împotriva voastră la locul lui potrivit, unde va fi cel mai convenabil să o facem, atunci și aici ne deosebim puțin de voi, lacomilor. Dacă în sacrificiul vostru există nerușinare, iar în al nostru cruzime, atunci și aceasta vorbește despre asemănarea noastră, deoarece este astfel aranjat încât cruzimea este întotdeauna combinată cu nerușinare. Dar nu faceți voi același lucru, și chiar mai mult? Sunteți mai puțin vinovați de a devora măruntaiele umane, dacă le devorați atât de la adulți, cât și de la cei vii? Mai puțin vinovați de a linge sânge omenesc, dacă acest sânge este al oamenilor viitori? Mai puțin vinovați de a mânca prunci, dacă îi vărsați în lume înainte de a fi formați?

Să trecem la lămpi, la trucurile menționate anterior cu câinii și la ce se întâmplă în întuneric. Mă tem că nu voi putea rezista aici. Într-adevăr, aveți ceva de genul acesta? Căci ne lăudați pentru modestia noastră în incest, deoarece am rânduit un întuneric

special, adulterin pentru acesta, pentru a nu pângări lumina sau noaptea adevărată. Mai mult, rezultă că este necesar să scăpăm de lumina artificială a acestui spectacol și, de asemenea, să ne înșelăm propria conștiință. Căci orice facem, putem, dacă vrem, să părem ignoranți sau, dacă vrem, să bănuim. Totuși, deși incestul vostru este comis liber atât ziua, cât și noaptea, astfel încât toți locuitorii cerului îl știu, totuși, și acest lucru este în avantajul vostru, numai voi nu știți despre el, care copulați deschis în incest în văzul întregului cer. Dar noi, deși o facem în întuneric, ne putem mărturisi păcatul. Potrivit lui Ctesias, perșii copulează cu mamele lor în mod conștient și fără teamă. Macedonenii, așa cum au arătat ei înșiși, au făcut acest lucru destul de deschis. Căci atunci când, în timpul unei piese puse în scenă în teatrul macedonean, Oedip, care se lipsise de vedere, a urcat pe scenă, a fost întâmpinat cu râsete și ridiculizare. Uimit de această primire, actorul și-a scos masca și a spus: „Prea onorabil public, nu v-am plăcut?" Iar macedonenii au răspuns: „Sunteți buni, dar scriitorul care a inventat asta trebuie să fie un nemernic, sau Oedip care a acționat în felul acesta trebuie să fie nebun." Și un macedonean i-a spus altuia: „Mama ta...".

Dar, veți spune, pot una sau două națiuni să polueze întreaga lume? Dar noi, da, am putea, din moment ce se pare că am poluat chiar soarele, să poluăm întregul ocean! Dar indicați cel puțin o națiune în care nu există oameni care să conducă întreaga rasă umană la incest. Dacă există un trib în care nu există copulație în sine, în care nu există nicio nevoie determinată de sex și vârstă, ca să nu mai vorbim de faptul că pofta și efeminarea trebuie să lipsească complet acolo, atunci într-un astfel de trib probabil că nu va exista incest. Doar acel om a cărui natură este îndepărtată de tot ce este uman poate denunța cu încredere creștinii, astfel încât să nu poată nici să cadă în greșeală, nici să devină victimă a erorii. Și există oare națiuni care nu ar putea fi conduse la acest păcat de curentul larg și furtunos al erorilor în mijlocul iubirii generale de plăcere, în oceanul nestatornic al întâmplării! În primul rând, trebuie să fi uitat ce ocazii de incest și cazuri similare oferiți încredințându-vă copiii carității altora sau permițându-le să fie adoptați de oameni bogați. Desigur, în virtutea unei anumite educații, ești mai serios și mai prevăzător atât acasă, cât și în străinătate, ferindu-te de astfel de cazuri la care duce pofta, astfel încât răspândirea largă a seminței tale și îndulcirea iubirii de plăcere să nu permită nașterea unor copii fără știrea tatălui. Căci acești copii pot fi întâlniți mai târziu fie de părinții înșiși (căci nici măcar vârsta nu pune limită poftei), fie de ceilalți copii ai lor.

Și pe cât există adulter, desfrâu, dragoste venală (fie într-un bordel, fie pe stradă) în lume, pe atât există amestec de sânge, combinarea nașterilor și, prin urmare, motive pentru incest. De aici provin intrigile multor mimi și comedii, de aici provine următoarea tragedie, judecată în curtea prefectului Romei, Fusciano. Un băiețel dintr-o familie respectabilă, din cauza nepăsării gospodăriei sale, a ieșit din casă pe stradă și, urmând trecătorii, a dispărut din casă. Sau poate, conform obiceiului grecesc, a fost răpit chiar din prag de grecoaica care îl creștea. Ajuns în Asia și schimbându-și înfățișarea odată cu vârsta, deja în floarea vârstei ajunge la Roma, la piața de sclavi. Este cumpărat de un tată nebănuitor care îl folosește ca pe un grec. Mai târziu se întâmplă ca stăpânul să-l trimită pe tânăr în sat în lanțuri. Și acolo erau deja profesorul și doica sa, pedepsite din cauza lui. Și când își povestesc unul altuia povestea nenorocirilor lor, întreaga chestiune li se dezvăluie. Se spune că elevul lor a dispărut, iar el spune că el însuși a dispărut de acasă în

copilărie. Se potrivește, de asemenea, că s-a născut la Roma, într-o casă respectabilă, și poate că s-au găsit unele semne pe tânăr. Astfel, prin voia lui Dumnezeu, această veche crimă este dezvăluită vederii umane, iar puterea memoriei crește pe zi ce trece, iar timpul care a trecut corespunde vârstei tinereții. Sunt amintite și unele detalii vizuale, iar semne caracteristice sunt găsite pe corp. Nevoia de a verifica acest lucru îi îndeamnă pe stăpâni, sau mai degrabă pe părinți, să continue ancheta. Îl caută și, din păcate, îl găsesc pe negustorul de sclavi. Păcatul este deschis, părinții se sinucid, iar prefectul dă proprietatea fiului, care s-a trezit în viață într-un moment nefericit, nu ca moștenire, ci ca compensație pentru desfrâu și incest. Acest singur exemplu al crimelor tale este suficient, căci în treburile omenești totul se repetă. Dar misterele religiei noastre, cred, pot fi condamnate o singură dată. Dar nu încetați să atacați și să asemănați misterele noastre cu treburile voastre zilnice.

Cât despre acuzațiile de încăpățânare și prejudecată pe care le aduceți, și aici pot fi comparate cu ale dumneavoastră. În primul rând, încăpățânarea noastră constă în faptul că, deși religia dumneavoastră declară că măreția împăraților este a doua după cea divină, noi ne dovedim nereligioși față de ei, deoarece refuzăm să ardem tămâie în fața imaginilor împăraților și jurăm pe geniile lor. De aceea suntem numiți dușmani ai poporului. Ei bine, așa este, căci din triburile voastre apar în fiecare zi noi împărați - parții, mezii și germanii. Acum poporul roman va vedea ce națiuni cu adevărat sălbatice și străine sunt. Iar voi, ai noștri, complotați împotriva propriilor voastre. Ei bine, cunoaștem bine loialitatea romanilor față de împărații lor. Dintre toate locurile, aici nu s-au urzit niciodată comploturi, sângele împăratului nu a pătat niciodată podeaua Senatului sau propriul său palat, iar în provincii nu au existat niciodată atentate la măreția sa. Între timp, în Siria duhoarea de cadavre nu a dispărut încă, iar în Galia nimeni nu se mai scaldă în Ron.

Nu voi vorbi despre crimele care sunt rezultatul nebuniei, întrucât nu există nimic specific roman în ele. Mă voi îndrepta spre blasfemii deșarte și voi atesta ireverența băștinașilor și scrierile batjocoritoare cu care statuile zeilor sunt bine familiarizate, precum și strigătele alegorice și calomnioase ale mulțimii care răsună prin circuri. Voi înșivă sunteți rebeli, dacă nu după armele din mâinile voastre, atunci după cuvintele de pe buzele voastre! Mi se pare o altă chestiune să refuzi să juri pe geniul împăratului. Dar există întotdeauna o suspiciunea de sperjur, deoarece nu jurați cu onoare pe propriii voștri zei. Da, noi nu-l numim pe împărat zeu. Căci din această cauză, cum spune poporul, râdem doar. Dar voi sunteți cei care îl numiți pe împărat zeu și îl batjocoriți, spunând că nu este ceea ce este cu adevărat și îl calomniați pentru că nu vrea să fie ceea ce spuneți voi despre el. La urma urmei, el preferă să rămână în viață decât să devină zeu!

În cele din urmă, în aceeași secțiune a rechizitoriului includeți încăpățânarea noastră, întrucât fermitatea și disprețul nostru față de moarte ne permit să nu ne retragă, în ciuda săbiilor și crucilor voastre, în ciuda fiarelor, focului și torturilor. Dar toate acestea nu numai că nu au fost disprețuite de venerații voștri strămoși, ci au fost o virtute și au dus la o mare glorie. Este dificil chiar și să enumerăm pur și simplu exemplele de moarte voluntară prin sabie. Dar Regulus al vostru s-a supus de bunăvoie noutății numeroaselor torturi, necunoscute nimănui. Regina egipteană a folosit pentru aceasta fiarele pe care le

ținea, iar Dido însăși a învățat-o mai târziu pe cartagineza să se arunce în foc, care s-a dovedit mai hotărâtoare în distrugerea patriei sale decât soțul ei, Hasdrubal. Femeia atică aproape că a tocit instrumentele de tortură refuzând să se supună tiranului și apoi, temându-se că infirmitatea ei trupească și slăbiciunea sexului feminin ar putea să o trădeze, a mestecat și și-a scuipat limba, distrugând astfel complet posibilitatea mărturisirii. Dar astfel de exemple servesc spre gloria voastră și nouă ca dovadă a nesimțirii noastre. Ei bine, distrugeți gloria strămoșilor voștri, ca să o puteți distruge pe a noastră! Socotiți că este bine să le minimalizați eroismul, ca prin ei să nu putem avea parte de el.

Poate că a existat un astfel de timp, iar vechimea grosolană cerea oamenilor un caracter mai ferm. Acum, însă, calmul pașnic a înmuiat atât caracterele, cât și mințile umane, chiar și față de străini. „Ei bine", spuneți voi, „comparați-vă cu strămoșii noștri. Dar noi vrem să urâm în voi ceea ce nu ne place, pentru că nu este în voi." Atunci răspundeți-mi cu o serie de exemple. Nu vă voi cere exemple atât de remarcabile. Dar dacă disprețul față de moarte și o moarte glorioasă prin sabie au creat legendele despre strămoșii voștri, atunci, desigur, nu dragostea de viață vă face să vă angajați ca gladiatori, nici frica de moarte vă face să intrați în serviciul militar. Dacă moartea voluntară a unei femei din cauza mușcăturii unui șarpe a devenit faimoasă, atunci voi înșivă, fără război, de bunăvoie, mergeți în fălcile fiarelor. Dacă niciunul dintre voi nu și-a ridicat încă, precum Regulus, o cruce, un instrument pe care este străpuns corpul omenesc, atunci evident că aveți deja dispreț pentru foc, din moment ce unul dintre voi a îndrăznit deja, îmbrăcat într-o tunică „arzătoare", să meargă prin foc. Și dacă o femeie arăta dispreț pentru loviturile de bici care se abăteau asupra ei, atunci nu făcea oare ceva similar cel care putea rezista în lupta cu fiarele? Nici nu este nevoie să pomenim aici gloria spartanilor.

Cred că s-a spus destul despre această încăpățânare creștină, care inspiră groază tuturor oamenilor. Căci dacă în această privință suntem ca tine, atunci nu mai rămâne decât să ne comparăm credințele, care sunt luate în râs. Totuși, toată încăpățânarea noastră se explică prin convingerile noastre: la urma urmei, credem în învierea morților, iar speranța învierii ne înzestrează cu dispreț față de moarte. Ei bine, râdeți de acești proști care mor pentru a trăi din nou, dar mai întâi, ca să vă fie mai ușor să râdeți și să batjocoriți, luați cu o cârpă umedă sau pur și simplu cu limba și distrugeți toate acele lucrări ale voastre în care se afirmă în mod similar că sufletele morților reintră în trupurile lor. Cu cât mai rezonabilă este credința noastră că sufletul reintră în același trup! Și cât de absurdă este a voastră, conform căreia spiritul unui om intră într-un câine, într-un catâr sau într-un păun. Mai mult, declarăm că Dumnezeu judecă pe fiecare după meritele sale după moarte. Atribuiți același rol lui Minos și lui Rhadamanthus și îl excludeți din acesta pe mai dreptul Aristide! Pe baza acestei judecăți, spunem noi, cei răi cad în focul veșnic, iar cei pioși și cuminți vor fi întotdeauna într-un loc frumos. Dar voi îi distribuiți pe oameni între Piriflegeton și Elizeu exact în același fel. Astfel de idei sunt conținute nu numai în versurile poeților și în operele mitologilor, filosofii atestă și întoarcerea sufletelor și pedeapsa conform judecății.

De ce atunci, păgâni josnici, nu ne recunoașteți ca fiind ai voștri și chiar mai mult decât atât ne blestemați, când nu există nicio diferență între noi, când suntem unul și același

lucru? Din moment ce cu siguranță nu urâți ceea ce sunteți voi înșivă, atunci întindeți mâinile spre noi, să ne sărutăm și să ne îmbrățișăm, așa cum suntem, ucigași cu ucigași, incestuoși cu incestuoși, răufăcători cu răufăcători, încăpățânați și nebuni cu semenii noștri. Suntem în egală măsură dușmanii voștri față de zei și în egală măsură atragem mânia lor. Aveți și un al treilea fel, care nu provine din al treilea rit, ci din al treilea sex. Acest sex, compus din bărbat și femeie, se simte mai confortabil în uniune cu bărbați și femei. V-am jignit noi prin însăși compania noastră? Căci asemănarea dă naștere la rivalitate. Astfel, olarul este pus împotriva olarului, iar meșterul împotriva meșterului.

Destul, e timpul să încetăm cu autoincriminarea! Să se întoarcă conștiința la adevăr și la constanța în adevăr. Căci toate acestea ne sunt atribuite doar nouă - și recunoaștem că aparținem unui alt fel de oameni - și apoi le respingem. Pe baza acestei recunoașteri, se construiesc concluzii, instanța se inspiră din ele, se ghidează după ele în pronunțarea sentinței. Conform definiției tale, nu vei examina niciun caz decât dacă asculți mai întâi doi martori și numai în cazul nostru neglijezi acest lucru. Cedezi viciului tău natural atunci când condamni la alții ceea ce nu poți respinge la tine însuți și, de asemenea, îi iriți pe alții cu acele ofense pe care le cunoști la tine însuți. Ești atât de versatil: în relația cu străinii - cast, dar cu tine însuți - incestuos, gălăgios în public, dar acasă - mai liniștit decât apa. Ce este atunci nedreptatea, dacă nu că noi, cei care știm, suntem judecați de cei ignoranți, iar cei nevinovați de cei criminali? Scoate paiul, sau chiar bârna, din ochiul tău, înainte de a scoate paiul din al altuia. Fă-te mai bun, ca să poți pedepsi creștinii. Adevărat, poate că dacă deveniți mai buni, nu ne veți pedepsi, ci veți deveni voi înșivă creștini. Așa este, vă veți îmbunătăți dacă deveniți creștini! Aflați de ce ne acuzați și nu ne veți acuza. Mărturisiți ceea ce nu vă acuzați pe voi înșivă și va trebui să vă acuzați pe voi înșivă. Numai din această mică broșură, pe cât v-am putut ajuta, veți putea să vă recunoașteți eroarea și să stabiliți adevărul. Blestemați adevărul, dacă puteți, dar mai întâi examinați-l și aprobați eroarea, dacă credeți cu adevărat, ci doar expuneți-o. Și dacă sunteți meniți să iubiți eroarea și să urîți adevărul, de ce nu ajungeți mai întâi să cunoașteți ce iubiți și ce urăști?

Cartea a doua - Partea 1

Acum, păgâni nenorociți, lucrarea noastră justificatoare trebuie să se lupte cu voi în legătură cu zeii voștri, pentru a vă întreba însăși conștiința dacă sunt zei adevărați, așa cum ați dori, sau falși, deși nu vreți să știți. De aici vine hrana pentru eroarea umană, furnizată de creatorul ei: pentru a vă spori vinovăția, el are grijă ca eroarea să nu piardă lucrul principal - ignoranța de sine. Ochii privesc, dar nu văd, urechile sunt deschise, dar nu aud, inima bate încet, iar sufletul nu înțelege ceea ce știe. Și dacă într-adevăr astfel de erori vaste ar putea fi înlăturate printr-o singură lovitură de condei, ar trebui emis un astfel de decret. Căci nu negați că zeii voștri au fost inventați de oameni și numai din acest motiv credința în adevărul lor se usucă, deoarece nimic din ceea ce are un început în timp nu poate pretinde a fi considerat divin. Există însă multe lucruri în lume care la început au fost recunoscute ca false, dar în decursul timpului au dobândit soliditatea și permanența unei erori voluntare. Da, armata celor care atacă adevărul este numeroasă, și totuși propria ei vitejie o salvează! Nu-i așa? Căci ea își ia ca aliat și apărător pe oricare dintre dușmanii ei, pe oricine dorește, și aruncă la pământ întreaga mulțime de dușmani.

Așadar, împotriva a ce nu avem de luptat: împotriva instituțiilor strămoșilor noștri, împotriva autorităților respectate, împotriva legilor conducătorilor, împotriva argumentelor experților, împotriva antichității, obiceiului și constrângerii în sine, împotriva exemplelor pe care le citați, împotriva fenomenelor și miracolelor fără precedent, într-un cuvânt, împotriva a tot ceea ce se bazează aceste pretinse zeități. Din acest motiv, voi intra într-o dispută cu voi, păgânilor, pe baza propriilor voastre comentarii, care au fost împrumutate din tot felul de teologie, deoarece literatura are mai multă greutate în ochii voștri decât subiectul în sine. Pentru concizie, am ales lucrările lui Varro, care, în materie de divinitate, s-a ghidat după toate codurile care existaseră înaintea lui și, din acest motiv, este o țintă convenabilă pentru noi. Dacă îl întrebi cine inventează zeii, îți va răspunde că filosofii, poeții și popoarele sunt astfel de zei. Căci Varro distinge trei feluri de zei: unul este fizic, despre care raționează filosofii; altul este mitic, care se găsește la poeți; și un al treilea fel de zei este popular, care depinde de ce zei a acceptat un anumit popor. Unde este, așadar, adevărul aici? Căci filosofii formează zei fizici prin deducție, poeții derivă zei mitici din propriile lor invenții, iar popoarele își acceptă zeii de bunăvoie.

Poate că adevărul stă în raționament? Dar este nesigur. În poezii? Dar sunt josnice. În acceptarea voluntară a zeilor? Dar aceasta este o sursă prea arbitrară și filistină. Astfel, la filosofi, totul este nesigur din cauza inconsecvenței lor, la poeți, totul este josnic și, prin urmare, nedemn, iar la popoare, totul este indiferent, deoarece se face arbitrar. Dar o zeitate, dacă este adevărată, nu trebuie să fie dependentă de un raționament nesigur, nu trebuie să fie pângărită de fabule sau membri nedemni de ea), sau a fost creată de cineva, așa cum crede filantropul Platon, sau de nimeni, așa cum își imagina severul Epicur. Totuși, dacă lumea a fost creată de cineva, atunci, având un început, trebuie să aibă și un sfârșit. Dar ceea ce nu a existat înainte de începutul său și care nu va exista după sfârșitul său nu poate fi un zeu, deoarece însăși esența unei zeități este absentă din ea, adică eternitatea, care, după cum se pare, nu are început și nici sfârșit. Dar dacă lumea nu a fost creată de nimeni și, prin urmare, trebuie considerată un zeu, din moment ce, fiind zeu, nu ar cunoaște nici început, nici sfârșit, cum se face că unii atribuie generarea elementelor, pe care ar vrea să le considere zei, în timp ce stoicii neagă că ceva s-ar putea naște dintr-un zeu? Și din nou, cum pot fi considerați zei cei care sunt născuți din elemente, în timp ce se știe că un zeu nu se naște? Dar ceea ce este propriu lumii trebuie atribuit și elementelor, adică cerului, pământului, stelelor și focului, despre care Varro în zadar a vrut să vă convingă pe voi, păgânilor, că sunt zei și părinții zeilor, deși generarea și nașterea unui zeu sunt negate. Acest lucru este valabil și pentru cei care l-au asigurat pe Varro însuși că cerul și stelele sunt ființe vii. Căci dacă ar fi așa, ar trebui în mod necesar să fie muritoare, conform naturii a tot ceea ce este însuflețit. Căci, deși se știe că sufletul este nemuritor, acest lucru îl privește numai pe el, și nu ceea ce este legat de el, adică trupul. Totuși, nimeni nu poate nega că elementele sunt corpuri, întrucât noi venim în contact cu ele, iar ele cu noi, și, de asemenea, uneori trebuie să vedem corpuri căzând din cer. Așadar, dacă elementele sunt animate, sufletul lor este lipsit de rațiune, așa cum este cazul corpurilor simple, și sunt muritoare. Astfel, din nou, elementele nu sunt zei.

Dar de ce credea Varro că elementele sunt animate? Pentru că se mișcă. Și pentru a preveni obiecția că multe alte lucruri se mișcă, cum ar fi roțile, căruțele și tot felul de alte

dispozitive, el însuși spune că consideră elementele animate deoarece se mișcă de la sine, astfel încât în afara lor nu există niciun motor sau instigator al mișcării, cum ar fi cele care învârt roțile, rostogolesc căruța sau controlează mecanismul. Așadar, dacă elementele nu ar fi animate, nu s-ar putea mișca de la sine. Vorbind despre faptul că sursa mișcării nu este vizibilă, Varro indică ceea ce ar fi trebuit să gândească el însuși, adică despre creatorul și conducătorul mișcării. Căci ceea ce considerăm inexistent nu este neapărat să nu existe pentru că nu îl vedem. Și tocmai ceea ce este invizibil ar trebui căutat cu și mai mare zel, deoarece putem deja ști ceea ce este vizibil. Căci dacă s-ar considera că există doar ceea ce este vizibil ochiului și tocmai pentru că ni se pare, cum ți-a venit ideea de a atribui existența zeilor înșiși, care sunt și ei invizibili ochiului? Și dacă ceea ce nu există este considerat a exista, de ce nu ar exista ceea ce nu este vizibil? Vorbesc despre mișcătorul corpurilor cerești. Așadar, să considerăm elementele ca fiind însuflețite, deoarece se mișcă de la sine și mișcându-se singure, pentru că nimeni nu le mișcă; dar, așa cum nu tot ce este însuflețit este zeu, tot așa nu tot ce se mișcă de la sine. Altfel, ce ne-ar împiedica să considerăm tot ce este însuflețit, deoarece se mișcă de la sine, ca fiind zei? Așa cred egiptenii, deși dintr-un alt motiv inventat de ei.

Unii spun că zeii sunt numiți „theoi" deoarece „tesin" înseamnă a alerga și a se mișca. Așadar, acest nume nu indică deloc vreo măreție, căci este luat din alergare și mișcare, și nu din numele zeității. Dar, din moment ce acel Dumnezeu pe care îl venerăm este numit și „theos", și totuși nicio mișcare sau alergare a Lui nu este vizibilă, pentru că nimeni nu-L poate vedea, este clar că acest nume este luat din altceva și a fost inventat de zeitatea însăși, deoarece a venit de la El. Prin urmare, abandonând această explicație complicată, cred că este mai probabil ca zeii să nu fie numiți din alergare sau mișcare, ci că acest nume este luat din numele adevăratului Dumnezeu, astfel încât și voi să-i puteți numi „theoi" pe cei pe care voi înșivă i-ați inventat. În cele din urmă, chiar dacă ar fi așa, așa cum spuneți, există totuși o respingere, din moment ce îi numiți „theoi" și pe toți acei zei ai voștri la care nu se observă nicio proprietate legată de alergare sau mișcare. Dacă, așadar, îi numiți „theoi" în mod egal pe cei care se mișcă și pe cei care nu se mișcă, atunci atât explicația numelui, cât și conceptul de zeitate, care ar fi distruse dacă ar fi derivat din alergare și mișcare, sunt eliminate în mod egal. Dar dacă acest nume propriu al zeității, simplu și nelegat de nicio interpretare, este transferat de la acel Dumnezeu la cei pe care îi numiți zei, atunci arătați ce este comun între ei în ceea ce privește proprietățile, întrucât o comunitate de nume are loc pe bună dreptate doar cu o comunitate de esență. Dar Dumnezeu este Theos tocmai pentru că este invizibil și nu poate fi comparat cu cei care sunt accesibili atât văzului, cât și pipăitului. Aceasta este o dovadă suficientă în favoarea distincției dintre manifest și ascuns. Dacă elementele sunt deschise tuturor, în timp ce Dumnezeu nu este deschis nimănui, cum se poate trece de la ceea ce este invizibil la ceea ce este vizibil? Dacă atunci nu le puteți uni nici prin simț, nici prin rațiune, de ce le uniți într-un cuvânt, pentru a le uni și în putere? Dar Zenon separă materia lumii de Dumnezeu sau spune că El a trecut prin ea așa cum mierea trece printr-un fagure de miere. Deci materia și Dumnezeu sunt două cuvinte, două lucruri. Prin diferența cuvintelor, ambele lucruri se disting, iar proprietatea materiei rezultă din numele său. Dar dacă materia nu este Dumnezeu, așa cum rezultă din nume, atunci cum poate ceea ce este în materie, adică elementele, să fie considerate zei, când membrele nu pot fi eterogene cu corpul? Dar de ce am zăbovit atât de mult asupra raționamentului

fizic? Mintea trebuie să urce de la proprietățile lumii și nu să coboare spre necunoscut. Potrivit lui Platon, lumea este sferică. Presupun că el a conturat lumea cu un compas, în timp ce alții o considerau pătrată și unghiulară, deoarece îi era greu să-și imagineze lumea ca un corp fără cap. Epicur, care spunea că „ceea ce este deasupra noastră nu este nimic pentru noi", când a vrut să exploreze el însuși cerul, a stabilit că dimensiunea discului solar era de un picior. Gândiți-vă doar ce fel de frugalitate există în ceruri! Totuși, odată cu creșterea ambiției filozofilor, discul solar a crescut și el. Astfel, peripateticii au declarat,că soarele este mai mare decât pământul. Vă întreb, ce poate înțelege pasiunea pentru conjecturi? Ce se poate dovedi prin astfel de afirmații persistente - rodul unei curiozități meschine stârnite cu grijă în timpul liber, echipată cu arta elocvenței? Așa i-a servit dreptate lui Thales din Milet, care, privind cerul și rătăcind cu ochii peste el, a căzut într-o groapă în rușine. Egipteanul a râs de el, spunându-i: „Nu vezi nimic pe pământ, de ce să te uiți la cer?" Așadar, căderea lui arată figurativ că eforturile filosofilor sunt zadarnice și tocmai ale celor care își îndreaptă curiozitatea nerezonabilă către obiectele naturii înaintea Creatorului și Stăpânului ei.

De ce să nu ne îndreptăm acum spre o opinie mai rezonabilă, din moment ce pare a fi împrumutată din bunul simț și bazată pe o simplă presupunere? Căci Varro o menționează și el, spunând că divinitatea elementelor este recunoscută și pentru că fără sprijinul lor nimic nu se poate naște, nu se poate hrăni sau nu poate crește care să servească la satisfacerea vieții umane și a vieții pământești în general. Trupurile și sufletele însele nu pot exista fără mijlocirea adecvată a elementelor, datorită cărora apare posibilitatea de a locui lumea, care este legată de condițiile zonelor climatice. Această posibilitate este păstrată peste tot, cu excepția acelor locuri unde frigul sau căldura intensă fac viața umană de neconceput. Prin urmare, soarele este recunoscut ca zeu, deoarece produce ziua prin propria sa putere, face fructele să se coacă prin intermediul căldurii și determină anul însuși prin intermediul anotimpurilor. Luna, bucuria nopții, care schimbă lunile, este, de asemenea, considerată un zeu, la fel ca și stelele, care dau semne oamenilor de la țară pentru a determina timpul și, în final, cerul însuși cu tot ce este sub el, pământul însuși cu tot ce este pe el și tot ce este în folosul omului. Însă elementele sunt considerate zeități nu numai pentru beneficiile lor, ci și pentru calamitățile care se produc ca și cum ar fi din cauza mâniei sau neplăcerii lor, cum ar fi fulgerul, grindina, căldura, vânturile patogene, precum și inundațiile, alunecările de teren și cutremurele. Căci pe bună dreptate recunosc drept zei pe cei care trebuie onorați în împrejurări fericite și temuți în cele nefericite, întrucât ei guvernează ajutorul și răul. Dar când se întâmplă așa ceva în viața oamenilor, atunci recunoștința sau plângerea nu se îndreaptă către obiectele în sine care ajută sau dăunează, ci către cei prin ale căror eforturi și puteri sunt săvârșite acțiunile. Astfel, în distracțiile voastre nu acordați coroană flautului sau citerei, ci artistului care prin arta sa le dirijează sunetul. La fel, când cineva este bolnav, nu mulțumiți lânii, nici medicamentelor, nici cataplasmelor, ci medicilor prin a căror grijă și efort sunt aplicate medicamentele. La fel, în nenorocire, când cineva este rănit de o armă, nu dați vina pe sabie sau pe suliță, ci pe dușman sau pe tâlhar. Și dacă cineva este strivit sub un acoperiș, nu dai vina pe țigle sau pe jgheaburi, ci pe bătrânețe. La fel, naufragiații nu se plâng de stânci sau de valuri, ci de furtună. Și pe bună dreptate. Căci este sigur că tot ceea ce se face trebuie atribuit nu celui prin care se face, ci celui prin care se face, întrucât izvorul acțiunii este cel care stabilește atât ceea ce se face, cât și

ceea prin care se face (așa cum fiecare lucru are aceste trei rațiuni: ce este, prin care este și din care este). Căci, în primul rând, există cineva care dorește ca ceva să se facă și care poate găsi mijloacele prin care să se facă. Așadar, bine faci să cauți cu sârguință vinovatul a tot ceea ce se întâmplă în lume,Dar în ceea ce privește fenomenele fizice, regulile tale sunt contrare naturii, deși în alte cazuri rațiunea ta se dezvăluie în ele. Căci îl privezi pe Creator de poziția sa supremă și iei în considerare ce se face, nu cine o face. De aceea crezi că elementele au putere și stăpânire, deși în realitate ele nu pot decât să slujească și să se supună. Și nu recunoaștem noi în acest studiu supremația unui Creator și Domn, în timp ce lăsăm elementelor slujba propriilor lor acțiuni, care apar tuturor ca o expresie a puterii?

Căci zeii nu sunt sclavi, iar cei care sunt sclavi nu sunt zei. Altfel, să demonstreze ei că este natural să fii liber din cauza indiferenței față de influențe și că din libertate urmează stăpânirea, iar din stăpânire divinitatea. Dacă tot ce este deasupra noastră este aranjat după o anumită ordine, în conformitate cu perioade fixe și se desfășoară la locul său și pe rând, în conformitate cu timpul și ceea ce îl guvernează, atunci nu este oare posibil să fim convinși din constanța și imuabilitatea acțiunilor, precum și din periodicitatea, grija pentru schimbări și uniformitatea alternanțelor, că există un conducător peste toate acestea, căruia, se pare, îi este clară toată activitatea lumească, îndreptată spre beneficiul sau răul rasei umane? Căci nu poți afirma că elementele fac totul și au grijă de toate pentru propriile lor scopuri și nu determină nimic pentru oameni, din moment ce le atribui divinitatea tocmai pentru că fie te ajută, fie te rănesc. Pentru că dacă fac totul doar pentru ele însele, atunci nu le datorezi nimic.

Mai departe, admiți că Divinitatea nu numai că aleargă sclavagist, ci mai presus de toate stă perfect nemișcată, astfel încât nici să nu se diminueze, nici să fie afectată, nici să nu piară? Într-adevăr, toată fericirea ei ar dispărea dacă ar suferi așa ceva. Dar stelele cad și există dovezi în acest sens. Și luna, când revine la forma sa anterioară, recunoaște cât de mult s-a diminuat. Ești obișnuit să observi marile descreșteri ale lunii la suprafața apei, deși eu nu cred în nimic din ceea ce știu magicienii. Chiar și soarele însuși este adesea eclipsat. Imaginează-ți ce cauze ale evenimentelor cerești vrei, dar Dumnezeu nu poate nici să se diminueze, nici să înceteze să existe. Așadar, să ia acest lucru în considerare apărătorii doctrinelor umane, care prin intermediul unor presupuneri artificiale contrazic înțelepciunea și adevărul. Căci este adesea natural ca oamenii să creadă că cel care vorbește cel mai bine vorbește cel mai adevărat și nu că cel care vorbește cel mai bine vorbește cel mai adevărat. Dar oricine reflectează profund asupra acestei chestiuni va spune cu siguranță că este mai probabil să fie adevărat că aceste elemente sunt guvernate de cineva și nu se mișcă după propria lor voință. Prin urmare, cei care sunt sub puterea altcuiva nu sunt zei. Și, în general, dacă cineva greșește, este mai bine să greșească în simplitate decât cu zel, precum filosofii. Dacă ne uităm la zeii de tip mitic, atunci putem fi mai degrabă de acord cu eroarea oamenilor din domeniul fizic, deoarece aici divinitatea este atribuită cel puțin celor pe care oamenii îi consideră superiori lor înșiși în rang, în măreție și în divinitate. Căci ceea ce este mai presus de om poate fi considerat foarte aproape de Dumnezeu.

Dar ca să ajungem la zeii mitici pe care îi atribuie poeții, nu știu dacă o astfel de investigație este posibilă pentru puterile noastre umile sau dacă zei atât de mari precum Mopsus Africanus și Amphiaraus Beotian trebuie stabiliți pe baza dovezilor divinității. Căci acum trebuie doar să atingem acest tip de zei, despre care vom da o analiză amănunțită la locul lui. Faptul că acești zei erau oameni este evident din faptul că nu îi numiți întotdeauna zei, ci îi numiți și eroi. Ce susținem atunci? Anume, dacă divinitatea trebuie atribuită morților, cu siguranță nu este atribuită unora ca aceștia. Căci, deși necinstiți cerul cu mormintele regilor voștri, prin aceeași obrăznicie voită, totuși, prin acest fel de zeificare, nu-i recunoașteți ca fiind oameni aprobați ai dreptății, virtuții, evlaviei și ai întregii bunătăți și nu vă resemnați cu faptul că sunteți vrednici de ridicol atunci când jurați fals pe numele lor? Dimpotrivă, dacă acești oameni sunt nelegiuiți și josnici, nu le luați voi fostele recompense ale gloriei umane, nu le anulați decretele și titlurile, nu le distrugeți imaginile, nu recuperați banii? Dar cel care respectă totul și nu numai că favorizează binele, ci îl și dăruiește cu generozitate, este el atât de indulgent încât să permită mulțimii să dispună de el liber și nu va permite el oamenilor să arate mai multă grijă și dreptate înzestrandu-l cu divinitate? Pot fi tovarășii regilor și împăraților mai buni decât alaiul Dumnezeului Preaînalt? Dar voi disprețuiți și vă îndepărtați de vagabonzi, exilați, cerșetori, schilodi, umili ca origine, necinstiți și chiar inițiați legal în cele cerești, incestuoși, adulterini, tâlhari, paricidi. Ar trebui să râdem sau să ne mâniem că zeii se dovedesc a fi ceea ce oamenii nu ar trebui să fie? Vă este rușine și, în același timp, apărați acest fel mitic de zei despre care vorbesc poeții. Căci ori de câte ori îi criticăm pe zeii voștri pentru ceea ce este jalnic, josnic, crud, îi apărați considerând toate acestea ficțiune, permisă de licența poetică. Și ori de câte ori o astfel de licență poetică este tăcută, nu numai că nu o disprețuiți, ci chiar o onorați și o întruchipați în artele corespunzătoare și chiar o includeți în programele școlare pe baza literaturii. Platon credea că poeții, ca acuzatori ai zeilor, ar trebui exilați, iar Homer însuși, deși cu o coroană pe cap, ar trebui expulzat din stat. Dar din moment ce vă acceptați și apărați din nou poeții, de ce nu credeți poveștile lor despre zeii voștri? Și dacă îi credeți, atunci de ce onorați astfel de zei? Dacă îi veneraţi pentru că nu îi credeți pe poeți, de ce îi lăudați pe acești mincinoși și nu vă temeți să-i insultați pe cei ai căror detractori îi veneraţi? Într-adevăr, nu ar trebui să se ceară veridicitate de la poeți. Nu recunoașteți voi, când vorbiți despre cei care au devenit zei după moarte, că au fost oameni înainte de moarte? Și ce e de mirare dacă cei care au fost oameni sunt rușinați de eșecurile umane,crime sau fabule omenești? Nu-i credeți pe poeți chiar și atunci când vă bazați un rit sacru pe poveștile lor? De ce este răpit preotul lui Ceres, dacă acest lucru nu i s-a întâmplat lui Ceres? De ce sunt sacrificați copiii altora lui Saturn, dacă el și-a cruțat propriii copii? De ce este castrat un bărbat în onoarea zeiței Idaeană, dacă același lucru nu i s-a întâmplat unui anumit tânăr care a respins dragostea zeiței și, prin urmare, a rănit-o profund? De ce femeile din Lanuvia nu participă la sărbătorile sacrificiale ale lui Hercule, dacă nu a existat nicio vină anterioară a femeilor? Poeții mint într-adevăr, dar nu prin faptul că zeii voștri, când erau oameni, au făcut ceea ce au relatat, nici prin faptul că au atribuit urâciuni zeității, în timp ce vi se pare mai probabil că zeii nu au fost ceea ce îi reprezintă, ci prin faptul că îi reprezintă a fi zei.

Rămâne ultima specie de zei, și anume, zeii tribali, aparținând popoarelor. Despre acești zei, aleși din capriciu și nu din cunoașterea adevărului, există relatări private. Cred că

Dumnezeu este cunoscut peste tot, este prezent peste tot, domnește peste tot, toată lumea trebuie să-L venereze, toată lumea trebuie să merite favoarea Lui. Dar dacă chiar și cei pe care întreaga lume îi venerează în comun nu au nicio dovadă a adevărului divinității lor, atunci cu atât mai mult cei pe care propriii lor supuși nu îi cunosc. Căci este o astfel de teologie demnă de respect, care este abandonată chiar și de zvon? Câți oameni din lume au văzut sau au auzit de Atargata sirienilor, de Celeste africanilor, de Barsutin maurilor, de Obod și Dusar arabilor, de Belenus din Noricum? Sau acei zei despre care vorbește Varro: Delventinus din Casinienus, Visidianus din Narnia, Numiternus din Atinenus, Ancharius din Asculanus și Nortia Vulsinus care i-au precedat, chiar și ale căror nume nu sunt în niciun fel superioare celor umane? Găsesc ridicoli zeii care conduc un oraș sau altul, a căror venerație se limitează la zidurile sale. Măsura în care ajunge libertatea de succesiune a zeilor este demonstrată de superstițiile egiptenilor, care venerează chiar și animale domestice, pisici, crocodili și pe Anubisul lor. Nu le este de ajuns că l-au zeificat pe om. Vorbesc despre cel venerat nu numai de Egipt sau Grecia, ci de întreaga lume, pe care africanii jură și despre care se pot găsi informații de încredere în cărțile noastre. Căci acel Serapis, care odinioară se numea Iosif, provenea dintr-un popor sacru. El, cel mai tânăr dintre frați, dar superior în inteligență, a fost vândut de frații săi în Egipt din invidie și a slujit acolo în casa regelui egiptean, Faraonul. Regina nerușinată a vrut să se împace cu el, dar, deoarece acesta nu a ascultat-o, l-a raportat regelui, iar regele l-a aruncat în închisoare. Aici, după ce a interpretat corect visele unor oameni, și-a dezvăluit astfel puterea spiritului. Între timp, regele a avut și niște vise groaznice. Întrucât cei pe care regele i-a invitat au refuzat să le interpreteze, această oportunitate i-a fost dată lui Iosif. A fost eliberat din închisoare și i-a interpretat regelui visele astfel: șapte vaci grase înseamnă șapte ani de fertilitate, iar șapte vaci slabe - șapte ani de recoltă proastă. Prin urmare, Iosif l-a sfătuit pe rege să creeze rezerve din abundența anterioară în caz de foamete viitoare. Regele l-a crezut. Evenimentele i-au demonstrat inteligența, sfințenia și grija. Faraonul i-a încredințat gestionarea aprovizionării cu cereale a întregului Egipt. A fost numit Serapis datorită podoabelor de pe capul său. Aceste podoabe aveau forma unei măsuri de pâine și aminteau astfel de distribuirea pâinii, iar spicele de porumb din jurul lui arătau că acest om era responsabil pentru pâine. Și câinele, care se află în împărăția morților, a fost pus sub mâna sa dreaptă, deoarece prin mâna lui au fost depășite nenorocirile egiptenilor. Cu el este asociată și Faria, a cărei etimologie a numelui indică faptul că era fiica regelui Faraon. Faraonul, printre alte onoruri și recompense, i-a dat-o pe fiica sa în căsătorie. Dar, deoarece intenționau să onoreze atât animalele, cât și oamenii, au combinat imaginea amândurora într-un singur Anubis, pentru ca acesta să poată fi văzut mai bine.că poporul, care era violent, neascultător de regii săi, servil față de străini, adică, în sensul deplin al cuvântului, o fire sclavă, plină de murdărie canină, și-a divinizat trăsăturile firii și caracterului.

Cartea a doua - Partea a 2-a

Am luat în considerare lucrurile cele mai faimoase sau remarcabile din aceste trei tipuri de teologie, conform diviziunii zeilor stabilite de Varro, astfel încât răspunsul nostru privind ordinea fizică, mitică și generică a zeilor să poată fi considerat suficient. Și întrucât acum toate ideile religioase nu mai aparțin filosofilor, poeților sau popoarelor, ci conducătorilor romani cărora le-au fost transmise și de la care au dobândit autoritate,

trebuie să intrăm acum într-o altă vastă regiune a erorii umane, un desiș de pădure care trebuie tăiat, deoarece a reușit să ascundă erorile instabile ale trecutului, care au primit semințele superstiției. Dar Varro a împărțit și zeii romani în trei tipuri: în zei cunoscuți, necunoscuți și aleși. Ce absurditate! De ce aveau romanii nevoie de zei necunoscuți, dacă aveau unii cunoscuți? Sau poate doreau să concureze cu prostia ateniană? Căci atenienii au un templu cu inscripția: „Zeii necunoscuți". Dar cum se poate venera ceea ce nu se cunoaște? Mai mult, dacă aveau deja zei cunoscuți, ar fi trebuit să se mulțumească cu ei și nu ar fi trebuit să-i dorească pe cei aleși. Aici pot fi condamnați de impietate. Căci dacă aleg zei precum cepele, atunci cei pe care nu îi aleg sunt declarați lipsiți de valoare. Noi însă îi împărțim pe zeii romani în două feluri: în zei comuni și particulari, adică în cei pe care îi au în comun cu toate celelalte popoare și în cei pe care ei înșiși i-au inventat. Nu ar trebui să-i identificăm cu zeii publici și străini? Căci acest lucru este dovedit de altarele zeilor străini de la templul Carnei și de cele publice de pe Palatin. Întrucât zeii comuni se numără printre zeii fizici sau mitici, am vorbit deja despre ei. Vorbind despre zeii privați ai romanilor, suntem uimiți de acest al treilea fel de zei ostili, pentru că niciun alt popor nu i-a acceptat la fel de mult ca ei. Îi împărțim pe toți ceilalți zei în două clase: unii luați de la oameni și alții pur și simplu inventați. Întrucât, așadar, morții sunt zeificați pentru meritele lor din viață, trebuie să obiectăm și să arătăm că nu merită acest lucru. Ei cred că Enea, acest războinic lipsit de glorie, lovit de o piatră, și-a adorat tatăl. Ce armă josnică, o armă pentru câini! Și cât de rușinoasă este rana provocată de ea! Însă Enea este arătat și ca un trădător al țării sale, la fel ca Antenor. Și, deși multora nu le place acest lucru, trebuie știut că Enea și-a abandonat compatrioții când țara sa era în flăcări și că trebuie să fie clasat mult mai jos decât acea femeie cartagineză care nu l-a urmat pe soțul ei, Hasdrubal, care și-a implorat timid dușmanii, precum Enea, nu s-a gândit, luându-și copiii cu ea, să-și păstreze frumusețea și tatăl prin fugă, ci s-a aruncat în focul Cartaginei arzătoare, ca și cum ar fi fost în brațele țării ei care piere. Este Enea pios pentru că și-a luat singurul fiu și pe tatăl său în vârstă cu el când i-a abandonat pe Priam și Astianax? Dar trebuie să fie și mai urât romanilor, căci în jurămintele lor pun bunăstarea împăraților și a familiilor lor mai presus de legăturile dintre copiii, soțiile și tot ceea ce le este comun.ceea ce le este drag. Îl venerează pe fiul lui Venus, iar Vulcan, știind acest lucru, tolerează acest lucru, iar Junona îngăduie acest lucru! Dacă fiii ajung la cer datorită respectului față de părinții lor, nu ar trebui să-i considerăm mai degrabă pe tinerii argivi zei pentru că, pentru ca mama lor să nu comită o încălcare a lucrurilor sacre, au depășit noțiunile omenești obișnuite despre evlavie și și-au adus mama, înhamându-se la car? De ce nu este mai mult decât o fiică pioasă, care cu propriii sâni și-a hrănit tatăl, murind de foame în închisoare, mai mult o zeiță? Căci ce altceva este faimos Enea, decât faptul că nu s-a arătat niciodată în bătălia de la Laurenți? Din nou, ca de obicei, a fugit din luptă ca un trădător.

Romulus a devenit și el zeu după moartea sa. Dacă asta se datorează faptului că a fondat un oraș, atunci de ce nu au devenit zei și alți fondatori de orașe, inclusiv femei? La urma urmei, Romulus și-a ucis fratele și a furat cu trădare fetele altora. De aceea este zeu, de aceea este Quirinus, pentru că părinții lui au stârnit un strigăt (quiritatum est) din cauza lui. Cum a meritat Sterculinus să fie zeu? Dacă Sterculinus a fertilizat cu sârguință câmpurile, atunci Augeas a adunat și mai mult gunoi de grajd. Dacă nebunul Faunus, fiul lui Picus, a acționat ilegal, atunci ar trebui mai degrabă tratat decât zeificat. Dacă fiica lui

Faunus era atât de castă încât nici măcar nu se asocia cu bărbații, fie din cauza sălbăticiei, fie pentru că era conștientă de urâțenia ei, fie pentru că îi era rușine de nebunia tatălui ei, cu cât mai demnă ar fi numită Bona Dea - Penelope, care prin blândețe a reușit să-și păstreze castitatea, aflându-se printre atâția pretendenți fără valoare? Și Sanctus a primit un templu de la regele Plotius pentru ospitalitatea sa, deși Ulise ar fi putut să-ți aducă un alt zeu - sub forma celui mai bun la suflet Alcinous.

Trec la ceva mai josnic. Scriitorii voștri nu s-au rușinat să povestească despre Larentina. Ea a fost o femeie publică fie când l-a alăptat pe Romulus (de aceea a fost numită „lupoaică", pentru că era o prostituată), fie când a fost amanta lui Hercule, care era deja mort, adică deja un zeu. Căci se spune că preotul templului său, jucându-se cu el însuși în templu la pietricele, pentru a-și imagina un adversar pe care nu-l avea, juca cu o mână pentru Hercule și cu cealaltă pentru sine, iar dacă el însuși câștiga, lua pentru sine de la victimele lui Hercule o cină și o prostituată, iar dacă Hercule, adică cealaltă mână, câștiga, îi oferea lui Hercule același lucru. Și astfel a câștigat mâna lui Hercule, care poate fi numărată printre cele douăsprezece munci ale sale. Preotul templului îi poftește lui Hercule la cină și i-o aduce pe prostituata Larentina. Cina este mistuită de focul care a distrus trupul lui Hercule însuși și acum consumă tot ce se află pe altar. Larentina doarme singură în templu: femeia, care tocmai ieșise de pe ușile bordelului, își imaginează că în vis se întâlnește cu Hercule și, de fapt, s-ar putea să fi visat asta, dacă s-ar fi gândit la asta în realitate. Când părăsește templul dis-de-dimineață, un tânăr, Tarucius, al doilea, ca să spunem așa, Hercule, este cuprins de o dorință pasională de a o poseda și o invită la el acasă. Ea îl urmează, crezând că acest lucru va fi în avantajul ei, deoarece Hercule i-a spus acest lucru, și reușește ca tânărul să se unească cu ea într-o căsătorie legitimă (cu adevărat, o relație cu concubina zeului însuși nu poate rămâne nepedepsită!), iar soțul ei o face moștenitoare. Mai târziu, cu puțin timp înainte de moartea sa, a lăsat moștenire poporului roman câmpul destul de mare pe care l-a dobândit cu ajutorul lui Hercule. Prin aceasta, divina Laurentina a dobândit dreptul la divinitate pentru toate fiicele sale, pe care urma să le facă moștenitoare. Ei bine, o femeie atât de vrednică a sporit gloria zeilor romani! Dintre toate numeroasele soții ale lui Hercule, desigur, doar Laurentina este iubită, căci numai ea este bogată și mult mai fericită decât Ceres, care i-a plăcut mortului. Cu astfel de exemple și cu astfel de dorințe ale întregului popor, cine nu ar putea fi recunoscut drept zeu? Cine a contestat vreodată divinitatea lui Antinous? A fost Ganimede ° mai fermecător decât el sau mai drag iubitei sale? Tu ai deschis cerul morților, îi conduci neîncetat pe drumul de la lumea de dincolo la stele. Așa că și prostituatele se suie acolo, ca să nu credeți că vă așezați împărații mult mai sus.

Romanii, nemulțumindu-se să-i fi recunoscut drept zei pe cei pe care îi văzuseră, îi auziseră și îi atinseseră anterior, ale căror imagini erau cunoscute, ale căror fapte erau povestite și a căror memorie era răspândită universal, au cerut niște umbre incorporeale și fără suflet, propriu-zis, numele lucrurilor și le-au recunoscut drept zei, încredințând zeităților individuale fiecare stare a omului de la chiar concepția în pântece. Astfel, există un anumit zeu Consevius, care prezidează concepția în timpul actului sexual; există o zeiță Fluvionia, care hrănește pruncul în pântece; apoi Vitumnus și Sentinus, cu ajutorul cărora pruncul începe să trăiască și să simtă; apoi Diespeter, care aduce femeia însărcinată la naștere. Candelifera este prezentă și la naștere, deoarece a născut la lumina

lumânărilor, și alte zeițe care și-au primit numele de la un serviciu sau altul la naștere. Romanii credeau că Carmenti îl ajutau pe nou-născut în timpul nașterii: Postverta îl ajuta pe cel născut greșit, iar Prosa îl ajuta pe cel născut corect. Farinus a fost numit și el zeu - pentru vorbire (ab effatu), iar Locutius - de la vorbire (a loquendo). Cunina îl protejează pe copil de deochi și îl adormește. Iar Levana și Runcina îl cresc împreună. Este surprinzător că zeii nu s-au ocupat încă de purificarea copiilor de impurități! Apoi Potina și Edula îl învață pe copil să bea și să mănânce pentru prima dată, Statina îl învață să stea în picioare (statuendi), Adeon - să vină (adeundi), iar Abeon - să meargă (ab abeundo). Romanii o au și pe Domiduca, precum și pe Menta, care învață atât binele, cât și răul. Există, de asemenea, zei ai dorinței (voluntas): Volumnus și Voleta. Ei au Paventina, zeița fricii (pavor), și Venilia, zeița speranței, Volupia, zeița plăcerii (voluptas), și Prestitia, zeița excelenței, și Peragenor - de la faptă, și Cons - de la consiliu (consilium). Juventa este zeița tinerilor care îmbracă toga, iar Fortuna Barbata este zeița oamenilor. Cât despre zeii nunții, aceștia au Afferenda - de la aducerea (ab afferendis) zestrei. Ce rușine! Au introdus Mutun, și Tutun, și zeița Pertunda, și Subig, și Prema Mater. Aveți milă de zei, nerușinaților! Nimeni nu este prezent la jocurile tinerilor soți. Doar tinerii căsătoriți se distrează pe canapele - și roșesc.

Câți zei mai trebuie să enumăr, pe care i-ați acceptat? Nu ați roșit îndeajuns? Nu știu dacă ar trebui să râd de prostia voastră sau să-ți învinovățesc orbirea. Pentru câți zei și pe care trebuie să-i descriu? Pe cei mari sau pe cei mici? Pe cei vechi sau pe cei noi? Pe bărbați și pe femei? Pe cei necăsătoriți sau pe cei căsătoriți? Pe cei pricepuți sau pe cei nepricepuți? Pe cei de la țară sau pe cei de la oraș? Pe cei băștinași sau pe cei străini? Căci atâtea familii, atâtea clanuri cer să le stabilească originea, încât este imposibil să-i examinăm, să-i distingem și să-i descriem. Dar cu cât subiectul este mai amplu, cu atât este necesar să-l restrângem și, prin urmare, din moment ce acum încercăm doar să arătăm că toți zeii voștri sunt oameni (nu pentru că nu știți acest lucru, ci pentru a vă reaminti, căci se pare că ați uitat), vom vorbi, de dragul conciziei, doar despre strămoșul lor. Căci natura strămoșului aparține, fără îndoială, tuturor urmașilor săi.

Zeii voștri, presupun, provin de la Saturn. Căci, deși Varro îi numește pe Jupiter, Junona și Minerva cei mai vechi zei, totuși nu trebuie să ne îndepărtăm de opinia că fiecare tată este mai în vârstă decât copiii săi. Prin urmare, Saturn este mai în vârstă decât Jupiter, așa cum Cerul este mai în vârstă decât Saturn: căci Saturn a venit din Cer și din Pământ. Dar nu voi vorbi despre originea Cerului și a Pământului. Fie ce-o fi, ei au fost mult timp necăsătoriți și fără copii înainte de a deveni soț și soție și părinți. Cu siguranță au avut mult timp să crească până la o astfel de dimensiune! În cele din urmă, de îndată ce glasul Cerului a început să devină aspru și sânii Pământului să se întărească, au intrat în căsătorie. Presupun că fie Cerul a coborât la mireasă, fie Pământul a trebuit să se înalțe la mire. Fie ce-o fi. Pământul a conceput din Cer și l-a născut pe Saturn. Este remarcabil că el nu semăna cu niciunul dintre părinții săi. Dar să-l nască ea. Cel puțin înainte de Saturn nu au produs pe nimeni și nici după aceea, cu excepția lui Opa singură. Aici urmașii lor au încetat. Căci Saturn a castrat Cerul adormit. Am citit despre Cer că este de gen masculin. Căci ce fel de tată poate exista dacă nu este bărbat? Dar cu ce l-ar putea castra cineva? Avea o seceră. Pe atunci? Căci Vulcan, inventatorul uneltelor de fier, nu sosise încă. Iar Pământul, devenind văduv, nu s-a căsătorit, deși era tânără. Căci nu avea alt Cer.

Dar ce se întâmplă atunci? Poate că marea o va îmbrățișa? Dar apa ei este sărată și este obișnuită cu cea proaspătă. Așadar, Saturn este singurul om în cer și pe pământ. Și el însuși, ajungând la vârsta adultă, se căsătorește cu sora sa. Pe atunci nu existau legi care să interzică incestul sau să pedepsească paricidul. Apoi și-a devorat fiii: mai bine pentru el să-i devoreze decât ca lupii să-i arunce. Căci se temea ca unul dintre fiii săi să urmeze exemplul tatălui său, luând secera. După nașterea lui Jupiter și îndepărtarea lui, a înghițit o piatră în loc de un copil. Prin acest truc a rămas mult timp în ignoranță, până când în cele din urmă a fost atacat și lipsit de regatul său de către fiul pe care nu-l înghițise și care crescuse în refugiu. Acesta este patriarhul zeilor pe care Cerul și Pământul vi l-au născut cu ajutorul moașelor poetice.

Însă unii îl interpretează pe Saturn subtil, fizic, prin intermediul alegoriilor. Anume, Saturn ar fi considerat timpul; Cerul și Pământul sunt părinții săi, deoarece nu provin de la nimeni; este prevăzut cu o seceră pentru că timpul distruge totul și devorează copiii pentru că distruge în sine tot ce vine de la el. Acest lucru este confirmat de numele său: Kronos; acesta este numele său în greacă, același cu „Chronos”. De asemenea, numele său latin este derivat din „semănat” (a sationibus) de către cei care cred că el este creatorul și că prin el semințele cerești coboară pe pământ. Opus i se adaugă atât pentru că semințele aduc bogăția (ops) vieții, cât și pentru că apar ca urmare a muncii (opus). Aș dori să mi se explice această interpretare ambiguă. Fie a fost Saturn, fie timpul. Dacă timpul, atunci cum Saturn? Dacă Saturn, atunci cum timpul? Căci nu se poate presupune că ambele sunt cu adevărat prezente în el. Ce a împiedicat timpul să fie venerat în propria sa natură? Ce a împiedicat omul sau fabula despre el să fie venerate după chipul său și nu după chipul timpului? De ce o astfel de interpretare, dacă nu cumva este vorba de a înfrumusețа un obiect josnic cu explicații false? Nu vreți ca Saturn să fie timpul și, prin urmare, îl numiți om, sau nu vreți ca el să fie om și, prin urmare, îl considerați timp. Este sigur că zeul vostru Saturn a fost păstrat în scrierile antice ca un om care a trăit pe pământ. Tot ceea ce nu există poate fi considerat incorporeal; în raport cu ceea ce există, invențiile sunt nepotrivite. Din moment ce se știe că Saturn a trăit, în zadar îl înțelegeți alegoric. Acest lucru nu vă este permis, pentru că nu veți nega că a fost om și nu poate fi considerat nici zeu, nici timp. În literatura voastră, se vorbește constant despre originea lui Saturn. Am citit despre acest lucru la Cassius Severus, în Cornelii, Nepos și Tacitus, precum și la greci, Diodor și alții care au studiat antichitățile. Nicăieri nu există dovezi mai sigure ale șederii lui Saturn decât în Italia. Căci după ce a rătăcit prin multe țări și s-a oprit în Atica, s-a stabilit în Italia sau, cum se numea atunci, în Oenotria, fiind primit de Janus sau Janis, cum îl numesc salii. Dealul pe care s-a stabilit se numea al lui Saturn, iar orașul pe care l-a fondat există și astăzi sub numele de Saturnia. În cele din urmă, întreaga Italie a fost numită în memoria lui Saturn. Astfel, țara care conduce lumea dă mărturie despre aceasta; și, deși nu totul este clar despre originea lui Saturn, totuși din faptele sale este evident că a fost om. Dacă, așadar, Saturn a fost om, atunci, desigur, a provenit dintr-un om, și nu din Cer și Pământ. Dar, din moment ce părinții săi erau necunoscuți, ar putea fi ușor numit fiul celor ai căror copii pot fi considerați cu toții. Căci cine nu numește cerul și pământul tată și mamă din respect? Nu este oare obiceiul oamenilor să spună despre acele ființe necunoscute care apar brusc că au căzut din cer? Prin urmare, din moment ce străinul a apărut brusc, au început să-l numească ceresc peste tot.De asemenea, este obișnuit să numim oamenii de origine necunoscută „copii ai

pământului”. Tac despre faptul că în vremurile străvechi oamenii erau grosolani atât în sentimente, cât și în minte și, prin urmare, puteau accepta cu ușurință o persoană necunoscută drept zeu, mai ales dacă era vorba de un rege, și chiar primul.

Voi mai spune câteva lucruri despre Saturn, ca să pot pregăti un scurt discurs despre ceilalți zei, după ce am vorbit suficient despre strămoș, și ca să nu omit mărturia importantă a scripturii divine, care ar trebui să fie pe deplin încrezătoare datorită vechimii sale. Căci Sibila a existat înainte de toată literatura voastră, și anume, Sibila care a fost adevărata vestitoare a adevărului și ale cărei cuvinte le puneți în gura profeților demonici. Ea vorbește în versuri de șase picioare astfel despre generarea lui Saturn și faptele sale: „În a zecea generație a rasei umane după potop, au domnit Saturn, Titan și Iapetus, cei mai viteji fii ai Cerului și ai Pământului”. Așadar, dacă aveți vreo încredere în scriitorii voștri și în cele mai vechi scrieri, care, datorită vechimii lor, sunt apropiate de acea vreme, atunci aceasta este suficientă pentru a vedea că Saturn și urmașii săi au fost oameni. Nu ne vom opri asupra fiecăruia dintre zeii voștri, ci ne vom limita la o scurtă relatare, bazată pe originea lor. Ceea ce sunt urmașii este evident din ceea ce au fost strămoșii: din muritor vine muritorul, din pământesc - pământesc. Generație după generație vine pe lume. Căsătorii, concepții, nașteri au loc. Patrii, posesiuni, regate, monumente sunt cunoscute. Așadar, cei care nu pot nega nașterea zeilor trebuie să-i considere oameni muritori, iar cei care îi recunosc ca muritori nu trebuie să-i considere zei.

Însă puterea lor, spun ei, este evident prezentă în ei. Cei despre care este imposibil să se spună că au fost altceva decât oameni de la început sunt admiși în numărul zeilor, spunând că au devenit zei după moarte. Aceasta este opinia lui Varro și a celor care îi împărtășesc erorile. Mă voi opri aici, căci dacă zeii voștri au fost aleși în rândurile zeilor în ceea ce privește ordinul senatorial, atunci voi, ca oameni raționali, trebuie să admiteți că există un conducător suprem, precum un împărat, care are puterea de a alege zei, căci nimeni nu poate acorda altora ceea ce nu conduce el însuși. Mai mult, dacă ei înșiși s-au putut face zei după moarte, de ce au dorit să rămână la început într-o stare inferioară? Sau dacă nu există nimeni care să fie capabil să creeze zei, de ce spun ei că au devenit zei aceia pe care numai altcineva i-ar putea crea? Deci nu aveți niciun motiv să negați că există un conducător (manceps) al divinității. Prin urmare, vom analiza motivele alegerii oamenilor ca zei.

Presupun că veți da două motive. Căci cel care distribuie divinitatea o face fie pentru a avea ajutoare, protectori sau împodobitori ai măreției sale, fie pentru a răsplăti pe fiecare după meritele sale. Este imposibil să ne imaginăm un alt motiv. Este posibil să răsplătești pe cineva fie pentru sine, fie pentru cel care este răsplătit. Dar primul motiv nu corespunde unei divinități care poate produce un zeu din ceea ce nu este zeu, deoarece îi atribuie slăbiciune umană, ca și cum ar avea nevoie de munca sau ajutorul altora, și chiar morți. Acest lucru este cu atât mai surprinzător cu cât Dumnezeu a fost capabil să-și creeze zei nemuritori chiar de la început. Oricine se angajează să discute acest lucru nu va zăbovi asupra lui, dacă va compara doar divinul cu umanul. Căci și a doua opinie, conform căreia Dumnezeu se presupune că acordă divinitatea oamenilor pentru meritele lor, trebuie respinsă. Dar dacă divinitatea le-a fost acordată cu adevărat pentru aceasta,

dacă raiul a fost deschis oamenilor antici pentru meritele lor, atunci trebuie să ne gândim de ce nu s-a găsit mai târziu nimeni care să fie vrednic de o astfel de onoare. Sau nu mai există niciun loc în rai? Așa, vedeți, sunt privilegiile antichității în ceruri! Să vedem dacă acestea sunt meritele anticilor. Cine spune că le-au meritat cu adevărat, presupune că au avut merite. Dacă în vremurile străvechi cineva nu putea dobândi divinitatea prin fapte rele, atunci pe bună dreptate i-ați inclus printre zei pe fratele și sora incestuoase - Opus și Saturn. Jupiter, răpit în copilărie, nu era vrednic de adăpostul și sânii oamenilor și pe bună dreptate s-a trezit în Creta. În cele din urmă, după ce a crescut, Jupiter nu-l detronează pe nimeni altul decât pe propriul său tată, fericitul rege al epocii de aur, în timpul căruia oamenii nu cunoșteau nici truda, nici sărăcia, ci trăiau în liniște senină, când „pământul nu cunoștea plugul: rodea singur, fără cereri sau rugăciuni". Jupiter, vedeți, își ura tatăl pentru că comitea incest, pentru că voia să-l devoreze și pentru că îl castrase pe bunicul său. Dar acum el însuși are relații sexuale cu sora sa, așa că cred că zicala „așa tată, așa fiu" i se aplică mai întâi. Nu există mai multă evlavie în fiu decât în tată! Dacă ar fi existat atunci legi drepte. Jupiter ar fi trebuit tăiat în jumătate și cusut în doi saci deodată. După ce pofta lui Jupiter fusese temperată de incest, putea el să ezite vreodată când trebuia să comită infracțiuni mai mici, adică adulter și desfrâu? Poezia s-a săturat de el, aproape așa cum suntem obișnuiți să facem când trebuie să povestim despre un fugar, încărcându-l cu povara infracțiunilor pe care nu le-a comis. Uneori este reprezentat ca un risipitor, când se presupune că a plătit pentru un bou sau costul unui bou și a umplut bordelurile cu aur, adică și-a deschis calea către ele cu bani; alteori este înfățișat ca un vultur care răpește [un băiat], alteori ca o lebădă cântătoare.Nu relatează aceste fabule cele mai rușinoase urâciuni și cele mai mari crime? Nu devin oare moravurile și caracterele umane și mai depravate din cauza lor? Nu este nevoie să discutăm aici în detaliu cum demonii, urmașii de multă vreme ai îngerilor răi, au încercat să-i îndepărteze pe oameni de la credință prin necredință și prin astfel de fabule. Căci dacă firea oamenilor, care își văd exemplul în împărații, conducătorii și învățătorii lor, nu ar fi fost similară cu ei, ar fi cerut de mult alte exemple de imitat. Cu cât mai rău este cel care nu este mai bun?! L-ați onorat pe Jupiter cu numele de familie Optimus (cel mai bun), iar Vergil îl numește „drept". De aceea, toți zeii voștri practică incestul cu ai lor, sunt nerușinați cu ceilalți, impii, nedrepți. Cel care nu a fost încă complet dezonorat în fabule nu este vrednic să devină zeu.

Întrucât însă se obișnuiește să se aleagă dintre oameni zeii care sunt numărați printre ei și întrucât, potrivit lui Dionisie Stoicul, zeii sunt împărțiți în cei născuți și cei creați, voi vorbi despre acest fel de zeu. Discuția noastră se va referi în principal la Hercule: este el vrednic de cer și de divinitate? Desigur, divinitatea este acordată pentru virtuți demonstrate de bunăvoie, dar dacă divinitatea i-a fost dată lui Hercule pentru vitejia sa, întrucât ucidea mereu diverse animale, atunci ce este de mirare în aceasta? Nu ucid oare criminalii, abandonați fiarelor, sau gladiatori, a căror valoare este nesemnificativă, animale și mult mai feroce, luptând singuri cu multe? Dacă a atins divinitatea prin rătăcirile sale prin lume, câți bogați au fost trimiși în rătăciri de libertatea plăcută și câți filozofi de sărăcia umilitoare? De ce să nu ne amintim de cinicul Asclepiade, care a văzut întreaga lume stând pe o singură vacă, care îl purta pe spate și uneori îl hrănea cu ugerul său? Dacă Hercule a ajuns chiar în iad, nu se știe oare că drumul până acolo este deschis tuturor? Dacă l-ai zeificat pentru numeroasele sale crime și bătălii, atunci Pompei cel

Mare, care i-a pus pe fugă pe pirați, fără a lăsa nici măcar Ostia neatinsă, a comis mult mai multe crime și a câștigat mult mai multe bătălii. Și câte mii de oameni a exterminat Scipio într-un singur colț al Cartaginei - Byrsa? Cu cât mai vrednic este Scipio de divinitate decât Hercule! Adaugă la isprăvile lui Hercule ultrajele pe care le-a comis împotriva fecioarelor și a soțiilor, jartierele Omfalei și abandonarea rușinoasă a campaniei argonauților din cauza dispariției unui tânăr frumos. Adaugă la isprăvile sale, după aceste ultraje, nebunia sa și adora săgețile cu care și-a ucis copiii și soția! Cine s-a condamnat mai vrednic la rug din cauza remușcării pentru filicid decât el? Cine, căruia i s-a dat otravă pentru infidelitatea față de soția sa, a meritat mai mult să moară de o moarte rușinoasă? Și l-ai ridicat de pe rug la cer la fel de ușor ca un altul ucis de foc divin, care, învățând puțin medicament, a înviat morții. Acest fiu al lui Apollo, și el bărbat prin virtutea faptului că este nepotul lui Jupiter, strănepotul lui Saturn (sau mai degrabă un bastard, întrucât tatăl său este necunoscut și el, conform mărturiei lui Socrate din Argos, fiind abandonat, a fost găsit și alăptat chiar mai rușinos decât Jupiter - la sânii unui câine), a fost pe bună dreptate, ceea ce nimeni nu poate nega, lovit de fulger. Aici Jupiter Optimus este din nou furios, crud cu nepotul său, invidios pe medicul iscusit. Dar Pindar nu ascunde vina lui Esculap când spune că a fost pedepsit pentru lăcomia și zgârcenia sa, deoarece, de fapt, a ucis pe cei vii și nu a înviat morții, abuzând de arta sa venală. Se spune că mama sa a murit din același motiv și pe bună dreptate, deoarece a născut un monstru atât de periculos pentru lume și astfel s-a urcat la cer pe aceeași scară ca el. Dar atenienii ar trebui să știe că jertfesc unor astfel de zei: căci jertfesc lui Esculap și mamei sale în cinstea părinților lor decedați.Ca și cum ei înșiși nu l-ar venera pe Tezeu, un zeu adevărat! De ce nu, dacă și-a abandonat binefăcătoarea pe un țărm străin din cauza aceleiași uitări sau chiar nebunii care a cauzat moartea tatălui său?

Ar fi o poveste lungă să vorbesc despre cei pe care i-ați onorat cu o înmormântare în stele și pe care i-ați numărat cu atâta îndrăzneală printre zei. Cred că Castor, Perseu și Erigone merită să fie luați din cer la fel de mult ca tinerețea lui Jupiter. Dar ce este surprinzător în asta? Ați mutat chiar și câini, scorpioni și crabi în cer. Nici măcar nu voi vorbi despre acei zei pe care îi venerați sub formă de oracole: aceasta este mărturia lor despre divinitate. Ce? Credeți că există zei în a căror putere se află tristețea, de exemplu, există Viduus, care separă sufletul de trup, dar nu permiteți ca acesta să fie închis între ziduri; există și Ceculus, care ia vederea ochilor; există Orbona, care privează urmașii și, în sfârșit, există zeița morții însăși. Omițând restul, voi spune că, în opinia noastră, există zei ai locurilor din orașe sau zei-locuri: atât Părintele Janus, cât și zeița Jana - pentru arcade, și zeul celor șapte munți (montes septem) - Septemmontius. Unii dintre acești zei au altare și temple în aceleași locuri, alții - în alte locuri și pe cheltuiala altora. Tac despre Înălțare, care și-a primit numele de la ascensiune (a scansione), despre Clivicola, care și-a primit numele de la deal (a clivis). Tac și despre zeii Forculus, numit după uși (a foribus), despre Cardea, numită după balamalele ușilor (a cardinibus), despre Limentinus, numit după praguri (limines) sau despre alții pe care vecinii tăi îi venerează sub numele de zei ai ușilor. Căci ce este special la asta, când ai zei speciali în bordeluri, bucătării și chiar închisori? Astfel, cerurile sunt pline de acești nenumărați zei, propriu-zis romani, între care sunt distribuite cele mai variate îndatoriri ale vieții, astfel încât nu mai este nevoie de alți zei. Însă, din moment ce printre romani acei zei despre care am vorbit mai sus sunt venerați în mod privat și nu este ușor pentru străini să afle despre ei, atunci cum se face

că tot ceea ce, potrivit romanilor, administrează acești zei, este realizat cu succes în orice fel și la fiecare popor, când garanții lor sunt aici nu numai lipsiți de onoruri, dar nici măcar nu sunt cunoscuți?

Dar se spune că unii zei au descoperit fructe și lucrurile necesare vieții. Vă întreb, atunci când spuneți că le-au găsit, nu recunoașteți prin aceasta că ceea ce au găsit a existat înainte? Atunci de ce nu-L onorați pe Creatorul acestor daruri, ci, în schimb, pe cei care le-au găsit? Căci înainte ca cineva să găsească ceva, fiecare îi mulțumește în mod natural autorului acestuia și recunoaște că Dumnezeu este cel căruia îi aparține cu adevărat rolul de Creator, prin care au fost creați atât cel care a găsit, cât și ceea ce a fost găsit. Smochinul verde african era necunoscut la Roma până când Cato l-a adus la senat pentru a arăta cât de aproape de Roma era acel stat ostil, a cărui subjugare a insistat întotdeauna. Gnaeus Pompeius a fost primul care a introdus cireșe în Italia din Pont. În opinia mea, descoperitorii fructelor ar fi putut, de asemenea, să obțină divinitatea de la romani în semn de recunoștință. Toate acestea sunt la fel de nesuportabile ca ideea de a deveni zei pentru inventarea artelor. Dacă artiștii moderni sunt comparați cu anticii, cu cât mai vrednici sunt modernii de divinizare! Vă întreb: nu este antichitatea depășită în toate artele, din moment ce lucrări noi apar peste tot în fiecare zi? Prin urmare, nu faci decât să lezezi gloria celor pe care îi divinizezi pentru artele lor, deoarece îi provoci astfel la o competiție cu rivali invincibili.

În cele din urmă, nu le refuzați păzitorilor religiei voastre să recunoască drept zei pe toți cei pe care antichitatea îi recunoștea drept zei și în care generațiile următoare au ajuns să creadă. Prin urmare, această mare prejudecată religioasă romană a ajuns până la noi, împotriva căreia trebuie să ne ridicăm, atunci când ieșim împotriva voastră, păgânilor. Anume, ei spun că romanii au devenit stăpâni și conducători ai întregii lumi pentru că au meritat-o prin îndeplinirea strictă a îndatoririlor religioase, datorită cărora aproape tocmai zeii romanilor au învins. Desigur, Sterculus, Mutun și Larentina le-au acordat dominația mondială! Se pare că, la urma urmei, poporul roman este destinat dominației propriilor zei. Căci nu cred că zeii străini ar dori mai degrabă dominația unui popor străin decât a lor, că ar neglija, abandona și chiar trăda patria lor, unde s-au născut, au crescut, au devenit faimoși și au fost îngropați. Prin urmare, același Jupiter n-ar fi îngăduit armelor romane să-i cucerească Creta, uitând de peștera sa Idaeană, și de scuturile de cupru ale Coribanților, și de parfumul „subtil” al doicii sale. N-ar fi preferat el mormântul său întregului Capitoliu, pentru ca țara în care se odihnește cenușa sa să domnească mai repede? Ar fi putut Juno să-și dorească cu adevărat ca Cartagina, pe care o iubea și o prefera Samosului, să fie arsă, și de urmașii lui Enea? Se știe că... carul ei stătea aici, Iată-i armura. Și zeița visase de mult, Dacă soarta i-ar fi permis, să ridice acel regat printre neamuri.

Nu putea, săraca, să reziste sorții! Dar romanii nu au acordat la fel de multă onoare Soartei, care le dăduse Cartagina în mâini, precum i-au dat Larentinei. Dar acești zei nu dau putere asupra regatelor. Dacă Jupiter domnea în Creta, Saturn în Italia, Isis în Egipt, atunci cei care au avut norocul să supună regi foarte pioși domneau acolo și ei. Așadar, sclavul creează conducători, iar fostul sclav al lui Admet extinde stăpânirile cetățenilor romani, distrugându-l în același timp pe credinciosul său admirator Cresus, după ce l-a

indus în eroare cu un oracol ambiguu. De ce se temea zeul să proclame cu fermitate că Cresus va fi lipsit de regat? S-ar crede că zeii, înzestrați cu putere regală, ar fi fost vreodată capabili să-și protejeze orașele! Dacă au suficientă putere pentru a-i proteja pe romani, atunci de ce nu a protejat Minerva Atena de Xerxes? Sau de ce nu a salvat Apollo Delphi de Pyrrhus? Fie ca cei care și-au pierdut orașele să protejeze Roma, dacă evlavia romană o merită! Dar nu a căpătat oare religia romanilor forma actuală după ce au dobândit puterea supremă și și-au extins granițele? Deși cultul lui Dumnezeu a fost introdus de Numa, totuși, la acea vreme, religia nu transfera încă proprietatea ta către statui și temple. Religia era frugală, riturile sărace, altarele temporare, vasele mizerabile, fumul din ele insuficient, iar zeul însuși nu se găsea nicăieri. Așa că romanii nu au devenit religioși înainte de a fi mari și nu sunt mari pentru că sunt religioși. Dimpotrivă, cum ar fi putut romanii să dobândească puterea prin evlavia și marea lor grijă față de zei, când au dobândit această putere mai degrabă insultând zeii? Căci, dacă nu mă înșel, fiecare regat este dobândit prin război și se extinde prin războaie. Iar învingătorii statului insultă zeii statului. Căci cuceritorii distrug atât ziduri, cât și temple, ucid atât cetățeni, cât și preoți, jefuiesc atât lucrurile sacre, cât și cele profane. Romanii au tot atâtea trofee câte sacrilegii; tot atâtea triumfuri asupra națiunilor câte au asupra zeilor. Cuceritorii iau și statuile zeilor, care, dacă sunt capabili să simtă, cu siguranță nu-i iubesc pe cei care i-au răpit. Însă, întrucât zeii nu simt nimic, sunt insultați fără pedeapsă, și, întrucât sunt insultați fără pedeapsă, sunt venerați în zadar. Așa că cel a cărui măreție este dobândită prin victorii nu o poate extinde prin merite religioase și fie, pe măsură ce crește, insultă religia, fie, pe măsură ce este insultată, crește. Toate popoarele, fiecare la vremea sa, au avut regate, cum ar fi, de exemplu, asirienii, mezii, perșii, egiptenii. Unii dintre ei încă domnesc, dar chiar și cei care și-au pierdut regatele nu au rămas fără religie și se închină chiar și zeilor care nu au fost buni cu ei, până când, în cele din urmă, aproape toată stăpânirea a trecut la romani. Așadar, soarta vremurilor ține regatele. Căutați-L pe Cel care a stabilit ordinea vremurilor. El distribuie și regatele și acum a concentrat puterea supremă în mâinile romanilor, ca niște bani strânși de la mulți datornici și puși într-un singur ladă. Ceea ce a hotărât El cu privire la această putere, știu cei care stau cel mai aproape de El.

Către soție

Traducere: E. Yunca

Traducere: E. Yunca

Cartea întâi

Dragul meu prieten în slujba Domnului! Am considerat necesar să-ți las instrucțiuni în cazul în care voi părăsi această lume înaintea ta. Am trăit o viață suficient de lungă, ajutându-ne reciproc cu sfaturi înțelepte. Nu ar trebui atunci să ne ocupăm de mântuirea sufletelor noastre, amintindu-ne unii altora de căile de a dobândi binecuvântările nestricăcioase și Împărăția lui Dumnezeu? Mă rog lui Dumnezeu să iei aminte la îndemnurile mele, Dumnezeule, căruia i se cuvine cinstea, demnitatea, gloria și închinarea de acum și în vecii vecilor, amin.

Voi începe prin a-ți sugera, dacă este posibil, să nu te căsătorești a doua oară. Nu vei face aceasta pentru Mine, ci ca să te ajuți pe tine însuți. Căci creștinii care au părăsit această lume nu se vor reuni în căsătorie în ziua învierii, ci vor fi ca îngerii la înfățișare și la sfințenie (cf. Matei 22:30), așa cum a mărturisit Însuși Domnul, răspunzând la întrebarea cui îi va aparține soția care fusese căsătorită la rândul ei cu șapte frați. În Ziua Judecății, niciunul dintre soții ei nu se va supăra și nu o va privi cu mustrare. Așadar, să nu crezi că te sfătuiesc să rămâi văduvă din dorința de a-ți păstra trupul în curăție pentru tine. Nicio plăcere rușinoasă nu se va născu din nou pentru noi: Domnul nu a promis o astfel de fericire deșartă robilor Săi. Cât de folositor îți este sfatul meu, ca oricărei femei creștine, voi încerca acum să explic mai detaliat.

Departe de noi gândul de a condamna uniunea dintre bărbat și soție, o uniune binecuvântată de Dumnezeu, necesară pentru păstrarea și răspândirea rasei umane în întreaga lume, cu condiția ca această uniune să fie una singură. Adam a fost singurul soț al Evei, iar Eva singura lui soție, căci Dumnezeu a luat-o singură din coasta lui. Știu că patriarhii au avut mai multe soții și au avut și concubine. Dar, deși sinagoga a fost un prototip al Bisericii noastre, ea conținea totuși multe lucruri care au fost abolite de Legea Nouă. Legea Nouă era așteptată tocmai pentru că cea Veche era imperfectă. Cuvântul lui Dumnezeu trebuia să vină să ne îmbrace cu circumcizia spirituală. Omisiunile și omisiunile primei revelații au arătat că era necesar să se perfecționeze Legea, iar acest lucru a fost împlinit de Domnul nostru în Evanghelie și de Apostolul Său în Epistole, unde tot ce era superfluu a fost abolit și tot ce era confuz a fost explicat.

Dacă vorbesc despre libertatea din vremurile vechi și corectarea ei ulterioară, nu rezultă că Hristos a venit să despartă soții și să distrugă uniunea conjugală, că odată cu venirea Sa orice căsătorie a devenit nelegiuită. Numai ereticii pot afirma acest lucru, care, printre alte erori, cred că este necesar să se separe pe cei care s-au unit într-un singur trup și, prin urmare, se răzvrătesc împotriva lui Dumnezeu, Care, după ce a extras din bărbat substanța pentru crearea femeii, le-a insuflat dorința de a se uni în căsătorie. Nicăieri nu citim că căsătoria este interzisă, căci este în sine un bine. Doar Apostolul ne învață că este mai bună decât căsătoria. Permițând-o, el preferă abstinența acesteia. El permite căsătoria din cauza vicleniilor ispititorului, dar preferă abstinența în vederea sfârșitului iminent al lumii. Când luăm în considerare argumentele sale, vedem că ne este permis să ne căsătorim doar din necesitate și, din moment ce necesitatea depreciază ceea ce este permis, se spune: Mai bine este să te căsătorești decât să arzi (1 Corinteni 7:9). Se pune întrebarea: este cu adevărat bun un lucru care este propus doar pentru că este preferat unui lucru inferior? Dacă este mai bine să te căsătorești, este doar pentru că arderea este mai rea. Dar cu cât mai bine este să nu te căsătorești și să nu arzi! În timp de prigoană, este mai bine, cu permisiunea Domnului, să fugi din cetate în cetate (Matei 10:23), decât să te lași prins și, prin tortură, să renunți la credință. Dar fuga este bună doar în comparație cu apostazia. Într-un cuvânt, tot ce este permis nu este bun, căci chiar motivul permisiunii este îndoielnic, întrucât un lucru bun nu are nevoie de permisiune. A prefera celibatul este aproape același lucru cu a condamna căsătoria. Nu spuneți că o acțiune este bună pentru că nu este rea și că nu este rea pentru că este inofensivă. Adevăratul bine nu este numai că nu este dăunător, ci și util. Trebuie să preferăm ceea ce este util față de

ceea ce nu are alt merit decât acela că este inofensiv: primul este echivalent cu câștigarea întregii competiții, iar cel de-al doilea poate oferi un răgaz, dar nu și victorie. Să uităm ultimele cuvinte ale apostolului și să ne amintim doar de primele, dacă vrem cea mai mare răsplată. Chiar dacă nu ni le impune în mod direct ca pe o datorie, el sugerează acest lucru atunci când spune: O fată nevinovată se gândește la Dumnezeu, străduindu-se să fie sfântă atât cu trupul, cât și cu duhul; pe când femeia măritată are doar dorința lumească de a-i plăcea bărbatului ei (1 Corinteni 7:34). Ori de câte ori vorbește despre permisiunea căsătoriei, ne cheamă să-i urmăm exemplul și, cu adevărat, binecuvântat este cel care a ajuns ca Pavel.

Citind că trupul este slab, ne-am obișnuit să ne facem îngăduințe. Dar se spune și acolo că duhul este statornic (Matei 26:41). Ambele sunt spuse în același sens, căci trupul este din pământ și duhul este din cer. De ce ne îndreptățim prin ceea ce este slab în noi, în loc să ne bazăm pe ceea ce este puternic în noi? De ce nu ar trebui să cedeze cele pământești în fața celor cerești? Dacă duhul este mai statornic decât trupul, deoarece este de o origine mai nobilă, atunci vina noastră este că alegem cele mai slabe. Două slăbiciuni omenești fac necesară căsătoria: prima și cea mai importantă este pofta trupească, iar a doua este pofta lumească. Dar noi, slujitorii lui Dumnezeu, trebuie să le respingem pe amândouă, căci am renunțat la lux și la deșert. Pofta trupească caută îndreptățire în vârstă, tânjește după bucuria frumuseții altuia și se laudă cu propria îndrăzneală: afirmă că o soție are nevoie de un soț care să o protejeze, să o consoleze și să o ferească de bârfele rele. Când auzi astfel de argumente de la cineva, citează-i exemplul surorilor noastre care resping căsătoria și preferă sfințenia: ele sunt miresele lui Dumnezeu, căci Dumnezeu este frumusețea și inocența lor. Cu El trăiesc, cu El conversează, cu El petrec ziua și noaptea, Lui îi aduc rugăciunile lor ca zestre și de la El primesc, ca dar de nuntă, mila. Ele și-au ales o soartă bună și, refuzând căsătoria pe pământ, sunt deja numărate printre cetele îngerilor. Fie ca acest exemplu să te întărească în abstină, să lase pofta trupească să facă loc iubirii divine și, pentru bucuriile trecătoare, trecătoare, vei primi o răsplată cerească, veșnică.

Dorințele lumești își au izvorul în vanitate, lăcomie, ambiție, nemulțumire față de lucrurile mărunte: aceasta este ceea ce face adesea necesară căsătoria. Refuzând răsplata cerească, ele vor să fie stăpânele casei altuia, să se bucure de bogățiile soțului lor, să-și folosească superioritatea pentru a atrage respect nu după propriile merite. Departe de credincioși astfel de gânduri! Nu ar trebui să-și facă griji pentru viitor, dacă numai să se încreadă în promisiunile lui Dumnezeu, care îmbracă crinii câmpului cu frumusețe, trimite hrană păsărilor cerului, care ne interzice să ne facem griji cu ce să îmbrăcăm și cum să ne hrănim mâine, căci El știe de ce au nevoie sclavii Săi [1] . Nu este vorba de greutatea colierelor și brățărilor, nu de splendoarea hainelor, nu de hamalii de sclavi galici sau germanici, ci de mulțumirea cu puțin, care însoțește de obicei modestia și castitatea. Nu vei avea nevoie de nimic dacă te dedici Domnului și, posedându-L, vei poseda totul. Amintește-ți de îndurările Sale cerești și tot ce este pământesc ți se va părea de dispreț. Celibatul, promis lui Dumnezeu, are nevoie de un singur lucru - de statornicie.

Există oameni care se căsătoresc pentru urmași, din dorința de a avea copii, o dorință uneori foarte amară. Dar acest gând ar trebui să fie și departe de noi. De ce să dorim

copii, când avându-i, dorim ca ei să părăsească repede nefericita noastră vârstă și să fie acceptați de Domnul, așa cum a vrut Apostolul? Avem destule griji pentru propria noastră mântuire, dacă nici măcar nu avem copii! Să căutăm o povară cu care sunt împovărați păgânii înșiși, de care, încălcând chiar legile, se străduiesc să scape? De ce a zis Domnul: Vai de cei ce au însărcinate și de cei care alăptează (Matei 24:19; Luca 21:23)? Nu este oare pentru că în Ziua Judecății copiii vor fi o povară pentru noi, pentru care căsătoria este vinovată? Văduvele vor fi scăpate de aceasta: se vor ridica ușor la primul strigăt al trâmbiței îngerești. Vor îndura ușor prigonirea, neavând nici copil în pântece, nici în brațe. Așadar, cine se căsătorește pentru poftă trupească sau lumească, sau de dragul procreației, trebuie să înțeleagă că niciunul dintre aceste motive nu se potrivește unui creștin. Să ne căsătorim în fiecare zi, și Ziua Judecății ne va prinde ca pe Sodoma și Gomora. Probabil că locuitorii acelor cetăți nu se ocupau doar de căsătorie și comerț, dar când Domnul spune: S-au căsătorit și au cumpărat (Luca 17:27 și următoarele), El numește cele mai importante vicii trupești și lumești, care, ca nimic altceva, distrag atenția de la slujirea lui Dumnezeu: primele - setea de plăceri, cele de-a doua - setea de câștig. Dar locuitorii Sodomei și Gomorei au păcătuit cu mult înainte de sfârșitul lumii. Ce soartă ne așteaptă, dacă începem să repetăm acum ce a adus atunci mânia Domnului? Căci, precum spune apostolul, vremea este aproape; de aceea, cei căsătoriți să fie ca și cum n-ar fi căsătoriți (1 Corinteni 7:29).

Dacă persoanele căsătorite uită că sunt căsătorite, atunci persoanele necăsătorite nu ar trebui să tindă spre căsătorie. O femeie creștină, după ce și-a pierdut soțul, ar trebui să uite de plăcerile carnale; chiar și soțiile păgâne fac acest lucru din respect pentru memoria soțului lor decedat. Dacă acest lucru pare dificil pentru cineva, vom da exemple de lucruri și mai dificile. Câți oameni s-au dedicat castității imediat după botez! Câți soți, prin consimțământ reciproc, au renunțat la actul carnal, devenind eunuci voluntari de dragul Împărăției lui Dumnezeu! Dacă abstinența este posibilă pentru cuplurile căsătorite, atunci este cu atât mai posibilă după desfacerea căsătoriei. Cred că este mai greu să renunți la ceea ce este la îndemână decât să nu dorești ceea ce este pierdut. Trebuie să considerăm abstinența unei femei creștine dificilă și anevoioasă, dacă chiar și femeile păgâne își dedică văduvia și virginitatea Satanei? La Roma, păzitorii focului nestins2 [2] sunt obligați să-și păstreze virginitatea sub pedeapsa morții. În Egia, o fată inocentă este aleasă ca preoteasă a Junonei din Aheea [3] , și chiar și în Delfi, profetesele nebune nu cunosc căsătoria [4] . Ceresul african este slujit de văduve [5] , care devin văduve într-un mod ciudat: își părăsesc soții în viață, alegând alte soții în locul lor și se abțin de la actul sexual cu ei atât de mult încât nici măcar nu își pot săruta propriii copii, iar o asemenea severitate a restricțiilor nu este compensată pentru ele de beneficiile sfintei noastre credințe. Iată ce a inventat diavolul pentru a-i atrage pe creștini de partea sa, prin faptul că slujitorii săi sunt capabili de cele mai mari sacrificii. El știe să distrugă oamenii chiar și prin virtuțile lor; nu contează pentru el dacă distruge sufletele prin poftă sau prin abstinența.

Domnul ne învață că abstinența este calea spre mântuirea veșnică, o mărturie de credință și cea mai bună pregătire a trupului nostru pentru ziua în care va fi îmbrăcat în nestricăciune pentru a împlini voia finală a lui Dumnezeu. Amintiți-vă, de asemenea, că nimeni nu poate părăsi lumea împotriva voinței lui Dumnezeu: nici măcar o frunză nu

cade din copac fără permisiunea Lui. Cel ce ne-a adus în lume ne va scoate și din ea. Și dacă eu mor înaintea ta prin voia lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu Însuși îți va distruge căsnicia. De ce atunci să restaurezi ceea ce Dumnezeu a distrus? De ce să renunți la libertatea acordată ție pentru a-ți impune noi cătușe? Se spune: Ești legat de nevasta ta? Deci nu cere divorțul. Ești slobod de nevasta ta? Deci nu te lega de căsătorie (1 Corinteni 7:27). Deși recăsătorirea nu este o greșeală, ea implică, potrivit apostolului, o necaz trupesc (28) . Cum atunci putem să nu iubim abstinența? Să ne bucurăm de ea la prima ocazie, pentru ca puritatea pe care nu am putut-o atinge în căsătorie să se păstreze în văduvie. Trebuie să primim cu bucurie oportunitatea care ne eliberează de îndatoririle pe care necesitatea ni le-a impus. Cât de rău face o a doua căsătorie sfințeniei este evident din statutele Bisericii și din preceptele Apostolului, care permite ca episcop să fie ales doar soțul unei singure soții (1 Timotei 3:2) și admite la preoție doar văduvele unui singur soț (5:9), pentru ca altarul lui Dumnezeu să rămână curat și fără păcat. Păgânii înșiși, mișcați de gelozia diavolului, preamăresc sfințenia văduviei. La Roma, marelui preot sau marelui preot i se interzice să se căsătorească de două ori [6] . Câtă înfrânare trebuie să fie plăcută lui Dumnezeu, dacă chiar și dușmanul Său simpatizează cu înfrânarea, nu din motive bune, desigur, ci cu scopul de a amesteca ceea ce este plăcut lui Dumnezeu cu ceea ce este neplăcut Lui.

Într-un singur cuvânt, rostit prin profet, Domnul ne arată cât de onorată este văduvia: Nu asupriți pe văduvă și pe orfan, ca să nu stați înaintea judecății Mele, zice Domnul (Isaia 1:17). Tatăl nostru ceresc a luat sub ocrotirea Sa două stări extrem de neputincioase, care sunt cu atât mai scumpe milei Sale, cu cât sunt mai disprețuite de oameni. Vedeți că El îl socotește egal cu Sine pe cel ce îngrijește de o văduvă: așa o prețuiește El, al cărei apărător zelos S-a declarat. Cred că nici fecioarele nu-I sunt atât de plăcute, deși în curând vor vedea fața lui Dumnezeu ca răsplată pentru curăția și nevinovăția lor. La urma urmei, este ușor să nu dorești ceea ce este necunoscut și să eviți ceea ce nu ai cunoscut niciodată. Există mai mult merit în abținerea unei văduve, pentru că știe de ce este lipsită. Fecioara este mai fericită, dar văduva este aproape mai vrednică: prima nu s-a abătut niciodată de la cale, în timp ce cea de-a doua este din nou pe drum; prima este încununată cu har, cea de-a doua cu curaj și vitejie. Există îndurări cerești și există altele pe care le merităm prin propriile noastre eforturi. Dumnezeu Își împarte îndurările după voia Sa. Un om care primește unele dintre ele prin propriile fapte, le datorează propriului său zel. Străduiește-te pentru abstinența și modestia, acest sprijin al castității, precum și pentru zelul în virtute și disprețul față de tot ce este lumesc. Asociază-te doar cu oameni plăcuți lui Dumnezeu, amintindu-ți de versetul sfințit de autoritatea apostolului: Legăturile vicioase nu fac decât să ne corupă [7] .

Tovarășele vorbărețe, lenețe, bețive și curioase împiedică respectarea văduviei. Ele tulbură modestia cu vorbe frivole, ne distrag de la severitate spre lene, ne îndreaptă spre beție, curiozitate deșartă și desfrâu. Niciuna dintre astfel de femei nu va vorbi despre binele monogamiei, căci, potrivit apostolului, dumnezeul lor este pântecele (Filipeni 3:19) și ceea ce este sub pântece. Aceasta este mărturia mea către tine, dragă soț, bazată pe cuvintele apostolului, dar completată de propriile mele gânduri. Dacă va trebui să mor, nădăjduiesc că vei găsi mângâiere citind ultimul meu sfat.

Cartea a doua

În prima parte a scrisorii mele, dragă prietenă în slujba lui Dumnezeu, am încercat să explic ce este potrivit pentru o femeie creștină să facă atunci când căsnicia ei este destrămată. Acum voi vorbi despre acele soții care, după ce au divorțat de soții lor sau după moartea acestora, nu numai că resping posibilitatea de a rămâne celibatare, dar, intrând într-o nouă căsătorie, încalcă chiar și porunca apostolului de a se căsători, pe cât posibil, cu un creștin (1 Corinteni 7:39). Mă tem că, după toate îndemnurile la monogamie și văduvie, menționând căsătoria, v-am arătat o portiță de scăpare de la datorie. Dar dacă mă înțelegeți bine, veți urma sfatul care este mai util. Cu adevărat, acest lucru este dificil și plin de inconveniente; cu atât este mai important să înduri această încercare. Nu aș considera necesar să vă reamintesc acest lucru dacă îngrijorarea mea nu ar fi mare. Căci cu cât continenta carnală este mai dificilă pentru o văduvă, cu atât încălcarea ei pare mai scuzabilă. Dar cu cât este mai permis să te căsătorești cu un creștin, cu atât este mai mare păcatul de a nu respecta ceea ce este posibil să se respecte. La urma urmei, Apostolul le sfătuiește și pe văduve și pe femeile necăsătorite să rămână așa cum sunt, spunând: Voiesc ca toți să-mi urmeze exemplul (7:7). Dar prin cuvintele „căsătoriți-vă numai cu o creștină" nu mai sfătuiește, ci poruncește direct. Sfaturile pot fi totuși neglijate fără pedeapsă, întrucât sfaturile depind de consimțământul nostru, dar nu putem încălca ordinul dat de autoritatea acordată lui. În primul caz, abuzăm de libertatea noastră, dar în al doilea arătăm neascultare directă.

Văzând în zilele noastre o femeie creștină căsătorindu-se cu un păgân și amintindu-mi de cazuri similare din trecut, mă minunez de îndrăzneala și ipocrizia consilierilor lor, căci nicăieri Scriptura nu permite acest lucru. Întreb, sunt ei înșelați de acel capitol din Prima Epistolă către Corinteni (7:12-14), unde este scris: Dacă vreun frate se căsătorește cu o femeie necredincioasă și ea trăiește în armonie cu el, să nu o părăsească; tot așa, o femeie creștină căsătorită cu un bărbat necredincios, dacă trăiește în armonie cu ea, să nu-l părăsească, căci un soț necredincios este sfințit de o soție credincioasă, așa cum o soție necredincioasă este sfințită de un soț credincios, altfel copiii voștri ar fi necurați. Unii creștini interpretează această regulă literal, înțelegând-o ca permisiunea de a se căsători cu necredincioși. Dar este destul de clar că acest text îi are în vedere pe creștinii care au venit la credință în timp ce erau deja căsătoriți, așa cum o dovedesc cuvintele: Dacă vreun frate se căsătorește cu un necredincios. El nu spune: A luat de soție o necredincioasă. El vrea să spună că cel căsătorit cu o necredincioasă și tocmai s-a convertit la Dumnezeu trebuie să rămână cu soția sa; cu alte cuvinte, noii convertiți nu ar trebui să creadă că sunt obligați să se despartă de soțiile care le-au devenit străine în credință. El adaugă chiar și un motiv, spunând că Domnul ne-a chemat în lume și că un credincios poate mântui un necredincios prin căsătorie (15-16). În cele din urmă, această interpretare este confirmată de final: Pe cine l-a chemat Domnul, să rămână așa (17) . Și presupun că ei îi numesc păgâni, nu creștini. Dacă ar fi vorbit despre cei care au devenit creștini înainte de căsătorie, le-ar fi permis acestora din urmă să se căsătorească cu cine doreau, dar acest lucru ar fi fost contrazis de următoarele sale cuvinte: Soția este liberă după moartea soțului ei și se poate căsători cu cine dorește, dar numai cu un creștin. (39).Înțelesul acestor cuvinte nu lasă nicio îndoială: ca să nu folosim greșit cuvintele „Să se căsătorească cu cine vrea", el adaugă: Numai cu un creștin. Sfântul apostol, așadar, care

dorește celibatul văduvelor și al femeilor necăsătorite și se dă drept exemplu pentru noi, le permite să se căsătorească din nou doar cu un creștin; aceasta este singura condiție pe care o stabilește. Numai cu un creștin, spune el, iar cuvântul „numai” dă o mare forță legii, făcând-o absolut obligatorie. Acest cuvânt poruncește și convinge, poruncește și mustră, obligă și amenință. Opinia apostolului este pe cât de clară pe atât de strictă; este elocventă în concizia ei, ca orice cuvânt divin care cere ascultare. Nu este oare clar câte pericole amenință credința, prevăzute de apostol din căsătoriile pe care le-a interzis? În primul rând, este pericolul de a pângări trupul unui creștin atingând trupul unui necredincios. „Dar”, va spune altul, „între un păgân căsătorit care intră în creștinism și un creștin necăsătorit, poate exista o asemenea diferență încât să se ferească de întinare, încât unuia să i se interzică să se căsătorească cu o necredincioasă, în timp ce celuilalt să i se permită să trăiască cu soția pe care o are deja?” - Cu ajutorul Duhului Sfânt voi răspunde la aceasta: Domnul preferă ca căsătoria să nu fie consumată, decât să permită desfacerea ei. El interzice divorțul, cu excepția cazurilor în care soția comite adulter [8] și recomandă în mod expres abstinența. Prin urmare, primul este obligat să rămână cu o soție păgână, al doilea nu are dreptul să se căsătorească cu o păgână. Conform Scripturii, păgânii care au devenit credincioși în căsătorie nu numai că nu sunt întinați prin unirea cu fostele lor soții, ci le pot și sfinți; Din aceasta este evident că bărbații care au crezut înainte de căsătorie nu pot sfinți femeile păgâne pe care le căsătoresc, căci harul lui Dumnezeu sfințește doar pe cele pe care le găsește în căsătorie; ceea ce harul nu sfințește este necurat, iar necuratul nu are parte de sfânt; el însuși îl întinează și îl distruge.

Prin urmare, creștinii care se căsătoresc cu păgâni sunt vinovați de curvie și ar trebui excomunicați din părtășia cu credincioșii, conform cuvântului apostolului, care interzice chiar și mâncatul cu astfel de oameni (1 Corinteni 5:11). Îndrăznim oare să ne înfățișăm înaintea Curții Domnului cu un astfel de contract de căsătorie? Să numim oare legitimă o căsătorie pe care El Însuși a interzis-o? Nu este o uniune interzisă curvie? Nu este templul lui Dumnezeu pângărit de prezența unui păgân în el, iar trupul lui Hristos prin contactul cu trupul unei desfrânate? Nu ne aparținem nouă înșine, ci suntem răscumpărați prin sângele lui Dumnezeu. Pângărindu-ne trupul, Îl pângărim: Dumnezeu v-a interzis în mod expres să vă căsătoriți cu păgâni, ca să nu pângăriți trupul lui Hristos, iar păcatul de bunăvoie este deosebit de grav. Cu cât este mai ușor să-l evităm, cu atât este mai criminal să ne supunem lui. Să luăm acum în considerare ce alte pericole a prevăzut apostolul din aceasta, nu numai pentru trup, ci și pentru duh. Nu ne slăbește treptat comunicarea zilnică cu necredincioșii credința? Dacă comunicarea cu oameni răi dăunează bunelor moravuri (15:33), atunci la ce va duce conviețuirea cu ei? Fiecare femeie creștină trebuie să-I fie plăcută lui Dumnezeu. Cum poate ea sluji la doi stăpâni: lui Dumnezeu și soțului ei, cu atât mai puțin unui păgân? La urma urmei, mulțumindu-i unui păgân, ea însăși va deveni inevitabil păgână la înfățișare, în dorința ei de a se împodobi și de a avea grijă de ea însăși și, în final, în desfrânarea ei nerușinată în pat, în timp ce adevărații creștini își îndeplinesc îndatoririle conjugale cu respect pentru însăși necesitatea lor, cu modestie și fără exces, ca și cum ar fi în fața lui Dumnezeu.

Cât de incompatibil este un astfel de soț cu îndatoririle unui creștin! Oare o soție poate să le îndeplinească, având alături un slujitor al diavolului, pe care l-a însărcinat să se amestece în aceste îndatoriri? Trebuie ea să participe la o priveghi? Soțul va face o

întâlnire la băi la acea oră. Va veni o zi de post? Soțul va invita prietenii la o sărbătoare chiar în acea zi. Va fi o procesiune religioasă? În acea zi sunt mai multe treburi casnice ca niciodată. Cine îi va permite soției sale să meargă din sat în sat pentru a vizita colibele sărace ale fraților ei? Ce soț va vrea să se despartă de ea noaptea, ca să poată merge să se roage cu frații în timpul întâlnirilor de noapte? Va tolera el ca ea să petreacă noaptea sărbătorind Paștele? O va lăsa să meargă cu sufletul liniștit la masa Domnului (1 Corinteni 11:20), care are o reputație proastă printre păgâni? Va tolera el ca ea să meargă în secret la închisoare pentru a săruta lanțurile unui mucenic? Pentru a-i saluta pe frați cu o sărutare? Să aducem apă pentru spălarea picioarelor credincioșilor, să împărțim pâine și vin cu ei în timpul cinei, să petrecem timp în contemplare și rugăciune? Dacă vine un străin, ce fel de primire îl așteaptă într-o casă străină? Când vine timpul să se împartă pâinea săracilor, ușile hambarului vor fi încuiate.

„Dar", va spune altul, „sunt și unii păgâni care îi susțin pe creștini în orice fel". Cu atât mai rău. Păgânii nu ar trebui să știe despre faptele noastre bune, iar noi nu ar trebui să facem fapte bune sub protecția lor. Cel care ne protejează știe ce facem; dar dacă ne ascundem de el, pentru că nu ne protejează, atunci ne temem de el. Și din moment ce Scriptura prescrie ambele: să facem fapte bune fără să-i informăm pe alții și fără frică, atunci vei încălca fie una, fie alta dintre interdicții: fie îți vei informa soțul, dacă este la curent cu treburile tale, fie te vei teme de el și vei face milostenie cu frică. Nu aruncați mărgăritare sub picioarele porcilor, ca nu cumva să-i calce în picioare și apoi, întorcându-se, să vă sfâșie (Matei 7:6). Iar mărgăritarele tale sunt acțiunile repetate zilnic de un creștin. Cu cât le ascunzi mai mult, cu atât vei stârni curiozitatea păgânilor. Vei putea să-ți faci în secret semnul crucii peste patul și trupul tău sau să scuipați ceva necurat? Dacă te trezești noaptea să te rogi, nu vei fi considerat o vrăjitoare? Nu va observa soțul tău că mănânci ceva pe ascuns înainte de fiecare masă? Și când va afla că este doar pâine, ce va crede despre tine în ignoranța lui? Nu se va plânge de astfel de secrete și chiar te va bănui că încerci să-l otrăvești? Susțin și condescend? Da, condescend, ca să le poată călca în picioare, ca să le poată batjocori pe soțiile al căror secret îl păstrează doar pentru a-l folosi împotriva lor atunci când au nenorocul să nu le facă pe plac. Da, condescend pentru a-și obține zestrea, ceea ce îi face să uite numele creștinului și să tacă până când vor să pună stăpânire pe avere, după ce și-au predat soțiile anchetei și procesului. De aceea, multe femei nu au vrut să creadă până nu au experimentat acest lucru în propria lor experiență tristă, până nu au apostaziat sub tortură.

Slujitoarea Domnului trebuie să trăiască alături de lari străini [9] , să celebreze sărbători păgâne și zilele de naștere ale regilor, să înghită fumul mirodeniilor la începutul anului și al fiecărei luni. Iese din casă prin uși împodobite cu lauri și lămpi, ca și cum ar fi un bârlog al desfrâului. Participând împreună cu soțul ei la ospețe și petreceri cu băutură, ea, obișnuită să slujească creștinilor, va fi uneori nevoită să-și slujească adversarii. Nu va percepe ea ca semn al viitoarei sale condamnări faptul că dă semne de atenție față de cei pe care urmează să-i judece? Din mâinile cui va primi mâncare? Din cupa cui va sorbi vin? Ce cântece vor auzi ea și soțul ei unul de la celălalt? Acestea vor fi melodii teatrale, de tavernă și de cârciumă. Vor conține ele mențiuni despre Dumnezeu, rugăciuni către Hristos, reflecții inspirate de citirea Sfintelor Scripturi, mângâiere spirituală și

binecuvântarea lui Dumnezeu? Totul în ele este străin, dușman, nepotrivit, îndepărtându-se de calea mântuirii.

Toate acestea i se pot întâmpla unei femei creștine căsătorite, dar atunci ea este îndreptățită prin porunca lui Dumnezeu de a nu se separa de soțul ei în speranța de a-l converti la credință. Dacă Dumnezeu se împacă cu o astfel de uniune, cu siguranță o va ajuta pe soția devotată și o va scuti de inconvenientul poziției ei echivoce. Poate că ea îi va inspira soțului ei păgân un asemenea respect pentru ea însăși, încât acesta nu va găsi în el nici un tiran, nici un trădător. El va începe să se minuneze de faptele ei bune, va vedea că este în multe privințe mai vrednică decât el, iar respectul crescând al lui pentru ea îl va face poate un convertit. Dar este cu totul altceva cu o femeie care intră în mod deliberat într-o căsătorie interzisă. Ceea ce Îi displace lui Dumnezeu Îl ofensează; iar ceea ce Îl ofensează aduce nenorocire. În plus, niciunul dintre păgâni nu este atât de milostiv față de creștini ca cel mai rău dintre ei. Prin urmare, există cei care sunt gata să intre în căsătorie cu ei. Iată cel mai bun argument că o uniune cu un păgân nu poate fi fericită: diavolul o aprobă, dar Dumnezeu o interzice.

Mai mult, să ne întrebăm dacă nu este împotriva legii, dacă suntem adevărați închinători ai legămintelor lui Dumnezeu. La urma urmei, chiar și printre păgâni, stăpânii severi nu le permit sclavilor lor să se căsătorească cu străini, ca nu cumva să se corupă, să-și neglijeze îndatoririle sau să le spună străinilor secretele stăpânului. Nu-i va pedepsi stăpânul, observând că fac cunoștință cu sclavii altora, în ciuda interdicției sale? Deci, sunt interdicțiile pământești mai stricte decât cele cerești? Dacă o femeie păgână, căsătorindu-se cu un păgân, își pierde libertatea, atunci o femeie creștină, intrând în căsătorie cu un sclav al diavolului, va rămâne liberă? Ea va nega, desigur, că Domnul prin apostol i-a interzis acest lucru, dar singurul motiv aici este slăbiciunea credinței ei și disponibilitatea pentru plăcerile lumești. Cel mai adesea acest lucru se arată în lux: cu cât o femeie bogată se laudă mai mult cu poziția ei, cu atât își umple mai lăcomie casa cu obiecte de lux care îi satisfac vanitatea. Astfel de lucruri inspiră dezgust în Biserică. La urma urmei, sunt puține mirese bogate în Biserica noastră. Ce ar trebui să facă? Să nu-i ceri diavolului un soț, ca să-și poată etala scaunele, catârii și frizerii pricepuți în fața tuturor. La urma urmei, un creștin, chiar și unul bogat, cu greu le va permite să facă asta. Evită să te comporți ca mulți păgâni nobili și bogați, care se unesc cu oameni săraci și josnici pentru a se bucura cu comoditate de roadele poftei lor. Alții, lăsând la o parte rușinea, se căsătoresc chiar și cu eliberații sau sclavii lor, pentru a se bucura de libertatea lor fără pedeapsă. Totuși, oare o femeie creștină ar trebui să fie ofensată de faptul că se căsătorește cu un bărbat fără avere, care o poate îmbogăți cu sărăcia lui? Dacă Împărăția lui Dumnezeu nu aparține bogaților, atunci săracii trebuie inevitabil să o aibă ca soartă. Ce zestre mai bună, ce bogăție mai mare, dacă nu fericirea veșnică? Prin urmare, o femeie creștină ar trebui să se considere fericită atunci când este recunoscută ca egală în această lume cu cineva căruia, poate, în viitor, nu va fi vrednică să-i slujească.

Cum se poate întreba cineva dacă este bogat, pe care Dumnezeu Însuși a încercat să-l înzestreze cu proprietăți? Cum se poate descrie fericirea căsătoriei, sfătuită de Biserică, sfințită de rugăciunile ei, vestită de îngerii din ceruri, binecuvântată de Dumnezeu Tatăl? Căci pe pământ copiii nu se căsătoresc fără consimțământul părinților lor. Cât de plăcut

trebuie să fie ca două inimi să se unească în aceeași nădejde, slujire și credință! Cu adevărat, sunt doi într-un singur trup: unde este un singur trup, este și un singur duh. Se roagă împreună, îngenunchează împreună, postesc împreună, se aprobă și se sprijină reciproc. Sunt egali în Biserica lui Dumnezeu și la masa lui Dumnezeu, își împărtășesc în mod egal prigoana și odihna, nu ascund nimic unul de celălalt, nu sunt împovărați unul de celălalt. Fiecare dintre ei poate fi vizitat liber în boală și dacă este în nevoie și sprijinit financiar. Nu există nicio constrângere pentru ei să dea milostenie, niciun pericol să fie prezenți la celebrarea sfintelor taine, nicio piedică în îndeplinirea îndatoririlor zilnice, nicio nevoie să se închine în secret și să șoptească rugăciuni. Cântă împreună psalmi și imnuri, încercând să se întreacă unii pe alții în lăudarea lui Dumnezeu. Domnul se bucură, văzând unanimitatea lor, trimite pace în casa lor și rămâne cu ei; și unde este El, duhul răutății nu va intra. Aceasta ne învață Apostolul. Luați în considerare toate acestea cu atenție, pentru a nu urma exemplul unor femei. Credincioșilor nu le este permis să se căsătorească a doua oară, dar chiar dacă li s-ar permite, nu ar trebui să facă acest lucru spre propriul lor folos.

Despre Botez (De Baptismo)

© Text original, traducere în limba rusă, comentarii — Grup editorial „Progres” — „Cultură”

Editare generală și compilare de A.A. Stolyarov

© Text original, traducere în limba rusă, comentarii — Grup editorial „Progres” — „Cultură”

Editare generală și compilare de A.A. Stolyarov

1–3 . Despre proprietățile naturale ale apei care acționează în mod miraculos în sacramentul botezului

1. Dătătorul de viață este sacramentul apei noastre [10], căci, după ce am spălat cu ea păcatele orbirii de ieri, suntem eliberați pentru viața veșnică! Raționamentul nostru nu va fi zadarnic; se adresează atât celor care sunt suficient de experimentați în credință, cât și celor care sunt destul de ușor de crezut, fără a aprofunda sensul tradiției, care, din ignoranță, mărturisesc o credință fictivă neiluminată. Și de aceea vipera ereziei lui Cain, care a apărut recent aici, a captivat mulți cu învățătura sa cea mai otrăvitoare, întorcându-se în primul rând împotriva botezului [11] . Este clar că aceasta este natura ei. La urma urmei, viperele, aspidele și chiar baziliscii se țin de obicei în locuri uscate și fără apă [12] . Dar noi, peștii, urmând „peștele” (icJuV) lui Iisus Hristos al nostru, ne naștem în apă [13] și nu păstrăm viața în alt mod decât rămânând în apă. Așadar, această creatură, care nici măcar nu avea dreptul legal de a preda [14] , a înțeles bine cum să omoare peștii - scoțându-i din apă.

2. Dar cât de nerăbdător se străduiește corupția să submineze sau să distrugă complet credința, atunci când o atacă chiar din temeliile pe care este construită! Mai mult, nimic

nu tulbură sufletele oamenilor mai mult decât aparenta simplitate a lucrărilor lui Dumnezeu, comparată cu măreția rezultatului promis. Așa este și aici. Deoarece un om, scufundat în apă cu o asemenea simplitate, fără fast, fără nicio pregătire specială și, în plus, fără cheltuială, primește botezul cu rostirea câtorva cuvinte [15] și iese din apă puțin mai curat sau deloc curat, moștenirea veșniciei pare cu atât mai incredibilă. Permiteți-mi să fiu mincinos dacă misterele și sărbătorile idolatre, dimpotrivă, nu creează credință și respect pentru ele însele prin ofrande, pregătiri și cheltuieli. O, necredință jalnică, care îi neagă lui Dumnezeu principalele Sale atribute, simplitatea și puterea! Ce se întâmplă atunci? Nu este oare minunat că moartea este distrusă prin abluțiune? Dar cu atât mai mult ar trebui să credem acolo unde tocmai pentru că este uimitor nu credem! Căci ce trebuie să fie lucrările lui Dumnezeu dacă nu dincolo de orice uimire? Noi înșine suntem uimiți, dar pentru că credem. Necredința însă se uimește și ea, dar nu crede; se uimește de cele simple ca de ceva neînsemnat și de cele sublime ca de ceva imposibil. Dar să fie așa cum credeți. Cuvintele divine au fost deja rostite despre ambele: Dumnezeu a ales lucrurile nebune ale lumii ca să o rușineze pe înțelepciunea ei (cf. 1 Corinteni 1:27), iar lucrurile care sunt foarte grele oamenilor sunt ușoare pentru Dumnezeu (cf. Matei 19:26). Căci dacă Dumnezeu este și înțelept și puternic, lucru pe care nici măcar cei care Îl disprețuiesc nu-L neagă, atunci a lucrat cu cea mai mare vrednicie alegând ca obiect al lucrărilor Sale opusul înțelepciunii și puterii - nebunia și slăbiciunea. Căci fiecare abilitate își are originea în ceea ce este chemată la iveală.

3. Având în vedere aceste cuvinte ca precepte, vom arăta că nu este atât de nechibzuit și imposibil să fii regenerat prin intermediul apei. De ce a fost atunci această substanță atât de onorată? Cred că trebuie să apreciem importanța (auctoritas) acestui element lichid. Căci apa este din abundență și, într-adevăr, a fost așa de la începutul lumii. Căci este unul dintre acele elemente care, fiind neformă, s-au odihnit cu Dumnezeu înainte de orice aranjament al lumii. La început, spune Scriptura, Dumnezeu a creat cerul și pământul. Pământul era invizibil și neform, iar întunericul era peste fața adâncului și Duhul Domnului se mișca peste fața apelor (Gen. 1:1-2) [16] . Așadar, omule, în primul rând, trebuie să respecți vârsta apelor ca fiind cea mai veche substanță; apoi scopul lor înalt ca sediul Duhului lui Dumnezeu [17] , prin urmare mai plăcut Lui decât toate elementele existente atunci. Căci întunericul era atunci încă complet și urât, fără podoaba stelelor, iar abisul trist, iar pământul neîngrijit, iar cerul inestetic. Numai umezeala, o substanță mereu perfectă, plăcută, simplă, pură în sine, era vrednică să-L poarte pe Dumnezeu. În plus, nu s-a dovedit că aranjarea ulterioară a lumii i-a dat lui Dumnezeu ocazia să folosească influența ordonatoare a apelor în multe feluri? Căci, pentru a suspenda firmamentul la mijloc, El a împărțit apele; și a separat apele pentru a stabili uscatul. După ce lumea a fost adusă în ordine din starea ei elementară și a trebuit să i se dea locuitori, apele au fost primele care au primit porunca de a produce ființe vii. Umezeala a fost prima care a produs lucruri vii, astfel încât la botez nu ar părea surprinzător că apele au putut da viață. Și nu a fost oare lucrarea creării omului însuși finalizată cu ajutorul apelor? Pământul este potrivit ca material pentru aceasta, dar numai umed și umed. Apele au fost separate înainte de a patra zi în locul lor rânduit, iar umezeala rămasă în pământ l-a transformat în noroi. Dacă aș urmări mai departe tot sau o mare parte din ceea ce mi-aș putea aminti despre semnificația acestui element, despre puterea sau harul său, despre câte daruri, cât beneficiu, cât ajutor aduce lumii, atunci, mă tem, s-ar putea părea că am adunat mai

degrabă laude ale apei decât dovezi ale puterii irezistibile a botezului. Dar cu o certitudine mai mare aș putea înlătura toate îndoielile cu privire la substanța pe care Dumnezeu a inclus-o în toate creaturile și lucrările Sale și pe care în sacramentele Sale a făcut-o agent generator - căci apa, guvernând viața pământească, aduce beneficii și în cer.

4–6 . Apa ca substanță a botezului și energia sa

4. Ar fi însă suficient să ne oprim asupra a ceea ce descoperă esența botezului și, mai ales, asupra a ceea ce prefigura deja atunci în acțiunea Duhului lui Dumnezeu forma botezului: Duhul, încă de la începutul lumii, a zburat peste ape, intenționând să zăbovească doar peste apele celor botezați. Însă sfântul, desigur, era mai presus de sfânt, iar acesta din urmă își primea sfințenia de la primul. Căci orice substanță subordonată preia inevitabil o calitate de la cea care este mai presus de ea, în special cea trupească de la cea spirituală, care pătrunde ușor și ia în stăpânire datorită subtilității substanței sale. Astfel, natura apelor, sfințită de sfânt, a primit însăși puterea de a sfinți. Să nu se întrebe nimeni: Suntem noi botezați acum cu aceleași ape care erau la începutul lumii? Cu siguranță nu cu aceleași, ci din același gen, întrucât genul este unul, iar speciile multe. Același lucru propriu genului, în abundență se află și specia. Prin urmare, nu contează dacă botezăm în mare sau într-un iaz, într-un râu sau într-un izvor, într-un lac sau într-o baltă. Și nu există nicio diferență între cei pe care Ioan i-a botezat în Iordan și Petru în Tibru. A primit eunucul pe care Filip l-a botezat pe drum în prima apă pe care a întâlnit-o [18] mai mult sau mai puțin har? Prin urmare, fiecare apă, prin avantajele originii sale, primește sacramentul sfințirii de îndată ce Dumnezeu este invocat. Căci imediat Duhul coboară din cer și este prezent în ape, sfințindu-le cu Sine Însuși, iar ele, sfințite în acest fel, absorb puterea sfințirii. Cu siguranță există aici o asemănare cu actul obișnuit al spălării, doar că în loc de murdărie suntem acoperiți cu păcate, care sunt spălate de apă. Dar păcatele nu sunt vizibile pe carne (căci nimeni nu poartă pe pielea sa semnele idolatriei, poftei sau înșelăciunii), ci sunt imprimate pe carne, care este autorul păcatului. Căci carnea domnește, iar carnea ascultă. Cu toate acestea, amândoi împărtășesc vina: carnea prin putere, iar carnea prin slujire. Așadar, când, datorită intervenției unui înger, apele dobândesc putere vindecătoare și duhul este spălat în ape trupește, trupul este curățit spiritual în ele.

5. Însă păgânii, care sunt străini de orice înțelegere a puterilor spirituale, atribuie totuși același efect idolilor lor. Și se înșală singuri cu ape lipsite de putere. Căci în unele mistere, cum ar fi cele ale lui Isis sau Mithra [19] , inițierea are loc și prin abluțiune. Și chiar își poartă zeii pentru abluțiune. Mai mult, purifică peste tot sate, case, temple și orașe întregi, cărând apă în jurul lor și stropindu-le cu ea. Și cel puțin în timpul festivalului lui Apollo și al misterelor eleusine, ei efectuează abluțiuni, crezând că fac acest lucru de dragul nașterii la o viață nouă și al eliberării de pedeapsa perfidiei lor. În același fel, printre antici, oricine se pătase cu crimă căuta ape purificatoare. Dacă, așadar, prin însăși natura sa (căci este cea mai bună pentru purificarea abluțiunii), apa atrage cu speranța purificării, cu cât mai probabil este ca apele să producă acest efect prin puterea lui Dumnezeu, care este Creatorul întregii lor naturi? Dacă unii cred că apa vindecă în ritualurile religioase, ce religie (religio) este mai puternică decât religia Dumnezeului celui Viu? Recunoscându-L pe Dumnezeu, recunoaștem aici și uneltirile diavolului, care

concurează cu lucrările lui Dumnezeu, atunci când El Însuși exercită botezul printre ai Săi. Dar care este terenul comun? Necuratul „curăță”, vrăjmașul „eliberează”, condamnatul „justifică”! S-ar putea crede că El Însuși distruge rezultatele „muncii” sale, spălând păcatele pe care El Însuși le insuflă.

Toate acestea sunt aduse ca o dovadă pentru cei care resping credința, întrucât se încred cel mai puțin în lucrările lui Dumnezeu, ci cred în imitațiile rivalului Său. Și nu se năpustesc duhurile necurate în ape, imitând lucrarea binecunoscută a Duhului lui Dumnezeu la începutul lumii, fără nicio taină? Sunt cunoscute diverse izvoare întunecate, și pâraie care nu pot fi traversate, și bălți în băi, și șanțuri lângă case, sau cisterne și fântâni, despre care se spune că absorb - desigur, prin puterea unui duh rău. La urma urmei, există oameni înecați, și „limfatici” și „hidrofobi” [20] , pe care apele fie i-au ucis, fie i-au răsplătit cu nebunie și frică. Dar de ce ne detaliem pe acest subiect? Pentru ca nimeni să nu considere incredibil că un înger sfânt al lui Dumnezeu este prezent în ape, schimbându-le spre binele omului, în timp ce un înger rău sporește folosirea necurată a aceluiași element pentru distrugerea omului. Dacă îngerul care intră în ape pare ciudat, iată un exemplu care are semnificație pentru viitor. Scăldătoarea Betesdei a fost tulburată de îngerul care a intrat în ea. Acest lucru a fost observat de cei care se plângeau de sănătatea lor. Căci dacă cineva avea timp să coboare acolo, atunci după spălare înceta să se mai plângă [21] . Această imagine a vindecării trupești mărturisește și vindecarea spirituală, conform regulii că imaginea trupească precede întotdeauna cea spirituală. Astfel, odată cu creșterea harului lui Dumnezeu în oameni, atât apele, cât și îngerul devin mai vindecătoare. Ceea ce odinioară vindeca bolile trupului, acum vindecă duhul. Ceea ce ducea la mântuirea trecătoare, acum se transformă spre cea veșnică. Ceea ce o dată pe an elibera pe cineva, acum zilnic mântuiește națiunile, distrugând moartea prin spălarea păcatelor. Odată cu înlăturarea vinovăției, este înlăturată și pedeapsa. Astfel, omul este redat lui Dumnezeu în asemănarea (similitudo) celui care a fost creat mai înainte după chipul lui Dumnezeu [22] . Chipul constă în înfățișare (efigii), asemănarea în veșnicie [23] . Căci omul regăsește din nou acel Duh al lui Dumnezeu pe care l-a primit la începutul lumii din suflarea Lui, dar apoi l-a pierdut prin păcat.

6. Nu se poate spune că în ape primim Duhul Sfânt, ci, fiind curățiți în apă de înger, suntem pregătiți pentru Duhul Sfânt. Și pentru aceasta există un tip. Căci Ioan a fost înaintemergătorul Domnului, pregătindu-I căile (Luca 1:76). Așadar, îngerul, mijlocitorul botezului, spălând păcatele, îndrumă căile (cf. Matei 3:3) pentru Duhul Sfânt, care trebuie să se pogoare peste noi. Această curățire este pătrunsă de credință, pecetluită în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (cf. 28:19). Căci dacă în prezența a trei martori se întărește fiecare cuvânt (18:16), nu vor fi cu atât mai suficiente pentru noi același număr de Nume Dumnezeiești (ca o arvună a nădejdii noastre), dacă, odată cu binecuvântarea, ele sunt pentru noi atât martori ai credinței, cât și siguri ai mântuirii? Și dacă mărturia credinței și făgăduința mântuirii sunt întărite în prezența a trei, atunci este necesar să adăugăm și Biserica. Căci unde sunt toți Trei, adică Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, acolo este Biserica, care este trupul celor Trei.

7. Ungerea după botez

7. Apoi, ieșind din izvor, suntem unși cu binecuvântatul ungere, după obiceiul străvechi, după care cei care erau unși pentru preoție obișnuiau să fie unși cu untdelemn dintr-un corn, întrucât Aaron a fost uns de Moise și a fost numit „Hristos” de la „mir”, care înseamnă „ungere”. [24] Aceasta și-a dat numele Domnului, devenind o ungere spirituală, căci Dumnezeu Tatăl L-a uns cu Duhul. După cum este scris în Faptele Apostolilor: „Căci s-au adunat în cetatea aceasta împotriva Fiului Tău, pe care L-ai uns” (4:27). Tot așa și la noi ungerea este trupească, dar rezultatul este spiritual, precum este acțiunea trupească a botezului, căci suntem scufundați în apă, dar rezultatul este spiritual, pentru că suntem eliberați de păcate.

8. Punerea mâinilor după botez

8. Apoi se pune mâna, invocându-L și invitându-L pe Duhul Sfânt prin binecuvântare. Într-adevăr, dacă este permis ingeniozității omenești să imprime o suflare asupra apei și, prin punerea mâinilor, să însuflețească unirea spiritului și a apei în cel mai pur sunet prin intermediul unei alte suflări [25] , nu este oare permis lui Dumnezeu să stabilească înălțimea spirituală în organul său cu mâinile sale sfinte? [26] Dar despre punerea mâinilor se vorbește și în Vechiul Testament, unde Iacov i-a binecuvântat pe nepoții săi cu Iosif, Efraim și Manase, punându-și mâinile pe capetele lor și schimbându-le în cruce [27] . Mâinile împreunate în formă de cruce, fiind un tip al lui Hristos, prefigurau deja atunci viitoarea binecuvântare în Hristos [28] . Și numai după toate acestea, Duhul Sfânt coboară cu har de la Tatăl peste trupurile spălate și binecuvântate și se odihnește peste apele botezului, ca și cum și-ar aminti de străvechea sa locuință [29] . Astfel, El S-a pogorât asupra Domnului în chip de porumbel, pentru ca natura Duhului Sfânt să fie revelată printr-o ființă vie, căreia îi sunt inerente puritatea și inocența, căci chiar și trupul unui porumbel este lipsit de fiere [30] . De aceea spune Domnul: Fiți simpli ca porumbeii! (Matei 10:16). Și a existat un prototip pentru aceasta. Căci exact în același fel, după apele potopului, prin care a fost curățită vechea răutate, după, am putea spune, botezul lumii, porumbelul mesager, eliberat din corabie și întorcându-se cu o ramură de măslin (care chiar și printre păgâni slujește ca semn al păcii), a anunțat țărilor încetarea mâniei cerești [31] . În același fel, o influență spirituală se produce asupra pământului, adică asupra trupului nostru, ieșind din fântână după curățirea de păcatele anterioare: porumbelul Duhului Sfânt zboară în sus, aducând pace de la Dumnezeu. El este eliberat din cer, unde locuiește Biserica, al cărei prototip este corabie. Dar lumea păcătuiește din nou, iar aici botezul nu poate fi comparat cu potopul. Prin urmare, lumea este sortită focului, la fel ca și omul, care după botez își reînnoiește păcatele. Și aceasta ar trebui luată ca un avertisment.

9. Prevestiri și prototipuri ale botezului

9. Ce ocrotire a naturii, așadar, câte daruri ale harului, câte rituri solemne, imagini, prescripții și rugăciuni au determinat scopul religios al apei? În primul rând, când poporul [lui Israel], eliberat și condus din Egipt, a scăpat de persecuția regelui egiptean traversând apa, regele însuși și toate trupele sale au fost nimicite de apă [32] . Ce altă imagine ar putea fi mai vie în sacramentul botezului? Datorită apei, păgânii sunt eliberați de lume și îl lasă pe fostul lor conducător, diavolul, înecat în apă. Mai departe, apa este purificată de

amărăciune și devine plăcută de băut cu ajutorul toiagului lui Moise [33] . Acest toiag era Hristos, vindecând cu Sine Însuși râurile otrăvite și amare și transformându-le în apele vindecătoare ale botezului. Aceasta este aceeași apă care li s-a arătat oamenilor din „piatra care urmează" [34] . Căci dacă stânca este Hristos (1 Corinteni 10:4), atunci vedem fără îndoială că botezul este binecuvântat prin apă în Hristos. Cât de harnică este apa la Dumnezeu și la Hristosul Său pentru confirmarea botezului! Hristos nu apare niciodată fără apă și El Însuși a fost botezat cu apă [35] . El dă prima dovadă a puterii Sale, atunci când este chemat la o nuntă, cu ajutorul apei. În timpul conversațiilor Sale, El îi invită pe cei însetați la apa Sa veșnică. Învățând despre iubire (agape), El aprobă printre faptele iubirii (dilectio) darea unui pahar cu apă unui cerșetor. La fântână Își recapătă puterile, umblă și face de bunăvoie călătorii pe apă, servește apă ucenicilor. El continuă să mărturisească despre botez chiar și până la patima Sa. Când a fost predat pentru a fi răstignit, apare apa. Toată lumea știe despre mâinile lui Pilat. Când este rănit, apa curge din coasta Lui; sulița soldatului este o mărturie în acest sens [36] .

10. Energia botezului lui Ioan

11. Am vorbit, pe cât ne-a permis mediocritatea, despre elementele esențiale care constituie esența sacră (heligio) a botezului. Acum voi atinge, pe cât pot, câteva întrebări speciale. Botezul anunțat de Ioan a dat deja naștere la întrebarea pe care Domnul Însuși a pus-o fariseilor: era acesta un botez ceresc sau doar unul pământesc? [37] La aceasta nu au putut răspunde ferm, căci nu au înțeles, pentru că nu au crezut. Dar noi, oricât de mică ar fi credința noastră și, prin urmare, înțelegerea noastră (intellectus), suntem totuși capabili să determinăm că acest botez a fost divin, deși nu în eficacitate, ci în îndeplinire. Căci susținem că Ioan a fost trimis de Domnul pentru a îndeplini această datorie, care era, totuși, umană în esența sa. El nu a făcut nimic ceresc, ci a slujit cerescului [38] , adică a predicat pocăința, care este cu totul în puterea omului. Dar cărturarii și fariseii, care nu voiau să creadă, nu aveau nevoie de pocăință. Deci, dacă pocăința este o proprietate umană, atunci botezul lui Ioan trebuie să fi avut aceeași proprietate. Dacă ar fi fost ceresc, ar fi dat Duhul Sfânt și iertarea păcatelor. Dar nimeni nu iartă păcatele și nu dăruiește Duhul decât numai Dumnezeu. Chiar Domnul Însuși a spus că Duhul nu se va coborî înainte ca El Însuși să se înalțe la Tatăl. Și ceea ce Domnul nu împlinise încă, desigur, este dincolo de puterea unui slujitor. Mai mult, găsim în Faptele Apostolilor că cei care au primit botezul de la Ioan nu au primit Duhul Sfânt, despre Care nici măcar nu auziseră [39] . Prin urmare, nu era ceresc ceea ce nu revela cerul. Căci cerul din Ioan, duhul profeției, după transferul întregului Duh la Domnul, a slăbit atât de mult încât Ioan a trimis la Cel despre care a profețit, a cărui venire a anunțat-o, să întrebe dacă nu este același. [40] Acesta a fost, așadar, un botez al pocăinței (Faptele Apostolilor 19:4), săvârșit ca și cum ar fi fost în scopul pregătirii pentru viitoarea iertare a păcatelor și sfințirea în Hristos. Întrucât a predicat botezul pocăinței spre iertarea păcatelor (cf. Luca 3:3), a fost o proclamare a viitoarei iertări. Căci dacă pocăința vine înainte, atunci vine iertarea. Iată ce înseamnă: a pregăti calea (Matei 3, 3). Și cel ce pregătește nu face el însuși, ci are grijă de altul. Ioan însuși spune că nu lucrările lui sunt cerești, ci ale lui Hristos: Cel ce este din pământ vorbește din pământ; Cel ce a venit din înălțimi este mai presus de toți (Ioan 3, 31). Și mai spune că botează numai spre pocăință, dar în curând va veni Cel ce va boteza cu Duh și cu foc (cf. Luca 3, 16), tocmai pentru că credința

adevărată și neclintită se botează cu apă spre mântuire, dar credința imaginară și nestatornică se botează cu foc spre osândă.

11. A botezat Hristos?

11. Dar iată, zic ei, Domnul a venit și n-a botezat. Căci citim: Și totuși El n-a botezat, ci numai ucenicii Lui (cf. Ioan 4:2), ca și cum Ioan ar fi prezis de fapt că El, Hristosul, va boteza cu mâinile Sale. Desigur, nu trebuie să înțelegem literal ceea ce se spune pur și simplu conform uzului comun, cum se spune, de exemplu, „Împăratul a dat o poruncă" sau „Prefectul a biciuit cu nuiele". A dat-o El Însuși sau a biciuit-o cu adevărat? Ei spun întotdeauna că cutare a făcut-o, deși se referă la executori. „El Însuși vă va boteza" nu trebuie înțeles direct, ci în așa fel încât să fim botezați prin El sau în El. Dar nimeni să nu se sperie de faptul că El nu a botezat cu mâinile Sale. În ce avea să boteze El? În pocăință? Dar de ce avea nevoie atunci de un Înaintemergător? În iertarea păcatelor, pe care a dat-o prin cuvânt? În Sine Însuși, pe care L-a ascuns în smerenie? În Duhul Sfânt, Care nu Se suit încă la Tatăl? În Biserica, pe care Apostolii nu o întemeiaseră încă? Așadar, botezul a fost săvârșit de ucenicii Săi ca asistenți, asemenea lui Ioan Botezătorul, cu același botez al lui Ioan. Și nu poate exista altă opinie, căci nu există alt botez decât cel de după Hristos. Cu siguranță nu putea fi dat de ucenici, întrucât Domnul nu ajunsese încă la culmile slavei Sale și nu împărtășise încă eficacitate botezului patimilor și învierii. Căci nici moartea noastră nu putea fi distrusă de nimic altceva decât de suferința Domnului, nici viața nu putea fi restaurată fără Învierea Lui [41] .

12. Au fost apostolii botezați?

2. Dar, întrucât este hotărât că nimeni nu poate dobândi mântuirea fără botez (acest lucru este evident mai ales din spusele Domnului, care zice: Dacă cineva nu se naște din apă, nu are viață (cf. Ioan 3, 5)), atunci apar raționamente meschine, cu totul frivole. Unii întreabă: cum, conform acestei definiții, vor dobândi mântuirea apostolilor, printre care nu găsim pe nimeni botezat în Domnul, în afară de Pavel. Căci, întrucât numai Pavel dintre ei a fost îmbrăcat cu botezul lui Hristos, atunci (pentru ca definiția să rămână valabilă) restul, lipsiți de apa lui Hristos, trebuie considerați destinați pieirii, sau, dacă mântuirea este trimisă chiar și celor care nu sunt botezați, definiția își pierde puterea. Dumnezeu îmi este martor, am auzit astfel de raționamente și nimeni să nu creadă că inventez în mod necinstit, ascultând de pana mea, lucruri care sunt îndoielnice pentru alții. Și acum, pe cât pot, voi răspunde celor care neagă botezul. apostolilor. Într-adevăr, dacă ei au acceptat botezul uman al lui Ioan și au dorit botezul Domnului, atunci Domnul Însuși a definit botezul ca fiind unul, spunându-i lui Petru, care dorea să fie botezat: Cine este spălat odată, nu mai are nevoie de botez (cf. Ioan 13:6:9-10) [42] . Aceasta, desigur, nu i-ar fi spus cuiva care nu a fost botezat. Și aceasta mărturisește clar împotriva celor care iau chiar și botezul lui Ioan de la apostoli pentru a respinge taina apei. Este oare probabil ca calea Domnului, adică botezul lui Ioan, să nu fi fost pregătită pentru cei care au fost numiți să deschidă căile Domnului prin întreaga lume? Domnul Însuși, care nu avea nevoie de nicio pocăință, a fost botezat. Ar putea păcătoșii să se descurce cu adevărat fără botez? Este adevărat, alții nu au fost botezați; dar nu au fost tovarășii lui Hristos, ci adversarii credinței, cărturarii și fariseii. Din aceasta devine clar că, dacă

împotrivitorii Domnului au refuzat să fie botezați, atunci cei care L-au urmat au fost botezați și nu au rămas unanimi cu împotrivitorii lor, mai ales când Domnul, pe care Îl însoțeau, l-a înălțat pe Ioan prin mărturia Sa, zicând: Nu este nimeni mai mare între cei născuți din femei decât Ioan Botezătorul (Matei 11, 11).

Alții insistă prea mult că apostolii au primit o aparență de botez atunci când erau adăpostiți într-o barcă și erau scăldați de valuri. Și Petru însuși s-a aruncat adânc în mare [43] . Dar eu cred că una e să fii stropit sau cuprins de sălbăticia mării și cu totul alta e să fii botezat după regulile doctrinei religioase (disciplina religionis). Totuși, această barcă era un simbol al Bisericii. „În mare" înseamnă „în lume", „valuri" - persecuții și ispite neîncetate. Domnul, prin îndelunga răbdare, pare să doarmă, până când, în sfârșit, trezit de rugăciunile sfinților, calmează nenorocirile extreme ale acestui veac și restabilește pacea celor ai Săi. Dar să fie botezați apostolii într-un fel sau să rămână nebotezați. În orice caz, cuvântul Domnului despre un singur botez (referitor la Petru) se aplică exclusiv nouă. A judeca mântuirea apostolilor ar fi destul de îndrăzneț, întrucât pentru ei avantajul primei alegeri și apoi al intimității inseparabile ar putea fi un substitut pentru botez. Căci ei, după cum cred, L-au urmat pe Cel ce a făgăduit mântuirea fiecărui credincios. „Credința ta", a zis El, „te-a mântuit" (Matei 9:22) și păcatele tale sunt iertate (Marcu 10:52) - adică credinciosul, nu cel botezat. Dacă apostolii n-ar fi avut această credință, atunci nu știu prin credința cui, unul, trezit de cuvântul Domnului, a părăsit vameșul, altul și-a părăsit tatăl, corabia și ambarcațiunea cu care se întreținea, un al treilea a neglijat îngroparea tatălui său și a împlinit cea mai înaltă poruncă a Domnului - cine își mai place tatăl și mama decât Mine nu este vrednic de Mine (cf. Matei 10:37) - înainte să o audă.

13. Când a intrat în vigoare legea privind botezul obligatoriu?

13. Și aici acești oameni ticăloși incită la întrebări, și anume: „Botezul", spun ei, „nu este necesar pentru cei care au suficientă credință. Căci Avraam n-a fost deloc plăcut lui Dumnezeu prin sacramentul apei, ci prin credință." [44] [Adevărat]. Dar cel din urmă are puterea de concluzie în toate, iar cel care urmează are întâietate față de primul. Desigur, mântuirea prin credință curată exista înainte de Patimile și Învierea Domnului. Dar de îndată ce credința a crescut, întorcându-se la Nașterea, Patimile și Învierea Lui, atunci sacramentul a primit o extindere - pecetea botezului, un fel de veșmânt al credinței, care înainte era gol, dar acum nu mai poate exista fără împlinirea legii. Căci legea botezului a fost dată și forma ei a fost prescrisă. Duceți-vă, spune Hristos, învățați neamurile, botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (Matei 28:19). Următoarea definiție este în acord cu această lege: Dacă cineva nu s-a născut din nou prin apă și Duh, nu va intra în Împărăția cerurilor (Ioan 3:5); Leagă credința de necesitatea botezului. Astfel, din acel moment, toți credincioșii au început să fie botezați. Apoi, Pavel, imediat ce a crezut, a fost botezat. Aceasta este ceea ce i-a prescris Domnul în timpul pedepsei orbirii: Scoală-te și du-te la Damasc, și acolo ți se va arăta ce trebuie să faci (cf. Faptele Apostolilor 9,6), adică să fii botezat. Numai acest lucru îi lipsea. El învățase deja toate celelalte și credea că Nazarineanul era Domnul, Fiul lui Dumnezeu.

14. A botezat apostolul Pavel?

14. Dar ei o fac din nou, de data aceasta cu privire la apostolul însuși, care a spus: „Căci Hristos nu m-a trimis să botez” (1 Corinteni 1:17), ca și cum botezul ar fi desființat printr-un astfel de argument! De ce atunci i-a botezat pe Gaius, Crispus și casa lui Ștefan? Totuși, deși Hristos nu l-a trimis să boteze, le-a poruncit totuși celorlalți apostoli să boteze. Totuși, prima a fost scrisă în epistola către Corinteni, în conformitate cu împrejurările acelei vremi. Căci schisme și discordii se răspândeau printre ei, iar unii se considerau adepți ai lui Pavel, alții ai lui Apollo. De aceea, apostolul împăciuitor, ca să nu pară că își prescrie [darurile harului], spune că nu a fost trimis să boteze, ci să propovăduiască. Și la început predica. Dar cred că este îngăduit să boteze celui ce are îngăduit să propovăduiască.

15. Botezul este unic și are loc o singură dată

15. Nu știu dacă mai există îndoieli cu privire la botez. Poate voi examina ceea ce am omis mai sus, ca să nu par că mă abat de la gândurile care îmi vin în minte. Căci pentru noi este un singur botez, după cum reiese atât din Evanghelia Domnului, cât și din Epistolele Apostolului: Căci, zice el, este un singur Dumnezeu, un singur botez și o singură biserică în ceruri (cf. Efeseni 4:5). Dar să examineze cineva cu atenție ce reguli trebuie respectate cu privire la eretici. Căci ceea ce s-a spus mai sus [despre un singur botez] a fost spus și pentru noi. Dar ereticii nu au nimic în comun cu doctrina noastră. Ne sunt străini; acest lucru este dovedit îndeajuns de faptul că sunt lipsiți de comuniune. Nu sunt obligat să le aplic același lucru care mi-a fost prescris. Căci noi și ei nu avem același Dumnezeu și nici un singur Hristos, adică nu același. Și nici un singur botez, pentru că nu este același. Dacă ei nu-l au conform ritului stabilit, este ca și cum nu l-ar avea. Și ceea ce nu au nu este socotit. Prin urmare, nu pot primi botezul, pentru că nu îl au. Dar am vorbit deja despre asta mult mai pe larg în greacă. Astfel, intrăm în fântână o dată, păcatele sunt spălate o dată, căci nu ar trebui să se repete. Totuși, Israelul evreu este spălat zilnic, căci este pângărit zilnic. Pentru ca același lucru să nu se întâmple printre noi, a fost stabilit un singur botez. Binecuvântată este apa care a spălat o singură dată; nu servește drept subiect de amuzament pentru păcătoși și, nefiind contaminată cu impurități, nu-i pângărizează din nou pe cei pe care i-a spălat.

16. Botezul cu sânge

16. Dar există și pentru noi un al doilea botez, tot unul și singurul, și anume botezul sângelui, despre care Domnul, când era deja botezat, spune: Trebuie să fiu botezat (Luca 12:50). Căci El a venit, precum a scris Ioan, cu apă și cu sânge (1 Ioan 5:6), ca să fie botezat cu apă și să fie proslăvit cu sânge. Și apoi ne-a făcut chemați prin apă și aleși prin sânge. Aceste două botezuri le varsă din rana coastei străpunse, căci cei ce au crezut în sângele Lui au fost spălați cu apă, iar cei ce au fost spălați cu apă au băut sângele Lui. Acesta este botezul care înlocuiește chiar și izvorul neprimit și restaurează pe cel pierdut.

17. Dreptul la botez

17. Pentru a încheia discuția despre subiect, rămâne să menționăm regulile pentru săvârșirea și primirea botezului. Dreptul de săvârșire aparține marelui preot,

adică episcopului. Apoi vin prezbiterii și diaconii - nu fără voia episcopului, însă, pentru ca să se păstreze respectul față de Biserică, în respectarea căreia se păstrează pacea. Totuși, acest drept este dat și laicilor. Căci ceea ce este în mod egal acceptat poate fi și dat în mod egal. Dacă nu există episcopi, sau cel puțin prezbiteri și diaconi, sunt chemați ucenicii. Cuvântul Domnului nu trebuie să fie ascuns de nimeni. De aceea, botezul, care este și proprietatea lui Dumnezeu, poate fi săvârșit de toți. Dar laicii ar trebui să aibă mult mai multă modestie și stăpânire de sine (căci dreptul de a boteza este deținut în primul rând de superiori), ca să nu-și aroge îndatoririle sacre ale episcopului. Zelul pentru slujba episcopală este mama schismelor. „Toate lucrurile sunt îngăduite", a spus preasfântul apostol, „dar nu toate sunt de folos" (1 Corinteni 6, 12). Este suficient, așadar, să exerciți dreptul botezului atunci când este necesar, dacă împrejurările locului, timpului sau persoanelor te obligă să faci acest lucru. Căci hotărârea persistentă a celui care se grăbește să ajute este permisă atunci când împrejurările sunt deosebit de periculoase și dureroase. Altfel, salvatorul va fi vinovat de moartea bărbatului dacă întârzie să ofere ceea ce ar putea face liber. Dar obrăznicia unei femei care și-a arogat dreptul de a învăța, în orice caz, nu îndrăznește să încalce dreptul de a boteza, decât dacă apare o nouă fiară similară cu cea anterioară [45] - astfel încât, așa cum unul desființează botezul, altul începe să-l săvârșească prin propria autoritate. Și dacă unii, bazându-se pe o lucrare atribuită în mod eronat lui Pavel, citează exemplul Teclei ca o dovadă că femeile pot învăța și boteza, să știe că prezbiterul din Asia care a compus această scriere [[46]], ca și cum ar fi intenționat să sporească autoritatea lui Pavel prin munca sa, când a fost condamnat, a mărturisit că a făcut aceasta din dragoste pentru Pavel și a fost deposedat de funcția sa. Dar oare este probabil ca Cel ce nu a lăsat femeii să învețe, să-i dea puterea să învețe și să boteze? „Să tacă", a spus El, „și să-și întrebe bărbații acasă!" (cf. 1 Corinteni 14:34-35).

18. Vârsta botezului

18. Totuși, cei a căror datorie este să boteze știu că nu trebuie făcut cu pripă. „Dați oricui vă cere" (Luca 6:30) se referă în mod specific la milostenie. Mai degrabă, gândiți-vă la următoarele: „Nu dați cele sfinte câinilor și nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor" (Matei 7:6) și: „Nu vă puneți mâinile cu ușurință, ca să nu vă faceți părtași la păcatele altora" (1 Timotei 5:22). Dacă Filip l-a botezat atât de repede pe famen, să ne amintim că aici s-a manifestat aprobarea nedisimulată a Domnului. Duhul îl îndrumase pe Filip să ia tocmai această cale [47] . Și famenul pe care l-a întâlnit nu era un om leneș care dorea brusc să fie botezat, ci, cufundat în Sfintele Scripturi, urma să se roage în templu. El era destinat să fie găsit de Dumnezeu; și pe lângă aceasta, Dumnezeu i-a trimis un apostol, căruia i s-a poruncit din nou Duhul să se apropie de carul famenului. Scriptura îi susține credința în timp, el acceptă încurajarea lui Filip, Domnul apare, credința nu zăbovește, apa nu așteaptă singură, apostolul, după ce și-a făcut lucrarea, dispare [48] . — „Dar și Pavel a fost botezat curând." — Adevărat. Căci Simon, gazda casei în care stătea, a înțeles repede că Pavel era destinat să fie un vas ales [49] . Atenția divină trimite propriile

semne și fiecare „cerere” de botez poate înșela și fi înșelată. Prin urmare, având în vedere particularitățile, caracterul și chiar vârsta fiecărei persoane, este mai util să amânăm botezul, mai ales în cazul copiilor mici. De ce, atunci, dacă nu există o astfel de nevoie, să expunem nașilor la pericol, care s-ar putea să nu-și îndeplinească ei înșiși promisiunile, fiind muritori, sau ar putea fi înșelați de manifestarea înclinațiilor rele ale nașilor lor? Între timp, Domnul a zis: Nu-i împiedicați să vină la Mine! (Matei 19:14). Să vină deci când sunt maturi. Să vină când învață, când sunt învățați unde să meargă. Să devină creștini atunci când vor fi putut să-L cunoască pe Hristos. De ce ar trebui bătrânețea nevinovată să se grăbească după iertarea păcatelor? În treburile lumești, ei acționează cu mai multă prudență. Cum poate cineva să încredințeze treburile cerești cuiva căruia nu i-au fost încă încredințate cele pământești? Să învețe să ceară mântuirea, pentru ca să se vadă limpede că Tu ai dat celui ce cere [50] . Nu sunt mai puține motive pentru a amâna botezul celor necăsătoriți, care sunt încă supuși ispitelor: atât pentru fecioarele adulte, cât și pentru văduvele necăsătorite, până când fie intră în căsătorie, fie se întăresc în abstinență. Dacă ar realiza întreaga greutate a botezului, s-ar teme mai degrabă de grabă decât de întârziere: credința neprihănită nu se îngrijorează de mântuirea ei.

19. Ziua botezului

19. Cea mai potrivită zi pentru botez este sărbătoarea Paștelui, când Patimile Domnului, în numele căruia suntem botezați, s-au împlinit deja. Și fără exagerare poate fi interpretată ca un semn când Domnul, intenționând să sărbătorească ultimul Paște și trimițând ucenicii să se pregătească pentru el, a spus: Vei întâlni un om care aduce apă (Marcu 14:13), arătând astfel locul necesar pentru sărbătorirea Paștelui. Apoi, cel mai plăcut moment pentru a pregăti botezul este Rusaliile [51] , când Învierea Domnului li s-a descoperit ucenicilor și s-a vestit harul Duhului Sfânt și s-a pus nădejdea venirii Domnului. Căci atunci, după înălțarea Sa la cer, îngerii le-au spus apostolilor că El va veni în același fel în care S-a înălțat la cer (Faptele Apostolilor 1:11), cu siguranță la Rusalii. Dar Ieremia, când spune: Și îi voi aduna de la marginile pământului într-o zi solemnă (31:8), se referă la ziua Paștelui și a Rusaliilor, care sunt singurele zile cu adevărat solemne. Totuși, fiecare zi este ziua Domnului; fiecare oră, orice moment este potrivit pentru botez: dacă există o diferență de solemnitate, atunci pentru har nu are nicio importanță.

20. Ritul botezului

20. Cei care urmează să fie botezați trebuie să se pregătească pentru aceasta prin rugăciuni dese, post, îngenunchere, privegheri și mărturisirea tuturor păcatelor lor trecute, pentru a exprima esența botezului lui Ioan. Se spune: „Ei au fost botezați, mărturisindu-și păcatele” (Matei 3:6). Ar trebui să ne bucurăm dacă acum ne mărturisim deschis faptele nedrepte și rușinoase. Căci, smerind trupul și duhul, plătim în același timp pentru ispitele trecute și zidim întărituri împotriva celor viitoare. Se spune: „Vegheați și rugați-vă, ca să nu cădeți în ispită” (26:41).

Și au fost ispitiți, cred, pentru că s-au dat adormirii și L-au lăsat pe Domnul în pază. Și chiar cel care a rămas cu El și a scos sabia s-a lepădat de trei ori [52] . Totuși, aceasta a fost precedată de zicala că nimeni nu va găsi Împărăția Cerurilor fără ispită [53] . Domnul Însuși, când a postit patruzeci de zile după botezul Său, a fost imediat cuprins de ispite. „De aceea, și noi”, va spune cineva, „trebuie să postim mai mult după botez”. Și ce împiedică aceasta, decât nevoia de a ne bucura și de a mulțumi pentru mântuire? Dar Domnul, după câte pot judeca, și-a îndreptat alegoric propriile reproșuri asupra lui Israel. Căci poporul care a trecut marea și a fost adus în pustiu, timp de patruzeci de ani s-a hrănit acolo cu hrană divină, dar totuși s-a gândit mai mult la stomac și lacomie decât la Dumnezeu [54] . Și Domnul, după ce S-a retras după botez în pustiu și după ce a petrecut acolo patruzeci de zile în post, a arătat după aceasta că omul nu trăiește cu pâinea lui Dumnezeu, ci cu cuvântul lui Dumnezeu și că ispitele legate de sațietate și nemăsurarea stomacului sunt înlăturate prin abstinența [55] . Și astfel, fericiți sunteți voi, cărora le așteaptă harul lui Dumnezeu, când ieșiți din acest preasfânt izvor al nașterii din nou și pentru prima dată vă întindeți mâinile în rugăciune împreună cu frații către Biserica Mamă; rugați-L pe Tatăl, rugați-L pe Domnul să vi se dea comorile harului, să vi se dăruiască daruri. Căutați, spune El, și vi se va da (Matei 7, 7). Căci ai căutat și ai găsit. Ai bătut și ți s-a deschis (cf. 8). Te rog doar ca atunci când ceri, să-ți amintești și de păcătosul Tertulian.

Despre rugăciune

Traducere: N. Shaburova

Traducere: N. Shaburova

1. Duhul lui Dumnezeu, Cuvântul lui Dumnezeu, Mintea lui Dumnezeu, Cuvântul minții, Mintea cuvântului și Duhul amândurora – Domnul nostru Iisus Hristos a instituit o nouă formă de rugăciune pentru noii ucenici ai Noului Testament. Căci și în acest caz, vinul nou trebuia pus în burdufuri noi și un petic nou trebuia cusut la o haină nouă (cf. Matei 9:16-17). Și ceea ce era înainte a fost fie desființat, precum circumcizia, fie completat, precum restul legii, fie împlinit, precum profețiile, fie desăvârșit, precum credința însăși. Noul har al lui Dumnezeu a transformat tot ce era trupesc în spiritual, când Evanghelia a fost dată de sus, care a distrus tot ce era vechi, în care Domnul nostru Iisus Hristos a fost descoperit ca Duhul lui Dumnezeu și Cuvântul lui Dumnezeu și Mintea lui Dumnezeu – ca Duhul prin care El era puternic – ca Cuvântul prin care El învăța – ca Mintea prin care El a fost descoperit. Tot așa și rugăciunea instituită de Hristos constă din trei: cuvântul prin care este rostită; duhul, datorită căruia este atât de puternică; și gândul pe care îl predă.

Ioan și-a învățat și pe ucenicii săi să se roage, dar tot ce făcea Ioan era o pregătire pentru Hristos, până când odată cu creșterea Lui, așa cum a prezis însuși Ioan: pentru El creșteți, iar pentru El descreșteți (cf. Ioan 3, 30), întreaga

lucrare a Înaintemergătorului cu Însuși Duhul a trecut la Domnul. Prin urmare, cuvintele în care Ioan a învățat să se roage nu s-au păstrat, căci cele pământești trebuie să înceteze odată cu cele cerești.

Se spune că cel ce este de pe pământ vorbește lucruri pământești, dar cel ce vine din cer vorbește ce vede **(31)** . Și ce din ceea ce se referă la Domnul Hristos nu este ceresc? De asemenea, învățătura în rugăciune este cerească.

Să apreciem așadar, binecuvântaților, înțelepciunea Lui cerească (sophia) și, mai presus de toate, învățătura Lui de a se ruga în taină, prin care El a cerut omului credincios să nu se îndoiască de faptul că vederea și auzul Dumnezeului Atotputernic sunt prezente atât sub acoperire, cât și în ascunziș, și El a dorit modestia credinței, ca omul să-și ofere adorația numai Lui, Care, așa cum crede, aude și vede totul. Înțelepciunea următoarei învățături privește și credința și modestia credinței, dacă credem că cu puține cuvinte trebuie să ne adresăm Domnului, Care, după cum suntem siguri, de bunăvoie are grijă de ai Săi. În cele din urmă, această concizie, care duce la al treilea grad al înțelepciunii, este susținută de întreaga esență a explicațiilor mari și bune: pe cât de scurtă este în cuvinte, pe atât de extinsă în sens. Căci ea conține nu numai proprietățile inerente rugăciunii - închinarea la Dumnezeu sau cererea omului - ci aproape întregul cuvânt al Domnului, o amintire a întregii învățături, astfel încât cu adevărat în rugăciune este conținut un rezumat al întregii Evanghelii.

2. Începe cu mărturia lui Dumnezeu și meritele credinței, căci atât Îl cerem pe Dumnezeu, cât și mărturisim credința, al cărei merit este o astfel de rugăciune atunci când spunem: „Tată care ești în ceruri”.

Este scris: „Celor ce au crezut în El le-a dat putere să fie numiți fii ai lui Dumnezeu” (Ioan 1:12). Totuși, Domnul L-a numit adesea pe Dumnezeu Tatăl nostru și chiar a prescris să nu numim pe nimeni Tată pe pământ, ci numai pe Acela pe care-L avem în ceruri (Matei 23:9). De aceea, rugându-ne în acest fel, împlinim porunca. Fericiți sunt cei ce cunosc pe Tatăl. De aceea este ocărat Israel, despre care Duhul mărturisește prin cer și pământ, zicând: „A născut fii, și ei nu M-au cunoscut” (cf. Isaia 1:2-3). Noi, dimpotrivă, când spunem „Tată”, Îl numim pe Dumnezeu. Această denumire exprimă atât respectul nostru, cât și autoritatea Lui. În Tatăl este numit și Fiul. Eu, spune El, și Tatăl suntem una (Ioan 10:30). Nici mama noastră, Biserica, nu va fi ignorată. Căci în Fiu și în Tatăl este recunoscută mama și în ea este descoperit lămurit numele atât al Tatălui, cât și al Fiului. Astfel, într-o singură rasă sau într-un singur nume, îl onorăm atât pe Dumnezeu, cât și pe cei credincioși Lui și ne amintim de poruncă și îi mustrăm pe cei care L-au uitat pe Tatăl.

3. Titlul lui Dumnezeu „Tată” nu a fost revelat nimănui. Chiar și Moise, când a întrebat despre nume, a auzit un alt nume [56] . Ne este revelat în Fiul. Căci cine este Fiul? El este noul nume al Tatălui. „Am venit”, spune El, „în numele Tatălui” (Ioan 5:43). Și iarăși: „Tată, proslăvește numele Tău” (42:28). Și mai clar: „Am

făcut cunoscut numele Tău oamenilor” (17:6). De aceea, referitor la acesta, cerem: „Sfințească-se”. Aceasta nu înseamnă că este potrivit ca oamenii să-I dorească binele lui Dumnezeu, ca și cum ar exista altcineva de la care ar putea veni bunăvoință la El, sau ca și cum El ar suferi o lipsă dacă nu ne-am exprima bunăvoința. Totuși, cu siguranță se cuvine ca fiecare să-L laude pe Dumnezeu în orice loc și în orice vreme, amintindu-și întotdeauna cu cuviință de binefacerile Sale. Dar și aceasta se face în virtutea binecuvântării. Dar când nu a fost însuși Numele lui Dumnezeu sfânt și sfințit, dacă însuși îi sfințește pe alții? Cărei îngerii care stau împrejur nu încetează să strige: „Sfânt, Sfânt, Sfânt!” (Isaia 6:3; Apocalipsa 4:8)

Așadar, noi, cei care căutăm (dacă suntem găsiți vrednici) tovărășia îngerilor, să învățăm deja de aici acest glas ceresc și rânduiala glorificării viitoare. Aceasta se aplică și Slavei lui Dumnezeu. Iar cât privește cererea noastră, când spunem: „Sfințească-se Numele Tău”, ne rugăm ca acesta să fie sfințește în noi, cei care rămânem în El, și în același timp sfințește în ceilalți, pe care harul lui Dumnezeu îi așteaptă încă, ca să putem asculta de această poruncă, rugându-ne pentru toți, inclusiv pentru vrăjmașii noștri (cf. Matei 5:44). De aceea nu folosim expresia „Sfințească-se în noi”, ci spunem: „Sfințească-se în toți”.

4. După aceeași rugăciune, adăugăm: „Facă-se voia Ta în cer și pe pământ”, nu în sensul că cineva s-ar opune împlinirii voii lui Dumnezeu și am dori ca El să-Și împlinească voia, ci cerem ca voia Lui să se facă în toate. Căci, conform înțelegerii figurative a trupului și a duhului, noi suntem cer și pământ. Totuși, chiar și cu o înțelegere literală, sensul cererii rămâne același: ca voia lui Dumnezeu să se împlinească în noi pe pământ, astfel încât, desigur, să se poată împlini și în cer. Dar ce vrea Dumnezeu dacă nu să acționăm conform învățăturii Sale? Îi cerem, așadar, să ne insufle esența și natura voii Sale, ca să fim mântuiți atât în cer, cât și pe pământ, căci culmea voii Sale este mântuirea celor pe care i-a adoptat. Există și o astfel de voință a lui Dumnezeu, pe care Domnul a împlinit-o prin predicare, acțiune, suferință. Căci dacă El Însuși a spus că nu face voia Lui, ci voia Tatălui (cf. Ioan 6:38), atunci, fără îndoială, ceea ce a făcut El a fost voia Tatălui, pe care noi acum, urmând exemplul Lui, ne chemăm să o propovăduim, să o facem și să răbdăm până la moarte. Pentru a putea face aceasta, este necesară voia lui Dumnezeu. Mai mult, când spunem: „Facă-se voia Ta”, cu siguranță ne dorim binele, căci nu este nimic rău în voia lui Dumnezeu, chiar și atunci când ceva este hotărât de ea după meritele fiecăruia. De aceea, deja prin aceste cuvinte ne îndemnăm la răbdare. Și Domnul, având în vedere apropierea suferinței, a vrut să arate slăbiciunea trupului deja în trupul Său. „Tată”, a zis El, „treci paharul acesta și vino-ți în fire: Nu voia Mea, ci a Ta să se facă” (Luca 22:42). El Însuși era voia și puterea Tatălui și totuși, pentru a dovedi necesitatea răbdării, S-a predat voii Tatălui.

5. „Vie Împărăția Ta” se referă la același lucru cu „Facă-se voia Ta” - adică la noi. Căci când nu a fost El Împărat, în mâna căruia este inima tuturor împăraților (Prov. 21:1)? Dar orice ne dorim pentru noi înșine, ne îndreptăm spre El

nădejdea și Îi atribuim ceea ce așteptăm de la El. Și dacă realizarea Împărăției Domnului este legată de voința lui Dumnezeu și de starea noastră nesigură, atunci cum pot unii să dorească să vegeteze în acest veac, când Împărăția lui Dumnezeu, pentru venirea căreia ne rugăm, se îndreaptă spre împlinirea veacului? Dorim să domnim repede și să nu fim robi mai mult. Și dacă rugăciunea nu ne-ar fi poruncit să cerem venirea Împărăției, noi înșine am rosti acest glas, grăbindu-ne spre împlinirea nădejdii noastre. Sufletele pline de reproș ale martirilor strigă Domnului sub altar: Până când, Doamne, nu vei răzbuna sângele nostru asupra violatorilor de pe pământ (Apoc. 6:10)?

Căci răzbunarea lor este cu siguranță legată de sfârșitul veacurilor. Cu adevărat, fie ca Împărăția Ta să vină cât mai curând, Doamne, nădejdea creștinilor, confuzia păgânilor, bucuria îngerilor, pentru care suferim, ba mai degrabă: pentru care ne rugăm.

6. Însă înțelepciunea divină a stabilit cu atâta pricepere rânduiala rugăciunii, încât după cea cerească, adică după Numele lui Dumnezeu, voia lui Dumnezeu și Împărăția lui Dumnezeu, face loc cererilor pentru nevoile pământești. Căci Domnul a mai zis: Căutați mai întâi Împărăția și apoi aceste lucruri vi se vor adăuga vouă (Matei 6:33). Dar cuvintele: „Pâinea noastră cea de toate zilele dați-ne nouă astăzi”, trebuie să le înțelegem mai degrabă spiritual. Căci Hristos este pâinea noastră, întrucât Hristos este viața și pâinea vieții. Eu, spune El, sunt pâinea vieții (Ioan 6:35), și puțin mai sus: Pâinea este Cuvântul Dumnezeului celui viu, care se pogoară din cer **(33)** , și întrucât trupul Lui este dat în pâine, adaugă: Acesta este trupul Meu (Matei 26:26; Luca 22:19). Cerând, așadar, pâinea noastră cea de toate zilele, cerem o rămânere neclintită în Hristos și nedespărțirea de Trupul Lui. Dar, întrucât această expresie poate fi interpretată întru totul, trebuie combinată cu evlavia și învățătura duhovnicească. Căci Hristos ne poruncește să cerem pâinea de care au nevoie doar credincioșii, în timp ce neamurile caută restul (cf. Matei 6:32). De asemenea, El ne inspiră cu exemple și explică prin pilde când spune: „Oare tatăl va lua pâinea copiilor săi și o va da câinilor?” (cf. 15:26). De asemenea: „Oare va da o piatră fiului său, când îi cere pâine?” (7:9). Astfel, El arată ce așteaptă copiii de la tatăl lor. „Și cel ce a bătut la ușă noaptea a cerut pâine” (cf. Luca 11:5). Și pe bună dreptate adaugă: „Dă-ne-o nouă în fiecare zi”, așa cum a spus mai înainte: „Nu vă gândiți ce veți mânca mâine” (cf. Matei 6:11;34). El a explicat acest lucru în pilda omului care, când a fost multă recoltă, s-a gândit să-și extindă hambarele și să aibă prosperitate pe termen lung, dar a murit în aceeași noapte [57] .

7. De aici a rezultat că, după ce am observat bunătatea lui Dumnezeu, ar trebui să cerem mila Lui; căci ce folos are mâncarea dacă ne predăm ei, cu adevărat, ca un bou la tăiere? Domnul știa că numai El este fără păcat. De aceea ne învață să cerem: „Iartă-ne nouă greșelile noastre”. O cerere de milă este o mărturisire completă a vinovăției, căci cel care cere milă își recunoaște păcatele. Aceasta arată că pocăința este plăcută lui Dumnezeu, căci El o dorește mai mult decât moartea păcătosului (cf. Ezechiel 33:11). Acum, datoria în Scriptură este o

denumire a păcatului: este pe bună dreptate supusă judecății și i se cere și nu va scăpa de pedeapsa dreaptă până când nu plătește ceea ce i se cere. Și Domnul i-a iertat acelui rob datoria lui. Căci acesta este tocmai sensul întregii pilde. Căci faptul că un rob, atunci când este eliberat de stăpânul său, nu-și cruță în același fel datornicul și, prin urmare, atunci când este adus la stăpânul său, este dat chinuitorului până când a plătit ultimul cvadrant, adică cea mai mică datorie (cf. Matei 5, 25-26), aceasta înseamnă că și noi trebuie să mărturisim iertarea păcatelor datornicilor noștri. Și tot așa și în alte locuri, ca în această rugăciune: Iartă, a zis El, și ți se va ierta (Luca 6, 37). Iar când Petru a întrebat dacă unui frate trebuie iertat până la șapte ori, El i-a zis: Chiar până la șaptezeci de ori câte șapte ori (Matei 18, 21-22), pentru a desăvârși astfel legea, conform căreia, conform Cărții Genezei, Cain va fi răzbunat de șapte ori, iar Lameh de șaptezeci de ori câte șapte (cf. Gen. 4, 24).

8. Pentru a completa o rugăciune atât de simplă, a adăugat El, ca să ne putem ruga nu numai pentru iertarea păcatelor, ci și pentru respingerea lor completă: „Nu ne duce pe noi în ispită”, adică nu ne lăsa să suferim din partea celui ce ispitește. Totuși, nimeni să nu creadă că Domnul ispitește, ca și cum n-ar cunoaște credința fiecăruia sau s-ar bucura de cădere. Atât necredința, cât și răutatea sunt ale diavolului. La urma urmei, El i-a poruncit lui Avraam să-și jertfească fiul, nu pentru ispită, ci pentru încercare, ca prin el să arate o pildă a poruncii Sale, pe care avea să o dea mai târziu: și rudele nu sunt mai scumpe decât Dumnezeu [58] . Și El Însuși, ispitit de diavol, a arătat pe patronul și autorul ispitei [59] . Aceasta a confirmat-o mai târziu, zicând: Rugați-vă ca să nu cădeți în ispită (Luca 22:46). Și cei ce erau mai dedați la somn decât la rugăciune au fost ispitiți să-L părăsească pe Domnul. Aceasta corespunde concluziei, care explică ce se înțelege prin: „Nu ne duce pe noi în ispită”, și anume: „Ci ne izbăvește de cel rău”.

9. La aceste puține și scurte cuvinte, câte spuse ale profeților, evangheliștilor, apostolilor, discursuri ale Domnului, pilde, exemple, porunci se adaugă! Câte îndatoriri sunt aici revelate! Cultul lui Dumnezeu este în Tatăl; mărturia credinței este în Nume; oferirea ascultării este în voință; amintirea speranței este în Împărăție; cererea de viață este în pâine; mărturisirea păcatelor este în rugăciunea de iertare; anxietatea dinaintea ispitei este în cererea de protecție. Ce este surprinzător? Numai Dumnezeu putea învăța cum dorește să fie rugat. Prin urmare, prin El Însuși a fost instituită slujirea rugăciunii și aceasta, animată de Duhul Său chiar și atunci când a ieșit de pe buzele divine, prin decretul Său se înalță la cer, transmițând Tatălui ceea ce Fiul a învățat.

10. Întrucât, însă, Domnul este Cel care ne însoțește nevoile omenești, El, după ce comunică învățătura despre rugăciune, indică în mod specific: Cereți și vi se va da (Matei 7, 7; Luca 11, 9), și întrucât există cereri care corespund împrejurărilor fiecăruia, noi, punând ca temelie rugăciunea stabilită și obișnuită, dobândim dreptul de a adăuga dorințe care depășesc cererile obișnuite - amintindu-ne, însă, de porunci.

11. Ca să nu fim departe de porunci și de auzul lui Dumnezeu, aducerea aminte de porunci deschide calea spre cer pentru rugăciuni; cea mai importantă dintre acestea este să nu ne apropiem de altarul lui Dumnezeu înainte de a fi rezolvat vreo discordie sau ofensă care ne desparte de frații noștri [60] . Și cum ne putem apropia de pacea lui Dumnezeu fără pace? Iertarea datoriilor cu păstrarea lor? Cum poate cineva care este mânios pe un frate să-L potolească pe Tatăl, când orice mânie ne este interzisă de la început? Căci Iosif, când își trimite frații să aducă pe tatăl lor, spune: Și nu vă mâniați pe cale (Gen. 45:24). El, trebuie să presupunem, ne-a învățat, căci în alte locuri învățătura noastră se numește „calea”. De aceea, stând pe calea rugăciunii, să nu ne apropiem de Tatăl cu mânie. Și Domnul, înălțând Legea, echivalează în mod clar mânia împotriva unui frate cu uciderea. El interzice răsplătirea chiar și cu un cuvânt rău [61] ; Și dacă este nevoie să ne mâniem, atunci nu dincolo de apusul soarelui, așa cum ne îndeamnă apostolul (cf. Efeseni 4:26). Într-adevăr, nu este oare o nebunie să petrecem ziua fără rugăciune, amânând să mergem în întâmpinarea unui frate, sau să distrugem rugăciunea, stăruind în mânie?

12. Nu numai de mânie, ci de orice tulburare spirituală în general, starea de spirit rugătoare trebuie să fie liberă, pătrunsă de același duh ca și Duhul către Care tinde. Căci un duh întinat nu poate fi cunoscut de Duhul Sfânt, așa cum un duh trist nu poate fi cunoscut de unul vesel, sau unul constrâns de unul liber. Nimeni nu percepe ceea ce este opus lui, ci fiecare permite doar ceea ce este legat de el.

13. Mai mult, care este rostul apropierii de rugăciune cu mâinile spălate, dacă nu cu un duh necurat, când mâinile însele au nevoie de curățire spirituală, pentru a fi ridicate curate de minciună, crimă, cruzime, vrăjitorie, idolatrie și alte întinăciuni care, zămislite în duh, sunt săvârșite prin lucrările mâinilor? Aceasta este adevărata curățire și nu cea de care mulți se preocupă cu superstiție, apropiindu-se de apă la fiecare rugăciune, chiar și după spălarea întregului trup. Când am întrebat cu precizie și am căutat motivul, am aflat că aceasta este o amintire a spălării mâinilor de către Pilat la trădarea Domnului. Dar noi Îl cinstim pe Domnul și nu-L trădăm și, desigur, nu trebuie să urmăm exemplul trădătorului și, prin urmare, nu trebuie să ne spălăm mâinile. Poate că, în conștiință, ar trebui spălate unele impurități ale raporturilor umane, dar altfel mâinile sunt suficient de curate, pe care le-am spălat odată cu tot trupul în Hristos.

14. Să-și spele Israel zilnic toate mădularele, totuși nu vor fi niciodată curate. Fără îndoială, mâinile lor sunt mereu necurate și veșnic pătate de sângele proorocilor și al Domnului Însuși. Și de aceea nu îndrăznesc să-și ridice mâinile către Domnul, conștienți de vina ereditară a părinților, ca nu cumva Isaia [62] să strige și Hristos să se întoarcă. Dar noi nu numai că le ridicăm, ci le și răspândim, imitând patima Domnului și, rugându-ne, Îl mărturisim pe Hristos.

15. Dar, întrucât am atins unul dintre tipurile de ceremonial gol, probabil că nu va părea superfluu să le menționăm și pe celelalte, pentru care vanitatea ar

trebui pe bună dreptate mustrată, întrucât se face fără a se baza pe autoritatea vreunei porunci a Domnului sau a apostolilor. Trebuie luat în considerare că aceasta nu ține de religie, ci de superstiție. Imitativă, prefăcută și mai degrabă ridicolă decât legată de o slujbă rezonabilă, ar trebui eliminată cel puțin pentru că ne face asemenea păgânilor. Acesta este obiceiul unora să se roage după ce își scot mantaua, căci în acest fel păgânii se apropie de idoli. Cel puțin, dacă ar fi fost necesar să se facă acest lucru, apostolii, care au învățat despre calea rugăciunii, l-ar fi explicat. Doar dacă cineva nu crede că Pavel și-a lăsat mantaua la Carp tocmai când se ruga [63] . Se pare că Dumnezeu nu-i aude pe cei îmbrăcați în manta, ci a auzit trei sfinți rugându-se în cuptorul regelui babilonian în pantaloni și tiare [64] .

16. În același fel, nu văd niciun motiv pentru obiceiul unor oameni de a se așeza după ce se roagă, cu excepția cazului în care copiii lor doresc acest lucru. Dacă acel Hermas, a cărui lucrare este numită în mod obișnuit „Păstorul”, nu s-ar fi așezat pe divan după ce s-a rugat, ci ar fi făcut altceva, am cere și noi ca acest lucru să fie respectat? Cu siguranță nu. Căci în acest caz, doar în cursul narațiunii, și nu în scopul instruirii, se spune: „După ce m-am rugat și m-am așezat pe divan” [65] . Altfel, ar urma că cineva se poate ruga doar acolo unde există un divan. Mai mult, ar fi împotriva Scripturii ca cineva să se așeze pe un scaun sau pe o bancă. În plus, din moment ce păgânii acționează într-un mod similar, așezându-se după ce se roagă la idolii lor (sigillaria), ceea ce se face în fața idolilor merită mustrare printre noi numai din acest motiv. La aceasta se adaugă păcatul impietății, pe care chiar și păgânii l-ar înțelege, dacă ar fi înțelepți. Căci este impietate să stai în fața ochilor celui pe care îl respecti și îl onorezi cel mai mult; și cu cât mai nelegiuit este să faci asta în prezența Dumnezeului celui Viu, când îngerul rugăciunii stă lângă el. Poate că ar trebui să-L mustrăm și pe Dumnezeu pentru faptul că rugăciunea ne-a obosit?

17. Rugându-ne cu smerenie și smerenie, ne vom încredința mai degrabă rugăciunile lui Dumnezeu, nu ridicând mâinile cât mai sus cu putință, ci ridicându-le cu moderație și respect; iar privirea noastră nu ar trebui să fie îndreptată cu aroganță în sus. Căci acel vameș care nu numai în rugăciunea sa, ci chiar în înfățișarea sa exterioară, a arătat smerenie și smerenie, a plecat mai drept decât fariseul cel trufaș [66] . Vocea trebuie să sune înăbușită. Altfel, ce fel de laringe ar fi nevoie dacă am fi auziți prin puterea sunetului nostru? Căci Dumnezeu nu aude vocea, ci inima și o observă. Demonul oracolului pitic spune: „Înțeleg pe cel mut și aud pe cel tăcut” [67] . Oare urechile Domnului așteaptă sunete? Cum ar putea atunci rugăciunea lui Iona, din pântecele balenei, din măruntaiele unei fiare atât de mari, din adâncuri, peste marea întindere a mării, să se înalțe la cer? Oare cei care se roagă cu voce tare realizează mai mult decât supărarea vecinilor lor? Sau mai degrabă, făcându-și cunoscute cererile, nu obțin ei la fel de puțin ca și cum s-ar ruga în piața publică?

18. S-a răspândit și un alt obicei. Cei care postesc, după ce termină rugăciunea cu frații lor, se abțin de la sărutul păcii, care este semnul sfârșitului rugăciunii.

Dar când ar trebui să fie pacea cu frații mai evidentă decât atunci când rugăciunea se ridică mai puternic și, prin urmare, cei care participă la rugăciunea noastră pot, prin ajutorul ei, să transmită fratelui lor o parte din plinătatea păcii lor? Ce rugăciune poate fi fără prihană când se renunță la sfânta sărutare? A cui slujire către Domnul este împiedicată de pace? Ce jertfă există de la care se întorc fără pace? Oricare ar fi rugăciunea, ea nu poate abroga respectarea poruncii care ne poruncește să ne ascundem postul [68] . Căci refuzând sărutul, vor ști că postim. Dar chiar dacă există un motiv pentru a ne abține de la sărut, totuși (pentru a nu ne face vinovați de încălcarea poruncii menționate) este poate mai bine să ne abținem de la el acasă, unde este imposibil să ne ascundem postul. Dar în orice alt loc unde poate fi ascuns, trebuie să ne amintim de poruncă: astfel veți satisface atât cerința învățăturii, cât și obiceiul de acasă. Și în ziua de Paște, când postul este o obligație religioasă obișnuită și, cum ar spune, publică, ne abținem pe bună dreptate de la sărutare, fără să ne obosim deloc să ascundem ceea ce facem împreună cu mulți.

19. La fel, mulți nu consideră necesar în zilele de post (stationem diebus) să fie prezenți la rugăciunea Sfintelor Daruri, căci prin primirea Trupului Domnului postul ar fi întrerupt. Deci, Euharistia eliberează pe cineva de slujba cuvenită lui Dumnezeu sau, dimpotrivă, îl leagă mai mult de Dumnezeu? Nu va fi postul tău mai solemn dacă stai la altarul lui Dumnezeu? Dacă primești Trupul Domnului și îl păzești, atunci se vor respecta ambele: atât participarea la ritul sacru, cât și îndeplinirea datoriei. Dacă postul și-a primit numele de la exemplul militar (căci și noi suntem armata lui Dumnezeu) [69] , atunci nicio bucurie sau tristețe care are loc în taberele militare nu tulbură slujba soldatului. Căci bucuria va face îndeplinirea disciplinei mai plăcută, iar tristețea mai harnică.

20. Diversitatea obiceiurilor ne face pe noi, bărbații care nu ocupăm nicio poziție, să vorbim cu îndrăzneală după sfântul apostol despre îmbrăcămintea femeilor, dar putem vorbi fără îndrăzneală doar urmând apostolul. Căci despre modestia îmbrăcămintei și a podoabei există învățătura directă a lui Petru, care interzice cu aceleași cuvinte (căci prin același Duh) ca și Pavel atât luxul îmbrăcămintei, cât și aroganța aurului, și podoaba seducătoare a părului [70] .

21. Însă trebuie să considerăm ceea ce se observă ocazional în biserici ca fiind ceva nefirm stabilit, și anume dacă fecioarele ar trebui să poarte văl sau nu [71] . Permisiunea ca fecioarele să nu-și acopere capul se bazează, aparent, pe faptul că apostolul a poruncit în mod expres ca vălul să fie purtat nu de fecioare, ci de femei, referindu-se, se presupune, nu la sex - altfel ar fi vorbit despre „femei” (feminae), - ci la o anumită stare a acestuia, deoarece vorbește despre „soții” (mulieres). Vorbind despre „femei”, el ar fi avut în minte sexul și fiecare persoană de sex feminin, fără excepție. Cu toate acestea, numind o singură stare a sexului, el o exclude tacit pe cealaltă. La urma urmei, ar fi putut, atunci când vorbea, să numească în mod specific fecioarele sau să vorbească despre „femei” în general.

22. Cei care susțin această opinie trebuie să ia în considerare sensul cuvântului în sine. Ce înseamnă „soție” chiar de la primele rânduri ale Sfintelor Scripturi? Vor descoperi deja acolo că este o denumire a sexului, și nu a stării sale. Căci Eva, care încă nu cunoscuse un bărbat, este numită „soție” și „femeie”: „femeia” denotă sexul în general, „soție” starea sa particulară. Prin urmare, Eva, atunci necăsătorită încă, este numită „soție” și, prin urmare, această denumire este comună unei fecioare. Nu este surprinzător dacă apostolul, condus de același Duh ca întreaga Scriptură divină, precum și Cartea Genezei, folosește același cuvânt „soție”, pe care, urmând exemplul Evei necăsătorite, îl aplică unei fecioare. Și restul nu fac decât să fie de acord cu aceasta. Căci prin însuși faptul că apostolul nu a numit fecioarele, ca în alt loc unde învață despre căsătorie, el arată suficient că vorbește despre fiecare femeie și despre întregul sex și nu face nicio distincție între o femeie și o fecioară, căci nu o numește deloc pe aceasta din urmă [72] . Însă într-un alt loc nu uită să indice distincția, acolo unde, desigur, este necesară (și distinge, desemnând ambele stări cu cuvinte speciale) [73] ; și dacă nu face o distincție și nu numește ambele stări, înseamnă că nu dorește să vadă nicio distincție în acest caz. Ce altceva? În limba greacă în care a scris apostolul, se obișnuiește să se spună „soție” mai degrabă decât „femeie”, adică γυνή, și nu θήλεια. Prin urmare, dacă acest cuvânt este adesea folosit pentru a denumi sexul și în traducere înseamnă „femeie”, atunci când a spus γυνή, s-a gândit la sex. Și acest sex include și fecioara. Dar expresia în sine este clară. Se spune: Orice femeie care se roagă și proorocește (\ Cor. 11:5). Ce se înțelege prin „orice femeie”, dacă nu o femeie de orice rang și condiție? Nu exclude nicio femeie când spune „orice”, așa cum niciun bărbat nu este scutit de a nu-și acoperi capul, căci se spune și: orice bărbat **(4)** . Prin urmare, așa cum în sexul masculin, desemnat prin cuvântul „soț”, chiar și unui burlac i se interzice să se acopere, tot așa în sexul feminin, numit cuvântul „soție”, și o fecioară este obligată să se acopere. La ambele sexe, vârsta mai tânără urmează în egală măsură disciplina celei mai în vârstă, iar dacă fecioarele nu ar purta văluri, atunci fecioarele bărbați, care nu sunt menționate în mod expres, ar fi acoperite. Dacă „femeie” și „fecioară” înseamnă lucruri diferite, atunci s-ar distinge și „soț” și „burlac”. Fără îndoială, din cauza îngerilor, spune apostolul, trebuie să se acopere **(10).**, căci îngerii s-au îndepărtat de Dumnezeu din cauza fiicelor oamenilor. Cine va susține atunci că doar „soțiile”, adică cele deja căsătorite și lipsite de virginitate, aprind pofta și va nega că și fecioarele strălucesc prin frumusețe și găsesc admiratori? Dimpotrivă, să vedem dacă nu numai fecioarele stârnesc pofta, căci Scriptura vorbește despre fiicele oamenilor (Gen. 6:2; 4), în timp ce ar fi putut numi soțiile bărbaților sau, indiferent, femei. Spunând: Și și-au luat de soții (ibid.), indică faptul că au luat de soții pe cele care nu erau. Dar pe cele care erau căsătorite le-a numit diferit. Iar pe cele care sunt libere de căsătorie le datorează atât văduviei, cât și virginității. Numind sexul în ansamblu „fiice”, Scriptura include și speciile în conceptul generic.

Tot așa, când apostolul spune că însăși natura, care a dat femeilor păr în loc de acoperământ și podoabă, învață (cf. 1 Cor. 11:14-15) ca femeile să poarte un văl, nu prescrie el oare aceeași îmbrăcăminte și aceeași podoabă pentru cap și

pentru fecioare? Dacă este o rușine pentru o femeie să fie rase **(6)** , atunci este și pentru o fecioară. Prin urmare, de la cei ale căror capete au aceleași proprietăți, se cere aceeași înfățișare a capului; același lucru este valabil și pentru acele fecioare care sunt protejate de adolescența lor - căci de la bun început vorbirea este despre „femeie” în general. Aceasta este, în cele din urmă, ceea ce face Israel. Și chiar dacă nu au respectat acest lucru, legea noastră, care este mai largă și mai completă, a făcut această adăugare. Prin urmare, cel care acoperă fecioarele este îndreptățit. Numai vârsta, care încă nu-și cunoaște sexul, se bucură de avantajul simplității. Căci atunci când cunoașterea i-a atins pe Eva și pe Adam, ei au acoperit imediat ceea ce știau.

Este sigur că cei care au trecut de adolescență trebuie să îndeplinească îndatoririle naturale și morale impuse de vârstă. Căci atât în constituție, cât și în îndatoriri sunt deja numărați printre femei. Cea care poate fi înfășurată în văl de nuntă nu mai este fecioară, căci vârsta a logodit-o cu un soț, adică cu timpul. Dar o alta s-a dedicat lui Dumnezeu. Își schimbă chiar și părul după aceasta și în toată înfățișarea ei exterioară seamănă cu femeile. Să păstreze toată gravitatea și castitatea unei fecioare. Ceea ce a ascuns pentru Dumnezeu, să ascundă complet. Este important pentru noi să încredințăm ceea ce am făcut prin harul lui Dumnezeu cunoașterii singurului Dumnezeu. Să nu fim răsplătiți de oameni cu ceea ce nădăjduim să primim numai de la Dumnezeu. De ce expui lui Dumnezeu ceea ce ascunzi de oameni? Sau vei fi mai timid în piață decât în biserică? Dacă este harul lui Dumnezeu și l-ai primit, de ce te lauzi, spune apostolul, ca și cum nu l-ai fi primit? (1 Corinteni 4:7). De ce îi condamni pe alții, dându-te de gol? Sau îi îndemni pe alții la bine prin glorificarea ta? Dar tu însuți, dacă te lauzi, ești în pericol de a pierde totul și îi expui pe alții aceluiași pericol. Ceea ce este primit sub influența vanității se smulge ușor. Poartă un văl, fecioară, dacă ești fecioară, căci altfel ar trebui să-ți fie rușine. Dacă ești fecioară, nu vrea să te privești mult. Nimeni să nu se mire de înfățișarea ta, nimeni să nu simtă înșelăciunea ta. Este bine dacă te dai drept căsătorită, acoperindu-ți capul. Nu pari deloc că minți, căci te-ai unit cu Hristos, ți-ai încredințat Lui trupul. Acționează conform învățăturii Soțului tău.

Dacă El poruncește soților altora să-și acopere capul, cu atât mai mult propriului Său. Dar nu îndrăzniți să nu ascultați de porunca învățătorului. Mulți își sacrifică prudența și statornicia obiceiului altuia. Să nu fie obligați să poarte văl, dar cei care se acoperă de bunăvoie nu trebuie să fie reținuți. Recunosc că cei care nu pot nega că sunt fecioare se dedau deșertăciunii pe seama conștiinței lor înaintea lui Dumnezeu. Dar despre cei care sunt numiți logodiți, pot, conform autorității mele, să vorbesc cu tărie și să mărturisesc că trebuie să poarte văl din ziua în care tremură prima dată în fața soțului lor, la o sărutare sau la o strângere de mână. Căci aceștia au totul pregătit pentru logodnă: vârsta prin maturitate, carnea prin ani, spiritul prin cunoaștere, modestia prin experiența sărutului, speranța prin așteptare și mintea prin voință. Un exemplu suficient este Rebeca, care, imediat ce a apărut mirele, și-a pus un văl, dându-și seama că urma să fie logodită cu el [74] .

23. Și în legătură cu respectarea îngenuncherii în rugăciune, se naște o controversă din cauza acelor puțini care în ziua de Sabat se abțin să-și plece genunchii. Întrucât această abatere este apărată cu încăpățânare în biserici, fie ca Domnul să le dea harul Său fie să abandoneze acest obicei, fie să-și urmeze propria opinie, fără a-i aduce pe alții în ofensă. Noi însă (așa cum ne-a fost stabilit) numai în ziua Învierii Domnului trebuie să ne abținem nu numai de la aceasta, ci și de la orice fel de îngrijorare și datorie, amânând treburile cotidiene, pentru a nu da loc diavolului. Facem același lucru în timpul Rusaliilor, care se distinge prin aceeași solemnitate a dispoziției. În orice caz, cine se va îndoi să se închine zilnic înaintea lui Dumnezeu, cel puțin la prima rugăciune cu care întâmpinăm ziua? Dar în post și privegheri nicio rugăciune nu se poate săvârși fără îngenunchere și alte ritualuri care exprimă smerenia. Căci nu numai că ne rugăm, ci și cerem milă și aducem mulțumiri Domnului Dumnezeului nostru. În ceea ce privește timpurile rugăciunii, nimic altceva nu este prescris, decât să ne rugăm în orice vreme și în orice loc.

24. Dar cum în orice loc, când ni se interzice să ne rugăm în public (cf. Matei 6:5)? În orice loc, spune apostolul (1 Timotei 2:8), aceasta oferă o ocazie favorabilă sau o necesitate. Căci nu poate fi considerată o încălcare a poruncii ceea ce a fost săvârșit de apostoli, care s-au rugat și au cântat laude lui Dumnezeu în închisoare, iar gardienii au auzit-o, sau de Pavel, care a celebrat Euharistia pe corabie înaintea tuturor [75] .

25. Cât despre timpul rugăciunii, nu va fi de prisos să se respecte orele exterioare - acelea, vreau să spun, orele bine-cunoscute care marchează intervalele zilei: a treia, a șasea, a noua, care sunt indicate și în Scriptură ca fiind cele mai importante. În primul rând, Duhul Sfânt S-a pogorât peste ucenicii adunați la ceasul al treilea. Petru, în ziua în care a văzut într-un vas viziunea părtășiei, s-a suit pe acoperișul casei la ceasul al șaselea să se roage.

El și Ioan s-au suit la biserică la ceasul al nouălea, când el i-a redat sănătatea paraliticului [76]. Deși au acționat simplu, fără nicio intenție de a da o regulă de respectat, va fi totuși bine să stabilească o regulă preliminară, care să întărească stimulentul pentru rugăciune și, uneori, ca o anumită lege, să ne scoată din treburile cotidiene pentru a îndeplini această datorie. Aceasta, după cum citim, a fost respectată și de Daniel, în conformitate, desigur, cu obiceiurile lui Israel - și anume, să ne rugăm zilnic de nu mai puțin de trei ori [77] , fiind datori față de Trei - Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Desigur, sunt excluse rugăciunile obișnuite, pe care, fără nicio îndemnare, trebuie să le săvârșim la începutul zilei și al nopții. Dar se cuvine credincioșilor să mănânce și să facă abluțiuni nu înainte de a se fi trimis rugăciunea în prealabil. Căci mai întâi vine înviorarea și hrănirea duhului, și nu a trupului, și mai întâi cea cerească, și nu cea pământească.

26. Nu-l trimite pe fratele care a venit la tine acasă fără rugăciune (ai văzut, zice el, pe fratele tău, ai văzut pe Domnul tău) [78] , mai ales pe un străin care s-ar putea dovedi a fi un înger [79] . Dar tu să nu mai pui înviorarea trupească

înviorării duhovnicești, când ești primit de frați. Căci credința ta va fi judecată îndată. Și cum poți zice, după porunca: Pace casei acesteia (Matei 10:12; Luca 10:5), dacă nu dai pace reciprocă celor din casă?

27. Cei care sunt mai zeloși în rugăciune obișnuiesc să adauge rugăciunilor „Aliluia” și psalmi în așa fel încât cei prezenți să răspundă la cuvintele lor finale. Fără îndoială, tot ceea ce slujește la lauda și slava lui Dumnezeu este o instituție excelentă, pentru a-I oferi lui Dumnezeu o rugăciune desăvârșită ca jertfă cea mai bună.

28. Aceasta este jertfa spirituală care a desființat jertfele de dinainte. Ce este pentru Mine, se spune, mulțimea jertfelor voastre? Sunt sătul de arderi de tot de oi și de grăsimea mieilor și nu voiesc sânge de tauri și de țapi. Căci cine a cerut acestea de la mâinile voastre (Isaia 1:11-12)? Atunci ceea ce ar fi dorit Dumnezeu, va învăța Evanghelia. Va veni ceasul, se spune, când adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr (Ioan 4:23). Căci Dumnezeu este Duh (2 Corinteni 3:17) și de aceea El caută astfel de închinători. Noi suntem adevărați închinători și adevărați preoți care, rugându-se în duh, în duh aducem rugăciune lui Dumnezeu, ca o jertfă potrivită și acceptabilă Lui, pe care El cu siguranță a căutat-o și pe care El a prevăzut-o pentru Sine. Această jertfă, dedicată din toată inima, hrănită de credință, purificată de adevăr, păstrată de inocență, pură de castitate, încununată de dragoste, cu multe fapte bune, psalmi și imnuri, trebuie să o aducem pe altarul lui Dumnezeu, și totul ne va fi dăruit de Dumnezeu.

29. Căci ce va respinge Dumnezeu, care cere o astfel de rugăciune, în rugăciunea de la Duh și adevăr? Citim, auzim și învățăm multe mărturii despre eficacitatea ei. Deși rugăciunea din Vechiul Testament izbăvea de foc, de fiare și de foame, totuși nu și-a primit forma de la Hristos. Cu cât mai eficientă este rugăciunea creștinilor! Nu cheamă un înger să aducă rouă în mijlocul flăcărilor, nu astupă gurile leilor, nu aduce hrană la țară înfometată, nu înlătură sentimentul suferinței prin harul trimis, ci îi învață pe cei ce suferă, îndură și se întristează, sporește harul prin virtute, pentru ca credința să știe că primește de la Dumnezeu, înțelegând și că suferă în numele lui Dumnezeu. Rugăciunea cerea odată pedeapsa, punea pe fugă armatele vrăjmașilor, oprea ploaia binecuvântată. Acum rugăciunea dreaptă abate orice mânie a lui Dumnezeu, are grijă de vrăjmași și se roagă pentru persecutori. Este oare surprinzător că are puterea să verse ape cerești, dacă a putut și să aducă foc? Numai rugăciunea îl învinge pe Dumnezeu. Însă Hristos nu a vrut ca ea să facă niciun rău. I-a dat toată puterea de a face bine. De aceea, rugăciunea nu știe nimic altceva decât să cheme sufletele celor plecați chiar de pe calea morții, să-i însănătoșească pe cei slabi, să-i vindece pe cei bolnavi, să-i curețe pe cei posedați, să deschidă zăvoarele închisorii, să rupă legăturile celor nevinovați. De asemenea, ea ispășește păcatele, înlătură ispitele, oprește persecuțiile, mângâie pe cei slabi de inimă, îi încântă pe cei generoși, îi călăuzește pe cei rătăciți, potolește valurile, slăbește pe tâlhari, hrănește pe săraci, îi călăuzește pe bogați, ridică pe cei

căzuți, sprijină pe cei care cad și întărește pe cei care stau în picioare. Rugăciunea este cetatea credinței, scutul și sabia noastră împotriva vrăjmașului care ne pândește pretutindeni.

Să nu mergem niciodată neînarmați, așadar. Să ne amintim să veghem ziua și să fim treji noaptea. Să păzim steagul Conducătorului nostru cu armele credinței, să așteptăm trâmbița îngerească în rugăciune! Căci toți îngerii se roagă, toată făptura se roagă, animalele domestice și sălbatice se roagă și își pleacă genunchii și, ieșind din grajduri și bârloguri, nu în zadar privesc spre cer, dând glas în felul lor. Iar păsările, ridicându-se dimineața, se grăbesc spre cer, își întind aripile în loc de mâini, ca o cruce și exclamă ceva ce pare a fi o rugăciune. Dar de ce să mai vorbim despre datoria rugăciunii? Însuși Domnul S-a rugat, cu Care fie Slava și Puterea în vecii vecilor.

Despre mantie

> Text conform ediției: Tertullian. Despre mantie. Traducere din latină de A.Ya.Tyzhova. Compilat, articole însoțitoare, comentarii de Yu.S.Dovzhenko. Sankt Petersburg: Aletheia, **2000.** 216 p.
>
> Numerele de pagină pentru această ediție. Numărul paginii urmează **textul** de pe aceasta.

Text conform ediției: Tertullian. Despre mantie. Traducere din latină de A.Ya.Tyzhova. Compilat, articole însoțitoare, comentarii de Yu.S.Dovzhenko. Sankt Petersburg: Aletheia, **2000.** 216 p.

Numerele de pagină pentru această ediție. Numărul paginii urmează **textul** de pe aceasta.

I 1. Bărbați din Cartagina, conducători veșnici ai Africii, nobili în vechimea voastră, fericiți în noutatea voastră! Mă bucur că înfloriți atât de mult în vremuri când există o ocazie plăcută de a acorda atenție îmbrăcămintei. Căci aceasta este relaxarea păcii și a prosperității. Binele vine de la autorități și din cer. Dar chiar și la voi, înfățișarea tunicii era odinioară diferită. Cel puțin, așa cum spune raportul despre pasiunea voastră pentru material, alegerea culorii și lungimea veșmântului, tunicile nu cădeau sub gambă, nu ajungeau fără rușine până la genunchi și nu erau strâmte la umeri și brațe. Nici nu era obiceiul să se despartă faldurile cu o curea; dimpotrivă, cu simetria lor pătrată, se așezau bine pe bărbați. Veșmântul exterior era mantia-pallium; și ea însăși pătrată, trasă înapoi pe ambele părți, se sprijinea pe umeri, strânsă la gât prin mușcătura unei catarame.

I 2. Preoția lui Esculap al vostru este îmbrăcată într-un mod similar astăzi. În cele mai recente timpuri // **63** // comunitatea soră era îmbrăcată în același fel, iar dacă luăm un alt loc în Africa, Tirul. Dar când urna cu sorțile vechi de secole a

fost întoarsă și Dumnezeu a început să-i favorizeze mai mult pe romani, atunci comunitatea soră, grăbită în dorința ei pentru tot ce este roman, s-a grăbit să se transforme din proprie inițiativă, astfel încât prin însăși înfățișarea sa să-l poată saluta pe Scipio care sosea. Și vouă, după beneficiul dat în schimbul nedreptății făcute, vouă, care ați fost jefuiți de slăbiciunea bătrâneții, și nu de glorie, după toate indecențele lui Gracchus și batjocurile violente ale lui Lepidus, după altarele triple ale lui Pompei și lungile întârzieri ale lui Caesar, când Statilius Taurus a ridicat zidurile și Sentius Saturninus a ținut un discurs solemn, când concordia a adus bucurie, toga a fost oferită. O, ce lungă călătorie a făcut de la pelasgi la lidieni și de la lidieni la romani, pentru ca cartaginezii să se poată îmbrăca de pe umerii unui popor mult mai înalt!

I 3. De atunci v-ați agățat de o tunică lungă, așa cum cere moda, și ați călcat în picioare abundența unei pelerine subțiri cu îmbinare în scânduri; dar chiar dacă convenția, demnitatea sau capriciul vremii vă îmbracă mai presus de toate, tot numiți palliumul, fără să-l amintiți, hainele voastre. Nu mă mir de asta din cauza dovezii precedente. Căci chiar și berbecul, nu cel pe care Laberius îl numește „cu coarne încovoiate, cu pielea lânoasă și purtând un scrot”, ci mașina de asediu cu buștean, care, în război, zdrobește zidurile orașului și pe care nimeni nu o pusese încă în mișcare până când aceeași **//64//** Cartagina, „care era bogată și neînfricată în luptă”, l-a construit mai întâi, ca o leagănă pentru un atac spânzurat, împrumutând forța armei din furia animalului care se apără cu capul. Totuși, când vremurile patriei se apropiau de sfârșit, iar berbecul roman a îndrăznit deja să-i distrugă fostele ziduri, cartaginezii au fost imediat uimiți de el ca de o nouă invenție străină. Cu adevărat,

„Perioade infinit de lungi de timp pot schimba totul!” Și pelerina nu este recunoscută ca fiind a cuiva.

II 1. Să vorbim acum despre altceva, ca nu cumva cartaginezul să se înroșească și să sufere printre romani. Este, desigur, obiceiul întregii naturi să-și schimbe forma. Și această lume respectă acest lucru, lumea pe care o locuim. Să vadă Anaximand, dacă el crede că lumile sunt multe, să vadă oricine altcineva, chiar și Merope, cum Silenus umple cu pălăvrăgeala sa urechile lui Midas, care sunt potrivite pentru fabule și mai mari. Dar chiar și acea lume pe care Platon o recunoaște, a cărei reflectare se presupune că lumea noastră este, chiar și aceasta se schimbă inevitabil. Căci dacă lumea ar fi alcătuită din substanțe și proprietăți diferite, s-ar descoperi că este construită după imaginea acestei lumi. Cu adevărat, nu există nicio lume diferită de aceasta. Principiile opuse într-una sunt opuse prin schimbare, iar succesiunea schimbărilor reconciliază într-o singură uniune discordia contrariilor. Așa va fi fiecare lume care este unită într-un singur corp prin contrarii și // **65** // menține armonia organizării sale cu o serie continuă de schimbări.

II 2. Într-adevăr, și acest lucru este evident chiar și cu ochii legați la ochi sau chiar „homerici”, tot ceea ce ni se măsoară este schimbător. Ziua și noaptea

alternează. Soarele își schimbă pozițiile anuale, iar luna în ritmurile sale lunare. Combinația variată de constelații uneori respinge ceva, iar alteori îl cheamă înapoi la viață. Întinderea cerului uneori strălucește cu deschiderea sa, alteori este murdară de nori; alteori plouă cu putere, alteori cad precipitații odată cu ploaie, de unde apare umiditatea și – din nou vremea uscată. Așadar, în mare există notoria „siguranță”, atâta timp cât este „cinstită” din cauza calmului vânturilor care se schimbă uniform și moderată din cauza calmului, dar devine brusc neliniștită și din cauza unui vânt puternic. Dar dacă te gândești că pământului îi place și lui să se îmbrace uneori în văluri, atunci la ce bun, amintindu-ți de el ca fiind verde, să negi că este același pământ când îl vezi galben-auriu și în curând îl vei vedea alb? Și nu apar oare celelalte ornamente ale sale prin schimbare, una din una și alta din alta? Lanțurile muntoase coboară, iar venele izvoarelor clocotesc, iar albiile râurilor sunt acoperite cu pământ.

II 3. Întreaga lume, înconjurată din toate părțile de apă, a fost odată schimbată. Până în ziua de azi, scoici simple și răsucite rătăcesc prin munți, încercând să-i demonstreze lui Platon că până și stâncile munților erau acoperite de valuri. Dar, ieșind din ape, lumea și-a schimbat din nou înfățișarea, devenind diferită și rămânând aceeași. // **66** // Și acum, în unele locuri, înfățișarea ei se schimbă: când firmamentul pământului este distrus; când printre insule nu mai există niciun Delos, iar Samos este nisip, iar Sibila nu este o mincinoasă; când în Oceanul Atlantic caută un pământ egal cu Libia sau Asia; când coasta Italiei, odată interceptată la mijloc de loviturile mărilor Adriatică și Tireniană, formează Sicilia ca o extremitate; când întreg acest loc de ruptură, întorcând cu cheile sale convergența furtunoasă a apelor mării, a hrănit un nou rău al mării, care nu aruncă, ci devorează epava navelor.

II 4. Și firmamentul suferă din cauza cerurilor sau din propriile cauze. Priviți Palestina! Acolo, unde Iordanul este stăpânul granițelor, există o mare pustiire, un regat orfan și un câmp sterp. Și aici odinioară existau orașe, multe națiuni, iar solul era faimos. Dar, din moment ce Dumnezeu este cenzorul, iar impietatea a meritat ploi de foc, doar până atunci a existat Sodoma și nu mai există Gomora, și totul a devenit praf de atunci, iar marea care se află în apropiere, precum și uscatul, trăiește prin moarte. Dintr-un astfel de nor a fost ars vechiul Volsinii în Etruria și, pentru ca Campania să se poată încrede mai mult în munții ei, Pompeii i-a fost luat. Dar Doamne ferește! O, de nu s-ar mai teme nici Asia de prăbușirea solului! O, de nu ar mai fi putut și Africa să umple într-o zi abisul, răscumpărată de pierderea unei tabere militare! Multe alte dezastre similare au pus în mișcare și au reînnoit fața lumii. // **67** //

II 5. Războaiele au avut și ele un rol foarte important în această reînnoire. Dar nu este mai puțin neplăcut să enumerăm evenimentele triste decât succesiunea Regatelor: de câte ori s-au schimbat ele însele, începând cu Ninus, urmașul lui Belus, dacă într-adevăr Ninus a domnit primul, așa cum susțin predecesorii ignoranți. Stiloul este abia obișnuit să meargă mai departe cu tine: probabil că

numai de la asirieni îți sunt dezvăluite secole de istorie. Dar noi, cei care citim istoria divină, posedăm cunoștințe despre lume chiar de la nașterea ei.

II 6. Dar vreau să vorbesc despre lucruri vesele, căci și ele sunt supuse schimbării. Dacă marea a spălat ceva, cerurile au fost pârjolite, pământul l-a tras în jos, sabia l-a distrus, toate acestea, ca și cum ar fi fost împrumutate, se întorc în alt loc. Căci la început pământul era pustiu și lipsit de oameni pe o suprafață mare, iar dacă vreun trib ocupa un loc undeva, era singur pentru sine. Așadar, rasa umană, dacă te referi la un număr mare de oameni în unele locuri și un număr mic în altele, a avut grijă ca totul să fie cultivat, plivit și examinat, astfel încât apoi, ca din brazde arate și plantări, popoare din popoare și orașe din orașe au început să crească peste tot în lume. Șiruri de triburi, abundente la număr, au zburat în alte locuri. Sciții produc perși din abundență, fenicienii sunt vărsați în Africa, frigienii dau naștere romanilor, sămânța caldeenilor este adusă în Egipt, iar când iese de acolo este deja seminția evreilor. Așadar, urmașii lui Hercule, sub conducerea lui **Témenus** , înaintează și cuceresc Peloponezul; ionienii, tovarășii lui Neleu, clădesc Asia cu noi orașe; corintenii, conduși de Archias, întemeiază Siracuza.

II 7. Dar ce nevoie mai are antichitatea, când listele noastre sunt în fața noastră? Cât de mult s-a schimbat lumea în acest secol! Câte orașe a adus la lumină, a înălțat sau a restaurat tripla vitejie a guvernării actuale! Și în timp ce Dumnezeu a favorizat atâția Augusti, câte recensăminte s-au făcut, câte națiuni și-au recăpătat puritatea, câte clase și-au recăpătat demnitatea, câți barbari au fost respinși! Pământul a devenit cu adevărat ferma cultivată a acestui imperiu, când fiecare lupus al dușmăniei a fost smuls din rădăcini, anghinarea și mărăcinii prieteniei perfide au fost smulse, iar lumea este frumoasă deasupra livezii de meri a lui Alcinous și a trandafirilor lui Midas. Așadar, lăudând universul schimbător, de ce găsiți defecte în om?

III. 1. Și animalele își schimbă înfățișarea în funcție de schimbarea îmbrăcămintei lor. Chiar dacă îmbrăcămintea păunului, și aceasta printre cele scumpe, este un pană de o culoare mai purpurie decât orice purpuriu unde înflorește gâtul său, cu un amestec mai mare de aur decât orice garnitură unde strălucește spatele său și mai liberă decât orice sirma unde se află coada sa - un pană de multe culori și pestriț, niciodată același, întotdeauna diferit, deși atunci când este diferit este întotdeauna același // **69** // și, în cele din urmă, așteptând schimbări de câte ori este pus în mișcare.

III 2. Deși după păun, ar trebui menționat și șarpele. Căci și el schimbă ceea ce a primit prin sorți - pielea și pleoapele. De îndată ce se simte bătrân, se ascunde într-un loc strâmt și, intrând simultan într-o gaură și ieșind imediat chiar din prag din piele, reînnoit, își desface spiralele. Împreună cu solzii, anii sunt și ei aruncați. Hiena, dacă ești atent, are un singur sex pe tot parcursul anului, devenind alternativ mascul și femelă. Trec cu vederea cerbul în tăcere, deoarece

și el este stăpânul vârstei sale. După ce a mâncat șarpele, își recapătă tinerețea cu ajutorul otrăvii sale.

III 3. Există și un „patruped, încetinit, care trăiește pe câmp, mic de statură, cu spatele noduros”. Vă gândiți la broasca țestoasă Pacuvia? Nu despre asta se vorbește aici. Un alt animal de origine foarte nesemnificativă acceptă și el acest verset, dar numele său este maiestuos. Dacă auziți de un cameleon fără să-l cunoașteți înainte, probabil veți crede cu frică că este ceva semnificativ, ca un leu. Dar când îl întâlniți într-o vie, aproape în întregime cuprins sub o frunză de viță, veți zâmbi imediat la îndrăzneala numelui grecesc, deoarece corpul său nici măcar nu are suc, pe care se presupune că creaturile mici îl au în cantități mari. Cameleonul trăiește pe pielea sa. Capul îi iese direct din spate, deoarece nu are gât. Cameleonul are ochii care se retrag mult // **70** // înapoi, dar sunt convexi pentru o vedere circulară, chiar și pupilele se rotesc. Leneș, neputincios, abia își ține corpul deasupra solului. Stând nemișcat, plănuiește o mișcare și își conduce corpul înainte. Își demonstrează mai mult pasul decât îl face. Îi este constant foame, dar nu slăbește. Se hrănește cu gura deschisă și, umflându-se ca o blană, își mestecă rumegătul. Hrana lui vine de la vânt. Cu toate acestea, cameleonul se poate schimba ca nimeni altul. Deși are o singură culoare, când ceva se apropie de el, se adaptează și se transformă în aceeași culoare. Această abilitate, care se numește de obicei „joaca cu pielea sa”, este dată unui cameleon.

III 4. Multe trebuiau spuse pentru a ajunge la om, după ce ne-am pregătit dinainte. Îl găsești și la început, gol și gol, stând în fața Făcătorului-Olarului său. Abia după aceea omul a dobândit înțelepciunea, care a fost astfel furată, care încă nu-i era permisă. Apoi, în grabă, acoperă ceea ce nu era încă supus rușinii în noul trup cu frunze de smochin. Și astfel, din momentul în care Dumnezeu îl izgonește din locul său de origine pentru crima pe care a săvârșit-o, omul, îmbrăcat în piele, se dăruiește lumii și metalului.

III 5. Dar acestea sunt lucruri secrete și nu este pentru toată lumea să le știe. Să vorbim acum despre ale tale, despre ceea ce spun egiptenii, relatează Alexandru, iar africanul citește, despre vremea lui Osiris, când Amon, bogat în oi, vine la el din Libia. Acum, cum se spune, Mercur, atingând un berbec și admirându-i moliciunea, l-a jupuit // **71** // și, în timp ce, continuând să tragă de lână, a încercat ce îi sugera ușurința acestui material, a scos un fir și l-a țesut ca pe o frânghie, pe care el însuși a răsucit-o odată din fâșii de liber. Dar tu ai preferat împărțirea lânii și dispozitivul războiului de țesut al Minervei, deși iscusința Arachnei este mult mai rafinată.

III. 6. Acum, despre această chestiune. Nu vorbesc despre oile milesiene, selgice sau altine, nici despre acele oi înzestrate natural cu culoare pentru care Tarentum sau Baetica sunt faimoase, deoarece îmbracă oamenii și plantele, iar verdele inului, după înmuiere, devine alb ca zăpada. Dar nu ar fi suficient să „plantezi” și să „semăni” pur și simplu tunica, dacă nu ar fi posibil să pescuiești

haine precum peștii. Căci lâna provine și din mare, unde scoicile o aprovizionează cu scame, luxoase în lâna lor mușchioasă. Nu este un secret că există și un vierme de mătase, care își țese pânzele mai bine decât păianjenii; lichefiindu-l, întinde firele prin aer și apoi, după ce le mănâncă, le eliberează din pântecele său. Prin urmare, dacă îl omori, vei torce un fir din el.

III 7. Astfel, rațiunea a descoperit atâtea moduri de a face țesături, mai întâi pentru a îmbrăca omul după cum cere necesitatea; și apoi pentru a împodobi și chiar pentru a adăuga splendoare acolo unde o cere vanitatea. Astfel, a făcut cunoscute diferitele tipuri de îmbrăcăminte. Unele dintre ele servesc drept îmbrăcăminte pentru anumite națiuni și nu sunt comune altora, dar altele sunt utile peste tot // **72** // pentru toată lumea, precum această mantie, care, deși în mare parte greacă, aparține deja Latiumului ca limbă. Îmbrăcămintea a intrat în uz odată cu acest nume. Și chiar cel care credea că grecii nu aveau loc în oraș - înșuși Cato, care studiase literatura și limba lor ca bătrân - după ce și-a eliberat pentru o vreme umărul de îndatoririle sale judiciare, era totuși dispus favorabil față de greci datorită modului lor de a se îmbrăca în pallium.

IV. 1. De ce, așadar, dacă puterea și cultura romană sunt salvarea fiecărui om, sunteți acum atât de nelegiuiți față de greci? Sau, dacă lucrurile stau altfel, de unde vin în provinciile mai accidentate, pe care natura le-a adaptat mai degrabă pentru război cu câmpul arabil, ocupațiile inepuizabile și risipitoare ale palestrei? De unde ungerea cu lut, tăvălirea în praf și dieta extenuantă? De unde vin niște numidieni, care încă poartă pene de coadă de cal, cu părul tuns până la piele, astfel încât doar creștetul capului rămâne liber de brici? De unde vin bărbații cu părul ciufulit și zburlit, o rășină atât de prețioasă pentru spate și un clește atât de tenace pentru smulgerea părului de pe bărbie? Este uimitor că acest lucru se întâmplă fără pelerină! Căci toate acestea sunt opera glorioasei Asii. Ce aveți voi în comun, Libie și Europa, cu hainele destinate exercițiilor atletice, pe care nici măcar nu știți cum să le îmbrăcați? Și într-adevăr, de ce este mai bine // **73** // să te smulgi după moda grecească decât să te îmbraci după moda grecească?

IV 2. O schimbare de îmbrăcăminte este aproape de o crimă doar atunci când nu obiceiul se schimbă, ci natura. Există o diferență suficientă între ceea ce onorează timpul și religie. Să încredințeze obiceiul timpului, iar natura lui Dumnezeu. Eroul din Larissa a zguduit natura prin transformarea sa într-o fecioară - el, hrănit cu creierul și măruntaiele animalelor (de unde și legătura cu numele - căci buzele sale erau lipsite de gustul sfârcurilor); el, care a trecut printr-o școală aspră lângă pădurea aspră a educatorului de monștri; el, care a îndurat animalele sălbatice, îndură așa cum un copil grija unei mame. Deja maturizat definitiv, îndeplinind deja definitiv în secret rolul unui bărbat în relație cu cineva, continuă să se îmbrace în stolă, să-și aranjeze părul într-o coafură, să dea aspectul dorit pielii sale, să se privească în oglindă, să-și netezească gâtul, transformat în femeie și cu urechile găurite. Toate acestea sunt păstrate de statuia sa din Sigeia.

Mai târziu a devenit războinic pe deplin, căci necesitatea i-a redat sexul. Semnalul bătăliei a sunat, iar armele nu erau departe. Sabia însăși, spune el, îl atrage pe soț la ea. Totuși, dacă ar fi rămas fecioară chiar și după o astfel de momeală, s-ar fi putut căsători. Așadar, iată o schimbare pentru tine. Un monstru dublu, cel puțin: dintr-un bărbat o femeie, apoi dintr-o femeie un soț, deși altfel nu ar fi nevoie să negi adevărul, nici să recunoști înșelăciunea. Ambele tipuri de schimbare // **74** // sunt rele: una este împotriva naturii, cealaltă este dăunătoare mântuirii.

IV 3. Pofta a schimbat înfățișarea unui soț într-un mod mai dezgustător prin îmbrăcăminte decât orice teamă de o mamă. Dar totuși, el este venerat de voi, cei care ar trebui să vă fie rușine, acel „purtător de piele de săgeată-bâtă”, care ați anulat întreaga poreclă a sa prin îmbrăcăminte feminină. Atât de mult i s-a permis misterioasei Lydii încât Hercule a fost demascat ca o prostituată în persoana Omfalei, iar Omfale în persoana lui Hercule. Unde sunt Diomede și stranele sângeroase? Unde este Busiris și altarele funerare? Unde este Gerion cel de trei ori unit? Bâta lui Hercule voia să emane o duhoare din creierul lor chiar și atunci când era insultată cu tămâie. În timp ce luxul câștiga stăpânire de sine, sângele vechi al Hidrei și al centaurilor de pe săgeți era deja îndepărtat cu piatră ponce, astfel încât poate după distrugerea monștrilor aceste săgeți să prindă cununa. Nici umerii unei femei cu înțelepciune sau ai vreunei fecioare nobile n-ar fi îndrăznit să intre sub pielea unei fiare atât de mărețe, dacă acea piele nu ar fi fost înmuiată, slăbită și parfumată, așa cum cred că făcuse Omphale cu balsam sau cu vițel. Presupun că și coama fusese pieptănată, ca nu cumva pielea leului să ardă gâtul fraged. Gura era plină de păr, propriul păr al leului era așezat printre cel al leului, căzând peste frunte - toată fața profanată a leului ar fi răcnit dacă ar fi putut! Nemea, dacă ar fi existat într-adevăr vreun geniu în acel loc, cu siguranță a gemut: căci numai atunci, privind în jur, a observat că // **75** // pierduse leul. Ce om arăta faimosul Hercule în mătasele Omphale, și-a imaginat Omphale, îmbrăcată în pielea lui Hercule.

IV 4. Dar cel care a luat mai întâi asupra sa munca de locuitor al Therinthusului și, ulterior, la Olympia, a încetat să mai fie om, boxerul Cleomachus, bătut în propria piele și, în plus, vrednic de o coroană printre „fullones” novieni, el, menționat pe bună dreptate de mimograful Lentulus în „Locuitorii din Catina”, a pus inele și brățări în locul urmelor lăsate de Cestae și a lepădat lâna aspră a endromidei cu ajutorul unor haine confecționate din țesătură fină.

IV 5. Trebuie să-i trecem cu vederea pe Physcon și Sardanapallus, care, dacă nu ar fi fost cunoscuți pentru pofta lor, nu ar fi fost cunoscuți de nimeni ca regi. Trebuie însă să rămânem tăcuți, ca nu cumva și ei să se indigneze pe unii dintre Cezarii voștri, care sunt la fel de rușinoși; ca nu cumva să ni se impute cu o insistență de câine să arătăm spre un Cezar care este cu adevărat sub-Nero, mai impiu decât Physcon și mai efeminat decât Sardanapallus.

IV 6. Nici puterea gloriei deșarte, care este conținută într-o schimbare de îmbrăcăminte, nu este mai caldă pentru un om în mințile sale. Fiecare dorință este căldură. Dar când această dorință se transformă într-o pasiune arzătoare, atunci o flacără se aprinde din setea de glorie. Și acum vedeți un mare rege aprins de această iască, un rege al doilea după glorie. El a cucerit tribul indian și a fost el însuși cucerit de îmbrăcămintea medie. Lepădându-și armura triumfală, s-a retras în țesăturile orientale cucerite // **76** //. Pieptul său, acoperit de zgârieturi de la armura care îl acoperea, respirând încă greu de la osteneala războiului, și-a dezgolit haine luxoase și l-a stins cu mătase ușor suflată. Macedoneanul nu ar fi suficient de arogant în suflet dacă nu ar fi încântat și de hainele magnifice. Și chiar și filozofii înșiși, cred, se străduiesc pentru lucruri de acest fel.

IV 7. Dar aud că filosofia se practica și în purpură. Dacă în purpură, de ce nu în sandale țesute? A fi încălțat, dacă nu în aur, atunci în purpură, este cel mai puțin potrivit modului de viață grecesc. Totuși, cineva a ieșit atât în purpură, cât și în aur. Dar a ieșit cel puțin cu demnitate, cu un chimval, pentru ca ceva să fie în concordanță cu veșmintele sale bachice. Prin urmare, dacă Diogene ar fi lătrat dintr-un butoi în acele locuri, nu l-ar fi călcat în picioare cu picioare mânjite de lut, așa cum au experimentat canapelele de ospăț ale lui Platon, ci l-ar fi dus, fără îndoială, pe întregul Empedocle la templul Cloacinei, pentru ca cel care, în nebunia sa, se imagina o ființă cerească, să-și salute mai întâi surorile și apoi poporul.

IV 8. Fie așadar drept să străpungi cu vârful, să arăți cu degetul și să dai din cap spre astfel de haine care trădează firea și modestia. Într-un cuvânt, dacă cineva cu luxul lui Menandru târăște pe jos o haină frumoasă, să audă, asemenea poetului comic, în jurul său: „Ce mantie risipește acest nebun!” Dar, de vreme ce strictețea cenzorului a fost de mult abolită, câtă confuzie este pentru ochiul atent: eliberați în haine de cavaleri, sclavi biciuiți // **77** // în haine de oameni liberi, cei care s-au predat milei cuceritorului în haine de nobili, țărani în haine de orășeni, bufoni în haine de srorum, păgâni în haine de războinici; groparul, proxenetul, lanista se îmbracă cu tine.

IV 9. Luați în considerare și femeile. Puteți vedea cum Caecina Severus a consemnat cu autoritate în senat că matroanele nu ar trebui să apară în public fără stolă. În cele din urmă, prin decretul augurului Lentulus, femeia care cădea astfel în indecență era pedepsită pentru nerușinare, întrucât informatorii și campionii demnității vestimentare ca o piedică în răspândirea lingușirii, se abțineau cu sârguință de la anumite lucruri. Dar acum, practicând lingușirea în raport cu ele însele, femeile, pentru a facilita accesul la ele însele, renunțau solemn atât la stolă, cât și la tunică, și la sandale și părul lung; renunțau și la lecturile și scaunele în care se aflau acasă și în secret chiar și în public. Dar unul își stinge lămpile, altul le aprinde pe ale altora. Uitați-vă la prostituate - piața poftelor publice! Uitați-vă la lesbiene! Și dacă preferați să vă abateți privirea de la

o astfel de rușine a purității ucise public, atunci uitați-vă la doamnele din înalta societate: veți vedea deja „matroanele”!

IV. 10. Și ori de câte ori pânză de mătase îi învăluie pe supraveghetorii latrinelor publice și le mângâie gâturile cu coliere, care sunt mai murdare decât locul lor de muncă, și cu șnururi la mâini, martori ai tuturor faptelor rușinoase, brățări pe care chiar și **matroanele** însele le-au însușit în mod nechibzuit din darurile oamenilor curajoși, și îmbracă piciorul necurat într-o cizmă de piele curată sau roșie, de ce nu priviți și voi la aceste haine sau la cele care, prin aparența noutății lor, afișează în mod fals sentimente religioase? Când se găsește că oamenii sunt dedicați lui Ceres din cauza unei haine perfect albe, a semnului special al unui bandaj și a privilegiului unei bonete de blană; când, din dorința opusă de haine negre și o piele de oaie sumbră pe cap, alți oameni fug în munții Bellonei; când roba cu dungă lată purpurie și vălurile roșii galatice aruncate peste ea îl glorifică pe Saturn; când aceeași mantie, doar că îmbrăcată mai fantastic, și sandalele în maniera grecească îl flatează pe Esculap; Cu cât mai mult, poate, veți condamna și asedia cu ochii voștri paliumul notoriu, inculpatul, deși ușor și ușor, dar totuși o prejudecată? Dar, din moment ce a îmbrăcat mai întâi acea înțelepciune care a respins prejudecățile deșarte, paliumul este cu adevărat o haină sacră; un preot înălțat mai presus de toate robele și peplosul, mai presus de toate înălțimile și titlurile. Vă îndemn: plecați-vă ochii și aproape veșmântul, acuzatorul singurei voastre erori.

VI Deci, spui tu, de la togă la paliu? Și dacă și de la diadema cu sceptru? S-a schimbat Anacharsis în vreun alt fel când a preferat filosofia în locul regatului **Sciției** ? Deși, în general, nu există semne specifice ale unei persoane care a trecut la ceva mai bun, există această îmbrăcăminte, care poate fi considerată un astfel de semn.

În primul rând, acordați atenție la simpla sa îmbrăcare, care, după cum se știe, nu provoacă dezgust. Nu este nevoie de un meșteșugar care să formeze mai întâi faldurile cu o zi înainte, apoi să le transfere pe atelele de tei și să încredințeze întreaga structură a ghemului strâns cleștilor-gardieni; care apoi, în zori, după ce au prins mai întâi tunica cu o curea, care ar fi mai bine țesută, de o mărime mai moderată, după ce au pus din nou ghemul în ordine și, de asemenea, dacă ceva s-a destrămat, după ce i-au dat din nou formă, ar coborî o parte în stânga și ar îndepărta circumferința acesteia, din care se naște pieptul, după ce au îndepărtat mai întâi scândurile de pe omoplați; după aceasta, lăsând mâna dreaptă liberă, ar aduce această circumferință în partea stângă împreună cu o altă pardoseală similară din scânduri destinată spatelui, astfel încât în acest fel sarcina să îmbrace bărbatul.

V 2. În cele din urmă, îți voi întreba conștiința: cum te simți în togă, îmbrăcată sau încărcată? Porți rochie sau lucrezi ca purtător de povară? Dacă negi răspunsul evident, te voi urma acasă și voi vedea ce vei face chiar din prag. Într-adevăr, împăturirea niciunei alte haine nu este la fel de binevenită de oameni ca

îndepărtarea togei. Nu vom spune nimic despre încălțăminte - instrumentul de tortură caracteristic togei - protecția picioarelor mai murdare // **80** // gâturi, dar în același timp falsă. Căci cine, poate, nu ar fi mai util să înghețe atât la căldură, cât și la frig cu picioarele goale decât cu încălțămintea încătușată? Un sprijin mai mare pentru mers - cizme din piele brută - au fost prevăzute pentru efeminați de către cizmarii din Veneția!

V 3. Dar nu există nimic mai convenabil decât o pelerină, chiar dacă este dublă, precum cea a lui Crates. Nu există niciodată nicio întârziere în a o îmbrăca, căci întregul ei scop este de a îmbrăca fără efort. Cineva se poate îmbrăca cu o singură înfășurare, care cel puțin în niciun loc nu este inumană. Astfel, paliul îmbracă toate părțile corpului uman. Deschide sau închide umărul după bunul plac; în general, se potrivește strâns pe el. Nu apasă deloc, nu trage deloc, nu-i pasă deloc de siguranța pliurilor, se controlează ușor, este ușor readusă la ordinea sa anterioară. Chiar și atunci când este scoasă, nu este supusă niciunei torturi a doua zi. Dacă există un fel de maieu, pelerina este ferită de tortura centurii. Dacă se pun pantofi, foarte bine, dar picioarele goale sunt cu siguranță mai bărbătești decât cele încălțate.

V 4. Aceasta, însă, este în apărarea paliului, din moment ce l-ați chemat pe nume la adunarea populară. Dar iată-l pe el însuși, în apel în numele său. „Eu”, spune paliul, „nu datorez nimic forumului, nici Campus Martius, nici curiei. Nu veghez din îndatorire, nu ocup rostrele în avans, nu păzesc pretoriul. Nu miros canalizarea, nu recunosc gardul, nu stric băncile, nu // **81** // încalc legea, nu latru discursuri judiciare, nu judec, nu slujesc, nu conduc. M-am retras din popor. Grija mea este în mine. Nu-mi pasă de nimic altceva, decât să nu am griji. Este mai bine să te bucuri de viață în depărtare decât la vedere.”

Dar îi veți certa pe leneși: desigur, trebuie să trăiești pentru patria, puterea și afacerile tale! A fost odată o astfel de vorbă: „Nimeni nu se naște pentru altul care moare pentru sine însuși”. Totuși, când vine vorba de Epicur și Zenon, îi numiți înțelepți pe toți învățătorii seninătății, care au sfințit-o cu numele celei mai înalte și singure plăceri.

V 5. Totuși, mi se va permite și să fiu de vreun folos public. Obișnuiesc să țin, undeva, dintr-un colț sau dintr-un loc înalt, discursuri salutare pentru morală, care vor aduce însănătoșirea treburilor publice, a orașelor și a țărilor mai repede decât osteneala voastră. Căci dacă voi și cu mine atingem împreună probleme acute, se va constata că toga a cauzat mai mult rău statului decât platoșa. Eu, dimpotrivă, nu flatez viciile, nu crut bolile bătrâneții, nu crut nicio scabie. Timbrez vanitatea pentru care Marcus Tullius a cumpărat o masă rotundă din lemn de lămâiu pentru cinci sute de mii de sesterți, Asinius Gallus a plătit de două ori mai mult pentru o masă din aceeași Mauritania (Oh, cât de scump au prețuit petele de pe lemn!), iar Sulla plănuiește un vas care cântărește o sută de livre! Mă tem serios că greutatea cântarului ar putea fi prea mică **atunci când** sclavul Claudius Drusillanus construiește o tavă de cinci sute de livre, poate necesară pentru

mesele descrise mai sus. Dacă a fost construit un atelier pentru această tavă, atunci trebuie să fi fost construit și un triclinium.

V 6. De asemenea, afund bisturiul în cruzimea cu care Vedius Pollio și-a aruncat sclavii spre a fi devorați de murene: iată o nouă distracție a cruzimii - prădători tereștri fără colți, gheare și coarne! Îi plăcea să facă bestii feroce din pești, cel puțin din cei care trebuiau fierți imediat, pentru a putea gusta în măruntaiele lor bucăți din corpurile sclavilor săi. Am tăiat gâtul prin care oratorul Hortensius a putut ucide primul păun pentru satisfacerea lăcomiei sale, iar Aufidius Lurco a fost primul care a desfigurat corpurile acestor păsări prin îngrășare, obținând un gust nefiresc prin hrănire forțată. Asinius Celer a plătit șase mii de sesterci pentru un fel de mâncare dintr-un singur păun cu bărbie roșie. Actorul Aesop a pregătit un fel de mâncare cu păsări de aceeași valoare, dintre care unele cântau și vorbeau, pentru o sută de mii de sesterci, iar fiul său, chiar și după o astfel de gustare, putea dori ceva și mai scump. A mâncat perle, care, după chiar numele lor, sunt scumpe, pentru a nu lua masa mai sărac decât tatăl său.

V 7. Nu spun nimic despre Neroni, Apicius și Rufus. Voi ierta viciul lui Scaurus, zarurile lui Curius, beția lui Antoniu. Dar amintiți-vă că ei, printre mulți alții, erau îmbrăcați în togă. Astfel de oameni // **83** // // **84** // nu sunt ușor de găsit sub pelerină. Cine va scoate și va transforma în abur acest puroi al societății, dacă nu și vorbirea, îmbrăcată în pallium?

VI 1. „M-ai convins”, continuă el, „prin vorbirea ta, cel mai înțelept dintre medicamente. Dar chiar dacă limba este mută, sau luată de mutenie, sau ținută în loc de timiditate – căci filosofia se mulțumește cu o viață fără limbă – veșmântul în sine scoate un sunet. Astfel, în cele din urmă, filosoful este auzit atâta timp cât este văzut. Prin însăși prezența mea, arunc viciile la pământ. Cine nu suferă de fiecare dată când își vede acuzatorul? Ce adversar poate cuceri cu privirea pe cineva pe care nu-l poate cuceri cu mintea? Mare este beneficiul mantiei, în reflectarea căreia chiar și moravurile rele se umplu de culoare.

VI 2. Să vadă acum filosofia ce este util. Desigur, nu este singură cu mine. Am și alte arte care sunt utile în viața publică. Primul creator al scrisului, și primul interpret al vorbirii, și primul matematician, și gramaticianul, și retorul, și sofistul, și medicul, și poetul, și cel care produce muzică lovind corzile, și studentul astronomiei, și practicantul magiei, sunt îmbrăcați în mine. Toate artele liberale sunt acoperite de cele patru capete ale mele. Cu siguranță va fi scandalos: „De la togă la paliu!”

Dar aceasta este ceea ce spune mantia. Voi adăuga la aceasta legătura cu modul divin de gândire și de învățătură. Bucură-te, mantie și exultă! Ai fost onorat cu cea mai bună filozofie de când ai început să îmbraci creștinul.

Despre trupul lui Hristos (De Carne Christi)

© Text original, traducere în limba rusă, comentarii — Grup editorial „Progres” — „Cultură”

Editare generală și compilare de A.A. Stolyarov

© Text original, traducere în limba rusă, comentarii — Grup editorial „Progres” — „Cultură”

Editare generală și compilare de A.A. Stolyarov

1–2 . Ereticii (Marcion, Valentinus, Apelles) neagă existența trupului în Hristos, căutând să infirme învierea; dar nu poate exista înviere fără trup.

1. Cei care încearcă să zdruncine credința în înviere (care era sigură înainte de apariția acestor rude ale saducheilor [80]), deși neagă că o astfel de speranță aparține și trupului, cu siguranță prin afirmațiile lor reduc la nimic trupul lui Hristos, căci presupun că fie nu a existat deloc, fie cel puțin nu a fost uman. Căci dacă ar fi recunoscut ca uman, s-ar condamna pe ei înșiși: ceea ce a înviat în Hristos cu siguranță învie. Prin urmare, trebuie să întărim speranțele trupului cu același lucru cu care ei le distrug. Să luăm în considerare esența trupească (corporalis substantia) a Domnului, căci nu există nicio îndoială cu privire la cea spirituală (spiritualis). Să ne întrebăm despre autenticitatea și natura ei - dacă a avut-o, de unde și ce anume. Explicația tuturor acestora va da legitimitate învierii noastre.

Pentru a nega trupul lui Hristos, Marcion a negat nașterea Lui; sau, pentru a nega nașterea, a negat și trupul, pentru ca, desigur, să nu mărturisească una despre cealaltă: căci nu există naștere fără trup și nici trup fără naștere. Deși el însuși, în propria sa încăpățânare eretică, putea fie să nege nașterea, admițând trupul (precum Apelles, ucenicul său, care ulterior l-a părăsit), fie, admițând atât trupul, cât și nașterea, să le interpreteze diferit (precum Valentinus, ucenicul și apostatul lui Apelles). Totuși, cel care afirma că trupul lui Hristos era imaginar putea la fel de bine să prezinte nașterea Lui ca fiind ceva iluzoriu și, prin urmare, zămislirea, travaliul și nașterea Fecioarei și toate evenimentele copilăriei Sale ar fi echivalate cu imaginare () [81] . Prin toate acestea ar fi înșelați aceiași ochi și aceleași simțuri, care au fost înșelate de opinia falsă despre trup.

2. Nașterea lui Hristos este anunțată clar de Gabriel [82] , dar ce are Marcion de-a face cu îngerul Creatorului? Și concepția are loc în pântecele Fecioarei, dar ce are el de-a face cu Isaia, profetul Creatorului [83] ? Întârzierile sunt urâte pentru cel care L-a coborât pe Hristos din ceruri imediat [84] . „Jos”, spune el, „cu recensămintele mereu împovărătoare ale Cezarului, hanurile înghesuite, scutecele murdare și ieslele tari. Să nu se deranjeze oastea îngerilor, care își cinstesc Domnul noaptea. Să-și păzească mai degrabă păstorii turmele. Și să nu se deranjeze magii cu o călătorie lungă: le dau aurul lor [85] . Irod trebuie să fie

mai bun, ca nu cumva Ieremia [86] să devină faimos . Dar nici măcar un prunc nu trebuie circumcis, ca să nu provoace durere; „Nu este nevoie să-l aducem la templu, ca să nu-i împovărăm pe părinți cu cheltuielile pentru aceasta.” „Nu este nevoie să-l dăm în mâinile lui Simeon [87] , ca să nu-l întristăm pe bătrân, care era atunci sortit morții. Și bătrâna menționată [88] să tacă , ca să nu-l blestemeze pe copil.”

Prin astfel de sfaturi, cred, Marcion, ai îndrăznit să distrugi atâtea mărturii originale despre Hristos, încât ar fi imposibil să afirmi existența trupului Său. Dar te întreb, pe ce autoritate te bazezi? Dacă ești profet, atunci prezice ceva; dacă ești apostol, atunci propovăduiește public; dacă ești un om apostolic, atunci fii de un gând cu apostolii; dacă ești doar creștin, atunci crede ceea ce s-a transmis. Dacă nu ești niciunul dintre aceștia, aș spune pe bună dreptate: Mori. Căci ești deja mort, tu, care nu ești creștin, căci nu crezi ceea ce, atunci când este primit prin credință, îi face pe oameni creștini. Și ești cu atât mai mort, cu cât nu ești mai mult creștin; deși erai unul, ai căzut, respingând ceea ce credeai mai înainte: tu însuți recunoști acest lucru într-o scrisoare, a ta nu neagă, iar a noastră îl confirmă [89] . Prin urmare, respingând ceea ce credeai, ai respins-o fără să crezi; dar refuzând să crezi, ai acționat nedemn. Căci respingând ceea ce credeai, arăți că credința ta era odinioară diferită. Era diferit pentru că corespundea tradiției; iar ceea ce era transmis era adevărat pentru că era transmis de cei cărora le era dat să le învețe. Prin urmare, abandonând ceea ce era transmis, ați abandonat ceea ce era adevărat, lucru pe care nu aveați dreptul să-l faceți. Cu toate acestea, am folosit deja din abundență obiecții similare împotriva tuturor ereziilor din alte părți [90] . După acestea, este inutil să ne repetăm acum, căutând să aflăm de ce ați considerat că Hristos nu s-a născut.

3–5 . Trupul nu micșorează măreția lui Dumnezeu. Trebuie să credem în învierea Lui, fără a încerca să înțelegem marea taină cu o minte slabă.

3. Întrucât crezi că depinde exclusiv de propria ta decizie, este firesc să consideri nașterea Domnului fie imposibilă, fie nepotrivită lui Dumnezeu. Dar nimic nu este imposibil pentru Dumnezeu, decât ceea ce El nu voiește. Să vedem dacă I-a plăcut să se nască; căci dacă ar fi vrut, ar fi putut să se nască și s-a născut. O voi spune pe scurt. Dacă nu I-ar fi plăcut lui Dumnezeu să se nască (din orice motiv), El nu S-ar fi revelat în formă umană. Cine, văzând un om, ar nega că acest om s-a născut? Prin urmare: ceea ce El nu a vrut să fie, cu siguranță nu ar fi vrut să pară a fi. Căci dacă ceva nu este plăcut, orice idee despre el este respinsă; și chiar dacă pare să existe, deși în realitate nu este așa, nu contează dacă există sau nu. Dar este foarte important ca ceea ce nu există cu adevărat să nu creeze o impresie falsă. „Dar”, spui tu, „a fost de ajuns ca El să știe El Însuși acest lucru. Să-L considere oamenii născut, dacă ar vedea un om.” Cu cât mai vrednic și mai potrivit era, așadar, pentru El, care S-a născut cu adevărat, să ia formă umană, dacă, în opinia ta, a intenționat să ia aceeași formă chiar și fără să se fi născut, cu vătămarea conștiinței Sale? Conștiința ta,

în opinia ta, a recunoscut că El, nefiind născut, a îndurat, în ciuda acestui fapt, să fie considerat născut. Explică de ce Hristos, știind cine este, s-a dat drept Cine nu era? Nu poți spune: „Dacă S-ar fi născut și ar fi luat cu adevărat formă umană, ar fi încetat să mai fie Dumnezeu și, pierzând ceea ce era, ar fi devenit ceea ce nu era”. Căci nu există niciun pericol pentru Dumnezeu în poziția Sa. „Dar”, spui tu, „neg, prin urmare, că Dumnezeu a fost cu adevărat transformat în om (astfel încât S-a născut și s-a întrupat trupește), căci este necesar ca Cel Care nu are limită să fie și neschimbător; iar transformarea în ceva este sfârșitul stării anterioare. Prin urmare, transformarea nu este potrivită pentru Cel Care nu are limită”.

Desigur, legea naturii schimbării este de așa natură încât nu rămâne în ceea ce se schimbă în ea și, din moment ce nu rămâne, piere, întrucât, prin schimbare, își pierde ființa anterioară. Dar nu există nimic egal cu Dumnezeu: natura Lui este distinctă de creatura tuturor lucrurilor. Dacă, așadar, tot ceea ce este distinct de Dumnezeu, sau ceea ce El este distinct, prin schimbare, încetează să mai fie ceea ce a fost, atunci în ce va fi diferența dintre Divinitate și alte lucruri, dacă nu în proprietatea opusă: adică, în capacitatea lui Dumnezeu de a se schimba în orice și, în același timp, de a rămâne ceea ce este? Altfel, El va fi egal cu ceea ce, prin schimbare, și-a pierdut starea anterioară. Și dacă Dumnezeu cu siguranță nu este egal cu El în toate, atunci El nu este egal cu El în rezultatul transformării.

Îngerii Creatorului au luat formă umană - ați citit și ați crezut odată că au un trup real, că Avraam le-a spălat picioarele, că Lot a fost răpit din Sodoma de mâinile lor și că un înger care s-a luptat cu un om foarte puternic la trup a vrut să se elibereze de cel care îl ținea strâns [91] . Așadar, ce li s-a permis îngerilor inferiori lui Dumnezeu - și anume, după ce s-au transformat în corporalitate umană, să rămână, totuși, îngeri - îi luați aceasta lui Dumnezeu, care este mai puternic? Ca și cum Hristos nu ar putea, după ce S-a îmbrăcat cu adevărat în om, să rămână Dumnezeu! Au apărut și acești îngeri ca fantome corporale? Dar nu veți îndrăzni să afirmați acest lucru. Căci dacă îngerii voștri aparțin Creatorului, așa cum este Hristos, atunci El va fi Hristosul aceluiași Dumnezeu ca și îngerii, iar ei vor fi aceiași cu Hristos. Dacă nu ai fi respins cu atâta zel acele cărți ale Scripturii care contrazic opinia ta într-un caz și nu le-ai fi falsificat în altul, te-ar fi tulburat aici Evanghelia după Ioan, unde se spune că Duhul, coborându-se în trup de porumbel, a rămas peste Domnul (1:32; Matei 3:16). Și deși era Duhul, totuși porumbelul era la fel de real ca Duhul și El nu Și-a pierdut substanța luând substanța altuia. Dar întrebi unde a rămas trupul porumbelului când Duhul a fost răpit din nou la cer, și la fel și trupul îngerilor. A fost răpit în același fel în care a fost revelat. Dacă ai fi văzut cum a fost creat din nimic, ai fi știut cum trece în nimic. Dacă începutul său a fost invizibil, atunci și sfârșitul său este. Dar, în timp ce era vizibil, avea soliditate trupească. Este imposibil ca ceea ce spune Scriptura să nu existe.

4. Dacă deci nu poți respinge întruparea (corporatio) fie pentru că este imposibilă, fie pentru că este periculoasă pentru Dumnezeu, atunci trebuie să o respingi și să o denunți ca fiind nedemnă. Ei bine, atunci începe cu nașterea însăși și enumeră în detaliu impuritatea a tot ceea ce se produce în pântece, cheagurile dezgustătoare de umezeală și sânge, carnea care trebuie să se hrănească cu aceste impurități timp de nouă luni. Descrie cum pântecele se umflă zi de zi, devine greu, anxios, neliniștit chiar și în somn, oscilând între dezgust pentru mâncare și lăcomie. Sari și asupra tremurului femeii în travaliu, care este vrednic de respect din cauza pericolului situației ei sau este sacru prin natura sa. Cu siguranță ești îngrozit la vederea pruncului venind pe lume înfășurat în scutece. Tu, desigur, vei fi dezgustat de el - la urma urmei, este spălat, este înfășurat în zdrențe, este uns cu ulei, îl gânguresc cu tandrețe.

Și acesta este respectul pe care refuzi să-l acorzi naturii, Marcion? Și cum te-ai născut tu însuți? L-ai urât pe omul care se năștea, dar iubești pe cineva? Cu siguranță nu te-ai iubit pe tine însuți, din moment ce te-ai îndepărtat de Biserică și de credința lui Hristos. Dar dacă nu te placi pe tine însuți sau te-ai născut altfel, este treaba ta. Hristos cel puțin l-a iubit pe om în necurăția lui, format în pântece, produs prin mădularele rușinoase, hrănit cu glume. Pentru el S-a pogorât din cer, pentru el a propovăduit, pentru el S-a supus umilinței până la moarte, chiar moartea crucii (Filipeni 2:8). Desigur, L-a iubit pe cel pe care L-a răscumpărat cu un astfel de preț. Dacă Hristos este de la Creator, atunci Și-a iubit ai Săi, așa cum se cuvine. Dar dacă este de la un alt Dumnezeu, atunci a arătat o dragoste și mai mare, căci a răscumpărat ai altcuiva. Prin urmare, cu omul, El a iubit nașterea lui și chiar trupul său. Nimic nu poate fi iubit fără ceea ce îl face ceea ce este. Îndepărtează nașterea și arată unde este omul; Luați trupul și prezentați-l pe Cel pe care Dumnezeu l-a răscumpărat. Dacă toate acestea sunt omul pe care Dumnezeu l-a răscumpărat, atunci Îl faceți să se rușineze de ceea ce a răscumpărat și îl considerați nevrednic pe cel pe care nu l-ar fi răscumpărat dacă nu l-ar fi iubit. După ce a transformat prima noastră naștere într-o regenerare cerească, El a mântuit trupul de orice chin, a curățit leproșii, a făcut pe orbi să vadă, a umplut paraliticul cu putere, a liniștit posedații, a înviat morții și ne este nouă rușine de acest trup? Dacă ar fi vrut cu adevărat să vină dintr-o lupoaică, sau dintr-un porc, sau dintr-o vacă și, îmbrăcat în trupul unei fiare sau al vitelor domestice, ar fi propovăduit Împărăția Cerurilor, atunci, cred, judecata voastră strictă l-ar fi obiectat că acest lucru este rușinos pentru Dumnezeu și nevrednic de Fiul lui Dumnezeu și, prin urmare, un nebun care crede în aceasta. Va fi în mod clar nerezonabil dacă începem să-L judecăm pe Dumnezeu, călăuziți de bunul nostru simț. Dar gândiți-vă, Marcion, la astfel de cuvinte], dacă nu le-ați eliminat: Dumnezeu a ales lucrurile nebune ale lumii ca să-i rușineze pe cei înțelepți (1 Corinteni 1:27). Ce este această „nebunie”? Convertirea unei persoane la închinarea la adevăratul Dumnezeu? Renunțarea la greșeală? Învățătura despre dreptate, modestie, răbdare, milă și inocență? Nu, toate acestea, desigur, nu sunt „nebunie”. Încearcă, așadar, să înțelegi ce a spus apostolul; și dacă crezi că ai înțeles asta, atunci ce ar fi la fel de „stupid” ca a crede într-un Dumnezeu născut, din Fecioară și în trup, care „a fost prins” în

toate aceste infamii ale naturii? Cineva ar putea spune că acest lucru nu este deloc stupid și că există altceva ales de Dumnezeu pentru a supune înțelepciunea acestei lumi. Și totuși, această „înțelepciune” crede mai ușor că Jupiter a devenit taur sau lebădă decât crede Marcion că Hristos a devenit cu adevărat om.

5. Există, într-adevăr, și alte lucruri nebunești care se referă la ocările și patimile Domnului. Sau poate se va spune că un Dumnezeu răstignit este rațional? Îndepărtează asta, Marcion, și mai presus de toate acestea. Căci ce este mai nedemn de Dumnezeu, ce este mai rușinos pentru El, să se nască sau să moară? Să poarte carnea sau crucea? Să fie circumcis sau pironit? Să fie alăptat sau îngropat? Să fie pus într-o iesle sau ascuns într-un mormânt? Vei deveni și mai înțelept dacă nu crezi și asta. Și totuși nu vei fi înțelept decât dacă devii neînțelept pentru lume și crezi în nebunia lui Dumnezeu. Nu este oare din acest motiv că I-ai lăsat lui Hristos chinurile Sale, pentru că, asemenea unei fantome (ut phantasma), El nu a experimentat senzații omenești din ele? Am spus deja mai înainte că El ar fi putut la fel de bine să fie supus rușinii imaginare a nașterii și a copilăriei.

Dar acum, nimicitorule al adevărului, răspunde-mi la aceasta. Nu a fost Dumnezeu cu adevărat răstignit? Nu a murit El cu adevărat, pentru că a fost răstignit? Și nu a înviat El cu adevărat, pentru că a murit cu adevărat? A decretat atunci Pavel în mod fals că printre noi doar Isus ar trebui să fie cunoscut ca răstignit (1 Corinteni 2:2)? A profețit El în mod fals despre îngropare? Ne-a insuflat în mod fals ideea Învierii? Atunci este întreaga noastră credință falsă și nădejdea noastră în Hristos iluzorie? Tu ești cel mai criminal dintre toți oamenii, căci îi îndreptățești pe ucigașii lui Dumnezeu. Dacă Hristos cu adevărat nu a pătimit nimic, nici El nu a pătimit nimic din partea lor. Cruță singura speranță a întregii lumi. De ce înlătură rușinea necesară credinței? Tot ce este nevrednic de Dumnezeu îmi este de folos. Sunt mântuit, dacă nu mi-e rușine de Domnul meu. Oricine, a zis El, se va rușina de Mine, și Eu mă voi rușina de el (Matei 10:33). În afară de acestea, nu găsesc motive de rușine care să arate că eu, disprețuind rușinea, sunt fericit fără rușine și salutar prost. Fiul lui Dumnezeu a fost răstignit - acest lucru nu este rușinos, căci este vrednic de rușine; și Fiul lui Dumnezeu a murit - acest lucru este absolut sigur, căci este absurd; și, după ce a fost îngropat, a înviat - acest lucru este sigur, căci este imposibil.

Dar cum erau toate acestea adevărate în El, dacă El Însuși nu era real, dacă nu avea cu adevărat în Sine ceea ce a fost răstignit, a murit, a fost îngropat și a înviat, adică carne, îmbibată în sânge, întărită de oase, străpunsă de nervi, împletită cu tendoane, care era capabilă să se nască și să moară? Carne, fără îndoială, umană, căci s-a născut din om? Prin urmare, trebuie să fie muritoare în Hristos, căci Hristos este om și Fiul omului. Căci cum este Hristos om și Fiul omului, dacă nu există umanitate în El și El nu este din om? Dacă omul nu este altceva decât carne, sau carnea de om vine de altundeva și nu din om; sau Maria este altceva decât om, sau omul este Dumnezeul lui Marcion [92] . Altfel, Hristos

nu ar fi fost numit om, fără carne, nici nu ar fi fost numit Fiul omului, fără o mamă umană. În mod similar, nu ar fi fost numit Dumnezeu fără Duhul lui Dumnezeu, nici Fiul lui Dumnezeu fără Dumnezeu Tatăl.

Astfel, proprietatea ambelor firi (substantia) ni s-a revelat pe om și pe Dumnezeu: aici Cel născut, acolo Cel Nenăscut, aici Cel trupesc, acolo Cel Spiritual, aici Cel slab, acolo Cel Preaputernic, aici Cel muribund, acolo Cel Viu. Aceste proprietăți ale ambelor stări, Divină și umană, sunt atestate fără îndoială cu aceeași certitudine pentru ambele firi - atât pentru spirit, cât și pentru trup. Miracolele au fost atestate de Duhul lui Dumnezeu, patimile - de trupul omenesc. Dacă miracolele nu sunt fără Duh, atunci patimile nu sunt fără trup; dacă trupul cu patimile sale a fost imaginar, atunci Duhul cu miracolele sale nu a fost real. De ce Îl împărțiți pe Hristos în două cu minciunile voastre? El a fost adevărat în întregime. Credeți-mă, a preferat să se nască decât să fie înșelat în ceva și mai ales în Sine Însuși: să poarte trup, puternic fără oase, puternic fără tendoane, sângerând fără sânge, acoperit fără piele, flămând fără foame, mâncând fără dinți, vorbind fără limbă, astfel încât graiul său apărea urechii ca o fantomă dintr-un sunet imaginar. Prin urmare, El a fost o fantomă chiar și după Înviere, când i-a invitat pe ucenici să-I examineze mâinile și picioarele, zicând: Iată-Mă, căci un duh n-are oase și vedeți că Eu am (Luca 2:4:39). Acestea sunt, fără îndoială, mâini, picioare și oase, pe care nu le are duhul, ci carnea. Cum explici aceste cuvinte, Marcion, tu care L-ai dedus pe Isus din cel mai bun, simplu și singurul Dumnezeu bun? Uite: El înșală, greșește și întunecă ochii tuturor, simțurile tuturor celor care vin și ating. Numai din acest motiv ar fi trebuit să-L iei pe Hristos nu din cer, ci dintr-o bandă de șarlatani, să-L reprezinți nu ca Dumnezeu separat de om, ci pur și simplu ca om, un magician, nu un preot al mântuirii, ci un actor de teatru, nu un înviator al morților, ci un distrugător al celor vii. Dar El S-a născut totuși - chiar dacă a fost pur și simplu un magician.

6–9 . Trupul lui Hristos nu este o fantomă și nu provine din stele. Nașterea lui Hristos din trup omenesc este atestată de Scriptură

6. Însă unii dintre ucenicii acestui Pontius, care se cred mai înțelepți decât învățătorul lor, admit realitatea trupului în Hristos, fără a înceta însă să nege nașterea Lui. „El”, spun ei, „ar fi putut avea trup, dar nicidecum nu s-a născut”. Așadar, așa cum se spune de obicei, am trecut de la tigaie la foc, de la Marcion la Apelles, care, după ce a părăsit învățătura lui Marcion, s-a întrupat la o femeie și apoi a fost înviat în duh la fecioara Filumena și de ea a fost mișcat să propovăduiască realitatea trupului lui Hristos, dar fără naștere. Și acestei îngerești Filumena apostolul i-ar fi răspuns cu aceleași cuvinte cu care deja i-a prezis atunci, zicând: Dacă un înger din cer vă propovăduiește o altă evanghelie decât cea pe care am propovăduit-o noi, să fie anatema (Galateni 1:8).

Vom obiecta și la ceea ce inventează ei dincolo de aceasta. Ei admit că Hristos a avut într-adevăr un trup. Care este atunci materia lui, dacă nu din natura în care a apărut? De unde trupul, dacă trupul nu este carne? De unde carnea, dacă nu

este generat, din moment ce trebuie să fie generat pentru a deveni ceea ce este generat. „Din stele”, răspund ei, „și din substanțele lumii de sus El a primit carne”; și adaugă că nu trebuie să ne minunăm de un trup fără generare, căci chiar și printre noi îngerii ar putea apărea în carne și oase fără participarea pântecelui. Recunoaștem că spun asta; dar cum se face că în acest caz credința de un fel își împrumută dovezile de la o altă credință pe care o atacă? Ce are în comun cu Moise cel care respinge Dumnezeul lui Moise? Dacă Dumnezeu este altul, atunci lucrările Lui vor fi diferite. Dar să folosim toți ereticii Scripturile Aceluia a cărui lume o folosesc și ei. Împotriva lor va fi mărturia instanței, că își ridică reproșurile pe baza propriilor Sale exemple. Adevărul triumfă cu ușurință, chiar și fără astfel de obiecții împotriva lor. Așadar, cei care raționează despre trupul lui Hristos prin exemplul trupului îngerilor, spunând că El nu S-a născut, deși are trup - să compare motivele pentru care Hristos și îngerii s-au arătat în trup. Niciunul dintre îngeri nu s-a coborât vreodată pentru a fi răstignit, pentru a suferi moartea și din moarte să învie. Dacă nu a existat niciodată un astfel de motiv pentru întruparea îngerilor, atunci iată o explicație pentru voi de ce au primit trup fără să se fi născut. Nu au venit să moară, deci nu să se nască.

Însă Hristos, care a fost cu adevărat trimis să moară, a fost, prin urmare, în mod necesar și născut, pentru a putea muri. De obicei, numai ceea ce se naște moare. Nașterea și moartea au o datorie reciprocă. Predestinarea la moarte este cauza nașterii. Dacă Hristos a murit după legea a ceea ce moare, iar ceea ce se naște moare, atunci a urmat, sau mai degrabă a precedat-o, ca El să se fi născut și el după legea a ceea ce se naște; căci a trebuit să moară după legea a ceea ce moare tocmai pentru că se naște. Nu ar fi fost corect să nu se nască chiar după acea lege prin care se cuvenea să moară. „Dar atunci, între cei doi îngeri, Însuși Domnul i S-a arătat lui Avraam în trup, dar fără naștere” [93] - și a existat tocmai un alt motiv pentru aceasta. Totuși, voi nu recunoașteți acest lucru, căci nu îl recunoașteți pe Hristos, care deja atunci s-a adresat neamului uman și l-a eliberat și l-a judecat în formă de trup, care încă nu se născuse, căci nu fusese rânduit la moarte înainte de a fi anunțate nașterea și moartea Lui.

Să dovedească ei (marcioniții) că acești îngeri și-au primit substanța corporală din stele. Dar dacă nu pot dovedi acest lucru (căci nu există nimic în Scriptură despre acest lucru), atunci trupul lui Hristos, la care adaptează exemplul îngerilor, nu a provenit de acolo. Este clar că îngerii nu au purtat propriul lor trup, deoarece acestea sunt substanțe spirituale, iar dacă au un corp, acesta este de un fel special; totuși, pentru o vreme sunt capabili să se transforme într-un corp uman, astfel încât să poată apărea oamenilor și să comunice cu ei. Prin urmare, din moment ce nu se spune de unde și-au primit trupul, rațiunea noastră (intellectus) nu trebuie să se îndoiască de faptul că este o proprietate a puterii îngerești să ia o formă corporală, dar nu din materie. „Dar”, spui tu, „cu cât mai mult este pentru ei să o ia din materie!” Dar nu se știe nimic despre acest lucru, căci Scriptura nu indică acest lucru. Dar dacă sunt capabili să se facă singuri ceea ce nu sunt prin natură, de ce nu se pot crea singuri din altceva decât din materie (ex nulla substantia)? Dacă devin ceea ce nu sunt, de ce nu din ceva ce

nu există? Dar ceea ce nu există, dacă ia ființă, o face din nimic (ex nihilo). Prin urmare, nu se întreabă și nu se arată ce s-a întâmplat cu trupurile lor după aceea. Ceea ce a luat ființă din nimic, s-a întors în nimic. Cei care se pot transforma în carne sunt capabili să transforme nimicul în ea. A schimba natura este o lucrare mai mare decât a crea materie. Dar chiar dacă ar fi necesar ca îngerii să împrumute carne din materie, este cu siguranță mai probabil să fie din materie pământească decât dintr-un fel de substanță cerească; căci această carne era de o natură atât de pământească încât era hrănită cu hrană pământească. S-ar fi putut întâmpla, desigur, ca carnea stelară, deși nu pământească, să fie hrănită cu hrană pământească în același mod în care carnea pământească era hrănită cu hrană cerească, deși nu cerească. Căci citim că mana era hrană pentru oameni: Omul a mâncat pâinea îngerilor, spune Scriptura (Psalmul 7:7:25). Aceasta însă nu diminuează în niciun fel natura cu totul specială a trupului Domnului, care avea un alt scop. Căci Cel care a intenționat să fie un om adevărat până la moarte, trebuie să Se îmbrace în trupul căruia îi este propriu moartea; dar trupul căruia îi este propriu moartea este precedat de naștere.

7. Totuși, ori de câte ori se pune problema nașterii, toți cei care o resping pe motiv că prejudecă realitatea trupului în Hristos, insistă că Domnul Însuși neagă nașterea Lui, căci El a spus: Cine este mama Mea și cine sunt frații Mei? (Matei 1:28). De aceea, să audă și Apelles ceea ce am răspuns deja în cartea în care am respins Evanghelia Sa [94] , și anume, că trebuie examinat temeiul acestei afirmații. În primul rând, nimeni nu l-ar fi spus vreodată că mama și frații Lui stăteau afară din casă (cf. 46-47), dacă nu ar fi știut cu siguranță că El avea o mamă și frați, și anume, chiar aceia care au fost relatați și pe care fie îi cunoșteau dinainte, fie îi recunoșteau atunci în acel loc (să recunoaștem că ereziile au înlăturat acest lucru din Evanghelie); Căci oamenii care se minunau de învățătura Lui spuneau că îl cunoșteau foarte bine pe așa-zisul Lui tată, Iosif tâmplarul, și pe mama Sa Maria, și pe frații și surorile Lui. „Dar, ca să-i ispitească, I-au spus despre o mamă și frați, pe care nu-i avea.” - Scriptura nu spune aceasta, deși în toate celelalte cazuri nu tace despre ceea ce s-a făcut împotriva Lui din cauza ispitei: Iată - spune ea - un învățător al legii s-a sculat să-L ispitească (Luca 10:25), iar în alt loc: Și fariseii au venit la El, ispitindu-L (Matei 19:3). Și aici nimeni nu l-a împiedicat să arate că aceasta s-a făcut din cauza ispitei. Dar ceea ce aduci tu de la tine însuți în afară de Scriptură, eu nu accept. Atunci, trebuie să existe și un temei pentru ispită. În ce s-au gândit ei să-L ispitească? În asta, desigur, fie că s-a născut, fie că nu, dacă ar fi respins-o cu răspunsul Său, ispititorul ar fi raportat-o cu siguranță.

Însă nicio ispită, care caută să știe ceea ce ispitește prin îndoială, nu apare atât de brusc încât să nu fie precedată de o întrebare care, introducând îndoiala, stârnește ispita. Și dacă nașterea lui Hristos nu a fost niciodată o întrebare, de ce te străduiești să dovedești că ei au vrut să știe prin ispită ceea ce nu s-au îndoit niciodată? Să adăugăm aici următoarele: chiar dacă ar fi fost necesar să-L ispitească cu privire la naștere, cu siguranță nu L-ar fi ispitit în acest fel - nu

povestind despre acele persoane care poate nu ar fi existat, chiar dacă Hristos s-ar fi născut. Cu toții ne naștem, dar nu toți avem frați sau mamă. Mai mult, este mai probabil să avem un tată decât o mamă și unchi decât frați. Ispita cu privire la naștere nu a fost rezonabilă tocmai pentru că nașterea ar fi putut fi cunoscută fără a menționa mama și frații. Este mai probabil ca ei, știind bine că El avea o mamă și frați, să-L ispitească mai degrabă cu privire la divinitatea Sa: dacă El, fiind în casă, știa ce se întâmplă afară, dacă nu ar fi fost condamnat că a indicat în mod fals prezența unor persoane care nu erau cu adevărat acolo. Dar în acest caz - ca să nu mai vorbim de faptul că ispita în sine nu este vicleană - s-ar putea întâmpla ca cei care I-au fost anunțați ca stând afară, El să știe deja sigur că sunt absenți - fie din cauza sănătății, fie a treburilor, fie erau întârziați pe drum. Nimeni nu ispitește, știind că își poate aduce rușine prin această ispită.

Întrucât, așadar, nu există niciun motiv de ispită, adevărul relatării este confirmat, că, de fapt, mama și frații Lui au fost primii. Dar să învățăm acum Apelles motivul pentru care Domnul, în răspunsul Său, S-a lepădat de mama și frații Săi care erau prezenți. Frații Domnului nu au crezut în El (Ioan 7:5), așa cum se spune în Evanghelia publicată înainte de Marcion. Nici nu se arată că mama Lui era în comuniune constantă cu El; dimpotrivă, Marta și Maria au făcut adesea acest lucru [95] . Tocmai aici se descoperă necredința lor: când El a învățat calea vieții, când a propovăduit Împărăția lui Dumnezeu, când a încercat să vindece boli și vicii, atunci rudele Lui L-au părăsit, în timp ce străinii erau cu El. În cele din urmă, vin și stau afară și nu intră și nu par să se gândească la ce se întâmplă înăuntru, cel puțin nu-L așteaptă, ca și cum ar fi venit cu ceva mai necesar decât ceea ce El era atunci ocupat în mod special. Dar mai mult decât atât, Îl întrerup și vor să-L smulgă de la o sarcină atât de mare. Te întreb, Apelles, sau pe tine, Marcion, dacă ai fi stat la masa de joc [96] , pariind într-un joc de actori sau într-o cursă de care și ai fi distras de un astfel de mesaj, nu ai striga: „Cine este mama mea?” sau „Cine sunt frații mei?” Dar era oare nedemn de Hristos, care a propovăduit și a dovedit pe Dumnezeu, împlinind Legea și Profeții, risipind întunericul veacului trecut, să folosească astfel de cuvinte pentru a mustra necredința celor care stăteau afară sau pentru a-i condamna pe cei care L-au întrerupt în mod prematur de la lucrarea Sa? În plus, un alt loc, un alt timp și un alt mod de exprimare ar fi fost mai potrivit pentru a nega nașterea, decât cel pe care l-ar putea folosi oricine avea o mamă sau frați; căci indignarea nu neagă părinții, ci îi învinovățește. De aceea, El a pus pe alții mai sus și a dat motivul acestei înălțări, atenția la cuvintele Sale și astfel a arătat clar în ce sens I-a respins pe mamă și pe frați. Căci din același motiv I-a adoptat pe cei care s-au agățat de El, din același motiv I-a respins pe cei care s-au îndepărtat de El. Hristos face de obicei ceea ce îi învață pe alții. Ce-ar fi fost atunci dacă El, care învăța să nu prețuim mama și frații la fel de mult ca Cuvântul lui Dumnezeu, ar fi părăsit El Însuși Cuvântul lui Dumnezeu după ce a vorbit despre mamă și frați? De aceea, Și-a lepădat rudele, așa cum ne-a învățat să le lepădăm de dragul lucrării lui Dumnezeu.

Pe de altă parte, în mama Sa îndepărtată putem vedea o expresie figurativă a sinagogii, iar în frații necredincioși, a evreilor. În persoana lor, Israel stătea afară; iar noii ucenici, care L-au auzit înăuntru, crezând în Hristos și apropiindu-se de El, au însemnat Biserica, pe care El a numit-o o mamă mai bună și o frăție mai vrednică, renunțând la rasa Sa trupească. În acest sens, El a răspuns strigătului femeii, netăgăduind sânii și pântecele, ci reprezentându-i pe cei care ascultă de cuvântul lui Dumnezeu ca fiind mai binecuvântați (Luca 11:27-28).

8. Numai aceste pasaje (de care Marcion și Apelles par să se fi inspirat cel mai mult), interpretate conform adevărului Evangheliei autentice și necorupte, ar fi trebuit să fie suficiente pentru a dovedi trupul omenesc în Hristos prin justificarea nașterii Sale. Dar dacă adepții lui Apelles insistă în special asupra rușinii trupului, fiind convinși că acesta a fost dat sufletelor ispitite de faimosul domn înflăcărat al răului [97] și, prin urmare, nedemn de Hristos, în timp ce substanța din stele era potrivită Lui, atunci trebuie să-i bat cu propriile lor arme. Ei recunosc un anumit înger faimos care a creat această lume și, după ce a creat-o, a căzut în pocăință. Am vorbit și despre acest lucru în locul lui - avem o mică carte împotriva lor [98] despre dacă a făcut ceva demn de pocăință cel care a avut duhul, voința și puterea lui Hristos pentru o astfel de faptă - căci ei îl reprezintă pe înger ca pe o oaie pierdută. Prin urmare, lumea creată este o crimă, așa cum mărturisește pocăința Creatorului ei, dacă recunoaștem că fiecare pocăință este o recunoaștere a unei crime (confessio delicti), căci are loc doar într-o crimă.

Dacă lumea este păcat, întrucât ea și mădularele ei sunt un trup, atunci cerul va fi păcat și odată cu el tot ce este ceresc. Dar dacă cel ceresc este păcătos, atunci tot ce este împrumutat din el și vine din el este păcătos: căci un pom rău trebuie să aducă roade rele (Matei 7:17). Prin urmare, trupul lui Hristos, dacă este format din substanțe cerești, este alcătuit din elementele (elementa) păcatului, păcătoase în originea sa păcătoasă, și va fi egal cu aceasta, adică substanța noastră, pe care ei, din cauza păcătoșeniei ei, nu o socotesc vrednică de Hristos. Așadar, nu există nicio diferență în necinste, dacă cei care nu sunt mulțumiți de materia noastră inventează o altă specie, mai pură, sau recunosc aceeași, adică a noastră, pentru că cel ceresc nu ar putea fi în niciun fel mai bun. În mod clar, citim: Omul dintâi este din țărâna pământului, omul al doilea este din cer (1 Corinteni 15:47). Aceasta însă nu se referă la diferența de materie, ci pur și simplu la fosta substanță pământească (trupul primului om, adică Adam), apostolul contrastează substanța cerească a Duhului cu al doilea om, adică Hristos. Tocmai de aceea atribuie omul ceresc Duhului, și nu trupului: din aceasta este clar că cei pe care îi compară cu El devin cerești în acest trup pământesc datorită Duhului. Căci dacă Hristos ar fi ceresc chiar și după trup, atunci cei care nu sunt cerești după trupul lor nu ar fi echivalați cu El. Prin urmare, dacă ei, devenind cerești, precum Hristos, poartă substanța pământească a trupului, atunci aceasta confirmă încă o dată că Hristos Însuși a fost ceresc în trupul pământesc, la fel ca și cei care sunt echivalați cu El.

9. Să adăugăm la aceasta: ceea ce ia ființă din altul și este, prin urmare, diferit de ceea ce a luat ființă, nu poate fi atât de diferit încât să nu păstreze nimic din sursa originii sale. Nicio materie nu este lipsită de dovezi ale originii sale, chiar dacă este transformată într-o calitate nouă. În orice caz, corpul nostru - și faptul că este format din lut este un adevăr care a pătruns chiar și în tradițiile păgânilor [99] - își trădează originea din două elemente: carnea din pământ și sângele din apă. Căci, deși în proprietățile sale va avea o înfățișare diferită, și anume pentru că a devenit dintr-un lucru în altul, ce este, la urma urmei, sângele dacă nu un lichid roșu? Ce este carnea dacă nu pământul care a luat anumite forme? Luați în considerare proprietățile individuale: mușchii sunt ca niște bulgări de pământ, oasele ca niște pietre, chiar și în jurul mameloanelor există niște bulgări mici; Uită-te la împletirea puternică a venelor - seamănă cu lăstarii rădăcinilor, privește ramificațiile dense ale vaselor - sunt ca meandrele pâraielor, la excrescențele pufului - sunt ca mușchii, părul - ca niște tulpini: în cele din urmă, depozitul secret al măduvei osoase - ca niște vene de carne purtătoare de minereu. Toate aceste semne de origine pământească erau în Hristos și tocmai ele L-au ascuns ca Fiu al lui Dumnezeu: căci El era considerat pur și simplu un om cu trup omenesc.

Sau să arăți în El ceva ceresc, cerut de la stelele Ursei, sau ale Pleiadelor, sau ale Hiadelor. Căci tot ce am enumerat mărturisește în El despre un trup pământesc asemănător cu al nostru. Dar eu nu văd nimic nou, nimic străin în El. În general, oamenii erau uimiți doar de cuvintele și faptele, de învățătura și virtutea lui Hristos ca om. Dacă s-ar fi observat la El vreo neobișnuință trupească, aceasta ar fi provocat și ea uimire. Dar în trupul Său pământesc nu era nimic remarcabil; arăta doar cât de vrednice de uimire erau celelalte calități ale Sale - căci spuneau: De unde a luat El această învățătură și aceste minuni? (Matei 13:54). Aceasta o spuneau chiar și cei care priveau cu dispreț la înfățișarea Lui, atât de lipsit era trupul Său de măreție omenească, ca să nu mai vorbim de splendoarea cerească. Deși profeții noștri tac despre înfățișarea Lui simplă, patimile în sine și insultele în sine vorbesc despre aceasta: patimile, în special, mărturisesc despre trupul omenesc, iar insultele despre lipsa lui de simț [100] . Ar îndrăzni cineva să zgârie cu vârful unghiei trupul frumuseții cerești sau să jignească fruntea cu scuipat, dacă nu ar merita? De ce numiți trupul ceresc, neștiind nicio dovadă a originii sale cerești? De ce îi negați natura pământească, a cărei dovadă este evidentă? A flămânzit sub diavol, a însetat sub femeia samariteancă, a vărsat lacrimi pentru Lazăr, a tremurat înaintea morții; căci, spune El, trupul este slab (Matei 26:41; Marcu 14:38). În cele din urmă, Și-a vărsat sângele. Toate acestea, presupun, sunt semne cerești. Dar cum, întreb din nou, a putut El să fie supus ocării și suferinței, dacă în trupul Său strălucea chiar și o mică parte din măreția cerească? Din aceasta tragem concluzia că trupul Său nu avea nimic ceresc, căci El a fost supus ocării și suferinței.

10–12 . Trupul lui Hristos nu este sufletesc, iar sufletul nu este de natură carnală; așa cum susțin ereticii

10. Acum mă îndrept către alții care sunt și ei încăpățânați și susțin că trupul lui Hristos este animal (animalis), deoarece, din moment ce sufletul a devenit trup, și trupul a devenit suflet, și din moment ce trupul este animal, deci sufletul este trupesc. Și aici caut motive. Dacă Hristos, pentru a mântui un suflet, a primit acest suflet în Sine (căci nu putea fi mântuit altfel decât prin El), atunci nu văd niciun motiv pentru care, îmbrăcându-se în trup, ar fi făcut și acest trup animal; ca și cum nu ar putea mântui sufletul altfel decât făcându-l trupesc. Dar dacă El mântuiește sufletele noastre, nu numai nu trupești, ci și separate de trup, cu cât mai ușor l-a fost să mântuiască acel suflet pe care El Însuși l-a primit, deși nu era trupesc! Mai mult, din moment ce ei presupun că Hristos a venit să mântuiască nu trupul, ci numai sufletul, este foarte ciudat, în primul rând, că, intenționând să mântuiască doar sufletul, L-a făcut un trup de un fel pe care nu intenționa să-l mântuiască. Atunci, dacă El a intenționat să elibereze sufletele noastre prin ceea ce a primit, acesta din urmă trebuie să fi fost ca al nostru, adică trebuie să fi luat forma noastră; și oricât de misterios ar fi sufletul nostru în înfățișarea sa, cu siguranță nu are o înfățișare carnală. Mai mult, dacă El a avut un suflet carnal, El nu ne-a mântuit sufletul, căci sufletul nostru nu este carnal. Mai mult, dacă El a mântuit un suflet care nu era al nostru, căci El a mântuit un suflet carnal, El nu ne-a procurat nimic, căci El nu ne-a mântuit sufletul. Dar acel suflet care nu este al nostru nu ar fi trebuit să fie pregătit pentru mântuire, la fel ca un suflet carnal. Căci nu ar fi fost în pericol dacă nu ar fi fost al nostru, adică nu carnal. Dar este bine știut că a fost mântuit. Prin urmare, nu era carnal; și era al nostru, cel care trebuia mântuit, pentru că era în pericol. Prin urmare, dacă în Hristos sufletul nu era carnal, atunci trupul nu putea fi sufletesc.

11. Acum vom ajunge la celălalt argument al lor și vom analiza de ce se pare că Hristos a avut un suflet trupesc, dacă a luat trup firesc. Căci, spun ei, Dumnezeu a vrut să facă sufletul vizibil oamenilor și l-a făcut trup; dar înainte era invizibil și, prin natura sa, nu vedea nimic, nici măcar pe sine însuși, întrucât trupul l-a împiedicat. De aceea, spun ei, este încă o întrebare dacă sufletul se naște sau nu, dacă este muritor sau nu . [101] Din acest motiv, așadar, sufletul în Hristos a devenit trup, pentru ca noi să-l putem vedea la naștere și la moarte și, de asemenea (ceea ce este mult mai important) la învierea sa. Dar cum s-a putut face ca, prin trup, sufletul, care nu putea fi recunoscut din cauza trupului, să se arate sieși sau nouă și ca, pentru a se arata astfel tuturor, să devină ceea ce era ascuns, adică trupul? A luat atunci întunericul pentru a da lumină?

Așadar, mai întâi trebuie să analizăm dacă sufletul trebuia să apară în acest fel și dacă ei îl reprezintă ca fiind complet invizibil înainte de aceasta; în continuare, dacă îl reprezintă ca fiind incorporeal sau ca având un fel de corp propriu.

Deși îl numesc invizibil, îl reprezintă ca fiind corporal, dar ca posedând proprietatea invizibilității. Căci cum poate fi numit invizibil ceea ce nu are nimic invizibil în sine? Căci nu poate exista fără a avea ceea ce face să existe. Dar, din moment ce există, are în mod necesar ceea ce face să existe. Și dacă are ceva prin care face să existe, acela va fi corpul său. Tot ceea ce există este un fel de

corp; numai ceea ce nu există este incorporeal [102] . Prin urmare, din moment ce sufletul are un corp invizibil, Cel care a decis să-l facă vizibil ar fi acționat, fără îndoială, mai demn făcând vizibil în el ceea ce era considerat invizibil; căci și aici nici înșelăciunea, nici slăbiciunea nu se potrivesc lui Dumnezeu; dar exista înșelăciune dacă El reprezenta sufletul ca fiind altceva decât ceea ce este și exista slăbiciune dacă nu reușea să arate sufletul așa cum este.

Nimeni, dorind să arate un om, nu își pune o cască sau o mască. Dar așa s-a întâmplat cu sufletul, dacă acesta, devenind trup, a luat forma altei persoane. Dar chiar dacă sufletul ar fi considerat netrupesc, astfel încât ar fi o putere misterioasă a minții, iar tot ce este suflet nu ar fi trup, acest lucru nu ar fi imposibil pentru Dumnezeu și ar fi mai potrivit cu intenția Sa de a prezenta sufletul într-o formă nouă, trupească, diferită de cea cunoscută în general și care necesită o prezentare diferită; El ar avea un motiv să facă sufletul vizibil din invizibil, astfel încât să dea loc pentru astfel de întrebări, deoarece carnea omenească s-ar păstra în el. Dar Hristos nu ar putea fi vizibil printre oameni dacă nu ar fi om. Prin urmare, redați-i lui Hristos onestitatea Sa: dacă a vrut să se arate ca om, atunci a arătat și sufletul de natură umană - nu făcându-l carnal, ci îmbrăcându-l cu carne.

12. Să admitem acum că sufletul este revelat prin carne, dacă păstrăm afirmația că trebuie să se fi revelat cumva fără a fi cunoscut nici sieși, nici nouă. În acest ultim caz, însă, distincția este zadarnică, căci s-ar putea crede că existăm separat de suflet, în timp ce tot ceea ce suntem este sufletul [103] . Într-un cuvânt, fără suflet nu suntem nimic, nici măcar oameni pe nume, ci simple cadavre. Prin urmare, dacă nu cunoaștem sufletul, el nu se cunoaște pe sine. Rămâne doar de examinat, așadar, dacă sufletul nu s-a cunoscut într-adevăr pe sine însuși într-o asemenea măsură încât să dorească să fie cunoscut în vreun fel.

Natura sufletului, cred, este înzestrată cu senzație (sensualis). Prin urmare, nu există nimic psihic fără senzație senzorială (sine sensu) și nimic simțitor fără suflet. Și, ca să mă exprim pe scurt, senzația este sufletul sufletului. Așadar, din moment ce sufletul comunică senzație tuturor lucrurilor și simte el însuși nu numai calitățile (qualitates), ci și senzațiile tuturor lucrurilor, cine va crede că este probabil că de la bun început nu a fost înzestrat cu senzația de sine (sensus sui) [104] ? De unde are cunoașterea a ceea ce are nevoie prin necesitate naturală, dacă nu își cunoaște propria proprietate de a judeca ceea ce este necesar? Aceasta, vreau să spun cunoașterea de sine (notitia sui), fără de care niciun suflet nu s-ar putea guverna pe sine, poate fi recunoscută în fiecare suflet. Acest lucru se aplică mai ales omului, singura ființă rațională, cea mai capabilă și destinată să posede un suflet, ceea ce îl face o ființă rațională, deoarece el însuși este rațional în primul rând. Cum ar putea fi sufletul rațional, dacă el însuși, făcând din om o ființă rațională, nu-și cunoaște propria rațiune (ratio) și se ignoră pe sine? Dar știe tocmai pentru că îi sunt cunoscute Creatorul, Judecătorul și propria situație. Fără să învețe încă despre Dumnezeu, rostește

numele lui Dumnezeu; fără să știe încă nimic despre Judecata Lui, declară că se recomandă lui Dumnezeu. Auzind doar că odată cu moartea dispare orice speranță, își amintește de cel decedat cu un cuvânt bun sau rău. Acest lucru este discutat mai pe larg în mica carte „Despre mărturia sufletului”, scrisă de noi.

Dacă însă sufletul ar fi fost de la început necunoscător de sine, ar fi trebuit să învețe de la Hristos doar ce era. Acum însă a învățat de la Hristos nu forma sa, ci mântuirea sa. Fiul lui Dumnezeu a coborât și a primit sufletul, nu pentru ca sufletul să se cunoască pe sine în Hristos, ci pentru ca să-L cunoască pe Hristos în sine. Căci pericolul său nu constă în necunoașterea de sine, ci în necunoașterea Cuvântului lui Dumnezeu: În El, spune Apostolul, viața v-a fost descoperită (1 Ioan 1:2), dar nu sufletul și așa mai departe. Am venit, spune El, să mântuiesc sufletul (Luca 9:56), dar nu a spus „să arăt”. Desigur, dacă considerăm sufletul invizibil, nu am putea ști cum se naște și cum moare, dacă nu ni s-ar fi prezentat trupește (corporaliter). Aceasta va fi ceea ce Hristos ne-a descoperit. Dar El a descoperit aceasta în Sine în niciun alt mod decât într-un anume Lazăr, al cărui trup nu era sufletesc și al cărui suflet nu era trupesc. Așadar, ce ne-a devenit mai cunoscut despre starea sufletului necunoscut anterior? Ce era atât de invizibil în ea încât necesita manifestare prin carne?

13–15 . Trupul Său este de natură umană, nu angelică.

13. Sufletul s-a făcut trup pentru a se revela. Dar nu s-a făcut și trupul suflet pentru ca trupul să poată fi revelat? Dacă sufletul s-a făcut trup, nu mai este suflet, ci carne; dacă trupul s-a făcut suflet, nu mai este carne, ci suflet. Unde sunt trupul și sufletul, atunci s-au schimbat reciproc unul în celălalt. Dar dacă nu sunt nici unul, nici altul, căci fiecare se schimbă în celălalt, atunci rezultă o absurditate teribilă: când vorbim despre trup, trebuie să înțelegem sufletul, iar când indicăm sufletul, trebuie să-l considerăm trup. Atunci totul este în pericol de a fi luat pentru altceva decât ceea ce este și de a pierde ceea ce este, deoarece este perceput diferit și numit altfel decât ceea ce este. Fidelitatea numelor este identică cu păstrarea proprietăților lor proprii (proprietates). Și când calitățile se schimbă, obiectele capătă nume noi. De exemplu, lutul ars se numește ciob (testae) și nu mai participă la numele genului anterior, deoarece nu mai aparține acelui gen. Prin urmare, sufletul lui Hristos, devenind trup, nu poate decât să fie ceea ce a devenit și nu poate rămâne ceea ce a fost, tocmai pentru că a devenit altceva. Și, din moment ce am dat un exemplu foarte clar, îl vom folosi în continuare. Cu siguranță, un ciob de lut este doar un lucru (corpus) și un singur nume, adică numele acestui singur lucru. Nu poate fi numit atât ciob de lut, cât și lut, căci nu mai este ceea ce a fost; și ceea ce nu este nu-i mai aparține. Același lucru este valabil și pentru suflet. Prin urmare, sufletul, devenind trup, este o substanță de un singur fel și soliditate, adică complet întreagă și indivizibilă. Dar în Hristos găsim suflet și carne, care sunt desemnate prin nume simple și nefinisate; sufletul se numește suflet, iar carnea se numește carne. Sufletul nu se numește niciodată carne, nici carnea suflet, căci așa ar trebui să fie numite dacă ar exista o astfel de poziție perversă; dimpotrivă, El Însuși a numit fiecare

substanță separat și peste tot, desigur, în conformitate cu diferența dintre cele două proprietăți - separat sufletul și separat carnea. În special, El spune: Sufletul Meu este întristat până la moarte (Matei 26:38) și iarăși: Pâinea pe care o voi da pentru mântuirea lumii este trupul Meu (Ioan 6:51). Mai departe, dacă sufletul ar fi trup, atunci în Hristos ar fi unul și numai unul: sufletul trupesc, și acesta este, de asemenea, trupul firesc. Dar, din moment ce El le separă, El arată clar că sunt de două feluri - trup și suflet. Dar dacă sunt două, atunci nu este unul; și dacă nu este unul, atunci nu poate fi nici suflet trupesc, nici trup firesc. Căci sufletul trupesc și trupul firesc sunt unul și același. Atunci El ar trebui să aibă un alt suflet separat, pe lângă cel care era trup, și să declare un alt trup pe lângă cel care era suflet. Dar dacă El ar avea un trup și un suflet, și acesta s-ar întrista muritor, iar celălalt ar fi pâine pentru mântuirea lumii, atunci se păstrează numărul a două substanțe, diferite în felul lor și excluzând singurul fel de suflet trupesc.

14. Dar Hristos, spun ei, a fost și el un înger. Din ce motiv? Din același motiv ca și pentru om. Prin urmare, motivul pentru care Hristos a fost om este același, și acel motiv este mântuirea omului. Anume, El a făcut aceasta pentru restaurarea a ceea ce era pierdut. Omul era pierdut și era necesar să fie restaurat omul. Dar nu exista un astfel de motiv pentru ca Hristos să ia forma unui înger. Căci, chiar dacă îngerii sunt condamnați la pierzare, în focul pregătit pentru diavol și îngerii lui (Matei 25:41), nu li s-a promis niciodată restaurarea. Hristos nu a primit nicio poruncă de la Tatăl să-i elibereze pe îngeri. Și ceea ce Tatăl nu a promis sau nu a poruncit, Hristos nu a putut împlini. Din ce motiv a luat atunci El natura unui înger, dacă nu pentru a contribui cu ajutorul acestui aliat puternic la eliberarea omului? Dar nu putea Fiul lui Dumnezeu singur să elibereze omul, sedus de un singur șarpe? Nu avem atunci nici un Dumnezeu, nici un Mântuitor, dacă mântuirea este realizată de doi și, în plus, unul are nevoie de celălalt. Dar este oare adevărat că El a eliberat omul prin intermediul unui înger? De ce a binevoit atunci să facă ceea ce intenționa să facă printr-un înger? Dacă printr-un înger, ce a făcut El Însuși? Și dacă El Însuși, ce-i rămâne îngerului? El este numit îngerul marelui plan, adică mesagerul: dar acesta este numele slujbei Sale, nu al naturii Sale. Căci El trebuia să vestească lumii marele plan al Tatălui, și anume restaurarea omului. Din acest motiv, El nu trebuie considerat un înger precum Gabriel și Mihail. Căci stăpânul viei își trimite fiul la lucrători, precum și la slujitorii săi, să ceară roadele; dar fiul nu trebuie considerat unul dintre slujitori, pentru că își ia asupra sa slujba slujitorilor. Prin urmare, poate că aș spune mai degrabă că Fiul Însuși este un înger, adică un mesager al Tatălui, decât că îngerul este în Fiu. Însă, din moment ce se spune și despre Însuși Fiul: L-ai făcut puțin mai prejos decât îngerii (Ps. 8:6), cum poate cineva să-L conceapă ca un înger, atât de umilit înaintea îngerilor încât devine om, asemenea Fiului omului, atât în trup, cât și în suflet? El este Duhul lui Dumnezeu și puterea Celui Preaînalt (Luca 1:35) și, prin urmare, nu-L poate considera mai prejos decât îngerii, căci este Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu. Prin urmare, așa cum a devenit mai prejos decât îngerii luând fire umană, tot așa nu le-a fost inferior lor în timp ce era înger. Aceasta ar putea fi în concordanță cu opinia lui Evion, care crede că Isus este

pur și simplu un om, din aceeași sămânță a lui David, adică nu Fiul lui Dumnezeu; desigur, în anumite privințe, El este mai glorios decât profeții, căci în El, crede Evion, a locuit un înger, la fel ca în Zaharia. Însă Hristos nu a spus niciodată: „Îngerul care vorbea în mine mi-a zis” (cf. Zah. 1:14), nici nu a repetat cuvintele obișnuite ale profeților: „Așa vorbește Domnul”. El era Domnul Însuși, personal, vorbind din propria Sa autoritate: „Vă spun”. Ce nevoie mai este de cuvinte? Ascultați-l pe Isaia, exclamând: „N-a fost un înger, nici un mesager, ci Domnul Însuși i-a mântuit” (cf. Isaia 63:8-9).

15. Și Valentin, prin privilegiul său de eretic, a putut să inventeze trupul spiritual (spiritualis) al lui Hristos. Oricine nu voia să creadă că era uman, își putea imagina că este orice dorea. Căci (aceasta trebuie spus împotriva tuturor acestor opinii): dacă trupul lui Hristos nu este uman și nu a venit din om, atunci nu văd în ce substanță Hristos Însuși, în timp ce locuia în El, S-a declarat om și Fiul omului: Și acum veți omorî pe omul care v-a spus adevărul (Ioan 8:40) și: Fiul omului este Domn chiar și al Sabatului (Luca 6:5; Matei 12:8). Despre El spune Isaia: Un om al durerilor și capabil să îndure neputințele (53:3); și Ieremia: El este un om și cine L-a cunoscut? (17:9); și Daniel: Și El este deasupra norilor, ca Fiul omului (7:13). Apostolul Pavel spune și el: Mijlocitorul lui Dumnezeu și al oamenilor, omul Hristos Iisus (1 Timotei 2:5). Și Petru din nou în Faptele Apostolilor: Iisus din Nazaret, om adeverit de Dumnezeu vouă (2:22) - și, desigur, om. Numai acest lucru, ca obiecție judecătorească (vice praescriptionis), dacă ereziile ar putea abandona dragostea lor pentru dispute și viclenii, ar fi trebuit să fie suficient pentru recunoașterea faptului că trupul Său este omenesc și a venit din om, și nu spiritual, așa cum nu este nici sufletesc, nici stelar, nici imaginar. Căci, așa cum citesc la cineva din grupul lui Valentin, ei nu admit că Hristos a fost înzestrat cu o substanță pământească și omenească, ca nu cumva Domnul să fie găsit inferior îngerilor, care nu aveau trup pământesc. Apoi, spun ei, și trupul ca al nostru trebuie să se nască într-un fel similar, nu din Duh, nu din Dumnezeu, ci din voia omului (cf. Ioan 1:13). Și de ce nu din stricăcios, ci din nestricăcios? Și de ce nu este trupul nostru, egal cu trupul Său, care a fost înălțat și înălțat la cer, îndată înălțat acolo? Sau de ce nu este trupul Său, egal cu al nostru, în mod egal împrăștiat pe pământ? Astfel de întrebări au fost puse de păgâni [105] . A fost Fiul lui Dumnezeu coborât într-o asemenea măsură? Și dacă a fost înălțat după chipul nădejdii noastre, de ce nu ni se întâmplă nimic de genul acesta? Aceste întrebări sunt de înțeles printre păgâni; dar sunt de înțeles și printre eretici. Căci care este diferența dintre ei, dacă nu că păgânii cred chiar și fără să creadă, iar ereticii nu cred chiar și în timp ce cred? De exemplu, ei citesc: L-ai făcut puțin mai prejos decât îngerii - și tăgăduiesc substanța mai mică a lui Hristos, deși El se numește vierme și nu om (Psalmul 22:7), neavând nici formă, nici frumusețe (Isaia 53:2); înfățișarea Lui este urâtă, mai disprețuit decât toți oamenii, un om al durerilor și capabil să suporte boli. Ei îl recunosc pe omul unit cu Dumnezeu și îl resping pe om. Ei cred în mortalitate și afirmă că mortalitatea s-a născut din incoruptibilitate - ca și cum corupția ar fi altceva decât moartea. - „Dar și trupul nostru trebuie să învie îndată.” - Stai puțin: Hristos nu Și-

a zdrobit încă dușmanii, ca să poată triumfa asupra dușmanilor împreună cu prietenii Săi.

16. Mai mult, renumitul Alexandru [106] , din pasiune pentru filosofare, conform înclinației unei minți eretice, vorbește ca și cum am afirma că Hristos S-a îmbrăcat în trupul demnității pământești pentru a desființa în propria Sa Persoană trupul păcatului. Dacă am spune ceva de genul acesta, ne-am putea susține judecata cu orice argument, dar nu cu nebunia pe care o presupune el, ca și cum am considera trupul lui Hristos însuși ca fiind păcătos, [se presupune] desființat în El [pentru aceasta]. Ne amintim că stă în ceruri la dreapta Tatălui și predicăm că va coborî de acolo în toată măreția slavei Tatălui. Prin urmare, nu-l putem numi desființat, la fel cum nu-l putem numi păcătos; nu a fost desființat acel lucru în care nu a existat înșelăciune. Dar insistăm că în Hristos nu trupul păcatului a fost desființat, ci păcatul trupului; nu materia a fost desființată, ci o proprietate a naturii sale; și nu substanța, ci vina, conform autorității apostolului, care spune: El a desființat păcatul în trup (Romani 8:3; cf. 6:6) [107] . Căci în alt loc spune că Hristos a avut asemănarea trupului păcatului (ibid.), și nicidecum că a luat asemănarea trupului, ca și cum ar fi fost o fantomă a trupului, dar nu un trup real. Prin asemănarea trupului păcătos el propune să înțeleagă nu că trupul lui Hristos însuși era păcătos, ci că era identic cu trupul păcătos prin originea sa, și nu prin păcatul lui Adam. Pe această bază afirmăm că în Hristos a existat acel trup a cărui natură în om este păcătoasă și că păcatul în el a fost astfel desființat încât în Hristos ceea ce în om nu este fără păcat era fără păcat. Căci dacă Hristos, desființând păcatul trupului, ar fi vrut să-l desființeze într-un alt trup decât cel care era păcătos prin natură, acest lucru nu ar fi fost în conformitate cu scopul sau slava Lui. Căci ce mare lucru este să îndepărtezi un semn din naștere dintr-un trup de o natură mai bună și diferită, adică de o natură nepăcătoasă?

Spui, așadar, că dacă Hristos S-a îmbrăcat cu trupul nostru, trupul Său a fost păcătos. Nu denatura sensul, care este destul de clar. Îmbrăcându-se cu trupul nostru, Hristos l-a făcut al Său; și făcându-l al Său, l-a făcut fără păcat. Mai mult (aceasta trebuie spus împotriva tuturor celor care nu cred că trupul nostru a fost în Hristos, pentru că nu a venit din sămânța omului), trebuie să ne amintim că Adam însuși a fost îmbrăcat cu acest trup, care nu a venit din sămânța omului. Așa cum pământul a fost transformat în acest trup fără sămânța omului, tot așa Cuvântul lui Dumnezeu a putut trece în materia aceluiași trup fără un principiu de legătură (sine coagulo).

17. Dar acum, lăsându-l pe Alexandru cu silogismele sale, pe care le împletește în demonstrațiile sale, și chiar cu psalmii lui Valentin, pe care îi citează cu atâta obrăznicie ca și cum ar fi aparținut marelui autor, să ne îndreptăm atenția asupra unei singure întrebări: a primit Hristos trupul Său dintr-o Fecioară, astfel încât, dacă a primit substanță dintr-o sursă umană, natura Sa umană să devină astfel deosebit de clară. Totuși, deja din numele Său uman, din natura proprietăților Sale (de statu qualitatis), din sensul acțiunilor Sale și rezultatul suferințelor Sale, nu exista nicio îndoială cu privire la trupul Său omenesc. Dar mai întâi, trebuie să

expunem motivul pentru care Fiul lui Dumnezeu trebuia să se nască dintr-o Fecioară. Autorul Nașterii din Nou trebuia să se nască din nou, prin care, așa cum a predicat Isaia, Domnul a vrut să dea un semn. Ce semn este acesta? Iată, Fecioara va zămisli și va naște un Fiu (Isaia 7:14). Și astfel, Fecioara a zămislit și l-a născut pe Emanuel, Dumnezeu cu noi (Matei 1:23). Omul se naște în Dumnezeu – aceasta este nașterea din nou; în acest om S-a născut Dumnezeu, luând trupul sămânței străvechi, dar fără participarea acestei sămânțe înseși – pentru a o transforma prin sămânța nouă, adică spiritual (spiritualiter) și a o răscumpăra, curățind-o de impuritatea străveche. Dar această nouă ființă, ca în toate cazurile, este înzestrată cu înfățișarea străveche, căci în virtutea unui plan special Domnul S-a născut ca om din Fecioară.

Pământul era încă virgin, nearat sau semănat încă; din el, așa cum am învățat, omul a fost făcut de Domnul un suflet viu (Gen. 2:7). Și dacă se spune că primul Adam este din pământ, atunci al doilea sau ultimul Adam, așa cum a spus apostolul (cf. 1 Cor. 15:45), de aceea și lui Dumnezeu i se potrivea să se nască din pământ, adică din trupul nedeschis încă pentru naștere, în duhul dătător de viață. Și totuși, pentru a se folosi pe deplin de exemplul numelui lui Adam, de ce îl numește apostolul pe Hristos Adam, dacă Umanitatea Sa nu avea vrednicie pământească? Dar chiar și aici rațiunea confirmă că Dumnezeu și-a eliberat chipul și asemănarea din captivitatea, captivată de diavol, săvârșind o acțiune reciprocă. Căci în Eva, până atunci fecioară, s-a strecurat cuvântul care aduce moartea; Tot așa, Cuvântul lui Dumnezeu, care creează viață, trebuia să intre în fecioară, pentru ca ceea ce prin acest sex a fost supus distrugerii, prin același sex să fie îndreptat spre mântuire. Eva a crezut șarpele; Maria l-a crezut pe Gavriil. Păcatul pe care unul l-a săvârșit crezând, celălalt l-a ispășit crezând. - „Dar Eva n-a zămislit atunci în pântecele ei prin cuvântul diavolului.” - Nu, ea a zămislit. Căci de atunci cuvântul diavolului era pentru sămânța ei, ca să nască ceea ce fusese respins și să nască în durere (cf. Gen. 3:16). Ea l-a născut chiar și pe diavolul-fratricid [108] . Dimpotrivă, Maria L-a născut pe Cel care odată trebuia să-L mântuiască pe fratele Său trupesc și nimicitor, Israel. De aceea, Dumnezeu a trimis Cuvântul Său, fratele cel bun, în pântece, pentru a șterge amintirea fratelui cel rău. Și Hristos, pentru a mântui omul, a trebuit să iasă de acolo [din starea păcătoasă a trupului], unde omul a intrat după condamnarea sa.

18–20 . Îmbrăcarea Cuvântului în trup este marea taină a credinței. Hristos s-a născut din Fecioară, dar fără păcat.

18. Acum, pentru a putea răspunde mai simplu, să spunem că nu era potrivit ca Fiul lui Dumnezeu să se nască din sămânța omului. Căci dacă ar fi fost în întregime Fiul omului, nu ar fi fost Fiul lui Dumnezeu și nu ar fi fost în niciun fel superior lui Solomon sau lui Iona (cf. Matei 12:40-42) și ar fi trebuit să fie judecat după părerea lui Ebion. Prin urmare, întrucât era deja Fiul lui Dumnezeu din sămânța lui Dumnezeu Tatăl, adică Duhul, atunci, pentru a deveni Fiul omului, nu avea nevoie decât să ia trup din trup omenesc, fără sămânța unui om. Sămânța unui om era de prisos pentru Cel care avea sămânța lui Dumnezeu.

Prin urmare, așa cum putea să-L aibă pe Dumnezeu ca Tată fără o mamă omenească, în timp ce nu era încă născut din Fecioară, tot așa, când s-a născut din Fecioară, putea să aibă o mamă omenească fără un tată omenesc. Căci El este un om unit cu Dumnezeu, așa cum trupul omenesc este cu Duhul lui Dumnezeu, trup din om, dar fără sământă; Duhul de la Dumnezeu și cu sământă. Dacă așadar a fost planul și scopul Fiului lui Dumnezeu să purcedă din Fecioară, de ce nu a primit de la Fecioară trupul pe care l-a scos din ea? Pentru că trupul pe care l-a primit de la Dumnezeu este diferit, căci Cuvântul, spun ei, s-a făcut trup (Ioan 1:14). Dar acest cuvânt [al Scripturii] mărturisește doar despre ceea ce s-a făcut trup; și, pe de altă parte, nu există niciun pericol ca Cuvântul, devenind trup, să se dovedească imediat a fi altceva decât Cuvântul. Fie că Cuvântul s-a făcut trup din trup sau din însăși sământa [109] - să ne spună Scriptura. Dar, din moment ce Scriptura indică doar ce s-a făcut, fără a indica din ce anume, ne înclină să presupunem că a fost făcut din altceva și nu direct din sământă. Și dacă nu direct din sământă, ci din altceva, atunci să deducem din aceasta dacă există o altă sursă, mai demnă de încredere, a faptului că Cuvântul s-a făcut trup decât însăși trupul, în care S-a întrupat. Căci Însuși Domnul a declarat clar și distinct: Ceea ce este născut în trup este trup (Ioan 3:6), tocmai pentru că este născut din trup. Dar dacă a spus aceasta numai despre om și nu despre Sine, atunci, desigur, tăgăduiește umanitatea lui Hristos și declară că acest lucru nu-L privește. Dar El a adăugat imediat: Și ce este născut din Duh este Duh (ibid.), căci Duhul este Dumnezeu și născut din Dumnezeu. Dacă aceasta se aplică celor care cred în El, atunci se aplică și mai mult Lui Însuși. Dar dacă aceasta se aplică Lui, atunci de ce nu se aplică ceea ce s-a spus mai sus? Dacă recunoști în Hristos atât una, cât și cealaltă substanță, atât trupească, cât și spirituală, atunci nu poți separa aceste cuvinte și aplica a doua parte Lui Însuși, iar prima tuturor celorlalți oameni. Mai mult, dacă El ar avea și trup, precum și Duh, atunci, declarând proprietatea acestor două substanțe, pe care El Însuși le poseda, nu ar putea aplica substanța spirituală Duhului Său și, în același timp, să nu aplice cea trupească trupului Său. Prin urmare, întrucât El Însuși purcede din Duhul lui Dumnezeu, iar Duhul este Dumnezeu, atunci El Însuși este Dumnezeu, născut din Dumnezeu și Om, născut în trup de trup omenesc.

19. Ce se înțelege atunci prin: Nu din sânge, nici din voia firii pământești, nici din voia omului, ci din Dumnezeu (Ioan 1:13) [110] ? Voi folosi acest capitol când îi voi demasca pe cei care-i corupeau. Ei insistă că este scris astfel: Nu din sânge, nici din voia firii pământești, nici din voia firii pământești, ci din Dumnezeu s-au născut, ca și cum [apostolul] s-ar fi gândit aici la credincioșii menționați mai sus în Numele Lui, pentru a arăta acea sământă secretă a aleșilor și a spiritualilor pe care o primesc în ei înșiși [111] . Dar cum se poate face acest lucru, din moment ce toți cei care cred în Numele Domnului se nasc conform legii generale a nașterii umane, din sânge, din carne și din voia omului, chiar și Valentin însuși? Prin urmare, trebuie să fie singular, căci este scris despre Unicul Domn: Și născut din Dumnezeu și corect scris, căci Hristos este Cuvântul lui Dumnezeu și cu Cuvântul este Duhul lui Dumnezeu și în Duh este Puterea lui Dumnezeu și tot ce aparține lui Dumnezeu. Deși este trup, totuși nu din sânge, nici din carne, nici

din pofta omului: căci Cuvântul s-a făcut trup prin pofta lui Dumnezeu. Trupului, desigur, și nu Cuvântului i se aplică negarea nașterii noastre obișnuite, căci astfel trebuia să se nască trupul, dar nu Cuvântul.

Dar de ce a negat apostolul nașterea din pofta cărnii, nu a negat nașterea din substanța cărnii? Pentru că, negând nașterea din pofta cărnii, nu a negat substanța cărnii, ci doar participarea la semință, care, după cum se știe, este căldura sângelui; când se răcește, se transformă într-un cheag de sânge feminin. Căci din aluat chiar și în brânză se descoperă adevărata natură a substanței, adică laptele: se îngroașă când se adaugă aluatul. Prin urmare, înțelegem că [aceste cuvinte] neagă doar că nașterea Domnului a avut loc ca urmare a actului sexual (prin care se înțelege pofta soțului și a cărnii), dar nu neagă participarea la pântece. Și de ce insistă apostolul atât de puternic că El nu s-a născut din sânge, sau din pofta cărnii, sau din soț, dacă nu pentru că a avut un astfel de trup, în a cărui naștere din actul sexual nimeni nu s-a gândit să se îndoiască? Dar, negând nașterea ulterioară din actul sexual, nu a negat nașterea din trup; Dimpotrivă, el a afirmat-o, căci nu a negat nașterea trupului, așa cum a negat nașterea prin actul sexual. Vă întreb: dacă Duhul lui Dumnezeu a coborât în pântece nu pentru a participa la trup, atunci de ce a coborât acolo? Căci era mult mai ușor ca trupul spiritual să se formeze în afara pântecelui și fără participarea lui decât în el. În acest caz, El a coborât fără motiv acolo unde nu adusese nimic. Dar El a coborât în pântece nu fără motiv și, prin urmare, a primit ceva de la ei. Căci dacă nu a primit nimic de la ei, atunci El a coborât în ei fără scop, mai ales dacă intenționa să primească trup de o natură străină pântecelui, adică trup spiritual.

20. Dar ce este răutatea ta, dacă încerci să îndepărtezi chiar și silaba „din” (ex), scrisă ca prepoziție, și să folosești o alta, care în această formă nu se găsește în Sfânta Scriptură? „Prin” (per) Fecioară, spui că S-a născut, și nu „din” Fecioară, și: „în” pântece, și nu „din” pântece, - căci îngerul i-a zis și lui Iosif în vis: Ceea ce s-a zămislit în ea este de la Duhul Sfânt (Matei 1:20); și nu a zis: din ea. Dar este limpede că, chiar dacă ar fi folosit cuvintele: din ea, ar fi înțeles totuși: în ea, - căci ce era din ea era în ea. Prin urmare, cuvintele sale „în ea” și „din ea” coincid: căci ce era în ea era din ea. Este bine însă că același Matei, expunând genealogia Domnului de la Avraam la Maria, spune: Iacov a născut pe Iosif, soțul Mariei, din care S-a născut Hristos (1:16). Și Pavel le poruncește și acestor „gramaticieni” să tacă: Dumnezeu, spune el, a trimis pe Fiul Său, născut din femeie (Galateni 4:4). Spune el „prin femeie” sau „în femeie”? Și dacă ar fi preferat să spună „făcut” (factus), acest cuvânt este mai expresiv decât „născut” (natus), căci ar fi fost mult mai simplu pentru el să spună „născut”. Și spunând „făcut”, a indicat cuvintele: Cuvântul S-a făcut trup (Ioan 1:14) și a confirmat realitatea (veritas) trupului făcut din Fecioară. În acest caz, și psalmii ne ocrotesc, dar, desigur, nu psalmii apostatului, ereticului și platonicianului Valentin, ci ai preasfântului și universal recunoscutului profet David. El cântă despre Hristos pentru noi, iar prin el Hristos a cântat despre Sine Însuși. Ascultați-L pe Hristos și ascultați-L pe Domnul vorbind cu Dumnezeu Tatăl: Căci

Tu ești Cel ce M-ai scos din pântecele Maicii Mele (Ps. 22:10) – acesta este unul dintre ei. Tu ești nădejdea Mea din sânul Mamei Mele; sunt lăsat în Tine din pântecele Ei (10-11) – aceasta este o altă. Și din pântecele Mamei Mele Tu ești Dumnezeul Meu **(11) –** aceasta este a treia.

Acum să examinăm sensul acestor cuvinte. M-ai scos, spune El, din pântece. Dar ce este expulzat, dacă nu ceea ce este atașat de el, ceea ce este conectat și atașat de ceea ce, de dragul separării, este expulzat? Și dacă El nu era atașat de pântece, atunci cum putea fi expulzat? Dacă Cel care a fost expulzat era atașat de pântece, atunci cum putea fi atașat altfel decât așa cum este atașat de pântece prin cordonul ombilical, adică ca și cum ar fi printr-o excrescență a acelei membrane [a fătului], prin care este conectat cu pântecele generator? Căci chiar și atunci când un corp extern este unit cu un alt corp extern, este atât de unit și contopit cu ceea ce este atașat, încât atunci când este rupt, ia cu sine o parte a corpului din care este rupt, ca o urmă a unității și interacțiunii rupte. Dar despre ce sâni ai Mamei Sale vorbește El? Despre cei, fără îndoială, pe care i-a supt. Moașele, medicii și naturaliștii să ne spună despre natura mameloanelor, dacă există un flux din ele fără ca pântecele să fi suferit durerea nașterii, căci numai după aceasta sângele urcă prin vene din rezervorul inferior la sân și, prin această mișcare, se transformă într-o materie mai hrănitoare - laptele. Din acest motiv, în timpul sarcinii nu există sângerare lunară. Dar dacă Cuvântul s-a făcut trup din Sine Însuși și nu prin contactul cu pântecele, atunci nu au creat nimic, nu au produs nimic, nu au suferit nimic. Cum atunci și-au turnat izvorul în mameloane, care îl pot schimba doar primindu-l? Dar nu ar putea avea sânge pentru a prepara laptele, dacă nu ar exista nicio cauză pentru fluxul acestui sânge, și anume respingerea cărnii lor. Ceea ce a fost extraordinar la nașterea lui Hristos din Fecioară este clar: și anume, doar că El s-a născut din Fecioară pentru motivul pe care l-am învățat și că Fecioara este renașterea noastră, căci Ea este sfințită spiritual de orice impuritate prin Hristos, Care Însuși este Fecioară după trup, căci El s-a născut din trupul Fecioarei.

21–22 . Originea umană a trupului Său este dovedită de toți strămoșii Mariei până la David și Avraam

21. Dacă, așadar, ei insistă că a fost necesar pentru noutatea acestei nașteri ca Cuvântul lui Dumnezeu să nu se întrupeze din sămânța unui om, așa cum nu s-a întrupat din trupul unei Fecioare, de ce nu ar consta întreaga această noutate în faptul că trupul să vină din trup și să nu se nască din sămânță? Poate că voi intra într-o dispută mai aprinsă. Iată, spune [profetul], Fecioara va concepe în pântecele ei. Ce va primi ea? Cu siguranță Cuvântul lui Dumnezeu, și nu sămânța unui om, și cu siguranță pentru a naște un Fiu. Căci, continuă el, ea va naște un Fiu. Prin urmare, așa cum i-a fost potrivit să primească, tot așa i-a fost potrivit să nască, deși ceea ce a primit nu-i aparținea. Dimpotrivă, dacă Cuvântul s-a întrupat din Sine Însuși, atunci El Însuși a primit și a născut, iar profeția este goală. Căci Fecioara nu a conceput și nu a născut decât dacă ceea ce a născut din Cuvânt a primit a fost trupul Ei. Dar oare este diminuată aici doar vocea

profetică sau și rostirea îngerului care a vestit Fecioarei primirea și nașterea? Nu este diminuată și Scriptura, acolo unde este vestită despre Maica lui Hristos? Căci cum era Ea Maică, dacă El nu era în pântecele Ei? - „Totuși, din pântecele Ei n-a primit nimic care să o facă Maică a Lui, în pântecele căruia era." - Dar carnea, străină pântecelui [matern], nu trebuie menționată despre ea. Numai acea carne poate menționa pântecele mamei care a ieșit din acel pântece. Mai mult, ceea ce s-a născut din sine nu este rodul pântecelui. Să tacă, așadar, Elisabeta, care poartă în pântecele ei un copil, o prorocită care deja L-a cunoscut pe Domnul său și care este și umplută de Duhul Sfânt [112] . De aceea, fără motiv, ea zice: Și de unde mie aceasta, că vine mama Domnului meu la mine? (Luca 1:43). Dacă Maria L-a purtat pe Isus în pântecele ei nu ca pe un Fiu, ci ca pe al altcuiva, atunci de ce spune ea [Elisabeta]: Binecuvântat este rodul pântecelui tău **(42)** ? Ce fel de rod al pântecelui este acesta, care n-a ieșit din pântece, care n-are rădăcină în el și nu aparține celei din pântecele căruia îi aparține?

Și cine este rodul acestui pântece? Hristos. Nu este oare pentru că El Însuși este floarea mlădiței care a crescut din rădăcina lui Iese? Dar rădăcina lui Iese este linia lui David; mlădița din rădăcină este Maria, care a venit din David; floarea din mlădiță este Fiul Mariei, care se numește Iisus Hristos. El va fi și rodul, căci floarea este rodul: căci prin floare și prin floare, fiecare rod devine rod. Și ce se întâmplă atunci? Ei neagă rodul floarea sa, floarea ramura sa, ramura rădăcina sa, astfel încât rădăcina nu poate, prin ramură, să-și revendice proprietatea, care vine din ramură: floarea și rodul. Căci toate generațiile liniei de descendență sunt numărate de la ultima la prima, astfel încât acum să știe că trupul lui Hristos aparține nu numai trupului Mariei, ci și trupului lui David prin Maria și trupului lui Iese prin David. De aceea, Dumnezeu jură lui David că va ridica pe tronul lui David acest rod din coapsele lui David, adică urmașul trupului său (Ps. 132:11; Fapte 2:30). Dar dacă El este din coapsele lui David, cu atât mai mult din pântecele Mariei, prin care a fost atașat de coapsele lui David.

22. Să încerce deci să șteargă mărturia demonilor care l-au numit pe Isus Fiul lui David [113] ; dar nu vor putea înlătura mărturia apostolilor dacă mărturia demonilor nu este demnă de încredere. În primul rând, Matei însuși, cel mai de încredere narator al Evangheliei (căci el a fost tovarășul Domnului), nu își începe narațiunea fără alt motiv cu cuvintele: Cartea genealogiei lui Isus Hristos, Fiul lui David, Fiul lui Avraam, decât pentru a ne învăța despre originea carnală a lui Hristos. Din moment ce descendența Lui izvorăște din aceste surse inițiale, iar generațiile urcă treptat până la nașterea lui Hristos, ce altceva poate fi decât trupul atât al lui Avraam, cât și al lui David, generând un vlăstar în urmașii lor, ajungând până la Fecioară însăși și dând naștere lui Hristos, sau mai degrabă Hristos Însuși vine din Fecioară? Și Pavel, fiind ucenic, învățător și martor al aceleiași Evanghelii, căci și el este apostol al lui Hristos Însuși [114] , afirmă că Hristos în trup (în propriul Său trup, desigur) vine din sămânța lui David (Romani 1:3; 2 Timotei 2:8). Deci, trupul lui Hristos este din sămânța lui David. Dar dacă prin trupul Mariei vine din sămânța lui David, atunci vine din trupul Mariei,

întrucât este din sămânța lui David. Întoarceți aceste cuvinte cum doriți: fie ce este din sămânța lui David este din trupul Mariei, fie ce este din sămânța lui David este din sămânța Mariei. Apostolul menționat pune capăt tuturor acestor contradicții, definind că Hristos este sămânța lui Avraam. Dar dacă este din Avraam, atunci cu atât mai mult din David, căci David este cel mai tânăr. În același mod, el explică promisiunea binecuvântării neamurilor în numele lui Avraam: Și în sămânța ta vor fi binecuvântate toate neamurile (Geneza 12:3). [Domnul], spune el, nu a spus „în semințe", ca și cum ar fi vorba de mulți „urmași", ci de „sămânță", ca și cum ar fi vorba de unul singur, care este Hristos (Galateni 3:8; 16). Dar dacă citim aceasta și o credem, ce proprietate a trupului trebuie și putem recunoaște în Hristos? Cu siguranță, nimic altceva decât proprietatea trupului lui Avraam, căci Hristos este sămânța lui Avraam; nimic altceva decât cea a lui Iese, căci Hristos este floarea rădăcinii lui Iese; nimic altceva decât cea a lui David, căci Hristos este rodul coapselor lui David; nimic altceva decât cea a Mariei, căci Hristos este din pântecele Mariei. Și, mai presus de toate și mai ales, nimic altceva decât proprietatea trupului lui Adam, căci Hristos este al Doilea Adam. Concluzia, așadar, este aceasta: fie să recunoască în Hristos trupul spiritual, care într-o astfel de situație este lipsit de substanță în Hristos; fie să considere că trupul Său nu era spiritual, căci nu provenea dintr-o tulpină spirituală.

23. Fecioria Mariei se încheie după nașterea lui Hristos

23. Dar recunoaștem împlinirea cuvintelor profetice ale lui Simeon, pe care le-a rostit despre Domnul, pe atunci încă un copil nou-născut: Iată, acesta este pus spre căderea și ridicarea multora în Israel și ca un semn contradictoriu (Luca 2:34). Și iată semnul nașterii lui Hristos, după Isaia: Iată, fecioara va zămisli și va naște un fiu. De aceea, recunoaștem semnul contradictoriu, zămislirea și nașterea Fecioarei Maria, despre care acești „academicieni" [115] spun: „A născut și n-a născut, Fecioară și nu Fecioară"; poate ar fi potrivit să spunem exact așa, dacă ar fi necesar să vorbim despre asta. Căci dacă a născut din propriul ei trup, atunci a născut cu adevărat; dar din moment ce nu a născut din sămânța unui bărbat, atunci nu a născut deloc. Este Fecioară, căci n-a cunoscut bărbat; dar nici Fecioară, căci a născut [116] . Dar nu este vorba de faptul că Ea a născut și nu a născut, și că Fecioara care nu este Fecioară este tocmai pentru că Ea este Mama în pântecele Său. Nu avem nimic îndoielnic, nimic care să fie supus unei duble interpretări. Lumina este lumină, iar întunericul este întuneric; „da" este „da" și „nu" este „nu" și orice este mai mult decât acestea vine de la rău (Matei 5:37). Ea a născut, Care a născut. Și dacă Fecioara a zămislit, atunci prin nașterea ei s-a măritat, și anume, după legea trupului deschis. În aceasta nu a existat nicio diferență dacă acest lucru a fost realizat prin forța masculină admisă sau eliberată - totuși, pântecele a deschis unul și același sex. Și pântecele sunt tocmai acelea pentru care s-a scris despre celelalte: Orice parte bărbătească care deschide pântecele va fi numit sfânt Domnului (Exod 13:2). Cine este cu adevărat sfânt, dacă nu Fiul lui Dumnezeu? Cine în adevăratul sens a deschis pântecele, dacă nu Cel care le-a deschis când erau închise? Într-adevăr, în

căsătorie sunt deschise în toți. Și acele pântece s-au deschis cu atât mai mult, căci erau mai strâns închise. Și de aceea este mai bine să o numim nu Fecioară, ci Fecioară, căci a devenit Mamă ca și cum ar fi fost pe neașteptate, înainte de a intra în căsătorie. Și merită oare să vorbim despre asta, când Apostolul, pe aceleași motive, a declarat că Fiul lui Dumnezeu nu a fost făcut dintr-o Fecioară, ci dintr-o femeie, recunoscând suferința conjugală a pântecelui Ei deschis? Am citit, desigur, în Ezechiel despre vițeaua care a născut și nu a născut [117] , dar vedeți: nu v-a arătat atunci Duhul Sfânt în providența Sa pe voi, cei care vă certați despre pântecele Mariei? Mai mult, altfel El, contrar simplității Sale obișnuite, nu ar fi proclamat ambiguu prin buzele lui Isaia: El va primi și va naște.

24–25 . Ereticii, negând trupul omenesc în Hristos, neagă și învierea. Dar amândoi sunt siguri.

24. Cât despre cuvintele pe care Isaia le aruncă pentru a-i ridiculiza pe eretici și, mai presus de toate, Vai de cei ce numesc amărul dulce și întunericul lumină (5:20), el îi arată pe cei care nu reține aceste cuvinte în sensul lor propriu; [are grijă] ca sufletul să fie doar ceea ce se numește, trupul doar ceea ce este considerat a fi el și Dumnezeu doar Cel pe care Îl propovăduiesc. De aceea, Domnul, prevăzând [apariția lui] Marcion, spune astfel: Eu sunt Dumnezeu și nu este alt Dumnezeu afară de Mine (45:5). Și când în alt loc spune același lucru în același fel: Înaintea Mea nu a fost Dumnezeu (46:9), cred că lovește cu aceasta unele genealogii ale eonilor valentinieni. Și cu cuvintele: Nu din sânge, nici din carne, nici din voia omului, ci din Dumnezeu (Ioan 1:13), El îi răspunde lui Ebion. De asemenea, cuvintele: Chiar dacă un înger din cer v-ar propovădui o altă evanghelie decât cea pe care o propovăduim noi, să fie anatema (Galateni 1:8) sunt îndreptate împotriva vicleniei fecioarei Filumena din Apelles. Este sigur că oricine neagă venirea lui Hristos în trup este un anticrist (cf. 1 Ioan 4:3). Dar cel ce numește trupul Său cu numele clar, direct și simplu al naturii sale, îi uimește pe toți cei ce se ceartă despre el. De asemenea, cel ce Îl definește pe Hristos Însuși ca fiind unul singur, îi uimește pe cei ce învață despre multele forme ale lui Hristos. Căci ei îl reprezintă pe unul ca Hristos, iar pe altul ca [omul] Isus; unul scăpând din mijlocul mulțimii, altul prins de ea, unul singur pe un munte, printre nori, glorios înaintea celor trei judecători, altul cedând și neînsemnat, unul arătând măreție de duh, altul tremurând, și în final acesta suferind, iar acela înviind. De aceea spun ei că propria lor înviere va fi într-un alt trup [118] . Dar este bine că Același (Faptele Apostolilor 1:11) care a pătimit va veni din cer și Același care a înviat se va arăta tuturor. Și cei care L-au răstignit [119] Îl vor vedea și Îl vor recunoaște - vor recunoaște, fără îndoială, chiar acel trup împotriva căruia s-au mâniat și fără de care El nu putea nici să se arate, nici să fie recunoscut. Prin urmare, să se roșească cei care afirmă că în cer stă un trup nesimțitor, asemenea receptaculului pe care l-a lăsat Hristos, sau că există un singur trup și un singur suflet, sau doar un suflet, dar deja deloc fără trup.

25. Dar s-a spus destul despre subiectul prezent. Căci cred că dovada a fost deja construită că trupul în Hristos este uman și născut din Fecioară. Ar fi fost

posibil să ne limităm la o simplă explicație a acestui lucru, fără a intra într-o dispută cu diverse opinii contrare. Dar am stârnit totuși această dispută, aducând din abundență argumentele adversarilor noștri și pasajele din Scriptură pe care le folosesc, pentru ca prin ceea ce am dovedit să putem stabili împotriva tuturor ereticilor cum a fost trupul lui Hristos, de unde a venit și ce nu a fost. Dar, întrucât în concluzie, ca și în introducerea generală, se tratează învierea trupului nostru (pe care intenționăm să o apărăm într-o altă carte), să-și găsească pregătirea aici, căci este deja clar ce a fost cel care a înviat în Hristos.

Despre pocăință

Per. Yu. Panasenko.

Per. Yu. Panasenko.

1. Acea rasă de oameni căreia noi înșine nu i-am aparținut niciodată, orbii, lipsiți de lumina Domnului, consideră pocăința un fel de stare pasivă a sufletului prin fire, izvorând din dezaprobarea unei opinii anterioare proprii. Totuși, ei sunt la fel de departe de înțelegerea pocăinței pe cât sunt de Creatorul rațiunii, căci rațiunea este lucrarea lui Dumnezeu, întrucât Dumnezeu, Creatorul tuturor lucrurilor, a prevăzut, a rânduit și a aranjat totul conform rațiunii și nu a vrut ca nimic să fie considerat și înțeles fără ajutorul rațiunii. Prin urmare, se dovedește inevitabil că nici cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu nu înțeleg lucrarea Lui, întrucât nicio comoară nu este dezvăluită străinilor. De aceea, navigând prin viață fără cârma rațiunii, ei nu pot scăpa de furtuna care amenință lumea noastră. Și cât de nerezonabil acționează în pocăință este evident din faptul că o aplică chiar și faptelor lor bune. Se pocăiesc de credință, dragoste, simplitate, răbdare, compasiune, dacă vreunul dintre aceste lucruri a avut un rezultat nefavorabil. Se blestemă pentru că au făcut o faptă bună și își antrenează sufletele să se pocăiască de faptele bune, încercând din toate puterile să le amintească, ca să nu mai facă ceva bun. Dimpotrivă, nu sunt atât de zeloși în a se pocăi de răul pe care l-au făcut. Așa că, în pocăința lor, mai degrabă păcătuiesc decât să acționeze corect.

2. Dacă ar fi acționat cu simțul participării lor la Dumnezeu și prin El în rațiune, ar fi apreciat mai întâi importanța pocăinței și nu ar fi folosit-o niciodată în scopul unei corecții perverse; în plus, ar fi limitat pocăința în consecință, deoarece s-ar fi abținut de la greșeli din frica lui Dumnezeu. Căci unde nu este frică, nu este corecție, iar unde nu este corecție, pocăința este în mod necesar zadarnică, deoarece este lipsită de rodul pentru care Dumnezeu a sădit-o, și anume, mântuirea omului. Căci după atâtea păcate mari ale nebuniei omenești, începând cu strămoșul Adam, după ce omul a fost condamnat la poverile acestei lumi, alungat din paradis și supus morții, Dumnezeu a devenit imediat din nou milostiv față de cel care fusese deja purtat cu mânie și a promis iertare fărpturii și chipului său. De aceea, El a ales un popor pentru Sine și l-a înzestrat cu generozitate cu darurile bunătății Sale, iar când acest popor se dovedește atât de des

nerecunoscător, Dumnezeu îl cheamă întotdeauna la pocăință. El a fost Cel care a deschis gura tuturor profeților către profeție, promițând apoi harul cu care avea să lumineze întreaga lume la sfârșitul timpurilor prin Duhul Său și a instituit botezul pocăinței, pentru a-i pregăti mai întâi prin supunere la pocăință pe cei pe care i-a chemat prin har la făgăduința destinată semințeiei lui Avraam.

Ioan proclamă: Pocăiți-vă (Matei 3:2), căci mântuirea neamurilor este aproape, care este Domnul care aduce a doua făgăduință a lui Dumnezeu. Ca Înaintemergător al Domnului, El a rânduit pocăința pentru curățirea minților, pentru ca pocăința să curețe, cu îndrăzneală și să lepede tot ce este întinat de vechile rătăciri, pătat în inima omului de necredință, pregătind astfel Duhului Sfânt o locuință curată în inimă, în care El coboară de bunăvoie cu binecuvântări cerești. Scopul acestor binecuvântări este unul singur - mântuirea omului, după ce păcatele vechi sunt distruse. Acesta este motivul pocăinței: ea asigură grija milei divine. Ceea ce este folositor omului Îi slujește lui Dumnezeu. În general, conform adevăratei înțelegeri a pocăinței, pe care o învățăm prin cunoașterea Domnului, nu trebuie niciodată întinsă o mână spre faptele bune sau gândurile care le limitează. Căci Dumnezeu nu poate blama faptele bune, deoarece El este autorul și ocrotitorul lor; de aceea le primește și, dacă le primește, le răsplătește. Așadar, nu ar trebui să acordăm atenție nici ingratitudinei oamenilor, deoarece aceasta îndeamnă la pocăință pentru faptele bune, nici recunoștinței lor, deoarece a conta pe ea nu încurajează faptele bune. Căci ambele sunt lucruri pământești și trecătoare. Care este câștigul dacă faci bine unei persoane recunoscătoare? Sau care este pierderea, dacă faci bine uneia nerecunoscătoare? Datorat pentru o faptă bună este Dumnezeu, la fel ca și pentru una rea, deoarece judecătorul este și răsplătitorul în fiecare faptă. Și dacă Dumnezeu, ca judecător, are grijă ca dreptatea să fie înfăptuită și păstrată, dacă în ea sfințește întreaga Sa învățătură, atunci ne putem îndoi că, la fel ca în toate faptele noastre, așa și în faptele de pocăință, trebuie să fim drepți înaintea lui Dumnezeu? Și acest lucru se poate face dacă pocăința se săvârșește doar în legătură cu păcatele. Doar o faptă rea poate fi numită păcat și nimeni nu păcătuiește făcând bine. Dar dacă o persoană nu păcătuiește, atunci de ce recurge la pocăință, care aparține exclusiv celor care păcătuiesc? De ce adaugă la bunătatea sa ceea ce este datoria unei persoane rele? Așa se întâmplă că, dacă ceva se întâmplă unde nu ar trebui, atunci este neglijat acolo unde este necesar.

3. Este timpul să explicăm în ce cazuri pocăința este permisă și obligatorie, adică ce trebuie considerat păcat, deși acest lucru poate părea superfluu. Căci, cunoscându-L pe Dumnezeu, duhul, asupra căruia se îndreaptă privirea Creatorului său, se ridică la cunoașterea adevărului și, ajungând la poruncile Domnului, înțelege imediat din ele că ceea ce Dumnezeu interzice trebuie considerat păcat. Căci dacă Dumnezeu este cel mai înalt bine posibil, atunci cu siguranță binele nu urăște nimic altceva decât răul, întrucât nu este posibil niciun acord între contrarii. Nu va fi superfluu, însă, să observăm că unele dintre păcate sunt carnale, adică trupești, iar altele spirituale. Întrucât omul este compus dintr-o

unire a acestor două substanțe, el păcătuiește în niciun alt fel decât prin ceea ce este compus. Dar ele nu diferă una de cealaltă prin faptul că trupul și duhul sunt independente unul de celălalt; dimpotrivă, fiind o singură ființă, sunt cu atât mai asemănătoare. Așa că nu ar trebui să distingem păcatele după diferența de materie, presupunând, prin urmare, că unele păcate sunt mai ușoare, altele mai grele. Atât carnea, cât și duhul aparțin lui Dumnezeu: unul a fost făcut de mâna Lui, celălalt a fost făcut de suflarea Lui. Prin urmare, întrucât aparțin în mod egal lui Dumnezeu, prin păcatul lor Îl jignesc în mod egal pe Dumnezeu. Nu deosebești acțiunile cărnii și ale duhului, care sunt atât de unite și participă la viață, la moarte și la înviere, încât vor fi înviate în mod egal fie la viață, fie la condamnare, întrucât au păcătuit în mod egal sau au trăit nevinovat?

Am spus aceasta de la bun început, ca să fie clar că, dacă cineva a păcătuit, pocăința nu este mai puțin necesară pentru o parte decât pentru cealaltă. Vina comună a amândurora, Judecătorul comun, adică Dumnezeu, și prin urmare mijlocul comun de vindecare - pocăința. Păcatele se numesc spirituale și trupești, deoarece fiecare păcat este fie săvârșit, fie gândit, astfel încât ceea ce se săvârșește este trupesc, căci ceea ce se săvârșește, la fel ca trupul, poate fi văzut și atins. Dar păcatul spiritual este ceea ce este în duh, căci duhul nu poate fi nici văzut, nici înțeles. Din aceasta este clar că este necesar să evităm nu numai păcatele săvârșite, ci și păcatele voinței și să ne curățim de ele prin pocăință. Căci dacă limitele omenești judecă doar după ceea ce s-a făcut, întrucât locurile secrete ale duhului îi sunt inaccesibile, aceasta nu înseamnă că putem neglija păcatele voinței înaintea lui Dumnezeu. Pentru Dumnezeu totul este posibil. Niciun păcat nu este ascuns de vederea Lui și, întrucât El știe totul, Nu trece nimic cu vederea în judecata Sa. Prevederea Lui nu îngăduie înșelăciune sau ipocrizie. Ce, dacă nu voința, se află la baza unei acțiuni? Nu contează că unele acțiuni trebuie atribuite întâmplării, necesității sau ignoranței: în afară de acestea rămân păcatele voinței. Prin urmare, din moment ce voința este baza unei acțiuni, nu este ea mai pasibilă de pedeapsă atunci când a fost cauza principală a infracțiunii, iar această vină nu este înlăturată chiar și atunci când o dificultate a împiedicat îndeplinirea acțiunii? Căci voința este imputată ei înseși, iar neîndeplinirea ei nu este o scuză, deoarece tot ceea ce depinde de ea a fost deja îndeplinit. Cum arată Domnul că a desăvârșit Legea? El este cel care ne interzice și păcatele voinței [120] . Căci El numește adulter nu numai pe cel care încalcă căsătoria altuia, ci și pe cel care o pângărește cu o privire poftitioasă. Deși sufletul este conștient de pericolul acțiunilor interzise, sub influența voinței, el decide asupra lor în mod nechibzuit. Atât de mare este semnificația voinței încât, chiar dacă dorința ei nu este împlinită, este totuși considerată a fi fost împlinită și, prin urmare, este pedepsită. La ce bun să spui: „Da, am vrut, dar nu am făcut!” Nu, ar fi trebuit să o faci, din moment ce ți-ai dorit-o; sau nu ar fi trebuit să o dorești, din moment ce nu ai făcut-o. Însăși conștiința te înclină spre această recunoaștere. Căci, dacă ai dori cu tărie binele, te-ai strădui din toate puterile să-l realizezi, iar dacă nu faci răul, nu ar trebui să-l dorești. Indiferent în ce direcție te îndrepți, ești vrednic de condamnare, din moment ce fie ai vrut răul, fie nu ai făcut binele.

4. De aceea, Dumnezeu, care a hotărât pedeapsa Judecății pentru toate păcatele, atât cele trupești, cât și cele duhului, atât păcatele săvârșite, cât și cele ale voinței, a făgăduit și iertarea prin pocăință, zicând oamenilor: Pocăiți-vă și vă voi mântui (cf. Ezechiel 18, 21; 23). Și iarăși Domnul zice: Trăiesc și doresc mai mult pocăința decât moartea (33, 11). De aceea, pocăința este viață, întrucât este opusă morții. Ai pocăință, așadar, păcătosule, ca mine (nu, mai puțin decât mine, căci sunt conștient de superioritatea mea în păcate), agață-te de ea precum un naufragiat se agață de o scândură de salvare! Te va ridica, copleșit de valurile păcatelor, și te va duce în limanul milei divine. Profită de această fericire neașteptată, pentru ca tu, care arăți înaintea lui Dumnezeu ca nimic mai mult decât o picătură într-o găleată (Isaia 40:15), praf în pătrat și vas de olar [121] , să devii de acum înainte acel pom care, fiind sădit lângă ape, își păstrează întotdeauna frunzișul, rodește la vremea potrivită și nu va vedea nici foc, nici secure [122] . Pocăiește-te de păcatele tale, după ce ai găsit adevărul; pocăiește-te că ai iubit ceea ce Dumnezeu nu iubește, căci și noi îi silim pe robii noștri să urască ceea ce noi înșine detestăm. Căci temeiul ascultării stă în asemănarea sufletelor.

A enumera beneficiile pocăinței este un subiect lung, care necesită multă elocvență. Noi, în neputința noastră, putem proclama un singur lucru: că ceea ce a poruncit Dumnezeu este bun și cel mai înalt bine. Cred că este o obrăznicie să disputăm despre binele poruncii divine. Căci trebuie să o ascultăm, nu pentru că este bună, ci pentru că este poruncită de Dumnezeu. Pentru ascultare, măreția puterii divine este de cea mai mare importanță; importanța celui care poruncește întrece beneficiul celui care ascultă. Este bine să te pocăiești sau nu? De ce raționezi? Dumnezeu poruncește. Dar El nu numai că poruncește, ci și cheamă. El îndeamnă cu răsplata mântuirii și recurge la un jurământ, zicând: Trăiesc (Ezechiel 33:11). El vrea să fie crezut. O, cât de fericiți suntem noi, pentru care Dumnezeu jură! O, cât de nenorociți suntem dacă nu-L credem pe Domnul care jură! Așadar, ceea ce Dumnezeu poruncește cu atâta insistență încât, urmând obiceiul omenesc, mărturisește chiar și sub jurământ, aceasta trebuie să acceptăm fără îndoială și să păstrăm cu conștiinciozitate, astfel încât, fiind întemeiați constant în harul divin, să putem rămâne și noi constant în roadele și beneficiile lui.

5. Voi spune că pocăința, indicată și poruncită nouă prin harul lui Dumnezeu, ne cheamă din nou la harul Domnului și, odată cunoscută și acceptată, nu ar trebui niciodată respinsă prin repetarea păcatelor. Nicio prefăcătorie de ignoranță nu te poate scuza pentru că L-ai cunoscut pe Domnul și ai acceptat poruncile Sale și, în cele din urmă, fiind eliberat de păcate prin pocăință, te complaci din nou în ele. Prin urmare, cu cât te îndepărtezi mai mult de ignoranță, cu atât te afunzi mai mult în încăpățânare. Dacă te-ai pocăit de păcatele tale pentru că ai început să te temi de Domnul, atunci de ce altfel ai putea dori să anulezi ceea ce ai făcut din frică, dacă nu pentru că ai încetat să te temi? Căci nicio altă cauză nu alungă frica decât încăpățânarea. Dacă nicio scuză nu-i poate salva de pedeapsă nici pe cei care nu-L cunosc pe Domnul, căci nu este permis să nu-L cunoști pe

Dumnezeu, care este revelat tuturor și este cunoscut chiar și din binecuvântările revărsate de cer, atunci cât de insolent este cel care Îl neglijează pe Dumnezeul cunoscut! Și îl neglijează pe Cel care, după ce a primit de la El cunoașterea binelui și a răului, se întoarce din nou la ceea ce a învățat să evite și pe care deja l-a evitat, și astfel își dezonorează cunoașterea, adică darul lui Dumnezeu. Îl respinge pe dătător, neglijând darul; îl neagă pe binefăcător, neonorând folosul. Cum poate fi plăcut Celui al cărui dar nu-i este plăcut? Astfel, în raport cu Domnul, el nu este doar neascultător, ci și nerecunoscător.

Mai mult, cel care, după ce s-a lepădat prin pocăință de cel invidios al lui Dumnezeu, diavolul, și prin aceasta l-a supus lui Dumnezeu, îl înalță din nou prin căderea sa și se face pe sine obiectul bucuriei sale, astfel încât cel rău, după ce și-a recăpătat prada, se bucură de sfidarea lui Dumnezeu, nu păcătuiește mic împotriva Domnului. Este teribil chiar și de spus, dar este necesar pentru zidire: îl preferă pe diavol lui Dumnezeu! Pe cât se poate judeca, cel care a ajuns să-i cunoască pe amândoi face o comparație și în cele din urmă îl recunoaște ca fiind mai bun pe cel căruia, după reflecție, a vrut să-i aparțină din nou. Astfel, cel care prin pocăința păcatelor a hotărât să facă ceea ce este plăcut lui Dumnezeu, printr-o altă pocăință - despre pocăința sa - face ceea ce este plăcut diavolului și va fi cu atât mai urât lui Dumnezeu, cu cât este mai plăcut dușmanului Său. Dar unii spun că este de ajuns pentru Dumnezeu dacă este cinstit în inimă și suflet și nu este necesar să se arate acest lucru în fapte. Astfel, cineva poate păcătui fără a încălca frica de Dumnezeu și credința, cineva poate pângări căsătoria și rămâne cast, cineva poate pregăti otravă pentru părintele său și rămâne un fiu loial. Dar ei înșiși vor fi aruncați în iad, păstrându-și în același timp mila, așa cum păcătuiesc fără a încălca frica de Dumnezeu. Iată un exemplu izbitor de perversitate: ei păcătuiesc, deși se tem. Presupun că nu ar păcătui dacă nu s-ar teme. Așadar, cel care nu vrea să-L jignească pe Dumnezeu, să nu se teamă deloc de El, dacă frica acoperă ofensa. Dar acești oameni înțelepți provin de obicei din sămânța ipocriților, a căror prietenie cu diavolul este inseparabilă, iar pocăința lor nu este niciodată sinceră.

6. Ceea ce am încercat să dovedesc în neputința mea în ceea ce privește pocăința, și anume că trebuie primită o dată pentru totdeauna, îi privește pe toți cei care s-au încredințat Domnului, căci toți se străduiesc spre mântuire, fiindu-I plăcuți. Dar aceasta se aplică mai ales acelor noi convertiți care, abia începând să-și hrănească urechile cu discursuri divine, se târăsc ezitant, ca niște căței orbi nou-născuți, și spun că renunță la viața lor anterioară și acceptă pocăința, dar nu se străduiesc să atingă împlinirea ei. În aceasta, ei sunt împiedicați de o anumită limită impusă dorinței, forțându-i să o dorească pe cea dintâi. Aceasta poate fi comparată cu fructele care au început deja să se strice și să devină acre sau amare, dar sunt încă capabile să se încânte cu o rămășiță din plăcerea lor. Mai mult, păcatul amânării și al evitării în ceea ce privește pocăința creează o idee incorectă despre botez. Căci, încrezători în iertarea sigură a păcatelor, pierd timpul și continuă în păcat în loc să se reformeze și să nu mai păcătuiască. Ce prostie este să aștepți iertarea păcatelor fără să te pocăiești! Este același lucru

cu a întinde mâna să cumperi ceva fără să plătești. Căci acesta este exact prețul pe care Domnul l-a stabilit pentru iertare: El s-a oferit să ne restabilească nevinovăția plătind pentru pocăință. Și așa cum un negustor are grijă ca moneda pe care o primește drept plată să nu fie tăiată, răzuită sau contrafăcută, tot așa credem că Domnul, care promite să ne dea o răsplată atât de mare - viața veșnică, ne testează mai întâi pocăința. Dar să păstrăm tăcerea despre adevărata pocăință deocamdată! Va deveni clară reforma noastră, cred, doar atunci când vom fi declarați nevinovați? În niciun caz. Dar atunci când se cere pedeapsa pentru noi și nu există nicio asigurare a iertării, când încă nu am câștigat libertatea, ci o putem merita doar, când Dumnezeu ne amenință încă, și nu atunci când El iartă. Căci ce rob, după ce a ieșit din robia spre libertate, își va imputa furturile și evadările sale? Ce soldat, eliberat de serviciul militar, își va face griji pentru faptele rele pe care le-a săvârșit? Înainte de iertare, păcătosul trebuie să se jelească pe sine, căci timpul pocăinței este timpul amenințării și al fricii.

Nu neg că beneficiul divin, adică îndepărtarea păcatelor, este salutar pentru cei care intră în apa botezului, dar trebuie să se străduiască să ajungă la aceasta. Căci cine te va stropi pe tine, un om cu o pocăință atât de slabă, cu cea mai obișnuită apă? Nu este greu să te apropii pe furiș și să-l induci în eroare pe cel care săvârșește botezul cu asigurările tale. Dar Dumnezeu are grijă de comoara Sa și nu va îngădui celor nevrednici să se apropie de El. Ce spune El Însuși? Nu este nimic tainic care să nu se arate (Luca 8:17). Oricât de întunecat îți acoperi faptele, Dumnezeu este lumină. Unii, însă, cred că Dumnezeu poate fi forțat chiar și de cei nevrednici să dea ceea ce a făgăduit și transformă libertatea Lui în robie. Dacă trebuie să ne ierte datoria muritoare, o face împotriva voinței noastre. Dar cine nu va fi de acord că tot ce permite Dumnezeu împotriva voinței Sale este de scurtă durată? Nu cad mulți după aceea? Nu li se ia acest dar multora? Aceștia sunt cei care s-au strecurat și, admiși la credință prin pocăință, își zidesc casa pe nisipul, care este sortit să se prăbușească. Așadar, nimeni să nu se amăgească crezând că i se permite să păcătuiască pentru că este numărat printre începătorii în învățătură. De îndată ce L-ai cunoscut pe Dumnezeu, trebuie să ai frică; de îndată ce L-ai privit, trebuie să simți evlavie. La ce folosește cunoașterea ta, dacă te dedici acelorași lucruri ca înainte, când nu știai nimic? Ce diferență este între tine și slujitorul desăvârșit al lui Dumnezeu? Cei botezați au un Hristos, iar catehumenii [123] altul? Speranța și răsplata oferite unuia și altuia sunt diferite, frica Judecății este diferită, necesitatea pocăinței este diferită? Această spălare este pecetluirea credinței, iar credința începe și este mărturisită prin credința în pocăință. Nu suntem botezați pentru a înceta să păcătuim, ci pentru că ne-am oprit deja, am fost deja spălați în inimă. Acesta este primul botez al ascultătorului, în frică oarbă. Din aceasta, din moment ce Îl cunoști pe Dumnezeu, vine o credință sănătoasă și o conștiință întoarsă la pocăință. Dar dacă încetăm să păcătuim numai după botez, atunci ne îmbrăcăm în haina nevinovăției nu de bunăvoie, ci din necesitate. A cui virtute este mai mare? Acela al celui care nu poate fi rău sau acela al celui căruia i se pare dezgustător să fie așa? Acel al celui căruia i se poruncește să fie liber de păcat sau acel care se

bucură de această libertate? Întrucât nimeni care s-a dedicat lui Dumnezeu nu încetează să păcătuiască înainte de a fi legat prin botez, atunci rezultă că ne oprim mâinile de la furt doar pentru că încuietorile sunt puternice și ne îndepărtăm de dorințele rușinoase, fiind oprimați doar de paznici. Dacă cineva crede așa, nu știu dacă omul botezat nu se întristează mai mult că a încetat să păcătuiască decât se bucură că a scăpat de păcat.

Așadar, catehumenii ar trebui să dorească botezul, dar să nu-l anticipeze. Căci cine îl dorește, onorează, dar cine îl anticipează, arată mândrie. Într-unul este smerenie, în celălalt, insolență. Unul își pasă, altul disprețuiește. Unul dorește să merite, altul și-l însușește ca pe ceva ce i se cuvine. Unul primește, altul apucă. Pe cine socotești mai vrednic decât cel mai desăvârșit? Și cine este mai desăvârșit decât cel fricos, care, prin urmare, este impregnat de adevărată pocăință? Căci se teme să păcătuiască, ca nu cumva să fie găsit nevrednic de botez. Dar celălalt, care îl anticipează, nu se teme, căci și l-a însușit și, prin urmare, este în siguranță. Dar nu a împlinit pocăința, căci este lipsit de mijloacele pocăinței, adică de frică. A primi ceva prematur este o calitate a insolenței; îl umple pe cel care cere de aroganță și de dispreț față de cel care dăruiește. Prin urmare, induce adesea în eroare, deoarece promite înainte de a fi cuvenit, drept urmare cel care dăruiește ajunge întotdeauna să se ofenseze.

7. Cât de bine ar fi, o, Hristoase, Doamne, dacă slujitorii Tăi ar auzi doar învățătura că nu se cuvine ca catehumenii să păcătuiască și că nu ar trebui să cunoască și nici să aibă nevoie de pocăință. Poate că nu ar fi potrivit să menționăm în acest context a doua, și anume ultima speranță, ca nu cumva (când vorbim despre păstrarea speranței mântuirii) să pară că am admite că mai este timp pentru păcat. Nimeni să nu interpreteze această învățătură ca și cum ar mai exista o ocazie de a păcătui (din moment ce mai există o ocazie de pocăință) și să nu trezească abundența blândeții cerești poftele nebuniei omenești. Să nu devină nimeni mai rău, pentru că Dumnezeu este infinit de bun și să nu păcătuiască de câte ori este iertat. Și cel care nu încetează să păcătuiască va vedea că nu mai poate fi mântuit. Am scăpat odată de pedeapsă; dar dacă vom scăpa din nou de ea, vom fi în mare pericol. Mulți oameni, după ce au fost salvați de la naufragiu, se despart pentru totdeauna de corabie și de mare și cinstesc favoarea lui Dumnezeu, adică mântuirea lor, cu amintirea pericolului pe care l-au trăit. Le laud frica, le iubesc modestia: nu vor să împovăreze din nou mila divină, se tem să arate dispreț pentru ceea ce au primit. Fără îndoială, anxietatea lor este bună, cu care evită să experimenteze din nou ceea ce au învățat odată să se teamă. O astfel de reținere și precauție sunt dovezi de frică. Ei bine, spre frica omului, spre cinstea lui Dumnezeu.

Însă acest dușman încăpățânat nu se odihnește niciodată în răutatea sa. Dimpotrivă, este deosebit de furios când vede un om complet liber; se aprinde mai ales când este neputincios. Este nevoit să se întristeze și să se lamenteze că, odată cu iertarea păcatelor, atâtea fapte ale morții au fost distruse în om, atâtea semne ale condamnării sale anterioare au fost șterse. Se întristează că el

și îngerii săi vor fi judecați de slujitorul lui Hristos, un fost păcătos [124] . De aceea, veghează, atacă, asediază dacă este posibil să rănești ochii cu poftă trupească, sau să încurci duhul cu farmecele acestui veac, sau să desființezi credința cu frica de puterile pământești, sau să te abată de la calea adevărată cu învățături false: nu duce lipsă de ispite și ispite. Prevăzând acest rău, Dumnezeu, când ușa indulgenței este închisă și zăvorul botezului este zăvorât, a binevoit să ne descopere altceva. A așezat a doua pocăință în tindă, ca să deschidă ușa celor care bat la ea, dar să o deschidă o singură dată, pentru că încercarea se face a doua oară și niciodată să nu o mai deschidă, pentru că încercarea anterioară a eșuat. Nu ar fi fost de ajuns această singură încercare? Ți se dă din nou ceea ce nu meriți, pentru că ai pierdut ceea ce ai primit.

Dacă îngăduința lui Dumnezeu îți dă posibilitatea să recuperezi ceea ce ai pierdut, fii recunoscător pentru acest folos repetat, mai ales că este un mare folos, căci a da din nou este un lucru mai mare decât a da, așa cum este o nenorocire mai mare să pierzi decât să nu ai nimic. Totuși, nu slăbi imediat și nu-ți pierde inima din disperare, dacă apare nevoia unei a doua pocăințe. Ar trebui să-ți fie rușine de un nou păcat, nu de o nouă pocăință; ar trebui să-ți fie rușine de un nou risc, nu de o nouă eliberare. Să nu se rușineze nimeni! Când boala reapare, este necesară o a doua vindecare. Vei fi recunoscător Domnului dacă nu respingi ceea ce îți dă Domnul. Ai jignit, dar tot te poți împăca. Ai pe Cineva care te va ierta de bunăvoie.

8. Dacă te îndoiești de aceasta, gândește-te la ce a spus Duhul bisericilor. El îi acuză pe efeseni că au uitat dragostea lor de odinioară, îi mustră pe tiatirieni pentru curvie și pentru mâncarea lucrurilor jertfite idolilor, Se plânge de locuitorii Sardelor pentru că lucrările lor nu sunt isprăvite, El îi mustră pe credincioșii din Pergam pentru doctrina lor falsă, El îi acuză pe laodiceeni că se încred în bogății [125] . Și totuși Duhul îi cheamă pe toți la pocăință, deși îi amenință [126] . Nu i-ar amenința pe cei nepocăiți dacă nu ar avea milă de cei pocăiți. S-ar putea îndoi cineva de aceasta, dacă nu și-ar arăta mila Sa neclintită și în alte locuri. El spune: Nu se ridică oare cel ce a căzut? Și nu se întoarce oare cel ce s-a abătut? (Ieremia 8:4). Dumnezeu este Cel care voiește mai mult mila decât jertfa (Osea 6:6). Cerurile și îngerii care locuiesc acolo se bucură de pocăința omului. Bucură-te, păcătosule, și îndrăznește, căci vezi unde se bucură ei de întoarcerea ta! Și ce altceva încearcă să ne explice mărturiile pildelor Domnului? De exemplu, o femeie a pierdut o drahmă, a căutat-o și a găsit-o și și-a chemat prietenele să se bucure împreună cu ea - nu ne amintește aceasta de un păcătos convertit? [127] Chiar și unul dintre mieii păstorului s-a rătăcit, dar toată turma nu-i era mai dragă decât ea: o caută singur, dorind-o mai mult decât toți, și în cele din urmă o găsește și o aduce pe umerii săi, deoarece a slăbit în rătăcirea ei [128] . Nu voi rămâne tăcut despre acel tată blând care își cheamă din nou fiul risipitor și îl primește de bunăvoie, pocăit după nevoia pe care a îndurat-o, junghie un vițel îngrășat și, cu bucurie, face un ospăț [129] . De ce nu? Căci l-a găsit pe fiul pe care îl pierduse și l-a considerat mai drag sieși decât pe cel pe care îl recâștigase. Pe cine să înțelegem prin acest tată? Dumnezeu,

desigur, căci nu există alt Tată atât de plin de iubire. El te primește, așadar, pe tine, fiul său, deși ai risipit ce ai primit de la el și te întorci gol, pentru că te-ai întors, și se va bucura mai mult de întoarcerea ta decât de înțelepciunea altui fiu. Dar numai dacă te pocăiești din inimă, dacă îți compari foamea cu sățiozitatea slugilor argați ai tatălui tău, dacă lași porcii, animalele necurate, dacă te întorci din nou la Tatăl pe care L-ai lepădat, zicând: Am păcătuit, Părinte, și nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău (Luca 15, 21). Mărturisirea păcatelor le micșorează pe cât prefăcătoria le sporește. Căci mărturisirea mărturisește despre dorința de a se îndrepta, dar prefăcătoria vorbește despre încăpățânare.

9. Așa cum este mai greu să te pocăiești a doua și ultima oară, tot așa este mai greu să realizezi o pocăință care să nu lase nicio îndoială. Este necesar ca pocăința să nu fie oferită doar în conștiință, ci să fie îndeplinită și printr-o acțiune. Această acțiune, mai des exprimată și desemnată prin cuvântul grecesc, este mărturisirea publică (exomologesis), în care ne mărturisim păcatele lui Dumnezeu - mărturisim nu pentru că El nu le cunoaște, ci pentru că prin mărturisire se pregătește iertarea, din mărturisire se naște pocăința și prin pocăință Dumnezeu este ispășit. Astfel, mărturisirea publică învață o persoană umilința și smerenia, obligându-l să aibă un comportament atractiv spre milă. Cât despre îmbrăcămintea și modul de viață potrivit, în acest moment omul ar trebui să fie îmbrăcat în zdrențe și să zacă în cenușă, având trupul murdărit cu murdărie și cufundat în jale spiritul și reflectând cu amărăciune asupra păcatului său. Ar trebui să mănânci doar mâncare și băutură simplă, și nu pentru satisfacerea pântecului, ci pentru întreținerea vieții; ar trebui să postești și să te rogi des; ar trebui să gemi, să plângi și să strigi către Domnul Dumnezeul tău zi și noapte. Ar trebui să te prosternezi înaintea prezbiterilor, ar trebui să îngenunchezi înaintea iubitului lui Dumnezeu [130] , ar trebui să încerci să obții mijlocire înaintea tuturor fraților pentru împlinirea iertării noastre. Toate acestea constituie o mărturisire publică, menită să facă acceptabilă pocăința, să incite la cinstea lui Dumnezeu în vederea fricii de distrugere, astfel încât, producând condamnare în păcătosul însuși, să îndeplinească rolul indignării lui Dumnezeu, iar pedeapsa veșnică să devină, dacă nu superfluă, cel puțin schimbată. Astfel, prin prosternarea unui om, mărturisirea publică îl înalță cu atât mai mult; prin întinare, îl restabilește la puritate; prin acuzare, îl justifică; prin condamnare, îl eliberează. În măsura în care nu te cruți pe tine însuți, cu atât, crede-mă, te va cruța Dumnezeu.

10. Mulți însă evită pocăința publică, nevrând să o arate public sau să o amâne de la o zi la alta. Presupun că aici sunt mai preocupați de rușine decât de mântuire, asemenea oamenilor care evită să meargă la doctor atunci când simt dureri în părți ale corpului considerate interzise și astfel pier odată cu roșeața lor. Este intolerabil de rușinos, vedeți, să cereți scuze Domnului ofensat, pregătindu-vă astfel pentru mântuirea pierdută. Ești foarte rușinos când îți descoperi fața pentru păcat și o ascunzi pentru cererea de iertare! Nu las loc pentru roșeața rușinii acolo unde pierderea ei îmi aduce mult, acolo unde ea însăși pare să încurajeze un om, spunând: „Nu mă lua în seamă, pentru tine aș vrea mai

degrabă să pier!” Cu siguranță, neglijarea modestiei este gravă atunci când cineva trebuie să îndure batjocura batjocoritorilor, când căderea unuia îl înalță pe altul, când cel prăbușit este călcat în picioare. Însă printre frați și convertiți, unde există speranță, frică, bucurie, tristețe, suferință comună, din moment ce există un singur Duh comun de la unicul Domn și Tată al tuturor, cum îi poate cineva considera ca altceva decât sine? De ce îi eviți pe tovarășii tăi de nenorocire ca și cum ar fi batjocoritori? Trupul nu se poate bucura de suferința unuia dintre mădularele sale; în mod necesar suferă ca întreg și contribuie la vindecare. Și tu și el, noi toți suntem Biserica, iar Biserica este Hristos. De aceea, când cazi în genunchii fraților, te atingi de Hristos, îl implori pe Hristos. La fel, când ei varsă lacrimi pentru tine, Hristos suferă, Hristos imploră pe Tatăl. Cererea Fiului este întotdeauna ușor îndeplinită. Ce se poate spune, un păcat ascuns promite un mare câștig pentru modestie! Dacă putem ascunde ceva de atenția umană, putem să-l ascundem de Dumnezeu? Putem compara cu adevărat părerea umană despre noi cu cunoștința lui Dumnezeu? Sau este mai bine să fii condamnat în secret decât achitat în mod deschis? Se spune că este o nenorocire să începi o mărturisire publică. Dar numai prin rău intrăm în necazuri, iar acolo unde trebuie să ne pocăim, nu există necazuri, deoarece pocăința slujește mântuirii. Este o nenorocire când taie, cauterizează și torturează cu niște pulberi caustice. Totuși, în ceva care, deși neplăcut, aduce vindecare, ei tolerează răul datorită proprietăților sale vindecătoare și chiar recomandă îndurarea suferinței de dragul unui beneficiu viitor.

11. Dar se întâmplă că, pe lângă rușine, considerată principalul motiv al nehotărârii, se tem și de greutăți fizice - că vor trebui să fie nespălați, mânjiți și să zacă în zdrențe aspre pe cenușă înspăimântătoare, fără nicio bucurie în suflet, cu fața scufundată de post. Dar este oare cu adevărat potrivit să ne rugăm pentru iertarea păcatelor în purpură și purpuriu tirian? Luați repede agrafe de păr și pudră de dinți, luați foarfece de fier sau de cupru pentru tăierea unghiilor! Ungeți-vă obrajii și buzele cu vopsea pentru strălucire, pentru o roșeață falsă! Găsiți și un loc mai plăcut, în grădini sau lângă mare, și așezați-vă acolo, sporindu-vă cheltuielile, căutând o pasăre care explodează cu vin vechi gras și strecurat. Și dacă cineva vă întreabă de ce trăiți în atâta lux, răspundeți: „Am păcătuit înaintea lui Dumnezeu și mă tem că voi pieri pentru totdeauna! De aceea nu știu ce să fac, lâncezesc și sufăr pentru a mă împăca cu Dumnezeu, care a fost ofensat de păcatul meu.” Însă oamenii care caută funcții nu se rușinează și nu sunt leneși în a realiza ceea ce își doresc, supunându-se la tot felul de privațiuni - atât pentru suflet, cât și pentru trup, și nu numai privațiuni, ci și insulte directe. Ce haine umilitoare nu îmbracă! Ce săli de primire nu umplu pentru a întâmpina gazda - cel puțin în miez de noapte, cel puțin imediat după cină! La fiecare întâlnire cu o persoană mai importantă, par să se micșoreze în statură și nu sunt văzuți la ospețe, se feresc de festivități și se privează de fericirea și bucuria voluntară. Și toate acestea - de dragul unei plăceri de scurtă durată, care durează doar un an! Iar noi, având în vedere pericolul chinurilor veșnice, ne îndoim încă dacă să îndurăm ceea ce îndură căutătorul de topoare și fascii! Ar trebui să ezităm să ne impunem restricții în mâncare și îmbrăcăminte în

fața Domnului ofensat, când chiar și păgânii fac asta fără să ofenseze pe nimeni? De asta ne amintește Scriptura: Vai de cel ce își leagă păcatele ca pe o singură frânghie lungă! [131]

12. Dacă încă te îndoiești de oportunitatea pocăinței publice, imaginează-ți Gheena pe care a stins-o personal pentru tine și, ca să nu te îndoiești de necesitatea unei vindecări, imaginează-ți severitatea pedepsei. Ce trebuie să fie acest abis de foc veșnic, când micile sale guri de aprindere ard cu asemenea limbi de flacără încât orașele vecine fie au pierit deja, fie așteaptă aceeași soartă de la o zi la alta?! Sub presiunea focului interior, cei mai înalți munți sunt despicați! Și faptul că ei, deși despicați și zdrobiți, nu încetează niciodată să existe - nu este aceasta pentru noi o dovadă a Judecății veșnic durabile? Cui nu li se vor părea aceste chinuri ale munților un exemplu clar al Judecății care amenință pe toată lumea? Cine nu va fi de acord că aceste scântei sunt doar erupții dintr-o vatră enormă și imensă, asemenea săgeților sale de încercare? Știi, așadar, că pe lângă primul bastion împotriva Gheenei, dat în botezul Domnului, ai și un al doilea remediu, sub forma pocăinței publice. De ce atunci îți neglijezi mântuirea? De ce amâni să faci ceea ce știi că îți va aduce vindecare? Chiar și animalele mute și fără minte, atunci când este necesar, caută leacurile vindecătoare rânduite pentru ele de Dumnezeu. Un cerb rănit de o săgeată știe că trebuie tratat cu cenușă, pentru a scoate vârful săgeții cu vârful său curbat din rană. O rândunică, dacă și-a orbit puii, este capabilă să le redea vederea cu „rădăcină de rândunică” [132] . Dar păcătosul, știind că Dumnezeu i-a dat pocăință publică pentru vindecarea sa, o ocolește, deși tocmai aceasta l-a readus pe regele babilonian în împărăție! Multă vreme s-a pocăit înaintea Domnului, săvârșind penitență publică și nedezbrăcându-și sacul timp de șapte ani, până când unghiile i-au crescut ca ghearele de leu, iar părul, din neglijență, i-a dat o înfățișare teribilă, asemănătoare cu cea a unui vultur. Ce umilință de sine! Dar pe cel pe care oamenii îl evitau de frică, Dumnezeu l-a acceptat [133] . Dimpotrivă, regele Egiptului s-a angajat să persecute poporul lui Dumnezeu, care fusese în robie mult timp, când nu voiau să-l întoarcă la Dumnezeu. În ciuda unor semne atât de mărețe ale plăgilor, Faraonul s-a repezit la luptă și a pierit în apele mării recent închise, care se despărțise, deschizând calea doar pentru un singur popor [134] . Căci Faraonul a respins pocăința și însăși calea punerii ei în aplicare - mărturisirea publică.

Ar trebui să continui să discut despre aceste două, cum s-ar spune, scânduri ale mântuirii umane, preocupându-mă mai mult de modul de exprimare decât de datoria impusă de conștiință? Întrucât sunt păcătos în toate privințele și nu m-am născut pentru nimic altceva decât pocăința, nu pot păstra tăcerea în privința aceasta, așa cum nu tace însuși Adam, strămoșul atât al neamului omenesc, cât și al ofensei aduse Domnului, Adam, care a fost întors în paradis tocmai prin mărturisirea publică a păcatelor [135] .

Despre răbdare

Per. Yu. Panasenko.

1. Mărturisesc înaintea Domnului Dumnezeu că am îndrăznit destul de prostește, dacă nu chiar fără rușine, să scriu despre răbdare, de care poate că nu sunt deloc capabil să mă arăt, ca om cu puține virtuți. Între timp, cei care își propun să atragă atenția și interesul asupra a ceva ar trebui mai întâi să se distingă în această căutare și să-și susțină perseverența în convingere prin exemplul propriului comportament, ca nu cumva cuvintele să fie jenate fără fapte. O, de-ar servi roșeața rușinii ca un astfel de medicament, acea rușine pentru incapacitatea de a îndeplini ceea ce numim alții să ne devină mentor în fapte. Adevărat, există un număr atât de incredibil de tot felul de virtuți (precum și vicii, apropo) încât numai harul inspirației divine poate ajuta la atingerea și manifestarea lor. Căci cel mai înalt bine aparține pe bună dreptate lui Dumnezeu. Și nimeni în afară de Stăpân nu-l împarte după vrednicia fiecăruia. Astfel, va fi un fel de consolare pentru mine să reflectez asupra a ceea ce nu mă pot bucura eu însumi, precum bolnavii care, deși sunt lipsiți de sănătate, nu pot păstra tăcerea cu privire la beneficiile sale. De aceea, eu, un biet lucru, mereu bolnav de căldura nerăbdării, trebuie atât să suspin, cât și să invoc și să reflectez asupra sănătății răbdării, pe care nu o posed; amintindu-mi și contemplând slăbiciunea mea, sunt convins că nu este ușor să dobândești o credință bună, puternică și puritatea învățăturii Domnului, dacă răbdarea nu vine în ajutor. Răbdarea este atât de necesară pe calea spre a fi plăcut lui Dumnezeu, încât nimeni nu poate împlini o singură poruncă, nu poate realiza o singură faptă plăcută lui Dumnezeu, dacă se retrage de la răbdare. Chiar și cei care trăiesc în ignoranță răsplătesc răbdarea cu titlul de cea mai înaltă virtute. Cel puțin filosofii, despre care se crede de obicei că sunt înzestrați cu înțelepciune spirituală, îi acordă o mare importanță; în timp ce se ceartă între ei din cauza diferitelor lor școli și a diferențelor de opinie, sunt unanimi doar în răbdare și au făcut pace doar într-o singură ramură a studiilor lor [136] . În privința răbdării, ajung la un acord și pot fi de acord asupra ei; ținând spre perfecțiune, caută în unanimitate răbdarea. Într-un cuvânt, începe fiecare dovadă de înțelepciune cu răbdarea. Cu atât mai importantă este mărturia în favoarea ei, dacă până și științele lumești deșarte sunt mișcate să o laude și să o glorifice. Sau este greșit ca un subiect divin să fie discutat prin arte lumești? Dar să aibă grijă de asta cei care în curând se vor rușina de înțelepciunea lor, răsturnați și detronați odată cu această lume.

2. Exemplul pentru exercitarea răbdării ne este dat nu de simțirea omenească, dresată după chipul indiferenței monotone, de câine [137] , ci de expunerea divină a învățăturii vii și cerești, care arată ca exemplu de răbdare, în primul rând, pe Dumnezeu Însuși, acel Dumnezeu Care împodobește în egală măsură pe cei drepți și pe cei nedrepți cu florile acestei lumini. El îngăduie cu răbdare ca binecuvântările anotimpurilor, slujbele elementelor, toate darurile naturii să fie savurate simultan de către cei vrednici și cei nevrednici, El tolerează chiar și cele mai nerecunoscătoare popoare păgâne, care se închină artelor deșarte și

lucrărilor propriilor mâini, prigonind Numele și familia Lui, El tolerează luxul, interesul personal, excesele, invidia lor. Este clar că prin răbdarea Sa Se rănește Sine Însuși. La urma urmei, mulți nu cred în Domnul pentru că nu L-au văzut încă mânios pe lume.

3. Acest fel de răbdare divină este perceput de noi ca și cum ar veni de departe și poate că este potrivit doar pentru cer. Ce se poate spune despre acel fel de răbdare care poate fi aproape atinsă cu mâna, destul de deschis, pe pământ, printre oameni? Dumnezeu Își îndură nașterea în pântecele mamei și, după ce S-a născut, îndură cu răbdare creșterea, iar după ce a crescut, nu se grăbește să fie recunoscut, ci aduce dispreț asupra Sa, acceptă botezul de la slujitorul Său și respinge încercarea ispititorului de a se apropia doar cu cuvinte. Când devine Învățător de la Dumnezeu (Ioan 3:2), învățându-i pe oamenii să evite moartea care au înțeles natura mântuitoare și benefică a unei atitudini răbdătoare față de insulte, El nu cere, nu ceartă, nu-și ridică tonul când vorbește. Nu rupe un toiag crăpat și nu stinge o lampă care fumegă (cf. Isaia 42:1-4; Matei 12:19-20). Și profetul nu a fost înșelat. Într-adevăr, Dumnezeu Însuși a dat o dovadă punând Duhul Său în Fiul Său, împreună cu plinătatea răbdării. Nu a respins pe niciunul dintre cei care doreau să I se alăture, nu a disprețuit masa sau acoperișul nimănui, a slujit chiar și la spălarea picioarelor ucenicilor. Nu i-a respins pe păcătoși sau pe vameși, nici măcar nu s-a mâniat pe satul care nu voia să-L primească, deși ucenicii Săi doreau ca focul ceresc să fie trimis într-un loc atât de josnic [138] . El a avut grijă de cei nerecunoscători, a cedat celor răi. Mai mult, a refuzat cu încăpățânare să numească chiar și pe trădătorul Său, care era printre tovarășii Săi [139] . Când a fost trădat și dus ca un animal domestic la tăiere, nu-Și deschide gura, așa cum deschide un miel în mâna celui ce-l tunde (Isaia 53:7). El, la care legiuni de îngeri ar fi venit din cer ca să-L ajute, dacă ar fi vrut, nu a permis niciunuia dintre ucenicii Săi să se ridice cu o sabie în apărarea Sa [140] . Răbdarea Domnului a fost lovită odată cu Malchus [141] . Așadar, El a condamnat folosirea sabiei pentru viitor și, după ce l-a însănătoșit pe cel pe care nu-l atinsese nici măcar cu degetul, a șters vina cu răbdare, izvor viu al milei. Nici măcar nu vorbesc despre răstignirea Lui, căci pentru asta a venit. Dar era oare necesar ca moartea hotărâtă să fie însoțită de astfel de umilințe? Având intenția să părăsească lumea, El a vrut să fie sătul de plăcerea răbdării. L-au scuipat, L-au biciuit, L-au ridiculizat, L-au îmbrăcat batjocoritor și L-au încoronat și mai batjocoritor. [142].... Ce exemplu minunat de echilibru mental! Cel care a intenționat să se ascundă sub formă de om nu și-a permis nici măcar o singură dovadă de nerăbdare omenească. Numai din acest motiv, farisei, ar fi trebuit să-L recunoașteți pe Domnul! Niciun alt om n-a dat vreodată dovadă de o asemenea răbdare. Numărul și varietatea unor astfel de dovezi sunt de așa natură încât abundența lor îi înclină pe păgâni să-și diminueze credința, în timp ce pentru noi ea servește drept bază pentru întărirea ei: nu numai cuvintele de învățătură, ci și suferințele îndurate de Domnul arată clar celor cărora le este dat să creadă că răbdarea lui Dumnezeu este realizarea și manifestarea unei proprietăți naturale.

4. Dacă vedem deci că toți slujitorii buni și bine dispuși se comportă în conformitate cu caracterul stăpânului lor, dacă arta slujirii constă în ascultare, iar regula ascultării în supunere supusă, cu cât mai mult trebuie să ne conformăm Domnului, adică să fim slujitori ai Dumnezeului celui viu, a cărui judecată nu constă în impunerea de lanțuri sau în acordarea libertății, ci în veșnicia fie a pedepsei, fie a mântuirii! Pentru a scăpa de severitatea Lui și a obține mila, este necesar un asemenea zel în ascultare care să corespundă cu ceea ce amenință severitatea sau ceea ce promite mila. De aceea, imităm în ascultare nu numai pe cei care sunt sub jugul robiei sau care sunt obligați să arate ascultare din alte motive legale, ci și animalele domestice și chiar animalele sălbatice, știind că Domnul le-a rânduit și le-a dat pentru uzul nostru. Ne vor întrece cei pe care Dumnezeu ni i-a supus în arta ascultării? În cele din urmă, cei care ascultă Îl recunosc pe stăpânul lor. Dar ne îndoim dacă să ascultăm numai de Acela căruia îi suntem supuși, adică de Domnul. Și cât de nedrept, ba chiar nerecunoscător, este să nu întorci binefacerile primite de la mulți prin mila altora, numai Aceluia, prin a cărui milă le-ai primit! Dar să nu mai spunem despre necesitatea ascultării de Domnul Dumnezeu. Căci este suficient doar să-L recunoaștem pe Dumnezeu pentru a înțelege ce ne este încredințat. Și ca să nu pară cuvintele despre ascultare inserate nelalocul lor, să observăm că însăși ascultarea derivă din răbdare. Căci se întâmplă oare ca cei nerăbdători să asculte, iar cei răbdători să se împotrivească? Dar cine poate înțelege suficient toată virtutea Domnului Dumnezeu, pe care El, campionul și primitorul tuturor virtuților, a revelat-o în Sine Însuși? Cine se poate îndoi că fiecare bine, în măsura în care aparține lui Dumnezeu, ar trebui căutat de urmașii Săi cu tot sufletul lor? În conformitate cu acestea [observații preliminare], lauda și îndemnul la răbdare sunt expuse de noi pe scurt, ca formula unei obiecții judecătorești (praescriptionis compendium).

5. Dar a continua să discutăm principiile credinței nu este o pierdere de timp și nici nu este zadarnică. Vorbirea, dacă este vreodată nelalocul ei, nu este în zidire. Prin urmare, dacă vorbim despre vreun bine, natura problemei cere să luăm în considerare și opusul său. Căci ceea ce trebuie să urmărim va fi mai clar luminat dacă vom lua în considerare mai întâi ce trebuie să evităm. Așadar, în ceea ce privește răbdarea, să ne uităm dacă răbdarea nu este născută și învățată în Dumnezeu, așa cum opusul răbdării este învățat în dușmanul nostru, pentru a fi clar cât de esențial nerăbdarea este opusă credinței. Căci ceea ce vine de la rivalul lui Dumnezeu nu poate fi prietenos cu lucrările lui Dumnezeu. Lucrările sunt la fel de opuse unele față de altele ca și cei care le-au făcut. Mai mult, Dumnezeu are cele mai bune lucruri, iar diavolul, dimpotrivă, cele mai rele. Această opoziție singură mărturisește că niciunul dintre ei nu face nimic nefiresc pentru ei și nu vom putea vedea nimic bun făcut de cei răi și nimic rău făcut de cei buni. Astfel, găsesc sursele nerăbdării în însuși diavolul, și deja când nu putea suporta că Domnul Dumnezeu supusese tot ce crease chipului Său, adică omului. Dar nu ar fi fost supărat dacă ar fi avut răbdare și nu l-ar fi invidiat pe om dacă nu ar fi simțit un sentiment de supărare. De aceea l-a înșelat pe om, pentru că a invidiat. Și a invidiat pentru că a simțit un sentiment de supărare. Și a simțit un sentiment de supărare tocmai pentru că nu a avut răbdare. Care era prima

proprietate a acestui înger al distrugerii, răul sau nerăbdarea, nu consider necesar să o investighez. Căci este clar că fie nerăbdarea a izvorât din răutate, fie răutatea din nerăbdare, și abia atunci s-au unit și au crescut inseparabil în același sân patern.

Și chiar acest lucru pe care îl simțise înaintea tuturor și învățase din propria experiență cum acesta promova păcatul (din cauza căruia fusese primul care intrase pe calea păcatului), diavolul a început să cheme insistent după ajutor, pentru a-l împinge pe om la crimă. Femeia pe care a întâlnit-o imediat, după o singură, îndrăznesc să spun, conversație cu el, a fost cuprinsă de un duh de nerăbdare. Și totuși, ea nu ar fi păcătuit niciodată, dacă, ascultând de interdicția divină, ar fi păstrat răbdarea până la sfârșit. Și ce s-a întâmplat? Nu a putut suporta, fiind întâlnită singură și, în plus, nu a putut să tacă în fața lui Adam, care nu era încă soțul ei și nu era obligat să asculte totul și pe care l-a făcut mijlocitor în ceea ce ea însăși scosese din rău. Astfel, o persoană piere din cauza nerăbdării alteia. Și acest alt om va pieri din cauza nerăbdării sale, arătată deopotrivă în raport cu porunca lui Dumnezeu și cu ispita diavolului: nu va găsi răbdare să păzească porunca și să respingă ispita. Din călcarea poruncii, ca dintr-o sursă, vine judecata, din cedarea în fața ispitei - păcatul. Călcarea poruncii L-a mâniat pe Dumnezeu, iar cedarea în fața ispitei a dus la ofensa omului la adresa lui Dumnezeu. Primul caz de răbdare a lui Dumnezeu a fost cauzat de același lucru ca și prima indignare. Apoi, mulțumit cu un singur blestem, S-a abținut de la pedepsirea diavolului. Poate fi imputată omului vreo altă greșeală, comisă înainte de păcatul nerăbdării? Nu. El era nevinovat, aproape de Dumnezeu și trăia în paradis. Dar imediat ce a cedat nerăbdării, a pierdut gustul comuniunii cu Dumnezeu și a pierdut capacitatea de a comunica cu cele cerești.

Din acel moment, omul, condamnat pământului, alungat din fața lui Dumnezeu, a devenit, sub influența nerăbdării, o pradă ușoară pentru tot ceea ce Îl ofensa pe Dumnezeu. Căci nerăbdarea, care a izvorât din sămânța diavolului, prin fertilitatea răului, și-a produs imediat urmașii, mânia, și, după ce a produs-o, l-a învățat viclenia sa. Același lucru care i-a condamnat pe Adam și Eva la moarte, l-a determinat pe fiul lor să înceapă cu crima, pe care în zadar aș atribui-o nerăbdării, dacă Cain, acel prim om și fratricid, ar fi îndurat cu calm și răbdare refuzul Domnului de a-i accepta darurile, dacă nu s-ar fi mâniat pe fratele său, dacă, în cele din urmă, nu ar fi ucis pe nimeni. Dar, din moment ce putea ucide doar atunci când era mânios și nimic altceva nu-l mânia decât nerăbdarea, este clar că ceea ce a făcut din mânie trebuie atribuit cauzei mâniei. Acesta a fost leagănul nerăbdării, care era atunci încă la început. Dar cât de repede a început să crească! Și acest lucru nu este surprinzător. Căci dacă a fost prima care a dus la păcat, atunci, din moment ce a fost prima, a devenit progenitorul tuturor păcatelor în general, umplând de la sursa sa vasele diferitelor păcate. Crima, de exemplu, am menționat-o deja. Prima dată a fost cauzată de mânie și - oricare ar fi cauzele care s-ar găsi pentru ea mai târziu - se reduce la nerăbdare ca sursă a sa. Și dacă cineva comite această crimă din dușmănie sau de dragul câștigului,

înseamnă că nu a îndurat anterior mânie sau lăcomie. Oricare ar fi motivele, nerăbdarea este o condiție indispensabilă pentru comiterea unei crime. Cine a încălcat fidelitatea conjugală fără a fi cuprins de nerăbdarea pasiunii? Și dacă femeile sunt seduse de plată, atunci onoarea este vândută și prin incapacitatea de a rezista cu răbdare setei de câștig. Aceste păcate înaintea Domnului sunt considerate cele mai importante. Prin urmare, pe scurt, orice păcat ar trebui atribuit nerăbdării. Răul este incapacitatea de a tolera binele. O persoană imodestă nu poate tolera modestia, o persoană necinstită nu poate tolera decența, o persoană nelegiuită nu poate tolera evlavia, iar o persoană neliniștită nu poate tolera pacea. Pentru a deveni rău, trebuie să încetezi să tolerezi binele.

Și nu-L va înțepa această înțepătură a păcatelor pe Domnul, dușmanul răului? Nu se știe oare că însuși Israel a păcătuit întotdeauna înaintea lui Dumnezeu prin lipsă de răbdare, când, uitând dreapta cerească prin care a fost eliberat din chinurile Egiptului, i-a cerut lui Aaron „zei” ca și conducători atunci când a jertfit aur pentru idol? Cu aceeași nerăbdare a acceptat întârzierea lui Moise, necesară comuniunii cu Dumnezeu. După ploaia comestibilă de mană, după curgerea apei din stâncă, s-au îndoit de Domnul, neputând îndura setea de trei zile. Și Domnul le-a imputat aceasta ca nerăbdare [143] . Ca să nu intru în detalii, voi spune: toate necazurile lui Israel nu au izvorât decât din lipsă de răbdare. De ce au ridicat mâna împotriva profeților, dacă nu din intoleranță față de ceea ce auzeau? Și chiar împotriva Domnului însuși - neputând suporta ceea ce vedeau. Nu ar fi atât de nefericiți dacă ar avea mai multă răbdare.

6. Căci aceasta este natura răbdării, încât precede credința și totuși o urmează. Astfel, Avraam a crezut în Dumnezeu și a fost înzestrat cu dreptate [144] . Dar credința lui Avraam a fost încercată de răbdare când a primit porunca de a-și jertfi fiul, nu atât de mult, aș spune, pentru a-i testa credința, cât pentru a o testa simbolic, întrucât Dumnezeu știa cu siguranță cui îi înzestrase dreptatea. Această poruncă dificilă, a cărei îndeplinire efectivă nu era cu siguranță plăcută lui Dumnezeu, Avraam a ascultat cu răbdare și, dacă Dumnezeu ar fi vrut, ar fi îndeplinit-o. Prin urmare, a primit pe bună dreptate binecuvântarea, căci a fost ferm în credință, iar fermitatea în credință era meritul răbdării. Astfel, credința, luminată de răbdare, s-a răspândit printre neamuri prin sămânța lui Avraam, adică Hristos (cf. Gal. 3:16) și, îmbrăcând Legea cu Har, a făcut din răbdare principalul ei ajutor în întărirea și împlinirea Legii, căci era singurul lucru care lipsea până atunci în doctrina dreptății. Căci înainte de aceasta cereau ochi pentru ochi și dinte pentru dinte și răsplăteau rău pentru rău (Exod 21:24; Deut. 19:21). Căci nu exista încă răbdare pe pământ, pentru că nu exista credință. Și, desigur, din când în când nerăbdarea profita de ocaziile pe care le oferea Legea. Acest lucru era ușor, întrucât nu-L cunoșteau încă pe Domnul și Învățătorul răbdării. Dar după ce a venit El și a adăugat răbdare la harul credinței, nu a mai fost posibil să jignești cu cuvinte sau să numești pe cineva „nebun” fără pericolul de a fi condamnat [145] . Mânia este oprită, sufletele sunt îmblânzite, încăpățânarea mâinilor este înfrânată, otrava limbii este îndepărtată. Legea a câștigat mai mult decât a pierdut când Hristos a spus: Iubiți pe vrăjmașii voștri și

binecuvântați pe cei ce vă ocărăsc și rugați-vă pentru cei ce vă prigonesc, ca să fiți fii ai Tatălui vostru care este în ceruri (Matei 5:44-45). Vedeți ce fel de Tată ne câștigă răbdarea?

7. Pe această poruncă cea mai importantă, conform căreia chiar și fapta rea îngăduită de lege este considerată nedemnă, se bazează întreaga învățătură a răbdării. Dacă ne aruncăm acum privirea asupra celorlalte cauze ale nerăbdării, fiecare dintre ele va avea porunca sa corespunzătoare. Dacă duhul nostru este zdruncinat de pierderea averii, aproape fiecare pasaj din Dumnezeiasca Scriptură ne convinge să disprețuim lucrurile lumești. Și nu există un motiv mai convingător pentru a dispreți banii decât acesta, că Domnul Însuși a trăit fără bogății. El întotdeauna îi îndreptățește pe săraci și îi condamnă pe bogați. Astfel, El leagă pierderea cu răbdarea și disprețul cu bogăția, arătând prin disprețul Său față de bogăție că pierderea ei nu trebuie luată în seamă. Prin urmare, nu ar trebui să îndurăm cu durere diminuarea sau chiar privarea de ceea ce nu ar trebui să dorim (din moment ce Domnul nu a dorit-o). Duhul Domnului a declarat prin apostol că lăcomia este rădăcina tuturor relelor (1 Timotei 6:10). Trebuie să o înțelegem nu numai ca o poftă pentru ceea ce nu este al nostru. Căci chiar și ceea ce pare a fi al nostru, în realitate nu este al nostru. Căci nimic nu este al nostru, întrucât totul este al lui Dumnezeu, iar noi înșine. Prin urmare, dacă suferim pierderi și nu le putem suporta și ne întristăm pentru ceea ce nu este al nostru, cădem în lăcomie. Râvnim ceea ce nu este al nostru atunci când suportăm dureros pierderea a ceea ce nu ne aparține. Cel care nu poate suporta pierderea păcătuiește direct împotriva lui Dumnezeu, preferând lucrurile pământești celor cerești, căci își risipește duhul pe care l-a primit de la Dumnezeu pentru lucruri lumești. Prin urmare, trebuie să ne despărțim ușor de lucrurile lumești pentru a păstra cele cerești. Să piară întreaga lume, dacă aș putea avea răbdare. Cel care nu poate suporta cu calm o pierdere neînsemnată prin furt, jaf sau simplă lene, nu știu dacă va putea să-și dea averea cu ușurință și din toată inima lucrărilor de caritate. Căci cine, neputând suporta operațiunea făcută de altul, și-ar tăia propriul corp cu un cuțit?

A suferi pierderi este un exercițiu care ne obișnuiește să dăm și să dăm. Cine nu se teme să piardă nu va avea reținere să dăruiască. Cum poate cel care are două tunici să dea una dintre ele unui om gol, dacă nu este pregătit să-i ofere hoțului de tunici și mantaua lui? [146] Cum ne putem împrieteni cu Mamona [147] dacă o iubim atât de mult pe Mamona încât nu putem suporta pierderea? Suntem pregătiți să pierim odată cu pierderea. Ce căutăm acolo unde putem doar pierde? A fi nerăbdători cu orice nenorocire este caracteristic păgânilor, care pun chestiunile bănești aproape mai presus de sufletele lor. Așa acționează atunci când, din pasiunea pentru câștig, întreprind călătorii comerciale profitabile, dar periculoase pe mare; când cred că de dragul banilor nu ar trebui să se teamă de niciun caz, nici măcar penal; când se angajează ca actori sau soldați și când, asemenea animalelor sălbatice, se dedau jafurilor. Pentru noi, din cauza neasemănării noastre față de ei, se cuvine să jertfim nu

sufletul pentru bani, ci banii pentru suflet, fie dându-l fără constrângere, fie nefiind întristați de pierderea lui.

8. Atât sufletul, cât și trupul nostru, arătate în lumea aceasta, sunt supuse insultelor din toate părțile și le purtăm cu răbdare. Așadar, oare vom fi supărați pentru fleacuri? Să treacă slujitorul lui Hristos peste rușinea înfrângerii în ispite mai mici, după ce răbdarea lui a îndurat pe cele mai mari. Dacă cineva încearcă să te dezechilibreze prin violență, atunci îndemnul Domnului este la îndemână: Celui ce te lovește peste față, a zis El, întoarce și celălalt obraz (Matei 5:39). Obosirea să obosească răbdarea voastră, fiecare lovitură să se transforme în durere și ocară. Cu cât aveți de îndurat mai multe lovituri josnice, cu atât mai mare va fi pedeapsa Domnului pentru cel vinovat. La urma urmei, aceasta va urma de la Acela pentru Care suferiți. Dacă amărăciunea limbii vă asaltează cu blesteme și ocări, aduceți-vă aminte de cuvintele: Bucurați-vă când sunteți blestemați (cf. Matei 5:11-12). Domnul Însuși a fost blestemat în Lege, dar numai El a fost binecuvântat [148] . Să urmăm deci cu ascultare Domnului și să îndurăm cu răbdare ocara, ca să fim binecuvântați. Dacă nu ascult cu suficientă calm cuvintele obraznice și nevrednice care mi se adresează, atunci trebuie fie să răsplătesc cu aceeași amărăciune, fie să îndur chinuri tăcute dacă nu sunt în stare să răspund. Dar dacă răspund la o calomnie, cine mă va considera un adept al învățăturii Domnului, care spune că omul nu se întinerește prin necurăția vaselor sale, ci prin necurăția a ceea ce iese din gura lui (cf. Marcu 7:15,18)? Ce socoteală va trebui, așadar, să dăm pentru toate cuvintele noastre deșarte și goale? De aici rezultă că ceea ce Domnul ne oprește, El ne îndeamnă și să îndurăm cu răbdare de la alții. Aici este deja evidentă bucuria răbdării. Căci orice vătămare făcută de limbă sau de mână, atunci când se întâlnește cu răbdare, se lovește de același sfârșit ca o săgeată trasă și lovită de cea mai înaltă stâncă. Cade imediat, fără să-și atingă ținta, sau, uneori, ricoșând, îl lovește pe cel ce a trimis-o. Căci ești rănit pentru a-ți provoca durere, întrucât plăcerea celui care suferă constă în suferința celui rănit. Prin urmare, din moment ce îl privezi de plăcere prin absența suferinței, el însuși va începe inevitabil să sufere, nefiind atins scopul său. Atunci nu numai că vei rămâne nevătămat (și numai acest lucru îți este de ajuns), dar vei primi și plăcere din zadarnicia încercărilor sale și vei fi protejat de suferința sa. Acesta este beneficiul și bucuria răbdării [149] .

9. Chiar și acest fel de nerăbdare este de neiertat atunci când durerea – pentru pierderea aproapelui nostru – poate părea justificată. În acest caz trebuie să ne amintim de porunca importantă a Apostolului, care spune: Nu vă întristați de moartea nimănui, cum fac neamurile, care n-au nădejde (cf. 1 Tes. 4:13). Și pe bună dreptate. Crezând în Învierea lui Hristos, credem și noi în a noastră, căci pentru noi El a murit și a înviat. Așadar, întrucât învierea morților este inevitabilă, întristarea de moarte este nepotrivită, la fel cum nerăbdarea de această întristare este nepotrivită. De ce să te întristi dacă nu crezi în moarte? De ce nu poți suporta plecarea cuiva care, așa cum crezi tu, se va întoarce? Ceea ce considerăm noi moartea este doar o călătorie. Nu ar trebui să jelim, ci, dimpotrivă, să-l invidiem pe cel care a pornit mai devreme în călătorie. Dar

această invidie trebuie temperată și prin răbdare. În general, nerăbdarea în astfel de privințe este de un semn rău pentru nădejdea noastră și duce la rătăcire credința. Și Îl ofensăm pe Hristos atunci când îi considerăm vrednici de milă, fiind îngrijorați. „Voiesc”, a spus apostolul, „să mă întorc și să fiu cu Domnul” (Filipeni 1:23). Cât de minunat arată El ce este potrivit ca un creștin să își dorească! Prin urmare, dacă nu putem arăta răbdare și să ne întristăm pentru cei care au atins deja obiectul nădejdii creștine, atunci noi înșine nu dorim să-l atingăm.

10. Există o altă cauză foarte puternică a nerăbdării, setea de răzbunare, care servește la satisfacerea ambiției sau a răutății. Dar slava este în orice caz un lucru deșart, iar răutatea este invariabil urâtă Domnului. Mai ales când, provocată de răutatea altuia, decide să o depășească prin răzbunare și, întorcând datoria, dublează ceea ce a fost deja săvârșit în mod nefericit. Înțeleasă greșit, răzbunarea pare o consolare în durere, dar o perspectivă adevărată vede în ea un instrument al răului. Care este diferența dintre cel care provoacă răul și cel provocat la rău? Pur și simplu aceasta, că unul comite o faptă rea mai întâi, iar celălalt a doua. Totuși, amândoi sunt vinovați înaintea lui Dumnezeu de insultarea unei persoane, lucru pe care Dumnezeu îl interzice și îl condamnă. Într-o faptă rea nu contează cine este primul și cine este ultimul. Ordinea numerelor nu separă ceea ce este unit prin asemănare. Acțiunile care sunt aceleași în esență necesită și ele aceeași pedeapsă. De aceea, este absolut poruncit ca răul să nu fie răsplătit pentru rău (cf. Romani 12:17). Cum vom putea atunci împlini această poruncă, dacă, deși detestăm răul, nu simțim aversiune față de răzbunare? Ce cinste îi vom aduce Domnului Dumnezeu, dacă ne arogăm dreptul de judecată și apărare? Noi, care suntem fără valoare, suntem vase de lut! Dacă robii noștri își arogă dreptul de răzbunare asupra tovarășilor lor de slujbă, ne simțim insultați. Dar dacă ei dau dovadă de supunere, amintindu-și de subordonarea poziției lor, respectând demnitatea stăpânului lor, nu numai că îi aprobăm, ci îi și răsplătim, și chiar mai mult decât s-ar răsplăti ei înșiși. Putem fi oare în pericolul unei judecăți nedrepte din partea Domnului, un Judecător atât de drept, un Creator atât de puternic? De ce credem că El este Judecător, dacă nu credem că El este și Răzbunător? Căci El Însuși ne făgăduiește, zicând: Răzbunarea este a Mea și Eu voi răsplăti (Deut. 32:35; Evr. 10:30). Adică: arătați răbdare și Eu o voi răsplăti. Și când spune: Nu judecați, ca să nu fiți judecați (Matei 7:1), nu cere oare răbdare? La urma urmei, numai cel care are răbdare să nu se apere pe sine nu-i va judeca pe alții. Cine condamnă ca să ierte? Dar chiar dacă iartă, tot va nutri în adâncul sufletului său o dorință nerăbdătoare de a condamna și, prin urmare, de a-și însuși cinstea singurului Judecător, adică Dumnezeu. La câte astfel de cazuri a dat naștere nerăbdării! De câte ori s-a pocăit de ceea ce făcuse! De câte ori persistența nerăbdării s-a dovedit mai cumplită decât cauzele care au dat naștere ei! La urma urmei, nerăbdarea nu este capabilă să realizeze nimic fără pasiune. Dar

Ceea ce se întreprinde în grabă fie eșuează, fie se strică, fie este distrus cu totul. Căci dacă nu te răzbuni suficient, îți vei pierde cumpătul, iar dacă o iei excesiv, îți vei împovăra conștiința. La ce bun mie să mă răzbun, a cărui măsură exactă nu

o pot determina din cauza incapacității mele de a suporta durerea? Dar dacă mă dedic răbdării, nu voi fi trist, iar dacă nu sunt trist, nici nu mă voi gândi să mă răzbun.

11. După ce am examinat cât mai bine aceste cauze fundamentale ale nerăbdării, este oare necesar să ne extindem asupra celorlalte care se manifestă în viața privată și publică? Acțiunea răului este vastă și variată, plouând cu multe mușcături de șarpe, unele ușoare, altele grele. Pe cele ușoare, din cauza nesemnificației lor, s-ar putea să nici nu le observați, dar pe cele grele, din cauza superiorității lor, va trebui să le cedați. Unde ofensa este mai mică, nu este nevoie de nerăbdare. Dar unde ofensa este mai mare, este o nevoie mai mare de remediu pentru ofensă - răbdarea. Să ne luptăm, așadar, să rezistăm loviturilor răului și astfel încât statornicia liniștii noastre sufletești să nimicească uneltirile vrăjmașului. Dacă aducem ceva asupra noastră, fie prin nebunie, fie prin încăpățânare proprie, trebuie să îndurăm cu răbdare și ceea ce am ales pentru noi înșine. Și dacă ni se pare că Domnul ne supune uneori loviturilor, atunci cui altcuiva, dacă nu Domnului, ar trebui să ne arătăm răbdarea? Mai mult, El Însuși ne-a învățat să mulțumim și să ne bucurăm că ne-a socotit vrednici de mustrarea divină. „Eu", spune El, „cerptesc pe cine iubesc" (Prov. 3:12; cf. Evr. 12:6; Apoc. 3:19). Cât de fericit este slujitorul a cărui mustrare o angajează stăpânul însuși, pe care binevoiește să-i atragă mânia, pe care nu-l înșeală ascunzându-și îndemnul! Astfel, din toate părțile suntem îndemnați să exercităm răbdare fără greș, la care avem recurs în egală măsură ca urmare a propriilor noastre greșeli, a uneltirilor diavolului sau a mustrării Domnului. Răsplata pentru împlinirea acestei datorii este mare, și anume fericirea. Căci pe cine a numit Domnul fericit dacă nu pe cel răbdător, zicând: Fericiți cei săraci cu duhul, căci a lor este Împărăția cerurilor (Matei 5:3)? Nimeni nu poate fi sărac cu duhul fără smerenie. Cine este smerit dacă nu este răbdător? Căci nimeni nu se poate smeri fără răbdare, care precede smerenia însăși. Fericiți, spune El, sunt cei ce plâng și se tânguiesc **(4)** . Cine poate îndura astfel de lucruri fără răbdare? Dar tocmai unora ca aceștia li se promit ocrotire și bucurie (cf. Luca 6:23). Fericiți cei blânzi (Matei 5:5). Acest cuvânt nu poate fi folosit deloc pentru a-i descrie pe cei nerăbdători. În mod similar, atunci când El dăruiește aceeași binecuvântare celor împăciuitori și îi numește fii ai lui Dumnezeu (cf. 9), oare pentru că cei nerăbdători sunt cei care fac pace? Numai un nebun ar crede așa. Și când spune: Bucurați-vă și veseliți-vă, oricât vă ocărăsc sau vă prigonesc, căci răsplata voastră mare este în ceruri (11-12), atunci nici aici nu se promite bucurie pentru nerăbdare. La urma urmei, nimeni nu se va bucura de nenorocire dacă nu învață mai întâi să o disprețuiască. Nimeni nu va putea să o disprețuiască dacă nu dobândește răbdare.

12. Cât despre lucrarea păcii atât de iubită de Dumnezeu, cine din neamul nerăbdător va ierta pe fratele său o dată, cu atât mai puțin de șapte ori sau de șaptezeci de ori câte șapte (cf. Matei 18, 22)? Cine, mergând cu potrivnicul său la judecător, va rezolva problema prin înțelegere, dacă nu cel ce învinge mai întâi mânia, taie severitatea și iritabilitatea, aceste vase de sânge ale nerăbdării? Cum

veți ierta și veți fi iertați (cf. Luca 6, 37), dacă rămâneți legați de nedreptate prin lipsă de răbdare? Jertfa celui al cărui suflet este plin de mânie împotriva fratelui său nu va fi acceptată de Dumnezeu până când el, împăcându-se cu fratele său, nu își va recăpăta răbdarea [150] . Dacă soarele apune peste mânia noastră (cf. Efeseni 4, 26), suntem în pericol. Nu trebuie să rămânem nici măcar o zi fără răbdare. Și din moment ce răbdarea cârmuiește orice lucrare de mântuire, ce este de mirare dacă ea slujește și pocăinței? Ajutând în mod obișnuit pe cei căzuți, răbdarea cere, cere și evocă pocăința în cei care intenționează într-o zi să caute mântuirea. Câtă răbdare aduce ambelor părți în caz de divorț (dar, desigur, numai pentru motivul că fie soțului, fie soției i se permite să insiste asupra despărțirii), căci una dintre părți nu comite adulter, iar cealaltă este purificată!

Și iată ce găsim în celebrele exemple pioase de răbdare din pildele Domnului. Răbdarea păstorului caută și găsește oaia pierdută; căci nerăbdarea ar putea neglija cu ușurință una dintre multe, dar răbdarea își asumă munca căutării. Și portarul răbdător îl poartă pe umeri pe păcătosul pierdut [151] . Și răbdarea tatălui este cea care îl primește pe fiul risipitor, îl îmbracă în haine, îl răsfață și îl prețuiește și îl îndreptățește în fața nerăbdării fratelui mânios [152] . Astfel, cel care piere este mântuit, căci a intrat pe calea pocăinței. Pocăința nu se pierde în zadar, deoarece deschide calea spre răbdare. Și dragostea (dilectio) - cea mai mare taină a credinței, comoara creștinilor, pe care apostolul o laudă cu toată puterea primită de la Duhul Sfânt, cum este antrenată dacă nu la școala răbdării? Dragostea, spune apostolul, este generoasă. Ia aceasta din răbdare. Este binefăcătoare: răbdarea nu face rău. Nu invidiază: și aceasta este caracteristică răbdării. Nu se laudă: a împrumutat modestia din răbdare. Nu este trufașă sau nestăpânită: căci aceasta nu are nimic de-a face cu răbdarea. Nu caută folosul său: îl dăruiește atunci când este de folos altuia. Nu se provoacă (cf. 1 Cor. 13:4-5): altfel ce ar lăsa nerăbdării? De aceea spune apostolul: Dragostea îndură toate lucrurile, îndură toate lucrurile **(7)** - fără îndoială, pentru că este răbdătoare. De aceea, după meritele sale, nu va pieri niciodată. Dar restul se vor nimici, se vor risipi, se vor epuiza: limbi, științe, profeții. Dar credința, nădejdea, dragostea vor rămâne (cf. 13:8; 13). Be-pa, pe care a introdus-o răbdarea lui Hristos; nădejdea, de care însetează răbdarea omului; dragostea, care, sub călăuzirea lui Dumnezeu, însoțește răbdarea.

13. Până acum răbdarea a fost vorbită ca despre ceva simplu și uniform, existând doar în suflet; dar prin exercitarea ei în multe feluri în trup, dobândim o mai mare favoare la Domnul. Căci răbdarea este descoperită de Însuși Domnul și sub forma virtuții trupești, căci sufletul, conducându-se pe sine, își înzestrează ușor locuința cu bogăție spirituală. Cum lucrează, așadar, răbdarea în trup? Primul lucru este chinul trupului, o jertfă ispășitoare Domnului prin smerenie de sine jertfitoare; apoi răbdarea dedică Domnului haine de doliu, sărăcia hranei, mulțumindu-se cu hrană simplă și apă curată, adaugă la aceasta posturi, se obișnuiește cu cenușă și zdrențe. O astfel de răbdare trupească întărește rugăciunile pentru bine, dă putere descântecelor împotriva răului. Deschide urechile lui Hristos Dumnezeul nostru, risipește severitatea, trezește mila. Astfel,

faimosul rege al Babilonului, după ce L-a jignit pe Dumnezeu, a petrecut șapte ani în murdărie și mizerie, pierzându-și forma omenească [153] . Dar, jertfindu-și răbdarea trupească, el a recâștigat atât împărăția, cât și, ceea ce este mult mai de dorit pentru un om, și-a plătit datoria față de Dumnezeu. Și dacă trecem la alte grade de răbdare trupească, mai înalte și mai rodnice, atunci, datorită aceleiași sfințenii, ea precede abstinența trupească. Răbdarea susține o văduvă, marchează o fecioară și ridică un famen de bunăvoie în Împărăția Cerurilor [154] . Ceea ce vine din virtutea duhului se realizează în trup. În cele din urmă, în timpul prigoanelor, cuvântul decisiv rămâne la răbdarea trupului. Dacă fuga este obositoare, trupul învinge adversitatea fugii. Dacă închisoarea se află înainte, trupul în lanțuri, trupul în butuci, trupul pe pământul gol. Este în sărăcia luminii, este în suferința care vine din această lume. Și când vine vremea să experimentezi fericirea, să primești al doilea botez [155] și să te urci la tronul divin însuși, nu este nimic mai important decât răbdarea trupului. Dacă duhul este răbdător, atunci trupul este slab (Matei 26:41). Poate fi oare duhul și chiar trupul însuși mântuit fără răbdare? Domnul, numind trupul slab, a arătat ce este necesar pentru a-l întări - și anume, răbdarea care poate rezista la tot ceea ce amenință să submineze sau să prigonească credința: astfel încât să poată rezista neclintit biciului, focului, crucii, fiarelor sălbatice și loviturilor de sabie. După ce au răbdat toate acestea, profeții și apostolii au biruit.

14. Isaia, întărit de puterea răbdării, nu obosește să-L laude pe Domnul când este tăiat în bucăți [156] . Ștefan, lovit cu pietre, cere iertare pentru vrăjmașii săi [157] . Și cel mai norocos dintre toți este cel care a arătat tot felul de răbdare împotriva tuturor uneltirilor diavolului! Nici turmele furate, temelia averii sale, nici pierderea copiilor săi sub prăbușirea neașteptată a casei sale, nici, în cele din urmă, chinurile trupului său, care s-au transformat într-o singură rană, nu l-au putut abate de la răbdarea pe care i-a dat-o credința în Domnul. În zadar l-a chinuit diavolul cu toată puterea sa. Nenumărate nenorociri nu l-au făcut să refuze să-L onoreze pe Dumnezeu. El ni s-a descoperit ca model și exemplu de răbdare, care trebuie urmată atât în duh, cât și în trup, atât în suflet, cât și în trup, pentru ca să nu disperăm nici din cauza eșecurilor în treburile lumești, nici din cauza pierderii celor dragi, nici din cauza chinurilor trupești. Ce trofeu de victorie a ridicat Dumnezeu asupra diavolului în acest om! Ce steag a ridicat El peste vrăjmașul slavei Sale, când acest om, ca răspuns la fiecare veste tristă, rostea doar: „Slavă Domnului”, când își blestema soția, care era zdrobită de calamități și îl îndemna să recurgă la mijloace rele! Cât a râs Dumnezeu, cum a fost chinuit diavolul, când Iov cu mare seninătate îi răzuia puroiul rănilor, când îi returna în joacă viermii care se târaseră în aceleași locuri ale corpului său ulcerat unde se hrăniseră! Astfel, acest autor al victoriei lui Dumnezeu, după ce a respins toate săgețile ispitei cu armura și scutul răbdării, a primit curând de la Dumnezeu atât sănătatea trupească, cât și ceea ce pierduse, dublu [158] . Și dacă ar fi vrut ca și copiii să fie crescuți la fel, ar fi fost numit din nou tată. Dar a preferat ca aceștia să-i fie înapoiați în ziua de apoi. A amânat această bucurie, încrezându-se în Dumnezeu. În mod deliberat nu i-a înapoiat pe copii, pentru a nu-și petrece viața fără răbdare [159] .

15. Dumnezeu, așadar, este garantul sigur al răbdării noastre. Dacă Îi faci o pagubă, El va răzbuna; dacă este o pierdere, El va compensa; dacă este suferință, El va vindeca; dacă este moarte, El va învia chiar. Cât de mare este puterea răbdării, dacă Îl face pe Dumnezeu Însuși dator! Și nu se poate spune că este nemeritată. Căci ea împlinește toate poruncile Sale, intră în esența tuturor rânduielilor Sale. Ea întărește credința, stabilește pacea, promovează dragostea, învață smerenia, ajută la pocăință, predestină la spovedanie, călăuzește trupul, slujește duhului, frâiază limba, oprește mâna, suprimă ispitele, alungă seducțiile, încununează martiriul, consolează pe săraci, îmblânzește pe bogați, sprijină pe cei slabi, încurajează pe cei sănătoși, încântă pe credincios, atrage pe păgân, încredințează slujitorul stăpânului și stăpânul lui Dumnezeu, împodobește femeia, îmbunătățește bărbatul. Este plăcută la copii, demnă de laudă la tineri, onorabilă la bătrâni. Este frumoasă la orice gen, la orice vârstă.

Acum să încercăm să vedem chipul și caracterul său. Fața sa este calmă și pașnică. Fruntea sa este limpede, nu este brăzdată de ridurile tristeții sau ale mâniei. Sprâncenele sale sunt ridicate într-o manieră veselă, iar ochii sunt plecați în semn de smerenie, dar nu de nefericire. Buzele sale sunt marcate cu pecetea reținerii. Tenul său este cel al oamenilor senini și inocenți. Dacă exprimă neplăcere sau un zâmbet disprețuitor, este îndreptat doar către diavol. Cât despre îmbrăcămintea sa, pe piept este albă și se mulează strâns pe corp, astfel încât să nu se umfle și să provoace tulburări. Iar răbdarea stă pe tronul Duhului Sfânt, cea mai blândă și mai liniștită. Și acest tron nu este cuprins de un vârtej, nu este acoperit de un nor, ci se distinge printr-o claritate blândă, deschisă și simplă, așa cum l-a văzut Ilie a treia oară [160] . Căci acolo unde este Dumnezeu, acolo este răbdare, prețuită de El. Și când Duhul lui Dumnezeu coboară, răbdarea Îl însoțește neîncetat. Dar dacă uneori nu avem răbdare, oare Duhul rămâne în noi? Mă îndoiesc serios că El poate rămâne în noi atunci. Fără tovarășul și ajutorul Său, Duhul se va simți inevitabil mereu și pretutindeni persecutat. Și oriunde Îl lovește inamicul, El nu va putea rezista, fiind lipsit de arma Sa principală.

16. Așa trebuie înțeleasă răbdarea, aceasta este calea spre ea, acestea sunt lucrările răbdării - cerească și adevărată, adică creștină, și nu răbdarea prefăcută și josnică a păgânilor. Căci diavolul, pentru a concura cu Dumnezeu în răbdare ca și cum ar fi în condiții de egalitate (deși însăși opoziția binelui și răului nu le face absolut egale în mărime), i-a învățat pe adepții săi răbdarea în felul său. Mă refer la acea răbdare care le supune pe soții puterii soților lor, mituite cu zestre sau angajate în lingușire; care, străduindu-se să obțină moștenirea celor fără copii, cu favoare prefăcută îndură toate greutățile supunerii forțate; care îi privează pe lacomi de libertate, devotați în mod reprobabil gâtului. Acestea sunt exercițiile de răbdare pe care le practică păgânii, și-au însușit numele unui astfel de bine faptelor lor rușinoase. Sunt răbdători cu rivalii, cu cei bogați și ospitalieri, intoleranți doar cu Dumnezeu. Dar să-i lăsăm cu protectorul lor, a cărui răbdare așteaptă focul sub pământ. Să iubim răbdarea lui Dumnezeu, răbdarea lui

Hristos: să-I răsplătim cu răbdare Celui care a dat-o pentru noi. Crezând în învierea trupului și a duhului, să-I jertfim răbdarea trupului, răbdarea duhului.

Despre castitate

Traducere de E. Yunts.

Traducere de E. Yunts.

1. Nu am nicio îndoială, dragă frate, că după moartea soției tale, încercând să înfrunți durerea ta, reflectezi asupra propriei tale slăbiciuni și, bineînțeles, ai nevoie de consolare. Deși în astfel de cazuri o persoană ar trebui să se îndrepte spre credință și să tragă putere din ea, aici mintea este tulburată de cerințele firii pământești, în lupta cu care credința are nevoie de sfat și sprijin. Este ușor să înfrânezi firea pământească dacă iei în considerare mai întâi voia lui Dumnezeu, și nu mila Lui. Meritul nu constă în a recurge la mila Lui, ci în a face voia Lui. Dumnezeu dorește puritatea noastră (1 Tesaloniceni 4:3). El vrea ca noi, creați după chipul Său, să fim tot atât de sfinți precum El Însuși este sfânt. Acest bine, și anume puritatea, El a împărțit-o în mai multe feluri, astfel încât să ținem cont de cel puțin una dintre ele. Primul fel este fecioria de la naștere. A doua feciorie este de la a doua naștere, adică de la botez, și constă în purificarea noastră voluntară în timpul căsătoriei prin separarea dintre soț și soție, sau în păstrarea castității noastre, rămânând constant ca și cum am fi într-o stare de celibat. În cele din urmă, al treilea grad constă în monogamie, când după moartea primei soții renunțăm la sexul feminin. Prima virginitate este să nu știm deloc de ce vrem mai târziu să scăpăm. A doua este să disprețuim ceea ce știm prea bine. Și a treia este vrednică de laudă, pentru că abstinența este o virtute. A fi abstinent înseamnă să nu regretăm ceea ce suntem lipsiți și lipsiți de Domnul Dumnezeu, fără voia căruia nu cade o frunză din copac, nici o pasăre nu cade pe pământ (Matei 10, 29).

2. Nu mărturisește oare faimoasa zicală despre autocontrol: Domnul a dat și Domnul a luat: precum a vrut Domnul, așa s-a făcut (Iov 1:21). Când intrăm într-o a doua căsătorie, acționăm împotriva voinței lui Dumnezeu, dorind să recâștigăm a doua oară ceea ce ne-a lipsit. Dacă Dumnezeu ar fi vrut să rămânem în căsătorie, nu ne-ar fi luat prima noastră soție, decât dacă cineva ar fi crezut că Dumnezeu ar putea voi din nou ceea ce El odată nu a vrut. O credință sinceră, adevărată nu trebuie să atribuie totul voinței lui Dumnezeu, lingușindu-se că nimic nu se poate întâmpla fără voia Lui (nutus), ca și cum nu am avea voință proprie. Ar fi foarte ușor să scuzăm toate păcatele dacă am crede că ele nu pot fi produse altfel decât prin voia lui Dumnezeu. Aceasta ar însemna să distrugem întreaga doctrină (disciplina), ba chiar, îndrăznesc să spun, să-L distrugem pe Dumnezeu Însuși, dacă cineva ar spune că prin voia Lui El face ceea ce El Însuși nu vrea. Cum ar putea Domnul, sub pedeapsa focului veșnic, să interzică lucruri pe care El le vrea? Cu siguranță El le interzice pentru că Îl jignesc pe El și pentru că El nu le vrea. Dar ceea ce Îi place Lui, El ne poruncește să facem și, pentru

că am făcut-o, El ne răsplătește cu viața veșnică. Știind, așadar, ce vrea și ce nu vrea El, suntem liberi să alegem una sau alta, căci se spune: Iată, ți-am pus înainte binele și răul (Sir. 15:16-17), pentru că ai mâncat din pomul cunoașterii. Nu trebuie să atribuim voinței lui Dumnezeu ceea ce este lăsat la discreția noastră. Dumnezeu vrea să fim buni; El nu poate vrea răul. Este în voința noastră să tindem spre rău împotriva voinței lui Dumnezeu, Care vrea numai binele. Afirm că această voință este în noi, pentru că suntem ca strămoșii noștri în această privință. Adam, primul om și primul păcătos, însuși a voit ceea ce a păcătuit. Diavolul nu i-a insuflat voința de a păcătui, ci i-a dat doar ocazia pentru aceasta. A fost voia lui Dumnezeu ca Adam să-L asculte de bunăvoie. Așa trebuie să fie și cu tine. Dumnezeu ți-a dat arbitrariul, adică voința de a voi. Apoi te lasă să faci chiar și ceea ce nu-I este plăcut. Dacă nu-L asculți, vei deveni sclavul diavolului, care te-a biruit. Diavolul vrea să vrei ceea ce nu-I este plăcut lui Dumnezeu; dar nu te poate obliga să vrei acest lucru, pentru că nu i-a putut obliga pe primii oameni să facă răul împotriva voinței lor. Dacă au consimțit la acest lucru, nu a fost fără necunoașterea acestuia: cunoșteau bine voința lui Dumnezeu, care, desigur, nu voia ceea ce El le-a interzis sub pedeapsa cu moartea. Tot ce poate face diavolul este să-ți schimbe voința după capriciul tău. Dacă te supui lui, vei deveni slujitorul lui, nu pentru că poate sădi în tine o voință specială, ci pentru că va birui asupra voinței care este în tine. Prin urmare, suntem liberi să vrem sau să nu vrem: este treaba sufletului să arate înaintea feței lui Dumnezeu dacă voința sa este în acord cu voința Lui.

3. Spun, așadar, că trebuie să studiem cu atenție voința lui Dumnezeu și nu numai voința Sa manifestă, cunoscută nouă tuturor, ci și voința Sa ascunsă. Există lucruri care la prima vedere sunt de acord cu voința lui Dumnezeu, pentru că El le permite; dar ceea ce este doar permis nu constituie voința directă a celui care permite. Permisiunea semnifică mai degrabă indulgență decât voință. Cu siguranță nu este dată fără participarea voinței, dar aici voința este stârnită de un motiv special, ca și cum ar fi forțată să permită ceea ce îi este greu să poruncească. Studiați voința lui Dumnezeu, așa cum este ea în sine, și încercați să pătrundeți în cauzele care o obligă în anumite cazuri să se abată de la calea cea dreaptă. Voința Lui nu constă în ceea ce permite prin condescendență, ci în ceea ce este prescris de legea Sa. Când permite un lucru, arată că preferă altul. Nu este oare clar că este mai bine pentru noi să facem ceea ce preferă El decât ceea ce permite? Arătându-ne ce este mai plăcut Lui, nu ne descurajează El de la ceea ce este mai puțin plăcut Lui? Arătându-ne ce permite și ce preferă, nu ne obligă El să urmăm calea pe care noi înșine trebuie să o preferăm pentru a-I fi pe plac? Având astfel stabilit ce iubește El mai mult și ce iubește mai puțin, dacă tot nu faci ceea ce preferă El, vei acționa împotriva voinței Sale, Îl vei jigni; și aceasta nu este o modalitate de a fi vrednic de sfințire din partea Lui. Făcând ceea ce permite El și respingând ceea ce vrea El cu adevărat, păcătuiești într-un anumit fel și cu greu vei fi printre cei aleși. A nu vrea să fii vrednic de sfințire înseamnă a păcătui. Dacă deci a doua căsătorie este întemeiată pe voința lui Dumnezeu, permisă și, cum ar fi, forțată prin indulgență, afirmăm că aceasta nu este voința Lui pură și directă, deoarece este aici supusă cauzei care a cerut

indulgența. Această a doua căsătorie este evident preferată abstinenței, deoarece un lucru mai bun nu poate fi preferat altui lucru mai bun: unul dintre ele nu trebuie să fie la fel de bun ca celălalt.

Am expus aceste principii fundamentale pentru a mă putea călăuzi mai târziu după îndrumările Apostolului. Nu pot fi considerat nelegiuit dacă spun că Apostolul ne învață și abstinența. Trebuie remarcat, în primul rând, că indulgența sa în ceea ce privește o a doua căsătorie vine, ca să spunem așa, nu de la Duhul Sfânt, ci din rațiunea omenească. Căci el sfătuiește văduvele și pe cei necăsătoriți să se căsătorească dacă nu se pot abține, căci este mai bine să se căsătorească decât să ardă de patimă (1 Corinteni 7:9); iar despre celălalt fel de puritate spune astfel: Dar celor căsătoriți, nu mai sunt eu, ci Domnul Însuși poruncește **(10)** . Aici el clarifică faptul că ceea ce a spus mai sus, „este mai bine să se căsătorească decât să ardă de patimă”, nu este rostit de el în persoana Domnului, ci în propria sa persoană. Ele se aplică atât celor căsătoriți, cât și celor care doresc să se căsătorească. Să luăm însă în considerare ce fel de bine este cel care este bun doar pentru că este mai bun decât o pedeapsă cumplită și care este bun numai atunci când este comparat cu un rău. Căsătoria este bună pentru că a te epuiza este mai rău decât căsătoria. În opinia mea, ar trebui să numim bine doar acel lucru care merită acest nume, fără a te justifica prin comparație. Binele nu ar trebui comparat nu numai cu răul, ci și cu un bine care în acest caz este parțial devalorizat, deși nu încetează să fie bun. Dar dacă un lucru este recunoscut ca bun doar în comparație cu răul, atunci susțin că este doar un rău mai mic, care pare bun în comparație cu un rău mai mare. Se poate spune pur și simplu, fără această comparație: Este mai bine să te căsătorești, fără a explica la ce este preferată căsătoria? Și din moment ce nu se poate spune direct: „Căsătoria este mai bună”, nu ar trebui să se spună și că este bună. Căsătoria aici este doar ceva mai bun în comparație cu ceva mai rău. Prin urmare, când se spune: „Este mai bine să te căsătorești decât să te epuizezi”, este același lucru cu a spune: „Este mai bine să fii cu un singur ochi decât orb”. Lăsând la o parte comparația, nimeni, desigur, nu va spune: „Este mai bine” sau „este bine să fii cu un singur ochi”. Așadar, nimeni să nu interpreteze acest text în avantajul său, care, de fapt, îi privește pe cei necăsătoriți și singuri; și chiar și ei sunt obligați să acorde atenție în primul rând la ceea ce este mai bun în căsătorie.

4. Referitor la recăsătorire, apostolul a spus clar: Ți-ai divorțat nevasta? — Să nu cauți altă nevastă. Dar dacă te însori, nu este păcat în asta (1 Corinteni 7:27 și următoarele). Dar el spune aceasta ca un sfat de la sine, și nu ca o poruncă de la Dumnezeu. Între timp, există o mare diferență între porunca lui Dumnezeu și sfatul omului. „N-am poruncă de la Domnul”, spune el, „ci dau un sfat ca un om care, prin harul lui Dumnezeu, cunoaște adevărul” **(25)** . Totuși, nici în Evanghelie, nici în epistolele lui Pavel însuși nu există o poruncă de a-ți lăsa nevasta. De unde rezultă că ceea ce Domnul a permis ar trebui considerat o permisiune, dacă nu chiar o interdicție. După acest sfat, dat parcă abstract, el confirmă din nou ceea ce a spus în numele său, când spune: Dar ca unii ca

aceștia vor avea multe greutăți, când spune că îi compătimește pe unii ca aceștia, când adaugă că timpul este aproape și, prin urmare, cei care au soții să trăiască ca și cum n-ar avea (28-29), când permite atât celor căsătoriți, cât și celor necăsătoriți să trăiască singuri. Explicând în acest fel de ce este mai bine să nu te căsătorești, sfătuiește să nu faci ceea ce a permis anterior; sfătuiește să nu intri într-o primă căsătorie și cu atât mai mult într-o a doua. Sfatuindu-ne să-i urmăm exemplul, indică clar ce ne cere și la ce trebuie să renunțăm la cererea sa. Ceea ce nu vrea, nu permite nici prin voință, nici prin gând; dacă ar fi vrut, nu ne-ar fi dat permisiunea, ci o poruncă. Mai departe, spune că o soție, după moartea soțului ei, este liberă să se căsătorească cu cine vrea, numai în Domnul. Dar va fi mai fericită dacă rămâne singură, așa cum sfătuiesc eu, și cred că am și eu ceva din Duhul lui Dumnezeu (39 și următoarele). Aici sunt prezentate două opinii diferite: unora le permite să se căsătorească din nou, altora le prescrie abstinența. La care ar trebui să te adere, te întrebi? Gândește-te singur și gândește-te. Unde permite, acolo își expune opinia de om prudent; dar unde interzice, acolo vorbește ca un om călăuzit de Duhul Sfânt. Dintre aceste două opinii, urmează cea divină. Unii credincioși au Duhul lui Dumnezeu, dar nu toți credincioșii sunt apostoli. Când un apostol, ca credincios, spune că are o parte din Duhul lui Dumnezeu în sine (ceea ce nu se poate pune la îndoială, căci este un adevărat credincios), aceste cuvinte sunt adăugate de el pentru a-și acorda demnitatea de apostol. Întrucât Duhul Sfânt a fost dat în special apostolilor, care L-au revelat în scrierile, minunile, profețiile și predicile lor, aceștia L-au posedat mai mult decât alți credincioși. Apostolul a folosit autoritatea Duhului Sfânt când ne-a poruncit să dezvăluim ceea ce dorea de la noi; și datorită măreției Duhului Sfânt, ne-a dat aici nu un sfat, ci o poruncă.

5. Ajung acum la legea căsătoriei în sine. Originea rasei umane a sfințit-o, arătându-ne ceea ce Dumnezeu de la început stabilise ca regulă pentru toți urmașii lui Adam. Dumnezeu, după ce l-a creat pe om, a considerat potrivit să-i dea un ajutor: dintr-o coastă i-a luat o soție. Fără îndoială, nu a existat lipsă de substanță, căci Adam nu avea una, ci multe coaste. Mâinile lui Dumnezeu erau neobosite și, cu siguranță, ar fi putut crea mai multe soții pentru Adam dacă ar fi vrut; dar nu a făcut-o. Adam, fiul lui Dumnezeu, și Eva, fiica lui Dumnezeu, erau căsătoriți și trebuiau să fie mulțumiți unul cu celălalt. Astfel a fost stabilită legea căsătoriei. Se spune: Și cei doi vor fi un singur trup (Geneza 2:24), doi, și nu trei sau patru. Deci, cine se căsătorește o dată, face din două trupuri unul; și cine se căsătorește de două sau de mai multe ori, trupul lui încetează să mai fie unul și se face trei, patru sau mai multe într-un singur trup. Apostolul, interpretând acest text, îl leagă de căsătoria spirituală a lui Isus Hristos cu Biserica. După cum Hristos este unul, așa este și Biserica una. Vedem în această interpretare o chemare la monogamie: așa cum strămoșul nostru Adam a intrat în uniune cu Eva o singură dată după trup, tot așa Hristos a intrat într-o singură uniune cu Biserica Sa după duh. Prin urmare, oricine se îndepărtează de monogamie păcătuiește atât după trup, cât și după duh. Primul poligam a fost blestemat: a fost Lameh, care, luând două soții (4:19), a făcut trei ființe într-un singur trup.

6. „Dar”, vor spune unii, „fericiții patriarhi au avut nu numai mai multe soții, ci și concubine; și de aceea trebuie să ni se permită cel puțin să ne căsătorim de mai multe ori”. Toate acestea s-au întâmplat sub vechea lege, a cărei primă poruncă era: „Fiți roditori și înmulțiți-vă” (Geneza 1:28); s-au întâmplat când s-a făcut vechiul Legământ între Dumnezeu și poporul Său, din care astfel de căsătorii erau un tip. Dar acum, când se apropia sfârșitul timpurilor, Evanghelia, aprobând abstinența și limitând poligamia, a pus capăt legii antice. Totuși, ambele legi, aparent contradictorii, vin de la același Dumnezeu, care la început a dorit ca rasa umană să se înmulțească și lumea să fie plină de oameni pentru primirea Noului Legământ; dar acum, când ne apropiem de sfârșitul timpurilor, Dumnezeu a binevoit să revoce chiar și fosta permisiune. Astfel, nu este fără motiv că Dumnezeu revocă acum ceea ce a permis inițial. Acesta este întotdeauna cazul: mai întâi, relaxări și, în final, restricții. Dumnezeu a acționat ca un om care plantează o pădure pentru a avea copaci uriași pentru a construi la timpul potrivit. Legea veche avea o întreagă pădure; dar noua Evanghelie o doboară, în care securea stă la rădăcina copacului (Matei 3:10). Așadar, „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte” (Exod 21:24) a devenit învechită, iar în locul ei a venit „să nu răsplătiți nimănui rău pentru rău” (Romani 12:17). Chiar și în legislația omenească, o lege nouă o anulează întotdeauna pe cea veche.

7. De ce nu încercăm să găsim în Vechiul Testament reguli care să fie în acord cu ale noastre și, după cum le convine, incluse în Noul Testament? Căci Vechiul Testament, vă atrag atenția, înfrânează dorința de căsătorii prea frecvente. În Cartea Leviticului se spune: El va lua o nevastă fecioară (21:13); prin urmare, una singură, și nu mai multe. Dar în acest caz, ca în orice altul, a fost lăsat în seama lui Hristos să completeze legea. Prin urmare, printre creștini, preoților li se impune să se căsătorească o singură dată, astfel încât, după cum știu, cel care a avut două soții este lipsit de preoție. Ați putea obiecta că, dacă această interdicție îi privește doar pe preoți, atunci și altor credincioși li se permite să intre într-o a doua căsătorie. Ce nebunie să presupunem că ceea ce este interzis preoților este permis și laicilor! Nu suntem noi toți preoți? Scriptura spune: Și ne-a făcut pe noi o împărăție și preoți pentru Dumnezeu și Tatăl Său (Apocalipsa 1:6). Autoritatea Bisericii a stabilit granițe între preoți și laici, dar datoria de a-L sluji pe Dumnezeu revine fiecăruia. Nu-I aducem noi jertfe fără preoți în rugăciuni, în genunchi, în privegheri și chiar în învățătura altora? Nu avem noi dreptul să ne botezăm singuri în caz de nevoie? Tu ești preot pentru tine însuți și pentru unii, deși nu pentru toți. Unde sunt adunați trei credincioși, deși laici, acolo este Biserica: căci fiecare trăiește prin credința sa și toți sunt egali înaintea lui Dumnezeu (Romani 2:11), căci nu ascultătorii Legii sunt drepți înaintea lui Dumnezeu, ci împlinitorii Legii vor fi socotiți neprihăniți **(13)** , după cuvintele Apostolului. Dacă uneori împlinești slujba de preot, atunci trebuie să te supui și legii preoției. Vei îndrăzni să botezi pe cineva și să aduci jertfe lui Dumnezeu, având două soții? Dacă unui preot bigam i se interzice să facă acest lucru, atunci un laic care încearcă este și mai criminal. Vei spune că un astfel de act este scuzabil în caz de necesitate? Să știi că este imposibil să numești necesitate ceea ce uneori este inutil. Nu intra într-o a doua căsătorie și atunci nu va trebui

să încalci legea privind ritualurile bisericești. Dumnezeu vrea să fim mereu gata să începem celebrarea sacramentelor Sale. Dacă laicii, dintre care sunt aleși preoții, nu se supun condițiilor preoției, atunci de unde vor veni preoții când va fi nevoie de ei? Așadar, laicii nu ar trebui să se căsătorească de două ori, fie și numai pentru că numai cel care a fost căsătorit o singură dată poate fi preot.

8. Să se recăsătorească oamenii, dacă tot ce este îngăduit este considerat bun. Dar același apostol exclamă: Toate lucrurile sunt îngăduite, dar nu toate sunt de folos (1 Corinteni 6:12). Și ceea ce nu este de folos, vă întreb, poate fi numit bun? Dacă ceea ce nu este de folos pentru mântuire poate fi îngăduit, atunci chiar și lucrurile rele pot fi îngăduite. Ce veți prefera: ceea ce considerați bun pentru că este îngăduit sau ceea ce este cu adevărat bun pentru că este de folos? Mântuirea este departe de voința proprie. Despre ceea ce este bun în sine, nu este nevoie să vorbim, pentru că nu are nevoie de permisiune. Dar ceea ce este de obicei permis este îndoielnic în bunătatea sa, ceea ce s-ar putea să nu fie permis, și mai ales când nu există circumstanțe care să justifice permisiunea. O a doua căsătorie este permisă pentru a evita pericolul necumpătării. Dând credincioșilor posibilitatea de a alege un lucru mai puțin bun, Dumnezeu îi testează, pentru a-i separa pe cei care doresc să urmeze voia Lui de cei care doresc să se supună pasiunilor lor și pentru a discerne cine caută ceea ce este util și cine plăcut, cine vrea să-I placă lui Dumnezeu și cine pe sine însuși. Arbitrariul este de obicei un test al credinței, căci credința se testează prin ispită, iar ispita acționează prin arbitrar. De aceea totul este permis, dar nu totul este de folos, căci cine este permis este ispitit, iar cine este ispitit este supus judecății lui Dumnezeu. Și apostolilor li s-a permis să se căsătorească și să aibă soții cu ei în lume, dar cel care nu a vrut să profite de această permisiune ne sfătuiește să-i urmăm exemplul și, în același timp, arată că arbitrariul de aici nu este nimic mai mult decât un test, întors de el în favoarea abstinenței.

9. Dacă privim în adâncul sensului acestor cuvinte, vom descoperi că mariajul nu este altceva decât un fel de desfrâu. Apostolul, când a spus că soții încearcă să se placă unul altuia (1 Corinteni 7:33), nu se referea la a se plăcea unul altuia prin puritatea moravurilor, lucru pe care, desigur, nu l-ar fi condamnat; ci vorbea aici despre îmbrăcăminte, podoabe și alte fleacuri prin care soții încearcă să se incite unul pe altul la poftă. Dorința de a fi pe placul exterior este însăși esența poftei trupești, care, la rândul ei, este cauza adulterului. Dar nu este mariajul asemenea adulterului, nu este un mijloc de a satisface aceleași dorințe? Însuși Domnul a spus: Cine s-a uitat la o femeie cu poftă, a sedus-o deja în mintea lui (Matei 5:28). Nu face oare același lucru un bărbat care caută să se căsătorească cu o femeie, chiar dacă mai târziu se căsătorește cu ea? Și s-ar fi căsătorit cu ea înainte de a o privi cu poftă? Căci este cu neputință să iei o soție pe care n-a văzut-o și n-a dorit-o. Nu contează că înainte de căsătorie nu a dorit soția altuia: înainte de căsătorie toate soțiile sunt ale altuia și nicio soție nu se va căsători decât dacă soțul ei a comis deja adulter cu ea, cu ochii înainte de căsătorie. Legile par să facă distincție între căsătorie și curvie ca între diferite tipuri de ilegalitate, dar această distincție nu atinge esența problemei. Ce îi împinge pe

bărbați și femei atât la căsătorie, cât și la adulter? Pofta trupească, pe care Domnul a echivalat-o cu adulterul. Mi se poate obiecta că sunt prea dus de val în a ataca chiar și prima căsătorie. Dar acest lucru este adevărat, căci constă din aceleași lucruri ca și adulterul. Cel mai bun lucru pentru un bărbat este să evite complet sexul feminin și de aceea puritatea virginală are avantajul de a fi departe de a fi chiar și o urmă de adulter. Dacă aceste considerații sunt atât de nefavorabile primelor căsătorii, ce forță ar trebui să aibă împotriva celei de-a doua și a treia căsătorii? Slavă Domnului că ți-a permis să te căsătorești o dată; și nici nu te gândi la o a doua căsătorie, considerând-o ca și cum ar fi interzisă. A folosi permisiunea fără măsură înseamnă a o abuza. Nu-ți este de ajuns că ai coborât de la virginitate la al doilea grad al castității și trebuie să cobori la un al treilea și al patrulea grad? Dacă o singură căsătorie nu-ți este de ajuns, cum te vei limita? Cel care condamnă bigamii nu a stabilit un număr fix de căsătorii. Prin urmare, ne putem căsători în fiecare zi, până când va veni judecata de apoi peste noi, așa cum a venit peste Sodoma și Gomora. Atunci se va împlini ceea ce se spune în Evanghelie: Vai în zilele acelea celor însărcinate și celor ce alăptează! (Luca 21:23), căci din căsătorie ies sarcina, sânii și copiii. Așadar, când va veni sfârșitul căsătoriilor? Cred că după moarte.

10. Să renunțăm, așadar, la lucrurile trupești și să ne ocupăm mai degrabă de cele duhovnicești. Profită, dragă frate, de această ocazie neașteptată, dar oportună, de a te elibera pentru totdeauna de orice obligație pământească. Nu mai ești îndatorat. Ești fericit că îți pierzi soția. Această pierdere este câștigul tău. Prin abținere poți acum dobândi sfințenia. Prin slăbirea trupului îți vei îmbogăți duhul. Vezi cât de aproape este omul de natura spirituală, eliberându-se pentru ocazie de soția sa. Se simte născut din nou. Când se roagă, este mai aproape de cer. Își petrece nopțile în meditația la Sfintele Scripturi. Inima lui este plină de fericire. Luptându-se cu diavolul, câștigă încredere în sine. Apostolul ne sfătuiește să păstrăm puritatea trupească, care aduce cea mai mare demnitate rugăciunii, învățând că puritatea inimii este necesară și că trebuie să ne curățim des. Rugăciunea este necesară în orice vreme și în orice loc; și, prin urmare, este necesară și puritatea, premergătoarea rugăciunii. Rugăciunea izvorăște din suflet: dacă sufletul are motiv să roșească, atunci și rugăciunea este îmbrățișată cu rușine și timiditate. Duhul Sfânt înalță rugăciunea către Dumnezeu. Văzând rușinea sufletului, cum poate El să primească rugăciunea lui și să-l înalțe la cer? Nu va fi acoperit Însuși acest sfânt mesager de rușinea sufletului? Și în Vechiul Testament există cuvinte profetice: Fiți sfinți, căci Dumnezeu este sfânt (Lev. 11:44), sau: Cu omul fără prihană te vei purta fără prihană, cu cel nevinovat te vei purta fără prihană, cu cel curat te vei purta cu curăție (Ps. 18:26-27). Trebuie să intrăm în duhul legii divine după vrednicia Domnului și nu după poftele nesăbuite ale firii pământești. În conformitate cu aceasta, Apostolul spune și că gândurile firii pământești sunt moarte, iar gândurile Duhului sunt viață veșnică în Hristos Iisus, Domnul nostru (Romani 8:6). Când firea pământească îndepărtează în acest fel Duhul Sfânt din noi în timpul primei căsătorii, va acționa cu și mai mare putere când ne vom căsători a doua oară.

11. O a doua căsătorie oferă două motive de rușine. Sufletul unui bărbat este tulburat de două soții: de una în amintire, de cealaltă în realitate. Nu poți să o urăști pe prima ta soție, a cărei amintire îți este cu atât mai sfântă, cu cât ea se află deja în Împărăția lui Dumnezeu și pentru că anual săvârșești pomeniri pentru ea. De aceea, vei sta înaintea Dumnezeului tău cu atâtea soții pentru câte te rogi: vei începe să săvârșești Sfintele Taine pentru două soții, săvârșite de mâinile unui preot care este căsătorit cu un singur soț, și poate cu o fecioară, înconjurat de diaconii și canonicele sale, căsătorite și ele cu un singur soț sau fecioare. Și după toate acestea, vei îndrăzni să-I oferi lui Dumnezeu jertfa rugăciunilor tale cu sânge rece și, printre alte favoruri, vei începe să-I ceri darul castității atât pentru tine, cât și pentru noua ta soție?

12. Știu că mulți invocă pofta insațiabilă a firii pământești. Alții se justifică prin necesitatea de a-și face prieteni, de a avea pe cineva care să administreze casa și familia, să țină gospodăria în ordine, să aibă grijă de servitori, să economisească cheltuieli. Rezultă, după tine, că numai casele celor căsătoriți pot fi bine administrate și că oamenii celibatari trebuie neapărat să dea faliment. Dar nu se trag oare eunucii, militarii și călătorii fără soții și își pierd întotdeauna averea? Și nu suntem noi înșine soldați și nu ar trebui să fim supuși disciplinei celui mai mare dintre conducători? Nu suntem noi înșine străini în această lume? Cum se face că tu, un creștin, nu te poți lipsi de o soție? - „Dar eu”, spui tu, „am nevoie de o tovarășă care să susțină povara vieții domestice.” - În acest caz, alege-ți un soț cu adevărat spiritual; alege ca tovarășă o văduvă care este împodobită cu zel religios, bogată în sărăcia ei, înnobilată de vârsta ei calmă. O astfel de căsătorie este foarte bună pentru tine. Poți găsi oricâte astfel de soții sau surori dorești peste tot, fără teamă de Dumnezeu. Dar nu! Creștinii, care nu ar trebui să se gândească la ziua de mâine, vor să aibă urmași. Slujitorii lui Dumnezeu, care au renunțat la moștenirea plăcerilor lumești, vor să aibă moștenitori. Neavând copii din prima căsătorie, încearcă să-i obțină din a doua. Ar vrea să trăiască mai mult, în timp ce apostolul dorește și Îl roagă pe Dumnezeu să se despartă mai repede de lume. Probabil că un astfel de creștin se va sinchisi mai puțin de persecuție, va îndura chinurile cu mai mult curaj, va răspunde mai inteligent la interogatorii și, în cele din urmă, va muri mult mai liniștit, lăsând în urmă copii, pentru ca cineva să-l îngroape. S-ar putea crede că creștinii acționează astfel pentru binele statului, temându-se că orașele s-ar depopula dacă nu ar avea copii. Se tem, poate, ca nu cumva legile și comerțul să înceteze să înflorească, ca bisericile să se golească, ca nu cumva să nu mai rămână nimeni care să poată striga: „Creștini la fiare!” Probabil că oricine vrea să aibă copii nu este respins de un astfel de strigăt. S-ar părea că grija pentru copii este suficientă pentru a ne face să rămânem singuri. Legile îi obligă pe tați să le crească, prevăzând, desigur, că niciun bărbat rațional nu și-ar asuma de bunăvoie o sarcină atât de grea. Ce veți face când veți transfera această povară soției dumneavoastră? Nu veți folosi medicamente pentru a distruge embrionul din pântecele ei? Dar nu avem voie să ucidem un copil nici înainte, nici după nașterea lui. Poate că, în timpul sarcinii soției dumneavoastră, veți decide să-I cereți lui Dumnezeu să facă ceea ce dumneavoastră înșivă nu îndrăzniți să faceți

sau veți alege o soție sterilă, incapabilă să aibă copii din cauza vârstei. Gândiți-vă la toate și nu vă lăsați pradă visărilor. Dacă lui Dumnezeu îi place, atunci chiar și o soție sterilă sau bătrână va deveni fertilă, tocmai pentru că ați considerat-o incapabilă de acest lucru. Cunoaștem un bărbat care, pentru a-și crește fiica, a luat o a doua soție, care era considerată sterilă; dar ea l-a făcut din nou tată.

13. Voi încheia acest discurs, dragă frate, citând câteva exemple împrumutate de la păgâni, exemple pe care Dumnezeu ni le pune adesea înainte ca dovadă că ceea ce Îi place Lui este adesea considerat bun chiar și de necreștini. Păgânii au un asemenea respect pentru monogamie încât, atunci când fecioarele intră în căsătorie legitimă, le atribuie întotdeauna ca tovarășe femei care au fost căsătorite o singură dată. Dacă oamenii consideră acest lucru un semn bun, cred că au dreptate. În ceremoniile religioase și alte festivaluri, se dă întotdeauna preferință soțiilor monogame. O flaminică trebuie să fie monogamă, o cerință care se aplică și unui flamen. Monogamia este ținută la o asemenea stimă printre ei încât nici măcar pontifului suprem însuși nu i se permite să se căsătorească a doua oară **.** Dar dacă Satana, batjocorindu-ne, imită cu atâta artă legile sacre ale lui Dumnezeu, nu ar trebui să ne fie rușine că nu oferim Domnului acea jertfă pe care atâția oameni o aduc diavolului, dedicându-i virginitatea sau văduvia lor perpetuă? Cunoaștem fecioarele Vestei și ale Junonei aheene, pe Apollo la Efes și pe Minerva în unele locuri; cunoaștem și preoți casti, de exemplu, desemnați pentru faimosul taur egiptean **.** Soțiile dedicate zeiței Ceres din Africa renunță de bunăvoie la drepturile căsătoriei și îi evită atât de mult pe bărbați încât nu se lasă să fie sărutate nici măcar de propriii lor fii. După senzualitate, diavolul știe cum să se transforme într-un instrument al distrugerii prin însăși abstinența. Cât de criminal este creștinul care respinge abstinența, care i-ar putea servi drept instrument de mântuire! Să luăm ca exemplu acele femei păgâne care au devenit faimoase pentru statornicia lor în monogamie: cum ar fi Dido, care a căutat refugiu într-o țară străină și a fost chiar forțată să se căsătorească cu regele de acolo, dar, pentru a evita o a doua căsătorie, a preferat să se arunce în foc; sau celebra Lucreție: care, pentru că fusese odată, și anume cu forța, în brațele unui străin, și-a spălat fața, acoperită de rușine, cu sânge și nu a vrut să trăiască, cunoscând doi soți. Aș putea găsi mult mai multe astfel de exemple printre creștini, exemple incomparabil mai excelente în aceasta, că este mai bine să trăiești cast decât să mori pentru castitate, pentru că viața și castitatea sunt lucruri care se păstrează mai bine împreună decât să fie separate una de cealaltă prin moarte. Câți oameni sfinți, câte fecioare din cler, s-au dedicat abstinenței și au preferat să se unească cu unicul Dumnezeu! Aproape că au făcut trupul egal spiritului și au tăiat din ei tot ce nu poate intra în Împărăția Cerurilor. Aceasta ne face să credem că cel care dorește să intre în Paradis trebuie să se abțină de la ceea ce nu poate intra în Paradis.

Despre învierea cărnii

Pe. N. Şaburova şi A. Stolyarova.

Pe. N. Şaburova şi A. Stolyarova.

1. Învierea morților este speranța creștinilor. Prin ea suntem credincioși. Adevărul ne obligă să o credem, Dumnezeu revelează adevărul. Dar mulțimea își bate joc, imaginându-și că nimic nu rămâne după moarte. Și totuși, ea oferă jertfe morților și, cu o mulțumire extraordinară, se adaptează gusturilor celor îngropați, orei mesei, astfel încât la cei cărora le neagă orice sentiment, presupune dorința. Dar eu voi bate joc de mulțime, mai ales când îi arde fără milă chiar pe acei morți pe care îi hrănește apoi cel mai delicios, cu același foc care onorează și insultă. O, afecțiune, care se amuză cu cruzime! Săvârșește ea un sacrament sau își bate joc de ea atunci când arde pentru cei arși? Uneori, înțelepții își adaugă opiniile la bârfele mulțimii. Conform școlii lui Epicur, nu există nimic după moarte. Iar Seneca susține că după moarte totul încetează, chiar și moartea însăși. Este suficient, însă, că filosofia nu mai puțin importantă a lui Pitagora și Empedocle și a platonicienilor, dimpotrivă, declară că sufletul este nemuritor și, în plus, la fel ca noi, afirmă că acesta se întoarce la trup [161] . Poate că nu la același lucru, poate că nu doar la uman, astfel încât Euforb este recunoscut ca fiind renăscut în Pitagora, iar Homer într-un păun [162] ; dar ei cel puțin declară restaurarea trupească a sufletului, distorsionând, dar fără a-i nega proprietățile și, deși nu ajung la adevăr, îl ating totuși. Astfel, lumea nu neagă învierea morților chiar și atunci când se înșală.

2. Dacă există într-adevăr o sectă printre slujitorii lui Dumnezeu care este mai asemănătoare cu epicurienii decât cu profeții, știm ce aud saducheii de la Hristos. Căci Hristos avea totul pentru a descoperi ceea ce era ascuns anterior, pentru a confirma ceea ce era șovăitor, pentru a corecta ceea ce era imperfect, pentru a împlini ceea ce fusese prezis, pentru a dovedi învierea morților nu numai prin Sine Însuși, ci și în Sine Însuși. Dar acum ne confruntăm cu noii saduchei, care împărtășesc parțial opinia primilor: jumătate dintre ei admit învierea, și anume învierea sufletului doar, neglijând atât trupul, cât și pe Domnul trupului. Nimeni nu neagă mântuirea substanței trupești, cu excepția acelor eretici care cunosc o altă zeitate. Prin urmare, ei sunt nevoiți să-L reprezinte pe Hristos diferit, astfel încât El să nu aparțină Creatorului. În primul rând, s-au înșelat în privința trupului Său, afirmând, potrivit lui Marcion și Basilide, că nu avea nicio realitate sau, potrivit ereziei lui Valentin și Apelles, că era de o natură cu totul specială. Din aceasta rezultă că ei nu admit mântuirea acelei substanțe pe care o neagă în Hristos și cred că cea mai convingătoare dovadă a învierii ar fi dacă trupul ar fi deja înviat în Hristos.

De aceea am scris un tratat despre trupul lui Hristos, în care afirmăm realitatea sa împotriva celor care dovedesc natura sa iluzorie și natura sa umană împotriva celor care admit proprietatea sa specială, astfel încât Hristos s-a numit pe bună dreptate om și Fiu al omului. Dovedind că a fost o ființă carnală și trupească, respingem astfel erezia și, afirmând că nu trebuie să credem în niciun alt Dumnezeu în afară de Creator, arătăm că Hristos, în Care Dumnezeu este cunoscut, este exact așa cum a declarat Creatorul Său. Fiind respinși în opinia

că Dumnezeu nu este Creatorul trupului, ci Hristos Mântuitorul trupului, ereticii vor fi și ei convinși că neagă învierea trupului. Și afirmăm că exact așa ar trebui să se dezbată cu ereticii, deoarece ordinea cere întotdeauna să se deducă consecințe din premisele principale, pentru a stabili mai întâi ceea ce determină subiectul investigației ulterioare. Ereticii, însă, conștienți de slăbiciunea lor, nu raționează niciodată în ordine. Ei știu bine cât de greu le este să dovedească o altă zeitate în afară de Dumnezeul lumii, cunoscut de toți în mod natural prin mărturia lucrărilor Sale. Fără îndoială, El este mai presus de toate în sacramente și cel mai clar revelat în profeții. Prin urmare, ereticii, aducând ca justificare motivul presupus urgent - și anume, mântuirea omului însuși, care trebuie examinată mai întâi - încep cu chestiunea învierii, căci este mai dificil să crezi în învierea trupului decât într-o singură Dumnezeire.

Și astfel, după ce au lipsit rațiunea de avantajele ordinii logice și, mai mult, după ce au împovărat-o cu îndoieli care vizează degradarea trupului, ei îndreaptă treptat mintea către o altă zeitate, zguduind și distorsionând speranța noastră. Căci oricine a fost doborât de pe înălțimile acelei speranțe pe care o nădăjduise în Creator sau a fost zdruncinat în ea, este ușor înclinat către creatorul unei alte speranțe, în care altfel nu ar fi crezut. Diferența dintre promisiuni cauzează și diferența dintre zei. Astfel vedem că mulți sunt confuzi și își pierd credința în învierea trupului înainte de a pierde credința în unitatea Dumnezeirii. Cât despre eretici, am arătat cu ce arme trebuie să li ne opunem. Și li ne-am opus deja în lucrări speciale: despre unitatea lui Dumnezeu și a Hristosului Său - împotriva lui Marcion, și, de asemenea, despre trupul Domnului - împotriva a patru erezii3 [163] , pentru a pregăti cât mai temeinic întrebarea de față; Prin urmare, trebuie să vorbim acum numai despre învierea trupului, ca și cum ar fi îndoielnică chiar și în noi, adică în creaturile Creatorului. Căci mulți sunt needucați, mulți se îndoiesc de credința lor și încă mai mulți sunt simpli, care vor avea nevoie să fie învățați, călăuziți și întăriți, căci unitatea Dumnezeirii va fi apărată și de această parte. Căci așa cum prin negarea învierii trupului se pune la îndoială, tot așa prin recunoașterea ei se afirmă. Cât despre mântuirea sufletului, cred că nu este nevoie să ne oprim asupra ei în detaliu. Căci aproape niciunul dintre eretici nu o neagă, oricât de mult ar vrea. Cu excepția cazului în care un anume Lucan nu numai că nu cruță nici măcar această substanță, ci, urmându-l pe Aristotel, o distruge, pune altceva în locul ei și crede că ceva al treilea va învia, nici suflet, nici trup, și prin urmare nu un om, ci probabil un urs, căci este lucanian [164] . Și s-a descurcat bine în lucrarea despre diferitele proprietăți ale sufletului5 [165] , a cărui nemurire o apărăm în primul rând, admițând doar dispariția trupului și afirmând mai ales restaurarea lui. [În această lucrare] am adunat și am aranjat în ordine acele întrebări pe care le-am menționat în alte [cărți], dar pe care le-am amânat din diverse motive. Și, întrucât avem obiceiul de a atinge ușor unele întrebări, este necesar să le amânăm până când ceea ce a fost schițat anterior va fi finalizat și ceea ce a fost amânat va apărea în întregime.

3. Pentru a judeca lucrările lui Dumnezeu, bunul simț natural este suficient, dar numai ca mărturie a adevărului și nu ca ajutor al falsității, căci trebuie să existe

acord, și nu contradicție, cu instituția divină. Căci unele lucruri sunt cunoscute chiar din natură însăși, de exemplu: mulți știu despre nemurirea sufletului, totul despre Dumnezeul nostru. Prin urmare, aș putea folosi opinia lui Platon, care afirma că fiecare suflet este nemuritor 6 [166] , și cunoștințele naturale ale oamenilor, care mărturisesc despre Dumnezeul zeilor. Aș putea folosi și alte judecăți generale, proclamându-L pe Dumnezeu ca Judecător: „Dumnezeu vede” și „Îi recomand lui Dumnezeu” 7 [167] . Dar când spun: „Ceea ce este mort este mort”, „Trăiește cât trăiești” sau „Odată cu moartea totul se sfârșește, chiar și moartea însăși”, atunci îmi voi aminti că Dumnezeu a declarat inima mulțimii cenușă și a numit însăși înțelepciunea acestei lumi nebunie; „Atunci, dacă ereticul caută refugiu la profeții mulțimii sau în speculații lumești, voi spune: «Eretice! Depărtează-te de păgân!» Deși toți cei care Îl născociți pe Dumnezeu sunteți la fel, totuși, atâta timp cât faceți aceasta în numele lui Hristos, atâta timp cât vă imaginați creștini, sunteți diferiți de păgân. Întoarceți-i gândurile la el, căci el nu este zidit de ale voastre. De ce căutați sprijin într-un călăuză orb dacă voi înșivă vedeți? De ce vă îmbracă omul gol dacă sunteți îmbrăcați în Hristos? De ce folosiți scutul altcuiva dacă sunteți înarmați cu un apostol? Să învețe păgânii de la voi să mărturisească învierea trupului, mai degrabă decât voi de la el să o negați; căci dacă creștinii ar nega-o, ar trebui să se călăuzească după propria lor știință, și nu după ignoranța mulțimii. Nu va mai fi creștin cel care neagă învierea mărturisită de creștini și o neagă prin aceleași argumente pe care le folosește un necreștin.” Luați de la eretici doar opiniile pe care le au în comun cu păgânii, astfel încât să-și bazeze cercetările doar pe Scriptură, și nu vor rezista. Căci bunul simț natural este inspirat de însăși simplitatea, unanimitatea și sinceritatea opiniilor și este considerat mai de încredere, deoarece definițiile sale sunt adevărate, deschise și cunoscute tuturor. Rațiunea divină, dimpotrivă, locuiește în miez, nu la suprafață și adesea nu coincide cu ceea ce este vizibil tuturor.

4. Prin urmare, ereticii încep de la început cu ceea ce cred că este ușor să captiveze mintea, și anume cu noțiunile lor generale preferate, pe care își construiesc conjecturile. Căci vei auzi ceva mai repede sau mai bine de la un eretic decât de la un păgân? Nu hulesc ei continuu și pretutindeni carnea pentru originea, compoziția, imperfecțiunea, distrugerea sa finală, pentru că este impură de la început, venind din țărâna pământului, apoi și mai impură din impuritatea sămânței sale și este lipsită de valoare, slabă, criminală, împovărată, grea, iar apoi, pentru a-și completa lipsa de valoare, este aruncată în pământ, originea sa, sub numele de cadavru și este în cele din urmă condamnată să-și piardă chiar și acest nume și să rămână fără niciun nume, supusă și morții? Nu vrei, așadar, spune înțeleptul, să te convingi că această carne, lipsită de vedere, de atingere și de memorie, va fi într-o zi restaurată din corupție în întregime, din gol în solid, din gol în plin, în general din nimic în ceva, când, desigur, focul, apa, stomacurile animalelor sălbatice, recoltele păsărilor, intestinele peștilor și chiar timpul care mistuie totul o vor restaura? Și trebuie, prin urmare, să o așteptăm așa cum a pierit, astfel încât șchiopii, strabii, orbii, leproșii și paraliticii se vor întoarce, deși noi nu vrem să fim restaurați în starea noastră anterioară? Sau se vor întoarce nevătămați, astfel încât să ne fie frică să suferim din nou același lucru? Ce se va

întâmpla atunci cu carnea? Va avea nevoie din nou de toate? Mai presus de toate, de mâncare și băutură? Și de respirație pentru plămâni, de poftă pentru intestine și stomac, de nerușinare pentru părțile pubiene, de muncă pentru toate mădularele? Din nou de furuncule și răni, de febră și gută? Și de moartea dorită? Desigur, dorința de a returna o astfel de carne se va reduce din nou la dorința de a scăpa de ea. Încă vorbim despre asta foarte, foarte decent, în maniera noastră modestă caracteristică. Și cât limbaj vulgar este permis păgânilor sau ereticilor, puteți afla la întâlnirile lor.

5. Întrucât, așadar, chiar și cei ignoranți sunt capabili să se ghideze după principiile bunului simț și întrucât ei îi încurcă din nou pe cei îndoielnici și pe cei simpli și întrucât ei formează primul berbec care este adus împotriva noastră, zguduind însăși natura cărnii, este necesar ca noi, mai întâi de toate, să întărim demnitatea cărnii, înlăturând vina cu laude. Astfel, ereticii ne obligă să studiem retorica, precum și filosofia. Chiar dacă acest mic corp fragil și fragil, pe care se tem să-l numească rău, ar fi opera îngerilor, așa cum cred Menandru și Marcus , sau creația unei ființe de foc, tot un înger, așa cum afirmă Apelles, patronajul unei zeități secundare ar fi suficient pentru autoritatea cărnii. Îngerii, după cum se știe, sunt următorii ca rang după Dumnezeu. Dar acum, oricare ar fi cel mai înalt Dumnezeu al unui eretic sau altul, aș putea pe bună dreptate să deriv demnitatea cărnii de la El, întrucât dorința de a-l produce I-ar aparține. Căci El ar fi împiedicat cu siguranță apariția ei dacă nu ar fi vrut să ia ființă, deoarece știa de crearea ei. Prin urmare, și din punctul lor de vedere, trupul este lucrarea lui Dumnezeu.

Fiecare lucrare aparține Celui care a îngăduit-o să fie. Este bine însă că foarte multe dintre învățăturile lor, și de altfel destul de clare, 9 [169] predau întreaga creație a omului Dumnezeului nostru. Voi, cei care credeți în unitatea Lui, știți cum este El. Poate că deja începeți să vă placă trupul, al cărui Creator este atât de mare. — „Dar lumea”, spuneți voi, „este lucrarea lui Dumnezeu”, și totuși forma acestei lumi, după mărturia apostolului, trece (1 Corinteni 7:31), și de aceea restaurarea lumii nu este prezisă, deși este lucrarea lui Dumnezeu. — „Dar dacă întregul nu se restaurează după distrugere, de ce să se restaureze partea?” — Desigur, nu este nevoie, dacă partea este egală cu întregul. Dar arătăm diferența. În primul rând, totul a fost cu adevărat creat prin Cuvântul lui Dumnezeu și fără El nimic nu a fost creat (cf. Ioan 1:3); mai mult, și trupul a fost creat prin Cuvântul lui Dumnezeu, astfel încât, conform instituirii, nimic nu ar trebui să existe separat de Cuvânt. Căci Dumnezeu a zis mai înainte: „Să facem om” (Gen. 1:26), și, mai mult, cu mâna Lui, pentru superioritatea Lui, ca să nu fie egal cu lumea. Și Dumnezeu l-a creat pe om, spune Scriptura **(27)** . Motivul acestei mari diferențe dintre om și creatură este, fără îndoială, în firea lucrurilor. Căci ceea ce este creat este inferior celui pentru care a fost creat, dacă într-adevăr a fost creat pentru om, căruia Dumnezeu i l-a dat apoi. Este drept, așadar, că întreaga creație a venit la ființă ca o slujitoare numai prin porunca, autoritatea și puterea Cuvântului. Dimpotrivă, omul, ca stăpân al său, este înălțat de Dumnezeu Însuși și creat de El, ca să poată domni. Amintiți-vă că omul, în

sens propriu, este numit carne, pentru că a fost primul care a primit numele de om: Și Dumnezeu a făcut pe om, țărână din pământ (2:7). Deja om, dar tot țărână. Și i-a suflat în nări suflare de viață și omul, adică țărână, s-a făcut un suflet viu, iar Dumnezeu a așezat pe om, pe care îl crease, în rai (7-8). Astfel, omul a fost la început doar țărână și abia apoi a devenit întreg. Aș putea afirma că tot ceea ce Dumnezeu a prevăzut pentru om și i-a promis în general aparține nu numai sufletului, ci și trupului, dacă nu în virtutea unei origini comune, atunci, în orice caz, prin drept de întâietate.

6. Prin urmare, poate voi continua, dacă pot da cărnii atâta onoare pe cât a spus Cel care a creat-o. Căci era deja atât de glorios că un lucru atât de lipsit de valoare precum țărâna se afla în mâinile lui Dumnezeu, orice ar fi fost ele, și era suficient de fericit cu simpla lor atingere. Dar ce mirare dacă creația a luat ființă prin simpla atingere a lui Dumnezeu, fără nicio altă acțiune? Căci ce lucrare măreață a fost formarea acestei materii! De atâtea ori a fost onorată, de câte ori a simțit mâna lui Dumnezeu, când a fost atinsă, când o parte a fost luată din ea, când a fost separată, când a fost formată. Gândiți-vă cum Dumnezeu a fost ocupat și preocupat doar de ea - mâna, mintea, acțiunea, planul, înțelepciunea, grija și, mai presus de toate, bunăvoința Lui, care a trasat imaginea, erau îndreptate către ea. Și orice formă ar fi luat țărâna, Hristos a fost gândit în ea, care într-o zi avea să devină om, căci Cuvântul urma să devină țărână și carne, care atunci erau încă pământ. Căci la început Tatăl i-a zis Fiului: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră” (Geneza 1, 26). Și Dumnezeu a creat pe om, adică pe ceea ce a fost creat de El și l-a creat după chipul lui Dumnezeu **(27)** , adică după chipul lui Hristos. Căci și Cuvântul era Dumnezeu și, arătându-Se după chipul lui Dumnezeu, nu a socotit o pradă de apucat să fie deopotrivă cu Dumnezeu (cf. Filipeni 2, 6). De aceea, chiar și atunci această țărână, îmbrăcându-se în chipul lui Hristos, care urma să se arate în trup, nu era numai lucrarea lui Dumnezeu, ci și o arvună.

De ce atunci (cu intenția de a distruge originea cărnii) ar trebui să denigrem acum cuvântul pământ ca denumire a unui element impur și josnic? Căci dacă o altă materie ar fi folosită pentru a crea omul, ne-am aminti de înălțimile Creatorului, care, alegând-o, declarând-o și atingând-o, a făcut-o vrednică. Mâna lui Fidias îl creează pe Jupiter olimpianul din fildeș10 [170] și nu mai sunt venerate oasele unui animal sălbatic și, în plus, foarte stângaci, ci imaginea celui mai înalt zeu al lumii, și nu datorită elefantului, ci datorită marelui Fidias. Așadar, nu ar purifica Dumnezeul Cel Viu, Dumnezeul adevărat, orice materie josnică și nu ar elibera-o de orice defect? Va prevala opinia că omul îl poate crea pe Dumnezeu mai bine decât Dumnezeu îl poate crea pe om? Chiar dacă țărâna este acum o sursă de ispită, ea a devenit deja altceva. Acum posed carne, și nu pământ, deși se spune despre carne: Pământul este și în pământ te vei întoarce (Gen. 3:19). Aceasta este o chestiune de origine, nu de substanță. I se dă o existență mai nobilă decât originea sa și mai fericită datorită schimbării care a avut loc în ea. Căci aurul este pământ, căci este din pământ; dar este pământ doar până când a devenit aur, o materie cu totul diferită, mai glorioasă și mai

nobilă, deși provine dintr-un strămoș nu foarte pur. Așa că a binevoit lui Dumnezeu să extragă aurul cărnii din țărână, pe care voi îl considerați murdărie, și astfel să-i răscumpere originea.

7. Dar poate că demnitatea trupului este mai mică pentru că mâna lui Dumnezeu nu l-a atins însăși, așa cum a atins țărâna? Dar, din moment ce a atins țărâna pentru ca carnea să se formeze din țărână, cu siguranță a cunoscut treburile trupului. Dar aș vrea să știți și când și cum a crescut carnea din țărână. Căci acele tunici de piele (cf. Gen. 3:21) pe care Adam și Eva le-au îmbrăcat când au fost alungați din rai nu au fost, așa cum presupun unii, o transformare din țărână în carne, întrucât Adam recunoscuse anterior în carnea soției sale urmașul substanței sale: Aceasta este acum os din oasele mele și carne din carnea mea (2:23); și ceea ce a fost luat din bărbat pentru a forma femeia era alcătuit din carne; dar dacă Adam ar fi fost atunci încă țărână, presupun că ar fi fost alcătuit din țărână. Așadar, țărâna s-a transformat în carne și a fost absorbit de ea. Când? Când omul a devenit un suflet viu prin suflarea lui Dumnezeu, prin căldură, care a fost capabilă într-un fel să usuce țărâna, astfel încât aceasta a dobândit o altă calitate, devenind, ca să zicem, un vas de lut, adică carne. Așadar, olarul este capabil, acționând asupra focului, să condenseze lutul într-o masă solidă și dintr-o formă să producă o alta, mai bună decât cea anterioară, deja de un fel special și cu propriul său nume. Căci, deși este scris: „Va vorbi oare lutul olarului?” (Romani 9:20), adică, oare va întreba omul pe Dumnezeu, iar dacă apostolul vorbește despre vase de lut (2 Corinteni 4:7), atunci omul este lut, pentru că el a fost mai înainte țărână, iar carnea este un vas de lut, pentru că a fost formată din lut prin căldura suflării divine. Atunci a fost acoperită cu tunici de piele, adică acoperită cu piele. La urma urmei, acolo unde pielea este ruptă, carnea este peste tot expusă. Prin urmare, ceea ce acum devine piele când este dezbrăcată, a fost îmbrăcăminte când a fost îmbrăcată. Și astfel, apostolul, numind circumcizia dezbrăcarea de trup (Coloseni 2:11), declară că pielea este îmbrăcăminte.

Din moment ce așa stau lucrurile, aveți atât țărână glorificată de mâna lui Dumnezeu, cât și carne și mai glorioasă de suflarea lui Dumnezeu, care în același timp a abandonat rămășițele de țărână și a fost împodobită cu un suflet. Ești tu mai priceput decât Dumnezeu? Și totuși nu pui pietrele prețioase ale Sciției și Indiei și grăuntele strălucitoare ale Mării Roșii în plumb, sau în cupru, sau în fier, sau chiar în argint, ci le pui în cel mai bun și mai frumos bătut aur. De asemenea, pentru cele mai parfumate untdelemne pregătești dinainte vase potrivite, iar pentru săbiile de fier alegi teci vrednice. Oare Dumnezeu, așadar, pentru umbra sufletului Său, pentru suflarea Duhului Său, pentru lucrarea buzelor Sale, a făcut un mormânt extrem de disprețuitor, condamnându-le astfel la un locuință nedemnă? Dar nu a pus El sufletul în carne, sau mai degrabă l-a sădit și l-a amestecat cu carnea și le-a unit astfel încât să se poată pune la îndoială dacă trupul îmbracă sufletul sau sufletul trupul, dacă carnea ascultă de suflet sau sufletul de carne? Totuși, trebuie să presupunem că sufletul, ca ființă mai apropiată de Dumnezeu, conduce și domnește. Trupul este glorificat prin

faptul că conține sufletul, care este apropiat de Dumnezeu și îl face capabil să domnească. Căci ce folos are sufletul la natură, ce desfătare a lumii, ce plăcere în elemente, separat de trup? Nu este oare așa? Prin el este prevăzut cu toate organele simțurilor: văzul, auzul, gustul, mirosul, atingerea. Prin el este înzestrat cu puterea divină de a face totul numai prin cuvânt, chiar și ceea ce este indicat în tăcere. Căci cuvântul însuși provine dintr-un organ trupesc. Artele se exercită prin trup, studiile învățate, talentele prin trup, faptele, munca, îndatoririle prin trup, iar întreaga viață a sufletului este întemeiată pe trup, astfel încât pentru suflet a nu trăi nu este altceva decât a fi separat de trup. Moartea însăși este o lucrare a trupului, așa cum este și viața. Mai mult, dacă totul este supus sufletului prin trup, atunci prin acest fapt este supus și trupului. Trebuie să trăiești împreună cu ceea ce te face capabil să te bucuri de viață. Așadar, deși trupul este considerat slujitoarea și sclava sufletului, el apare ca și complice și comoștenitor al acestuia. Dacă este așa în viața temporală, de ce nu și în cea veșnică?

8. Aceasta este ceea ce am vrut să prezint în favoarea trupului, având în vedere fundamentele generale ale existenței umane. Acum să vedem, pornind de la temeiuri specific creștine, ce avantaje are această substanță fragilă și impură la Dumnezeu. Este suficient că niciun suflet nu poate găsi mântuirea dacă nu crede în timp ce locuiește în trup. Trupul, așadar, este ancora mântuirii. Întrucât mântuirea unește sufletul cu Dumnezeu, trupul este cel care face posibilă această unire. Căci trupul este spălat pentru ca sufletul să fie curățit, trupul este uns pentru ca sufletul să fie sfințit, trupul este semnat pentru ca sufletul să fie întărit, trupul este umbrit prin punerea mâinilor pentru ca sufletul să fie luminat de Duhul, trupul este hrănit de trupul și sângele lui Hristos pentru ca sufletul să fie și el hrănit de Dumnezeu. Prin urmare, ceea ce este unit în muncă nu poate fi împărțit în răsplată. Căci chiar și jertfele care sunt plăcute lui Dumnezeu, mă refer la smerenia sufletului, posturi, mese târzii și sărace și aspectul trist care le însoțește, trupul le oferă în propriul său dezavantaj. Virginitatea, văduvia, căsătoria în secret castă, monogamia, sunt oferite și ele lui Dumnezeu în detrimentul bunurilor trupești. Dar ce părere ai despre trup când se zbate, târâtă spre a fi măcelărită și expusă urii publice pentru că mărturisește numele creștin, când lâncezește în închisoare, josnic lipsită de lumină, având nevoie de toate, trăind în mizerie, duhoare și umilință, neavând libertate nici măcar în somn, căci este legată în patul său și înțepată cu paie; când în plină zi este chinuită cu tot felul de instrumente de tortură; când, în cele din urmă, este distrusă de chinuri muritoare, arzând de dorința de a muri pentru Hristos, după ce a plătit datoria față de El, și adesea pe aceeași cruce, ca să nu mai vorbim de execuții mai cumplite? Superb binecuvântat și preaslăvit este acel trup care se poate înfățișa înaintea feței lui Hristos Domnul, după ce a plătit această mare datorie. Și datoria sa față de Hristos este una singură: să înceteze complet să fie datornic și, după ce a plătit-o, va fi cu atât mai ferm legată [de Hristos], căci va deveni liberă.

9. Repet așadar: dacă Dumnezeu a făcut trup cu propriile Sale mâini după chipul Său, dacă l-a însuflețit cu suflarea Sa după asemănarea vieții Sale, dacă l-

a așezat deasupra oricărei creații pentru a locui în el, a-l folosi și a-l domni peste el, l-a îmbrăcat cu misterele și preceptele Sale, îi iubește puritatea, aprobă mortificarea lui, îi prețuiește suferințele, nu va învia oare acest trup, fiind atât de aproape de Dumnezeu? Doamne ferește, Doamne ferește ca lucrarea mâinilor Sale, grija gândului Său, foaletul suflării Sale, regina creației Sale, moștenitoarea generozității Sale, slujitorul religiei Sale, războinica mărturiei Sale, sora Hristosului Său, să fie sortită pierzării veșnice! Că Dumnezeu este bun, știam; că numai El este perfect, am învățat de la Hristosul Său. El, care poruncește iubire mai întâi față de Sine și apoi față de aproapele nostru,11 [171] va împlini El Însuși ceea ce prescrie. El va iubi trupul, atât de aproape de El: Este slab, dar puterea se desăvârșește în slăbiciune (2 Corinteni 12:9); este slabă, dar numai bolnavii au nevoie de doctor (Luca 5:31); este josnică, dar noi arătăm mai multă favoare celor josnici (1 Corinteni 12:23); este pierdută, dar: Eu, spune Hristos, am venit să mântuiesc ce era pierdut (Luca 19:10); este păcătoasă, dar Domnul spune: Doresc mai mult mântuirea păcătosului decât moartea lui (Ezechiel 18:23); este condamnată, dar Eu, spune Domnul, voi lovi și voi vindeca (Deuteronom 32:39). De ce atunci învinovățiți în trup pe cel ce așteaptă pe Dumnezeu, pe cel ce se încrede în Dumnezeu? Dumnezeu dă slavă celui pe care îl ajută. Aș îndrăzni să spun: dacă aceste nenorociri nu s-ar fi întâmplat trupului, atunci bunătatea, mila, compasiunea, toată puterea binefăcătoare a lui Dumnezeu nu și-ar fi găsit folos.

10. Luați doar acele pasaje din Scriptură care condamnă trupul; luați-le și pe cele care îl glorifică. Ori de câte ori este degradat, luați aminte la el. Fixați-vă privirea și când este înălțat. Tot trupul este iarbă (Isaia 40:6). Dar Isaia nu a spus numai aceasta, ci și: Tot trupul va vedea mântuirea lui Dumnezeu **(5)** . Ei observă că Dumnezeu spune în Geneza: Duhul Meu nu va rămâne în oamenii aceștia, pentru că sunt trup (Geneza 6:3). Dar să audă din gura lui Ioel: Voi turna Duhul Meu peste tot trupul (2:28). Și trebuie să-l cunoașteți pe apostol nu numai din acele texte în care condamnă adesea trupul. Căci, deși spune că nimic bun nu locuiește în trupul lui (cf. Romani 7:18), deși afirmă că cei ce sunt în trup nu pot fi plăcuți lui Dumnezeu (8:8), pentru că trupul poftește împotriva Duhului (Galateni 5:17), și dacă și în alte locuri spune ceva similar, el condamnă nu substanța trupului, ci faptele lui [172] . Vom arăta în alte locuri că trupul trebuie mustrat doar pentru a cenzura sufletul, care subjugă trupul pentru a-și sluji sieși. Totuși, în aceleași Epistole, Pavel spune că poartă semnele (stigmata) lui Hristos pe trupul său (cf. Gal. 6:17), că interzice întinarea trupului nostru, căci este templul lui Dumnezeu (cf. 1 Cor. 3:16-17), că consideră trupurile noastre ca fiind mădulare ale lui Hristos (6:15) și ne îndeamnă să-L purtăm și să-L slăvim pe Dumnezeu în trupul nostru **(20)** . Dacă deci umilințele trupului împiedică învierea lui, nu contribuie oare virtuțile lui cu mult mai mult la ea? Căci este mai potrivit ca Dumnezeu să aducă la mântuire ceea ce a condamnat odată, decât să condamne la pierzare ceea ce a lăudat odată.

11. Până acum am lăudat trupul împotriva dușmanilor săi, care sunt totuși cei mai buni prieteni ai ei. Căci nimeni nu trăiește atât de trupesc precum cei care

neagă învierea trupului: cel care neagă pedeapsa disprețuiește chiar și cerințele stricte ale doctrinei. Despre ei, Paracletul vorbește frumos prin profetesa Prisca: „Cei trupești urăsc trupul”. [173] Dar dacă demnitatea trupului este de așa natură încât îi poate promite răsplata mântuirii, nu ar trebui să luăm în considerare și puterea, tăria și autoritatea lui Dumnezeu Însuși? Este El capabil să restaureze și să reconstruiască cortul trupului, care a fost risipit, devorat și distrus în felurite moduri? Dar nu ne-a dat El exemple ale puterii Sale în lumea naturii, manifestate tuturor, astfel încât nimeni să nu creadă că cunoaște un Dumnezeu în care trebuie să credem și să credem cu precizie în Omnipotența Sa?

Într-adevăr, printre filozofi puteți găsi unii care susțin că această lume nu este nici zămislită, nici creată [174] . Însă aproape toți ereticii au o opinie mult mai bună, fiind de acord că lumea este zămislită și creată și atribuie crearea ei Dumnezeului nostru. Credeți, așadar, cu tărie că Dumnezeu a creat toate acestea din nimic (ex ni-hilo) și atunci l-ați cunoscut pe Dumnezeu, crezând că aceasta este Omnipotența lui Dumnezeu. Căci unii, care nu sunt capabili să creadă acest lucru de la început, îi urmează pe filosofi, presupunând că Dumnezeu a format universul din materie prefabricată. Dar chiar dacă acest lucru ar fi într-adevăr așa, ar fi totuși necesar să se susțină că, în această transformare a materiei, El a creat substanțe complet diferite și forme complet diferite de cele care erau anterior în materie. Prin urmare, nu aș fi mai puțin în favoarea opiniei că El a creat lumea din nimic, dacă El a creat ceea ce nu exista deloc înainte. Căci ce diferență face dacă a veni la existență din nimic sau din ceva, dacă ceea ce nu a fost niciodată vine la existență și dacă „a fi nimic” (nihil fuisse) înseamnă „a nu fi deloc”? Și invers, „a fi” înseamnă „a fi ceva” (non nihil). Dar chiar dacă există o diferență, ambele sunt totuși în favoarea mea. Căci dacă Dumnezeu a creat totul din nimic, El poate crea și carne, care devenise nimic, din nou din nimic. Și dacă El a produs totul din altă materie, El poate chema și carnea (oricât de pierdută) la viață din altă materie. În orice caz, Cel care a creat este capabil și să recreeze, căci este mult mai dificil să creezi decât să recreezi, mai dificil să începi decât să continui. Așadar, trebuie să considerați învierea cărnii o chestiune mai ușoară decât crearea ei.

12. Acum îndreptați-vă privirea către exemplele puterii divine. Ziua moare în noapte și totul este îngropat în întuneric. Frumusețea lumii se estompează și toate lucrurile sunt cufundate în întunericul morții. Totul devine întunecat, tăcut, amorțit; peste tot este o acalmie și totul jelește lumina care a pierit. Și totuși lumina renaște din nou în întreaga lume, la fel, întreagă și nevătămată, cu splendoarea ei, cu bogăția ei, cu soarele, ucigându-și moartea, noaptea, deschizându-și mormântul, întunericul, devenind propriul său moștenitor, până când noaptea, la rândul ei, renaște cu tot ce-i aparține. Căci razele stelelor, pe care zorii le-a stins, se aprind din nou; iar constelațiile, care pentru o vreme sunt luate din vedere, se întorc din nou; iar suprafața oglindită a lunii, care se epuizează în timpul lunii, capătă din nou frumusețe. Iarna și vara, primăvara și toamna se întorc cu puterile, proprietățile și roadele lor. Desigur, pământul se supune cerului: îmbracă copacii după ce au căzut frunzele, colorează din nou

florile, face să crească iarba, produce semințele pe care pământul le-a acceptat și nu înainte ca acestea să le fi acceptat. Ce minune! Dintr-un distrugător, pământul devine un conservator; fură pentru a întoarce, distruge pentru a păstra, dăunează pentru a restaura, epuizează pentru a crește. Și într-adevăr, returnează mai fertil și mai abundent ceea ce a distrus, transformă pierderea în profit, ceea ce a fost luat în surplus, pierderea în avantaj. Pe scurt, tot ce a fost creat este restaurat. Tot ce ai întâlnit a fost deja, tot ce ai pierdut se va întoarce. Totul se repetă, totul revine la starea sa, pentru că a dispărut înainte; totul începe, pentru că a încetat înainte. Totul se termină tocmai pentru a fi din nou, totul piere de dragul conservării sale.

Întreaga această ordine a ciclului, așadar, mărturisește învierea morților. Dumnezeu a pecetluit-o în lucrările Sale înainte de a o scrie și a predicat-o prin puterea Sa înainte de a o rosti. Dumnezeu ți-a trimis mai întâi natura ca învățător, intenționând să-ți trimită profeția, pentru ca tu, un discipol al naturii, să poți crede mai ușor profeția, pentru ca să poți accepta imediat ceea ce ai auzit, din moment ce ai văzut-o deja peste tot, și pentru ca să nu te îndoiești că Dumnezeu, care, după cum știi, este Restauratorul tuturor lucrurilor, va învia și trupul. Și dacă într-adevăr totul este înviat pentru om și spre folosul lui, și, înviind pentru om, este cu siguranță înviat și pentru trup, oare trupul, pentru al cărui drag și în folosul căruia nimic nu piere, piere el însuși cu totul?

13. Dacă universul nu arată îndeajuns chipul învierii, dacă creația nu o confirmă în vreun fel (căci unele părți ale sale nu suferă atât moartea, cât încetarea, și nu renașterea, ci transformarea), atunci iată înaintea voastră cea mai completă și mai sigură imagine a acestei nădejdi, o ființă însuflețită, supusă atât vieții, cât și morții. Mă refer la o pasăre care trăiește în Răsărit, remarcabilă prin raritatea sa și minunată prin capacitatea sa de a trăi: murind de la sine, se înnoiește; murind și întorcându-se în ziua nașterii sale, pasărea phoenix apare acolo unde nu era nimeni altcineva, din nou cea care nu mai era, diferită și aceeași. Ce poate fi mai clar și mai convingător pentru subiectul nostru? Și la ce mai servește această dovadă? Chiar și în Scriptura Sa, Dumnezeu spune: Vei înflori ca pasărea phoenix (Ps. 91:13) [175] , adică după moarte și îngropare, ca să credeți că și din foc se poate lua substanța trupului. Domnul a spus că suntem mai buni decât multe vrăbii (Matei 10:31). Dacă nu suntem mai buni decât mulți phoenix, nu contează. Dar ar trebui oamenii să piară pentru totdeauna dacă păsările arabe sunt încrezătoare în învierea lor?

14. Acestea sunt caracteristicile puterii divine, pe care Dumnezeu le-a revelat nu mai puțin în imaginile naturii decât în cuvinte. Dar poate că ne vom îndrepta și către cuvintele și preceptele Sale însele, căci în acest fel aducem, în general, ordinea cuvenită în subiectul în discuție. Căci am început cu demnitatea trupului, dacă este de așa natură încât, după distrugerea sa, merită să fie mântuit. Apoi am considerat puterea lui Dumnezeu, dacă este de așa natură încât este capabilă să salveze ceea ce a fost distrus. Întrucât am dovedit ambele, aș vrea să examinați dacă există un motiv atât de serios încât să se ceară învierea

trupului ca ceva necesar sau cel puțin în întregime conform rațiunii. Căci trebuie remarcat că, deși trupul este capabil de restaurare și, deși Dumnezeu este capabil să-l restaureze, totuși trebuie să existe mai întâi o cauză pentru restaurarea lui. Așadar, înțelegeți motivul pentru aceasta, voi, cei care studiați cu Dumnezeu, care este la fel de perfect în bunătate pe cât este de drept, perfect în Sine și drept în raport cu noi.

Dacă omul nu ar fi păcătuit, l-ar fi cunoscut pe Dumnezeu cel bun doar din proprietățile Sale naturale. Dar acum simte dreptatea Lui și din inevitabilitatea cauzei, dar împreună cu dreptatea Lui simte bunătatea Lui. Căci încurajând binele și pedepsind răul, El arată dreptatea, iar prin ambele sentințe promovează binele, protejând pe unul și pedepsind pe celălalt. Împreună cu Marcion, veți înțelege mai bine dacă toate acestea aparțin lui Dumnezeu. Între timp, Dumnezeul nostru este așa: El este prin dreptate Judecător, pentru că este Domn - prin dreptate Domn, pentru că Creator - prin dreptate Creator, pentru că Dumnezeu. De aici rezultă că acel Dumnezeu necunoscut al ereticilor nu este prin dreptate judecător, pentru că nu este Domn, prin dreptate nu este Domn, pentru că nu este Creator, și nu știu dacă este Dumnezeu cel care nu este Creator, pentru că nu este Dumnezeu, și nu este Domn, pentru că nu este Creator. Așadar, dacă este cel mai potrivit ca Dumnezeu, Domnul și Creatorul, să judece o persoană întrebând dacă a încercat să-și cunoască Domnul și Creatorul și să-L onoreze sau nu, atunci această judecată necesită și o înviere.

În aceasta, adică în executarea judecății care este proprie lui Dumnezeu, rezidă principalul motiv, ba chiar necesitatea învierii. În ceea ce privește cunoașterea ei, trebuie să examinați dacă sentința divină se va extinde la ambele substanțe ale omului, la suflet și la trup. Căci ceea ce este supus judecății este, de asemenea, capabil de înviere. Afirmăm, în primul rând, că credem în plenitudinea și perfecțiunea judecății lui Dumnezeu, căci va fi ultima și, prin urmare, veșnică; în plus, va fi dreaptă, căci nu va exista defecte în ea și, prin urmare, demnă de Dumnezeu, deoarece va fi deplină și perfectă, în conformitate cu îngăduința Lui. Dar judecata va fi deplină și perfectă numai dacă omul întreg apare în fața ei. Și dacă un om întreg constă dintr-o uniune a două substanțe, atunci trebuie să le prezinte în fața judecății: căci trebuie judecat ca întreg și nu ar trăi dacă nu ar fi întreg. Așadar, așa cum a trăit, așa trebuie să se prezinte la judecată, deoarece întreaga sa viață este supusă încercării: viața este cauza încercării și este necesar să se judece tot atâtea substanțe câte au fost în timpul vieții.

15. Să rupă mai întâi potrivnicii noștri legătura trupului cu sufletul în treburile vieții, ca apoi să o rupă cu îndrăzneală în răsplătirea pentru viață. Să nege participarea la fapte, ca apoi, pe bună dreptate, să nege o împărtășire la răsplătire. Trupul nu trebuie condamnat, dacă nu are parte de cauza lui. Să fie înviat doar sufletul, dacă singur a plecat din viață. Dar în singurătate lasă cât de puțin trece prin ceea ce a mai rămas, adică prin viața pământească. Sufletul este atât de strâns legat de viață, încât nici măcar gândurile nu le despărțim de comuniunea cu trupul, chiar dacă sunt solitare, deși nu și-au găsit împlinirea prin

trup; tot ce face sufletul în inimă, face în trup, cu trupul și prin trup. De aceea, Domnul, când ne mustră gândurile, pomenește tocmai această parte a trupului, cetatea sufletului: De ce gândiți răul în inimile voastre (Matei 9, 4) și: Cine privește la poftă a și preacurvit în inima lui (5, 28). Așadar, un gând, chiar și fără acțiune și fără punerea în aplicare, este un act al trupului. Dar dacă organul principal al simțurilor, care se numește ήγεμονικόν [176] , se află în creier, sau la mijlocul dintre sprâncene, sau oriunde vor filozofii, trupul va fi organul gândirii (cogitatorium) al sufletului. Atâta timp cât sufletul este în trup, nu se descurcă niciodată fără el. Și trupul nu face nimic fără suflet, fără de care nu există. Gândiți-vă, de asemenea, dacă nu prin trup se realizează gândurile, care sunt cunoscute din afară cu ajutorul lui. O singură mișcare a sufletului este suficientă - și chipul îl face cunoscut: chipul este oglinda tuturor intențiilor. Ereticii pot nega participarea la fapte, dar nu pot nega participarea la gânduri. În același timp, ei enumeră crimele trupului: prin urmare, pentru păcatele sale, va primi pedeapsa. Noi, dimpotrivă, le arătăm virtuțile trupului: prin urmare, va primi o răsplată pentru virtutea sa. Și dacă sufletul este cel care acționează și îndeamnă la orice, atunci ascultarea este caracteristică trupului. Nu trebuie să se creadă că Dumnezeu este fie un Judecător nedrept, fie un Judecător nepăsător: nedrept dacă îl privează pe participant de faptele bune de răsplată, nepăsător dacă îl eliberează de pedeapsă pe participant de faptele rele. Între timp, judecata umană este considerată perfectă atunci când, în fiecare caz, îi descoperă pe executori și îi tratează fără complicitate și rea-voință, astfel încât aceștia împart atât pedeapsa, cât și răsplata cu principalii vinovați.

16. Dacă atribuim puterea sufletului și ascultarea trupului, trebuie să avem grijă ca adversarii noștri să nu respingă această judecată prin alte argumente, căci vor să definească în mod fals trupul ca slujind sufletului, nu ca o slujitoare, astfel încât să nu-l recunoască ca un aliat al sufletului. Cu siguranță vor spune că slujitorii și aliații au dreptul să-și aleagă îndatoririle și, în ambele cazuri, sunt liberi să decidă singuri, căci sunt oameni. De aceea, ei împart recompensele cu cei cărora le-au oferit de bunăvoie serviciile lor. Dar trupul, care în sine nu gândește sau nu simte nimic, este incapabil de voință sau de nevoie, se dovedește a fi mai degrabă un vas al sufletului, instrumentul său, decât un slujitor. Prin urmare, numai sufletul ar trebui judecat - pentru modul în care a folosit vasul trupului. Vasul în sine, desigur, nu este supus sentinței, așa cum o cupă în care cineva a preparat otravă nu este pedepsită, nici o sabie cu care cineva a comis un jaf nu este dată fiarelor sălbatice.

Carnea, așadar, este nevinovată în măsura în care faptele rele nu-i pot fi imputate ca o crimă și atunci nimic nu o împiedică să obțină mântuirea în virtutea nevinovăției sale. Căci, deși nici faptele bune, nici cele rele nu ar trebui să i se impute, totuși este mai potrivit ca mila divină să-i elibereze pe cei nevinovați. Căci aceasta ar trebui să facă binefăcătorii. Și este potrivit ca Binefăcătorul Desăvârșit să dea chiar și ceea ce nu este obligat să dea. Dar întreb: este paharul, nu spun otrăvit, în care se aruncă moartea, ci contaminat de suflarea unei tribe, a unui preot al Cibelei, a unui gladiator sau a unui călău [177] - în

opinia ta, este mai puțin vrednic de condamnare decât buzele lor? Căci suntem obișnuiți să spargem paharul pe care l-am murdărit sau pe care nu ne place și ne mâniem și mai tare pe slujitor. Și cine nu ar lua o sabie pătată cu sânge din casa sa, cu atât mai puțin din dormitor, ca să nu mai vorbim de pe pernă, prevăzând că nu va vedea nimic în somn decât ura sufletelor, chinuindu-l și tulburându-l pe cel care împarte patul cu sângele lor? Dimpotrivă, un vas cunoscut doar ca fiind bun, încercat prin slujire credincioasă, este împodobit cu cununi ale celui care bea din el și este umplut cu flori ca semn de onoare. O sabie pătată cu sânge în război, care este mai bună decât sabia unui ucigaș, va fi răsplătită pentru meritele sale, fiind numărată printre obiectele sacre. Astfel, se pot pronunța sentințe împotriva vaselor și instrumentelor, care participă astfel la meritele proprietarilor și utilizatorilor lor.

Am adus toate acestea în discuție pentru a ilustra argumentele lor, deși diferența obiectelor încalcă analogia. Căci fiecare vas și instrument este luat din exterior, materia lor fiind cu totul străină de substanța omului. Dar carnea, concepută, formată și născută în pântecele mamei împreună cu sufletul, este unită cu aceasta în fiecare acțiune. Căci, deși carnea este numită de apostol vas, pe care el poruncește să fie păstrată cu cinste (1 Tesaloniceni 4:4), totuși el numește și omul exterior cu acest nume, și anume, acea țărână care a fost numită mai întâi cu numele de om, și nu de pahar, sabie sau alt vas. Căci a primit numele de vas din capacitatea sa de a primi și păstra sufletul; și numele de om din participarea sa la acea natură care o folosește în acțiunile sale nu ca instrument, ci ca slujitor. De aceea este supusă judecății ca slujitor, căci ea însăși nu gândește, ci este o parte a ceea ce gândește, și nu un ustensil. Iar Apostolul, știind că trupul în sine nu face nimic ce nu este imputat sufletului, îl consideră totuși păcătos (cf. Romani 8, 3), ca să nu se creadă că este lipsit de judecată, întrucât este în mod clar călăuzit de suflet. Așa vorbește și atunci când are în minte anumite lucrări glorioase ale trupului: Slăviți și purtați pe Dumnezeu în trupul vostru (1 Corinteni 6, 20), deși știe că aceste acțiuni sunt săvârșite de suflet. Totuși, le atribuie trupului, căci îi promite o răsplată. Altfel, ar fi imposibil nici să acuzi trupul, care este străin de vinovăție, nici să-l încurajezi, dacă slava îi este inaccesibilă; prin urmare, atât acuzația, cât și încurajarea nu ar privi trupul, dacă răsplata, care se găsește în înviere, nu i-ar aparține.

17. Oricine urmează pur și simplu opinia noastră va crede că trupul trebuie să fie judecat, deoarece altfel sufletul nu simte nici durere, nici ușurare, deoarece este incorporeal. Aceasta este ceea ce crede mulțimea. Dar noi declarăm și aici că sufletul este trupesc și, într-o carte specială, dovedim [178] că substanța sa are un fel special de densitate, în virtutea căreia poate simți și suferi. Căci exemplul lui Lazăr arată că și acum sufletele din iad sunt chinuite și se bucură, deși sunt goale și lipsite de trup. Desigur, i-am dat adversarului meu ocazia să spună: „Prin urmare, sufletul, care are o corporalitate specială (corpulentia), va fi prin el însuși capabil să sufere și să simtă și, prin urmare, nu va avea nevoie de trup.” Nu, va avea nevoie de el, nu pentru că nu poate simți nimic fără trup, ci pentru că senzația sa este strâns legată de trup. Căci pe cât este suficientă propria sa

putere pentru acțiune, pe atât este suficientă pentru suferință. Dar propria sa putere nu este suficientă pentru acțiune. Căci prin el însuși poate doar să gândească, să vrea, să înseteze, să dispună; și pentru a face aceasta are nevoie de ajutorul trupului. Așadar, pentru suferință are nevoie de comunicare cu trupul, căci cu ajutorul lui este la fel de susceptibil la suferință, pe cât fără el este incapabil de acțiune. Prin urmare, sufletul primește mai întâi răsplata pentru ceea ce are suficientă putere proprie: pentru pasiuni, gânduri, dorințe.

Acum, dacă aceasta ar fi suficientă pentru completitudinea meritelor și dacă faptele nu ar fi necesare, iar sufletul singur ar fi suficient pentru executarea judecății, atunci acesta ar fi judecat pentru ceea ce a fost capabil să facă prin el însuși. Dar, întrucât faptele trebuie să fie supuse pedepsei, iar faptele sunt săvârșite cu ajutorul trupului, nu mai este suficient ca sufletul să fie binecuvântat sau chinuit fără trup pentru fapte care aparțin tot trupului. Deși sufletul are trup, deși are membre, acestea nu sunt suficiente nici pentru o simțire completă, nici pentru o acțiune completă. De aceea, el suferă în iad pentru ceea ce a făcut, fiind primul care a gustat, deoarece a fost primul care a săvârșit crima; dar așteaptă și trupul, pentru ca prin cea căreia i-a încredințat gândurile sale, să primească pedeapsa pentru faptele sale. Astfel, deci, va avea loc judecata, care este rânduită pentru sfârșitul lumii tocmai din acest motiv, pentru ca sentința divină să fie pronunțată la prezentarea întregului trup. Altfel, dacă ar fi destinat doar sufletelor, nu ar fi nevoie să se amâne până la sfârșitul lumii ceea ce ele deja culeg în împărăția morților.

18. Observațiile mele preliminare au fost până acum menite să susțină toate acele pasaje din Scriptură care promit restaurarea trupului. Întrucât atât de multe mărturii ale unor apărători onești vorbesc în favoarea ei (mă refer la demnitatea substanței în sine, la puterea lui Dumnezeu, la exemplele ei, la motivele și necesitatea judecății), este cu siguranță corect să înțelegem Scriptura în conformitate cu această multitudine de mărturii și nu cu speculațiile ereticilor. Speculațiile izvorăsc doar din necredință, care consideră de necrezut ca substanța care a fost luată prin moarte să fie restaurată. Dar nu se spune că trupul în sine nu merită acest lucru sau că este imposibil pentru Dumnezeu sau inaccesibil judecății. Toate acestea ar fi cu siguranță de necrezut dacă nu ar fi fost anunțate de Dumnezeu. Totuși, chiar dacă nu ar fi fost anunțate de Dumnezeu, ar trebui să presupunem că nu a fost anunțat tocmai pentru că fusese indicat dinainte prin numeroase mărturii. Dar, întrucât [acest adevăr] este proclamat și prin cuvinte divine, nu trebuie înțeles altfel decât este cerut de mărturiile prin care este proclamat separat de cuvintele divine.

Să luăm în considerare mai întâi numele sub care este declarată această nădejde. Cred că fiecare are o singură poruncă de la Dumnezeu înaintea ochilor: învierea morților. Două cuvinte grele, precise, clare. Intenționez să mă apropii de ele, să le examinez și la ce substanță se referă. Când aud că un om este destinat să învie, cu siguranță întreb ce anume este destinat să piară în el, întrucât numai ceea ce a pierit mai înainte așteaptă învierea. Numai cel care nu

știe că trupul piere prin moarte poate ignora faptul că este susținut de viață. Natura proclamă sentința lui Dumnezeu: Tarană ești și în țărână te vei întoarce (Gen. 3:19), iar cel care nu aude aceasta vede că orice moarte este nimicirea mădularelor. Acest destin al trupului a fost exprimat de Însuși Domnul când, îmbrăcat în chiar această substanță, a zis: Distrugeți templul acesta și în trei zile îl voi ridica (Ioan 2:19). Prin aceasta, El a arătat la ce aparține distrugerea, dispariția, căderea și Cui aparține ridicarea și restaurarea. El Însuși purta în Sine un suflet tremurând de moarte (Matei 26:38), dar necăzând din moarte; căci Scriptura spune: A zis despre trupul Său (Ioan 2:21). Prin urmare, trupul este cel distrus de moarte și, din cauza „căderii" (a cadendo), este declarat cadavru, „hoturică". Dar cuvântul „cădere" nu este folosit în legătură cu sufletul, căci forma lui nu este distrusă. Dimpotrivă, el este cel care distruge trupul când iese, iar când intră, îl zidește din pământ. Nu poate cădea ceea ce, intrând, zidește; nu poate fi distrus ceea ce, ieșind, provoacă o cădere. Voi spune mai precis: sufletul nici măcar nu „cade" în somn împreună cu trupul, nu se dă niciodată odihnei împreună cu trupul, căci chiar și în somn este activ și neliniștit. Ar fi în odihnă numai dacă ar fi culcat. Deci sufletul nu „cade" în moartea reală, așa cum nu se închină la asemănarea sa.

În continuare, să ne gândim la ce substanță se referă următorul cuvânt, „morții". În această legătură trebuie să observăm că ereticii atribuie uneori mortalitatea sufletului. Și, prin urmare, dacă sufletul muritor ar primi învierea, ar implica faptul că ar împărtăși, de asemenea, învierea și trupului muritor. Dar acum trebuie să legăm sensul propriu al cuvântului cu destinul pe care îl denotă. Dacă învierea se referă la ceea ce „a căzut", adică la trup, atunci cuvântul „mortul" se referă la acesta. Căci învierea „morților" semnifică restaurarea a ceea ce „a căzut". Astfel, am învățat de la Avraam, părintele credinței, un om onorat cu prietenie divină. Cerând fiilor lui Het un loc pentru a o îngropa pe Sara, el a spus: „Dați-mi un mormânt printre voi ca să-l stăpânesc, ca să-mi îngrop moarta" (Geneza 23:4), adică trupul. Căci el nu ar căuta niciun loc pentru îngroparea sufletului, chiar dacă acesta ar fi considerat muritor și ar merita cu adevărat numele de „mort". Așadar, dacă „mort" este trupul, atunci când vorbim despre „învierea morților", ne referim la învierea trupurilor.

19. Prin urmare, examinarea cuvintelor de mai sus (desigur, luate în adevăratul lor sens) și sensul lor ar trebui să contribuie la faptul că evidentul câștigă întotdeauna mâna, iar falsul este înlăturat de adevăr, dacă partea opusă introduce o oarecare confuzie sub masca simbolurilor și ghicitorilor. Căci unii, întâlnindu-se cu forma obișnuită a rostirii profetice, adesea, dar nu întotdeauna, îmbrăcată în alegorie și imagine, dau o interpretare alegorică perversă chiar și învierii clar anunțate a morților, afirmând că moartea trebuie înțeleasă într-un mod spiritual. „Căci moartea familiară tuturor", spun ei, „nu este în realitate separarea cărnii de suflet, ci ignoranța de Dumnezeu, din cauza căreia omul, fiind mort față de Dumnezeu, se odihnește în rătăcire, ca într-un mormânt. Prin urmare, adevărata înviere are loc atunci când cineva, după ce a găsit acces la adevăr, a găsit din nou suflet și viață pentru Dumnezeu și, după ce a zdrobit

moartea ignoranței, a ieșit, ca și cum ar fi, din mormântul omului bătrân, căci Domnul i-a comparat pe cărturari și farisei cu morminte văruite (Matei 23:27). De aici rezultă că cei care au dobândit învierea prin credință, rămân cu Domnul după ce s-au îmbrăcat în El prin botez." - Prin astfel de viclenie în conversații, au creat adesea în poporul nostru falsa impresie că ei înșiși recunosc învierea cărnii. - „Vai de cel ce n-a înviat în trupul acesta", spun ei (temându-se să o respingă imediat pe a noastră printr-o negare directă a învierii). Dar în secret, în sinea lor, ei gândesc <Vai de cel ce, fiind în trup, n-a cunoscut învățătura cea tainică eretică" - aceasta este învierea lor. Mulți, la rândul lor, recunoscând învierea după plecarea sufletului, o înțeleg în sensul că învierea din mormânt este părăsirea lumii, căci lumea este locuința morților, adică a celor care nu-L cunosc pe Dumnezeu. Mulți înțeleg învierea chiar și ca o ieșire din trupul însuși, deoarece trupul, asemenea unui mormânt, ține ferm sufletul încuiat prin moartea vieții lumești.

20. Și astfel, pentru a respinge astfel de interpretări, intenționez să distrug primul lor principiu, și anume afirmația că toți profeții au predicat folosind imagini. Căci în acest caz, dacă nu s-ar proclama ceva real, din care s-ar împrumuta imaginile, imaginile în sine nu s-ar putea distinge. Sau, mai degrabă, dacă ar exista doar imagini, care ar fi obiectul imaginii? De ce să ții o oglindă în fața ta, dacă nu există chip nicăieri? Așadar, nu toți sunt imagini, ci există și realități; nu toți sunt umbre, ci există și trupuri, iar despre Domnul Însuși avem preziceri care sunt mai clare decât orice lumină. Căci nici Fecioara nu a zămislit în pântecele ei la figurat și nu L-a născut pe Emanuel, Dumnezeu cu noi (Isaia 7:14; Matei 1:23), pe Isus, la modul alegoric. Și dacă a trebuit să primească puterea Damascului și prada Samariei (Isaia 8:4) la figurat, atunci a trebuit să vină la judecată cu bătrânii și căpeteniile poporului (3:14) în sens literal. Căci națiunile erau agitate în persoana lui Pilat, iar poporul a plănuit un lucru deșert în persoana lui Israel; împărații pământului s-au ridicat – Irod, și conducătorii s-au unit – Ana și Caiafa [179] – împotriva Domnului și a Hristosului Său (Psalmul 2:1-2). El, ca o oaie, a fost dus la tăiere și, ca un miel înaintea celui ce-l tunde – înaintea lui Irod – a rămas mut, nu Și-a deschis gura (Isaia 53:7). Și-a dat spatele la biciuiri, obrajii la mâini și nu Și-a întors fața de la scuipat (50:6). A fost numărat printre cei fărădelegi (53:12), străpuns în mâini și picioare, a lăsat să se tragă la sorți pentru hainele Sale (Psalmul 22:17; 19), a băut băuturi amare (69:22) și i-a făcut pe cei care râdeau să dea din cap la El (21:8), după ce fusese vândut de un trădător pentru treizeci de arginți (Zaharia 11:12). Ce figuri există în Isaia, ce imagini în David, ce aluzii în Ieremia? Nici măcar faptele sale puternice nu au fost prezise în pilde. Sau nu s-au deschis ochii orbilor! Nu a fost dată limba mutului darul vorbirii? Nu au fost întărite mâinile uscate și picioarele slăbite? Nu a sărit șchiopul ca un cerb (Isaia 35:5-6)? Deși de obicei interpretăm aceste cuvinte spiritual, referindu-le la bolile spirituale vindecate de Domnul, ele s-au împlinit și în legătură cu trupul, ceea ce înseamnă că profeții au prezis în ambele sensuri, iar cea mai mare parte a spuselor lor sunt, fără îndoială, sincere, clare și lipsite de orice alegorii obscure. Când vestesc distrugerea națiunilor și a orașelor, Tirului, Egiptului, Babilonului, Idumeei, curților cartagineze; când vorbesc despre pedepsele și recompensele

lui Israel însuși, despre captivitatea, restaurarea și dispersarea sa finală dezastruoasă [180] - cine ar prefera alegoria aici sensului literal? Evenimentele sunt conținute în scrisori, iar scrisorile sunt citite în evenimente. Deci forma vorbirii profetice nu este întotdeauna și nu în toate lucrurile alegorice, ci doar uneori și în unele lucruri.

21. „Dar dacă”, spui tu, „acest lucru se întâmplă uneori în unele lucruri, de ce nu ar trebui înțeleasă vestirea învierii spiritual?” - Pentru că există multe mărturii împotriva ei. În primul rând, care este sensul foarte multor cărți divine (instrumenta), care mărturisesc atât de clar despre învierea trupească încât nu admit nici urmă de înțelegere figurativă a acesteia? Dar în orice caz, ar fi corect, așa cum am indicat mai sus, să judecăm îndoielnicul după cert, obscurul după clar - astfel încât cel puțin (prin discordia dintre cert și îndoielnic, clar și obscur) credința să nu piară, adevărul să nu fie pus în pericol și Însuși Dumnezeirea să nu fie învinovățită pentru inconstanță. Este incredibil, în plus, că acea taină cea mai importantă, prin care este întărită întreaga credință, pe care se bazează întreaga doctrină, să fie proclamată ambiguu și exprimată obscur. Căci dacă speranța învierii lasă o îndoială despre răsplată și pedeapsă, nu va înclina pe nimeni spre religie, mai ales spre o religie care este deschisă urii publice și judecăților ostile. Orice faptă este îndoielnică dacă răsplata este îndoielnică, orice teamă este falsă dacă pericolul este îndoielnic. Dar atât răsplata, cât și pericolul de a o pierde depind de rezultatul învierii. Dacă judecățile temporale, locale și particulare ale lui Dumnezeu cu privire la cetăți, națiuni și regi sunt atât de clar anunțate de profeți, de ce ar trebui lipsite de lumină decretele Sale veșnice, comune întregii omeniri? Cu cât sunt mai importante, cu atât ar trebui să fie mai clare, pentru a fi considerate mai importante. Și cred că nici rea-voința, nici înșelăciunea, nici nestatornicia, nici pompozitatea, cu care se fac de obicei vinovate decretele solemne atunci când sunt publicate, nu pot fi atribuite lui Dumnezeu.

22. După aceasta trebuie să luăm în considerare acele pasaje din Scriptură care nu ne permit (alături de acestea „sufletești”, ca să nu spunem „spirituale” [181]) să reprezentăm învierea morților fie ca o cunoaștere a adevărului deja în această viață, fie ca având loc imediat după plecarea din viață. Întrucât timpul pentru toată nădejdea noastră este indicat de textul sacru și, cred, este imposibil să-l atribuim înainte de venirea lui Hristos, așteptările noastre sunt îndreptate spre sfârșitul acestui veac, spre sfârșitul lumii, spre venirea zilei mari a Domnului, ziua mâniei și a răzbunării, ziua cea de apoi și ascunsă, care nu este cunoscută nimănui decât Tatălui, deși este prefigurată prin semne și minuni, prin cutremurul elementelor și ciocnirile neamurilor. Aș povesti profețiile dacă Domnul Însuși ar fi tăcut despre acestea (deși profețiile erau vocea Domnului), dar este mult mai important că El a confirmat cu propriile Sale buze. Întrebat de ucenici când se va împlini ceea ce revelase anterior despre distrugerea templului, El a stabilit ordinea timpurilor, mai întâi cele ale evreilor, până la distrugerea Ierusalimului, apoi cele comune tuturor neamurilor, până la sfârșitul veacului. Căci după ce a declarat: Atunci Ierusalimul va fi călcat în picioare de neamuri, până se vor

împlini vremurile neamurilor (Luca 21:24), adică cei care vor fi acceptați de Dumnezeu și uniți cu rămășița lui Israel, El a prezis apoi (asemenea lui Ioel, Daniel [182] și întregii oștiri de profeți) lumii și veacului că vor fi semne în soare, lună și stele, o ciocnire a neamurilor și groaza lor din cauza vuietului mării și confuzia oamenilor slăbiți de frică și așteptarea a ceea ce va amenința cercul pământesc. Căci puterile cerurilor, spune El, vor fi clătinate și atunci vor vedea pe Fiul omului venind pe nori cu mare putere și slavă. Dar când vor începe să se întâmple aceste lucruri, ridicați-vă capetele și înălțați-vă, pentru că răscumpărarea este aproape (25-28). Și totuși, El a spus: „Este aproape", nu „A venit deja" și „Când va începe să se întâmple", nu „Când se va întâmpla", pentru că atunci va veni răscumpărarea noastră; și spunând că abia acum se apropie, El recomandă între timp și îndeamnă sufletul la rodul speranței care este deja aproape, îmbrăcat în alegorie - pomii înmugurind, prevestind flori și apoi fructe: Tot așa și voi, când veți vedea toate aceste lucruri întâmplându-se, să știți că Împărăția lui Dumnezeu este aproape **(31)** . Vegheați, deci, întotdeauna, ca să fiți vrednici să scăpați de toate acestea și să puteți sta în picioare înaintea Fiului omului. **(36).**, - desigur, prin înviere, când toate acestea se vor fi deja împlinite. Așadar, deși [pomul] înflorește prin cunoașterea tainelor, el înflorește și rodește la arătarea Domnului. Cine a cerut atât de nepotrivit și cu atâta îndrăzneală Domnului, care șade de-a dreapta lui Dumnezeu, să zdrobească pământul, precum spune Isaia (2:19), ceea ce, presupun, este încă intact? Cine, după cuvântul lui David, i-a aruncat deja pe vrăjmașii lui Hristos sub picioarele Sale (Ps. 109:1) (ca și cum S-ar grăbi mai mult decât Tatăl), când chiar și acum fiecare mulțime strigă cu voce tare: „Creștinii către lei"? Cine a văzut că și Iisus S-a coborât din cer după mărturia îngerilor, așa cum L-au văzut apostolii suindu-se la cer? Până în ziua de azi, seminție după seminție, nu și-au bătut pieptul când au aflat pe Cine L-au străpuns; nimeni nu L-a întâlnit pe Ilie până în ziua de azi; nimeni nu a fugit de Anticrist până în ziua de azi; nimeni nu a plâns pentru distrugerea Babilonului; și nimeni nu s-a ridicat până în ziua de azi, poate afară de un eretic . [183] Dar El a părăsit într-adevăr mormântul trupului Său, deși este încă supus febrelor și ciumelor; El și-a învins deja dușmanii, deși este încă forțat să se lupte cu puternicii acestei lumi; și, desigur, El domnește deja, deși trebuie să-i dea încă Cezarului lucrurile care sunt ale Cezarului.

23. Este adevărat, apostolul ne învață în Epistola sa către Coloseni că eram odată morți, străini și vrăjmași Domnului în duh, când făceam lucruri rele (1:21), și apoi îngropați împreună cu Hristos prin botez și înviați în El prin credința în puterea lui Dumnezeu, care L-a înviat din morți: Și pe voi, care erați morți în greșelile voastre și în netăierea împrejur a trupului vostru, El v-a înviat împreună cu El și v-a iertat toate greșelile (2:12-13). Și din nou: Dacă ați murit împreună cu Hristos față de începătorile lumii, de ce păziți rânduielile ca și cum ați trăi în lume **(20)** ? Dacă ne prezintă astfel ca fiind morți spiritual, admițând însă că într-o zi vom muri trupește, atunci, considerându-ne deja înviați spiritual, nu neagă că vom învia și noi trupește. De exemplu, el spune: Dacă ați înviat împreună cu Hristos, căutați lucrurile de sus, unde Hristos șade la dreapta lui Dumnezeu; Îndreptați-vă gândurile spre lucrurile de sus, nu spre cele de jos (3:1-2). El arată

astfel că vom fi înălțați în duh, singurul prin care putem atinge acum lucrurile cerești. Nu le-am căuta și nu le-am imagina dacă le-am poseda. El adaugă, de asemenea: Căci sunteți morți față de păcate, nu față de voi înșivă, și viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu **(3)** . Așadar, viața ascunsă nu este încă înțeleasă. Ioan spune, de asemenea: Ce vom fi, încă nu s-a arătat; dar știm că vom fi ca El, dacă El se va descoperi (1 Ioan 3:2). Este imposibil să fim deja ceea ce nu știm, căci am ști cu siguranță dacă am fi deja ceea ce știm. Prin urmare, nădejdea în acest moment este contemplată doar prin credință; nu este înaintea noastră sau cu noi, ci doar așteptată. Despre această nădejde și această așteptare Pavel vorbește galatenilor: Noi așteptăm prin Duh nădejdea credinței care este dreptatea (5:5). El nu spune: „O posedăm”. Prin dreptatea lui Dumnezeu, el înțelege Judecata, în care ne vom primi răsplata. Așteptând aceasta pentru sine, le scrie filipenilor: Dacă voi dobândi cumva învierea din morți, încă n-am căpătat-o și n-am fost desăvârșit (3:11-12). El, vasul ales, învățătorul neamurilor, cu siguranță credea și cunoștea perfect toate tainele și totuși adaugă: Alerg înainte, ca să aflu, poate, ceea ce am fost găsit în Hristos **(12)** . Și mai mult: Fraților, nu socotesc că am ajuns la ea. Uitând cele ce sunt în urmă și ținându-mă spre țintă, alerg spre premiul de care nu mă pot apropia, pe care trebuie să-l dobândesc (13-14). Desigur, aceasta este o înviere din morți, dar va veni la vremea ei, căci le spune galatenilor: Nu osteniți în facerea binelui, căci la vremea potrivită vom secera (6:9); de asemenea, lui Timotei, despre Onisifor [184]„Domnul să-i dea să capete îndurare în ziua aceea” (2 Timotei 1:18). Îi poruncește să păzească porunca fără prihană și fără pată, în ziua aceea și în vremea aceea, până la arătarea Domnului Isus Hristos, care va fi descoperită la vremea cuvenită prin binecuvântatul și singurul Domn și Împăratul împăraților (1 Timotei 6:14-15), adică Dumnezeu. Petru vorbește și despre aceste vremuri în Faptele Apostolilor: Pocăiți-vă, dar, și ștergându-vă păcatele, pentru ca să vină peste voi de la fața lui Dumnezeu vremurile de înviorare și să trimită pe Hristosul, care ne-a fost făgăduit mai dinainte, pe care cerurile trebuie să-L primească până la vremurile așezării din nou a tuturor lucrurilor, despre care a vorbit Dumnezeu prin gura sfinților proroci (3:19-21).

24. Care sunt aceste vremuri, învățați împreună cu Tesaloniceni. Căci citim: Cum v-ați întors de la idoli, ca să slujiți Dumnezeului celui viu și adevărat și să așteptați din ceruri pe Fiul Său, Isus, pe care L-a înviat din morți (1 Tesaloniceni 1:9-10). Și iarăși: Căci care este nădejdea noastră, sau bucuria noastră, sau cununa biruinței noastre, dacă nu voi, înaintea Domnului nostru Isus Hristos, la venirea Lui (2:19).

Și iarăși: Înaintea lui Dumnezeu și Tatăl nostru, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos cu toți sfinții Săi (3:13). În timp ce îndeamnă să nu ne întristăm prea mult pentru cei ce au murit, vorbește și despre vremea învierii: Căci, dacă credem că Iisus a murit și a înviat, tot așa, Dumnezeu îi va aduce împreună cu El pe cei ce au adormit prin Iisus. Căci aceasta vă spunem, prin cuvântul Domnului, că noi, cei vii, care vom rămâne până la venirea Domnului nostru, nu vom lua înaintea celor ce au adormit. Căci Însuși Domnul Se va coborî din cer, cu un strigăt, cu

glasul arhanghelului și cu trâmbița lui Dumnezeu. Și cei morți în Hristos vor învia întâi; apoi noi, cei vii, vom fi răpiți împreună cu ei în nori, ca să întâmpinăm pe Hristos în văzduh; și astfel vom fi pururea cu Domnul (4:14-17). Unde se aude glasul arhanghelului, unde este trâmbița lui Dumnezeu, dacă nu în cămările ereticilor? Căci, deși cuvântul Evangheliei, care i-a chemat deja, poate fi numit trâmbița lui Dumnezeu, totuși ei trebuie fie să fi murit deja trupește, ca să poată învia (altfel cum trăiesc?), fie să fi fost luați în nori (altfel cum sunt ei aici?). Cu adevărat, ei sunt cei mai nenorociți, așa cum îi numește apostolul pe cei care vor numi nădejdea doar în această viață (1 Corinteni 15:19), excluzând ceea ce este făgăduit după ea (căci se grăbesc să primească totul dinainte) și rătăcind în jurul adevărului, precum Figellus și Hermogenes [185] .

Și astfel, Duhul Sfânt, în toată măreția Sa, prevăzând astfel de opinii, adaugă în Epistola către Tesaloniceni: *Cât despre vremuri și soroace, fraților, nu aveți nevoie să vă scriu. Căci voi înșivă știți perfect că ziua Domnului vine ca un hoț noaptea. Când zic ei: „Pace” și „siguranță”, atunci vine peste ei o prăpădeală neașteptată* (1 Tesaloniceni 5:1-3). Iar în a doua Epistolă către ei, apostolul scrie cu și mai mare îngrijorare: *Vă îndemn, fraților, pentru venirea Domnului nostru și unirea noastră cu El, să nu vă grăbiți să vă tulburați gândurile sau să nu vă tulburați, fie prin duh, fie prin cuvânt* (desigur, al profeților mincinoși), *fie prin scrisoare* (desigur, a apostolilor mincinoși), *care se zice de la noi, ca și cum ziua Domnului ar veni deja. Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel; căci nu va veni mai întâi lepădarea de lege* din această Împărăție și nu *se va descoperi* omul fărădelegii, adică Anticristul, *fiul pierzării, care se va împotrivi și se va înălța mai presus de tot ce se numește Dumnezeu sau de ce este închinat, până când va ședea în templul lui Dumnezeu și se va pretinde că este Dumnezeu. Nu vă aduceți aminte că v-am spus aceste lucruri când eram cu voi? Și acum știți ce-L împiedică să fie descoperit la vremea lui. Căci taina fărădelegii lucrează deja; numai cel ce o ține acum, până va fi luat din mijloc* (2:1-7). Cine este acesta, dacă nu cetatea romană, a cărei cădere și dezbinare în zece împărați o va aduce Anticristul? Și atunci se va descoperi cel fără de lege, pe care Domnul Isus îl va ucide cu duhul gurii Sale și îl va nimici cu arătarea venirii Sale pe cel a cărui venire, după lucrarea Satanei, va fi însoțită de tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase și de toată amăgirea nedreaptă a celor ce pier (8-10).

25. Tot așa, în Apocalipsa este dezvăluită rânduiala timpurilor, pe care chiar și sufletele martirilor, strigând sub altar după răzbunare și judecată, au învățat să o îndure, pentru ca mai întâi lumea să-și bea suferințele din paharele îngerilor, pentru ca cetatea destrămată să-și găsească sfârșitul meritat sub cei zece regi, pentru ca fiara-Antihrist cu profetul său mincinos să înceapă lupta cu Biserica și, după aruncarea temporară a diavolului în abis, să aibă loc semnificația primei învieri de pe tronuri și apoi (când diavolul va fi în cele din urmă condamnat la foc) să se pronunțe judecata învierii generale, conform cărților [186] . Prin urmare, întrucât Scriptura indică rânduiala vremurilor din urmă și trimite întregul rod al speranței creștine la sfârșitul veacului, este clar că fie atunci tot ce ne-a promis Dumnezeu se va împlini (și, prin urmare, tot ce au promis deja ereticii aici este în

zadar); sau, dacă cunoașterea celui mai înalt mister este învierea, atunci și în acest caz se poate crede ceea ce este prezis despre sfârșitul lumii, fără a nega în niciun fel opinia de mai sus. Mai mult, întrucât o înviere este considerată spirituală, rezultă de aici că cealaltă trebuie considerată trupească, - pentru că dacă nimic nu ar fi anunțat pentru [ultima] dată, atunci doar una și acea înviere spirituală ar fi pe bună dreptate recunoscută. Dar dacă o înviere este proclamată pentru ultima dată, ea este recunoscută ca trupească, pentru că odată cu ea nu este prezisă o înviere spirituală. O astfel de înviere, adică una spirituală, ar trebui să aibă loc fie acum, fără a ține cont de diferența de timp, fie atunci, la sfârșitul general al timpului. Prin urmare, este mai potrivit pentru noi să apărăm chiar și învierea spirituală cu acceptarea credinței, dar recunoaștem plinătatea învierii la sfârșitul veacului.

26. La obiecția anterioară referitoare la natura alegorică a Scripturii, voi răspunde acum în felul următor: Putem afirma învierea trupului și din expresiile figurative ale profeților. De exemplu, iată prima propoziție rostită de Dumnezeu, când l-a numit pe om țărână: „Țară este și în țărână te vei întoarce” (Geneza 3:19). Aici, desigur, se înțelege substanța trupească care a fost luată din pământ și care, așa cum am arătat, a fost numită la început om; și aceasta îmi dă motive să atribui trupului tot ceea ce Domnul, în mânie sau îndurare, a hotărât pentru pământ. Căci pământul, care nu a făcut nimic bun sau rău, nu este supus în mod corespunzător judecății Sale. Deși a fost blestemat, pentru că a primit sânge, a fost doar ca o figură a trupului unui ucigaș. Dacă pământul trebuie să se bucure sau să sufere, atunci acest lucru se aplică și omului, astfel încât acesta să se bucure sau să sufere pentru locuința sa; căci el va compensa mai curând ceea ce chiar și pământul suferă din cauza lui. Când Dumnezeu amenință pământul, atunci, ar trebui să spun că El amenință mai degrabă trupul; Și când El promite ceva pământului, atunci, după părerea mea, El promite mai degrabă trupului, ca, de exemplu, în David: Domnul împărătește, să se bucure pământul (Ps. 97:1), adică trupul sfinților, cărora le este destinată bucuria din Împărăția lui Dumnezeu. Apoi El continuă: Pământul a văzut și s-a cutremurat, munții s-au topit ca ceara de prezența Domnului (4-5), adică trupul celor răi și: Vor privi spre Acela pe care L-au străpuns (Zah. 12:10). Dacă toate aceste expresii trebuie atribuite cu adevărat doar pământului ca element, atunci cum este consecvent faptul că pământul, care anterior, văzând măreția Lui regală, s-a bucurat, a cutremurat și s-a topit de prezența Domnului? Tot așa și în Isaia: Veți mânca cele bune ale pământului (1:19), - vorbind despre binecuvântările care așteaptă trupul în Împărăția lui Dumnezeu, când trupul se va preface, va deveni asemenea îngerilor și va primi ce n-a văzut ochiul, n-a auzit urechea și n-a suit în inima omului (1 Corinteni 2:9). În plus, este cu totul absurd ca Dumnezeu să cheme la ascultare cu roadele câmpului și cu hrana acestei vieți, destinate în egală măsură celor necredincioși și hulitorilor, căci El a dat creația Sa omului o dată pentru totdeauna, vărsând ploaie peste cei buni și peste cei răi, trimițând soarele Său peste cei drepți și peste cei nedrepți (Matei 5:45).

Ce binecuvântare pentru credință dacă atinge ceea ce vrăjmașii lui Dumnezeu și ai lui Hristos nu numai că folosesc, ci și abuzează, închinându-se făpturii însăși în detrimentul Creatorului (Romani 1:25)! Poate că ar trebui să includem ceapa și trufele printre binecuvântările pământului, căci Domnul spune că nu numai cu pâine va trăi omul (Matei 4:4)? Astfel, evreii, punându-și nădejdea numai în cele pământești, pierd cele cerești, neștiind nici pâinea făgăduită din cer, nici untdelemnul ungerii divine, nici umezeala duhului, nici vinul sufletului, întărit de vița lui Hristos. De aceea, ei consideră țara evreilor ca fiind propriu-zis Țara Sfântă, în timp ce prin ea ar trebui să înțelegem mai degrabă trupul Domnului, care, prin urmare, va fi Țara Sfântă în toți cei care s-au îmbrăcat cu Hristos, cu adevărat Sfântă prin locuirea Duhului Sfânt, cu adevărat curgătoare de lapte și miere prin virtutea atracției însăși a nădejdii, cu adevărat evreiască prin faptul că este apropiată de Dumnezeu, căci nu este evreu cel care este evreu pe față, ci cel care este evreu în taină (Romani 2:28-29). Prin urmare, trupul va fi și templul lui Dumnezeu și Ierusalimul care aude cuvintele lui Isaia: Trezește-te, trezește-te, Ierusalime, îmbracă-te cu puterea brațului tău, trezește-te ca în zorii zilei (51:9), adică în acea nevinovăție care era înainte de păcatul criminal. Căci oare pot fi aplicate astfel de cuvinte încurajatoare și mângâietoare acelui Ierusalim care i-a ucis pe proroci și i-a ucis cu pietre pe cei trimiși la el și, în cele din urmă, L-a străpuns pe Însuși Domnul său? Și, în general, niciunui pământ nu i se promite mântuirea, căci trebuie să treacă împreună cu chipul întregii lumi (cf. 1 Corinteni 7:31). Și dacă cineva îndrăznește să demonstreze că Țara Sfântă este mai degrabă paradis, căci numele „țara părinților”, adică țara lui Adam și a Evei, i se potrivește, atunci se dovedește că chiar și acestor trupuri li s-a promis întoarcerea în paradis și au fost rânduite să locuiască în el și să-l păzească, astfel încât același om care a fost alungat de acolo să se întoarcă acolo.

27. Știm, de asemenea, că menționarea hainelor în Scriptură denotă alegoric nădejdea trupului. În Apocalipsa lui Ioan se spune: Aceștia sunt cei ce nu și-au pătat hainele cu femei (cf. 3:4; 14:4), adică fecioare și cei ce s-au făcut fameni pentru Împărăția cerurilor (Matei 19:12). Deci vor fi în haine albe (cf. Apocalipsa 3:5), adică în puritatea unui trup virginal. Iar în Evanghelie, prin haina de nuntă (cf. Matei 22:11) se poate înțelege sfințenia trupului. De aceea Isaia, învățând ce fel de post a ales Domnul pentru Sine și apoi discutând despre răsplata pentru bine, spune: Atunci se va arăta lumina zorilor și haina ta se va ridica repede (58:8) [187] . El a vrut ca aceasta să fie înțeleasă, desigur, nu ca o haină sau o mantie pe jumătate de mătase, ci ca trupul, a cărui înviere din nimicirea muritoare a propovăduit-o. Așadar, apărarea alegorică a învierii trupești ne este suficientă. Căci, dacă citim: Poporul Meu, intrați puțin în cămări, până va trece mânia Mea (26:20), atunci cămările sunt mormintele, și în ele cei care la sfârșitul veacului vor pleca din viață în timpul mâniei de apoi a Anticristului vor avea să se odihnească pentru scurt timp. De ce a folosit mai degrabă cuvântul „cămări” decât un cuvânt care denotă o altă cămară, dacă nu pentru că în cămări se păstrează carne sărată și destinată utilizării, care trebuie luată de acolo la timpul potrivit? La urma urmei, trupurile sunt îmbălsămate cu mirodenii pentru înmormântare și îngropate în mausolee și cripte pentru a ieși de acolo când

Domnul poruncește. Dacă acest lucru trebuie înțeles în acest fel - căci ce cămări ne-ar putea servi drept refugiu de mânia lui Dumnezeu? - apoi, când spune: Până va trece mânia Mea (care va nimici pe Anticrist), ne anunță tocmai că trupul, după ziua mâniei, va ieși din mormântul în care a fost pus înainte de ziua mâniei. Căci numai ceea ce a fost pus în cămară este scos din ele. Și după nimicirea Anticristului va avea loc învierea.

28. Dar știm că profețiile au fost exprimate nu numai în cuvinte, ci și în lucruri. Învierea, de asemenea, este anunțată atât în cuvinte, cât și în fapte. De exemplu, când Moise își pune mâna în sân, o scoate uscată și apoi o bagă din nou și o scoate vie [188] , nu este aceasta o profeție referitoare la fiecare om? Căci prin acest semn întreit este semnificată tripla putere a lui Dumnezeu și ordinea acțiunilor sale: mai întâi îl va supune omului pe diavol, șarpele cel cumplit, apoi va scoate carnea din sânul morții și, în final, va cere tot sângele pentru judecată. Dumnezeu vorbește despre aceasta în același profet: Voi cere sângele vostru de la orice fiară și din mâna omului și din mâna fratelui său îl voi cere (Geneza 9:5). Dar ei cer doar ceea ce cer înapoi; cer înapoi doar ceea ce trebuie înapoiat, iar ceea ce va fi înapoiat, desigur, este ceea ce va fi cerut înapoi și exigit pentru pedeapsă. Căci ceea ce nu a fost niciodată nu poate primi pedeapsă. Totuși, [în acest caz] va lua ființă atunci când va fi restaurat, pentru a primi pedeapsa. Prin urmare, tot ce este profețit despre sânge se aplică și trupului, fără de care nu ar exista sânge. Trupul va învia, pentru ca sângele să primească pedeapsa. Există, de asemenea, judecăți în Scriptură care sunt exprimate în așa fel încât sunt libere de vălul alegoriei, dar însăși simplitatea lor necesită interpretare. De exemplu, în Isaia: Voi ucide și voi da viață (Deuteronom 32:39) [189] . Desigur, El va da viață după ce a ucis. Prin urmare, cel ce a ucis prin moarte va da viață prin înviere. Dar ceea ce este ucis prin moarte este trupul; prin urmare, și el va primi viață prin înviere. Fără îndoială, dacă a ucide înseamnă a lua sufletul din trup și, invers, a întoarce sufletul în trup înseamnă a da viață, atunci este necesar ca același trup să învie, căruia, prin dăruirea vieții, trebuie să i se întoarcă sufletul luat prin ucidere.

29. Dacă deci locurile alegorice din Scriptură, dovezile faptelor și spusele clare indică în mod clar învierea trupului (fără a menționa însă substanța în sine), cu cât mai sigure vor fi acele locuri care se referă la această speranță la substanțe trupești, menționând-o în mod expres? Luați Ezechiel. Mâna Domnului, spune el, a fost peste mine și Domnul m-a scos în Duhul și m-a așezat în mijlocul câmpiei. Și era plină de oase; și m-a purtat în jurul lor; și iată, multe dintre ele erau pe fața câmpiei și erau foarte uscate. Și mi-a zis: „Fiul omului, pot oare aceste oase să învie?” Și am zis: „Doamne, Doamne, Tu știi!” Și mi-a zis: „Profețește asupra acestor oase și spune-le: „Oase uscate, ascultați cuvântul Domnului!” Domnul Adonai vorbește oaselor și zice: „Iată, voi face să intre în voi o suflare și veți trăi; voi trimite în voi tendoane și vă voi face să vă întoarceți în carne; vă voi acoperi cu piele și voi face să intre în voi o suflare și veți trăi și veți ști că Eu sunt Domnul.” Am prorocit după poruncă. Și iată, s-a auzit un zgomot pe măsură ce prorociam; și iată, s-a făcut o mișcare, și oasele au început să se apropie de

oase. M-am uitat și iată că erau tendoane pe oase și carne și piele se formaseră pe ele, dar suflarea nu era încă în ele. Și El mi-a zis: „Proorocește despre suflare, fiul omului! Proorocește și despre suflare și spune: «Așa vorbește Domnul Adonai: «Vino, suflare, din cele patru vânturi și suflă peste acești uciși, ca să trăiască!» Am prorocit despre suflare, așa cum mi-a poruncit El; și suflarea a intrat în ei și au trăit; au stat în picioare și s-au făcut o oștire foarte mare. Și mi-a zis: „Fiul omului, aceste oase sunt toată casa lui Israel. Ei înșiși zic: «Oasele noastre s-au uscat și nădejdea noastră s-a pierdut și suntem nimiciți din mijlocul lor!» De aceea, proorocește-le și spune: «Iată, vă voi deschide mormintele și vă voi scoate din mormintele voastre, poporul Meu, și vă voi aduce în țara lui Israel. Și veți ști că Eu sunt Domnul, când vă voi deschide mormintele și vă voi scoate din mormintele voastre, poporul Meu. Voi pune suflare în voi, veți trăi și veți sta odihniți în țara voastră. Și veți ști că Eu, Domnul, am vorbit și am făcut», zice Domnul. (37:1-14)

30. Știu cum este chinuită această profeție, pentru a găsi în ea o alegorie; căci prin cuvintele „Aceste oase sunt toată casa lui Israel”, Domnul le-a făcut un chip al lui Israel și le-a lipsit de propriile lor proprietăți și, prin urmare, învierea este prezisă aici doar figurativ, și nu literal. Statul evreu, spun ei, a căzut de fapt și, prin urmare, într-un fel a murit, s-a uscat și a fost împrăștiat pe câmpul universului. Prin urmare, imaginea învierii i se aplică figurativ, căci acest stat trebuie să fie adunat și reunit os cu os (adică semințe cu semințe și națiune cu națiune) și să primească din nou carnea puterii și a tendoanelor împărăției. Va fi scos din morminte, adică din cele mai triste și mai dezgustătoare locuri ale captivității, inspirat de eliberare, și de atunci va trăi în propria țară, Iudeea. Și ce după aceea? Cu siguranță vor muri. Și ce după moarte? Cred că nu va exista înviere dacă nimic despre ea nu i s-a revelat lui Ezechiel.

Însă învierea este predicată și în alte locuri. Prin urmare, așa va fi, și nu trebuie să o înțelegem pripit ca fiind starea comunității evreiești. Dar dacă învierea de aici nu este cea pe care o apărăm, ce am eu de-a face cu ea? Ar fi doar o înviere a trupurilor, precum învierea comunității evreiești. Dar restaurarea comunității evreiești este reprezentată ca o reîncarnare a oaselor și reanimarea lor, ceea ce dovedește că același lucru se va întâmpla cu [tuturor] oasele. Căci ar fi imposibil să considerăm oasele ca o imagine a învierii, dacă același lucru nu le-ar fi destinat. Și chiar dacă imaginea transmite contururile realității, ea însăși are propria realitate. Este necesar ca ea să existe în sine înainte de a deveni o imagine a altuia. Nu poate exista nicio asemănare cu ceva ce nu există; o parabolă care nu se bazează pe nimic este absurdă. Prin urmare, este necesar să admitem restaurarea cărnii și a suflării la oase, așa cum a fost descris: și numai în conformitate cu aceasta poate fi descrisă restaurarea regatului evreiesc, așa cum a fost imaginată. Însă este mai potrivit ca evlavia să apere adevărul din perspectiva literală, așa cum cere sensul predicii divine. Căci dacă această viziune s-ar fi referit la afaceri iudaice, atunci Dumnezeu, după ce i-a revelat [lui Ezechiel] poziția oaselor, ar fi adăugat imediat: „Aceste oase sunt toată casa lui Israel” și așa mai departe. Dar El, după ce a arătat oasele,

vorbește imediat despre speranța lor specială, fără a numi Israelul, și testează credința profetului: Fiul omului, pot trăi aceste oase? Și el răspunde: Doamne, Tu știi; dar Dumnezeu, desigur, nu ar fi testat credința profetului cu ceva ce nu trebuia să se întâmple, ceva de care Israel nu auzise niciodată, ceva ce nu era necesar să creadă. Dar, din moment ce învierea morților a fost proclamată, iar Israel, în necredința sa, s-a îndoit, s-a ofensat și, la vederea vechii forme a celor îngropați, a deznădăjduit de înviere sau, cel puțin, și-a îndreptat atenția nu către aceasta, ci către propriile circumstanțe, Dumnezeu l-a pregătit mai întâi pe profet (care el însuși se șovăia) pentru fermitate în predicare, dezvăluindu-i rânduiala învierii. El le-a poruncit oamenilor să creadă ceea ce i-a revelat profetului, spunând că oasele care urmau să învie erau chiar oamenii care nu credeau în înviere. În cele din urmă, în concluzie, El spune: Și veți ști că Eu, Domnul, am spus și am făcut; intenționând, desigur, să fac ceea ce am spus; dar intenția Lui ar fi fost în contradicție cu cuvintele Sale, dacă ar fi făcut altfel decât a spus.

31. Este clar că, dacă poporul s-ar fi plâns că oasele le sunt uscate și speranța le este pierdută, murmurând la disperarea dezastruoasă, atunci Dumnezeu ar fi consolat pe bună dreptate disperarea imaginară cu o promisiune imaginară. Dar, întrucât dezastrul dispersării nu se abătuse încă asupra poporului și speranța învierii le era anunțată foarte des, era clar că distrugerea trupurilor zdruncina credința în înviere. De aceea, Dumnezeu a trezit credința care se stinsese în popor. Dar dacă alte necazuri îl chinuiau cu adevărat pe Israel în acea vreme, sensul revelației ar trebui totuși înțeles nu ca o parabolă, ci ca o mărturie a învierii, pentru a trezi în popor speranța mântuirii veșnice și a învierii imediate, pentru a le abate privirea de la dezastrele din acea vreme. Aceasta este ceea ce au urmărit și ceilalți profeți: Veți ieși din morminte ca viteii când sunt dezlegați de frânghii și veți călca în picioare pe vrăjmașii voștri (Mal. 4:2). Și iarăși: Inima voastră se va bucura și oasele voastre vor înălța ca iarba (Isaia 66:14), pentru că iarba se înnoiește prin putrezirea și corupția semințelor. Adică, dacă viziunea oaselor înviate se referă exclusiv la statul Israel, atunci de ce este proclamată aceeași speranță nu numai lui Israel, ci și tuturor neamurilor, că rămășițele moarte vor primi din nou un trup, vor fi din nou însuflețite și morții se vor ridica din morminte? La urma urmei, se spune despre toți: Morții vor trăi și vor ieși din morminte, căci roua care vine de la Tine este leacul oaselor lor (26:19). Și în alt loc: Orice făptură va veni înaintea ochilor Mei ca să se închine, zice Domnul (66:23). Când? Când va începe să treacă chipul acestei lumi. Căci se spune mai sus: Căci, precum cerul cel nou și pământul cel nou, pe care le voi face, vor fi înaintea ochilor Mei, zice Domnul, așa va fi sămânța voastră **(22)** . Atunci se va împlini și ceea ce adaugă: Și vor ieși (desigur, din morminte) și vor vedea mădularele celor ce au dus o viață nelegiuită, pentru că viermele lor nu va pieri și focul lor nu se va stinge și vor fi o priveliște pentru orice trup **(24)** - desigur, pentru acel trup care, după ce a înviat și a ieșit din morminte, se va închina lui Dumnezeu pentru această milă.

32. Și ca să nu pară că învierea ar fi vestită doar acelor trupuri care sunt încredințate mormintelor, există și acest pasaj din Scriptură: Voi porunci peștilor

mării și ei vor scoate afară oasele pe care le-au înghițit și voi uni încheietura cu încheietura și osul cu os [190] . „Atunci”, spui tu, „peștii, animalele sălbatice și păsările carnivore se vor ridica și ei, ca să-i poată scoate afară pe oamenii pe care i-au devorat, căci chiar și în Moise putem citi [191] că sângele va fi cerut de la toate animalele?” - Desigur că nu. Animalele sălbatice și peștii sunt desemnați să restabilească carnea și sângele, astfel încât învierea chiar și a trupurilor înghițite să fie cu atât mai sigură, deoarece devoratorilor înșiși li se poruncește să le returneze. Un exemplu potrivit al acestei puteri a lui Dumnezeu este, în opinia mea, Iona, căci a ieșit din pântecele peștelui fără niciun rău nici substanței, nici cărnii, nici spiritului, deși pântecele unei balene ar putea digera carnea în trei zile la fel de ușor ca un sicriu, un mormânt sau orice alt loc de înmormântare solitar și secret. Totuși, fiarele ar putea semnifica și oameni ostili și cruzi față de numele de creștini, sau chiar îngeri ai impietății, de la care se va lua sânge prin pedeapsă corespunzătoare. Așadar, cel care este mai înclinat să studieze decât să viseze, mai preocupat de credință decât de dispute, mai respectuos față de înțelepciunea divină decât să se bucure de a sa, va înțelege el, după ce a auzit decretele lui Dumnezeu cu privire la carne, piele și tendoane, acest decret diferit și va presupune că ceea ce este prezis pentru aceste substanțe nu este atribuit omului? Căci fie nimic nu este rânduit pentru om, nici darul împărăției, nici severitatea judecății, nici rezultatul învierii, fie (dacă este rânduit pentru om) trebuie să fie rânduit și pentru substanțele din care este alcătuit omul și pentru care este rânduit. Îi întreb pe acești „transformatori” cei mai iscusiți ai oaselor, cărnii, tendoanelor și mormintelor: de ce, dacă se anunță ceva despre suflet, ei nu consideră sufletul ca fiind altceva și nu-l reprezintă ca o imagine a altceva, în timp ce, dacă este vorba de ceva trupesc, ei preferă întotdeauna un alt înțeles decât cel numit? Dacă despre trupesc se vorbește doar la figurat, de ce nu se aplică acest lucru și la spiritual? Și dacă spiritualul nu este supus figurativității, atunci nici trupescul nu este. Căci omul este tot atât de mult trup, cât și suflet, și o parte a lui nu poate admite figurativitatea, iar cealaltă o poate exclude.

33. Acest lucru este suficient de clar din scrierile profetice. Acum mă întorc la Evanghelie. Și aici intenționez să obiectez mai întâi la viclenia obișnuită a celor care susțin că Domnul a vorbit totul și în pilde, căci este scris: Tot ce a spus Iisus în pilde, nu le-a spus fără pildă (Matei 13:34) - adică iudeilor. Căci ucenicii au întrebat și ei: De ce vorbești în pilde? (13:10). Și Domnul a răspuns: De aceea le vorbesc în pilde, pentru că măcar că văd, nu văd și aud, nu aud (13:13) - după Isaia [192] . Așadar, dacă a vorbit în pilde iudeilor, atunci nu tuturor celorlalți, iar dacă nu tuturor, atunci nu întotdeauna și nu numai în pilde, ci doar uneori și anumitor persoane. Aceste persoane, desigur, sunt aceiași iudei și uneori chiar și ucenicii Săi. Dar luați în considerare cum relatează Scriptura acest lucru: Le-a spus și o pildă (Luca 6:39; 18:9). Prin urmare, El nu vorbea de obicei în pilde. Dacă ar fi rostit întotdeauna pilde, nu s-ar fi observat că a rostit o pildă. Mai mult, nu există nicio pildă care să nu fi fost explicată de El Însuși (de exemplu, pilda semănătorului ca propovăduire a cuvântului), care să nu fi fost explicată de compilatorul Evangheliei (de exemplu, judecătorul mândru și văduva

perseverentă ca statornicie în rugăciune) sau, în cele din urmă, pur și simplu să nu fi fost înțeleasă (pilda smochinului, care a fost cruțat de dragul speranței pentru îmbunătățirea sa, ne amintește de inrecunoștința poporului evreu) [193] . Așadar, dacă nici pildele nu întunecă lumina Evangheliei, atunci acele cuvinte și judecăți care sunt clare prin natura lor nu ar trebui înțelese altfel decât spun. Dar Domnul pronunță Judecata, Împărăția lui Dumnezeu și Învierea tocmai sub formă de judecăți și cuvinte. Va fi mai ușor, spune El, pentru Tir și Sidon în ziua judecății (cf. Matei 11:22); și: Spuneți-le că Împărăția lui Dumnezeu este aproape (10:7); și iarăși: Veți fi răsplătiți la învierea celor drepți (Luca 14:14).

Dacă numele acestor evenimente, adică Judecata, Împărăția lui Dumnezeu și Învierea, îmbrățișează complet subiectul, astfel încât nimic nu se poate extrage din ele pentru parabolă, atunci nu trebuie să transformăm cu forța în parabole predica despre organizarea, realizarea și suferința Împărăției, a Judecății și a Învierii. Să considerăm, așadar, aceste subiecte ca fiind trupești, adică nu spirituale, nu imagini, deoarece sunt destinate trupului. De aceea am dat anterior o dovadă că atât trupul sufletului, cât și trupul trupului sunt supuse pedepsei, care trebuie răsplătite pentru activitatea lor comună, ca nu cumva trupul trupului să fie exclus de trupul sufletului, ceea ce determină alegoria. Căci este necesar să credem că ambele substanțe participă la Împărăție, la Judecată și la Înviere. Și acum intenționăm să arătăm că Domnul, în fiecare mențiune a învierii, are în vedere trupul trupului (fără a nega trupul sufletului), lucru pe care puțini l-au admis.

34. Să începem cu locul în care El spune că a venit să mântuiască ce era pierdut (Luca 19:10). Ce credeți că s-a pierdut? Omul, fără îndoială. Întreg sau doar parțial? Cu siguranță, în întregime. Căci nelegiuirea, cauza distrugerii omului, a fost săvârșită atât prin impulsul și dorința sufletului, cât și prin acțiunea trupului, și anume prin mâncare. De atunci, omul întreg a căzut sub acuzație și a fost pe bună dreptate umplut de distrugere. Prin urmare, va fi mântuit în întregime cel care a fost pierdut în întregime prin păcat. Poate că și acea oaie a fost pierdută fără trup și a fost găsită fără trup? [194] Dar dacă bunul păstor îi poartă trupul și sufletul pe umeri, iar oaia este întreagă, aceasta arată că ambele substanțe vor fi restituite omului. Căci cât de nevrednic este de Dumnezeu să mântuiască doar jumătate de om și astfel să limiteze [iertarea Lui], când chiar și conducătorilor lumii li se cere întotdeauna iertare deplină. Ce este, atunci, diavolul, care distruge omul întreg, mai puternic, și Dumnezeu, care îl ridică în întregime, mai slab? Apostolul, însă, presupune: Unde s-a înmulțit păcatul, harul s-a înmulțit și mai mult (Romani 5:20). Dar cum dobândește mântuirea cel ce poate fi numit pierdut? El a pierit cu siguranță în trup, dar mântuit în suflet, altfel ar fi necesar să recunoaștem sufletul ca pierdut, pentru ca mântuirea lui să se poată realiza, căci mântuirea este rânduită pentru ceea ce a pierit. Totuși, considerăm sufletul nemuritor și vedem distrugerea lui nu în nimicire, ci în chinuri, adică în Gheenă. Și dacă este așa, atunci mântuirea nu va aparține sufletului, „mântuit” prin virtutea nemuririi sale naturale, ci mai degrabă trupului, a cărui mortalitate este cunoscută de toți. Și dacă sufletul piere, adică, la fel ca

trupul, nu este nemuritor, atunci regula după care Domnul intenționează să restaureze ceea ce a pierit trebuie să se aplice în mod egal și trupului, care este muritor și trecător.

Nu vreau să intru într-o dispută și să aflu în care dintre substanțe omul devine pradă pierzării, dacă este clar că este destinat mântuirii în mod egal în ambele substanțe. Căci, iată: în oricare substanță omul piere, în cealaltă nu piere. Prin urmare, el va fi mântuit deja în acea substanță care nu piere, dar, cu toate acestea, va fi mântuit și în cea care piere. Înaintea voastră este restaurarea întregului om, căci tot ce a pierit în el Domnul intenționează să mântuiască, iar ceea ce nu a pierit, cu siguranță nu va distruge. Cine se va îndoi de păstrarea ambelor substanțe, dacă una dintre ele își găsește mântuirea, iar cealaltă nu o pierde? Și totuși Domnul explică sensul acestui lucru, zicând: N-am venit să fac voia Mea, ci voia Tatălui care M-a trimis (Ioan 6:38). Care voință? Vă întreb. Ca din tot ce Mi-a dat El să nu pierd nimic, ci să-l înviez în ziua de apoi **(39)** . Ce a primit deci Hristos de la Tatăl, dacă nu ceea ce S-a îmbrăcat? Omul, desigur, uniunea dintre carne și suflet. De aceea, El nu va îngădui să piară nicio parte din ceea ce a primit, nici măcar cea mai mică, cea mai neînsemnată parte de carne sau suflet. Chiar dacă carnea este neînsemnată, este mântuită, pentru că totul este mântuit, chiar și cea mai mică și mai neînsemnată parte. Și dacă nu învie carnea în ziua de apoi, nu va îngădui să piară o mică parte din om, ci, voi spune, având în vedere importanța acestei părți, aproape întregul om. Explicând acest lucru mai departe, El spune: Aceasta este voia Tatălui, ca oricine vede pe Fiul și crede în El să aibă viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua de apoi **(40)** . Aici El afirmă plinătatea învierii, atribuind ambelor substanțe o răsplată cuvenită și specială în mântuire: atât trupului, prin care Fiul a fost văzut, cât și sufletului, prin care au crezut în El. „Atunci”, veți spune, „aceasta este făgăduită celor ce L-au văzut pe Hristos”. Fie așa, dar să vină la noi această speranță de la ei. Căci, dacă cei ce L-au văzut și de aceea au crezut, lucrarea trupului și a sufletului lor a adus deja roade, cu atât mai mult nouă. Fericiți sunt cei ce nu văd și totuși cred (20:29). De aceea, fericirea noastră este mai mare și am fi dobândit învierea trupului, chiar dacă aceasta ar fi fost refuzată celor [ce au văzut]. Dar ce fel de fericire este aceasta, dacă trebuie să pierim în parte?

35. Domnul ne poruncește să ne temem mai mult de Cel ce poate arunca trupul și sufletul în iad, adică numai de Domnul, și nu de cei ce ucid doar trupul, dar nu pot vătăma sufletul (Matei 10:28), adică de conducătorii omenești. Prin urmare, nemurirea naturală a sufletului, pe care oamenii nu-l pot ucide, și mortalitatea cărnii, care poate fi ucisă, sunt recunoscute aici. Prin urmare, învierea aparține cărnii morților, căci nu ar putea fi aruncată în iad dacă nu ar fi înviat. Dar, întrucât și aici apar întrebări dificile despre sensul cuvântului „trup”, atunci voi considera trupul omului ca fiind tocmai această grămadă întreagă de carne, care (din orice substanță ar fi alcătuită și formată) este vizibilă, tangibilă și, în cele din urmă, poate fi ucisă de om. De exemplu, prin „trupul” unui zid nu înțeleg altceva decât mortar, pietre, cărămizi. Dacă cineva învață despre un corp secret, să-l prezinte, să-l dezvăluie, să dovedească că este chiar lucrul care poate fi

ucis de om și atunci voi fi de acord: am avut asta în minte. Dacă trupul este opus sufletului, și acest truc este în zadar. Căci dacă se spune că atât trupul, cât și sufletul vor fi aruncate în Gheenă, atunci trupul este diferit de suflet și rămânem să considerăm trupul ca fiind ceea ce este înaintea noastră - și anume, carnea, care poate fi aruncată atât în Gheenă (dacă nu s-ar fi temut să fie ucisă de Dumnezeu), cât și să prindă viață pentru viața veșnică (dacă a ales să accepte moartea de la oameni).

Tot așa, dacă cineva înclină în mod pripit spre ideea că trupul și sufletul sunt aruncate în Gheenă pentru distrugerea și anihilarea ambelor substanțe, și nu pentru chin (ca și cum ar fi să fie distruse și nu pedepsite), să-și amintească că focul Gheenei este veșnic și este prezis pentru pedeapsa veșnică și de acolo să concluzioneze că pedeapsa veșnică este de temut mai mult decât moartea din partea oamenilor, întrucât aceasta din urmă este trecătoare. Atunci va crede și în veșnicia substanțelor pentru care este pregătită distrugerea veșnică ca pedeapsă. Întrucât după înviere Domnul intenționează să arunce trupul și sufletul în Gheenă, ambele trebuie să fie absolut sigure - atât învierea trupească, cât și moartea veșnică. Altfel ar fi extrem de absurd: trupul înviat este aruncat în Gheenă pentru a dispărea complet; același lucru i s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi înviat. Așadar, substanța care deja încetase să existe este restaurată, doar pentru a o pierde din nou! Pentru a ne întări speranța, Domnul adaugă exemplul a două vrăbii, dintre care niciuna nu cade la pământ fără voia lui Dumnezeu (cf. Matei 10:29). Trebuie să credeți că și carnea, care a căzut în pământ, poate învia din nou prin voia aceluiași Dumnezeu. Pentru vrăbii, desigur, acest lucru este imposibil, dar noi suntem mai buni decât multe vrăbii (31) prin faptul că după o cădere ne înviem. În cele din urmă, Cel ce spune că toți perii capului nostru sunt numărați (30) le-a făgăduit cu siguranță mântuirea chiar și lor. Căci dacă ar pieri, care ar fi rostul să-i numărăm? Mai mult, se spune: Din tot ce mi-a dat Tatăl, nu voi pierde nimic (Ioan 6:39), adică nici păr, nici ochi, nici dinte. Altfel, de unde va veni plânsul și scrâșnirea dinților (Matei 8:12 și altele) dacă nu din ochi și dinți, chiar și atunci când trupul este aruncat în Gheenă și aruncat în întunericul de afară, care provoacă chinuri deosebite ochilor. Dacă cineva la o nuntă este îmbrăcat în fapte nevrednice [195] , trebuie să fie legat îndată de mâini și de picioare, căci a înviat odată cu trupul. Aceasta înseamnă că a ședea la masă în Împărăția lui Dumnezeu, a sta pe tronurile lui Hristos, a sta la dreapta și la stânga Lui și a mânca din pomul vieții - toate acestea sunt cele mai sigure semne ale proprietății trupești.

36. Să vedem acum dacă Domnul nu ne-a înălțat și mai mult judecata răsturnând viclenia saducheilor. Scopul saducheilor, în opinia mea, era să infirme învierea, căci nu recunoșteau nicio mântuire nici a sufletului, nici a trupului și, prin urmare, au împrumutat un argument pentru opinia lor din punctul în care credința în înviere este poate cea mai vulnerabilă, și anume, dacă trupul se va căsători sau nu după înviere. Motivul acestei întrebări a fost dat de o anumită femeie care s-a căsătorit cu șapte frați și a ridicat o îndoială pentru care dintre ei va învia [196] . Dar să se păstreze sensul atât al întrebării, cât și al răspunsului, și controversa va fi decisă. Căci saducheii au negat învierea, iar Domnul a afirmat-o, mustrându-i pentru că nu cunoșteau Scripturile (și anume, acele locuri care învață învierea), pentru că nu credeau în puterea lui Dumnezeu de a învia morții; Apoi a adăugat că morții înviază (Luca 20:37) (fără îndoială), afirmând ceea ce a fost negat, și anume, învierea morților de către Dumnezeul cel Viu. Prin aceste cuvinte El

a afirmat acea înviere care a fost negată, și anume, învierea ambelor substanțe ale omului. Și dacă apoi a negat că morții se vor căsători, aceasta nu înseamnă că nu vor învia. Dimpotrivă, i-a numit fii ai învierii (36) , căci prin ea se nasc într-un anumit fel, iar după ea nu se mai căsătoresc; iar când vor învia, vor deveni egali cu îngerii (36) , pentru că nu se vor căsători de frica morții, ci vor trece în starea angelică prin îmbrăcămintea nestricăciunii, schimbând însă substanța înviată. Totuși, nimeni nu s-ar întreba dacă ne vom căsători și vom muri din nou sau nu, dacă nu ar exista nicio îndoială cu privire la restaurarea acelei substanțe care produce de fapt moartea și căsătoria, adică trupul. Așadar, îl aveți pe Domnul, care afirmă împotriva ereticilor evrei ceea ce este negat chiar și acum de saducheii creștini, adică învierea omului întreg.

37. Prin urmare, dacă Scriptura spune: Trupul nu folosește la nimic (Ioan 6:63), sensul acestor cuvinte trebuie să fie legat de ocazia în care au fost rostite. Și întrucât ucenicii au considerat cuvintele Domnului prea dure și intolerabile, ca și cum le-ar fi poruncit cu adevărat să mănânce trupul Lui, El (pentru a stabili mântuirea în duh) a spus mai întâi: Duhul dă viață (ibid.), și apoi a adăugat: Trupul nu folosește la nimic, adică nu ajută la înviere. Apoi explică ce înțelege prin duh: Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh, sunt viață (ibid.). În același scop, El a spus: Cine ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis, are viață veșnică și nu va veni la judecată, ci va trece din moarte la viață (5:24). Astfel, numind Cuvântul Său dătător de viață (căci Cuvântul este duh și viață). El a numit trupul Său dătător de viață, căci și Cuvântul S-a făcut trup (1:14). Așadar, ca izvor al vieții, trebuie căutată, devorată prin auz, mestecată prin rațiune și digerată prin credință. La urma urmei, El Și-a numit trupul pâine cerească (6:51), amintindu-ne neîncetat prin imaginea hranei zilnice de strămoșii Săi, care preferau pâinea și carnea egipteană chemării divine [197] . De aceea, pentru a risipi îndoielile ascultătorilor Săi, El a spus: Trupul nu este de niciun folos.

Dar neagă aceasta cumva învierea trupului? Nu poate exista ceva care să fie în sine inutil, dar care să primească beneficii de la altul? Duhul este folositor, căci înviază. Trupul nu este folositor, căci este mortificat. Prin aceasta, El a definit scopul amândurora și mai bine pentru binele nostru; după ce a arătat ce este folositor și ce nu, El a clarificat în același timp ce este folositor Lui, adică duhul pentru trup, înviătorul pentru cei mortificați. Căci vine ceasul, spune El, când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu, și cei ce-l vor auzi vor trăi (5:25). Și ce este mort decât trupul? Și ce este glasul lui Dumnezeu decât Cuvântul? Și ce este Cuvântul decât Duhul? El are dreptate când intenționează să învie trupul (căci El Însuși s-a făcut trup), să învie din moartea pe care El Însuși a suferit-o și din mormântul în care El Însuși a fost pus. În sfârșit, când El spune: Nu vă mirați, căci vine ceasul când toți cei din morminte vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și vor ieși afară, cei ce au făcut binele spre învierea vieții, iar cei ce au făcut răul spre învierea osândei (5:28-29), atunci prin morții care sunt în morminte trebuie să înțelegem tocmai trupul și carnea, iar prin morminte în sine doar receptaculele cadavrelor. Căci înșiși bătrânii, adică păcătoșii, morții din necunoașterea lui Dumnezeu (pe care ereticii propun să-i considere morminte [198]), vor ieși, așa cum se anunță clar, din morminte spre judecată. Dar cum pot ieși mormintele din morminte?

38. După toate câte a spus Domnul, cum credem că înțelegem lucrările Sale, dacă El învie morții din morminte și sicrie? Care este scopul tuturor acestora? Dacă El ar fi vrut doar să-Și arate puterea sau mila, care sunt necesare pentru regenerarea vieții, nu I-ar fi fost greu să-i învie pe cei care urmau să moară din nou. Dar dacă acest lucru era cu adevărat necesar pentru păstrarea credinței în învierea viitoare, atunci învierea însăși, conform învățăturii Sale, trebuie reprezentată ca fiind trupească. Nu intenționez să-i ascult pe cei care susțin că învierea este rânduită doar pentru suflet și că exemplele de înviere trupească au fost arătate doar pentru că învierea sufletului nevăzut nu putea fi arătată altfel decât prin reînvierea substanței vizibile. Cei care sunt siguri că El nu poate face ceea ce nu-și imaginează, Îl cunosc prost pe Dumnezeu. Dacă ar cunoaște cartea lui Ioan, nu s-ar îndoi că El a avut întotdeauna putere. Cel care a arătat sufletele netrupești ale martirilor odihnindu-se sub altar (Apocalipsa 6:9) ar fi putut cu siguranță să-i arate și pe cei care au înviat fără trupuri. Dar prefer ca Dumnezeu să nu poată înșela, să fie incapabil de înșelăciune și ca dovezile (documenta) pe care le-a trimis să nu pară a fi altele decât ceea ce a predeterminat; adică, dacă nu a putut arăta un exemplu de înviere fără trup, prefer ca și mai puțin să poată arăta un exemplu complet de înviere în această substanță [trâmbă]. Niciun exemplu nu este mai mare decât ceea ce este exemplu. Totuși, va fi mai mare dacă sufletele sunt înviate împreună cu trupurile pentru a dovedi învierea fără trupuri, căci atunci mântuirea completă a omului ar servi drept dovadă a jumătății. Între timp, natura exemplelor cerea mai puțin, adică învierea unui suflet, după exemplul căruia și trupul va învia la vremea potrivită. Și de aceea, după cum credem, exemplele de înviere a morților, arătate de Domnul, au dovedit cu siguranță învierea atât a trupului, cât și a sufletului, astfel încât nicio substanță nu ar fi lipsită de acest dar. Însă aceste exemple au arătat ceva mai puțin [decât ceea ce a fost anunțat de Hristos], căci morții au înviat nu spre slavă și nestricăciune, ci spre o altă moarte.

39. Și scrierile apostolice mărturisesc despre învierea pe care a săvârșit-o Hristos. Căci apostolii nu aveau altă lucrare, cel puțin înaintea lui Israel, decât să îndepărteze pecetea Vechiului Testament și să impună pecetea Noului Testament, sau mai degrabă să proclame Legământul lui Dumnezeu în Hristos. De aceea nu au adăugat nimic nou despre înviere, ci doar au relatat-o spre slava lui Hristos, iar altfel a fost acceptată prin credință simplă și deja cunoscută, fără nicio discuție despre proprietățile ei, și numai saducheii s-au opus. Prin urmare, era mai ușor să negi complet învierea morților decât să o înțelegi altfel. Iată-l pe Pavel, care înaintea arhiereilor, la tribună, printre saduchei și farisei, își propovăduiește credința: Fraților, eu sunt fariseu, fiul fariseilor, și acum mă judecați pentru nădejdea învierii (Faptele Apostolilor 23:6) - desigur, a învierii generale pentru toți. [A spus aceasta] ca să nu fie considerat ca un tovarăș de gândire cu saducheii în punctul principal al întregii credințe, și anume învierea, căci se dovedise deja un călcător al legii. Și, întrucât nu voia să fie considerat ca tăgăduind credința în înviere, a afirmat-o împreună cu fariseii, respingându-i pe adversarii acesteia, saducheii. De aceea, chiar înaintea lui Agripa, a spus că nu predică nimic mai mult decât ceea ce a fost vestit de profeți (cf. Faptele Apostolilor 26:22) și, prin urmare, a păstrat doctrina învierii așa cum a fost vestită de profeți. După ce a menționat, printre altele, că învierea morților a fost scrisă de Moise, știa că aceasta era o înviere trupească, în care ar fi nevoie și de sânge omenesc. De aceea, a predicat o înviere pe care fariseii au acceptat-o și pe care Domnul Însuși a afirmat-o, dar saducheii au respins-o complet, ca să nu creadă în așa ceva. Și

atenienii nu au observat că Pavel predica o altă înviere și, de aceea, l-au ridiculizat (cf. 17:32). Totuși, nu l-ar fi ridiculizat dacă ar fi auzit de la el doar despre învierea sufletului, întrucât ar fi considerat aceasta drept cea mai comună opinie a propriei lor filosofii. Dar, întrucât anunțul unei învieri nemaiauzite până atunci i-a lovit pe păgâni prin însăși noutatea sa, iar neîncrederea potrivită subiectului a început să zdruncine credința cu îndoială, apostolul a încercat, de asemenea, să confirme credința în această speranță în aproape fiecare dintre epistolele sale, arătând că speranța era acolo, dar încă nu împlinită și (ceea ce a fost cel mai mult obiectat) se referea la învierea trupească, dar nu într-un alt trup (ceea ce a fost, de asemenea, pus la îndoială).

40. Nu este surprinzător, însă, că [ereticii] împrumută dovezi din propriile sale Epistole – căci trebuie să existe erezii (cf. 1 Corinteni 11:19) – și acestea nu ar putea exista dacă Scriptura nu ar putea fi înțeleasă greșit. Și astfel, ereticii, descoperind că Apostolul învăța despre doi oameni, cel interior, adică sufletul, și cel exterior, adică trupul, au atribuit mântuirea sufletului, adică omului interior, și distrugerea trupului, adică celui exterior, căci în Epistola către Corinteni este scris: Chiar dacă omul nostru exterior se strică, totuși cel dinăuntru se înnoiește din zi în zi (2 Corinteni 4:16). Dar nici sufletul în sine nu este om (căci a fost plasat abia mai târziu în creatura numită om), nici trupul nu este fără suflet (căci trupul, după plecarea sufletului, se numește cadavru). Prin urmare, cuvântul „om" este ca un element de fixare a două substanțe unite și poate denota doar unirea lor. Mai mult, prin omul dinăuntru, apostolul a preferat să înțeleagă nu atât sufletul, cât „dispoziția" (mens) și „duhul" (animus) său, adică nu substanța în sine, ci „dispoziția" (sapor) sa. Când le-a scris Efesenilor: Hristos locuiește în omul dinăuntru (cf. 3, 16-17), el a indicat cu siguranță prin aceasta că Domnul trebuie să fie imprimat în sentimente, căci a adăugat imediat: Prin credința în inimile voastre și în dragoste (cf. 17-18). Aceasta înseamnă că el consideră credința și dragostea nu ca fiind o proprietate esențială (substantiva) a sufletului, ci un accesoriu (con-ceptiva); dar, spunând în inimi, l-a atribuit și pe omul dinăuntru însuși trupului, căci l-a așezat în inimă, iar inima este o parte integrantă a substanței trupului. Acum gândiți-vă de ce a spus apostolul că omul din afară se strică, dar omul dinăuntru se înnoiește zi de zi și veți înțelege: nu este vorba despre stricăciunea firii, pe care o suferă din ziua morții, pentru a dispărea pentru totdeauna, ci mai degrabă despre deteriorarea pe care firea o experimentează de-a lungul vieții sale pământești înainte de moarte și până la moarte însăși din cauza chinurilor, asupririlor, torturilor și pedepselor pentru numele de creștin. Desigur, omul dinăuntru va avea și el înnoire aici, înaintând zi de zi cu sprijinul duhului în credință și învățătură. Dar aceasta nu va fi acolo, adică nu după înviere, unde ne confruntăm cu o înnoire care nu este nicidecum zilnică, ci unică și desăvârșită.

Gândiți-vă la următoarele cuvinte: Căci strâmtorarea noastră luminoasă de acum și cea scurtă ne dobândește o slavă veșnică, nemăsurată, pentru că noi nu privim la lucrurile care se văd (adică la suferințe), ci la cele care nu se văd (adică la răsplătiri). Căci lucrurile care se văd sunt trecătoare, iar cele care nu se văd sunt veșnice (4:17-18). Prin aceasta, apostolul afirmă că suferințele și atacurile prin care omul de afară este vătămat trebuie disprețuite ca fiind ușoare și trecătoare și dă ca exemplu plinătatea slavei și răsplata veșnică nevăzută - răsplata ostenelilor prin care trupul este vătămat aici. Și aceasta nu se referă deloc la acea stricăciune care distruge trupul pentru totdeauna și pe care ereticii

(pentru a nega învierea) o atribuie omului de afară. De exemplu, el spune în alt loc: Dacă suferim împreună cu El, ca să fim și proslăviți împreună, socotesc că suferințele vremii de acum sunt o nimica toată în comparație cu slava viitoare, care are să se arate în noi (Romani 8:17-18). Și aici arată că adversitatea este mai mică decât răsplata pentru ea. Dacă simpatizăm cu Hristos în trup - și este firesc ca aceasta să fie vătămată prin suferință - atunci răsplata promisă pentru suferința comună îi va fi sortită și ea. De aceea, apostolul, pe cale să atribuie trupului proprietatea suferinței (ceea ce a și făcut mai sus), spune: Dar când am venit în Macedonia, trupul nostru n-a avut odihnă - și apoi, pentru a arăta și suferințele sufletului, adaugă: Eram strâmtorați în toate: pe dinafară - atacuri (și anume, cele care tulbură trupul), pe dinăuntru - frică (care sfâșie sufletul) (2 Corinteni 7:5). Prin urmare, dacă omul din afară este vătămat, nu este vorba de pierderea învierii, ci de îndurarea suferinței, care are loc cu participarea omului dinăuntru. Prin urmare, atât glorificarea, cât și suferința vor aparține amândurora. Tovarășii de osteneli trebuie, desigur, să rămână părtași la răsplătire.

41. Aceeași idee are și apostolul când pune răsplata mai presus de chin: „Știm", spune el, „că dacă s-ar strica casa noastră pământească, a acestui cort, avem o casă nezidită de mâini omenești, veșnică în ceruri" (2 Corinteni 5:1). Aceasta înseamnă că atunci când trupul nostru va fi distrus în suferințe, vom primi o locuință în ceruri. Prin aceasta, el face aluzie la Evanghelia care spune: „Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, căci a lor este Împărăția cerurilor" (Matei 5:10). Și cu siguranță nu a negat restaurarea trupului, dacă s-a referit la răsplata recompensei, deoarece răsplata trebuie să fie legată de același lucru ca și distrugerea, adică de trup. Totuși, numind trupul „casă", a preferat să folosească cu abilitate acest cuvânt în comparație cu răsplata, promițând acea „casă" care va fi distrusă prin suferințe, o „casă" mai bună prin înviere. Căci Domnul spune și că Tatăl Său are multe locașuri sau, cum s-ar spune, case (cf. Ioan 14:2). Totuși, se poate considera că Apostolul avea în minte locuința acestei lumi, cu a cărei distrugere este promis un loc veșnic în ceruri, căci cuvintele care urmează, referindu-se evident la trup, arată că cele precedente nu se referă la acesta. Adevărul este că Apostolul face o distincție atunci când adaugă: De aceea suspinăm, dorind să ne îmbrăcăm cu locuința noastră care este în ceruri, ca nu cumva, fiind dezbrăcați [199] , să fim găsiți goi (2 Cor. 5:2-3). Aceasta înseamnă că dorim să fim îmbrăcați cu puterea cerească a veșniciei înainte de a ne despărți de trup. Această milă îi privește în special pe cei care, la venirea Domnului, vor rămâne în trupul lor și, din cauza cruzimii vremii Anticristului, vor merita cea mai scurtă cale spre moarte (care se va împlini printr-o schimbare) și se vor întâlni cu cei care sunt înviați. Exact asta scrie apostolul tesalonicenilor: Căci aceasta vă spunem prin cuvântul Domnului, că noi, cei vii, care vom rămâne până la venirea Domnului, nu vom lua înaintea celor ce au adormit. Căci Însuși Domnul, cu un strigăt și cu trâmbița lui Dumnezeu, Se va coborî din cer și întâi vor învia cei morți în Hristos. Apoi vom fi răpiți împreună cu ei în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul; și astfel vom fi pururea cu Domnul. (1 Tesaloniceni 4:15-17)

42. El vorbește despre această schimbare deja în Epistola către Corinteni: Vom învia cu toții, dar nu toți se vor schimba într-o clipă, într-o clipă din ochi, la trâmbița de apoi (1 Cor. 15:51-52) [200] ; desigur, numai cei ce rămân în trup vor fi schimbați: Morții, spune el, vor învia și noi vom fi schimbați (52) . După ce ați considerat mai întâi această

judecată, veți raporta deja totul la sensul celor spuse mai sus. Căci atunci când adaugă: Trebuie ca trupul acesta stricăcios să se îmbrace în nestricăciune și trupul acesta muritor să se îmbrace în nemurire (53) , el are în minte tocmai acel lăcaș ceresc în care dorim să fim îmbrăcați (desigur, deasupra trupului în care ne aflăm gemând). Adică, suntem împovărați, în opinia sa, de acest cort, pe care nu dorim să-l îndepărtăm, ci doar să-l acoperim, pentru ca trupul să fie înghițit de viață, atunci când este astfel schimbat, fiind îmbrăcat în cel ceresc. Căci cine, fiind în trup, nu ar dori să fie îmbrăcat în nemurire și să continue viața, după ce a scăpat de moarte prin intermediul viceregelui ei, schimbarea, pentru a evita iadul, unde toți vor fi căutați până în ultimul cadran? [201] Și oricine a fost deja în iad va suferi o schimbare după înviere.

Afirmăm că de acum înainte carnea va învia din nou în orice fel și va primi o formă angelică din schimbarea viitoare. Căci dacă carnea s-ar schimba doar în cei care sunt în ea (pentru ca muritorul să fie înghițit de viață, adică carnea de acel veșmânt trupesc etern), atunci cei care sunt în moarte nu ar primi viața, pentru că nu mai au materia și, ca să spunem așa, hrana vieții - carnea; altfel este necesar să primească din nou carne, pentru ca și în ei muritorul să fie înghițit de viață - dacă vor să primească viața. „Dar în morți", spuneți voi, „acest muritor este deja înghițit". - Dar nu în toți. Câți dintre morții de ieri se pot găsi, abia îngropați, în care nu se poate vedea nicio urmă de absorbție? Voi, desigur, considerați ca înghițit doar ceea ce a fost distrus, doar ceea ce a fost exterminat, ceea ce a devenit inaccesibil oricărui simț și a încetat complet să apară. Dar să știți că trupurile celor mai vechi giganți nu sunt înghițite, căci scheletele lor încă există. Am vorbit deja despre asta în altă parte [202] . Dar chiar și recent, când în acest oraș, în timp ce se puneau temeliile Odeonului [203] , cele mai vechi morminte au fost avariate în mod sacrilegiu, oamenii au fost îngroziți de oasele, vechi de aproape cinci sute de ani, încă umede, și de părul, care nu-și pierduse mirosul. Se știe că nu numai oasele se păstrează intacte, ci nici dinții nu se deteriorează, căci ei reprezintă semințele trupului care va crește din ele la înviere.

În cele din urmă, dacă [după înviere] s-a constatat că murirea a fost înghițită de toți morții, atunci prin ce: prin moarte, veșnicie, timp sau poate prin viață, veșmântul și dăruirea nemuririi? Prin urmare, oricine afirmă că murirea va fi înghițită de ei, în același mod neagă că va fi înghițită de moarte. Dar, în orice caz, trebuie să se presupună că acest lucru se va realiza și se va împlini prin puterea divină, și nu prin legile firii. Și din moment ce murirea trebuie să fie înghițită de viață, ea trebuie în orice caz să fie prezentă pentru a fi înghițită și să fie înghițită pentru a fi schimbată. Dacă ai fi spus că focul trebuie aprins, nu ai fi putut afirma că mijlocul de aprindere este necesar într-un loc, dar nu și în altul. Așadar, apostolul adaugă: ca să nu fim găsiți goi, fiind dezbrăcați (2 Corinteni 5:3), adică cei care în ziua Domnului nu vor fi găsiți nici în viață, nici în trup. El susținea că cei pe care îi numea „dezbrăcați" erau goi în sensul că urmau să fie îmbrăcați din nou în aceeași substanță de care fuseseră lipsiți. Căci, așa cum ar fi goi atunci când carnea lor ar fi fost lepădată, sau parțial sfâșiată și distrusă (și tocmai aceasta poate fi considerată goliciunea), tot așa ar lua-o din nou, astfel încât, după ce s-au îmbrăcat cu carne, să se poată îmbrăca peste ea cu nemurire. Căci nu este potrivit să îmbraci haina de afară decât dacă cea de dinăuntru este deja îmbrăcată.

43. Așadar, când apostolul spune: „Suntem întotdeauna încrezători și știm că, atâta timp cât suntem în trup, suntem departe de Domnul, căci umblăm prin credință și nu prin vedere” (2 Cor. 5:6-7), este clar că aceasta nu se referă la disprețuirea firii pământești (ca și cum ne-ar despărți de Domnul). Aici ne îndeamnă doar să ne îndepărtăm de această viață, căci suntem departe de Domnul cât timp trăim. Umblăm prin credință și nu prin vedere, adică suntem călăuziți de nădejde și nu de posesiune. De aceea adaugă: „Totuși, crezând, socotim un mai mare bine să plecăm din trup și să rămânem cu Domnul” (8) , ca să umblăm mai degrabă prin vedere decât prin credință și să posedăm mai degrabă decât să nădăjduim. Vedeți că și aici întoarce disprețul față de trupuri în excelența muceniciei. Căci numai el, după ce a părăsit trupul, rămâne îndată cu Domnul, care, prin meritul muceniciei, va fi trimis în rai, și nu în iad. Oare apostolul nu a reușit să găsească cuvinte care să exprime plecarea din trup sau vorbește despre ea într-un mod nou? Dimpotrivă, dorind să exprime pierderea temporară a trupului, a spus că suntem îndepărtați de El, căci cel care pleacă într-o călătorie se va întoarce la locuința sa. După aceasta, spune pentru toți: Ne străduim să fim plăcuți lui Dumnezeu, fie că suntem departe de El, fie că suntem cu El: căci toți trebuie să ne înfățișăm la judecata lui Iisus Hristos (9-10). Dacă toți, atunci întregi, dacă întregi, atunci atât cel interior, cât și cel exterior trebuie să se înfățișeze, adică atât sufletele, cât și trupurile: Pentru ca, spune el, fiecare să primească ceea ce a făcut în trup și după ceea ce a făcut, fie bine, fie rău (10) . Acum întreb cum citiți acest pasaj, căci apostolul pare să-l fi ascuns printr-o schimbare de cuvinte. Ce a vrut să spună prin „trebuie obținut prin intermediul trupului” sau „împlinit prin intermediul trupului”? Dar chiar dacă a vrut să spună „trebuie obținut prin intermediul trupului”, atunci, fără îndoială, vorbește despre învierea trupească. Dar dacă „ceea ce se săvârșește prin intermediul trupului”, atunci și aici totul trebuie să fie înfăptuit prin același trup cu care s-a făcut. Prin urmare, tot acest raționament al apostolului este revelat chiar de la început în concluzie (unde este arătată învierea trupului) și trebuie înțeles conform concluziei.

44. Dacă luați în considerare și cuvintele precedente, unde se vorbește despre omul exterior și cel interior, nu veți găsi acolo și demnitatea trupului și nădejdea lui deplină? Căci, dacă apostolul spune despre lumina pe care Dumnezeu a aprins-o în inimile noastre ca să ne lumineze cu cunoașterea slavei Sale în fața lui Hristos, că avem această comoară în vase de lut (2 Corinteni 4:6-7), adică în trup, vor fi acestea distruse, pentru că sunt de lut, făcute din pământ, sau vor fi mai degrabă înălțate, pentru că conțin comoara divină? Căci, dacă chiar și această lumină adevărată, care este prezentă în fața lui Hristos și conține viața, este încredințată trupului, trebuie să piară trupul, căruia îi este încredințată viața? Este clar că însăși comoara este atunci sortită să piară, căci numai aceasta este încredințată celui sortit să piară, așa cum vinul nou este încredințat burdufurilor vechi. Aici apostolul adaugă: Purtăm întotdeauna în trupul nostru mortificarea lui Iisus Hristos (10) . Ce este acest lucru, așadar, care, fiind numit „templul lui Dumnezeu”, poate fi numit și „mormântul lui Hristos”? De ce, de fapt, purtăm cu noi mortificarea Domnului în trup? Pentru ca, spune el, și viața să fie descoperită. Unde? În trup. În ce? În cel muritor (11) . Prin urmare, în trup - muritor, desigur, din cauza vinovăției, dar și capabil de viață prin virtutea harului. Și vedeți cât de mare este acest har, că în el se descoperi viața lui Hristos (ibid.). Dar oare viața lui Hristos, viața veșnică și nestricăcioasă, adică viața lui Dumnezeu, se va descoperi în ceea ce este complet străin de mântuire, într-o substanță

supusă unei necontenite descompuneri? Și în ce moment se va descoperi viața Domnului în trupul nostru? Se pare că cea pe care a trăit-o înainte de Patimile Sale și care era cunoscută nu numai evreilor, ci era acum vestită tuturor neamurilor. Aceasta înseamnă că Apostolul avea în minte acea viață care a rupt porțile de fier ale morții și zăvoarele de aramă ale iadului (cf. Ps. 106, 16), care de atunci încolo este deja viața noastră. Această viață se va manifesta în trup. Când? După moarte. Cum? Când vom învia în trup asemenea lui Hristos. Și pentru ca nimeni să nu obiecteze că viața lui Isus urmează deja să se manifeste în trupul nostru (datorită exercitării sfințeniei, răbdării, dreptății și înțelepciunii, pentru care viața Domnului a fost glorioasă), Apostolul adaugă cu mare prudență: Dacă noi, cei ce trăim, suntem dați morții pentru Isus, pentru ca și viața Lui să se arate în trupul nostru muritor (2 Cor. 4, 11). Aceasta înseamnă, spune el, că toate acestea se vor întâmpla în trupul nostru după moarte. Dar dacă după moarte, oare se poate face acest lucru fără înviere? De aceea, încheindu-și gândul, spune: Știm că Cel ce a înviat pe Isus ne va învia și pe noi împreună cu El (14) , pentru că Isus a înviat deja din morți. „Cu El" înseamnă, fără îndoială, „precum și El". Și dacă „așa cum a făcut El", atunci, desigur, nu fără trup.

45. Dar, printr-o oarecare orbire, ei dau iar și iar peste cuvintele despre doi oameni, cel vechi și cel nou: Când apostolul ne îndeamnă să ne dezbrăcăm de omul vechi, care este stricat de pofta perversă, și să ne înnoim în duhul minții și să ne îmbrăcăm cu omul cel nou, care, după Dumnezeu, este creat în dreptate și sfințenie a adevărului (Efeseni 4:22-24), ei susțin că și aici apostolul, distingând două substanțe, îl atribuie pe cel vechi trupului, iar pe cel nou sufletului; prin urmare, stricăciunea constantă aparține vechii substanțe, adică trupului. Dar dacă distingem după substanțe, atunci sufletul nu este deloc omul nou, pentru că a apărut mai târziu, iar trupul nu este deloc omul vechi, pentru că a apărut mai devreme. Căci există oare un moment între valul mâinii lui Dumnezeu și Suflarea Lui? Îndrăznesc să spun, poate, că, chiar dacă trupul ar fi fost mult mai devreme decât sufletul, El ar fi dat totuși sufletului întâietatea, tocmai pentru că trupul trebuia să fie umplut cu el. Căci fiecare împlinire și realizare are întâietatea în virtutea rezultatului său, chiar dacă este ulterioară în ordine. Ceea ce este primul [în ordine] nu se poate lipsi are o întâietate mai mare. Dacă trupul este omul vechi, atunci din ce moment? Chiar de la început? Dar Adam a fost cu totul nou, iar din cel nou nu există vechi. Căci din momentul în care s-a dat binecuvântarea nașterii [204] , trupul și sufletul apar împreună și simultan, căci semințele lor sunt sădite simultan în pântece, așa cum am spus în lucrarea „Despre suflet" [205].... În același timp, zămislirea lor și, în același timp, nașterea lor. Acești doi oameni - și substanța lor este, desigur, dual㠂, dar nu și vârsta lor - reprezintă, de fapt, unul, căci niciunul dintre ei nu este anterior. Este mai corect să considerăm că suntem cu totul fie vechi, fie noi - pentru că nu se știe cum se poate fi amândouă în același timp. Totuși, apostolul arată clar ce este omul vechi: Dezbrăcați-vă de omul cel vechi, după felul vostru de viață de odinioară (Efeseni 4:22), - și nu după vechimea vreunei substanțe. El nu ne poruncește să ne dezbrăcăm de trup, ci de faptele, care în alte locuri sunt numite și trupești (cf. Gal. 5:19), și nu acuză deloc trupurile, despre care remarcă imediat: Lepădați minciuna și spuneți adevărul - fiecare cu aproapele său, căci suntem părtași unii altora. Mâniați-vă, dar nu păcătuiți; să nu apună soarele peste mânia voastră. Și nu dați loc diavolului. Cine fura să nu mai fure, ci mai degrabă să lucreze, trudind cu mâinile lui, ca să aibă ce da celor nevoiași. Niciun cuvânt necurat să nu vă iasă din gură, ci cuvintele

cele mai bune, spre zidirea credinței, ca să dea har celor ce aud. Și nu întristați pe Duhul Sfânt al lui Dumnezeu, în care ați fost pecetluiți pentru ziua răscumpărării. Orice întristare, orice mânie, orice strigăt, orice hulă să fie îndepărtată de la voi, împreună cu orice răutate. Ci fiți buni unii cu alții, milostivi, iertându-vă unii pe alții, cum v-a iertat și Domnul în Hristos? (Efeseni 4:25-32) De ce, așadar, nu grăbesc moartea cei ce socotesc trupul ca fiind omul cel vechi, pentru ca, după ce s-au lepădat de omul cel vechi, să împlinească porunca apostolului? Noi, din partea noastră, susținem că orice credință trebuie să se împlinească în trup și mai ales prin trup (căruia îi aparțin gura, pentru a rosti cele mai bune cuvinte, limba, pentru a nu calomnia, inima, pentru a nu se mânia, și mâinile, pentru a lucra și a distribui) și, prin urmare, afirmăm că vechiul și noul în om este o distincție morală, și nu una substanțială. Recunoaștem în egală măsură că același om, care era bătrân după felul său de viață anterior, este corupt, așa cum s-a spus, de pofta perversă, și este încă bătrân după felul său de viață anterior, dar nu după trup, din cauza distrugerii sale constante. Prin urmare, chiar și după trup va fi păstrat la fel, dacă este lipsit de felul său de viață vicios (și nu de trupul său).

46. Veți observa poate că apostolul condamnă peste tot faptele firii pământești ca și cum ar condamna însăși firea pământească; dar, având grijă ca nimeni să nu creadă aceasta, obține sensul necesar prin intermediul altor lucruri sau al unor lucruri parțial legate de firea pământească. De exemplu, când spune că cei ce sunt în fire pământească nu pot fi plăcuți lui Dumnezeu (Romani 8:8), el se întoarce imediat de la o înțelegere falsă la una adevărată, adăugând: Dar voi nu sunteți în fire pământească, ci în Duhul (9) . De fapt, desigur, ei sunt în fire pământească; dar apostolul, spunând că nu sunt în fire pământească, a arătat că nu sunt liberi de faptele firii pământești. Adică, numai cei ce trăiesc în fire pământească nu pot fi plăcuți lui Dumnezeu (și nu pentru că sunt în fire), ci cei ce sunt plăcuți lui Dumnezeu și care, fiind în fire pământească, umblă după Duhul. Și iarăși spune: Trupul este mort, dar din cauza păcătoșeniei, după cum și Duhul este viață (10) din cauza dreptății. Opusând viața cu moartea, care locuiește în trup, El a promis, fără îndoială, viață pentru dreptate, unde a rânduit moartea pentru păcătoșenie. Dar contrastul dintre viață și moarte este zadarnic, dacă viața nu este acolo unde este opusul ei, moartea, de care, desigur, trupul trebuie eliberat. Totuși, dacă viața alungă moartea din trup, nu poate face acest lucru fără a pătrunde în ceea ce este alungat. Dar de ce raționamentul meu confuz, când apostolul spune cu certitudine: Dacă Duhul Celui ce a înviat pe Isus din morți locuiește în voi, El va învia și trupurile voastre muritoare prin Duhul Său care locuiește în voi (11) . Prin urmare, dacă cineva consideră sufletul ca fiind un trup muritor, este nevoit să admită (căci nu poate nega că și trupul este un trup muritor) aceeași înviere a trupului, prin virtutea faptului că este în aceeași stare cu sufletul. Înțelegeți, așadar, din următoarele cuvinte că faptele trupului sunt condamnate, și nu trupul însăși: Așadar, fraților, suntem datori, nu trupului, ca să trăim după îndemnurile trupului. Dacă trăiți după îndemnurile trupului, veți muri; Dar dacă prin Duhul omorâți faptele firii pământești, veți trăi (12-13). Mai departe (ca să pot răspunde în ordine), dacă mântuirea este promisă celor ce rămân în fire, dar trăiesc după Duh, nu firea pământească se împotrivește mântuirii, ci lucrarea firii pământești. Dar dacă faptele firii pământești, ca pricină a morții, sunt înlăturate, firea pământească este mântuită și eliberată de pricina morții. Căci legea, spune apostolul, Duhului vieții în Hristos Iisus m-a

eliberat de legea păcatului și a morții (2) . Desigur, aceasta este legea care, așa cum a spus mai sus, locuiește în mădularele noastre (cf. 7, 23).

Mădularele noastre, așadar, nu mai sunt supuse legii morții și, prin urmare, nici legii păcatului, de care sunt eliberate. Întrucât legea, slăbită de trup, era neputincioasă, Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său în chip de trup păcătos și, pentru păcat, a condamnat păcatul în trup (8:3), dar nu trupul în păcat: căci casa nu va fi condamnată împreună cu locuitorul. Dar El a spus că păcatul locuiește în trupul nostru (cf. 7:20). Dar, din moment ce păcatul este condamnat, trupul este eliberat; dar dacă nu este condamnat, trupul este supus legii morții și a păcatului. Prin urmare, dacă El a numit gândurile trupului moarte și apoi vrăjmășie față de Dumnezeu (8:6-7), aceasta nu privește trupul în sine. Veți obiecta, desigur: „Cui vor fi atunci gândurile trupului, dacă nu însăși substanței sale?" Acest lucru ar fi, desigur, corect, dacă ați demonstra că trupul are un gând despre sine. Dar el nu există fără suflet; Așadar, considerați că gândurile firii pământești trebuie atribuite sufletului, deși uneori sunt atribuite firii pământești, căci sunt produse de dragul firii și prin fire. Tocmai din acest motiv, spune el, păcatul locuiește în fire, pentru că sufletul, din care se ivește păcatul, este chiriașul firii pământești, iar firea este mortificată - nu în sensul existenței, ci în sensul păcătoșeniei sale. Căci în alt loc spune: Cum țineți voi rânduiala, ca și cum ați fi trăitori în lume? (Coloseni 2:20), - adresându-se nu morților, ci celor care au fost obligați să părăsească obiceiurile lumii.

47. Dar viața lumească, așa cum spune el, este omul cel vechi răstignit împreună cu Hristos (cf. Romani 6:6), și nu trupul. Dacă înțelegem aceasta nu literal, ci în sens moral, atunci nu trupul nostru este răstignit și trupul nostru n-a răbdat crucea lui Hristos. Adică, trebuie să judecăm după cuvântul Apostolului: Ca trupul păcatului să fie nimicit (ibid.), - prin îmbunătățirea vieții, și nu prin distrugerea substanței - ca (cum spune el) să nu mai slujim păcatului (ibid.), și să ne socotim morți împreună cu Hristos și să credem că vom trăi cu El (cf. 8). De aceea spune: Și voi vă socotiți morți (11) . Pentru ce? Pentru trup? Nu, pentru păcat (ibid.). Așadar, după trup vor fi mântuiți, dar vii pentru Dumnezeu în Hristos Iisus (ibid.) - vii, desigur, în acel trup față de care n-au murit, căci sunt morți față de păcat, și nu față de trup. De aceea adaugă: „De aceea, să nu mai domnească păcatul în trupul vostru muritor, ca să-l ascultați și să nu vă puneți mădularele ca unelte ale nedreptății. Ci puneți-vă pe voi înșivă lui Dumnezeu, ca și cum ați fost vii din morți" (12-13) – nu ca și cum ați fost vii din morți – și mădularele voastre ca unelte ale neprihănirii (13) . Și iarăși: „Așa cum v-ați pus mădularele robi ale nelegiuirii și fărădelegii, din pricina fărădelegii, tot așa puneți-vă acum mădularele voastre robi ale neprihănirii, din pricina sfințeniei. Căci, când erați robi ai păcatului, erați liberi față de neprihănire. Ce rod ați avut deci din faptele acelea, de care acum vă este rușine? Căci sfârșitul lor este moartea. Dar acum, ați devenit liberi față de păcat, v-ați făcut robi ai lui Dumnezeu și rodul vostru este sfințenia, iar sfârșitul este viața veșnică. Căci plata păcatului este moartea, dar darul lui Dumnezeu este viața veșnică în Hristos Isus, Domnul nostru" (19-23).

Prin astfel de considerații, el caută să îndepărteze mădularele noastre de răutate și păcat, să le găsească pentru dreptate și sfințenie și să le transfere de la plata morții la darul vieții veșnice. De aceea, el promite răsplata mântuirii trupului, de la care nu ar fi potrivit să

cerem sfințenie și dreptate, dacă nu ar aștepta și o răsplată pentru aceasta. Nici nu ar fi potrivit să-l botezăm, dacă prin această regenerare nu ar fi predestinat pentru restaurare, despre care apostolul vorbește astfel: Nu știți că toți câți am fost botezați în Isus am fost botezați în moartea Lui? Apoi suntem îngropați împreună cu El prin botez în moarte, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, așa și noi să umblăm întru o viață nouă (3-4). Și ca să nu credeți că vorbește doar despre acea viață care trebuie trăită în reînnoire prin credință prin botez, el adaugă foarte prudent: Căci dacă am fost uniți cu Hristos întru asemănarea morții, vom fi și întru asemănarea învierii (5) . Căci dacă în botez experimentăm asemănarea morții, suntem cu adevărat înviați în trup, așa cum a fost Hristos, pentru ca, precum păcatul a domnit în moarte, tot așa și harul să domnească prin dreptate, în viața veșnică, prin Domnul nostru Iisus Hristos (5:21). De ce se spune: „Tot așa și harul", dacă aceasta nu afectează trupul în același fel? Căci unde este moartea, este și viață după moarte, căci viața este mai întâi, unde moartea este după aceea. Dacă domnia morții nu realizează altceva decât nimicirea trupului, atunci viața, ca opus al morții, trebuie să producă și opusul, adică restaurarea trupului. Și precum moartea a înghițit prin silă murirea, așa, fiind înghițită de nemurire, a putut auzi: Unde este boldul tău, moarte? Unde este dreptul tău, moarte? (cf. 1 Corinteni 15:55). Căci unde s-a înmulțit nelegiuirea, harul va înmulți și mai mult (cf. Romani 5:20). Așadar, puterea va crește în slăbiciune (cf. 2 Cor. 12:9), mântuind ce era pierdut, înviind ce era mort, vindecând ce era rănit, vindecând ce era slăbit, dând înapoi ce era furat, eliberând ce era înrobit, chemând ce era lepădat, ridicând ce era doborât – și toate acestea de pe pământ la cer, unde, așa cum au învățat Apostolul Filipeni, avem și noi dreptul de a fi locuitori și de unde Îl așteptăm pe Mântuitorul nostru, Iisus Hristos, care va transforma trupul smereniei noastre în trupul slavei Sale (3:20-21). Aceasta se va întâmpla, fără îndoială, după înviere, căci Însuși Hristos nu a fost glorificat înainte de Patimile Sale. Și acestea vor fi trupurile noastre, iar apostolul îi îndeamnă pe romani să le aducă ca jertfă – vii, sfinte și plăcute lui Dumnezeu (cf. Romani 12:1). Dar de ce vii, dacă trupurile noastre trebuie să piară? De ce sfinte, dacă sunt nesfinte?

De ce ar fi plăcut, dacă sunt condamnați? Ei bine, cum vor înțelege ereticii, fugind de lumina Scripturii, cuvintele scrise către Tesaloniceni, s-ar putea crede, chiar printr-o rază de soare - atât de clare sunt: Dar Dumnezeul păcii să vă sfințească pe toți pe deplin (1 Tes. 5:23)? Nu este oare de ajuns? Dar urmează: Trupul vostru, sufletul și duhul să fie păzite întregi și fără prihană la venirea Domnului (ibid.). Vedeți că toată ființa omului este rânduită spre mântuire, și nu în alt moment, ci tocmai la venirea Domnului, care este cheia învierii.

48. Dar voi ziceți că nu pot carnea și sângele să moștenească Împărăția lui Dumnezeu (1 Corinteni 15:50). Noi cunoaștem acest pasaj și am amânat în mod intenționat analiza lui până acum, pentru a putea învinge în ultima bătălie pe toți cei pe care vrăjmașii i-au așezat în prima linie, după ce am respins celelalte întrebări ca niște auxiliari. Și aici este util să luăm în considerare cele precedente, pentru ca sensul acestui pasaj să poată fi determinat de originea sa. Presupun că apostolul, după ce le-a explicat corintenilor toate particularitățile disciplinei bisericești, le-a expus în cele din urmă concluziile principale (summa) ale Evangheliei sale și ale credinței lor în siguranța morții și învierii Domnului, pentru a deduce și regula nădejdii noastre din care a izvorât ea. Așa că el continuă: Dacă

se propovăduiește că Hristos a înviat din morți, cum zic unii dintre voi că nu este o înviere a morților? Dacă nu este o înviere a morților, atunci Hristos n-a înviat. Și dacă Hristos n-a înviat, propovăduirea noastră este zadarnică și credința noastră este zadarnică. Căci am fi găsiți martori mincinoși ai lui Dumnezeu, pentru că am mărturisi că El a înviat pe Hristos din morți, când, de fapt, nu L-a înviat. Căci dacă morții nu înviază, atunci Hristos n-a înviat. Dacă Hristos n-a înviat, credința voastră este zadarnică; pentru că rămâneți în păcatele voastre până acum, iar cei ce au adormit în Hristos sunt pierduți (12-18). La ce credeți că a vrut să ne îndrepte credința prin aceste cuvinte? — „La învierea morților", spuneți voi, „care a fost tăgăduită." — Chiar vrea să ne îndrepte credința către ea prin exemplul învierii Domnului? — „Desigur", răspundeți voi. — Foarte bine: exemplul se bazează pe diferență sau pe asemănare? — „Desigur", spuneți voi, „pe asemănare." — Dar cum a înviat Hristos? În trup sau nu? Dacă, după cum știți, conform Scripturii, El a murit (3) și a fost îngropat (4) nu în alt fel decât în trup, atunci, fără îndoială, admiteți că El a înviat și din nou în trup. Și chiar lucrul care a pierit în moarte, care a zăcut în mormânt, acela a înviat, nu atât Hristos în trup, cât trupul în Hristos. Așadar, dacă trebuie să înviem după exemplul lui Hristos, care a înviat în trup, atunci nu vom urma acest exemplu dacă noi înșine înviem nu în trup, căci, așa cum spune apostolul, prin om moartea și prin om învierea (21) .

Aceasta se spune pentru a distinge autorii celor două acțiuni: autorul morții, Adam, autorul învierii, Hristos, și pentru a stabili învierea pentru aceeași substanță ca moartea, făcându-i pe ambii autori egali în numele omului. Căci dacă în Adam toți mor și în Hristos toți vor fi făcuți vii (22) , atunci în trup vor fi făcuți vii în Hristos, așa cum în trup mor în Adam, dar fiecare în rânduiala sa (23) , căci în trupul său. Și rânduiala trebuie stabilită după merite. Dar, întrucât meritele sunt atribuite și trupului, este mai întâi necesar să se stabilească o rânduială pentru trupuri, pentru ca o rânduială a meritelor să fie posibilă. Dacă unii sunt botezați chiar și pentru morți (29) , să vedem ce sens are aceasta. În orice caz, declară apostolul, au făcut aceasta, fiind încrezători că botezul vicarial ar fi de folos unui alt trup în nădejdea învierii. Dacă învierea nu ar fi trupească, nu s-ar găsi în botezul trupesc. De ce atunci, întreabă apostolul, sunt ei înșiși botezați, dacă trupurile botezate nu înviază? (cf. 29). Căci sufletul este sfințit nu prin spălare, ci prin purificare. De ce atunci, întreabă el, suntem supuși nenorocirilor în fiecare ceas? (30) Desigur, din cauza firii. Mor în fiecare zi (31) - evident, din cauza nenorocirilor firii, în care s-a luptat cu fiarele în Efes (32) , adică cu fiarele asupririi asiatice, pe care le menționează în a doua epistolă către Corinteni: Nu vrem să fiți în neștiință, fraților, despre necazurile noastre din Asia; căci am fost foarte împinși și peste puterile noastre, așa că nu am putut rămâne în viață (1:8). Toate acestea, dacă nu mă înșel, le-a enumerat pentru ca nenorocirile firii să nu fie considerate deșarte și pentru ca învierea firii să fie considerată sigură. Căci în zadar trebuie să fie chinurile firii, dacă nu există înviere pentru ea. Dar cineva va zice: Cum înviază morții? Cu ce trup vor veni? (1 Cor. 15:35). Aici discută deja despre proprietățile trupurilor, dacă acestea vor fi aceleași sau diferite. Dar, întrucât această întrebare trebuie considerată ultima dintre toate, atunci, din moment ce întrebarea este despre calitatea trupurilor, învierea trupească trebuie să fie deja destul de clară din aceasta. 49. Aici, problema se reduce cu adevărat la carne și sânge - adică, întreaga întrebare. Ce substanțe și ce proprietăți a lipsit apostolul de Împărăția lui Dumnezeu pot fi înțelese și din cele de mai sus. Primul om, spune el, este din pământ, din

țărână, adică lut, Adam, iar al doilea om este din cer (1 Cor. 15:47), adică Cuvântul lui Dumnezeu, Hristos. Dar Hristos, deși vine din cer, este totuși om tocmai pentru că El Însuși este carne și suflet, sau om, precum Adam. Și dacă este numit mai presus de ultimul Adam (45) , atunci El a dobândit dreptul la acest nume participând la substanța sa, căci atât Adam, cât și Hristos au primit carne nu din sămânță. Deci, precum este cel pământesc, așa sunt și cei pământești; precum este cel ceresc, așa sunt și cei cerești (48)... Dar de ce sunt ei astfel, în virtutea substanței lor sau, în primul rând, în virtutea modului lor de viață și apoi în virtutea demnității pe care au dobândit-o prin modul lor de viață? Totuși, pământul și cerul nu ar trebui să difere în substanță, căci apostolul i-a numit în mod egal oameni. Căci dacă Hristos, singurul cu adevărat ceresc și chiar supraceresc, este totuși om, deoarece este alcătuit din carne și suflet, atunci în calitatea acestor substanțe el nu diferă deloc de cel pământesc. Prin urmare, oamenii care sunt cerești după chipul Său [apostolul propune să numească] astfel nu în virtutea substanței lor prezente, ci în virtutea gloriei lor viitoare. Căci mai sus, unde a fost stabilită această diferență de demnitate, s-a spus că slava cerească este una, iar cea pământească este alta, cea a soarelui este alta, iar cea a lunii este alta, iar cea a stelelor este alta, căci chiar și o stea diferă de o stea în slavă (40-41), dar nu în substanță.

După ce a vorbit astfel despre diferența de demnitate în aceeași substanță (care trebuie atinsă atât acum, cât și atunci), apostolul adaugă un îndemn ca și noi aici să fim asemenea lui Hristos în felul de viață și acolo să atingem culmea slavei: Precum am purtat chipul celui pământesc, așa să purtăm și noi chipul celui ceresc (49) . Căci am purtat chipul celui pământesc ca părtași la crimă, la moarte, la alungarea din rai. Dar dacă aici purtăm chipul lui Adam în trup, nu suntem deloc mișcați de aceasta să fim eliberați de trup. Și dacă nu de trup, atunci de felul de viață - astfel încât să purtăm în noi înșine chipul celui ceresc (dar încă nu chipul lui Dumnezeu, căci nu suntem încă stabiliți în cer) și să umblăm aici pe urmele lui Hristos în sfințenie, dreptate și adevăr. Toate acestea, așadar, apostolul se îndreaptă către calea dreaptă de viață și spune că aici trebuie să purtăm chipul lui Hristos în trupul nostru și în timpul acestei vieți. Spunând „trebuie să poarte” în sens imperativ, el se referă la timpul prezent, când niciun om nu are altă substanță decât carnea și sufletul. Chiar dacă credința noastră este îndreptată spre o altă substanță, spre cea cerească, atunci această substanță este doar promisă alteia, căreia i se încredințează să lucreze pentru ea. Prin urmare, apostolul include chipul pământesc și ceresc în modul de viață, dintre care unul trebuie respins, iar celălalt imitat, și apoi continuă: Zic aceasta (adică, în conformitate cu ceea ce am spus mai sus; de aceea aici se formează o legătură care completează sensul precedentului) că carnea și sângele nu pot moșteni împărăția lui Dumnezeu (50) . Și aici nu pune în cuvintele „carne” și „sânge” alt înțeles decât chipul pământescului menționat mai sus. Dacă acest chip trebuie interpretat ca un chip al vieții vechi (cf. Efeseni 4,22), care nu primește Împărăția lui Dumnezeu, atunci carnea și sângele, neprimind Împărăția lui Dumnezeu, sunt echivalate cu viața veche.

Desigur, dacă apostolul nu ar fi folosit niciodată denumirile substanțelor pentru a desemna acțiuni înainte, atunci nici aici nu ar fi trebuit să o facă. Dar, din moment ce a spus despre cei care încă rămân în trup că nu sunt în el (adică faptele trupului), atunci nu trebuie să respingem modul său obișnuit de a se exprima, atunci când înstrăinează de Împărăția lui Dumnezeu nu substanța, ci faptele ei. De exemplu, după ce le-a explicat

galatenilor ce sunt faptele trupului, apostolul declară: el prezice și a prezis mai înainte că cei care fac astfel de lucruri nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu (5:19 și următoarele, 21), - pentru că nu poartă în ei chipul celui ceresc, așa cum purtau chipul celui pământesc. În virtutea acestui fapt, ei, conform vechiului lor mod de viață, trebuie numiți tocmai carne și sânge. Dar chiar dacă apostolul ar fi spus că trupul și sângele trebuie excomunicate din Împărăția lui Dumnezeu, pe neașteptate, fără a explica mai întâi sensul acestor cuvinte, atunci chiar și în acest caz ar trebui să înțelegem prin aceste două substanțe omul cel vechi, devotat trupului și sângelui, și anume mâncării și băuturii - omul care de obicei se opune credinței în înviere: Să mâncăm și să bem, căci mâine murim (1 Corinteni 15:32). Și apostolul a mustrat trupul și sângele tocmai pentru roadele lor - lăcomia și beția.

50. Dar chiar dacă omitem astfel de interpretări, care condamnă faptele cărnii și sângelui, putem apăra aceste substanțe pentru înviere, înțelegându-le în sensul lor propriu. Căci nu învierea este cea care este refuzată în mod direct cărnii și sângelui, ci Împărăția lui Dumnezeu, care este dobândită prin înviere (căci învierea implică și judecata); iar învierea generală a cărnii este confirmată tocmai de faptul că parțialul este exclus. Căci atunci când declară în ce stare nu există înviere, ei clarifică prin aceasta în ce stare este. Și întrucât distincția privind învierea privește doar lucrările substanței, ci nu și felul ei, este, de asemenea, clar că carnea și sângele sunt excluse din Împărăția lui Dumnezeu din cauza vinovăției și nu din cauza naturii substanței; și tocmai pentru că nu se vor ridica la Împărăția lui Dumnezeu, se vor ridica în propria lor formă (formă) la judecată. De aceea aș spune din nou: Carnea și sângele nu pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu, cu siguranță nu prin propriile lor puteri și în sine, și de aceea apostolul a explicat că pentru aceasta au nevoie și de duh. Căci duhul este cel care dă viață Împărăției lui Dumnezeu, dar trupul nu este de niciun folos (Ioan 6:63). Ci altceva îi este de folos, și anume duhul, și prin duh lucrările duhului.

În orice caz, orice carne și sânge va învia în calitatea lor proprie. Dar cei care sunt meniți să intre în Împărăția lui Dumnezeu trebuie să fie îmbrăcați cu puterea nestricăciunii și a nemuririi, fără de care este imposibil să intre în Împărăția lui Dumnezeu și înainte ca ei să poată intra în ea. Prin urmare, așa cum am spus, este adevărat că carnea și sângele prin ele însele nu sunt capabile să ajungă la Împărăția lui Dumnezeu. Întrucât acest stricăcios, adică trupul, trebuie să fie absorbit de nestricăciune, iar acest muritor, adică sângele, de nemurire (cf. 1 Corinteni 15:53-54) printr-o schimbare după înviere, este drept ca trupul și sângele schimbate și absorbite să poată moșteni Împărăția lui Dumnezeu; și acest lucru nu se poate întâmpla fără învierea lor. Există, de asemenea, cei care doresc să înțeleagă prin trup și sânge iudaismul (în legătură cu circumcizia), care este, de asemenea, înstrăinat de Împărăția lui Dumnezeu, căci este considerat vechi, iar sub acest nume apostolul îl mustră în alte locuri. După ce i s-a descoperit Fiul lui Dumnezeu, ca să-L propovăduiască neamurilor, nu s-a consultat cu carne și sânge (cf. Galateni 1:16), adică cu circumcizia, cu iudaismul, așa cum le-a scris galatenilor.

51. Însă cuvintele pe care le-am rezervat pentru concluzie vor răspunde pentru toți, chiar și pentru apostolul însuși, care ar fi cu adevărat acuzat de mare nechibzuință dacă (cum ar spune unii) ar fi îndepărtat atât de brusc, ca să spunem așa, fără să se uite, în mod

definitiv și absolut toată carnea și sângele din Împărăția lui Dumnezeu și din palatul ceresc. Dar acolo, Isus stă acum la dreapta Tatălui, un om, deși Dumnezeu, ultimul Adam, deși primul Cuvânt, carne și sânge, deși mai pur decât al nostru, dar același atât în substanță, cât și în formă așa cum S-a înălțat (cf. Faptele Apostolilor 1:11). Așa va veni El din nou, după cuvintele îngerilor, ca să fie cunoscut de cei care L-au rănit. El este numit Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni (1 Timotei 2:5), căci Lui îi este încredințată zălogul de ambele părți și în Sine păstrează zălogul trupului ca garanție a întregii sume. După cum ne-a lăsat Duhul ca o garanție (2 Corinteni 5:5), așa a primit de la noi garanția trupului și a dus-o în cer ca o garanție că de acolo întreaga sumă va fi într-o zi înapoiată. Nu vă îngrijorați, trup și sânge: ați aflat și cerul și împărăția lui Dumnezeu în Hristos. Și dacă cei care v-au lepădat de cer vă vor lepăda de Hristos, atunci să spună că Hristos nu este în cer. Și apostolul a spus: Stricăciunea nu moștenește nestricăciunea (1 Corinteni 15:50), nu ca să socotiți trupul și sângele ca fiind stricăciune, căci ele sunt mai degrabă supuse stricăciunii, și anume, prin virtutea morții; și moartea nu numai că distruge trupul și sângele, ci chiar le distruge. Și întrucât apostolul a spus că faptele trupului și sângelui nu pot dobândi împărăția lui Dumnezeu, atunci, pentru a sublinia în mod special acest gând, el ia moștenirea nestricăciunii din stricăciunea însăși, adică din moarte, la care contribuie faptele trupului și sângelui. Căci puțin mai târziu a descris într-un fel moartea morții însăși: Moartea a fost înghițită în luptă! Unde este boldul tău, moarte? Unde-ți este, moarte, puterea? Dar înțepătura morții este păcatul (aceasta va fi stricăciunea), iar puterea păcatului este legea (1 Corinteni 15:54-56), fără îndoială acea altă lege care, după apostol, se luptă în mădularele sale împotriva legii sufletului său, adică însăși puterea care păcătuiește împotriva voinței (cf. Romani 7:1 și următoarele). Căci dacă mai sus spune: Vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicit este moartea (1 Corinteni 15:26), atunci tocmai din acest motiv cel stricăcios nu va moșteni cel nestricăcios (50) , cu alte cuvinte, moartea nu va primi o continuare. Dar când și cum va fi ea nimicită? Când, deodată, într-o clipă din ochi, la trâmbița de apoi, morții vor învia nestricăcioși (52) . Cine sunt atunci ei, dacă nu cei care erau mai înainte stricăcioși, adică trupuri sau carne și sânge? Și vom fi schimbați (ibid.). Din ce stare, dacă nu din cea în care vom fi găsiți? Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune, iar acest trup muritor să se îmbrace în nemurire. (53)... Ce este muritor decât carne? Ce este muritor decât sânge? Apostolul are grijă de tine și se străduiește să te facă să referi ceea ce spune la carne; și ca să nu crezi că vorbește despre altceva, atunci când spune: „Acesta este stricăcios și acesta este muritor”, pare să arate spre propria piele. Și într-adevăr, el nu putea spune „acesta” decât despre ceva real și înaintea ochilor. Acest cuvânt denotă ceva trupesc. Dar stricăcios este altceva decât stricăciune, și muritor decât mortalitate. Căci unul este afectat, iar celălalt îl produce. Prin urmare, carnea și sângele, care experimentează stricăciunea și moartea, vor experimenta cu aceeași necesitate și nestricăciunea împreună cu nemurirea.

52. Și acum să vedem în ce trup, după apostol, se vor întoarce morții. Și este bine că a luat imediat asupra sa să arate acest lucru, ca și cum cineva i-ar fi cerut-o. „Nebunule”, spune el, „ceea ce semeni tu nu învie, dacă nu moare” (1 Cor. 15:36). Din exemplul sămânței este deja clar că numai carnea care a murit prinde viață și din aceasta vor deveni clare următoarele cuvinte. Mai departe spune: „Dar ceea ce semeni tu nu este nicidecum trupul viitor” (37) - și arată că acest lucru nu trebuie înțeles în contradicție cu sensul exemplului, gândindu-se că un alt trup va învia din cel semănat în moarte. Altfel nu ai

înțeles exemplul. Căci dacă grâul este semănat și desfăcut în pământ, orzul nu răsare niciodată, ci întotdeauna același fel de grăunțe de aceeași natură, proprietate și formă. De unde vine atunci, dacă nu este același? Căci stricăciunea este aceeași, căci se referă la ea. Însă apostolul explică și ce înseamnă că nu trupul viitor este semănat, spunând: Ci bobul gol, orice ar fi, de grâu sau de altă boabă. Și Dumnezeu îi dă trup după cum voiește El (37-38). Desigur, vorbește despre bobul care, după el, este semănat gol. - „Adevărat", ești de acord. - Deci este salvat ceea ce Dumnezeu intenționează să-i dea un trup. Dar cum poate fi salvat dacă nu se găsește nicăieri și dacă același lucru nu învie? Dacă nu învie, atunci nu este salvat. Și dacă nu este salvat, atunci nu poate primi un trup de la Dumnezeu. Dar este evident că este salvat. În ce scop atunci îi va da Dumnezeu un trup după voia Sa (dacă are deja un trup, gol), dacă nu pentru a învia nu mai gol? Aceasta înseamnă că trupul va primi ceva în plus pe lângă acesta. Și ceea ce i se adaugă în plus nu este distrus, ci sporit. Dar ceea ce sporește este păstrat. Căci sămânța este semănată fără coajă, fără veșmânt, fără spic, fără temelie, fără ascuțiș, fără apărătoare, fără tulpină, fără mândrie; dar crește deplină și abundentă, în strânsă tovărășie, într-un aranjament armonios, protejată de podoaba sa și complet îmbrăcată. Toate acestea sunt pentru ea un alt trup de la Dumnezeu, în care este transformată nu prin distrugere, ci prin creștere. Și fiecărei sămânțe i se potrivește propriul trup (15:38), dar nu al său, desigur, în sensul că nu este cea dintâi, căci acum are și ceea ce Dumnezeu i-a dat în plus.

Așadar, țineți cu tărie exemplul, păstrați-l ca pe o oglindă pentru trup și credeți: același lucru va rodi precum a fost semănat, se va întoarce de la sine și mai din belșug și nu va fi diferit, deși se va arăta diferit. Căci va primi acel ajutor și acea podoabă pe care Dumnezeu voiește să i le dea după meritele sale. Fără îndoială, aceasta a vrut să spună apostolul când a spus: Nu tot trupul este același trup (39) ; nu neagă comunitatea substanței, ci egalitatea avantajelor, atribuind trupului o diferență de cinste, iar nu de fel. De aceea adaugă și exemple alegorice ale animalelor și ale elementelor. Unul este trupul omului, adică al robului lui Dumnezeu, cu adevărat om, altul este cel al fiarelor, adică al păgânilor, despre care prorocul spune și el: Omul este ca fiarele nechibzuite (Ps. 49, 21). Una este carnea păsărilor (1 Cor. 15:39), adică a mucenicilor care se străduiesc spre cele mai înalte, și alta este a peștilor, adică a celor cărora le este îndestulătoare apa botezului [206] . El folosește exemple și din corpurile cerești. Slava soarelui, adică a lui Hristos, este una, alta este cea a lunii, adică a Bisericii, cea a stelelor, adică a seminței lui Avraam. Și steaua se deosebește de stea în slavă și există trupuri cerești și trupuri pământești (40-41), adică evrei și creștini. Dar dacă aceasta nu este spusă figurat, atunci, desigur, în zadar a comparat carnea catârilor și a vulturilor și trupurile corpurilor cerești cu carnea omenească, căci nu sunt comparabile cu aceasta în proprietățile lor și nu primesc învierea. În cele din urmă, făcând o distincție în slavă și nu în substanță prin intermediul acestor comparații, el concluzionează: Tot așa este și învierea morților (42) . Cum așa? Și aici diferența nu constă în nimic altceva decât în slavă. De aceea, atribuind din nou învierea aceleiași substanțe și menționând din nou grâul, el spune: Se seamănă stricăcios, învie nestricăcios; se seamănă în pierzare, învie în slavă; se seamănă în slăbiciune, învie în putere; se seamănă trup firesc, învie trup duhovnicesc (42-44). Cu siguranță, ceea ce este semănat învie și ceea ce este semănat se strică în pământ și carnea este cea stricăcioasă în pământ. Căci a fost lovită de cuvântul Domnului: Pământ este și în pământ te vei întoarce (Gen. 3:19), căci din pământ a fost luată. De aceea, apostolul a început să

spună: „Se seamănă”, căci se întoarce în pământ, iar pământul este cel mai bun depozitar de semințe, pentru a le pune acolo și a le lua de acolo. De aceea, el certifică, ca și cum ar pune o pecete pe ea: Așa este scris (1 Corinteni 15:45), ca să nu credeți că se seamănă altceva și nu ceea ce este scris: „În pământul din care ai fost luat te duci”, adică nimic altceva decât carne. Căci așa este scris.

53. Unii susțin însă că sufletul este un corp psihic, pentru a îndepărta carnea din restaurarea trupului [207] . Dar, din moment ce este definitiv și ferm stabilit că trupul care este semănat va învia, trebuie să li se ceară să explice problema. Sau să arate că sufletul este semănat după moarte, un suflet mort, adică aruncat în pământ, descompus și putrezit. Dar Dumnezeu nu a stabilit nimic de genul acesta. Și apoi să recunoască corupția, umilința și slăbiciunea lui, pentru a recunoaște învierea lui în nestricăciune, glorie și putere. Lazăr (acesta este cel mai bun exemplu de înviere) avea o carne slabă, aproape putredă până la dezgust și, în același timp, fetidă din cauza putreziciunii și totuși Lazăr a înviat în carne și cu un suflet. Dar sufletul lui era nestricăcios și nimeni nu l-a înfășurat în fâșii de in, nimeni nu l-a pus într-un sicriu, cu atât mai puțin a simțit cineva mirosul mirosului și, timp de patru zile, nimeni nu a văzut că a fost semănat. Starea lui Lazăr, plecarea lui [208] , este acum încercată de trupul fiecărui om, dar nu de suflet. Este clar că condamnarea apostolului se referă la trup, că tocmai despre el vorbește: trupul este atât trup firesc atunci când este semănat, cât și trup duhovnicesc atunci când este înviat. Apostolul te confirmă tocmai în această interpretare și, pe autoritatea aceleiași Sfinte Scripturi, îți amintește că primul om Adam a fost făcut suflet viu (Gen. 2, 7).

Dacă Adam a fost primul om, iar carnea era om înainte de a fi înzestrat cu suflet, atunci carnea a dobândit, fără îndoială, un suflet. Dar, în același timp, a rămas trup și, prin urmare, a devenit trup psihic. Cum ar putea ei numi carnea, dacă nu ceea ce a devenit prin suflet, care nu era fără suflet și care nu va fi după plecarea sa, până când nu va învia? După ce și-a recăpătat sufletul, va deveni din nou trup psihic, pentru a deveni spiritual. Căci numai ceea ce a existat învie. Prin urmare, pe cât de mult carnea poate fi numită trup psihic, pe atât nu se potrivește deloc sufletului. Căci carnea a fost la început un corp simplu și abia apoi un corp psihic, ceea ce a devenit după ce a fost animat. Dar sufletul, deși este trup, nu este psihic, ci mai degrabă animator. Nu poate fi numit trup psihic și nu poate deveni ceea ce produce. Fiind o proprietate accesorie (ac-cidens) a altuia, îl face psihic. Dar, din moment ce nu este de această natură, cum se poate însufleți? Așadar, precum trupul, care odinioară era simplu, primind sufletul, devine trup viu, tot așa, fiind îmbrăcat cu duhul, devine spiritual. Stabilind această ordine, apostolul o arată în Adam și în Hristos, ca în exemple de diferență. Și când îl numește pe Hristos cel din urmă Adam, puteți înțelege din această expresie că el caută să stabilească învierea trupului, și nu a sufletului. Căci dacă primul om, Adam, a fost trup, și nu suflet, dar după aceea a devenit suflet viu, atunci cel din urmă Adam, Hristos, este numit Adam numai pentru că este om, și om pentru că a posedat trup, dar nu pentru că a avut suflet. Prin urmare, el adaugă: Nu mai întâi ce este duhovnicesc, ci ce este viu, și apoi ce este duhovnicesc (1 Corinteni 15:46), după cum mărturisesc amândoi Adami.

Ți se pare, poate, că trupul firesc și trupul spiritual se deosebesc în unul și același trup și că apostolul a pregătit această distincție în ambii Adami, adică în ambii oameni? Dar în

ce substanță sunt Hristos și Adam egali? În trup, cel puțin, dar se poate considera că în suflet, deși amândoi sunt numiți om după trup. Omul a fost la început trup. Prin urmare, în raport cu trupul, a fost posibil să se stabilească o ordine, astfel încât unul să fie considerat primul, iar celălalt ultimul om, adică Adam. Căci lucruri diferite nu pot fi aranjate într-o anumită ordine, dacă diferența este în substanță. Acest lucru este posibil, poate, doar într-o diferență de loc, timp sau împrejurări. Dar aici „primul" și „ultimul" se spun despre substanța trupului, căci primul om este din pământ, iar al doilea din cer; dar deși în spirit este din cer, după trup este totuși om. Prin urmare, ordinea care îi unește pe cei doi Adami se referă la trup, și nu la suflet, căci primul om a fost făcut suflet viu, iar cel din urmă, spre deosebire de el, prin Duhul dătător de viață (45) . Aceasta va determina și diferența dintre trupul lor, căci despre trup se spune: Nu mai întâi cel duhovnicesc, ci cel firesc și apoi cel duhovnicesc. Astfel, cuvintele de mai sus trebuie atribuite și trupului, că un trup firesc este semănat și un trup duhovnicesc este înviat, căci nu mai întâi cel duhovnicesc, ci cel firesc. La fel, primul Adam a fost făcut suflet, ultimul Adam prin Duh, dar toate acestea au fost spuse despre om și despre tot trupul, întrucât era vorba despre om. Ce mai putem spune? Nu are trupul acum Duhul prin credință? Rămâne să ne întrebăm de ce se spune că un trup firesc este semănat. Este clar că și aici trupul a dobândit Duhul, dar ca o zălog, și a primit sufletul nu ca o zălog, ci complet. Așadar, trupul este numit sufletesc prin numele acestei substanțe mai pline în care este semănat, iar substanța viitoare este numită spirituală prin plinătatea Duhului în care va învia. Ce este de mirare dacă este de obicei numită prin numele substanței cu care este umplută, mai degrabă decât prin cea cu care este doar stropită?

54. Foarte des apar întrebări din cauza cuvintelor individuale sau a combinării lor. De exemplu, Apostolul spune: Ca trupul să fie înghițit de viață (2 Cor. 5:4). Aceasta se referă la trup, dar înghițirea este luată în grabă pentru distrugerea lui. Între timp, este obișnuit să spunem: înghițim întristarea sau durerea, adică o ascundem, o disimulăm, o reținem în noi. Căci Apostolul scrie și: Trebuie ca acest trup muritor să se îmbrace în nemurire (1 Cor. 15:53) și astfel explică modul în care trupul muritor este înghițit de viață: îmbrăcat în nemurire, este ascuns, ascuns și păstrat înăuntru și deloc dizolvat sau eliminat. - „Dar atunci", spui tu, „și moartea va rămâne când va fi înghițită." - Dar aici fiți atenți la sensul cuvintelor folosite și veți înțelege sensul întregului. Căci moartea este una, iar trupul muritor este alta. Prin urmare, moartea va fi înghițită într-un fel, iar trupul muritor în altul. Moartea nu primește nemurirea, ci trupul muritor. De aceea este scris: Trebuie ca acest trup muritor să se îmbrace în nemurire. Dar cum primește el nemurirea? Când este înghițită de viață. Și cum este înghițită de viață? Când este primită de ea, se întoarce și este inclusă în ea. Și moartea este într-adevăr înghițită până la distrugerea completă, căci ea însăși acționează în același fel: Moartea, spune Scriptura, a înghițit în puterea ei, de aceea moartea este înghițită în luptă (cf. Is. 25:8; 1 Cor. 15:54). Unde este boldul tău, moarte? Unde este puterea ta, moarte? (1 Cor. 15:55). Aceasta înseamnă că viața, acest rival al morții, va înghiți în lupta pentru mântuire ceea ce moartea înghițise anterior în lupta pentru distrugere.

55. Deși noi, susținând învierea trupului, dovedim că același trup despre care se vorbește va învia, totuși unele întrebări și motive pentru acestea necesită încă o explicație specială, deși au fost deja parțial explicate în altă parte. Prin urmare, vom examina mai atent

semnificația și sensul schimbării, căci ele dau adesea naștere presupunerii că un alt trup învie din nou, ca și cum schimbarea ar fi să piară complet și să fie lipsită de posesia sa anterioară. Dar schimbarea trebuie distinsă de tot ceea ce este legat de distrugere. Schimbarea este una, distrugerea alta. Mai mult, dacă trupul este astfel schimbat încât piere complet, nu va mai fi diferit; fiind schimbat, va pieri, dacă el însuși nu este păstrat în schimbare și nu este revelat la înviere. Și așa cum piere dacă nu învie din nou, tot așa piere, fiind distrus în schimbare, chiar dacă învie din nou. În același fel nu va fi, dacă nu învie din nou. Și cât de absurd este ca el să învie din nou pentru a nu exista (căci pur și simplu nu ar putea învia din nou pentru a nu exista), deoarece non-existența pentru el a început deja. Nu este nevoie să confundăm lucruri complet diferite - diferite și prin efectul lor - schimbarea și distrugerea. Una se schimbă, cealaltă distruge. Și, prin urmare, așa cum ceea ce a pierit nu s-a schimbat, tot așa ceea ce s-a schimbat nu a pierit. Căci a pieri înseamnă a înceta complet să mai fie ceea ce a fost, iar a schimba înseamnă a exista diferit. Mai mult, dacă ceva există diferit, poate rămâne totuși același. Prin urmare, ceea ce nu a pierit are încă ființă, căci nu a suferit distrugere, ci schimbare.

Astfel, orice lucru se poate schimba și totuși să rămână la fel. De exemplu, omul în această epocă există în întregime ca o singură substanță, care, însă, se schimbă în multe feluri: în aspect, statură, sănătate, poziție, demnitate și vârstă, în conformitate cu aspirațiile, ocupațiile, priceperile, abilitățile, locul de reședință, legile și obiceiurile. În același timp, omul nu pierde nimic uman și nu devine atât de diferit încât să înceteze să mai fie același. Într-adevăr, nici măcar nu devine diferit, pur și simplu i se întâmplă ceva diferit. Scripturile divine (divina documenta) mărturisesc și ele acest fel de schimbare. Mâna lui Moise se schimbă, devine fără sânge, ca una moartă, albă și rece, dar după revenirea căldurii și a culorii devine din nou aceeași carne și același sânge. Apoi, și fața lui se schimbă din cauza strălucirii insuportabile [209] . Dar cel care nu era vizibil rămânea tot Moise. Așadar, Ștefan ajunsese deja la înălțimile îngerilor, dar nu a plecat genunchii altora sub o grindină de pietre [210] . Domnul, în singurătatea muntelui, Și-a schimbat chiar și hainele cu lumină, dar a păstrat trăsăturile feței Sale pe care Petru le-a recunoscut [211] . Mai mult, Moise și Ilie, unul în chip de trup neprimit încă, celălalt în trup adevărat, nemort încă, au arătat că aceeași formă trupească se păstrează chiar și în slavă. Îndrumat de acest exemplu, Pavel a mai spus: El va schimba trupul smereniei noastre în trup al slavei sfinte (Filipeni 3:21). Dacă afirmi că transformarea și schimbarea înseamnă distrugerea oricărei substanțe, atunci Saul, când a fost transformat într-un alt om (1 Samuel 10:6), își pierde trupul? Și Satana însuși, când este transformat într-un înger de lumină (2 Corinteni 11:14), își pierde firea? Nu cred. Aceasta înseamnă că odată cu venirea învierii va fi posibil să te schimbi, să te transformi, să fii transformat, păstrând în același timp substanța.

56. Și într-adevăr, cât de absurd și cu adevărat nedrept (și cât de nevrednic de Dumnezeu este toate acestea!) ca o substanță să acționeze și alta să primească o răsplată, și un trup, de exemplu, să fie chinuit de torturi și altul să fie încoronat, sau, dimpotrivă, unul să se tăvălească în mocirlă și altul să fie condamnat pentru aceasta. Nu este oare mai bine să lipsim credința odată pentru totdeauna de speranța învierii decât să batjocorim măreția și dreptatea lui Dumnezeu? Nu este oare mai bine ca Marcion să învie în locul lui Valentinus? Căci este incredibil ca mintea, memoria și conștiința omului prezent să fie

desființate prin această nouă haină a nemuririi și nestricăciunii. În acest caz, beneficiul și roadele învierii și ale Judecății Divine vor fi în zadar pentru ambele substanțe. Dacă nu-mi amintesc că răsplata îmi aparține, cum îl voi slăvi pe Dumnezeu? Cum pot să-I cânt un cântec nou (cf. Ps. 66:2; 71:8), neștiind că eu sunt cel care Îi datorez recunoștință? De ce se uită ei întotdeauna la schimbarea trupului și nu la suflet, care în toate are întâietate față de trup? Cum va fi dacă sufletul care a parcurs întregul cerc al vieții în acest trup, care în același trup a ajuns să-L cunoască pe Dumnezeu, s-a îmbrăcat în Hristos și a semănat nădejdea mântuirii, va culege rodul acesteia într-un alt trup? Și ce „răsplată" va fi aceasta pentru acel trup a cărui viață a trecut în zadar! Și dacă sufletul nu se schimbă, atunci nu există înviere a sufletului. Căci nu s-ar crede că ar învia deloc, dacă nu ar fi înviat în altul.

57. Și iată viclenia obișnuită: dacă, spun ei, aceeași substanță renaște cu forma, trăsăturile și proprietățile sale, atunci același lucru se aplică și celorlalte semne. Așadar, se vor ridica orbi, șchiopi, paralizați, adică în aceeași stare în care au murit. - Ce poți face acum, chiar dacă nu vrei să accepți cea mai mare milă de la Dumnezeu într-o astfel de stare? Totuși, nu limitezi acum, recunoscând mântuirea unui singur suflet, mântuirea la jumătate de om? La ce folosește să crezi într-o înviere dacă nu este completă? Și dacă carnea este refăcută din putrefacție, atunci cu atât mai mult va fi eliberată de mutilare. Cel mai mic este implicat de cel mai mare. Nu înseamnă oare mutilarea sau insensibilitatea unei părți a corpului moartea acesteia? Dacă moartea întregului este abolită prin înviere, ce putem spune despre părți? Dacă suntem schimbați spre glorie, nu vom deveni cu atât mai mult nevătămați? Leziunile corporale sunt accidente, dar sănătatea este o calitate naturală: ne naștem cu ea. Chiar dacă vătămarea se produce în pântecele mamei, omul suferă. Starea naturală (genul) precede orice vătămare. Așa cum Dumnezeu dă viață, așa o întoarce. Așa cum primim viață, așa o primim din nou. Plătim o datorie față de natură, nu față de violență, fiind renascuti în forma în care venim pe lume și nu în forma în care suferim. Dacă Dumnezeu nu învie oamenii nevătămați, atunci El nu învie nici morții. Căci ce mort este întreg, chiar dacă a murit nevătămat? Ce om fără suflare este nevătămat? Ce trup este intact, dacă a pierit, s-a înțepenit, a pălit, s-a osificat și a devenit cadavru? Cine este cel mai slab dintre toți, dacă nu complet impotent? Cine este cel mai relaxat, dacă nu complet imobil? Prin urmare, a învia mortul nu este altceva decât a-l face complet nevătămat, astfel încât să nu fie mort în acea parte a corpului care nu a fost înviată în el.

Puterea lui Dumnezeu este capabilă să restaureze ceea ce a făcut El. Domnul a mărturisit îndeajuns despre puterea și mila Sa în Hristos și a arătat că Hristos nu este doar învietorul trupului, ci adevăratul ei restaurator. De aceea, apostolul spune: Morții vor învia nestricăcioși (1 Corinteni 15:52). Adică, nevătămați, deși anterior suferiseră de boli și, de asemenea, de o înmormântare lungă. Când apostolul a proclamat două lucruri: Trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune, iar acest trup muritor să se îmbrace în nemurire (15:53), nu a repetat același gând, ci a exprimat o diferență. Anume, a numit nemurirea distrugerea morții, iar nestricăciune eliberarea de stricăciune, atribuind prima înviere, iar a doua restaurării [212] . Cred că le-a promis și tesalonicenilor o substanță complet neatinsă. Prin urmare, pentru viitor, nu este nevoie să ne temem de stricăciunea trupurilor. Integritatea păstrată sau restaurată nu poate pierde nimic din momentul în care ceea ce s-a pierdut este restaurat trupului. Declarând că trupul va suferi din nou aceleași

suferințe (dacă este adevărat că va învia și el la fel), apărați cu nechibzuință natura împotriva Domnului ei și susțineți cu nelegiuire legea împotriva harului, ca și cum Domnul nu ar putea schimba sau păstra natura fără nicio lege. De ce citim atunci: Ceea ce este cu neputință la oameni este cu putință la Dumnezeu (Matei 19:26) și: Dumnezeu a ales lucrurile nebune ale lumii ca să încurce înțelepciunea lumii (1 Corinteni 1:27)? Vă întreb: dacă vă schimbați sclavul cu libertatea, sunt trupul și sufletul lui, care au experimentat anterior biciul, lanțurile și turelele, sortite să îndure aceleași lucruri, doar pentru că rămân la fel? Nu cred. Dimpotrivă: i se dă splendoarea hainelor albe, strălucirea unui inel de aur, numele, semnția și ospățul stăpânului său [213] . Dar lăsați-i lui Dumnezeu și această capacitate de a transforma starea noastră (dar nu și natura noastră) prin schimbare, atunci când atât suferința se potolește, cât și apare protecția. Așadar, deși chiar și după înviere trupul își păstrează capacitatea de a suferi (deși rămâne același, rămâne el însuși), își va pierde această capacitate atunci când Domnul îl va elibera, astfel încât să nu mai poată suferi.

58. Bucuria veșnică, spune Isaia, este pe capul lor (35:10). Nu este nimic veșnic decât ceea ce este după înviere. Întristarea, jalea și suspinul s-au dus de la ei, continuă el (ibid.). De aceea îngerul îi spune lui Ioan: Și Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii lor (Apocalipsa 7:17) - desigur, chiar din acei ochi care odinioară plângeau și puteau continua să plângă, dacă mila lui Dumnezeu nu ar fi secat tot acest potop de lacrimi: Și Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii lor și moartea nu va mai fi (21:4); adică, și stricăciunea va înceta, așa cum a fost izgonită de nestricăciune, precum moartea de nemurire. Dacă întristarea, jalea, suspinul și chiar moartea însăși vin din slăbiciunile sufletului și ale trupului, pot ele să dispară altfel decât prin înlăturarea cauzelor, adică a slăbiciunilor trupului și ale sufletului? Dar unde sunt nenorocirile la Domnul? Unde sunt încercările crude sub Hristos? Unde sunt vicleniile demonilor sub Duhul Sfânt, când însuși diavolul și îngerii lui au fost deja aruncați în foc (cf. Apocalipsa 20:10; 15)? Unde este inevitabilitatea sau ceea ce se numește întâmplare sau soartă? Ce pedeapsă pot suferi cei înviați după iertare? Ce mânie împotriva celor împăcați după milă? Ce slăbiciune după primirea puterii? Ce infirmitate după mântuire? Oare hainele și încălțămintea copiilor lui Israel nu s-au uzat sau nu s-au îmbătrânit timp de patruzeci de ani, creșterea obișnuită a unghiilor și a părului pe trupurile lor a fost întârziată în conformitate cu cerințele confortului și frumuseții, ca nu cumva lungimea lor excesivă să le facă rău [214] ; că incendiul Babilonului nu a deteriorat nici tiarele celor trei frați, nici pantalonii lor (deși nu erau folosiți printre evrei) [215] ; că Iona, înghițit de monstrul marin în pântecele căruia au pierit naufragiații, a fost aruncat nevătămat după trei zile [216]; că Enoh și Ilie (care încă nu au înviat, căci nu sunt dați morții, ci sunt răpiți de pe pământ și, prin urmare, caută deja veșnicia) învață insensibilitatea firii lor pământești față de orice viciu, orice vătămare, orice nedreptate și ocară [217] - nu mărturisește aceasta în favoarea credinței, care singură este capabilă să asigure astfel de dovezi ale învierii viitoare? Conform autorității apostolului, toate acestea sunt exemple pentru noi (1 Corinteni 10:6). Și sunt scrise pentru ca noi să credem că puterea Domnului este mai puternică decât orice lege a trupului și a firii pământești și că El va proteja cu siguranță trupul, deoarece i-a protejat chiar și hainele, chiar și încălțămintea.

59. „Dar veacul viitor”, obiectezi tu, „este constituit diferit și aparține veșniciei. Prin urmare, o substanță nevesnică nu poate participa la constituția diferită a acelui veac”. Acest lucru este cu siguranță adevărat dacă omul există de dragul constituției viitoare și nu constituția de dragul omului. Dar Apostolul scrie: Fie lumea, fie viața, fie moartea, fie cele viitoare, fie cele prezente, toate sunt ale voastre (1 Corinteni 3:22), și îi consideră pe cei cărora li se adresează ca moștenitori ai viitorului. Isaia nu te ajută deloc când spune: Orice trup este iarbă (40:6) - și din nou, Orice trup va vedea mântuirea lui Dumnezeu (5) - căci aici a distins rezultatul, și nu substanțele. Cine nu admite două sentințe în judecata lui Dumnezeu - mântuirea și pedeapsa? Orice trup este iarbă, care este sortită focului; dar orice trup va vedea mântuirea lui Dumnezeu - cea care este rânduită spre mântuire. Știu despre mine că am comis adulter în același trup în care acum mă străduiesc pentru continentă. Căci cel care poartă în sine o dublă păcătoșenie este cu siguranță capabil să cosească această iarbă a cărnii rele, păstrând în sine doar acea carne care este destinată să vadă mântuirea lui Dumnezeu. Dar, din moment ce același profet spune într-un loc că neamurile nu sunt decât praf și scuipat (cf. Isaia 29:5; 40:15, 17), și în altul că vor hrăni speranța și credința în Numele și Dreapta Domnului (cf. 42:4), oare vom cădea atunci în eroare cu privire la neamuri? Și unii vor crede din cauza diferenței de substanță, iar alții vor fi socotiți praf? Căci Hristos a strălucit și neamurilor ca adevărata lumină, de această parte a oceanului și din acel cer care este deasupra noastră, a tuturor. Chiar și valentinienii și-au învățat greșelile pe acest pământ; căci neamurile credincioase au aceeași înfățișare ca și cele necredincioase, în carne și suflet. Prin urmare, așa cum profetul a distins aceleași semințiii nu după fel, ci după soartă, tot așa a împărțit carnea (care este aceeași în substanță printre păgâni înșiși) nu după materie, ci după răsplată.

60. Dar pentru a-și ridica și mai mult glasul împotriva cărnii (în special împotriva identității sale), ei citează exemplul îndatoririlor diferitelor părți ale corpului, afirmând că aceste părți trebuie să rămână în munca și roadele lor (căci aparțin aceluiași corp), altfel, din moment ce este clar că aceste îndatoriri vor înceta, corpul însuși va fi distrus. Prin urmare, spun ei, nu trebuie să credem în conservarea corpului fără părțile sale și este imposibil să ne imaginăm aceste părți în sine fără îndatoririle lor. La ce scop, întreabă ei, este această peșteră a gurii, rândurile de dinți și abisul faringelui, receptaculul stomacului, abisul pântecelui și plexul lung al intestinelor, când nu va fi loc pentru mâncare și băutură? De ce vor primi, mesteca, înghiți, dezintegra, digera și expulza aceste părți ale corpului? La ce scop, de exemplu, sunt mâinile și picioarele și toate articulațiile lor mobile, când însăși grija pentru hrană va înceta? La ce bun rinichii care produc sămânța și celelalte părți genitale ale ambelor sexe, precum și sânii cu sursele lor, locul unde se naște embrionul, atunci când actul sexual, generația și alăptarea încetează? În cele din urmă, la ce bun întregul corp, dacă nu este ocupat cu nimic?

Din acest motiv am menționat mai devreme că nu ar trebui să echivalăm viitorul cu starea prezentă, căci atunci s-ar produce o schimbare. Vom adăuga că îndatoririle părților trupului servesc nevoilor acestei vieți până când viața însăși trece de la starea temporală la cea veșnică, trupul sufletesc la cea spirituală, cel muritor se îmbracă în nemurire, iar cel stricăcios cu nestricăciune. Și când în sfârșit viața însăși va fi eliberată de nevoi, atunci și părțile trupului vor fi eliberate de îndatoriri. Totuși, ele nu vor deveni inutile pentru că sunt eliberate de îndatoriri, ci vor fi păstrate pentru judecată, astfel încât fiecare,

prin trup, va primi după ce a făcut în el (2 Corinteni 5:10). Căci omul întreg este chemat la judecata lui Dumnezeu și nu poate fi întreg fără părțile, din ale căror substanțe (și nu îndatoriri) este alcătuit. Poate veți spune că și o corabie este întreagă fără chilă, prova, pupa, fără toate legăturile în bună rânduială? Și totuși, am văzut adesea că o corabie, lovită de o furtună sau mâncată de putreziciune, revine la starea sa anterioară și chiar se laudă cu restaurarea sa, după ce toate părțile sale au fost adunate și restaurate. Ar trebui atunci să ne alarmăm de arta, voința și dreptul lui Dumnezeu? Mai mult, dacă un armator bogat și generos, de dragul propriului capriciu sau glorie, ar dori să restaureze nava astfel încât să nu mai funcționeze, ați nega necesitatea tuturor fostelor îmbinări ale navei, deoarece nu ar pluti și ar putea fi pur și simplu conservată fără a fi folosită? Prin urmare, este deja destul de clar din aceasta că Domnul, după ce l-a hotărât pe om pentru mântuire, a hotărât și carnea pentru el, dorind ca aceasta să existe din nou în forma sa anterioară. Și nu este treaba ta să insisti că nu poate exista din nou, pentru că nu va fi nevoie de părțile corpului. Un lucru poate foarte bine să existe din nou și, în același timp, să nu aibă îndatoriri; căci nu se poate spune că este liber de ele, dacă nu există. Și dacă există, atunci probabil că nu este lipsit de beneficii: căci la Dumnezeu nimic nu se irosește în mod inutil.

61. „Tu, omule, ți-ai primit gura ca să mănânci și să bei.” Dar poate că sunt mai degrabă pentru conversație, ca să te deosebești de alte creaturi vii? Poate că este mai bine să-L slăvești pe Dumnezeu împreună cu ele, ca să te deosebești printre oameni? Căci Adam a dat nume și animalelor înainte de a culege fructele din pom, înainte de a profeți, înainte de a mânca. „Dar ai primit dinți ca să mesteci carne.” Sau poate că sunt mai degrabă pentru a-ți încadra gura când este deschisă? Poate că sunt mai potriviți pentru a modera mișcările limbii și pentru a accentua părțile de vorbire cu accent? Ascultă-i pe cei fără dinți și încearcă să înțelegi care este scopul gurii și însăși structura dinților. „Bărbații și femeile au deschideri în partea inferioară a corpului - astfel încât, desigur, dorințele să își găsească o ieșire prin ele.” Dar poate că sunt mai utile pentru evacuarea emisiilor? „Mai mult, femeile au un loc în interior unde se adună sperma.” - Sau poate că prin ea iese excesul de sânge, pe care această podea mai leneșă nu îl poate dispersa?

Este necesar să vorbim despre astfel de lucruri, căci cei care sunt dornici să discrediteze învierea o abuzează după bunul plac, folosind ca exemple părțile trupului, în orice fel și în orice fel, în ridiculizare. Ei nu iau în considerare faptul că însăși cauzele nevoii vor dispărea mai întâi: foamea de mâncare, setea de băutură, procreația pentru concubinaj, necesitățile vitale pentru muncă. Căci odată cu abolirea morții, nu va mai fi nevoie de mijloacele de întreținere a vieții, iar necesitatea procreației nu va împovăra membrele. Dar chiar și în vremurile noastre se poate întâmpla ca măruntaiele și părțile reproducătoare să fie inactive. Moise și Ilie au postit patruzeci de zile și au fost întăriți numai de Dumnezeu [218] . Chiar și atunci s-a proclamat: Omul nu trăiește numai cu pâine, ci cu cuvântul lui Dumnezeu (Deuteronom 8:3; Matei 4:4; Luca 4:4). Iată o imagine a virtuții viitoare. Și noi, pe cât putem, ne refuzăm gura de hrană și ne respingem dorințele de concubinaj. Câți dintre noi suntem eunuci voluntari? Câte sunt soțiile fecioare ale lui Hristos? Câți sunt sterili de ambele sexe, înzestrați cu părți genitale lipsite de putere? Așadar, chiar și aici părțile corpului sunt inutile, îndatoririle și roadele lor lipsesc temporar, căci... și aranjamentul lor este temporar; dar omul nu devine mai puțin

întreg din această cauză. Căci atunci când este mântuit, atunci - în aranjamentul veșnic - nu vom dori cu atât mai mult ceea ce am învățat deja să nu dorim aici.

62. Cuvântul Domnului pune însă capăt acestei dezbateri: Vor fi, spune El, ca îngerii (Matei 22:30). Dacă nu vor avea nevoie să se căsătorească (căci nu vor fi supuși morții), atunci, desigur, nu vor avea nevoia corespunzătoare de existență trupească. Totuși, s-a întâmplat ca și îngerii să devină ca oamenii: au mâncat, au băut și și-au întins picioarele să se spele [219] . Desigur, luând formă omenească, și-au păstrat esența interioară. Prin urmare, dacă îngerii, devenind ca oamenii și săvârșind acțiuni trupești, au locuit în substanța duhului, de ce nu pot oamenii, devenind ca îngerii, să primească o dispoziție spirituală, rămânând în aceeași substanță a trupului? Luând formă angelică, nu vor deveni dependenți de obiceiurile trupului, așa cum îngerii în formă umană nu erau dependenți de obiceiurile duhului. Nu vor pierde deloc trupul, pentru că vor fi liberi de nevoile lui obișnuite, așa cum îngerii nu au încetat să fie în duh, renunțând la obiceiurile duhului. De aceea, El nu a spus: vor fi îngeri (ca să nu nege că sunt oameni), ci: asemenea îngerilor (ca să-i lase oameni). El nu a desființat acea esență căreia i-a atribuit o asemănare.

63. De aceea, trupul va învia din nou, și fiecare dintre ele, și același, și în niciun fel afectat. Este păstrat pretutindeni de Dumnezeu prin cel mai credincios Mijlocitor între Dumnezeu și oameni, Iisus Hristos (1 Timotei 2:5), care îl va restaura pe Dumnezeu omului, pe om lui Dumnezeu, duhul trupului și trupul spiritului. Căci El a făcut deja un legământ între ei în Persoana Sa, a pregătit deja o mireasă pentru mire și un mire pentru mireasă. Dar chiar dacă cineva ar afirma că mireasa este sufletul, trupul o va urma totuși, cel puțin ca zestre. Sufletul nu este o desfrânată, așa că mirele o va primi goală. Ea are propria ei îmbrăcăminte și podoabă, trupul, care o însoțește ca o soră adoptivă. Dar adevărata mireasă este trupul, care, de asemenea, în Hristos Iisus și-a găsit mirele în Duh prin sângele Său. Probabil considerați aceasta a fi distrugere; să știți că este pur și simplu o plecare. Căci nu numai sufletul pleacă: și trupul își are refugiile sale temporare, în apă, în foc, în păsări și fiare. Pare a fi transformată în ele, dar este ca și cum ar fi turnată în alte vase. Și dacă vasele însele lipsesc, ea, turnându-se din ele în pământul său mamă, ca să zic așa, pe o cale ocolită, este absorbită de ea, pentru ca Adam să se arate din nou din ea, care va auzi de la Domnul: Iată, Adam s-a făcut ca unul dintre noi (Gen. 3:22). Atunci va cunoaște cu adevărat răul de care a scăpat și binele pe care l-a găsit. De ce urăști, suflete, trupul? Nu ai pe nimeni mai aproape de el; ar trebui să-l iubești mai mult decât orice după Domnul. Este sora ta cea mai apropiată, care s-a născut împreună cu tine în Dumnezeu. Mai degrabă ar trebui să ceri învierea lui, deoarece a păcătuit cu ajutorul tău. Totuși, nu este de mirare dacă îl urăști, căci l-ai lepădat chiar și pe Creatorul său și ești obișnuit să-l tăgăduiești sau să-l schimbi chiar și în Hristos. Prin aceasta necinstești Însuși Cuvântul lui Dumnezeu care s-a întrupat, distorsionându-l cu pana ta sau prin interpretări perverse și, în plus, recurgi la misterele Apocrifelor, la aceste fabule nelegiuite [220]... Dar Domnul Atotputernic, împotrivindu-se vicleșugurilor necredinței și impietății, în mila Sa cea mai providentă și-a revărsat Duhul Său în zilele de pe urmă peste tot trupul, peste slujitorii și slujnicele Sale (cf. Ioel 2:28-29; Fapte 2:17-18), a reînviat credința ispitită în învierea trupului și a purificat scripturile vechi de orice ambiguitate și întuneric cu lumina clară a cuvintelor și gândurilor. De aceea a fost necesar să existe erezii, pentru ca credincioșii să fie descoperiți (cf. 1 Corinteni 11:19). Dar ereziile nu ar fi îndrăznit să

apară dacă nu ar fi găsit vreun pretext în Scriptură. Prin urmare, se pare că cărțile vechi le-au oferit un material, care, totuși, poate fi respins de aceleași cărți. Dar era potrivit ca Duhul Sfânt să fie descoperit, pentru ca El să strălucească din belșug în toate aceste cuvinte și astfel încât acestea nu numai să nu adauge noi vlăstari vicleșugurilor eretice, ci să le distrugă și vechile rădăcini. De aceea, Domnul a îndepărtat toate obscuritățile de odinioară, toate pildele arbitrare, prin predicarea deschisă și clară a întregului mister sfânt în noua profeție care izvorăște de la Paraclet. Dacă te vei inspira din izvoarele Sale, nu vei mai putea înseta de nicio învățătură nouă și căldura întrebărilor nu te va arde: absorbind neîncetat nădejdea dătătoare de viață a învierii trupului, vei găsi alinare.

Despre ochelari

Traducere de E. Yunts.

Traducere de E. Yunts.

1. Slujitori credincioși ai lui Dumnezeu! Voi, catehumeni, care doriți să vă uniți curând cu El prin botez, și voi, creștini, care ați crezut deja în El și participați la sacramentele Sale! Urmând regulile credinței, principiile adevărului și legile evlaviei, recunoașteți datoria voastră de a evita ispita spectacolelor, precum și a altor păcate lumești, pentru a nu păcătui prin ignoranță sau prefăcătorie. Puterea plăcerii este atât de mare încât poate atrage pe cei ignoranți și îi poate forța pe alții să-și trădeze conștiința: o dublă nenorocire care se întâmplă foarte des! Unii, seduși de regulile lingușitoare, dar false, ale păgânilor, raționează astfel: nu este nimic contrar religiei în plăcerea pentru ochi și pentru ureche, pentru că sufletul nu suferă deloc de ea; Dumnezeu nu poate fi ofensat de distracții în care o persoană păstrează frica și respectul cuvenit față de Domnul. Un vis, iubiții mei frați, este o eroare periculoasă, foarte contrară atât adevăratei religii, cât și ascultării desăvârșite de Dumnezeul nostru. Aceasta este ceea ce am întreprins să vă dovedesc aici. Unii cred că un creștin, care trebuie să fie mereu pregătit pentru moarte, se abține de la plăceri doar din lașitate. Cum se întâmplă asta? Așa se face, spun ei: creștinii, un popor josnic și timid, încearcă să se întărească în fața morții. Pentru a putea disprețui viața, ei înlătură tot ce ne leagă de ea și, prin urmare, le pasă mai puțin de sfârșitul zilelor lor și abandonează mai ușor viața, pe care au reușit deja să o facă inutilă pentru ei înșiși. De aici provine tăria lor în chinuri și torturi, dar aceasta este mai degrabă rezultatul prudenței omenești decât al adevăratei supuneri față de poruncile lui Dumnezeu. Căci cei dintre ei care erau obișnuiți cu aceste distracții erau împovărați de necesitatea de a muri pentru Domnul. - Așa să fie! Cel puțin o astfel de prevedere nu era lipsită de folos, căci producea un curaj minunat care îi ridica deasupra ororilor morții.

2. Această scuză este adesea avansată: „Dumnezeu, așa cum afirmă creștinii înșiși, a creat toate lucrurile și le-a dat în dar omului. Și întrucât toate lucrurile sunt bune pentru că Creatorul lor este bun, tot ceea ce ține de spectacole este inclus în numărul lor, cum ar fi cursele de cai, vânătoarea de lei, luptele și concursurile de cântec. Este imposibil să considerăm că este contrar voinței lui Dumnezeu ceea ce El Însuși a creat. Prin urmare, slujitorii lui Dumnezeu nu ar trebui să evite ceea ce Domnul nu urăște. Nu se poate spune că Domnul condamnă amfiteatrele, deoarece El a creat pietre, ciment, marmură și

coloane. Și jocurile în sine se desfășoară sub cerul lui Dumnezeu." — O, ignoranță umană! Câte motive deșarte inventezi, mai ales când vine vorba de pierderea plăcerii! Într-adevăr, mulți evită creștinismul mai mult de teama de a-și pierde distracțiile decât de teama de a-și pierde viața. Nici măcar un prost nu se va teme de moarte, știind că este inevitabilă, și nici măcar un om înțelept nu va respinge plăcerea, pentru că atât pentru un prost, cât și pentru un om înțelept, sensul vieții constă tocmai în plăcere. Nimeni nu neagă (căci toată lumea știe ce sugerează natura însăși) că Dumnezeu este Creatorul tuturor lucrurilor, că aceste lucruri, fiind bune, sunt date în posesia omului. Dar cel care Îl cunoaște pe Dumnezeu doar prin lumina naturală, și nu prin lampa credinței, care Îl privește de departe, și nu de aproape, Îl cunoaște prost. Nu știe la ce folos trebuie, după voia lui Dumnezeu, să folosim creațiile Sale; și nu cunoaște intențiile acelui vrăjmaș implacabil și nevăzut care ne îndeamnă să folosim darurile lui Dumnezeu într-un mod care nu este deloc ceea ce vrea Dumnezeu.

Cauza acestei ignoranțe este că cel care Îl cunoaște prost pe Dumnezeu nu poate deosebi voința Lui de planurile adversarului Său. Prin urmare, este necesar nu numai să-L cunoaștem pe Cel care a creat toate lucrurile, ci și să cunoaștem folosirea lor coruptă. Există o mare diferență între cel curat și cel corupt: aceeași ca între Creator și distrugător. Câte fapte rele, strict interzise de păgâni înșiși, sunt săvârșite prin intermediul instrumentelor pe care Dumnezeu le-a făcut! Dacă vrei să comiți o crimă, poți recurge la sabie, otravă sau vrăjitorie. Dar fierul, ierburile otrăvitoare și îngerii răi, nu sunt ele lucrarea lui Dumnezeu? Nu credeți că Dumnezeu le-a făcut pentru distrugerea oamenilor? Nu a pronunțat El Însuși sentința de moarte pentru omor din culpă, spunând: Să nu ucizi (Exod 20:13). Din nou, cine a creat aurul, argintul, cuprul, fildeșul, lemnul și toate celelalte din care sunt făcuți idoli și cine a produs metalele, dacă nu Cel care a făcut pământul? Dar le-a dat El existența pentru ca oamenii să li se închine în locul Lui? Cu siguranță nu, căci idolatria este cea mai mare insultă la adresa lui Dumnezeu. Nu credem că lucrurile care Îl ofensează pe Dumnezeu nu sunt făcute de El; ci a le folosi pentru a-L ofensa pe Dumnezeu nu mai este lucrarea lui Dumnezeu. Nu este omul însuși, autorul tuturor nelegiuirilor, lucrarea lui Dumnezeu și chipul lui Dumnezeu? Și totuși, El și-a folosit atât sufletul, cât și trupul pentru rău, pentru a se răzvrăti împotriva Creatorului său. Căci ochii noștri nu au fost dați să aprindă pofta, urechile noastre să asculte vorbe rele, limba noastră să calomnieze, gura noastră să lăcomie, stomacul nostru să lacomie, organele noastre genitale să scape de nerușinate, mâinile noastre să fure, picioarele noastre să caute crime, iar sufletul nostru nu este unit cu trupul pentru a fi un instrument al înșelăciunii și vicleniei. Dacă este adevărat că Dumnezeul Atotbun disprețuiește folosirea rea a creaturilor Sale, atunci rezultă că El nu a creat tot ceea ce condamnă pentru un scop rău și că lucrurile pe care oamenii le folosesc pentru rău sunt rele doar din cauza folosirii lor rele. Așadar, noi, cei care Îl cunoaștem pe Dumnezeu și pe vrăjmașul Său și care suntem capabili să deosebim pe Creator de distrugătorul creaturilor, nu ar trebui să ne mirăm că diavolul a reușit să schimbe atât de mult neamul omenesc. Știind că a încercat să-l smulgă pe primul om, creat după chipul lui Dumnezeu, din starea de nevinovăție, nu ar trebui să ne îndoim că el însuși l-a rătăcit atât pe om, cât și tot ce i-a fost dat omului de către Dumnezeu. S-a indignat că omul, și nu el, a primit putere asupra creaturilor și, de aceea, a hotărât să-i smulgă această putere din mâini, pentru a-l face pe om vinovat înaintea lui Dumnezeu și pentru a-și stabili propria stăpânire.

3. După ce am tratat astfel argumentele păgânilor, să trecem acum la tratatele noastre. Unii dintre credincioși, oameni fie prea simpli, fie prea încăpățânați, vor să fie convinși de autoritatea Sfintei Scripturi să hotărască să renunțe la spectacole, îndoindu-se dacă ar trebui să se abțină complet de la ceea ce Dumnezeu nu le-a interzis în cuvintele exacte ale Scripturii. Este adevărat că nu găsim o interdicție literală de a nu merge la circ, la teatru, în arenă, la amfiteatru, așa cum avem porunca de a nu ucide, de a nu te închina idolatriei, de a nu comite adulter, de a nu fura (cf. Exod 20:13; 4; 14; 15). Dar găsim o interdicție suficientă în acest sens la începutul primului psalm al regelui David: Fericit este cel ce nu umblă în sfatul celor răi, care nu stă pe calea păcătoșilor, care nu șade pe scaunul pierzării (Ps. 1:1). Deși profetul vorbește aici aparent despre un om drept care nu a luat parte la conciliul evreilor în care s-a discutat despre execuția Domnului, Sfânta Scriptură ar trebui interpretată în sens larg oriunde contribuie la întărirea moralității.

Astfel, aceste cuvinte pot fi înțelese și ca o interdicție privind spectacolele. Căci, dacă a numit un grup de evrei un consiliu al celor răi , nu este această expresie mai potrivită pentru nenumăratele adunări de păgâni la spectacole? Sunt păgânii de astăzi mai puțin păcătoși, mai puțin dușmani ai lui Hristos decât evreii din acea vreme? Și alte lucruri au o asemănare. Căci într-un amfiteatru ei stau pe un scaun și stau în picioare pe cale; pasajele care împart locurile spectatorilor în sectoare se numesc „căi”, iar un „scaun” este o adâncitură în piatra destinată șezutului. Dacă este corect să spunem împreună cu profetul: Vai de cel care merge la vreun consiliu al celor răi, se oprește la vreo cale a păcătoșilor și se așează pe vreun scaun al distrugerii, atunci trebuie să înțelegem acest lucru într-un sens general, căci o afirmație particulară este adesea echivalentă cu una generală. Atunci când Dumnezeu dă porunci sau interdicții israeliților, cu siguranță le dă tuturor oamenilor. Un exemplu în acest sens sunt Cele Zece Porunci. Când Dumnezeu amenință Egiptul și Etiopia cu distrugerea, amenințările Sale se extind la toate națiunile rele. Prin numele acestor două regate, El se referă la întreaga lume. De asemenea, El numește ochelarii sfatul celor răi, prin conceptul general înțelegând particularul.

4. Dar ca să nu se creadă că mă amuzăm aici cu sofisme subtile, să trecem la regula cea mai importantă care ne interzice spectacolele: ea este întemeiată pe sacramentul botezului. Intrând în fontul crucii, mărturisim credința creștină în cuvintele prescrise de acesta și promitem solemn să renunțăm la Satana și la toate lucrările sale. Unde domnește diavolul mai mult cu complicii săi decât în idolatrie? Nu este aici tronul duhului necurat și sediul impietății? Dacă dovedesc că întreaga structură a spectacolelor este întemeiată pe idolatrie, atunci rezultă că în botez renunțăm cu adevărat la spectacole, dintre care idolatria a constituit un fel de jertfă adusă lui Satana și îngerilor săi. Să luăm în considerare originea fiecărui tip de spectacole, numele și structura lor, locurile unde sunt ținute, zeii patroni și fondatorii. Dacă există ceva în ele care nu are legătură cu idolii, atunci nu privește nici idolatria, nici renunțarea pe care am făcut-o la botez.

5. Întrucât originea jocurilor este necunoscută multora dintre noi, trebuie să o căutăm în cărțile păgâne. Există mulți autori care au scris despre acest lucru. Iată ce spun ei pe această temă. Conform lui Timeu [221] , lidienii, după ce au părăsit Asia sub conducerea lui Tirren, care a fost forțat să cedeze regatul fratelui său, s-au stabilit în Etruria [222] și

acolo, printre alte rituri superstițioase, au instituit spectacole sub pretextul religiei. Romanii, invitându-i pe maeștri etrusci, au preluat de la aceștia atât spectacolele în sine, cât și momentul desfășurării lor, astfel încât spectacolele au primit numele de „jocuri” de la lidieni [223] . Varro [224] , însă, derivă acest cuvânt din lusus („joc, glumă”), la fel cum lupercii [225] erau numiți „bufoni” (ludii), deoarece alergau pe străzi cu glume năzdrăvane. Dar el asociază această distracție tinerească și cu temple, ritualuri și sărbători păgâne.

Dar la ce folosește să discutăm despre originea unui cuvânt când cauza însăși este idolatria? Toate jocurile sunt numite după o zeitate păgână sau alta. Liberalia [226] sunt festivalurile în cinstea Părintelui Liber: inițial, oamenii de la țară le celebrau în cinstea lui Liber, în semn de recunoștință pentru invenția vinului, care i-a fost atribuită. Consualia sunt jocurile dedicate lui Neptun, altfel numit Consus; Equiria [227] sunt cele pe care Romulus le-a dedicat lui Marte. Totuși, unii atribuie instituirea Consualiei aceluiași Romulus, care a vrut să-l onoreze pe Consus ca zeu al sfaturilor bune [228] pentru ideea care i-a fost sugerată de a răpi femeile sabine pentru a le căsători cu soldații săi - un sfat cu adevărat excelent, care este considerat încă drept printre romani, dar nu aș spune printre zei. Și a făcut-o pentru a păta însăși originea jocurilor, astfel încât să nu considerați ceea ce ia

începutul din rău, din nerușinare, din violență, din ură, de la un fondator de fratricid, de la fiul lui Marte. Există încă în Circ, lângă primele semne [229] , un altar scufundat în pământ dedicat lui Consus, cu inscripția: „Cons în consiliu, Marte în război, puternicii Lari în adunare” [230] . Preoții publici oferă sacrificii acolo în Nonele din iulie [adică 7 iulie] și în cele douăsprezece zile dinaintea Calendelor din septembrie [adică 21 august], Flamenul lui Quirinus și Vestalele [231] . După aceasta, Romulus a instituit jocuri în onoarea lui Jupiter Feretrius [232] pe Stânca Tarpeiană, de unde sunt numite Tarpeiane și Capitoline, așa cum relatează Piso [233] . Apoi Nu-ma Pompilius [234] a instituit alte festivaluri dedicate lui Marte și Ruginii, căci și rugina a fost ridicată la statutul de zeiță [235] . Instituții similare au fost instituite și de Tullus Hostilius, Ancus Marcius și alții [236] . Cine vrea să știe în ce ordine și căror idoli sunt dedicate diferitele jocuri, să-l citească pe Suetonius Tranquillus [237] sau pe scriitorii care i-au servit drept sursă. Dar destul despre originea idolatrică a jocurilor.

6. La dovezile antichității le adăugăm pe cele ale timpurilor ulterioare, care dezvăluie la fel de clar originea noilor spectacole din denumirile lor. Aceste nume vor arăta căror idoli și cărei superstiții sunt dedicate jocurile. Megalesia, Apollinaria, Cerealia, Neptunalia, Latiaria, Floralia sunt celebrate ca fiind naționale [238] . Altele sunt celebrate cu ocazia zilei de naștere a regilor, sau pentru prosperitatea publică, sau cu ocazia festivalurilor provinciale. Există, de asemenea, cei care, în virtutea unui testament, persoanele private celebrează în cinstea rudelor lor decedate, dorind să îndeplinească un obicei străvechi; căci inițial jocurile erau împărțite în sacre și funerare, primele fiind instituite în cinstea zeilor păgâni, iar cele din urmă în memoria persoanelor decedate. Totuși, fie că sunt celebrate în cinstea zeilor sau în memoria morților, temeiul lor este idolatria, pe care trebuie să o respingem și la care am renunțat la botez.

7. Întrucât originea ambelor jocuri este aceeași și sunt denumite cu același cuvânt, există o asemănare inevitabilă în aranjamentul lor, născută din aceeași idolatrie. Cu toate acestea, jocurile de circ sunt celebrate cu o splendoare mai mare: o dovadă în acest sens este numărul incomensurabil de statui și picturi, splendoarea și măreția carelor, lectilor, coroanelor și a altor decorațiuni. Mai mult, câte ceremonii, câte sacrificii preced, însoțesc și încheie aceste jocuri, câți preoți, membri ai colegiilor, funcționari se mișcă! Martori în acest sens sunt locuitorii celebrului oraș, în care s-a stabilit o mulțime de demoni. Deși în provincii jocurile, din cauza lipsei de resurse, sunt mai puțin magnifice, totuși originea lor coruptă nu trebuie uitată niciodată. Așa cum o ramură sau un pârâu păstrează în sine calitățile malefice ale copacului sau izvorului în sine, tot așa jocurile, oricât de magnifice ar fi, Îl jignesc pe Domnul. Chiar dacă sunt puține statui în circ, una este suficientă pentru idolatrie; chiar dacă există un singur car, acesta este totuși carul lui Jupiter. Oricât de modestă ar fi idolatria, criminalitatea ei este fără îndoială.

8. Să ne urmărim scopul. Să privim locurile unde se prezintă aceste spectacole. Circul este dedicat în principal Soarelui. În mijlocul Circului i-a fost ridicat un templu, în vârful căruia strălucește imaginea sa, căci păgânii consideră că este greșit să ascundă sub acoperișul unui templu ceea ce văd în aer liber. Asigurând că Circe a instituit spectacolele în onoarea tatălui ei, Soarele, ei susțin că ea a dat și numele Circului [239] . Și într-adevăr, această vrăjitoare a adus un serviciu demonilor a căror preoteasă era! Vedeți câtă idolatrie afișează acest loc: câte decorațiuni sunt în Circ, atâtea temple blasfemiatoare! Aici sunt și ouăle [240] dedicate lui Castor și Pollux de nebuni care, fără să se rușineze, cred că acești gemeni s-au născut dintr-un ou, conceput de Jupiter lebăda. Aici se află delfini sacri lui Neptun [241] și coloane cu statui ale Sessiei, zeița semănatului, ale lui Mesia, zeița recoltei, și ale Tutulinei [242] , zeița care are grijă de fructe. În fața lor se află trei altare dedicate a trei zeități: Cel Mare, Cel Puternic, Cel Puternic, despre care se crede că sunt identici cu zeii din Samotracia [243] . Un obelisc imens, așa cum afirmă Hermatel [244] , este dedicat, sau mai degrabă expus rușinii, Soarelui. Scrierile care îl acoperă provin din același loc de unde provine obeliscul în sine: ambele sunt superstiții din Egipt. Această adunare de demoni ar putea să se stingă fără Mama zeilor și, prin urmare, ea stă acolo deasupra lui Eurip [245] . Calul, așa cum am mai spus, se află sub pământ în siturile murciene, care și-au primit numele de la Murcia, venerată de păgâni ca zeița iubirii, căreia i-au dedicat un templu în acea parte [246] .

Gândește-te, creștine, câte nume murdare au pus stăpânire pe circ! Un altar locuit de atâția urmași ai diavolului trebuie să-ți fie străin. Vorbind despre aceste locuri, voi încerca să îndepărtez dinainte posibilele obiecții. „Dacă”, vei spune, „intru în circ nu în timpul spectacolelor, risc să fiu pângărit?” - Locurile în sine nu sunt reprobabile. Un slujitor al lui Dumnezeu poate, fără nicio vătămare a credinței sale, să intre nu numai în locuri unde se țin spectacole, ci chiar și în temple păgâne, numai dacă nu vizitează aceste locuri în scopul pentru care au fost create. Altfel, unde și cum ar trebui să trăiască creștinii? Străzile, piețele, băile, hotelurile, chiar și casele noastre sunt înconjurate de idoli: Satana și îngerii lui au ocupat întreaga lume. Nu-L trădăm pe Dumnezeu trăind în lume, ci pătându-ne cu crime lumești. Dacă intru în Capitoliu sau în Serapeum [247] pentru a oferi jertfe și a mă ruga, sunt la fel de necredincios lui Dumnezeu ca și cum aș intra în circ sau în teatru ca spectator. Nu locurile ne pângăriesc sufletele, ci ceea ce se

întâmplă în aceste locuri le pângărieşte: ceea ce ne corupe este în sine corupt. Am menționat zeitățile cărora le sunt dedicate aceste locuri, pentru a arăta că ceea ce se întâmplă în ele are legătură cu idolii cărora le sunt dedicate.

9. Să vorbim acum despre organizarea jocurilor de circ. La început, utilizarea cailor a fost simplă: serveau la călătorii și transport și nimeni nu-i folosea în scopuri rele. Dar când au fost necesari pentru jocuri, darul lui Dumnezeu a devenit instrumentul lui Satan. Noua lor utilizare este atribuită lui Castor și Pollux, cărora Mercur le-a dat cai, așa cum relatează Stesihor [248] . Există însă și un Neptun Călărețul, pe care grecii îl numesc Hippias. Carele trase de șase cai sunt consacrate lui Jupiter, de patru cai Soarelui, iar cele trase de doi Lunii. Totuși, așa cum spune poetul,

Erichthonius a fost primul care a îndrăznit să înhame patru cai la un car și să stea drept ca un victorios pe roțile rapide [249] . Erichthonius, fiul Minervei și al lui Vulcan, deși a fost urmașul unei semințe căzute pe pământ [250] , este urmașul lui Satan, ba chiar al lui Satan însuși, și nu al unui șarpe. Dacă inventatorul carului, Trochilus din Argos [251] , și-a dedicat prima creație Junonei, dacă Romulus a introdus folosirea carelor de luptă la romani, atunci el însuși trebuie numărat printre idoli, mai ales dacă este același cu Quirinus [252] . Descendenți din astfel de inventatori, carele de luptă și călăreții lor erau îmbrăcați în culori idolatre. La început existau doar două culori: alb și roșu. Albul era dedicat iernii, din cauza albei zăpezii, iar roșul verii, din cauza roșeației soarelui. Mai târziu, atât din dorința de plăcere, cât și din superstiție, unii au dedicat roșul lui Marte, alții albul Zefirilor, verdele Mamei Pământ sau primăverii, albastrul Cerului și Mării sau toamnei. Și întrucât orice formă de idolatrie este blestemată de Dumnezeu, atunci tot ce este dedicat elementelor lumii este blestemat de El.

10. Să trecem la reprezentațiile scenice, a căror origine a numelui și structură, așa cum am spus deja, sunt comune cu competițiile ecvestre. Punerea în scenă a teatrului nu diferă aproape deloc de cea a circului. Oamenii vin la ambele spectacole numai după ce părăsesc templul, după ce au făcut acolo tămâie din abundență și sacrificii sângeroase; intră în sunetul flautelor și trompetelor, sub conducerea a doi directori rușinoși de înmormântări și rituri sacre - disignatorul [253] și haruspexul [254] . Așa cum am trecut de la originea jocurilor la competițiile ecvestre, tot așa să ne îndreptăm acum spre reprezentațiile scenice. Teatrul este propriu-zis templul lui Venus. Așa a luat naștere, sub pretextul venerării unei zeițe, această structură abominabilă: în vremurile străvechi, când teatrul abia începea, cenzorii ordonau adesea distrugerea lui pentru a împiedica coruperea moravurilor prin spectacole seducătoare [255] (să observăm cum păgânii se condamnă singuri și ne justifică pe noi, cei care cerem respectarea evlaviei!). Și astfel, Pompei cel Mare, al doilea ca grandoare după teatrul său, după ce a construit această fortăreață a viciului [256] și temându-se să nu atragă mustrarea cenzorilor asupra monumentului său, a construit un sanctuar al lui Venus deasupra teatrului. După ce a chemat poporul printr-un edict la ceremonia de inaugurare, a anunțat deschiderea nu a unui teatru, ci a unui templu al lui Venus, la care, potrivit lui, adăugase trepte pentru spectacole. Astfel, a acoperit o clădire pur seculară cu numele de templu și a râs de evlavie sub pretextul religiei. Dar lui Venus și Liber le-a plăcut, căci acești demoni erau strâns asociați unul cu celălalt pe baza comună a beției și a umilirii prostituatelor. Astfel, teatrul este și casa lui

Venus și Liber. Unele piese de teatru au fost chiar numite Liberalia, deoarece erau dedicate lui Liber, la fel ca lui Dionysius la greci și au fost chiar instituite de Liber. Într-adevăr, artele spectacolului sunt patronate de Liber și Venus. Cu mișcările efeminate caracteristice scenei, ei încearcă să o mulțumească pe Venus, slăbită de desfrâu, și pe Liber, slăbit de beție. Concursurile de canto, dans, muzică și scriere de poezie sunt dedicate lui Apollo, Muzelor, Minervei și lui Mercur. Umple-te de ură, creștine, pentru arta ai cărei patroni ești obligat să-i urăști!

Să adăugăm câteva cuvinte despre arta teatrală și despre patronii ei, ale căror nume le blestemăm. Știm că numele și statuile morților nu sunt nimic, dar știm și că spiritele necurate și rele se ascund sub masca statuilor. Prin urmare, spectacolele teatrale sunt dedicate celor care s-au acoperit cu numele inventatorilor lor și, prin urmare, constituie idolatrie, întrucât fondatorii lor sunt considerați zei. Dar mă înșel: ar fi trebuit să spun că originea teatrului este mult mai veche. Demonii înșiși, prevăzând că plăcerea spectacolelor va duce la idolatrie, le-au inspirat oamenilor ideea de a inventa spectacole teatrale. Căci ceea ce urma să le aducă gloria nu putea fi sugerat de nimeni altcineva decât de demoni, iar pentru a răspândi această nocivitate în lume, au trebuit să folosească oameni în a căror divinizare își găseau propriul avantaj.

Respectând ordinea de prezentare pe care am stabilit-o, să vorbim acum despre competițiile dintre atleți și luptători.

11. Originea lor este aproape aceeași cu cea a celor precedente și sunt, de asemenea, împărțite în sacre și funerare, adică dedicate fie zeilor, fie persoanelor decedate. De aici și numele lor: Jocurile Olimpice sunt dedicate lui Jupiter (la Roma corespund Capitoliului), lui Hercule - Nemeeanul, lui Neptun - Istmicul, iar diverse alte competiții - decedați. Este de mirare că punerea în scenă a acestor jocuri este pângărită de coroane nelegiuite, de prezența preoților, a slujitorilor colegiilor și, în final, de sângele taurilor sacrificați acolo? Locul unde se luptă sportivii seamănă cu un teatru: așa cum în teatru se cântă la flaute și alte instrumente dedicate Muzelor, Minervei și Apollo, tot așa jocurile sportivilor sunt dedicate lui Marte și au loc în sunetele puternice ale trompetelor. Astfel, stadionul poate fi considerat un templu al idolului, în onoarea căruia sportivii își desfășoară competițiile - iar competițiile de gimnastică sunt dedicate, după cum se știe, diferiților Castori, Hercule și Mercur.

12. Rămâne să vorbim despre cel mai faimos și mai plăcut spectacol pentru romani. Se numește „datorie” sau „obligație”, care este în esență același lucru. Anticii credeau că acest spectacol era folosit pentru a plăti o datorie față de morți, mai ales când au devenit mai moderați în barbaria lor. Anterior, crezând că sufletele morților puteau fi îmbunate prin vărsare de sânge uman, măcelăreau captivi sau sclavi răzvrătiți la înmormântări, pe care îi cumpăraseră special în acest scop. Dar apoi au decis să dea acestui sacrilegiu aparența de divertisment și, prin urmare, au început obiceiul de a-i înarma pe acești nefericiți și, după ce i-au antrenat să se ucidă între ei, să-i ducă la un duel în ziua înmormântării. Aceasta este originea acestei „obligații”. Cu cât acest spectacol era mai crud, cu atât devenea mai plăcut și, pentru o mai mare amuzament, au început să-i dea pe oameni spre a fi sfâșiați de animale de pradă. Cei care erau uciși în acest fel erau

considerați jertfe pentru rudele decedate. Dar acest sacrificiu nu este altceva decât idolatrie; Căci orice cultu al strămoșilor este idolatrie: ambele slujesc morților, iar demonii locuiesc în imaginile morților. Să atingem pietrele funerare, deși această onoare a fost ulterior transferată de la morți la vii - mă refer la enumerarea misiunilor, funcțiilor, titlurilor de flamen și preot -, deoarece toate aceste titluri sunt legate de idolatrie, și ele sunt pângărite prin originea lor din aceasta. Trebuie să vorbim și despre punerea în scenă sau organizarea acestor jocuri. Togile purpurii, fasciile [257] , bentițele, cununile, în cele din urmă, întâlnirile, discursurile și distracțiile din ajunul jocurilor nu au loc fără participarea diavolului și a demonilor. Și la ce bun să vorbim pe larg despre un loc care este și mai abominabil decât atrocitățile comise acolo! Teatrul Amfi este dedicat și mai multor demoni decât Capitoliul - este cu adevărat templul tuturor demonilor. Există tot atâtea spirite necurate acolo câți spectatori sunt, iar Marte și Diana sunt patronii ambelor jocuri.

13. Cred că am explicat suficient diferitele tipuri de idolatrie care pângăresc spectacolele; și am arătat că originea lor, înființarea lor și denumirile lor nu au altă sursă decât idolatria. Prin urmare, dacă am renunțat la idolatrie, nu trebuie să fim prezenți la treburile legate de idolatrie, nu pentru că idolul ar avea vreo importanță, așa cum spune apostolul (1 Corinteni 8:4; 10:19), ci pentru că jertfele aduse idolilor sunt aduse demonilor care locuiesc în ei, fie că sunt statui ale unor oameni morți sau ale unor zei imaginari. Întrucât ambii idoli au aceeași valoare, căci morții sunt egali cu zeii, trebuie să ne abținem de la venerarea amândurora; trebuie să detestăm în egală măsură atât templele, cât și mormintele; nu trebuie să ne apropiem de altarele unuia și nici să ne închinăm la icoanele celuilalt; să nu oferim jertfe celor dintâi și nici daruri celor din urmă. Căci nu mâncăm carnea și jertfele dedicate niciunuia dintre ele, pentru că nu putem participa la masa lui Dumnezeu și la masa demonilor (10:21). Dacă ne păzim gâtul și pântecele de întinăciune, cu cât mai mult ar trebui să ne păzim ochii și urechile de idoli și de cadavre? Căci nu ne întinează interiorul, ci sufletul, a cărui curăție este mai prețioasă pentru Dumnezeu.

14. Deși am arătat că idolatria predomină în tot felul de jocuri (ceea ce este suficient pentru a ne face să le urâm), voi încerca să prezint și alte argumente, cel puțin ca răspuns la obiecțiile celor care cred că nu există nicio lege în Sfânta Scriptură care să ne interzică să asistăm la spectacole. Nu se încadrează aceste spectacole sub interdicția generală pentru creștini de a evita ispitele lumești? Asemenea poftei de bogății, onoruri, lăcomie și satisfacerea firii, există o poftă de plăceri și distracții, la care nu putem decât să includem spectacolele. Cred că ispitele menționate în Scriptură conțin plăcerile ca fel al lor și că conceptul general de plăcere include spectacolele ca un fel particular.

15. Dar am spus deja că nu locurile spectacolelor ne întinează, ci spectacolele în sine; căci, fiind în sine rușinoase, ele îi rușinează și pe spectatori. Dumnezeu ne-a poruncit să-L tratăm pe Duhul Sfânt, care este prin fire blând și subtil, cu calm, blândețe, liniște și pace și să nu-L tulburăm cu mânie, iritare, mânie și răutate (cf. Efeseni 4:31). Se poate împăca aceasta cu spectacolele, fiecare dintre ele înflamând duhul nostru? Unde este plăcere, este patimă, fără de care orice plăcere este neplăcută; și unde este patimă, este emulație, fără de care orice patimă este neplăcută. Și emulația aduce cu sine dispute,

certuri, mânie, furie, durere și alte patimi care nu au nimic în comun cu îndatoririle religiei noastre. Să presupunem că cineva ar putea asista la spectacol, respectând gravitatea și modestia potrivite rangului, anilor sau dispoziției sale fericite; dar chiar și aici este greu pentru suflet să fie calm și netulburat. Este imposibil să fii prezent la aceste distracții fără să ai o oarecare pasiune în tine și este imposibil să ai această pasiune fără să simți efectul pe care îl produce asupra sufletului. Dar dacă nu există pasiune, nu există plăcere și atunci omul este vinovat de vanitate, căci merge unde nu primește ceea ce caută, iar vanitatea, cred, este nepotrivită pentru noi, creștinii. Dar ce se întâmplă dacă o persoană se condamnă și pe sine, acționând în concert cu oameni cărora nu vrea să le semene și cărora se declară dușman? Nu este suficient pentru noi să nu facem răul noi înșine: nici măcar nu ar trebui să ne asociem cu cei care îl fac. Dacă, se spune, ai văzut un hoț, te-ai unit cu el (Psalmul 50:18). O, dacă în lume am putea evita asocierea cu ei! Dar suntem datori să ne separăm de ei în treburile lumești, căci lumea este de la Dumnezeu, dar cele lumești sunt de la diavol.

16. Dacă ne este interzis să ne lăsăm pradă furiei, atunci tot felul de spectacole ne sunt interzise, inclusiv circul, unde domnește furia. Priviți mulțimea care se grăbește spre circ, deja entuziasmată, deja frenetică, deja orbită, deja concurând între ea pentru a face pariuri. Pretorul, li se pare, lenevește prea mult. Ochii lor urmăresc cu nerăbdare urna cu sorți. Apoi așteaptă nerăbdători semnalul și îl întâmpină cu un răget prietenos. „Aruncat”, spun ei, și le spun vecinilor lor ceea ce văd ei înșiși. Dar le înțeleg orbirea: li se pare că văd o batistă aruncată [258], dar, de fapt, este imaginea diavolului, năvălind de sus pe pământ. Din acest moment, se aprind furia, furia și amărăciunea, interzise slujitorilor Dumnezeului pașnic. Câte blesteme rostesc, câte insulte nemeritate le aduc vecinilor lor, câtă laudă și aprobare acordă celor nedemni! Dar ce folos pot aștepta spectatorii pentru ei înșiși când sunt nebuni? Se întristează de nenorocirea altora, se bucură de fericirea altora: tot ce își doresc, tot ce blestemă, le este străin. Patima lor este zadarnică, ura lor este nedreaptă. Poate că este mai bine să iubești fără motiv decât să urăști fără motiv? Dumnezeu ne interzice să urâm chiar și cu motiv, pentru că ne poruncește să ne iubim dușmanii. Ne interzice să blestemăm chiar și cu motiv, pentru că ne poruncește să-i binecuvântăm pe cei care ne blestemă. Între timp, unde este mai multă răutate decât în circ, unde nimeni nu este cruțat, de la conducător până la cetățenii de rând? Dacă revolta este permisă creștinilor, atunci le este permisă și în circ; dar dacă este interzisă peste tot, atunci este interzisă și acolo.

17. De asemenea, ni se poruncește să renunțăm la orice impuritate: prin urmare, teatrul, acel adevărat bârlog al nerușinării, unde nu se poate învăța nimic altceva decât ceea ce este condamnat universal, trebuie să ne fie închis. Principala atracție a teatrului constă în josnicia pe care o arată atellanul [259] , pe care mimul o joacă cu pozne feminine, insultând modestia și moralitatea spectatorilor, cu care pantomima își dezonorează corpul încă din copilărie, pentru a deveni mai târziu actor. În plus, pe scenă sunt aduse prostituate, aceste victime ale poftei publice, jalnice în prezența femeilor respectabile, oameni de toate vârstele și rangurile sunt aduși în fața ochilor oamenilor, iar un heraldus le anunță locul și valoarea, le enumeră virtuțile, inclusiv pe cele despre care ar fi mai bine să se tacă, pentru a nu păngări lumina zilei. Să roșească senatul, să roșească toate clasele, să roșească acești distrugători ai propriei lor rușini public cel puțin o dată pe an, rușinați

de propriile mișcări corporale. Așadar, dacă respingem orice nerușinare, de ce să ascultăm la ceea ce nu este îngăduit să se spună, știind că Dumnezeu condamnă bufoneria și orice cuvânt deșert? De ce să ne uităm la ceea ce este interzis să facem? De ce ceea ce iese din gură spurcă omul, dar ceea ce intră prin ochi și urechi nu spurcă, dacă ochii și urechile slujesc sufletului, iar ceea ce este slujitor al cărui slujitor este murdar nu poate fi curat? Astfel, din interzicerea nerușinării rezultă interzicerea teatrului. Dacă respingem cunoașterea literaturii seculare ca fiind o nebunie în ochii lui Dumnezeu, atunci interzicerea tuturor felurilor de producții teatrale ale operelor literare ar trebui să ne fie clară. Dacă comedia ne învață nerușinarea, atunci tragedia ne învață cruzimea, răutatea și barbaria: povestea unei fapte rușinoase este la fel de inutilă și periculoasă ca fapta însăși.

18. Vei obiecta că stadionul este menționat în Scriptură [260] . Acest lucru este adevărat; dar este, de asemenea, adevărat că este imposibil să privești fără rușine la tot ce se întâmplă acolo: la box, la călcare în picioare, la pălmuire și la celelalte ultraje care desfigurează fața omului, creat după chipul lui Dumnezeu. Nu vei aproba competițiile nebunești de alergare, sărituri, aruncarea discului și a suliței, exerciții pentru dezvoltarea nestăpânită a corpului, încălcând proporțiile stabilite de Dumnezeu; nu-ți vor plăcea atleții îngrășați după regulile științei grecești inerte. În general, lupta este o invenție a lui Satan: el a început-o când i-a prosternat pe primii noștri părinți cu arta sa. Mișcările luptătorilor nu sunt altceva decât eschive, ca niște încolăciri ale unui șarpe infernal. Se agață pentru a-și opri adversarul, se apleacă pentru a-l îmbrățișa, alunecă pentru a-l evita. Nu au rost cununi și premii; așa că de ce să căutăm plăcere în premii?

19. Este necesar, după aceasta, să căutăm în Scriptură o interdicție împotriva amfiteatrului? Dacă se poate dovedi că cruzimea, ferocitatea și barbaria ne sunt permise, atunci să mergem la amfiteatru. Dacă suntem așa cum se spune despre noi, atunci să ne desfătăm cu sânge omenesc. Mi s-ar putea obiecta că criminalii merită pedeapsa. Cine va argumenta, cu excepția poate a ticăloșilor înșiși? Sunt de acord, dar veți fi de acord și dumneavoastră că un om bun nu ar trebui să admire execuția unui om rău: ar trebui să se întristeze că un om ca el a avut nenorocul să cadă într-o crimă care merită o pedeapsă aspră. Totuși, se poate garanta că numai cei vinovați sunt dați animalelor sălbatice și supuși altor pedepse? Nu sunt uneori oamenii nevinovați condamnați la moarte din răutatea unui judecător, din neglijența unui avocat sau din cauza unei anchete părtinitoare? Este mai bine să nu-i vezi pe cei răi pedepsiți decât să-i vezi pe oamenii buni pierind odată cu ei, dacă, desigur, înțeleg ce este binele. La urma urmei, printre gladiatori există oameni nevinovați, sacrificați pentru plăcerea publicului. Alții sunt vinovați. Dar despre ce? De exemplu, pentru un furt ușor, sunt învățați să fie ucigași. Acesta a fost răspunsul meu către păgâni. Și creștinii nu au nevoie de alte dovezi. Nimeni nu poate descrie mai bine ce se întâmplă în amfiteatru decât cel care continuă să-l viziteze. Dar prefer să dau o descriere incompletă decât să-mi amintesc de toată această urâciune.

20. Nu este oare scuza celor care vor să se convingă, sub pretexte deșarte, că astfel de plăceri nu le sunt interzise una jalnică? „Dacă”, spun ei, „nu există o condamnare definitivă a spectacolelor în Scriptură, de ce nu ar fi prezent un creștin la ele?” Am auzit recent acest raționament: „Nu numai soarele, ci Dumnezeu Însuși privește din cer la

acestea și nu este pângărit". Este adevărat: soarele luminează o baltă cu razele sale și rămâne nepătat. Dacă Dumnezeu nu ar privi la crimele noastre, nu am fi supuși judecății Sale. Dar, vai, El le vede, nu poate să nu vadă jafurile, înșelăciunile, adulterele, spectacolele noastre idolatre. Prin urmare, nu ar trebui să fim prezenți la ele, ca nu cumva Cel Atotvăzător să ne vadă. O, om obraznic! Îl compari pe vinovat cu Judecătorul? Primul este vinovat pentru că crima lui este vizibilă, dar cel de-al doilea judecă pentru că vede. Crezi că este permis să te dedai la mânie în afara circului, să fii desfrânat în afara teatrului, să fii dezordonat în afara stadionului, să fii crud în afara amfiteatrului, pentru că Dumnezeu vede totul în afara porticului, în afara lojelor, în afara treptelor? Nu te amăgi: ceea ce Dumnezeu condamnă nu este niciodată și nicăieri permis; ceea ce Dumnezeu interzice este întotdeauna interzis. Aceasta este adevărata moralitate (veritatis integritas), respectarea fricii de Dumnezeu și credincioșia în ascultarea de El. Este interzis să-I încalci poruncile sau să-I perverti judecata. Binele nu poate fi niciodată rău, așa cum răul nu poate fi niciodată bine.

21. Totul este determinat de adevărul lui Dumnezeu. Păgânii, necunoscând plenitudinea adevărului și pe învățătorul său, Dumnezeu, judecă binele și răul după capriciile lor. Ceea ce consideră interzis într-un loc, consideră permis în altul. Drept urmare, cel căruia i-ar fi rușine să-și ridice cămașa pe stradă pentru a se ușura, își expune fără rușine părțile rușinoase la circ. Cel care își protejează fiica de insulte, o duce el însuși la teatru, unde aude discursuri obscene și vede gesturi indecente. Cel care oprește un bătăuș furios pe stradă, privește calm cum boxerii se bat între ei în arenă. Cel care nu suportă vederea morților, privește cu plăcere un corp care plutește într-o baltă de sânge în amfiteatru. Cel care a venit să vadă execuția unui criminal, el însuși îl împinge pe gladiator, împotriva voinței sale, cu biciuri și nuiele, la crimă. Cel care cere ca un criminal periculos să fie dat leului spre a fi devorat, cere libertate pentru gladiatorul feroce și, în cazul morții sale, aleargă și privește cu compasiune de departe pe cel a cărui moarte a cerut-o.

22. Este de mirare inconstanța acestor orbi, care judecă binele și răul după propriul lor capriciu? Organizatorii și directorii jocurilor îi pedepsesc cu necinste și privarea de drepturi chiar pe acei conducători de care, actori, atleți, gladiatori, cărora spectatorii le exprimă simpatia, iar spectatoarele, mai mult decât atât, își le dă trupul, cu riscul de a le strica bunul nume și reputația: li se interzice accesul în Curie și Rostre [261] , în ordinele senatoriale și ecvestre, în orice poziții și recompense onorabile. Ce perversiune! Îi iubesc pe cei pe care îi pedepsesc; îi disprețuiesc pe cei pe care îi aprobă; laudă spectacolul, dar îl dezonorează pe interpret. Cât de ciudat este să dezonorezi un om chiar pentru lucrul pentru care este onorat. În același timp, ce mărturisire a depravării spectacolelor! Interpreții lor, deși înconjurați de dragoste, nu sunt lipsiți de un bun nume în zadar.

23. Dacă opinia omenească îi condamnă pe acești nefericiți, în ciuda amuzamentului pe care îl oferă judecătorilor lor, dacă îi exclude din orice rang onorabil, cu cât mai severă va fi dreptatea lui Dumnezeu față de ei? Credeți că Dumnezeu poate aproba un conducător de car la circ, care tulbură atâtea suflete, stârnește atâta frenezie, tulbură atâția spectatori? Credeți că este plăcut lui Dumnezeu când, încoronat ca un preot păgân sau îmbrăcat într-o haină multicoloră ca un proxenet, conduce un car, înălțat de diavol în contrast cu profetul Ilie? [262] Este Dumnezeu mulțumit de un boxer care își desfigurează fața prin

bărbierit, ca Saturn, Isis și Liber, și o expune la palme, ca și cum ar batjocori porunca lui Dumnezeu? Diavolul, se pare, învață și cum să înduri palmele cu răbdare! De asemenea, pune actori tragici pe coțofani, căci nimeni nu poate adăuga un cot la statura lui (Matei 6:27; Luca 12:25), iar diavolul vrea să-L facă pe Hristos un mincinos. Crezi că Dumnezeu aprobă folosirea măștilor? Dacă El interzice realizarea oricăror imagini, cu atât mai puțin mulaje ale chipului Său. Autorul adevărului nu agreează perversiunile; orice sculptură în ochii Lui este o făcătură. Condamnând orice prefăcătorie, va avea El milă de un actor care imită o voce, o vârstă, un sex, se preface că este îndrăgostit sau furios, varsă lacrimi false sau oftează în mod fals? Când în Lege declară că un bărbat care poartă haine femeiești este o urâciune (Deuteronom 22:5), nu-l va condamna El pe cel care adoptă haine, mers și voce femeiești? Un luptător nu va scăpa de pedeapsă: nu degeaba i-a dat Creatorul cicatrici de la curele [263] , pumni bătătoriți și urechi umflate și i-a dat ochi doar pentru ca aceștia să fie orbiți de lovituri. Ca să nu mai vorbim de cel care împinge pe altul și îl obligă să se apropie de un leu, pentru a se dovedi nu mai puțin un ucigaș decât fiara care sfâșie gâtul nefericitului.

24. Avem nevoie de dovezi suplimentare că toate felurile de spectacole sunt blasfemiatoare? Dacă sunt lucrarea diavolului (și tot ce nu este de la Dumnezeu vine de la diavol), atunci am renunțat la acest lucru la botez și nu trebuie să-l căutăm nici prin faptă, nici prin cuvânt, nici prin privire, nici prin dorință. A ne încălca promisiunea este același lucru cu a anula botezul. Să-i întrebăm pe păgâni înșiși dacă creștinii pot participa la spectacole. Ei știu că dacă o persoană nu mai merge la spectacole, a devenit creștină. Prin urmare, cel care respinge acest semn al creștinismului recunoaște deschis că nu este creștin. Și ce îl așteaptă pe un astfel de om? Un războinic care trece de partea inamicului, aruncând armele, abandonând steagurile, încălcând jurământul de credință față de suveran, se condamnă la moarte sigură.

25. Poate un creștin să se gândească la Dumnezeu acolo unde nu există nimic din Dumnezeu? Își poate liniști sufletul susținând conducătorul de car? Poate învăța castitatea privind mimii? Mai mult, nimic nu contribuie la ispită atât de mult ca bărbații și femeile îmbrăcați elegant. Însuși faptul că susțin aceiași oameni sau se ceartă și fac pariuri, seamănă scântei de poftă în sufletele lor. La urma urmei, principalul lucru pentru care oamenii se străduiesc când merg la circ este să se uite la ceilalți și să fie văzuți [264] . Când un actor tragic se vaită, este imposibil să-ți amintești exclamațiile unui profet; este imposibil să-ți amintești un psalm în timp ce asculți ruladele efeminate ale unui flaut; privind boxerii, un creștin nu poate afirma că nu trebuie să răspunzi la o lovitură cu o lovitură [265] . Nu va putea învăța mila dacă privește cu plăcere urșii înfuriați și armura retiariilor [266] . Dumnezeu să-și izbăvească slujitorii de dorința de a participa la astfel de distracții dezastruoase. Cât de grav este păcatul de a trece de la Biserica lui Dumnezeu la Biserica diavolului, „din cer, cum se spune, la grămada de bălegar” [267] ; de a bate din palme actorul în semn de aprobare cu mâinile pe care le-ai ridicat către Dumnezeu; de a discuta meritele unui gladiator cu buzele care rosteau „Amin” în templu; de a proclama „În vecii vecilor” altuia decât Dumnezeului nostru și Hristos.

26. Nu este de mirare, așadar, că diavolul ia cu ușurință în stăpânire pe creștinii necredincioși: o dovadă în acest sens este cazul unei femei care a mers la teatru și s-a

întors posedată de un demon. Când duhul necurat a fost exorcizat și întrebat de ce a intrat în ea, el a răspuns: „Nu am luat-o în zadar, căci am găsit-o cu mine”. O altă femeie, după ce a asistat la o tragedie, a visat o pânză de in cu blesteme pe actorul care juca rolul principal, iar cinci zile mai târziu femeia a murit. Există multe alte exemple similare de oameni respinși de Domnul pentru că s-au însoțit cu diavolul la teatru, căci nimeni nu poate sluji la doi stăpâni (Matei 6:24). Ce comuniune are lumina cu întunericul? (2 Corinteni 6:14). Ce comuniune are viața cu moartea?

27. Trebuie să urâm aceste adunări păgâne, nu numai pentru că numele lui Dumnezeu este blasfemiat acolo, ci și pentru că au grijă să ne dea leilor, urzesc persecuții împotriva noastră, trimit ispite asupra noastră. Ce veți face dacă veți fi atrași în această mlaștină a impietății? Desigur, poate că nu vă temeți de oameni (nimeni nu vă va lua drept creștini), dar ce vor crede ei despre voi în cer? În timp ce diavolul se înfurie împotriva bisericii, îngerii, privind din cer, observă cu atenție cine a rostit sau a ascultat blasfemii, cine cu vorbirea și auzul a slujit diavolului împotriva lui Dumnezeu. Așadar, nu veți fugi de fortăreața vrăjmașilor lui Hristos, de acest lăcaș al distrugerii, unde chiar aerul este sufocant, infectat cu voci nelegiuite? Să recunoaștem chiar că spectacolele sunt plăcute, amuzante și unele dintre ele chiar decente. Dar nimeni nu amestecă otrava cu fierea și spânzurătoarea, ci doar cu delicatese rafinate, delicate. Diavolul face la fel: își ascunde otrava mortală în cele mai plăcute și delicioase mâncăruri. Prin urmare, tot ceea ce pare curajos, nobil, dulceag, rafinat în spectacole, ar trebui să luați drept miere otrăvită cu otravă și nu atât de mult să-i apreciați dulceața, cât să vă amintiți de pericolul asociat cu ea.

28. Să se bucure slujitorii diavolului de delicatesele lui, să meargă la spectacole când îi invită stăpânul. Nu a venit încă pentru noi vremea sărbătorilor. Nu ne putem bucura cu păgânii, pentru că ei nu se pot bucura cu noi. Fiecare are partea lui: ei sunt acum în bucurie, iar noi în întristare. „Lumea se va bucura”, a spus El, „dar voi vă veți întrista” (Ioan 16:20). Să suspinăm în timp ce păgânii se bucură, ca să ne bucurăm și noi când ei suspină. Să ne ferim acum să nu ne bucurăm cu ei, ca să nu plângem când ei plâng. Ești prea efeminat, creștine, dacă cauți plăceri în lumea aceasta, sau mai degrabă, ești prost dacă le consideri plăceri. Unii filozofi socotesc pacea și seninătatea drept binecuvântare: în ele găsesc bucurie, se dedau la ea și sunt mândri de ea. Dar tu tânjești după curse de cai, teatru, lupte de lupte și lupte de gladiatori. Vei spune poate: „Nu putem trăi fără bucurie, pentru că trebuie să murim cu bucurie.” Dar nu am jurat apostolul și eu să părăsim această lume și să ne unim cu Hristos? (cf. Filip. 1:23; 2 Cor. 5:8). În împlinirea jurământului constă bucuria noastră.

29. Încă nu vrei să renunți la plăceri? De ce ești atât de nerecunoscător încât nu vrei să recunoști plăcerile pe care Dumnezeu le-a creat și care sunt suficiente pentru a-ți satisface dorințele? Ce poate fi mai bucuros decât găsirea lui Dumnezeu Tatăl și Domnul, decât cunoașterea adevărului ascuns, recunoașterea greșelilor și, în schimb - iertarea tuturor păcatelor? Există oare o plăcere mai mare decât dezgustul față de plăcerea însăși, decât disprețul față de această lume, decât adevărata libertate, o conștiință curată, o viață modestă și neînfricarea înaintea morții? Există oare o încântare mai mare decât călcarea în picioare a zeilor păgâni, alungarea demonilor, vindecarea, cererea de revelații și, în

final, trăirea pentru Dumnezeu? Acestea sunt încântările creștinilor, acestea sunt spectacolele lor, sfinte, veșnice și gratuite! Iată cursa ta de care: de-a lungul acestui drum trebuie să alergi, numărând clipele și turele, fără să-ți iei niciodată ochii de la scopul final, apărând onoarea Bisericii care are grijă de tine, sub steagul lui Dumnezeu, la semnalul trâmbiței îngerului Său, luptând pentru palma glorioasă a martiriului. Dacă literatura te captivează, noi, creștinii, ne-am săturat de propriile noastre cărți, poezii, zicători, laude și imnuri, și unele adevărate, nu false; simple, nu sofisticate poetic. Cauți lupte cu pumnii și lupte? Ai destul de așa ceva. Vezi cum castitatea doboară nerușinarea la pământ, credința învinge necredința, mila învinge cruzimea și smerenia învinge încăpățânarea proprie. Așa sunt luptele noastre, în care suntem încoronați cu o cunună a victoriei. Dar dacă vrei sânge, atunci ai sângele lui Iisus Hristos.

30. Și ce spectacol ne așteaptă în curând - venirea Domnului, deja recunoscut de toți, triumfător, celebrându-și triumful! Ce va fi bucuria îngerilor, ce slavă a sfinților înviați, ce împărăție a drepților, ce, în sfârșit, noul Ierusalim! Și apoi vor fi alte spectacole: ziua judecății de apoi, definitive, în care păgânii nu cred și de care râd, când întreaga masă a lumii vechi și urmașii ei vor fi mistuiți în foc (cf. 2 Petru 3:10)! Va fi un spectacol magnific. Va fi ceva de admirat și de bucurie. Atunci mă voi bucura, văzând cum în abisul iadului oștile împăraților, pe care lingușitorii curții îi declarau locuitori ai cerului, plâng împreună cu însuși Jupiter. Vor fi și judecători - persecutori ai creștinilor, cuprinși de flăcări mai crude decât ferocitatea cu care i-au persecutat pe aleșii lui Dumnezeu. Înțelepții și filozofii care învățau că lui Dumnezeu nu-i pasă de noi, că sufletele fie nu există deloc, fie nu se vor întoarce la trupurile lor de odinioară, vor fi rușinați și condamnați la flăcări împreună cu discipolii lor. Câți poeți vor tremura, nu în fața lui Minos și Rhadamanthus [268] , ci în fața scaunului de judecată al lui Iisus Hristos, în care nu voiau să creadă! Atunci îi vom asculta pe actorii tragici plângându-și cu voce tare propria soartă; îi vom privi pe actori zvârcolindu-se în foc ca într-un dans; îl vom admira pe conducătorul de car, îmbrăcat din cap până în picioare într-o haină roșu aprins; îi vom privi pe luptătorii care sunt copleșiți de lovituri, ca într-o sală de sport. Dar cu o plăcere și mai mare îi voi privi pe cei care s-au înfuriat împotriva Domnului. „Iată-l", voi spune, „fiul unui tâmplar și al unei desfrânate, un pângăritor al Sabatului, acest samaritean posedat de un demon. „Iată-l pe care Iuda vi l-a dat în mâini, pe care l-ați bătut cu un toiag, pe care l-ați lovit în față și l-ați umilit cu scuipat, pe care i-ați dat să bea fiere și oțet. Iată-l pe care ucenicii lui l-au furat ca să se răspândească zvonul că a înviat din morți; pe care grădinarul l-a târât ca mulțimile de vizitatori să nu-i calce în picioare straturile de salată" [269] . Un astfel de spectacol, o astfel de bucurie nu vă va fi dată de generozitatea nici a pretorului, nici a consulului, nici a chestorului, nici a preotului și, datorită credinței, prin puterea imaginației, putem deja să ne-l imaginăm în termeni generali. Și cum va fi restul, ceea ce ochiul n-a văzut, urechea n-a auzit și omul nu s-a așteptat! (1 Corinteni 2:9). Sunt sigur că este mai bun decât orice stadion, circ sau amfiteatru.

Despre idolatrie

Tradus din latină, editor general și compilator A.A. Stolyarova

Tradus din latină, editor general și compilator A.A. Stolyarova

1. Idolatria este principala crimă a rasei umane, cel mai mare păcat al lumii, singura cauză a Judecății de Apoi. Căci orice altă crimă poate fi clasificată într-o categorie specială și judecată după propriul nume, dar în cazul idolatriei toate crimele sunt comise simultan. Lăsați deoparte definițiile, priviți direct la esența faptei! Un idolatru este același lucru cu un criminal. „Pe cine a ucis?", întrebați voi. Esența crimei de care îl acuzăm este că nu ucide un străin, nu un dușman, ci pe sine însuși. Din ce ambuscadă? Din ambuscada propriei erori. Cu ce armă? Insultându-L pe Dumnezeu. Cu câte lovituri? De câte ori se comite idolatria. Cel care neagă că cel care slujește idolilor este un criminal, neagă și că este sortit pieririi. În cel care slujește idolilor trebuie să recunoaștem și un adulter și un desfrânat. Căci cel care slujește zeilor falși este cu siguranță un adulter în ceea ce privește adevărul, căci orice minciună este adulter. De asemenea, este cufundat în desfrâu. Căci nu este oare vinovat de urâciune și desfrânare împreună cu ele cel care cheamă duhurile necurate? Căci Sfintele Scripturi folosesc chiar cuvântul desfrânare atunci când condamnă idolatria. Presupun că frauda se comite atunci când cineva ia ceea ce nu este al său sau nu plătește ceea ce i se datorează, iar frauda comisă împotriva unui om este o crimă foarte gravă. Dar idolatrul comite fraudă împotriva lui Dumnezeu Însuși, refuzând să-I acorde onorurile cuvenite și dându-le altora, astfel încât insultă este combinată cu frauda. Și din moment ce atât frauda, cât și desfrânarea cu adulter duc la moarte, idolatrul nu poate scăpa de acuzația de crimă.

După asemenea crime distructive, atât de dăunătoare mântuirii, ale idolatriei, celelalte infracțiuni ale acesteia există într-o oarecare măsură separat. Există poftă lumească în ea - căci ce sărbătoare a idolatrilor are loc fără decorațiuni și ornamente magnifice? Există, de asemenea, desfrânare și beție, când se consumă hrană din belșug - atât de dragul pântecelui, cât și de dragul poftei. Există, de asemenea, nedreptate în idolatrie. Căci ce este mai nedrept decât să nu-L cunoști pe Însuși Tatăl dreptății? Există, de asemenea, nebunie în idolatrie, deoarece toată rațiunea din ea este cufundată în nebunie. Există, de asemenea, falsitate în idolatrie, deoarece întreaga sa esență este o minciună. Astfel, se dovedește că toate crimele sunt simultan expuse în idolatrie, iar idolatria însăși este expusă în toate crimele. Dar se poate aborda această chestiune și dintr-o altă perspectivă. Anume, deoarece toate crimele sunt contrare lui Dumnezeu și nimic îndreptat împotriva lui Dumnezeu nu este posibil fără participarea forțelor demonice și a duhurilor necurate, cărora le aparțin idolii, atunci este sigur că fiecare criminal comite idolatrie. La urma urmei, el face ceea ce este caracteristic proprietarilor de idoli.

2. Dar să lăsăm toate crimele la locul lor și să considerăm idolatria ca atare. Acest nume, vrăjmaș lui Dumnezeu, este suficient, această pășune bogată a păcatului, care a întins atâtea ramuri și a răspândit atâtea vlăstare, încât este necesar să o abordăm cu cea mai mare amploare posibilă, pentru a arăta cât de variate sunt pericolele care ne pândesc în vastul câmp al idolatriei. Căci ea este capabilă în diferite moduri să-i distrugă pe slujitorii lui Dumnezeu, nu numai prin ignoranța lor, ci și prin propria sa viclenie. Mulți chiar presupun că idolatria constă doar în arderea de tămâie, sau în tăierea și jertfa, sau în obligații contractate anumitor temple sau preoți. Aceasta este același lucru cu a considera adulterul ca constând în sărutare, îmbrățișare și actul carnal în sine, iar uciderea doar în

vărsarea de sânge și smulgerea sufletului. Dar cu cât mai larg privește Domnul acest lucru, definind adulterul și prin poftă, dacă cineva privește cu poftă și prin aceasta își înflamează sufletul. De asemenea, El consideră calomnia cu abuz ca fiind crimă, precum și mânia și neglijarea iubirii frățești. Așadar, Ioan ne învață că cine urăște pe fratele său este un ucigaș (1 Ioan 3:15). Dar intenția rea a diavolului ar fi nesemnificativă, iar Dumnezeu ar fi nepretențios în cererea Sa de ascultare a noastră, cu care ne înarmează împotriva vicleșugurilor diavolului, dacă ar fi condamnate în noi astfel de acțiuni pe care păgânii le-au condamnat deja. Cum va întrece dreptatea noastră dreptatea cărturarilor și fariseilor, din moment ce Domnul a cerut-o, dacă nu vedem câtă nedreptate I se opune? Și dacă sursa nedreptății este idolatria, atunci mai întâi de toate trebuie să ne înarmăm împotriva întregii oștiri a ei, discernând idolatria nu numai în manifestările ei evidente.

3. La un moment dat nu existau idoli. Înainte ca făuritorii acestor monștri să apară din abundență, existau doar temple cu camere goale, ale căror urme pot fi văzute chiar și acum în unele sanctuare antice. Și totuși, idolatria era practicată, dacă nu cu numele, atunci cu faptele. Căci chiar și astăzi se poate delecta cu ea în afara templului și fără idol. Dar când diavolul i-a introdus în lume pe făuritorii de statui, picturi și imagini de tot felul, atunci acest flagel nou și ulterior răspândit al rasei umane și-a primit numele de la idoli. De atunci, fiecare artă a devenit o sursă de idolatrie, indiferent de modul în care și-a creat idolii. Căci nu contează dacă sculptorul i-a modelat, dacă gravorul i-a sculptat sau dacă broderul i-a țesut, pentru că nu contează dacă idolul este făcut din ipsos sau vopsea, din piatră sau bronz, din argint sau fir. Întrucât idolatria se comite chiar și fără un idol, atunci când un idol este deja prezent, nu contează din ce substanță este făcut sau ce formă ia, astfel încât nimeni nu ar trebui să presupună că doar o imagine umană consacrată trebuie considerată un idol. Cuvântul în sine trebuie interpretat aici. <…> în greacă înseamnă „imagine”, de unde provine diminutivul <…>, așa cum avem „imagine” din „imagine”. Prin urmare, fiecare imagine sau tablou care înfățișează ceva trebuie considerată un idol. Idolatria este orice slujire, orice îngăduință față de un idol. Prin urmare, creatorul oricărui idol este vinovat de aceeași crimă, iar vina oamenilor care slujesc unui idol nu este mai mică dacă își consacră o statuie nu a unui om, ci a unui taur.

4. Dumnezeu interzice atât facerea unui idol, cât și închinarea la unul. Întrucât facerea precede închinarea, cel mai important lucru este ca ceea ce este interzis a fi închinat să nu fie făcut. Din acest motiv, și anume, cu scopul de a distruge terenul pentru idolatrie, legea lui Dumnezeu poruncește: Să nu-ți faci idol, și imediat după aceasta spune: Și, de asemenea, asemănarea celor ce sunt în cer, pe pământ și în mare (Exod 20:4), conform căreia astfel de arte erau în general interzise slujitorilor lui Dumnezeu. Enoh a fost primul care a proclamat că toate elementele și, în general, tot ceea ce locuiește lumea, adică trăiește în cer, pe pământ și în mare, vor fi îndreptate spre idolatrie de către demoni și duhurile îngerilor apostați. Aceste forțe vor încerca să se asigure că, în loc de Dumnezeu și în sfidarea lui Dumnezeu, ei înșiși vor fi înconjurați de slujire și onoare. De aceea, eroarea umană se închină la orice altceva decât Creatorul a toate. Aceste imagini sunt idoli, iar venerarea idolilor ca fiind sacri este idolatrie. Oricine săvârșește idolatrie trebuie cu siguranță să fie numărat printre făuritorii acelui idol. De aceea, același Enoh amenință atât pe cei care se închină la idoli, cât și pe cei care îi fac. Astfel, el spune: Vă jur, păcătoșilor, că vă este pregătită necazul în ziua nimicirii. Vă avertizez pe voi, cei care

slujiți pietrelor și faceți chipuri de aur și argint, dar și din lemn, piatră și lut, care slujiți fantomelor, demonilor și spiritelor lumii de dincolo și urmați mai degrabă rătăcirea decât doctrina, că nu veți găsi ajutor pentru voi înșivă în ele. Și Isaia spune: Voi sunteți martorii mei: este oare alt Dumnezeu afară de mine? Și nu erau atunci nici turnători, nici cioplitori; toți sunt nebuni, făcând ce le place lor, ceea ce nu le va fi de niciun folos (44:8-9). Și apoi întreaga această afirmație este îndreptată atât împotriva făcătorilor de idoli, cât și împotriva închinătorilor lor. Iar cuvintele finale ale lui Isaia sunt acestea: Să știți că inima lor va fi praf și pământ și nimănui nu i se va da puterea să-și răscumpere sufletul (20) . Și David spune același lucru despre cei ce fac idoli: Așa va fi cu cei ce fac astfel de lucruri (Ps. 113:16). Merită oare eu, un om cu o memorie nu prea bună, să adaug ceva aici? Nu este nevoie să recurgem la Sfânta Scriptură. Nu este oare suficient glasul Duhului Sfânt și ar trebui să ne gândim dacă Domnul i-a condamnat deja pe cei ce fac acele lucruri, pe închinătorii pe care i-a condamnat și i-a blestemat?

5. Voi răspunde mai detaliat la justificările unor astfel de artiști, care, dacă cineva cunoaște o astfel de artă, nici măcar nu ar trebui admiși în casa lui Dumnezeu. La obiecția de obicei ridicată că nu am altceva din care să trăiesc, se poate răspunde scurt și sever: „Se pare că încă trăiți!" Ce are Dumnezeu de-a face cu voi dacă trăiți după propriile voastre legi?! Și faptul că unii îndrăznesc să se refere la Scriptură, unde apostolul a spus: În ce stare era, să rămână (1 Corinteni 7:20), - conform acestei interpretări, noi ar trebui să rămânem în păcat. La urma urmei, niciunul dintre noi nu a fost găsit fără păcat, deoarece Hristos a venit pe pământ pentru nimic altceva decât să ne elibereze de păcate. Dar se spune despre El că a rânduit ca, după exemplul Său, fiecare să trăiască prin munca mâinilor sale (1 Tesaloniceni 4:11). Dacă această poruncă este extinsă la vreo mână, atunci acei hoți care își exercită meseria în băi trăiesc prin mâinile lor, iar tâlharii fac cu mâinile lor ceea ce le oferă mijloace de trai. La fel, falsificatorii de testamente nu fac acte contrafăcute cu picioarele, ci cu mâinile, iar actorii își câștigă pâinea nu numai cu mâinile, ci cu toate membrele. Așadar, biserica este deschisă tuturor celor care se hrănesc cu munca mâinilor lor și este imposibil să numim o singură meșteșugărie care să nu fie permisă conform învățăturii lui Dumnezeu?

Totuși, unii se opun și interdicției de a face imagini, invocând faptul că Moise a făcut o imagine de bronz a unui șarpe în deșert. Dar aceasta este o cu totul altă chestiune - imagini care sunt ridicate pentru a interpreta ceva ascuns și servesc nu la desființarea legii, ci la apărarea cauzei lor. Altfel, adică, dacă aceasta este înțeleasă ca o încălcare a legii, atunci de ce nu l-am acuza noi, împreună cu marcionițiii, pe Cel Atotputernic de inconsecvență? Ei Îl acuză de inconsecvență pentru că într-un loc din Scriptură El interzice ceva, iar în altul El poruncește! Dar cine nu este evident că această statuie a unui șarpe de bronz suspendat în aer trebuia să simbolizeze apariția Crucii Domnului, care trebuie să ne elibereze de șerpi, adică de îngerii diavolului, și de care va fi suspendat diavolul ucis, adică șarpele. Poate că o altă interpretare a acestei imagini va fi dezvăluită unei persoane mai vrednice, dar apostolul afirmă doar că exact asta s-a întâmplat cu oamenii. Este bine că același Dumnezeu a interzis prin legea Sa să se facă asemănări și prin porunca Sa extraordinară a poruncit să existe o imagine a șarpelui. Dacă te închini acestui Dumnezeu, atunci ascultă de legea Lui de a nu face asemănări. Dar dacă mai

târziu ți se revelează porunca de a face o imagine, fă precum a făcut Moise și nu face nicio imagine, decât dacă Dumnezeu îți poruncește să faci asta.

6. Chiar dacă nicio lege a lui Dumnezeu nu ne-ar interzice să facem idoli, dacă nicio voce a Duhului Sfânt nu i-ar amenința pe făcătorii de idoli cu pedepse nu mai puțin severe decât pe cei care îi venerează, totuși, din chiar riturile noastre sacre, ar fi posibil să tragem concluzia că aceste meșteșuguri sunt contrare credinței noastre. Cum putem renunța la diavol și la îngerii lui, dacă noi înșine îi facem? Cum putem rupe legătura noastră cu aceștia, nu voi spune semenii noștri, ci totuși ființe, prin venitul din a căror făurire trăim? Cum putem fi ostili celor a căror milă ne datorăm propria existență? Poți renunța cu limba ta la ceea ce faci cu mâinile tale? Poți distruge cu cuvintele tale ceea ce ai făcut în faptă? Să mărturisești un singur Dumnezeu, după ce ai făcut personal atâția zei? Să-l mărturisești pe Dumnezeul adevărat, făcând unii falși? „Fac un idol", va spune cineva, „dar nu-l venerz." Dar el nu îndrăznește să se închine din niciun alt motiv decât același motiv pentru care nu ar trebui să o facă deloc, și anume, pentru că ambele sunt o insultă la adresa lui Dumnezeu. - Asta este ceea ce venerați voi, căci faceți cu propriile mâini ceea ce alți oameni se vor închina. Și nu venerați prin intermediul unei tămâii josnice, ci prin intermediul propriului vostru spirit, și nu sufletele animalelor sunt sacrificate acestui idol, ci propriul vostru suflet. Vă sacrificați propria minte acestui idol, vă turnați sudoarea pentru el, vă înflăcărați priceperea în slujba lui. Ești mai mult decât un simplu preot al acestor idoli, căci prin voi au ei preoți, iar în priceperea voastră stă puterea lor. Negați oare că, făcând un idol, îl slujiți? Dar ei înșiși nu vor nega, căci le aduceți cea mai grasă și mai aurită jertfă - mântuirea voastră veșnică!

7. Dar aici credința zeloasă, aprinsă de mânie, își începe discursul acuzator. Ea proclamă următoarele: „Deci poate un creștin să vină de la idolii săi la biserică? De la slujbele nelegiuite la casa lui Dumnezeu? Întinde el către Dumnezeu Tatăl mâinile care au creat idoli? Împreunește-și în rugăciune mâinile pe care tocmai le-a ridicat împotriva lui Dumnezeu afară la ușă și întinde el către Trupul lui Dumnezeu chiar mâinile care au creat trupurile demonilor?" Dar acest lucru nu este suficient. Nu numai că primesc Trupul lui Dumnezeu din alte mâini pentru a-L pângări, dar ei înșiși distribuie lucrul pângărit altora. Îi primesc chiar în rândurile bisericești pe cei care fac idoli. Rușine! Evreii și-au ridicat mâinile o singură dată împotriva lui Hristos, dar aceștia sfâșie zilnic Trupul Lui. O, aceste mâini care ar trebui tăiate! Să se gândească, nu pentru acest caz se spune: Dacă mâna ta te face să te poticnești, taie-o (Matei 18:8). Ce altceva ar trebui tăiat, dacă nu mâinile care seamănă ispită în legătură cu Trupul Domnului?!

8. Există multe alte tipuri de meșteșuguri care, deși nu au nicio legătură cu confecționarea idolilor, sunt totuși vinovate de aceasta, întrucât prin ele se creează ceea ce nu permite idolii. Căci nu contează dacă faci un idol, sau îl împodobești, sau îi construiești un templu, un altar sau un sanctuar, sau dacă sculptezi o placă sau alt ornament pentru el, sau construiești o casă întreagă. Astfel de lucrări sunt și mai importante, căci chiar dacă prin ele idolul în sine nu este realizat, este înzestrat cu influență. Dacă nevoia este atât de mare, există alte ocupații care pot asigura hrana fără a încălca poruncile, adică fără a face idoli. Un tencuitor poate repara un acoperiș, sau îl poate refăcea, sau poate vărui o cisternă, sau poate agăța o cornișă, sau poate decora

pereții cu orice model, atâta timp cât nu înfățișează nimic. Artistul, pietrarul, turnătorul și orice sculptor își cunosc meșteșugurile în întregime și, desigur, le sunt disponibile lucrări mai simple. Nu ar fi oare mai ușor pentru cineva care poate desena o imagine să contureze un perete? Pentru cineva care sculptează din teiul lui Marte pentru a-și face o garderobă? La urma urmei, fiecare meșteșug fie dă naștere tuturor celorlalte, fie este cel puțin înrudit cu acestea, astfel încât nu există niciun meșteșug care să existe de sine stătător. Există tot atâtea meșteșuguri câte nevoi umane există. Este adevărat, există diferențe în ceea ce privește remunerarea și plata muncii, prin urmare, tipul meșteșugului contează. Dar și serviciul mai ieftin este necesar mai des. Câți pereți au nevoie de picturi? Și câte temple și sanctuare pentru idoli sunt necesare? Pe de altă parte, câte conace, reședințe, băi, case de oraș sunt necesare! Sandalele și pantofii trebuie auriți zilnic, iar Mercur și Serapis - nicidecum zilnic. Meșteșugarilor le este suficient pentru nevoile lor. Da, iubirea de lux și deșertăciunea sunt mai de încredere decât orice superstiție! Deșertăciunea, mai degrabă decât superstiția, necesită cupe și farfurii. Iubirea de lux necesită mai multe ghirlande decât ceremonii. Dar, în același timp, când suntem îndemnați să ne îndreptăm către meșteșuguri care nu au legătură cu idolii și ceea ce este legat de ei, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că multe lucruri slujesc atât oamenilor, cât și idolilor, așa că trebuie să fim atenți ca nimic din ceea ce facem să nu fie îndreptat conștient în folosul idolilor. Dacă permitem acest lucru și nu aplicăm remediile obișnuite împotriva lui, nu cred că putem scăpa de infecția idolatriei, căci vom fi prinși în flagrant delict participând cu bună știință la slujba demonilor sau aducându-le onoruri și servicii.

9. Printre arte am evidențiat câteva ocupații care sunt direct vinovate de idolatrie. Despre astrologie nu este nimic de spus. Dar, întrucât un astrolog însuși ne-a provocat recent la un răspuns, justificându-și refuzul de a se despărți de ocupația sa, voi insista asupra acestui aspect puțin mai îndeaproape. Nu voi spune că astrologul se închină idolilor, cu ale căror nume pictează cerul și cărora le atribuie toată puterea lui Dumnezeu, astfel încât oamenii nu mai consideră necesar să-și adreseze cererile lui Dumnezeu, crezând că suntem călăuziți de voința inflexibilă a stelelor. Voi spune doar că acești idoli sunt îngeri apostați, care au avut relații cu femei și au inventat și aceste arte și, prin urmare, sunt blestemați de Dumnezeu. O, înțelepciune a lui Dumnezeu, care ajungi până la pământ, despre care mărturisesc chiar și oamenii care nu au înțeles adevărul! Acum astrologii sunt alungați, ca și îngerii lor. Roma și toată Italia sunt interzise privitorilor de stele, așa cum cerul este interzis îngerilor lor. Aceeași pedeapsă - exilul - este decretată atât pentru învățători, cât și pentru discipoli! Dar, ne vor spune ei, magicienii din Răsărit au venit la Hristos. Cunoaștem apropierea dintre magie și astrologie. Așadar, interpreții stelelor au fost primii care au anunțat nașterea lui Hristos, primii care L-au onorat. În aceasta, cred, i-au făcut lui Hristos o favoare. Și ce dacă? Este oare cu adevărat credința acelor magicieni cea care îi protejează pe privitorii de stele de astăzi? Ca și cum astrologia de astăzi ar veni de la Hristos, ca și cum ar observa stelele lui Hristos și ar prezice după ele, și nu după stelele lui Saturn, Jupiter, Marte și alți morți de același fel. Dar adevărul este că această știință era permisă doar înainte de Evanghelie, astfel încât, după apariția lui Hristos, nimeni nu trebuia să interpreteze soarta nimănui după cer. Iar tămâia, smirna și aurul pe care magii le-au adus în leagănul Domnului au însemnat, cum ar spune, finalizarea riturilor sacre și a gloriei lumești cărora Hristos urma să le pună capăt. Și este

sigur că, prin voia lui Dumnezeu, au visat să se întoarcă la ei înșiși, dar nu pe același drum pe care veniseră. Aceasta trebuie înțeleasă ca un semn că ar trebui să-și părăsească secta și nu că era necesar să evite persecuția lui Irod, întrucât acesta nu i-a urmărit și nu bănuia că au mers pe alt drum, întrucât nici măcar nu știa pe cel pe care veniseră, așa că prin drum trebuie să înțelegem secta și doctrina. De aceea, magii au primit porunca să plece de acolo pe alt drum.

Un alt fel de magie, care se ocupă cu minuni, a fost practicat și împotriva lui Moise, Dumnezeu a permis-o doar până la Evanghelie. Astfel, Simon Magul, care se convertise deja la credința creștină, care plănuia să formeze o sectă negustorească și, printre minunile meșteșugului său, să facă comerț cu Duhul Sfânt coborând prin punerea mâinilor, a fost condamnat de apostoli și respins. Un alt magician, care a slujit sub Sergiu Paulus, a fost pedepsit cu orbire pentru că s-a opus acelorași apostoli. Sunt sigur că aceeași soartă ar fi avut-o și astrologii, dacă vreunul dintre ei i-ar fi întâlnit pe apostoli. Dar, din moment ce magia, din care este un fel astrologia, este pedepsită, toate felurile ei trebuie pedepsite. După Evanghelie, se aude doar despre sofiștii, haldeii, vrăjitorii, ghicitorii și magicienii învinși. Unde este înțeleptul, unde este cărturarul, unde este cercetătorul acestui veac? Nu a rușinat Dumnezeu înțelepciunea acestei lumi? (1 Corinteni 1:20). Nu știi nimic, astrologule, dacă nu știi că trebuie să devii creștin. Și dacă ai știi, ai știi și că nu ai nicio treabă în această treabă. Ea însăși ți-ar dezvălui pericolul ei, așa cum anunță pericolul altora prin intermediul tablelor. Nu ai nici parte, nici soartă aici (Faptele Apostolilor 8:21). Ce-i pasă Împărăției Cerurilor dacă degetul cuiva sau rigla cuiva se rătăcesc pe cer?

10. O întrebare trebuie pusă și despre învățătorii și profesorii de alte materii. Nu există nicio îndoială că și ei sunt în multe privințe aproape de idolatrie. În primul rând, pentru că trebuie să predice despre zeii păgâni, să le proclame numele, originile, miturile și, de asemenea, să povestească despre podoabele care li se potrivesc. De asemenea, oamenii cu aceste ocupații trebuie să respecte ritualurile și sărbătorile acestor zei pentru a-și primi salariul. Ce profesor ar merge la Quinquatra fără imaginea celor șapte idoli? Chiar și prima tranșă a unui nou elev este dedicată de către profesor onoarei și numelui Minervei, astfel încât, dacă nu se dedică idolului, cel puțin în cuvinte se poate spune despre el că mănâncă din jertfele idolilor și trebuie evitat ca idolatru. Nu este profanarea atât de mare în acest caz? Este salariul atât de preferabil încât să fie dedicat onoarei și numelui unui idol? Așa cum Minerva o are pe Minervina, tot așa Saturn le are pe Saturn, deoarece chiar și băieții sclavi trebuie să celebreze Saturnaliile. Festivalul Semicolmiei trebuie, de asemenea, respectat cu strictețe și tot ce este necesar pentru festivalul solstițiului de iarnă și al Caristiei trebuie făcut, iar în cinstea Florei clădirea școlii trebuie împodobită cu cununi; flaminicii și edilii săvârșesc sacramentul, iar școala trebuie să fie în haine festive. Același lucru se face și pentru idolul Nașterii Domnului, când festivalul diavolului este celebrat cu o mulțime mare de oameni. Cine ar considera toate acestea potrivite pentru un creștin, cu excepția poate a unuia care este de acord că astfel de lucruri sunt potrivite pentru toată lumea și nu numai pentru un profesor?

Știm că ni se poate obiecta că, dacă nu este potrivit ca slujitorii lui Dumnezeu să învețe, atunci nu ar trebui să învețe. Și cum putem dobândi atunci cunoștințele necesare despre știință și ce este de spus - cum sunt în general formate sentimentele și comportamentul, când educația este un ajutor indispensabil pentru întreaga viață? Cum putem renunța la educația lumească, fără de care chiar și educația religioasă este imposibilă? Ei bine, și pentru noi necesitatea educației este evidentă și credem că o parte din ea ar trebui permisă, iar o parte ar trebui evitată. Este potrivit ca un creștin să învețe mai degrabă decât să învețe, deoarece învățarea este una, iar predarea este alta. Dacă un creștin îi învață pe alții, atunci, în timp ce îi învață referințele intercalate la idoli, îi va susține transmițându-le, îi va confirma menționându-i - va da mărturie despre ei. Va numi chiar idoli zei, în timp ce legea, așa cum am spus, interzice numirea cuiva Dumnezeu sau chiar luarea acestui nume în deșert. Astfel, chiar de la începutul educației, începe să se ridice edificiul cultului diavolului. Este clar că cel care predă știința idolilor se face vinovat de idolatrie. Când un creștin studiază aceasta, atunci dacă înțelege deja ce este idolatria, nu o acceptă și nu o lasă să ajungă la el, mai ales dacă a înțeles-o de mult timp. Sau când începe să înțeleagă, atunci să înțeleagă mai întâi ceea ce a învățat înainte - și anume, despre Dumnezeu și credință. După aceasta, va putea respinge învățătura falsă și va fi la fel de nevătămat ca o persoană care ia în mod conștient otravă din mâinile unui ignorant, dar nu o bea. Ei se referă la faptul că, spun ei, este imposibil să studiezi în alt mod. Dar este mult mai ușor să refuzi învățătura decât să studiezi. Și este mai ușor pentru un elev creștin decât pentru un profesor să evite participarea la ritualuri sacre publice și private josnice.

11. Dacă enumerăm celelalte crime, vom găsi în primul rând lăcomia, rădăcina tuturor relelor, căci odată prinși în plasa ei, mulți naufragiază în credință; și, în plus, același apostol numește de două ori lăcomia idolatrie. Înșelăciunea este, de asemenea, în slujba lăcomiei. Nu voi vorbi despre jurăminte false, deoarece nu este permis unui creștin să jure deloc; și, ca să spun adevărul, se potrivește oare comerțul unui creștin? Și dacă lăcomia ar fi alungată, ar exista un motiv pentru dobândire? Dacă nu ar exista niciun motiv pentru dobândire, nu ar fi nevoie de comerț. Totuși, chiar dacă ar fi un comerț drept, neavând nicio legătură nici cu lăcomia, nici cu înșelăciunea, tot cred că omul care se ocupă de această afacere este vinovat de idolatrie, deoarece este în legătură cu însăși sufletul, cu însăși duhul idolului și hrănește toți demonii deodată. Nu este aceasta cea mai importantă idolatrie? Și nu contează că aceleași bunuri care sunt folosite în slujba idolilor (mă refer la tămâie și alte curiozități importate) servesc oamenilor și ca poțiune medicinală și ne servesc și nouă ca mângâiere în timpul înmormântărilor. Nu te arăți complice al idolilor, când se organizează procesiuni magnifice cu mulți preoți, cu tămâie pentru idoli, cu ocazia tuturor pericolelor, pagubelor, pierderilor, planurilor și negocierilor legate de comerț?

Nimeni nu cere ca orice comerț să fie interzis. Căci infracțiunile mai grave necesită o atenție sporită din cauza pericolului mai mare legat de ele, întrucât trebuie să ne protejăm nu numai de ele în sine, ci și de ceea ce le comite. Să facă alții ceea ce este interzis de lege, atâta timp cât nu o fac cu ajutorul meu. Nu trebuie să fiu în niciun fel complice cuiva care face ceea ce îmi este interzis. Trebuie să înțeleg prin aceasta că trebuie să fiu atent ca ceea ce îmi este interzis să nu se facă prin mine. Și în cazul altor infracțiuni nu

mai puțin grave, mă ghidez după același lucru. Astfel, dacă desfrâul îmi este interzis, atunci nici nu-i voi ajuta pe alții în această privință, nici prin cuvânt, nici prin faptă. Căci, din moment ce îmi țin corpul departe de bordeluri, recunosc prin aceasta că îmi este imposibil să fiu administratorul unei astfel de case sau să fac ceva similar, ajutându-i pe alții în desfrâu. În același fel, interdicția de a ucide oameni îmi indică faptul că proprietarul unei școli de gladiatori nu poate fi admis în biserică, deși el însuși nu face ceea ce îi învață pe alții.

Iată un alt exemplu de același fel. Dacă un vânzător de animale pentru sacrificii publice ar deveni creștin, ar trebui să i se permită să continue să facă acest lucru? Sau dacă un creștin s-ar angaja într-o astfel de afacere, ar trebui să fie admis în biserică? Nu cred, căci dacă ar fi, ar exista unii care ar considera chiar și vânzarea de tămâie scuzabilă. Atât jertfele, cât și tămâia, vedeți, erau destinate altor oameni. Dar, din moment ce înainte de apariția idolilor, idolatria încă nedefinită era gestionată prin astfel de mijloace și dacă chiar și acum, în absența unui idol, idolatria se comite totuși prin arderea tămâiei, nu le face oare negustorul de tămâie demonilor un serviciu mai mare? Căci idolatria este mai ușor de comis fără idol decât fără marfa negustorului de tămâie. Să-i întrebăm propria conștiință. Ce expresie ar trebui să aibă negustorul de tămâie creștin când trece prin templele idolilor? Cu ce față ar trebui să respingă și să blesteme altarele fumegânde, de care el însuși se îngrijise anterior? Nu ar trebui, fiind consecvent, să-și blesteme discipolii, cărora le oferă casa sa cu cămara ei pentru studiile lor? Chiar dacă se leapădă de demon, să nu se laude prea mult cu fidelitatea sa față de creștinism, întrucât nu a alungat niciun dușman. La urma urmei, nu i-a fost greu să-l convingă pe cel pe care îl hrănește zilnic să plece. Prin urmare, nicio meșteșugărie, nicio ocupație, nicio meserie, care servește la crearea de idoli sau la decorarea lor, nu poate scăpa de acuzația de idolatrie. Altfel, ar trebui să interpretăm idolatria în alt mod decât ca venerarea idolilor și slujirea lor.

12. Și nu ne ascundem prea abil în spatele nevoii de a ne câștiga existența, dacă spunem după ce am primit credința: „Nu am cu ce să trăim”. Acum voi răspunde mai detaliat la acest scurt argument. Adevărul este că vine prea târziu. Ar fi trebuit să reflectăm dinainte, asemenea unui constructor prudent care, înainte de a începe să construiască, își evaluează capacitățile, ca nu cumva să fie nevoit să îndure rușinea de a lăsa clădirea neterminată. Cu toate acestea, cuvintele Domnului și exemplul Său te privează de posibilitatea de a apela la orice. Căci ce zici? „Voi fi sărac”. Și totuși Domnul îi numește fericiți pe săraci. „Nu voi avea ce mânca”. Dar Domnul spune: Nu vă gândiți la mâncare (Matei 6:25). Iar cât despre îmbrăcăminte, crinul ne poate servi drept exemplu. „Am nevoie de avere”. „Dar, în general, toate să se vândă și să se dea săracilor.” „Dar, în cele din urmă, trebuie să se aibă grijă de copii și de urmași.” Totuși, nimeni nu este în stare să are, punând mâna pe plug și, în același timp, privind înapoi (Luca 9:62). „Dar eu eram de o anumită treaptă.” Și despre aceasta se spune: Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni (Matei 6:24). Dacă vrei să fii ucenicul Domnului, ia-ți crucea și urmează-L pe Domnul, adică fii dispus să înduri greutăți și să treci prin tot drumul crucii, chiar dacă această cruce este doar trupul tău, care este într-o oarecare măsură ca o cruce.

Pentru numele lui Dumnezeu ar fi trebuit să-i părăsești pe toți – părinții tăi, soțul/soția ta, copiii tăi. Și încă te îndoiești dacă ar trebui să renunți la meseria ta, la afacerea ta sau la orice altă ocupație pe care o urmezi de dragul părinților sau al copiilor tăi! Ni s-a spus deja că, pentru numele Domnului, trebuie să renunți la gaj, la meserii și la toate afacerile. Dar Iacov și Ioan, chemați de Domnul, și-au părăsit tatăl și corabia, iar Matei și-a părăsit slujba de vameș. Chiar și îngroparea propriului său tată – aceasta a fost o amânare prea mare pentru lucrarea credinței! Niciunul dintre cei pe care Domnul i-a ales nu a spus: „Nu am cu ce să trăiesc". Credința nu se teme de foame. Ea știe că nu trebuie să renunți la moartea prin înfometare, acceptată de Dumnezeu, nici la orice altă moarte. Credința știe deja că nu trebuie să prețuiești viața însăși, ce se poate spune despre mijloacele de trai? Câți sunt astfel de mijloace? Dar ce este greu pentru oameni este ușor pentru Dumnezeu (cf. Luca 18:27). Să ne lingușim deci cu nădejdea blândeții și milei lui Dumnezeu și să ne străduim nu numai să nu permitem nevoilor noastre să intre în contact cu idolatria în vreun fel, ci să evităm însăși duhul ei, ca și cum ar fi o ciumă. Și să facem aceasta nu numai în acele chestiuni care au fost deja menționate, ci și în tot ceea ce este considerat prejudecăți omenești, fie că se referă la zei păgâni, la morți sau la regi: întrucât în toate acestea este prezent același duh al întinăciunii, uneori prin preoție și preoție, alteori prin spectacole și altele asemenea, iar alteori prin sărbători.

13. Ce vom spune despre ritualurile sacre și despre slujba preoțească? Am dedicat deja un întreg tratat spectacolelor și plăcerilor legate de ele. Acesta este locul să vorbim despre zilele de sărbătoare și despre alte slujbe solemne extraordinare la care luăm parte, uneori satisfăcându-ne pofta de plăcere, alteori cedând fricii noastre, prin care păcătuim împotriva credinței și a doctrinei, deoarece luăm parte la lucrările slujirii idolești împreună cu păgânii. Mai întâi, voi insista asupra faptului dacă slujitorul lui Dumnezeu ar trebui să intre astfel în părtășie cu păgânii, fie în aceeași ținută festivă, fie în veselie somptuoasă, fie împărtășind bucuria lor în alt mod. Apostolul, care ne-a îndrumat spre unanimitate, ne-a spus despre frații noștri: Bucurați-vă împreună cu cei ce se bucură, plângeți-vă împreună cu cei ce plâng (Romani 12:15). Dar lumina și întunericul nu au nimic comun (cf. 2 Corinteni 6:14), viața și moartea, altfel suntem criminali împotriva Scripturii, unde se spune: Lumea se va bucura, iar voi vă veți plânge (Ioan 16:20). Dacă ne bucurăm împreună cu lumea, cum am putea să nu jelim împreună cu ea! Să jelim când lumea se bucură, dar apoi, când lumea jelește, să ne bucurăm! Astfel, Eleazar, în lumea viitoare, a găsit odihnă în sânul lui Avraam, iar bogatul aruncat în foc a ispășit cu chinuri pentru că a urmat când binele, când răul. Există zile de pedeapsă, în care se obișnuiește să se dea daruri și să se plătească datorii bănești. „Ei bine", îți spui, „voi primi ce e al meu astăzi, sau voi plăti ce datorez". Dar dacă acest obicei a fost instituit de oameni pe baza superstiției, de ce te-ai alătura tu, care ești străin de toată nebunia lor, slujbelor lor idolatre, ca și cum această zi ți-ar fi rânduită? De ce nu ar trebui să plătești ce datorezi într-o altă zi? Dă-ți singur un exemplu despre cum ai vrea să fii tratat. Și de ce te-ai ascunde, din moment ce, inducând în eroare pe altcineva, îți pângărești propria conștiință, pentru că partenerul tău nu știe cu cine are de-a face. Dacă se știe că ești creștin, atunci și tu cazi în ispită, întrucât, contrar știrii celuilalt, nu te comporți ca un creștin. Dacă reușești să-i înșeli pe cei din jurul tău, vei fi condamnat ca unul care a fost ispitit. Dar, în orice caz, vei fi vinovat de rușine față de Dumnezeu. Și El zice: „Oricine se va rușina de

Mine înaintea oamenilor, și Eu mă voi rușina înaintea feței Tatălui Meu care este în ceruri” (Matei 10:33; Luca 9:26).

14. Este adevărat că mulți oameni sunt de părere că ar trebui să se arate indulgență atunci când un creștin face același lucru ca păgânii, cu excepția cazului în care aceștia au comis blasfemie împotriva numelui unui creștin. Dar blasfemia pe care ar trebui să o evităm în orice fel, după părerea mea, constă în aceasta, că unul dintre noi dă unui păgân pricină pentru o condamnare dreaptă a numelui nostru, pentru că unul dintre noi l-a înșelat, l-a tratat pe nedrept, i-a făcut o vătămare sau a făcut altceva vrednic de un proces, în care numele nostru va fi pe bună dreptate defăimat, astfel încât Domnul se va mânia pe bună dreptate. În general, dacă cuvintele: Din cauza voastră vor huli numele Meu (Romani 2:24; Isaia 52:5) sunt înțelese în sensul că se înțelege orice blasfemie, atunci suntem cu toții condamnați la distrugere, când un circ umplut până la refuz cu strigăte blasfemiatoare batjocorește pe nedrept numele unui creștin. Atunci vom apostazia și nu va mai exista blasfemie? Nu, să blasfemieze când urmăm doctrina și să nu apostazăm de la ea, când suntem cu adevărat aprobați și nu mustrați. O, blasfemie, apropiindu-te de mărturia martiriului, care, atunci când este îndreptată către mine, este tocmai mărturia că sunt creștin! Reproșul pentru fidelitatea față de doctrină este o adevărată binecuvântare pentru nume. Apostolul spune: Dacă aș vrea să plac oamenilor, nu aș fi slujitor al lui Dumnezeu (Galateni 1:10). Dar în alt loc ne poruncește să ne străduim să fim plăcuți tuturor. După cum sunt plăcut tuturor oamenilor în toate, spune el (1 Corinteni 10:33). Cum se făcea că a plăcut atât de mult oamenilor? Nu era oare pentru că a sărbătorit Saturnaliile și Calendele din ianuarie cu ei? Sau modestia și toleranța sa? Sau seriozitatea, umanitatea, integritatea caracterului său? Și când spune: Voi face toate lucrurile cu toți oamenii, ca să fiu de folos tuturor (1 Corinteni 9:22), vrea să spună că va fi un idolatru cu idolatrii? Sau un păgân cu păgânii? Sau un laic cu laicii?

Apostolul, când a spus: „De cealaltă parte, feriți-vă de lume” (5:10), nu ne-a interzis să ne însoțim cu idolatrii, cu adulterini sau cu alți criminali. Totuși, deși a recunoscut că trebuie să coexistăm și să intrăm în părtășie cu păcătoșii, aceasta nu înseamnă că a slăbit frâiele părtășiei noastre cu ei într-o asemenea măsură încât să ne permită să păcătuim împreună cu ei. Unde este comunitate, pe care Apostolul a permis-o, este păcat, pe care nimeni nu l-a permis. Este permis să coexistăm cu păgânii, dar nu să murim în păcat. Să coexistăm, așadar, cu toți oamenii și să ne bucurăm împreună cu ei – datorită comunității firii noastre, dar nu datorită comunității superstițiilor! Avem un suflet, dar nu o învățătură; stăpânim împreună lumea, dar nu rătăcirea. Dar dacă o astfel de părtășie cu străinii nu ne este îngăduită nicidecum, este oare cu mult mai nelegiuit să ne dedicăm ei cu propriii noștri compatrioți? Cine poate tolera acest lucru sau chiar să-l justifice?

Duhul Sfânt îi condamnă pe evrei pentru sărbătorile lor. „Săbările voastre, lunile voastre noi (numenias) și ceremoniile voastre sunt urâte sufletului Meu”, spune El (Isaia 1:14). Dar noi, cărora Sabatele, lunile noi și sărbătorile odinioară iubite de Dumnezeu le sunt și mai străine, sărbătorim Saturnaliile, Ianuariile, Bruma și Matronaliile! Noi, ca toți ceilalți, ne dăm daruri unii altora de sărbătoare, participăm la bucuria generală, mergem la sărbători. Cu cât mai credincioși sunt păgânii față de credința lor, căci nu au adoptat nicio sărbătoare creștină! Nu au adoptat de la noi nici duminicile, nici Rusaliile, deși le cunosc,

pentru că se tem că vor fi luați drept creștini. Dar noi nu ne temem că vom fi declarați păgâni. Dacă credeți că trupului ar trebui să i se dea o pauză, atunci aveți oportunități nu numai egale, ci mult mai mari pentru aceasta. La urma urmei, păgânii au fiecare sărbătoare o singură dată pe an, dar voi aveți fiecare a șaptea duminică. Numărați sărbătorile păgâne: nu sunt suficiente pentru a umple timpul Paștelui!

15. „Slavă să fie faptele voastre", zice Domnul (Matei 5:16). Acum însă, dacă ceva este preaslăvit, acestea sunt prăvăliile și semnele noastre. Veți întâlni mai repede o casă păgână fără felinar și ramură de laur decât o casă creștină. Ce ar trebui spus despre acest fel de idolatrie? Dacă se dă cinste unui idol, atunci aceasta este, fără îndoială, idolatrie, dar dacă se dă cinste unui om, atunci trebuie să se presupună că în acest caz idolatria se face pentru om. De asemenea, ne putem aminti că toată idolatria, în general, este venerarea oamenilor, deoarece se știe că zeii păgâni înșiși au fost odată oameni. Așadar, nu contează dacă această superstiție se referă la cei morți sau la oamenii care trăiesc acum. Idolatria este condamnată nu pentru că onorurile sunt nevrednice, ci din cauza slujbei în sine, care aparține demonilor. Domnul a zis: „Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului". Bine că a adăugat: „Și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu" (Matei 22:21). Ce este deci al Cezarului? Evident, despre ce s-a întrebat atunci, adică: Ar trebui plătite taxe Cezarului? De aceea, Domnul a cerut să I se arate moneda și a întrebat a cui chip era pe ea, iar când a auzit că este a Cezarului, a spus: Așadar, dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu. Prin aceasta, a vrut să spună că chipul Cezarului de pe monedă ar trebui dat Cezarului, iar lui Dumnezeu chipul lui Dumnezeu în om. Așadar, dați-i Cezarului banii și dați-vă pe voi înșivă lui Dumnezeu. Altfel, dacă totul este al Cezarului, atunci ce va fi al lui Dumnezeu?

„Dar", obiectați voi, „felinarul de deasupra ușii și laurul de pe tocul ușii îl onorează pe Dumnezeu". Însă această onoare nu este deloc destinată lui Dumnezeu, ci ceea ce este venerat aici sub pretextul lui Dumnezeu se întoarce în secret la demoni. Căci trebuie să știm, deși poate unii nu știu din cauza necunoașterii literaturii păgâne, că romanii se închină zeilor antici: Cardea, numită așa de la balamale (a cardinibus), Forculus de la poartă (a foribus), Limentinus de la prag (a limine) și Janus însuși de la ușă (a ianua). Și nu contează că aceste nume sunt artificiale și nu înseamnă nimic, nu face nicio diferență, deoarece în orice caz se întorc la superstiții, demonii și orice duh necurat îi apucă, deoarece legătura cu ei este pecetluită prin rituri sacre. Altfel, demonii nu ar avea deloc nume proprii. Și când există un nume, există o garanție pentru demon. Am citit, de asemenea, că grecii se închină lui Apollo din Tyr și lui Antelias, demonii-portari. Duhul Sfânt a prevăzut acest lucru de la bun început și, prin cel mai vechi profet al său, Enoh, a anunțat că și ușile vor fi obiecte de superstiție. Între timp, trebuie să vedem că și alte uși sunt venerate, în băi. Așadar, dacă există ființe care sunt venerate în uși, atunci felinarele și ramurile de laur le aparțin. Orice faci în cinstea unei uși, faci în cinstea unui idol. Aici voi asigura și mărturia voinței lui Dumnezeu, deoarece nu ar fi sigur să trecem sub tăcere ceea ce, fiind făcut unei singure persoane, era menit să servească drept învățătură tuturor. Într-adevăr, știu că unul dintre frații noștri a fost pedepsit cu cruzime într-un vis în aceeași noapte, pentru că sclavii săi i-au decorat ușa casei cu ghirlande cu ocazia unor sărbători publice anunțate brusc. Cu toate acestea, el nici măcar nu a luat parte la această

întreprindere și nu a ordonat ca ușa să fie decorată, deoarece nu era acasă la momentul respectiv și a aflat despre ce se întâmplase abia la întoarcerea sa.

Vedeți, așadar, cât de gelos este Dumnezeu ca doctrina să fie respectată printre membrii familiei noastre. Așa că, și în ceea ce privește onorurile aduse regilor sau împăraților, suntem instruiți clar, conform poruncii apostolului, că trebuie să fim supuși în toate magistraților, împăraților și autorităților. Dar, făcând aceasta, nu trebuie să depășim limitele doctrinei, adică să nu cădem în niciun fel în idolatrie. Din acest motiv, acest exemplu a fost proclamat al celor trei frați, care, în timp ce aduceau alte onoruri regelui Nebucadnețar, au hotărât ferm să nu le aducă chipului său, declarând că aceasta era idolatrie, deoarece depășea limitele onoarei cuvenite omului și îl înălța la maiestate divină. Așadar, Daniel, care în alte privințe era supus lui Darius, a rămas în poziția sa atâta timp cât doctrina sa nu era în pericol. Și pentru a evita acest pericol, nu se temea mai mult de leii regelui decât cei trei frați de focul regelui! Așadar, cei în ale căror suflete nu este lumină să aprindă felinare zilnic, cei care sunt amenințați de flăcările iadului să-și prindă lauri la stâlpii ușilor, sortiți să fie arși: aici este atât o mărturie a lipsei lor de iluminare, cât și o prevedere a chinurilor viitoare. Dar tu, creștinule, ești lumina lumii și un pom veșnic verde (cf. Matei 5, 14; Ps. 1, 3). Dacă ai lepădat templele, nu transforma ușa casei tale într-un templu. Voi spune mai mult: dacă ai lepădat bordelurile, nu da casei tale înfățișarea unui nou bârlog de desfrânare.

16. Cât despre îndeplinirea riturilor private și publice, cum ar fi îmbrăcarea togei, logodnele, nunțile, zilele onomastice, cred că este imposibil să detectăm aici nici cea mai mică urmă de idolatrie. Mai întâi, trebuie să examinăm motivele pentru care se săvârșește un anumit rit. Mi se pare că sunt nevinovate în sine, deoarece nici îmbrăcămintea bărbătească, nici verigheta, nici uniunea conjugală nu sunt legate de cinstirea vreunui demon. Și, în general, nu văd că Dumnezeu condamnă vreo îmbrăcăminte, cu excepția poate a îmbrăcămintei femeiești - la un bărbat, deoarece se spune: Căci blestemat este oricine îmbracă haină de femeie (Deuteronom 22:5). Toga, chiar și prin numele ei, aparține unui bărbat. Și Dumnezeu nu interzice celebrarea unei nunți, la fel cum nu interzice numirea unui nou-născut. Este adevărat, toate aceste rituri sunt însoțite de jertfe. Dar eu nu sunt chemat la o jertfă și, dacă da, îndeplinirea datoriei mele este posibilă. O, de n-am vedea ce ne este interzis să facem! Însă, din moment ce cel rău a umplut lumea de idolatrie, ni se permite să fim prezenți la anumite ceremonii în care ne plătim datoria, nu față de un idol, ci față de un om. Dacă sunt chemat la slujba și jertfa preoțească, nu voi merge (căci acesta este un rit dedicat idolului în sine) și nu voi contribui la nimic de genul acesta, nici cu sfaturi, nici cu bani, nici cu altceva. Dacă sunt chemat la o jertfă și merg la ea, voi fi complice la idolatrie. Dar dacă sunt legat de persoana care oferă jertfa printr-o cauză externă, voi fi doar un spectator al jertfei.

17. Ce ar trebui să facă atunci sclavii, eliberații, credincioși stăpânilor lor și slujitorii atunci când stăpânul, patronul sau superiorul lor oferă o jertfă? Căci chiar dacă înmânează doar vinul celui care sacrifică, chiar dacă asistă la îndeplinirea ritului doar cu un singur cuvânt, el trebuie considerat complice la idolatrie. Amintindu-ne de această regulă, ne putem îndeplini datoria față de autorități și superiori, urmând în aceasta patriarhii și alți antici care au fost atașați de regii idolatri până la sfârșitul epocii

idolatriei. Strâns legată de aceste îndoieli este întrebarea dacă un slujitor al lui Dumnezeu poate ocupa locul oricărui superior înzestrat cu o anumită greutate și putere. Căci prin harul și priceperea care i-au fost date, el poate rămâne cu totul liber de orice idolatrie, așa cum Iosif și Daniel au rămas neîntinați de idolatrie chiar și după ce au atins cea mai înaltă putere, până la punctul de a purta purpura în Egipt și Babilon. Așadar, admitem că este posibil ca un om de orice poziție, chiar și una înaltă, să accepte onorurile cuvenite doar în exterior și să nu facă sacrificii, nici să le susțină cu greutatea puterii sale, nici să promită sacrificii, nici să distribuie îndatoririle îngrijirii templelor, nici să le ofere o alocație financiară, nici să organizeze spectacole pe cheltuiala sa sau publică, nici să le prezideze, nici să numească sau să introducă vreun festival solemn, nici să depună jurăminte. Cât despre puterile care i-au fost acordate, să nu judece nici cazuri penale, nici cazuri de insultă, ci doar cazuri de proprietate și să nu dea sentințe nici personal, nici din ordinul său, să nu arunce pe nimeni în lanțuri, nici în închisoare, nici să nu tortureze, dacă este posibil.

18. Trebuie să luăm acum în considerare problema ornamentelor și decorațiilor onorifice în sine. Fiecare bărbat are o haină pentru purtarea de zi cu zi, precum și pentru ocazii ceremoniale când, dintr-un anumit motiv, este necesar să se arate respect. Prin urmare, hainele de purpură și ornamentele de aur la gât erau la egipteni și babilonieni la fel de mult un semn de demnitate ca și actualele praetexta, trabei și palmata, și coroanele de aur ale preoților din provincii. Cu toate acestea, în cazul egiptenilor și babilonienilor, semnificația era diferită, deoarece în acest fel se aducea cinste celor care fuseseră onorați cu intimitate cu regele și, prin urmare, erau numiți, din purpură, „purpura regelui” (purpurati regum), la fel cum îi numim pe oameni „candidați” din toga albă (a toga Candida). Dar, în orice caz, această haină nu era legată de preoție de niciun fel sau de îndatoriri în raport cu vreun idol. Altfel, un om cu o asemenea sfințenie și fermitate în credință precum Daniel ar fi respins imediat veșmântul pângărit și s-ar fi descoperit imediat (și nu după mult timp) că nu slujea idolilor și nu se închina lui Belus și dragonului. Prin urmare, această simplă haină purpurie nu era un semn de înaltă demnitate printre barbari, ci un semn de descendență din părinți liberi. Și așa cum Iosif, care era sclav, și Daniel, care și-a schimbat condiția prin captivitate, au urmat în îmbrăcămintea lor obiceiul babilonian și egiptean, care semnifica noblețea printre barbari, tot așa printre noi un creștin poate permite atât tinerilor să poarte praetexta, cât și fecioarelor stola. Căci acesta este un semn al condiției lor, și nu al puterii, al descendenței lor și nu al onoarei, al clasei lor și nu al superstiției. Dar la Roma, haina purpurie și alte însemne ale funcționarilor, legate de înălțimea rangului lor, au fost inițial destinate de autorități idolatriei și sunt pătate de aceasta. Pe lângă autorități, idolii sunt îmbrăcați și în trabeia, praetexta și laticlavia, iar fascele sunt purtate în fața lor, și nu fără motiv. Căci demonii sunt autoritățile veacului prezent și de aceea se laudă cu purpură și fasce ca semn că și ei sunt autorități. La ce îți folosește dacă porți hainele acestea, dar nu faci faptele corespunzătoare? Nimeni nu se poate considera pur îmbrăcat în impuritate. Dacă îmbraci o tunică care este ea însăși spurcată, poate că ea nu va fi spurcată de tine, dar tu nu vei fi pur din cauza ei.

Cât despre Iosif și Daniel, să știți că nu trebuie să comparați întotdeauna vechiul cu noul, rudimentarul cu cultivatul, nou-născutul cu cel dezvoltat, servilul cu cel liber. Căci Iosif

și Daniel erau în poziția de sclavi, dar voi nu sunteți sclavii nimănui, ci doar ai lui Hristos, care v-a eliberat din robia acestui veac, ca și voi să vă comportați așa cum a învățat Domnul. Căci Însuși Domnul a intrat în casă cu ezitare, fiind îmbrăcat în sfială și urât la înfățișare, căci a zis: Fiul omului n-are unde să-Și odihnească capul (Luca 9:58). Îmbrăcămintea Lui era săracă, altfel n-ar fi zis: Iată, cei ce poartă haine moi locuiesc în palatele împăraților (Matei 11:8). Și nu era remarcabil la chip sau la înfățișare, după cum mărturisește și Isaia 49. Dacă nu și-a exercitat dreptul autorității Sale nici măcar față de propriii Săi ucenici, cărora, dimpotrivă, le-a slujit; Dacă, cunoscând Împărăția Sa, a refuzat să fie rege, El a arătat prin aceasta cu deplinătate că urmașii Săi trebuie să refuze orice înălțare și onoare, atât în demnitate, cât și în putere. Căci cui, dacă nu Fiului lui Dumnezeu, aparțineau ei pe drept? Câte fasce magnifice L-ar fi însoțit, ce strălucire de purpură ar fi acoperit umerii Săi, ce puritate de aur ar fi strălucit pe capul Său, dacă nu ar fi considerat slava lumească ca fiind străină Lui și celor care Îl urmează! Prin urmare, ceea ce nu a vrut. Ceea ce a respins, a blestemat, iar ceea ce a blestemat, a atribuit alaiului diavolului. Căci nu ar fi blestemat, dacă nu I-ar fi fost străin și, prin urmare, nu ar fi aparținut exclusiv diavolului, din moment ce nu aparținea lui Dumnezeu. Când ați renunțat deja la pompa diavolului, dacă vă atingeți din nou de ceva din ea, să știți că aceasta este idolatrie. Nu uita nici că toate autoritățile acestui veac sunt nu numai străine, ci și direct vrăjmașe lui Dumnezeu, întrucât prin voia lor au loc execuțiile slujitorilor lui Dumnezeu și din cauza lor nu se execută pedeapsa pregătită pentru cei răi. Atât originea, cât și bogăția ta pot fi o piedică atunci când încerci să eviți idolatria. Mijloacele de a o evita nu pot lipsi, dar dacă dintr-o dată acestea lipsesc, există întotdeauna una, la care apelând poți ocupa o poziție înaltă nu pe pământ, ci în cer.

19. Acest capitol va examina serviciul militar, care este legat și de putere și demnitate. Pe această temă se pune întrebarea dacă un creștin se poate înrola în armată și dacă chiar și un simplu soldat, care nu este obligat să ofere jertfe și să pronunțe sentințe, poate fi acceptat în credința creștină. Însă jurământul lui Dumnezeu nu se potrivește cu cel al omului, semnul lui Hristos cu semnul diavolului, armata luminii cu armata întunericului. Este imposibil, având un singur suflet, să fii legat de doi - de Dumnezeu și de Cezar. Dacă cineva vrea să glumească, poate spune că Moise a purtat un toiag, iar Aaron o cataramă, că Ioan a fost încins, iar Iosua a condus armata în luptă și, în general, tot poporul lui Dumnezeu a luptat în război. Întrebarea este, cum va lupta acest om, adică, am vrut să spun, cum va sluji în timp de pace, fără sabia pe care Domnul i-a luat-o? Căci, deși soldații au venit la Ioan și au acceptat o formă de evlavie, iar centurionul chiar a crezut, Domnul a abolit tot serviciul militar ulterior dezarmându-l pe Petru. Nu ni se permite niciun stat în care serviciul va fi direcționat către o chestiune care nu este permisă pentru noi.

20. Însă, întrucât învățătura divină este amenințată nu numai de fapte, ci și de cuvinte, căci se spune: Iată omul și faptele lui și: Prin cuvintele tale vei fi îndreptățit (Matei 12:37), trebuie să ne amintim că trebuie să ne ferim și de a cădea în idolatrie prin cuvinte, fie că sunt cuvinte rostite din obișnuință, fie din frică. Legea nu interzice deloc să numim zeii păgâni pe nume: suntem siliți să le pronunțăm pentru a fi înțeleși. Căci suntem adesea siliți să spunem: „Îl vei găsi în templul lui Esculap”, „Locuiesc în strada lui Isis”, „a devenit preot al lui Jupiter” și multe alte lucruri de același fel, întrucât astfel de nume

sunt date oamenilor. Căci nu-l cinstesc pe Saturn dacă-l numesc pe nume, așa cum nu-l cinstesc pe Marcu dacă-l numesc Marcu. Este adevărat că Scriptura spune: „Să nu pomenești numele altor zei și să nu se audă pe buzele tale” (Exod 23:13). Ni se poruncește astfel să nu-i numim zei. Căci s-a spus mai înainte: „Să nu iei în deșert numele Domnului tău” (20:7), adică să nu numești un idol Dumnezeu. Prin urmare, cel ce cinstește un idol cu numele lui Dumnezeu cade în idolatrie. Așadar, dacă trebuie să numești zei, trebuie să adaugi altceva care să arate că nu-i consideri zei. Scriptura menționează și „zei”, dar de fiecare dată adaugă „zeii lor” sau „zeii neamurilor”. Regele David face același lucru când menționează zeii, spunând: „Zeii neamurilor sunt demoni”. Totuși, toate acestea îmi vor fi de mare folos mai târziu. Cât despre păcatul obiceiului, mulți oameni spun: „Dumnezeul meu!” (Mehercule) sau „Dumnezeul meu cel drept!” (Medius Fidius), neștiind că acesta este un jurământ făcut de Hercule. Ce ar însemna un jurământ făcut de acei zei pe care i-ai lepădat, dacă nu idolatrie și ipocrizie în raport cu adevărata credință? Căci cine nu-l cinstește pe cel pe care jură?

21. Frica intră în joc atunci când altcineva te leagă prin zeul său, printr-un jurământ sau prin alte mijloace, chemându-l ca martor, iar tu, pentru a nu fi convins de creștinism, taci. Dar tăcând, confirmi măreția celor de al căror nume ar trebui să fii legat. Și ce diferență face dacă confirmi cu propriile tale cuvinte că zeii păgânilor sunt adevărați zei sau doar auzind acest lucru și fără a obiecta? Ai jurat tu însuți pe un idol sau ai tăcut când ei au jurat pentru tine? Prin urmare, ne este greu să discernem subtilitatea lui Satan, care, atunci când nu ne poate face să rostim noi înșine aceste sau acele cuvinte, aranjează ca idolatria să ne pătrundă în urechi de pe buzele poporului său. Desigur, oricine ar fi acest om, a vrut să te lege de el cu un jurământ fie pentru a te lega de el în prietenie, fie pentru a-ți cimenta dușmănia. Dacă jurământul este îndreptat spre dușmănie, înseamnă că ești chemat la luptă și trebuie să lupți. Dar dacă este îndreptată spre prietenie, va fi mult mai sigur dacă îți încredințezi obligația Domnului, astfel încât să-ți încalci obligația față de cel prin care cel rău a căutat să te împingă la închinarea la idoli și la idolatrie.

Orice toleranță de acest fel este idolatrie. Îi venerați pe cei în numele cărora au fost pecetluite obligațiile pe care le îndepliniți. Cunosc un om, Dumnezeu să-l ierte, care, atunci când cineva i-a spus într-o dispută publică: „Fie ca Jupiter să te pedepsească!”, a răspuns: „Îți doresc același lucru!” Ce, ar fi răspuns altfel un păgân care crede în Jupiter, că este un zeu? Chiar dacă acest om nu ar fi răspuns cu aceeași insultă, chiar dacă nu s-ar fi menționat niciun Jupiter în ea, tot ar fi confirmat prin ea că Jupiter este zeul cu care a fost insultat și că s-a comportat atât de nedemn răspunzând cu insulte. De ce te-ai simțit ofensat când ai fost insultat de numele cuiva despre care știi că nu există? Căci dacă îți pierzi cumpătul ca răspuns la aceasta, ai confirmat prin aceasta că există, iar idolatria va fi o expresie a fricii tale și cu atât mai mult dacă răspunzi cu aceeași insultă, pentru că astfel îi vei aduce lui Jupiter aceleași onoruri ca și celui care te-a determinat să faci asta. Un creștin adevărat ar trebui să râdă de asta și să nu-și piardă cumpătul. Mai mult, conform învățăturii noastre, tu însuți nu ar trebui să blestemi deloc în Numele lui Dumnezeu, ci să-l binecuvântezi, astfel încât să poți atât dărâma idolii, cât și propovădui pe Dumnezeu și să împlinești preceptul învățăturii noastre.

22. În mod similar, o persoană inițiată în creștinism nu se poate împăca cu binecuvântarea zeilor păgâni. El va respinge întotdeauna binecuvântarea pângăritoare și, transformând-o în binecuvântarea lui Dumnezeu, o va purifica. A binecuvânta cu zei păgâni este același lucru cu a blestema cu Numele lui Dumnezeu. Dacă dau de pomană cuiva sau fac o altă faptă bună, iar acea persoană invocă asupra mea mila zeilor săi sau a demonilor care protejează cetatea, atunci ofranda sau fapta mea se transformă în închinarea la idoli, ceea ce distruge harul binecuvântării. Și de ce nu ar ști acea persoană că am acționat în Numele lui Dumnezeu, pentru ca Dumnezeu să fie glorificat și demonii să nu fie onorați prin ceea ce am făcut pentru Dumnezeu? Dacă Dumnezeu știe că am acționat pentru El, atunci știe și că nu am vrut să dezvălui că am făcut-o pentru El, astfel încât am transformat într-o oarecare măsură porunca Lui în beneficiul idolilor. Mulți vor obiecta că nu ar trebui să se impună. Cred că nici nu ar trebui să se renunțe la sine. La urma urmei, persoana care renunță este cea care încearcă în orice mod să arate în orice privință că este păgân. Și orice renunțare este, desigur, idolatrie, așa cum orice idolatrie este o negare fie în cuvinte, fie în fapte.

23. Există un alt fel de idolatrie. Este de două ori periculoasă, întrucât se săvârșește atât în faptă, cât și în cuvânt, deși unii se lingușesc că în ambele cazuri sunt nevinovați, deoarece nimeni nu vede fapta, nimeni nu mărturisește cuvântul. Căci atunci când creștinii împrumută bani de la păgâni pe garanție, dau o chitanță cu jurământ, dar neagă că au jurat. „Nu vrem să știm", spun ei. „Știm doar momentul când se va judeca cazul, locul audierii și numele judecătorului." Dar Hristos ne-a poruncit să nu jurăm deloc, spunem noi. „Dar eu doar am scris și nu am spus nimic; limba, și nu litera, ascunde pericolul." Aici chem natura și conștiința ca martore. Natura, pentru că mâna nu poate scrie nimic, nici măcar cu o limbă nemișcată, care să nu fie dictat de suflet. Căci chiar și atunci când vorbești, sufletul este cel care dictează ceea ce a apărut în sine sau a fost împrumutat de el de undeva. Și nu merită să se spună că chitanța a fost dictată de cineva. Invoc aici conștiința ca martor și întreb dacă nu cumva sufletul este cel care percepe ceea ce dictează o altă persoană și dacă sufletul, fie însoțit de limbă, fie fără ea, transmite aceasta mâinii? Domnul a spus bine despre păcatul sufletului și al conștiinței: Dacă pofta sau răul s-au așezat în inima cuiva, este ca și cum ar fi deja un criminal.

Prin urmare, erai conștient de ceea ce se întâmpla în inima ta, întrucât nu poți spune că nu știai, nici că nu voiai. Căci atunci când erai conștient de asta, știai, iar când știai, din nou voiai. Deci, în acest caz, există atât fapta, cât și gândul la ea. Și nu te poți apăra de păcatul mai mare prin cel mai mic, spunând că jurământul tău a fost mincinos, deoarece nu ai făcut ceea ce ai jurat. „Cel puțin nu L-am tăgăduit pe Dumnezeu", spui tu, „din moment ce nu am jurat". Dar cum, chiar dacă nu ai jurat, ai pretins totuși că juri, dacă ai fost de acord cu o astfel de înțelegere? „Nu are nicio putere ceea ce nu este menționat într-un contract scris și despre care scrisorile tac." - Căci chiar și Zaharia, pedepsit cu o mutenie temporară, a putut să o depășească vorbind prin sufletul său. Cu propriile mâini a dictat cuvântul venit din adâncul inimii sale și, fără limbă, a putut pronunța numele fiului său. Vorba lui venea de sub condei, iar mâna lui răsuna pe scrisoare mai clar și mai sonor decât orice sunet. Cum se poate întreba cineva dacă omul despre care este sigur că a vorbit a vorbit! Să ne rugăm Domnului ca să nu ne aflăm niciodată într-o astfel de situație, când este necesar să încheiem o astfel de înțelegere. Dacă totuși se întâmplă acest

lucru, fie ca Domnul să-i răsplătească pe fraţii noştri cu ocazia de a ne ajuta, sau pe noi înşine, cu atâta fermitate încât să depăşim persistenţa nevoii. Altfel, aceste rânduri mute de negare a lui Dumnezeu vor fi aduse împotriva noastră în Ziua Judecăţii şi nu vor mai fi semnate de avocaţi, ci de îngeri.

24. Printre astfel de stânci şi golfuri, astfel de bancuri de nisip şi strâmtori ale idolatriei, corabia credinţei navighează sub pânza Duhului lui Dumnezeu. Această corabie este în siguranţă dacă credinţa vede; este în siguranţă dacă credinţa este entuziastă. Dar cei care cad din corabie nu pot înota din adâncuri; cei care sunt aruncaţi din ea nu pot scăpa de distrugere; cei care sunt scufundaţi în idolatrie nu pot învinge vârtejul. Toţi cei care sunt copleşiţi de potopul idolatriei sunt înghiţiţi de iad (ad inferos). Şi nimeni să nu spună: „Cine poate scăpa atunci?" Ar trebui pur şi simplu să părăsească lumea. Nu este oare mai bine să o părăseşti decât să rămâi şi să fii idolatru? Nimic nu este mai uşor să te fereşti de idolatrie dacă frica de ea este prezentă în suflet. Nicio nevoie nu este atât de teribilă ca pericolul idolatriei. Din acest motiv, Duhul Sfânt ne-a slăbit legăturile şi cătuşele prin apostoli, pentru ca noi să putem evita mai uşor idolatria. Aceasta va fi legea noastră creştină şi, întrucât este atât de simplă, ar trebui să fie îndeplinită cu atât mai pe deplin, căci prin aceasta păgânii ne vor recunoaşte şi ne vor testa. Această lege ar trebui oferită celor care se apropie de credinţă şi întipărită în inimile celor care intră în ea, astfel încât cei care se apropie să reflecteze, credincioşii să o respecte, iar cei necredincioşi să o respingă. Nu este atât de teribil dacă, ca într-o a doua arcă, se găsesc în Biserică un corb şi o zmeie, un lup şi un câine, precum şi un şarpe. Dar este clar că acolo nu ar trebui să fie idolatri. Niciun animal nu poate fi imaginat ca fiind transformat într-un idolatru. Şi ceea ce nu era în arcă nu ar trebui să fie în Biserică.

Pe bază de reţetă [împotriva] ereticilor

1–2 . Însăşi existenţa ereziilor mărturiseşte despre adevărata credinţă

1. Împrejurările timpului prezent ne îndeamnă în mod special la următoarea reamintire: nu ar trebui să ne mire mulţimea actuală de erezii, fie că există (căci existenţa lor a fost prezisă [270]), fie că subminează credinţa cuiva (ele există pentru ca credinţa să fie întărită prin încercări). Prin urmare, este zadarnic şi lipsit de sens că mulţi se miră că ereziile au o asemenea putere. Cu cât mai mult s-ar mira dacă nu ar exista erezii deloc! Odată ce ceva este determinat la o fiinţă inevitabilă (şi, prin urmare, şi-a găsit o raţiune pentru existenţa sa), nu poate decât să existe, căci este supus puterii prin care există.

2. Nu ne surprinde faptul că există febra, care este destinată, printre alte boli mortale şi dureroase, distrugerii omului (şi într-adevăr există), nici faptul că distruge oamenii, căci pentru asta există. Prin urmare, dacă suntem îngroziţi că ereziile trimise pentru slăbirea şi distrugerea credinţei sunt astfel, ar trebui mai întâi să fim îngroziţi că ele există în sine; din moment ce există, au putere, şi din moment ce există, există. Totuşi, febra, ca rău atât prin scopul, cât şi prin efectul său, este cu siguranţă mai dezgustătoare pentru noi decât surprinzătoare; pe cât putem ne ferim de ea, neputând să o distrugem.

Dimpotrivă, unii preferă să se minuneze de marea putere a ereziilor, care aduc moartea veșnică și flacăra focului crud, decât să evite această putere, deși sunt pe deplin capabili să o evite. Și totuși, nu vor avea o astfel de putere dacă vor înceta să se minuneze de această putere. Căci oamenii cad în ispită tocmai atunci când se minunează sau, dimpotrivă, pentru că cad în ea, se minunează, ca și cum puterea ereziilor ar izvorî dintr-un adevăr oarecare. Și, într-adevăr, este minunat că răul are o astfel de putere; dar numai pentru că ereziile sunt puternice pentru cei slabi în credință. Într-o întrecere de boxeri și gladiatori, cel mai adesea cineva câștigă nu pentru că este curajos și invincibil, ci pentru că cel care a pierdut a fost slab. Și apoi același câștigător, ieșind împotriva unui adversar puternic, pleacă învins. Nu este diferit cu ereziile: sunt puternice datorită slăbiciunii cuiva, dar sunt neputincioase dacă întâlnesc o credință puternică.

3–6 . Ereziile își trag puterea din slăbiciunea credinței: adevărata credință este testată în opoziție cu ele

3. Cei care sunt doborâți de erezii prin slăbiciune sunt de obicei rătăciți de anumite persoane deja prinse de erezie. De ce atunci a trecut cutare sau cutare om, foarte religios, prudent și complet la el însuși în biserică, de partea cealaltă? Cine, punându-și o astfel de întrebare, nu își va răspunde că nu poate fi considerat nici religios, nici prudent, nici la el însuși, din moment ce ereziile au putut să-i tulbure? Și ce este de mirare (cred) dacă cineva care înainte era considerat de încredere cade mai târziu? Saul, un om mai bun decât alții, mai târziu piere din invidie [271] ; David, un om bun după inima Domnului [272] , mai târziu s-a făcut vinovat de crimă și desfrânare [273] ; Solomon, înzestrat de Domnul cu tot harul și înțelepciunea, este înclinat spre idolatrie față de femei [274] . Numai Fiului lui Dumnezeu i-a fost dat să rămână fără păcat [275] . Dacă un episcop, un diacon, o văduvă, o fecioară, un învățător sau chiar un martir se abate de la regula credinței, trebuie să credem că există adevăr în erezie? Întemeiem atunci credința prin persoane sau persoanele prin credință? Nimeni nu este înțelept, nimeni nu este credincios, nimeni nu este mare, dacă nu este creștin: ci numai acela este creștin care a răbdat până la sfârșit (Matei 10:22). Tu, pentru că ești om, îi cunoști pe toți pe dinafară; gândești așa cum vezi și vezi doar ce este înaintea ochilor tăi; dar ochii Domnului, cum se spune, sunt sus (Ieremia 32:19). Omul se uită la înfățișarea din afară, dar Domnul se uită la inimă (1 Samuel 16:7). Căci Domnul cunoaște pe cei ce sunt ai Lui (2 Timotei 2:19) și planta pe care n-a sădit-o Tatăl, o smulge din rădăcini (Matei 15:13) și face ca pe cele dintâi să dureze (20:16) și are lopata în mâna Lui și va curăți cu desăvârșire aria Lui (3:12). Pleava credinței ușoare, vânturată de ispite, să se împrăștie tot mai mult în toate părțile, cu atât mai curat va fi grâul turnat în hreanele Domnului. Nu s-au îndepărtat unii dintre ucenici de Domnul Însuși, cedând ispitei [276] ? Dar ceilalți nu credeau că din această cauză ar trebui să se îndepărteze și ei de El: dimpotrivă, cei care știau că El este Cuvântul vieții și vine de la Dumnezeu au rămas tovarășii Lui până la sfârșit, deși El le-a oferit cu blândețe să se retragă și ei, dacă doreau acest lucru [277] . Și nu contează atât de mult dacă un anume Fighel, și Hermogenes, și Filet, și Himeneu [278] L-au părăsit pe apostolul Său : la urma urmei, însuși vânzătorul lui Hristos a fost unul dintre apostoli. Ne mirăm dacă cineva părăsește bisericile Sale, dar ceea ce îndurăm după exemplul lui Hristos Însuși arată că suntem creștini. Ei au ieșit dintre noi, spune apostolul, dar nu erau dintre noi; căci dacă ar fi fost dintre noi, ar fi rămas cu noi (1 Ioan 2:19).

4. Să ne amintim mai degrabă atât de cuvintele Domnului, cât și de scrierile apostolilor, căci ambele ne prevestesc erezii viitoare și decretează că ar trebui să le evităm. Și, din moment ce nu ne temem de existența lor, nu vom fi surprinși că sunt capabili de ceea ce face necesar să fie evitați. Domnul a învățat că mulți lupi răpitori vor veni în haine de oi (cf. Matei 7:15). Ce sunt aceste haine de oi dacă nu înfățișarea exterioară a numelui creștin? Ce sunt lupii răpitori dacă nu sentimente și gânduri viclene ascunse în interior pentru a jefui turma lui Hristos? Ce sunt profeții falși dacă nu predicatori falși? Ce sunt apostolii falși dacă nu evangheliști contrafăcuți? Ce sunt anticriștii, acum și în veci, dacă nu răzvrătiți împotriva lui Hristos? Ereziile chinuie acum Biserica nu mai puțin cu perversitatea doctrinelor lor, așa cum o va prigoni atunci Anticristul cu cruzimea persecuției: dar persecuția creează martiri, în timp ce erezia doar apostați: De aceea trebuie să fie și erezii între voi, ca să se descopere între voi cei ce sunt aprobați (1 Corinteni 11:19), atât cei ce au îndurat persecuția, cât și cei ce n-au căzut în erezii. De aceea Apostolul nu poruncește ca cei ce își schimbă credința pentru erezie să fie considerați aprobați. La urma urmei, toți tâlcuiesc totul în felul lor, căci Apostolul a spus în alt loc: Încercați toate lucrurile, țineți ce este bine (1 Tesaloniceni 5:21); dar nu este oare cu putință, după ce ați încercat toate greșit, să alegeți prin rătăcire vreun rău?

5. Mai mult, dacă apostolul condamnă disensiunile și facțiunile, care sunt fără îndoială rele, atunci adaugă imediat ereziile [279] . Ceea ce clasifică drept rău, cu siguranță declară a fi rău și chiar mai mare, căci spune că a crezut cuvintele disensiunilor și facțiunilor, știind că trebuie să existe erezii. El declară că a crezut mai ușor în răul mai mic, având în minte pe cel mai mare. Desigur, a fost convins de rău nu pentru că ereziile sunt bune, ci pentru a avertiza: nu este potrivit să fim surprinși de ispite de o natură și mai rea, care, spunea el, au ca scop dezvăluirea rafinamentului celor pe care nu-i pot seduce. Și dacă întregul capitol este plin de spiritul păstrării unității și al pacificării diviziunilor - iar ereziile nu sunt o îndepărtare de unitate mai mică decât schismele și discordiunile - atunci, fără îndoială, el supune ereziile aceleiași cenzuri ca și schismele și discordiunile. Și de aceea nu-i consideră iscusiți pe cei care s-au îndreptat spre erezie, căci condamnă în mod special acest fel de abatere, învățând: Că toți vorbesc și înțeleg același lucru (1 Corinteni 1:10), - ceea ce ereziile nu permit.

6. De ce să mai vorbim despre aceasta, când același Pavel, care și în alt loc numără ereziile printre crimele trupești, în Epistola către Galateni [280] îl îndeamnă pe Tit să se îndepărteze de eretic după prima mustrare, știind că este atât de corupt și păcătuiește încât este condamnat de sine însuși (3:10-11). Dar în aproape fiecare Epistolă, în timp ce repetă constant necesitatea evitării învățăturilor perverse, atinge ereziile: roadele lor sunt învățăturile perverse, numite cu cuvântul grecesc „erezie” (aipeolc;), denotă alegerea opiniei, care este folosită pentru instruire sau asimilare a unor astfel de învățături] [281] . De aceea, apostolul a spus că ereticul este condamnat de sine însuși, pentru că el însuși a ales pentru sine ceea ce este condamnat. Dar noi nu trebuie să introducem nimic de bunăvoie, nici să alegem ceea ce cineva a introdus de bunăvoie. Învățătorii (autores) noștri sunt apostolii Domnului; Ei înșiși nu au ales nimic de bunăvoie pe care să-l introducă, ci, dimpotrivă, au transmis cu credință neamurilor învățătura primită de la Hristos. Prin urmare, dacă chiar și un înger din cer ar propovădui evanghelia altfel, să fie

numit anatema (Galateni 1:8). Căci chiar și atunci Duhul Sfânt a prevăzut că într-o anumită fecioară Filumena va fi un înger al dezbinării, transformat într-un înger de lumină (2 Corinteni 11:14), prin ale cărui semne și farmece Apelles a fost indus să introducă o nouă erezie [282] .

7. Raționamentul este principala sursă a ereziilor; credința singură este suficientă pentru un creștin

7. Toate acestea sunt învățături omenești și demonice, care mâncărimă urechea (1 Timotei 4:1; 2 Timotei 4:3) și născute din ingeniozitatea înțelepciunii păgâne, pe care Domnul o numește nebunie: lucrurile nebunești ale lumii (1 Corinteni 1:27). El a ales să facă de rușine chiar și filosofia însăși. Este, desigur, materia înțelepciunii păgâne, un interpret nechibzuit al naturii și instituției divine. Tocmai din filosofie își primesc ereziile însăși incitarea. De aici eonii, unele forme nedefinite și treimea omului (trinitas hominis) la Valentinus: el era platonician [283] . De aici și Dumnezeul lui Marcion, care este mai bun datorită seninătății sale: acesta a venit de la stoici [284] . Și epicurienii insistă în special asupra opiniei că sufletul piere [285] . Și toți filozofii sunt de acord în a nega învierea trupului. Dar acolo unde materia este echivalată cu Dumnezeu, există doctrina lui Zenon; Unde este vorba despre zeul înflăcărat, acolo apare Heraclit [286] . Același subiect este discutat de eretici și filozofi, aceleași întrebări sunt repetate: De unde vine răul și de ce? De unde vine omul și în ce fel? Și, așa cum a sugerat recent Valentinus, De unde vine Dumnezeu? Desigur, din gândire și din naștere prematură [287] . Nenorocitul Aristotel! El a inventat pentru ei dialectica, arta de a construi și de a dărâma, prefăcută în judecăți, dubioasă în premise, îngustă în dovezi, activă în dispute, împovărătoare chiar și pentru ea însăși, tratând totul, dar neclarificând nimic. De aici și nesfârșitele lor povești și genealogii, și întrebări fără rost și cuvinte care se târăsc ca un crab (cf. 1 Timotei 1:4; Tit 3:9; 2 Timotei 2:17). Ferindu-ne de ele, apostolul arată în special că trebuie să ne păzim de filozofie atunci când le scrie Coloseni: Vedeți ca nimeni să nu vă prindă prin filozofie și prin amăgire deșartă, după datina oamenilor, împotriva proniei Duhului Sfânt (cf. 2, 8). El era în Atena și acolo, în adunări, a recunoscut această înțelepciune omenească, lacomă și denaturatoare a adevărului; a recunoscut că ea însăși era împărțită în numeroase erezii din cauza mulțimii de secte care se opuneau unele altora.

Așadar: ce este Atena față de Ierusalim? ce este Academia față de Biserică? ce sunt ereticii față de creștini? [288] Instituția noastră este din pridvorul lui Solomon [289] , și el însuși a transmis că Domnul trebuie căutat în simplitatea inimii (Înțelepciunea 1:1). Toți cei care vor să facă din creștinism atât stoic, cât și platonic și dialectic, să-și amintească acest lucru. Nu avem nevoie de curiozitate după Iisus Hristos, nici de căutarea adevărului după Evanghelie. Odată ce credem în ceva, nu vrem să credem nimic mai mult decât atât: căci aceasta credem mai presus de toate și nu există nimic mai mult în care să credem.

8–11 . Ereziile nu ar trebui justificate prin cuvintele „Caută și vei găsi”; cel care are credință nu are nevoie să caute altceva.

8. Ajung, așadar, la propoziția pe care o folosește poporul nostru pentru a-și susține curiozitatea și pe care ereticii o folosesc pentru a-și justifica meschina lor capricie. Este scris (zic ei): Căutați și veți găsi (Matei 7:7). Să ne amintim când a spus Domnul aceasta. Cred că a fost chiar la începutul învățăturii Sale, când toată lumea se îndoia încă dacă El era Hristosul și când Petru nu anunțase încă că El este Fiul lui Dumnezeu, când în sfârșit Ioan, care Îl cunoștea, plecase din această viață [290] . Așadar, pe bună dreptate s-a spus atunci: Căutați și veți găsi, căci era necesar să-L caute pe Cel pe care încă nu-L cunoșteau. Și aceasta se referă la iudei, căci lor li se adresează întreaga ocară a acestei ziceri, căci aveau unde să-L caute pe Hristos. Ei, spune El, au pe Moise și pe Ilie, adică Legea și Prorocii (cf. Luca 16:29) [291] , propovăduind pe Hristos. Prin urmare, El spune în alt loc: Cercetați Scripturile în care nădăjduiți să găsiți mântuire, căci ele vorbesc despre Mine (Ioan 5:39). Aceasta va fi: Căutați și veți găsi, căci este clar că următoarele cuvinte se referă și la iudei: Bateți și vi se va deschide (Matei 7:7). Odinioară iudeii erau cu Dumnezeu; de atunci, respinși pentru nelegiuirile lor, au fost în afara lui Dumnezeu. Neamurile, însă, nu au fost niciodată cu Dumnezeu, ci erau doar picături dintr-o găleată, praf în piață și mereu afară (cf. Isaia 40:15). Și cum va bate cel ce a fost mereu afară unde nu fusese niciodată? Cum a recunoscut acea ușă prin care nu a intrat sau ieșit niciodată? Nu va bate mai devreme cel ce știe că a fost înăuntru și a fost izgonit afară și cine cunoaște intrarea? De aceea, cuvintele: Cereți și vi se va da (Matei 7, 7) se referă la Cel care știa de la Cine să ceară și prin Care i s-a făgăduit ceva, și anume Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacov, pe Care neamurile nu-L cunoșteau mai mult decât una dintre făgăduințele Sale. De aceea, El a zis lui Israel: N-am fost trimis decât la oile pierdute ale casei lui Israel (15, 24). Încă nu aruncase pâinea copiilor Săi la câini (15, 26), nici nu le poruncise încă să meargă pe calea neamurilor (10, 5). Dacă însă, în cele din urmă, le-a poruncit să meargă spre învățătura și botezul neamurilor (cf. 28, 19), atunci Duhul Sfânt, Mângâietorul, li s-ar da curând, ca să-i călăuzească în tot adevărul (Ioan 16, 13). Și a făcut aceasta cu ei. Dacă apostolii înșiși, numiți învățători ai neamurilor, l-ar găsi pe Mângâietor, atunci cu atât mai mult cuvintele nu ni se vor adresa nouă: Căutați și veți găsi; Învățătura trebuia să ne ajungă altfel, prin apostoli, dar la apostolii înșiși - prin Duhul Sfânt. Și deși toate cuvintele lui Dumnezeu, care au ajuns la noi prin urechile evreilor, sunt adresate tuturor, totuși multe din ele se refereau la persoane specifice; prin urmare, ele nu sunt o învățătură directă pentru noi, ci un exemplu.

9. Acum părăsesc de bunăvoie acest pas. S-a spus tuturor: Căutați și veți găsi. Dar și aici este util să argumentăm despre sens, ținând cont de principiul călăuzitor al interpretării [292] . Nicio rostire a lui Dumnezeu nu este atât de incoerentă și vagă încât să fie necesar să insistăm doar asupra cuvintelor, fără a le determina sensul. Dar mai întâi declar aceasta: Hristos a stabilit ceva unic și adevărat; oamenii trebuie cu siguranță să creadă în asta și, prin urmare, să o caute, pentru a putea crede atunci când o găsesc. Dar căutarea instituției unice și adevărate nu poate fi nesfârșită; trebuie căutată până când o găsești și să crezi în ea atunci când o găsești. Și nu este nevoie de nimic mai mult decât să păstrezi ceea ce ai crezut. Prin urmare, pe lângă aceasta, crede doar că nu trebuie să crezi în nimic altceva și nu trebuie să cauți nimic. Căci ai găsit și ai crezut ceea ce El a stabilit și El nu îți poruncește să cauți altceva decât ceea ce El a stabilit. Dacă cineva se îndoiește de acest lucru, să știe că noi [adică, non-ereticii] posedăm ceea ce Hristos a stabilit. Între timp, bazându-mă pe credibilitatea dovezilor mele, le voi reaminti unora că nu ar trebui să

caute nimic dincolo de ceea ce au crezut, adică ceea ce ar fi trebuit să caute: adică, nu ar trebui să interpreteze cuvintele „Caută și vei găsi” fără o bază rațională.

10. Acum, temeiul rațional al acestei ziceri constă în trei lucruri: în subiect (res), în timp și în limită (modus). În subiect, ca să poți considera ce trebuie să cauți; în timp, când să cauți; în limită, cât timp să cauți. Prin urmare, trebuie să cauți ceea ce Hristos a stabilit, în orice caz, chiar dacă nu îl ai și până când îl găsești. Și l-ai găsit când ai crezut; căci nu ai fi crezut dacă nu l-ai fi găsit, așa cum nu ai fi căutat dacă nu ai fi sperat să-l găsești. Prin urmare, cauți pentru a găsi și găsești pentru a crede. Prin credință ți-ai limitat căutarea și găsirea ulterioară; această limită este stabilită pentru tine chiar de rezultatul căutării tale. Această limită a fost stabilită pentru tine de Cel care nu vrea să crezi în nimic altceva decât ceea ce a stabilit El și, prin urmare, nu vrea să cauți altceva. Mai mult, dacă noi, deoarece multe întrebări diferite au fost puse de mulți alții, vom căuta cât de mult putem găsi, vom căuta întotdeauna și niciodată nu vom crede în nimic. Unde va fi atunci limita căutării? Unde este limanul credinței? Unde este sfârșitul găsirii? În Marcion? Dar Valentinus spune și el: Caută și vei găsi. În Valentinus? Dar Apelles va bate la ușa mea cu aceleași cuvinte; și Ebion, și Simon [293] și toți ceilalți nu au nimic altceva cu care să mă încline și să mă dispună. Așa că nu mă voi găsi nicăieri, în timp ce strig peste tot: Caută și vei găsi, ca și cum n-aș avea loc [294] și ca și cum n-aș fi înțeles niciodată ce a învățat Hristos: ce trebuie căutat, ce trebuie crezut.

11. Un om greșește nepedepsit dacă nu este vinovat (deși eroarea este o vină). Greșește nepedepsit, zic eu, cel care nu abandonează nimic. Dar, din moment ce am crezut ceea ce ar fi trebuit să cred și cred că trebuie să caut din nou ceva, atunci cu siguranță sper să-l găsesc. Speranța acesteia există doar pentru că fie nu am crezut (deși părea că cred), fie am încetat să mai cred. Prin urmare, abandonându-mi credința, mă dovedesc a fi un negator. Voi spune odată pentru totdeauna: doar cel care caută fie nu a avut, fie a pierdut. Femeia a pierdut una dintre cele zece drahme ale sale și de aceea a căutat; dar când a găsit-o, a încetat să mai caute (cf. Luca 15:8). Vecina nu avea pâine și de aceea a bătut la ușă; dar când i-au deschis-o și i-au dat pâine, a încetat să mai bată (cf. 11:5 și următoarele). Văduva l-a rugat pe judecător să o asculte, pentru că nu o lăsau să intre; dar când a fost ascultată, a încetat să mai întrebe (cf. 18:2 și următoarele). Așadar, există o limită la a căuta, la a bate și la a cere. Căci celui ce cere i se va da, a spus El, și celui ce bate i se va deschide, iar cel ce caută va găsi (11:10). Cel ce bate mereu să se gândească de ce nu i se deschide niciodată: căci bate unde nu este nimeni. Cel ce cere mereu să se gândească de ce nu se aude niciodată: căci cere de la cineva care nu ascultă.

12–14 . Cea mai solidă temelie este „regula credinței”, dincolo de care nu trebuie căutat nimic.

12. Deși ar trebui să căutăm acum și întotdeauna, unde ar trebui să căutăm? Printre eretici, unde totul este străin și dușman adevărului nostru, cărora ni se interzice chiar și apropierea? Care sclav speră să primească hrană de la un străin, nu voi spune un dușman, de la stăpânul său? Care soldat primește daruri și plată de la conducători cu care nu există nicio alianță, ca să nu spun de la dușmani, dacă nu chiar de la un trădător, dezertor și răzvrătit fățiș? Chiar și acea femeie a căutat drahma sub propriul ei acoperiș; chiar și acel

ciocănitor a bătut la ușa vecinului său; chiar și acea văduvă nu a apelat la dușman, ci la judecător, deși sever. Ceea ce corupe nu poate învăța pe nimeni; ceea ce întunecă nu poate lumina pe nimeni. Să căutăm așadar în ai noștri, printre ai noștri și din ai noștri și numai ceea ce se poate căuta, păstrând Regula Credinței [295] .

13. Iar Regula Credinței, ca să putem declara acum ceea ce apărăm, este aceasta: prin ea se stabilește că Dumnezeu este unul și că nu există alt Dumnezeu decât Creatorul lumii, care a creat toate lucrurile din nimic prin Cuvântul Său, care a venit la ființă înainte de toate lucrurile. Acest Cuvânt, numit Fiul Său, care a fost revelat în mod variat patriarhilor în numele lui Dumnezeu, a fost auzit întotdeauna în profeți și, în cele din urmă, a coborât din Duhul lui Dumnezeu Tatăl și Bunătatea Sa peste Fecioara Maria, s-a făcut trup în pântecele ei și L-a născut pe Iisus Hristos, care S-a născut din ea. Apoi a proclamat o nouă Lege și o nouă promisiune a Împărăției Cerurilor, a făcut minuni, a fost răstignit pe cruce și a înviat a treia zi. După ce S-a înălțat la Ceruri, S-a așezat la dreapta Tatălui și a trimis pe Duhul Sfânt ca vicar al Său, pentru a-i călăuzi pe credincioși. Și El va veni cu slavă să dăruiască celor drepți roadele vieții veșnice și ale fericirii cerești și să-i condamne pe cei răi la flacăra veșnică, înviind pe amândoi și dându-le înapoi trupul. Această regulă, stabilită (așa cum se va arăta) de Hristos, nu ridică nicio întrebare pentru noi - doar ereziile le ridică, iar aceste întrebări creează eretici.

14. Dar dacă Regula rămâne neschimbată, atunci întreabă și raționează și fii cuprins de toată pasiunea curiozității. Și dacă ceva ți se pare ambiguu sau obscur, atunci cu siguranță se va găsi întotdeauna un frate învățat, înzestrat cu harul cunoașterii, cineva care s-a mișcat printre cei sofisticați; căutând împreună cu tine, dar la fel de curios [296] va hotărî în cele din urmă că este mai bine pentru tine să rămâi în ignoranță, ca să nu înveți ceea ce nu ar trebui (căci ai învățat deja ceea ce ar fi trebuit să înveți). Credința ta, spune El, te-a mântuit (Luca 18:42), și nu erudiția ta în Scriptură. Credința este conținută în Regula; în ea găsești legea și mântuirea pentru păzirea legii. Erudiția constă în curiozitate, având doar slava zelului și a experienței. Curiozitatea să lase locul credinței, slava să lase locul mântuirii. Cel puțin să nu ne bată la cap sau să tacă. A nu ști nimic împotriva Regulii Credinței înseamnă a ști totul. Chiar dacă ereticii nu ar fi dușmani ai adevărului, chiar dacă nu ni s-ar aminti necesitatea de a-i evita, la ce bun să ne însoțim cu oameni care ei înșiși recunosc că încă mai caută? Și dacă ei încă mai caută, atunci încă nu au găsit nimic adevărat. Și de aceea, în timp ce încă mai caută, își arată îndoiala în ceea ce par să aibă acum. Așadar, voi, care căutați în același fel, întorcându-vă către cei care ei înșiși caută, veți fi conduși inevitabil în șanț, cel îndoielnic de cei îndoielnici, cel ignorant de cei ignoranți, orbul de cei orbi (cf. Matei 15:14). Aici declară (crezând că ne înșeală): încă mai caută pentru a ne insufla neliniștea și întrebările lor. Dar când au câștigat punctul lor de vedere, apără imediat ceea ce spun că încă mai trebuie să caute. Aici trebuie să-i respingem în așa fel încât să știe că noi îi tăgăduim pe ei, și nu pe Hristos. Căci dacă ei încă mai caută, încă nu au; și, din moment ce nu au, încă nu au crezut și nu sunt creștini. Dar chiar dacă au ceva în care să creadă, spun că trebuie să caute pentru a-l apăra. Dar înainte de a-l apăra, neagă ceea ce recunosc că nu au crezut încă, în timp ce caută. Prin urmare: cine nu este creștin pentru sine, cu cât mai mult nu este creștin pentru noi? Ce credință discută cei care acționează prin înșelăciune? Ce credință apără cei care o introduc prin minciuni? Totuși, ei înșiși acționează și conving în numele Scripturii. Căci

de unde altundeva pot împrumuta cuvinte despre credință, dacă nu din Scripturile credinței?

15–19 . Ereticii nu îndrăznesc să se bazeze pe Scriptură; aceasta nu le aparține și o pot doar denatura. Ereticilor li se refuză absolut dreptul de a raționa despre Scriptură.

15. Am ajuns acum la punctul pe care ne-am propus să-l stabilim. Acesta este scopul nostru și acesta este ceea ce am pregătit printr-o discuție preliminară, pentru ca de aici să putem începe disputa la care ne provoacă adversarii noștri. Ei apelează la Scriptură și, prin această îndrăzneală a lor, îi tulbură continuu pe mulți. Dar când vine vorba de dispută, îi epuizează pe cei puternici, îi răpesc pe cei slabi și îi lasă în îndoială pe cei care sunt la mijloc. Prin urmare, îi vom priva de această poziție extrem de avantajoasă dacă nu le vom permite deloc să discute despre Scriptură. Dar dacă puterea lor constă în faptul că pot deține Scriptura, atunci trebuie să vedem cui îi aparține, astfel încât nimeni căruia nu-i aparține să nu fie admis la ea.

16. Ar putea părea că am spus aceasta pentru a îndepărta] neîncrederea în mine însumi sau din dorința de a prezenta disputa noastră într-un mod nou, dacă nu aș avea o] temelie] solidă, în primul rând, că credința noastră este obligată să asculte de apostol, care interzice să intrăm în anchete, să ne îndreptăm urechile către voci noi (cf. 1 Timotei 6:3-5), să comunicăm cu un eretic după o singură mustrare (cf. Tit 3:10) și nu după dezbatere. El a interzis dezbaterile, arătând mustrarea ca fiind singura] ocazie de a comunica cu ereticii, și mai mult decât una singură, tocmai pentru că ereticul nu este creștin și ca nu cumva, conform obiceiului creștin, să fie mustrat atât o dată, cât și de două ori [297] în prezența a doi sau trei martori (cf. Tit 3:10; Matei 18:15-16). Un eretic trebuie instruit tocmai pentru că nu trebuie să intrăm în dezbateri cu el. În plus, a te certa cu el despre Scriptură va duce evident doar la vătămări ale stomacului sau creierului.

17. Căci această erezie nu recunoaște anumite cărți ale Scripturii, iar dacă le recunoaște pe unele, nu le recunoaște în întregime, distorsionându-le prin interpolări și omisiuni pentru a se potrivi propriului său scop. Și dacă unele sunt păstrate în întregime, sunt distorsionate, fiind alimentate cu diverse interpretări. Un sens pervertit este la fel de contrar adevărului ca un text corupt. Prejudecățile goale, desigur, nu vor să recunoască ceea ce le demască; ele folosesc ceea ce este compus din minciuni și luat din ambiguitate. La ce vei ajunge, expert în Scriptură, dacă ceea ce aperi este negat și, invers, ceea ce negi este apărat? Nu vei pierde însă nimic în dispută decât vocea ta, dar nu vei câștiga nimic decât diferența dintre bleme și insulte.

18. Dar dacă există cineva pentru care intri într-o dispută despre Scriptură, ca să-l ferești de îndoieli, se va întoarce el la adevăr sau mai degrabă la erezie? Confuz de faptul că nu ai făcut niciun progres în dispută (căci vede că cealaltă parte este la fel de pricepută în negare și apărare și nu cedează deloc), va părăsi dezbaterea și mai puțin încrezător, neștiind ce să considere erezie. Căci ereticii întorc propriile noastre argumente împotriva noastră. Și, desigur, spun că stricăciunea Scripturii și interpretările perverse vin mai degrabă de la noi, căci ei își revendică adevărul pentru ei înșiși.

19. Prin urmare, nu trebuie să apelăm la Scriptură; nu trebuie să ne luptăm acolo unde nu există victorie, sau acolo unde este îndoielnică, sau acolo unde ambele sunt neclare. Căci, chiar dacă într-o dispută despre Scriptură ambele părți nu sunt egale, ordinea lucrurilor ar necesita totuși să clarificăm mai întâi ceea ce este acum singurul lucru care trebuie contestat: cui aparține credința însăși? cui aparține Scriptura? prin cine, prin cine, când și cui a fost transmisă învățătura care îi face pe oameni creștini? Căci acolo unde este revelat adevărul doctrinei și al credinței creștine, acolo va fi adevărul Scripturii, adevărul interpretării și al întregii tradiții creștine.

20–22 . Adevărul aparține lui Hristos, apoi tradiției apostolice

20. Oricine ar fi fost Domnul nostru Iisus Hristos (să ne îngăduie să vorbim așa deocamdată), Fiul oricărui Dumnezeu ar fi fost, oricare ar fi natura (materia) umanității și divinității Sale, orice credință ar fi învățător, orice răsplată ar fi promis, El Însuși a declarat totuși ce era, ce era, care a îndeplinit voia Tatălui, ce a rânduit omul să facă când a locuit pe pământ: a declarat-o fie deschis oamenilor, fie separat ucenicilor, dintre care i-a adus pe doisprezece în mod special aproape de Sine, rânduindu-i să fie învățători ai neamurilor. Și când unul dintre ei a căzut, Le-a poruncit celor unsprezece rămași, suindu-se la Tatăl după Înviere, să meargă și să învețe neamurile, botezându-i în Tatăl și în Fiul și în Duhul Sfânt (Matei 28:19). Și aici apostolii (acest nume înseamnă „mesageri”), alegându-l prin sorți pe al doisprezecelea, Matia, în locul lui Iuda, prin porunca (ex auctoritate) profeției conținute în psalmul lui David [298] , au primit puterea promisă a Duhului Sfânt pentru a face minuni și a predica; mai întâi au mărturisit credința și au întemeiat biserici în Iudeea, apoi au mers prin lume, proclamând aceeași doctrină a aceleiași credințe neamurilor; la fel, în fiecare oraș au întemeiat biserici, din care au primit vlăstarele credinței și semințele doctrinei de la alte biserici și primesc continuu noi biserici: de aceea ei înșiși sunt numărați printre apostolici, ca vlăstari ai bisericilor apostolice. Fiecare neam trebuie judecat după începutul său. Prin urmare, deși există multe biserici, biserica apostolică, cea originară, din care provin toate celelalte, este una. Prin urmare, într-o anumită privință, toate sunt originare și apostolice, căci toate formează una. Unitatea lor este dovedită prin comunicarea în lume, prin numele de frățietate și prin legăturile de cordialitate reciprocă (contesseratio).

21. Din aceasta tragem prima obiecție (praescriptio): Dacă Domnul Iisus Hristos i-a trimis pe apostoli să predice, nu putem recunoaște alți predicatori decât pe cei numiți de Hristos, căci nimeni nu-L cunoaște pe Tatăl decât Fiul și acela căruia Fiul L-a descoperit (Matei 11:27); și Fiul, se pare, nu L-a descoperit nimănui în afară de apostoli și i-a trimis să predice exact ceea ce El le-a descoperit. Dar ceea ce au predicat ei (adică ceea ce Hristos le-a descoperit) trebuie (voi obiecta și aici) dovedit nu altfel decât prin aceleași biserici pe care apostolii înșiși le-au întemeiat, când au predicat, cum spun ei, atât prin viu grai, cât și ulterior prin epistole. Dacă este așa, atunci este clar că orice doctrină care este în acord cu aceste biserici apostolice, strămoșii și fondatorii credinței, trebuie considerată adevărată; căci ea conține, fără îndoială, ceea ce bisericile au primit de la apostoli, apostolii de la Hristos și Hristos de la Dumnezeu. Toate celelalte învățături trebuie considerate false, căci sunt contrare adevărului Bisericii, Apostolilor, lui Hristos și lui Dumnezeu. Prin urmare, rămâne de demonstrat că această învățătură a noastră (am

dat Regula de mai sus) trebuie să fie numărată printre Tradiția Apostolică și că toate celelalte sunt prin urmare înrădăcinate în falsitate. Avem comuniune cu Bisericile Apostolice, căci nu avem nicio diferență în doctrină: aceasta este mărturia adevărului.

22. Dar, întrucât acest argument este atât de convenabil încât, dacă îl aducem în față de îndată, nu lasă loc de discuții, să-i dăm celeilalte părți ocazia și prilejul să spună, dacă dorește, ceva pentru a slăbi această obiecție a noastră (ca și cum nu am fi adus-o noi în față). Ei obișnuiesc să spună că apostolii nu știau totul: fiind posedați de acea nebunie care transformă totul în opusul său, afirmă imediat că, deși apostolii știau totul, nu au transmis totul tuturor. Ici și colo, îl învinovățesc pe Hristos că a trimis fie pe cei care nu erau suficient de învățați, fie pe cei care nu erau prea sinceri. Dar cine, în mintea lui, poate crede că cei pe care Domnul i-a numit învățători nu știau nimic? Cei care erau nedespărțiți de El pe drum, în învățătură, în comunicare constantă, cărora El le-a explicat în mod privat tot ce era întunecat (Marcu 4:34), spunând că le-a fost dat să cunoască taina (Matei 13:11), pe care oamenilor nu le-a fost dat să o înțeleagă? A fost ceva ascuns lui Petru, care a fost numit piatra pentru zidirea Bisericii, care a primit cheile Împărăției Cerurilor și puterea de a dezlega și de a lega - în cer și pe pământ (cf. 16, 18 și urm.). A fost ceva ascuns lui Ioan, ucenicul cel mai iubit al Domnului, care a căzut pe pieptul Lui (cf. Ioan 13, 25; 21, 20): numai lui l-a arătat pe trădătorul Iuda și, în locul Lui, l-a încredințat ca fiu Mariei. Oare a vrut El ca cei cărora le descoperise chiar și slava Lui, și Moise, și Ilie și, mai mult, glasul Tatălui din ceruri, să nu știe nimic? [299] Și nu pentru că i-a lepădat pe ceilalți, ci pentru că în prezența a trei martori orice cuvânt stă neclintit (Deut. 19, 15; Matei 18, 16). Deci, cei pe care i-a socotit vrednici să-i talmește toate Scripturile pe calea de după Înviere (Luca 24, 27) nu știau? Cu siguranță, El a spus odată: „Multe mai am să vă spun, dar acum nu le puteți purta"; dar apoi a adăugat: „Totuși, când va veni El, Duhul adevărului, El Însuși vă va călăuzi la tot adevărul" (Ioan 16:12-13). Prin aceasta, El a arătat că nimic nu era ascuns de cei cărora le-a făgăduit că va descoperi tot adevărul prin Duhul adevărului; și cu siguranță Și-a împlinit făgăduința, căci în Faptele Apostolilor este mărturisită pogorârea Duhului Sfânt. Cei care nu recunosc această carte a Scripturii [300] nu pot avea Duhul Sfânt, căci nu pot recunoaște că Duhul Sfânt a fost trimis peste ucenici. De asemenea, cei care nu pot arăta când și în ce leagăn a fost întemeiată această societate nu pot apăra Biserica. Asta îi costă să nu aibă nicio dovadă a ceea ce apără, chiar dacă numai pentru a împiedica o explicație adevărată a ceea ce inventează.

23–25 . Învățătura apostolică este lipsită de contradicții; în ea este revelat întregul adevăr primit de la Hristos.

23. Și pentru a batjocori ignoranța anumită a apostolilor, ei arată că Petru și cei care erau cu el au fost mustrați de Pavel [301] . „Atunci", spun ei, „le lipsea ceva"; și din aceasta conchid că apostolii au putut dobândi ulterior o cunoaștere mai deplină, pe care Pavel a dobândit-o mustrându-și predecesorii. Și aici putem spune celor care resping Faptele Apostolilor: Mai întâi arătați cine este acest Pavel, cine a fost înainte de a deveni apostol [302] și cum a devenit unul: căci ei, ereticii, se bazează adesea pe Pavel în alte privințe. Dar dacă el însuși mărturisește că a devenit apostol dintr-un persecutor, atunci, desigur, acest lucru nu este suficient pentru toți cei care cred în cuvântul: „test" - căci nici măcar

Domnul Însuși nu a mărturisit despre Sine [303] . Dar să creadă ei înșiși fără Scriptură, din moment ce cred împotriva Scripturii. Să dovedească, din faptul că Pavel l-a mustrat pe Petru, că Pavel a adăugat o altă evanghelie pe lângă cea pe care Petru și cei cu el o predicaseră anterior. Însă Pavel, care din prigonitor devenise predicator, este numit de frați fraților ca fiind unul dintre frați, iar aceștia ca fiind cei care primiseră credința de la apostoli. Apoi, după cum relatează el însuși, s-a suit la Ierusalim să-l vadă pe Petru (Galateni 1:18), adică din datoria și dreptul aceleiași credințe și predici. Căci nu s-ar fi mirat dacă Pavel, care din prigonitor devenise predicator, ar fi învățat ceva contrar și nu L-ar fi glorificat pe Domnul (1:24) pentru că Pavel a venit ca dușmanul Său. De aceea i-au dat mâna dreaptă (2:9) ca semn de acord și de părtășie și au hotărât între ei o împărțire a muncii, dar nu o împărțire a Evangheliei: nu ca unul să propovăduiască una și altul alta, ci fiecare să propovăduiască altora, Petru celor circumciși, Pavel neamurilor (ibid.). Prin urmare, dacă Petru a fost mustrat pentru că mâncase mai înainte cu neamurile, iar apoi a refuzat să mănânce cu ele din respect pentru anumite persoane (cf. 11-12), aceasta a fost cu siguranță o greșeală de comportament, nu de predicare: căci el nu a proclamat un alt Dumnezeu în afară de Creator, un alt Hristos în afară de cel născut din Maria și o altă speranță în afară de înviere.

24. Nu este atât de bine, și nici atât de rău, că îi aduc pe apostoli laolaltă într-o dispută. Dar, din moment ce acești oameni extrem de perverși își îndreaptă critica pentru a prezenta învățătura lui Petru (despre care am vorbit mai sus) într-o lumină suspectă, voi răspunde ca și cum ar fi în numele lui Petru: Pavel însuși a spus că s-a făcut totul pentru toți oamenii, iudeu pentru iudei, neeudeu pentru neevrei, ca să-i câștige pe toți (cf. 1 Corinteni 9:20 și următoarele). Prin urmare, apostolii, în funcție de timp, oameni și împrejurări, au mustrat chiar lucrurile pe care ei înșiși le-au permis în funcție de timp, oameni și împrejurări: de exemplu, Petru l-ar putea învinovăți pe Pavel pentru că, în timp ce interzicea circumcizia, el însuși l-a circumcis pe Timotei [304] . Cei care îi judecă pe apostoli să ia în considerare acest lucru. Este bine că Petru este egal cu Pavel în martiriu. Dar chiar dacă Pavel însuși, fiind înălțat în al treilea cer și răpit în paradis (2 Corinteni 12:4), ar fi auzit ceva acolo, nu se poate crede că acestea ar fi fost lucruri care i-ar fi comunicat o altă doctrină și mai bună, căci aceste lucruri ar fi fost de o asemenea natură încât nu ar fi putut fi comunicate niciunui om. Dar dacă cineva a aflat ceva atât de necunoscut și dacă vreo erezie pretinde că urmează acest lucru, atunci fie Pavel este vinovat de divulgarea secretului, fie trebuie demonstrat că altcineva a fost condus apoi în paradis și i s-a permis să detalieze ceea ce Pavel nu a îndrăznit să sugereze.

25. Dar, așa cum am spus (cf. cap. 22), este în egală măsură o nebunie, pe de o parte, să recunoști că apostolii știau totul și nu predicau nimic nepotrivit unii cu alții și, pe de altă parte, să insisti că nu au dezvăluit totul tuturor, căci unele lucruri le-au dat tuturor deschis, iar altele în secret puținilor; căci și Pavel a folosit acest cuvânt, adresându-se lui Timotei: Timotei, păzește ce ți-a fost încredințat (1 Tim. 6:20), și iarăși: Păzește lucrul bun care ți-a fost încredințat (2 Tim. 1:14). Ce este această încredințare, atât de secretă încât trebuie considerată o altă doctrină? Sau trebuie considerată acel testament despre care spune: Îți încredințez acest testament, fiule Timotei (cf. 1 Tim. 1:18)? Sau prin acea poruncă despre care vorbește: Te poruncesc înaintea lui Dumnezeu, care dă viață tuturor lucrurilor, și înaintea lui Isus Hristos, care a mărturisit înaintea lui Pontius Pilat cea bună

mărturisire, să păzești porunca aceasta (6:13-14)? Ce poruncă, ce testament este acesta? Din cele scrise mai sus și mai jos, trebuie să se concluzioneze că prin aceste cuvinte nu a sugerat deloc vreo învățătură secretă, ci mai degrabă l-a îndemnat să nu admită alta decât cea pe care Timotei] o auzise de la el însuși și, cred, deschis: În prezența multor martori, spune el. (2 Timotei 2:2). Dacă nu vor să înțeleagă acești mulți martori ca fiind biserica, nu contează, căci ceea ce s-a spus în fața multor martori nu era secret. Totuși, dorința lui Pavel ca Timotei] să transmită acest lucru oamenilor credincioși care sunt capabili să-i învețe pe alții (ibid.) nu poate fi interpretată ca o dovadă în favoarea unei Evanghelii secrete. Căci atunci când spune „aceasta", vorbește despre ceea ce scria în acel moment și despre secret, ca fiind cunoscut doar de el, ar spune nu „aceasta" (haec), ci „acea" (illa).

26–29 . Biserica este singura moștenitoare a adevărului și a autorității apostolice.

26. Mai mult, ar fi rezonabil să-i amintească celui căruia i-a încredințat păstrarea Evangheliei să nu o folosească peste tot și fără discernământ, ca nu cumva, după cuvântul Domnului, să aruncăm mărgăritare porcilor și lucruri sfinte câinilor (Matei 7, 6). Domnul a spus aceasta deschis, fără nicio aluzie la vreo taină ascunsă (cf. Ioan 18, 20). El Însuși a poruncit: Dacă auziți ceva în întuneric și în ascuns, propovăduiți la lumină și pe acoperișuri (Matei 10, 27). El Însuși, printr-o comparație figurativă, a avertizat ca nici o mină, adică niciun cuvânt de-al său, să nu fie ascuns în ascuns fără folos (cf. Luca 19, 20 și urm.). El Însuși a învățat: Lampa nu se pune sub obroc, ci pe sfeșnic, ca să lumineze tuturor celor din casă (cf. Matei 5, 15). Apostolii fie au ignorat acest lucru, fie l-au înțeles prost, dacă nu l-au făcut, ascunzând o parte din lumină, adică din cuvântul lui Dumnezeu și din taina lui Hristos. Ei, din câte știu eu, nu se temeau de nimeni, nici de evrei, nici de neamuri; și cu atât mai puțin predicau liber în biserică cei care nu tăceau în sinagogi și în adunările publice. Desigur, nu ar fi putut să-i convertească pe evrei, nici să-i învețe pe neamuri, dacă nu ar fi expus în ordine (cf. Luca 1, 3) ceea ce voiau să-i convingă; cu atât mai puțin ar fi ascuns bisericilor deja întărite în credință ceva ce le-au încredințat separat câtorva altora. Deși discutau unele lucruri, ca să spunem așa, în propriul lor cerc, totuși, nu trebuie să vedem în aceasta ceva care a introdus o nouă Regulă de Credință, diferită și chiar opusă celei pe care o proclamau tuturor public, astfel încât proclamau un Dumnezeu în biserică, altul în comunicare privată, o substanță a lui Hristos era înfățișată deschis, alta în secret, o nădejde a învierii era proclamată înaintea tuturor, alta într-un cerc restrâns. Căci ei înșiși, în epistolele lor, au îndemnat pe toți să vorbească la fel, ca să nu fie discordie și dezbinări în biserică (cf. 1 Corinteni 1:10), fiindcă atât Pavel, cât și ceilalți propovăduiau același lucru. Și au mai amintit: Vorba voastră să fie: „Da, da", „Nu, nu". Căci orice este mai mult decât acestea vine din rău (Matei 5:37), ca să nu se tâlcuiască Evanghelia în felurite.

27. Dacă este de necrezut că Apostolii fie nu au cunoscut plinătatea predicării, fie nu au comunicat tuturor întregul conținut al Regulii de Credință, să vedem: poate că Apostolii au transmis totul deschis și pe deplin, dar bisericile, din vina lor, au primit totul nu așa cum li s-a propovăduit. Să știți, așadar, că ereticii aduc toate acestea ca o ocazie pentru mici capricii. Ei arată că Apostolul a mustrat bisericile corupte: Galateni neînțelepți, cine v-a vrăjit? (Galateni 3:1) și: Mergeați așa de bine, cine v-a împiedicat? (5:7); și chiar la început: Mă minunez că v-ați întors atât de repede la o altă evanghelie de la Cel ce v-a

chemat prin har (1:6). De asemenea, este scris și corintenilor că sunt încă trupești și se hrănesc încă cu lapte și sunt nepotriviți pentru hrană tare (1 Corinteni 3:1-2) și cred că știu ceva, în timp ce încă nu știu ce ar trebui să știe (8:2). Dacă se referă la defectele bisericilor, să creadă în cele corectate. Să cunoască și acele biserici, de cunoașterea și comuniunea cărora apostolul se bucură și îi mulțumește lui Dumnezeu: căci ele, împreună cu acelea corupte, împărtășesc chiar acum dreptul la o singură învățătură.

28. Ei bine, să recunoaștem acum că toate bisericile au căzut în eroare, că însuși apostolul a fost indus în eroare, în timp ce a mărturisit bine despre unii, și că Duhul Sfânt nu a avut grijă de niciunul dintre ei să-i călăuzească la adevăr (cf. Ioan 14:26), Duh trimis de Hristos și cerut Tatălui în acest scop, ca El să fie învățător al adevărului. Ispravnicul lui Dumnezeu, vicarul lui Hristos, și-a neglijat datoria, permițând bisericilor între timp să înțeleagă și să creadă diferit față de ceea ce El Însuși a propovăduit prin apostoli. Dar este oare probabil ca atâtea și mari biserici să greșească în aceeași credință? Ceea ce se întâmplă printre mulți oameni nu are același rezultat. Prin urmare, erorile din învățătura bisericii trebuie să fi variat. Dar ceea ce este același printre mulți nu este o eroare, ci o tradiție.

Așadar, va îndrăzni cineva să spună că cei care au transmis-o s-au înșelat?

29. Indiferent cum s-ar fi produs eroarea, ea a domnit cel puțin atâta timp cât nu au existat erezii. Pentru eliberarea ei, adevărul îi aștepta pe unii marcioniți și valentinieni: și între timp Evanghelia a fost învățată greșit, credința a fost crezută greșit, mii de mii au fost botezați greșit, atâtea fapte de credință au fost săvârșite greșit, atâtea minuni săvârșite greșit, atâtea daruri primite greșit, atâtea rituri și slujbe săvârșite greșit, în final, atâția martiri încoronați greșit! Și dacă toate acestea nu au fost greșite și în zadar, atunci cum au fost făcute lucrările lui Dumnezeu înainte de a fi descoperit ce fel de Dumnezeu erau aceste lucrări? Cum puteau exista creștini înainte de a fi găsit Hristos? Cum puteau exista erezii înainte de adevărata doctrină?

De fapt, desigur, adevărul precede chipul său, asemănarea urmează lucrul. Într-adevăr, este complet absurd să credem că erezia există înaintea învățăturii adevărate, fie și numai pentru că însăși această învățătură a anunțat: ereziile vor exista și trebuie să ne ferim de ele. Pentru biserica care poseda această învățătură, s-a scris - sau, mai degrabă, însăși învățătura își instruiește biserica: Chiar dacă un înger din cer ar propovădui altfel decât am propovăduit noi, să fie anatema (Galateni 1:8).

30–32 . Ereticii nu îndrăznesc să pretindă adevărul pentru că sunt mai târziu decât acesta. Exemple de diverse erezii

30. Unde era atunci Marcion, marinarul pontic, devotat doctrinei stoice [305] ? Unde era Valentinus, devotat doctrinei platonice? Căci se știe că nu cu mult timp în urmă, aproape în timpul domniei lui Antoninus [306] , și la început au recunoscut doctrina universală în Biserica Romană, în episcopatul fericitului Eleutherius [307] - până când, pentru pofta lor constantă și neliniștită (cu care i-au corupt pe frați), au fost expulzați o dată și de două ori, și Marcion cu două sute de mii de sesterți, pe care i-a contribuit

bisericii [308] ; iar în vremurile recente, excomunicați pentru totdeauna, au răspândit otrava doctrinei lor. După aceasta, Marcion, după ce s-a pocăit public, a fost pus în fața condiției de a primi împărtășania în cazul în care i-ar reda bisericii pe cei pe care îi învățase spre distrugerea lor - dar moartea l-a anticipat. Căci era necesar să existe erezii (1 Corinteni 11:19). Însă ereziile nu sunt deloc bune, pentru că erau necesare, ca și cum răul nu ar fi fost necesar. Căci era necesar ca Domnul să fie trădat, dar vai de trădătorul (Marcu 14:21)! Nimeni să nu apere erezia pe acest temei. Dacă trebuie să examinăm genealogia lui Apelles, el nu este mai vechi decât Marcion, mentorul și învățătorul său. După ce s-a însurat cu o femeie, acest apostat al abstinenței lui Marcion [309] a părăsit fața „prea sfântului" învățător pentru Alexandria. De acolo s-a întors după câțiva ani, fără să se fi îmbunătățit deloc (cu excepția faptului că a încetat să mai fie marcionit) și s-a însurat cu o altă femeie, faimoasa fecioară Filumena, despre care am vorbit mai sus (cap. 6) (ea a devenit mai târziu o desfrânată teribilă), aceeași, înșelată de farmecele căreia a scris revelațiile pe care le-a primit de la ea. Există încă oameni în viață care își amintesc de ele, chiar și propriii lor ucenici și adepți, care, prin urmare, nu pot nega că sunt din timpuri recente. Totuși, așa cum a spus Domnul, ei sunt osândiți prin faptele lor (Matei 7:16). Căci dacă Marcion a separat Noul Testament de Vechiul, atunci el a fost mai târziu decât ceea ce a împărțit, pentru că nu putea despărți ceea ce nu era unul. Prin urmare, unitatea dinaintea împărțirii și împărțirea ulterioară arată că cel care a împărțit a fost mai târziu. Iar Valentin, care interpretează Scriptura diferit și, fără îndoială, o corectează, arată clar că tot ceea ce a corectat (ca fiind anterior eronat) a existat înainte de el. I-am menționat ca fiind cei mai notabili și constanți denaturători ai adevărului. Dar pe lângă ei există și un anume Nigidius și Hermogenes [310]...și mulți alții încă rătăcesc, pervertând căile Domnului. Pot să-mi arate din ce autoritate provin? Dacă predică un alt dumnezeu, de ce folosesc lucrările, scrierile și numele acelui Dumnezeu împotriva căruia predică? Dacă sunt aceleași, de ce într-un mod diferit? Să dovedească faptul că sunt noi apostoli: să proclame că Hristos a coborât din nou, că a învățat din nou, că a fost răstignit din nou, că a murit din nou, că a înviat. Căci, așa cum a descris apostolul, așa obișnuia să acționeze [311] : le-a dat apostolilor puterea de a săvârși aceleași semne pe care le-a făcut el însuși. De aceea, doresc ca și minunile lor să fie făcute cunoscute. Într-un singur lucru recunosc marea lor lucrare de minuni, în care ei rivalizează în mod pervers cu apostolii: i-au transformat pe morți în vii, iar aceștia îi fac pe cei vii morți.

31. Însă, după ce am încheiat această digresiune, voi trece la dovada că adevărul este primar, iar falsitatea este secundară. Și, în confirmarea acestui fapt, voi face referire la parabola conform căreia sămânța bună a pâinii a fost semănată de Domnul înainte ca sămânța falsă a neghinei să fie adăugată de vrăjmaș, diavolul (cf. Matei 13:37-39). Într-un sens propriu, diferența doctrinei este descrisă aici, căci în alte locuri cuvântul lui Dumnezeu este asemănat cu sămânța. Prin urmare, prin însăși consecvența se dovedește că numai ceea ce a fost transmis inițial a venit de la Domnul și este adevărat; dar ceea ce a fost introdus mai târziu este străin și fals. Această judecată va avea putere pentru orice erezii viitoare care nu au nicio bază susținută de cunoaștere care să le permită să pretindă adevărul.

32. Totuși, dacă vreo erezie îndrăznește să se întoarcă la vremurile apostolice, pentru a se prezenta drept tradiție apostolică (din moment ce existau odată cu apostolii), putem

răspunde: Dar atunci să arate temeliile bisericilor lor și să dezvăluie succesiunea episcopilor lor, mergând de la început prin succesiune, astfel încât primul a avut ca învățător și predecesor unul dintre apostoli sau dintre oamenii apostolici (dar unul care a fost constant cu apostolii). Căci bisericile apostolice își dovedesc poziția tocmai în acest fel. De exemplu, biserica din Smirna îl numește pe Policarp, care a fost numit de Ioan, episcop al său, iar biserica romană îl numește pe Clement, care a fost numit de Petru , [312] . În același fel, alte biserici arată în care oameni, numiți de apostoli ca episcopi, au vlăstari ai sămânței apostolice. Să inventeze și ereticii ceva similar. Ce le mai rămâne lor ce nu este permis după blasfemia lor? Dar chiar dacă ar fi inventat-o, nu vor avansa deloc, căci doctrina lor, atunci când este comparată cu cea a apostolilor, va arăta prin însăși diferența și opoziția sa că nu a fost deloc creată de un apostol sau de un om apostolic. Căci, așa cum apostolii nu au învățat nimic contrar apostolilor, tot așa oamenii apostolici nu au proclamat nimic contrar apostolilor; căci cei care au învățat de la apostoli nu puteau predica altfel. Prin același exemplu vor judeca acele biserici care, deși nu revendică pe niciunul dintre apostoli sau oameni apostolici drept fondatori ai lor (căci au apărut mult mai târziu și apar constant chiar și acum), sunt unanime într-o singură credință și, prin urmare, nu sunt considerate mai puțin apostolice din cauza consanguinității doctrinelor. Prin urmare, fie ca toate ereziile care sunt chemate la răspundere de bisericile noastre să arate în oricare dintre cele două moduri că se consideră apostolice. Dar ele nu sunt astfel și nu vor putea dovedi că sunt astfel și nici nu vor putea obține pace și comuniune de la bisericile apostolice (dintr-un motiv sau altul); adică, nu sunt în niciun fel apostolice tocmai din cauza diferenței dintre învățăturile și credința lor.

33–34 . Ereziile au fost prezise și condamnate înainte de a apărea.

33. La aceasta adaug o examinare a doctrinelor care erau curente la acea vreme, sub apostoli, și pe care apostolii înșiși le-au arătat și condamnat. Căci este cu atât mai ușor să le demascăm dacă se descoperă că existau deja atunci sau că proveneau din sămânța celor care existau deja atunci. Pavel, în prima sa scrisoare către Corinteni, îi mustră pe cei care neagă învierea și se îndoiesc de ea (cf. 15:12). Aceasta este de fapt opinia saducheilor [313] , o parte din care este adoptată de Marcion, Apelles, Valentinus și toți ceilalți care distrug doctrina învierii trupului. Și adresându-se galatenilor, îi mustră pe cei care respectă legea și apără circumcizia (cf. 5:2:4): aceasta este erezia lui Ebion. Instruindu-l pe Timotei, Pavel îi mustră pe cei care interzic căsătoria (cf. 1 Timotei 4:3), și totuși aceasta este ceea ce învață Marcion și urmașul său Apelles. De asemenea, el îi mustră pe cei care susțineau că învierea avusese deja loc (cf. 2 Timotei 2:18): și aceasta este ceea ce susțin valentinienii despre ei înșiși. Dar când vorbește despre nenumărate genealogii (cf. 1 Timotei 1:4), este recunoscut și Valentinus. În el, Eonul menționat și necunoscut, având un nume nou și mai mult de unul, dă naștere din harul său Minții și Adevărului; și acestea, la rândul lor, dau naștere Cuvântului și Vieții, apoi acestea dau naștere și Omului și Bisericii, și astfel se obțin primii opt Eoni. Din aceștia ies ceilalți zece Eoni și restul de doisprezece Eoni cu nume uimitoare și se obține adevărata fabulă a celor treizeci de Eoni. Același apostol, mustrând pe cei care slujesc elementelor (cf. Coloseni 2:8), arată ceva din învățătura lui Hermogenes, care, introducând materia nenăscută, o asemănă cu Dumnezeul nenăscut și, transformând mama elementelor într-o zeiță, îi poate sluji, căci o

asemănă cu Dumnezeu [314] . Ioan, însă, în Apocalipsa poruncește pedepsirea celor ce mănâncă lucruri jertfite idolilor și comit adulter (2:14). Și acum există nicolaiți, dar alții sunt erezia lui Cain [315] . Și în epistola sa îi numește antihriști în special pe cei care au negat că Hristos s-a arătat în trup și care nu l-au considerat pe Isus Fiul lui Dumnezeu (1 Ioan 4:3): primul a fost apărat de Marcion, iar al doilea de Ebion. Cât despre învățătura lui Simon Magul, care slujește îngerilor, ea însăși a fost considerată idolatrie și a fost condamnată de Apostolul Petru în persoana lui Simon însuși [316] .

34. Așa mi se pare că sunt felurile de doctrine perverse care existau sub apostoli, așa cum știm de la ei înșiși. Și totuși, cu toată varietatea de perversiuni, nu găsim nici măcar o singură doctrină printre ele care să fi stârnit controverse despre Dumnezeu, Creatorul universului. Nimeni nu a îndrăznit să se gândească la un alt Dumnezeu. Au ezitat mai degrabă în privința Fiului decât în privința Tatălui, până când Marcion a introdus un alt Dumnezeu în afară de Creator, singurul bun; până când Apelles a transformat în Creator un înger glorios necunoscut trimis de Dumnezeul suprem, l-a făcut Dumnezeul Legii și al lui Israel, afirmând că este de foc; până când Valentinus i-a risipit eonii și a legat lipsa unui eon de originea lui Dumnezeu Creatorul. Numai lor, lor în primul rând, li s-a revelat adevărul divin și totuși au primit o mai mare demnitate și un har mai mare de la diavol, care chiar și în aceasta a vrut să concureze cu Dumnezeu, pentru a-i distruge pe ucenici înșuși de învățăturile otrăvitoare mai presus de învățător (Luca 6:40), pe care Domnul le-a refuzat. Așadar, toate felurile de erezii, care au existat odată, să-și aleagă timpul existenței lor: din moment ce nu sunt părtași la adevăr, nu contează când au fost. În orice caz, cei care nu au fost numiți apostoli nu ar fi putut exista sub apostoli: dacă ar fi existat, atunci, desigur, ar fi fost numiți ca fiind condamnați la pedeapsă. Dar cei care au fost sub apostoli sunt condamnați chiar prin numele lor. Prin urmare, fie aceleași erezii care au fost grosolane sub apostoli au devenit acum ceva mai subtile și sunt apoi condamnate pe aceleași motive, fie unele au fost mai vechi, iar altele au apărut mai târziu, dar au împrumutat ceva de la cele dintâi, dar apoi, împărtășind cu cele dintâi comunitatea de doctrină, inevitabil împărtășesc cu ele comunitatea de condamnare. Întrucât în ordinea succesiunii au apărut mai târziu, atunci, deși nu au participat la doctrinele condamnate, sunt totuși condamnate doar pe baza timpului apariției lor; sunt mai perverse, pentru că apostolii nici măcar nu le-au menționat pe nume. Din aceasta este cu atât mai evident că sunt chiar aceiași care au fost anunțați atunci ca venind.

35–36 . Sursa adevărului necorupt este autoritatea ecleziastică, bazată pe autoritatea apostolică. Roma ca sursă de autoritate

35. Toate aceste erezii, fiind puse în judecată de cererile noastre și demascate, fie că au apărut mai târziu, fie că au fost contemporane cu apostolii (dar la fel de contrare învățăturii lor), condamnate de aceștia în întregime sau doar parțial (dar la fel de condamnate), pot poate să ne prezinte ele însele ca răspuns niște obiecții similare împotriva învățăturii noastre. Dacă neagă adevărul ei, trebuie să dovedească că și ea este o erezie, expunând-o în același mod în care ei înșiși sunt expuși; în același timp, trebuie să indice unde trebuie căutat adevărul, care, după cum este deja clar, nu este la ei. Învățătura noastră nu este în niciun fel ulterioară, ci mai degrabă anterioară tuturor: aceasta este mărturia adevărului, care pretutindeni are întâietate. Nicăieri nu este

condamnată de apostoli, ci dimpotrivă, este apărată: acesta este semnul posesiunii legitime. Căci cei care condamnă orice învățătură străină, dar nu o condamnă pe a noastră, arată prin aceasta că le aparține și, prin urmare, este apărată.

36. Ei bine, atunci! Voi, care doriți să vă exercitați dorința pentru mântuirea voastră, treceți pe lângă bisericile apostolice, în care până în ziua de azi stau amvonele autentice ale apostolilor, în care sunt proclamate scrierile lor autentice [317] , răsunând de vocile lor și dezvăluind imaginea fiecăruia dintre ei. Este Ahaia [318] cea mai apropiată de voi ? Aveți Corint. Dacă sunteți aproape de Macedonia, aveți Filipi, aveți Tesalonic. Dacă puteți merge în Asia, aveți Efes, iar dacă Italia este aproape, atunci Roma, de unde vine și autoritatea pentru noi.

Cât de fericită este această Biserică! Apostolii i-au hrănit toată învățătura cu sângele lor; în ea Petru a fost făcut egal cu Domnul în suferință, Pavel a fost încoronat cu moartea lui Ioan, în ea Apostolul Ioan, după ce a fost scufundat în untdelemn clocotit, nu a suferit nimic și a fost exilat pe o insulă [319] . Să vedem ce a învățat ea, ce a propovăduit, în comunicarea prietenoasă cu bisericile africane. Ea recunoaște un singur Dumnezeu, Creatorul universului, și pe Iisus Hristos, născut din Fecioara Maria, Fiul lui Dumnezeu Creatorul și învierea trupului. Ea combină Legea și Profeții cu Evangheliile și scrierile apostolice, din care își trage credința, o semnează cu apă, o îmbracă cu Duhul Sfânt, o hrănește cu sacramentul împărtășaniei, încurajează martiriul și nu acceptă pe nimeni care este împotriva acestei învățături. Aceasta este doctrina care, nu voi spune, a prezis ereziile viitoare, dar din care au apărut ereziile. Totuși, ele nu au devenit din ea, de îndată ce s-au opus ei. Căci chiar și din sămânța măslinului cel roditor, cel mai bun și cel mai adevărat se naște un măslin noduros și sălbatic, iar din sămânța celui mai plăcut și mai dulce smochin crește un smochin sălbatic, sterp și gol. Așa este și cu ereziile: deși din trunchiul nostru, dar nu din neamul nostru; deși din sămânța adevărului, dar sălbatic din minciună.

37–40 . Încercările ereticilor de a denatura Scriptura dovedesc că aceasta nu le aparține.

37. Dacă este adevărat că ni se atribuie adevărul, deoarece avem acea Regulă de Credință pe care Biserica a primit-o de la Apostoli, Apostolii de la Hristos și Hristos de la Dumnezeu, atunci sensul afirmației noastre este păstrat; și anume, că ereticii nu ar trebui admiși la dispute despre Scriptură, căci dovedim fără Scriptură că nu au nicio legătură cu Scriptura. Dacă sunt eretici, nu pot fi creștini, căci nu trebuiau să primească doctrina de la Hristos; au acceptat-o din proprie alegere și, prin urmare, au primit numele de eretici. Și, din moment ce nu sunt creștini, nu au dreptul la scrieri creștine. Lor li se poate spune pe bună dreptate: Cine ești tu? Când și de unde ai venit? Ce faci printre mine, dacă nu ești al meu? Cu ce drept, spune-mi, Marcion, îmi tai pădurea? Cu a cui permisiune, Valentinus, îmi întorci izvoarele? Cu ce autoritate, Apelles, îmi muți hotarele? Ce semănați și pasceți voi alții aici după bunul plac? Acesta este domeniul meu, mi-a aparținut din vremuri străvechi, am rădăcini puternice - chiar de la acei conducători cărora le-a aparținut totul. Eu sunt [Biserica], moștenitorul apostolilor. Îmi asum așa cum au dispus ei în testamentul lor, așa cum au încredințat credinței, așa cum au confirmat prin jurământ [320] . Dar pe voi v-au dezmoștenit pentru totdeauna și v-au respins ca pe străini, ca pe dușmani. De ce

sunt atunci ereticii străini și dușmani apostolilor, dacă nu din cauza împotrivirii învățăturii lor, pe care fiecare a creat-o sau a primit-o după propria voință, în sfidarea apostolilor?

38. Prin urmare, corupția Scripturii și a interpretărilor ei trebuie căutată acolo unde se dezvăluie diferențele de doctrină. Căci oricine a intenționat să învețe diferit trebuie să fi folosit mijloacele de predare diferite. Și nu ar fi putut învăța diferit dacă nu ar fi avut alte mijloace de predare. Și așa cum nu ar fi putut învăța fără a corupe aceste mijloace, tot așa și noi nu am fi avut o doctrină intactă fără integritatea a ceea ce este expusă această doctrină. Dar suntem nemulțumiți de ceva din cărțile noastre? Ce am adus noi din propriile noastre pentru a corecta ceva din Scriptură care este contrar acesteia, fie prin eliminare, fie prin adăugare, fie prin schimbare? Ceea ce este Scriptura de la bun început, așa suntem și noi. Am ieșit din ea înainte ca ea să devină diferită, înainte ca voi să o distorsionați. Dar, din moment ce fiecare corupție trebuie considerată ca ceva ulterior și cel puțin ca ceva datorat geloziei (care nu apare niciodată înainte de ceea ce este geloasă și nu apare niciodată odată cu ea), orice persoană rațională va considera incredibil că noi, care am fost primii și am venit din Scriptura însăși, o corupăm cu un text corupt, în timp ce cei care au fost atât mai târziu, cât și contrari ei nu ar trebui să facă acest lucru. Unul corupe Scriptura cu mâna sa, altul distorsionează sensul printr-o interpretare coruptă. Căci, deși Valentinus folosește aparent textul necorupt, el a atins adevărul cu mai multă viclenie decât Marcion. Căci Marcion a folosit direct și deschis sabia, și nu stilul, întrucât a comis uciderea Scripturii în propriul său scop [321] . Valentinus l-a cruțat, pentru că nu a adaptat Scriptura la subiectul său, ci subiectul său la Scriptură; și totuși a luat mai mult și a adăugat mai mult, eliminând sensul propriu al cuvintelor individuale și introducând un altul, care nu există în realitate.

39. Așa sunt uneltirile duhurilor răutății (Efeseni 6:12), pe care, fraților, trebuie să le combatem și să le înțelegem pe deplin; ele sunt necesare pentru credință, pentru ca cei aleși să se arate și cei răi să fie descoperiți. Din acest motiv, duhurile au puterea și capacitatea de a născoci erori și de a învăța în ele. Dar nu ar trebui să ne mirăm de acest lucru ca fiind ceva imposibil și inexprimabil, căci exemple ale unei astfel de abilități se găsesc chiar și în scrierile păgâne. Și acum putem vedea cum Virgil este transformat într-o cu totul altă poveste, iar conținutul este adaptat versurilor, iar versurile conținutului. De exemplu, Hosidius Geta și-a făcut tragedia Medeea [322] în întregime din Virgil , iar una dintre rudele mele a împrumutat de la același poet, printre alte lucrări ale sale, Tabloul lui Cebes [323] . „Homerocenton” este numele dat de obicei celor care își fac propriile compoziții din cântecele lui Homer, așa cum se coase ceva întreg din multe bucăți [324] așezate ici și colo. Însă scrierile divine sunt cu siguranță mai abundente în cel mai variat material pentru o astfel de lucrare. Nu risc nimic dacă spun că Scriptura însăși, prin voia lui Dumnezeu, este astfel alcătuită încât oferă material ereticilor - căci citesc: Trebuie să existe erezii, iar fără Scriptură acestea nu pot exista.

40. În cele din urmă, ne întrebăm: cine insuflă cunoașterea a ceea ce este potrivit ereziilor? Desigur, diavolul, a cărui treabă este să pervertească adevărul, care imită chiar și sfintele sacramente în mistere idolatre. Și el însuși botează pe unii, și anume pe cei care cred în el și îi sunt credincioși: promite în schimb îndepărtarea păcatelor în această

fântână [325] . Și dacă îmi amintesc încă, Mithra desenează acolo (adică în împărăția diavolului) semne pe frunțile soldaților săi [326] , celebrează și ofranda pâinii, prezintă o imagine a învierii și poartă o cunună sub sabie [327] . Ce altceva? Căci el a stabilit și monogamia pentru marele său preot [328] ; are fecioare și există asceți (continentes). Mai departe, dacă ne întoarcem la superstițiile lui Numa Pompilius [329] , dacă luăm în considerare îndatoririle preoților, însemnele și privilegiile lor, serviciile sacrificiale, obiectele și vasele sacre ale preoților înșiși, în cele din urmă, grija măruntă pentru ispășire și jurăminte, - atunci nu va fi clar că diavolul imită ritualul mărunt al legii iudaice? Și cu siguranță, cel care cu o astfel de imitație prefăcută a căutat să exprime în lucrările idolatriei chiar mijloacele (res) prin care se săvârșesc misterele lui Hristos, fără îndoială și cu același scop a căutat și a putut adapta textele divine și scrierile oamenilor sfinți la o credință ciudată și imitativă, împrumutând gând din gând, cuvinte din cuvinte, parabole din parabole. Prin urmare, nimeni nu ar trebui să se îndoiască de faptul că impietatea spirituală este introdusă de diavol și nici că ereziile sunt identice cu idolatria, căci sunt de aceeași origine și scop ca idolatria. Ei inventează un alt dumnezeu contrar Creatorului sau, dacă recunosc un singur Creator, propovăduiesc despre El lucruri care nu sunt conforme cu adevărul. Prin urmare, orice minciună despre Dumnezeu este un fel de idolatrie.

41–43 . Răutatea ereticilor este evidențiată de modul lor de viață pervers; iar aici adevărul aparține Bisericii

41. Nu voi omite să descriu însăși modul de viață al ereticilor, cât de frivol, cât de fragil, cât de pământesc și uman, fără demnitate, fără autoritate, fără rânduială bisericească, în deplină concordanță cu credința lor. În primul rând, nu este clar cine este aici un catehumen, cine este un credincios [330] - intră împreună, ies împreună, ascultă împreună, se roagă împreună; căci chiar și păgânii, dacă vin, vor arunca lucrurile sfinte câinilor și mărgăritarele porcilor - chiar dacă acestea nu sunt reale. Ei vor să considere distrugerea rânduielii bisericești drept simplitate, grija pentru care printre noi o numesc o decorațiune goală. Ei împărtășesc comuniunea bisericească cu toți cei de pretutindeni: pentru ei nu înseamnă nimic (chiar dacă toți învață diferit), deoarece toți sunt unanimi în dorința lor de a răsturna unicul adevăr. Toți sunt aroganți, toți promit cunoaștere. Printre ei, catehumenii devin credincioși înainte de a învăța credința; și cât de îndrăznețe sunt femeile însele - eretice! Îndrăznesc să învețe, să certe, să scoată duhuri, să promită vindecare și poate chiar să boteze. Hirotoniile ereticilor sunt necugetate, frivole, dezordonate: uneori numesc neofiți, alteori pe cei care au îndeplinit slujbe seculare, alteori apostații noștri - pentru a-i păstra cu onoruri, dacă nu-i pot păstra cu adevărul. Nicăieri nu este atât de ușor să avansezi în funcție ca în tabăra răzvrătiților, căci chiar și rămânerea acolo este considerată un merit. Și de aceea au astăzi un episcop, mâine altul; astăzi diacon este cel care mâine va fi citeț, preot este cel care mâine va deveni laic: căci încredințează treburile preoțești chiar și laicilor.

42. Și ce vom spune despre folosirea cuvântului de către ei? Căci ei nu sunt ocupați cu convertirea păgânilor, ci cu pervertirea noastră. Ei caută slava mai degrabă în a-i doborî pe cei care stau în picioare, decât în a-i ridica pe cei care zac. Și, întrucât lucrarea lor nu provine din propria lor zidire, ci din distrugerea adevărului, ei o subminează pe a noastră

pentru a le ridica pe ale lor. Luați-le legea lui Moise, luați-i pe profeți și pe Dumnezeul Creator și ce vor putea ei atunci să acuze? Se dovedește că sunt mai capabili să dărâme clădiri în picioare decât să ridice ruine zăcând. Numai din acest motiv arată smerenie, curtoazie și supunere; în rest, nu cunosc respect nici măcar pentru conducătorii lor. Acesta este motivul pentru care aproape că nu există schisme printre eretici; chiar dacă există, nu sunt evidente. Unitatea lor este schisma lor. Aș minți dacă aș spune că în mijlocul lor nu își încalcă nici măcar propriile reguli de credință, căci fiecare schimbă ceea ce a primit după bunul plac, așa cum cel care a transmis-o a inventat după bunul plac. Și faptele ulterioare însele le dezvăluie natura și imaginea originii lor. Valentinienilor li se permite același lucru ca lui Valentinus, marcioniților același lucru ca lui Marcion: să reînnoiască credința după bunul plac. În cele din urmă, o examinare atentă a tuturor ereziilor relevă faptul că acestea diferă în multe privințe de fondatorii lor. Mulți nici măcar nu au biserici: fără mamă, fără refugiu, fără credință, rătăcesc ca niște exilați fără valoare.

43. S-a observat deja cât de strânse sunt relațiile ereticilor cu numeroși magicieni, șarlatani, astrologi, filozofi - cu cei, desigur, care sunt dedați poftei. Caută și vei găsi - ei nu uită niciodată acest lucru. Și în această măsură, calitatea credinței lor poate fi judecată după modul lor de viață: severitatea moralei este un indicator al demnității credinței. Ei neagă frica de Dumnezeu - prin urmare, totul le este permis și totul este distrus. Și unde altundeva nu este temut Dumnezeu, dacă nu acolo unde nu este? Unde nu este Dumnezeu, acolo nu este adevăr; și unde nu este adevăr, acolo o astfel de disciplină este inevitabilă. Și unde este Dumnezeu, acolo este frica de Dumnezeu, care este începutul înțelepciunii (Ps. 110:10; Proverbe 1:7). Unde este frica de Dumnezeu, acolo este seriozitate demnă, hărnicie sârguincioasă, grijă grijulie, hirotonire atentă, părtășie deliberată, promovare prin merit, supunere respectuoasă, slujire devotată, înfățișare smerită, o biserică unită și totul este al lui Dumnezeu.

44–45 . Avertisment pentru eretici. Promisiunea de a respinge (pe baza principiilor generale stabilite mai sus) diverse erezii particulare.

44. Astfel, mărturiile enumerate ale strictei noastre discipline bisericești sporesc dovezile adevărului nostru: nu este de folos nimănui să se sustragă de el cel care își amintește de judecata viitoare - și trebuie să ne înfățișăm cu toții înaintea scaunului de judecată al lui Hristos (2 Corinteni 5:10), pentru a da socoteală mai întâi de credința însăși. Ce vor spune atunci cei care au pângărit credința feciorească transmisă lor prin adulter eretic? Ei, cred, se vor îndreptăți prin faptul că nici Hristos, nici apostolii Săi nu le-au anunțat vreodată nimic despre învățăturile viitoare, false și perverse, și nu le-au poruncit să se ferească și să se ferească de ele. Atunci Hristos și apostolii vor trebui să recunoască faptul că ei înșiși (și nu ereticii) sunt de vină - căci nu ne-au avertizat dinainte [331] . Atunci ereticii vor aduce multe argumente în apărarea autorității fiecărui învățător eretic: ei, spun ei, au confirmat în special adevărul învățăturii lor prin învierea morților, vindecarea bolnavilor, prezicerea viitorului, astfel încât au fost considerați pe bună dreptate apostoli. (Ca și cum n-ar fi fost scris că vor veni mulți care vor face mari minuni pentru a întări înșelăciunea predicii lor false.) Și vor merita iertare! Cei care, amintindu-și cu exactitate avertismentele Domnului și ale apostolilor, rămân într-o credință neatinsă, cred că se vor

îndoi de mila pentru ei înșiși, căci Domnul le va răspunde: „Am prezis clar că vor fi învățători falși în numele Meu - și în numele profeților și chiar al apostolilor; și le-am poruncit ucenicilor Mei să vă predice același lucru. Odată pentru totdeauna le-am încredințat apostolilor Mei Evanghelia și învățătura aceleiași reguli de credință. Dar, din moment ce nu ați crezut, am binevoit să schimb ceva în ea mai târziu. Căci am promis chiar și învierea trupului, dar am judecat că nu sunt în stare să o împlinesc. Am declarat că sunt născut din Fecioară, dar mai târziu acest lucru Mi s-a părut rușinos. L-am numit Tată al Meu pe Cel care a creat soarele și ploile, dar un altul, un Tată mai bun, M-a acceptat. V-am interzis să ascultați de eretici, dar M-am înșelat...” Astfel de gânduri îi captivează pe cei care, abătându-se de la adevărata credință, sunt expuși pericolului [332] .

45. Acum însă am încheiat argumentația noastră generală împotriva tuturor ereziilor; obiecții certe, juste și inevitabile cer să refuzăm să le discutăm pe Sfânta Scriptură. În ceea ce privește restul, dacă este mila lui Dumnezeu, vom răspunde separat unor eretici [333] . Dar celor care citesc acestea cu adevărată credință, pace și milă de la Dumnezeul nostru Iisus Hristos în veci de veci.

Împotriva lui Praxeas (Adversus Praxean)

Traducerea a fost realizată (conform publicației: Corpus Christianoram. Seria Latina II, ed. E. Kroymann, E. Evans. Brepols, 1954. Pp. 1159–1205) de către un grup de studenți de la Universitatea Ortodoxă Rusă, editată de A. R. Fokin. (Revista Alpha and Omega. Nr. 1 (27) — Nr. 2 (28) , 2001)

Traducerea a fost realizată (conform publicației: Corpus Christianoram. Seria Latina II, ed. E. Kroymann, E. Evans. Brepols, 1954. Pp. 1159–1205) de către un grup de studenți de la Universitatea Ortodoxă Rusă, editată de A. R. Fokin. (Revista Alpha and Omega. Nr. 1 (27) — Nr. 2 (28) , 2001)

Capitolul 1. Praxeas și erezia sa

1. Diavolul luptă împotriva adevărului în felurite moduri. Uneori caută să-l distrugă sub pretextul apărării lui. [De data aceasta] insistă că există un singur Domn, Creatorul Atotputernic al lumii, pentru a născoci o erezie pe baza afirmației unității Sale. Diavolul spune că Însuși Tatăl S-a pogorât în Fecioară, S-a născut din Ea, a pătimit El Însuși și, în final, că El Însuși este Hristosul. Acest șarpe a uitat că atunci când L-a ispitit pe Hristos după botezul lui Ioan, S-a apropiat de Fiul lui Dumnezeu, căci știa că Dumnezeu are un Fiu, știa acest lucru chiar din Sfânta Scriptură, pe baza căreia și-a construit ispita: Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, poruncește ca pietrele acestea să se facă pâini (Matei 4:3). Și, de asemenea: Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-te jos de aici, căci scris este: „El va porunci îngerilor Săi cu privire la tine”, adică Tatăl va porunci și te vor ridica în mâini, ca nu cumva să-ți lovești piciorul de vreo piatră (Matei 4:6; Ps. 91:11-12). Sau poate că mustra Evanghelia pentru că minte, spunând în realitate: „Să-L vadă Matei și Luca, dar Eu am venit la Dumnezeu Însuși, L-am ispitit pe Cel Atotputernic față către față. Numai pentru aceasta am venit ca să-L ispitesc. Dimpotrivă, dacă acesta ar fi fost Fiul lui

Dumnezeu, poate că n-aș fi binevoit să-L observ.” Totuși, diavolul însuși este un mincinos de la început (Ioan 8:44), indiferent pe cine i-a câștigat de partea sa, cum ar fi Praxeas.

Căci Praxeas a fost primul care a adus acest fel de eroare din Asia în țara romană, un om altfel neliniștit [334] , în plus, umflat peste măsură de laudoarea martiriului doar pentru că experimentase neplăcerile ușoare și de scurtă durată ale închisorii. Dar chiar dacă Praxeas și-ar fi dat trupul pentru a fi ars, nu i-ar fi fost de niciun folos (1 Corinteni 13:3), căci nu are dragoste pentru Dumnezeu, al cărui har s-a împotrivit. Căci atunci când Episcopul Romei [335] recunoscuse deja profețiile lui Montanus, Priscăi și Maximillei [336] și prin această recunoaștere adusese pacea mult așteptată Bisericilor din Asia și Frigia, atunci Praxeas, răspândind vehement minciuni despre acești profeți și bisericile lor și invocând autoritatea predecesorilor episcopului [în scaunul roman], l-a obligat să-și amintească scrisorile de pace pe care le trimisese deja și să se abată de la acceptarea harismelor [337] . Astfel, Praxeas a săvârșit două fapte diabolice la Roma: a alungat profețiile și a introdus erezia, adică L-a alungat pe Mângâietor și L-a răstignit pe Tatăl. În timp ce mulți dormeau în simplitatea doctrinei, neghina lui Praxeas, semănată recent și aici [338] , a dat rod și, răspândindu-se de acolo [339] , părea deja dezrădăcinată datorită celui pe care Dumnezeu a vrut [să-l aleagă]. În cele din urmă, acest „învățător” continuă să adere la opiniile sale anterioare pentru a evita corecția, [despre care] propria sa semnătură rămâne la „chimii” [340] , printre care s-a întâmplat acest lucru [341] . Și după aceasta [despre el] nu se mai aude nimic. Dar ulterior ne-am separat de „chimii” prin recunoașterea și apărarea Mângâietorului [342] . Și aceste neghine și-au răspândit apoi semințele peste tot, deși o vreme au rămas ascunse prin ipocrizie și înșelăciune, iar acum au încolțit din nou. Dar vor fi dezrădăcinate din nou, dacă Domnul vrea, chiar acum; dar dacă nu acum, atunci în ziua lor, când toate roadele rele vor fi adunate și, împreună cu alte ispite, vor fi arse cu foc nestins (Matei 3:12; 13:30).

Capitolul 2. Crezul, care conține misterul dispensației, care determină prezența în Dumnezeu a unei singure esențe și a Trei Persoane

2. [Ereticii susțin, așadar, că] după un anumit timp s-a născut Tatăl și a pătimit Tatăl, chiar Domnul Dumnezeu Atotputernicul, pe care îl proclamă a fi Iisus Hristos. Noi însă întotdeauna, și acum mai ales, fiind învățați de Mângâietorul, adică Învățătorul a tot Adevărul, credem într-unul Dumnezeu, păstrând în același timp acea distribuție [a Persoanelor în Dumnezeu] pe care o numim οικονομιαν [343] . Conform acesteia, Unul Dumnezeu are Cuvântul Său, Care a venit de la El și prin Care toate lucrurile au început să fie și fără de Care nimic nu a început să fie (Ioan 1:3). Noi credem că El a fost trimis de la Tatăl la Sfânta Fecioară și S-a născut din Ea, Dumnezeu și om, Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului, numit Iisus Hristos. Noi credem, de asemenea, că El a pătimit, a murit și a fost îngropat după Scripturi și a fost înviat de Tatăl și a fost înălțat din nou la cer și șade de-a dreapta Tatălui și va veni să judece viii și morții. Apoi a trimis, așa cum a făgăduit, de la Tatăl pe Duhul Sfânt, Mângâietorul, Sfințitorul credinței celor ce cred în Tatăl și în Fiul și în Duhul Sfânt.

Această regulă [de credință] provine inițial din însăși Evanghelie, înainte de oricare dintre ereticii antici, ca să nu mai vorbim de noul Praxeas, care confirmă originea foarte ulterioară a tuturor ereticilor, precum și însăși noutatea noului Praxeas. Această condamnare se aplică în mod egal tuturor ereziilor: tot ce este primar este adevărat, iar tot ce este secundar este fals. Însă, deși rezervăm această respingere fundamentală pentru instruirea și îndemnul oricui, trebuie să dăm loc discuțiilor, ca să nu pară că am condamnat vreo erezie fără nicio examinare prealabilă. Și cu atât mai mult acea erezie care crede că deține adevărul în toată puritatea sa, deoarece crede că un singur Dumnezeu nu trebuie crezut în alt mod decât considerând Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt ca fiind aceeași [Persoană]. Ca și cum ar fi imposibil ca Ei toți să fie Unul în așa fel încât toți să purcedă de la Unul cu unitatea esenței Lor! Căci în acest fel nu este mai puțin păstrată taina dispensațiunii, care dispune Unitatea în Treime, producând Trei - Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Și Trei nu prin poziție, ci prin grad, nu prin esență, ci prin formă, nu prin putere, ci prin specie. Într-adevăr, Ei au o esență, o poziție și o putere, pentru Un Dumnezeu, de la Care aceste grade, forme și specii - Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt - provin [344] . Cum [Ei] admit numărul [plural] fără diviziune, tratatul nostru va arăta mai departe.

Capitolul 3. Principiul monarhiei (autocrației) nu este contrazis de prezența altor persoane guvernante de către monarh

3. Într-adevăr, acești simpli, ca să nu spunem ignoranți și proști, care formează întotdeauna cea mai mare parte a credincioșilor [345] , pornesc de la faptul că însăși regula credinței se referă de la mulțimea zeilor lumii la Dumnezeul Unic și Adevărat și, neînțelegând că trebuie să credem în Dumnezeul Unic, ci împreună cu economia Lui, se tem de această economia. Ei consideră numărul și distribuția Treimii ca fiind o divizare a Unității Sale, pe când, de fapt, Unitatea, producând Treimea din Sine Însăși, nu este distrusă de Ea, ci este păstrată. Astfel, ei declară public că noi predicăm doi și chiar trei [Dumnezei] și se consideră închinători ai Dumnezeului Unic, ca și cum Unitatea contractată nejustificat nu duce la erezie, iar Treimea extinsă rațional nu constituie Adevărul.

„Noi aderăm la monarhie”, spun ei, și pronunță acest cuvânt [grecesc] în latină atât de tare și atât de abil, încât s-ar putea crede că înțeleg monarhia la fel de bine cum o proclamă. Dar ei sunt obișnuiți să spună „monarhie” în latină și nu vor să înțeleagă sensul cuvântului grecesc „dispensație”. Eu însă, dacă folosesc ceva din ambele limbi, nu aș putea desemna monarhia altfel decât ca o singură putere. Dar o astfel de monarhie, ca aparținând cuiva singur, nu-l împiedică pe cel căruia îi aparține să aibă un fiu sau să se facă fiu, sau să-și exercite puterea monarhică prin cei pe care îi dorește. Și voi spune că nu există o astfel de stăpânire care să aparțină unei singure persoane într-o asemenea măsură și să fie atât de unică, într-un cuvânt, să fie o astfel de monarhie, încât să nu poată fi guvernată și prin alții, cei mai apropiați de monarh, pe care el însuși i-a ales să-i guverneze. Și dacă cel căruia îi aparține monarhia ar avea un fiu, aceasta nu ar fi divizată și nu ar înceta să mai fie monarhie, doar pentru că și fiul a devenit părtaș la ea. Căci aparține în mod preeminent celui de la care este comunicată fiului. Și în măsura în care îi aparține, este o monarhie, care este menținută de două persoane legate între ele. Prin urmare, Monarhia Divină, chiar dacă este guvernată de legiuni și armate îngerești, așa

cum este scris: Mii de mii I-au slujit și de zece mii de ori zece mii au stat înaintea Lui (Daniel 7:10), nu încetează să aparțină Unuia și nu încetează să fie o monarhie, deși este guvernată de o mulțime atât de mare de Puteri. Cum se poate atunci ca Dumnezeu în Fiul și în Duhul Sfânt, care au primit al doilea și al treilea loc ca părtași la esența Tatălui, să sufere o diviziune și o dispersare pe care nu o experimentează într-un număr atât de mare de Îngeri, atât de străini de esența Tatălui? Crezi că cei care sunt mădularele, depozitele, organele, însăși puterea și întregul sistem al monarhiei, o distorsionează? Dar acest lucru nu este adevărat. Vreau să exersezi înțelegerea esenței lucrului, mai degrabă decât pronunțarea cuvintelor. Trebuie să știți că distrugerea monarhiei are loc atunci când apare o altă putere, cu propriile sale condiții și propriul statut și, prin urmare, rivală [cu prima]. Când, de exemplu, cu Marcion, este introdus un alt Dumnezeu, opus Creatorului, sau chiar mai mulți [zei], ca la valentinieni și proto-dicieni [346] . Atunci are loc denaturarea monarhiei, întrucât Creatorul este abolit.

4. Dar, din moment ce nu-l produc pe Fiul din afară, ci din însăși esența Tatălui [347] , care nu face nimic fără voia Tatălui și primește toată puterea de la Tatăl, cum pot distruge credința în monarhie, pe care o păstrez în Fiul ca fiind transmisă Fiului de la Tatăl? Aici trebuie să vorbesc și despre Treilea Treaptă [a Dumnezeirii], căci cred că Duhul Sfânt nu purcede de la nimeni altcineva, ci de la Tatăl prin Fiul. Vezi, așadar, dacă nu ești tu cel care este cel mai probabil să distrugă monarhia, prin abolirea rânduirii și distribuirii ei, stabilită în atâtea nume câte a voit Dumnezeu? Și în timp ce [monarhia] își păstrează statutul, este potrivit ca Treimea să fie așa, ca monarhia să fie returnată de Fiu Tatălui, așa cum scrie Apostolul despre sfârșitul tuturor lucrurilor, când Fiul va da puterea lui Dumnezeu și Tatălui: Căci El trebuie să împărățească până va pune pe toți vrăjmașii sub picioarele Sale (1 Cor. 15:25), — adică, conform Psalmului: Șezi la dreapta Mea, până voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut al picioarelor Tale (Ps. 110:1), — Când <…> toate lucrurile Îi vor fi supuse <…> afară de Cel ce I-a supus toate lucrurile <…> atunci și Fiul Însuși va fi supus Celui ce I-a supus toate lucrurile, pentru ca Dumnezeu să fie totul în toți (1 Cor. 15:27-28). Astfel, vedem că Fiul nu împiedică monarhia, chiar dacă acum rămâne cu Fiul. Căci rămâne cu Fiul, păstrându-și statutul și, împreună cu acest statut, va fi returnată de Fiu Tatălui. Astfel, nimeni nu o va distruge, adică monarhia, prin acest nume [al Fiului], <dacă> Îl admite pe Fiul, Căruia, după cum se știe, i-a fost dată de la Tatăl și de la Care trebuie să se întoarcă la timpul potrivit la Tatăl. Am putea arăta, chiar și cu ajutorul acestui singur capitol al epistolei apostolice, că Tatăl și Fiul sunt doi. Dar, pe lângă aceasta, [acest lucru este indicat] prin chiar numele Tatălui și ale Fiului și prin chiar faptul că Unul este Cel care a dat împărăția, iar Celălalt este Cel căruia i-a dat-o și, de asemenea, Unul este Cel care a supus, iar Celălalt este Cel căruia i-a supus-o.

Capitolul 4. Nașterea Fiului din Tatăl. Rațiunea și Cuvântul ca două momente ale ființei Fiului

5. Însă, întrucât ereticii vor ca Cei Doi să fie Unul, iar Tatăl și Fiul să fie considerați ca Unul și același lucru, tot ce ține de Fiul trebuie investigat pe deplin: dacă există, cine este, cum este și astfel însăși materia își va dezvălui esența prin Sfintele Scripturi și prin interpretările care le apără.

Unii spun că cartea ebraică a Genezei începe astfel: La început, Dumnezeu S-a creat pe Sine un Fiu. Dar, întrucât acest lucru nu este sigur, alte dovezi mă conduc de la însăși starea lui Dumnezeu în care se afla înainte de crearea lumii, până la momentul nașterii Fiului. În primul rând, Dumnezeu era Unul, fiind pentru Sine atât lume, cât și loc și totul. Totuși, nici atunci nu era Singur: El avea cu Sine Rațiunea (Ratio), pe care o avea în Sine. Căci Dumnezeu este rațional, iar rațiunea era în El de la început și în acest fel au venit toate lucrurile de la El. Această rațiune este mintea (sensus) lui Dumnezeu. În greacă se numește λογος. Traducem acest termen prin Cuvânt (Sermo), deoarece este obișnuit pentru noi, pentru simplitatea traducerii, să spunem astfel: La început <…> Cuvântul (Sermo) era cu Dumnezeu (Ioan 1:1). Deși trebuie considerat mai degrabă că Rațiunea este mai veche [decât Cuvântul], deoarece Dumnezeu este rațional înainte de început și nu verbal. Și Cuvântul însuși, conținut în rațiune, arată că rațiunea, ca esență a Cuvântului, este anterioară [lui]. Dar acest lucru nu este atât de important. Într-adevăr, Dumnezeu, împreună cu rațiunea Sa, cugetând și dispunând Cuvântul [Său], a realizat ceea ce a discutat cu Cuvântul. Și pentru ca să poți înțelege mai ușor acest lucru, mai întâi reflectează asupra ta ca chip și asemănare a lui Dumnezeu [348] , datorită căreia ai rațiune în tine, fiind un animal rațional, și prin urmare nu doar creat de un Creator rațional, ci chiar animat din esența Sa [349] . Fii atent când conversezi în tăcere cu tine însuți în rațiunea ta. Așa se întâmplă în tine când rațiunea, împreună cu cuvântul, însoțește fiecare mișcare a gândirii tale, fiecare impuls al simțirii tale. Și orice gândești este cuvânt, și orice simți este rațiune. Este necesar să rostești aceasta în sufletul tău și, în timp ce vorbești, să-ți simți interlocutorul - cuvântul, în care există chiar această rațiune, datorită căreia vorbești, gândind împreună cu cuvântul și datorită căreia gândești, rostind [cuvântul]. Așadar, cuvântul din tine este, ca să zic așa, acel al doilea lucru prin care vorbești, gândind, și prin care gândești, vorbind. Cuvântul însuși este diferit [de rațiune] [350] . [Gândește-te] cu cât mai complet se întâmplă acest lucru în Dumnezeu, al cărui chip și asemănare ești considerat, din moment ce El are în tăcere rațiunea în Sine și Cuvântul în rațiune. Așadar, nu mă mai pot teme să presupun că atunci, înainte de crearea lumii, Dumnezeu nu era singur, căci avea rațiune în Sine și în rațiune - Cuvântul, pe care L-a făcut al doilea după Sine, acționând cu El în Sine [351] .

6. Această putere și constituție a minții divine sunt exprimate și în Sfintele Scripturi sub numele de Înțelepciune (sophiae). Căci ce poate fi mai înțelept decât mintea lui Dumnezeu și Cuvântul Său? Ascultați, așadar, Înțelepciunea Însăși, creată (conditam) [352] ca a doua Persoană: Domnul M-a creat (creavit) mai întâi ca început al căilor lucrărilor Sale <…> înainte de a face pământul, înainte de a fi întăriți munții, înainte de toate dealurile M-a născut (generavit) (Prov. 8:22:24:25) [353] . Este clar că El a născut-o și a așezat-o în mintea Sa. Din aceasta veți afla că Ea a fost prezentă chiar la creație: Când a pregătit cerurile, eu eram cu El <…> și când Și-a întemeiat tronul deasupra vânturilor, care sunt norii de sus, și când a întărit izvoarele care sunt sub cer, eu eram cu El ca un meșter și eu eram cel de care S-a bucurat; Bucurându-se înaintea Lui toată ziua (Prov. 8:27–30) [354] . Căci atunci când Dumnezeu a vrut să producă ca esențe și forme independente ceea ce aranjase anterior în Sine cu ajutorul Înțelepciunii, rațiunii și Cuvântului [355] , atunci El a rostit mai întâi Cuvântul, care conține în mod inseparabil rațiunea și Înțelepciunea, astfel încât prin El toate lucrurile au luat ființă și prin El toate lucrurile au fost gândite și aranjate, sau mai degrabă, chiar create, în mintea lui

Dumnezeu. Căci acestei lumi îi lipsea capacitatea de a fi cunoscută și de a exista independent în propriile sale forme și esențe.

7. Așadar, Cuvântul Însuși Și-a primit forma și frumusețea, sunetul și glasul, când Dumnezeu a zis: „Să fie lumină” (Gen. 1:3). Aceasta este nașterea desăvârșită a Cuvântului, când vine de la Dumnezeu [356] . Căci la început a fost creat de Dumnezeu pentru gândire ca Înțelepciune: Domnul M-a făcut începutul căilor Sale, pentru lucrările Sale (Prov. 8:22). Și apoi S-a născut pentru acțiune: Când a pregătit cerurile, eu eram cu El (Prov. 8:27). De aceea L-a avut ca Tată pe Cel din Care a ieșit și a devenit Fiul Întâi-născut, adică Cel Întâi-născut și Unul-născut [Fiu], adică singurul născut din Dumnezeu, și anume din adâncul inimii Sale, după care Însuși Tatăl mărturisește: Inima mea a vărsat Cuvânt bun (Ps. 44:2) [357] . Și apoi, bucurându-se de Cel ce se bucura de prezența Lui (Prov. 8:30): Tu ești Fiul Meu; „Astăzi Te-am născut” (Ps. 2:7) și: „Mai înainte de luceafărul dimineții Te-am născut” (Ps. 110:3) [358] . Tot așa și Fiul, în numele Înțelepciunii, adică în propria Sa Persoană, mărturisește pe Tatăl: „Domnul M-a creat ca începutul căilor Sale, pentru lucrările Sale <…> mai înainte de toate dealurile M-a născut” (Prov. 8:22:25). Căci dacă aici se pare că Înțelepciunea spune că a fost creată de Domnul pentru lucrările Sale și în căile Sale, atunci în alt loc se arată că toate lucrurile au început să fie prin Cuvânt și fără El nimic nu a început să fie (Ioan 1:3), precum și în alt loc: „Prin Cuvântul Lui s-au întemeiat cerurile și prin Duhul Lui toate puterile lor” (Ps. 32:6) [359] , adică prin acel Duh Care era în Cuvânt. Este clar că este una și aceeași Putere, uneori numită Înțelepciune, alteori Cuvântul, care a devenit începutul căilor lucrărilor lui Dumnezeu, care a întemeiat cerurile, prin care toate lucrurile au luat ființă și fără de care nimic nu a luat ființă. Și destul cu toate acestea, ca și cum Cuvântul însuși nu ar fi înțeles în numele Înțelepciunii, rațiunea, întregul Suflet și întregul Duh al lui Dumnezeu, Cuvântul care a devenit Fiul lui Dumnezeu, din care s-a născut [360] !

„Atunci”, vei spune, „admiți că Cuvântul este o entitate independentă, alcătuită din Spirit, Înțelepciune și Rațiune?” Desigur. Dar nu vrei să admiți că Cuvântul este într-adevăr ceva independent, având propria Sa esență, astfel încât să poată fi considerat o realitate și chiar o Persoană și, astfel, fiind stabilit al Doilea după Dumnezeu, să poată duce la recunoașterea a Doi - Tatăl și Fiul, Dumnezeu și Cuvântul [Său].

„Dar ce este cuvântul”, veți spune, „dacă nu o voce și sunetul buzelor și, cum spun gramaticienii, un aer vibrant perceput de ureche și, altfel, nu știu ce gol, gol [361] și incorporeal?” Eu spun însă că nimic gol și gol nu ar fi putut veni de la Dumnezeu, pentru că El nu a venit din ceva gol și gol și Acela nu este lipsit de existență independentă care a venit dintr-o astfel de Ființă și [El Însuși] a creat astfel de ființe. Căci El Însuși a creat ceea ce a venit în ființă prin El. Și cum poate El să fie nimic fără de Care nimic nu poate fi, sau ca golul să creeze solidul, golul plinul și Necorporalul trupesc? [362] Căci, deși uneori ceva poate deveni diferit de ceea ce a venit în ființă, totuși nimic nu poate veni în ființă prin ceea ce este gol și gol. Este atunci Cuvântul lui Dumnezeu, care este numit Fiul [lui Dumnezeu] și chiar Dumnezeu Însuși, gol și gol? Căci Cuvântul era cu Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu (Ioan 1:1). Și este scris: „Să nu iei Numele lui Dumnezeu în deșert” (Exod 20:7). Este clar, așadar, că El este Cel care, fiind în chipul lui Dumnezeu, nu a crezut că este o pradă de jaf să fie egal cu Dumnezeu (Filipeni 2:6). Și în

ce chip al lui Dumnezeu? Cel puțin unele, și nu niciunul. Căci cine va nega că Dumnezeu este un trup, deși Dumnezeu este un duh (Ioan 4:24)? [363] Căci Duhul este un fel de trup în forma sa. Dar dacă tot ceea ce există nevăzut are în Dumnezeu atât trupul, cât și forma sa, prin care este vizibil numai lui Dumnezeu, cu cât mai probabil este ca ceea ce a venit la ființă din esența Lui să nu fie el însuși lipsit de esență. Și oricare ar fi esența Cuvântului, îl numesc Persoană și îi aplic numele de Fiu și, din moment ce recunosc pe Fiul, apăr poziția că El este al doilea după Tatăl.

8. Dar dacă cineva crede că încerc să introduc aici o anumită προβολη [364] , adică originea unui lucru din altul, așa cum a făcut Valentinus, producând zone unele din altele, atunci mai întâi vă voi spune: Adevărul nu ar trebui să se teamă să folosească acest termen, conceptul și sensul său, doar pentru că erezia l-a folosit deja. Dimpotrivă, erezia ia din adevăr ceea ce atrage la construirea minciunii sale. Așadar [spuneți-mi], a fost rostit Cuvântul lui Dumnezeu [365] sau nu? Dacă a fost rostit, atunci recunoașteți adevărata προβολη și lăsați erezia să vadă în ce fel a imitat adevărul. Să examinăm apoi cine și în ce fel folosește un lucru și numele său. Valentinus rupe și separă προβολη-urile sale de Tatăl și le îndepărtează atât de mult de El încât nu-L cunoaște pe Tatăl său. Și chiar dacă ar vrea să-L cunoască, nu ar putea, astfel încât este complet dizolvat și dispersat în restul substanței. Dar la noi, numai Fiul L-a cunoscut pe Tatăl (Matei 11:27) și a descoperit sânul Tatălui (Ioan 1:18) și a auzit și a văzut toate lucrurile împreună cu Tatăl (Ioan 3:32; 8:38) și vorbește ceea ce I-a încredințat Tatăl (Ioan 8:26) și nu a făcut voia Lui, ci voia Tatălui (Ioan 6:38), pe care a cunoscut-o imediat și de la început. Căci cine a cunoscut ce este în Dumnezeu, afară de Duhul care este în El (cf. 1 Corinteni 2:11)? Acum Cuvântul este format prin Duh și, dacă se poate spune așa, trupul [366] Cuvântului este Duhul. De aceea, Cuvântul a fost întotdeauna în Tatăl, după cum El Însuși spune: Eu sunt în Tatăl (Ioan 10:38) și a fost întotdeauna cu Dumnezeu, după cum este scris: Și Cuvântul era cu Dumnezeu (Ioan 1:1) și niciodată n-a existat separat sau înstrăinat de Tatăl, întrucât [este scris]: Eu și Tatăl una suntem (Ioan 10:30). Aceasta va fi adevărata προβολη - păzitorul unității, pe baza căreia numim Fiul purces din Tatăl, dar nu separat [de El]. Într-adevăr, Dumnezeu a rostit Cuvântul, după cum ne învață și Mângâietorul, așa cum rădăcina a produs un vlăstar, izvorul un râu, soarele o rază [367].... Căci aceste imagini sunt προβολαι (probabilitatea) acelor esențe din care provin. Și nu am nicio ezitare când îl numesc pe Fiu Vlăstarul Rădăcinii, Râul Sursei și Raza Soarelui, întrucât fiecare început este un părinte, și tot ceea ce vine dintr-un început este o generație, cu atât mai mult Cuvântul lui Dumnezeu, care primește numele propriu de Fiu. Și așa cum nici vlăstarul nu este separat de rădăcină, nici râul de sursă, nici raza de soare, tot așa Cuvântul nu este separat de Dumnezeu. Prin urmare, conform tuturor acestor exemple, declar că vorbesc despre Doi: despre Dumnezeu și Cuvântul Său, Tatăl și Fiul Său. Căci rădăcina și vlăstarul sunt două lucruri, dar unite; sursa și râul sunt două imagini, dar inseparabile; soarele și raza sunt două forme, dar conectate. Tot ceea ce vine din orice este în mod necesar secundar față de ceea ce a provenit, dar nu este separat [de acesta]. Și unde este un al doilea, sunt două, iar unde este un al treilea, sunt trei. Al treilea de la Dumnezeu și Fiul [lui Dumnezeu] este Duhul Sfânt, așa cum al treilea de la rădăcină este rodul din vlăstar, al treilea de la izvor este pârâul din râu, iar al treilea de la soare este strălucirea din rază. Totuși, niciunul dintre acestea nu este înstrăinat de principiul lor generativ, din care își primesc unicitatea. Astfel, Sfânta Treime coboară de

la Tatăl prin trepte unite și legate, fără a tulbura în niciun fel monarhia și menținând starea de dispensație.

Capitolul 5. Distincția Persoanelor Sfintei Treimi, pornind de la numele lor și alte concepte găsite în Sfintele Scripturi

9. Așadar, respectați pretutindeni această regulă pe care am dat-o, prin care mărturisesc că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sunt inseparabili unul de celălalt și astfel veți înțelege ce se numește și în ce fel. Și astfel spun că Tatăl este unul, Fiul este altul și Duhul Sfânt este altul. Orice ignorant înțelege acest lucru prost sau distorsionează ceea ce se spune, arătând spre o opoziție și concluzionând din aceasta că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sunt separați. Dar spun aceasta din necesitate, deoarece cei care se opun în mod lingușitor dispensației monarhiei afirmă că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sunt unul și același. [Insist] că Fiul este diferit de Tatăl, nu prin opoziție, ci prin distribuție și diferit nu prin diviziune, ci prin distincție, deoarece Tatăl și Fiul nu sunt Unul și același, sau Unul diferă de Celălalt doar în felul existenței Sale [368] . Căci Tatăl este întreaga esență, dar Fiul este o ramură și o parte a întregului, după cum El Însuși spune: Căci Tatăl Meu este mai mare decât Mine (Ioan 14:28). Și în psalm este cântat ca fiind cel mai mic dintre Tatăl: L-ai făcut puțin mai prejos decât îngerii (Ps. 8:6). Tot așa și Tatăl este diferit de Fiu, întrucât Unul este Cel ce a născut, iar Celălalt este Cel ce s-a născut; Unul este Cel ce a trimis, iar Celălalt este Cel ce a fost trimis; Unul este Cel ce a creat, iar Celălalt este Cel prin Care a fost creată. Este bine că Domnul, folosind chiar acest cuvânt, în persoana Mângâietorului, a indicat nu o împărțire, ci o distribuire [a funcțiilor în Dumnezeu], zicând: Mă voi ruga pe Tatăl și El vă va da un alt Mângâietor, Duhul adevărului (Ioan 14:16–17). Astfel [El a arătat] că Mângâietorul este altul decât El (așa cum El Însuși, după cum știm, este altul decât Tatăl), pentru a arăta prin aceasta al treilea grad [al Dumnezeirii] în Mângâietor, așa cum în Fiu [vedem] al doilea [grad] în scopul păstrării dispensației. Și, în general, nu diferă ei unul de celălalt prin chiar numele lor - „Tată” și „Fiu”? Căci, precum se numește orice, așa este și, precum este, așa se numește, și nu trebuie să se confunde deloc termenii diferiți, altfel nu ar denota acele lucruri care sunt numite prin ele. [Dar cuvântul vostru să fie]: Da, da; Nu, nu; căci orice este mai mult decât acestea vine de la rău. (Matei 5:37)

10. Prin urmare, [Unul dintre Ei] este Tatăl, iar [Celălalt] Fiul. Și precum ziua și noaptea nu sunt același lucru, tot așa Fiul și Tatăl nu sunt unul și același lucru, ca nu cumva să se dovedească că Ei sunt Amândoi Unul și Fiecare dintre Ei în același timp Celălalt, așa cum vor acești monarhiști cei mai goi. Ei spun: „S-a făcut Sine Fiu”. Dar dacă Tatăl îl presupune pe Fiu, iar Fiul pe Tatăl și Fiecare dintre Ei îl presupune pe Celălalt, atunci Ei nu ar fi putut în niciun fel să vină de la Sine însele pentru Sine însele, astfel încât Tatăl să se facă Sine Fiu, iar Fiul să se facă Sine Tată. Căci tot ce a stabilit Dumnezeu, El Însuși păstrează. Prin urmare, pentru ca Tatăl să fie Tată, El trebuie să aibă un Fiu, iar pentru ca Fiul să fie Fiu, El trebuie să aibă un Tată. Căci una este să ai, alta este să fii. De exemplu, pentru a fi soț, trebuie să am o soție, căci nu voi fi propria mea soție. Tot așa, pentru a fi tată, trebuie să am un fiu, căci nu voi fi propriul meu fiu. Și pentru a fi fiu, trebuie să am un tată, căci nu voi fi propriul meu tată. Dacă am pe cineva care să mă facă [tată sau fiu], atunci dacă am un fiu, voi fi tată, iar dacă am un tată, voi fi fiu. Mai mult, dacă eu însumi sunt unul dintre ei, atunci nu voi mai avea ceea ce eu însumi voi fi, nici tată, deoarece eu

însumi voi fi tată, nici fiu, deoarece eu însumi voi fi fiu. Așa cum trebuie să-l am pe unul dintre ei și să fiu pe celălalt, tot așa, dacă sunt unul dintre ei, nu voi fi celălalt până nu-l voi avea pe celălalt. Căci dacă eu însumi sunt un fiu care este în același timp considerat a fi tată, atunci nu mai am un fiu, ci eu însumi sunt fiu. Dar neavând un fiu, deoarece eu însumi sunt fiu, cum voi fi tată? Căci trebuie să am un fiu pentru a fi tată. Prin urmare, nu sunt fiu, din moment ce nu am un tată care să-l facă pe fiu [un fiu]. Tot așa, dacă eu însumi sunt un tată care se presupune în același timp a fi fiu, atunci nu mai am tată, ci eu însumi sunt tată. Dar neavând tată, din moment ce eu însumi sunt tată, cum voi fi fiu? Căci trebuie să am tată pentru a fi fiu. Prin urmare, nu voi fi tată, din moment ce nu am un fiu care să-l facă pe tată [un tată]. Aceasta va fi în întregime o invenție a diavolului, pentru a-l exclude pe Unul din Celălalt și, în același timp, pentru a-l închide pe amândoi în Unul și pe Celălalt în Unul, sub pretextul respectului față de monarhie, pentru a introduce ceva între [Tatăl și Fiul], astfel încât să nu existe nici Tată, care în acest caz nu are Fiu, nici Fiu, care nici el nu are Tată. Căci, din moment ce El este Tatăl, El nu va mai fi Fiul.

Așa se țin de monarhie cei care nu-L păstrează nici pe Tatăl, nici pe Fiul. Căci [zic ei]: Cine nu știe că nimic nu este greu lui Dumnezeu (cf. Matei 19:26)? Și cine nu știe că cele cu neputință la lume sunt cu putință la Dumnezeu (cf. Luca 18:27)? Și, de asemenea, că Dumnezeu a ales lucrurile nebune ale lumii ca să-i rușineze pe cei înțelepți (1 Corinteni 1:27)? Am citit toate acestea. De aceea, spun ereticii, nu a fost greu lui Dumnezeu să Se facă pe Sine însuși atât Tată, cât și Fiu, împotriva rânduielii omenești obișnuite a lucrurilor. Căci nu a fost greu lui Dumnezeu să facă pe femeia stearpă, precum pe Fecioară, să nască împotriva firii.

Cu siguranță nimic nu este dificil pentru Dumnezeu. Dar dacă folosim această poziție atât de nechibzuit în presupunerile noastre, vom putea să ne imaginăm orice despre Dumnezeu, ca și cum El ar fi creat-o, în măsura în care a putut să o creeze. Prin urmare, doar pentru că El poate crea totul, nu trebuie să credem că El a creat ceea ce nu a creat, ci trebuie să ne întrebăm dacă El a creat-o cu adevărat. Căci Dumnezeu ar fi putut, dacă ar fi vrut, să-i dea omului aripi pentru zbor, pe care le-a dat vulturilor. Dar nu a făcut asta doar pentru că a putut. Cu siguranță ar fi putut să-l distrugă pe Praxeas și pe toți ceilalți eretici, dar nu i-a distrus doar pentru că a putut. Căci era potrivit să existe atât vulturi, cât și eretici. Era potrivit ca Tatăl să fie răstignit. În acest sens, probabil va exista ceva dificil pentru Dumnezeu, și anume tot ceea ce El nu face; dar El nu o va face, nu pentru că nu este în stare, ci pentru că nu vrea. Căci pentru Dumnezeu a putea înseamnă a vrea, iar a nu putea înseamnă a nu vrea. Și ceea ce a vrut, a putut și a făcut. Prin urmare, dacă ar fi vrut să Se facă Fiul Său, ar fi putut și, din moment ce a putut, ar fi făcut-o. Prin urmare, numai atunci veți dovedi că a putut și a vrut dacă demonstrați că a făcut-o.

11. Și va trebui să dovediți acest lucru din Sfintele Scripturi la fel de clar cum dovedim noi că Dumnezeu Și-a făcut Cuvântul Fiul Său. Căci dacă L-a numit Fiu, atunci Fiul nu este altul decât Cel care a venit din El. Și Cuvântul a venit din El, El este Fiul, și nu El Însuși de la Care a venit, căci Dumnezeu nu vine din Sine Însuși. Mai mult, numindu-i pe Tatăl și pe Fiul Unul și același, faceți ca Unul și același să fi produs și să fi venit atât din Sine Însuși. Dar, deși Dumnezeu ar fi putut face acest lucru, El nu a făcut-o. Sau aduceți

o dovadă pe care o cer să fie ca a mea, adică una care să arate din Sfintele Scripturi că Tatăl și Fiul sunt Unul și Același, așa cum am arătat că Tatăl și Fiul sunt distincți, distincți, repet, și nu separați. Și, așa cum voi cita ceea ce a spus Dumnezeu: „Inima mea a turnat Cuvântul cel bun” (Psalmul 44:2), tot așa și tu cițiun loc unde Dumnezeu ar spune contrariul, [adică]: „Inima mea M-a turnat pe Mine, Cuvântul cel bun”, astfel încât El să fie atât Cel ce a turnat, cât și Cel ce a turnat; și Cel ce vorbește și Cel ce este rostit, dacă El Însuși este atât Cuvântul, cât și Dumnezeu.

Iată, de exemplu, ce i-a spus Tatăl Fiului: Tu ești Fiul Meu; astăzi Te-am născut (Ps. 2:7). Dacă vrei să cred că El este atât Tată, cât și Fiu, arată-mi această afirmație în altă parte: Domnul a zis către Sine: Eu sunt Fiul Meu. Astăzi M-am născut pe Mine Însuși. La fel și aceasta: Înainte de luceafărul dimineții M-am născut pe Mine Însuși; și: Eu, Domnul, M-am întocmit începutul căilor lucrărilor Mele; înainte de toate dealurile M-am născut pe Mine Însuși; sau altceva de genul acesta. De cine S-ar teme Domnul Dumnezeul universului să proclame așa ceva dacă ar fi așa? S-ar teme cu adevărat că nu L-ar crede dacă S-ar proclama pur și simplu Tată și Fiu? Nu, Se temea de un singur lucru - să mintă, [căci] El Însuși este Creatorul adevărului și Însuși Adevărul [369] . Și de aceea, crezând în adevăratul Dumnezeu, știu că El nu a proclamat altfel decât a rânduit și nu a rânduit altfel decât a proclamat. Mai mult, Îl vei face un înșelător, un mincinos și un distrugător al încrederii în Sine, dacă, fiind presupusul Fiu al Său, ar atribui Persoana Fiului Altei Alteia. În același timp, toate Sfintele Scripturi indică Sfânta Treime și diferența dintre [Persoanele] Ei, pe baza cărora [ne construim] obiecția și concluzionăm că Cel Ce vorbește, Cel despre Care vorbește și Cel Căruia vorbește nu pot fi unul și același. Căci nici înșelăciunea, nici falsitatea nu se potrivesc lui Dumnezeu, ceea ce s-ar întâmpla dacă El, fiind Cel Căruia I se adresează, s-ar adresa altcuiva decât Sieși.

Acordați atenție, așadar, celorlalte cuvinte ale Tatălui despre Fiul, rostite prin profetul Isaia: Acesta este Fiul Meu, pe care L-am ales, iubitul Meu, în care Îmi găsesc plăcerea. Voi pune Duhul Meu peste El și El va vesti judecata neamurilor (Isaia 42:1) [370] . Și, de asemenea, la următoarele cuvinte: Aceasta este mărirea Ta, că Te voi numi Fiul Meu, pentru a aduce înapoi semințiile lui Iacov și pentru a aduce înapoi rămășița risipită a lui Israel; și Te voi da lumină neamurilor, ca să fii mântuire până la marginile pământului (Isaia 49:6) [371] . Acordați atenție, de asemenea, cuvintelor Fiului despre Tatăl: Duhul Domnului este peste Mine, de aceea M-a uns să vestesc vești bune popoarelor (Isaia 61:1) [372] . Fiul vorbește despre același lucru către Tatăl în psalm: Nu mă părăsi, până voi face cunoscute brațele Tale la tot neamul viitor (Ps. 70:18) [373] , și, de asemenea, într-un alt psalm: Doamne, de ce s-au înmulțit vrăjmașii mei? (Ps. 3:2). Și aproape toți psalmii <care> profețesc despre Persoana lui Hristos, îl reprezintă pe Fiul ca vorbind cu Tatăl, adică pe Hristos cu Dumnezeu. În cele din urmă, rețineți și că Duhul vorbește de la a treia persoană despre Tatăl și Fiul: Domnul a zis Domnului meu: Șezi la dreapta Mea, până voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut al picioarelor Tale (Ps. 110:1). Același lucru prin profetul Isaia: Așa vorbește Domnul către Domnul meu, Hristos (Is. 45:1) [374] . Prin el i se spune Tatălui despre Fiu: Doamne! Cine a crezut în vestea noastră? Și cui i s-a descoperit brațul Domnului? Noi spunem despre El: El este ca o plantă fragedă și ca o rădăcină într-un pământ uscat; nu era nici formă, nici slavă (Isaia 53:1–2) [375] .

Este vorba despre puțin despre multe. Nu am căutat să examinăm întreaga Sfântă Scriptură, când am mărturisit deja plinătatea măreției și autorității ei prin intermediul unor capitole separate. Căci am citat deja un număr și mai mare de mărturii. Dar chiar și dintr-un număr atât de mic de mărturii, distincția [Persoanelor] Sfintei Treimi devine clară. Într-adevăr, Cel care vestește este Duhul Sfânt, Cel căruia îi vestește este Tatăl și Cel despre care vestește este Fiul. Tot așa și restul, spuse uneori de Tatăl despre Fiul sau către Fiul, alteori de Fiul despre Tatăl sau către Tatăl, alteori de Duhul Sfânt, arată fiecare Persoană în particularitatea Sa.

Capitolul 6. Alte mărturii ale Sfintelor Scripturi despre Sfânta Treime. Distincția dintre Comandant și Executor nu introduce doi Dumnezei și doi Domni

12. Și dacă încă te tulbură numărul Treimii, ca și cum [Persoanele sale] nu ar fi legate între ele într-o unitate simplă, te întreb cum se face că Unicul și Unicul vorbește despre Sine la plural: Să facem om după chipul și asemănarea Noastră (Gen. 1:26). Căci dacă El ar fi Unicul și Unicul, ar trebui să spună: „Voi face om după chipul și asemănarea Mea”. Dar minte El sau batjocorește când vorbește despre Sine și la plural în versetele următoare: Iată, Adam s-a făcut ca unul din Noi (Gen. 3:22) [376] , în timp ce El este Unicul și Unicul? Sau se adresa El unor îngeri, așa cum interpretează evreii, din moment ce ei nu-L recunosc pe Fiul? Nu este oare mai degrabă pentru că El (Dumnezeu) era Tată, Fiu și Duh Sfânt, că a vorbit despre Sine la plural, arătând că era plural? Și întrucât a Doua Persoană, Fiul, Cuvântul Său și a Treia, Duhul Sfânt din Cuvânt, I-au fost adăugate, de aceea El a rostit la plural, să facem, Al Nostru și Nouă. Căci împreună cu Ei l-a creat pe om și a creat unul asemenea Lor, și anume, împreună cu Fiul, Care trebuia să Se îmbrace în om, și cu Duhul, Care trebuia să sfințească omul. [Și cu Ei], ca cu administratori și martori, El a conversat în unitatea Treimii. Iar în [versetele] următoare Sfânta Scriptură arată distincția dintre Persoane: [Și Dumnezeu a creat] pe om <…> după chipul lui Dumnezeu l-a creat (Gen. 1:27). De ce atunci nu se spune, în felul Său, dacă El singur a creat și nu a fost Nimeni după al cărui [chip] să fi creat? Totuși, a fost Unul după al cărui chip să fi creat; cu siguranță, în [chipul] Fiului, care, intenționând să devină un om autentic și adevărat, Și-a creat propriul chip, numit om, care apoi a trebuit să vină din țărână, ca chip și asemănare a [Omului] adevărat [377] . Dar [să ne întoarcem la ceea ce este scris] despre evenimentele precedente [ale creării] lumii. La început, când Fiul nu Se arătase încă, Dumnezeu a zis: „Să fie lumină!” Și a fost [lumină] (Gen. 1:3), adică Însuși Cuvântul, Lumina adevărată, Care luminează pe orice om venind în lume (Ioan 1:9), și prin El lumina lumii deja [se făcuse]. [378].Apoi, tocmai în Cuvântul-Hristos, care era prezent și împlinea [porunca Tatălui], Dumnezeu a vrut să creeze și a creat: Și Dumnezeu a zis: „Să fie o întindere” (Gen. 1:6) și Dumnezeu a făcut întinderea (Gen. 1:7); Și Dumnezeu a zis: „Să fie luminători” (Gen. 1:14) și Dumnezeu a creat <…> lumina cea mai mare <…> și lumina cea mai mică (Gen. 1:16). Dar aceasta și toate celelalte au fost create de același Cel care [era] mai înainte [de toate], adică Cuvântul lui Dumnezeu, prin Care toate lucrurile au venit și fără de Care nimic nu a venit (Ioan 1:3). Dacă El este Dumnezeu – [căci] după Apostolul Ioan Cuvântul era Dumnezeu (Ioan 1:1) – atunci aveți Doi: Unul care zice să fie și Celălalt care împlinește. Și am arătat deja cum trebuie să înțelegeți că [Fiul] este diferit în Persoană și nu în numele esenței, [diferit] în distincție și nu în diviziune. Și în general, oriunde reprezint o esență Unică în Trei [Persoane]

interconectate, trebuie, din chiar conceptul respectiv, să numesc Unul Cel Ce poruncește și Altul Cel Ce împlinește. Căci El (Tatăl) nu ar fi poruncit dacă S-ar fi creat pe Sine însuși, când a poruncit: Să fie. Dar [Tatăl] a poruncit prin Fiul, iar dacă ar fi fost Unul, [atunci ar fi poruncit] fie intenționând să se poruncească pe Sine însuși, fie intenționând să creeze fără poruncă, întrucât nu are nevoie să se poruncească pe Sine însuși.

13. Tu spui: „Dacă Dumnezeu a zis și Dumnezeu a făcut, sau Un Dumnezeu a zis și Un Altul Dumnezeu a făcut, atunci se propovăduiesc Doi Dumnezei". Dar dacă ești atât de încăpățânat, atunci gândește-te singur și, pentru a înțelege mai bine acest lucru, fii atent la faptul că Doi Dumnezei sunt menționați și în psalm: Tronul Tău, Dumnezeule, este în veci de veci: toiagul împărăției Tale este toiagul dreptății. Tu ai iubit dreptatea și ai urât nelegiuirea: de aceea Dumnezeu, Dumnezeul Tău, Te-a uns (Ps. 45:7-8). Dacă, așadar, psalmul se adresează lui Dumnezeu și lui Dumnezeu uns de Dumnezeu, atunci și aici se afirmă Doi Dumnezei [pe baza cuvintelor: toiagul împărăției Tale]. De aceea, și Isaia se adresează Persoanei lui Hristos: Și sabeenii, popor viteaz, vor veni la Tine și Te vor urma cu mâinile legate și se vor închina înaintea Ta, căci Dumnezeu este în Tine. Cu adevărat, Tu ești Dumnezeul nostru și nu știm altul, Dumnezeul lui Israel (Is. 45:14-15) [379] . Și aici [profetul] arată spre Doi Dumnezei, zicând: În Tine este Dumnezeu și Tu ești Dumnezeu, adică spre Cel Care era în Cel Uns (Hristos) și spre Însuși Cel Uns. Mai mult, în Evanghelie se pot găsi și cuvintele: La început era Cuvântul și Cuvântul era cu Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu (Ioan 1:1), adică Unul este Cel Care era și Celălalt este Cel cu Care era. Iar numele Domn se referă la Doi: Domnul a zis Domnului meu: Șezi de-a dreapta Mea (Ps. 110:1). Și Isaia mai zice: Doamne, cine a crezut vestea noastră și cui S-a descoperit brațul Domnului? (Isaia 53:1). Căci ar fi zis: Brațul Tău, și nu al Domnului, dacă n-ar fi vrut să se înțeleagă aici Domnul Tatăl și Domnul Fiul. Și în [cartea] Genezei se spune cu mult timp înainte: Și Domnul [Iehova] a făcut să plouă peste Sodoma și Gomora pucioasă și foc de la Domnul [Iehova] din cer (Gen. 19:24). Așadar, fie negi că acest lucru este scris, fie cine ești tu să nu crezi că ceea ce este scris trebuie înțeles așa cum este scris, mai ales ceea ce nu se înțelege prin alegorii și pilde, ci prin expresii clare și simple? Și dacă ești unul dintre cei care nu L-au susținut atunci pe Domnul când a spus că El este Fiul lui Dumnezeu și nu au crezut că El este Domnul, atunci amintește-ți că pentru aceștia a fost scris: Am zis: „Sunteți dumnezei și fii ai Celui Preaînalt"; și Dumnezeu a stat în adunarea dumnezeilor (Ps. 82:6, 1). Așadar, dacă Sfânta Scriptură nu s-a temut să numească dumnezei pe oamenii care au devenit fii ai lui Dumnezeu prin credință, atunci înțelege că cu mai mare dreptate aplică numele Domn singurului Fiu adevărat al lui Dumnezeu.

„Și astfel", spui tu, „vă invit acum, pe autoritatea acelor Sfinte Scripturi, să declarați cu fermitate că există doi Dumnezei și doi Domni." Doamne ferește! Căci noi, ucenicii Mângâietorului, și nu ai oamenilor, prin harul lui Dumnezeu examinând timpurile și cauzele [evenimentelor găsite în] Sfintele Scripturi, distingem Doi - Tatăl și Fiul, și chiar Trei - împreună cu Duhul Sfânt, conform conceptului de iconomie, care produce [pluralul în Dumnezeu]. Și nu credem ceea ce a inventat perversiunea ta - că [se presupune] că Însuși Tatăl s-a născut și a pătimit [380] . Aceasta nu merită crezut, căci nu este transmis astfel [în Sfintele Scripturi]. Dar buzele noastre nu au rostit niciodată că există doi Dumnezei și doi Domni. Dar nu pentru că nu este posibil ca Tatăl să fie Dumnezeu, iar

Fiul să fie Dumnezeu, iar Duhul Sfânt să fie Dumnezeu și fiecare dintre ei să fie Dumnezeu, ci pentru că doi Dumnezei și doi Domni au fost predicați mai înainte, astfel încât, atunci când va veni Hristos, El să fie recunoscut ca Dumnezeu și numit Domn, căci El este Fiul lui Dumnezeu și Domn. Căci dacă în Sfânta Scriptură s-ar putea găsi o singură Persoană, atât Dumnezeu, cât și Domn, atunci Hristos nu ar putea fi numit pe bună dreptate cu numele de Dumnezeu și Domn; căci [în Sfânta Scriptură] nu este predicat nimeni altcineva decât Unicul Dumnezeu și Domn. Și atunci va urma în mod necesar că Însuși Tatăl a venit [pe pământ], deoarece [în Sfânta Scriptură] se vorbește despre un singur Dumnezeu și un singur Domn. Și astfel se va întuneca întreaga Lui dispensațiune, care a fost gândită dinainte și destinată să devină obiectul credinței [noastre]. Când a venit Hristos și a fost recunoscut de noi ca Cel care a adus numărul plural, devenind al Doilea după Tatăl și, împreună cu Duhul Sfânt, al Treilea și prin care Tatăl a fost revelat mai pe deplin, atunci numele lui Dumnezeu și al Domnului s-a unit din nou într-unul, astfel încât păgânii să treacă de la mulțimea idolilor la Singurul Dumnezeu și s-a stabilit o distincție între închinătorii Singurului Dumnezeu și multele zeități. Căci creștinii, ca fii ai luminii, trebuie să strălucească în lume, cinstindu-L și numindu-L pe Singurul Dumnezeu și Domn lumina lumii.

Dar dacă, urmând acea idee prin care știm că numele de Dumnezeu și Domn este propriu Tatălui, Fiului și Duhului Sfânt, I-am numi Dumnezei și Domni, ar trebui să ne stingem torțele și să ne temperăm ardoarea pentru martiriu, întrucât ne-ar fi posibil să scăpăm de el, de îndată ce jurăm pe Dumnezei și Domni, precum unii eretici care au mulți dumnezei. Prin urmare, nu aș folosi deloc expresiile Dumnezei sau Domni, ci l-aș urma pe Apostol, și dacă Tatăl și Fiul ar trebui numiți la fel, l-aș numi pe Tatăl Dumnezeu și l-aș numi pe Iisus Hristos Domn (Romani 1:7). Dar pot numi și numai pe Hristos Dumnezeu, așa cum spune același Apostol: Din care, după trup, este Hristos, care este mai presus de toate Dumnezeu, binecuvântat în veci (Romani 9:5). Căci chiar și o singură rază de soare voi numi soare. Dar dacă aș fi numit mai întâi ceea ce îi aparținea raza soare, nu aș fi numit imediat raza soare, căci atunci aș fi făcut doi sori. Ci aș fi considerat atât soarele, cât și raza sa ca fiind două lucruri independente și două feluri de esență una și inseparabilă, așa cum Dumnezeu și Cuvântul Său sunt Tatăl și Fiul.

Capitolul 7. Distincția conținută în Sfânta Scriptură între Tatăl și Fiul ca nevăzuți și vizibili, ascunși și revelați, nemanifestați și manifestați

14. Acum, pentru a apăra poziția că Tatăl și Fiul sunt Doi, să recurgem la regula care Îl numește pe Dumnezeu invizibil. Căci atunci când Moise în Egipt [381] a vrut să-L vadă pe Domnul și a spus: Dacă am găsit har înaintea Ta <…> arată-Mi-te, ca să Te cunosc și să Te văd (Exod 33:13) [382] , atunci [Domnul] i-a zis [către el]: Nu poți vedea fața Mea, căci nimeni nu poate vedea fața Mea și să trăiască (Exod 33:20) [383] . Aceasta înseamnă că oricine vede va muri cu siguranță. Cu toate acestea, găsim adesea [în Sfânta Scriptură] că mulți L-au văzut pe Dumnezeu și niciunul dintre cei care L-au văzut nu a murit. Căci Dumnezeu era vizibil conform facultăților perceptive ale omului și nu în plinătatea Divinității [Sale]. Astfel, se spune că patriarhii L-au văzut pe Dumnezeu, cum ar fi Avraam și Iacov, și, de asemenea, profeții, cum ar fi Isaia și Ezechiel, dar niciunul dintre ei nu a murit. Prin urmare, rămâne unul din două lucruri: fie că au murit (căci

nimeni nu-L poate vedea pe Dumnezeu și să trăiască), fie, dacă L-au văzut pe Dumnezeu și nu au murit, Sfânta Scriptură minte despre Dumnezeu când spune: Nimeni nu poate vedea Fața Mea și să trăiască. Dar Sfânta Scriptură nu minte în niciun fel, nici atunci când declară că Dumnezeu este vizibil, nici atunci când Îl declară invizibil. Căci Cel care a fost văzut a fost Altul, deoarece același Cel care a fost văzut nu poate fi numit invizibil. De aici rezultă că trebuie să-L considerăm pe Tatăl invizibil datorită plinătății Măreției Sale [Divine], iar pe Fiul vizibil ca o anumită parte separată [384] , așa cum nu putem vedea soarele în plinătatea esenței sale, care este în ceruri, dar îi putem vedea razele cu ochii noștri datorită moderației acestei părți a lui, care se întinde de acolo până la pământ.

> Însă cineva, dimpotrivă, va vrea să afirme că Fiul, ca Cuvânt și Duh, este invizibil și, din moment ce dorește să păstreze această proprietate [comună] a Tatălui și a Fiului, va afirma mai degrabă că Tatăl și Fiul sunt Unul și Același. Dar am spus deja că Sfânta Scriptură, separând conceptele de „vizibil” și „invizibil”, afirmă prin aceasta distincția [de Persoane]. Ereticii, însă, adaugă la argumentele lor faptul că, dacă Fiul a vorbit apoi cu Moise și El Însuși a declarat că nimeni nu-I poate vedea Persoana, atunci aceasta înseamnă că sub numele Fiului se afla Însuși Tatăl invizibil. Din acest motiv, ei doresc ca vizibilul și invizibilul să fie considerate Unul și același, așa cum [în opinia lor] Tatăl și Fiul sunt Unul și același, întrucât puțin mai sus, înainte ca [Dumnezeu] să nege că Moise [putea vedea] Fața Lui, este scris: Și Domnul a vorbit cu Moise față către față, cum vorbește un om cu prietenul său (Exod 33:11), și, de asemenea, despre Iacov [este scris]: L-am văzut pe Dumnezeu față către față (Geneza 32:30). „De aceea”, spun ei, „vizibilul și invizibilul sunt Unul și același, și, din moment ce cei Doi sunt Unul și același, Însuși Tatăl invizibil este vizibil, căci El este și Fiul”.

Ca și cum exemplele din Sfânta Scriptură pe care le-am citat nu ar fi aplicabile Fiului, care era vizibil separat de Tatăl! Afirmăm, de asemenea, că Fiul, în felul Său, este invizibil chiar și acum, în măsura în care El este Cuvântul și Duhul lui Dumnezeu conform particularității esenței Sale, căci El este Dumnezeu, fiind Cuvântul și Duhul lui Dumnezeu. Și El era vizibil chiar înainte de a [asuma] trupul, în același mod în care le-a descoperit lui Aaron și Miriam: Dacă este vreun proroc printre voi, Mă fac cunoscut lui într-o vedenie, vorbesc cu el în vis; dar nu așa cu Moise; cu el vorbesc față în gură, pe față, adică cu adevărat, nu în ghicitoare, adică nu în parabolă (Numeri 12:6-8) [385] . Și Apostolul mai spune: Căci acum vedem printr-o oglindă, în chip întunecat, dar atunci față în față (1 Corinteni 13:12).

Întrucât, așadar, El îi lasă lui Moise posibilitatea de a-L vedea pe El Însuși și de a vorbi cu El față în față în viitor, căci acest lucru s-a împlinit abia mai târziu, când [Domnul] S-a retras pe muntele [Schimbării la Față], așa cum citim în Evanghelie, unde Moise a apărut conversând cu El [386] , este clar că Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, Se revelase anterior într-o oglindă, în divinație, într-o viziune și într-un vis profeților și patriarhilor, precum și aici lui Moise însuși. Și chiar dacă Domnul Însuși, după toate probabilitățile, a vorbit [cu Moise] față în față, totuși omul a văzut Fața Lui nu așa cum era ea în realitate, ci doar într-o oglindă și în divinație. În cele din urmă, dacă acesta este exact modul în care Domnul i-a vorbit lui Moise, că Moise a văzut Fața Lui foarte aproape, atunci cum ar putea el imediat, aici, să vrea să vadă Fața Lui, pe care nu ar vrea [s-o vadă], din moment ce o văzuse deja? Și cum neagă atunci Domnul că Fața Lui, pe care se presupune că a revelat-o, poate fi văzută, dacă ar fi revelat-o cu adevărat? Și ce este Fața lui Dumnezeu, care nu poate fi văzută? Dacă este ceea ce a fost văzut, așa cum a spus Iacov: „L-am văzut pe Dumnezeu față în față și viața mea este păstrată” (Geneza 32:30), atunci Fața trebuie să fie diferită, pe care, dacă cineva ar vedea-o, ar pieri cu siguranță. Dar nu este oare posibil ca Fiul să fi fost vizibil, chiar și în Fața Sa, ci totuși numai într-o viziune, într-un vis, într-o oglindă și în divinație, din moment ce Cuvântul și Duhul nu pot fi văzute decât în imagini și El îl numește pe Tatăl nevăzut Fața Sa? Căci cine este Tatăl? Nu este El Fața Fiului, în virtutea autorității pe care [Fiul] o moștenește ca Născut din Tatăl? Căci nu se poate spune despre o persoană superioară: „Acest om este fața Mea” și „el reprezintă fața Mea”? [Fiul] spune: „Tatăl Meu este mai mare decât Mine” (Ioan 14:28). Prin urmare, Tatăl trebuie să fie Persoana Fiului. Căci ce spune Sfânta Scriptură? Duhul Persoanei Sale (personae) este Hristos Domnul (Plângerile lui I 4:20) [387] . Așadar, dacă Hristos este Duhul Persoanei Tatălui (personae paternae), atunci este corect ca Duhul Aceluia căruia îi aparținea Persoanei (persona) (adică [Persoana] Tatălui) în virtutea unității să-L fi numit Persoana (faciem) Sa. Cu adevărat, este un lucru minunat dacă Tatăl poate fi considerat Persoana (fades) Fiului, în timp ce El este Capul Fiului, [așa cum este scris]: Capul lui Hristos este Dumnezeu (1 Corinteni 11:3)!

15. Dacă nu apelăm la dovezile Vechiului Testament pentru a explica această poziție, atunci voi cita dovezile Noului Testament pentru a ne confirma punctul de vedere, ca nu cumva să atribuiți Tatălui absolut tot ceea ce eu atribui Fiului. Dar iată, atât în Evanghelii, cât și în Epistola Apostolică, găsesc că Dumnezeu este numit vizibil și invizibil pe baza distincției clare dintre Persoanele Tatălui și Fiului [388] . Apostolul Ioan exclamă: Nimeni nu L-a văzut vreodată pe Dumnezeu (Ioan 1:18). Este clar că acest lucru se aplică și timpurilor trecute. Căci prin cuvintele Dumnezeu nu a fost văzut niciodată, el înlătură orice chestiune de timp. Și Apostolul [Pavel] afirmă despre Dumnezeu: Pe care nimeni nu L-a văzut, nici nu-L poate vedea (1 Timotei 6:16) - desigur, pentru că oricine vede va muri. Dar apostolii înșiși mărturisesc despre ei înșiși că L-au văzut și L-au atins pe Hristos (1 Ioan 1:1). Dacă Hristos Însuși este atât Tată, cât și Fiu, atunci cum ar putea fi El atât vizibil, cât și invizibil în același timp?

Însă cineva va vrea să ne obiecteze și să împace această diferență dintre vizibil și invizibil spunând că ambele afirmații sunt adevărate, deoarece El [adică Dumnezeu] a fost vizibil în trup și a fost invizibil înainte de trup, astfel încât Cel care a fost Tatăl, invizibil înainte de trup, este și Fiul, vizibil în trup. Dar dacă Unul și Același a fost invizibil înainte de trup, cum a fost El vizibil cu mult înainte de trup? În mod similar, dacă Unul și Același a devenit vizibil după trup, de ce altfel este El declarat acum de apostoli ca fiind invizibil, decât pentru că Unul este Cel care a fost anterior vizibil în divinație și pe care trupul l-a făcut și mai vizibil, adică Însuși Cuvântul care s-a făcut trup, iar Celălalt este Cel pe care nimeni nu L-a văzut vreodată, adică Tatăl, căruia îi aparține Cuvântul?

În cele din urmă, să analizăm cu atenție Pe Cine au văzut Apostolii. Apostolul Ioan spune: „Ceea ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și ce au atins mâinile noastre din Cuvântul vieții” (1 Ioan 1:1). Într-adevăr, Cuvântul vieții s-a făcut trup și a fost auzit, văzut și atins, pentru că era trup. Dar înainte [de a-și asuma] trupul, el era Cuvântul la început cu Dumnezeu, și nu Tatăl Însuși cu Sine. Căci, deși Cuvântul este Dumnezeu, este cu Dumnezeu, pentru că este Dumnezeu din Dumnezeu și pentru că este cu Tatăl și cu Tatăl. Și am privit slava Lui [spune același Apostol], slava ca a singurului născut din Tatăl (Ioan 1:14), adică [slava] Fiului, care era văzut și proslăvit de Tatăl cel nevăzut. Și ca să nu le dea adversarilor Săi un motiv [să creadă] că L-a văzut pe Însuși Tatăl, întrucât numea Cuvântul lui Dumnezeu Dumnezeu, pentru a distinge între Tatăl nevăzut și Fiul văzut, [Apostolul] a adăugat îndată: Nimeni nu L-a văzut vreodată pe Dumnezeu (Ioan 1:18). Care Dumnezeu? Cuvântul? Dar se spune: Am auzit <…> văzut <…> și L-am pipăit despre Cuvântul vieții (1 Ioan 1:1). Atunci care Dumnezeu? Desigur, Tatăl, Care L-a avut pe Dumnezeu Cuvântul, Fiul Unul Născut, Care Însuși a descoperit sânul Tatălui (Ioan 1:18). El a fost auzit, văzut și chiar atins, ca să nu creadă că este o duhă. Și pe El, și nu pe Tatăl, L-a văzut Apostolul Pavel, care zice: N-am văzut eu pe Iisus [Hristos]? (1 Cor. 9:1). Dar L-a numit și pe Hristos Dumnezeu: ai cărui părinți sunt și din care, după trup, este Hristos, care este peste toate, Dumnezeu binecuvântat în veci (Rom. 9:5). El arată, de asemenea, că Dumnezeu Fiul era cel văzut, adică Cuvântul lui Dumnezeu, întrucât Cel ce S-a întrupat se numește Hristos. Și despre Tatăl [același Apostol] scrie lui Timotei: Pe Care nimeni nu L-a văzut nici nu-L poate vedea, și subliniază în mod special: El singur are nemurirea, Care locuiește într-o lumină de neapropiat (1 Timotei 6:16). Despre El a mai spus: Iar Împăratului veacurilor, nemuritorului, nevăzutului, singurului Dumnezeu [cinstea și slava] (1 Timotei 1:17) [389] , ca să putem atribui contrariul – murirea, accesibilitatea – Fiului Însuși, Care, după cum mărturisește El, a murit după Scripturi (1 Corinteni 15:3) și pe Care, cel din urmă, L-a văzut El însuși într-o lumină accesibilă (Faptele Apostolilor 9:3-9; 1 Corinteni 15:8). Deși apostolul nu a simțit această lumină fără pericol pentru vederea sa (Faptele Apostolilor 22:11), așa cum apostolii Petru, Ioan și Iacov [au văzut-o nu fără pericol] pentru mintea lor și [ca și cum] în nebunie (Matei 17:1-6), căci dacă ar fi văzut slava Tatălui [Însuși], și nu a Fiului, Care era să pătimească, cred că ar fi murit chiar acolo. Căci nimeni nu poate vedea pe Dumnezeu și să rămână viu (Exod 33:20).

Dacă toate acestea stau așa, atunci este clar că Cel ce era vizibil la sfârșit a fost întotdeauna vizibil de la început și că Cel ce nu era vizibil de la început nu a fost vizibil la sfârșit. Și astfel, vizibilul și invizibilul sunt doi [și nu unul]. Prin urmare, Fiul a fost întotdeauna vizibil și Fiul a fost cel care a comunicat întotdeauna [cu oamenii] și Fiul a fost cel care a acționat întotdeauna în numele și prin voia Tatălui. Căci Fiul nu poate face nimic de la Sine, decât ceea ce vede pe Tatăl făcând (Ioan 5:19), adică făcând în mintea Sa. Căci Tatăl lucrează cu mintea, iar Fiul face ceea ce vede în mintea Tatălui. Astfel, toate lucrurile au venit în ființă prin Fiul și fără El nimic nu a venit în ființă (Ioan 1:3).

16. Să nu credeți că prin Fiul a venit la ființă doar creația lumii, ci și tot ce a fost făcut ulterior de Dumnezeu. Căci Tatăl, care iubește pe Fiul și a dat toate lucrurile în mâinile Lui (Ioan 3:35), Îl iubește de la început și L-a izbăvit de la început; de aceea, de la început Cuvântul era cu Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu (Ioan 1:1). Lui I-a fost dată toată puterea în cer și pe pământ de la Tatăl (Matei 28:18). Și Tatăl nu judecă pe nimeni, ci a încredințat toată judecata Fiului (Ioan 5:22), tot de la început. Căci atunci când vorbește despre toată puterea și toată judecata și despre faptul că toate lucrurile au venit la ființă prin El (Ioan 1:3), și, de asemenea, despre faptul că toate lucrurile au fost date în mâinile Lui, El nu permite nicio limită de timp, căci toate acestea nu s-ar fi întâmplat [cu Fiul] dacă nu s-ar fi întâmplat în toate timpurile [390] . Așadar, Fiul este Cel care a executat judecata de la început, dărâmând turnul cel mândru, încurcând limbile, pedepsind întreaga lume cu un potop cumplit, turnând foc și pucioasă peste Sodoma și Gomora - Dumnezeu din Dumnezeu [Iehova din Iehova] (Gen. 19:24). Căci El Însuși a coborât întotdeauna și a vorbit cu oamenii, de la Adam până la patriarhi și profeți, în vedenii, în vis, în oglindă și în ghicire, pregătindu-Și întotdeauna calea de la început, pe care a urmat-o la sfârșit [391] . Astfel, Dumnezeu a fost întotdeauna obișnuit să comunice cu oamenii pe pământ, și nimeni altul decât Cuvântul, care urma să se întrupeze. El ne-a obișnuit, pentru a răspândi credința printre noi și pentru ca noi să credem și să știm mai ușor [mai târziu] că Fiul lui Dumnezeu a venit în lume, <dacă> știam deja dinainte că astfel de lucruri s-au întâmplat mai înainte. Căci pentru noi toate lucrurile s-au întâmplat, așa cum sunt scrise, [noi], în care s-au sfârșit veacurile (1 Cor. 10:11). Astfel, deja atunci, [la începutul lumii], El cunoștea patimile omenești [392] , intenționând să perceapă însăși componentele esenței umane [393] - carnea și sufletul. L-a întrebat pe Adam, ca și cum nu ar fi știut: Adame, unde ești? (Gen. 3:9). S-a pocăit că a creat omul, ca și cum nu ar fi prevăzut [acest lucru]. L-a pus la încercare pe Avraam, ca și cum nu ar fi știut ce este în om (Ioan 2:25). S-a mâniat și s-a împăcat cu aceiași [oameni]. Și dacă ereticii [394] menționează ceva ce se presupune că este nedemn de Dumnezeu pentru a-L umili pe Creator, ei nu știu că aceasta se referă la Fiul, Care a trebuit să se supună patimilor omenești: setei, foamei, lacrimilor, nașterii însăși și morții însăși, din cauza cărora a fost puțin mai prejos decât Îngerii de către Tatăl (Psalmul 8:6). Dar unii eretici [395] Ei cred că ceea ce atribuiți Tatălui Însuși nu este potrivit pentru Fiul lui Dumnezeu, ca și cum S-ar fi smerit pentru noi, deși Sfânta Scriptură spune că Unul a fost smerit de Celălalt, și nu de Sine Însuși. Ce

se întâmplă, așadar, dacă Unul este Cel încununat cu slavă și cinste (Ps. 8, 6), iar Celălalt este Cel care încununează, adică Tatăl Fiului? Și cum se poate ca Dumnezeul Atotputernic, nevăzut, care locuiește într-o lumină de neapropiat (1 Timotei 6:16), și nu în [temple] făcute de mâini (Faptele Apostolilor 7:48), și pe care niciun om N-a văzut sau nu-L poate vedea (1 Timotei 6:16), la a cărui vedere pământul se cutremură <…> munții se topesc ca ceara (Ioel 2:10; Ps. 97:4-5), care apucă întreaga lume în mâna Sa ca pe un cuib (Isaia 10:14), al cărui cer este tronul Lui <…> și pământul este așternutul picioarelor Lui (Isaia 66:1-2), în care este fiecare loc, dar El Însuși nu este în niciun loc, care este hotarul suprem al universului, acest Preaînalt [Dumnezeu] a umblat în rai seara, căutându-l pe Adam, a închis arca după ce Noe a intrat în ea, S-a odihnit cu Avraam sub stejar, l-a chemat pe Moise din rugul aprins și a apărut al patrulea în cuptorul regelui babilonian, deși este numit Fiul Omului [396] ? [Cât despre faptul că Dumnezeu] S-a arătat <într-o viziune, într-o oglindă și în divinație>, atunci, desigur, acest lucru nu ar trebui crezut despre Fiul lui Dumnezeu, dacă nu ar fi conținut în Sfânta Scriptură [397] . Poate că, la fel, nu ar trebui crezut și despre Tatăl, chiar dacă ar fi conținut în Sfânta Scriptură, întrucât ereticii Îl duc în pântecele Mariei, Îl duc la judecata lui Pilat și Îl închid în mormântul lui Iosif. Din aceasta devine evidentă eroarea lor. Căci, neînțelegând că întreaga rânduială a dispensației divine s-a săvârșit prin Fiul, ei cred că Însuși Tatăl a fost vizibil, a venit, a acționat, a experimentat setea și foamea. Dar toate acestea sunt contrare profetului care spune: Dumnezeul cel Veșnic nu însetează și nu flămânzește deloc (Isaia 40:28) [398] . Cu cât mai mult nu moare și nu îngroapă! Astfel, Unicul Dumnezeu, adică Tatăl, a făcut întotdeauna ceea ce s-a săvârșit prin Fiul.

Capitolul 8. Numele comune ale Tatălui și Fiului

17. Acești eretici [399] recunosc mai ușor că Tatăl a venit sub numele Fiului decât că Fiul a venit în numele Tatălui, deși Domnul Însuși spune: Am venit în numele Tatălui Meu (Ioan 5:43). Și chiar adresându-se Tatălui Însuși [El spune]: Am arătat numele Tău oamenilor (Ioan 17:6). Și în Sfânta Scriptură se mai spune: Binecuvântat este Cel ce vine în numele Domnului (Matei 21:9), adică Fiul în numele Tatălui.

„Dar”, spun ei, „Numele Tatălui este Dumnezeu Atotputernicul, <Preaînalt>, Domnul oștirilor, Împăratul lui Israel, Care este”. Întrucât Sfintele Scripturi învață acest lucru, spunem și noi că toate aceste nume aparțin și Fiului. Cu ele a venit Fiul, a acționat întotdeauna în ele și astfel le-a descoperit în Sine însuși oamenilor. „Toate lucrurile care sunt ale Tatălui”, spune [Domnul], „sunt ale Mele” (Ioan 17:10). De ce nu și nume? Prin urmare, când citești că Dumnezeu este Atotputernicul, Preaînalt, Dumnezeul oștirilor, Împăratul lui Israel, Care este, vezi dacă nu cumva este desemnat și Fiul prin aceste nume, care este pe bună dreptate Dumnezeu <Atotputernicul>, căci El este Cuvântul lui Dumnezeu Atotputernicul, care a primit putere peste toate lucrurile. El este Preaînalt, căci a fost înălțat de dreapta lui Dumnezeu, așa cum declară Petru în Faptele

Apostolilor (Faptele Apostolilor 2:33). El este Domnul oștirilor, pentru că toate lucrurile Îi sunt supuse de către Tatăl. El este Împăratul lui Israel, căci acest popor l-a fost dat ca moștenire. El este și Cel Ce Este, întrucât mulți sunt numiți fii care nu sunt. Dar, din moment ce vor ca numele lui Hristos să aparțină și Tatălui, să audă [ceea ce spun] în alt loc. Acesta să fie, așadar, răspunsul meu imediat la afirmațiile ereticilor despre cuvintele Apostolului Ioan din Apocalipsa: Eu sunt Domnul, Cel ce este și Cel ce era și Cel ce vine, Cel Atotputernic (Apocalipsa 1:8), și, de asemenea, la toate celelalte locuri în care neagă că numele Dumnezeului Atotputernic se aplică și Fiului. Ca și cum Cel ce va veni <Fiul Celui Atotputernic va fi Însuși Cel Atotputernic>, deși Fiul Celui Atotputernic este tot atât de mult Fiul lui Dumnezeu și Cel Atotputernic, pe cât este Fiul lui Dumnezeu Dumnezeu!

Capitolul 9. Afirmația Sfintei Scripturi despre unitatea lui Dumnezeu nu contrazice unitatea Dumnezeirii Tatălui și a Fiului

18. Dar ei nu pot percepe ușor și simplu această comunitate de nume ale Tatălui și ale Fiului. Sunt tulburați de Sfintele Scripturi, care uneori vorbesc despre un singur Dumnezeu, ca și cum ele însele nu ar indica doi Dumnezei și doi Domni, așa cum am arătat mai sus. „Întrucât”, spun ei, „găsim [o indicație a] doi și unul, prin urmare amândoi sunt unul și același, adică atât Fiul, cât și Tatăl”. Dar Sfintele Scripturi nu sunt deloc în pericol și nu au nevoie de dovezile voastre, ca nu cumva să fie găsite a se contrazice. Ele au sens atât atunci când afirmă un singur Dumnezeu, cât și atunci când afirmă doi - Tatăl și Fiul - și sunt autosuficiente. Se știe că Fiul este menționat în Sfintele Scripturi. Căci chiar dacă Fiul este reținut, se poate da o adevărată definiție a Unicului Dumnezeu căruia îi aparține Fiul. Căci Cel care îl are pe Fiul nu încetează să fie unul și tocmai în virtutea numelui Său, prin care este numit de atâtea ori chiar și fără Fiu. Fără Fiul, El este numit astfel atunci când este definit în mod special ca Prima Persoană, care trebuie plasată înaintea numelui Fiului, căci Tatăl este cunoscut mai întâi, iar Fiul este numit după Tatăl. Prin urmare, există un singur Dumnezeu, Tatăl, și nu există altul în afară de El. Și ceea ce introduce El nu neagă Fiul, ci un alt Dumnezeu. Dar Tatăl nu are alt Fiu. În cele din urmă, acordați atenție contextului unor astfel de afirmații și veți descoperi probabil că definiția dată de aceste afirmații se referă la făcătorii și închinătorii de idoli, astfel încât pluralitatea zeilor falși să poată fi răsturnată de unicitatea Divinității, care totuși are un Fiu, la fel de inseparabil și inseparabil de Tatăl, deoarece El trebuie să fie conceput în Tatăl chiar și atunci când nu este numit explicit. Și dacă [Tatăl] Îl numește, El îl separă prin aceasta [de ceilalți], spunând astfel: „Nu este nimeni altul în afară de Mine, afară de Fiul Meu”. Căci El a făcut un alt Fiu, pe care L-a separat de ceilalți. Să presupunem că soarele ar spune: „Eu sunt soarele și nu este nimeni altul în afară de Mine, afară de raza Mea”. Nu ați considera această afirmație o vorbă deșartă, dacă raza nu ar fi zămislită odată cu soarele? Prin urmare, că nu există alt Dumnezeu în afară de El, aceasta se spune din cauza idolatriei, atât păgâne, cât și israelite. Și, de asemenea, din cauza ereticilor, care, precum păgânii cu mâinile lor, așa și ei cu cuvintele lor, fac idoli, adică unul - Dumnezeu

și altul - Hristos. De aceea, când Dumnezeu S-a declarat a fi Unul, a avut grijă de Fiul, ca ei să creadă că Hristos nu a venit de la un alt Dumnezeu, ci de la Cel care zisese mai înainte: „Eu sunt Dumnezeu și nu este altul afară de Mine” (Isaia 45:5) [400] și care S-a arătat a fi Unul, dar împreună cu Fiul, cu Care singur a întins cerurile (Isaia 44:24).

19. Dar chiar și aceste cuvinte ale lui Dumnezeu sunt folosite de eretici ca argument pentru unicitatea Sa. „Eu... singur”, spune El, „am întins cerurile” (Isaia 44:24). [Desigur, El a spus aceasta] pentru că El este singur în comparație cu celelalte puteri [îngerești]. Astfel, El a pregătit [un antidot] dinainte împotriva planurilor ereticilor [401] care afirmă că lumea a fost creată de Îngeri și de diverse Puteri și declară pe Creatorul Însuși ca fiind un Înger sau cineva venit din afară pentru a crea lumea, ignorant [despre scopul creației] și ocupând o poziție subordonată [402] . Dar dacă acesta este exact modul în care trebuie înțeles că El singur a întins cerurile, așa cum își imaginează greșit acești eretici, ca și cum El ar fi singur, atunci înțelepciunea nu ar fi spus: Când a întocmit cerurile, eu eram acolo (Prov. 8:27). Și profetul Isaia nu ar fi spus: Cine a înțeles gândul [403] Domnului sau a fost sfetnicul Lui? (Isaia 40:13). Cu siguranță, profetul avea în minte [toate] afară de înțelepciune, care era cu El și în El și era cu El artistul a toate lucrurile (Prov. 8:30), nefiind în necunoștință de ceea ce făcea ea. El avea în minte [toate] afară de înțelepciune, adică afară de Fiul, Care, după Apostol, este Hristos, Puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu (1 Cor. 1:24) - singurul care a cunoscut gândul Tatălui. Căci cine cunoaște lucrurile lui Dumnezeu, afară de Duhul lui Dumnezeu, Care este în El (1 Cor. 2:11) [404] și nu Care este în afara Lui? Prin urmare, a existat Unul Care L-a făcut pe Dumnezeu nu unic, decât în comparație cu restul [puterilor îngerești]. Astfel [împreună cu ereticii] trebuie să respingem și Evanghelia însăși, care spune că toate lucrurile au fost create de Dumnezeu prin Cuvânt și nimic nu s-a făcut fără El (Ioan 1:3). Dacă nu mă înșel, este scris în altă parte: Prin cuvântul Domnului au fost făcute cerurile și toată oștirea lor prin suflarea gurii Lui (Ps. 33:6). Acum Cuvântul, Puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu este Însuși Fiul. Așadar, dacă toate lucrurile [au venit la existență] prin Fiul, atunci și Dumnezeu a întins cerurile prin Fiul și, prin urmare, nu le-a întins singur, decât în sensul că El este singur în comparație cu ceilalți [puteri îngerești]. De aceea, Dumnezeu spune imediat despre Fiu: Cine altul risipește semnele ventrilocvilor și ghicirea inimii, întoarce pe înțelepți înapoi și le face sfaturile o nebunie, întărind cuvintele Fiului Său? (Isaia 44:25-26) [405], [afirmând], desigur, cu cuvintele: Acesta este Fiul Meu iubit, în care Îmi găsesc plăcerea; ascultați-L (Matei 17:5)? Astfel, adăugând [cuvinte despre] Fiul, El Însuși indică cum trebuie interpretat faptul că El singur a întins cerurile, adică Unul (solus) cu Fiul, așa cum El este Unul (unum) cu Fiul (Ioan 10:30). Prin urmare, aceste cuvinte aparțin și Fiului: Eu singur am întins cerurile, întrucât prin Cuvânt au fost întemeiate cerurile și întrucât cerurile au fost pregătite prin Înțelepciunea prezentă în Cuvânt și toate lucrurile au venit în ființă prin Cuvânt. Prin urmare, se poate spune că Fiul singur a întins cerurile, deoarece El singur a slujit lucrării Tatălui. Apoi, El a fost Cel care a spus: Eu sunt primul Domn și Eu sunt în cei ce

vor veni (Isaia 41:4) [406] . Aceasta înseamnă că Cuvântul era mai înainte de toate lucrurile: Cuvântul era la început (în principiu) și la început a venit de la Tatăl. Acum, Tatăl nu are început, întrucât nu a venit din nimeni și, întrucât este nenăscut, nu poate fi văzut. Cel care a fost dintotdeauna unul (solus) nu poate avea o origine (ordinem) [407] . Prin urmare, chiar dacă ereticii cred din acest motiv că Tatăl și Fiul sunt Unul și același, pentru a apăra unitatea lui Dumnezeu, unitatea Lui rămâne neschimbată, deoarece El este Unul, deși are un Fiu, Care este cunoscut în egală măsură din aceleași Sfinte Scripturi. Dar dacă nu vor să-l recunoască pe Fiul ca fiind al Doilea după Tată, ca nu cumva cel de-al Doilea să ducă la recunoașterea a Doi Dumnezei, atunci am arătat mai sus că în Sfânta Scriptură sunt menționați atât Doi Dumnezei, cât și Doi Domni. Dar ca să nu se ofenseze în această privință, dăm chiar motivele pentru care nu sunt numiți doi Dumnezei sau Domni, ci pentru care Tatăl și Fiul sunt doi, nu prin divizarea esenței lor, ci prin distribuție, deoarece predicăm pe Fiul ca fiind inseparabil și inseparabil de Tatăl, iar altora nu prin rang (statu), ci prin grad (gradu). Și dacă El (adică Fiul) este numit Dumnezeu atunci când este menționat separat, prin aceasta El duce la recunoașterea nu a doi Dumnezei, ci a Unului [Dumnezeu], și anume, că El poate fi numit Dumnezeu prin unitatea Sa (ex unitate) cu Tatăl.

Capitolul 10. Dovada că Fiul nu este identic cu Tatăl și Duhul Sfânt, bazată pe Evanghelia după Ioan

20. Dar să facem acum tot posibilul să le respingem argumentele, chiar dacă au extras câteva mărturii izolate din Sfintele Scripturi pentru a le confirma punctul de vedere, lăsând deoparte acele mărturii în care regula credinței este de fapt păstrată și, în același timp, unitatea Dumnezeirii și starea de autoritate unică nu sunt încălcate. Într-adevăr, așa cum în Vechiul [Testament] nu recunosc nimic altceva decât propoziția: Eu sunt Dumnezeu și nu este altul afară de Mine (Isaia 46:9), tot așa în Evanghelie ei observă doar răspunsul Domnului către Filip: Eu și Tatăl una suntem (Ioan 10:30) și [expresia]: Cine M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl (Ioan 14:9), și, de asemenea: Eu sunt în Tatăl și Tatăl în Mine (Ioan 14:10). Și la aceste trei fraze vor ei să reducă întreaga Sfântă Scriptură a Vechiului și Noului Testament, deși particularul ar trebui înțeles pe baza generalului. Dar aceasta este caracteristica distinctivă a tuturor ereticilor. Căci, întrucât ceea ce pot găsi în text [al Sfintei Scripturi] este doar o mică parte [din ea], ei totuși apără particularul împotriva generalului și acceptă următorul în locul precedentului. Însă fiecare regulă este stabilită de la început în precedent și respinge următorul și, prin urmare, și particularul.

21. Gândește-te, [Praxei], câte mărturii există în Evanghelie care, chiar înainte de întrebarea lui Filip și înainte de toate argumentele tale, te infirmă. Și mai întâi de toate, chiar începutul Evangheliei după Ioan arată că Cel ce urma să se întrupeze exista mai înainte: La început era Cuvântul (Sermo), și Cuvântul era cu Dumnezeu, și Cuvântul era Dumnezeu. El era la început cu Dumnezeu. Toate lucrurile s-au făcut prin El și nimic nu s-a făcut fără El (Ioan 1:1-3). Dacă, așadar, trebuie să înțelegem aceasta așa cum este scris, și nu în alt fel, atunci cu

siguranță se dovedește că Cel ce a fost de la început este unul, și Cel cu care a fost El este altul; Cuvântul lui Dumnezeu este unul, și Dumnezeu este altul (deși se potrivește Cuvântului să fie Dumnezeu, dar în măsura în care El este Fiul lui Dumnezeu, și nu Tatăl); Cel prin Care sunt toate lucrurile este unul, și Cel de la Care sunt toate lucrurile este altul. Dar am declarat deja adesea în ce sens spunem diferit. Întrucât spunem diferit, este necesar ca El să nu fie același; totuși, <nu același> nu separat și diferit în distribuție [a Persoanelor], dar nu în separare. Prin urmare, El (adică Cuvântul) a fost Cel ce s-a făcut trup (Ioan 1:14), și nu El Însuși, al cărui Cuvânt era. Și El, și nu Tatăl, a văzut slava, slava ca singurul născut (unici) al Tatălui (Ioan 1:14), căci după aceasta urmează (praecedit) [408] cuvintele: Nimeni nu L-a văzut vreodată pe Dumnezeu (Ioan 1:18). Și El este singurul (unicus) care a descoperit sânul Tatălui (Ioan 1:18), și nu Tatăl Însuși propriul Său sân. Și [dacă] Apostolul Ioan Îl numește Mielul lui Dumnezeu (Ioan 1:29), atunci El Însuși nu este Cel al cărui [Miel] este. Și cu adevărat El a fost întotdeauna Fiul iubit al lui Dumnezeu (Matei 3:17), dar El Însuși nu este Cel al cărui Fiu este. Pe El L-a cunoscut (sensi) Natanael (așa cum a făcut Petru în altă parte [409]): Tu ești Fiul lui Dumnezeu (Ioan 1:49). Și El Însuși a confirmat corectitudinea credinței lor, răspunzându-i lui Natanael: Crezi pentru că ți-am spus: Te-am văzut sub smochin (Ioan 1:50), așa cum a confirmat și [cuvintele] fericitului Petru, căruia carnea și sângele nu i-au descoperit că cunoaște și pe Tatăl, ci pe Tatăl <…> care este în ceruri (Matei 16:17). Acestea zicând, Domnul a făcut o distincție între cele două Persoane: Fiul, care este pe pământ și pe care Petru L-a recunoscut ca Fiul lui Dumnezeu, și Tatăl, care este în ceruri și care i-a descoperit lui Petru că Petru L-a recunoscut pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu.

Mai mult, când Hristos a intrat în templu, El, ca Fiu, l-a numit casa Tatălui (Ioan 2:16). Și când i-a spus lui Nicodim: Fiindcă atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, că a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică (Ioan 3:16). Și mai departe: Căci Dumnezeu n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca lumea să fie mântuită prin El. Cine crede în El nu este judecat, dar cine nu crede este deja judecat, pentru că n-a crezut în Numele singurului Fiu al lui Dumnezeu (Ioan 3:17-18). Și când Ioan [Botezătorul] a fost întrebat ceva despre Isus, care boteza, el a spus: Tatăl iubește pe Fiul și a dat toate lucrurile în mâinile Lui. Cine crede în Fiul are viață veșnică; dar cine nu crede în Fiul nu va vedea viața, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el (Ioan 3:35-36). În plus, pe cine i-a prezentat El femeii samaritene? Dacă Mesia, adică Hristosul (Ioan 4:25), atunci El S-a arătat a fi Fiul, și nu Tatăl. Și în alt loc este numit Hristos, Fiul lui Dumnezeu (Ioan 20:31), și nu Tatăl. De aceea a zis ucenicilor: [Mâncarea] Mea este să fac voia Celui ce M-a trimis și să împlinesc lucrarea Lui (Ioan 4:34). Și El Însuși a zis iudeilor despre vindecarea paraliticului: Tatăl Meu lucrează până acum, și Eu lucrez (Ioan 5:17). Așadar, Fiul Însuși spune: Eu și Tatăl. În cele din urmă, cel mai probabil din această cauză iudeii voiau să-L omoare, adică nu numai pentru că a încălcat Sabatul, ci și pentru că L-a numit pe Dumnezeu Tatăl Său, făcându-Se deopotrivă cu Dumnezeu (Ioan 5:18). Apoi le-a zis: Fiul nu poate face nimic de la Sine însuși, decât ce vede pe

Tatăl făcând; căci ce face El, pe acelea face și Fiul la fel. Căci Tatăl iubește pe Fiul și Îi arată toate lucrurile pe care le face El Însuși; și lucrări mai mari decât acestea Îi va arăta, ca să vă minunați. Căci, precum Tatăl învie morții și îi dă viață, tot așa și Fiul dă viață pe cine vrea El. Căci Tatăl nu judecă pe nimeni, ci a dat toată judecata Fiului, pentru ca toți oamenii să cinstească pe Fiul, cum cinstesc pe Tatăl. Cine nu cinstește pe Fiul nu cinstește pe Tatăl, care L-a trimis. Adevărat, adevărat vă spun că cine ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis, are viață veșnică și nu va veni la judecată, ci a trecut din moarte la viață. Adevărat, adevărat vă spun că vine ceasul și acum este, când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu; și cei ce-L aud vor trăi. Căci, precum Tatăl are viață în Sine, tot așa I-a dat Fiului să aibă viață în Sine. Și I-a dat putere să judece, pentru că El este Fiul omului (Ioan 5:19-27), adică după trup, așa cum este Fiul lui Dumnezeu după Duhul Său. Și a adăugat: „Dar Eu am o mărturie mai mare decât a lui Ioan; căci lucrările pe care Mi le-a dat Tatăl să le savârnesc, aceleași lucrări pe care le fac Eu, mărturisesc despre Mine că Tatăl M-a trimis. Și Tatăl, care M-a trimis, El Însuși a mărturisit despre Mine” (Ioan 5:36-37a). Și a adăugat: „Dar voi n-ați auzit niciodată glasul Lui și nici n-ați văzut chipul Lui” (Ioan 5:37b). Cu aceste cuvinte, El a confirmat din nou că nu Tatăl, ci Fiul era Acela pe care L-au văzut și l-au auzit. În cele din urmă, El a zis: „Eu am venit în Numele Tatălui Meu și nu Mă primiți” (Ioan 5:43). Așadar, Fiul era întotdeauna în numele lui Dumnezeu și Împărat, al Domnului Celui Atotputernic și Preaînalt. Și celor care L-au întrebat ce să facă, El a răspuns: „Să credeți în El”.Pe Cel pe care El (Dumnezeu) L-a trimis (Ioan 6:29). El S-a numit și pâinea pe care o dă Tatăl <…> din cer (Ioan 6:32). Astfel, tot ce I-a dat Tatăl va veni la El și nu va fi lepădat de El, căci S-a pogorât din cer nu ca să facă voia Lui, ci voia Tatălui. Și aceasta este voia Tatălui, ca oricine a văzut pe Fiul și a crezut în El să moștenească învierea și viața. Mai mult, nimeni nu poate veni la El, dacă nu-l atrage Tatăl, căci oricine a auzit și a învățat de la Tatăl vine la El. [Nu este întâmplător] El a adăugat aici cuvintele: Nu că cineva L-a văzut pe Tatăl (Ioan 6:46), ci ca să arate că Cuvântul este al Tatălui, de care au fost învățați. Și când mulți s-au îndepărtat de El, și i-a întrebat pe Apostolii Săi dacă și ei vor să plece, ce I-a răspuns Simon Petru? — La cine să ne ducem? Tu ai cuvintele vieții veșnice. Și noi am crezut și suntem siguri că Tu ești Hristosul. (Ioan 6:68-69) Cine este El, Tatăl sau Hristosul Tatălui?

22. Așadar, la a cui învățătură se referea El, care i-a uimit? La a Lui sau la a Tatălui? Iar celor care se îndoiau între ei dacă El nu era Hristosul, adică Tatăl, ci Fiul, le-a zis: „Și Mă cunoașteți de unde sunt; și n-am venit de la Mine Însumi, ci Cel ce M-a trimis este adevărat și pe care voi nu-L cunoașteți. Eu Îl cunosc, pentru că rămân cu El (apud El)” (Ioan 7:28-29) [410] . El nu a zis: „Pentru că Eu sunt El Însuși” sau „M-am trimis pe Mine Însumi”, ci „El M-a trimis” (Ioan 7:29). Și când fariseii au trimis la El să-L prindă, El le-a zis: „Încă puțină vreme sunt cu voi, apoi Mă duc la Cel ce M-a trimis” (Ioan 7:33). Și acolo unde neagă că este unul (căci spune: „Dar Eu și Tatăl, care M-a trimis” (Ioan 8:16),) nu indică prin aceasta Doi, ci Doi nedespărțiți? Mai degrabă, El a expus toate acestea pentru a arăta inseparabilitatea celor Doi. El a dat chiar următorul exemplu: Dacă legea

recunoaște adevărul mărturiei a doi oameni, atunci Eu mărturisesc despre Mine Însumi și Tatăl, care M-a trimis, mărturisește despre Mine (Ioan 8:18). Căci dacă El ar fi unul, întrucât Fiul și Tatăl se presupune că sunt Unul și același, El nu ar fi recurs la autoritatea legii, care se bazează doar pe mărturia a doi și nu pe una. Mai mult, când a fost întrebat unde este Tatăl, El a răspuns că nu-L cunosc nici pe El, nici pe Tatăl (Ioan 8:19). Astfel, El i-a numit pe cei doi pe care nu-i cunosc, căci dacă L-ar cunoaște pe El, l-ar cunoaște și pe Tatăl (Ioan 8:19), nu pentru că Tatăl și Fiul se presupune că sunt Unul și același, ci pentru că prin inseparabilitatea [Lor] este imposibil să-L cunoști sau să nu-L cunoști pe Unul fără Celălalt. Cel ce M-a trimis pe Mine este adevărat, spune El, și ce am auzit de la El, aceea spun lumii (Ioan 8:26). Dar ei, din cauza înțelegerii lor superficiale a sensului Sfintei Scripturi, nu au înțeles că El le vorbea despre Tatăl, adică că trebuiau să cunoască cuvintele Tatălui în Fiul, despre care se poate citi în proorocul Ieremia: Și Domnul Mi-a zis: Iată, am pus cuvintele Mele în gura Ta (Ieremia 1, 9), și în proorocul Isaia: Domnul Îmi va da limba învățăturii, ca să știu când să rostesc cuvânt (Isaia 50, 4) [411]... Și El Însuși spune iarăși: Atunci veți cunoaște că Eu sunt Acela și că nu vorbesc de la Mine însumi, ci precum M-a învățat [Tatăl], așa vorbesc Eu, căci Cel ce M-a trimis este cu Mine (Ioan 8:28-29). Aceasta a fost spusă pentru a mărturisi inseparabilitatea amândurora. Și într-o dispută cu iudeii, mustrându-i că vor să-L omoare, El a zis: Eu vorbesc ce am văzut la Tatăl Meu, iar voi faceți ce ați văzut la tatăl vostru (Ioan 8:38), iar acum căutați să Mă omorâți, pe Mine, un om care v-am spus adevărul, pe care l-am auzit de la Dumnezeu (Ioan 8:40), și mai departe: Dacă Dumnezeu ar fi Tatăl vostru, M-ați iubi, căci de la Dumnezeu am ieșit și am venit (Ioan 8:42). — Trebuie remarcat că, deși El a spus: Eu am ieșit, prin aceasta El nu este despărțit [de Tatăl], așa cum ar crede cei care greșesc cu aceste cuvinte. Căci El a ieșit de la Tatăl ca o rază de soare, ca un râu dintr-un izvor sau ca un tufiș dintr-o sămânță. Și mai departe: Eu n-am diavol, ci Îl cinstesc pe Tatăl Meu (Ioan 8:49), iar dacă Mă slăvesc pe Mine Însumi, slava Mea nu este nimic. Tatăl Meu este Cel ce Mă slăvește, despre Care voi ziceți că este Dumnezeul vostru. Și voi nu-L cunoașteți, dar Eu Îl cunosc și păzesc cuvântul Lui (Ioan 8:54-55). Când a adăugat: Avraam <…> a văzut [ziua Mea] și s-a bucurat (Ioan 8:56), prin aceasta a arătat că din nou Fiul i s-a arătat lui Avraam, și nu Tatăl. A mai spus că El trebuia să facă lucrările Tatălui și asupra orbului născut, căruia i-a zis, după ce și-a căpătat vederea: Crezi în Fiul lui Dumnezeu? (Ioan 9:35). Și când a întrebat: Cine este El? - El Însuși a arătat clar că El este Fiul, în Care, așa cum a spus, trebuie să credem (cf. Ioan 9:36-37). Și mai departe, El afirmă că, așa cum Tatăl Îl cunoaște pe El, așa și pe Tatăl și Își dă viața [pentru oi], pentru că a primit această poruncă de la Tatăl (cf. Ioan 10:15, 18). Și când iudeii L-au întrebat dacă El este Hristosul, adică [Hristosul] lui Dumnezeu, întrucât chiar și în ziua de azi iudeii așteaptă pe Hristosul lui Dumnezeu și nu pe Tatăl Însuși, căci nu s-a scris niciodată că Hristos este Însuși Tatăl care trebuie să vină, Isus le-a răspuns: V-am spus și nu credeți: lucrările pe care le fac Eu în Numele Tatălui Meu, ele mărturisesc despre Mine (Ioan 10:25). Despre ce mărturisesc ele? — Desigur, că El Însuși este Acela despre Care au întrebat, adică Hristosul lui Dumnezeu. Și, de asemenea, despre oile Sale, pe care nimeni nu le va smulge din mâna Lui, El

a zis: Tatăl Meu, care Mi le-a dat, este mai mare decât toți; și Eu și Tatăl suntem una [412]. (unum sumus) (Ioan 10:27–30). Dar chiar și aici acei nebuni, sau mai degrabă orbi, vor să-și apere pozițiile, care nu văd că, în primul rând, cuvintele Eu și Tatăl denotă Doi și, în al doilea rând, cuvântul suntem (sumus) nu este spus de o singură Persoană, deoarece este spus la plural, căci atunci <El a spus> unul suntem (unum sumus), și nu unul suntem (unus sumus). Dacă ar fi spus unul suntem (unus sumus), atunci acest lucru ar fi putut susține afirmația lor, deoarece cuvântul unul (unus) indică singularul. Aici, însă, când El denotă unitatea (unum) celor două Persoane masculine printr-un cuvânt neutru (care nu indică singularitate, ci unitate (ad unitatem), asemănare, unire, dragostea Tatălui, care iubește pe Fiul, și ascultarea Fiului, care se supune voinței Tatălui) și spune: Eu și Tatăl suntem una (unum sumus), atunci El arată prin aceasta că Cei pe care El îi egalează și îi unește sunt Doi. La aceasta, Isus a adăugat că a arătat multe fapte bune de la Tatăl, pentru niciuna dintre ele nu era vrednic să fie ucis cu pietre (Ioan 10:32). [A spus aceasta] pentru ca iudeii să nu creadă că ar trebui să-L lapideze din acest motiv, pentru că se presupunea că voia să fie considerat Dumnezeu Însuși, adică Tatăl, pe motiv că a spus: Eu și Tatăl suntem una. Astfel, pentru a arăta că El este Fiul lui Dumnezeu și nu Dumnezeu Însuși, El a spus: Nu este scris în Legea voastră: „Eu am zis: «Sunteți dumnezei» și Scriptura nu poate fi desființată? Ziceți voi despre Cel pe care Tatăl L-a sfințit și L-a trimis în lume: «Hulești, pentru că am zis: «Sunt Fiul lui Dumnezeu»? Dacă nu fac lucrările Tatălui Meu, să nu credeți în Mine; dar dacă le fac, chiar dacă nu credeți în Mine, credeți lucrările, ca să cunoașteți și să credeți că Tatăl este în Mine și Eu în El» (Ioan 10:34-38). De aceea, Tatăl rămâne în Fiul și Fiul în Tatăl, prin fapte (per opera). Prin urmare, prin fapte știm că Tatăl <și Fiul> sunt una. Și El repetă toate acestea încontinuu, pentru ca Cei Doi să poată fi considerați ca locuind într-o singură putere (in una virtute), deoarece Fiul nu poate fi crezut decât prin recunoașterea celor Doi.

23. Și mai departe, când Marta L-a mărturisit ca Fiu al lui Dumnezeu (Ioan 11:27), ea nu s-a „rătăcit” mai mult decât Petru și Natanael, și dacă s-ar fi înșelat, ar fi recunoscut imediat [adevărul]. Căci atunci când Domnul l-a înviat pe fratele ei [Lazăr] din morți, Și-a ridicat ochii spre cer, către Tatăl, și a zis: „Tată, Îți mulțumesc că M-ai ascultat. Și știam că întotdeauna Mă asculți. Dar pentru norodului care stă acolo am spus lucrul acesta, ca să creadă că Tu M-ai trimis.” (Ioan 41:41-42) Și, de asemenea, [altă dată], când S-a tulburat sufletul, a zis: „Și ce voi zice? Tată, mântuiește-Mă din ceasul acesta. Dar pentru aceasta am venit. Tată, proslăvește Numele Tău.” (Ioan 12:27-28) , despre care a vorbit ca Fiu, căci [mai devreme] a zis: „Eu am venit în Numele Tatălui.” (Ioan 5:43) Întrucât un singur cuvânt al Fiului era de ajuns pentru Tatăl, Tatăl a răspuns din belșug din ceruri, mărturisind despre Fiul: „Acesta este Fiul Meu iubit, în care Îmi găsesc plăcerea; ascultați-L” (Matei 17:5) și: „L-am preaslăvit și-L voi preaslăvi iarăși” (Ioan 12:28). Nu ți se pare ție, preaperversul Praxeas, că sunt tot atâtea Persoane câte Glasuri? Îl vezi pe Fiul pe pământ și pe Tatăl în ceruri. Dar aceasta nu este o dezbinare, ci o Iconomie Dumnezeiască. Căci știm că Dumnezeu este și el în abis și este prezent pretutindeni, nu [El Însuși], ci prin

puterea și tăria Sa (vi et potestate), iar Fiul, ca fiind nedespărțit de El, este prezent pretutindeni cu El. Dar prin însăși dispensațiunea (οικονομια) Tatăl a voit ca Fiul să fie pe pământ și El Însuși în ceruri, Căruia și Fiul, ridicându-Și ochii, S-a rugat și a cerut de la Tatăl, Căruia ne-a învățat și pe noi, stând în picioare, să ne rugăm: Tatăl nostru, Care ești în ceruri etc. (Matei 6:9), deși El este prezent pretutindeni. Tatăl a voit ca aceste ceruri să devină tronul Său [413]... Și deși L-a făcut pe Fiul puțin mai prejos decât îngerii, trimițându-L pe pământ, tot L-a încununat cu slavă și cinste (Psalmul 8:6), ducându-L înapoi în ceruri. Aceasta este ceea ce I-a făgăduit Tatăl prin cuvintele: „L-am preaslăvit și-L voi preaslăvi iarăși” (Ioan 12:28). Așadar, Fiul întreabă de pe pământ, iar Tatăl promite din ceruri. De ce atunci îi faceți mincinoși atât pe Tatăl, cât și pe Fiul? Căci, dacă Tatăl a vorbit Fiului din ceruri, deși El Însuși era Fiul pe pământ, sau dacă Fiul s-a rugat Tatălui, deși El Însuși era Tatăl în ceruri, înseamnă aceasta că Fiul L-a întrebat pe Tatăl, întrebându-Se pe Sine însuși dacă Fiul era Tatăl, sau că Tatăl S-a promis pe Sine însuși, promițându-i Fiului dacă era Tatăl? Și chiar dacă totuși învățăm despre doi despărțiți, așa cum vreți să ne atribuiți, ar fi totuși mai tolerant să recunoaștem doi Dumnezeu despărțiți decât un singur Dumnezeu ca pretins. Lor le-a proclamat, așadar, Domnul: „Acest glas nu s-a făcut pentru Mine, ci pentru voi” (Ioan 12:30), ca și ei să creadă în Tatăl și în Fiul, în numele, persoanele și locurile lor. Dar Isus a strigat și a zis: „Cine crede în Mine nu crede în Mine, ci în Cel ce M-a trimis pe Mine. Căci prin Fiul cred în Tatăl. Și temelia credinței în Fiul este Tatăl. Și cine Mă vede pe Mine, vede pe Cel ce M-a trimis pe Mine” (Ioan 12:44-45). Cum? — Căci Eu n-am vorbit de la Mine însumi, ci Tatăl, care M-a trimis, El Mi-a poruncit ce să vorbesc și ce să vorbesc; căci Domnul Îmi va da o limbă de învățătură, ca să știu când să vorbesc. (Isaia 50:4) — de aceea, orice vorbesc, vorbesc așa cum Mi-a spus Tatăl (Ioan 12:50). Evanghelistul și ucenicul iubit [al lui Hristos] Ioan știa cu siguranță mai bine decât Praxeas ce însemnau aceste cuvinte și el însuși a spus după propria sa înțelegere: Înainte de praznicul Paștelui, Iisus <… > știind că Tatăl I-a dat toate lucrurile în mâini și că a venit de la Dumnezeu și la Dumnezeu se duce (Ioan 13:1, 3). Dar Praxeas voiește ca Însuși Tatăl să vină de la Sine și să meargă la Sine, așa că diavolul a pus în inima lui Iuda să nu-L trădeze pe Fiul, ci pe Însuși Tatăl. Dar nici în acest caz nu este bine nici pentru diavol, nici pentru eretic, pentru că nici diavolul nu a comis o astfel de trădare [prin mâinile] fiului său trădat [Iuda] [414] . Într-adevăr, Fiul lui Dumnezeu, Care era prezent în Fiul Omului [415] , a fost trădat, după cum spune Sfânta Scriptură: Acum este proslăvit Fiul Omului și Dumnezeu este proslăvit în El (Ioan 13:31). Care Dumnezeu? — Desigur, nu Tatăl, ci Cuvântul Tatălui (Sermo Patris), Care a locuit în Fiul Omului, adică în trup, în care fusese mai înainte proslăvit prin putere și cuvânt. Și Dumnezeu, spune Isus, Îl va proslăvi în Sine (Ioan 13:32), adică pe Tatăl Fiului, pe care Îl are [întotdeauna] în Sine, deși a venit pe pământ. Și Îl va proslăvi în curând (Ioan 13:32) prin înviere și biruință asupra morții.

24. Într-adevăr, chiar și atunci au fost unii care nu au înțeles aceasta, pentru că nici Apostolul Toma nu a crezut mult timp. Căci a zis: „Doamne, nu știm unde Te duci; și cum putem cunoaște calea?” (Ioan 14:5). Și Iisus i-a zis: „Eu sunt calea,

adevărul și viața. Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine. Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine, ați fi cunoscut și pe Tatăl Meu. Și de acum Îl cunoașteți și L-ați văzut” (Ioan 14:6-7). Dar să trecem la Apostolul Filip, care, inspirat de nădejdea de a-L vedea pe Tatăl și neînțelegând că auzise că L-a văzut deja pe Tatăl, a zis: „Doamne, arată-ne pe Tatăl și ne este de ajuns” (Ioan 14:8). Și Domnul i-a răspuns: „De atâta vreme sunt cu voi și nu M-ați cunoscut, Filipe?” (Ioan 14:9). Deci, pe cine a zis El că trebuie să cunoască? - Acesta este singurul lucru care necesită discuție. Pe Tatăl sau pe Fiul? Dacă este Tatăl, atunci să ne învețe Praxeas că Hristos, care a vorbit atât de mult timp cu ucenicii, a putut la un moment dat, nu zic să fie cunoscut, ci să fie considerat Tatăl. Dar Sfintele Scripturi ale Vechiului și Noului Testament ne poruncesc să-L considerăm Hristosul lui Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu. Acest lucru a fost predicat mai înainte și a fost prezis de Hristos Însuși și chiar de Tatăl Însuși, care L-a proclamat deschis ca Fiu din ceruri și a glorificat pe Fiul, [zicând]: Acesta este Fiul Meu (Matei 17:5) și L-am glorificat și Îl voi glorifica iarăși (Ioan 12:28). Ucenicii au crezut acest lucru, dar iudeii nu. Și El (Hristos) Însuși, voind ca ei să creadă în El în acest fel, L-a chemat, l-a proclamat și l-a cinstit întotdeauna pe Tatăl. Dacă este așa, atunci ei (evreii) nu L-au cunoscut pe Tatăl, ci pe Fiul, care a vorbit cu ei atât de mult timp. Și Domnul, mustrându-i că nu-L recunosc pe Cel pe care nu-L cunoșteau [mai înainte], a vrut ca ei să-L recunoască în sfârșit pe Cel pe care (pentru care El [mai înainte] i-a mustrat) nu-L cunoscuseră de atâta timp, adică pe Fiul. Și atunci poate deveni deja clar cum se spune: Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl (Ioan 14:9), și, de asemenea, ceea ce s-a spus mai sus: Eu și Tatăl una suntem (Ioan 10:30). De ce? Căci Eu am ieșit și am venit de la Dumnezeu (Ioan 8:42), și Eu sunt calea <…> nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine (Ioan 14:6), și nimeni nu poate veni la Mine, dacă nu-l atrage Tatăl (Ioan 6:44), și Toate lucrurile Mi-au fost date de Tatăl Meu (Matei 11:27), și precum Tatăl <…> dă viață, așa și Fiul (Ioan 5:21), și Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine, ați fi cunoscut și pe Tatăl (Ioan 14:6-7). Conform tuturor acestor mărturii, El a arătat că El era Înlocuitorul Tatălui, prin Care Tatăl era văzut în fapte, auzit în cuvinte și cunoscut în Fiul, care împlinea lucrările și cuvintele Tatălui. Însuși Tatăl este nevăzut, așa cum Filip știa din lege, căci era obligat să-și amintească cuvintele: Nimeni nu poate vedea pe Dumnezeu și să trăiască (Exod 33:20). Din acest motiv a fost învinovățit că a vrut să-L vadă pe Tatăl ca și cum ar fi vizibil și a fost învățat că Tatăl devine vizibil în Fiul prin lucrările Sale miraculoase, și nu prin prezența Sa personală. În cele din urmă, dacă Domnul a vrut ca cuvintele Cel ce M-a văzut pe Mine să sugereze că Tatăl și Fiul sunt Unul și același, de ce a adăugat: Nu crezi că Eu sunt în Tatăl și Tatăl este în Mine? (Ioan 14:10).Căci ar fi trebuit să se spună: „Nu credeți că Eu sunt Tatăl?” Și pentru ce alt motiv a pus El atâta accent pe acest lucru, dacă nu pentru a le dezvălui oamenilor ceea ce dorea să clarifice, și anume, că El era Fiul? Și apoi, din nou, a subliniat în mod special acest lucru, spunând: „Nu credeți că Eu sunt în Tatăl și Tatăl este în Mine?”, pentru ca ei să nu-L considere Tatăl pe baza cuvintelor Sale: „Cine M-a văzut pe Mine a văzut și pe Tatăl”. Căci El nu a dorit niciodată să fie considerat Tatăl, care S-a mărturisit întotdeauna a fi Fiul, venind de la Tatăl. De aceea, El a făcut manifestă unirea (conjunctionem) celor două Persoane, astfel încât nici

Tatăl să nu fie reprezentat ca separat de Fiu, ca invizibil vederii, nici Fiul ca separat de Tatăl, ca Reprezentant (representator) al Tatălui. Și El Însuși a arătat nu mai puțin clar cum Tatăl locuiește în Fiul și Fiul în Tatăl, când a spus: Cuvintele pe care vi le spun Eu nu sunt ale Mele, căci sunt ale Tatălui. Tatăl, care locuiește în Mine, El face lucrările (Ioan 14:10). Tatăl, așadar, locuiește în Fiul prin lucrările Sale miraculoase și prin cuvintele doctrinei Sale și este făcut vizibil prin ceea ce locuiește El și prin Cel în care locuiește. Și chiar din acest lucru sunt revelate proprietățile proprii ale ambelor Persoane, când Domnul spune: Eu sunt în Tatăl și Tatăl în Mine (Ioan 14:10). La aceasta a adăugat: Credeți (Ioan 14:11). Ce? Că „Eu sunt Tatăl”? Dar presupun că nu este scris acest lucru, ci următorul: [Credeți] că Eu sunt în Tatăl și Tatăl în Mine; și dacă nu este așa, atunci credeți-Mă pentru lucrările acelea (Ioan 14:11), adică pentru acele lucrări prin care Tatăl a fost văzut în Fiul nu pentru vedere, ci pentru minte.„Credeți-Mă atunci pentru lucrările acestea” (Ioan 14:11), adică pentru lucrările prin care Tatăl a fost văzut în Fiul nu cu vederea, ci cu mintea.„Credeți-Mă atunci pentru lucrările acestea” (Ioan 14:11), adică pentru lucrările prin care Tatăl a fost văzut în Fiul nu cu vederea, ci cu mintea.

25. După întrebarea lui Filip și [revelația] întregii sale firi, care continuă până la sfârșitul Evangheliei [după Ioan], în același discurs [416] unde Domnul [a arătat că] Tatăl și Fiul diferă în propriile Lor proprietăți [417] , El a făgăduit, de asemenea, că Îl va ruga pe Tatăl să dea un alt Mângâietor și să-L trimită după ce El Însuși se va înălța la Tatăl (cf. Ioan 14:16). (Am arătat deja mai devreme în ce sens El este Altul.) Și mai departe a spus: El <…> va lua din al Meu (Ioan 16:14), așa cum Fiul Însuși [a luat] de la Tatăl. Astfel, legătura Tatălui cu Fiul și a Fiului cu Mângâietorul presupune Trei conectați, Care, prin aceasta, [deja diferă] Unul de Celălalt [418] . Și aceștia trei sunt unul (unum) [419] , și nu unul (unus), așa cum se spune: Eu și Tatăl suntem una (unum) suntem, prin unitatea esenței, și nu prin singularitate numerică. Aleargă-ți ochii și vei găsi că Cel pe care Îl socotești Tatăl se numește vița Tatălui, iar Tatăl se numește vierul (Ioan 15:1), astfel încât Fiul L-a cunoscut în cer pe Cel Care, după părerea ta, era pe pământ când El (adică Fiul), îngrijindu-se de ucenicii Săi aici, i-a predat Tatălui. Și deși în Evanghelie [a lui Ioan] nu există cuvintele: Dumnezeul Meu! pentru ce M-ai părăsit? (Matei 27:46), nici cuvintele: Tată! „În mâinile Tale Îmi încredințez duhul (Luca 23:46), dar după învierea Sa și glorioasa victorie asupra morții, după ce orice nevoie de umilință [mai mare] dispăruse și El putea deja să Se declare deschis Tată femeii credincioase care, din dragoste, și nu din curiozitate sau necredință, precum Toma, venise să-L atingă, El a spus: Nu Mă atinge, căci încă nu M-am suit la Tatăl. Ci du-te la frații Mei - chiar în aceste cuvinte El S-a arătat Fiul, căci dacă ar fi Tatăl, ar trebui să-i numească fii [și nu frați] - și să le spună: Mă sui la Tatăl Meu și la Tatăl vostru și la Dumnezeul Meu și la Dumnezeul vostru (Ioan 20:17). Ce atunci? Tatăl la Tatăl și Dumnezeu la Dumnezeu? Sau, mai degrabă, Fiul la Tatăl și Cuvântul la Dumnezeu? Căci chiar la sfârșitul Evangheliei [după Ioan] se explică de ce a fost scris: Ca să credeți că Isus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu (Ioan 20:31) [420] . ” Rezultă, așadar, că oricare dintre aceste mărturii pe care le considerați suficiente pentru a dovedi că Tatăl

este identic cu Fiul, veți fi în contradicție cu scopul clar al Evangheliei. Căci toate acestea nu au fost scrise pentru ca voi să credeți că Iisus Hristos este Tatăl, ci că [El este] Fiul (cf. Ioan 20:31).

Capitolul 11. Dovezi similare din alte Evanghelii. Substanţalitatea Fiului ca Duh al lui Dumnezeu [421]

26. Se pare că am parcurs întreaga Evanghelie după Ioan din cauza unei singure întrebări adresate lui Filip și a răspunsului Domnului către acesta, astfel încât o singură frază, care este înțeleasă contrar sensului său, nu ar infirma ceea ce a fost atât de clar prezis atât înainte, cât și după [aceasta], ci ar fi înțeleasă mai degrabă în conformitate cu orice altceva decât contrar acestuia. Totuși, chiar dacă nu citez [dovezile] celorlalte Evanghelii, care confirmă [credința noastră] prin Nașterea Domnului, va fi suficient [că] Cel ce urma să Se nască din Fecioară a fost anunțat de Însuși Îngerul și numit (determinatus) Fiul lui Dumnezeu: Duhul lui Dumnezeu va veni peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; de aceea și Sfântul care Se va naște se va numi Fiul lui Dumnezeu (Luca 1:35). Deși [ereticii] vor vrea să-și dovedească aici propriile convingeri, adevărul va triumfa.

„Într-adevăr”, spun ei, „Duhul lui Dumnezeu este Dumnezeu și puterea Celui Preaînalt este Cel Preaînalt”. Și nu le este rușine să declare (inicere) ceea ce, dacă ar fi fost, ar fi fost scris? Căci cine s-a jenat de [acest Înger], că nu a proclamat deschis: „Dumnezeu va găsi” și „Cel Preaînalt te va umbri”? Dar spunând: Duhul lui Dumnezeu (deși Duhul [lui Dumnezeu] este Dumnezeu) și totuși nenumindu-L direct Dumnezeu, a vrut [în aceste cuvinte] să fie înțeles o parte a întregului, care urma să fie cedat numelui Fiului [422] . Duhul lui Dumnezeu [aici] va fi același cu Cuvântul. De fapt, așa cum în Apostolul Ioan, care spune: Cuvântul S-a făcut trup (Ioan 1:14), prin Cuvânt se înțelege și Duhul, tot așa și aici în numele Duhului recunoaștem și Cuvântul. Căci Duhul este substanța Cuvântului, iar Cuvântul este lucrarea Duhului, iar cei Doi sunt una [423] . Dar dacă [admitem că] Duhul nu este Cuvântul și Cuvântul nu este Duhul, atunci Apostolul Ioan ar fi trebuit să vorbească despre Unul ca fiind întrupat, iar Îngerul ar fi trebuit să-l anunțe pe Celălalt ca fiind întrupat. Prin urmare, așa cum Cuvântul lui Dumnezeu nu este El Însuși al Căruia este, la fel cum Duhul [nu este El Însuși al Căruia este Duhul]. Și dacă El este numit Dumnezeu, totuși El Însuși nu este Al Căruia este numit. Nimic, al cărui ființă ar putea fi, nu este El Însuși cel al cărui ființă este. Dar când ceva vine de la cineva și astfel îi aparține, din moment ce a venit de la el, atunci poate deveni așa cum este cel de la care este și al cărui ființă este. Și prin urmare Duhul este Dumnezeu și Cuvântul este Dumnezeu, din moment ce Ele sunt de la Dumnezeu; totuși [ele nu sunt] El Însuși Cel de la Care sunt. Și dacă Duhul lui Dumnezeu, ca esență independentă, nu va fi Dumnezeu Însuși, ci Dumnezeu în măsura în care El purcede din esența lui Dumnezeu Însuși și în măsura în care El este o esență independentă și o anumită parte a întregului, atunci cu atât mai mult puterea Celui Preaînalt nu va fi Cel Preaînalt Însuși, deoarece nu este o esență independentă, care este Duhul, așa cum [nici Înțelepciunea, nici

Providența nu sunt esențe independente] [424] . Căci nici ele nu sunt esențe (substantiae), ci proprietăți accidentale (accidentia) ale oricărei esențe. [Căci] puterea vine la Duh și ea însăși nu va mai fi Duhul. Prin urmare, oricare ar fi fost aceste realități - Duhul lui Dumnezeu, Cuvântul sau Puterea - după ce au coborât peste Fecioară, ceea ce s-a născut din Ea este Fiul lui Dumnezeu.

Însuși Domnul a mărturisit despre aceasta încă din copilărie în cunoscutele Evanghelii: Nu știați că trebuie să fiu în treburile Tatălui Meu? (Luca 2:49). Și Satana știa aceasta despre El când L-a ispitit [și a zis]: Dacă ești Fiul lui Dumnezeu (Matei 4:3). Și duhurile rele au recunoscut aceasta, [zicând]: Știm Cine ești Tu, Fiul lui Dumnezeu (Luca 4:34). Și El Însuși S-a închinat Tatălui și nu a tăgăduit că El este Hristosul lui Dumnezeu, pe Care L-a recunoscut Petru (Luca 9:20). Și bucurându-Se în duhul de Tatăl, a zis: Te laud, Părinte <…> că ai ascuns aceste lucruri de cei înțelepți (Luca 10:12; Matei 11:25). De asemenea, a afirmat că nimeni nu cunoaște pe Tatăl decât Fiul (Matei 11:27), iar Fiul va mărturisi pe cel ce mărturisește pe Tatăl și se va tăgădui pe cei ce-L tăgăduiesc înaintea Tatălui (cf. Matei 10:32-33). El a dat parabola fiului, nu a tatălui, care a fost trimis în vie după mai mulți sclavi și a fost ucis de viticultorii răi și a fost răzbunat de tatăl său (Matei 21:33-46). El nu știa ziua și ceasul sfârșitului, care sunt cunoscute numai de Tatăl (Marcu 13:32). El a lăsat moștenire Împărăția ucenicilor, așa cum I-a fost lăsată moștenire de Tatăl (Luca 22:29). Ar fi putut cere Tatălui legiuni de îngeri să-L ajute, dacă ar fi vrut (Matei 26:53). El a strigat că Dumnezeu L-a părăsit (Matei 27:46) și Și-a dat duhul în mâinile Tatălui (Luca 23:46). După învierea Sa, El a promis că va trimite promisiunea Tatălui ucenicilor Săi (Luca 24:49). În cele din urmă, El le-a poruncit să boteze în [numele] Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (Matei 28:19), și nu numai în [numele] cuiva. Căci suntem botezați nu o dată, ci de trei ori în fiecare Nume și în fiecare Persoană separat [425] .

Capitolul 12. Cristologie: unitatea Persoanei lui Isus Hristos și dualitatea naturii și acțiunilor Sale naturale

27. Dar de ce să mă opresc asupra unor lucruri atât de clare, când trebuie să trec la acele poziții în care ereticii încearcă să ascundă ceea ce este evident? Căci ei se înșală în privința distincției dintre Tatăl și Fiul, pe care o recunoaștem, menținând în același timp unitatea lor, precum soarele și raza, izvorul și râul, cu inseparabilitatea numerică a celor doi și trei. Cu toate acestea, ei încearcă să o interpreteze (adică distincția) în conformitate cu înțelegerea lor într-un alt mod, astfel încât chiar și într-o singură Persoană [Isus Hristos] disting doi - Tatăl și Fiul, afirmând că Fiul este trup, adică om, adică Isus; dar Tatăl este Duh, adică Dumnezeu, adică Hristos. Și ei, afirmând că același este Tatăl și Fiul, mai degrabă încep să-i separe decât să-i unească. Căci dacă unul este Isus și celălalt Hristos, atunci unul va fi Fiul și celălalt Tatăl, căci [după ei] Fiul este Isus, iar Tatăl este Hristos. Poate că de la Valentin au învățat acest monopol (monarhie) prin separarea celor doi - Isus și Hristos. Dar această afirmație a lor a fost deja respinsă de raționamentul [nostru] anterior, întrucât Cuvântul lui

Dumnezeu sau Duhul lui Dumnezeu este numit Puterea Celui Preaînalt, pe care îl consideră Tatăl: căci Ei (Cuvântul lui Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu) nu sunt aceiași Cu Care sunt numiți, ci purced de la El și Îi aparțin. Cu toate acestea, ei sunt respinși în alt mod în același capitol [al Evangheliei]. „Iată", spun ei, „ce a fost vestit de înger: De aceea și Sfântul care Se va naște se va chema Fiul lui Dumnezeu (Luca 1:35). De aceea se naște trupul și astfel va fi Fiul lui Dumnezeu."

Dar aceasta s-a spus despre Duhul lui Dumnezeu. Căci Fecioara, fără îndoială, a zămislit prin Duhul Sfânt și ceea ce a zămislit, a și născut. Prin urmare, ceea ce a fost zămislit și urma să se nască urma să se nască, adică Duhul, pe care Îl vor numi Emanuel, ceea ce înseamnă: Dumnezeu cu noi (Matei 1:23). Acum, trupul nu este Dumnezeu, deoarece se spune despre el: Cel Sfânt se va numi Fiul lui Dumnezeu. Ci Cel Ce S-a născut în ea este Dumnezeu, despre Care vorbește și psalmul: Căci Dumnezeu S-a născut în ea ca om și a creat-o prin voia Tatălui (Ps. 86:5) [426] . Ce fel de Dumnezeu S-a născut în ea? — [Evident] Cuvântul și Duhul, Care împreună cu Cuvântul S-a născut prin voia Tatălui (de voluntate Patris) [427] . Prin urmare, Cuvântul în trup. Atunci trebuie investigat și acest lucru, cum s-a făcut Cuvântul trup: cum s-a schimbat în trup sau cum s-a îmbrăcat în el? Cu siguranță s-a îmbrăcat, căci este necesar să credem că Dumnezeu este imuabil și nu-Și schimbă forma, căci El este etern. Dar transformarea este distrugerea celei dintâi, căci tot ceea ce se transformă în altceva încetează să mai fie ceea ce era și începe să fie ceea ce nu era. Dar Dumnezeu nu încetează să mai fie [Dumnezeu] și nu poate deveni altceva. Cuvântul este Dumnezeu și Cuvântul Domnului [428] „rămâne în veac" (Ps. 116:2) și tocmai prin păstrarea formei Sale. Dacă nu admite transformare, atunci trebuie înțeles că [Cuvântul] „s-a făcut trup" astfel încât a existat, a apărut și a fost vizibil în trup și a fost atins prin intermediul trupului, deoarece orice altceva este perceput în acest fel. Căci dacă Cuvântul s-ar fi făcut trup prin transformare și schimbare de esență, atunci Isus ar fi fost deja o esență din două - din trup și Duh; și ar fi fost un fel de amestec, precum electrumul, care constă din aur și argint, și nu ar fi fost nici „aur", adică Duh, nici „argint", adică trup, deoarece unul, trecând în celălalt, formează un al treilea lucru. Prin urmare, nici Isus nu va fi Dumnezeu, deoarece Cel care s-a făcut trup a încetat să mai fie Cuvântul, dar nu a devenit om, adică trup; căci trupul ar fi încetat să mai fie el însuși dacă ar fi devenit Cuvântul. Astfel, din ambele vine un mijloc, mai degrabă un al treilea lucru, decât ambele. Dar găsim că El este numit în mod expres Dumnezeu și Om, așa cum confirmă chiar psalmul: Căci Dumnezeu S-a născut în ea ca om și a zidit-o după voia Tatălui (Ps. 87:5). Este clar că El este în toate privințele Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului, întrucât este, fără îndoială, Dumnezeu și Om după cele două esențe ale Sale, care diferă în proprietățile lor particulare, deoarece Cuvântul nu este altceva decât Dumnezeu, iar trupul nu este altceva decât Omul. Așadar, Apostolul vorbește despre ambele esențe ale Sale: Care S-a născut din sămânța lui David după trup (acesta va fi Om și Fiul Omului) și a fost declarat Fiul lui Dumnezeu după Duh (acesta va fi Dumnezeu și Cuvântul lui Dumnezeu) (Rom. 1:3-4). Vedem o stare dublă, care a fost formată nu prin amestec, ci prin

unirea [celor două naturi] într-o singură Persoană; [vedem în același timp] Dumnezeu și Omul Isus (deosebesc acest [nume] de [numele] Hristos). Astfel, se păstrează caracteristicile ambelor esențe, astfel încât atât Duhul și-a manifestat în El lucrările, adică puterile (virtuses), acțiunile (opera) și semnele (signa), cât și trupul și-a îndurat suferințele, adică a experimentat foamea în prezența diavolului, a însetat în prezența femeii samaritene, a jelit pe Lazăr, s-a temut de moarte și în cele din urmă a murit. [429].... Dar dacă ar exista un al treilea lucru, amestecat din ambele, cum ar fi [de exemplu] electrul, atunci diferența acțiunilor ambelor esențe nu ar fi atât de evidentă, ci fie Duhul ar produce acțiuni trupești, iar carnea spirituale prin transfer [de proprietăți], fie nici trupești, nici spirituale, ci proprii unei a treia forme, care rezultă din fuziunea [amândurora]. Într-un astfel de caz, dacă Cuvântul s-ar transforma în carne, atunci fie Cuvântul ar muri, fie carnea nu ar muri; fie carnea ar fi nemuritoare, fie Cuvântul [ar deveni] muritor. Dar pentru că ambele esențe, fiecare în starea ei, au acționat diferit, le-au urmat lucrări și rezultate corespunzătoare. Prin urmare, învățați împreună cu Nicodim că ceea ce este născut din carne este carne, iar ceea ce este născut din Duh este duh (Ioan 3:6). Și carnea nu este Duh, nici Duhul nu este carne. [Deci] este clar că ele pot coexista într-Unul. Și Isus este alcătuit din aceasta - din carne ca Om, din Duh ca Dumnezeu. Și apoi Îngerul L-a proclamat Fiul lui Dumnezeu după firea prin care este Duh, păstrând pentru trup numele de Fiul Omului. Așadar, Apostolul, numindu-L mijlocitor între Dumnezeu și oameni (1 Timotei 2:5), a confirmat [prezența în El a] două esențe. Și tu, cel nou descoperit, care crezi că trupul [înseamnă] Fiul lui Dumnezeu, arăți cine ar fi atunci Fiul Omului? Dacă nu ar fi Duh? Dar tu vrei ca Însuși Tatăl să fie Duh, pentru că Dumnezeu este Duh (Ioan 4:24), ca și cum [El nu este numit în Sfânta Scriptură] Duhul lui Dumnezeu, așa cum Cuvântul este Dumnezeu, fiind Cuvântul lui Dumnezeu.

28. Așadar, o, nebunule, Îl faci pe Hristos Tatăl, neînțelegând esența numelui Său, dacă într-adevăr Hristos este un nume propriu și nu o simplă denumire, căci îl semnifică pe cel uns. Căci „uns” nu este mai mult un nume propriu decât „îmbrăcat” sau „încălțat”, căci este doar o însoțire a unui nume propriu. Acum, să presupunem că, dintr-un anumit motiv, Isus este numit îmbrăcat, așa cum este numit Hristos din sacramentul ungerii. L-ai numi în mod egal pe Isus Fiul lui Dumnezeu și, în același timp, L-ai considera pe Tatăl îmbrăcat? Acum, despre Hristos. Dacă Hristos este Tatăl, atunci Tatăl a fost uns și, prin urmare, [uns] de altcineva. Dar dacă de Sine Însuși, atunci dovedește. Dar aceasta nu este ceea ce ne învață Faptele Apostolilor, când Biserica a strigat către Dumnezeu: Căci Irod și Pilat cu neamurile s-au adunat în cetatea aceasta împotriva sfântului tău Fiu, pe care l-ai uns (Faptele Apostolilor 4:27). Așa că au mărturisit că Isus este Fiul lui Dumnezeu, care este uns de Tatăl. Prin urmare, Isus a fost Hristosul pe care L-a uns Tatăl și nu Tatăl care L-a uns pe Fiul. Asemenea Apostolul Petru [a spus]: „Să știe deci cu siguranță toată casa lui Israel că Dumnezeu L-a făcut Domn și Hristos pe acest Isus, pe care L-ați răstignit voi” (Faptele Apostolilor 2:36). Apostolul Ioan mustră minciuna celui ce neagă că Isus este Hristosul și, dimpotrivă, [afirmă] că oricine crede că Isus este Hristosul este născut din Dumnezeu (1 Ioan 5:1). De aceea ne cheamă și pe noi să credem în numele

Fiului lui Dumnezeu, Isus Hristos, ca să fim în unitate cu Tatăl și cu Fiul Său, Isus Hristos. În același fel, Apostolul Pavel vorbește pretutindeni despre Dumnezeu Tatăl și despre Domnul nostru Isus Hristos. De exemplu, când scrie romanilor și mulțumește lui Dumnezeu prin Domnul nostru Isus Hristos (Romani 1:7:8). Sau când scrie galatenilor, numindu-se apostol, [ales] nu de oameni, nici prin om, ci prin Isus Hristos și Dumnezeu Tatăl (Galateni 1:1). Aveți toată Scriptura Sa [430] , care tocmai astfel predică și afirmă Doi - Dumnezeu Tatăl și Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Tatălui, și, de asemenea, [spune] că Iisus este Însuși Iisus Hristos; [în ambele] nume, El este totuși Fiul lui Dumnezeu. Din aceasta este clar că, pe aceeași bază, pe care ambele nume aparțin Unuia, adică Fiului lui Dumnezeu, și unul [nume] fără celălalt aparține, de asemenea, Unuia și aceluiași. Și unde este numit numele Iisus, se înțelege și Hristos, căci Iisus a fost Cel uns. Și unde este numit [numele] Iisus, El este și Iisus, căci Iisus a fost Cel uns. Și dintre aceste nume, unul este un nume propriu, care a fost dat de un Înger, iar celălalt este impropriu, accidental, care vine din ungere, prin urmare, Iisus [adică Cel uns] este Fiul, și nu Tatăl.

Cât de orb este cel ce nu înțelege că, dacă atribuie numele Hristos Tatălui, atunci cu numele Hristos propovăduiește un alt Dumnezeu. Căci dacă Hristos este Dumnezeu Tatăl, atunci zicând: Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeul Meu și Dumnezeul vostru (Ioan 20:17), El descoperă prin aceasta un alt Tată și Dumnezeu mai presus de Sine. Tot așa, dacă Tatăl este Hristos, atunci este un altul care dă putere tunetului și creează vântul și vestește pe Hristosul Său oamenilor (Amos 4:13) [431] . Și dacă împărații pământului se vor așeza și conducătorii vor sfătui împreună împotriva [Domnului și împotriva] Hristosului Său (Ps. 2:2), atunci a fost un alt Domn, împotriva al Cărui Hristos s-au adunat împărații și conducătorii. Și dacă Domnul spune aceasta Domnului meu Hristos (Ps. 110:1), atunci a fost un alt Domn care a vorbit Tatălui - Hristos. Și dacă Apostolul scrie: Dumnezeul Domnului nostru Iisus Hristos <…> să vă dea Duhul înțelepciunii și al cunoștinței (Efeseni 1:17) [432] , atunci Dumnezeul lui Iisus Hristos va fi altul, Dătătorul generos de daruri duhovnicești. Dar ca să nu enumerăm totul, [să spunem pe scurt]: Cel ce a înviat pe Hristos va învia și trupurile noastre muritoare (Romani 8:11); și El, ca Înviător, trebuie să fie cu siguranță Altcineva decât Tatăl cel mort și înviat, dacă [admitem că] Hristos, care a murit, este Tatăl. Dar să tacă această hulă, să tacă!

29. Va fi suficient, așadar, să spunem că Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a murit, pentru că este scris. Căci Apostolul [Pavel], nu fără dificultate, când spune că Hristos a murit, adaugă imediat, după Scripturi (1 Corinteni 15:3), pentru ca astfel, prin autoritatea Scripturilor, să îndulcească asprimea expresiei și să înlăture ofensa ascultătorului. Deși în Iisus Hristos se recunosc două esențe, cea divină și cea umană, totuși este sigur că divinul este nemuritor, iar umanul muritor. Este clar, așadar, că Apostolul Îl numește mort, deoarece are în minte trupul, Omul și Fiul Omului, și nu Duhul, Cuvântul și Fiul lui Dumnezeu. În cele din urmă, prin cuvintele, Hristos (adică „unsul”) a murit, el indică faptul că ceea ce este uns, adică trupul, a murit.

„Așadar”, veți spune, „și noi Îl numim <pe Tatăl mort> din același motiv pentru care voi Îl numiți pe Fiul și, în același timp, nu-L blasfemiem pe Domnul Dumnezeu, deoarece Îl numim mort nu după esența Sa divină, ci după esența Sa umană.”

Nu, voi blasfemiați, nu atât pentru că Îl numiți pe Tatăl mort, ci pentru că Îl numiți răstignit. Căci voi faceți din Fiul Tată, aplicându-I blestemul răstignirii (Deuteronom 21:23), care după lege se cuvine Fiului, căci Fiul a devenit blestem pentru noi (Galateni 3:13), și nu Tatăl, și prin aceasta îl blasfemiați pe Tatăl. Noi însă, afirmând că Hristos a fost răstignit, nu-L blasfemiem, ci aplicăm blestemul legii (cf. Galateni 3:13), așa cum Apostolul, spunând aceasta, nu a rostit blasfemie. Și așa cum ceea ce este îngăduit să se spună despre cineva nu este blasfemie, tot așa ceea ce nu este îngăduit să se spună va fi blasfemie dacă se spune.

Tatăl, așadar, nu a suferit împreună cu Fiul. Dar ei, temându-se să rostească o blasfemie directă împotriva Tatălui, speră să o îndulcească recunoscând Doi, Tatăl și Fiul, dar numai în cazul în care Fiul a suferit și Tatăl a simpatizat cu El. Dar chiar și în acest caz, ei spun prostii. Căci ce este compasiunea, dacă nu suferință alături de altul? Mai mult, dacă Tatăl este impasibil, atunci El nu poate simpatiza; sau dacă simpatizează, atunci trebuie să sufere și El. Desigur, nu-I veți adăuga nimic prin frica voastră. Vă este teamă să-l numiți suferind pe cel pe care îl numiți simpatic. Dar Tatăl nu poate simpatiza, așa cum Fiul nu poate suferi, conform naturii Sale, conform căreia El este Dumnezeu. Dar cum a suferit Fiul, dacă Tatăl nu a suferit împreună cu El? - În așa fel încât Tatăl este separat de Fiu, și nu de Dumnezeu. Căci chiar dacă un râu este tulburat de un curent violent, deși o esență [a apei] curge din izvor și nu este separată de ea, totuși tulburarea râului nu afectează izvorul. Este clar că apa care curge din izvor se schimbă în râu, și în timp ce apa se schimbă nu în izvor, ci în râu, nu izvorul se schimbă, ci râul care curge din acest izvor. Tot așa, și Duhul lui Dumnezeu [433] nu vi se va părea a fi Tatăl care a suferit, dacă poate suferi în Fiul, din moment ce suferă nu în Tatăl, ci în Fiul? Dar este suficient că Duhul lui Dumnezeu n-a suferit nimic în numele Său, pentru că, dacă ar fi suferit ceva în Fiul, ar fi fost posibil ca Tatăl să sufere în trup împreună cu Fiul. Și nimeni nu va nega această mărturie [a Sfintei Scripturi] care a fost citată. Căci nu putem suferi pentru Dumnezeu, dacă Duhul lui Dumnezeu nu rămâne în noi și nu rostește mărturisirea de credință în numele nostru [434] . Totuși, Însuși Duhul lui Dumnezeu nu va suferi în noi, ci ne va face doar capabili de suferință.

30. Dar dacă mergi mai departe, îți pot răspunde mai aspru și pot compara afirmația ta cu afirmația Domnului Însuși, care spune: „De ce întrebi despre aceasta? Căci El Însuși strigă în suferință: Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit? (Matei 27:46)”. Deci, fie Fiul a suferit când a fost părăsit de Tatăl, iar Tatăl care L-a părăsit nu a suferit; sau, dacă Tatăl a suferit, atunci către ce Dumnezeu a strigat El? Dar acesta este glasul trupului și al sufletului, adică al Omului, și nu al Cuvântului și nu al Duhului, adică nu al lui Dumnezeu, de aceea

a sunat pentru a arăta că Dumnezeu este nepătimitor, care L-a părăsit pe Fiul în așa fel încât L-a dat morții pe Omul [pe care L-a asumat]. Apostolul a înțeles acest lucru când a scris: dacă Tatăl nu L-a cruțat pe Fiul (Romani 8:32). Isaia prevestise deja acest lucru: Și Domnul L-a dat pentru fărădelegile noastre (cf. Isaia 53:5). L-a părăsit atât de mult încât nici măcar nu L-a cruțat, L-a părăsit atât de mult încât L-a trădat. Totuși, Tatăl, în mâinile căruia Fiul Și-a dat duhul, nu L-a părăsit pe Fiul. În cele din urmă, Fiul a dat [duhul] și a murit imediat, deoarece atunci când duhul este încă în trup, trupul nu poate fi considerat mort.

Așadar, a fi abandonat de Tatăl însemna ca Fiul să moară. Prin urmare, Fiul este cel care moare și este înviat de Tatăl, conform Scripturilor (1 Corinteni 15:3), Fiul se înalță mai sus decât toate cerurile și se coboară în părțile de jos ale pământului (Efeseni 4:9-10). El stă la dreapta Tatălui, și nu Tatăl lângă El. Ștefan L-a văzut deja stând la dreapta Tatălui când a fost ucis cu pietre (Faptele Apostolilor 7:55-56) și va ședea până când Tatăl îi va face pe toți vrăjmașii Săi așternut al picioarelor Sale (Psalmul 110:1). Și El vine din nou pe norii cerului în același fel cum S-a înălțat (Matei 24:39; Faptele Apostolilor 1:11). Căci El a primit de la Tatăl și a revărsat acel Dar [435] , adică Duhul Sfânt", al treilea nume al Divinității și al treilea grad al Măreției, Vestitorul domniei unui singur om și Interpretul dispensației (dacă cineva acceptă cuvintele noii Sale profeții), Învățătorul întregului adevăr care rămâne în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, așa cum spune învățătura creștină.

Capitolul 13. Erezia lui Praxeas (Modalismul) - un tip de iudaism

31. Dar voi cădeți în credința iudaică atunci când credeți într-un singur Dumnezeu, încât nu vreți să-l includeți pe Fiul alături de El, iar după Fiu pe Duhul Sfânt. Căci care este diferența dintre noi și ei, dacă nu aceasta? Care este lucrarea Evangheliei, care este esența Noului Testament, care confirmă legea și profeții până la Ioan, dacă nu aceasta [să arate] că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, care sunt considerați trei, sunt un singur Dumnezeu? Dumnezeu dorește atât de mult să reînnoiască misterul, încât într-un mod nou să fie considerat unul prin Fiul și Duhul, și ca Dumnezeu Însuși, care a fost predicat anterior prin Fiul și Duhul, dar nu era încă cunoscut, să fie acum cunoscut deschis în [toate] numele și Persoanele Sale. Să vadă, așadar, acești anticriști că Îl neagă pe Tatăl și pe Fiul. Căci Îl neagă pe Tatăl atunci când Îl consideră identic cu Fiul și Îl neagă pe Fiul atunci când cred că El este identic cu Tatăl, atribuindu-le astfel ceea ce Ei nu sunt și luându-le ceea ce Ei sunt. „Căci oricine mărturisește pe Hristos că este Fiul lui Dumnezeu și nu Tatăl, Dumnezeu rămâne în el, și el în Dumnezeu." (1 Ioan 4:15) Noi credem mărturia lui Dumnezeu, care a mărturisit despre Fiul Său, zicând: „Cine n-are pe Fiul [lui Dumnezeu] n-are viață." (1 Ioan 5:12) Dar cine Îl socotește pe Hristos altul decât pe Fiul, n-are pe Fiul.

Către Martiri

1.

Ucenici ai lui Hristos, care sunteți pe cale să suferiți martiriul! În timp ce Mama și Doamna noastră Biserică, precum și frați creștini individuali, vă ajută în închisoare pentru a vă susține trupurile fragile, primiți de la mine un dar modest pentru a vă întări duhul. Este inutil să hrănim trupul când sufletul este flămând, iar dacă trupul slab are nevoie de ajutor, cu atât mai mult are nevoie duhul și mai slab. Abia dacă am dreptul să vă țin lecții, dar chiar și gladiatorii experimentați sunt uneori ajutați nu numai de învățători și instructori, ci și de strigătele spectatorilor și fanilor. De aceea, mai presus de toate, nu întristați pe Duhul Sfânt (Efeseni 4:30), care a intrat împreună cu voi în închisoare; căci dacă n-ar fi fost cu voi, n-ați fi astăzi acolo. Străduiți-vă să rămână cu voi și de acolo vă va conduce la Domnul. Închisoarea este într-adevăr locuința diavolului, unde își ține robii; dar voi ați intrat acolo ca să-l faceți de rușine în propria lui cetate, așa cum ați făcut și în alte părți. Să nu se laude că sunteți în puterea lui, că vă va ispiti cu descurajare și certuri reciproce; Lasă-l să fugă de tine, să se ascundă în peșteri adânci și să se târască acolo ca un șarpe veninos îmblânzit de o vrajă. Să nu fie atât de norocos încât să te cucerească în propria lui casă; să te găsească mereu gata și îmbrăcați în armura iubirii. Pacea dintre voi este război pentru el. Pentru această pace, chiar și din libertate, martirii din închisoare sunt vizitați de frații lor. Cu atât mai mult ar trebui să păstrați pacea între voi, pentru ca, atunci când se ivește ocazia, să o puteți împărtăși cu ceilalți.

2.

Alte griji, precum părinții tăi, să te însoțească doar până la ușa închisorii. Iată că te-ai despărțit de lume și nu regreta că ți-ai luat rămas bun de ea. Considerând că lumea însăși este o închisoare, ai ieșit mai degrabă din închisoare decât ai intrat în ea. Închisoarea ta este întunecată, dar lumea este acoperită de un întuneric și mai mare, orbind mintea. Tu ești în lanțuri, dar lumea impune sufletului lanțuri mai grele. Tu ești în murdărie, dar lumea este plină de murdăria și mai mare a desfrâului omenesc. În cele din urmă, sunt încă mai mulți pârâți în lume, și anume, întregul neam omenesc, și este amenințat de judecata nu a proconsulului, ci a lui Dumnezeu însuși. De aceea, voi, fericiților, nu ați intrat în închisoare, ci mai degrabă într-un refugiu sigur. Este sumbru, dar voi înșivă sunteți lumina lumii (Matei 5, 14). Aici sunt lanțuri, dar în ochii lui Dumnezeu sunteți liberi. Aici este o duhoare, dar voi înșivă sunteți o mireasmă. Aștepți sentința, dar va veni vremea când îți vei judeca judecătorii. Nu contează că ești într-o închisoare lumească, căci voi înșivă sunteți deja în afara acestei lumi și, dacă ați pierdut bucuriile vieții, ați câștigat mult mai mult. Nu vorbesc despre răsplata pe care Dumnezeu o promite martirilor. Să continuăm comparația lumii cu o închisoare și să vedem dacă sufletul nu câștigă mai mult în ea decât pierde trupul. Să spunem mai mult: trupul aici nu pierde ceea ce este necesar datorită grijii bisericii și iubirii fraților, iar sufletul găsește sprijin în credință. Aici nu vezi zei falși, nu întâlnești chipurile lor, nu ești prezent la sărbători păgâne, nu inhalezi mirosurile necurate ale tămâiei, nu auzi vuietul spectatorilor din circ și teatru, nu vezi cruzimea gladiatorilor și nerușinarea mimilor. Ochii tăi nu sunt fixați pe spectacole desfrânate; ești ferit de ispite, încercări, gânduri rele și chiar de

persecuție. Închisoarea îi dă creștinului același lucru pe care îl dă profeților goi. Domnul căuta adesea singurătatea pentru a se ruga, retrăgându-se din lumea deșartă. El chiar și-a revelat slava ucenicilor Săi într-un loc retras [436] .

Să nu mai numim închisoarea închisoare și să o numim loc de singurătate. Deși trupul tău este închis acolo, spiritul tău nu are obstacole. Nu numai că poți să te plimbi mental pe alei umbroase și sub umbra portițelor lungi, ci și să mergi pe drumul care duce la Dumnezeu. Mergând mental pe el, ești deja liber. Trupul nu simte greutatea cătușelor atunci când sufletul se înalță la cer. El poartă omul oriunde dorește: Unde este sufletul tău, acolo va fi comoara ta (Matei 6:21). Așadar, să fie sufletul nostru acolo unde vrem să găsim comoară.

3.

Ce-i drept, închisoarea este o povară chiar și pentru creștini. Dar noi suntem chemați să-I slujim Dumnezeului Viu încă de când am depus jurământul la botez. Totuși, niciun soldat nu cunoaște confortul în marș. Nu se ridică dintr-un pat moale pentru a merge în luptă, ci părăsește tabăra, unde duritatea pământului, asprimea aerului și asprimea hranei i-au călit trupul. Chiar și în timp de pace, soldații sunt ocupați cu exerciții: mărșăluiesc cu arme, pornesc la atacuri simulate, sapă tranșee, învață să construiască o „țestoasă” [437] . Fac toate acestea în sudoarea frunții lor pentru a-și căli trupul și sufletul - la umbră, la soare și în ploaie; schimbând hainele cu armuri, tăcerea cu strigăte, odihna cu anxietate. De aceea, soldați ai lui Hristos, oricât de crude ar părea încercările voastre, gândiți-vă că sunt chemați să vă călească. Sunteți pe cale să aveți o competiție minunată, al cărei organizator este Dumnezeul Viu, al cărui conducător este Duhul Sfânt, iar premiile sunt viața veșnică, înfățișarea îngerească, locuința cerească și slava în vecii vecilor. Și astfel, îndrumătorul tău, Iisus Hristos, care te-a uns cu Duhul Sfânt și te-a condus la acest teren de lupte, a dorit ca în ajunul competiției să te supui anumitor restricții pentru a-ți întări puterile. La urma urmei, și luptătorii respectă un regim strict pentru a-și întări trupurile: se abțin de la lux, de la delicatese fine și de la vinuri rafinate. Cu cât se străduiesc mai mult în abstinență, cu atât sunt mai încrezători de victoria viitoare. Dar ei, după apostol, caută cununi stricăcioase, iar noi ne străduim să dobândim una nestricăcioasă (1 Corinteni 9:25). Să considerăm, așadar, închisoarea ca un teren de antrenament, din care vom fi scoși pregătiți pentru început: la urma urmei, curajul se întărește în încercări, în timp ce luxul îl slăbește.

4.

Domnul ne învață că trupul este slab, dar duhul rămâie (Matei 26:41). Și să nu ne amăgim că El a recunoscut trupul ca fiind slab. Mai întâi a spus că duhul rămâie și prin aceasta ne-a arătat că trupul trebuie să se supună duhului, adică cei slabi celor puternici, pentru a trage din el tărie. Duhul să vorbească cu trupul despre mântuirea lor comună, fără să se gândească la greutățile închisorii, ci pregătindu-se pentru lupta care va veni. Trupul se poate teme de greutatea

sabiei, de înălțimea crucii, de furia fiarelor, de execuția pe rug și de călăul iscusit în torturi. Dar duhul trebuie să-și amintească lui însuși și trupului că, deși aceasta este o încercare crudă, mulți au îndurat-o cu slavă - nu numai bărbați, ci chiar și femei, ca voi, dragi surori, să nu vă rușinați sexul. Ar dura mult timp să enumărăm oamenii care s-au străpuns de bunăvoie cu sabia. Astfel, Lucreția, devenită victimă a violenței, s-a înjunghiat cu un pumnal în fața familiei sale, pentru ca faima ei să fie egală cu castitatea ei [438] . Mucius și-a ars mâna dreaptă pe altar, pentru a face vorbi despre el [439] . Nu mai puțin vitejie au arătat filosofii: Heraclit, care s-a ars ungându-se cu bălegar de taur; Empedocle, care a sărit în gura Etnei [440] și Peregrinus, care s-a aruncat recent în foc [441] . Chiar și femeile s-au aruncat cu curaj în foc: Dido, pentru a scăpa de o a doua căsătorie urâtă [442] și soția lui Hasdrubal, care, văzând că soțul ei îl implora pe Scipio să-i dea milă, s-a aruncat împreună cu copiii ei în flăcările Cartaginei arzătoare [443] . Comandantul roman Regulus, capturat de cartaginezi, dorind ca aceștia să-l plătească cu o mulțime de prizonieri, a preferat să se întoarcă la inamic și, fiind pus într-o cutie de lemn cu cuie ieșind din pereți, și-a dat ultima suflare în chinuri cumplite. O femeie a acceptat cu bucurie moartea de la animale de pradă mai cumplite decât un taur sau un urs, când Cleopatra s-a lăsat mușcată de aspide pentru a nu cădea vie în mâinile inamicului [444] . Totuși, moartea nu este la fel de cumplită ca tortura. Dar prostituata ateniană nu s-a predat călăului! Când tiranul a torturat-o, inițiată în conspirație, ea nu numai că nu i-a trădat pe conspiratori, dar, mușcându-și limba, a scuipat-o în fața tiranului [445] pentru ca acesta să știe că, chiar dacă va continua să o tortureze, tot nu va obține nimic de la ea. Știți și despre biciuirile care au loc încă în Lacedemona [446] . La această ceremonie solemnă, tinerii nobili sunt biciuiți în fața altarului în prezența părinților și prietenilor lor, care îi îndeamnă la tărie, iar acești tineri consideră că este cea mai mare glorie să moară de tortură decât să nu o îndure. Dacă vanitatea le dă oamenilor curajul să disprețuiască sabia, focul, crucea, torturile și animalele sălbatice, atunci suferințele noastre nu sunt atât de mari dacă luăm în considerare răsplata pregătită pentru ei. Este sticla egală cu perlele? [447]Cine ar refuza să plătească pentru valoare reală la fel de mult cum plătesc alții pentru valoare falsă?

5.

Ce putem spune despre dorința de glorie, dacă până și simpla vanitate și nebunie îi împing pe oameni la aceleași isprăvi? Câți leneși au fost îndemnați de vanitate să învețe meșteșugul gladiatorului, iar unii, din vanitate, chiar participă la vânătoarea de animale și cred că cicatricile de la gheare și dinți îi vor face mai atrăgători. Alții se condamnă la ardere, dacă li se va permite să alerge într-o cămașă aprinsă [448] ; iar alții sunt gata să meargă cu răbdare sub loviturile biciurilor făcute din piele de bou. Nu întâmplător Dumnezeu permite astfel de lucruri în lume, ci pentru a ne încuraja acum sau pentru a ne încurca în ziua Judecății de Apoi, dacă ne temem de dragul adevărului și de propria noastră mântuire să îndurăm ceea ce alții îndură de dragul vanității și pentru propria lor distrugere.

6.

Dar să lăsăm deoparte exemplele de tărie izvorâtă din vanitate. Să ne îndreptăm spre exemple de evenimente nefericite, pentru ca ele să ne convingă să îndurăm cu tărie ceea ce alții trebuie să îndure involuntar. Într-adevăr, câți oameni sunt arși de vii în incendii! Câți sunt sfâșiați de animale de pradă în pădure sau în amfiteatru, când animalele, sărind peste șanțuri, atacă spectatorii! Câți au fost străpunși cu săbii de tâlhari și chiar răstigniți de dușmani, după ce i-au torturat mai întâi cu batjocură și tortură! Oricine poate îndura, chiar și din loialitate față de om [449], ceea ce nu îndrăznește să îndure din loialitate față de Dumnezeu. Timpul nostru a oferit multe exemple în acest sens, când persoane de viță nobilă pier printr-o moarte la care nu ar trebui să fie supuse din cauza faimei, demnității, vârstei sau frumuseții lor. Și suferă toate acestea fie de la acea persoană pentru că a trădat-o, fie de la adversarii săi pentru că i-au rămas credincioși.

Traducere: E.V. Karneeva

Traducere: E.V. Karneeva

1.

Vrednici mărturisitori ai lui Iisus Hristos, meniți martiriului! În timp ce Biserica, mama și stăpâna noastră comună, se ocupă să vă aducă hrana de care aveți nevoie pentru a vă susține trupurile, în timp ce frații voștri vă vizitează în închisoare pentru a vă aduce o parte din rodul muncii lor, permiteți-mi, pe de altă parte, să vă ajut cu orice pot pentru a vă ușura sufletul; căci știți că omul își hrănește trupul în zadar atunci când nu are hrană pentru duhul său, iar dacă se preocupă de neputințele trupești, atunci cu atât mai mult ar trebui să se preocupe de bolile spirituale, care sunt mult mai periculoase decât cele trupești. Dar cine sunt eu ca să îndrăznesc să vă dau instrucțiuni? Amintiți-vă, însă, că gladiatorii sunt uneori inspirați la curaj nu numai de superiorii și conducătorii lor, ci și de străini care nu sunt deloc pricepuți: poporul îi încurajează de departe și, oricine ar fi ei, glasul lor este adesea mai puternic decât glasul experților în artă.

Așadar, mai întâi de toate, gândește-te să nu-L ofensezi pe Duhul Sfânt al lui Dumnezeu (Efeseni 4:30), care te-a însoțit în închisoare, în care nu ai fi fost închis dacă El nu ar fi intrat acolo cu tine. Fă astfel încât El să rămână mereu cu tine și să te conducă din acest loc trist la slava lui Dumnezeu. Știu că închisoarea este adesea cetatea diavolului, în care sunt aruncați de obicei robii lui; dar voi, Atleți sfinți, ați intrat în ea numai pentru a triumfa asupra acestui dușman mândru chiar în cetatea lui, deși l-ați chinuit deja în alte locuri. Să nu se laude că ești în ghearele lui, că te va istovi cu foame, plictiseală și discordie reciprocă; să fugă de tine, să se ascundă în peșteri adânci și rușinoase și să se târască acolo ca un șarpe veninos izgonit de vrăjitorie. Să nu fie atât de norocos încât să se lupte cu tine și să te cucerească în propria lui casă: să te găsească în orice moment pregătit și înarmat cu armura iubirii. Pacea voastră este un război crud pentru el:

o pace atât de dorită și prețioasă încât mulți credincioși obișnuiesc să vină în închisorile voastre pentru a vă implora să cereți această pace pentru intrarea lor în comuniunea Bisericii. Trebuie să păstrați această iubire și această pace între voi, pentru a le putea comunica și altora.

Îmi doresc sincer ca toate celelalte feluri de griji mentale să te însoțească doar până la ușile închisorii, așa cum rudele tale nu te-ar însoți mai departe. Aici te-ai despărțit de lume: nu regreta că te-ai despărțit de ea. Știind că lumea însăși este o adevărată închisoare, vei înțelege că, cum ar spune, ți-ai părăsit închisoarea și nu ai intrat în ea. Într-adevăr: este închisoarea ta întunecată? Lumea este și mai acoperită de un întuneric gros, orbind mintea. Ești în lanțuri? Lumea poartă cele mai grele lanțuri, epuizând sufletul. Este locuința ta contagioasă? Lumea este plină de vapori nocivi, incomparabil mai intolerabili: acestea sunt ispitele și desfrâul poftei. Ești comparat cu criminalii? Lumea conține mult mai mulți vinovați, mă refer la întreaga rasă umană. Depinde viața ta de Proconsul, care te amenință cu sentința sa? Lumea trebuie să fie stăpânită de o frică mai mare în așteptarea cumplitei judecăți a lui Dumnezeu.

2.

Recunoașteți, ilustri mărturisitori, că ați trecut doar din închisoare într-un refugiu. Mărturisesc că locuința voastră este sumbră; dar voi înșivă sunteți o lumină vie. Sunteți legați cu lanțuri; dar sunteți liberi în Dumnezeu. Respirați un aer contagios; dar înaintea lui Dumnezeu sunteți mireasma miresmei. Așteptați sentința judecătorului; dar va veni vremea când vă veți judeca judecătorii. Lăsați și alți oameni să se dea necazului, care suspină după plăcerile acestei lumi. Creștinul a renunțat la această lume înainte de a o părăsi; dar în închisoare trebuie să renunțe chiar și la ceea ce singur îi poate îndulci amărăciunea. Oriunde v-ați afla în această lume, nu contează: ați părăsit deja lumea; și dacă ați pierdut o parte din plăcerea vieții prin aceasta, atunci ce târguială profitabilă ați făcut, schimbând micul cu marele? Dar să nu vorbim acum despre răsplătirile promise de Dumnezeu martirilor.

Să continuăm comparația dintre locuința lumii și locuința unei închisori și să vedem dacă sufletul câștigă mai mult în aceasta din urmă decât poate pierde trupul în ea. Să spunem și mai bine: trupul nu pierde nimic aici: găsește tot ce-i trebuie prin grija Bisericii și dragostea credincioșilor, în timp ce sufletul găsește tot ajutorul necesar pentru susținerea credinței. Aici, cel puțin, nu vezi idolii zeilor falși, nu întâlnești chipurile lor, nu ești obligat să participi la festivitățile păgânilor, nu ești infectat de fumuri sacrilegii, nu ești asurzit de exclamațiile nebunești ale teatrului și circului, nu ești martor la cruzimea nebunească a gladiatorului și la mișcările rușinoase ale comedianului. Ochii tăi nu se îndreaptă spre aceste locuri blestemate dedicate desfrânării: ești ferit de ispite, încercări, gânduri rele și chiar de persecuția însăși. Închisoarea îi oferă creștinului mijloacele de a găsi în ea aceleași beneficii pe care profeții le-au găsit odinioară în deșert. Iisus Hristos a căutat adesea singurătatea pentru a avea mai multă libertate de a se ruga și de a

scăpa de grijile acestui veac. El și-a descoperit ucenicilor însăși slava Sa într-un loc pustiu (Matei, cap. 17).

Să încetăm să numim locul în care ești închisoare. Mai degrabă să-l numim refugiu. Deși trupul tău este închis acolo, sufletul tău este întotdeauna liber. Îți poți întinde duhul acolo cât de departe dorești, imaginându-ți nu pasaje întunecate sau porticuri lungi, ci o cale sigură care duce direct la Dumnezeu. Vei fi întotdeauna în afara închisorii, de îndată ce vei începe astfel să umbli pe această cale divină. Trupul nu simte greutatea legăturilor sale când sufletul este în ceruri: îl poartă pe omul întreg cu el și îl transportă oriunde dorește. Dar unde este inima ta, acolo va fi și comoara ta (Matei 6:21). Să ne străduim, așadar, să acționăm astfel încât inima noastră să fie întotdeauna acolo unde dorim să găsim adevăratul bine.

3.

Fie ca închisoarea să fie neliniștită pentru creștini, totuși. Dar nu suntem noi recrutați în armata lui Isus Hristos, din moment ce botezul ne-a făcut vrednici de el? Un soldat nu ar trebui să se aștepte ca războiul să se poarte pe câmpuri pline de plăceri. Pentru a intra în luptă, nu trebuie să se ridice dintr-un pat moale și confortabil, ci să părăsească tabăra, unde duritatea pământului, asprimea aerului și asprimea hranei i-au obișnuit deja corpul cu munca. Chiar și în timp de pace, soldații se angajează în exerciții militare. Merg doar acoperiți cu arme; aleargă, prefăcându-se că atacă inamicul; fac tranșee; fac asalturi; Sunt acoperiți de sudoare și praf în aceste ocupații, pentru a-și obișnui corpul cu oboseala și pentru a fi inspirați de curaj. Trec ușor de la umbră la soare, de la o vreme frumoasă la una ploioasă, de la liniște la zgomot, de la zgomot la alarmă: își aruncă tunicile pentru a îmbrăca armurile. - Așadar, vestiți slujitori ai lui Iisus Hristos (mă adresez și vouă), oricât de crude vi s-ar părea inconvenientele închisorii, trebuie să le considerați voi înșivă ca pe un exercițiu pentru a vă testa puterea trupului și a sufletului.

Ce luptă fericită trebuie să înduri! Dumnezeu îți va fi răsplătitorul, iar Duhul Sfânt îți va fi călăuza. Laurii tăi vor fi o coroană nemuritoare, prețul tău va fi fericirea de a fi considerați vrednici să fiți concetățeni ai Îngerilor din cer, glorificați în toate veacurile. Din acest motiv, Iisus Hristos, Învățătorul tău divin, te-a călăuzit pe această cale, ungându-te mai dinainte cu Duhul Său și conducându-te prin aceste greutăți înainte de ziua bătăliei, pentru o mai mare întărire a curajului tău. Astfel, atleții sunt adesea antrenați la cea mai strictă disciplină, pentru ca trupurile lor să primească o nouă putere. Sunt obligați să respecte abstinența; li se interzice să folosească mâncăruri fragede și vin dulce; sunt tulburați, obosiți, chinuiți. Cu cât sunt mai întăriți de aceste încercări, cu atât sunt mai încrezători de victorie. Prin urmare, pot primi o coroană stricăcioasă, așa cum spune Apostolul (1 Corinteni 9:25). Dar noi, creștinii, așteptând o coroană nestricăcioasă, trebuie să considerăm închisoarea ca un loc de luptă, din care trebuie să ne grăbim să fugim și să arătăm semne ale curajului nostru, pentru a

ne înfățișa cu slavă înaintea judecății lui Dumnezeu. În general, virtutea este susținută de muncă și slăbită de plăcere.

4.

Domnul ne învață că duhul, într-adevăr, este binevoitor, dar trupul este slab (Matei 26:41). Aici nu trebuie să ne amăgim singuri. Trupul este slab, spune Dumnezeu Însuși. Și declarând că duhul este binevoitor, El ne face să știm cine trebuie să se supună cui. Trupul trebuie să asculte de duh, cel mai slab de cel mai puternic, pentru a fi întărit. Duhul și trupul să se sprijine reciproc pentru mântuirea lor, să privească cu aceeași neînfricare nu numai la inconvenientele închisorii, ci și la cruzimea luptei. Trupul se va teme cu siguranță de ascuțișul sabiei, de ocara crucii, de ferocitatea fiarelor sălbatice, de chinurile insuportabile ale focului și de tot ceea ce barbaria călăului poate născoci și este cel mai cumplit în execuții; dar duhul să se grăbească să-i ajute și să-i inspire faptul că toate aceste lucruri, oricât de crude ar părea, au fost îndurate cu răbdare și chiar dorite de oameni care aveau în minte doar cinste și desertământ. Așa erau nu numai bărbații, ci și femeile, cărora voi, dragele mele surori în Hristos, nu ar trebui să vă dați bătaie de cap.

Aș fi încurcat dacă aș enumera în detaliu oamenii care, urmând sentimente de mărinimie imaginară, s-au supus de bunăvoie morții. Mucius își arde mâna pe altar pentru a face vorbi despre el. Regulus, conducătorul roman, fiind luat prizonier de cartaginezi, pentru a nu încălca drepturile țării sale, preferă să fie închis într-un fel de cutie, în care este străpuns în mod repetat de vârful unei sabii și suferă tot atâtea morți câte răni primește. Un filosof (Heraclit) se aruncă cu îndrăzneală în foc. Un alt filosof (Empedocle) este aruncat în gura Muntelui Etna. Recent, un anume Peregrinus și-a sfârșit zilele pe un rug aprins. Dar nu numai filosofii, ci și femeile au arătat dispreț pentru sabie și foc. Lucreția, pentru a-și restabili onoarea ultrajată, se străpunge cu o sabie în prezența rudelor sale. Dido, forțată împotriva voinței sale să se căsătorească a doua oară după moartea iubitului ei soț, se pune într-un sicriu pe foc. Soția lui Asdrubal, văzându-și soțul în puterea lui Scipio și toată Cartagina în flăcări, decide să se predea împreună cu copiii ei flăcărilor care îi mistuie patria, pentru a evita rușinea care îl amenință pe Asdrubal să ceară milă de la dușmanul său. Acest sex, slab cum ar fi, uneori batjocorește ferocitatea unor astfel de animale, care sunt mai cumplite decât ursul și leul. Faimoasa Cleopatra a fost de acord să moară din cauza mușcăturii unei aspide decât să se supună puterii lui Augustus.

Ai putea spune, dacă vrei, că frica de moarte face o impresie mai mică decât frica de tortură. Dar nu știi cu ce neînfricare a acționat o femeie ateniană când a fost acuzată că știa o conspirație secretă? În zadar au supus-o celor mai crude pedepse: nu numai că nu i-a dezvăluit pe conspiratori, dar și-a mușcat limba cu dinții și a scuipat-o în ochii judecătorului ei, ca și cum ar fi vrut să spună că, oricât de mult ar chinui-o, nu o va face să vorbească. Știi, de asemenea, ce fel de biciuiri se practică încă la lacedemonieni: este un fel de sacrificiu la care sunt

condamnați tinerii lor. Se biciuiesc până la sânge în prezența tuturor rudelor lor, care îi încurajează și îi îndeamnă să îndure bărbătește până la sfârșit. Consideră că este o glorie să moară de tortură mai degrabă decât să nu o îndure. Dacă vanitatea dă atâta putere și curaj încât oamenii devin capabili să disprețuiască sabia, focul, crucile, execuțiile, ferocitatea animalelor: atunci nu putem să nu recunoaștem că suferințele noastre sunt încă destul de ușoare când le comparăm cu slava și răsplata promise nouă pentru ele în rai. Vai! Tânjim atât de mult după aur fals: ce trebuie să facem pentru a dobândi aur adevărat? Cine va refuza să dea pentru lucrul adevărat la fel de mult cât plătesc alții pentru o fantomă?

5.

Trec cu tăcere dorința de glorie lumească. Oamenii posedați de patimă sau de vreo boală a minții consideră acum ca pe o jucărie tot felul de cruzime și furie în care se exersează. Câți leneși își însușesc meseria de gladiator din vanitate? Dorința de a deveni faimoși îi face să se lupte împotriva unor fiare feroce și își imaginează că din aceasta vor dobândi tot atâtea semne excelente de frumusețe câte mușcături și răni pe față vor primi. Alții sunt obligați să alerge o distanță destul de lungă, având o cămașă arzătoare pe corp. Alții trec în cele din urmă cu importanță printr-un nor de lovituri de centură, aplicate fără încetare pe umeri. — Nu în zadar, venerabili mărturisitori, Dumnezeu permite astfel de exemple de mărinimie imaginară în lume: ele trebuie să ne încurajeze în prezent și să provoace confuzie în veacul viitor. Vai de noi, dacă dragostea pentru adevăr nu ne face să suferim mai mult pentru mântuirea noastră decât îi face vanitatea pe alții să sufere pentru distrugerea lor!

6.

Dar să lăsăm deoparte aceste minuni ale constanței, produse doar de ambiție. Să privim mai degrabă la starea tristă a firii noastre, astfel încât, prin intermediul lucrurilor care se întâmplă de obicei împotriva așteptărilor noastre, să fim încurajați să îndurăm bătălia în care va trebui să intrăm în curând. Și într-adevăr, câți oameni vii sunt uneori arși în timpul unui incendiu? Câți oameni sunt sfâșiați de fiare sălbatice în păduri și în alte locuri? Câți sunt uciși de tâlhari, câți sunt spânzurați pe cruce de dușman după multe insulte, torturi și chinuri? Câți oameni vedem în fiecare zi care, din dragoste pentru oameni, îndură de bunăvoie ceea ce nouă ne este greu să îndurăm din dragoste pentru Dumnezeu? Timpul prezent servește drept o mărturie solemnă în acest sens. Câte persoane, și persoane din cea mai nobilă stirpe, pier printr-o moarte pe care nu ar fi trebuit să o sufere, fie din cauza faimei lor, fie a demnității lor, fie a vârstei lor, fie a avantajelor trupului lor? Și suferă toate acestea de dragul unui om. El îi pedepsește dacă iau partea adversarilor săi; dar dacă i se alătură, atunci vrăjmașii lui îi dau spre pieire.

Despre mărturia sufletului [Despre suflet]

1. Cine dorește să împrumute din cele mai populare scrieri ale filozofilor, poeților sau ale oricăror altor învățători ai învățăturii și înțelepciunii păgâne mărturii ale adevărului creștin, pentru a-i convinge pe dușmanii și persecutorii acestuia, prin intermediul propriilor scrieri, atât de propriile lor erori, cât și de nedreptatea lor față de noi, va avea nevoie de această mare curiozitate și de o memorie și mai mare. Unii, însă, care au păstrat atât o curiozitate sârguincioasă, cât și o memorie fermă pentru literatura anterioară, ne-au oferit într-adevăr lucrări scurte pe această temă. Ei menționează și aduc în mod special mărturii privind sensul, originea, succesiunea și dovezile acelor judecăți, din care se poate înțelege că nu am introdus nimic atât de nou și neobișnuit încât să nu putem găsi aprobare în cele mai populare și utilizate scrieri, deși am respins unele erori și am introdus o oarecare corectitudine.

Însă încăpățânarea de neconceput a oamenilor refuză să aibă încredere nici măcar în aceia dintre profesorii lor care sunt considerați excelenți și cei mai buni în alte lucruri, de îndată ce găsesc argumente în apărarea creștinilor. Poeții sunt atunci goi atunci când atribuie pasiunile și conversațiile omenești zeilor. Filosofii sunt atunci proști când bat la ușa adevărului. Cineva va fi considerat înțelept și prudent doar până când va proclama ceva creștin: căci dacă dobândește oarecare înțelepciune și prudență respingând riturile sau condamnând această epocă, va fi considerat creștin. Prin urmare, nu vom mai avea nimic în comun cu scrierile și învățăturile fericirii perverse, unde se încred mai degrabă în ficțiune decât în adevăr. Cineva, poate, ar putea predica despre unicul Dumnezeu. Dar, în orice caz, [ni s-a] spus nimic ce un creștin ar considera imposibil de învinovățit; ceea ce se relatează, nu toată lumea știe, iar cei care știu, nu au încredere în cunoștințele lor - oamenii sunt foarte departe de a recunoaște scrierile noastre și numai cei care au devenit deja creștini se îndreaptă către ele.

Recurg la o nouă mărturie, care, însă, este mai faimoasă decât toate scrierile, mai eficientă decât orice doctrină, mai accesibilă decât orice ediție; este mai mare decât omul întreg, deși îl constituie pe omul întreg. Descoperă-te nouă, suflete! Dacă ești divin și etern, așa cum cred majoritatea filozofilor, vei minți cu atât mai puțin. Dacă nu ești divin prin cauza mortalității tale (așa cum crede doar Epicur), vei minți cu atât mai puțin, fie că ai coborât din cer sau ai ieșit din pământ, fie că ai fost compus din numere sau atomi, fie că începi cu corpul sau intri în el mai târziu, în orice mod faci din om o ființă rațională, mai capabilă de simțire și cunoaștere decât oricine altcineva.

Te apelez, dar nu ție, cel care împrăștii înțelepciune, educat în școli, rafinat în biblioteci, hrănit în academii și porticuri mansardate. Te apelez ție, simplu, needucat, grosolan și incult, așa cum ești printre oameni care te au doar pe tine, așa cum ești pe străzi, în piețe și în atelierele de țesătorie. Am nevoie de inocența ta, căci nimeni nu crede cunoștințele tale nesemnificative. Te întreb ce aduci omului, ce ai învățat să simți fie de la tine însuți, fie cu ajutorul creatorului tău, oricine ar fi el. Tu, din câte știu eu, nu ești creștin: căci sufletul devine de obicei creștin și nu se naște creștin. Dar acum creștinii cer mărturie de la tine, un

străin, împotriva ta, ca să le fie măcar rușine de tine, căci ne urăsc și ne ridiculizează pentru ceea ce te acuză acum că știi.

2. Prin urmare, suntem neplăcuți pentru că numim public cu acest singur nume pe unicul Dumnezeu, de la care sunt toate lucrurile și căruia îi sunt supuse toate lucrurile. Fii martor, suflete, dacă știi aceasta. Căci te auzim deschis și cu toată libertatea care ne lipsește, proclamând astfel: „Ce voiește Dumnezeu” și „Dacă Dumnezeu voiește”. Prin aceste cuvinte arăți că există Unul a cărui putere o recunoști și către a cărui voință îți îndrepți privirea. În același timp, afirmi că nu există alți zei, pe care îi enumeri pe nume: Saturn, Jupiter, Marte, Minerva. Căci afirmi că există un singur Dumnezeu și numai pe El Îl numești Dumnezeu; de aceea, când uneori îi numești chiar și pe acești zei, este clar că folosești un nume străin și, ca să zicem, împrumutat. Nici natura acelui Dumnezeu pe care Îl predicăm nu este ascunsă de tine. „Dumnezeu este bun”, „Dumnezeu face bine” - acesta este glasul tău. Și tu, desigur, adaugi: „Dar omul este rău” - indicând prin această opoziție, indirect și figurativ, că omul este rău tocmai pentru că s-a îndepărtat de Dumnezeul cel Bun. Și tu, așa cum se cuvine unui creștin, proclamă cât mai repede posibil că Dumnezeul bunătății și al amabilității este sursa oricărei binecuvântări (aceasta este considerată de noi cea mai înaltă taină a învățăturii și comunicării): „Dumnezeu te va binecuvânta”. Dar dacă transformi binecuvântarea lui Dumnezeu într-un blestem, atunci, așa cum se cuvine, tu, împreună cu noi, recunoști întreaga Lui putere asupra noastră.

Există, de asemenea, cei care, fără a-L nega pe Dumnezeu, nu-L recunosc ca Supraveghetor, Dispunetor și Judecător, lucru pentru care ne învinovățesc cel mai mult pe noi, deoarece acceptăm această doctrină de frica judecății anunțate. Onorându-L pe Dumnezeu în acest fel, Îl eliberează de poverile supravegherii și pedepsei și nici măcar nu-I recunosc mânia. „Căci”, spun ei, „dacă Dumnezeu este mânios, El este supus corupției și patimii; și mai mult, ceea ce suferă și este corupt poate chiar să piară - dar acest lucru nu este permis lui Dumnezeu”. Deși sunt de acord în același timp că sufletul este divin și a venit de la Dumnezeu, ei cad, conform mărturiei sufletului însuși, în contradicție cu opinia [lor] care este dată mai sus. Căci dacă sufletul este divin sau dat de Dumnezeu, atunci, fără îndoială, își cunoaște Dătătorul, iar dacă îl cunoaște, atunci, desigur, se teme de El - un Creator atât de mare.

Cum poate să nu se teamă de Cel pe care ar vrea să-L vadă milostiv și nu mânios? De unde, așadar, frica firească a sufletului înaintea lui Dumnezeu, dacă Dumnezeu nu cunoaște mânia? Cum stârnește Cel ce nu cunoaște ofensa frică? Și ce este temut, dacă nu mânia? Și de unde vine mânia, dacă nu din dorința de a pedepsi? De unde vine dorința de a pedepsi, dacă nu dintr-o judecată dreaptă? De unde vine însăși judecata, dacă nu din atotputernicie? Și cine este atotputernic, dacă nu singurul Dumnezeu?

De aceea, suflete, se cuvine să proclami cu toată sinceritatea, fără batjocură sau ezitare, atât ție însuți, cât și tuturor: „Dumnezeu vede toate”, „Îi încredințez lui

Dumnezeu", „Dumnezeu va răsplăti", „Dumnezeu va judeca între noi". De unde ai luat acestea, căci nu ești creștin? Căci adesea, chiar și atunci când ești încoronat cu bentița lui Ceres, după ce ai îmbrăcat mantia stacojie a lui Saturn sau veșmântul de in al lui Isis, în templele lor strigi cu lacrimi către Dumnezeu Judecătorul. Stai înaintea lui Esculap, împodobești o Junonă de aramă, pui o cască cu imagini figurate pe Minerva - și nu invoci niciunul dintre acești zei. În forul tău invoci un alt Judecător, în templele tale tolerezi un alt Dumnezeu. O, mărturie a adevărului - te face martor pentru creștini înaintea demonilor înșiși!

3. Și într-adevăr, un anumit adept al lui Chrysipp ne batjocorește, ca și cum noi, admițând existența demonilor, nu am dovedi-o, deși noi singuri îi alungăm din trupuri! Dar incantațiile tale, o, suflete, spun că demonii există și sunt dezgustători! Tu numești demon un om plin de impuritate, răutate, aroganță sau orice viciu pe care îl atribuim demonilor și este atât de intolerabil încât inevitabil stârnește ură. Îl înțelegi pe Satana ori de câte ori suferi, simți dezgust sau blestemi. Dar noi îl considerăm mesagerul răului, autorul oricărei erori, pervertitorul întregii lumi. Încă de la început l-a înșelat pe om în așa fel încât acesta a încălcat porunca lui Dumnezeu și, prin urmare, a fost dat morții și, prin urmare, a supus întregul neam [al omenirii] descendent din sămânța sa acestui blestem. Așadar, te simți distrugătorul tău - deși doar creștinii și o anumită sectă apropiată Domnului îl cunosc - dar l-ai și recunoscut, din moment ce l-ai urât.

4. Acum, în ceea ce privește judecata care vă este cea mai familiară, întrucât privește propria situație, afirmăm că rămâneți chiar și după sfârșitul vieții voastre în așteptarea Zilei Judecății, când, după cum meritați, veți fi trimiși la chin sau la pace pentru veșnicie. Pentru a experimenta aceasta, trebuie, desigur, să vă primiți înapoi substanța (substantia) anterioară, materia (materia) și memoria aceluiași om, căci nu puteți simți nici răul, nici binele în afara capacității trupului de a simți, iar judecata nu are niciun sens decât dacă este prezentat chiar cel care a meritat sentința judecății. Și, deși această opinie creștină este mult preferabilă celei a lui Pitagora, deoarece nu vă transferă în bestii; deși este mai completă decât cea a lui Platon, deoarece vă restituie corpul, proprietatea voastră; deși este mai serioasă decât cea a lui Epicur, deoarece vă protejează de distrugere - totuși, numai pentru numele său, este considerată goală, stupidă și, cum se spune, o prejudecată. Dar nu ne vom rușina dacă ne confirmați această prejudecată. Căci, mai întâi, când îți amintești de cineva care a murit, îl numești „nefericit", nu pentru că a pierdut binecuvântările vieții, desigur, ci pentru că a fost deja judecat și pedepsit. Apoi îi numești pe morți „odihniți", recunoscând că viața este împovărătoare și moartea este benefică. Mai mult, vorbești despre pacea lor chiar și atunci când ieși pe porți cu mâncare și băutură la morminte, pentru a-ți oferi jertfe ție însuți mai degrabă, sau când te întorci din morminte beat. Dar am nevoie de părerea ta sobră. Îi numești pe morți nefericiți atunci când vorbești în numele tău, fiind departe de ei. Căci la un ospăț, unde sunt ca și cum ar fi prezenți, odihnindu-se alături de tine, nu te poți plânge de soarta lor. Trebuie să-i lingușești pe cei datorită cărora trăiești mai bucuros. Așadar, numești nefericit pe cineva care nu simte nimic? Dar ce se întâmplă cu adevărat când îl

calomnii ca și cum ar fi o ființă simțitoare, amintindu-ți de el cu niște atacuri caustice? Ceri un pământ greu pentru el, iar pentru cenușa lui - chin în lumea de dincolo. Și cui îi datorezi recunoștință pentru o soartă bună, oaselor și cenușii lui le ceri pace și vrei ca el să se „odihnească în pace” în lumea de dincolo.

Dacă nu mai există durere pentru tine după moarte, dacă nu mai rămâne nicio senzație, dacă, în cele din urmă, tu însuți devii nimic după ce părăsești trupul, de ce te amăgești susținând că ești capabil să simți chiar și după moarte? Mai mult, de ce te temi de moarte, dacă nu ai nimic de temut după moarte, din moment ce nu există suferință după ea? S-ar putea obiecta, desigur: moartea ar trebui temută nu pentru că amenință ceva în lumea cealaltă, ci pentru că ia binele vieții; dar, din moment ce, în același timp, lași în urmă poveri mult mai mari ale vieții, înlături teama unei sorți mai rele, dobândind mai multe. Și, în general, nu este nevoie să te temi de pierderea bunurilor, care este compensată de un alt bine - pacea de la poveri. Nu este nevoie să te temi de ceea ce ne eliberează de orice frică. Dacă ți-e frică să părăsești viața, pentru că o consideri cel mai înalt bine, atunci cu atât mai mult nu ar trebui să te temi de moarte - căci nu știi dacă este rea. Și dacă ți-e frică, atunci știi că este rea. Dar nu ai considera-o rea și nu ți-ar fi frică dacă n-ai ști că după moarte există ceva care o face răul de care te temi. Să nu vorbim despre frica naturală de moarte: nimeni nu ar trebui să se teamă de ceea ce nu poate evita.

Ajung la o altă parte, și anume, la speranța pentru ceva mai bun după moarte. Într-adevăr, dorința de glorie postumă este înnăscută în aproape toată lumea. Ar dura mult timp să vorbim despre Curți și Reguli, sau despre grecii care sunt lăudați constant pentru disprețul lor față de moarte de dragul gloriei postume. Și chiar și astăzi, cine nu se străduiește să-și întărească memoria păstrându-și numele prin opere literare, sau pur și simplu lăudându-i mormintele, sau prin splendoarea mormintelor sale? De ce sufletul chiar și astăzi se străduiește să obțină ceea ce își dorește după moarte și pregătește cu atâta sârguință ceea ce va folosi după ce părăsește trupul? Desigur, nu i-ar păsa deloc de viitor dacă nu ar ști nimic despre el. Dar poate că știți mai exact despre senzația de după moarte decât despre Înviere, care va veni într-o zi - din cauza căreia suntem acuzați de prejudecăți. Dar sufletul predică și despre asta. Căci dacă o persoană care a murit de mult timp este întrebat despre ea ca și cum ar fi în viață, atunci cel mai obișnuit lucru este să spui: „A plecat deja, dar trebuie să se întoarcă”.

5. Aceste mărturii ale sufletului sunt cu atât mai adevărate, cu atât mai simple, cu atât mai accesibile, cu atât mai cunoscute, cu atât mai naturale, iar cu cât mai naturale, cu atât mai divine. Nu cred că i s-ar putea părea absurde sau ridicole cuiva, dacă reflectează asupra măreției naturii, după care trebuie judecată demnitatea (auctoritas) sufletului. Atât cât îi dai învățătorului, atât îi acorzi elevului. Natura este învățătorul, sufletul este elevul. Tot ce a învățat primul și a învățat al doilea i-a fost comunicat de Dumnezeu, iar El este Îndrumătorul însuși al învățătorului.

Și faptul că sufletul își poate forma o idee despre Învățătorul Suprem, acest lucru poate fi judecat de sufletul care este în tine. Simte-l pe cel care te-a făcut capabil să simți. Cunoaște proorocița în profeții, interpretul în semne, văzătorul în evenimente. Este oare surprinzător că sufletul dăruit omului de Dumnezeu este capabil să profețească? Este oare atât de surprinzător că Îl cunoaște pe Cel de la Care a fost dat? Chiar și constrâns de un dușman, își amintește de Creatorul său, de bunătatea și poruncile Sale, de scopul său și chiar de dușmanul său. Este oare atât de surprinzător că el, dăruit de Dumnezeu, proclamă ceea ce Dumnezeu a făcut cunoscut ai săi?

Cel care, însă, nu consideră astfel de manifestări ale sufletului drept învățături ale naturii sau mesaje tăcute ale unei conștiințe înnăscute, va vedea mai degrabă în aceasta un mod comun și chiar vicios de a purta o conversație cu ajutorul unor opinii comune și, mai mult decât atât, livrești. Fără îndoială, sufletul este mai vechi decât litera, cuvântul este mai vechi decât cartea, iar sentimentul este mai vechi decât stilul, iar omul însuși este mai vechi decât filosoful și poetul. Dar este oare necesar să ne gândim că înainte de apariția literaturii și de răspândirea ei, oamenii erau muți fără astfel de discursuri? Nu vorbea nimeni despre Dumnezeu și bunătatea Lui, despre moarte, despre iad?

Mi se pare că vorbirea era săracă; dar nu ar fi putut exista deloc fără ceea ce nu poate deveni nici acum mai bună, mai abundentă și mai rațională, dacă ceea ce este acum atât de ușor, atât de familiar și atât de aproape încât se naște aproape pe buze nu ar fi existat încă, adică dacă nu existau litere în lume înainte, așa cum cred eu, să se fi născut Mercur **. 30** Dar de unde, întreb, a intrat în aceste scrieri și s-a răspândit în vorbire ceea ce nicio minte nu și-a imaginat vreodată, nicio limbă nu a rostit vreodată, nicio ureche nu a auzit vreodată? Căci Scriptura divină, pe care o avem noi și evreii, în al cărui măslin sălbatic suntem altoiți, este mult mai veche decât scrierile păgâne, majoritatea dintre ele nu fiind foarte vechi, așa cum am arătat la locul nostru pentru a-i stabili autenticitatea. Și dacă sufletul și-a împrumutat spusele din scrieri, atunci trebuie să presupunem că le-a împrumutat cu siguranță din ale noastre și nu din ale voastre, întrucât scrierile antice sunt mai capabile să instruiască sufletul decât cele ulterioare, care ele însele se bazau pe sprijinul celor dintâi. Căci chiar dacă admitem că sufletul a primit învățătură din scrierile tale, această învățătură tot se întoarce la sursa originală, iar aceasta este în întregime a noastră, așa cum este tot ceea ce am reușit să împrumutăm din scrierile noastre și să transmitem altora. Și din moment ce acesta este cazul, nu contează prea mult dacă conștiința sufletului (animae conscientia) a fost creată de Dumnezeu însuși sau de scrierile divine. De ce, atunci, omule, vrei ca toate acestea să intre în uz zilnic permanent din scrierile tale omenești?

6. Ai încredere, așadar, în scrierile tale și, mai ales, așa cum explicăm, încrede-te în cele divine, dar mai ales, după decizia sufletului însuși, încrede-te în natură. Alege dintre aceste surori ale adevărului pe cea pe care o consideri mai adevărată. Dacă te îndoiești de scrierile tale, nici Dumnezeu, nici natura nu te vor

înșela. Și pentru a avea încredere în natură și în Dumnezeu, încrede-te în suflet și atunci se va dovedi că vei avea încredere în tine însuți. Prețuiești sufletul după măsura a ceea ce te-a făcut, îi aparții în întregime, este totul pentru tine, fără el nu poți nici trăi, nici muri, de dragul lui îl neglijezi pe Dumnezeu. Și, din moment ce ți-e frică să devii creștin, întreabă-l: de ce, cinstind pe alții, glorifică numele lui Dumnezeu? De ce, blestemând spiritele, cheamă demonii? De ce invocă cerul și blestemă pământul? De ce slujește într-un loc și își caută protectorul în altul? De ce judecă morții? De ce sunt pe buzele ei cuvintele creștinilor, pe care nu vrea să le audă, nici să le vadă? De ce ne-a învățat aceste cuvinte sau le-a luat de la noi? De ce a învățat sau a învățat?

Într-o astfel de incoerență a vieții, coerența doctrinei este suspectă. Ești nechibzuit dacă atribui această coerență doar limbii noastre sau grecești (care sunt înrudite între ele) - într-o asemenea măsură încât neglijezi universalitatea naturii. Sufletul nu a coborât din ceruri doar pentru latini sau argivi. Omul este același la toate națiunile, doar numele sunt diferite; sufletul este unul - vocile sunt diferite; spiritul este unul - sunetele sunt diferite; fiecare națiune are propria limbă, dar materia limbii este universală.

Pretutindeni este Dumnezeu și pretutindeni este bunătatea lui Dumnezeu; pretutindeni sunt demoni și blesteme demonice, pretutindeni sunt chemări la Judecata lui Dumnezeu; pretutindeni este moarte și conștiința morții și pretutindeni este mărturia ei. Fiecare suflet, prin dreptul său, proclamă ceea ce noi nu îndrăznim să rostim. Prin urmare, fiecare suflet este pe bună dreptate atât vinovat, cât și martor, și tot atât vinovat de rătăcire, cât și martor al adevărului, iar în Ziua Judecății se va înfățișa înaintea sălilor lui Dumnezeu, fără să aibă nimic de spus.

L-ai propovăduit pe Dumnezeu, dar nu L-ai căutat, te-ai îndepărtat de demoni și i-ai venerat, ai invocat Judecata lui Dumnezeu și nu ai crezut în ea, ți-ai imaginat chinurile iadului și nu te-ai temut de ele, ai înțeles numele creștin și ai persecutat numele creștin.

Despre suflet [Despre mărturia sufletului]

Capitolul 1

Dacă cineva dorește să împrumute dovezi ale adevărului creștin din toate lucrările cele mai utilizate ale filozofilor sau poeților sau ale oricăror alți învățători ai științei și înțelepciunii păgâne, pentru a demonstra prin propriile opere că dușmanii și persecutorii acestora sunt vinovați de erorile și nedreptatea lor față de noi, atunci pentru aceasta are nevoie de o mare curiozitate și de o memorie și mai mare. Unii dintre ai noștri, care și-au păstrat atât osteneala curiozității, cât și

puterea memoriei în raport cu literatura anterioară, au compus chiar mici lucrări în acest scop. Ei vorbesc și mărturisesc separat despre începutul, originea, doctrina și dovezile acelor opinii, din care se poate vedea că nu am adoptat nimic nou sau monstruos, cu privire la care literatura generală și cea domestică nu ar fi de acord cu noi, deși am respins unele erori și am introdus un adevăr. Dar incredibila prostia a omului nu are încredere nici măcar în aceia dintre învățătorii săi care în alte chestiuni sunt considerați cei mai onești și omniscienți oameni, de îndată ce oferă material pentru o apologie creștină. Poeții sunt atunci falși când atribuie pasiunile umane zeilor și le decorează cu comploturi. Filosofii sunt atunci proști când bat la ușa adevărului. Oricine proclamă o doctrină apropiată de creștinism va fi considerat abia atunci înțelept și prudent; căci dacă dobândește o oarecare înțelepciune și prudență fie respingând ceremoniile religioase, fie condamnând această epocă, atunci va fi recunoscut ca creștin.

Prin urmare, nu vom avea nimic în comun cu scrierile și doctrina fericirii perverse, care este crezută mai mult în întunericul falsității decât în lumina adevărului. Să știe dacă cineva a predicat vreodată despre unicul Dumnezeu. Dar nu s-a raportat nimic care să-i facă pe creștini imposibil de învinovățit, iar ceea ce s-a raportat nu este cunoscut de toată lumea, iar cei care știu nu speră să fie de acord. Astfel, oamenii sunt îndepărtați de asentimentul față de scrierile noastre, la care nimeni nu se întoarce decât cel care a devenit deja creștin. Îl chem pe un nou martor, dar este mai faimos decât orice literatură, mai eficient decât orice doctrină, mai răspândit decât orice carte, mai mult decât tot omul; el este tot ceea ce alcătuiește un om. Suflete! stai la mijloc. Dacă ești divin și etern, așa cum cred majoritatea filosofilor, atunci nu vei minți cu atât mai mult. Dacă nu ești divin, din moment ce ești muritor, ceea ce crede doar Epicur, atunci nu vei minți cu atât mai mult. Ai venit din cer sau ai venit din pământ? Ai fost compus din numere sau din atomi? Ai început cu trupul sau ai intrat în trup după aceea? De ce și cum îl faci pe om, o ființă rațională, capabilă să simtă și să cunoască? Dar nu te invoc pe tine, cea care împrăștii înțelepciune, educată în școli, care a lucrat în biblioteci, care s-a săturat de academii și porticuri mansardate. Mă adresez ție, celui simplu, grosolan, needucat, ignorant, așa cum ești cu cei care te au doar pe tine, așa cum ești pe străzi, la răscruci, în fabrici. Am nevoie de ignoranța ta, pentru că nimeni nu crede puținele tale cunoștințe. Îți cer ceea ce aduci cu tine în om, să simtă, ceea ce ai învățat fie de la tine însuți, fie de la un Creator al tău. Tu, după cum știu, nu ești creștin; căci sufletul devine de obicei creștin și nu se naște. Dar creștinii cer acum mărturie de la tine, un străin pentru noi, împotriva ta, ca să le fie măcar rușine de tine, pentru că ne urăsc și râd de noi pentru ceea ce mărturisește propria ta conștiință.

Capitolul 2

Nu suntem pe placul nostru pentru că predicăm că există un singur Dumnezeu, că acest nume Îi aparține numai Lui, că de la El au venit toate lucrurile și Lui sunt supuse toate lucrurile. Dacă tu, suflete, știi aceasta, atunci mărturisește. Căci auzim că și tu, deschis și cu deplină libertate, pe care noi nu o avem, predici așa

acasă și în străinătate: „Orice dă Dumnezeu și dacă-I place lui Dumnezeu”. Prin aceste cuvinte, atât exprimați că există Cineva, cât și recunoașteți toată puterea în El, către a cărui voință vă îndreptați privirea; în același timp, afirmați că nu există alți zei, deoarece îi numiți pe numele lor proprii: Saturn, Jupiter, Marte, Minerva. Căci spuneți că există un singur Dumnezeu și Îl numiți numai pe El Dumnezeu. Deși uneori îi numiți și pe aceștia zei, totuși mi se pare că folosiți acest nume ca și cum ar fi străin și ca și cum ar fi împrumutat. Spuneți-mi despre natura acelui Dumnezeu pe care Îl predicăm; și nu vă este ascuns. „Dumnezeu este bun, Dumnezeu face binele, dar omul este rău”. Printr-o astfel de opoziție, indicați indirect și pe ascuns că omul este rău pentru că s-a îndepărtat de Dumnezeul cel bun. De asemenea, ceea ce considerăm a fi dogma principală a învățăturii și vieții noastre, și anume că Dumnezeul bunătății și al bunătății este sursa binecuvântării, o pronunțați atât de bine, așa cum ar trebui să o pronunțe un creștin: „Dumnezeu vă va binecuvânta”. Dar când schimbați binecuvântarea lui Dumnezeu într-un blestem, atunci sunteți de acord cu noi că întreaga Lui putere este asupra noastră. Există unii care, deși nu-L resping pe Dumnezeu, totuși nu cred că El este omniscient, că guvernează totul și că judecă pe toată lumea, motiv pentru care, desigur, ne disprețuiesc cel mai mult, deoarece ne grăbim să acceptăm această învățătură, temându-ne de judecata prezisă. Ei Îl onorează pe Dumnezeu în așa fel încât Îl eliberează de grijile providenței și de ostenelile pedepsei. Nici măcar nu-I atribuie mânia. Căci dacă Dumnezeu, spun ei, este mânios, atunci este supus distrugerii și suferinței. Și ceea ce suferă și este distrus poate pieri, ceea ce nu este permis la Dumnezeu. Însă, admițând în altă parte că sufletul este divin și că vine de la Dumnezeu, ei cad în contradicție cu opinia de mai sus, pe baza mărturiei sufletului însuși. Căci, dacă sufletul este fie divin, fie dat de Dumnezeu, atunci, fără îndoială, îl cunoaște pe Dătătorul său; iar dacă îl cunoaște, atunci, cu siguranță, se teme de El, de un Dătător atât de mare. Cum nu se poate teme de Cel de la care își dorește mai degrabă bunăvoința decât mânia?

De unde, așadar, frica firească a sufletului față de Dumnezeu, dacă Dumnezeu nu cunoaște mânie? Cum stârnește Cel ce nu cunoaște ofensă frica? Ce este de temut, dacă nu mânie? De unde vine mânia, dacă nu din dreptul pedepsei? De unde dreptul pedepsei, dacă nu din judecată? De unde judecata, dacă vine din autoritate? Cui aparține autoritatea, dacă nu numai lui Dumnezeu? Așadar, o, suflete, trebuie, acasă și în străinătate, fără nicio ironie și fără nicio ezitare, cu o conștiință curată, să spui următoarele: „Dumnezeu vede totul, le încredințez lui Dumnezeu, Dumnezeu va răsplăti, Dumnezeu va fi judecător între noi”. De unde vine aceasta, voi, care nu sunteți creștini? Voi, chiar împodobiți cu bandajul în formă de coroană al lui Ceres, îmbrăcați în mantia roșu aprins a lui Saturn, în cămașa de in a lui Isis, îl întrebați adesea cu lacrimi în ochi pe Dumnezeu, Judecătorul, chiar în temple. Stați în fața lui Esculap, o împodobiți pe Junona de aramă, puneți o cască neagră pe Minerva și nu chemați ca martor pe niciunul dintre zeii prezenți. În forumul vostru chemați un Judecător străin, în templele voastre tolerați un alt Dumnezeu. O, martor al adevărului care vă face martor al creștinilor în fața demonilor înșiși!

Capitolul 3

Căci atunci când afirmăm că demonii există, se pare că nu dovedim acest lucru doar prin alungarea lor din trupuri, așa cum ridiculizează un anumit adept al lui Chrysipp. Faptul că ei există și stârnesc dezgust față de ei înșiși este demonstrat de blestemele tale. Numești demon un om care este fie murdar, fie rău, fie mândru, fie are un defect de genul pe care noi îl atribuim demonilor, fie este atât de insolent încât stârnește o ură inevitabilă față de sine. Îl declari pe Satana subiectul oricărei urâciuni, al oricărui dispreț, al oricărui blestem. Noi îl numim mesagerul răului, autorul oricărei erori, corupătorul întregii lumi. De el omul a fost înșelat de la bun început, drept urmare a încălcării poruncii lui Dumnezeu și, prin urmare, a fost supus morții, iar apoi întreaga rasă umană, descendentă din el, a fost supusă condamnării. Prin urmare, îți simți corupătorul și, deși doar creștinii sau o sectă a Domnului îl cunosc, nu este necunoscut nici ție, dacă îl urăști.

Capitolul 4

Cât despre opinia ta, care îți este mai familiară, întrucât privește însăși situația ta, afirmăm acum că ai depășit sfârșitul vieții și că te așteaptă ziua judecății, că vei fi hotărât, în funcție de meritele tale, la chinul veșnic sau la fericirea veșnică. Pentru a obține aceasta, desigur, îți vor fi restituite substanța, materia și memoria ta anterioară a aceleiași persoane, deoarece nu poți simți nici răul, nici binele fără un corp capabil de senzații, iar judecata nu poate avea nicio bază fără ideea chiar a celui care a meritat consecințele judecății. Deși această opinie creștină este mult mai onorabilă decât opinia lui Pitagora, deoarece nu te transformă într-o bestie; deși este mai completă decât opinia lui Platon, deoarece îți restituie zestrea, corpul tău; deși este mai serioasă decât opinia lui Epicur, deoarece te protejează de distrugere: cu toate acestea, este considerată goală, stupidă și, cum se spune, superstițioasă de dragul ei. Dar nu ne este rușine de asta, dacă prejudecățile noastre sunt de acord cu tine. Căci, în primul rând, când îți amintești de un mort, îl numești nefericit, cu siguranță nu pentru că a pierdut binecuvântările vieții, ci pentru că a suferit deja judecata și pedeapsa. Totuși, uneori îi numești pe morți liberi de muncă. Recunoști atât povara vieții, cât și binecuvântarea morții. Dar îi numești liberi de griji atunci când ieși pe poartă cu răcoritoare și delicatese la morminte cu intenția de a face jertfe mai degrabă ție însuți decât morților, sau când te întorci din morminte beat. Dar îți cer părerea când ești treaz. Îi numești pe morți nefericiți atunci când vorbești în numele tău, când ești departe de ei. Căci la ospățul lor, când sunt ca și cum ar fi prezenți și s-ar odihni cu tine, nu le poți condamna soarta. Trebuie să-i linguși pe cei care îți dau o viață fericită.

Îl numești atunci nefericit pe cel care nu simte nimic? Ce înseamnă că îl blestemezi (pe mort) pentru că simte ceva, atunci când îți amintești sarcastic de o nenorocire de-a lui? Îi ceri cenușa pentru un pământ greu și suferință în lumea de dincolo. La fel, celui căruia îi datorezi recunoștință pentru soarta ta bună, îi ceri mângâiere de la oasele și cenușa lui și îi dorești să găsească pace în lumea

de dincolo. Dacă nu există suferință pentru tine după moarte, dacă atunci nu există sentiment, dacă în cele din urmă tu însuți te transformi în nimic după ce părăsești trupul, de ce te amăgești pe tine însuți, ca și cum ai putea suferi și după aceea? De ce te temi de moarte, dacă nu ai de ce să te temi după moarte, din moment ce după moarte nu ar trebui să experimentezi nimic? Căci, deși se poate spune că moartea trebuie temut nu pentru că amenință ceva în viața de apoi, ci pentru că ne privează de plăcerile vieții, însă, din moment ce ești eliberat și de relele vieții, care sunt mult mai mari, distrugi și frica câștigând mai mult decât pierzi și, prin urmare, nu ar trebui să te temi de pierderea bunurilor, deoarece aceasta este compensată de un alt bine, mai mare, și anume, transformarea relelor. Nu ar trebui să ne temem de ceea ce ne eliberează de orice frică. Dacă te temi de sfârșitul vieții pentru că știi că este cel mai mare bine, atunci, desigur, nu ar trebui să te temi de moarte, pe care nu o știi că este rea. Și dacă te temi de ea, atunci știi că este rea. Dar nu ai știi că este rea și nu te-ai teme de ea, dacă nu ai știi că există ceva după moarte care o face atât de grea încât să te temi de ea. Să lăsăm acum cauza naturală a fricii de moarte. Nimeni nu ar trebui să se teamă de ceea ce nu poate evita. Voi intra în dezbatere din cealaltă parte, din partea speranței bucuroase după moarte. Căci aproape toată lumea are o dorință înnăscută de glorie după moarte. Ar fi nevoie de mult timp să vorbim despre Curțiși, Reguli sau despre grecii ale căror laude pentru disprețul lor față de moarte, de dragul gloriei posterității, sunt nenumărate. Cine nu se străduiește nici acum să se glorifice după moarte, păstrându-și numele, fie prin scrieri, fie prin lăudarea moralității, fie prin măreția mormintelor sale înseși? De unde sufletul are chiar și acum dorința de a avea ceva ce își dorește după moarte, adică o dorință puternică de a pregăti ceea ce va folosi după separarea de trup? Cu siguranță nu ar tinde spre nimic pentru viitor, dacă nu ar știi nimic despre viitor. Dar poate că voi știți mai multe despre sentimentul de după moarte decât despre înviere, care va avea loc cândva, motiv pentru care suntem considerați oameni cu prejudecăți. Dar și sufletul propovăduiește asta. Căci dacă cineva care a murit de mult este întrebat ca și cum ar fi viu, atunci ei spun de obicei: „A plecat deja, dar trebuie să se întoarcă”.

Capitolul 5

Aceste mărturii ale sufletului sunt cu atât mai adevărate, cu atât mai simple, cu atât mai populare, cu atât mai generale, cu atât mai naturale, cu atât mai divine. Nu cred că i-ar putea părea stupide și ridicole cuiva dacă reflectează asupra măreției naturii, prin care este prețuită demnitatea sufletului. Atât cât îi dai profesorului, atât îi vei acorda elevului. Profesorul este natura, elevul este sufletul. Tot ce a învățat unul sau a învățat celălalt, i-a fost comunicat de Dumnezeu, Învățătorul profesorului însuși. Ceea ce își poate imagina sufletul despre Învățătorul original, este capabil să cunoască în tine prin sufletul care este în tine. Simte acel suflet care face ceea ce simți tu. Cunoaște profetesa în preziceri, interpretul în semne, clarvăzătorul în evenimente. Ce este surprinzător dacă sufletul, coborât din Dumnezeu, comunică omului profeții? Este oare surprinzător dacă Îl cunoaște pe Cel de la Care a venit? Ea, în ciuda

vicleșugurilor adversarului său, își amintește de Creatorul ei, de bunătatea și poruncile Lui, de sfârșitul ei și de însuși dușmanul ei. Este oare surprinzător dacă ea a venit de la Dumnezeu, predică ceea ce Dumnezeu a făcut cunoscut ailor Săi? Dar cine crede că astfel de expresii ale sufletului nu sunt instrucțiuni ale naturii și nu sunt mesaje tăcute ale unei conștiințe naturale și înnăscute, acela va spune cu siguranță că sunt folosite ca urmare a opiniilor răspândite în popor, extrase din opere accesibile tuturor. Fără îndoială, sufletul este mai vechi decât litera, iar vorbirea este mai veche decât cartea, iar gândirea este mai veche decât cuvântul, iar omul însuși este mai vechi decât filosoful și poetul. Se poate presupune într-adevăr că înainte de apariția literaturii și înainte de răspândirea ei, oamenii erau muți în raport cu astfel de expresii? Nimeni nu vorbea despre Dumnezeu și bunătatea Lui, despre moarte, despre lumea de dincolo.

Vorbirea, presupun, era săracă; ba chiar nu putea exista nicio vorbire, întrucât ceea ce nu exista încă, fără de care vorbirea nu poate fi acum bună, abundentă și rațională, dacă ceea ce este acum atât de ușor, atât de constant, atât de aproape, ca și cum s-ar fi născut pe buze, nu exista înainte ca scrierile să apară în lume, înainte, presupun, să se nască Mercur. Dar de unde, întreb, au ajuns scrierile însele să cunoască și să răspândească în vorbire folosirea a ceea ce nicio minte nu zămislise vreodată, nicio limbă nu rostise vreodată, nicio ureche nu auzise vreodată? Cu siguranță, Scriptura divină, pe care o avem noi și evreii, pe al cărei măslin roditor suntem altoiți, exista mult mai devreme decât scrierile păgâne, care sunt de mică vechime, așa cum am arătat la locul nostru pentru a-i dovedi autenticitatea. Prin urmare, dacă sufletul a împrumutat acele ziceri din scrieri, atunci fără îndoială din ale noastre și nu din ale voastre, deoarece cele mai vechi scrieri sunt mai capabile să învețe sufletul decât cele ulterioare, care ele însele așteptau zidire de la cele dintâi. Dar să presupunem că sufletul este instruit de scrierile tale, cu toate acestea, instrucțiunile sale trebuie să se refere la sursa originală și tot ceea ce ai reușit să iei de la noi și să transmiți altora ne aparține. Dar, din moment ce așa stau lucrurile, nu contează prea mult dacă cunoașterea sufletului vine de la Dumnezeu sau din scrierile lui Dumnezeu. De ce vrei tu, omule, ca acele expresii să provină din scrierile tale omenești pentru uz general și obișnuit?

Capitolul 6

Crede, așadar, în scrierile tale, și mai ales în cele divine ale noastre. Crede și în natură, de dragul mărturisirii libere a sufletului însuși. Pe oricare dintre aceste surori ale adevărului o consideri mai adevărată, alege-o pe aceea. Dacă te îndoiești de scrierile tale, nici Dumnezeu, nici natura nu te vor înșela. Ca să crezi atât în Dumnezeu, cât și în natură, crede în suflet și atunci se va întâmpla să crezi în tine însuți. Ea este demnă de încredere, pe care o prețuiești la fel de mult cum te prețuiește ea pe tine, căreia îi aparții în întregime, care este totul pentru tine, fără de care nu poți nici trăi, nici muri, de dragul căreia îl disprețuiești pe Dumnezeu, căci, din moment ce te temi să devii creștin, atunci întreab-o. De ce rostește ea numele lui Dumnezeu, idolatrizându-i pe alții? De ce, blestemând

spiritele, le numește demoni? De ce se întoarce la cer pentru dovezi și la pământ pentru blesteme? De ce slujește ea într-un loc și caută un apărător în altul? De ce judecă ea morții? De ce folosește cuvintele creștinilor, pe care nu vrea să-i audă sau să-i vadă? De ce ne-a dat aceste cuvinte sau le-a primit de la noi? De ce ne-a învățat sau le-a învățat? Trebuie să considerați suspectă concordanța doctrinei în această discordie a vieții. Sunteți nechibzuiți dacă atribuiți acest lucru doar limbilor latine sau grecești, care sunt considerate înrudite între ele, negând universalitatea naturii. Sufletul nu a coborât din ceruri doar pentru latini și greci. Toate popoarele sunt un singur om, numele este diferit; un singur suflet, cuvintele sunt diferite; un singur spirit, sunetele sunt diferite; fiecare popor are propria limbă, dar esența limbajului este universală. Pretutindeni este Dumnezeu și pretutindeni este bunătatea lui Dumnezeu; pretutindeni este demonul și pretutindeni este blestemul demonului; pretutindeni este invocarea judecății lui Dumnezeu; pretutindeni este moartea și pretutindeni este alcătuirea morții și pretutindeni este mărturia. Fiecare suflet, prin dreptul său, declară ceea ce nu ne este îngăduit să scoatem o vorbă. Așadar, ca să fim corecți, fiecare suflet este atât criminal, cât și martor, și tot atât de criminal al erorii pe cât este martor al adevărului, iar în ziua judecății va sta înaintea tronului lui Dumnezeu și nu va avea nimic de spus. Ai propovăduit pe Dumnezeu și nu L-ai căutat; ai urât demonii și i-ai venerat; ai invocat judecata lui Dumnezeu și nu ai crezut în ea; ți-ai imaginat chinuri infernale și nu te-ai temut de ele; ai înțeles numele creștinilor și ai persecutat numele creștinilor.

1. Rossi S. Minucio, Giustino e Tertulliano nel loro rapporti col culto di Mitra // Giomale italianodi filologia. 1963.16. Nr. 1. P. 23-24,28; ClaussM. Mithras und Christus//HistorischeZeitschrift. 1986. Bd. 243,2. Ridicare. S. 268.

2. Rauch G. Der ЕíππΙιιβ der stoischen Philosophie auf die Lehrbildung Tertullians. Halle, 1890.

3. Barnes T. D. Tertullian: un studiu istoric și literar. Ediția a 2-a. Oxford, 1985. P. 13-21; Rankin D. Tertullian și biserica. Cambridge, 1995. P. 38-40.

4. Fredouille J.-C. Tertullien et la conversion de la culture antique. Paris, 1972. P. 85.

5. Monceaux P. Histoire litteraire de l'Afrique chrctienne. T. 1: Tertullien et les origines. Paris, 1901. P. 215.

6. Becker C. Tertullians Apologeticum. Werden und Leistung. Miinchen, 1954. S. 96-99.

7. Schneider A. Le premier livre „Ad nations” de Tertullien. Neuchatel, 1968. P. 30-31.

8. Fredouille J.-C. op. cit. p. 86, n. 73.

9. Ibidem, p. 86.

10. Ibidem, p. 87-88.

11. Hagendahl N. Von Tertullian zu Cassiodor. Die profane iiterarische Tradition in dem lateinischen christlichen Schrifttum//Studia Graeca et Latina Gothoburgensia. 1983. Vol. 44. S. 13.

12. Fredouille J.-C. op. cit. p. 86.

13. Ibidem, p. 86, nr. 69.

14. Braun R. „Deus Christianorum". Recherches sur le vocabulaire doctrinal de Tertullien. Paris, 1962. P. 30-35.

15. „Galateni poate fi considerată o scrisoare exhortatorie cu unele trăsături apologetice." Vezi: AuniD. Noul Testament și mediul său literar. Traducere din engleză de V. V. Polosin, editată de A. L. Khosroev. Sankt Petersburg, 2000. P. 204.

16. Heck E. Μή θεομαχεῖν oder: Die Bestrafung des Gottesverachters: Untersuchungen zu Bekampfung und Aneignung romischer religio bei Tertullian, Cyprian und Lactanz // Studien zur klassischen Philologie. Frankfurt pe Main; Berna; New York, 1987. Bd. 24. S. 23.

17. Vdovichenko A. V. Apologia creștină. Scurtă prezentare generală a tradiției //Apologeții creștini timpurii din secolele I-IV. Traduceri și cercetări. Moscova, 2000. P. 23.

18. Swift LJ Forensic Retoric în Tertulian's Apologeticum//Latomus. Revue d'etudes latines. 1968. T. 27. Fasc. 4. p. 877.

19. Cf.: Heck E. Op. cit. S. 18.

20. Următoarea este o traducere a acestui capitol: „1. Totuși, așa cum am spus mai sus, durerea noastră este inevitabilă, deoarece niciun oraș care ne-a vărsat sângele nu va rămâne nepedepsit. Așa cum <a fost> sub guvernatorul Hilarian, când oamenii strigau după pământ (ageae) pentru înmormântări creștine: «Să nu le fie pământ!»" Ei înșiși nu mai aveau pământ de treierat (ageae), căci nu își strânseseră recolta. 2. Este evident, însă, că ceea ce trebuiau să-i amintească rasei umane era, desigur, potopul care avusese loc înainte din cauza necredinței și nedreptății umane. <Oamenii> care au văzut luminile care recent atârnau noaptea deasupra zidurilor Cartaginei știu ce amenințau acestea. Iar cei care au fost uimiți <de vuiet> știu ce însemnau tunetele precedente. 3. Acestea sunt toate semne ale mâniei teribile a lui Dumnezeu, despre care trebuie, pe cât putem, să proclamăm și să vă avertizăm, în timp ce ne rugăm <la Dumnezeu> ca

această mânie să fie locală. Căci cei care interpretează manifestările sale particulare în mod diferit o vor experimenta la momentul potrivit în toată plenitudinea și completitudinea ei. Căci soarele din districtul Utica, când lumina <sa> era aproape eclipsată, a fost un semn miraculos, în măsura în care un astfel de lucru nu se putea întâmpla în timpul unei eclipse obișnuite cu el, fiind în zenit și în locuința sa. Aveți astrologi, <întrebați-i despre asta>. 4. Vă putem spune, de asemenea despre moartea unor guvernatori care, la sfârșitul vieții lor, și-au dat seama că păcătuiseră atunci când torturau creștini. Vigelius Saturninus, care a fost primul care a ridicat sabia împotriva noastră aici, și-a pierdut vederea. Claudius Lucius Germinianus în Cappadocia, înfuriat că soția sa trecuse la această sectă, a început să se poarte cu cruzime cu creștinii. Și în el, abandonat de toți cei din reședința sa, lovit de o boală contagioasă, au început să mișune viermi. „Nimeni să nu știe <despre asta>”, a spus el, „ca să nu se bucure creștinii și femeile creștine să nu nădăjduiască!” Mai târziu, dându-și seama de greșeala sa - la urma urmei, sub tortură i-a forțat pe unii să renunțe la credințele lor - a murit aproape ca un creștin. Caecilius Capella a strigat la catastrofa care s-a abătut asupra Bizanțului: „Bucurați-vă, creștini!” 5. Dar cei care cred că nu au fost pedepsiți se vor înfățișa totuși înaintea judecății Domnului în ziua aceea. Vă dorim ca <această> avertizare să rămână doar o avertizare, întrucât atunci când același Caecilius l-a condamnat pe Mavilus din Adrumetum să fie sfâșiat de fiare sălbatice, boala a urmat imediat, iar acum din același motiv - stricăciunea sângelui” (Traducere de L. V. Bratukhina).

21. Povestea despre Capella se referă la distrugerea orașului, care luase partea lui Pescennius Niger, de către împăratul Septimius Severus la sfârșitul anului 195 - începutul anului 196, adică cu un an și jumătate înainte de scrierea Apologeticii. Vezi: Herodian. Istoria puterii imperiale după Marcus. Moscova, 1996. P. 212, nota 34.

22. Hecke. Op. cit. p. 145.

23. Pe baza acestei referințe, J. W. F. Borleffs concluzionează că Apologetica „a fost scrisă puțin după iunie 197, după întoarcerea împăratului Severus la Roma” / Vezi: Borleffs JW Ph. De Tertulliano et Minucio Felice. Groningae, 1926. P. 9-10. Potrivit lui T. D. Barnes, Apologetica a fost scrisă în toamna anului 197 sau ceva mai târziu. Vezi: Barnes T. D. Tertullian: a historical and literary study. P. 34.

24. Frend WHC Martiriul și persecuția în Biserica primară. Oxford, 1965, p. 365.

25. Borleffs JW Ph. Op. cit. p. 9-10.

26. „Apologiile creștine timpurii din secolele II-IV nu sunt nicidecum caracterizate de un caracter defensiv, «protector». În esență, operele Părinților Bisericii sunt pamflete religioase, pline de atacuri dure împotriva religiei tradiționale și a structurii statale consfințite de aceasta.” Vezi: Bolșakov A.P. Apologiile creștine timpurii: origine și conținut // Orientul Antic și Lumea Clasică. Tranzacțiile

Departamentului de Istorie a Lumii Antice, Facultatea de Istorie, Universitatea de Stat din Moscova. Numărul 5. Moscova, 2002. P. 162.

27. Afirmația lui M. von Albrecht conform căreia „Tertulian, cu Apologeticum-ul său, creează într-o oarecare măsură un gen nou. La greci, discursul defensiv și chemarea la convertirea la credința lor existau doar separat” este destul de controversată. Vezi: Albrecht M., von. Istoria literaturii romane / Traducere din germană de A. I. Lyubzhina. Moscova, 2005. Vol. 3. P. 1670.

28. Cf.: „Acum, Cătălina, continuă pe calea pe care ai mers” (Cic. Cat., 1,5,10; trad. V. O. Gorenstein).

29. Amman A. Calea Părinților. O scurtă introducere în patristică. Traducere din franceză. Moscova, 1994. P. 49.

30. Hagendahl N Von Tertullian zu Cassiodor. S. 19.

31. E. Heck, încercând să demonstreze că Tertulian avea deja în Apol. intenția de a da exemple de pedepsire a persecutorilor (vezi: Heck E. Op. cit. S. 143-144), nu ia în considerare dorința sa de a rămâne în limitele unui singur gen. Autorul cartaginez poate scrie cu bucurie în lucrarea sa nedefensivă „Despre spectacole” adresată creștinilor despre chinurile postume ale asupritorilor lor, poate face aluzie la aceste pedepse în Apol., 48, 15, însă evită avertismentele și învățăturile într-un discurs, deși nu este destinat a fi citit în sala de judecată, ci totuși formal legat de elocvența judiciară. „La urma urmei, «Apologetica» nu este altceva decât o apărare judiciară a creștinilor, realizată conform tuturor regulilor argumentării juridice.” Vezi: Durov V. S. Literatura creștină latină a secolelor III-V. Sankt Petersburg, 2003. P. 13. Avertismentele și învățăturile sunt mai degrabă în concordanță cu genul de îndemn sau mesaj.

32. A se vedea: Albrecht M., von. op. cit. p. 1665.

33. Stolyarov A. A. Tertullian. Epocă. Viață. Învățătură //Tertullian. Opere alese / Trad. din latină, ed. comună și comp. A. A. Stolyarova. M., 1994. P. 23.

34. „Deși Biblia era deja în latină la acea vreme, Tertulian a preferat să o citească în greacă și a tradus textul el însuși.” Vezi: Albrecht M., von. Op. cit. P. 1669.

35. Metzger B. M. Traduceri timpurii ale Noului Testament. Sursele, transmiterea, limitele lor / Traducere din engleză de S. Babkina. Moscova, 2002. P. 305-306.

36. Sidwell K. Reading Medieval Latin, Cambridge, 1995. P. 29.

37. Toe E. Textologia Vechiului Testament. Pe. din engleza K. Burmistrova. G. Yastrebova. M., 2001. P. 133.

38. Ibidem, p. 128.

39. Ronsch N. Itala und Vulgata. Das Sprachidiom der urchristlichen Itala und der katholischen Vulgata unter Beriicksichtigung der romischen Volkssprache durch Beispiele erlautert. 2. Ausg. Marburg, 1875. S. 3.

40. Metzger B. M. Critică textuală a Noului Testament. Tradiția manuscriselor, apariția distorsiunilor și reconstrucția originalului / Traducere din engleză de V. S. Kuznetsova, D. V. Dmitrieva, O. Yu. Moscova, 1996. P. 87.

41. Metzger B. M. Textologia Noului Testament... p. 129.

42. Durov V. S. Literatura creștină latină din secolele III-V. P. 9.

43. Rotisch N. Op. cit. S. 3-4.

44. Metzger B. M. Canonul Noului Testament. Origine, dezvoltare, semnificație / Traducere din engleză de D. Gzgzyan. Ediția a 3-a. Moscova, 2001. P. 158.

45. Weber E. Zwei Gedanken zum Mithraskult//Hyperboreus. 2001. Vol. 7. Fasc. 1-2. P. 329-331.

46. Exemple de utilizare de către apologet a diferitelor forme de cuvinte cu rădăcinile fer-, tul-, la și prefixul trans-: Ad nat.: se referă la îndreptarea acuzațiilor împotriva acuzatorilor înșiși (I, 11,5); despre transplantarea unui copac (1, 12, 11); despre transferul numelui lui Dumnezeu către zei falși (II, 4, 6); despre o interpretare alegorică (II, 12, 20); despre transferul cuiva în rai (II, 15, 1); despre înlocuirea unuia cu altul (II, 16, 2). Ad mart.: despre transferul din închisoare (adică din lume) într-un refugiu (adică în închisoare) (2, 4); despre transferul imaginar al unei persoane prin sufletul său (2, 10). Apol.: despre transferul harului către cineva (21, 6); despre transferul venerației de la unul la altul (21, 27); Despre transferul (punerea) speranței asupra cuiva (24:4); Despre răspândirea cuvântului lui Dumnezeu (31:1); Despre transformarea înfățișării lumii (48:12). De test.: Despre migrarea sufletului de la om la animale (4:2, cf. De an., 32:2; 32:4; 32:7-8). De praescr.: Despre trecerea la o altă evanghelie (27:3, cf. Adv. Marc., 120:4 și 6; V 2:4-5). Scorp.: Despre transferul în cer a tot ceea ce pedepsește creștinii (10:9; cf. 10:13). Adv. Herm.: Despre „eliberarea” lui Dumnezeu de rău de către Hermogenes (11:2); Despre transformarea în bine (37:1; cf. 37:3 și 43:2); Despre metamorfoze (39:1). De pal.: despre schimbarea hainelor (4:2); despre trădarea firii și a modestiei (4:8). Adv. Val.: despre transferarea lui Achamot pe vârf (31:1). De an.: despre referirea unui cuvânt la cineva (35:3); despre transferarea lui Ilie (35:6); despre transferarea lui Ilie și Enoh (50:5, cf.: De res., 58:9; Adv. Iud., 2:13 și 4:6 - despre Enoh). De cam.: despre transferul de sânge (20:6). De res.: despre privarea de propria proprietate (30:1); despre transferul membrilor în viața veșnică (47:8); despre mutarea în veșnicie (60:4). Adv. Iud.: despre utilizarea metaforică a numelor locurilor în loc

de păcatele inerente acestora (9:13, cf.: Adv. Marc., III, 13:9); Despre schimbarea unui nume anterior (9:21, cf. Adv. Marc., III, 16:3). De bapt.: Despre transferul duhului de la Ioan la Domnul (10:5); Despre aducerea lui Israel în pustie (20:4). De or.: Despre pahar din Luca 22:42 (4:5, cf. De fuga. 8:4); Despre asigurarea hranei (29:1). Ad them.: Despre trecerea la o stare angelică (1:1,4). De cult.: Despre schimbarea patriei (II, 6:1). Adv. Marc.: Despre atribuirea celei mai înalte măreții lui Dumnezeu (1:4,3); Despre transferul în paradis (II, 4:4; II, 10:3); Despre convertirea la rău (II, 10:4); Despre transferul în Împărăția Cerurilor (III, 24:6). Despre transferul proprietății dobândite în Babilon (IV, 15,9); Despre transferul numelui rudelor de sânge către alții (IV, 19, 11; 26, 13); Despre faptul că numai ceea ce posedă o persoană poate fi transferat (IV, 19,12); Despre transferul autorității de învățătură a lui Moise și Ilie către Hristos (IV, 22,11); Despre transferul (adică privarea) credinței (V, 7, 13); Despre trecerea de la credința în Lege la credința în Evanghelie (V, 13,2); Despre separarea referinței la trupul lui Hristos de substanța cărnii (V, 19,6); Despre trecerea de la umbră (adică de la imagini) la carne (adică la adevăr) (V, 19,9). De cor.: Despre transferul coroanei (15,3). De idol.: Despre transferul unei obligații (21, 3). De ex.: despre trecerea de la cuvinte rostite în propria persoană la cuvinte rostite în persoana Domnului (3:6). De fuga: despre mutarea unui munte (14:1). De sus: despre atribuirea stării noastre lui Hristos (5:6).De ieiun.: despre transferul slujitorului la Ilie (9:5). Adv. Prax.: despre aducerea oamenilor de la mai mulți zei la unul singur (3:1); despre alternanță (27:12). În celelalte lucrări ale lui Tertulian, formele cuvintelor în cauză lipsesc.

47. Vezi unitatea frazeologică nihil enim ad Andromacham, „<aceasta> este nelalocul lui”, „nu este la obiect” în lucrarea lui Tertulian „Despre modestie” (Tert. De pud., 8,11); cf.: Strab. VIII, 6,23 (381); Plut. Symp., 1,1,5 (615a). În acest caz, Homer ar juca același rol ca Pușkin într-o întrebare de genul „va lucra Pușkin?”

48. „Homer încoronat” este menționat de Tertulian în Cartea a II-a din „Către păgâni”: „Platon a hotărât ca acuzatorii zeilor - poeții - să fie dați afară, iar Homer însuși, deși încoronat (ipsum Homerum sane coronatum), să fie expulzat din Republică” (Tert. Ad nat., II, 7, 11). Chiar deasupra pasajului în cauză se spune: „Claudius va spune că până și cerul din cântecele lui Homer este încoronat (coronatum) cu stele (cf.: Il. XVIII, 485), - cu siguranță de Dumnezeu, cu siguranță pentru om” (Tert. De cor., 13, 8); în capitolul al șaptelea s-a spus despre poeții care au scris despre coroane. Cf.: „Homer este condamnat să fie păun, dar nu glorificat prin aceasta. El se va bucura mai mult de răsplata acestei lumi, fiind considerat părintele nobilelor arte, căci va prefera frumusețea gloriei sale frumuseții cozii sale” (Tert. De an., 33, 8).

49. Weber E. Op. cit. p. 330, p. 21.

50. „Reprezentanții gnosticismului sunt împărțiți în orientali sau sirieni și occidentali sau alexandrini. Ofiții, Saturnilus, Basilides, Cerdon și Marcion aparțin primilor, în timp ce Carpocrates și Valentinus aparțin celui de-al doilea. În

gnosticismul oriental, influența dualismului persan viu este mai vizibilă, în timp ce în occidental, sau alexandrin, platonismul și, într-o oarecare măsură, neopitagorismul sunt clar vizibile.” Vezi: Posnov, M. E. Istoria Bisericii Creștine (înainte de divizarea Bisericilor - 1054). Bruxelles, 1964. Pagina 144. A. F. Losev notează următoarele cu privire la această diviziune a gnosticilor: „M. E. Posnov înțelege și el această diviziune tematic, în timp ce pentru noi este doar teritorială” (Losev, A.F. Istoria esteticii antice. Rezultatele unei dezvoltări milenare. Cartea 1. Moscova, 1992. P. 259).

51. Marcion, fiind un armator bogat, „a contribuit cu 200.000 de sesterți la comunitatea creștină din Roma” (vezi: Sveshchskaya I.S. Creștinismul timpuriu: Pagini de istorie. Moscova, 1987. P. 146) și „a preluat aproape imediat o poziție de conducere în comunitatea romană” (Ibid. P. 266), însă, în cele din urmă, „a fost exclus din comunitatea creștină romană, iar contribuția sa i-a fost chiar returnată” (Ibid. P. 268).

52. „<...> Marcion a fost unul dintre cei mai educați oameni dintre creștinii acelei vremuri. Tocmai educația sa i-a permis să creeze «Antiteza» – o comparație între Legea evreiască și Evanghelia lui Hristos, al cărei scop principal este de a descoperi contradicțiile și inconsecvențele dintre ele.” Vezi: Svetlov R.V. Neoplatonismul antic și exegeza alexandrinară. Sankt Petersburg, 1996. P. 43.

53. Karsavin L. P. Sfinții Părinți și Învățători ai Bisericii. Moscova, 1994. P. 36.

54. „Care este valoarea suferinței și a morții dacă sunt doar o aparență? Care este scopul lor? Nu este oare pentru ca Demiurgul cel drept să poată pierde pe bună dreptate dreptul asupra celor mântuiți prin uciderea nedreaptă a Celui Drept? Sau pentru ca, murind doar aparent, Hristos să poată coborî în iad și să-i salveze pe cei care s-au întors la el în iad, adică nu pe drepții din Vechiul Testament, ci pe Cain, sodomiții și păgânii?” Vezi: Sven-tsitskaya I.S. Op. cit. P. 37.

55. E. Evans are un articol „Tertullian’s Commentary on the Marcionite Gospel”//Studia Evangelica. Berlin, 1959. P. 699-705.

56. Kurginyan S. Medvedev și dezvoltarea//„Zavtra”. 2008. Nr. 18 (754). P. 1-2.

57. Organizația secretă Thule era strâns legată de naziști. Vezi: Goodrick-Clarke N. Rădăcinile oculte ale nazismului. Cultele ariene secrete și influența lor asupra ideologiei naziste. Sankt Petersburg, 1993. Pp. 162-169.

58. Losev A. F. Observații critice asupra dialogului „Cratilus” // Platon. Lucrări proprii. În 4 volume. Moscova, 1990. Vol. 1. P. 831.

59. Verlinsky A. L. Învățături antice despre originea limbajului. Sankt Petersburg, 2006. P. 118.

60. Literal: „ospitalier” (greacă). Se referă la Marea Neagră.

61. Un șovinism roman aparte. Cf.: „...în Orientul cald și în Sud, popoarele sunt mai numeroase și talentele sunt mai strălucitoare, în timp ce toți sarmații se disting prin mințile lor inerte” (Tert. De an., 25, 7).

62. Cf.: Hrd. I, 216.

63. Malunt militare quam nubere. Marcion a interzis căsătoria. Cf.: „Dido... a preferat să se ardă decât să se căsătorească (maluit... uri quam nubere)” (Tert. De ex., 13, 4) — condamnarea unei a doua căsătorii.

64. liquores ignibus (conjectură: nivibus) redeunt. Raționamentul lui T. D. Barnes cu privire la aceste cuvinte este curios: „... frigul glacial al regiunii este descris în detaliu. Dar apare o discrepanță: alături de pâraie înghețate și munți înzăpeziți, apar acolo lacuri încinse. Editorii corectează textul, înlocuind focul cu zăpada. De fapt, memoria lui Tertullian l-a dezamăgit din nou” (Barnes T. D. Tertullian: un studiu istoric și literar. Ediția a 2-a. Oxford, 1985. P. 199). Mai departe, savantul englez se referă la Herodot (Hrd. IV 28). Trebuie menționat că Tertullian evident nu se referea la „lacurile încinse” în care se transformă lichidele: Herodot a vorbit despre apariția noroiului atunci când se face foc, iar autorul cartaginez transmite aici destul de precis, deși lapidar, gândul „părintelui istoriei”.

65. râuri <...>, munți <...> - o descriere a frigului tipică scriitorilor antici. Cf.: „Vedeți cum Soractus stă orbitor de alb din cauza zăpezii adânci, iar pădurile nu mai pot suporta povara, iar râurile s-au oprit din cauza frigului sfâșietor” (Nog. Od., I, 9,1-4).

66. Cf.: Eur. Iph. Taur.

67. Cf.: Eur. Med.

68. Cf.: Aes. Prom.

69. Marcion s-a născut în Sinope, un oraș de coastă din Paflagonia, fondat de greci la mijlocul secolului al VIII-lea î.Hr. și, prin urmare, cu greu poate fi considerat „barbar”; înainte de întemeierea Sinopei, însă, „barbarii” cimmerieni care fugiseră de sciți au găsit refugiu în aceste locuri (Hrd. IV, 12).

70. Sed nihil tarn barbarum ac triste apud Pontum... Ovidiu s-a plâns de natura aspră a Pontului în „Elegiile sale îndurerate (Tristia)” și „Scrisori din Pont (Epistulae ex Ponto)”, scrise în exil la Tomi, pe coasta Mării Negre. Ernst Nöldechen consideră că, după ce a scris despre barbarul și tristul Pont, Tertullian „a privit înapoi la Ovidiu” (Noldechen E. Tertullian's Erdkunde//Zeitschrift Kir kirchliche Wissenschaft und kirchliches Leben. 1886. 6. S. 320).

71. În antichitate, Dunărea în cursul său inferior se numea Istria.

72. Joc de cuvinte: castrator camis castor.

73. Diogene, la fel ca Marcion, provenea din Sinope.

74. Cf.: Diog. VI, 41.

75. Vorbim despre compoziția: Tert. De praescr.

76. Simpligadele (literalmente „Ciocnire”) sunt două mici insule stâncoase din strâmtoarea Bosfor, la intrarea în Pontul Euxin. Conform miturilor, ele se depărtau uneori, alteori se ciocneau, distrugând tot ce naviga printre ele. După trecerea navei argonauților, Simpligadele au încetat să mai fie un pericol pentru marinari. Tertulian a apelat în repetate rânduri la imagini care existau în mitologia păgână pentru a-și exprima mai clar gândurile. De exemplu, el îndeamnă la ura față de aur, care i-a distrus pe strămoși (cf. Ex. Cap. 32), spunând că pentru creștini a fost întotdeauna, și mai ales acum, nu o epocă „de aur”, ci una „de fier” (tempora Christianis semper, et nunc vel maxi-me, non auro sed ferro transiguntur) (Tert. De cult., II, 13, 6). Infirmând credința în transmigrația sufletelor, Tertulian notează că nici măcar Platon, care ar putea fi considerat un Nestor datorită „mierii elocvenței” (ob mella facundiae) (cf.: II. I, 247-249), nu își amintește cine a fost într-o viață trecută (Tert. De an., 31, 6). În același tratat (50, 3), el, vorbind despre rezervoare uimitoare, inclusiv o piscină vindecătoare care exista în Iudeea înainte de Hristos (Ioan 5:2-4), menționează și mlaștinile stigiene, care, potrivit poetului, înlătură moartea, dar nu l-au salvat pe fiul lui Tetide (Stygias paludes poeta tra-didit mortem diluentes, sed et Thetis filium planxit). Mai departe (Tert. De an., 50, 4) autorul afirmă că magia nu alungă moartea și nu reînnoiește viața: Medeei nu i s-a dat puterea de a întineri un bărbat, chiar dacă ar fi putut face acest lucru cu un berbec (hoc enim ne Medeae quidem licuit in hominem, etsi licuit in vervecem) (cf.: Ou. Met., VII, 312-321). În mod similar, imaginile mitologice au fost folosite de unul dintre cei mai înfocați luptători împotriva culturii grecești antice, Tațian, care a comparat cărțile păgânilor cu labirinturile, iar cititorii lor cu butoiul Danaidelor (Tat. 26).

77. Miercuri: Matei 7: 17-18.

78. Vezi: Isaia 45:7.

79. Conjectura lui Kroymann (Aesch. Kroyschamp). În manuscris (Codex Montepessulanus 54, secolul al XI-lea): „diferit de Creator”. În ceea ce privește conjecturile lui Kroymann, trebuie spus de la bun început că multe dintre ele sunt extrem de controversate. Întrucât traducerea a fost totuși efectuată conform ediției lui Kroymann (selectată pentru publicare în 1954), corecturile sale au fost incluse în text, dar interpretările manuscrisului în aceste cazuri sunt prezentate în note.

80. Miercuri: Matei 13:33; Bineînțeles. 13:20-21.

81. Despre Kerdon, vezi: Iren. 1,27, 1; III, 4,3; Eus. Ill, 21; IV, 10-11.

82. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „cât de ușor le este orbilor să presupună că au deslușit doi zei”.

83. Miercuri: Matei 15:14; 23: 16; 24; Bineînțeles, 6:39.

84. Cuvintele excluse de editor ca interpolări sunt incluse între paranteze pătrate.

85. Rearanjamentul lui Kroymann. În manuscris: „Prin urmare, este necesar să existe doar unul care să fie cel mai mare în absența a ceva egal cu acesta.”

86. Interpolare, conform lui Kroymann.

87. Inserție Kroymann.

88. Marcion nu recunoștea Vechiul Testament, așa că referirea la profet nu a fost convingătoare pentru el.

89. Vezi: Isaia 40:25.

90. Interpolare, conform lui Kroymann.

91. Inserție Kroymann.

92. Mentalitatea imperială, eurocentrică a lui Tertulian, „globalistul” antic, este evidentă.

93. Interpolare, conform lui Kroymann.

94. Este vorba despre gnosticul Valentinus.

95. Până acum se pare că am raționat ca și cum Marcion ar introduce doi zei egali. Căci atunci când am afirmat că Dumnezeu, fiind cel mai mare, trebuie considerat singurul, lipsindu-L de posibilitatea de a fi egal cu oricine, am raționat despre acești zei ca și cum ar fi doi egali. Cu toate acestea, învățând că prin însăși natura celui mai mare nu pot fi egali, am demonstrat pe deplin că nu pot exista doi. Mai mult, suntem conștienți că Marcion introduce zei inegali: unul judecător, feroce, războinic, celălalt blând, pașnic, excepțional de bun și foarte amabil. 2. Să examinăm și această ipoteză: dacă măcar diferența permite coexistența a doi zei, dacă egalitatea nu o face. Ei bine, și aici același criteriu al celui mai mare ne va favoriza, întrucât determină întreaga stare a divinității.

96. Valentinus a propovăduit despre Pleroma („Plenătatea”) Divinității, constând din treizeci de eoni (entități spirituale), dintre care unii au dat naștere altora.

97. Miercuri: Verg. Aen., VIII. 43 de cuvinte

98. Inserție Kroymann.

99. Vezi: Psalmul 82/81:1.

100. Vezi: Psalmul 82/81:6.

101. La care se face referire, conform lui Tertulian, în pasajele biblice pe care le citează în acest capitol.

102. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Cine se numește Dumnezeu și”.

103. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<mulțumită> căreia”.

104. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „principiul celui mai mare, care nu permite comparația”.

105. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „(tema) sa”.

106. În acest text, cuvintele „dumnezeu”, „el” și „alții”, referindu-se la dumnezeul lui Marcion și la Hristos, sunt scrise cu literă mică.

107. Cf. mai sus: Tert. Adv. Marc., I, 7, 7.

108. Tertulian folosește participiul prostitutas.

109. Pausanias scrie că atenienii au un port la Phalerum, unde, pe lângă sanctuarul Demetrei și templele Atenei și Zeus, există altare pentru zei și eroi numiți „necunoscuți” (Paus. 1,1,4). Apostolul Pavel a vorbit cu aprobare despre altarul „zeului necunoscut”: „În toate privințele vă văd ca pe niște oameni foarte religioși; căci, trecând pe acolo și privind lucrurile voastre sacre, am găsit și un altar cu inscripția: «Zeului necunoscut». Pe Cel pe care vă închinați în neștiință, vi-L vestesc” (Faptele Apostolilor 17:22-23). Tertulian menționează acest altar nu numai în Adv. Magus, ci și în Ad nat., unde, după ce a spus că Varro a împărțit zeii romani în definiți (certi), nedefiniți (incerti) și aleși (electi), se întreabă de ce au nevoie de cei nedefiniți, dacă există definiți. „Poate”, sugerează sarcastic apologetul, „au vrut să profite de prostia atică, întrucât atenienii au un altar dedicat «zeilor necunoscuți»” (Tert. Ad nat., II, 9, 3-4).

110. Conform lui Aulus Gellius, sacrificiile erau aduse unor zei nespecificați după cataclisme naturale, în cazurile în care pontifii nu știau care zeu anume fusese jignit și trebuia să fie împăcat (Aul. Gell. II, 28).

111. Ideea este că totul, inclusiv familiaritatea și certitudinea, este cunoscut prin comparație.

112. În original, un joc de cuvinte: „...incerta, certe...”

113. ...indeterminabiles quaestiones, quas apostolus non amat. Cf.: 1 Tim. 1: 4. Tertulian se referă în mod repetat la acest pasaj din Prima Epistolă către Timotei. Cf.: infinitas enim quaestiones apostolus prohibet „Căci apostolul interzice disputele nesfârșite” (Tert. De an., 2, 7).

114. Inserție Kroymann.

115. Interpolare, conform lui Kroymann.

116. Cf.: Tert. De test., 2.

117. Aluzie la Marcion.

118. Interpolare, conform lui Kroymann.

119. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Accept.”

120. O altă interpretare a textului este posibilă: „Căci cine este cunoscut prin propriile sale proprietăți altfel decât prin cele ale altora?”

121. Adică, în acest spațiu nu există o astfel de zeitate.

122. Inserție Kroymann.

123. Aici Tertulian prezintă viziunea lui Euhemer asupra zeilor.

124. Cicercula. Lathyrus Cicera, o plantă erbacee din familia leguminoaselor.

125. Triptolemus este fiul legendarului rege al lui Celeus (sau Eleusis), care a primit de la Demeter un car tras de dragoni/șerpi înaripați (Ps.-Apoll. I, 5, 2; cf.: Hyg. 147; Ov. Met., V, 642-649), pentru a putea răspândi grâu în întreaga lume. Se credea că Triptolemus a fost primul care a ara, a semănat și a cules recolta (Ov. Fast., IV, 559-560).

126. Inserție Kroymann.

127. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ce” („De ce i-a păsat atât de mult de faima sa încât a apărut chiar și în rușinea cărnii, o rușine cu atât mai mare dacă carnea este falsă? Căci este mai dezgustător dacă cel care a luat asupra sa blestemul Creatorului, fiind spânzurat pe un copac, a simulat doar o esență trupească”).

128. Miercuri: Deut. 21:23; Galateni 3:13.

129. Cf. Isaia 45:22-23.

130. Interpolare, conform lui Kroymann.

131. Interpolare, conform lui Kroymann.

132. Sau: „a crede în Dumnezeu care S-a manifestat prin faptele Sale”.

133. Discrepanța, conform lui Kroymann. Cuvintele ar fi putut să cadă: „Aș fi preferat să o facă”.

134. Adică, κόσμος.

135. Într-un alt loc, Tertulian îi numește pe filosofi „patriarhii ereticilor” (Tert. De an., 3,1; Tert. Adv. Herm., 8,3).

136. Astfel de „cataloage” de opinii filozofice erau foarte frecvente în perioada analizată. Cf.: „Filosofii ne-au dat elementele ca principii, glorificându-l pe: Thales din Milet – apa, Anaximene, care era și el din Milet, – aerul... Parmenide din Eleea a făcut zei ai focului și pământului, dintre care Hippasus din Metapont și Heraclit din Efes considerau doar focul drept zeu” (Cl. Protr., 64, 2).

137. Thales a fost un filosof grec (a doua jumătate a secolului al VII-lea – prima jumătate a secolului al VI-lea î.Hr.) din Milet, unul dintre „cei șapte înțelepți”; un reprezentant al filosofiei naturale ioniene. Despre el, vezi: Diog. I, 22-44. Thales credea că apa este începutul a tot (vezi: Diog. I, 27).

138. Heraclit a fost un filosof grec (a doua jumătate a secolului al VI-lea – prima jumătate a secolului al V-lea î.Hr.) din Efes. Despre el, vezi: Diog. IX, 1-16 (despre focul ca început, vezi: IX, 8).

139. Anaximene a fost un filosof grec (secolul al VI-lea î.Hr.), adept al lui Thales și Anaximandru. El credea că totul provine din aer atunci când acesta este condensat sau rarefiat. Despre el, vezi: Diog. II, 3-5.

140. Anaximandru a fost un filosof grec (sfârșitul secolului al VII-lea – prima jumătate a secolului al VI-lea î.Hr.) din Milet, reprezentant al filosofiei naturale ioniene. Anaximandru credea că baza a tot ceea ce există este materia primă – apeironul („infinit”). Despre el, vezi: Diog. II, 1-2.

141. Strato a fost un filosof din prima jumătate a secolului al III-lea î.Hr., conducător al școlii peripatetice; printre lucrările sale, Diogenes Laërtius menționează cartea „Despre ceruri”. Despre el, vezi: Diog. V, 58-60.

142. Zenon din Kition (prima jumătate a secolului al IV-lea – prima jumătate a secolului al III-lea î.Hr.) – fondatorul școlii stoice. Despre el, vezi: Diog. VII, 1-160. Diogenes Laërtius relatează că, potrivit lui Zenon, cel mai înalt dintre toate este focul, numit eter, în care au apărut mai întâi stelele, apoi planetele, apoi aerul, apoi apa și pământul (vezi: Diog. VII, 137).

143. Comparați cu: Platon. Tim., 40a-b.

144. Interpolare, conform lui Kroymann.

145. Gimnosofii erau filosofi asceți indieni antici. Vezi: Apul. Flor., 6; Cl. Strom., Ill, 7,60,3-4. Cf.: Strab. XVI, 2, 39; Cl. Strom., 1,15, 71,4; IV, 4,17,3 și în alte locuri. Pentru răspunsurile la Alexandru cel Mare din partea gimnosofilor pe care i-a capturat, vezi: Plut. Alex., 64.

146. „Aer” - ἀήρ, „Hera” - „Ηρα.

147. V. Burkert scrie că castrarea în cultul Cibelei semnifica recolta, tăierea mâinilor de către gali semnifica rănirea anuală a pământului cu un fiardă de plug, iar abluțiunea Mamei Zeilor din Almon sugera irigarea pământului. „Aceste explicații, transmise de Tertulian (cf.: Aug. De civ., VII, 24), provin evident de la gali sau de la adepții lor, care aveau nevoie să găsească un sistem în nebunia lor” (vezi: Burkert W. Ancient mystery cults. Cambridge, Mass., Londra. 1987. P. 81). Sursa lui Tertulian pentru acest pasaj a fost, după toate probabilitățile, Varro, care a stabilit o echivalență simbolică între Juno și aer, Marea Mamă și pământul cultivat, care a văzut în Vesta imaginea focului și care a acordat o semnificație alegorică Pietrelor (vezi: Pέρΐη J. Mythe et Allcgorie. Les origines grecques et les contestations judco-chretiennes. Paris, 1958. P. 344-345). Pépin explică cuvintele lui Tertulian despre Jupiter ca simbol al elementului focos prin faptul că Varro a comparat acest zeu cu eterul, identificând în același timp eterul cu focul. Cât privește corespondența bazată pe jocul de cuvinte Ζεύς „Zeus” - ζέω „a fierbe”, dintre Zeus și esența clocotită, incandescentă, joc folosit în alegoria stoică, așa cum o arată, de exemplu, cuvintele lui Atenagora (Aihen., 22), atunci, potrivit savantului francez, această corespondență a fost adăugată de Tertulian însuși sau era deja conținută în opera lui Varro.

148. Cf. 2 Corinteni 12:9.

149. Cf.: „... țânțarii scot un sunet puternic, având ascultători chiar și în întuneric: arată-mi unde sunt trâmbița și sulița în gura lor”, vezi: Tert. De an., 10, 5.

150. Cf. 2 Corinteni 12:2.

151. Adică, în care sunt botezați marcioniții.

152. Compară cu: Matei 10:24; 6:40.

153. Probabil că aceasta se referă la compluvium, o deschidere pătrată mare în acoperișul unei case romane prin care apa de ploaie cădea în impluvium, un bazin situat sub compluvium.

154. Aceasta se referă la apostolul Pavel, ale cărui zece epistole (cu excepția unui număr de pasaje care contraziceau învățăturile lor) marcioniții le-au recunoscut împreună cu Evanghelia după Luca.

155. În anul 29 d.Hr.

156. Înainte de 208 d.Hr. Momentul redactării tratatului.

157. Cf.: „...și bunul zeu al lui Marcion va fi încorporat în ceva, inclus și înconjurat de o altă putere, care trebuie să fie în mod necesar mai mare decât el, deoarece ceea ce conține este mai mare decât ceea ce este conținut; ceea ce este mai mare este mai puternic și mai puternic, iar ceea ce este mai mare, mai puternic și mai puternic, acela va fi Dumnezeu” (Iren. II, 1, 2, trad. de O. P. Preobrajenski).

158. Interpolare, conform lui Kroymann.

159. Cf.: Iren. II, 25, 2; Sen. Nat. quaest., VII, 27,3-5. Cf. și: „Și Cântecul Nou a aranjat armonios toate celelalte și a adus discordia elementelor în armonie, astfel încât întregul univers să devină o consonanță pentru ea. A dat libertate mării, dar a împiedicat-o să acopere pământul; pământul, mai înainte mobil, l-a solidificat și l-a pus ca graniță pentru mare, năvala focului l-a slăbit cu aerul, ca și cum ar amesteca modul dorian cu cel lidian, iar frigul aspru al aerului l-a îmblânzit cu un amestec de foc, combinând armonios voci atât de diferite” (Cl. Protr., 5, 1).

160. Inserție Kroymann.

161. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „creații mai vizibile”.

162. Inserție Kroymann.

163. Punctul în care Luna, deplasându-se spre nord, traversează ecliptica. Se credea că o persoană născută în acest moment va atinge o poziție înaltă în societate.

164. Conform lui Plutarh, Consus, al cărui altar Romulus se presupune că l-a găsit în pământ, era considerat fie zeul Bunului Sfat, fie Poseidon Călărețul (Plu. Rom., 14). Titus Livy vorbește despre Romulus pregătind jocuri solemne în onoarea lui Neptun Călărețul, numite Consualia (Liv. 19,6). Cf.: Myth., II, 89,1-4; Tas. Ann., XII, 24.

165. Titus Tatius, regele sabinelor, a luptat împotriva romanilor ca răzbunare pentru răpirea femeilor sabine. După încheierea păcii, a domnit împreună cu Romulus. Cf.: Liv. 1,10,1-14,3; Plut. Rom., 17-23; Cic. RP II, 7, 13.

166. Cloacina (Cluacina) - „Purificatoarea” - un epitet al lui Venus. Pliniu cel Bătrân relatează că romanii și sabinii, care hotărâseră să se lupte pentru fetele răpite, când și-au depus armele, au efectuat ritualuri de purificare în locul unde pe vremea sa existau statui (signa) ale lui Venus Cloacina (Plin. XV, 119-120). Templul lui Venus Purificatoarea este menționat de Livius (Liv. III, 48.5) și Plautus (Plaut. Cure., 471).

167. Tullus Hostilius a fost al treilea rege roman. Titus Livy povestește despre jurământul lui Tullus de a întemeia un sanctuar pentru frică și confuzie (Liu. 1,27,7-8).

168. Informații despre Alburnus se găsesc în următoarele pasaje: „Exista un vechi decret conform căruia un comandant nu putea număra pe nimeni printre zei fără aprobarea senatului. Acest lucru îl preocupa pe M. Aemilius când venea vorba de zeul său Alburnus” (Tert. Apol., 5, 1; cf.: Ibid. 6, 7-8 - despre expulzarea lui Liber Tatăl, a lui Serapis, a lui Isis și a lui Harpocrate); „...așa cum s-a întâmplat cu M. Aemilius, care a făcut un jurământ zeului Alburnus” (Tert. Ad nat., 110, 17). P. Agad, citând citate din autorii creștini Minucius Felix, Tertulian, Lactantius și Fericitul Augustin, unde discuția este despre îndumnezeirea oamenilor, ajunge la concluzia că pasajul din „Octavia” a lui Minutius (25.8), care vorbește despre Romulus, Picus, Tiberinus, Consus, Pilumnus, Februs, Volumnus, Acvorus, Februis, Volum Palcus, Acvoris, Laurentia și Florus, se întoarce la Varro. „La el”, crede cărturarul, „întoarceți-vă și aceste patru fragmente din Tertulian”. Agad nu consideră necesar să arate mai detaliat că aceștia provin dintr-un singur loc, „căci zeii introduși de Romulus, Tatius și Hostilius, despre care citim în lucrarea Adv. Marc. (118.4), au fost introduși de Varro, conform lui Augustin. El a afirmat ceva similar despre Părintele Liber (Ad nat., I 10, 16) în cartea a 14-a a Antichităților, din care fragmente sunt păstrate de Augustin (Aug. De civ., VI 9). În cele din urmă, vorbind despre zeii egipteni (Ad nat., I, 10, 17), Tertullian însuși se referă la Varro. Prin urmare, nu ezit să-i atribui lui Varro ceea ce este relatat mai sus de Tertullian.” (Într-o notă la acest loc, Agahd adaugă: „... cu excepția lui Antinous.”) Eruditul continuă apoi: „Din aceasta rezultă că Varro a stabilit pe rând care zei, în ce ordine și cu ce drept au fost acceptați printre zeii publici romani” (Agahd R. M. Terenti Varronis Antiquitatum rerum divinarum libri I XIV XV XVI/Praemissae sunt quaestiones Varronianae auctore R. Agahd. Lipsiae, 1898. P. 67). Nu pare pe deplin dovedit că Tertullian și-a obținut informațiile despre Alburnus de la Varro. În două locuri (Tert. Apol., 5, 1; Ad nat., 110,14) Tertullian vorbește despre Alburnus fără a menționa alți zei care apar la Minucius, Lactantius și Fericitul Augustin, unde acești autori l-au folosit probabil pe Varro. Niciunul dintre ei nu spune nimic despre Alburnus. Nu este clar de ce Tertulian l-a ales pe Alburnus dintr-o serie de exemple oferite de Varro și s-a referit la el de trei ori - mai întâi pentru a

demonstra puterea Senatului asupra zeilor, apoi când enumera persoanele care au fondat culte. Augustin îi numește pe Romulus, Titus Tatius, Numa și Hostilius printre autorii zeificării (Aug. De civ., IV, 23). Toți au fost regi. Lactantius (Lact. Div. Inst., I, 20, 11-12) îl menționează, pe lângă Tatius și Tullus Hostilius (despre care vorbește și Minucius Felix: Min. 25, 8), și pe Marcus Marcellus, dar Agad însuși nu îndrăznește să restaureze textul lui Varro din cuvintele acestui scriitor bisericesc (Ibid. P. 68). Mai mult, zeitatea Muntelui Alburnus (cf. Verg. Georg., III, 146-148) aparține unei serii diferite de zei decât Cone, Cloacina și Pavor. Metellus (sau M. Aemilius), la fel ca Hadrian, nu au fost regi, iar informațiile despre ei sunt probabila fost împrumutată de Tertulian dintr-un catalog ulterior de apoteoze.

169. Hadrian (76-138) - împărat din 117 d.Hr.

170. Antinous a fost unul dintre favoritele lui Hadrian, care s-a înecat în Nil în 130. Orașul Antinoopolis a fost fondat în onoarea sa, a fost ridicat un templu, au fost realizate statui și s-au bătut monede. Cf.: „Împăratul roman a proclamat cu respect în Egipt și, se poate spune fără prea multă exagerare, și în Elada, un alt nou zeu al favoritului său, frumosul și înfloritorul Antinous, pe care l-a consacrat în același mod în care Zeus l-a consacrat pe Ganimede” (Cl. Protr., 49, 1).

171. Aceasta se referă la a treia carte a acestui tratat.

172. Antoninus Pius a fost împărat roman între 138 și 161. A fost succedat de fiul său adoptiv, Marcus Aurelius Antoninus (a domnit între 161 și 180).

173. Vacanță, „câine”, adică asociat cu răsăritul stelei Sirius (latină: Canicula „câine mic”) din constelația Canis Major. Apariția acestei stele (în a doua jumătate a lunii iulie) a coincis cu o perioadă de căldură teribilă, drept urmare aceste fenomene au fost adesea asociate între ele, inclusiv în literatura romană (vezi: Verg. Georg., IV, 425; Hor. Od., 1,17,17-18; III, 13,9; Hor. Sat., II, 5,39-40; Ou. Ars., II, 231). Potrivit lui Virgil, căldura lui Sirius, aducând sete și afecțiuni muritorilor bolnavi, întristează cerul cu o lumină amenințătoare (Verg. Aen., X, 273-275; cf.: III, 141). Tertulian, vorbind despre vântul „câine” care l-a adus pe Marcion, face aluzie și la cinicul (filosoful „câine”) Diogene, care provenea din Sinope, orașul natal al lui Marcion. Sunt posibile și alte asocieri, de exemplu, cu Tert. Adv. Marc., 1,18,1 (despre influența stelelor asupra soartei marcioniților).

174. Conform unei alte interpretări: „În ce an exact al domniei lui Antoninus cel Bătrân a suflat vântul de vacanță al salvării lui Marcion din Pontul său, nu m-am obosit să investighez.”

175. Un joc de cuvinte: Pius, Pius - literal: „evlavios”.

176. De fapt, Tiberius a murit pe 16 martie 37, iar Antoninus Pius a devenit împărat pe 19 iulie 138.

177. Cf. Gal. 2:9.

178. Cf. Gal. 2:14.

179. Cf. Gal. 2:2.

180. Inserare de van der Vliet.

181. Cf. Gal. 2:11-14.

182. Cf. 1 Corinteni 9:22.

183. Cf. 1 Corinteni 9:20.

184. Cf. Gal. 2:9.

185. Vezi: 1 Corinteni 15:1.

186. Cf. Gol. 2:4.

187. Cf. Gal. 1:6-7.

188. Cf. Gal. 4:10.

189. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și în alte părți”.

190. Cf. Ieremia 38:31-32 (conform Septuagintei); 31:31-32 (Vulgata).

191. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și prin Ieremia”.

192. Cf. Ieremia 4:3-4.

193. Vezi: Osea 2:11.

194. Vezi: Isaia 1:3-14.

195. Vezi: Ps. 2:3. Conform psalmului, aceste cuvinte aparțin popoarelor care s-au răzvrătit împotriva lui Dumnezeu și a lui Hristos.

196. Vezi: Psalmul 2:1-2.

197. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ce”.

198. Comparați: 1 Corinteni 8:1-13; 10:14-33.

199. Compară cu: 1 Corinteni 11:3-16.

200. Compară cu: 1 Corinteni 7:1-16.

201. Compară cu: 1 Corinteni 15:12-58.

202. Ideea de succesiune, transmitere și fir de legătură a fost un principiu foarte important pentru „materialistul” Tertulian, care a apelat la el nu numai în demonstrarea adevărului Bisericii Catolice, ci și în alte cazuri. El a afirmat, de exemplu, că în fiecare om există un „vlăstar” (tradux) (cf. Tert. De an., 36:4) al sufletului lui Adam, din care „vine toată această abundență de suflete” (Ibid. 27:9), iar veriga de legătură dintre om înainte de învierea cărnii și după ea sunt dinții, care servesc drept semințe ale trupurilor (Tert. De res., 42:7-8). Despre continuitatea bunătății lui Dumnezeu, vezi mai jos, I:22:6.

203. Discrepanța, conform lui Kroymann: „dacă este imposibil să o dovedești”.

204. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „era necesar”.

205. Adică Marcion. Mulții anticriști care au apărut deja în vremurile apostolice sunt menționați în / Ioan 2:18.

206. Aceasta este probabil o chestiune de „prescripție” împotriva ereticilor, când argumentele lor sunt respinse fără nicio considerație pe motiv că ereziile lor sunt tardive și tot adevărul rezidă doar în Bisericile apostolice.

207. Docetismul a fost o parte importantă a hristologiei lui Marcion.

208. Cf. 1 Corinteni 15:56.

209. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și”.

210. Acest capitol, conform lui Kroymann, ar fi trebuit să înceapă cu § 11 al capitolului precedent.

211. În această privință, poate părea curioasă judecata Fericitului Augustin, potrivit căreia răul este o diminuare a binelui până la dispariția lui completă (Aug. Conf., III, 7,12). Cf.: Plot. Επη., III, 2,5 (όλως δε τό κακόν ελλειψιν άγαθοῦ θετέον).

212. Miercuri: Luni 5:44; OK. 6:27.

213. Compară cu: Lev. 19:18; Mf. 5:43; 19:19; 22:39; Mc. 12:31; Wroclaw 10:27; Iacov 2:8; Roma 13:9; Galateni 5:14.

214. Non destructum, sed potius exstructum. Miercuri: Matt. 5:17.

215. Interpolare, conform lui Kroymann.

216. Vezi Matei 5:20.

217. O lacună în text. Probabil că lipseau cuvintele „cu toate acestea, se întâmplă”.

218. Acest capitol, conform lui Kroymann, ar fi trebuit să înceapă cu § 11 al capitolului precedent. dă drumul, actorul însoțește cuvintele cu un gest, iar toți ceilalți artiști le arată oamenilor ce pot face” (Apul. Flor., 18. Trad. S. P. Markish).

219. Vezi: Matei 5:48.

220. Inserție Kroymann.

221. Adică, inerentă doar „zeului bun” și prezentă în întregime în el.

222. În tratatul său Despre suflet, Tertulian scrie ceva similar: „Căci, deși trupul este păcătos... nu este lipsit de glorie prin propriul său nume. Căci el însuși nu percepe sau nu simte nimic pentru a-l înclina sau a-l incita la păcat. Nu-i așa? Este un slujitor, și nu un slujitor precum un sclav sau un prieten mai tânăr - numele ființelor vii - ci precum o cupă sau un alt corp similar, și nu un suflet” (Tert. De an., 40,2).

223. Vezi: Gen. 2:7-8.

224. Vezi Gen. 3:18.

225. Interpolare, conform lui Kroymann.

226. Velleius, în tratatul lui Cicero „Despre natura zeilor”, expunând învățătura lui Epicur, spune următoarele: „... zeul nu face nimic, nu este împovărat de nicio ocupație, nu își asumă nicio treabă. El se bucură de înțelepciunea și virtutea sa și știe sigur că va experimenta întotdeauna aceste mari și eterne plăceri” (Cic. De nat., I, 19,51. Trad. M. I. Rizhsky). Vezi și: Lucr. V, 146-176.

227. „...quod beatum et incorruptibile sit neque sibi neque alii molestias praestet - hanc enim sententiam ruminans Marcion...”. Potrivit lui Diogenes Laërtius, Epicur este autorul următoarei zicale: „O ființă binecuvântată și nemuritoare nici nu are griji în sine și nici nu provoacă probleme altora (adică μακάριον και άφθαρτον ούτε αύτο πράγματαωά πράγματα ύτο πράγματαωά πούχατα παρέχει), și de aceea nu este supus nici mâniei, nici bunăvoinței: toate astfel de lucruri sunt caracteristice celor slabi” (Diog. X, 139. Traducere de M. L. Gasparov). Cf.: „Căci aceeași natură care a sădit în noi ideea zeilor înșiși ne-a întipărit și în minți că ar trebui să-i considerăm eterni și binecuvântați. Și dacă este așa, atunci este adevărată și cunoscuta zicală (ilia sententia) a lui Epicur, că ceea ce este etern și binecuvântat nici nu are necazuri în sine, nici nu cauzează necazuri altora (quod beatum aetemumque sit id nec habere ipsum negotii quicquam nec exhibere

alteri). Așa că atât mânia, cât și mila îi sunt străine, deoarece toate aceste lucruri sunt manifestări ale slăbiciunii” (Cic. De nat., 1,17,45. Trad. M. I. Rizhsky). Folosirea de către Tertulian a unor cuvinte diferite în redarea citatului lui Epicur față de cea a lui Cicero nu poate mărturisi nici împotriva, nici în favoarea împrumutului de către autorul creștin al acestui pasaj din opera lui Marcus Tullius, deoarece Quintus Septimius aproape întotdeauna schimba textul original și foarte rar indica sursa sa; în acest caz, el simplifică cuvintele lui Epicur folosind un verb, „praestet”, în loc de două („εχει <... > παρέχει,” cf. „habere <...> exhibere”). Pe de o parte, cuvântul „incoruptibile” al lui Tertulian este o traducere exactă a cuvântului „άφθαρτον” din citatul lui Diogene despre Epicur, iar cuvântul molestias („poveri”, „anxietate”), la fel ca la Diogene (cu „πράγματα”), este la plural, în timp ce la Ciceronegotii este la singular (quiquac). Pe de altă parte, Velleius în Cicero, caracterizându-l pe zeul care, spre deosebire de zeii lui Epicur, este închis în lume, constată că un astfel de zeu „este implicat în necazuri împovărătoare și dureroase (est inplicatus molestis negotiis et operosis)” (Cic. De nat., I, 20, 52); În Tertulian, după cum ne amintim, în locul „negotium” al lui Cicero există „molestiae”, un substantiv cu aceeași rădăcină ca și adjectivul din Cicero.

228. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Ce dorință.”

229. Interpolare, conform lui Kroymann.

230. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „la urma urmei”.

231. Motus animi (sic!).

232. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dar.”

233. Conform lui Kroymann, textul latin conține două părți interschimbabile: „...care și-a exprimat reticența și care în zadar nu reacționează la ceea ce s-a întâmplat, cel care <exprimându-și reticența> a reacționat la ceea ce nu ar trebui să se întâmple” = „când nu a dorit să se întâmple; căci exprimându-și reticența a interzis-o” - iar ultima parte a fost scrisă de Tertulian mai devreme.

234. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „acesta <ceva> trebuie interzis”.

235. Inserție Kroymann.

236. Compară cu: Matei 23:33 ex.

237. Compară cu: Matei 8:12; 13:42 și 50; 22:13; 24:51; 25:30; 13:28.

238. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Și răul.”

239. Cf.: Tert. Adv. Marc., I, 23, 7: „Un astfel de «eliberator» este condamnat chiar și în acest secol, ca să nu mai vorbim de un răpitor.” Tertulian nu face aluzie, evident, la răpitori pentru răscumpărare, ci la cei care, prin răpire, își însușesc sclavii altora, pe care sunt obligați să-i îmbuneze, de teama denunțării lor.

240. Lit.: „adulter”.

241. Tertulian vorbește în detaliu despre inadmisibilitatea creștinilor să participe la spectacolele de circ în tratatul său „Despre spectacole” (Tert. De spect., 8-9).

242. Aceasta se referă la luptele dintre gladiatori și cu animale. Vezi despre aceasta: Tert. De spect., 12.

243. Tertulian vorbește și despre esența demonică a spectacolelor scenice și a artei teatrale (la urma urmei, teatrul este templul lui Venus) în tratatul său „Despre spectacole” (Tert. De spect., 10).

244. Pliniu cel Tânăr, într-o scrisoare către împăratul Traian, relatează: „Am hotărât să-i eliberez pe cei care au negat că sunt creștini sau că au fost creștini atunci când, urmându-mă, i-au chemat pe zei, au adus o jertfă de tămâie și vin înaintea imaginii tale, pe care am poruncit să fie adusă în acest scop împreună cu statuile zeilor și, în plus, L-au blasfemiat pe Hristos: adevărații creștini, spun ei, nu pot fi obligați să facă niciunul dintre aceste lucruri” (Plin. Jun. X, 96, 5. Traducere de M. E. Sergeenko).

245. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „cel pe care”.

246. Conform unei alte interpretări: „că va fi smuls ca și cum ar fi pierdut din vedere. Doar dacă nu cumva.”

247. Formarea ironică a gradului comparativ dintr-un adjectiv relativ. Tertulian nu este singurul autor antic care folosește această tehnică pentru a-și face gândurile mai vii. Sappho, de exemplu, folosește următoarea imagine: „mult mai dulce decât harpa, mai auriu decât aurul (χρύσω χρυσοχέρα)” (Sappho, fr. 122, 123 Bergk, 156LP/138D).

248. Cf. Exod 20:5; 34:14; Naum 1:2.

249. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „aș pleca dacă aș fi judecător”.

250. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ar fi putut elibera”.

251. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Căci ar fi supus dacă ar fi condamnat de la început”.

252. Cf.: „O, mistere cu adevărat sfinte, o, lumină pură! Port o torță ca să văd cerul și pe Dumnezeu; inițiindu-mă, devin fără păcat, iar Domnul săvârșește sacramentul și, conducându-mă la lumină, îl marchează pe inițiat cu o pecete și îl dăruiește pe credincios Tatălui sub ocrotirea sa în vecii vecilor” (Cl. Protr., 120, 1).

253. Discursul este evident despre faptul că Marcion a interzis căsătoria.

254. Cuvintele „Ce voi spune despre deșertăciunea doctrinei care sfințește esența sfântă?” apar în manuscrisul de mai sus, în Tert. Adv. Marc., 1,28,4 („În același fel, când sfințenia impune o povară sau o glorie atât de mare asupra cărnii celei mai slabe și lipsite de valoare, ce voi spune despre deșertăciunea doctrinei care sfințește esența sfântă, de ce îi împovărează pe cei slabi sau îi împodobește pe cei nevrednici?”), dar Croymann le transferă aici. Definiția „esență sfântă” cu greu se poate referi la carne, căreia Marcion i-a refuzat mântuirea, sau la suflet, care trebuia eliberat de puterea Creatorului.

255. Miercuri: Apoc. 2:6,14-15; Iren. 1.26, 3.

256. În acest sens, următoarea afirmație a lui Tertulian despre cuvintele Apostolului Pavel este foarte instructivă (1 Cor. 7:9): „După părerea mea, ar trebui să numim bine doar acel lucru care merită acest nume, fără a ne justifica prin comparație... dacă un lucru este recunoscut ca fiind bun doar în comparație cu un rău, atunci susțin că este doar un rău mai mic, care pare bun în comparație cu un rău mai mare. Fără această comparație, se poate spune pur și simplu: Este mai bine să te căsătorești, fără a explica la ce este preferată căsătoria? Și din moment ce nu se poate spune direct: «Căsătoria este mai bună», nu ar trebui să se spună și că este un bine. Căsătoria aici este doar ceva mai bun în comparație cu ceva mai rău. Prin urmare, atunci când se spune: Este mai bine să te căsătorești decât să arzi, aceasta este același lucru cu a spune: «Este mai bine să fii cu un singur ochi decât orb». Lăsând la o parte comparația, nimeni, desigur, nu va spune: «Este mai bine» sau «este bine să fii strâmb» (Tert. De ex., 3, 8-10. Trad. E. Yunz).

257. Aici este evident rigorismul lui Tertulian Montanistul.

258. Cf. Gen. 1:28.

259. Interpolare, conform lui Kroymann.

260. Vezi: Gen. 1:28.

261. Vezi: Exod 20:14.

262. Vezi: Exod 20:17.

263. Cf. Le. 20: 11-12, 14, 17, 19-21.

264. Vezi Levitic 20:13.

265. Cf. Lev. 20:15-16.

266. Adică, conform montaniștilor.

267. Is colliget, qui sparsit. Cf.: „Este un timp pentru a arunca pietrele și un timp pentru a strânge pietrele împreună (tempus spargendi lapides et tempus colligendi); un timp pentru a îmbrățișa și un timp pentru a refuza să îmbrățișați” (Ecl. 3, 5).

268. Nu există un echivalent al acestui pasaj în Biblie (cf. Matei 3:10; Luca 13:6-9). Despre dragostea lui Tertulian pentru exemplele împrumutate din agricultură (mai sus l-a comparat pe Dumnezeul lui Marcion cu un țăran stângaci care irigă un pământ care nu aduce roade, Tert. Adv. Marc., 1,28,4; vezi: Tert. Adv. Marc., II, 4,2), vezi: Tertulian. Apschogetik. Spre scapulă/Tradus din latină, articol introductiv, comentariu și index de A. Yu. Bratukhin. Sankt Petersburg, 2005. pp. 205-207, nota 163.

269. Scriptura spune contrariul: Ioan 4:37-38.

270. Vezi: 1 Corinteni 7:29.

271. Cf. mai sus: Tert. Adv. Marc., 1, 28, 2-3.

272. Tertulian a făcut aici aluzie evident involuntară la secera lui Saturn (cf. Theop. Ad nat., II, 12, 10-11, 14, 17).

273. Conjectura propusă de Kellnerus. În manuscris: „după tăiere”.

274. Așadar, în manuscris. Oehler sugerează conjectura: „recoltă, recoltă”.

275. Vezi: 2 Corinteni 12:9.

276. Cf. Exod 1:22.

277. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „dacă ar fi vorbit deschis”.

278. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Ați merita recunoștință, o, boereticilor, dacă ați fi vorbit împotriva decretului Creatorului.”

279. Kroymann notează că Tertulian, atunci când a compus a treia lucrare, a creat două cărți (I și II) dintr-una dintre cărțile sale scrise anterior. Procedând

astfel, a adăugat cuvinte care se găsesc acum la sfârșitul primei cărți (Tert. Adv. Marc., 1,29,9) și la începutul celei de-a doua (Tert. Adv. Marc., II, 1, 1).

280. Interpolare, după van der Vliet.

281. Interpolare, conform lui Kroymann.

282. Interpolare, conform lui Kroymann.

283. Vezi: Isaia 40:13-14.

284. Vezi: Romani 11:33.

285. Cf. 1 Corinteni 2:11.

286. Cf. 1 Corinteni 1:21.

287. Cf. 1 Corinteni 1:25.

288. Cf. 1 Corinteni 2:14.

289. Cf. Luca 8:18; 19:26; Marcu 4:25; Matei 13:12; 25:29.

290. Lit.: „către olar”.

291. Inserție Kroymann.

292. Interpolare, conform lui Kroymann.

293. Inserție Kroymann.

294. Cf. Gen. 1:14.

295. Interpolare, conform lui Kroymann.

296. Adică lumea noastră.

297. Adică Împărăția Cerurilor.

298. Vezi: Ps. 45(44): 2.

299. Compară cu: Tert. Adv. Marc., 1, 2, 1.

300. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „A altoit un copac bun pe unul rău.”

301. Vezi: Gen. 1:3-4 și următoarele.

302. Cf. Gen. 1:27.

303. Vezi: Gen. 1:26.

304. Cf. Gen. 2:7.

305. Vezi Gen. 2:19.

306. Cf. Gen. 2:8.

307. Vezi: Gen. 2:18.

308. Despre comparația dintre Eva și Maria, vezi și: poftă. Dial., 100.5; Iren. V, 19.1; Tert. De cam., 17, 5-6.

309. Vezi: Gen. 2:17.

310. Cuvintele: „Bunătatea a dat, de asemenea, un motiv pentru respectarea acestei legi: În ziua în care veți mânca, veți muri negreșit. Ea a arătat cu multă bunătate rezultatul la care va duce încălcarea legii, ca nu cumva ignorarea pericolului să contribuie la neglijarea ascultării”, potrivit lui Kroymann, aparțin celei de-a doua ediții. Cuvintele: „Mai mult, dacă motivul pentru stabilirea legii a apărut mai întâi, atunci a urmat motivul pentru respectarea ei, ca pentru încălcare să fie aplicată pedeapsa; totuși, Cel care a vorbit despre ea nu a vrut ca aceasta să urmeze”, sunt în bună concordanță cu cuvintele din: Tert. Adv. Marc., II, 4, 5.

311. Un alt indiciu că Marcion provine din același oraș ca și „filosoful câinelui” Diogene.

312. Cf. Apoc. 22:15; cf. Matei 7:6, Filipeni 3:2.

313. Compară cu: Ioan 10:25, 38; 14:11; cf.: Ioan 5:36.

314. Unii eretici, precum Hermogenes, împotriva căruia Tertulian a scris o lucrare, credeau că materia, sursa răului, este eternă și că Dumnezeu creează lumea din ea.

315. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „prin intermediul căreia (prevederea)”.

316. Inserție Kroymann.

317. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „libertate și oportunitate”.

318. Cf. Deuteronom 30:15.

319. Cf.: „Ce greșeli fac oamenii care sunt dornici să-și extindă dreptul de stăpânire peste mări, care se consideră cei mai fericiți dintre toți dacă ocupă multe provincii prin forța militară, adăugând altele noi la cele vechi și nu știu în ce constă puterea nelimitată, divină! A comanda singur este dreptul celui mai mare dintre conducători (ignari quod sit illud ingens parque dis regnum: imperare sibi maximum imperium est)” (Sen. Epist., 113, 30).

320. Cântărețul la mancipare. Juristul roman Gaius (secolul al II-lea d.Hr.) relatează că la mancipare (o cumpărare și vânzare executată special) trebuie să fie prezenți cel puțin cinci martori, iar cel care ține cântarul de cupru, numit cântăreț (Gaius. Inst., I, 119). Dacă aceste condiții nu erau îndeplinite, tranzacția era invalidă.

321. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Căci în apărarea statorniciei și fidelității bunului Dumnezeu, care trebuie să privească decretele Sale raționale <...>”.

322. Un joc de cuvinte: „Consecința acestui fapt a fost că Dumnezeu a renunțat (secederet din se-cedere) la libertatea de a acționa conform libertății care fusese odată încredințată omului (concessa din con-cedere), adică a început să păstreze în Sine previziunea și puterea Sa, prin intermediul cărora ar fi putut împiedica (intercesisse din inter-cedere) omul, începând să-și folosească libertatea pentru a face rău, să cadă în necaz.”

323. Conform lui Kroymann, cuvintele „Nu ar fi părut El atunci, atunci când S-a opus, mai înșelat [mai devreme] prin ignoranța viitorului? Cine nu ar spune că a fost indulgent, ca și cum nu ar cunoaște problema? Dar dacă știa că omul își va folosi instituția în detrimentul său, ce ar putea fi mai demn de Dumnezeu decât inflexibilitatea, decât fidelitatea față de oricare dintre instituțiile Sale? Să fie responsabilitatea conștiinței omului dacă a folosit greșit ceea ce a primit în cel mai bun mod posibil. Omul însuși să fie vinovat de încălcarea legii pe care nu a vrut să o asculte, și nu Dumnezeu. Sau Însuși Legiuitorul a încălcat legea nepermițând ca preceptul Său să fie îndeplinit?” fac parte dintr-o versiune anterioară a tratatului. Prin urmare, al cincilea paragraf care urmează trebuie atașat imediat celui de-al treilea.

324. Conform lui Kroymann, cuvintele „Nu ar fi părut El atunci, atunci când S-a opus, mai înșelat [mai devreme] prin ignoranța viitorului? Cine nu ar spune că a fost indulgent, ca și cum nu ar cunoaște problema? Dar dacă știa că omul își va folosi instituția în detrimentul său, ce ar putea fi mai demn de Dumnezeu decât inflexibilitatea, decât fidelitatea față de oricare dintre instituțiile Sale? Să fie responsabilitatea conștiinței omului dacă a folosit greșit ceea ce a primit în cel mai bun mod posibil. Omul însuși să fie vinovat de încălcarea legii pe care nu a vrut să o asculte, și nu Dumnezeu. Sau Însuși Legiuitorul a încălcat legea nepermițând ca preceptul Său să fie îndeplinit?” fac parte dintr-o versiune

anterioară a tratatului. Prin urmare, al cincilea paragraf care urmează trebuie atașat imediat celui de-al treilea.

325. Interpolare, conform lui Kroymann.

326. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dumnezeu nu l-a chemat doar pe om la viață”.

327. Restitutum.

328. Compară: Ezek. 18:23; 33:11; 2 Petru 3:9.

329. Institut.

330. Vezi: Ps. 104/103:4. Este curios că Tertulian folosește aici cuvântul apparitor „un funcționar inferior, un slujitor tehnic inferior (lictor, scrib etc.)”. Vulgata folosește cuvântul ministru „slujitor”.

331. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „A Lui”.

332. „sufrire” - πνοή (cf.: Gen. 2:7), „duh” – πνεύμα (cf.: Gen. 1:2).

333. Cf.: „Dar prezenta cercetare mă obligă să numesc sufletul spirit, întrucât respirația este atribuită unei alte esențe (adică spirit). Întrucât considerăm aceasta ca fiind o proprietate a sufletului, pe care îl recunoaștem ca fiind omogen și simplu, este necesar să-l declarăm spirit sub o anumită condiție: nu datorită unei stări, ci datorită unei acțiuni, nu ca esență, ci ca materie, pentru că respiră și nu pentru că este propriu-zis spirit. Căci și a sufla înseamnă a respira. Astfel, sufletul, pe care îl definim prin particularitatea sa, adică ca suflare, îl declarăm aici ca fiind spirit prin necesitate; totuși, contrar lui Hermogenes, care declară că este alcătuit din materie și nu din suflarea lui Dumnezeu, îl considerăm propriu-zis o suflare. Căci el, ignorând mărturia Scripturii însăși, schimbă suflarea în spirit, astfel încât sufletul să poată fi considerat a fi alcătuit mai degrabă din materie decât din duhul lui Dumnezeu, deoarece este incredibil ca duhul lui Dumnezeu să ajungă la păcat și apoi la judecată. De aceea, afirmăm acolo că sufletul este o suflare și nu o spirit, conform Scripturii și conform distincției de spirit, iar aici îl declarăm a fi spirit cu reticență, în conformitate cu asemănarea dintre respirație și suflare. Acolo întrebarea este despre esență; căci a respira este un act al esenței” (Tert. Dean., 11, 1-2).

334. Adflatus.

335. Spiritus.

336. Aurulă.

337. Interpolare, conform lui Kroymann.

338. Compară: Ioan. 4:24 (πνεϋμα ό θεός).

339. Adică o persoană.

340. Inserție de Kroymann. În manuscris: „și respirația, adică imaginea”.

341. Cf. Gen. 2:7.

342. Cf. Evrei 1:14.

343. Cf. 1 Corinteni 6:3.

344. Inserție Kroymann.

345. Vezi: Psalmul 104/103:4.

346. Cuvântul grecesc διάβολος înseamnă „calomniator”.

347. Cf. Gen. 3:1.

348. Vezi Gen. 3:4.

349. Cf. Gen. 3:5.

350. Inserție Kroymann.

351. Cf. Gen. 3:1.

352. Primul act de creație este crearea lumii ideale (Gen. 1:1 2:3); al doilea act de creație este crearea lumii reale (Gen. 2:4-25).

353. Conform lui E. Evans, ideea că animalele din Gen. 2:18-20 sunt îngeri este o fantezie a lui Tertulian.

354. Cf. Gen. 2:8.

355. Cf. Luca 10:18.

356. Compară cu: Luca 10:18; cf. Isaia 14:12; Verset deschis 9:1.

357. A die conditionis <... > conditus ut a bono conditore <... > conditionum.

358. Ex quo <... > apparuerunt laesurae tuae, — Tertulian nu se străduiește să citeze cu precizie nici măcar textul biblic pe care el însuși tocmai l-a citat: donee inventae sunt laesurae tuae.

359. Vezi Ezechiel 28:16.

360. Lit.: „măsoară prevederi”.

361. Lit.: „Judecător și sever.” Aceste cuvinte contrazic afirmația din Tert. Adv. Marc., II, 12, 3.

362. Trebuie menționat că în polemica sa cu ereticii care respingeau martiriul, Tertulian, vorbind despre cruzimea Dumnezeului creștin (crudelem deurn, qui non intellegit, credit - Tert. Scorp., 7, 5), face chipul Său asemănător cu chipul lui Saturn (Vezi: Stockmeier P. Gottesverstandnis und Sa-tumkult bei Tertulian//Studia patristica. 1979. Vol. 17. S. 830, 832).

363. Vezi Gen. 3:16.

364. Vezi: Gen. 1:28.

365. Cf. Gen. 2:20-22.

366. Vezi Gen. 3:17.

367. Cf. Gen. 3:18.

368. Vezi Gen. 3:19.

369. Inmunis. Cf.: „fără constrângere (inmunis) <...> pământul a dat totul” (Ov. Met., I, 101-102).

370. Cf. Gen. 2:16.

371. Vezi Gen. 3:21.

372. Două versiuni combinate: 1) „căci bunătatea, dacă nu este guvernată de dreptate, pentru a fi dreaptă, nu va fi bunătate”, 2) „căci bunătatea nu va fi bunătate dacă este nedreaptă”.

373. Cf. Gen. 1:4.

374. Cf. Gen. 1:5.

375. Cf. Gen. 1:7.

376. Cf. Gen. 1:10.

377. Cf. Gen. 1:16.

378. Interpolare, conform lui Kroymann.

379. Vezi Gen. 2:9.

380. Vezi Matei 7:13.

381. Cf. Hos. 6:6; Prov. 21:3; Matt. 9:13; 12:7.

382. Vezi Ezechiel 33:11.

383. Vezi: Deut. 6:5; Matei 22:37; Marcu 12:30; Luca 10:27 și în alte locuri.

384. Vezi: Leu 19:14.32; Proverbe 24:21; 1 Petru 2:17.

385. Vezi: Isaia 45:7.

386. Pedeapsa cu moartea: O persoană a mâncat fructul interzis și, prin urmare, nu a dorit să rămână nemuritoare. Există o interpretare „a dorit”.

387. Cf. Gen. 7:11-23.

388. Vezi Gen. 19:24.

389. Cf. Exod 7:14-11:10.

390. Cf. Exod 4:21; 10:20.

391. Vezi Exod 5:2.

392. Vezi Exod 5:4.

393. Cf. Exod 1:11-14; 5:7-19.

394. Vezi Exod 32:35.

395. Comparați cu: 2 Regi 2:23-24.

396. Interpolare, conform lui Kroymann.

397. Cf. Exod 20:5; 34:7; Numeri 14:18; Ps. 109/108:14; Ieremia 32:18 și în alte locuri.

398. Kroymann corectează textul astfel: „astfel încât atât favoarea, cât și defavoarea să treacă asupra întregii familii”.

399. Compară: Jer. 31/38: 29; Ezek. 18:2-4.

400. Conjectură de A. Engelbrecht. În manuscris: „Providența lui Dumnezeu a determinat totul.”

401. Kroymann plasează aceste cuvinte la sfârșitul capitolului 14.

402. Cf. Exod 15:6 și în alte locuri.

403. Cf. 2 Regi 19:16 și în alte locuri.

404. Cf. 2 Samuel 22:10 și în alte locuri.

405. În lucrarea sa Împotriva lui Praxeas (Tert. Adv. Prax., 7), Tertulian scrie: „Căci cine va nega că Dumnezeu este un trup, chiar dacă Dumnezeu este Duh? Căci Duhul este un trup de felul său după chipul său (Quis enim negabit Deurn corpus esse, etsi Deus spiritus est? Spiritus enim corpus sui generis).”

406. O lacună, conform lui Kroymann. Lipsește un cuvânt care înseamnă „va fi tulburat” sau „va fi confuz”.

407. Interpolare?

408. Vezi Luca 9:62.

409. Vezi Matei 5:45.

410. Cf. Hos. 6:6; Prov. 21:3.

411. Cf. Iona 3:1-10.

412. Compară cu: 2 Regi 20:1-5.

413. Cf. Dan. 4:31-33.

414. Compară cu: 1 Samuel 14:38-45.

415. Vezi 2 Samuel 12:13.

416. Vezi: Exod 20:12-17.

417. Cf. Exod 21:1; Morm 15:12; Ieremia 34:14.

418. Cf. Lev. 25:4-6.

419. Inserție Kroymann.

420. Cf. Deuteronom 25:4.

421. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „de care erezie însetează?”

422. Vezi: Exod 21:24.

423. Vezi Exod 21:25.

424. Vezi: Rom. 12:19; ebr. 10:30; Miercuri: Deut. 32:35.

425. A se tuta, — corectură de Kroymann. În manuscris: astuta „viclean”; există o lectură aestuata „arzător”.

426. Cf. Lev. 11:1-47.

427. Cf. Gen. 1:21-25.

428. Cf. Numeri 11:4-8.

429. Frigescunt. Cf.: sine Cerere et libero friget Venus „fără Ceres (= pâine) și Liber (= vin) Venus (= dragoste) se răcește” (Ter. Eun., 732).

430. Vezi: Exod 32:6.

431. Corecție de Kroymann. În manuscris: „În cele din urmă, pentru ca o persoană obișnuită cu o dietă modestă și nerafinată și care nu mai dorește nimic prea rafinat, să se poată pregăti mai ușor pentru postul în Dumnezeu.”

432. Vezi: Isaia 1:11.

433. Vezi: Isaia 1:12.

434. Cf. Lev. 6:28; 11:32-33; 15:2, 2 Regi 21:13; Marcu 7:8.

435. În lege. În Septuaginta: ἐν τῳ νόμῳ. „<...> ἐν este prepoziția cea mai frecvent utilizată în documentele traduse din ebraică sau aramaică, în textul grecesc original apare mult mai rar. Motivele acestui fenomen sunt: a) frecvența ridicată a prepoziției Э în ebraică și aramaică, b) traducătorii documentelor semitice reprezentau de obicei Л cu ἐν, c) absența sau utilizarea rară în limbile semitice a prepozițiilor care ar putea avea ca echivalent în greacă διά, εις, κατά, περί, πρός și ύπό”. Vezi: Martin RA, Dovezi sintactice ale surselor semitice în documentele grecești. 1974. P. 5. Cf.: Idem. Critică sintactică a literaturii ioanine,

a epistolelor catolice și a relatărilor despre patimi din Evanghelie//Studii în Biblie și creștinismul timpuriu. Vol. 18.1989. P. 165-166.

436. Vezi: Psalmul 1:2.

437. Compară cu: Isaia 1:16-17; Deuteronom 10:18.

438. Diligere quaestiones. Vezi: Deut. 19:18. În acest sens, comparația cu Tert. De an., 2,7 este interesant: „infinitas enim quaestiones apostolus prohibet (căci apostolul interzice disputele nesfârșite).”

439. Miercuri: Deuteronom 22: 13-19, 26-29.

440. Miercuri: Deut. 19:16-19; Ref. 23:1.

441. Vezi: Isaia 58:7.

442. Vezi: Psalmul 34/33:14-15.

443. Vezi: Psalmul 4:5.

444. Cf. Psalmul 1:1.

445. Vezi: Ps. 133/132: 1.

446. Vezi: Ps. 1:2. Despre construcția cazului prepozițional în Lege, vezi mai sus.

447. Cf. Psalmul 118/117:9.

448. Vezi: Psalmul 1:3.

449. Cf. Psalmul 24/23:4-5.

450. Vezi: Psalmul 33/32:18-19.

451. Vezi: Psalmul 34/33:20.

452. Vezi: Psalmul 115:6 = 116:15.

453. Adică eretici.

454. Sepiile, fiind creaturi vii fără solzi, erau considerate alimente nekosher, cf. Lev. 11:10-12; Deut. 14:10.

455. O altă interpretare: „ei dispersează (adică transformă în nimic) eforturile fiecărui individ <demascatul lor> atunci când acesta a fost aproape încoronat cu succes.”

456. Cf. comparații similare colorate la Clement din Alexandria: „... pe ipocriții care emană otravă și minciuni, care complotează împotriva dreptății, i-a numit odată urmași de viperă. Dar dacă vreunul dintre acești șerpi se pocăiește de bunăvoie, urmând cuvântul Său, va deveni om al lui Dumnezeu. Pe alții îi numește alegoric lupi în blană de oaie, sugerând prădători în formă umană. Și toate aceste animale sălbatice și aceste pietre, acest cântec ceresc le-a transformat în oameni ascultători de el” (Cl. Protr., 4, 3). „Dar lăsați sălbăticia voastră să fie fermecată de cântecul ceresc. Ascultați scurta noastră grai și scuipați din voi otrava mortală, ca să fiți eliberați de distrugere, așa cum șerpii sunt eliberați de pielea lor veche. Ascultați-mă și nu vă astupați urechile, nu blocați calea cuvintelor, ci primiți-le cu sufletul vostru! „Excelent este medicamentul nemuririi: ridicați-vă și nu vă mai târați, căci vrăjmașii Domnului vor linge țărâna, spune Scriptura, ridicați-vă capetele de la pământ, priviți spre cer, admirați-i priveliștea, încetați să mai complotați împotriva călcâielor drepților și să îngreunați calea spre adevăr. Deveniți raționali și inofensivi! Atunci Domnul, poate, vă va da aripile simplității (El a intenționat să le ofere oamenilor născuți pe pământ), astfel încât, părăsind găurile voastre, să puteți locui în ceruri” (Cl. Protr., 106, 1-3).

457. Cf. Exod 3:22; 11:2; 12:35-36.

458. Cf. Exod 1:14.

459. Conjectura lui Kroymann. Conform manuscriselor, „și totuși egiptenii au renunțat pe bună dreptate la pretențiile lor”.

460. Adică, numărul egiptenilor care și-au pierdut vasele de aur și argint din cauza evreilor este mai mic decât numărul egiptenilor care folosesc orașele și satele construite de evrei.

461. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ar fi anunțat”.

462. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „nu prin puținele cești și boluri ale bogaților, care sunt peste tot mai puțini <decât restul>, ci prin tot și averea lor <...>”.

463. Compară cu: Ref. 20:9-10; 23:12; Deut. 5:12-14.

464. Vezi: Iosua 6:3-4.

465. Vezi: Exod 20:9-10.

466. Conjectura lui Kroymann. O altă interpretare: „s-a dus să adune lemne de foc”.

467. Cf. Numeri 15:32-36.

468. Conjectura lui Kroymann.

469. Vezi: Exod 20:5.

470. Miercuri: Num. 21: 8-9; poftă. Dial., 94.

471. Cf. Exod 25:18-22.

472. Vezi: Tert. Adv. Marc., II, 18.3.

473. Vezi: Isaia 1:11.

474. Vezi: Isaia 40:28.

475. Vezi Gen. 4:4.

476. Vezi Gen. 8:21.

477. Conjectură a lui van der Fleet. Conform manuscriselor: „și nu cu o inimă plină de <disponibilitate> și pentru alte manifestări de supunere”.

478. Cf. Isaia 1:11.

479. Kroymann consideră că există o lacună aici. Traducerea cuvintelor lipsă ar putea fi: „Așadar, Dumnezeu respinge și slujirea poporului Său”.

480. Cf. Isaia 1:11.

481. Vezi: Isaia 1:13.

482. <sufletul meu urăște «poporul tău»> - inserare în ediția lui Jacob Pamelius (Anvers, 1579).

483. Compară cu: 1 Samuel 9:15-17.

484. Compară cu: 1 Samuel 15:1-35.

485. Comparați: 3 Regi. II: 1-13.

486. Conform lui Kroymann, există aici o lacună: „nu întotdeauna”.

487. Vezi: 1 Samuel 15:11.

488. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „glorificări”.

489. Vezi: 1 Samuel 9:2.

490. Vezi: Ion. 3: 10.

491. Vezi: Iona 4:2.

492. 1 Conform unei alte interpretări: „a refuza să afirme”.

493. 0 Conform lui Kroymann, există aici o lacună: „Dumnezeu Creatorul a intenționat să aducă la îndeplinire pedeapsa pe care intenționa să o aducă împotriva ninivitenilor <...>”.

494. Vezi: Isaia 45:7.

495. Vezi: Ieremia 18:11.

496. Vezi, de exemplu: ??

497. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Și chiar dacă Creatorul s-ar pocăi de acel rău, și anume de respingerea creației și condamnarea ei <...>”.

498. Aceasta se referă la cuvântul μετάνοια.

499. Vezi: Gen. 3:9.

500. Vezi Gen. 3:10.

501. Vezi Gen. 3:11.

502. În mod similar, Sfântul Teofil al Antiohiei a remarcat că Dumnezeu, întrebând unde se află Adam, nu a făcut-o din ignoranță, ci pentru a-l determina pe om la pocăință (Teofil II, 26).

503. Cf. Isaia 10:14.

504. Cf. Isaia 66:1 și în alte locuri.

505. „și” - inserție Kroymann.

506. Lepus - corectură de Kroymann. În manuscris - lupus „lup”.

507. Vezi Gen. 4:9.

508. Vezi Gen. 4:10.

509. Interpolare.

510. Vezi Matei 12:37.

511. Vezi: Gen. 3:22.

512. „ni” - inserție Kroymann.

513. Vezi Gen. 4:11.

514. Cf. Gen. 4:14-15.

515. Vezi: Gen. 18:21.

516. Cf. Isaia 45:23.

517. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Ar fi putut să vrea.”

518. Vezi: Exod 32:10.

519. Vezi: Exod 32:32.

520. Vezi: Filipeni 2:8.

521. Justin a scris deja că în Vechiul Testament Dumnezeu Fiul li s-a arătat oamenilor (vezi: pofta. Dial., 56).

522. Să nu-l acuzăm pe Tertulian, care s-a lăsat dus de jocul de cuvinte, de arianism: Quern ex semetipso profendo filium fecit et exinde omni dispositioni suae voluntatique praefecit.

523. Vezi: Psalmul 8:6.

524. Interpolare. Kroymann, însă, presupune că aici sunt legate două variante: 1) faptul că deja studiază omul de atunci încolo; 2) faptul că studiază deja de la bun început ceea ce El era destinat să devină în cele din urmă.

525. Vezi: Matei 11:27.

526. Vezi: Exod 33:20.

527. Această ordine este sugerată de Kroymann. În manuscris: „Dar chiar și pentru noi Hristos este primit în persoana lui Hristos.”

528. Inserție Kroymann.

529. Kroymann sugerează o lacună aici și sugerează inserarea unui cuvânt care înseamnă „dreptate”: „severitatea Judecătorului, <manifestată> în conformitate cu meritele faptelor, corespunzătoare dreptății, mustră ca cruzime.”

530. Corecție de Kroymann. În manuscris: „care”.

531. Vezi: Heraclit.Fragmenta.No.33,ed.Marcovich = No.60,edd.Diels—Kranz.

532. Cf. Gen. 6:6 și în alte locuri.

533. Cf. Exod 3:22; 11:2; 12:35.

534. Vezi: Exod 21:24.

535. Inserție Kroymann.

536. Kroymann exclude acest cuvânt aici.

537. Conform lui Kroymann, există o lacună aici; cuvântul lipsă ar putea însemna „va părea”.

538. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „esența în zeități”.

539. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și”.

540. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „că ea dorea să-și arate bunătatea”.

541. Interpolare, conform lui Kroymann.

542. „din natură, care” - corectură de Kroymann. În manuscris: „și din natură”.

543. Adică, problema. Conjectura lui Kroymann. În manuscris, acest cuvânt se referă la pregătire.

544. Lit.: „credință (fides) care trebuie să creadă (credere)”.

545. Vezi: Marcu 13:22; Matei 24:24.

546. Conform unei alte interpretări: „să le submineze credința”.

547. Kroymann sugerează o lacună aici, considerând că lipsă de cuvânt trebuie să însemne „a fi condamnat”. Altfel, traducerea ar trebui să fie: „Cine nu putea <fi> mai târziu decât oricine”.

548. Inserție Kroymann.

549. Kroymann, pe lângă aceasta, sugerează și o altă interpretare: „cu atât mai mult ele (miracolele) pot fi interpretate ca având legătură cu Creatorul și cu nimeni altcineva <...>”.

550. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „în special împotriva lui Hristos care aparține Creatorului, care vine și este întărit <...>”.

551. 1 Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „profeți”.

552. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „necesită”.

553. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Domnul”.

554. Inserție Kroymann.

555. Joaca de cuvinte: paenitentia <...> patientiae.

556. Kroymann exclude acest cuvânt.

557. Lit.: „cald”.

558. Lit.: „fierbinte”.

559. Despre prezicerea viitorului ca și cum ar fi despre prezent sau trecut, vezi: Iust. Dial., 114.

560. Vezi: Isaia 50:6.

561. Vezi Ioel 3:18.

562. Vezi: Exod 3:8.

563. Vezi: Isaia 41:18-19.

564. Vezi: Isaia 43:20. Traducere conform Septuagintei.

565. Adică Apostolul Pavel recunoscut de marcioniți.

566. Cf. Deuteronom 25:4.

567. Cf. 1 Corinteni 9:9-10.

568. Cf. Ex. 17:6; Num. 20: 7-11.

569. Cf. 1 Corinteni 10:4.

570. Cf. Gol. 4:22-26.

571. Vezi Gen. 2:24.

572. Cf. Efeseni 5:31-32.

573. Corecție de Kroymann. În manuscris: „altul”.

574. Dreptul maritim se bucura de o mare autoritate.

575. Adică Marcion.

576. Tertulian spune textual: „Dar când acestea sunt amânate până la disputa despre patimi, va fi suficient să ne întoarcem la acele profeții <...>”.

577. Vezi: Isaia 29:14.

578. Vezi: Isaia 6:9-10.

579. Cf. Isaia 29:13.

580. Cf. Am. 4:13.

581. Există o corecție: „Amosu”.

582. Vezi: Isaia 42:19.

583. Vezi: Isaia 1:2-3.

584. Persona spiritus nostri Christus dominus. Vezi: Plângerea. 4:20. În Septuaginta: πνεύμα προσώπου ήμών Χριστός κυρίου. În Vulgata: spiritus oris nostri Christus dominus.

585. Vezi: Isaia 1:4.

586. Conform unei alte interpretări: „căci nu-L puteau primi ca pe un străin, despre care nu fusese niciodată anunțat nimic, întrucât nu-L puteau primi nici măcar pe Acela despre care fusese întotdeauna prezis.”

587. Inserție Kroymann.

588. Tertulian folosește cuvântul planus, împrumutat din limba greacă. Astfel (πλάνος) preoții cei mai de seamă și fariseii L-au caracterizat pe Hristos înaintea lui Pilat în Matei 27:63.

589. Compară cu: Matei 15:14; 6:39.

590. Cf. Isaia 53:7.

591. Vezi: Isaia 53:2-3.

592. Cf. Romani 9:33; 1 Petru 2:7; Isaia 8:14.

593. Cf. Psalmul 8:6; Evrei 2:9.

594. Cf. Psalmul 22/21:7.

595. Compară cu: Isaia 28:16; Ps. 118/117:22; / Petru 2:4-7.

596. Cf. Efeseni 2:21.

597. Compară: Dan. 2: 31-35 și pofta. Dial., 70.

598. Vezi: Daniel 7:13-14.

599. Vezi: Psalmul 45/44: 3-4.

600. Cf. Psalmul 8:6.

601. Cf. Ps. 8:7 (după Vulgate, Ps. 8:8, posuisti sub pedibus eius); 1 Cor. 15:27; Efes. 1:22 (subiecit sub pedibus eius). Traducerea latină urmează cea greacă: Septuaginta folosește și prepoziția (υποκάτω în Ps. 8:7 și toω 1 Cor. 15:27 și Efes. 1:22). Tertulian nu are prepoziție: subiciet omnia pedibus eius, poate sub influența celebrelor versuri ale lui Vergiliu: „Fericiți cei care au putut cunoaște temeliile lucrurilor, / Cei care au aruncat cu îndrăzneală la picioarele lor toată frica și Soarta, nesupus rugăciunilor și zgomotul lacom al lui Acheron (qui potgnos causas) inexorabile fatum / subiecit pedibus strepitumque Acherontis auari (Verg. Georg., II, 490-492, trad. S. Shervinsky).

602. Compară cu: Zah. 12:10; In. 19:37.

603. Lit.: „trib după trib”. Triburile erau inițial numele dat celor trei diviziuni în care era împărțit poporul roman. Cf.: Zah. 12:12.

604. Vezi: Ieremia 17:9 (conform Septuagintei).

605. Vezi: Isaia 53:8.

606. Cf. Zah. 3:3-5.

607. Cf. Lev. 16:5-10.

608. Cf. 1 Ioan 2:18 și 22.

609. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Hristos”.

610. Cf. 2 Corinteni 6:14.

611. Nihil solido ab inani, nihil plenum a vacuo... În Vulgata, cuvintele ebraice vαı Tin [tohu wabohQ] „haos și gol” din sintagma „pământul era haos și gol” (Gen. 1:2) sunt traduse inanis et vacua „căscat și gol”. O reminiscență similară apare la Tertulian în disputa sa cu păgânii: „Cred că apare o îndoială cu privire la puterea lui Dumnezeu, care din ceea ce nu exista, ca dintr-o moarte goală și căscată (de morte vacationis et inanitatis), a înviat un corp atât de mare al lumii, animat de Duhul, care dă viață tuturor sufletelor și slujește ca un exemplu clar de înviere umană ca o mărturie pentru voi” (Tert. Apol., 48, 7).

612. Vezi: 1 Corinteni 15:3-4.

613. Vezi Gen. 3:19.

614. Cf. 1 Corinteni 15:2.

615. Cf. 1 Corinteni 15:14.

616. Cf. 1 Corinteni 15:15.

617. Compară cu: 1 Corinteni 15:7-18.

618. Cf. Gen. 18:1-22.

619. Cf. Gen. 19:1-22.

620. Vezi: Luca 20:36.

621. „tacit angelos spiritus et apparitores suos ignem flagrantem”. Vezi: Ps. 104/103: 4. În Tert. Adv. Marc., II, 8, 2 această frază are o formă diferită: „qui facit spiritus angelos et apparitores flammam ignis”.

622. Corecție de Kroymann. În manuscris: „unor <nedemni>”.

623. Lit.: „mură”, conform Vulgatei.

624. Vezi Exod 3:2.

625. Vezi Exod 14:19.

626. Această propoziție poate fi înțeleasă ca o obiecție din partea marcioniților (zeul lor, prefăcându-se că ia trup, ca și cum l-ar fi atins – fingendo – acesta) sau ca o continuare a gândirii autorului (Creatorul a glorificat trupul uman prin modelarea lui – fingendo – acesta).

627. Eusebiu Pamphilus îl citează pe un anume Rhodo, originar din Asia, care a studiat la Roma sub îndrumarea lui Tațian, despre diferitele tendințe ale ereziei lui Marcion. Rhodo relatează că Apelles, „respectat pentru demnitatea sa civilă și vârsta venerabilă, recunoaște un principiu (μίαν αρχήν) și vorbește despre profeții ca venind de la un spirit potrivnic (έξ άνπκειμένου πνεύματος), crezând în cuvintele unei fecioare posedate pe nume Philumena” (Eus. V, 13,2).

628. Vezi: Luca 11:27.

629. Cf. Luca 8:20.

630. Kroymann a mutat această propoziție aici. În manuscris, aceasta era plasată după cuvintele „la timpul potrivit”.

631. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „atunci”.

632. Tertulian, mai mult decât alți scriitori creștini, a recurs la explicații de natură fiziologică (Labriolle P., de. La physiologie dans l'œuvre de Tertullien/ / Archives generates de médecine. 1906. 83 An nee. 197 Vol. T. 1. P. 1319). El vorbește despre studiile sale medicale în Tert. De an., 2, 6. În capitolul 25 vorbește în detaliu despre sarcină și naștere, precum și despre avortul forțat; vezi și: Tert. De an., 37, 2-4.

633. Spus cu ironie.

634. Asindeton.

635. Corecție de Kroymann. În manuscris: „condamnare la moarte”.

636. Cf. Isaia 7:14.

637. Cf. Isaia 8:4.

638. Vezi: Matei 1:23.

639. Interpolare, conform lui Kroymann.

640. Vezi: Galateni 3:27.

641. Conform ediției lui Jacob Pamelius. În manuscris: „promisiuni”.

642. Vezi: Isaia 8:4.

643. Butyro.

644. Lit.: „a sfâșia”. Un joc de cuvinte: lanceare quam lancinare.

645. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a trăit”.

646. Vezi: Isaia 7:14.

647. Cron. 15:20; Gen. 24:43; Exod 2:8; Isaia 7:14; Cântarea Cântărilor 1:3 (în Cron. 15:20 și Ps. 46:1 discursul este despre cântarea cântecului de către o voce de femeie). Vezi: Konkordanz zum hebraeischen Alten Testament / Ausgearbeitet und geschrieben von G. Lisowsky, 1993, Stuttgart. S. 1072. Cf.: The Brown—Driver—Briggs Hebrew and English Lexicon. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1999. P. 761. Cuvântul rfrra [bstulahl], care apare mult mai frecvent în Vechiul Testament, are sensul de „fecioară”.

648. 1 Corecție de Kroymann. În manuscris: „s-ar putea crede”.

649. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dar <Scriptura>, vorbind despre semnul unei nașteri fără precedent, <...>”.

650. Cf. Is. 7:15 și Tert. Adv. Marc., III, 13,3. În textul ebraic există cuvântul hem'ah „cheag, lapte coagulat” (The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon. P. 326), „unt, lac coagulat, butyrum” (Konkordanz zum hebraeischen Alten Testament. S. 503), care este tradus în Septuaginta: βούτυρον, în Vulgata: butyrum „unt <animal>”. În Is. 7:21-22 spune: „Și se va întâmpla în ziua aceea, cine va păzi o vacă și două oi, din cauza abundenței laptelui pe care îl dau, va mânca unt (hem'ah); «cu unt (ɯкоп) și miere vor fi hrăniți toți cei ce vor rămâne în țară» (Versiunea King James), cf.: «a se tăvăli ca brânza în unt». Rețineți că «untul și mierea» din Isaia 7:15 și 22 sunt uneori comparate cu «laptele (з*7П [halab]) și mierea» din Țara Promisă (Ex. 3:8 și 17; Deut. 6:3 și 11:9, etc.; la Tertulian mai jos, Tert. Adv. Marc., III, 16.4: «curgând cu miere și lapte — melle et lacte — Țara Promisă») (Biblia în traducere rusă cu anexe. Ediția a 2-a. Bruxelles: Izdvo „Viața cu Dumnezeu”, 1983. P. 1997). Să luăm în considerare validitatea acestei paralele. Pe lângă locurile menționate mai sus (Isaia 7:15 și 22), cuvântul hen'ah apare de șapte ori în Vechiul Testament (spre deosebire de mult mai frecventul halab): Deut. 32:14 (cântecul lui Moise: Dumnezeu a hrănit pe Israel cu „unt de vacă și lapte de oi”); 2 Samuel 17:29 (vezi mai jos); Iov 20:17 (despre nestatornicia fericirii celui rău: el nu va privi <mult> la pâraie, râuri, pâraie de miere și unt [adică smântână]); Iov 29:6 (γώπ = Iksp, despre fericirea din viața anterioară a lui Iov); Gen. 18:8 (vezi mai jos); Judecători 5:25: „a cerut apă, și i-a dat lapte; în paharul celor puternici a scos unt [adică smântână]”; Prov. 30:33: „Storcarea laptelui [adică agitarea] produce unt, stoarcerea nasului [adică lovirea] produce sânge, stoarcerea mâniei [adică stimularea ei] produce o

ceartă.” În toate aceste cazuri, untul/smântâna acționează, într-un fel sau altul, ca un produs. Cât privește imaginea „țării în care curge lapte și miere” (Exod 3:8, 17; 13:5; 33:3; Levitic 20:24; Num. 13:27-28; 14:8; 16:13 — despre Egipt[!]; 16:14 1Bmop. 6:3; 11:9; 26:9, 15; 27:3; 31:20; Isaia 11:6; Ieremia 11:5; 32:22; Ezechiel 20:6, 15), aceasta este o unitate frazeologică (cf.: „râuri de lapte, maluri de jeleu”), care nu permite (spre deosebire de sintagmele cu pkop [hem'ah]) variații (în Ioel 4/3:18 sunt menționați munți în care curge vin și dealuri în care curge miere). În Numeri 13:27/28, spionii le arată lui Moise și lui Aaron roadele Țării Promise și spun că aceasta, de fapt, curge cu lapte și miere. Totuși, este evident că roadele arătate nu erau aceste produse abstracte. Prin urmare, se poate concluziona că, deși anumite asocieri cu Exod 3:8 și altele pot apărea atunci când se citește Isaia 7:15 (cf. Cântarea Cântărilor 4:11), o paralelă mult mai importantă cu Isaia 7:15 este oferită de cele două pasaje menționate mai sus: Gen. 18:8 și 2 Samuel 17:29. Gen. 18:8 povestește despre Avraam care a găzduit trei bărbați care, potrivit Părinților Bisericii, urmau să prezicămisterul Treimii; Isaia vorbește despre hrana umană pentru Pruncul Divin. 2 Samuel 17:29 relatează ofranda de miere, unt/smântână etc. lui David și poporului cu el: Pruncul prefigurat de Isaia, care este numit în repetate rânduri sămânța/fiul lui David în Scriptură (2 Samuel 7:12; Psalmul 89/89:4-5; Ieremia 23:5; Matei 1:1; 22:42; Luca 2:4; Ioan 7:42; Romani 1:3; 2 Timotei 2:8), urma să se împărtășească din hrana lui David. Cu toate acestea, Scriptura nu menționează nicăieri împărtășirea cu lapte și miere, cu care curge Țara Promisă.

651. Interpolare conform lui Kroymann.

652. Adică, gustând smântână și miere.

653. Cf. Isaia 8:4.

654. Adică „Evanghelia” ta. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<tu,> ultimul”.

655. Conjectura lui Kroyman. În manuscris: „Hristos în copilărie”.

656. Vezi Matei 2:11.

657. Vezi: Zah. 14:14.

658. Vezi: Psalmul 72/71:15.

659. Vezi: Psalmul 72/71:10.

660. Arabia includea uneori Siria, sudul Mesopotamiei și o parte din Egipt.

661. Siria era împărțită în Siria Superioară și Siria Inferioară (sau „Scoală”, Coele-Siria), a cărei capitală era Damasc.

662. Cf. 1 Regi 12:25-33. După captivitatea din Sihem, samaritenii au construit un templu.

663. Cf. Isaia 1:10.

664. Vezi: Ezechiel 16:3.

665. Vezi: Isaia 1:2.

666. Miercuri: Apocalipsa 11:8; Isaia 19:1 și următoarele; 1 Samuel 6:6.

667. Miercuri: Apocalipsa 14:8; 17:5; 18:10.

668. Cf.: Matei 2:12.

669. Ensem. Septuaginta folosește cuvântul ρομφαία.

670. Vezi: Ps. 45/44:5. Citat din Septuaginta. Cf.: „și întinde <arcul> și prosperă și domnește (καί εντεινον أس κατευοδοδ KS βασίλευε)”. Text ebraic: ٦٦٨٦ ع עלأة — „și prosperă <în> frumusețea ta, mergi într-un car”. Probabil, autorii textului grecesc au perceput forma ٦٦٨٠ „și <în> frumusețea ta” (ו: ٦ صآ-'„și”, ٦٦٨ „podoabă, glorie”, ٦ „ta”) ca o formă a verbului ٦٦٦٦ „a păși, a îndruma” (pin–ו). Verbul п1?ﾐﾐ în verbul Qal înseamnă „6اط?ط norocos”, în verbul Hifil - „a aduce noroc”; Verbul ادت înseamnă „a călări”, „a merge într-un car”.

671. Ibidem.

672. Ensem. Textul grecesc folosește cuvântul ρομφαία.

673. Cf. Apocalipsa 19:21.

674. Cf. Apocalipsa 2:12.

675. Cf. Efeseni 6:12.

676. Cf. Matei 10:34–35; vezi și Matei 19:29; Marcu 10:29; Luca 14:26.

677. Gladium spiritus.

678. Vezi: Efeseni 6:14-17. Cf. Descrierea armatei lui Hristos de către Clement din Alexandria: „Trâmbița răsunătoare, sunând, a chemat ostașii și a declarat război. Nu-și va aduna oare Hristos, care a dus cântecul păcii până la marginile pământului, ostașii făcători de pace? Cu adevărat, omule, El a recrutat cu ajutorul propriului Său sânge și cuvânt o armată neîntinată de sânge și a predat ostașilor Împărăția Cerurilor. Trâmbița lui Hristos este Evanghelia: El a dat semnalul pe ea și noi am auzit. Să luăm armura păcii, îmbrăcându-ne cu

pieptarul dreptății, luând scutul credinței, punându-ne cu coiful mântuirii și să ascuțim sabia Duhului, adică cuvântul lui Dumnezeu. Cu aceste cuvinte, apostolul ne așază într-un rang non-militar. Aceasta este armura noastră invulnerabilă; înarmați cu ea, ne vom împotrivi celui rău. Să stingem săgețile Lui arzătoare cu vârfurile sulițelor noastre, umede de la scufundarea în apă și tari de la călirea Cuvântului! Să aducem mulțumire și laudă lui Dumnezeu și să-L cinstim în mod cuvenit" (Cl. Protr., 116, 2–4).

679. Hanc machaeram. Cf. Matei 10:34. În textul grecesc, Efeseni 6:17 și Matei 10:34 folosesc cuvântul μάχαιρα, care în ambele cazuri este tradus prin cuvântul gladius în Vulgata. Tertulian păstrează cuvântul grecesc în discursul lui Hristos. În tratatul său Împotriva lui Marcion, Tertulian folosește cuvântul machaera de mai multe ori.

680. Vezi: Psalmul 45/44:6.

681. Ibidem.

682. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „cum <…> așa".

683. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „domnilor".

684. Vezi: 1 Corinteni 8:5.

685. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „establishments" (plural).

686. Vezi Matei 9:16–17.

687. Tertulian folosește din nou cuvântul planus din Matei 27:63.

688. Cf. Isaia 29:14.

689. Miercuri: Maleahi 4:5; Moise 16:14; Luca 6:15; Luca 1:17; 9:8, 19; Ianuarie 1:21.

690. O batjocură destul de ofensatoare la adresa marcioniților extrem de antiiudaici.

691. Compară cu: Num. 27:18; 11:28; Deut. 34:9; Isaia Nou 1:1–9.

692. Auses (AYIH), adică Osee, conform Vulgatei {Numeri 13:9/8 și 17/16).

693. Naue (NAYH), adică Nun, conform Vulgatei (Numeri 13:9/8 și 17/16).

694. Iisus ('Ιησούς); conform Vulgatei – Iosue (Num. 13:17/16). În ebraică (fără vocale) „Osee” - أتــألا» [hose' a], „Iosue” -.؛ шт ئهةةهىق*. Numele Domnului în ebraică este تــألامم' [yesua].

695. Cf. Numeri 14:29–31.

696. Comparați: Ref. 3:8 și 17; Deut. 6:3 și 11:9 etc.

697. Inserție Kroymann.

698. Compară cu Isaia Nou 5:2–8.

699. Petra enim Christus. Miercuri: 1 Cor. 10:4: „ή πέτρα δε ήν ό Χριστός”.

700. Cf.: „Și astfel, vechii evrei rătăcind prin deșert au devenit o parabolă, după ce au experimentat consecințele amenințării: căci se spune că nu au intrat în odihnă din cauza necredinței; înainte, după ce l-au urmat pe succesorul lui Moise, au învățat în cele din urmă în practică că nu vor fi mântuiți în alt mod decât crezând în Isus <Nun>” (Cl. Protr., 85, 2).

701. Superillum. Septuaginta: έπ' αύτω „pe ea”, Vulgata: in illo „în ea”.

702. Vezi: Exod 23:20–21.

703. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „confirmată în mod repetat”.

704. Cuvintele scrise cu caractere italice sunt traduceri ale cuvântului *raēscriptio*.

705. Citat din Septuaginta.

706. Vezi: Isaia 53:2–3.

707. Vezi: Isaia 52:14.

708. Fragmentul „Orice <…> a fost proclamat” din manuscris este plasat înainte de citatele din Isaia. Kroymann îl plasează după acestea. Traducerea, conform manuscrisului, este următoarea: „Oricare ar fi fost acel corp nefericit, în măsura în care era tangibil, în măsura în care era privit, dacă era inestetic, dacă era lipsit de glorie, dacă era disprețuit, atunci Hristos va fi al meu. Căci exact așa a fost El descris în profeții, în înfățișare și înfățișare.”

709. Vezi: Psalmul 45/44:3.

710. Cf. Psalmul 45/44:4.

711. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „formă necorporală”.

712. Cf. Psalmul 22/21:7.

713. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „voi proclamați”.

714. Vezi Coloseni 2:9.

715. Compară cu: Isaia 11:1.10; Roma 15:12.

716. Conform Septuagintei: „O vlăstă va ieși din rădăcina lui Iese și o floare va răsări din rădăcină”. O floare, flos, este menționată în acest loc și în Vulgata. În textul ebraic, cuvântul folosit înseamnă „vlăstar, care taie”, care apare, pe lângă locul indicat, doar în trei locuri: Isaia 14:19; 60:21; Daniel 11:7.

717. Vezi: Isaia 11:2–3.

718. Conjectura lui Kroymann din manuscris: „întreaga varietate de mărturii spirituale nu corespundea”.

719. Vezi: Isaia 53:3.

720. Vezi: Isaia 53:7.

721. Cf. Isaia 42:2.

722. Cf. Isaia 42:3.

723. Inserție Kroymann.

724. Tertulian vorbește până acum doar despre prefigurare (Croymann).

725. Kroymann exclude acest cuvânt.

726. Greacă: παιδός.

727. Vezi: Isaia 50:10.

728. Vezi: Isaia 53:4; Matei 8:17.

729. Între propriul Hristos și Hristosul Creatorului.

730. Vezi: Deuteronom 21:23.

731. Interpretarea lui Kroymann. O altă interpretare: „Am amânat.”

732. În hostiam.

733. Lignum. Cf. Geneza 22:6–7. Septuaginta și Vulgata folosesc pluralul: ta ξύλα/ligna.

734. În victimă.

735. Lignum.

736. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și nu”.

737. „bou sălbatic” în textul original; în Septuaginta: „unicorn”, în Vulgata: „rinocer”.

738. Vezi: Deuteronom 33:17.

739. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „interpretează”.

740. Vezi: Gen. 49:5. Citat din Septuaginta.

741. Lit.: „ficat”.

742. Vezi: Gen. 49:6. Citat din Septuaginta.

743. Cf. Exod 17:10–13.

744. Cf. Exod 20:4,23; Levitic 19:4; 26:1.

745. Ligno.

746. Cf. Numeri 21:8-9.

747. A ligno. Vezi: Ps. 96/95: 10; cf.: 1 Cron. 16: 31. În textele ebraice, grecești și latine ale acestui psalm nu există cuvintele „din copac”, dar Iustin se referă la ele în poftă. Apol., 1,41, și în poftă. Dial., 73, el îi acuză pe evrei că au eliminat aceste cuvinte din psalm.

748. Inserție Kroymann.

749. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „chiar dacă”.

750. Cf. Romani 5:14.

751. Conform lui Kroymann, cuvintele „slavă nouă” pot fi plasate înaintea cuvintelor „veacuri noi”: „noul Rege al noii slave a noilor veacuri, Hristos Isus”.

752. Lignum.

753. Vezi: Ieremia 11:19.

754. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dumnezeu”.

755. Cf. Luca 22:19; Matei 26:26; Matei 14:22.

756. Nu este vorba despre simbolismul Trupului lui Hristos în Sfintele Daruri, ci despre faptul că Domnul transformă pâinea în Sfintele Daruri după chipul Trupului Său.

757. Vezi: Psalmul 22/21:17.

758. Vezi: Ps. 22/21: 22; <al meu> - inserare de Kroymann.

759. Vezi: Isaia 57:2. Traducere conform Septuagintei, unde spune: „Mormântul lui va fi în pace, îndepărtat din mijlocul lui (ήρται έκτου μέσου)”; cf.: Coloseni 2:14; 2 Tesaloniceni 2:7.

760. În Septuaginta: „cel puternic”.

761. Vezi: Isaia 53:12.

762. Interpolare.

763. Cf.: „Când suferim, citim despre ceea ce suferim; când ne amintim de asta, se confirmă. Împlinirea a ceea ce a fost prezis este, cred, o mărturie sigură a divinității. Astfel, prin aceasta, dobândim deplină încredere în viitor, deja, desigur, confirmat, căci a fost prezis în același timp cu ceea ce se confirmă zilnic. Aceleași cuvinte se aud, aceleași scrieri mărturisesc, același spirit îndeamnă” (Tert. Apol., 20,3-4).

764. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ad diversas sententias”.

765. Inserție Kroymann.

766. Poate că ar trebui să se citească: „și Hristosului Său”.

767. Vezi: Psalmul 2:7–8.

768. Vezi: Isaia 42:6–7.

769. Vezi: Isaia 55:4–5.

770. Vezi: Isaia 55:3. Citat din Septuaginta.

771. Vezi: Ps. 132/131: I.

772. Interpolare, conform lui Kroymann.

773. Conjectură. În manuscris: „în primul”.

774. Cf. 2 Regi 7:13.

775. Compară cu: 1 Corinteni 3:16; 6:19; 2 Corinteni 6:16.

776. Vezi 2 Samuel 7:14.

777. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Trebuia să se ia în considerare Hristos”.

778. Vezi 2 Samuel 7:13.

779. Vezi 2 Samuel 7:15.

780. Comparați cu: 3 Regi 11:1–8.

781. Cf. 1 Regi 11:14. Citat din Septuaginta. O altă posibilă interpretare: „Căci Satana a ridicat împotriva lui un adversar edomit.”

782. Interpolare, conform lui Kroymann.

783. Cu punctuație diferită: „te referi deja la prozeliți. Întrebi: Cine <…>”.

784. Adică, afirmi că creștinii păgâni care s-au întors către Creator sunt prozeliți.

785. Sau: „când”.

786. Vezi: Isaia 42:4, conform Septuagintei.

787. Vezi: Isaia 2:2.

788. Cf. Ianuarie 2:19,21.

789. Cf. Efeseni 1:21.

790. Vezi: Isaia 2:3.

791. Zibinas, un grecism rar; cf. ζιβύνη, găsit în Isaia 2:4 și Ieremia 6:23.

792. Vezi: Isaia 2:4.

793. Adică, după apostoli, mântuirea păgânilor nu vine din întoarcerea la legea lui Moise, ci la Hristos.

794. Vezi: Isaia 52:7.

795. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a avut ecou”.

796. Vezi: Psalmul 19/18:5.

797. Cf. Isaia 2:3.

798. Vezi: Isaia 46:12–13. Textul diferă de Septuaginta.

799. Vezi: Isaia 52:11.

800. Cf. Isaia 52:10. În Septuaginta: „El își va deschide mâna cea sfântă”.

801. Vezi: Psalmul 2:3.

802. Vezi: Psalmul 2:1–2.

803. Vezi: Isaia 57:1. Un citat din Septuaginta, unde, însă, se spune altfel: „din fața nedreptății, cel drept va fi luat (adică mântuit)”.

804. Vezi: Înțelepciunea 2:12.

805. Aceste cuvinte nu se găsesc în Septuaginta. În original și în Vulgata: „în mijlocul orașului”.

806. Vezi: Ezechiel 9:4. ‧ Tau nu se găsește în Septuaginta, dar thau apare în Vulgata, în original: תָּו [taw] „<a pune> un semn”.

807. Compară cu: Matei 12:49–50; Roma 8:29.

808. Cf. Efeseni 1:5.

809. Vezi: Psalmul 22/21:26.

810. Vezi: Maleahi 1:10–11.

811. Cf. Isaia 2:20. Septuaginta spune: „În ziua aceea, omul își va lepăda urâciunile de argint și de aur, pe care le-a făcut ca să se închine lucrurilor deșarte și liliecilor”. În manuscrisul lui Tertulian este folosit cuvântul noctivus „vătămător”; „bufniță” - noctua. În Vulgata: „<…> să se închine cârtițelor și liliecilor”.

812. Cf. Isaia 3:1–3.

813. Cf. Isaia 5:6. Cuvântul „Sorech” lipsește atât din Septuaginta, cât și din Vulgata. În valea Sorech („vie”) locuia Dalila, pe care Samson o iubea (Judecători 16:4).

814. Cf. Isaia 5:7.

815. Cf. Isaia 5:4. În Septuaginta: „(via) a dat spini (άκάνθας)”.

816. Coroana de spini a fost țesută și pusă peste Domnul de către soldații romani. Cf. Matei 27:29; Marcu 15:17; Ioan 19:2.

817. Cf. Isaia 5:7.

818. Cf. Matei 27:23; Marcu 15:8,13–14; Luca 23:18,21,23; Ioan 19:6,12,15.

819. Compară cu: 2 Regi 1:21; 1 Regi 17:1; Aga 1:10.

820. Cf. Luca 16:16.

821. Vezi: Isa. 52:5; cf.: Ezek. 36:20–23.

822. Se pare că aceasta se referă la zvonul răspândit de marii preoți și bătrânii evrei despre furtul trupului Domnului de către ucenici (cf. Matei 28:11–15). Este puțin probabil ca Tertulian să sugereze că evreii ar fi cei care au răspândit zvonuri rele despre creștini în vremurile ulterioare. În Tert. Ad nat., 114:1 (cf. Tert. Apol., 16:12), este adevărat că este menționat un anumit evreu care și-a trădat religia, care a oferit publicului o imagine în care Dumnezeul creștin este înfățișat într-o togă cu urechi de cal (măgar), cu o copită la un picior și cu o carte.

823. Împărat roman între anii 14 și 37 d.Hr. Hristos a fost răstignit sub el.

824. Împărat roman din 69 până în 79. Sub domnia sa, Ierusalimul a fost cucerit.

825. Cf.: „și nu vor lăsa în tine piatră pe piatră, pentru că n-ai cunoscut vremea cercetării tale” (Luca 19:44, Traducere sinodală).

826. Tertulian se referă la așa-numitul „Război Evreiesc” (67–70), a cărui descriere detaliată este conținută în lucrarea cu același nume a lui Josephus Flavius. Distrugerea Templului, care a avut loc în timpul acestui război, a fost prezisă de Domnul. Cf.: Matei 24:2; Marcu 13:2; Luca 21:6. Hristos vorbește despre asediul și distrugerea viitoare a Ierusalimului în Luca 19:43–44.

827. Cf. Isaia 1:7–8.

828. Cf. Isaia 1:3-4; și, de asemenea, Deuteronom 29:24-25.

829. Cf. Isaia 1:20.

830. Vezi: Psalmul 59/58:12.

831. În neliniște. În Septuaginta: „în întristare”.

832. Vezi: Isaia 50:11.

833. Vezi: Isaia 53:9.

834. Vezi Matei 27:64.

835. Vezi: Isaia 53:9.

836. Cf. Matei 26:14-16; Marcu 14:10-11; Luca 22:3-6.

837. Compară cu: Matei 28:11–15.

838. Conform lui Kroymann, prin Iuda Tertullian se referă la evrei.

839. Cf. Matei 21:12; Marcu 11:15; Luca 19:45; Ianuarie 2:15.

840. Cf. Matei 21:23; Marcu 11:27; Luca 20:1.

841. Cf. Exod 20:5; 34:14; Deut. 4:24; 5:9; 6:15; Naum 1:2.

842. Cf. Luca 16:22.

843. Adică, felul în care îți înfățișezi zeul.

844. Miercuri: Deut. 32:39; Iov 5:18.

845. Cf. Isaia 45:7.

846. De spe fidelium este una dintre operele pierdute ale lui Tertulian.

847. Tertulian a fost un chiliast.

848. Cf. Gal. 4:26.

849. Cf. Apocalipsa 20:6.

850. Conjectura lui Kroymann. În manuscris, acest cuvânt se referă la Ierusalim.

851. Cf. Apocalipsa 21:2.

852. Cf. Filipeni 3:20.

853. Cf. Ezechiel 48:30–35.

854. Miercuri: Apocalipsa 21:9–14.

855. Aceasta se referă la montaniști.

856. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ceresc”.

857. Et mundi destructione et iudicii conflagratione commissa, demutati in atomo in angelicam substantiam <…> transferemurm caeleste regnum. Compară: Et istas ego receperim causas, <...> et illam quae in conflagratione nostris placet hoc quoque transferendam puto (Sen. Nat. Quaest., III, 29.2).

858. Compară: 1 Cor. 15:52: ἑνάτόμφ.

859. Compară cu: 1 Corinteni 15:52–53.

860. Interpolare.

861. Vezi Gen. 22:17.

862. Adică Evanghelia după Luca distorsionată de marcioniți.

863. Vezi: Luca 12:31.

864. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „promisiuni”.

865. Vezi: Gen. 27:39.

866. Cf. Gen. 28:12–13.

867. Tertulian îl respinge pe Marcion, care afirma că morții dintre evrei locuiesc în lumea de dincolo.

868. Kroymann sugerează o lacună aici: „și, din moment ce Domnul stă sus, atât aceasta, cât și aceea se îndeplinesc conform judecății Domnului”.

869. Vezi Gen. 28:16.

870. Vezi Gen. 28:17.

871. Vezi: Ioan 2:19–21.

872. Vezi: Ioan 10:7.

873. Inserție Kroymann.

874. Vezi: Am. 9:6.

875. Vezi: Isaia 49:18.

876. Nici Septuaginta, nici Vulgata nu menționează vulturii. În Septuaginta: „Cine sunt aceștia care zboară (πέτανται) ca norii și ca porumbeii cu puii lor (σύν νεοσσοΐς)?” Cf.: Iov 5:7: „<…> dar puii (νεοσσοί) de vultur zboară (πέτονται) spre locuri înalte.” În original: „și scânteile zboară în sus.”

877. Vezi: Isaia 60:8.

878. Si:. 1 Tesaloniceni A: 17.

879. Vezi Dan. 7:13.

880. Cf. 2 Corinteni 5:8.

881. Lit.: „promisiuni”.

882. Vezi: Isaia 1:2.

883. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dumnezeu”.

884. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Oare pentru că Hristosul vostru promite Împărăția cerurilor, fără a avea cer, (lit.: cum) l-a prezentat pe om, fără a avea trup?”

885. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a marii (promisiuni)”.

886. Adică Evanghelia după Luca, pe care Marcion a recunoscut-o parțial.

887. Cf.: „Cartea e a mea, Fidentin, pe care o citești cu voce tare: /Când citești prost, începe să fie a ta” (Mart. I, 38).

888. Cf. Isaia 2:3.

889. Cf. Isaia 2:4.

890. Cf. Tert. Adv. Mag., IП, 21,3, unde se folosește viitorul verbului.

891. Tertulian folosește un grecism rar. Vezi nota la citatul corespunzător din Tert. Adv. Marc., III, 21,3.

892. Cf. Isaia 2:4.

893. Cf. Isaia 51:4.

894. Vezi: Ps. 19/18: 8. Citatul este conform Septuagintei, unde însă este folosit „suflete” (plural).

895. Vezi: Isaia 43:18.

896. Inserție Kroymann.

897. Sancta et fidelia Dauid. În Tert. Adv. Marc., III, 20,5: religiosa et fidelia Dauid.

898. Vezi: Isaia 55:3. Citat conform Septuaginta.

899. Kroymann a transferat cuvintele „al Său” în acest loc al textului. În manuscris: „pentru a arăta că acest Testament se va împlini în Hristos. Pe El, < coborând din linia lui David prin Maria, 8. l-a prezis figurativ în ramura care va veni din rădăcina lui Iese.”

900. Vezi: Isaia 11:1.

901. Vezi: Maleahi 1:10–11.

902. Vezi: Deuteronom 32:39.

903. Vezi: Isaia 45:7.

904. Adică canonic.

905. Traducere conform punctuației lui Kroymann.

906. Apostolici. A nu se confunda cu termenul adoptat în patrologie, referindu-se la „oamenii apostolici” – Sfinții Clement al Romei, Ignațiu Purtătorul de Dumnezeu, Policarp al Smirnei și alții.

907. Interpolare, conform lui Kroymann.

908. Miercuri: Matei 10:24; Bineînțeles, 6:40.

909. Cf. Gal. 2:2.

910. Cf. Gal. 2:9.

911. Miercuri: Gol. 2:11–14.

912. Cf.: Gal. 2:4. „Falșii apostoli” din Noul Testament sunt menționați doar în 2 Cor. 11:13 (vezi: Schmoller A. Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament. Stuttgart, 1994. S. 530).

913. Cf. Galateni 2:9.

914. Personarum respectu.

915. Cf. 1 Corinteni 9:19.

916. Cf. Galateni 2:3-4.

917. Digestiv.

918. Inserție Kroymann.

919. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și cum se dovedește a fi în armonie cu a noastră <ceea> care este considerată a aparține nu apostolilor, ci lui Luca?”

920. Funis ergo ducendus est. Cf.: Imperat aut servit collecta pecunia cui–que, / tortum digna sequi potius quam ducere funem. „Banii servesc sau stăpânesc pe oricine i-a mântuit; / este mai bine să nu tragi cu ei o frânghie răsucită, ci să-i urmezi” (Nog. Ep., 1,10,47–48).

921. Compară cu: Faptele Apostolilor 4:34–35.

922. Adică din iudaism.

923. Vezi Matei 10:24.

924. Vezi: 1 Corinteni 15:11.

925. Vezi: 1 Corinteni 14:32–33.

926. Adică blestemat, excomunicat. Miercuri: Galateni 1:8.

927. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „care și”.

928. Cf. 1 Corinteni 3:2.

929. Interpretarea lui Kroymann.

930. Joc de cuvinte: Facilius apostaticum invenias quam apostolicum <…>.

931. Adică Evangheliile după Matei, Ioan și Marcu.

932. Tertulian îi are în vedere pe acei „apostoli falși” care, conform învățăturii lui Marcion, au denaturat Evangheliile.

933. Kroymann sugerează o lacună aici și sugerează inserarea cuvintelor: „sau după chipul și asemănarea lor – propria lor imagine”.

934. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „păreau să coincidă”.

935. Inserție Kroymann.

936. Praescriptio.

937. Comparați: Luca 3: 1. Tiberius Claudius Nero - împărat roman între 14 și 37 d.Hr. după PX

938. Descendisse. Cf.: Και κατηλθεν εις Καφαρναούμπόλιν Γαλιλαίος — Et descendit in Caphamaum civitatem Galilaeae — Și având în vedere aceasta {Luca 4:31). Sarcina lui Tertulian aici este de a explica folosirea în Evanghelia după Luca a verbului care indică mișcarea în jos. Κατηλθεν este aoristul verbului κατέρχεσθαι „a coborî, a coborî”. Trebuie menționat că forme ale acestui verb în Noul Testament se găsesc, pe lângă locul în cauză, o dată în Epistola lui Iacov (Iacov 3:15) și de paisprezece ori în texte aparținând lui Luca (Luca 9:7/Faptele Apostolilor 8:5; 9:32; 11:27; 12:19; 13:4; 15:1,30; 18:5,22; 19:1; 21:3,10; 27:5); în Luca acest verb, împreună cu sensul de „a coborî”, are și semnificațiile de „a veni”, „a sosi”.

939. Comparați: Tert. Adv. Marc., III., 23, 7.

940. Adică ceea ce nu corespunde unei narațiuni consecvente, logice (Kroymann).

941. Cf. Liv. 1, 16, 5–8.

942. Kroymann sugerează o lacună aici: „astfel încât să putem continua să ne desfășurăm activitatea în acest fel deocamdată”.

943. Vezi: Isaia 9:1–2 (citat conform Septuaginta); Matei 4:15–16.

944. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „astfel încât să fie mai puternic să coboare din cer, însă, mai degrabă să coboare în Pont decât în Galileea”.

945. Cf.: Matei 5:17.

946. Vezi Luca 4:16,21.

947. Vezi: Matei 15:24.

948. Vezi: Matei 15:26.

949. Vezi: Luca 4:32.

950. Tertulian a scris despre numele Emanuel în Adv. Marc., III, 12, despre numele Hristos în Adv. Marc., III, 15, despre numele Isus în Adv. Marc., III, 16.

951. Compară cu: Ps. 16/15:10; Faptele Apostolilor 2:27.

952. Cf. Deuteronom 28:10.

953. Naue (NAYH), adică Nun, conform Vulgatei (Numeri 13:9/8 și 17/16); cf. Tert. Adv. Marc., III, 16,3.

954. Vezi: Luca 1:35.

955. Increpuit. Miercuri: Luke. 4:35 (έπετίμησεν).

956. Cf. Luca 10:20.

957. Vezi: Plângerile. 4:7. Citat din Septuaginta.

958. Inserție Kroymann.

959. Descendent.

960. Cf. Matei 2:22–23.

961. 0 Ca în sinagoga din Capernaum.

962. Interpolare. Aluzie la proverbul despre doctor: Luca 4:23.

963. Cf. Luca 4:29.

964. Ibidem.

965. Cf.: Luca 4:30.

966. Tanger(e) en(im) et tangi nisi corpus nulla potest res. Cm.: Lucr. 1.304. Trans. de F. A. Petrovsky. Tertulian a folosit acest citat și într-o altă lucrare, vezi: De an., 5, 6.

967. Vezi: Isaia 53:4.

968. Fireină.

969. Vezi: Luca 4:41.

970. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „au fost sfinți din belșug”.

971. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „la care”.

972. Cf.: Luca 4:42.

973. Cf., de exemplu: Exod 3:1–2; 19:1–3.

974. Cf. Exod 13:21.

975. Cf. Isaia 35:1.

976. Cf. Luca 4:42.

977. Vezi: Luca 4:43.

978. Cf. Luca 5:1–11.

979. Vezi: Luca 5:10.

980. Vezi: Ieremia 16:16.

981. Nauclis.

982. Nauiculariorum.

983. Conform lui A. Harnack, așa îi numea Marcion pe oricare dintre oamenii cu aceleași idei ca el.

984. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „în raport cu purificarea”.

985. Cf. Luca 5:12–14. Pare curios să comparăm Luca 5:12–14 cu Marcu 1:41, care spune că Hristos, mâniindu-se (όργισθείς) pe lepros (variant: mișcat de milă, σπλαγχνασ–θείς, peste el), „Și-a întins mâna, l-a atins și i-a zis: «Da, voiesc, fii curățit!»”. Nemulțumirea lui Hristos față de lepros este explicată prin interdicția din Vechiul Testament ca acești pacienți să apară în locuri publice, vezi: Lev. 13:46; Numeri 5:2; 2 Regi 15:5. Vindecarea unui lepros este menționată și în Matei 8:2–4, cf. Luca 17:12–14; Cu toate acestea, aceste pasaje nu vorbesc despre sentimentele lui Hristos. Academicienii observă că este mai ușor de explicat înlocuirea cuvântului όργισθείς cu cuvântul σπλαγχνισθείς de către copiști decât înlocuirea inversă. Cu toate acestea, se susține că, în primul rând, natura dovezilor externe în favoarea lui όργισθείς este mai puțin expresivă decât natura dovezilor în favoarea lui σπλαγχνισθείς. În al doilea rând, două pasaje din Marcu în care Hristos este prezentat ca fiind mânios (3:5) sau indignat

(10:14) nu i-au determinat pe copiști să corecteze textul (vezi: Metzger B. M. Un comentariu textual asupra Noului Testament grecesc. Stuttgart, 1994. P. 650). La ultima observație s-ar putea obiecta că în Marcu 3:5 și 10:14 ar fi foarte dificil (mult mai dificil decât în Marcu 1:41) să se înlocuiască cuvintele μετ' όργής „cu mânie” și ήγανάκτησεν „s-a indignat” cu cuvinte cu sens opus: „Și S-a uitat împrejur la ei cu mânie, întristat de împietrirea inimii lor <…>” (Marcu 3:5); „Când a văzut Isus <aceasta>, S-a indignat și le-a zis: «Lăsați copilașii să vină la Mine!»” (Marcu 10:14). Cercetătorii textuali sugerează că lectura όργισθείς a fost fie sugerată de forma έμβριμησάμενος („mâniat”) din Marcu 1:43, fie a apărut din confuzia dintre cuvinte similare în aramaică (cf. siriacă ethraham, „i s-a făcut milă” și ethraem „s-a mâniat”), vezi: Metzger B. M. Op. cit. P. 65. Să analizăm aceste două explicații pentru înlocuirea lui σπλαγχνισθείς cu όργισθείς de către copiști. În Evanghelia după Marcu, forma verbului έμβριμάσθαι apare doar în două locuri (Marcu 1:43 și 14:5. Vezi: Schmoller A. Op. cit. S. 163). ΒΛίκ. 14:3–5 ne spune că atunci când o femeie a spart un vas și a turnat mir prețios pe capul lui Hristos, care se afla la acea vreme în casa lui Simon leprosul, „unii dintre ei s-au indignat (άγανακτοδντες)” (o altă lectură: „Ucenicii Lui s-au indignat, διεπονοΰντο”), <…> au murmurat împotriva ei (ένεβ–ριμώντο). Prezența paralelismului în Marcu 1:41–43 (όργισθείς și έμβριμη–σάμενος) și în Marcu 14:3–5 (άγανακτοΟντες [sau διεπονοΰντο] și ένεβριμώντο) sugerează că în acest caz nu avem de-a face cu înlocuirea lui „σπλαγχνισθείς” cu „όργισθείς” de către copiști sub influența formei „έμβριμησάμενος” găsită mai jos, ci cu utilizarea de către compilatorul textului grecesc, și posibil și a celui aramaic, a unui anumit set de cuvinte în anumite contexte. Astfel, în Marcu. 10:13–14, împreună cu verbul care înseamnă „a se mânia” (ήγανάκτησεν), apare un cuvânt care înseamnă „a mustra, a ocărî” (έπετίμησαν). Se pare că apariția unui cuvânt provoacă automat apariția celuilalt. Se știe căcă zicerile Evangheliei în aramaică s-au jucat cu „jocuri de cuvinte, asonanțe, aliterații și rime” (vezi: Averintsev S. S. De pe malurile Bosforului până pe malurile Eufratului. Moscova, 1987. P. 20). Aceasta explică unele combinații aparent ciudate, de exemplu, despre căderea fiului (bega) și a taurului (beira) în fântână (bëga); copiștii greci înlocuiesc „fiu” cu „măgar” (Luca 14: 5) (vezi: Averintsev S. S. Op. cit. P. 21). Întrebări apar și la citirea pasajului nostru. De exemplu, de ce se spune că Hristos „s-a mâniat” (έμβριμησάμενος) pe lepros după cuvintele că l-a curățit? Cercetătorii traduc acest participiu prin „mișcat de un sentiment profund pentru el” (vezi: Rogers Jr. K. L. O nouă cheie lingvistică și exegetică a textului grec al Noului Testament. St. Petersburg, 2001. P. 151). Motivul unora dintre aceste neajunsuri constă probabil în versiunea aramaică a Evangheliei care nu a supraviețuit, ale cărei fraze, atunci când au fost traduse în greacă, pierzându-și sunetul și specificitatea, s-au dovedit a fi oarecum stângace și de neînțeles. Presupunând că interpretarea όργισθείς a apărut din confuzia dintre cuvinte similare în aramaică (sir. ethraham „i s-a făcut milă” și ethraem „s-a mâniat”), ne vedem nevoiți să atribuim această interpretare epocii compunerii textului grecesc, adică epocii formării canonului Noului Testament, justificându-i pe copiști, care, văzându-și de treabă, cu greu ar fi luat în considerare cuvintele aramaice. Mai notăm că în Evanghelia după Marcu, forme de σπλαγχνίζεσθαι, cu excepția lui Mc. 1:41, apar de trei ori. În

toate aceste cazuri, cu excepția lui Mk. 1:41, la ei există un obiect: „Mi-a făcut milă de ei” έσπλαγχνίσθη έπ’ αύτσύς (6:34), „Mi-e milă de popor” σπλαγχνίζομαι έπΐί τον όχλον, „îndurare” (8:2). σπλαγχνισθεΐςέφ' ήμας (9:22). Obiectul verbului σπλαγχνίζεσθαι se află și în Mat. 9:36; 14:14; 15:32; 18:27; Luca 7:13. Nu există niciun complement direct cu acest verb în Luca 10:33 și 15:20 în construcția „văzându-l, I s-a făcut milă de el” și în Matei 20:34, unde se poate presupune influența versiunii corectate a lui Marcu 1:41. Rețineți că în Noul Testament complementul este absent, cu excepția Matei 5:25 și Apocalipsa 12:17, imediat după formele verbului όργίζεσθαι, cf. Matei 18:34; 22:7; Luca 14:21; 15:28; Efeseni 4:26; Apoc. 11:18. Fără a susține că interpretarea όργισθείς (această interpretare se găsește în manuscrisul grecesc D, secolul al V-lea, Cambridge; este reflectată în manuscrisele latine: a, secolul al IV-lea, Vercelli, ff2, secolul al V-lea, Paris, r1, secolul al VII-lea, Dublin) este cea originală din Marcu 1:41, trebuie menționat că interpretarea σπλαγχνασθείς nu poate fi considerată în prezent singura corectă.După cuvintele „L-a curățit” se spune că Hristos „s-a mâniat” (έμβριμησάμενος) pe lepros? Cercetătorii traduc acest participiu prin „mișcat de un sentiment profund pentru el” (vezi: Rogers-Jr. K. L. O nouă cheie lingvistică și exegetică a textului grec al Noului Testament. Sankt Petersburg, 2001. P. 151). Motivul unora dintre neclarități se datorează probabil versiunii aramaice a Evangheliei care nu s-a păstrat, ale cărei variante de frază, atunci când au fost traduse în greacă, pierzându-și sunetul și specificitatea, s-au dovedit a fi oarecum stângace și de neînțeles. Presupunând că interpretarea όργισθείς a apărut din confuzia dintre cuvinte similare în aramaică (siriac ethraham „i s-a făcut milă” și ethraem „s-a mâniat”), ne vedem nevoiți să atribuim această interpretare epocii compunerii textului grecesc, adică epocii formării canonului Noului Testament, justificându-i pe copiști, care, văzându-și de treabă, cu greu ar fi luat în considerare cuvintele aramaice. De asemenea, observăm că în Evanghelia după Marcu, formele lui σπλαγχνίζεσθαι, cu excepția Marcu 1:41, apar de trei ori. În toate aceste cazuri, cu excepția Marcu... 1:41, cu ei există un complement direct: „Mi-a fost milă de ei” έσπλαγχνίσθη έπ’ αύτσύς (6:34), „Mi-a fost milă de oameni” σπλαγχνίζομαι έπΐί τον όχλον (8:2), „având milă de noi” σπλαγχνισθεΐςέφ' ήμας (9:22). Complejul verbului σπλαγχνίζεσθαι se găsește și în Matei 9:36; 14:14; 15:32; 18:27; Luca 7:13. Nu există complement direct cu acest verb în Luca 10:33 și 15:20 în construcția „văzându-L, I s-a făcut milă” și în Matei 20:34, unde se poate presupune influența versiunii corectate a lui Marcu 1:41. Rețineți că în Noul Testament complementul este absent, cu excepția Matei 5:25 și Apocalipsa 12:17, imediat după formele verbului όργίζεσθαι, cf. Matei 18:34; 22:7; Luca 14:21; 15:28; Efeseni 4:26; Apocalipsa 11:18. Fără a susține că lectura όργισθείς (această lectură se găsește în manuscrisul grecesc D, secolul al V-lea, Cambridge; este reflectată în manuscrisele latine: a, secolul al IV-lea, Vercelli, ff2, secolul al V-lea, Paris, r1, secolul al VII-lea, Dublin) este cea originală din Marcu 1:41, trebuie menționat că lectura σπλαγχνασθείς nu poate fi considerată în prezent singura corectă.După cuvintele „L-a curățit” se spune că Hristos „s-a mâniat” (έμβριμησάμενος) pe lepros? Cercetătorii traduc acest participiu prin „mișcat de un sentiment profund pentru el” (vezi: Rogers-Jr. K. L. O nouă cheie lingvistică și exegetică a textului grec al Noului Testament. Sankt

Petersburg, 2001. P. 151). Motivul unora dintre neclarități se datorează probabil versiunii aramaice a Evangheliei care nu s-a păstrat, ale cărei variante de frază, atunci când au fost traduse în greacă, pierzându-și sunetul și specificitatea, s-au dovedit a fi oarecum stângace și de neînțeles. Presupunând că interpretarea ὀργισθείς a apărut din confuzia dintre cuvinte similare în aramaică (siriac ethraham „i s-a făcut milă” și ethraem „s-a mâniat”), ne vedem nevoiți să atribuim această interpretare epocii compunerii textului grecesc, adică epocii formării canonului Noului Testament, justificându-i pe copiști, care, văzându-și de treabă, cu greu ar fi luat în considerare cuvintele aramaice. De asemenea, observăm că în Evanghelia după Marcu, formele lui σπλαγχνίζεσθαι, cu excepția Marcu 1:41, apar de trei ori. În toate aceste cazuri, cu excepția Marcu... 1:41, cu ei există un complement direct: „Mi-a fost milă de ei” ἐσπλαγχνίσθη ἐπ’ αὐτούς (6:34), „Mi-a fost milă de oameni” σπλαγχνίζομαι ἐπί τον ὄχλον (8:2), „având milă de noi” σπλαγχνισθεῖςἐφ' ἡμας (9:22). Complejul verbului σπλαγχνίζεσθαι se găsește și în Matei 9:36; 14:14; 15:32; 18:27; Luca 7:13. Nu există complement direct cu acest verb în Luca 10:33 și 15:20 în construcția „văzându-L, I s-a făcut milă” și în Matei 20:34, unde se poate presupune influența versiunii corectate a lui Marcu 1:41. Rețineți că în Noul Testament complementul este absent, cu excepția Matei 5:25 și Apocalipsa 12:17, imediat după formele verbului ὀργίζεσθαι, cf. Matei 18:34; 22:7; Luca 14:21; 15:28; Efeseni 4:26; Apocalipsa 11:18. Fără a susține că lectura ὀργισθείς (această lectură se găsește în manuscrisul grecesc D, secolul al V-lea, Cambridge; este reflectată în manuscrisele latine: a, secolul al IV-lea, Vercelli, ff2, secolul al V-lea, Paris, r1, secolul al VII-lea, Dublin) este cea originală din Marcu 1:41, trebuie menționat că lectura σπλαγχνασθείς nu poate fi considerată în prezent singura corectă.că în Evanghelia după Marcu formele lui σπλαγχνίζεσθαι, cu excepția lui Mc. 1:41, apar de trei ori. În toate aceste cazuri, cu excepția lui Mk. 1:41, la ei există un obiect: „Mi-a făcut milă de ei” ἐσπλαγχνίσθη ἐπ’ αὐτούς (6:34), „Mi-e milă de popor” σπλαγχνίζομαι ἐπί τον ὄχλον, „îndurare” (8:2). σπλαγχνισθεῖςἐφ' ἡμας (9:22). Obiectul verbului σπλαγχνίζεσθαι se află și în Mat. 9:36; 14:14; 15:32; 18:27; Luca 7:13. Nu există niciun complement direct cu acest verb în Luca 10:33 și 15:20 în construcția „văzându-l, I s-a făcut milă de el” și în Matei 20:34, unde se poate presupune influența versiunii corectate a lui Marcu 1:41. Rețineți că în Noul Testament complementul este absent, cu excepția Matei 5:25 și Apocalipsa 12:17, imediat după formele verbului ὀργίζεσθαι, cf. Matei 18:34; 22:7; Luca 14:21; 15:28; Efeseni 4:26; Apoc. 11:18. Fără a susține că interpretarea ὀργισθείς (această interpretare se găsește în manuscrisul grecesc D, secolul al V-lea, Cambridge; este reflectată în manuscrisele latine: a, secolul al IV-lea, Vercelli, ff2, secolul al V-lea, Paris, r1, secolul al VII-lea, Dublin) este cea originală din Marcu 1:41, trebuie menționat că interpretarea σπλαγχνασθείς nu poate fi considerată în prezent singura corectă.că în Evanghelia după Marcu formele lui σπλαγχνίζεσθαι, cu excepția lui Mc. 1:41, apar de trei ori. În toate aceste cazuri, cu excepția lui Mk. 1:41, la ei există un obiect: „Mi-a făcut milă de ei” ἐσπλαγχνίσθη ἐπ’ αὐτούς (6:34), „Mi-e milă de popor” σπλαγχνίζομαι ἐπί τον ὄχλον, „îndurare” (8:2). σπλαγχνισθεῖςἐφ' ἡμας (9:22). Obiectul verbului σπλαγχνίζεσθαι se află și în Mat. 9:36; 14:14; 15:32; 18:27; Luca 7:13. Nu există

niciun complement direct cu acest verb în Luca 10:33 și 15:20 în construcția „văzându-l, I s-a făcut milă de el” și în Matei 20:34, unde se poate presupune influența versiunii corectate a lui Marcu 1:41. Rețineți că în Noul Testament complementul este absent, cu excepția Matei 5:25 și Apocalipsa 12:17, imediat după formele verbului ὀργίζεσθαι, cf. Matei 18:34; 22:7; Luca 14:21; 15:28; Efeseni 4:26; Apoc. 11:18. Fără a susține că interpretarea ὀργισθείς (această interpretare se găsește în manuscrisul grecesc D, secolul al V-lea, Cambridge; este reflectată în manuscrisele latine: a, secolul al IV-lea, Vercelli, ff2, secolul al V-lea, Paris, r1, secolul al VII-lea, Dublin) este cea originală din Marcu 1:41, trebuie menționat că interpretarea σπλαγχνασθείς nu poate fi considerată în prezent singura corectă.

986. Cf. Lev. 13:44–46.

987. Cf. 1 Corinteni 5:11.

988. Comparați cu: 2 Regi 5:9–18.

989. Traducerea este provizorie.

990. Cf. Luca 2:32.

991. Vezi 2 Regi 5:14.

992. Cf. Romani 9:28.

993. Spus cu ironie.

994. Adică, Creatorul la crearea lumii.

995. Adică Elisei în timpul curățirii leprosului.

996. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „care”.

997. Vezi 2 Regi 5:14.

998. Vezi: Luca 5:14.

999. Vezi: Luca 5:14.

1000. Vezi Matei 5:17.

1001. Cf. Isaia 53:4.

1002. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și amabil, pe lângă asta, și bine informat”.

1003. Kroymann plasează aceste două propoziții în acest loc. În manuscris, ele se află în § 13 după cuvintele: „se va face de bunăvoie”.

1004. Interpolare conform lui Kroymann.

1005. Cf. Luca 5:17–26.

1006. Vezi: Isaia 35:2.

1007. Vezi: Isaia 35:3–4.

1008. Vezi: Luca 5:4.

1009. Vezi: Luca 5:1.

1010. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „duce departe”.

1011. Vezi: Isaia 1:18.

1012. Vezi: Mich. 7: 18–19.

1013. Vezi Iona 3:10.

1014. Vezi: 2 Samuel 12:13.

1015. Comparați cu: Z Tsar. 21:26.

1016. Comparați cu: Z Tsar. 21:1–19.

1017. Comparați cu: ZTsar. 21:29.

1018. Inserție Kroymann.

1019. Cf.: 1 Samuel 14:45. Conform Bibliei, Ionatan a fost eliberat de popor.

1020. Compară cu: 1 Samuel 14:27.

1021. Cf. Hos. 6:6; Prov. 21:3.

1022. Vezi Ezechiel 33:11.

1023. Inserție Kroymann.

1024. Inserție Kroymann.

1025. Pollux și Hercule erau considerați de obicei fiii lui Jupiter (respectiv, din Leda și Alcmena), în timp ce Castor și Iphicles erau considerați fiii soților muritori ai femeilor numite (Vezi: Ps. - Apoll. III, 10,7; II, 4,8).

1026. Cf. Isaia 7:14.

1027. Inserție Kroymann.

1028. În ereticul Valentinus, în al doilea cuaternar de eoni care curg din Abis (Βυθός) și Tăcere (Σιγή), a fost plasat Omul ('Ανθρωπος), soțul Bisericii.

1029. Vezi Dan. 7:13.

1030. Inserție Kroymann.

1031. Interpolare, conform lui Kroymann.

1032. Kroymann exclude acest pasaj din textul lui Tertulian.

1033. Kroymann exclude aceste cuvinte din textul lui Tertulian.

1034. Kroymann exclude aceste cuvinte din textul lui Tertulian.

1035. Nebucadnețar spune că înfățișarea celui de-al patrulea, umblând prin mijlocul focului împreună cu Șadrac, Meșac și Abednego, care au fost aruncați în cuptor (cf. Dan. 3:22), este „ca Fiul lui Dumnezeu” (cf. Dan. 3:91–93). Despre Fiul Omului se vorbește în Dan. 7:13; cf. Dan. 10:16.

1036. Vezi Dan. 7:13.

1037. Vezi mai sus: Adv. Marc., IV, 10.9.

1038. Vezi Dan. 7:14.

1039. Compară cu Luca 5:27–32.

1040. Vezi Matei 16:17.

1041. Cf. Isaia 51:5.

1042. Cf. Luca 5:31.

1043. Compară cu Luca 5:33–35.

1044. Corecție de Kroymann. În manuscris: „cu profetul Creatorului ca”.

1045. Vezi Isaia 40:3.

1046. Cf. Matei 3:1–2; Marcu 1:4; Luca 3:3.

1047. Cf. Matei 3:13–16; Marcu 1:9–10; Luca 3:21; Ianuarie 1:29–34.

1048. Cf. Luca 5:33.

1049. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dar.”

1050. Kroymann sugerează aici continuarea mentală a sintagmei: „atunci lucrurile ar fi stat altfel”.

1051. Compară cu Luca 5:34–35.

1052. O interpolare, conform lui Kroymann. O altă interpretare: „păstrând-o pentru circumstanțele lui Ioan”.

1053. Vezi: Psalmul 19/18:6–7.

1054. Kroymann sugerează o lacună aici: „M-a împodobit cu podoabe”. Vezi: Isaia 61:10.

1055. Vezi: Isaia 49:18.

1056. Vezi: Cântarea Cântărilor 4:8.

1057. Liban — Liban, un lanț muntos din Siria; tămâie — arbore de tămâie; tămâie.

1058. Cf. Luca 5:36–39.

1059. Corecție de Kroymann. În manuscris: „comandat”.

1060. Vezi: Ieremia 4:3.

1061. Vezi: 2 Corinteni 5:17.

1062. Vezi: Isaia 43:19.

1063. Lectură conform lui Kroymann. Conform unei alte lecturi - „astfel”: „Și totuși recunoaștem această separare astfel: prin transformare, creștere, perfecțiune, așa cum fructul este separat de sământă, deși fructul provine din sământă. Tot așa și Evanghelia este separată de Lege, izvorând din Lege, diferită de cealaltă, dar nu străină, distinctă, dar nu opusă.”

1064. Vezi: Psalmul 78/77:2.

1065. Cf. Luca 6:1–5.

1066. Kroymann sugerează o lacună aici: „ar fi fost, dacă ar fi fost raportat”. Conform unei alte interpretări a textului: „întrucât nu a fost supus discuțiilor <noua zeitate>”.

1067. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „de când”.

1068. Cf. Iosua 6:3–4.

1069. Vezi: Isaia 1:14.

1070. Conjectura lui Kroymann. Conform unei alte interpretări: „Indiferent în ce sens au fost spuse aceste cuvinte, știm că într-o astfel de situație trebuie să se procedeze la o apărare decisivă împotriva unei provocări decisive.”

1071. Reus est sabbati laesi. Cf.: Laesa majestas „majestate insultată”, adică înaltă trădare. Creștinii erau adesea acuzați de această crimă: „Fiecare creștin putea fi adus în judecată pentru încălcarea legii privind venerarea Cezarului, dar era pedepsit nu ca creștin și nu pentru creștinism, ci doar ca adversar al cultului Cezarilor, ca persoană vinovată de maiestate.” Vezi: Posnov M. E. Istoria Bisericii Creștine (înainte de divizarea Bisericilor - 1054). Bruxelles, 1964. P. 93.

1072. Compară: Luca. 6:1–5. Tertulian are asindeton.

1073. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „prevederi”.

1074. Lit.: „despre Scriptură și voință”, adică, conform lui Kroymann, o dispută despre textul Legii și intenția Legiuitorului. O astfel de dispută, conform lui Marcion, a avut loc între farisei și Hristos, care se presupune că au interpretat sofistic cuvintele Legii și nu au acționat în conformitate cu ele.

1075. În loc de Creatorul așteptat. Cf. mai jos: Adv. Marc., IV, 12,7, la sfârșit.

1076. Aici, conform lui Kroymann, există o lacună: „a nu fi plecat” (adică a nu fi urmat exemplul lui David).

1077. Compară cu: 1 Samuel 21:2–6.

1078. Cf. Exod 16:5.

1079. Trebuie menționat că, conform Canonului Apostolic 66, clericii care postesc (vorbim despre cei care respectă un post strict) sâmbăta sau duminica sunt destituiți, iar laicii sunt excomunicați. Cf.: Canonul 55 al Sinodului din Trullo

și Canonul 18 al Sinodului Local din Gangra. Singura excepție de la această regulă este postul strict din Sâmbăta Mare.

1080. Conjectura lui Kroymann. Manuscrisul folosește timpul trecut al verbului.

1081. Comparați cu: Tert. Adv. Marc., IV, 11, 6.

1082. Cf. Luca 6:7.

1083. Kroymann oferă următoarea reconstrucție: „că un alt <dumnezeu> nu a fost nicăieri propovăduit de Hristos”.

1084. Conjectura lui Kroyman. În manuscris: „El”.

1085. Vezi: Exod 20:10.

1086. Vezi: Exod 12:16.

1087. Cf. Luca 6:5.

1088. Compară cu Isaia 6:3–4.

1089. Cf. Isaia 1:14.

1090. Cf. Isaia 29:13.

1091. Compară cu: Isaia 58:13; 56:2.

1092. Vezi: Matei 5:17.

1093. Conform lui Kroymann, există aici o lacună: „prin ștergerea acestei zicale”.

1094. Cf. Gen. 2:3.

1095. Biblia nu spune că învierea copilului a avut loc în Sabat. Dimpotrivă, spune că ziua în care mama lui s-a dus la profet pe Muntele Carmel nu era Sabat (2 Regi 4:23, 25).

1096. Comparați cu: 2 Regi 4:32–37.

1097. Cf. Isaia 35:3.

1098. Cf. Luca 6:12.

1099. Vezi: Isaia 40:9.

1100. Vezi: Marcu 1:22; Matei 7:29; cf. Luca 4:32.

1101. Vezi: Isaia 52:6.

1102. Vezi: Nahum 1:15; cf.: Isa. 52:7.

1103. Vezi: Psalmul 22/21:3.

1104. Vezi: Psalmul 3:5.

1105. Compară cu Luca 6:13–16.

1106. Conjectură a lui Kroymann. În manuscris: „De ce a ales el <Hristosul lui Marcion> doisprezece apostoli și nu un alt număr, astfel încât pe această bază să nu-l pot interpreta drept Hristosul meu, prezis nu numai de cuvintele profeților, ci și de semnele faptelor?”

1107. Cf. Numeri 33:9.

1108. Cf. Exod 28:17–21.

1109. Biblia nu spune că pietrele au fost puse în Arca Legământului. Vezi Isaia 4:4–9.

1110. Vezi: Isaia 43:19.

1111. Cf. Gen. 17:5.

1112. Vezi Gen. 17:15.

1113. Adică Osea, cf.: Num. 13:17.

1114. Cf. Isaia 8:14.

1115. Compară cu Luca 6:17–19.

1116. Vezi: Psalmul 87/86:4–5.

1117. Vezi: Isaia 49:12.

1118. Vezi: Isaia 49:18.

1119. Vezi: Isaia 49:21.

1120. „Perversiunea” constă evident în faptul că Hristos este inseparabil de tradiția profeților.

1121. Vezi: Luca 6:20.

1122. Cf. Gen. 1:22.

1123. Vezi: Psalmul 45/44:2.

1124. Cf. Isaia 12:3.

1125. Vezi: Psalmul 82/81: 3–4.

1126. Vezi: Psalmul 72/71:4.

1127. Vezi: Psalmul 72/71:11.

1128. Vezi: Psalmul 9:18–19.

1129. Vezi: Isaia 3:14–15.

1130. O inserție, conform lui Kroymann.

1131. Vezi: Luca 6:21.

1132. Vezi: Isaia 5:26.

1133. Vezi: Isaia 49:10.

1134. Vezi: Isaia 65:13.

1135. Vezi: Luca 6:21.

1136. Vezi: Isaia 65:14.

1137. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Luați în considerare”.

1138. Vezi: Psalmul 126/125:5.

1139. Vezi: Isaia 61:1.

1140. Vezi: Matei 5:3; Bineînțeles, 6:20.

1141. Vezi: Isaia 61:1.

1142. Vezi: Luca 6:21.

1143. Vezi: Isaia 61:2.

1144. Vezi: Luca 6:21.

1145. Vezi: Isaia 61:3.

1146. Joaca de cuvinte: Naes si statim admissus Christus administravit.

1147. Vezi: Luca 6:22.

1148. Vezi: Isaia 51:7.

1149. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Întrucât soarta lui a fost prezisă”.

1150. Vezi: Isa. 52: 5; ROM. 2:24.

1151. Sursa citatului este necunoscută.

1152. Despre ura păgânilor față de numele creștin, vezi capitolul al treilea din Apologetica lui Tertulian.

1153. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și”.

1154. Vezi: Luca 6:23.

1155. Se folosește verbul suggillare. Mai sus, acțiunile lui Hristos față de persecutorii profeților au fost desemnate prin cuvintele suggillans („reproș”) și suggillatio („reproș”, tradus: „a reproșa”) (Tert. Adv. Marc., IV, 15, 1).

1156. Vezi: Luca 6:24.

1157. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „enormitatea construcției ambelor sisteme educaționale”.

1158. Vezi: Deuteronom 30:19.

1159. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „al său”.

1160. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „pentru ca și în această judecată să-L pot arăta pe Hristos ca aparținând Creatorului, care îmbogățește <…>”

1161. Comparați cu: 3 Regi 3:9–10.

1162. Cf. 1 Regi 3:13.

1163. Vezi: Luca 6:24.

1164. Cuvintele „Căci”, spune el, „ți-ai primit mângâierea, desigur, din bogății, din slava lor și din veniturile acestei lumi” le plasează Kroymann aici. În manuscris, acestea sunt mai jos, după cuvintele „el atribuie bogaților viciile care însoțesc bogățiile”.

1165. O altă traducere posibilă: „Dar viciile care însoțesc bogăția îndreaptă «Vai!»-ul Evangheliei asupra celor bogați.”

1166. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „desigur”.

1167. Vezi: Deuteronom 8:12–14.

1168. Vezi: Isaia 39:6; cf.: 2 Regi 20:12–17.

1169. Vezi: Ieremia 9:23–24; cf.: 1 Corinteni 1:31; 2 Corinteni 10:17.

1170. Compară cu: Isaia 3:16–25.

1171. Tertulian folosește numele lumii subterane din mitologia romană pentru a desemna lumea de dincolo. Septuaginta folosește cuvântul ςίδης.

1172. Vezi: Isaia 5:14.

1173. Vezi: Isaia 5:15.

1174. Ibidem.

1175. Vezi: Isaia 10:33–34. Traducere conform Septuagintei.

1176. Cf. Luca 6:24.

1177. Vezi: Psalmul 62/61:11.

1178. Cf. Luca 6:25.

1179. Vezi: Psalmul 49/48: 17–18.

1180. Vezi: Psalmul 62/61:11.

1181. Vezi: Amos 6:4–6.

1182. Cf. Luca 6:25.

1183. Cf. Luca 6:26.

1184. Vezi: Ieremia 17:5.

1185. Vezi Matei 23:37.

1186. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „nu l-ar privi pe Dumnezeul lor”.

1187. 1 Vezi: Luca 6:27.

1188. Vezi: Isaia 65:13.

1189. Vezi: Luca 6:27–28.

1190. Vezi: Isaia 66:5. Citat din Septuaginta.

1191. Cf. Exod 21:24.

1192. Cf. Luca 6:29; Matt. 5:39–40. Et super tunicam pallio quoque cedi. Cf. tunica propior palliost (= pallioest) „cămașa este mai aproape decât mantia” (Plaut. Trin., 1154).

1193. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Desigur, Hristos ar fi adăugat.”

1194. Vezi: Zah. 7:10.

1195. Vezi: Zah. 8:17.

1196. Vezi: Deut. 32:35; Roma. 12:19; ebr. 10:30.

1197. Rearanjament Kroymann. În manuscris: „și dinte pentru dinte, ochi pentru ochi”.

1198. Qui non modo vicem, sed etiam ultionem, etiam recordationem et re-cogitationem injuriae prohibiție. În traducerea din 1870: „care interzice nu numai toate represaliile, ci chiar și gândul răzbunător sau amintirea unei vătămări.” Tradus în 1972: „care interzice nu numai represaliile, nu doar răzbunarea, ci chiar și amintirea și amintirea vătămării.”

1199. Talio.

1200. Interpolare conform lui Kroymann.

1201. Taliones. Conjectura lui Kroymann. În manuscris, ambele cuvinte sunt la genitiv singular.

1202. Vezi: Luca 6:30.

1203. O altă traducere posibilă: „pentru ca nimeni să nu fie în nevoie, în Deuteronom ai stabilit o imagine a Creatorului pentru dătător”.

1204. Indicativ la timpul viitor.

1205. Vezi: Deuteronom 15:4.

1206. Conjunctiv prezent.

1207. Vezi: Deuteronom 15:7–8.

1208. Conform lui Kroymann, cuvântul care înseamnă „împlinit” lipsește aici.

1209. Conform lui Kroymann, există aici o lacună: „cu excepția celui care și-a iubit mai întâi aproapele”.

1210. Chiasm. Miercuri: Ps. 2:8.

1211. Vezi: Romani 9:25; cf.: Osea 2:23; 2:1.

1212. Vezi: Luca 6:31.

1213. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și ar putea”.

1214. Adică, porunca noului zeu - întrucât nu a spus dinainte ce ar trebui dorit pentru sine și pentru ceilalți - este lipsită de sens și poate fi ignorată.

1215. Cf. Romani 2:14.

1216. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<chiar dacă> a fost descoperită tocmai acum, tot a fost descoperită.” Corssen exclude ultimul cuvânt ca interpolare.

1217. Vezi: Isaia 58:7.

1218. Vezi: Ezechiel 18:7.

1219. Vezi: Exod 20:13–16.

1220. Cf. Isaia 10:23 (conform Septuagintei).

1221. Vezi: Luca 6:34.

1222. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a dat”.

1223. Vezi: Ezechiel 18:8.

1224. Vezi: Ezechiel 18:7.

1225. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „te vei întoarce”.

1226. Kroymann exclude acest cuvânt ca interpolare.

1227. Vezi: Deuteronom 24:12–13.

1228. Vezi: Deuteronom 15:2.

1229. Conform unei alte interpretări: „este mai semnificativ atunci când El interzice să i se ceară înapoi chiar și de la cel care este pe cale să o dea înapoi.”

1230. Vezi: Luca 6:35.

1231. Despre acest fel de „preexistență” vezi: C/. Protr., 6,4: „Înainte de crearea cosmosului, noi existam, fiind mai întâi născuți în Dumnezeu Însuși, pentru că eram meniți să venim la ființă.” Cf.: „El ne-a ales în El înainte de întemeierea lumii” (Efeseni 1,4).

1232. Cf. Gen. 2:24.

1233. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „doi într-unul. Am devenit din nou unul.” Conform conjecturii lui Corssen: „Și dacă Creatorul nu ar fi unit bărbatul și femeia și dacă nu ar fi oferit și fii pentru tot felul de animale, eu nu aș fi existat. Am devenit fiul lui înainte de paradis, înainte de cădere, înainte de exil, înainte ca cei doi să devină din nou unul.”

1234. Cf. Gen. 2:7.

1235. Lit.: „plăcut, dulce (suauis)”. Tertulian a tradus cuvântul grecesc χρηστός („bun, amabil”) cu un cuvânt care înseamnă „dulce” datorită următorului citat din Psalmul 19/18:11.

1236. Vezi: Luca 6:35.

1237. Vezi Matei 5:45.

1238. Inserție Kroymann.

1239. Dulciora.

1240. Vezi: Psalmul 19/18:10–11.

1241. În Luca 6:35.

1242. Vezi: Luca 6:36.

1243. Vezi: Isaia 58:7. Aici, la Tertulian, citatul biblic are o formă diferită față de cea de mai sus: Adv. Marc., IV, 16,16.

1244. Vezi: Isaia 1:17.

1245. Vezi: Osea 6:6.

1246. Vezi: Luca 6:37–38.

1247. Cf. Luca 6:39.

1248. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ei cred”.

1249. Vezi: Luca 6:40.

1250. Compară cu Luca 6:41–42.

1251. Cf. Luca 6:43.

1252. Cf. Luca 6:45.

1253. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „aici”.

1254. Conform lui Kroymann, în chestiunea plasării unui alt zeu undeva în Evanghelie.

1255. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Pe Dumnezeu”.

1256. Vezi: Luca 6:46.

1257. Ibidem.

1258. Vezi: Isaia 29:13; Matei 15:8; Marcu 7:6.

1259. Cf. Luca 7:2–9.

1260. Aici Kroymann sugerează o lacună: „El a arătat că El este Cel căruia îi revine credința lui Israel”. Conform unei alte interpretări a acestui pasaj: „spunând că o astfel de credință <El nu a găsit-o în Israel>, <El spune că o astfel de credință> trebuie să fi găsit-o în Israel”.

1261. Compară cu Luca 7:12–15.

1262. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Domnilor”.

1263. Vezi: Luca 7:16.

1264. Compară cu: Luca 7:18–23.

1265. Cf. Isaia 40:3; Matei 3:3; Marcu 1:3; Luca 3:4; Ioan 1:23.

1266. Inserție Kroymann.

1267. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ca și cum s-ar fi îndoit”.

1268. Vezi: Luca 7:19.

1269. Interpolare, conform lui Kroymann.

1270. Cf. Luca 9:7.

1271. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „de cine se distinge, adică mai mare, și anume, Domnul Însuși, a cărui venire era așteptată”.

1272. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ar fi trebuit să știe”.

1273. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „prin fapte prezise”.

1274. Inserție Kroymann.

1275. Conform unei alte interpretări: „Pe care trebuia să-l recunoască din faptele prezise, așa cum Domnul i-a anunțat lui Ioan că El urma să fie recunoscut chiar prin aceste fapte.”

1276. Cf. Luca 7:26.

1277. Vezi: Luca 7:27.

1278. Vezi: Luca 7:19.

1279. Compară cu: Luca 3:4; Isaia 40:3.

1280. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a servit celui mai mare”.

1281. Conjectură a lui Kroymann. În manuscris: „dacă vorbește despre cineva mic din umilință sau despre Sine însuși.”

1282. Vezi: Luca 7:24.

1283. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „același lucru și Creatorului”.

1284. Inserție Kroymann.

1285. Cf. Luca 7:38.

1286. Inserție Corssen.

1287. Cf. Osea 6:6.

1288. Vezi: Luca 7:50.

1289. Vezi: Habacuc 2:4.

1290. Cf. Luca 8:2–3.

1291. Vezi: Isaia 32:9.

1292. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „anul lui Dumnezeu”.

1293. Cf. Luca 8:4.

1294. Cf. Psalmul 49/48:5.

1295. Vezi: Isaia 6:9.

1296. Vezi: Luca 8:8.

1297. Interpolare.

1298. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a arătat”.

1299. Vezi: Luca 8:18.

1300. Cuvintele: „adică să nu ascultați cu urechile” se găsesc într-un singur codex.

1301. Cf. Luca 8:8.

1302. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „este numit cel mai blând zeu”. Există și o conjectură: „amenință” (spusă sarcastic).

1303. Vezi: Luca 8:18.

1304. Cf. Luca 8:16.

1305. Cf. Luca 8:17.

1306. Vezi: Matei 12:48; Bineînțeles, 8:21.

1307. Cf. Luca 8:20.

1308. Vezi: Luca 10:25.

1309. Vezi: Matei 16:1; Lit. 8:11; cf. Ls. 11:16. Problema taxelor se află în Matei 22:15–18; Marcu 12:13–15; Marcu 20:20–23.

1310. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „numărătoare”.

1311. Compară cu: Luca 7:16; Matei 21:46.

1312. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „sub ispită”.

1313. Consul în anul 19 î.Hr. A fost proconsul în Africa (Tertulian îl menționează în De pal., 1,2), legat al Siriei în perioada 9-6 î.Hr. Josephus Flavius a scris despre el de mai multe ori în „Antichitățile iudaice”.

1314. Cf. Luca 2:1.

1315. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „nu era durabilă”.

1316. Interpolare, conform lui Kroymann.

1317. Cf. Marcu 3:31.

1318. Kroymann oferă următoarea interpretare: „Căci El, având pe deplin dreptate să fie indignat de faptul că, în timp ce străinii dinăuntru îi ascultau cu atenție fiecare cuvânt, afară stăteau oameni atât de apropiați și, în plus, Îl smulgeau de la sarcina solemnă, nu a negat atât de mult <nașterea Sa>, cât a renunțat la <rudele Sale>.”

1319. Să nu ne mirăm că primul autor creștin latin, în ale cărui opere există multe alte afirmații eronate (de exemplu, despre corporalitatea lui Dumnezeu, despre supunerea Fiului etc.), scrie într-un mod similar despre Maica Domnului.

1320. Vezi: Matei 12:48, 50; Bineînțeles, 8:21.

1321. Kroymann plasează această sintagmă aici. În manuscris este mai jos, după cuvintele: „un discipol vrednic”.

1322. Compară cu: Matei 10:37; 14:26.

1323. Compară cu: Luca 8:24–25.

1324. Cf. Exod 14:16,21–22.

1325. Cf. Exod 14:26–28.

1326. Cf. Exod 14:21. Septuaginta menționează și vântul de sud.

1327. Cf. Iosua 14:1–9:51.

1328. Cf. Iosua 3:7–17. Kroymann, pe baza a 2 Regi 2:14 (luând în considerare Iosua 3:15–17), oferă următoarea corecție a acestui pasaj corupt: „Citiți, dacă doriți, și despre cum mantia (adică mantaua) lui Ilie a devenit o sabie pentru a despărți apele Iordanului în timpul traversării <profetului peste acest râu>, al cărui atac și fugă pentru a sta nemișcat în timpul trecerii profeților, desigur, l-a învățat și pe Isus <Navin>.”

1329. Compară cu: Luca 8:22–25.

1330. Vezi: Psalmul 29/28:3.

1331. Vezi: Hab. 3:10, conform Septuagintei.

1332. Vezi: Naum 1:4.

1333. Cf. Luca 8:30.

1334. Compară cu: 1 Corinteni 15:26.

1335. Cf. Luca 8:31.

1336. Demoni. În Tertulian, Anacoluth.

1337. Aici Kroymann sugerează o lacună: „ar fi fost necesar pentru <ea>”. O traducere din manuscris ar putea arăta astfel: „ceea ce Domnul este conștient ar fi devenit deja cunoscut tuturor slujitorilor din aceeași lume și în limitele firmamentului, unde divinitatea străină a început să locuiască”.

1338. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „în măsura în care ea nu exista, demonii nu cunoșteau pe nimeni altcineva decât pe Hristos, Dumnezeul lor”.

1339. Punctuație conform lui Kroymann. Conform manuscrisului: „Căci nu ar cere de la altul ceea ce își aminteau că ar trebui să ceară de la Creator.”

1340. Compară cu Luca 8:32–33.

1341. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Isus Judecătorul și Fiul lui Dumnezeu Răzbunătorul”.

1342. Compară cu Luca 8:43–44.

1343. Vezi: Luca 8:45.

1344. Ibidem.

1345. Vezi: Luca 8:46.

1346. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a testa”.

1347. Adăugire de Kroymann.

1348. Vezi: Gen. 3:9.

1349. Cf. Lev. 15:19–24.

1350. Vezi: Luca 8:48.

1351. Inserție Kroymann.

1352. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „la urma urmei”.

1353. Vezi: Hos. 6: 6; cf.: Prov. 21:3.

1354. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „în Hristos, ca și cum”.

1355. Cf. Levitic 12:4–6.

1356. 1 Tertulian uită următoarele cuvinte din Biblie: Lev. 15:25-27.

1357. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ea a suferit de o sângerare din cauza unei boli, pentru <oprirea> căreia <…>”.

1358. Vezi: Isaia 7:9.

1359. Cf. Luca 8:44.

1360. Cf. Luca 9:1–2.

1361. Cf. Luca 9:3.

1362. Cf. Psalmul 147/146:9, Iov 38:41.

1363. 4 miercuri. OK. 12:27–28.

1364. Cf. Deuteronom 25:4.

1365. Cf. Luca 10:7.

1366. Cf. Luca 9:5.

1367. Cf. Luca 9:7–8.

1368. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a înviat”.

1369. Compară cu: Luca 9:10–17.

1370. Cf. Exod 16:35.

1371. Cf. Luca 9:14.

1372. Cf. Exod 12:37.

1373. Comparați cu: 3 Regi 17:7–16.

1374. Cf. 2 Regi 4:42.

1375. Vezi 2 Regi 4:43–44.

1376. Cf. Luca 9:13.

1377. Cf. Luca 9:20.

1378. Cf. Luca 9:21.

1379. Cf. Luca 9:22.

1380. Vezi: Luca 9:24.

1381. Vezi Dan. 3:92.

1382. Vezi: Isaia 57:1.

1383. Kroymann sugerează o lacună aici: „Dar moartea este și glorioasă”, spune David. Manuscrisul spune: „decât persecuția sfinților Săi”.

1384. Vezi: Psalmul 116:15/115:6.

1385. Cf. Luca 9:24.

1386. Vezi: Luca 9:26.

1387. Kroymann sugerează o lacună aici: „Astfel, Hristos este și al meu”.

1388. A ridiculiza.

1389. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și”.

1390. Cf. Gal. 3:13.

1391. Cf. Luca 9:26.

1392. Vezi: Psalmul 8:6.

1393. Vezi: Psalmul 22/21:7.

1394. Cf. Psalmul 53:5.

1395. Cf. Gen. 1:26.

1396. Cf. Ezechiel 20:32.

1397. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „La urma urmei”.

1398. Cf. Luca 9:30.

1399. Vezi: Luca 9:35.

1400. Vezi Luca 9:31.

1401. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Deci în”.

1402. Inserție Kroymann.

1403. Principal - funcționarul superior dintr-un oraș municipal.

1404. Consummator novi. Miercuri: Mal. 4: 5–6; Matt. 11:14; BINE. 1:17; Tert. De an., 35, 5–6.

1405. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „din cauza inseparabilității <lor> de El”.

1406. Vezi: Luca 9:33.

1407. Citat din Luca 9:33, la care se refereau marcioniții.

1408. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „întunecat de forță. Divin, deși avem o dispută cu clarvăzători în această privință.”

1409. Interpolare, conform lui Kroymann.

1410. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ar fi spus”.

1411. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „nu știe”.

1412. Vezi: Marcu 8:29; Matei 16:16; Luca 9:20.

1413. Cf. Luca 9:28.

1414. Vezi: Deuteronom 19:15.

1415. Cf. Exod 19:16–20.

1416. Cf. Exod 19:16; Luca 9:34.

1417. Kroymann evidențiază aici parantezele.

1418. Vezi: Psalmul 2:7.

1419. Vezi: Isaia 50:10.

1420. Vezi: Luca 9:35.

1421. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „implicit”.

1422. Vezi: Luca 9:35.

1423. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Ascultați, așadar, pe Cel despre Care”.

1424. Vezi: Deut. 18:15; Faptele Apostolilor 3:22.

1425. Vezi: Faptele Apostolilor 3:23; Deuteronom 18:19.

1426. Inserție Kroymann.

1427. Vezi: Isaia 50:10.

1428. Vezi: Isaia 44:26.

1429. Vezi: Luca 9:35.

1430. Vezi: Isaia 63:9. Citat din Septuaginta.

1431. Vezi Matei 5:17.

1432. Vezi: Luca 9:35.

1433. Excidi mente. Vezi: Hab. 3:2. Citatul este din Septuaginta, unde forma ἐξέστην este folosită de la verbul ἐξίστασθαι (ἐξ–ίσιασθαι). Cuvântul στάσις „a sta în picioare”, din care se formează latinescul exstasis prin prefixare, este un derivat al verbului ϊστασθαι. Citatul de către Tertulian (autorul unei întregi lucrări dedicate extazului, care, din păcate, nu a ajuns până la noi) în capitolul care tratează extazul (Adv. Marc., IV, 22,4), a unui pasaj cu un cuvânt cu aceeași rădăcină nu pare a fi întâmplător.

1434. Vezi: Hab. 3:2. Citat din Septuaginta.

1435. Compară cu: Zah. 4:3, 11–12.

1436. Vezi: Zah. 4:14. Citat din Septuaginta.

1437. Vezi: Habacuc 3:3.

1438. Cf. Luca 9:34.

1439. Vezi: Hab. 3:4.

1440. Vezi Luca 9:29.

1441. Vezi: Exod 33:13.

1442. Vezi: Exod 33:20.

1443. Vezi: Exod 33:17.

1444. Vezi: Exod 33:18.

1445. Cf. Luca 9:30–31. Cuvintele despre conversația lui Hristos cu profeții din Vechiul Testament au fost excluse din Evanghelie de către Marcion.

1446. Vezi: Luca 9:32.

1447. „cu el”, spune el, „nu «despărțit de El»” - parantează.

1448. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „spre glorie”.

1449. Cf. Ex. 34:29–30. Observ că Tertulian, urmând Septuaginta, nu face aici greșeala făcută mai târziu de Fericitul Ieronim, care a tradus cuvintele Pentateuhului, „și Moise nu știa că pielea feței lui strălucea [qaran]” {Ex. 34:29) astfel: „et ignorabat quod comuta esset facies sua” („și nu știa că fața lui era cu coarne”). Acest lucru se explică prin faptul că verbul лр [qm] în forma Qal avea sensul de „a emite raze”, iar în forma Hifil – „a arăta (a crește) coarne” (vezi: Ps. 69/68:32).

1450. Vezi: Luca 9:41.

1451. Cf.: „Cine ești? De unde ești?” este o formulă homerică. Vezi, de exemplu: OcL XIX 105.

1452. Conjectură a lui Kroymann (cf. Luca 12:42). În manuscris: „venind” (cf. Luca 7:19).

1453. Referitor la citatul de mai sus, A. d'Ales notează că această fabulă este menționată doar aici. Vezi: Ales A., de. Tertullien helleniste//Revue des etudes grecques. 1937. Vol. 50. P. 333. Tertulian se referă la imaginile esopiene doar în locul indicat și în Adv. Val. (12.4), unde apare „ciocul lui Esop”. Aceasta se referă la fabula lui Esop (101) „Ciocul și păsările”, în care ciocul, pentru ca Zeus să o aleagă rege peste păsări, a ridicat penele altor oameni și s-a împodobit cu ele. De ambele ori, personajele esopiene sunt folosite pentru a-l ridiculiza pe ereticul Hristos. Este posibil ca apologetul să fi fost familiarizat cu adaptări ale fabulelor lui Esop, similare cu cele conținute în satirele lui Ennius și ale altor satirici romani.

1454. Vezi: Luca 9:41.

1455. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „venind”.

1456. Interpolare, conform lui Kroymann.

1457. Cf. Luca 9:46–48.

1458. Comparați cu: 2 Regi 2:23–24.

1459. Cf. Exod 1:20.

1460. Cf. Exod 1:17.

1461. Cf. Exod 1:15–16.

1462. Cf. Gen. 1:28.

1463. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a promis <cu această> binecuvântare și rodul căsătoriei însăși”.

1464. Cf. 2 Regi 1:9–12, unde însă nu se spune nimic despre profetul fals.

1465. Compară cu: Luca 9:51–56.

1466. Introducere de Kroymann.

1467. Vezi: Isaia 42:2–3; Matei 12:19–20.

1468. Comparați cu: 3 Regi. 19:12.

1469. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dumnezeu”.

1470. Compară cu: Luca 9:57–58.

1471. Vezi: Luca 9:57.

1472. Vezi: Luca 9:59.

1473. Vezi: Luca 9:60.

1474. Introducere de Kroymann.

1475. Vezi: Levitic 21:11.

1476. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „acolo”.

1477. Cf. Numeri 6:6–7.

1478. Aceasta se referă la bărbatul din Luca 9:59–60.

1479. Compară cu: Luca 9:61–62.

1480. Cf. Gen. 19:17.

1481. Miercuri: Luca 10: 1.

1482. Cf. Ex. 15:27; Num. 33:9.

1483. Cf. Exod 12:34–36.

1484. Miercuri. Luca 10:4; Matei 10:10.

1485. Miercuri: Luca 10: 1.

1486. Miercuri: Luca 10:4.

1487. Cf. Deuteronom 29:5.

1488. Cf. Luca 10:4.

1489. Vezi 2 Regi 4:29.

1490. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Tot așa și Domnul, că...”.

1491. Cf. Luca 10:5.

1492. Cf. 2 Regi 4:26.

1493. Vezi: Luca 10:7.

1494. Vezi: Deuteronom 25:4.

1495. Cf. Exod 12:34–36.

1496. Cf. Exod 1:11–14.

1497. Aici Kroymann sugerează o lacună: „și spre distrugerea celor care nu au acceptat-o”.

1498. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „de el. Se ține de.”

1499. Cf. Luca 10:11.

1500. Miercuri: Deuteronom 23:3–4; Numeri 22:3–6.

1501. Vezi: 1 Samuel 8:7.

1502. Cf.: Luca 10:19.

1503. Cf. Isaia 11:8–9.

1504. Cf. Gen. 3:1–5.

1505. Vezi: Psalmul 91/90:13.

1506. Vezi: Isaia 27:1.

1507. Vezi: Isaia 35:8–9.

1508. Vezi: Is. 35:3 — invalescite, manus dimissae et genua resoluta. Mai sus, Adv. Marc., IV, 10, 1, acest citat biblic are o formă puțin diferită: convalescite, manus dimissae et genua dissoluta.

1509. Vezi: Isaia 35:5–6.

1510. Vedeți Luca 10:19.

1511. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „unui zeu necunoscut, considerat acum cunoscut”.

1512. Vezi: Isaia 7:9.

1513. Cf. Romani 1:20.

1514. Compară cu: Tert. De an., 3.1; Tert. Adv. Herm., 8.3.

1515. Cf. Exod 20:5.

1516. Vezi: Isaia 29:14.

1517. Vezi: Isaia 45:3.

1518. Vezi: Isaia 44:25.

1519. Vezi: Isaia 49:6.

1520. Vezi Luca 10:22.

1521. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „venind”.

1522. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „are”.

1523. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „al său, care este «totul»”.

1524. Vezi: Matei 11:27.

1525. Interpolare.

1526. Vezi Luca 10:22.

1527. Miercuri. Roma. 1:19–20.

1528. Vezi Isaia 1:3.

1529. Vezi Isaia 55:5 (?)

1530. Vezi Isaia 40:15.

1531. Cf. Isaia 1:8.

1532. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „iluminare”.

1533. Cf. Isaia 49:6.

1534. Vezi: Luca 10:23–24.

1535. Cuvintele „dacă nu ar fi fost vrednici să vadă ceea ce nu preziseseră niciodată?”, Kroymann le plasează aici. În manuscris, acestea sunt mai jos, după cuvintele: „[ceea ce alții, pe bună dreptate, nu au putut vedea]”.

1536. Interpolare, conform lui Kroymann.

1537. Corssen reconstruiește textul astfel: „Care a fost fericirea celor (adică a ucenicilor) care au văzut apoi ceea ce alții (adică profeții) nu au putut vedea corect, din moment ce nu au atins viziunea a ceea ce nu a fost niciodată prezis, cu excepția cazului în care aceștia erau cei care puteau vedea faptele Dumnezeului lor, dar nu le vedeau, chiar dacă le-au prezis?”

1538. Vezi: Isaia 29:14.

1539. Vezi: Luca 10:25.

1540. Cf. Exod 20:12.

1541. Vezi: Luca 10:27; Deuteronom 6:5.

1542. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „despre legea vieții”.

1543. Kroymann sugerează o lacună aici: „îndoielnic”.

1544. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „atinge”.

1545. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „al tău”.

1546. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „întrucât trebuie folosite aceleași cerințe ale ambelor vieți”.

1547. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „este necesar ca Hristos să acorde și ceea ce ne învață Creatorul: să-L iubim”.

1548. Adică creștini ortodocși.

1549. Miercuri: Luca 11: 1.

1550. Ibidem.

1551. Cf. Luca 11:2.

1552. În textul Evangheliei, denaturat de Marcion, se aflau cuvintele: „Duhul Tău Sfânt să vină peste noi și să ne curățească”.

1553. Cf. 1 Corinteni 2:12.

1554. Compară cu: Ps. 104/103:4; Tert. Adv. Marc., II, 8.2; III, 9, 7.

1555. Cf. Gen. 1:2.

1556. Cf. Luca 11:2.

1557. Miercuri, de exemplu: Ps. 24/23: 7–10.

1558. 2 Cf. Prov. 21:1.

1559. Cf. Luca 11:3.

1560. Miercuri: Prem. 16:20.

1561. Cf. Luca 11:4.

1562. Ibidem.

1563. Cf. Gen. 3:14.

1564. Cf. Luca 11:9.

1565. Cf. Luca 11:10.

1566. Cf. Isaia 29:14, Iov 17:4.

1567. Cf. Luca 11:5–8.

1568. Cf. Luca 11:7.

1569. Cf. Luca 11:5.

1570. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Creatorul este cel care a încuiat ușa.”

1571. 3 Inserare de Kroymann.

1572. Conform uneia dintre presupuneri: „Cine a încuiat-o mai întâi în fața păgânilor, la care evreii bătuseră mai întâi.”

1573. Compară cu: Luca 11:11–13.

1574. Cf. Exod 16:13–31.

1575. Se folosește grecismul din ortigometra Septuaginta. Cf. Numeri 11:31–32.

1576. Cf. Luca 11:11.

1577. Cf. Luca 11:12.

1578. Cf. Luca 11:13.

1579. Cf. Luca 11:14.

1580. Cf. Isaia 29:18.

1581. Lit.: „în Belzebul”. Cf.: ἐν Βεελζεβούλ (Luca 11:15). Despre utilizarea prepoziției ἐν (în latină în) „în” în Biblie, vezi nota către Adv. Marc., II, 19,1.

1582. Vezi: Luca 11:19.

1583. Cf. Luca 11:18.

1584. Vezi: Luca 11:20.

1585. Cf. Exod 7:11.

1586. Vezi: Exod 8:19.

1587. Paranteză a lui Kroymann. Altfel: „degetul lui Dumnezeu este ceea ce trebuia să semnifice micul, care este însă excepțional de puternic.”

1588. Vezi: Luca 11:21–22.

1589. Cf. Gen. 3:19.

1590. Cf. Luca 11:27.

1591. Vezi: Luca 11:28.

1592. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Căci”.

1593. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „El își respinsese anterior mama sau frații în acest fel.”

1594. Compară cu: Luca 8:21; Matei 12:48–50.

1595. Cf. Luca 6:30.

1596. Cf. Luca 11:29.

1597. Miercuri: Luca 11:33.

1598. Cf. Luca 6:28.

1599. Compară cu: Luca 11:42–52.

1600. Inserție Kroymann.

1601. Compară cu Luca 11:37–38.

1602. Inserare de Kroymann.

1603. Vezi: Luca 11:39–40.

1604. Cf. Hos. 6:6; Prov. 21:3.

1605. Vezi Luca 11:42.

1606. Vezi: Deuteronom 6:5.

1607. Cf. Luca 11:43.

1608. Cf. Isaia 1:10.

1609. Cf. Psalmul 118/117:9.

1610. Vezi Ieremia 17:5.

1611. Introducere de Kroymann.

1612. Vezi Luca 11:46.

1613. Vezi: Matei 15:9; cf.: Isaia 29:13. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: învățătură <ca> poruncile doctrinei oamenilor.”

1614. Cf. Isaia 5:8.

1615. Conjectura lui Kroymann. Cf.: Isaia 3:15. În manuscris: „chemând poporul”.

1616. Vezi: Isaia 10:2.

1617. Vezi: Amos 6:1 (?).

1618. Vezi: Isaia 3:12.

1619. 1 Cf. Luca 11:47.

1620. Vezi Luca 11:48.

1621. Cf. Exod 20:5.

1622. Vezi Luca 11:52.

1623. Vezi Isaia 7:9.

1624. Miercuri Coloseni 2:22; Isaia 29:13.

1625. Cf. Isaia 29:13.

1626. Vezi: Luca 12:1.

1627. Conjectura lui Kroymann. Conform lecturii manuscrisului: „și nu în raport cu altul, în raport cu care ipocrizia ar fi permisă”.

1628. Inserare de Kroymann.

1629. Vezi Luca 11:52.

1630. Cf. Luca 12:2.

1631. Vezi: Matei 12:24.

1632. Vezi Luca 12:3.

1633. Vezi: Luca 12:4.

1634. Vezi: Isaia 57:1.

1635. Silence: Luca 12: 5.

1636. Corecție de Kroymann. În manuscris: „va fi ucis înaintea poporului”.

1637. Cf. Luca 12:4.

1638. Vezi: Luca 12:9.

1639. Introducere de Kroymann.

1640. Cf.: Luca 12: I.

1641. Vezi: Yak. 12: 12.

1642. Cf. Numeri 22:1–6.

1643. Cf. Num. 23:7–10, 18–24; 24:1–9, 15–24.

1644. Cf. Num. 22: 7–8, 15–19, 36–38.

1645. Vezi: Exod 2: 13–14.

1646. Compară cu: Luca 12:13–14.

1647. Vezi: Luca 12:14.

1648. Adică Moise, cf. Exod 2:14.

1649. Cf. Psalmul 113/112:7.

1650. Miercuri: Luca 12: 16–19.

1651. Vezi: Luca 12:20.

1652. Inserare de Kroymann.

1653. Compară cu: Isaia 39:2, 5–7.

1654. Cf. Luca 12:22.

1655. Cf. Luca 12:23.

1656. Cf. Luca 12:24.

1657. Cf. Luca 12:27.

1658. Cf. Luca 12:28.

1659. Vezi: Luca 12:30.

1660. Ibidem.

1661. Punctuația lui Kroymann. Conform manuscrisului: „Dacă <Hristosul lui Marcion> indică spre Creatorul lor.”

1662. Inserare de Kroymann.

1663. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „știe”.

1664. Compară cu: Tert. Adv. Marc., IV, 29.2.

1665. Vezi: Luca 12:31.

1666. Miercuri: Luca 12: 36 de cuvinte.

1667. Adică derivarea unei corespondențe complete între imaginea conținută în ele și prototipul său.

1668. Cf. Luca 12:36–37.

1669. Cf. Luca 12:35.

1670. Vezi Luca 12:36.

1671. Cf. Luca 12:39.

1672. Vezi Luca 12:40.

1673. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Creatorul”.

1674. Compară cu: Luca 12:41–46.

1675. Inserție de Kroymann.

1676. Pun: temperare tentant.

1677. Comparați cu: Luca 12:47–48.

1678. Compară cu: Luca 9:54–55.

1679. Cf. Gen. 19:24.

1680. Inserare de Kroymann.

1681. Vezi: Ps. 97/96: 3.

1682. Vezi: Osea 8:14.

1683. Vezi: Ieremia 4:4; cf.: 21:12.

1684. Interpolare, conform lui Kroymann.

1685. Conform unei alte interpretări sugerate de editori: „Când a ars Sodoma și Gomora cu o ploaie de foc, când s-a cântat: Focul va merge înaintea Lui și va arde pe dușmanii Lui, când a amenințat prin Osea: Voi trimite foc peste cetățile lui Iuda sau prin Isaia: Foc se aprinde din indignarea Mea - El, poate, nu minte. Dacă El nu este Cel care Și-a scos glasul din rugul de mărăcini, care ardea și el, uită-te la ce înțelegere a focului te trezești că insisti.”

1686. Vezi: Luca 12:51.

1687. Cf. Matei 10:34. Aici Tertulian îi atribuie lui Marcion o corecție pe care acesta nu a făcut-o.

1688. Inserare de Kroymann.

1689. Vezi: Luca 12:52–53.

1690. Cf. Mhh. 7:6.

1691. Vezi: Luca 12:56.

1692. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „despre ei”.

1693. Cf. Luca 12:57.

1694. 3 Vezi: Ezechiel 8:16.

1695. Vezi: Ieremia 22:3.

1696. Vezi: Isaia 1:17.

1697. Cf. Isaia 5:7.

1698. Compară cu: Luca 12:58–59.

1699. Vezi: Luca 13:15.

1700. Cf. Exod 12:1 b, conform Septuagintei.

1701. Sămânța de muștar este menționată de cinci ori în Noul Testament. De trei ori este asemănată cu Împărăția Cerurilor/Împărăția lui Dumnezeu (Matei 13:31; Marcu 4:31; Luca 13:19), iar de două ori credința este descrisă ca o sămânță de muștar (Matei 17:20; Luca 17:6).

1702. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „de când”.

1703. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Creatorul”.

1704. Spus cu ironie.

1705. Vezi Luca 13:21.

1706. Cf. Exod 12:15, 17–20.

1707. Clibanus, cf.: κλίβανος (Λίφ. 6:30, Ακ. 12:28). Drojdia, sarea și cuptorul de coacere a pâinii sunt menționate în același context de către medicul grec din secolul al II-lea după Galen î.Hr. (Galenus. De victu attenuante, 32, 7).

1708. Kroymann a plasat această propoziție aici. În manuscris se află la sfârșitul § 2 după cuvintele „cu excepția Creatorului”.

1709. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „expulzează”.

1710. Vezi: Luca 13:25.

1711. Vezi: Luca 13:25.

1712. Vezi: Luca 13:25.

1713. Vezi Luca 13:26.

1714. Interpolare, conform lui Kroymann.

1715. Vezi: Luca 13:27.

1716. Vezi: Luca 13:28.

1717. Denaturarea de către Marcion a cuvintelor din Luca 13:28.

1718. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „acolo”.

1719. Miercuri, 14:12–14.

1720. Vezi Isaia 58:7.

1721. Cf. Luca 14:1.

1722. Cf. Isaia 1:23.

1723. Miercuri, 14: 16–24.

1724. Vezi Luca 14:16.

1725. Vezi Luca 14:17.

1726. Comparați cu: Luca 14:18–20.

1727. Vezi: Exod 32:1.

1728. Cf. Isaia 6:9.

1729. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Pe Domnul”.

1730. Vezi: Ieremia 7:23.

1731. Vezi: Ieremia 7:24.

1732. Vezi: Luca 14:18–20.

1733. Vezi: Ieremia 7:25–26.

1734. Vezi Luca 14:21.

1735. Vezi: Ieremia 2:31.

1736. Vezi Luca 14:23.

1737. Vezi: Deuteronom 32:20–21.

1738. Conjectura lui Semlerus. În manuscris: „a cărui speranță o poartă evreii”. Corssen: „a cărui masă o disprețuiesc evreii”.

1739. Vezi Luca 14:24.

1740. Vezi Isaia 1:8.

1741. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Atunci când se enumeră aceste evenimente, corespunzătoare decretelor și predicțiilor Creatorului,...”

1742. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „pentru asta”.

1743. Interpolare, conform lui Kroymann.

1744. Vezi Luca 15:4,8.

1745. Cf. Luca 15:5–7, 9–10. Modul în care Tertulian tratează parabola oii pierdute în Scorpiacum este curios: „Dumnezeu a prevăzut dinainte <…> slăbiciunile firii omenești, uneltirile vrăjmașului, înșelăciunea <a înfățișării exterioare> a lucrurilor, cursele veacului, precum și pericolele la care trebuie expusă credința după botez și pe foarte mulții care vor pieri din nou după mântuire, după ce și-au murdărit haina de nuntă (cf. Matei 22:1–14), după ce nu au dat untdelemn pentru lămpile lor (cf. Matei 25:1–13), care trebuie căutați pe munți și în râpe împădurite și cărați înapoi pe umerii oamenilor (qui requirendi per monies et saltus, et humeris essent reportandi)” {Tert. Scorp., 5:9). Pe de o parte, aluzia la parabola în cauză indică spre munți, nu spre deșert; cf.: „Dacă un om are o sută de oi și una din ele se pierde, nu lasă el pe cele nouăzeci și nouă în munți (in montibus) și se duce să caute pe cea pierdută?” {Matei 18:12); „Care

dintre voi, dacă are o sută de oi și pierde una din ele, nu lasă pe cele nouăzeci și nouă în pustie (in deserto) și se duce după cea pierdută până o găsește?” (Luca 15:4). Pe de altă parte, parabola vorbește despre cel care găsește oaia și o pune pe umeri (imponit in umeros suos) (Luca 15:5), ceea ce nu este menționat în Matei 18:10-14. Mai mult, la Tertulian se caută oaia pierdută în munți și nu se lasă pe celelalte. În cele din urmă, autorul latin folosește „râpe împădurite” (saltus). Când încercăm să interpretăm fragmentul din Scorpiacus, ne confruntăm cu două întrebări: 1) de ce munții, locul unde drepții care nu s-au abătut de la calea cea dreaptă, devin locul unde stau păcătoșii rătăciți în Tertulian; 2) de ce apar râpe împădurite alături de munții din parabola lui Matei (18:12)? Cel mai simplu răspuns ar fi următorul: Tertulian, care nu era cunoscut pentru acuratețea sa nici măcar atunci când cita, își putea permite să facă abateri semnificative de la sursă în aluzia sa. Totuși, întrucât aceste abateri sunt o manifestare a unei anumite tendințe, vom încerca să o explicăm. Vorbim despre acordarea munților împăduriți (mai mult, menționarea munților poate fi pur și simplu un omagiu adus tradiției evanghelice) statutului unei anumite „țări îndepărtate”, unde fiul risipitor și-a risipit averea, trăind desfrânat (Luca 15:13). Trebuie menționat că Tertulian nu a fost în întregime independent în modificarea textului Noului Testament. Mai mult, el a acționat ca un fel de corector al lui Hristos, care a împrumutat imaginea oii pierdute de la profetul Ieremia: „Poporul Meu a ajuns oi pierdute; păstorii lor le-au alungat din cale, le-au dus la munți; din munți s-au dus în dealuri, și-au uitat patul” (Ieremia 50:6, în Septuaginta - 27:6; cf.: „Duceți-vă mai degrabă la oile pierdute ale casei lui Israel”, Matei 10:6). Să spunem de la bun început că Tertulian nu putea folosi doar textul lui Ieremia. Nu se vorbește acolo despre purtarea pe umeri a oilor pierdute. (Isaia 40:11 spune că Dumnezeu „va aduna mieii în mâna Lui și va mângâia pe cele însărcinate”; există și o variantă: „și le va purta la sânul Lui”). Este curios că imaginea „bunului păstor” care poartă o oaie pe umeri a existat și la păgâni și a fost întruchipată într-o statuie celebră.Prin urmare, se poate argumenta că fragmentul de la Scorpiacum analizat combină informații nu din două, ci din trei texte biblice: Matei 18:12 (despre munți), Luca 15:13 (despre a fi purtat pe umeri), Ieremia 50:6 (despre munți și despre deal ca loc de rătăcire). Este posibil, totuși, ca Tertulian să fi completat Luca 15:13 direct din Ieremia 50:6 (fără a face referire la Matei 18:12). În acest caz, scriitorul cartaginez a înlocuit dealul cu o defileu (sau pădure) împădurită. Ni se pare probabil că tendința menționată mai sus de a transforma pădurea într-un loc unde domnește răul (deșertul ar putea fi, de altfel, considerat și un loc similar, vezi, de exemplu, ispita lui Hristos în deșert, Matei 4:1; Marcu 1:13; Luca 4:1-2) poate fi explicată prin preferințele personale ale lui Tertulian, care probabil au fost influențate și de textele Vechiului Testament. Să luăm în considerare acele locuri din operele sale în care sunt folosite alte cuvinte cu un sens similar: silva „pădure”, lucus „dumbravă sacră; pădure”. Silva. 1.0 Mulțimea de oameni sfâșiați de fiare sălbatice în păduri (in silvis suis) este descrisă în Epistola „Către martiri” (Tert. Ad mart., 6:1). 2. Faptul că din sămânța crucii, venerată involuntar de păgâni ca bază a idolilor, cresc păduri de statui (simulacrorum silvae), este relatat în prima carte „Către păgâni” (Tert. Ad nat., 1,12,13). 3. El numește superstițiile romane o pădure care trebuie tăiată (silva

caedenda) {Tert. Ad nat., II, 9, 2). 4. Imaginea „vechilor desișuri de legi neglijate (veterem et squalentem silvam legum), tăiate și doborâte cu noile topoare ale decretelor și edictelor imperiale” este folosită de el în „Apologetică” {Tert. Apol., 4,7). 5. „Desișurile gnostice (silvas)” sunt menționate în tratatul împotriva valentinienilor {Tep. Adv. Val., 39, 2). 6. În tratatul său Despre suflet, Tertulian recunoaște: „Nu sunt ignorant de abundența (lit.: pădurea) de material pe această temă pe care o au filosofii (nec ignoro quanta sit silva materiae istius apud philosophos), dacă luăm în considerare și numărul comentatorilor lor” {Tert. De an., 2, 6). 7. În aceeași lucrare, pădurea este asociată cu păgânii: „Platon, trebuie să ne gândim, a fost singurul dintr-o pădure atât de mare (in tanta gentium silva) de păgâni, într-o pajiște atât de vastă de înțelepți, care a uitat și ideile, dar și le-a ținut minte” {Tert. De an., 24,11). 8. Acolo, pădurea apare ca un exemplu de natură sălbatică, terifiantă: „Totul este deja accesibil, totul este cunoscut, roadele activității umane sunt vizibile pretutindeni, moșii încântătoare au alungat din memorie imaginea pustiurilor odinioară notorii, terenurile arabile au subjugat pădurile (silvas arva domuerunt), animalele au pus pe fugă animalele sălbatice, nisipurile sunt semănate, stâncile sunt acoperite cu plantații, mlaștinile sunt drenate, sunt mai multe orașe decât erau înainte colibe. Nici măcar insulele nu mai inspiră groază, iar vârfurile munților nu mai înspăimântă; peste tot sunt case, peste tot oameni, peste tot statul, peste tot viața” (Tert. De an., 30,3). 9. Acolo, pădurea este considerată cel mai frecvent loc pentru crime: „Ce credeți că va fi sufletul unui criminal? Un fel de animal, presupun, destinat unei măcelării și unei piețe de carne,„pentru ca sufletul să fie măcelărit în același fel, căci s-a măcelărit pe sine și în același fel a fost jupuit, căci s-a jefuit pe sine și în același fel a fost mâncat, căci a făcut un ospăț pentru fiarele celor pe care i-a ucis în păduri și în locuri pustii (quos in silvis et aviis trucidaverit)” {Tert. De an., 33,3). 10. Insistând în tratatul „Despre Coroană” asupra necesității de a evita idolatria, Tertulian apelează la exemplul unei păduri în care sunt ascunși numeroși spini {Tert. De cor., 10, 7). 11. În tratatul „Despre încurajarea castității”, pădurea se dovedește a fi un simbol al antichității Vechiului Testament, care trebuie depășită: „De aceea plantează o pădure și o lasă să crească, ca să o poată tăia la vremea potrivită. «Vechea instituție era o pădure (silva erit vetus dispositio), care este tăiată după noua Evanghelie, în care chiar și securea este pusă la rădăcina copacului» (Ter. De ex., 6,3). 12. În tratatul Împotriva lui Praxeas, pădurea apare din nou în același context cu ereticii: „Într-adevăr, deoarece puțin se poate găsi în pădurea (nam quia pauca sunt quae in silva inveniri pos–sunt) <a ereticilor>, ei apără puținul în ciuda multor lucruri și acceptă cel de mai târziu în locul celui de mai devreme” (Tert. Adv. Prax., 20). 13. În tratatul Despre modestie, pădurea apare din nou ca locul cel mai potrivit pentru crimă: „Căci nu contează dacă un om atacă pe altul” mireasa bărbatului sau văduva lui, din moment ce nu este soția lui; „Cât despre loc, nu contează dacă modestia este mortificată în dormitoare sau în turnuri. Orice crimă în afara pădurii (extra silvam) este jaf <…>” {Tert. De pud., 4, 3). 14. În aceeași lucrare, pădurea este asociată cu pofta: „Dacă vrei să absorbi toată cunoștința <a învățăturii> apostolului, pentru a înțelege cu ce mare topor de critică taie întreaga pădure de pofte (omnem silvam libidinum), o dezrădăcinează <și> o scoate din

rădăcini, pentru a nu permite nimic să încolțească din nou, vezi cum dorește ca sufletele să se abțină de la rodul legitim al naturii, adică de la rodul căsătoriei” {Tert. De pud., 16,12). Cuvântul silva este folosit și de Tertulian fără o conotație negativă, dar mult mai rar: 1. „Cu ce drept îmi tai, o, Marcion, pădurea (silvam meamcaedis)?” {Tert. De praescr., 37, 3). 2. „Văd că până și iedera, oricât de mult o reții, tinde imediat spre ceea ce este deasupra ei și atârnă când nu mai rămâne nimic în fața ei, întrucât preferă să se năpustească în tufișuri încâlcite (textili silva) de-a lungul zidurilor decât să fie călcată în picioare de cineva” {Tert. De an., 19, 5). 3-4. „<…> El va aduna, Cel ce a împrăștiat; El va tăia pădurea, Cel ce a plantat (is caedet silvam qui plantavit). <…> Totuși, pădurea nu este tăiată ca ceva de învinovățit, iar grâul nu este secerat pentru că este condamnat, ci pentru că i-a venit vremea (non tamen ut accusanda caeditur silva). Așadar, relația de căsătorie este supusă securei și toporului sfințeniei, nu ca ceva rău, ci ca ceva gata de desăvârșire, ca ceva rezervat pentru însăși această sfințenie, astfel încât, după ce s-a dat, va fi posibil ca ea să existe” {Tert. Adv. Marc., I, 29, 4-5). 5. „Într-adevăr, nu știu,„unde să merg cu o frecvență atât de mare a unor astfel de cuvinte, ca și cum <aș fi> într-o pădure sau într-o pajiște, sau într-o livadă (tanquam in silva, vel in prato, vel in nemore pomorum)” {Tert. Adv. Marc., IV, 14, 3). Astfel, pădurea (silva) pentru Tertullian este în majoritatea cazurilor ceva respingător, înspăimântător, străin, neplăcut. Nu degeaba în „Apologetică” declară că creștinii, spre deosebire de brahmani și gimnosofi, nu sunt locuitori ai pădurilor (silvicolae) {Tert. Apol., 42,1). Lucus. 1. În tratatul „Despre modestie”, idolatria însăși zugrăvește dumbrăvile ca un loc potrivit pentru desfrâu: „Eu, idolatria, ofer foarte adesea o ocazie convenabilă pentru adulter. «Dumbrii mei sacri (luci mei) și munții mei și apele curgătoare și chiar templele orașelor știu cât de mult îmi pasă de răsturnarea modestiei» {Tert. De pud., 5,10). Dumbravele (luci) ca obiect al cultelor păgâne sunt menționate în primul capitol al tratatului „Împotriva evreilor” și în al doilea capitol al „Scorpiacusului” (6). Nu toți autorii creștini au tratat pădurea cu astfel de prejudecăți. De exemplu, în „Îndemnul către păgâni”, Clement din Alexandria, descriind sacramentele creștine în conversația sa fictivă cu profetul Tiresias, exclamă: „Îți voi arăta Cuvântul și tainele Cuvântului, povestindu-ți despre ele în conformitate cu ideile tale. Acesta este un munte iubit de Dumnezeu, care nu a oferit subiecte pentru tragedii, precum Citheron, ci a fost destinat acțiunilor Adevărului; „un munte unde nu este vin, un munte acoperit de umbra pădurilor sacre”. Și nu surorile Semelei, lovite de tunete, se bucură de asta, menadele, smulgând bucăți de carne într-un mister impiu, ci fiicele lui Dumnezeu, mieii dragi, proclamând actele sacre ale Cuvântului și convocând dansul rotund imaculat” (C/. Protr., 12, 119, 1). Într-un pasaj care amintește de primul fragment din tratatul lui Tertulian „Despre modestie”, citim: „Într-adevăr, locul nu face din victima crimei un animal de sacrificiu. Dacă cineva junghie un om pe un altar dedicat Artemidei și lui Zeus, într-un loc sacru, și nu pe drumul principal spre Mânie și Avariție și alți demoni similari, declarându-l animal de sacrificiu, un astfel de sacrificiu nu este un act sacru, ci crimă și omucidere” (C/. Protr., 3, 42, 9). Aici locul periculos nu este pădurea, ci drumul.De pud., 5,10). Dumbravele (luci) ca obiect al cultelor păgâne sunt menționate în primul capitol al tratatului „Împotriva evreilor” și în al doilea

capitol al „Scorpiacus” (6). Nu toți autorii creștini au tratat pădurea cu astfel de prejudecăți. De exemplu, în „Exortația către neamuri”, Clement din Alexandria, descriind sacramentele creștine în conversația sa fictivă cu profetul Tiresias, exclamă: „Vă voi arăta Cuvântul și misterele Cuvântului, povestindu-vă despre ele în conformitate cu ideile voastre. Acesta este un munte iubit de Dumnezeu, care nu dă subiecte tragediilor, precum Citheron, ci destinat actelor Adevărului; un munte unde nu este vin, un munte acoperit de umbra pădurilor sacre. «Și nu surorile Semelei, lovite de tunete, se bucură acolo, menadele, care apucă bucăți de carne într-un mister impie, ci fiicele lui Dumnezeu, mieii dragi, care proclamă actele sacre ale Cuvântului și convoacă dansul rotund imaculat» (C/. Protr., 12, 119, 1). Într-un pasaj care amintește de primul fragment din tratatul lui Tertulian „Despre modestie”, citim: „Într-adevăr, locul nu face din victima crimei un animal de sacrificiu. Dacă cineva junghie un om pe un altar dedicat lui Artemis și lui Zeus, într-un loc sacru, și nu pe drumul spre Mânie și Avariție și alți demoni similari, declarându-l animal de sacrificiu, un astfel de sacrificiu nu este un act sacru, ci crimă și omucidere” (C/. Protr., 3, 42, 9). Aici locul periculos nu este pădurea, ci drumul.De pud., 5,10). Dumbravele (luci) ca obiect al cultelor păgâne sunt menționate în primul capitol al tratatului „Împotriva evreilor” și în al doilea capitol al „Scorpiacus” (6). Nu toți autorii creștini au tratat pădurea cu astfel de prejudecăți. De exemplu, în „Exortația către neamuri”, Clement din Alexandria, descriind sacramentele creștine în conversația sa fictivă cu profetul Tiresias, exclamă: „Vă voi arăta Cuvântul și misterele Cuvântului, povestindu-vă despre ele în conformitate cu ideile voastre. Acesta este un munte iubit de Dumnezeu, care nu dă subiecte tragediilor, precum Citheron, ci destinat actelor Adevărului; un munte unde nu este vin, un munte acoperit de umbra pădurilor sacre. «Și nu surorile Semelei, lovite de tunete, se bucură acolo, menadele, care apucă bucăți de carne într-un mister impie, ci fiicele lui Dumnezeu, mieii dragi, care proclamă actele sacre ale Cuvântului și convoacă dansul rotund imaculat» (C/. Protr., 12, 119, 1). Într-un pasaj care amintește de primul fragment din tratatul lui Tertulian „Despre modestie”, citim: „Într-adevăr, locul nu face din victima crimei un animal de sacrificiu. Dacă cineva junghie un om pe un altar dedicat lui Artemis și lui Zeus, într-un loc sacru, și nu pe drumul spre Mânie și Avariție și alți demoni similari, declarându-l animal de sacrificiu, un astfel de sacrificiu nu este un act sacru, ci crimă și omucidere” (C/. Protr., 3, 42, 9). Aici locul periculos nu este pădurea, ci drumul.

1746. Vezi Ezechiel 33:11.

1747. Joaca de cuvinte: alterum offendi <…> alterum defendi.

1748. Vezi Luca 16:13.

1749. Cf. Luca 16:1–7.

1750. Vezi: Luca 16:9.

1751. Vezi Luca 16:14.

1752. Vezi: Luca 16:13.

1753. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „nu ar trebui”.

1754. Adică, cu zeul lui Marcion.

1755. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „cel care a pus-o în legătură cu Dumnezeu în discursul său, a tăcut despre Domnul lor [al evreilor]”.

1756. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „despre Creator”.

1757. Nominaturus et creatorem, si alius esset ipse. Holmes traduce aceste cuvinte astfel: „Nu aș fi fost sigur să-l menționez pe Creator dacă El Însuși ar fi fost un rival al Lui.”

1758. Interpolare, conform lui Kroymann.

1759. Inserție de Kroymann.

1760. Vezi: Luca 16:11.

1761. Vezi: Luca 16:12. Schimbarea din textul Evangheliei a fost făcută de Marcion.

1762. 0 Adică <decât banii>. Cf. Luca 16:11.

1763. Vezi Luca 16:12.

1764. Corecție de Kroymann. În manuscris: „altul”.

1765. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ar face o distincție <între el însuși> și un alt zeu”.

1766. Potrivit lui Kroymann, această parte a textului este coruptă.

1767. Vezi Luca 16:15.

1768. Vezi: Luca 16:15.

1769. Cf. Prov. 20:27.

1770. Cf. Psalmul 7:10; Ieremia 11:20; Apocalipsa 2:23.

1771. Vezi: Luca 16:15.

1772. Vezi: Isaia 2:12.

1773. Vezi: Luca 16:16.

1774. Interpolare, conform lui Kroymann.

1775. Corecție de Kroymann. În manuscris: „și”.

1776. Compară: Isa. 43:19; 65: 17; 2 Cor. 5:17.

1777. Compară cu: Maleahi 3:1; Matei 11:10.

1778. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Cine urma să urmeze”.

1779. Kroymann sugerează aici o lacună: „distincția zeităților”.

1780. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<…>, atunci nu va fi surprinzător ca ceea ce se întâmplă în conformitate cu instituirea Creatorului, ca Împărăția lui Dumnezeu să fie confirmată prin ceva mai mult decât desăvârșirea Legii și a profeților în Ioan și apoi începutul <celui nou>.”

1781. Cf. Isaia 40:3; Luca 3:4; Matei 3:3; Marcu 1:3; Ioan 23.

1782. Inserție de Kroymann.

1783. Vezi: Luca 16:18.

1784. Vezi: Deuteronom 24:1.

1785. Vezi: Matei 19:8.

1786. Vezi: Matei 19:4–6; cf.: Gen. 1:27; 2:24.

1787. Inserție de Kroymann.

1788. Corecție de Kroymann. În manuscris: „declarându-L a fi Tatăl”.

1789. Adică, el a făcut ca uniunea lor să fie indisolubilă.

1790. Vezi: Luca 16:18.

1791. Inserție de Kroymann.

1792. Corecție de Kroymann. În manuscris: „de asemenea”.

1793. Cf.: 1 Corinteni 6:15.

1794. Corecție de Kroymann. În manuscris: „interzicere”.

1795. Vezi: Deuteronom 24:1.

1796. Vezi: Matei 5:32.

1797. Corecție de Kroymann. În manuscris: „căsătorit”.

1798. Miercuri: Deuteronom 22:28–29.

1799. Vezi: Maleahi 2:15.

1800. Vezi Luca 16:16.

1801. Vezi Luca 3:19.

1802. Miercuri: Deuteronom 25:5–6.

1803. Compară cu: Luca 3:20; Matei 14:3.

1804. Miercuri: Matei 14:10.

1805. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și, bineînțeles, despre ceea ce a precedat moartea sa”.

1806. Vezi Luca 16:18.

1807. Citire scrisă de mână: „nu mai puțin prin moarte, cât și prin divorț”.

1808. Comparați cu Luca 16:22–23.

1809. Vezi: Luca 16:29.

1810. Inserție de Kroymann.

1811. Vezi Luca 16:26.

1812. Miercuri: Luca 16:23.

1813. Lăcașul sufletelor binecuvântate în viața de apoi, conform miturilor păgâne.

1814. Miercuri: Gen. 17:4; Roma. 4:17.

1815. Interpolare, conform lui Kroymann.

1816. Vezi Romani 4:3.

1817. Vezi Romani 4:13.

1818. Vezi Romani 4:11.

1819. Kroymann consideră că există aici o lacună numită „afirmăm”.

1820. O altă înțelegere: „atunci <distrugerea> va deveni evidentă conform promisiunii cerești”.

1821. Inserție de Kroymann.

1822. Osea nu spune nimic despre aceasta, cf. Amos 9:6.

1823. Vezi: Isaia 33:14, citat din Septuaginta.

1824. Vezi: Isaia 33:15.

1825. Vezi Gen. 22:17.

1826. Kroymann consideră că există aici o lacună numită „ascultare”.

1827. Vezi Luca 16:29.

1828. Vezi 1 Samuel 2:6.

1829. Vezi: Luca 9:35.

1830. Vezi: Marcu 8:29; Matei 16:16; Luca 9:20.

1831. Cf. Isaia 52:7.

1832. Cf. Isaia 33:14, conform Septuagintei.

1833. Cf. Am. 9:6.

1834. Vezi: Luca 16:29.

1835. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „care nu credea sau nu credea chiar așa”.

1836. Vezi Ezechiel 26:16.

1837. Miercuri: Ps. 113/112:7; 1 Samuel 2:8.

1838. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „amândurora”.

1839. Vezi Luca 17:1–2.

1840. Vezi Luca 17:3.

1841. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „având”.

1842. Si: Lev. 19:17.

1843. Vezi Exod 23:4.

1844. Vezi Luca 17:4.

1845. Vezi Levitic 13:14.

1846. Vezi Luca 17:14.

1847. Vezi Luca 4:27.

1848. Corssen oferă conjectura: „ce glumeț”.

1849. Cf.: Luca 5:12–13; dar: Luca 5:14!

1850. Miercuri: 2 Regi 5:1–14.

1851. Vezi Luca 17:11.

1852. Vezi Luca 17:16.

1853. Miercuri: 3 Regi. 11:29–39.

1854. Vezi: Ioan 4:12.

1855. Vezi: Ioan 4:20.

1856. Vezi: Am. 6:1.

1857. Vezi Ioan 4:22.

1858. Vezi Gen. 49:9–10.

1859. Inserție, conform lui Kroymann.

1860. Miercuri: Luca 17:15–19.

1861. Vezi: Luca 17:20–21.

1862. Vezi Luca 17:25.

1863. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „am crezut”.

1864. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „trebuie să ne gândim”.

1865. Vezi Exod 17:6; 1 Corinteni 10:4.

1866. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „pentru a nu-L prevesti pe Cel despre care El prevestise mai înainte sub forma unei pietre, sub forma unei stânci și sub forma unui munte.” Cf.: Isaia 2: 2-3; 28: 16.

1867. Comparați cu: Luca 17:26–31.

1868. Vezi Luca 17:32.

1869. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „că El este Cel pe care Îl prevestește pretutindeni”.

1870. Cf. Luca 18:1–8.

1871. Inserție de Kroymann.

1872. Cel mai bun zeu, conform lui Marcion.

1873. Cf. Luca 18:7-8.

1874. Corecție de Kroymann. În manuscris: „Judecătorul va fi Cel care este și Răzbunătorul.”

1875. Vezi Luca 18:9–14.

1876. Miercuri: Ps. 113/112:7; 1 Samuel 2:8.

1877. Vezi Isaia 13:11.

1878. Vezi: Luca 18:19.

1879. Vezi Matei 5:45.

1880. Vezi: Luca 18:18.

1881. Vezi Luca 18:20.

1882. Vezi Luca 18:21.

1883. Vezi Luca 18:22.

1884. Miercuri. Adv. Marc., IV, 9.3.

1885. Cf. Exod 20:12-16; Luca 18:20.

1886. Vezi Matei 5:17.

1887. Vezi Luca 18:7.

1888. Vezi Luca 18:19.

1889. Vezi Luca 18:18.

1890. Vezi Luca 18:22.

1891. Vezi Mica 6:8.

1892. Vezi: Luca 18:20-22.

1893. Inserție de Kroymann.

1894. Vezi: Luca 18:38.

1895. Vezi Luca 8:20.

1896. Vezi Luca 18:39.

1897. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<un orb> ar fi ghicit mai ușor”.

1898. Interpolare, conform lui Kroymann.

1899. Vezi Luca 18:43.

1900. Cf. Isaia 11:1.

1901. Vezi: 1 Regi 8:19.

1902. Cf. Psalmul 146/145:8.

1903. O altă lectură: „și voia ca toți să știe <asta>, a înzestrat credința <acestului> om, deși vedea mai bine, deși era părtaș la lumina adevărată, și cu vedere exterioară.”

1904. Miercuri: 2 Regi 5:6–8.

1905. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Și de ce a spus El că dă credință <…>”.

1906. Inserție de Kroymann.

1907. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „care”.

1908. Kroymann sugerează o denaturare a textului: „cu aceeași stare a cărnii”.

1909. Vezi Luca 19:9.

1910. Inserție de Kroymann.

1911. Vezi: Luca 18:38.

1912. Vezi: Luca 18:43.

1913. Evanghelia nu spune că Zacheu nu era evreu.

1914. Vezi: Isaia 58:7.

1915. Vezi Luca 19:6.

1916. Vezi: Isaia 58:7.

1917. Vezi Luca 19:8.

1918. Cf. Isaia 58:9, conform Septuagintei.

1919. Cf. Isaia 58:10, conform Septuagintei.

1920. Vezi: Luca 19:8.

1921. Vezi: Luca 19:9.

1922. Vezi: Luca 19:10.

1923. Vezi: Luca 19:11–26.

1924. Inserție de Kroymann.

1925. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „glorificând”. Miercuri: Luca 19:22–23.

1926. Vezi Luca 19:26.

1927. Miercuri: Luca 19:21–22.

1928. Cf. Luca 20:3–7.

1929. Cf. Luca 20:6.

1930. Cf. Luca 20:5.

1931. Ibidem.

1932. 0 Vezi: Luca 20:25.

1933. Conform lui Kroymann, cuvintele „astfel încât să împrumute de la altul” lipsesc aici.

1934. Miercuri: Deut. 25:5–10.

1935. Miercuri: Luca 20: 27–33.

1936. Cf.: Luca 20:4.

1937. Vezi Luca 20:35.

1938. Miercuri: Luca 20:35-36; cf. Matei 22:30.

1939. Post-scriptum.

1940. Vezi: Luca 20:35.

1941. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a trecut prin”.

1942. În manuscris, aceste cuvinte urmează mai sus, după cuvintele: „pe textul Scripturii”.

1943. Vezi: Luca 20:34.

1944. Kroymann sugerează o lacună aici: „Dar Domnul pare să nu poată răspunde în privința căsătoriei din această epocă.”

1945. Vezi: Luca 20:39.

1946. Miercuri: Luca 20: 41–42; Ps. 110/109: 1.

1947. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<…> Hristos. David nu a corectat eroarea scribilor, ci David L-a onorat pe Hristos, pe care L-a declarat a fi Domnul mai degrabă decât Fiul lui David.”

1948. Cf. Luca 18:38.

1949. Cf. Luca 21:8.

1950. Ibidem.

1951. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „sub un nume fals: dacă nu a fost fapta Lui”.

1952. Vezi: Luca 21:8.

1953. Conjectura lui Kroymann. Nu există nicio negație în manuscris.

1954. Cf. Luca 21:9–11.

1955. Cf.: Luca 21:9.

1956. Alt sens: „mărturii”. Cf. Luca 21:12–13.

1957. Vezi: Zah. 9:15–16, conform Septuagintei.

1958. Cf.: „Părintele Indiget era considerat a fi Enea, care, rănit de o piatră (lapide debilitatum), nu a fost niciodată un războinic glorios. Pe cât de comună este această armă (volgare) și potrivită pentru câini, pe atât de rușinoasă este rana ei” (Tert. Ad nat., II, 9,12). Homer (//., V, 302–318) povestește despre Enea rănit de o piatră. În antichitate, scopul armelor era adesea indicat. Herodot (Hrd. IV, 3) înfățișează biciul ca o armă împotriva sclavilor; Iisus Hristos (Matei 26:55) spune: „Ca și cum ați ieșit împotriva unui tâlhar cu săbii și bâte ca să Mă prindeți <…>”. Deși Sfântul primul mucenic Ștefan (Faptele Apostolilor 7:59), deși pietrele erau folosite atât de păgâni (cf.: II., VII, 268-271 și V, 302-310; Verg. ken., XII, 896-907; Juv. V, 15, 65-66), cât și de evrei (/ Regi 17:49) împotriva dușmanilor, ele (pietrele) erau într-adevăr adesea considerate telum volgare. Vergil (Verg. Aen., 1,148-150) spune: „Așa se stârnește uneori o revoltă în mijlocul unei mulțimi uriașe, iar gloata fără rădăcini, orbită de mânie, este în tulburare. / Torțe, pietre zboară, transformate în arme de revoltă” (traducere de S. A. Osherov). Juvenal (Juv. V, 15, 64–65) numește, de asemenea, pietrele (saxa) „arma obișnuită în timpul revoltelor” (domestica seditioni tela). Titus Livius (Liv. II, 29, 4) ne spune că consulii au oprit o luptă prin intervenția lor, în care însă nu s-au folosit pietre și arme.

1959. Cf.: Efeseni 2:20.

1960. Vezi Luca 21:14.

1961. Cf.: Num. 22:24.

1962. Cf.: Ex. 4: 10–12.

1963. Inserție de Kroymann.

1964. Vezi: Isaia 44:5.

1965. Sau: „martor”.

1966. Cf. Gen. 32:28.

1967. Lacuna, conform lui Kroymann: „ca să știu”.

1968. Vezi: Isaia 50:4.

1969. Comparați cu: Luca 21:16–17.

1970. Vezi: Luca 21:19.

1971. Vezi: Ps. 116/115: 15/6.

1972. Vezi: Zah. 6:14, conform Septuagintei.

1973. Cf. Luca 21:20.

1974. Signa iam ultimi finis enarrat: <... > et in terra angustias nationum <...>.

1975. Compară cu Luca 21:25–26.

1976. Vezi Luca 21:26.

1977. Vezi: Ioel 2:30-31.

1978. Vezi: Hab. 3:9–12, conform Septuagintei.

1979. Vezi: Luca 21:27–28.

1980. Miercuri: Luca 21: 29–30.

1981. Vezi: Ioel 2:31.

1982. Vezi: Daniel 7:13.

1983. Vezi: Daniel 7:14.

1984. Miercuri: Luca 19: 11–26.

1985. Vezi: Psalmul 2:8.

1986. Vezi: Daniel 7:14.

1987. Compară cu Luca 20:35–36.

1988. Vezi: Hab. 3:13, conform Septuagintei.

1989. Inserție Kroymann.

1990. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „libertate”.

1991. Cf. Luca 21:7.

1992. Cf.: Luca 21:29.

1993. Inserție Kroymann.

1994. Lacuna: „<și astfel încât> dacă preferați <să considerați venirea Fiului Omului ca aparținând> lui <Hristos>, astfel încât să-i atribuiți beneficiile care încep odată cu venirea sa.”

1995. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Uite”.

1996. Cf. Luca 21:9.

1997. Compară cu Luca 21:32–33.

1998. Inserare de Kroymann. În manuscris: „ceea ce este de la Creator”.

1999. Cf.: Luca 21:33; Matei 24:35; Marcu 13:31.

2000. Cf. Isaia 51:6.

2001. Cf.: Isaia 40:8.

2002. Vezi: Luca 21:34–35.

2003. Miercuri: Deuteronom 8:1-14.

2004. Miercuri: Luca 21:37–38.

2005. Vezi: Osea 12:5/4. Citat din Septuaginta. Cf. 12:4 în traducerea sinodală.

2006. Muntele Măslinilor. Cf. Luca 21:37.

2007. Vezi: Zah. 14:4.

2008. Cf. Luca 21:38.

2009. Vezi: Isaia 50:4.

2010. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „știe”.

2011. Cf.: Luca 22:1.

2012. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „înfățișează”.

2013. Vezi: Levitic 23:5.

2014. Vezi: Luca 22:15.

2015. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ar livra”.

2016. Cf. Isaia 53:7.

2017. Vezi: Ps. 41/40:10.

2018. Vezi: Am. 2: 6.

2019. Cf.: Matei 27:3–8.

2020. Vezi: Matei 27:9-10; cf.: Ieremia 32:6-9; Zaharia 11:12-13.

2021. Vezi: Luca 22:19.

2022. Vezi nota de mai sus la III, 19.4.

2023. Vezi: Ieremia 11:19.

2024. Vezi Luca 22:20.

2025. Vezi: Isaia 63:1–2.

2026. Cf. Gen. 49:10.

2027. Vezi: Gen. 49:11.

2028. Vezi: Luca 22:22.

2029. Conjectura Kreumann. În manuscris: „Sau.”

2030. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „nu știam”.

2031. Conform lui Francisc Junius, Hristos l-a ispitit pe ucenicul pentru promisiunea sa îndrăzneață, deoarece voia să arate că slava putea aparține numai Lui.

2032. Vezi Luca 22:33.

2033. Cf. Luca 22:34.

2034. Cf. Luca 22:47.

2035. Cf. Isaia 29:13.

2036. Cf. Luca 22:66-67.

2037. Vezi: Luca 22:67.

2038. Vezi: Luca 22:69.

2039. Vezi Dan. 7:13.

2040. Inserție Kroymann.

2041. Miercuri: Ps. 110/109: 1.

2042. Vezi: Luca 22:70.

2043. Vezi: Ps. 110/109: 1.

2044. Vezi: Luca 22:70.

2045. Prima dată când au întrebat a fost în Luca 22:67. Tertulian respinge afirmația lui Marcion conform căreia cuvintele lui Hristos „voi spuneți” înseamnă „nu eu”.

2046. Inserție Kroymann.

2047. Cf. Luca 23:1–2.

2048. Vezi: Luca 23:3.

2049. Compară cu Isaia 3:13–14.

2050. Vezi: Psalmul 2:1–2.

2051. Cf. Faptele Apostolilor 4:27.

2052. Compară cu Luca 23:7–11.

2053. Lit.: „prezent”, xeniu. În Septuaginta: ξένια (plural).

2054. Cf. Luca 23:8-9.

2055. Vezi: Isaia 53:7.

2056. Cf. Isaia 50:4.

2057. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „în ce fel”.

2058. Cf. Psalmul 22/21:16.

2059. Compară cu: Luca 23:18–25.

2060. Compară cu Luca 23:32–33.

2061. Compară: Isa. 53:12; BINE. 22:37.

2062. Adică menționarea îmbrăcămintei.

2063. Inserție Kroymann.

2064. Cf.: Luca 23:34. În manuscris: „prin sorți”, la Kroymann: „prin sorți”.

2065. Vezi: Psalmul 22/21:19.

2066. Vezi: Psalmul 22/21:17.

2067. Sinagogă.

2068. Vezi: Psalmul 22/21:17.

2069. Vezi: Psalmul 22/21: 8–9.

2070. Cf. Luca 23:44.

2071. Vezi Isaia 50:3.

2072. Vezi Amos 8:9.

2073. Cf. Luca 23:44.

2074. Vezi Amos 8:9.

2075. Cf. Luca 23:45.

2076. Vezi Isaia 1:8.

2077. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „să-L reveleze pe Hristos Însuși”.

2078. Conform lui Kroymann, există o lacună aici: „în mâinile Tale îmi încredințez duhul” (Luca 23:46). August Engelbrecht a propus următoarea lectură (fără lacună): „O, cum insistă și <David> în psalmul treizeci că Hristos încredințează <duhul>! El Îl cheamă pe Tatăl.”

2079. Vezi Matei 5:17.

2080. Vezi: Luca 23:46, cf.: Ps. 31/30:6.

2081. Compară cu Luca 23:52–53.

2082. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dacă este o fantomă, atunci Hristos era încă în ea. Dacă Hristos a plecat <…>”.

2083. Conjectura lui Engelbrecht. În manuscris: „dacă și”.

2084. Compară cu Luca 23:50–53.

2085. Vezi: Psalmul 1:1.

2086. Comparați: Luca 23:55 - 24:1.

2087. Vezi: Osea 5:15–6:2.

2088. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a se considera”.

2089. Compară cu: Isaia 57:2 (conform Septuagintei).

2090. Cf. Luca 24:4.

2091. Compară cu: Matei 18:16; Deuteronom 17:6; Numeri 35:30.

2092. Cf. Luca 24:9.

2093. Interpolare.

2094. Vezi: Isaia 27:11 (conform Septuagintei).

2095. Compară cu: Luca 24:13-19.

2096. Vezi: Luca 24:21.

2097. Vezi: Luca 24:25.

2098. Cuvinte din Luca 24:25, denaturate de Marcion.

2099. Conjectura lui Kroymann. Textul nu este foarte clar în manuscris. Conform ediției din 1521: „spunând aceasta, El dovedește apartenența Sa <nu> la un alt zeu, ci la același Dumnezeu. Căci este același lucru.”

2100. Vezi: Luca 24:6–7.

2101. Vezi: Luca 24:38-39.

2102. Adică, ca o inserție ulterioară.

2103. Rearanjarea lui Kroymann. În manuscris: „Prin urmare, el insistă să fie spus ca și cum cuvintele «spiritul nu are oase, așa cum vedeți că am» s-ar referi la spirit.”

2104. Cf. Luca 24:40.

2105. Vezi: Luca 24:39.

2106. Compară cu Luca 24:41–43.

2107. Cf. Luca 24:47.

2108. Cf. Psalmul 19/18:5.

2109. Compară cu Luca 6:13–16.

2110. Compară cu: Faptele Apostolilor 9:15; Roma 1:1.

2111. Corecție de Kroymann. În manuscris: „știe”.

2112. Lectura propusă de Kroymann. Altfel spus: „pentru ca să ni-o oferiți cu încredere, ca să nu dovediți că aparține Celui care a dat toate dovezile apostoliei sale”.

2113. Cf. Gal. 1:1.

2114. Vezi: Luca 21:8.

2115. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „cum”.

2116. Cf. Romani 11:1; Filipeni 3:5.

2117. Cf. 2 Timotei 1:11.

2118. Cf. 1 Samuel 19:9–10, 15–20; 20:31; 23:15 și în alte locuri.

2119. Compară cu: 1 Samuel 24:3–20; 26:2–25.

2120. Compară cu: 1 Samuel 9:15–21.

2121. Cf. Luca 1:27.

2122. Compară cu: Faptele Apostolilor 9:1–9.

2123. Cf. Gal. 1:1.

2124. O altă traducere posibilă: „întrucât cel care fusese deja revelat de Hristos nu putea fi ascuns de apostol”.

2125. Evanghelia după Luca a fost denaturată de Marcion, despre care s-a vorbit în Cartea a IV-a.

2126. Compară cu: 2 Corinteni 5:17; Isaia 65:17.

2127. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Hristos este timpul acestei diviziuni”.

2128. Vezi: Luca 16:16.

2129. Compară cu: 2 Corinteni 5:17; Isaia 43:18.

2130. Vezi: Galateni 1:6.

2131. Quod aliud Euangelium omnino non esset. Miercuri: Gal. 1: 7: quod (greacă despre, „care”) non est aliud.

2132. Cf. Gal. 1:7.

2133. Vezi: Galateni 1:8.

2134. Interpolare, conform lui Kroymann.

2135. Cf. Galateni 1:11–24.

2136. Cf. Gal. 2:4.

2137. Cf. Faptele Apostolilor 15:5.

2138. Compară cu: Faptele Apostolilor 15:28.

2139. Comparați cu: Faptele Apostolilor 1:5; 2:1-4.

2140. Cf. Galateni 2:1-2.

2141. Cf. Gal. 2:3.

2142. Cf. Gal. 2:4.

2143. Kroymann sugerează aici o denaturare a textului. Vezi nota despre cuvintele „a acționa altfel”.

2144. Vezi: Galateni 2:4–5.

2145. Vezi: Galateni 2:4.

2146. Conform lui Kroymann, din aceste cuvinte și din cele următoare reiese clar că în textul Epistolei pe care o avea Tertulian era scris: „am cedat pentru o oră”. Tertulian considera că negația („nu am cedat pentru o oră”) a fost introdusă de Marcion. Kroymann consideră că din observația „și denaturarea Scripturii va deveni clară” rezultă că Tertulian a spus mai sus cum au fost denaturate cuvintele apostolice de Marcion și restaurează textul astfel: „<…> pentru a ne înrobi, <am cedat pentru o oră, pentru a ne supune, și nu, așa cum preferă Marcion,> nu am cedat pentru o oră <…>”.

2147. Interpolare, conform lui Kroymann.

2148. 0 Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „din recensământul lor”.

2149. Cf. Gal. 2:9.

2150. Miercuri: Faptele Apostolilor 16:3.

2151. Compară cu: Faptele Apostolilor 21:24–26.

2152. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ceea ce se deduce”.

2153. Cf. 1 Corinteni 9:20.

2154. Cf. 1 Corinteni 9:22.

2155. Cf. Gal. 2:9-10.

2156. Cf. Galateni 2:11–14.

2157. Cf. Gal. 2:12.

2158. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „vicisitudini”, adică „viziune greșită <despre divinitate>”.

2159. Conjectura lui Croymann. Conform ediției a 3-a a lui Renan (1539): „Dar (în manuscris: «dacă») cum doresc marcioniștii ca <oamenii> să-i creadă?”

2160. Cf. Gal. 2:16.

2161. Cf. Gal. 2:18.

2162. Vezi: Luca 3:4; Isaia 40:3.

2163. Cf. Isaia 40:4.

2164. Vezi: Psalmul 2:3.

2165. Vezi: Psalmul 2:1–2.

2166. Cf. Galateni 2:16; 4:24–26.

2167. Vezi: Gal. 3:11; ebr. 10:38; Avv. 2:4.

2168. Cf. Gal. 3:10.

2169. Cf. Gal. 3:9.

2170. Cf. Gal. 3:13.

2171. Vezi: Deuteronom 21:23.

2172. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și”.

2173. Denaturarea cuvintelor din Galateni 3:14 de către Marcion.

2174. Compară: Gal. 3:11; Avv. 2:4.

2175. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Cui aparține modelul harului credinței”.

2176. Vezi: Golul 3:26.

2177. Cf. Galateni 3:7–9.

2178. Inserție Kroymann.

2179. 0 Miercuri: Gen. 15:6; Gal. 3:6.

2180. Cf. Gen. 17:4–5.

2181. Conform lui Kroyman, există aici o lacună: „<…>, apreciați mai mult pentru credința lor în Dumnezeu decât pentru meritele lor <…>”.

2182. Cf. Romani 4:10.

2183. Inserție Kroymann.

2184. Cf. Gal. 3:14.

2185. Apostolul Pavel în Epistola coruptă de Marcion, din care fragmentul a fost eliminat: Galateni 3:15 (partea a doua) - 4:2.

2186. Cf. exemplul omis de Marcion cu testamentul din Galateni 3:15.

2187. Este vorba despre un burete pentru ștergerea scrisului.

2188. Tertulian folosește pluralul: „sori, luni”.

2189. Vezi: Isaia 2:2.

2190. Vezi: Galateni 4:5.

2191. Vezi: Isaia 40:4.

2192. Compară cu: 2 Corinteni 5:17; Isaia 43:19; 65:17.

2193. Vezi: Galateni 4:5.

2194. Vezi: Isaia 49:6.

2195. Vezi: Isaia 42:4.

2196. Vezi: Galateni 4:6.

2197. Vezi: Ioel 3:1.

2198. Cf. Gal. 4:9.

2199. Denaturarea cuvintelor din Galateni 4:8 de către Marcion.

2200. Vezi Galateni 4:10.

2201. Mese în ajunul sâmbetelor.

2202. Vezi: Isaia 1:13–14.

2203. Vezi: Am. 5:21.

2204. Vezi: Osea 2:11.

2205. Textul Epistolei denaturat de marcioniți, compilat din Galateni 4:22-24 și Efeseni 1:21. Conform manuscrisului: „aceasta este mama noastră, în această sfântă Biserică am făcut un jurământ”.

2206. Vezi: Galateni 4:31.

2207. Qua libertate Christus nos manumisit. Vezi: Gal. 5:1. În Vulgata (Gal. 4, 31): Us libertate nos Christus liberavit.

2208. Manumissor.

2209. Manumisit.

2210. Cf.: Suet. Galba, 9, 2–10, 1: „El prezida curtea de la Cartagina Nouă când a aflat despre rebeliunea din Galia: legatul Aquitaniei îi ceruse ajutorul. Apoi a venit o scrisoare de la Vindex prin care îl chema să devină eliberatorul și conducătorul rasei umane. <…> Și astfel, ca și cum ar fi vrut să dea libertatea sclavilor (quasi manummissioni uacaturus), a urcat pe tribună; așezând în fața sa multe imagini ale celor care fuseseră condamnați și executați de Nero, conducând în urma lui un băiat nobil care fusese exilat în cea mai apropiată dintre Insulele Baleare și fusese chemat special în acest scop, a ținut un discurs trist despre starea statului, a fost salutat ca împărat și apoi s-a declarat legat al Senatului și al poporului roman” (Trad. M. I. Gasparov). Cf.: Suet. Nero, 57.

2211. Vezi: Psalmul 2:3.

2212. Arhontes. În Tert. Adv. Marc., V, 3,8 se foloseşte cuvântul magistratus, în Adv. Marc., III, 22,3 — pnncipes, în Septuaginta — ἄρχοντες, în Vulgata — principes.

2213. Vezi: Psalmul 2:1-2.

2214. Corecție de Kroymann. În manuscris: „pentru ca cei eliberați din sclavie să înlăture chiar stigmatul sclaviei”.

2215. Cf. Gal. 5:1-2.

2216. Vezi: Ieremia 4:4.

2217. Vezi: Deuteronom 10:16.

2218. Cf. Gal. 5:6.

2219. Vezi: Isaia 42:4.

2220. Vezi Galateni 5:6.

2221. Vezi: Deuteronom 6:5.

2222. Vezi: Levitic 19:18.

2223. Vezi: Galateni 5:10.

2224. Conform unei alte interpretări: „atunci, prin urmare, numai Cel care Însuși a decretat că Legea și-a pierdut forța îi va condamna pe apărătorii Legii.”

2225. Vezi: Galateni 5:14; cf.: Levitic 19:18.

2226. Joc de cuvinte: dispendium, sed compendium.

2227. Vezi: Galateni 6:2.

2228. Miercuri: Deut. 32:35; Galateni 6:8.

2229. Interpolare, conform lui Kroymann.

2230. Cf. Galateni 6:17.

2231. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „corporalul corespunde”, adică „este vorba despre corporal”.

2232. Vezi: Galateni 1:3; 1 Corinteni 1:3.

2233. Vezi: Isa. 52:7; ROM. 10:15.

2234. Conform manuscrisului: „Căci cel care a vestit binele, adică harul lui Dumnezeu, știa în ce măsură ar trebui cineva să acorde prioritate lumii.”

2235. Cf. Filipeni 4:7.

2236. Cf. 1 Corinteni 1:3.

2237. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Pe Domnul”.

2238. Un alt înțeles al cuvântului gratia este „har”; cuvântul grecesc χάρις nu are un astfel de înțeles.

2239. Compară cu: Roma. 1:18–32.

2240. Cf. 1 Corinteni 1:18.

2241. Compară cu: 1 Corinteni 1:9; cf. Isaia 29:14.

2242. Conform textului din manuscris: „Dacă aceste cuvinte aparțin Creatorului și El consideră nebunie <ceea> care se referă la lucrarea crucii.”

2243. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Domnilor”.

2244. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dacă nu Creatorul”.

2245. Vezi: 1 Corinteni 1:20.

2246. Lit.: „prostie”.

2247. Vezi: 1 Corinteni 1:21.

2248. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „care”.

2249. Cf. 1 Corinteni 1:21.

2250. Vezi: 1 Corinteni 1:22.

2251. Citirea manuscrisului. Conform interpretării oferite de Oehlerus, „acesta ne învață, desigur, că Creatorul trebuie înțeles”.

2252. Cf. 1 Corinteni 1:23.

2253. Vezi: Romani 9:33; cf.: Isaia 8:14; 28:16.

2254. Vezi: 1 Corinteni 10:4.

2255. Vezi: 1 Corinteni 1:25.

2256. În textul grecesc al Epistolei: τάμή όντα.

2257. Modicum et ignobile et contemptibile. Sus: inhonesta et minima et contemptibilia.

2258. Cf. Lev. 1:1–17.

2259. Cf. Lev. 6:28; 15:12.

2260. Grabattorum, cf. M k. 7:4, unde se folosește forma κλινών/lectorum. Cuvântul κράβαπος/grabatus apare de 11 ori în Noul Testament: Marcu 2:4,9, 11-2; 6:55; Ioan 5:8-11; Faptele Apostolilor 5:15; 9:33, unde vorbește despre paturile paraliticilor și bolnavilor. Cuvântul κράβαττOS nu apare în Septuaginta.

2261. Cf. Gen. 17:10-14.

2262. Cf. Gen. 3:19.

2263. Cf. Exod 21:23–25.

2264. Cf. Lev. 11:1-47.

2265. 1 Vezi 1 Corinteni 1:27.

2266. Vezi 1 Corinteni 1:29, 31; cf. Ieremia 9:23-24.

2267. Cf. 1 Corinteni 2:6.

2268. Cf. Isaia 29:14.

2269. Cf. 1 Corinteni 1:20.

2270. Cf. 1 Corinteni 2:7.

2271. Vezi Isaia 49:6.

2272. Cf. Isaia 45:3.

2273. Proposita vero in proposito.

2274. Cf. 1 Corinteni 2:7.

2275. Vezi: Gen. 1:14.

2276. Conjectura lui Kroymann. Manuscrisul conține un cuvânt incomprehensibil *ortaneorum*. Oehlerus: „ordinea lor”.

2277. Cf. 1 Corinteni 2:7.

2278. Cf. 1 Corinteni 2:8.

2279. Aici Kroymann sugerează o lacună: „el trebuie desemnat Creatorul, Care este Domnul slavei” = „prin prinții acestui veac trebuie să-L înțelegem pe Domnul, Creatorul, Care este Domnul slavei”.

2280. Conjectura lui Kroymann: „răstignit”. În manuscris: „răstignit” („prinții acestui veac L-au răstignit pe Domnul, adică pe Hristos, celălalt dumnezeu”). Conform uneia dintre conjecturi: „că prinții acestui veac nu aparțin Creatorului - <îngerii (sau puterile și autoritățile) răi>, care L-au răstignit pe Domnul slavei, adică pe Hristos, celălalt dumnezeu”.

2281. Kroymann sugerează aici o corupere a textului.

2282. Tertulian arată astfel că ignoranța demonilor cu privire la gloria creștină se explică prin distanța lor față de Creator și nu prin apartenența lui Hristos la un zeu necunoscut.

2283. Cf. 1 Corinteni 2:8.

2284. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dar.”

2285. Vezi Matei 4:1–11.

2286. Cf. Luca 4:34.

2287. Compară cu Luca 11:21–22.

2288. Aici Kroymann sugerează o lacună: „dacă este înțeleasă ca o parabolă despre diavol, atunci ea însăși servește drept mărturie a faptului că Domnul a fost recunoscut de el.”

2289. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dumnezeu”.

2290. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Dumnezeu”.

2291. Adică, în versiunea Evangheliei după Luca recunoscută de Tertulian.

2292. Cf. Luca 22:3.

2293. Adică, în 1 Corinteni 2:8.

2294. Harnack notează: „În consecință, el a văzut în ei conducători pământești (weltliche Machthaber)” (Harnack A., von. Marcion: Das Evangelium vomen fremden Gott. Leipzig, 1921. S. 130).

2295. Discursul, evident, este și despre dovada, menită să compromită Creatorul, că prinții acestui secol, fără să știe, L-au răstignit pe Hristos, care se presupunea că aparținea unui alt zeu.

2296. Explicația lui Tertulian: în primul rând, deși planurile Creatorului pot fi necunoscute puterilor și autorităților acestui veac (adică demonilor), ei L-au răstignit pe Hristos, Domnul lor, cunoscându-L; în al doilea rând, Marcion însuși crede că prin prinții veacului care nu L-au recunoscut pe Hristos nu se înțeleg puterile și autoritățile veacului. Prin urmare, prin acești prinți trebuie să înțelegem autoritățile pământești, inclusiv împăratul roman, care nu are nicio legătură cu iudaismul.

2297. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Acesta este Isaia”.

2298. Architectus prudens. Miercuri: / Cor. 3:10 (σοφός άρχιτέκτω\).

2299. Vezi: Isaia 40:13; cf.: 1 Corinteni 2:16.

2300. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „cu excepția cazului în care atunci”.

2301. Vezi: Isaia 28:16.

2302. Compară cu: 1 Corinteni 3:13–15.

2303. Judecata este opera Creatorului, nu a zeului lui Marcion.

2304. Conjectură. În manuscris: „al tău”.

2305. Vezi: 1 Corinteni 3:16.

2306. Cf. Gen. 1:26.

2307. Cf. Gen. 2:7.

2308. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „dacă nu suntem templul Creatorului”.

2309. Vezi: 1 Corinteni 3:17.

2310. Vezi: 1 Corinteni 3:18.

2311. Vezi: 1 Corinteni 3:19.

2312. Vezi: 1 Corinteni 3:19; cf.: Iov 5:13.

2313. Vezi: 1 Corinteni 3:20; cf.: Ps. 94/93:11.

2314. Conform lui Marcion.

2315. Vezi: 1 Corinteni 3:21.

2316. Vezi: Ieremia 17:5.

2317. Vezi: Ps. 118/117: 8.

2318. Cf. 1 Corinteni 4:5.

2319. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „iluminări”. Cf.: Isaia 42:6.

2320. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „de asemenea”.

2321. Compară cu: Proverbe 20:27; Ieremia 11:20.

2322. Cf. 1 Corinteni 4:5.

2323. Vezi: 1 Corinteni 4:9.

2324. Cf. 1 Corinteni 4:15.

2325. Compară cu: Lev. 18:8; Deut. 22:30; 27:20.

2326. Cf. 1 Corinteni 5:1.

2327. Ibidem.

2328. Cf. 1 Corinteni 5:5.

2329. Ibidem.

2330. Compară cu: 1 Corinteni 5:2.13.

2331. În locuri similare (Deut. 13:6 (după Septuaginta)/5 (după traducerea sinodală); 17:7; 21:21; 22:21,24) în Septuaginta - ἐξ ὑμων αὐτων, în 1 Cor. 5:2 - ἑκ μέσου ὑμων. În Septuaginta ἑκ μέσου ὑμών din Geneza 35:2 și 1 Sam. 7:3.

2332. Vezi: 1 Corinteni 5:7.

2333. Ibidem.

2334. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și mielul lui Hristos”.

2335. La una dintre principalele sărbători evreiești, Sărbătoarea Azimelor (Paștele), vezi: Exod 23:15; 34:18.

2336. Vezi: 1 Corinteni 6:13.

2337. Interpolare din Marcion, care este o schimbare de cuvinte din / Cor. 6:19.

2338. Interpretare de Kroymann. În manuscris: „Domnul”.

2339. Cf.: 1 Corinteni 6:14.

2340. Vezi: 1 Corinteni 6:15.

2341. Cf. 1 Corinteni 6:19.

2342. Cf. 1 Corinteni 6:20.

2343. Conjectura lui Kroymann. Conform unei alte conjecturi: „a realiza”.

2344. Cf. 1 Corinteni 6:20.

2345. Compară cu: 1 Corinteni 7:10.27.

2346. Compară cu: Matei 5:32; 19:9; Luca 16:18.

2347. Miercuri: Deuteronom 24:1-2.

2348. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Hristos”.

2349. Compară cu: 1 Corinteni 7:10–11.

2350. Vezi: 1 Cor. 7:29, lit.: Quia tempus in collecto est. Cf.: Tert. Apol., 26, 1: „Nu a stabilit El transferul stăpânirii de la unul la altul la vremurile hotărâte în acest veac, cel ce a fost înainte de toate vremurile și a creat veacul ca un ansamblu de vremuri (qui ante omne tempus fuit et sae–culum corpus temporum fecit)?” „Vasul vremurilor (vas temporum)” a fost discutat mai sus, vezi: Adv. Marc., V, 6,4.

2351. Allophylorum nuptias. Miercuri: Ref. 34: 15–16.

2352. Vezi: 1 Corinteni 8:5.

2353. Vezi: 1 Corinteni 8:4.

2354. Vezi: 1 Corinteni 8:6.

2355. Vezi: 1 Corinteni 3:22.

2356. Compară cu: 1 Corinteni 9:3–10.

2357. Conform unei alte interpretări: „învățând că fiecare trebuie să trăiască prin munca sa, el a prefațat exemple suficient <rezonabil>”.

2358. „în ele (adică exemple)” - conjectura lui Kroymann. În manuscris: „că”.

2359.

2360. Vezi: 1 Corinteni 9:9; Miercuri: Deut. 25:4.

2361. Vezi: 1 Corinteni 9:9.

2362. Kroymann sugerează o lacună aici: „bineînțeles, pentru a-L arăta pe Domnul ca fiind binevoitor”.

2363. Comparați cu: 2 Corinteni 11:7;/ Corinteni 9:7–18.

2364. Cf. 1 Corinteni 9:15.

2365. In petram offendit. Cf.: „O piatră de poticnire și o stâncă de cădere (lapis offensionis et petra scandali)” (1 Petru 2: 8 (conform textului grecesc și Vulgatei)/ 7 (conform traducerii sinodale) și Isaia 8:14, conform Vulgatei).

2366. Vezi: 1 Corinteni 10:4; cf. Exod 17:6.

2367. Cf. 1 Corinteni 10:4.

2368. Vezi: 1 Corinteni 10:6.

2369. Kroymann consideră că aceste pronume sunt de gen neutru. O altă interpretare a textului este: „<Dumnezeul lui Marcion> mă înspăimântă în propriile sale interese cu ajutorul Celui pe care îl privează de credința mea? Adversarul <Său> (adică Creatorul) mă va face mai dispus față de el?”

2370. Inserție Kroymann.

2371. Compară cu: 1 Corinteni 10:7-10.

2372. Această înțelegere este oferită de Kroymann.

2373. Kroymann sugerează aici o lacună: „confirmare”, adică: „dacă nu servește la confirmarea învățăturii Creatorului”.

2374. Vezi: 1 Corinteni 10:11.

2375. Compară cu: 1 Corinteni 10:25.

2376. Cf. Gen. 2:16.

2377. Vezi: 1 Corinteni 11:3.

2378. Un joc de cuvinte: „creator” - auctor, „autoritate” - auctoritas. „Cel care nu este autorul soțului? Căci cuvântul «cap» l-a folosit <apostolul>, însemnând autoritate.”

2379. Vezi: 1 Corinteni 11:7.

2380. 0 Vezi: Gen. 1:26.

2381. Compară cu: 1 Corinteni 11:10.

2382. Vorbim despre fețe de femei.

2383. Aici întâlnim o înțelegere literală a Genezei 6:2: „...atunci fiii lui Dumnezeu au văzut pe fiicele oamenilor că erau frumoase; și și-au luat de soții dintre toate pe care le-au ales.” Această interpretare a acestui pasaj din Biblie este foarte îndatorată Cărții lui Enoh. Tertulian a fost apropiat de această explicație a căderii îngerilor. În tratatul său Despre vălurile fecioarelor se spune: „Citim că îngerii s-au îndepărtat de Dumnezeu și de cer din cauza poftei lor pentru femei (ob concupiscentiam feminarum)” {Tert. De virg. vel., 7,2). Clement din Alexandria, în lucrarea sa Pedagogus (Cl. Paed., III, 14,2), i-a numit pe îngerii căzuți „cei care au abandonat frumusețea lui Dumnezeu pentru o frumusețe stricăcioasă și au căzut din cer pe pământ”. Potrivit lui Lactanțiu (Lact. Div. Inst., II, 15), diavolul i-a convins pe îngeri să se asocieze cu femeile. Sulpicius Severus în Cronica sa (1,2, 7-8) vorbește despre îngeri care au fost captivați de frumusețea femeilor, care s-au căsătorit cu muritori și au dat naștere la uriași.

2384. Compară cu: 1 Corinteni 11:17–18.

2385. Compară cu: 1 Corinteni 11:23–27.

2386. Cf. 1 Corinteni 11:29.

2387. Cf. 1 Corinteni 12:1.

2388. Kroymann sugerează o lacună aici: „și furnizate de El”.

2389. Interpolare, conform lui Kroymann.

2390. Vezi: Isaia 11:1-2.

2391. Vezi: Isaia 11:2–3.

2392. Sapiente et prudente architecto.

2393. Cf. Isaia 3:1-3.

2394. Vezi: Luca 16:16.

2395. Charismata. Miercuri: 1 Cor. 12:4.

2396. Date.

2397. Vezi: Efeseni 4:8; Ps. 68/67:19.

2398. Donativă.

2399. Vezi: 1 Corinteni 4:15.

2400. Vezi: Galateni 4:19.

2401. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „promisiunea Duhului, dată perfect prin Ioel”.

2402. In novissimis temporibus, în Septuaginta: Καί εσται μετά ταδτα - „Și va fi după aceea”.

2403. Super servos et ancillas, în Septuaginta: έπΐ τούς δούλους καί έπί τάς δούλας.

2404. Vezi: Ioel 2:28–29, în Septuaginta: 3:1–2.

2405. At ubi tempus expletum est. Vezi: Gal. 4:4. Mai sus (V, 4,2) acest citat are o formă diferită: Cum autem evenit impleri tempus. În original este vorba despre plinătatea timpului.

2406. Vezi: 1 Corinteni 7:29.

2407. Adică „prin același Duh”.

2408. Vezi: 1 Corinteni 12:8–10; cf.: Isaia 11:2–3.

2409. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Pot spune că eu însumi sunt cel care <…>”.

2410. Compară cu: 1 Corinteni 12:12–31.

2411. Inserție Kroymann. Miercuri: 1 Corinteni 12: 18–26.

2412. Compară cu: 1 Corinteni 13:1–13.

2413. Vezi: Luca 10:27.

2414. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Deși <…>”.

2415. Compară cu: 1 Corinteni 14:21; Isaia 28:11.

2416. Adică un dar de la un alt zeu.

2417. Mulieribus.

2418. Compară cu: 1 Corinteni 14:34–35.

2419. Mulieri.

2420. Cf. 1 Corinteni 11:5.

2421. Femine.

2422. Compară cu: 1 Corinteni 14:34; Viața 3:16.

2423. Explicația ipotetică a lui Marcion privind prezența în Vechiul Testament a pasajului Isaia 11:2–3.

2424. Donă.

2425. Compară cu: 1 Corinteni 14:25.

2426. Cf. 1 Corinteni 14:26.

2427. Mulierem.

2428. Feminis. Spus, desigur, cu ironie. Tertulian, luând în considerare posibila obiecție a marcioniților că prezicerea din Isaia 11:2-3 nu are nicio legătură cu cuvintele Apostolului Pavel despre darurile spirituale (/ Corinteni 12:10), încearcă să-l respingă pe Marcion pe baza faptului că marcioniții nu au darurile menționate de Apostol, care sunt evident prezente în Biserica montanistă, adevărată, din punctul de vedere al lui Tertulian.

2429. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „care”.

2430. Conform unei alte interpretări: „cine se teme deja să anunțe”.

2431. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „așa cum trebuie să ne așteptăm la Mine - Cel Care a fost inițial prezis, tot așa nu trebuie să ne așteptăm la <Hristosul> Său (adică al lui Marcion), căci el nu a fost <prezis> inițial. Este mai bine <…>”.

2432. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „niciuna”.

2433. Ceterum corpora aut ignibus statim aut f eris aut etiam diligentissime condita, temporibus tamen aboleri manifestum est. O comparație curioasă: „Și acum am împlinit o lucrare pe care nici mânia lui Jupiter, nici focul (ignis), / nici fierul (ferrum), nici bătrânețea distructivă, deși nu o va distruge în această zi, deși nu o va nimici. trup (corpis), / nu are dreptul la nimic <...>” (Ov. Met., XV, 871-874). În „Monumentul” lui Horațiu, care a servit ca model pentru Ovidiu, este menționat „curgerea timpurilor (temporum)” (Hor. Od., III, 30, 5).

2434. Interpolare, conform lui Kroymann.

2435. Aceste cuvinte sunt excluse de editori ca interpolări.

2436. Adică el-. Textul latin folosește cuvintele: surgere „a se ridica”, resurgere „a se ridica din nou”.

2437. Vezi: Gen. 3:19.

2438. Vezi: 1 Corinteni 15:21.

2439. Compară cu: 1 Corinteni 15:22.

2440. Interpolare, conform lui Kroymann.

2441. Vezi: 1 Corinteni 15:25.

2442. Vezi: Ps. 110/109: 1-2.

2443. Comparați cu: 2 Regi, cap. 18-19; Isaia 37:14-38.

2444. Vezi: Psalmul 110/109:3.

2445. Vezi Matei 2:2, 10.

2446. Cf. Luca 2:8-11.

2447. Cf. Luca 2:7.

2448. Vezi: Isaia 1:2.

2449. Inserție Kroymann.

2450. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Duhul (nominativ) care atribuie cărnii din pântece. Care, datorită Lui Însuși, adaugă aici <…>”.

2451. Ibidem.

2452. Avraam, numit pe atunci Avram, nu era încă circumcis în momentul întâlnirii sale cu Melhisedec (Gen. 14:18-20). Cf. Gen. 17:23-24. Înainte de Tertulian, Iustin a făcut aceeași greșeală (Iust. Dial., 33).

2453. Cf. Gen. 14:18-20. Avraam i-a dat lui Melhisedec o zeciuială (Gen. 14:20) după binecuvântare (Gen. 14:19). Tertulian, aparent, îl urmează pe autorul Epistolei către Evrei (Evrei 7:6).

2454. Compară cu: Roma. 10:20–21.

2455. Compară cu: Roma. 11:26–27.

2456. Vezi: Psalmul 72/71: 1.

2457. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Se întâmplă.”

2458. Tertulian folosește textul Septuaginta. Textul ebraic conține un cuvânt care înseamnă „pajiște cosită” și „lână tunsă”, care apare în alte trei locuri din Vechiul Testament (Deut. 18:4; Amos 7:1; Iov 31:20).

2459. Vezi: Psalmul 72/71:6.

2460. Vezi: Psalmul 72/71:8.

2461. Vezi: Psalmul 72/71:11.

2462. Vezi: Psalmul 72/71:17.

2463. Vezi: Psalmul 72/71: 18-19.

2464. Comparați cu: Țar. 11:1-8.

2465. Vezi: Psalmul 72/71:9.

2466. Compară cu: 1 Corinteni 15:25.

2467. În lucrarea „Despre învierea cărnii”.

2468. Vezi: 1 Corinteni 15:29.

2469. Calendele lui februarie (adică prima zi a lunii februarie) se referă aici metonimic la luna însăși, în timpul căreia romanii aduceau omagiu morților (Ov. Fast., II, 533–570).

2470. Cf. Efeseni 4:5.

2471. Kroymann sugerează o lacună aici: „ca apostolul să spună următoarele”.

2472. Vezi: 1 Corinteni 15:35.

2473. Compară cu: 1 Corinteni 15:37–41.

2474. Vezi: 1 Corinteni 15:42.

2475. Kroymann sugerează aici o lacună: „în ocară, în slăbiciune, dar se ridică la nestricăciune”.

2476. Interpolare, conform lui Kroymann.

2477. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „suflet”.

2478. Vezi: 1 Corinteni 15:44.

2479. Kroymann sugerează aici o lacună: „dar mentalul, apoi spiritualul”.

2480. Vezi: 1 Corinteni 15:45.

2481. Interpolare, conform lui Kroymann.

2482. Homo de humo. Un joc de cuvinte care nu se găsește în textul grecesc.

2483. Textul distorsionat al lui Marcion din 1 Corinteni 15:47.

2484. Vezi: 1 Corinteni 15:48.

2485. Vezi: 1 Corinteni 15:49.

2486. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „unele”.

2487. Vezi: 1 Corinteni 15:50.

2488. Cf. Galateni 5:19–21.

2489. Cf. Romani 8:8.

2490. Cf. însă: Tert. De res., 16, 6.

2491. Vezi: 1 Corinteni 15:52.

2492. Vezi: 1 Corinteni 15:53.

2493. Matei 22:30; Bineînțeles. 20:36.

2494. Vezi: 1 Corinteni 15:50.

2495. Interpolare, conform lui Kroymann.

2496. Vezi: 1 Corinteni 15:55; cf. Osea 13:14.

2497. Inserție Kroymann.

2498. Compară cu: 1 Corinteni 15:57.

2499. Vezi: 2 Corinteni 1:3.

2500. Vezi Gen. 1:22.

2501. 2 Compară: Dan. 3:52–90.

2502. 3 Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „zeul steril”.

2503. 4 Interpolare, conform lui Kroymann.

2504. 5 Cf. 2 Corinteni 1:3.

2505. Lit.: „Aveți în cartea lui Iona un exemplu de milă împreună cu Însuși <Dumnezeul cel milostiv>.” Conjectură a lui Kroymann. În manuscris: „cu chiar exemplul de milă.”

2506. Compară cu: Ion. 3:10; 4:2.

2507. Cf. 2 Regi 20:5.

2508. Comparați cu: 3 Regi 21:1-29.

2509. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „a arăta clemență”.

2510. Comparați cu: 2 Regi 12:13.

2511. Vezi Ezechiel 33:11.

2512. Înțelegerea lui Kroymann.

2513. Rearanjament Kroymann. În manuscris: „și noi”.

2514. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „posibil”.

2515. Rearanjamentul lui Kroymann. În manuscris, această propoziție este mai sus, după cuvintele: „din care se numește revelat”.

2516. Inserție Kroymann.

2517. Vezi: 2 Corinteni 3:6.

2518. Cf. Ieremia 31:31.

2519. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „deși”.

2520. Vezi: 2 Corinteni 3:6.

2521. Inserție Kroymann.

2522. Conform unei alte conjecturi: „și dacă <Noul Testament> nu este din litere, ci din Duhul său, va fi noutatea Celui Care <…>” (Thomell).

2523. Vezi: Ioel 2:28.

2524. Vezi: 2 Corinteni 3:6.

2525. Vezi: Deuteronom 32:39.

2526. Cf. 2 Corinteni 3:13.

2527. Vezi: 2 Corinteni 3:14.

2528. Vezi: 2 Corinteni 3:15.

2529. 1 Traducerea este dată conform conjecturii lui Kroymann.

2530. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „încă ascunsă”.

2531. Vezi: 2 Corinteni 3:16.

2532. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „înțelege”.

2533. Cf. 2 Corinteni 3:18.

2534. Ibidem.

2535. Vezi: 2 Corinteni 4:4.

2536. Cf. Isaia 29:13.

2537. Vezi: Isaia 7:9, conform Septuagintei.

2538. O lacună, conform lui Kroymann, care sugerează omiterea cuvântului: „a pierde”.

2539. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Spre răspuns”.

2540. Adică unei persoane, conform lui Kroymann.

2541. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „domnilor”.

2542. Inserție Kroymann.

2543. Vezi: 2 Corinteni 4:6.

2544. Vezi: Gen. 1:3.

2545. Vezi: Isaia 49:6.

2546. Cf. Isaia 9:2.

2547. Interpolare, conform lui Kroymann.

2548. Vezi: Psalmul 4:7, conform Septuagintei.

2549. Interpolare, conform lui Kroymann.

2550. Cf. Efeseni 2:12.

2551. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „de către domn”.

2552. Cf. 2 Corinteni 4:7.

2553. Inserție Kroymann.

2554. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „la urma urmei”.

2555. Cf. 2 Corinteni 4:6.

2556. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „li se încredințează”.

2557. Comparați cu: 2 Corinteni 4:8-10.

2558. Vezi: 2 Corinteni 4:10.

2559. Cf. 2 Corinteni 4:18.

2560. Cf. 2 Corinteni 4:11.

2561. Cf. 2 Corinteni 4:16.

2562. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și”.

2563. Vezi: 2 Corinteni 4:16.

2564. Aici, potrivit lui Kroymann, lipseau cuvintele „când coliba este astfel distrusă”.

2565. Cf. 2 Corinteni 5:1.

2566. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Căci <faptul că el> examinează acest lucru pentru <a potoli> frica de moarte și pentru a potoli durerea cauzată de descompunere însăși, <devine> mai evident și din următoarele cuvinte.”

2567. Vezi: 2 Corinteni 5:2.

2568. În textul grecesc al Epistolei există discrepanțe: „dezbrăcat” / „îmbrăcat”.

2569. Vezi: 2 Corinteni 5:3.

2570. Vezi: 2 Corinteni 5:4.

2571. Vezi: 1 Corinteni 15:52.

2572. Cf. 1 Ioan 2:18.

2573. Compendium mortis. Cf.: Tert. De res., 41,6; cf. și: compendium baptismi „scurtare (adică înlocuire) a botezului” {Tert. De bapt., 12,8), — despre alegerea apostolilor și apropierea lor de Hristos.

2574. Vezi: 1 Corinteni 15:53.

2575. Vezi: 2 Corinteni 5:4.

2576. Arrabonem. Un cuvânt din textul grecesc al Epistolei.

2577. Cf. 2 Corinteni 5:5.

2578. Cf. 2 Corinteni 5:6.

2579. Cf. 2 Corinteni 5:8.

2580. Vezi: 2 Corinteni 5:10.

2581. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Pe Dumnezeu”.

2582. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „temporar”.

2583. Compară cu: Isaia 43:18–19.

2584. Cf. 2 Corinteni 7:1.

2585. Kroymann sugerează omiterea cuvintelor: „<afirmă că> nu esența, <ci faptele esenței> nu sunt <…>”.

2586. Compară cu: 1 Corinteni 15:50.

2587. Cf. 2 Corinteni 11:2.

2588. Compară cu: 2 Corinteni 11:13.

2589. Vezi: 2 Corinteni 11:14.

2590. Tratatul pierdut al lui Tertulian „De paradiso”.

2591. Compară cu: 2 Corinteni 12:2–4.

2592. Cf. 2 Regi 2:11.

2593. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Domnul”.

2594. Colaphizando. Gerundiv de la verbul cu aceeași rădăcină cu cea folosită de apostolul Pavel în 2 Cor. 12:7.

2595. Compară cu: 2 Corinteni 12:7–9.

2596. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „cum”.

2597. Comparați cu: Luca 1:51-52; Ps. 119/118:21.

2598. Cf. Iov 2:4–7.

2599. Cf. 2 Corinteni 12:9.

2600. Miercuri: 2 Corinteni 13:1; Matei 19:15.

2601. Cf. 2 Corinteni 13:2.

2602. Compară cu: 2 Corinteni 13:10.

2603. Inserție Kroymann.

2604. Cf. Romani 1:18.

2605. Cf. Romani 2:12.

2606. Inserție Kroymann.

2607. Cf. Romani 2:14.

2608. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „la acea judecată a lui Dumnezeu care <…>”.

2609. Inserție Kroymann.

2610. Adică, natură și lege.

2611. Cf. Romani 1:18.

2612. Adică, la Roma. 2:16.

2613. Adică, din Romani 2:2.

2614. Comparați cu: Roma. 2: 21/22.

2615. Cf. Deut. 5:19.

2616. Cf. Exod 12:35-36.

2617. Pun: incesserat, ut ingesserit.

2618. Vezi: Rom. 2:24; cf.: Isa. 52:5; Ezek. 36:20.

2619. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „necircumcizie. La <...>”.

2620. Vezi: Romani 2:29.

2621. Vezi: Ieremia 4:4.

2622. Corecție de Kroymann. În manuscris: „Moise <spune>”.

2623. Vezi: Deuteronom 10:16.

2624. Vezi: Romani 2:29.

2625. Vezi: Romani 2:28.

2626. Vezi: Romani 3:22.

2627. Cf. Romani 5:1.

2628. Vezi: Romani 5:20.

2629. Vezi: Romani 5:21.

2630. Inserție Kroymann.

2631. Inserție Kroymann. Miercuri: Roma. 7:4.

2632. Obiecția ipotetică a lui Marcion. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Rezultă că se poate afirma și că trupul lui Hristos este un trup, nu neapărat carne.”

2633. Cf. Romani 7:4.

2634. Vezi: Romani 7:7.

2635. Interpolare, conform lui Kroymann.

2636. Inserție Kroymann.

2637. Cf. Romani 7:11.

2638. Cf. Romani 7:14.

2639. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și nu” - „și prin urmare nu putea fi recunoscut de toți evreii”, cf.: Romani 11: 1-7.

2640. Cf. Romani 8:3.

2641. Cf. Romani 7:23.

2642. Cf. Evrei 4:15.

2643. Inserție Kroymann.

2644. Cf. Romani 8:9.

2645. Vezi: 1 Corinteni 15:50.

2646. Parentese, după Kroymann.

2647. Vezi: Romani 8:10.

2648. Kroymann sugerează o lacună. Cuvintele lipsă sunt: „atunci el, desigur, primește viață datorită dreptății”.

2649. O altă lectură a textului: „Tot așa, dacă trupul este mort din cauza păcatului, atunci moartea nu este a sufletului, ci a trupului; dar duhul este viață din cauza dreptății <pentru cel> la care vine moartea din cauza păcatului, adică trupul.”

2650. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „la cineva”.

2651. Corecție de Kroymann. În manuscris: „și, prin urmare, va exista o înviere a morților dacă există o înviere a trupurilor”.

2652. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „altul”.

2653. Această afirmație nu îl împiedică pe Tertulian să spună în altă parte că Trupul Divin este un fel de (sui generis): Quis enim negabit Deum corpus esse, etsi Deus spiritus est? Spiritus enim corpus sui generis in sua effigie. (Tert. Adv. Prax., 7,8). Cf.: Omne quod est, corpus est sui generis: nihil est incorporate, nisi quod non est (Tert. De cam., 11,4).

2654. Cf. Romani 10:2.

2655. Vezi: Romani 10:3-4.

2656. Vezi: Isaia 1:3.

2657. Vezi: Matei 15:9; cf.: Isaia 29:13.

2658. Cf. Psalmul 2:2.

2659. La începutul și mijlocul capitolului 11 din Epistola către Romani, care lipsesc din Marcion.

2660. Cf. Romani 1:17.

2661. Vezi: Isaia 45:3.

2662. Vezi: Romani 11:34-35; cf. Isaia 40:13-14.

2663. Vezi: Romani 12:9.

2664. Tertulian scrie aceasta cu sarcasm.

2665. Vezi: 1 Corinteni 5:13; Miercuri: Deut. 17:7; 21:21.

2666. Vezi: Psalmul 34/33:15.

2667. Vezi: Romani 12:10.

2668. Vezi: Levitic 19:18.

2669. Vezi: Romani 12:12.

2670. Vezi: Psalmul 118/117:9.

2671. Vezi: Romani 12:12.

2672. Vezi: Psalmul 20/19:2.

2673. Interpolare.

2674. Vezi: Romani 12:14.

2675. Cf. Gen. 1:28.

2676. Vezi: Romani 12:16.

2677. Cf. Isaia 5:21.

2678. Vezi: Romani 12:17.

2679. Vezi: Zah. 7:10.

2680. Vezi: Romani 12:19.

2681. Vezi: Deuteronom 32:35.

2682. Vezi: Romani 12:18.

2683. Vezi: Romani 13:9; cf.: Levitic 19:18.

2684. Vezi: Matei 5:17.

2685. Cf. Romani 14:10.

2686. Cf. 1 Tesaloniceni 2:15.

2687. Ibidem.

2688. Inserție Kroymann.

2689. Corecție de Kroymann. În manuscris - plural.

2690. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „Domnilor”.

2691. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ai putea afla”.

2692. Vezi: 1 Tesaloniceni 4:3.

2693. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „— licențiozitate”.

2694. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „de asemenea”.

2695. Compară cu: 1 Tesaloniceni 4:15–17.

2696. Cf. Gal. 4:26.

2697. Vezi: Isaia 60:8.

2698. Vezi: Amos 9:6.

2699. Compară cu: 1 Tesaloniceni 5:19–20.

2700. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „nimic”.

2701. Compară cu: 1 Corinteni 14:25.

2702. Compară cu: 1 Corinteni 14:26.

2703. Compară cu: 1 Corinteni 12:11.

2704. Cf. 1 Tesaloniceni 5:23.

2705. Interpolare, conform lui Kroymann.

2706. Inserție Kroymann.

2707. Miercuri: 2 Tesaloniceni 1:6–8.

2708. Miercuri: 2 Tesaloniceni 1:8–9.

2709. Vezi: 2 Tesaloniceni 1:9; cf.: Isaia 2:10,19,21.

2710. Discrepanța, conform lui Kroymann: „cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu, adică păgânii, separat”.

2711. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<…> Isaia și prin însăși fapta acestuia.”

2712. Cf. Isaia 2:19.

2713. Vezi: 2 Tesaloniceni 2:3.

2714. Cf. 2 Tesaloniceni 2:4.

2715. Comparați cu: 1 Ioan 4:1–3.

2716. Cf. 2 Tesaloniceni 2:9.

2717. Inserție Kroymann.

2718. Cf. 2 Tesaloniceni 2:10–12; Tertulian citează textul Epistolei denaturat de Marcion.

2719. Pun: errore decipere quos veritate non cepit.

2720. Cf. 2 Tesaloniceni 2:8.

2721. Corecție de Kroymann. În manuscris: „sau”.

2722. Cf. 2 Tesaloniceni 3:10.

2723. Cf. Deuteronom 25:4.

2724. Adică: „cui îi va corespunde recapitularea?”

2725. Vezi: Efeseni 1:9-10.

2726. Vezi: Efeseni 1:12. <His> - inserția lui Kroymann.

2727. Vezi: Efeseni 1:13.

2728. Vezi: Ioel 3:1, conform Septuagintei.

2729. Vezi: Efeseni 1:17.

2730. Vezi: Psalmul 24/23:10.

2731. Vezi: Efeseni 1:17.

2732. Cf. Isaia 11:2.

2733. Vezi: Efeseni 1:18.

2734. Vezi: Isaia 42:19.

2735. Vezi: Efeseni 1:18.

2736. Vezi: Psalmul 2:8.

2737. Vezi: Efeseni 1:20,22. Citat din versiunea lui Marcion a textului Epistolei.

2738. Vezi: Ps. 110/109: 1.

2739. Vezi: Psalmul 8:7.

2740. Cf. Efeseni 2:1.

2741. Vezi: Efeseni 2:2.

2742. Vezi: Isaia 14:13-14.

2743. Inserție Kroymann.

2744. Vezi: Efeseni 2:3.

2745. Comparați cu: Faptele Apostolilor 7:58; 8:1; 9:1-2.

2746. Cf. Faptele Apostolilor 9:4.

2747. Ibidem.

2748. Vezi Matei 13:25.

2749. Vezi: Efeseni 2:10.

2750. Vezi: Efeseni 2:11–12.

2751. Vezi: Efeseni 2:13.

2752. 0 Vezi: Isaia 46:12–13. Citatul nu este conform Septuaginta.

2753. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<Popor> evreu și păgân”.

2754. Vezi: Efeseni 2:14-15.

2755. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „carne”.

2756. Interpolare, conform lui Kroymann.

2757. Marrucinii erau un trib sabelian care trăia pe coasta de est a Italiei centrale. Potrivit lui Silius Italicus (secolul I d.Hr.), acest trib era incapabil să încalce un jurământ (fidemque exuere indocilis) (Sil. XV, 566). Aluzia la credincioșii Marrucini nu înseamnă că Tertullian cunoștea opera lui Silius: acesta ar fi putut folosi pur și simplu un fel de „catalog” al popoarelor. Astfel, în Tert. De an., 20, 3, Quintus Septimius notează că „a devenit deja ceva obișnuit să vorbim despre caracteristici naționale. Scriitorii de comedie îi batjocoresc pe frigienii timizi; Sallust îi cenzurează pe maurii vanitoși și pe dalmații sălbatici <…>”. Cf.: „în caldul Orient și în Sud, popoarele sunt mai numeroase și talentele sunt mai strălucitoare, în timp ce toți sarmații se disting printr-o minte leneșă” (Tert. Dean., 25.7).

2758. Vezi: Efeseni 2:15.

2759. Cf.: Matei 5:18.

2760. Vezi: Exod 20:14; cf.: Matei 5:27.

2761. Vezi Matei 5:28.

2762. Vezi: Exod 20:13; cf.: Matei 5:21.

2763. Vezi Matei 5:22.

2764. Vezi: Efeseni 2:15.

2765. Vezi: Efeseni 2:10.

2766. Vezi: Efeseni 2:15.

2767. Corecție de Kroymann. În manuscris: „și”.

2768. Vezi: Efeseni 2:16.

2769. Ibidem.

2770. Cf.: Efeseni 2:17–18.

2771. Vezi: Efeseni 2:19.

2772. Vezi: Efeseni 2:20.

2773. Citindu-l pe Kroymann. În manuscris: „profeți. Înspăimântați, parcă”.

2774. Vezi: Efeseni 2:20.

2775. Vezi: Psalmul 118/117:22.

2776. Conjectura lui Kroymann. O posibilă înțelegere a textului necorectat (conform lui Evans): „În ceea ce privește activitatea ereticului în abrevierea textului, nu mă surprinde dacă elimină silabe, când în majoritatea cazurilor elimină pagini întregi.”

2777. Corecție de Kroymann. În manuscris: „de la ei”.

2778. Corecție de Kroymann. În manuscris: „cunoscut”.

2779. Vezi: Isaia 40:13; cf.: 1 Corinteni 2:16.

2780. Inserție Kroymann.

2781. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „ce modele profetice ar putea avea noul <zeu>?”

2782. Vezi: Efeseni 4:8; cf.: Ps. 68/67:19.

2783. Cf. Psalmul 45/44:4.

2784. Cf. Isaia 8:4.

2785. Vezi: Efeseni 4:25; cf.: Zaharia 8:16.

2786. Kroymann a mutat aici cuvântul „la”, care în manuscris se află mai jos, după cuvântul „soare”.

2787. Cf. Psalmul 4:5.

2788. Vezi: Efeseni 4:26.

2789. Vezi: Efeseni 5:11.

2790. Vezi: Ps. 18/17: 17/26.

2791. Vezi: / Corinteni 5:13; Miercuri: Deut. 21:21.

2792. Vezi: 2 Corinteni 6:17; cf.: Isaia 52:11.

2793. Vezi: Isaia 52:11.

2794. Cf. Efeseni 5:18.

2795. Vezi: Am. 2:12.

2796. Cf. Levitic 10:9.

2797. Cf. Efeseni 5:19.

2798. Cf. Isaia 5:12.

2799. Cf. Efeseni 5:22.

2800. Vezi: Efeseni 5:23.

2801. Ibidem.

2802. Vezi: Efeseni 5:28.

2803. Vezi: Efeseni 5:29.

2804. Inserție Kroymann.

2805. Vezi: Efeseni 5:31–32; cf.: Gen. 2:24.

2806. Conjectură și interpretare a lui Kroymann. În manuscris: „Este suficient, totuși, dacă misterele Creatorului sunt mari pentru un apostol, dar nesemnificative pentru eretici.”

2807. Vezi: Efeseni 5:32.

2808. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „și zeul cel mai înalt nu ar trebui să împrumute nimic de la <chiar> inferior pentru <răsturnarea> sa”.

2809. Vezi: Efeseni 6:1.

2810. Vezi: Efeseni 6:2.

2811. Vezi: Efeseni 6:4.

2812. Vezi: Exod 10:2.

2813. Cf. Efeseni 6:12.

2814. Cf. Efeseni 6:11.

2815. Ibidem.

2816. Diavolul este „calomniator” în greacă.

2817. Vezi Gen. 3:5.

2818. Cf. Gen. 3:3; 2:17.

2819. Vezi: Efeseni 6:12.

2820. Vezi Gen. 6:4.

2821. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „acolo”.

2822. Compară cu: Efeseni 6:18–20.

2823. Vezi: Coloseni 1: 5–6.

2824. Vezi: Psalmul 19/18:5.

2825. Cf. Col. 1:15.

2826. Cf. Col. 1:15.

2827. Omnia facta sunt.

2828. Cf. Ioan 1:3.

2829. Vino la universitate.

2830. Cf. Coloseni 1:16.

2831. Cuncta <…> sunt condita.

2832. Cf.: Coloseni 1:17.

2833. Ibidem.

2834. Cf.: Coloseni 1:19.

2835. Cf. Col. 1:16.

2836. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „<…> și până la plinătatea zeului său Marcion <…>”.

2837. Cf. Coloseni 1:20.

2838. Cf. Coloseni 1:21.

2839. Cf. Romani 1:25.

2840. Cf. Coloseni 1:24.

2841. Cf. Col. 1:22.

2842. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „în acel Trup în care El putea muri prin carne, El a murit <…>”.

2843. Cf. Col. 2:8.

2844. Ibidem.

2845. Ernst Evans consideră că aceasta este o reminiscență a lui Seneca (De beneficiis, VII, 31,3), unde zeii epicurieni sunt descriși ca ignavi hebe-tesque, adică „leneși și plictisiți”.

2846. Vezi: 1 Corinteni 1:27.

2847. Cf. Isaia 29:14.

2848. Cf. Coloseni 2:13.

2849. Vezi: Coloseni 2:16-17.

2850. Inserție Kroymann.

2851. Cf. Coloseni 2:18.

2852. Vezi: Coloseni 2:21.

2853. Miercuri: Coloseni 2:18–19.

2854. Cf. Coloseni 2:22.

2855. Vezi: Efeseni 1:10.

2856. Interpolare, conform lui Kroymann.

2857. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „în care totul este rezumat, când lui Hristos, începutului i se atribuie și absența diferențelor în hrană”.

2858. Compară: Isa. 43:19; 2 Cor. 5:17.

2859. Vezi: Ieremia 4:3.

2860. Vezi Efeseni 4:22,24.

2861. Cf. Filipeni 1:14–17.

2862. Vezi: Filipeni 1:18.

2863. Adică, cu credința cu care s-a desfășurat predicarea, cu credința predicatorilor.

2864. Adică, cu credința reglementată de regula sa.

2865. Vezi: Filipeni 2:6–7.

2866. Et figura et similitudo et effigies.

2867. Imaginează-ți.

2868. Cf. Col. 1:15.

2869. În efigie.

2870. Efigie et similitudo et figura.

2871. În efigie.

2872. În imagine.

2873. Inserție Kroymann.

2874. Corecție de Kroymann. În manuscris: „astfel”.

2875. Corecție de Kroymann. În manuscris: „cum”.

2876. Vezi: Filipeni 2:8.

2877. Conjectură. În manuscris: „colecții”.

2878. Inserție Kroymann.

2879. Cf. Filipeni 3:7.

2880. Cf. Filipeni 3:5.

2881. Cf. Filipeni 3:8.

2882. Cf. Filipeni 3:9, conform versiunii lui Marcion.

2883. Ibidem.

2884. Vezi: Filipeni 3:20.

2885. Vezi: Gen. 22:17.

2886. Vezi: 1 Corinteni 15:41.

2887. Cf. Filipeni 3:21.

2888. Corecție de Kroymann. În manuscris: „Dumnezeu”.

2889. Compară cu: 1 Corinteni 15:51–53.

2890. Cf. 1 Tesaloniceni 4:16.

2891. Vezi: 1 Tesaloniceni 4:17.

2892. O altă interpretare a textului: „și dacă <ceva> a fost pus deoparte pentru această carte, <acela> l-am pus. Nu socoti <...>”.

2893. Conjectura lui Kroymann. În manuscris: „aceste vremuri”.

1. Vezi Matei 6:32.

2. Vezi nota 11 la tratatul „Despre ochelari”.

3. Cf. Celom. 13; Monoteism. 17. Pausanias (VII 23:9) menționează dumbrăvara sacră a Herei de la Aegia, dar nu spune nimic despre castitatea preoteselor ei.

4. Miercuri. Monoteism 17.

5. Cf. Whole. 13; Univ. 17.

6. Vezi întregul text. 13 și nota la acest pasaj.

7. O zicală celebră a lui Euripide (frg. 1024 Nauck) sau Menandru (frg. Ø87 Korte), citată de mulți autori ulteriori, inclusiv de apostolul Pavel (1 Cor. 15:33). Aici este tradusă în metrul original, trimetrul iambic, în timp ce în Vulgata lui Ieronim este tradusă în proză.

8. Vezi Matei 19:9.

9. Spiritele patrone ale vetrei, care erau onorate în cele mai importante zile (Kalende, None, Idele) ale fiecărei luni, precum și cu ocazia sărbătorilor familiale. Tinerele soții aduceau o jertfă larilor imediat după căsătorie, la intrarea în casa soților lor (cf. Cato. Agricultura 143; Plautus. Trei monede 39; Tezaur 24:378; Horațiu. Ode III 23:4; Tibullus I 3:34; I 10:15; Ovid. Fasti II 633).

10. Apa noastră, adică apa botezului, orice apă folosită la săvârșirea sacramentului. Cf. mai jos, cap. 4-5: Matur. 4.

11. Erezia lui Cain (Cainiți) o sectă gnostică de la mijlocul secolului al II-lea, care s-a separat de ofiți sau (conform lui Irineu) de școala lui Valentinus. Conform lui Irineu (Împotriva ereziilor 1 31:2-3), adepții săi îl venerau pe Cain, pe care îl credeau înzestrat cu puteri supranaturale și, de asemenea, malefice; respingeau botezul. Vezi și Pseudo-Tertulian. Împotriva ereziilor 7; Hilgenfeld, 251; 552. Tertulian îi compară cu nicolaiții (vezi Pres. 33 și nota de acolo).

12. Ideea deșertului ca habitat al forțelor demonice este inerentă atât Vechiului Testament (de exemplu, Lev. 16:8-10), cât și Noului Testament (Matei 4:1-11; Luca 4:1-13). Prin urmare, Tertulian nu ia în considerare în mod deliberat mediul acvatic, care este destul de natural pentru șerpi (mlaștină și apă). Aspidă (aspiV) era denumirea grecească și romană pentru șerpii veninoși; în Vechiul Testament are aparent o semnificație simbolică (Gen. 49:17). Basiliscul (grecesc „micul rege”) este un șarpe mitic care ucidea nu numai cu otravă, ci și cu privirea sa și a cărui respirație usca iarba și crăpa pietrele (vezi Pliniu, Art. VIII 78; XXIX 66). Pe cap, basiliscul avea o creastă ca o diademă regală. Strigătul sau privirea unui cocoș sau propria sa privire reflectată într-o oglindă îi erau fatale.

13. De la „uscat” și „șarpe” (simboluri ale dușmanului rasei umane), simbolurile „peștelui” și „apei” sunt transferate în sfera divinului. Botezul ca imersiune în apă (unul dintre cele mai importante principii) și ieșirea din ea într-o viață nouă, până la puritatea originară, sunt strâns legate de imaginea lui Mesia. Pentru primii creștini, imaginea unui pește servea drept simbol al lui Iisus Hristos, deoarece grecescul „pește” (icJuV) este alcătuit din primele litere a cinci cuvinte: IhsouV CristoV Qeou UioV SwthV („Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul”).

14. Femeile nu aveau dreptul să predice sau să conducă slujbe divine. Cf. mai jos, cap. 17.

15. Și anume: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh.”

16. PL se alătură lui Rat. și corectează „Duhul Domnului” (Spiritus Domini - interpretarea R.-W., pe care o păstrăm) în „Duhul lui Dumnezeu” (Spiritus Dei) conform Septuagintei. Trebuie însă să se țină cont de raționamentul special al lui Tertulian (Germ. 3 și următoarele) cu privire la acest pasaj din „Geneza”, unde dovedește că Dumnezeu a devenit Domn ca urmare a actului de creare a omului.

17. Cf. Germ. 32: unde Tertulian afirmă că apele nu ar putea susține Duhul lui Dumnezeu.

18. Vezi Faptele Apostolilor 8:36.

19. IsisZeiță egipteană a fertilității, apei și vântului; cultul ei era răspândit în epoca elenistică. MithraZeiță solară iraniană antică, patronă a fidelității și a contractelor. Cultul lui Mithra avea unele asemănări cu cel creștin (vezi și Pres. 40 și nota la acest loc).

20. Limfatici (lymphatici) din latinescul lympha („apă”, „umezeală”, în imitație a grecescului „nimfă”) inspirați de nimfele de apă, obsedați, nebuni. Hidrofobi (din grecescul udrojoboi) care suferă de hidrofobie.

21. Vezi Ioan 5:2 și următoarele.

22. Vezi Gen. 1:26.

23. Crearea lui Adam după chipul lui Dumnezeu implică o asemănare a înfățișării ca urmare a reflectării cerului în pământesc. Crearea după asemănare implică o anumită asemănare calitativă: posibilitatea, cu ajutorul harului, de a dobândi viața veșnică și perfecțiunea morală.

24. Ungerea (în greacă: crisma) este un ritual din Vechiul Testament care simboliza transmiterea celor mai înalte daruri către „cel uns” la ridicarea la demnitatea de mare preot, rege sau profet. Profetul Samuel i-a uns pe Saul și David în împărăție (vezi 1 Samuel 16:1-13). Profetul Ilie l-a uns pe succesorul său, Elisei (1 Regi 19:16). În persoana lui Isus Hristos, toate cele trei slujbe cele mai înalte erau unite, motiv pentru care El a fost numit „Cel Uns” - în greacă „Hristos” și în ebraică „Mesia”.

25. Probabil există o așa-numită hydraulis (orgă cu apă), care producea sunete de înălțime variabilă atunci când aerul curgea prin țevi de lungimi variabile sub presiunea apei. Inventatorul instrumentului se spune că a fost Ctesibius, un mecanic din Alexandria (secolul al III-lea î.Hr.) (Pliniu, Art. VII, 125; Vitruvius, Despre arhitectură, IX, 9:41). Tertulian l-a considerat în mod eronat pe Arhimede inventatorul său (Dus. 14).

26. Adică în om.

27. Vezi Gen. 28:14.

28. La început, acest gest a fost considerat un simbol al lui Hristos (mâinile împreunate în acest fel seamănă cu litera inițială a cuvântului grecesc „Hristos”). După adoptarea creștinismului de către popoarele a căror literă inițială a numelui

lui Hristos avea o formă diferită, acest gest a început să fie asociat cu „al doilea botez”, răstignirea lui Hristos.

29. Aluzie la crearea lumii (vezi mai sus, cap. 3).

30. Aristotel numește porumbelul o „creatură războinică” și nu are nicio îndoială că acesta are bilă (Istoria animalelor IX 7:613 a 8; II 15:506 b 21). Cu toate acestea, porumbelul a fost întotdeauna considerat o creatură blândă și inocentă din cauza presupusei absențe a bilei (de fapt, porumbelului nu-i lipsește bilă, ci vezică biliară). O tradiție biblică similară a fost apărată de Părinții Bisericii.

31. Vezi Gen. 8:11.

32. Vezi Exodul 14:3–29.

33. Vezi Exodul 15:25.

34. Vezi Numeri 20:11.

35. Vezi Matei 3:16.

36. Vezi Ioan 2:7; 7; 7:37; Matei 10:42; Ioan 4:6; 6:19; 13:14; Matei 27:24; Ioan 19:34.

37. Vezi Matei 21:25.

38. Vezi Matei 11:10, cuvintele

39. Vezi Faptele Apostolilor 19:1–7.

40. Vezi Matei 11:3.

41. Vezi Romani 6:4–5.

42. Nu există o astfel de sintagmă exactă în Scriptură. Este posibil să fi apărut la Tertulian ca o aberație, rezultată din reproducerea textului din memorie.

43. Vezi Matei 8:24; 14:29–30.

44. Vezi Gen. 15:6–7.

45. Nu se știe despre cine vorbim.

46. Aceasta se referă la lucrarea apocrifă „Faptele lui Pavel și Tecla”. Eusebiu era convins de neautenticitatea acesteia (Istoria Bisericii III 3:5). Tecla, așa cum

rezultă din textul „Faptele Apostolilor…”, este o discipolă și urmașă a apostolului Pavel.

47. Vezi Faptele Apostolilor 8:26.

48. Vezi Faptele Apostolilor 8:29–39.

49. Vezi Faptele Apostolilor 9:15. Eroarea lui Tertulian: Apostolul Pavel a fost oaspete în Damasc, în casa lui Iuda (9:11), iar Apostolul Petru a fost oaspete în Iope (Iaffa) cu Simon tăbăcarul (9:43).

50. Vezi Luca 6:30.

51. Rusaliile sunt o sărbătoare evreiască celebrată în a cincizecea zi după Paște, în memoria dăruirii Torei lui Moise pe Muntele Sinai, la șapte săptămâni după exodul evreilor din Egipt. Sărbătoarea creștină își are originea în cea evreiască, dar are o semnificație diferită. Se sărbătorește în a cincizecea zi după Paște, deoarece în această zi Duhul Sfânt s-a pogorât peste apostoli și au început să vorbească în limbi diferite (vezi Faptele Apostolilor 2:4-12). Întrucât Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul au fost prezenți în Duhul Sfânt care s-a pogorât peste apostoli, sărbătoarea este mai cunoscută sub numele de „Treimea”.

52. Apostolul Petru - vezi Ioan 18:10.

53. Vezi Matei 26:31 și următoarele; Luca 8:13 și următoarele; 2 Corinteni 13:5.

54. Vezi Numeri 11:4.

55. Vezi Matei 4:1–4.

56. Vezi Exod 3:1 și următoarele; 14.

57. Vezi Luca 12:16-20.

58. Vezi Gen. 22:1 și următoarele; Matei 10:36-37.

59. Vezi Matei 4:7; 10.

60. Vezi Matei 5:24.

61. Vezi Matei 5:21-22.

62. Vezi Isaia 1:15.

63. Vezi 2 Timotei 4:13.

64. Vezi Dan. 3:19 și următoarele.

65. Păstorul lui Hermas este o operă creștină de natură ascetică și confesională (aparent, mijlocul secolului al II-lea); în vremea lui Tertulian se bucura de o mare autoritate. Cit. în: Past. Herm. II Intr. (în traducere rusă: Părinții timpurii ai Bisericii. Bruxelles, 1988: p. 185).

66. Vezi Luca 18:10-14.

67. Pitia — o prorociță în templul lui Apollo din Delfi. Cf. Herodot I 47: „Pitia a rostit… în versuri în metri de șase picioare: Număr boabele de nisip din mare și cunosc întinderile mării, înțeleg limba surzilor și aud vorbirea muților…” (traducere de G. A. Stratanovsky).

68. Vezi Matei 6:16-18.

69. Static — „veghe în picioare”, „veghe”, „veghere” și în vocabularul creștin timpuriu — „post”. Compararea postului cu serviciul militar era destul de comună. Cf., de exemplu, Ambrozie. Predici XXI 1-2: „Căci posturile noastre (jejunia) sunt fortificații (castra) pentru noi, care ne protejează de atacurile diavolului. Posturile sunt numite stationes din acest motiv, pentru că noi, fiind treji (stantes) și rămânând în ele, respingem uneltirile vrăjmașului... Postul pentru un creștin este ca un zid, inaccesibil diavolului, de netrecut pentru vrăjmaș” (PL 17:644).

70. Vezi 1 Petru 3:3; 1 Timotei 2:9.

71. Tertulian a dedicat un tratat special acestei probleme, „Despre vălurile fecioarelor”.

72. Vezi 1 Corinteni 7:1 și următoarele; 11:1 și următoarele.

73. Vezi 1 Corinteni 7:36-39.

74. La prima întâlnire cu Isaac (vezi Gen. 24:64-65).

75. Vezi Faptele Apostolilor 16:25; 27:35.

76. Vezi Faptele Apostolilor 2:15; 3:1-7; 10:9 și următoarele. Ceasul al treilea, al șaselea și al noulea corespund orelor 9:12 și 15. Semnificația simbolică a acestor ore constă și în faptul că sunt asociate cu amintirea răstignirii și a morții lui Hristos.

77. Vezi Daniel 6:10.

78. Se pare că este o logia din Vechiul Testament, destul de des citată - de exemplu, Clement din Alexandria. Stromata I 19:94; П 15:71 (Resch. Nachtrage 29 nr. 65).

79. Vezi Evrei 13:1-2.

80. Aceasta se referă la Marcion, Apelles și Valentinus. Vezi și nota 44 la tratatul „Despre prescripție...”.

81. Prin urmare, „docetismul”; acesta nu este, de fapt, o învățătură sau o sectă specifică, ci o denumire colectivă pentru opiniile conform cărora trupul și, în consecință, patimile lui Hristos, nu erau reale, ci „aparente”, „imaginare”. Păreri similare apăreau deja în vremurile apostolice (vezi 1 Ioan 4:2; 5:6; 2 Ioan 7). Simon Magul și Cerint pot fi considerați primii docetiști (vezi Irineu. Împotriva ereziilor 1 23–26; III 3; 28). Într-o oarecare măsură, toți gnosticii majori, ebioniții etc., erau înclinați spre docetism.

82. Vezi Luca 1:26 și următoarele.

83. Vezi Isaia 7:13–14.

84. Adică fără profeții. Bunavestire etc.

85. Vezi Luca 2:1 și următoarele; Matei 2:1–12.

86. Vezi Mat. 2:17–18; Jer. 31:15.

87. Vezi Luca 2:25 și următoarele.

88. Ana. Vezi Luca 2:36 și următoarele.

89. Vezi Marcu 1:1; IV:4; Prec. 30.

90. În tratatul „Despre prescripție medicală…”

91. Vezi Gen. 18:4; 19:15 și următoarele; 32:22 și următoarele.

92. Adică ceva fantomatic și ireal.

93. Vezi Gen. 18:1 și următoarele.

94. Vezi Marcu, IV, 19.

95. Fals. Vezi Luca 2:19:51; Ioan 19:25.

96. Se pare că o tablă de zaruri.

97. Vezi Ploaia 23; Duminică 5.

98. Pierdut. Vezi nota 13 la tratatul „Despre prescripție…”.

99. Povestea creării omului din lut se găsește, se pare, pentru prima dată în mitologia sumeriană. Dar este îndoielnic că Tertullian o cunoștea. Cel mai probabil, el are în vedere mitul lui Prometeu, care i-a modelat pe primii oameni din pământ și apă (vezi Apollodor. Bibliotheca 17:1; Ovid. Metamorfozele 181 și următoarele).

100. Cf. Idol. 18. Aceste judecăți despre înfățișarea inestetică a lui Hristos se referă probabil la înfățișarea Sa martirizată în timpul Patimilor. Între timp, mulți Părinți ai Bisericii au considerat înfățișarea Sa frumoasă, crezând că altfel nu ar fi putut avea o astfel de putere de atracție personală pentru oamenii obișnuiți. Astfel, Ieronim (Scrisori, 65:8; PL 22:627) notează: „Dacă nu ar fi fost ceva ceresc în înfățișarea și privirea Sa, apostolii nu L-ar fi urmat niciodată imediat, iar cei care au venit să-L prindă nu ar fi fost uimiți.”

101. Nici Oehi nu include aceste ultime cuvinte, care lipsesc dintr-o serie de manuscrise și din Ed. princ.

102. Cf. Germ. 35. Poziția stoică autentică: incorporealul (spațiul, timpul, vidul și obiectele semantice) există într-un sens impropriu, „ca și cum” ar exista (cf. SVF II 329; Sextus Empiricus. Împotriva oamenilor de știință VIII 263; X 218; Seneca. Scrisori 58:15 etc.).

103. Vezi nota 3 la tratatul „Despre mărturia sufletului”.

104. Vezi nota 9 la tratatul „Despre mărturia sufletului”.

105. Cf. Origen. Împotriva lui Celsus V 14; Lactantius. Institutele Divine IV 22.

106. Alexandru - aparent un gnostic al școlii valentiniene; cunoscut doar din această referință.

107. Tertulian traduce greșit Romani 8:3; textul grecesc și traducerea lui Ieronim dau: „a condamnat păcatul în fire”.

108. Adică Cain. Comparația dintre Eva și Maria, făcută aproape în aceleași cuvinte, se găsește în Iustin (Dialog cu Trifon Iudeul 100) și Irineu (Împotriva ereziilor III 22:4; V 19:1).

109. Aici și mai jos urmărim lectura unui număr de manuscrise: ex semine ipso în loc de lectura lui Rig. — Oehi.: ex semètpso („din sine”).

110. În edițiile critice, Noul Testament este menționat ca fiind versiunea lui Tertulian însuși. Este curios că aceeași versiune este dată de Augustin (Confesiunea VII 9:14); este posibil și chiar foarte probabil ca ei să fi folosit același text (sau traducere). Interpretarea general acceptată este exact opusul: „se nasc” - adică credincioși în Hristos.

111. Vezi Valens 25.

112. Vezi Luca 1:41.

113. Poate că se referă la Luca 8:28 și următoarele și pasaje similare. Dar demonii nu L-au numit niciodată pe Hristos „Fiul lui David”; este posibil (deși surprinzător!) ca Tertulian să confunde Luca 8:28 cu Matei 15:22.

114. Pavel nu a fost unul dintre cei 12 apostoli chemați de Hristos Însuși.

115. În sensul de „sceptici”. Poate o aluzie la scepticismul Academiei de Mijloc și Noi (secolele III - II d.Hr.).

116. Non Virgo quantum a partu. Aici și mai jos, Tertulian greșește din punctul de vedere al dogmei catolice ulterioare. Și în primele secole ale patristicii, doar el a apărat această opinie. Cele mai mari autorități - Clement al Alexandriei, Origen, Grigore de Nyssa, Ioan Gură de Aur, Ieronim și alții - au fost înclinați să recunoască imaculația atât a concepției, cât și a nașterii lui Hristos. Este adevărat, această poziție nu a dobândit imediat statutul de dogmă. Primii pași au fost făcuți la Sinodul Ecumenic de la Efes în 431. Conform deciziei Sinodului Lateran din 649, Fecioara Maria a fost considerată imaculată chiar și după nașterea lui Hristos.

117. Aceste cuvinte nu se găsesc în cartea lui Ezechiel. Este posibil să fi fost prezente și în alte versiuni, dar au fost apoi excluse. Epifanie (Împotriva ereziilor 30:30) le citează în legătură cu învățătura ebioniților. Este posibil ca Tertulian să se fi înșelat și să fi avut în minte pasajul din cartea lui Iov (21:10).

118. Vezi mai sus, nota 2: și, de asemenea, nota 24 la tratatul „Despre prescripție…”.

119. Vezi Zah. 12:10; Ioan 19:37.

120. Vezi Matei 5:27-30.

121. Vezi Dan. 2:35; Mer. 19:10.

122. Vezi Psalmul 1:3; Matei 3:10.

123. Vezi nota 61 la tratatul „Despre prescripție...”.

124. Vezi 1 Corinteni 6:3.

125. Vezi Apocalipsa, cap. 2-3.

126. Vezi Apocalipsa 3:19.

127. Vezi Luca 15:8-10.

128. Vezi Luca 15:4-5.

129. Vezi Luca 15:11-23.

130. Iubiți de Dumnezeu (can Dei) — posibil martiri.

131. Miercuri, Isaia 5:18 și 1 Timotei 6:8-9 (Rech § 12 nr. 89).

132. Vezi Pliniu II, Art. VIII, 27.

133. Vezi Daniel 4:30-33.

134. Vezi Exodul 5-14. Vezi și nota 88 la tratatul „Către neamuri”.

135. Vezi Prem. 10:1-2.

136. Vezi, de exemplu, Aristotel. Etica lui Nicomahe III10:1115 b; II2:1104 a; Seneca. Scrisori 41; 67:10; Epictet. Discursuri I 2:25; II 2:13.

137. Se pare că este o referire la școala cinică; „cinic” este un adjectiv substantivizat „asemănător unui câine”, κυνικός. Cuvântul „câine” este prezent în numele gimnaziului atenian „Kinosarges”, unde preda fondatorul școlii cinice, Antistene. El însuși se autointitula „câine” în conformitate cu modul de viață modest pe care școala sa îl promova și îl conducea. Vezi Diogenes Laërtius VI 13.

138. Vezi Luca 9:52-56.

139. Vezi Ioan 13:22.

140. Vezi Matei 26:51-52.

141. Vezi Luca 22:50-51; Ioan 18:10.

142. Vezi Matei 26:67; 27:29.

143. Vezi Exodul 16-17; 32:1-11.

144. Vezi Gen. 15:6.

145. Vezi Matei 5:22.

146. Vezi Matei 5:40; Luca 6:29.

147. Vezi Matei 6:24; Luca 16:13. „Mamona” în aramaică înseamnă bogăție întruchipată sub forma unui demon.

148. Vezi Deut. 21:23; Galat. 2:16 a mâncat; 3:13 a mâncat.

149. Asemănarea acestui raționament cu un pasaj din tratatul lui Seneca „Despre constanța înțeleptului” (17:4) este evidentă, lucru care probabil îi era cunoscut lui Tertulian (traducere rusă: Anuar istoric și filosofic-87. Moscova, 1987: pp. 190-216).

150. Vezi Matei 5:23-24.

151. Vezi Luca 15:4-6.

152. Vezi Luca 15:11-32.

153. Vezi Dan. 4:30 și următoarele.

154. Vezi 1 Timotei 5:3; 9-10; 1 Corinteni 7:34-35; 39-10; Matei 19:12.

155. Vezi Luca 12:50.

156. Conform tradiției, acceptată de mulți părinți ai bisericii, Isaia a fost tăiat în două cu un ferăstrău de lemn din ordinul regelui Manase. Cf. Evrei 11:37.

157. Vezi Faptele Apostolilor 7:59.

158. Vezi Iov 1:15-19; 2:9-10; 42:10.

159. Nu există nimic de genul acesta în Scriptură. Probabil că Tertulian oferă aici propria sa versiune.

160. Vezi 3 Cron. 19:11-12.

161. Tertulian relatează opiniile binecunoscute ale filozofilor antici (vezi și notele 4-5 la tratatul Despre mărturia sufletului). O frază din Seneca din tragedia sa Troienele (395).

162. Aceasta este o teorie pitagoreo-platonică a transmigrării sufletelor. Pitagora credea că sufletul său a locuit odată în eroul Iliadei, Euphorbus (vezi Diogenes

Laërtius VIII 4-5; 45). Se pare că un exemplu comun de transmigrări a sufletelor a fost transformarea postumă a lui Homer într-un păun (care era considerat pasărea Herei - vezi Ovid. Metamorfoze I 722 și următoarele). La Roma, această versiune a căpătat o aromă națională: se credea că sufletul poetului roman Ennius (+ cca. 169 î.Hr.) locuia în Homer și în păun - vezi Horațiu. Epistolele II 1:50-52; Persia. Satirele VI 10-11. Cf. Suflete. 31.

163. Aceasta se referă la primele cărți ale tratatului „Împotriva lui Marcion” și la tratatul „Despre trupul lui Hristos”.

164. Lucan este marcionit (vezi Pseudo-Tertulian. Împotriva ereziilor 18). Jocul de cuvinte nu prea elegant al lui Tertulian are următorul înțeles: Lucania (o regiune muntoasă din sudul Italiei) abunda în urși, iar Varro (Despre limba latină V 100) a susținut chiar că cuvântul „urs” (ursus) este de origine lucană.

165. Aceasta se referă la tratatul „Despre suflet”.

166. Fedru 245 p.

167. Miercuri. Suflete Sfinte 2.

168. Menandru — gnostic, originar din Samaria, probabil discipol al lui Simon Magul (vezi Irineu, Împotriva ereziilor I 23:5). Marcu — gnostic, discipol al lui Valentin (Irineu, I 13).

169. Clariores — citirea lui Kg. Citirea unui număr de manuscrise — duriores („destul de grosolane” sau „destul de îndrăznețe”).

170. Aceasta se referă la statuia lui Zeus Olimpian realizată de Phidias. Această capodoperă a celebrului sculptor (realizată la mijlocul secolului al V-lea î.Hr.) nu s-a păstrat. Din relatarea detaliată a lui Pausanias (VII) se știe că Phidias a folosit din abundență fildeșul pentru a înfățișa părțile expuse ale corpului.

171. Vezi Matei 22:37–40.

172. Vezi mai jos, cap. 16.

173. Vezi Anexele, II.

174. Cel mai probabil, Tertulian are în minte opiniile lui Epicur sau ale stoicilor.

175. O eroare sau o substituire deliberată de sens: psalmul (91:13) nu vorbește despre o pasăre phoenix, ci despre un palmier; ambele sunt desemnate prin același cuvânt grecesc φοίνιξ. Pasajul este un exemplu curios de adaptare a unor vechi mituri antice (vezi, de exemplu, Ovidiu. Metamorfoze XV 393 și următoarele) în scopul învățăturii creștine.

176. „Principiul călăuzitor.” În doctrina stoică, este centrul celor mai înalte potențiale ale omului, principiul rațional.

177. Sunt enumerați reprezentanți ai unor ocupații disprețuite. Tribada este lesbiană. Preoții din Cybele s-au castrat singuri.

178. Aceasta se referă la tratatul „Despre suflet”.

179. Marii preoți ai iudeilor (vezi Luca 3:2).

180. Vezi, de exemplu, Isaia 13-23.

181. Vezi Pl. Christ. 10 și următoarele.

182. Vezi Ioel 3:9-16; Dan. 7:13v.

183. Vezi Faptele Apostolilor 1:11; Zaharia 12:10-12; Maleahi 4:5; Apocalipsa 12:6; 18:9 etc.

184. Onisifor - ucenicul apostolului. Pavel.

185. Phygellus și Hermogenes — ucenici ai apostolului Pavel care l-au părăsit (vezi 2 Timotei 1:15). Cf. nota 9 la tratatul „Despre prescripție...”.

186. Vezi Apocalipsa 6:9-11; 15:7; 16:1; 17:12; 19:19-20; 20:4-12.

187. Un exemplu curios de interpretare alegorică bazată pe o neînțelegere. Septuaginta nu are Ιμάτια („îmbrăcăminte”), ci Ιάματα („recuperare”, „vindecare”). Tertulian fie a citit greșit cuvântul, fie a folosit un text corupt.

188. Vezi Exod 4:2-9.

189. Tertulian atribuie în mod eronat lui Isaia cuvintele din Deuteronomul.

190. Sursa nu a putut fi stabilită.

191. Vezi Gen. 9:4-5.

192. Vezi Isaia 6:9.

193. Vezi Matei 13:18-23; Luca 18:1-5; 13:6-9.

194. Vezi Luca 15:4-6.

195. Vezi Matei 22:11 și următoarele.

196. Vezi Matei 22:23-28; Marcu 12:18-23; Luca 20:27-34.

197. Tertulian sugerează lipsa de voință a israeliților de a-l urma pe Moise (vezi Ioan 6:31:49:58).

198. Cf. mai sus, cap. 19.

199. Exuti („dezbrăcat”) în loc de vestiti („îmbrăcat”) al Vulgatei; se pare că Tertulian a citit εκδυσάμενοι în loc de ενδυσάμενοι.

200. Textul este corupt. Restaurat conform sensului, conform Reg.

201. Cea mai mică monedă romană (un sfert de as).

202. Vezi Duș. 51.

203. Discursul este probabil despre Cartagina. Odeonul este un teatru acoperit pentru spectacole muzicale.

204. Vezi Gen. 1:28.

205. Vezi Duș. 27.

206. Vezi Botezul 1.

207. Miercuri. Pl. Hristos. 10 a mâncat.

208. Vezi Ioan.

209. Vezi Exod 4:6-7; 34:30.

210. Vezi Faptele Apostolilor 7:60.

211. Vezi Matei 17:3-8.

212. Vezi 1 Tesaloniceni 4:13-17; 5:23.

213. Aici sunt enumerate drepturile unui eliberat. În special, primea numele ancestral al stăpânului său, era atribuit tribului său - un district teritorial (principala condiție pentru deținerea drepturilor civile); dreptul de a purta un inel de aur era inițial un privilegiu al funcționarilor și senatorilor (jus anuli aurei), dar în epoca imperiului, eliberații îl puteau purta și ei. Despre hainele albe, cf. Idol. 18 și nota la acest loc.

214. Vezi Deuteronom 8:4; 29:5; Neemiah 9:21.

215. Vezi Daniel 3:27.

216. Vezi Iona 2:1.

217. Vezi Gen. 5:24; 2 Regi 2:11.

218. Vezi Exod 24:18; 1 Regi 19:8.

219. Vezi Gen. 18:4-8.

220. Apocrife — lucrări care nu sunt incluse în canonul biblic. Este posibil ca Tertulian să fi studiat în mod special această problemă în scopul unei polemici cu Marcion, care a propus propria sa versiune a compoziției din N. 3. — vezi, de exemplu, Botezul 1 7 și nota la acest loc. Vezi și: Apocrifele creștinilor antici. Moscova, 1989.

221. Timeu din Tauromenium, autorul „Istoriei”, care a descris evenimentele din Italia și Sicilia din cele mai vechi timpuri până în anul 264 î.Hr.

222. Despre originea etruscilor (tirenienilor) din Lidia în Asia Mică, vezi Herodot 194; Sfabo V 2:2; Velleius Paterculus I 1:4; Valerius Maximus II 4:4; Tacitus. Analele IV 55:3.

223. Împrumutarea jocurilor de scenă din Egruria este confirmată de Livnius (VII 2:4), care datează primele astfel de jocuri de la Roma în anul 364 î.Hr. Etimologia care leagă numele țării (Lydia) cu numele actorilor etrusci (ludii) și al jocurilor de scenă (ludi scaernci) este în mod evident nesigură.

224. Aceasta se referă la Marcus Terentius Varro din Reatinus (vezi preambulul la comentariul la tratatul „Către neamuri”). Cf. Petru p. 234:27.

225. La festivalul Lupercaliei, pe 15 februarie, preoții lui Faunus (Lupercii) alergau goi pe străzile Romei, biciuind pământul și trecătorii cu curele din piele crudă de capră. Se credea că aceste lovituri aveau o putere purificatoare, iar pentru femei se credea că promiteau fertilitate (vezi Ovid. Fasti II 267). Despre Faunus, vezi nota 102 din tratatul „Către păgâni”.

226. Liberalia erau celebrate pe 17 martie în onoarea triadei de zei plebei: Liber, Libera și Ceres (vezi Ovid. Phasgae III 713; Virgil. Georgics II 385). Cf. nota 18 la tratatul „Către păgâni”.

227. Equiria în onoarea lui Marte erau celebrate cu curse de cai pe Campus Martius (sau la poalele dealului Caelian) pe 28 februarie și 14 martie (vezi Ovid. Fasti II 857; III 517).

228. Aceeași etimologie se găsește în Ioan II 11. De fapt, numele „Cons” ar trebui să derive din condere („a ascunde”). Zeul păstrător al grâului depozitat în depozite subterane pentru iarnă. Altarul său subteran închis din Circus Maximus era accesibil doar de două ori pe an (21 august și 15 decembrie) la sărbătoarea Consualiei, când se făceau sacrificii și se organizau curse. Speculațiile autorilor antici (Liviu I 9.6; Ovid. Fasti III 199; Valerius Maximus II 4:4; Plutarh. Romulus 14:3; Cercetări Romane 48), care au derivat numele de Consus din consihum („consiliu”) și au legat Consualia de răpirea femeilor sabine, sunt de neconceput, la fel ca și identificarea lui Consus cu Neptun Ecvestrul.

229. „Meta” - stâlpi de formă conică pe liste care serveau drept indicatoare de început și de sosire.

230. Textul inscripției este deteriorat; traducerea este condiționată.

231. Despre flamen, vezi nota 20 la tratatul Despre idolatrie. Vestalele erau fecioare ale Vestei (zeița vetrei), preotese care păstrau focul veșnic în templul Vestei și erau obligate să respecte cu strictețe un jurământ de castitate (Livie I 20:3; Ovid. Fasti VI 283), pentru încălcarea căruia erau îngropate de vii în Campus Sceleratus de la Poarta Colline din Roma (Livie VIII 15:7; Ovid. Fasti VI, 458; Plutarh. Numa 10; Roman Researches 96; Suetonius. Domițian 8; Pliniu cel Tânăr IV 11:8).

232. „Armura groasă” luată de un comandant roman de la un lider inamic pe care l-a ucis într-un duel a fost dedicată lui Jupiter Feretrius (probabil din ferre – „a purta” sau fe-rire – „a bate”, „a lovi”) (vezi Livius I 10:6).

233.Frg. 7 Petru. Lucius Calpurnius Piso Fruti, consul 133: cenzor 120 d. X. - istoric-analist.

234. Despre Numa Pompilius, vezi nota 152 la tratatul „Către păgâni”.

235. Rugina (Robigo) - o zeitate care a protejat culturile de cereale de deteriorare. Sărbătoarea Robigaliei a fost sărbătorită pe 25 aprilie (vezi Ovidiu. Fasti IV 905; Gellius V 12:14; Horaţiu. Ode III 23:7).

236. Regii care i-au urmat lui Romulus sunt enumerați: Numa Pompilius, Tullus Hostpilius (c. 672–640 î.Hr.) și Ancus Marcius (c. 640–616 î.Hr.).

237. Într-o lucrare pierdută, care a fost numită, după Svidus, „Despre ochelari și lupte ale romanilor” și după Gellius (IX 7:3) — „Istoria ochelarilor” (vezi Suetoni Tranquilli quae supersunt omnia. Rec. CL Roth. Lipsiae, 18275:p.).

238. Megaleziile în cinstea Marii Mame a Zeilor, Cibela, erau celebrate între 4 și 10 aprilie; Apollinaria, în cinstea lui Apollo, între 6 și 13 iulie; Cerealia, în cinstea lui Ceres, între 12 și 19 aprilie; Neptunalia, în cinstea lui Neptun, pe 23 iulie;

Latiaria, în cinstea lui Jupiter Latiarius, erau celebrate în cadrul așa-numitelor festivități latine în ziua stabilită de consuli imediat după preluarea mandatului; Floralia, în cinstea Florei, între 28 aprilie și 3 mai.

239. Etimologia care leagă cuvântul „circ” de numele fiicei lui Helios, Circe, este nesigură.

240. Un dispozitiv special pentru numărarea distanțelor în cursele de care: o scândură fixată pe patru stâlpi cu găuri în care se introduceau bile ovoidale de lemn (ova). După ce se completa fiecare cerc, se scotea o astfel de bilă sau, conform unei alte presupuneri, se introducea (vezi Livius XLI 27:6; Varro. Agricultura I 2:11; Dio Cassius XLIX 43). Distanța obișnuită era de șapte cercuri (Seneca. Scrisori 30:13).

241. Un instrument de numărat care se deosebea de precedentul prin faptul că în loc de bile de lemn folosea imagini figurative ale delfinilor (vezi Juvenal VI 590).

242. Despre cultul chthonic al Seiei și Tutilinei, numit aici în mod eronat „Session” și „Tutulina”, vezi Pliniu, Art. XVIII § 8; Macrobius, Saturnalia I 16:8; Augustin, Cetatea lui Dumnezeu IV 8.

243. Despre cultul zeilor Mare, Bun, Puternic (sunt și „zeii Samotracii”), vezi Macrobius. Saturnalia III 4:9; Varro. Despre limba latină V 58; Servius. La Eneida II 296; III 12.

244. Nu se cunoaște mai exact. Probabil numele a fost denaturat de copiști.

245. Eurippus - un șanț umplut cu apă pentru a proteja spectatorii care urmăreau animalele care dădeau momeală. A fost construit de Gaius Iulius Caesar în timpul reconstrucției Circului Maxim (vezi Suetonius. Caesar 39:2; Plinius Art. VIII 7:7; Frontinus. Despre apeducte 84; Dio Cassius LV, 10; Lampridius. Helogabalus 23). Mai târziu, din ordinul lui Nero, a fost umplut, iar numele său a fost transferat barierei (spina) care se întindea de-a lungul axei longitudinale a stadionului (Sidonius Apollinaris. Odes 23:356). Cf. Germ. 31.

246. Aceasta înseamnă „în acea parte a circului”. Despre cultul arhaic al zeiței Murcia, care ulterior s-a contopit cu cultul lui Venus, vezi Language II 11; Plutarh. Roman Researches 20; Augustine. City of God IV 16; Arnobius IV 9. Templul ei era situat sub Dealul Aventin, aproape de capătul sudic al Circului Maximus, care era numit „Murcian” din cauza acestei vecinătăți (Preller, p. 386; Becker I, p. 666). Semnele „Murciene” menționate aici (cf. Apuleius. Metamorfozele VI 8) sunt identice cu „primele”, adică semnele de plecare, menționate în Capitolul 5.

247. Aceasta se referă la templul lui Jupiter Capitolinus și la templul lui Serapis (despre Serapis vezi Limba I 10 și nota 19 la acest loc)

248. Stesichorus (cca. 630–550 î.Hr.) a fost un poet grec melik care a trăit în Sicilia. Doar câteva fragmente din poeziile sale s-au păstrat.

249. Virgil Georgice III 113-114 (traducere de S. Șervinski).

250. „Hefaistos, respins de Afrodita, s-a aprins de pasiune pentru Atena și a urmărit-o, iar ea a început să fugă de el. Când șchiopul Hefaistos a ajuns-o din urmă cu greu, a încercat să o ia în stăpânire. Fecioara castă Atena nu i-a permis să se apropie de ea și a vărsat spermă pe piciorul zeiței. Dezgustată, Atena a șters această spermă cu lână și a aruncat-o pe pământ, iar după ce ea a fugit, Erichthonius s-a născut din această spermă aruncată în pământ” (Apollodor. Biblioteca III 14:6).

251. În Cronica lui Hieronymus, în anul 1569 d. X. (p. 40 Helm), Trochilus este numit inventatorul carului, dar în anul 1471 (p. 46) această invenție este atribuită lui Erichthonius (și: Georgius Syncellus. Chronography, p. 184:21 Mossham–mer). Hyginus (Despre Astrologie II 13) îl numește pe inventatorul carului Or–silochus (cf. Pliniu Art. VII § 202).

252. După moartea sa, Romulus a fost zeificat și venerat sub numele de Quirinus (Quirmus), pe care Tertulian îl interpretează aparent ca Currmus (din currus, „car”).

253. Disignator — organizator de jocuri publice, înmormântări etc.

254. Haruspex - un preot, un ghicitor din măruntaiele animalelor de sacrificiu.

255. Cf. un edict cenzorial similar împotriva școlilor retorice (Suetonius. Despre gramaticieni și retori 25; Gellius XV 11).

256. Despre construirea primului teatru din piatră din Roma de către Pompei, vezi Plutarh. Pompeii 40:9; 42:9; 52:5. Teatrul a fost inaugurat în anul 55 î.Hr. și putea găzdui 40.000 de spectatori.

257. Vezi nota 48 la tratatul „Despre idolatrie”.

258. Batista din mâna dreaptă a pretorului, pe care a aruncat-o pe pământ pentru a da semnalul de începere (vezi Suetonius. Nero 22; Martial XII 29:9; Juvenal XI 191; Dio Cassius LIX 7; Quintilian I 5:57).

259. Aceasta se referă la o farsă italiană comună, originară din orașul Atella, distinsă prin umor obscen și limbaj vulgar (Teuffel, S. 13). Atellanii au stârnit indignare nu numai în rândul creștinilor, ci și în rândul gardienilor oficiali ai moralității romane antice. În 23, Senatul, la propunerea împăratului Tiberius, a interzis aceste spectacole pentru „divertisment nechibzuit și imoralitate” (Tacitus. Analele IV 14:3).

260. Vezi 1 Corinteni 9:24.

261. Adică către Senat și Adunarea Populară. Senatul își ținea ședințele în Curia de lângă Forum (vezi Cicero. Despre Republică II 31). Rostra - tribuna oratorului din Forum, decorată cu prora navelor capturate (rostra).

262. Vezi 2 Regi 2:11.

263. Cestele sunt curele pe care boxerii le foloseau pentru a-și înfășura brațele (vezi Cicero. Discursuri Tusculane II 17:40; Virgiliu. Eneida V 379; Propertius III 14:9).

264. Cf. raționamentul lui Ovidiu (Știința iubirii I 89-228) despre circ ca loc ideal pentru întâlnire și curtare.

265. Vezi Luca 6:29.

266. Incorect: platoșa (spongia) era purtată de gladiatorii numiți „samniți” (cf. Livius IX 40:3). „Retiarii”, înarmați cu o plasă și un trident, erau îmbrăcați într-o singură tunică (cf. Suetonius. Caligula 30; Juvenal II 143; VIII 207).

267. Un proverb citat de mai mulți scriitori bisericești ulteriori (Otto § 282. Nachtrage 53; 97; 142; 263).

268. Minos, împreună cu Rhadamantus și Aeacus, care nu este menționat aici, este stăpânul morților și judecătorul suprem în lumea de dincolo (vezi Homer. Odiseea XI 569; Platon. Gorgias 526 c; Strabon X 4:8). Cf. nota 50 la tratatul „Către neamuri”.

269. Povestea cu grădinarul nu este cunoscută din alte surse.

270. Vezi Matei 7:15; 24:4; 11; 24; 1 Timotei 4:1–3.

271. Vezi 1 Samuel 18.

272. Vezi 1 Samuel 13:14.

273. Vezi 2 Samuel 11.

274. Vezi 1 Regi 11:4.

275. Vezi Evrei 4:14–15.

276. Vezi Ioan 6:66.

277. Vezi Ioan 1:1; 6:67–68; 16:30.

278. Vezi 2 Timotei 1:15; 2:17; 1 Timotei 1:20. Tertulian în tratatul său „Despre învierea trupului” (24 cf. 1) îl include pe Hermogenes, menționat mai sus, printre ereticii care au negat învierea trupului.

279. Vezi 1 Corinteni 11:18–19.

280. Vezi Galateni 5:20.

281. Semnificația termenului αϊρεσις ca „sistem de opinii” special a fost stabilită în tradiția antică (de exemplu, Diogenes Laërtius VII 191 etc.).

282. Apelles a fost un elev faimos al lui Marcion. A trăit la Roma la sfârșitul secolului al II-lea. Multe dintre informațiile despre el sunt furnizate de Tertulian. Informațiile despre viața personală a lui Apelles din Eusebiu (Istoria Bisericii V 13) și alți autori (Hippolyt. Împotriva ereziilor X 20) nu au aceeași nuanță de scandal care este prezentă la Tertulian. Apelles a fost autorul unei lucrări intitulate Φανερωσεζ („Revelații”), în care a expus profețiile prietenei sale Philumena și, posibil, un tratat, „Silogisme”, care critica teologia lui Moise (vezi Pseudo-Tertulian. Împotriva ereziilor 19). Într-un sens doctrinar, Apelles s-a îndepărtat de dualismul ascuțit al lui Marcion și a recunoscut un singur început pentru toate lucrurile. Tertulian a scris un tratat special împotriva adepților lui Apelles (nepăstrat).

283. Vezi Valens. 26; Ploaia. 21.

284. Aparent, o aluzie la înțeleptul stoic, similar prin seninătatea sa cu un zeu.

285. Vezi nota 4 la tratatul „Despre mărturia sufletului”.

286. Aceasta se referă la învățătura stoică despre corporalitatea ființei, formulată aparent de fondatorul școlii, Zenon. Logosul divin corporal-ardent al stoicilor semăna cu logosul ardent al lui Heraclit.

287. În text, respectiv, grecescul ένθύμησις („gând”) și εκτρωμα (lit. „avort spontan”); așa desemna Valentinus ultimul, al treizecelea eon, adică pe Hristos (vezi mai jos, cap. 34; Valens. 9–11; Ieronim. 1 Comentariu la cartea Amos 3).

288. Ce reprezintă Atena și Ierusalimul, Academia și Biserica? Lit.: „Ce au atunci în comun Atena și Ierusalimul, Academia și Biserica?” Cf. Apol. 46.

289. La început, apostolii au propovăduit în ceea ce se numea Pridvorul lui Solomon în Ierusalim (Faptele Apostolilor 3:11).

290. Ioan Botezătorul. Cf. Marcu, IV 18; Botez, 10.

291. Inexactitate: Luca nu-l menționează pe Ilie.

292. Textul este corupt. Acceptăm lectura Rig.Oehl.: expedit de sensu certare cum interpretationis gubernaculo.

293. Ebion este numele unui ereziarh posibil inexistent, pe care Tertulian îl derivă în mod eronat de la numele sectei iudeo-creștine a ebioniților (aceeași cu πτωχοι, „săracii” din Matei 11:5; Galateni 2:10). Menționați încă din vremea lui Irineu (Împotriva ereziilor I 22), aceștia au fost deosebit de influenți în Ierusalim. Au dus un stil de viață ascetic. Doar mici fragmente din scrierile ebioniților au supraviețuit. Se știe că aveau propria lor Evanghelie (o versiune a Evangheliei după Matei). Părerile lor teoretice sunt dificil de reconstituit din cauza surselor contradictorii. De obicei, sunt acuzați de erori cristologice, cum ar fi recunoașterea unui Hristos înainte de botezul Său și a altuia după, negarea nașterii lui Hristos din Maria (mama omului de rând Isus) etc. (cf. Plângerile lui Hristos 24; Hilgenfeld, S. 421 și urm.). Se înțelege că Simon este Simon Magul, un vrăjitor samaritean menționat în Faptele Apostolilor (8:9-24); numele său este asociat cu apariția învățăturii gnostice. Cf. Idol 9.

294. Textul este corupt. Acceptăm citirea lui Rig. — Oehl.: its itaque… dum ubique convenio… et velut si nusquam… Această lectură este susținută de pasaje similare (de ex. Marcu II 17); poate exista și o aluzie la fraza lui Seneca (Scrisorile 2:2): Nusquam est qui ubique est („Cel care este pretutindeni nu este nicăieri”). Cf. Marcial VII 73. Convenio poate fi înțeles în sensul de arcesso („Îndem”).

295. De fapt, Regula fideihere. Crezul în versiunea sa inițială. Vezi capitolul următor.

296. Textul este corupt. Acceptăm interpretarea Rig.: curiosus tecum.

297. Edițiile critice ale lui N. 3 dau pentru Tit 3:10 „după prima și a doua îndemnare”. Textul folosit de Tertulian nu conținea cuvintele „și a doua”.

298. Vezi Psalmul 109:8; Faptele Apostolilor 1:20.

299. Vezi Ioan 13:25–26; 19:26; 21:20; Matei 17:1 și următoarele; Luca 9:28 și următoarele.

300. De exemplu, maniheii, Marcion, posibil ebioniții.

301. Vezi Galateni 2:11 și următoarele.

302. Vezi 1 Corinteni 15:9.

303. Vezi Ioan 5:31.

304. Vezi Faptele Apostolilor 16:3.

305. Faptul că Marcion provenea din Pont (o regiune din nord-estul Asiei Mici) este relatat de Iustin (Apologia 26; 58) și Irineu (Împotriva ereziilor IV 6). Faptul că era marinar este cunoscut și din relatarea lui Eusebiu (Istoria ecleziastică V 13:3).

306. Valentinus și Marcion au trăit sub împăratul Antoninus Pius (138–161) și, posibil, și sub Marcus Aurelius (161–180).

307. Mai precis, Eleuther a fost episcop al Romei între 177–192. Menționarea lui Eleuther în acest context este un anacronism.

308. Vezi Marcu, IV, 4.

309. Marcion a interzis căsătoria.

310. Nigidius - aparent un gnostic; cunoscut doar din această referință. Tertullian i-a dedicat lui Hermogenes un tratat special.

311. Textul este corupt. Acceptăm lectura Rig.: Sic enim apostohis descripsit, solet facere…

312. Bisericile apostolice au fost fondate de apostoli înșiși - în Corint, Filipi, Tesalonic, Efes și Roma. (Vezi mai jos, cap. 36.) Eusebiu (Istoria ecleziastică VII 10) adaugă la acestea sediul apostolului Iacov la Ierusalim. Despre Policarp și Clement vezi Eusebiu V 20:5; III 15:34.

313. Saducheii au fost un grup religios și politic influent (alături de farisei) în Iudeea în secolul I î.Hr. - secolul I. Aceștia au unit în principal eșaloanele superioare ale preoției. Se credea că saducheii negau învierea morților și judecata viitoare (vezi Matei 22:23; Faptele Apostolilor 23:8; Tert. Învierea 2; 36 etc.).

314. Vezi Germ. 2–3; 6.

315. Caiana haeresis N. Șcheglov se traduce incorect prin „erezia lui Gaius”. Între timp, vorbim, fără îndoială, despre „erezia lui Cain” (vezi Botezul 1: nota 2). Fondatorul ereziei nicolaite a fost considerat a fi Nicolae din Antiohia, care a fost hirotonit diacon chiar de apostoli (Faptele Apostolilor 6:5). Nicolaiții sunt aspru condamnați în „Apocalipsa” lui Ioan (2:6; 14; 20) pentru că îndeamnă la „curvie” și la mâncarea „lucrurilor jertfite idolilor” (cf. Marcu 1:29; Clement din Alexandria. Stromata II 20:118; III 4:25). Cu toate acestea, Eusebiu (Istoria Bisericii III 29:2) și alții au considerat imposibil ca succesorul apostolilor să fie ereziarh și au fost înclinați să-l justifice pe Nicolae.

316. Vezi nota 293 de mai sus.

317. „Autenticele” (authenticae) este puțin probabil să fie autografe grecești autentice; mai degrabă, sunt pur și simplu texte lipsite de corupții eretice (cf. Ed. 11).

318. Achaea este o regiune din nordul Peloponezului. În timpul Imperiului Roman, o provincie cu centrul la Corint, care cuprindea toată Grecia.

319. Conform tradiției, Petru a fost răstignit cu capul în jos la Roma, iar Pavel a fost decapitat acolo; moartea lor este atribuită anului 65 (persecuția creștinilor de către Nero). Această tradiție, care a prins contur în secolul al II-lea, este prezentată de Eusebiu (Istoria ecleziastică II 25) ca fiind ceva de mult cunoscut și binecunoscut. Versiunea conform căreia apostolul Ioan a fost scufundat în ulei clocotit înainte de a fi trimis pe insula Patmos aparține, se pare, lui Tertulian însuși.

320. Vezi 1 Timotei 5:21; 6:13; 2 Timotei 2:14; 4:1–4.

321. Marcion a exclus din H. 3. o parte din Evanghelia după Luca, „Faptele Apostolilor”, „Apocalipsa” și o parte din Epistolele Apostolului Pavel. B. 3. a respins complet.

322. Osidius Getalisto necunoscut. Tragedia „petice” „Medea” (versul 461) a fost păstrată în manuscrisele medievale, dar fără numele autorului.

323. Pinax (Tabula) Lucrare alegorică cebetisană sub formă de dialog, atribuită elevului pitagoreicului Filolau și mai târziu ascultătorului lui Socrate, Cebes din Teba (vezi Diogenes Laërtius II 125). Epoca actuală a creației nu este anterioară secolului I. Dialogul arată influența ideilor cinice, stoice și pitagorice.

324. Cento (din grecescul κεντρων) cuvertură de patchwork, mantie de cerșetor.

325. Cf. Botez 5.

326. Cultul lui Mithra, care s-a răspândit în tot imperiul în primele secole, a fost influențat de gnosticism și semăna în unele elemente cu cultul creștin.

327. Sub gladio redimit coronam. Semnificația este neclară; poate o imitație a martiriului creștin.

328. Vezi Femeile I 7.

329. Vezi nota 152 la tratatul „Către neamuri”.

330. Un catehumen (din grecescul κατηχεω, „a catehiza”, „a instrui”) este o persoană care se pregătește să primească botezul; el poate fi prezent împreună

cu „credincioșii” (botezați) la toate sacramentele, cu excepția Liturghiei sau Euharistiei.

331. Aici și mai jos se spune ironic.

332. Următorul paragraf este uneori adăugat la capitolul 44: dar este de obicei separat într-un capitol 45.

333. Expresia trebuie înțeleasă în sensul că vorbim despre tratate ample anti-gnostice („Împotriva lui Marcion” și altele), întrucât s-a stabilit că textul care urmează imediat după capitolul 45 din unele manuscrise, intitulat „Împotriva ereziilor”, nu îi aparține lui Tertulian.

334. Textul este corupt. O altă traducere: „Căci Praxeas a fost primul din Asia care a adus acest fel de eroare și alte tulburări în țara romană.”

335. După toate probabilitățile, aceasta se referă la episcopul Eleuther (175–189) sau Victor (189–199).

336. Liderii montaniștilor.

337. Daruri spirituale, în special profeția.

338. Cel mai probabil, este vorba despre Cartagina.

339. Opțiune: „descoperit de atunci încoace”.

340. Adică, printre creștinii catolici, așa cum a început Tertulian să-i numească după căderea sa în montanism.

341. O altă opțiune de traducere: „În cele din urmă, Praxeas revine cu precauție la punctul său de vedere anterior [adevărat], învățând despre acesta după renunțarea la eroare, [despre care] propria sa mărturie scrisă rămâne printre «clariștii» printre care s-a întâmplat acest lucru” (conform traducerii în engleză). Cu toate acestea, este puțin probabil ca Praxeas să se fi pocăit deja până atunci, ceea ce i-ar fi oferit lui Tertulian un nou argument în polemica cu modaliștii. Totuși, acest lucru nu este menționat mai departe în tratat.

342. Aceasta este o indicație clară că Tertulian deviase spre montanism.

343. Greacă: „construcție de case”. Acest concept cheie al triadologiei lui Tertulian este în același timp punctul său slab.

344. Este evident că Tertulian înțelege esența (substanța) divină ca fiind complet concretă și singulară și consideră categoria de Persoană drept o proprietate sau un tip al acestei esențe. Ulterior, aceeași învățătură va fi dezvoltată de Marius

Victorinus, Sfântul Augustin, Boethius și majoritatea teologilor latini medievali. Vezi, de exemplu, Fokin, A. Din Istoria Teologiei Occidentale: Triadologia lui Marius Victorinus // Alfa și Omega, 2000. Nr. 1 (23); Ibid. Din Istoria Teologiei Occidentale: Sfântul Augustin de Hipona // Alfa și Omega, 2000. Nr. 2 (24); Boethius. „Consolarea Filosofiei" și Alte Tratate. Moscova, 1990. P. 149:154–156. Este ușor de observat că această învățătură contrazice învățătura ortodoxă despre Sfânta Treime, formulată de Sfântul Vasile cel Mare și de alți doi Părinți Capadocieni.

345. Aceasta se referă la acei credincioși simpli care au căzut în viclesugurile ereticilor

346. Secte gnostice.

347. O expresie identică cu conceptul de consubstanțialitate. Vezi simbolul Sinodului de la Niceea (Actele Sinodelor Ecumenice. Vol. 1. Sinoadele I, II, III. Sankt Petersburg, 1996. P. 69) și al Sfântului Atanasie cel Mare (Sf. Atanasie cel Mare. Opere în patru volume. Vol. IV. Moscova, 1994. P. 479).

348. Analogia antropologică a Sfintei Treimi este una dintre cele mai răspândite în teologia patristică. Folosind-o, Tertulian se bazează și pe ideile filosofice ale vremii (în primul rând stoicii).

349. În tratatul său Despre suflet (capitolul 9:11), Tertulian, bazându-se pe Geneza 2, spune că sufletul este suflarea lui Dumnezeu, care a venit din Duhul lui Dumnezeu, în timp ce trupul este format din pământ. Cel mai probabil, același lucru se spune și aici. În orice caz, Tertulian nu afirmă aici consubstanțialitatea sufletului uman și a lui Dumnezeu.

350. Aici Tertulian afirmă legătura inseparabilă dintre ideile care se află în minte și cuvintele care exprimă aceste idei.

351. Prin aceasta, Tertulian afirmă natura co-eternă a Tatălui și a Fiului și generarea veșnică a Fiului. Ființa ca minte a lui Dumnezeu este primul moment în existența Fiului, nefiind direct legat de crearea lumii. La primii Părinți greci, acest moment era numit λογος ενδιαθετος (Cuvântul intern, conceput). Vezi: Sfântul Teofil al Antiohiei. Către Autolicus, II, 22 // Părinții Bisericii timpurii. Bruxelles, 1988. Sfântul Teofil a influențat într-adevăr opiniile lui Tertulian. Pe lângă triadologie, se poate observa și critica învățăturii antice despre eternitatea materiei găsită la Sfântul Teofil și Tertulian (Împotriva lui Hermogene).

352. Aceasta nu înseamnă că Tertulian îl considera pe Fiul lui Dumnezeu ca fiind creat. Pentru el, verbul a crea (condere, creare) în acest caz este echivalent cu verbul a zămisli (generare), „a produce", „a da naștere". Mai mult, această utilizare se bazează pe Sfintele Scripturi din traducerea LXX. Mai jos, Tertulian face referire la cartea Proverbe (8:22). În LXX, citatul este următorul: κυριος

εκτισεν με αρχην οδων αυτου εις εργα αυτου — „Domnul m-a creat ca începutul căilor Sale, pentru lucrările Sale.” Mai jos, în versetul 8:25, LXX folosește verbul γενναω) („a naște”) pentru a transmite același gând: προ του ορη εδρασθηναι προ δε παντων βουνων γεννα με — „Înainte ca munții să fie întemeiați, înaintea tuturor dealurilor, el M-a născut”. Este demn de remarcat faptul că mulți luptători împotriva arianismului, precum Sfântul Atanasie cel Mare, au atras atenția asupra acestui lucru; vezi Predica sa despre arieni, II, 3-4 (Sf. Atanasie cel Mare. Op. cit., Vol. II, pp. 264-267). Totuși, pentru a fi corect, trebuie menționat că majoritatea Sfinților Părinți au înțeles această expresie din Cartea Proverbelor ca referindu-se la natura umană a Domnului. Vezi, de exemplu, Sfântul Atanasie, Predica despre arieni, II, 47 (Ibid. pp. 323–324), etc.

353. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Domnul m-a născut la începutul căilor Sale, mai înainte de lucrările Sale din vechime; am fost uns din veșnicie, de la început, mai înainte de a fi pământul. Am fost născut când nu erau adâncuri, când nu erau izvoare bogate în ape. Înainte ca munții să fie așezați, înainte de dealuri, am fost născut” (Prov. 8:22-25).

354. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX: În traducerea sinodală: „Când a pregătit cerurile, eu eram acolo. Când a pus o circumferință pe fața adâncului, când a întemeiat norii sus, când a întărit izvoarele adâncului, când a dat mării hotărârea ei, ca apele să nu-i treacă hotarele, când a pus temeliile pământului, atunci am fost cu el ca un meșter și i-am fost desfătarea în fiecare zi, bucurându-mă neîncetat înaintea lui” (Prov. 8:27-30).

355. Aceasta se referă la planul ideal original al lumii.

356. Acesta este al doilea moment al existenței Fiului, când a cooperat cu Tatăl la crearea lumii. Acest moment a fost numit de Sfinții Părinți greci λογος προφορικος („cuvântul rostit”). Vezi Sfântul Teofil. Op. cit. În general, această învățătură despre cuvântul dual are mai multe neajunsuri decât avantaje, căci apropie prea mult existența Fiului de crearea lumii. Această evaluare poate fi atribuită chiar principiului distincției dintre Persoanele Divine – conceptului de Economie, pe care îl folosește Tertulian. La urma urmei, Economia Divină presupune relația lui Dumnezeu cu altceva decât El Însuși în Sine, în existența Sa veșnică și imuabilă, adică relația cu creația. Și, dimpotrivă, Economia nu ne poate ajuta în niciun fel să înțelegem existența lui Dumnezeu în Sine, plenitudinea relațiilor intra-Trinitare ale Ipostaselor Divine. Totuși, aceasta este o deficiență generală a învățăturilor despre Sfânta Treime din acea vreme, care a fost corectată abia în secolul al IV-lea.

357. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Un cuvânt bun a curs din inima mea”.

358. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Din pântece, înainte de luceafăr, Nașterea ta a fost ca roua”.

359. Traducere sinodală: „Prin cuvântul Domnului au fost făcute cerurile și toată oștirea lor prin suflarea gurii Sale.”

360. Confuzia caracteristicilor celei de-a doua și a treia Persoane a Sfintei Treimi (chiar până la punctul binitarismului la unii) este o trăsătură caracteristică a multor teologi latini timpurii. Cu toate acestea, Tertulian însuși, în acest tratat, se pronunță împotriva oricărei confuzii a Ipostaselor nu doar a Tatălui și a Fiului, ci și a Sfântului Duh (vezi mai jos § 9). Prin urmare, aici cuvântul „Duh” denotă natura spirituală a Cuvântului lui Dumnezeu.

361. De fapt, este și „goală”, „fără sens”, „zadarnică”.

362. Acestea sunt prevederile obișnuite ale ontologiei stoice.

363. Aceasta este și poziția ontologiei stoice, în care tot ceea ce există este corporal și numai ceea ce nu există este incorporeal.

364. Greacă: „origine”, „curgător”, „performanță”.

365. Aproape de grecescul προφορικος.

366. Adică esența (substanța).

367. Acestea sunt unele dintre cele mai frecvent utilizate analogii create ale Sfintei Treimi de către Sfinții Părinți (împreună cu analogia antropologică). Este demn de remarcat faptul că imaginea soarelui și a razei (strălucirii) este adesea folosită de Sfântul Atanasie cel Mare, fără teama de a distorsiona adevărul dogmatic. Vezi Predica sa despre arieni, I, 14; II, 33; III, 15. — Sfântul Atanasie cel Mare. Op. cit. Vol. II. Pp. 195:305–301:388–389.

368. O posibilă opțiune de traducere: „întrucât Unul diferă de Celălalt în felul ființei Sale”. O altă opțiune de traducere: „întrucât Unul diferă de Celălalt în măsură” (vezi mai jos opoziția: „parte” – „întreg”).

369. O altă opțiune de traducere: „El se temea de un lucru – să mintă, [El se temea și de] Sine însuși ca Creator al adevărului și Adevărul Însuși.” O altă opțiune: „El se temea de un lucru – să mintă, că El Însuși este simultan Autorul Adevărului (adică Tatăl) și Adevărul Său Însuși (adică Fiul).”

370. Acest pasaj din Tertulian nu coincide cu LXX, dar este mai aproape de textul masoretic. În traducerea sinodală: „Iată slujitorul Meu, pe care-l susțin, alesul Meu, în care se bucură sufletul Meu. Voi pune Duhul Meu peste El și El va vesti neamurilor judecata.”

371. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX: În traducerea sinodală: „Puțin lucru este să fii slujitorul Meu, ca să aduci înapoi semințiile lui Iacov și să aduci

înapoi rămășița lui Israel; dar Te voi face lumină pentru neamuri, ca mântuirea Mea să ajungă până la marginile pământului”.

372. Acest pasaj din Tertulian nu coincide nici cu LXX, nici cu textul masoretic. În traducerea sinodală: „Duhul Domnului Dumnezeu este peste mine, pentru că Domnul m-a uns să vestesc vestea bună săracilor.”

373. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX: În traducerea sinodală: „Și chiar până la bătrânețe și la cărunțire, nu mă părăsi, Dumnezeule, până voi vesti puterea Ta acestui neam și tăria Ta tuturor celor ce vor veni”.

374. În traducerea sinodală: „Așa vorbește Domnul către unsul Său Cirus”. Tertulian citește „Domnul” (κυριος) în loc de „Cirus” (Κυρος).

375. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX: În traducerea sinodală: „Doamne! cine a crezut ce am auzit? Și cui i s-a descoperit brațul Domnului? Căci El a crescut înaintea Lui ca o odraslă fragedă și ca o rădăcină care iese din pământ uscat; nu avea nici formă, nici frumusețe; și L-am văzut și nu era nicio frumusețe ca să-L dorim.”

376. Aceste două pasaje (Gen. 1, 26; 3, 22) au fost întotdeauna considerate de majoritatea Sfinților Părinți ca o indicație clară a Tainei Sfintei Treimi, deși unii au vrut să înțeleagă aceste cuvinte într-un sens diferit.

377. Aceasta este a doua și mai originală înțelegere a chipului lui Dumnezeu în om găsită la Tertullian. Aceeași idee se găsește în lucrarea sa Despre învierea cărnii, § 6. — Quintus Septimius Florentus Tertullian. Opere alese. Moscova, 1994. Pagina 193.

378. Teologoumenul lui Tertulian. De fapt, Gen. 1:3 vorbește, desigur, despre crearea luminii lumii.

379. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Și sabeenii, bărbați de statură, vor veni la tine și vor fi ai tăi; te vor urma, vor veni în lanțuri și se vor arunca la pământ înaintea ta și te vor implora, zicând: Tu ai un singur Dumnezeu și nu este alt Dumnezeu. Cu adevărat, Tu ești Dumnezeul ascuns, Dumnezeul lui Israel, Mântuitorul.”

380. De aici provine numele de Patripassian, care îi desemnează pe monarhienii care predicau că Însuși Tatăl a suferit pentru noi.

381. De fapt, Tertulian se referă la evenimentele Exodului și la arătarea lui Dumnezeu lui Moise pe Muntele Sinai.

382. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Dacă am găsit har înaintea Ta, atunci te rog: descoperă-mi calea Ta, ca să Te pot cunoaște”.

383. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Nu poți vedea fața Mea, pentru că niciun om nu Mă poate vedea și să trăiască.” De asemenea, în Vulgata.

384. Variantă: „bazată pe distribuția ființei Sale împrumutate” (traducere în engleză).

385. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Dacă este printre voi vreun profet al Domnului, Mă fac cunoscut lui într-o vedenie, îi vorbesc în vis; dar nu tot așa este cu slujitorul Meu Moise, care este credincios în toată casa Mea: Eu vorbesc cu el față către față și deschis, nu în ghicitori, și el vede chipul Domnului.”

386. Vezi Matei 17:3: Această înțelegere este foarte interesantă dacă luăm în considerare faptul că pe Sinai Moise L-a văzut pe Dumnezeu nu față în față, ci doar spatele lui Dumnezeu și slava lui Dumnezeu (Exod 33:18:19:23).

387. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Suflare a vieții noastre, Uns de Domnul”.

388. Literal: „Pe baza unei diferențe clare și personale în condițiile ambelor părți.”

389. Așa se spune în unele manuscrise grecești timpurii. În traducerea sinodală: „Regelui veacurilor, nestricăciosului, nevăzutului, singurului Dumnezeu înțelept, cinste și slavă în vecii vecilor.”

390. Această afirmație nu înseamnă deloc că Tertulian, la fel ca și contemporanul său de mai târziu, Origen, a admis eternitatea creației. El credea că faptul că Dumnezeu este Creatorul este o proprietate accidentală, ca să spunem așa, un accident, astfel încât Dumnezeu nu a fost întotdeauna Creatorul și Domnul (vezi Împotriva lui Hermogene, § 3. - Quintus Septimius Florentus Tertulian. Op. cit. pp. 131-132).

391. Aceasta se referă la Întruparea lui Dumnezeu.

392. Aceasta se referă la afecte umane involuntare (așa-numitele pasiuni fără vină).

393. O altă opțiune de traducere: „însăși ființa bipartită a omului”. Despre antropologia stoică a lui Tertulian, vezi tratatul său Despre suflet.

394. Aceasta se referă la gnostici, în primul rând la marcioniți.

395. Docete.

396. În LXX și în traducerea sinodală (Dan. 3:92): „Și înfățișarea celui de-al patrulea este ca a Fiului lui Dumnezeu”. Expresia „Fiul omului” se găsește și în cartea profetului Daniel (Dan. 7:13).

397. Textul este corupt. Traducerea este aproximativă.

398. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Domnul Dumnezeu cel veșnic, care a creat marginile pământului, nu obosește și nu se lasă copleșit”.

399. Modaliști.

400. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Eu sunt Domnul și nu este altul; nu este alt Dumnezeu afară de Mine.” Cf. și Isaia 46:9.

401. Aceasta se referă la gnostici.

402. Aut ad alia quae extrinsecus ad opera mundi, ignorantem quoque subordinatum. Expresia pare a fi coruptă. O altă traducere este: „Sau de un agent subordonat trimis din limitele extreme, cum ar fi părțile formatoare ale lumii, dar în același timp ignorant în ceea ce privește planul divin.”

403. Sensum. În LXX: vouv. În traducerea sinodală: spirit.

404. În traducerea sinodală: „Deci nimeni nu cunoaște lucrurile lui Dumnezeu decât Duhul lui Dumnezeu.”

405. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Care preface în nimic semnele proorocilor mincinoși și demască nebunia vrăjitorilor, îi alungă pe înțelepți și le face cunoștința nebunească, Care întărește cuvântul robului Său”.

406. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Eu sunt Domnul cel dintâi și în cele din urmă - Eu sunt același”.

407. Opțiune: „grade”, „ordine”.

408. Literal „a preceda”. O inexactitate nefericită a lui Tertulian.

409. Cf.: „Simon Petru, răspunzând, a zis: «Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului celui viu»” (Matei 16:16).

410. În traducerea sinodală: „Eu Îl cunosc, pentru că sunt de la El (παρ αυτου ειμι) și El M-a trimis.”

411. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În traducerea sinodală: „Domnul Dumnezeu mi-a dat o limbă înțeleaptă, ca să știu să sprijin cu cuvinte pe cei obosit” (Isaia 50, 4). De asemenea, în Vulgata.

412. Versetul 30 este prezentat în traducerea noastră, care corespunde mai îndeaproape originalului grecesc.

413. Hanc sedem simm uoluit pater [mihi thronus]. Textul este corupt. O posibilă traducere este: „Tatăl a voit ca acest tron al Său să devină [tronul Fiului]”.

414. Nec diabolo bene nec haeretico, quia nece in filio bono suo diabolus operaturus est traditionem. Variante de traducere ale acestei expresii confuze: „pentru că nici măcar diavolul nu a comis o astfel de trădare a Fiului Preaiubit al lui Dumnezeu”, „chiar și o astfel de trădare a Fiului cum a comis-o diavolul nu i-ar fi adus niciun beneficiu”.

415. Filius enim traditus est dei, qui erat in filio hominis. Exemplul este nefericit, deoarece implică o distincție între persoanele Fiului lui Dumnezeu și ale Fiului Omului, o noțiune care nu este caracteristică lui Tertulian. Vezi punctele 27–28.

416. Opțiune: „conversație”.

417. In eodem genere sermonis, quo Pater et Filius in sua proprietate distinguuntur. Alte traduceri ale acestei expresii sunt: „Domnul [continuă] același raționament, distingând Tatăl și Fiul și proprietățile lor proprii. De asemenea, El a promis că Îl va ruga pe Tatăl”; în același sens în care „Tatăl și Fiul sunt distinși prin proprietățile lor proprii, Domnul a promis că Îl va ruga pe Tatăl să dea un alt Mângâietor”, adică Duhul Sfânt este, de asemenea, distins de Tatăl și de Fiul și are propriile Sale proprietăți.

418. Alterum ex altero. Varianta: „Care [vin] Unul din Celălalt”.

419. Cf. 1 Ioan 5:7. Dacă acesta este într-adevăr un citat, este una dintre cele mai vechi dovezi ale autenticității acestui verset, care în erudiția biblică modernă este considerat o interpolare târzie.

420. Din aceste cuvinte se pare că Tertulian avea la dispoziție copii ale Evangheliei după Ioan care nu includeau capitolul 21.

421. În acest capitol, Tertulian susține ipostasul (substanțialitatea) Fiului lui Dumnezeu și distincția Sa față de Tatăl, atribuindu-I în mod eronat anumite pasaje din Sfânta Scriptură care vorbesc de fapt despre Ipostasul Duhului Sfânt.

422. Tertulian transferă în mod eronat la Dumnezeu ideile trupești de totalitate și divizibilitate și numește Ipostasul o parte a întregului.

423. Tertulian presupune în mod eronat că în acest caz numele „Duh” și „Cuvânt” denotă una și aceeași Persoană, Fiul lui Dumnezeu, cu această singură diferență, că El este numit „Duhul lui Dumnezeu”, deoarece El este Rațiunea sau Înțelepciunea Divină, Ființa Spirituală și „Cuvântul lui Dumnezeu”, deoarece El purcede de la Dumnezeu ca Putere activă pentru orânduirea lumii. Vezi mai sus, cap. 4:7.

424. Această afirmație polemică a lui Tertulian contrazice afirmația sa din § 6 despre substanțialitatea Înțelepciunii Divine. Providența este inclusă în Înțelepciune ca o parte în întreg.

425. Formula baptismală a fost întotdeauna unul dintre principalele argumente care confirmă divinitatea egală a tuturor Persoanelor Sfintei Treimi.

426. Textul lui Tertulian nu coincide nici cu LXX, nici cu textul masoretic. În traducerea sinodală: „Și despre Sion vor zice: Un astfel de om s-a născut în ea și Cel Preaînalt însuși l-a întărit.” Acest citat mărturisește elocvent că Tertulian a văzut în Domnul Iisus Hristos Persoana Dumnezeului veșnic Cuvântul.

427. În acest loc, cuvântul „Duh” poate probabil să însemne a) natura spirituală a Fiului lui Dumnezeu, b) Ipostasul propriu al Duhului Sfânt.

428. În traducerea sinodală: „adevărul Domnului”.

429. Această sintagmă arată că Tertulian își imagina deja clar unitatea Persoanei și dualitatea firilor Mântuitorului nostru, firi care își păstrau complet proprietățile (difizitism și dienergism), dar nu avea încă o idee suficient de bună despre interacțiunea acestor firi și a proprietăților lor (communicatio idiomatum).

430. Totum instmmentum eius. O altă opțiune de traducere: „toate scrierile lui (a apostolului Pavel)”.

431. Textul lui Tertulian este apropiat de LXX. În trad. Sidod.: „Cine formează munții și creează vântul și își declară omului intențiile”.

432. În traducerea sinodală: „Duhul înțelepciunii și al descoperirii spre cunoașterea Lui”.

433. Tertulian se referă probabil la natura divină.

434. Cf. Marcu 13:11: „Când vă vor duce și vă vor da în mâinile lor, nu vă îngrijorați mai dinainte de ce veți spune, nici nu vă gândiți la ce veți zice; ci să spuneți ce vi se va da în ceasul acela; căci nu voi veți vorbi, ci Duhul Sfânt.”

435. Munus. Vezi Faptele Apostolilor 2:38. Mai târziu, în teologia latină, epitetul Dar a fost atașat Duhului Sfânt, nu doar ca Dar al lui Dumnezeu pentru oameni, ci și ca Dar al Tatălui pentru Fiul.

436. Vezi Matei 17:1; Marcu 9:2

437. „Broască țestoasă” - o formațiune specială pentru asaltarea fortărețelor, în care scuturile închise seamănă cu carapacea unei broaște țestoase. Vezi Caesar. Războiul Galic II 6:2; Tacitus. Istorie III 27:2; IV 23:2

438. Dezonorată de fiul regelui Tarquinius cel Mândru, Lucreția și-a luat viața, lăsând moștenire tatălui și soțului ei pentru a o răzbuna (vezi Livius I 58; Ovid. Fasti II 685–852).

439. Despre isprăvile lui Gaius Mucius Scaevola în războiul cu regele etrusc Porsena, vezi Livius II 12; Valerius Maximus III 3:1; Florus I 4:10; Despre bărbați faimoși. Exemplul este dat nelalocul lui: Mucius, ținând mâna în flăcări, a demonstrat tărie de caracter și dispreț față de durere, dar nu a intenționat să se sinucidă.

440. Despre moartea lui Heraclit, vezi Diogenes Laërtius IX 4. Pentru diverse versiuni ale morții lui Empedocle, vezi ibid., VIII 67–72. Cf. și Suida. „Empedocle”: „Încoronat cu o cunună de aur, purtând sandale de bronz, cu cununi delfice în mâini, Empedocle umbla prin orașe, dându-se drept zeu. Când a îmbătrânit, s-a aruncat noaptea în gura unui vulcan pentru ca nimic să nu-i mai rămână din trup, iar după moartea sa, una dintre sandalele sale a fost aruncată.”

441. Auto-arderea publică a acestui filosof cinic în timpul Jocurilor Olimpice din toamna anului 165 este descrisă în detaliu de Lucian în lucrarea sa „Despre moartea lui Peregrinus”. Este curios că, în timp ce pentru Lucian Peregrinus este un șarlatan, care s-a pătat și el prin apropierea sa de creștini, în ochii lui Tertulian el este un filosof păgân complet respectabil. Gellius vorbește despre Peregrinus cu același respect (XII 11).

442. Conform versiunii grecești a mitului (vezi Justin. Istorie XVIII 6), regina cartagineză Dido s-a sinucis pentru a evita căsătoria cu regele maur Iarbus. Mai cunoscută este versiunea lui Virgil (Eneida, Cartea a IV-a), care leagă sinuciderea ei de dragostea ei nefericită pentru Enea.

443. Episodul se referă la al Treilea Război Punic și la distrugerea Cartaginei de către romani în 146 î.Hr. (vezi Polybius XXXIX 3; Appian. Punic. 131; Livy. Epit. 51).

444. Inexactitate: Cleopatra fusese deja capturată de dușmanul ei Octavian Augustus și s-a sinucis pentru a nu fi dusă la triumf (vezi Plutarh. Antony 84–86;

Suetonius. Augustus 17:4; Velleius Paterculus II 87:1; Florus II:1117:111; Strabo XVII).

445. Numele acestei femei, iubita unuia dintre tiranicizii atenieni (Harmondius și Aristogeiton l-au ucis pe tiranul Hiparh în 514 î.Hr.), era Leina. Diogenes Laërtius atribuie aceeași ispravă filozofilor Zenon din Elea și Anaxarh (IX 27; 59).

446. Despre biciuirea sângeroasă a tinerilor spartani în onoarea lui Artemis Orthia, vezi Pausanias III 16:10. La fel ca biciuirea femeilor la festivalul lui Dionysos din Alea arcadiană (ibid. VIII 23:1), astfel de biciuiri rituale erau o formă relictă, atenuată de sacrificiu uman.

447. Un proverb atestat și în scrisorile lui Ieronim (107:8; 130:6).

448. Aceasta se referă la o tunică îmbibată în rășină sau ulei, care era purtată de criminalii condamnați la moarte prin ardere înainte de execuția lor în arena amfiteatrului (vezi Seneca. Scrisorile 14:5; Martial X 25:5; Juvenal XIII 235).

449. Aluzie la împăratul roman. Este demn de remarcat faptul că, deși îi cheamă pe martiri să meargă cu îndrăzneală spre moarte, Tertulian nu îndrăznește să exprime direct ceea ce ar putea fi interpretat ca un apel la neascultare față de autorități.